R. P. D. IOAN. ANGELI
BOSSII
EX CLERICIS REGVL. BARNABITIS,
DE EFFECTIBVS CONTRACTVS MATRIMONII,
DEQVE AD MATRIMONIALEM CONTRACTVM consequentibus iuxta vtrumque Forum:

TRACTATVS.

MATERIÆ, QVÆ IN HOC OPERE AMPLE PERTRACTANTVR, distinctè, & latissimè proponuntur in triplici Indice, post partitionem Tractatus adiecto.

OMNIA AVTEM, DE QVIBVS AGITVR, EXACTE DISC[illegible] relatis copiosè Doctoribus Summistis, Theologis, ac Iurisperitis, præsertim recentioribus, qui post Thomam Sancium, & Basilium Pontium de materia Tractatus scripserant.

LVGDVNI,
Sumptibus PHILIPPI BORDE, LAVRENTII ARNAVD, & CLAVDII RIGAVD
in viâ Mercatoriâ, sub Signo Temporis.

M. DC. LV.

Cum Approbatione, & Permissu Superiorum.

Digitized by Google

Digitized by Google

ILLVSTRISSIMO ET REVERENDISSIMO D.

D. F. GABRIELI ADRAZO DE SANTANDER,

EXIMIO DOCTORI, EPISCOPO VIGLEVANENSI, Abbati Sanctæ Mariæ de Aqua-longa, Comiti Zemidæ, à Consiliis Catholicæ Maiestatis, eiusdémque Concionatori, atque honorario Capellano, ex Ordine Sanctæ Mariæ de Mercede assumpto.

DVM sub prælo esset hæc mea prima pars posterioris mei tractatus de re Matrimoniali, in lucem (vt promissioni, in calce prioris tractatus studiosis factæ, satisfieret) proditura; hæsi diu, cuinam Patrono dicare illam debuissem: & inerat adhuc dubitatio, ILLVSTRISSIME ac REVERENDISSIME ANTISTES, tempore tum Tui aduentus in Italiam, & profectionis ad Vrbem, vt Episcopalem, ad quam à Maiestate Regia (cui obsistere nefas videbatur) fueras electus, ab Episcoporum Principe obtineres dignitatem; tum etiam Tui reditus post Tiaram acceptã ab Vrbe, Mediolanum. Quæ tamen illicò euanuit, postquam me primùm Tibi anteà ignotum, vel quem saltem ex solo nomine audito, aut lecto noueras, ad Te accedentem, vt vrbanitatis debitum officium, & meo, & meæ Religionis nomine persoluerem, vultu hilari, & quasi gratulabundus excepisti humanissimè, ad prolixa colloquia admisisti, non minùs humaniter semel & iterum domi nostræ inuisisti; ac postea semper sũma

¶ 2 benignitate

Digitized by Google

benignitate es amplexus, atque honorificè habuiſti; Necnon conſimili benignitatis affectu modò proſequeris Patres noſtri Collegij Vigleuanenſis, quos ſingulari patrocinio, familiari cõſuetudine Tibi obſtringis, grauioribus in rebus deliberandis conſiliarios adhibes, & miniſtros in ſortem Paſtoralis ſollicitudinis deligis. Quibus manifeſtiſsimis argumentis teſtatum habeo eximium, & præcipuũ Tuũ erga me amorẽ, imò erga totã meã Religionẽ; quam quoque pluries profeſſus es, Te ſub tuo patrocinio ſemper habiturũ. Non, inquam, Ampliſsime Præſul, mihi poſtea fuit opus multum diúque cogitare, cuius Patrocinio hãc meam opellã commendarẽ. Statim Tu mei, & vniuerſæ Religionis meæ amantiſsimus occurriſti, ſub cuius auſpiciis, nominiſque ſplendore lucem aſpicere volui. Inde enim amorẽ quoque Tuũ huic fœtui meo literario pollicebar, & præſidium. Amorẽ, quippè qui ſola perſona non comprehenditur, ſed omnia dilecti amplectitur. *Beltramum* (vertitur apud Hiſpanos in prouerbium) *qui diligit, & eius Canem diligit.* Fouebat etiam ſpem, quòd Epitome mei tractatus de triplici Iubilei priuilegio; necnon primũ, & ſecundum Tomũ meorum Moralium variorum Te voluptuosè perlegiſſe, ſincere tuis literis mihi ſignificaſti, eoſque ſingulari præconio commendaſti: ex quo licuit ſumere argumentum, fore Te eodem beneuolentiæ affectu hoc etiã meum opuſculum accepturũ, & lecturum. Præſidium: cùm in Te excolendo ea concurrant ornamenta, quæ lucubrationes haſce meas ab oblatrantiũ calumnia vindicare facilè queant. Et, ſilentio præteritis auitæ ſtirpis fulgoribus, & aliis extrinſecis prærogati-

uis,

Digitized by Google

uis, vnde ascititius tantùm splendor personæ accedit, inspicio solùm, & propono ingenitas tui animi dotes, & à Te ipso cõquisitum cumulũ virtutũ, quæ Te quàm plurimum cõmendant; & solæ vniuersã poterunt suo splendore illustrare familiã. Atque imprimis sese offert vitæ probitas, quam, Prudentissime Vir, vt honestã sanctam que viueres, maturè spretis huius seculi voluptatibus Te, eius habitu suscepto, & statu per solemnẽ professionem assumpto, dedicasti Sanctissimæ Religioni S.M. de Mercede redẽptionis Captiuorũ; in qua semper enituit Tua in Deum prona pietas, amor religiosæ vitæ, zelus regularis disciplinæ, & lata iuxta Ordinis institutum ad omnes charitas, atque splendor cęterarum virtutum religiosi status peculiariũ, vt proinde Temetipsum præbueris absolutum sanctimoniæ, ac religiosæ perfectionis exemplar. Vitæ sanctimoniæ, virtutes morales voluntatẽ perficientes complectenti, in Te adiunctus virtutũ, quæ intellectũ exornant, fulgor mirificus: Tu enim natiuo ingenij acumine excellenti, eximia sapientia, singulari eloquentia & dicendi arte, admirabili rerum naturalium supernaturaliúmque & diuinarũ, disciplinarúmque omniũ (opera multiplicia, iã à Te conscripta, & proximè prælo subiicienda, me haud mentiri testabuntur) cognitione, atque saniori in agibilibus pertractandis prudentiâ es præditus. Quæ omnia in Cõpitis Compluti, Salmãticæ, Matriti, & aliarum Hispaniæ Vrbium proclamãtur: indéque ad nos quoque peruasit famà. Quã tamen summa omnium admiratione, Te ad nostrum cœlum translato, superatam fatemur. Hinc in tuo Illustrissimo Ordine Compluti, & Salmanticæ, Theologiæ primariã Cathedram possedisti. Hinc non mirum, si Tibi munus Seren. Principis Don Ioannis

Austriaci bonis moribus instituendi demandatum;si,vt prudentissimus animarũ medicus, postea eiusdẽ Serenissimi ordinarius Confessarius constitutus; si,tanquam Apostolicus eloquẽtiæ cœlestis præco, delectus ad habendas sacras conciones in sacello Regio coram Potẽtissimo & piissimo Rege Catholico Philippo IV. eiusdẽ Concionatoris titulo insignitus: quibus muneribus summa cũ omniũ laude,& non minori spirituali fructu diù es perfunctus.Hinc plurimis ambientibus posthabitis Te Regia Maiestas sponte proposuit Sum. Pontifici promouendũ ad Vigleuanensis Ecclesiæ Episcopatũ, quo nunc potiris. In istum enim sublimẽ Ecclesiasticũ apicẽ non ambitio, non alienæ intercessiones,sed prouexere Tua merita, Tuæve multiplices & præclarissimæ virtutes;quibus tantundẽ lucis videris rependere Pontificiæ dignitati, quãtum illa splendoris tuismet virtutibus,& authoritatis tuæ personæ impẽdit.Quæ virtutes quoque, Tuaque merita quemadmodũ in sublime Ecclesiasticæ Hierarchiæ Te subleuarunt, ita certè subleuatũ dignè suffulcient. Te etenim (Integerrime Vir) è religioso Ordine,religiosisque claustris ad Pontificalem statum,& Episcopalia palatia cõmeãtem secutæ sunt, vt comites indiuiduæ,virtutes tuæ superiùs enumeratę, Tecúmque vt opifices famulæ incedunt. Quibus illicò in ipso adeptæ Episcopatus possessionis initio accessere Episcoporum virtutes propriæ;Cõmissi gregis fida,& vigil custodia:sedula,atque accuratissima sollicitudo,& salutis animarum cura; zelus diuini cultus in vniuersa Diœcesi conseruãdi,amplificandi, promouendi:vltronea ad omnes beneficentia, & paterna charitas: sanctimonia, qua præ cæteris præfulgere debet Antistes,vt non tantùm verbo, sed & opere, scilicet sanctæ vitæ

exemplo

Digitized by Google

exemplo facilè queat mores populi sui corruptos emendare, euersos componere; omnes, Tuæ curæ cõmendatos, in Christiana disciplina cõtinere; omnesque Christianis virtutibus informare; & denique cætera virtutũ ornamenta, quæ sicut mitra Episcopi caput coronat. O felix Vigleuanum, cui Diuina largitas talem indulsit Doctorem, talem Ductorem, talem Sacerdotem, talẽ Episcopum, tale bonorum omnium exemplar. Hæc, Præstantissime Præsul (omissis plurimarum aliarum tuarum virtutum præconiis, ne videar auribus tuis blandiri, Tuæue singulari modestiæ inferam molestiã) hæc, inquam, tuarum præclarissimarum virtutum, atque tuæ supremæ dignitatis & authoritatis ornamenta, seu potiùs fulgentissima lumina hos tenues meos literarios labores Tuo nomini nuncupatos, sub que Tuis auspiciis in lucem prodeuntes tanto possunt illustrare splendore, qui obtrectantium oculos eos inspicientes efficiat cæcutire: & procul dubio; si Tuo comprobaueris iudicio, nullius pauebunt censuram. Quapropter illos iterum tuo commendo patrocinio. Sub quo vt paruum hunc librum, qualiscunque sit, & Tua certè sapientia minùs dignum, Tuæque Dominationi, necnon Tuis meritis impar munus, magno licèt & fidenti animo oblatum, ita & me, & vniuersam Religionem suscipias, enixè rogo. Vale. Dat. Mediolani è Colleg. SS. Apost. Pauli & Barnabæ. Kal. Nouemb. M. DC. LIV.

Illustrissimæ, ac Reuerendissimæ Dominationis Tuæ

Humillimus, & obsequentissimus in Christo seruus
D. Io. ANGELVS BOSSIVS, Præpositus Generalis Congregationis Cler. Reg. S. Pauli.

Admodum

Digitized by Google

Admodum Reuerendus P.D. IVVENALIS FALCONIVS, Præpositus Generalis Congregationis Clericorum Regularium Sancti Pauli.

VM Tractatus R.P. DON IOANNIS ANGELI BOSSII, *Assistentis nostri, De effectibus contractus Matrimonij, &c.* Partem primam, duo, quibus id commisimus, Congregationis nostræ Theologi & eruditi viri recognouerint, & probauerint: Facultatem facimus, quantum ad Nos spectat, vt typis mandetur. Datum Mediolani in Collegio nostro Sanctorum Apostolorum Pauli & Barnabæ, die 22. Aprilis 1653.

DON IVVENALIS FALCONIVS *Præpositus Generalis.*

APPROBATIONES DOCTORVM.

QVæ profundissimè Reuerendiss. Pater DOM. IOANNES ANGELVS BOSSIVS *Generalis meritissimus Barnabitarum* concepit, *De Effectibus Contractus Matrimonij*, Partu publico dignissima sunt. Sic iudicauimus Lugduni 2. Nouembris 1654.

Fr. PAVLVS LOMBARD *Doctor Parisiensis, ac Prouincialis Carmelitarum Prouinciæ Narbonæ.*

Fr. CYRILLVS MOREL *eiusdem facultatis Doctor, humilisque Prior Carmeli Lugdunensis.*

CONSENSVS PROCVRATORIS REGII.

VIsa Doctorum approbatione, Ego infrà scriptus Regio nomine non impedio quin hic liber à PHILIPPO BORDE, LAVRENTIO ARNAVD, & CLAVDIO RIGAVD, Bibliopolis Lugdunensibus excusus in lucem prodeat, cum defensione tali casu requisita & solita. Actum Lugduni die 11. Nouembris 1654.

VINCENT. DE PANETTES.

PERMISSIO.

ITa, & me non dissentiente fiat. Lugduni die decima Nouembris 1654.

CHARRIER.

OPERIS,

Digitized by Google

OPERIS,

SEV

TRACTATVS DISTRIBVTIO.

EFFECTVS primarij, & præcipui Matrimonialis contractus sunt (vt ex his, quæ in altero meo Tractatu de Contractu Matrimonij *cap.*10.*à num.*177.*ad* 187.latè tradi, conijcere licet) mutua coniugum potestas in corpora, & obligatio ad exigendum, & reddendum coniugale debitum in ordine ad prolis generationem; prolis eiusdem educandæ onus; obligatio abstinendi ab alieno thoro; atque indiuidua, ac perpetua vitæ societas, seu indissolubile vinculum. Ex quibus, siue inspectâ solâ matrimonialis contractus naturâ, siue iuris positiui decretis attentis alij oriuntur effectus, pluresque aliæ emanant obligationes, tum erga coniuges ipsos ad inuicem, tum erga eosdem, & prolem, putà mutua coniugum cohabitandi, & sibi vicissim amorem, honorem, obsequia exhibendi, & alimenta præstandi obligatio; bonorum saltem aliquorum communio, alterius coniugij exclusio; eorundem coniugum mutua obligatio erga prolem tum in fieri, & nondum in lucem editam (nempe ad abstinendum ab omnibus, quæ prolis conceptioni, vel eidem in materno vtero conceptæ obesse possunt) tum genitam, & natam, nimirum bonis moribus, & artibus illam imbuendi, alendi, dotem, si fœminea sit, præstandi, & in legitima saltem instituendi. Prolis legitimitas, patria potestas in eandem prolem, & eius bona; Et prolis, seu filiorum obligatio erga eosdem parentes, nempe illis amorem, obedientiam, obsequia præstandi, alimenta subministrandi, legitimam bonorum portionem relinquendi, illósve non prætereundi. Itaque materiam in altero meo Tractatu de Contractu Matrimonij inchoatam prosequens, de præfatis effectibus, deque prædictis omnibus (licet positâ serie aliquantisper immutatâ) deque nonnullis aliis ad coniuges, vt coniuges, vel vt parentes, & ad filios spectantibus hoc in tractatu differam, & quia si vellem omnia vnico volumine comprehendere, nimium excresceret tractatus, in quatuor partes illum distribuam. In prima primò pertractabo de mutua potestate, & obligatione coniugum exigendi, & reddendi coniugale debitum; & quando exigendi ius impediatur per antecedentem, vel superuenientem cognationem, vel affinitatem; atque per antecedens, vel superueniens votum castitatis, vel religionis; Cui obligationi debiti coniugalis reddendi cum rectè satisfieri haud possit, nisi maritus & vxor cohabitent: secundo loco agam de mutua eorum obligatione cohabitandi. Et quia petitioni, & redditioni coniugalis debiti bonitas, vel malitia moralis coniungitur; ideo tertio loco sermo erit de licito, & illicito vsu actus coniugalis; quem cum illicitum reddat præsertim continentiæ votum post matrimonij contractum emissum; Quartò explicabo coniugum potestatem circa irritationem prædicti voti, & aliorum votorum ab eisdem coniugibus tum ante, tum constante matrimonio emissorum. Quinto vnico capitulo perstringam paren-

Digitized by Google

tum obligationem erga prolem in fieri, & iam genitam, nondum natam, latè agens de impedimentis generationis, & conceptionis prolis tam in ipso coniugij vsu, quàm pòst submouendis, & auertendis; de abortu euitando; de adhibendis ad prolem conceptam conseruandam. Sextò, & vltimò differam de recta filiorum educatione.

In secunda parte tribus capitulis comprehendam ea, quæ spectant ad parentum obligationem præstandi alimenta, dotem, & legitimam portionem filiis legitimis, & etiam adoptiuis; aliqua insuper prælibando de obligatione parentum alendi, & dotandi illegitimam prolem, necnon de illius institutione.

In tertia parte imprimis prosequar materiam patriæ potestatis in filiosfamilias tum quoad personam, tum quoad illorum bona: explicans quoque quibus modis iidem filiifamilias de patria potestate exeant: postea proponam, & declarabo obligationem filiorum erga parentes quoad amorem, honorem, obedientiam, & obsequia illis exhibenda, alimenta subministranda, & legitimam, aut dotem præstandam. Tertio loco de donatione per patrem facta filio, & è contra, an, & quibus in casibus valeat, necne disceptabo. Quartò peragam de prolis legitimitate ex antecedente, vel subsequente matrimonio proueniente, & huius occasione de aliis modis, quibus illegitima proles efficitur legitima.

In quarta parte rediens ad mutuas coniugum obligationes adinuicem tractationem instituam de eorum obligatione seruandi fidelitatem quoad non tradendum corpus alteri, & abstinendi ab alieno thoro (vbi latè de adulterio, & eius pœnis ciuilibus, & criminalibus) exhibendi sibi inuicem amorem, honorem, obedientiam, obsequia, & alimenta; de societate, & bonorum communione inter eosdem coniuges, de coniugij perpetuitate, seu illius indissolubilitate quoad vinculum; de dissolubilitate quoad thorum, & habitationem, scilicet de diuortio, & de eiusdem coniugij vnitate. Quibus peractis nonnulla vxori, & marito prohibita explicabo: Et tandem de probatione valoris, & nullitatis matrimonij, atque de matrimonialis causæ iudice pertractabo. Omnia autem accuratè, & exactè more meo examinabuntur; & (vbi rei qualitas admittet) cum allegatione diuinarum scripturarum, textuum vtriúsque iuris, & decisionum diuersarum Rotarum, & maximè Romanæ Rotæ, atque relatis hinc inde Doctorum, præsertim recentiorum vtriusque iuris, Theologorum, & Summistarum placitis. Et ad euitandam in allegando Doctorum authoritates prolixitatem, initio cuiusque Capitis referam Doctores, qui de re proposita scripsêre, & librum, capita, disputationes, quæstiones, seu titulos, in quibus de eadem re disputant. In progressu vero tractationis aliquando sola Auctorum citationi contentus abstinebo à replicata libri, capitis, difficultatis, vel numeri allegatione, vbi facili negotio Lector rem pertractatam apud Auctorem initio capitis relatum poterit reperire. Quod si animaduertero Lectori futurum haud facile inuenire non indicato capite, vel numero; Auctoris citationi locum peculiarem, & numerum addam.

SERIES

Digitized by Google

SERIES CAPITVM,

Quæ in hoc Tomo continentur.

Digitized by Google

INDEX MATERIARVM,

De quibus vel ex instituto in peculiaribus capitibus, vel latè, & exactè in opere agitur iuxta ordinem Alphabeticum.

Prior numerus paginam notat; Posterior est marginalis.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

SYLLABVS

SYLLABVS

Capitum, & Paragraphorum, necnon præcipuarum difficultatum cuiusque Paragraphi huius Tractatus, iuxta seriem operis.

CAPVT PRIMVM.

De mutua coniugum potestate petendi, seu exigendi, & obligatione reddendi coniugale debitum. Pag. 1

Digitized by Google

Digitized by Google

CAPVT II.

De iure petendi, & obligatione reddendi debitum in dubio valoris matrimonij.

Digitized by Google

CAPVTI III.

De Impedimento petendi seu exigendi, & reddendi debitum coniugale ex voto emisso ante, vel post matrimonium contractum.

c 2 An

CAPVT IV.

De Impedimento vsus Matrimonij quoad petitionem, & redditionem debiti proueniente ex cognatione spirituali superueniente coniugibus post matrimonium contractum.

CAPTT V.

De impedimento vsus matrimonij, seu petendi debitum coniugale ex affinitate inter coniuges post matrimonium orta.

Delinquens

Digitized by Google

CAPVT VI.

De mutua coniugum obligatione cohabitandi.

III. Vtrum

Digitized by Google

CAPTT VII.

De Vsu Matrimonij licito, & illicito.

Digitized by Google

CAPVT VIII.

De potestate coniugum in seipsos quoad votorum irritationem.

Digitized by Google

CAPVT IX.

De Parentum obligatione erga prolem in fieri, & iam conceptam in lumen nondum editam.

Digitized by Google

Digitized by Google

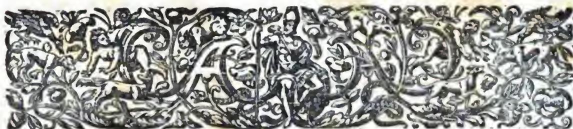
CAPVT. X.

De obligatione parẽtum erga filios quoad spiritualia, & bonam educationem, seu institutionem.

Parentibus

R. P. D. IO.

Digitized by Google

R. P. D.

IO. ANGELI BOSSII

TRACTATVS, DE EFFECTIBVS CONTRACTVS MATRIMONII.

CAPVT PRIMVM.

DE MVTVA CONIVGVM POTESTATE PETENDI, SEV exigendi, & obligatione reddendi coniugale debitum.

DE hac re D.Thomas *in addit.ad 3.p.quaest.64.* Magister *in 4.dist.32. ibidem* Riccardus, Maior, Paludanus, Durandus, Sotus, Angelus *in summa, verbo Debitum coniugale*, Tabiena, Syluester, Armilla, Sà *verbo eodem.* D.Antoninus *p.3.tit.1.c.19. §.3. & cap.20. §.7.* Caietanus *in summa, verbo matrimonium, tit. vsus matrimonialis coniugij multipliciter vitiari potest, & tom.1.opusc.cap.15.* Monaldus *in summa tit. de effectu matrimonij*; Victoria *in summa tit.de vsu matrimonij n.278.* Astensis *in summa p.2.lib.8.tit.10.* Ioannes de Friburgo *in summa lib.4.de matrim. tit.2. à quaest.35.* Nauarrus *in man. cap.16.num.24. ad 27.* Toletus *in summa lib.7.cap.20.* Lopez *1.p.instructorij cap.79.ad 87.* Rodriquez *in summa latina p.1.cap.242.* Flamma *3.p.methodi cap.8.§.9.* Antonius de literatis *in summa p.1.cap.49.* Cataneus *in summa, v.Debitum coniugale.* Couarruuias *de sponsalibus p.2. cap.7. §.2.* M. Antonius Cuccus *instit. maior. lib.5. tit.11. num.119. & seqq.* Henriquez *in summa lib.11. cap.15.* Sanchez *de matr. lib.9. disp.2.& seqq.* Petrus Ledesma *de matrim. quaest.64.art.1.2.& 3.* Rebellus *de obligat.iust.p.2.lib.2.quaest.16.* Azorius *p.3.lib.3.cap.31.* Reginaldus *in praxi fori poenit. p.2.lib.31.n.281. & seqq.* Ægidius Coninch *de Sacram. disp.34.num.13.& seqq.* Layman *lib.5.tract.10.p.3.cap 1.* Bonacina *de matr.quaest.4.puncto 1.ad 5.* Filliucius *tom.1.p.2.tract.10. cap.9.* Stephanus Fagundez *in decalogum lib.6. c.3.* Basilius Pontius *de matr.lib.10. cap.2. & seqq.* Villalobos *in summa p.1. tract.13. difficultate 44. ad 54.* Hurtadus *de matrim.disp.10.num.8.ad 58.* Raphaëlus Auersa *de matrim.quaest.2?. sect.1.& seqq.* Antonius Fernandez *in medulla p.3.cap.20.§.1.* Nicolaus de Ploue *in tractatu Sacerdotali, vbi de matrimonio, titulo de cautelis matrimonij*, Diana *p.5. tr.5. resol.14. & tract.14. resolut.3?.* Homobonus *de statibus p.2.cap.19. num.4.* Graffius *decis.aur.p.2.lib.1.cap.12. num.54. & seqq.* & alij *apud eosdem.* 1

SVMMARIVM

§. Primi, Secundi, & Tertij.

Coniuges per ipsum matrimonij contractum adinuicem sui corporis, & voluntatis potestatem, & dominium transferunt. num.2. & 4.

Matrimonium de praesenti prius contractum praefertur secundo etiam copula carnali consummato. num.3.

Iuxta l. Quoties Cod.de rei vendicatione, *in dominio ille est potior, cui priùs res traditur, licet alius in titulo praeuenerit. Et Res duobus vendita fit illius, cui priùs traditur num.5.*

Ex l. Traditionibus Cod.de pactis, *sine rei traditione solo titulo, v.g. sola venditione, aut donatione dominium neque transferri. ibid.*

Dispositio dictarum legum cessat in matrimonio, in quo solus titulus sufficit ad transferendum dominium corporum. numero 6.

Titulus in matrimonio causatur ex consensu, & verbis de praesenti. ibid.

In spiritualibus putà, in venditionibus, aut donationibus factis Ecclesiis, Monasteriis, Hospitalibus, & alijs pijs locis, &

Digitized by Google

collatione beneficiorum Ecclesiasticorum absque traditione transfertur dominium. n.7.

In aliis etiam casibus solo titulo absque traditione acquiritur dominium, remißiuè. n.8.

Vterque coniunx habet ius petendi debitum coniugale, & tenetur reddere, si debitè petatur, & nulla adsit causa iusta excusans à redditione. n.9.

Huiusmodi ius petendi, & obligatio reddendi prouenit ex ipsius contractus natura. n.10.

Obligatio reddendi oritur ex pracepto affirmatiuo, obligans semper, non tamen pro semper. n.11.

Coniux iniustè negans reddere debitum potest per iudicem Ecclesiasticum, & secularem ad id compelli. n.12.

Maritus est caput mulieris, illique praest quoad regimen, & quoad officia domestica. n.13.

Quoad actum coniugalem nempe ius exigendi, & obligationem reddendi coniugale debitum vir, & vxor sunt pares; & etiam quoad obligationem abstinendi ab alieno thoro, & seruandi perpetuam societatem. n.14.

Neuter coniugum regulariter, & per se tenetur petere debitum: sed per accidens aliquando, nempe quando petitio est redditio, quando in altero coniuge non petente aduertit incontinentia periculum, cui sperat occurri posse per actum coniugalem, tam vir, quàm vxor ad petendum obligatur; & an ex lege charitatis, vel etiam iustitia. n.15 ad 25.

Coniux an ad euitandam in se incontinentiam teneatur debitum petere. n.26.

Quis aliquando, vt ad tollendas seditiones, vel magnas lites, & discordias, aut ad euitanda bella, & cades in Republica tenetur matrimonium contrahere, & eo vti. n.27.

In principio mundi, & in principio reparationis illius post diluuium singuli homines in particulari ex pracepto iuris naturalis, & diuini obligabantur ad matrimonium contrahendum, & vacandum generationi. n.28.

Si modò peste, aut bello deficerent omnes homines prater religiosos, an hi ex eodem pracepto tenerentur matrimonium contrahere, & illo vti? n.29.

§. Primus.

Per matrimonij contractum alter in alterum coniugem sui corporis dominium transfert.

2 NOtandum per contractum matrimonij, seu per
mattimonium per verba de præsenti legitimum
ante omnem copulam inter coniuges, seu ante traditionem mutuã corporum per vsum actus coniugalis transferri corporum dominiũ, seu ipsos coniuges alterum in alterum transfetre corporis potestatem, ita vt transferẽs iam sui corporis potestatem non habeat, sed alter; & corpus vxoris in ordine ad actum coniugalem, non sit vxoris, sed viri, & è contra, constat id ex illo 1. ad Cor. 7. *Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir, similiter autem & vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier*; colligitur etiã ex dictis à me in tractatu de contractu matrimonij *cap.10. num.187. & num.216. & seqq.* Innuunt Doctores præallegati, & in terminis tradunt post alios Petrus Barbosa in *Rubr. ff. soluto matrim. p.2. n.78. & n.85.* Franciscus Molinus *de ritu nupt. comp.13. à num.16. ad 48. & lib.2. diff.15. n.14.* Augustinus Barbosa *collectaneo ad cap. si inter 31. n.4. de sponsalibus. & ad cap. ex transmissa 8. n.12. de restitutione spoliatorum*, & Victoria *relect. de matr. p.1. num.5.* † Ex quo fit vt matrimonium de præsenti priùs
3 contractum (vt definitur *cap. licet & cap. fin. de sponsa duorum*) præferatur secundo, etiam carnali copula consummato, illúdque dirimat; eo quod priori matrimonio legitimè contracto licet nondum consummato coniux v.g. vir careat dominio proprij corporis iam in alterum translato, & ita alij mulieri iam tradere suum corpus non possit; decisionis enim dictæ *cap. licet, & cap fin.* scilicet, quod coniuges non possint validè contrahere secundum matrimonium existente primo, licet non consummato, quódque hoc præferatur secundo consummato Petrus Barbosa *d. num.85.* post alia (quæ latè refert Molinus *d. comp.13.*) hanc eandem rationem affert, quia nempè, cum ex primo matrimonij contractu per verba de præsenti dominium corporis ad potentiam copulæ sit translatum in vxorem, non potest ille, qui iam Dominus non est sui corporis, illud in aliam vxorem transferre ad eandem potentiam copulæ, argum. cap. *quod autem, in fine ibi, pro non dato habetur, quod ab illo datur, qui non potest de iure donare, de iure patron.* † Licet idem Barbosa aliam etiam
rationem addat, scilicet quod coniuges sicut per 4
matrimonium inuicem transferunt suorum corporum dominium, ita etiam videntur ad inuicem transferre suas voluntates, quatenus pertinet ad indiuiduam vitæ consuetudinem; ac proinde cùm vir contrahendo primum matrimonium de præsenti non sit amplius dominus suæ voluntatis quoad indiuiduam vitæ consuetudinem, contrahendo cum alia, non valet matrimonium propter deficientem consensum, & consequenter nec
valet copula, quæ pòst sequitur. † Quare quod de aliis 5
contractibus, per quos res distrahuntur, & in alium transferuntur *l. quoties Cod. de rei vendicatione* deciditur, scilicet, vt in dominio ille sit potior, cui res priùs traditur, licèt alius in titulo præuenerit, ita vt etsi alicui res prius vendita sit, & nondum tradita, si pòst alteri sit vendita, & tradita, is secundus priori sit præferendus, eo quia donec non traditur rei illius dominium propter solum titulum, nempe emptionem: non acquiritur dominium *l. traditionibus Cod. de pactis §. per traditionem instit. de rerum diuisione.* Quod, inquam, *d. l. quoties* disponitur, & quod ex *d. l. traditionibus*, interpretes communiter inferunt quoad alios contractus, videlicet dominium non posse in alium transferri aliter, quàm per rei traditionem, non habet locum in matrimonio,
† in quo ad transferendum dominium sufficit solus ti- 6
tulus absque actuali traditione in actualem vsum actus coniugij, qui titulus causatur ex consensu, & Verbis de præsenti inter coniuges prolatis, quibus matrimonium perficitur, quique sunt mutua corporum eorundem coniugum traditio, & acceptatio, quatenus nempè continent, & pariunt mutuam, & immediatam coniugum obligationem tradendi actualiter corpus ad actum coniugalem; quo sensu (vt obseruat Victoria *d. num.5.*) communiter aiunt Doctores rationem matrimonij consistere in mutua traditione corporis, & obligatione ad vsum corporis quoad actum coniugalem. Et quod regula, seu dispositio *d. l. quoties & l. Traditionibus*, non procedat in matrimonio, sed in eo transferatur ius, & dominium plenum absque aliqua traditione per solum titulum, seu contractum in terminis post alios tradunt Anton. Gabr. *comm. conclus. lib.3. tit de empt. & vendit. conclus. 2. n.38.* Gaillus *obseruat. lib.2. obseruatione 55. n.12.* Petr. Barbosa *d. n.85.* Molinus *d. comp. 13. à n.29. & d. diff.15 n.14.* Augustinus Barbosa *locis alle-
gatis collectaneo ad d. l. quoties n.14.* † Vbi & etiam *collecta-* 7
neo d. l. traditionibus. n.4. limitat dispositionem dictarum legum tradens vniuersaliter in spiritualibus, & beneficialibus, ex solo titulo, & institutione transferri, & acquiri plenissimum ius, & dominium, quod colligitur ex *c. si tibi absenti, de preb. in 6.* & tradunt Gabr. *d. conclus. 2. n.33.* Molinus *cum aliis d. comp.13. n.21.* Spino *in speculo test. Glossa 4. in principio n.93 Vers. ex quibus omnibus*, & Molina *de iustitia tractat. 2. disp.3. post septimam diuisionem dominij. Versic. Excipiuntur tamen.* Vbi ait, quod quando Ecclesiis, Monasteriis, Hospitalibus, & aliis quibusdam piis locis, ciuitatibus, vel in Redemptionẽ captiuorum hæreditas aliqua, legatum, aut fideicommissum est relictum, vel donationis titulo aliquid eis datum, aut etiam venditum est, statim absque vlla traditione in eorum dominium transit, ac proinde si idem vendatur, & tradatur secun-
do emptori, inualida est eius venditio. † In aliis quo- 8
que casibus minimè procedit dispositio *l. quoties & l. Traditionibus* solóque titulo rei dominium transfertur, de
quibus

Digitized by Google

quibus Molina *loco citato*, & Augustinus Barbosa *collect. ad d. l. quoties, C. de rei vendicatione, & ad d. l. Traditionibus C. de pactis.*

§. II.

Vterque coniux habet ius exigendi coniugale debitum, & ex obligatione iustitiæ alteri debitè exigenti tenetur reddere; & quoad fidem, & debitum coniuges sunt æquales.

9 EX præsupposito notabili infertur primo alterutrum coniugem habere ius exigendi ab altero coniugale debitum & ex obligatione iustitiæ alteri exigenti coniugale debitum, seu illud petenti tanquam debitum teneri illud reddere, cum alter iustè, & rationabiliter, ac debitè petit, & ipse commodè reddere potest, seu nulla iusta causa (quæ autem sint huiusmodi causæ infra latè explicabitur) à redditione excusari queit; ita tradunt omnes Doctores *n. 1.* allegati colligitur ex *c. 1. 3. q. 5. & c. tua nos de iure patr.* & expresè decernit Paulus dicto *cap. 7.* primæ ad Corinth. illis verbis. *Vxori vir debitum reddat: similiter autem & vxor viro*, additque rationem dicens, *quoniam mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir, & vir sui corporis potestatem non habet, sed vxor.* Igitur ratio huius iuris exigendi, & obligationis reddendi est, quia per matrimonij contractum coniuges ad inuicem (*vt n. 2.* ostensum est) sui corporis dominium ad vsum actus coniugalis transtulerunt, ex quo dominio intrinsecè oritur ius petendi, seu exigendi & obligatio reddendi coniugale debitum, quisque enim habet habet ius petendi, quod suum est, illóque debite vtendi; & vnusquisque suum poscenti ex iustitiæ obligatione reddere tenetur, nisi contra hoc le-
10 gitime exceptio habeatur. † Ex quo patet ius petendi coniugale debitum, & obligationem iustitiæ illud reddendi (vt etiam in terminis tradũt Petrus Ledesma *art. 1.* Sanchez *disp. 2.* Reginaldus, Hurtadus, *& alij*) oriri intrinsecè, & necessario ex ipsa matrimonialis contractus natura, qui ex vi sua intrinseca transfert dominium mutuum corporum coniugum, propter quod in tractatu de contractu matrimonij *cap. 10 num.* 198. dixi esse nullum matrimonium contractum sub conditione non transferendi corporum dominium ad vsum generationis, & quia talis conditio repugnat substantiæ, & naturæ ipsius contractus matrimonij, & num. 216. & sequentibus sustinui vitiari, & esse nullum matrimonium cõtractum sub conditione, seu pacto, vt neuter possit petere, aut teneatur reddere debitum, quia huiusmodi cõditio, & quælibet alia huic æquiualens repugnat, & intrinsecè contrariatur iuri, & dominio, quod habet coniux in alterum, quod est de substantia matrimonij; prout latiùs ibidem
11 explicatur. † Dixi autem, *si debitè, & rationabiliter petit, & si nulla iustâ causâ excusari à redditione potest*; quia obligatio reddendi debitum oritur ex præcepto affirmatiuo, seu præceptum reddendi debitum est affirmatiuum; ac proindè licet semper obliget, non tamen (vt aiunt) pro semper, sed tunc quando alter exigit (loquendo scilicet per se. An verò aliquando per accidens, dicam infra) & pro loco, & tempore, & iuxta debitas circumstantias, vt rectè Maior, Paludanus, Sotus *locis n. 1. allegatis*, & plures
12 ex aliis Doctoribus *ibidem relatis*. † Cum autem debitum coniugale iustè, & debitè exigitur ab vno coniuge, & ab altero iniustè negatur, potest per iudicem ecclesiasticum compelli ad reddendum, sicut iniustè nolens cohabitare potest ad cohabitandum cogi per iudicem ecclesiasticum, immo ratione contractus matrimonij, etiam per laicum, vt cum aliis tradunt Couarruuias *d. cap. 7. in principio n. 3.* Bursarus *cons. 307. fine vol. 2.* & Villallobos *d. tractatu 13. difficultate 43.* de qua re latè *infrà* cum de obligatione mutua coniugum quoad cohabitationem; hæc enim mutua obligatio cohabitandi non solum respicit vnam communem domum, & mensam, sed etiam vnum lectum, vt satisfiat obligationi reddendi debiti; & ad id
tendit coactio ad cohabitationem, vt colligitur ex *c. 1. & secundo de coniugio leprosorum*. Ex eodem notabili infertur 13
secundo, quod licet alioqui vir, seu maritus ratione naturalis conditionis sit caput mulieris, & non è contra, vt docet Apostolus *1. ad Corinth. 11.* & habetur *c. cum caput & c. seq. 33. q. 5. & eadem 33. q. 6. per totum*; ac tradunt sanctus Thomas *art. 3. Magister d. distinct. 32.* Durandus ibidem, *Sotus a. 2.* Astensis *q. 2* Ledesma *ar. 3.* Grassius *n. 54. & 55.* Sanchez *disp. 2. n. 1.* Reginaldus *n. 281.* ac proindè in aliis à matrimonio vir præsit mulieri; hæc què sit sub illius regimine, & potestate, & consequenter quoad officia domestica, seu domesticam dispensationem non sint æquales, seu non sit eorum ius æquale, sed præcellat ius viri vt po-
tè capitis; † Nihilominus quoad ius exigendi coniuga- 14
le debitum, & quoad obligationem illud non negandi iustè petenti, & etiam abstinendi ab alieno toro, ac seruandi indissolubile vinculum, & indiuiduam vitæ societatem sunt pares, & æquales; *c. præcipit. c. apud nos, & can. fin. 32. q. 5. & c. gaudemus §. sanè de diuortiis*, & tradunt in terminis mox præallægati Doctores, & etiam Antonius de Literatis, & Cataneus *locis supra n. 1. allegatis*; Et ratio est, quia per contractum matrimonij non minus vir transfert in vxorem sui corporis potestatem, & dominium quoad actum coniugalem, quàm in ipsum sui corporis dominium transferat eadem vxor, ex quo sequitur, vt sicut vir habet ius exigendi debitum coniugale, & vxor negare non potest; ita è contra vxor habet ius exigendi, & vir tenetur *reddere*, & propterea dixit Paulus *1. ad Corinth. 7. Vxori vir debitum reddat, similiter autem & vxor viro*, & infrà *nolite fraudare inuicem nisi fortè ex consensu ad tempus*: quibus verbis apertè ostendit præfatam æqualitatem. Quam æqualitatem D. Thomas (quem sequuntur alij, Sotus, Ledesma, Sãchez locis allegatis) appellat proportionis; qualis est illa, quæ est inter duas quantitates proportionatas secundum proportionem eiusdem speciei licet vna sit maior altera, vt dupli ad subduplum, & quatuor ad duo, & duorum ad quatuor: nam quoad æqualitatem quantitatis, qualis est illa, quæ est inter duas qualitates eiusdem mensuræ vt bicubiti ad bicubitum, vxor non est æqualis viro non solum in reliquis, & in domestica dispensatione, cum vir præsit tanquam caput, & gubernet, & mulier subsit, & gubernetur; sed etiam in actu coniugali, si quidem in eo nobiliores agit partes, cũ sit agens, & mulier patiens; at licet agens sit nobilius passo, est tamen eadem proportio patientis ad patiendum, quæ agentis ad agendum, ac proinde eodem iure tenetur vterque alteri, vt explicat Sotus *ar. 2. in solutione primi argumenti.*

§. III.

Neuter coniugum propriè tenetur petere coniugale debitum, aliquando tamen per accidens tenetur.

ETsi autem vterque coniux ex vi contractus matri- 15
monij tenetur alteri iustè petenti, seu exigenti reddere coniugale debitum; neuter tamen per se, & propriè loquendo tenetur petere, & exigere. Vt tradunt Riccardus *q. 2.* Sotus *art. 2. Versic. Quæstio facilis est in fine* Angelus *n. 16.* Syluester *n. 10.* Nauarrus *n. 25.* Astensis *q. 8.* Sãchez *d. 2. n. 2.* Filliuc. *n. 304.* Coninch *n. 13.* Basilius Pontius *cap. 2.* & Hurtadus *nu. 49.* Rationem affert Riccardus ab aliis approbatam, quia nemo tenetur vti iure suo, quod pro se tantum introductum est *c. ad Apostolicam, de regularibus*: nec aliquis à suo debitore suum debitum repetere compellitur, neque debitum offerre, si est tale debitum quod non debeatur, si non petatur expresè, vel tacitè; huiusmodi autem est coniugale debitum. Dixi, *per se, & propriè*, nam per accidens debet coniux aliquando of-

Digitized by Google

ferre copulam, & petere debitum coniugale.

16 Et primò tenetur offerre, seu petere, quando ipsum offerre, vel petere est potius reddere, vt cum alter coniux præ erubescentia non audet expressè petere, petit autem tacitè, & interpretatiuè ostendens aliqua signa, quibus indicat internam voluntatem coniugalis copulæ, vt sibi reddatur debitum, de qua re infrà.

17 Secundo tenetur coniux petere saltem ex charitate, quando prudenter credit periculum incontinentiæ (siue incõtinentia existimetur futura sine fidei violatione, siue cum violatione fidei, scilicet adulterio) quod petendo auertere possit, imminere alteri, qui nullo modo petit nec expressè, nec interpretatiuè, nullum videlicet exhibens signum, quo indicet se cupere, vel velle copulam cum suo coniuge, sibique reddi debitum. Ita S. Thomas *d.q.64 art 2.ad 1.& q.49.art.5.ad* 2. Sotus *d.31 art.4.concl 1. fine & d.32.art.2 præallegato versic* Petrus Ledesma *q.49.a.5.dub.1.concl.2.* Henriquez *lib.11.c.15.n.9.& lib.12.cap.2.n.9.* Sanch. *d.disp.2 n.6 &* 7. Filliuccius, Pontius, Coninch, & Hurtadus *locis n præcedenti relatis*, Reginaldus *n.281.* Paludanus, Adrianus, Astensis *locis infra citandis, & alij relati* à Sanchez. Probatur, quia si quis proximus saltem ex lege charitatis tenetur, cum commodè potest, subuenire proximo in spirituali necessitate constituto, illiusque peccatum impedire, maximè, & præcipuè tenebitur cõiux coniugi ob arctum amicitiæ vinculum, quo adstricti sunt. Confirmatur primò, cum matrimonium post naturæ lapsum institutum sit in remedium concupiscentiæ, huiusmodi remedium coniux coniugi indigenti, etiam non petenti offerre exhibendo debitum tenetur, perinde ac medicus ægroto, cui medetur, medicinam salutarem offerre tenetur, tametsi eam non petat. Confirmatur secundò, præsertim quando alteri coniugi non petenti imminet periculum fornicandi, sed adulterandi, nisi copula coniugali oblata ei subueniatur, quia ad bonum fidei pertinet non solum quod neuter coniugum respuat mutuum debitum, sed etiam quod neuter aliam copulam requirat, & consequenter ad idem bonum fidei pertinere videtur (ex S. Thoma *d.a.5.ad* 2. & Paludano *d.31.q.2 a.3. Versic. Dicendum quod verum*) vitare incontinentiam in altero coniuge, seu auertere alterum coniugem, illumque præseruare à fornicatione, ac proindè quando nullum aliud medium occurrit auertendi, offerenda est illi coniugalis copula, si prudenter existimetur

18 profutura. † Quod si incontinentia, seu fornicatio aliter

19 posset euitari, tunc cessaret obligatio offerendi copulam, vt tradit Paludanus *d art.3. Versic. Dicendum.* † Quemadmodum etiam cessaret prædicta obligatio offerendi copulam, quando non esset profutura, sed adhuc coniux periclitans nollet continere, velletuè aliam copulam; quia cum tunc alter coniux periclitans verè, & propriè non petat debitum, sed ad summum interpretatiuè, & præsumptè, quatenus vult sibi mederi matrimonio in remedium concupiscentiæ instituto, obligatio offerendi copulam in huiusmodi casu non prouenit ex alterius exactione, sed ex præcepto impediendi peccatum proximi, vel etiam ex bono fidei, seu natura fidei matrimonialis, quatenus obligat ad præcauendum in altero coniuge fornicationem, & ruinam animæ. Idcirco vbi cessat spes euasionis ruinæ, & vitationis periculi, atque fornicationis, cessat etiam obligatio offerendi debitum. Ita in terminis Sanchez, & Coninch, & colligitur etiam ex Paludano *vbi suprà*, Petro Ledesma, Pontio, & aliis, quatenus volunt alterum coniugem teneri alteri coniugi periclitanti offerre actum coniugalem ex debito cohibendi in illo incontinentiam. Eo quod hoc spectet ad bonum fidei, ac proinde iuxta eosdem secus erit dicendum cum cohibitio, & vitatio incontinentiæ probabiliter

20 non speratur. † Vbi autem fuerit spes, obligatio petendiæquè comprehendit vtrumque coniugem, scilicet etiam vxorem, si maritus simili incontinentiæ periculo laboret nullo modo expressè, nec signis petens, seu indicans velle sibi reddi coniugale debitum, quod manifestè conuincunt rationes *num.17.* adductæ. Notat tamen Sanchez quod si vxor foret nimis verecunda, quam valdè puderet, dedeceretque verbis, seu expressè petere, ad id ea non teneretur, sed sat esset signis, quibus vxores petere consueuerunt copulam viro periclitanti offerre.

Dixi autem in huiusmodi euentu, *coniugem alteri periclitanti teneri offerre copulam saltem ex charitate*, quia valdè controuersum est, an etiam ex fidelitate, & iustitia erga 21 alterum adstringatur, tunc prouidere bono spirituali illius, & præseruare à periculo incontinentiæ, & fornicationis debitum ab eo coniugale petendo; & affirmant in terminis Petrus Ledesma, & Pontius *locis allegatis*; *idem sentire videntur* S. Thom. Sotus. Henriquez *locis n.17. relatis*, Astensis *in sum.lib.8.tit.10.art.1.quæst.4.* Adrianus *in 4. vbi de Eucharistia quæstione. Restat iam videre, responsione ad secundam rationem*, & Petrus Soto in *institutione sacerdotum vbi de matrimonio lectione 15.in fine*, quatenus aiunt petitionem, seu oblationem coniugalis actus ad subueniendum necessitati, & infirmitati alterius coniugis incontinentiæ periculo laborantis esse quandam, & veram debiti redditionem ad bonum fidei pertinentem, eo quod necessitas illa, seu infirmitas, & procliuitas alterius coniugis ad incontinentiam, cui peractum coniugalem mederi potest, censeatur vera exactio interpretatiua, licet nullum aliud signum petitionis copulæ cõiugalis appareat, necessitas enim illa per se satis clamare videtur actum coniugalem. Quod idem aiunt nonnulli alij citati à Sanchez. Quare probatur hæc sentẽtia primò, quia tunc ex parte periclitantis adest virtualis, & interpretatiua exactio necessitate illius clamante, ergo ex parte alterius actus coniugalis est debitus ex obligatione fidelitatis, & iustitiæ, & oblatio eiusdem actus licet metaphysicè loquendo sit petitio, tamen virtualiter, interpretatiuè & moraliter est redditio debiti; sicut (inquit Ledes. *d.dub.* 2. in responsione ad primum) quando quis inimicum, qui habet ipsum inclusum ad eum occidendum, præuenit ipsum interficiens, tunc metaphysicè est aggressio, moraliter autem defensio, qua de causa Adrianus, Sotus, Henriq *locis citatis*, & alij, quos refert, & sequitur Sanch. *disp.7 num.5.eiusdem lib.9.de matrimonio* aiunt, Coniugem voto castitatis ligatum non peccare si petat actum coniugalem ad euitandum in altero incontinentiæ periculũ, qui tunc est potius, seu quodammodo reddere. Secundò probatur exemplo medici (de quo *n.17.* in prima confirmatione) qui ex iustitia tenetur ægroto non petenti exhibere medicinam, & ita etiam cum matrimonium sit institutum in remedium concupiscentiæ, coniux alteri periclitanti tenebitur ex iustitia illud offerre. Tertiò, quia, vt dicebatur *in secunda confirmatione eodem n.17. allata*, ad bonum fidei matrimonialis spectat euitare alienam copulam, & adulterinam, ergo eandem fidem lædet, qui cum possit, non cohibet alterum coniugem, ne adulteretur; ergo ex fidelitate, & ex vi contractus matrimonij, & consequenter ex iustitiæ obligatione tenetur id præstare. † Alij aiunt obligationem petendi debitum in tali 22 casu non ex iustitia saltem propriè, & verè, sed ex charitate oriri. Ita Sanchez *n.7.* Coninch *n.14.& 15.* (nullam admittens maiorem obligationem in hoc coniugis periclitantis peccato, quàm in quouis alio auertendo) Filliuccius *n 303* & eiusdem sententiæ videntur Paludanus & Sotus vbi supra (dum dicunt petere in tali euentu esse quodammodo redditionem largè bonum fidei respicientem) & Durandus *d.31.q.4.* vbi dicit redditionem debiti non esse, nec locum habere nisi quãdo debitum petitur expressè, vel interpretatiuè; & cum alter coniux versatur in periculo incontinentiæ prouocatus ad alienam copulam, eum tunc solum tentari, non autem debitum petere, nec directè, nec interpretatiuè, & cõsequenter non habere locum redditionem debiti. Hinc probatur primò, quia in huiusmodi casu nulla est petitio, vel exactio expressa, aut interpretatiua, ergo non adest obligatio iustitiæ accedendi ad coniugem periclitantem. Secundò quia coniux ex vi matrimonij, & dominij sui corporis

Digitized by Google

poris translati in alterum obligatur solùm ad non impediendum alteri corporis vsum, non verò ad cogendum alterum, vt eo vtatur, etiam ad præseruandum illum à ruina, seu ad medendum illius concupiscentiæ, quia per contractum matrimonij obligatur quidem ad reddendum debitum, non autem ad curandum coniugem; & matrimonium dicitur institutum in remedium concupiscentiæ in ordine ad se, scilicet vt coniux petendo, vel reddendo in se concupiscentiæ ardorem sedare, & incontinentiæ periculum auertere queat. Tertiò, quia si ex lege iustitiæ proueniret obligatio petendi, teneretur tunc coniux petere etiam cessante spe cohibendi alterius incõtinentiam, & impediendi fornicationem (quod auctores etiam prioris sententiæ negant) quia iustitia obligat reddere alteri suum absq; consideratione, quod sit vel non sit profuturum. Neque obstant rationes alterius sententiæ. Nam ad primam negatur adesse exactionem vllam debiti coniugalis, vt patet ex dictis. Quod verò coniux ligatus voto castitatis petere possit debitum ad vitandam in alio coniuge incontinentiam, non prouenit ex eo, quod tunc adsit virtualis exactio, & ita petitio moraliter sit redditio, sed quia votum non videtur obligare ad non petendum cum dispendio ruinæ alterius coniugis. Ad secundam respondetur, medicum tunc ex iustitia teneri, quia suscepit ægrotum curandum, at non sic coniux contrahendo matrimonium suscepit curandum alterum coniugem. Ad tertiam respondetur bonum fidei, seu fidem matrimonij obligare coniugem, ne adulteretur, non verò vt auertat alterum ab adulterio, & ita contra eandem fidem peccare adulterantem, non

23 verò negligentem eum impedire. † Et hanc eandem sententiam, quod prædicta obligatio auertendi periculi incontinentiæ oblatione copulæ, non proueniat ex iustitia erga alterum coniugem, tenet Hurtadus *d. nu.* 49. sed ait tunc coniugem teneri vti matrimonio ex castitate nõ primario, sed secundario, eo quod hæc, sicut quæcunque alia virtus (inquit) obliget ad impediendum in aliis peccatum contra illam, & etiam ob eandem rationem teneri secundario ex iustitia erga se ipsum, quando actus incontinentiæ, quem timet in altero est contra iustitiam erga se ipsum, ob quam rationem existimat ibidem Hurtadus correctionem fraternam esse actum illius virtutis, contra quam futurum est peccatum, ad quod impedien-

24 dum correctio dirigitur. † Porrò Sanch. *eodem n.* 7. addit præter obligationem ex lege charitatis adesse etiam ad tunc petendum debitum obligationem ex iustitia latè sumpta, & petere in tali euentu esse quodammodo reddere, prout reddere respicit bonum fidei, ad quod etiam (vt dicebatur *n.* 17. in confirmatione secunda) pertinet, vt neuter coniux aliam copulam requirat; & hoc tantũ ait probare rationes prioris sententiæ. Coninch quoque admittit tunc coniugem negligentem succurrere alteri in periculo incontinentiæ constituto peccare etiam cõtra officium boni viri, quod coniugem ex quadam æquitate obliget ad huiusmodi, sicut ad alia pericula à coniuge auertenda; & hac ratione rectè dici (& hoc sensu intelligi dictum Sanch.) talem obligari ad petendum debitum ex iustitia largo modo sumpta, scilicet quia peccat contra officium boni, & prudentis coniugis, ad quod officium spectat non modò proprium, sed etiam consortis bonum ac salutem quærere, & mala auertere.

25 Vtramque opinionem probabilem reddunt vniuscuiusque fundamenta, priorem tamen vti magis communem præfero; cui licet videatur maximè obstare tertia ratio posterioris, verè tamen non obstat; nam quando cessat spes quod copula oblata, & accessus ad coniugem periclitantem debeat prodesse propter pertinacem propensionem alterius ad aliam copulam, & obstinatam, & prauam concupiscentiam alterius thori, tunc nec bonum fidei, seu fides matrimonialis obligat coniugem ad oblationem copulæ, cum ea oblata adhuc non euitetur adulterium in altero coniuge: nec ex parte eiusdem pe-

riclitantis dicitur adesse necessitas clamans actum coniugalem, qui in tali euentu non est futurus remedium efficax prauæ concupiscentiæ, & consequenter nulla adest exactio debiti interpretatiua, & ita etiam cessat obligatio reddendi: sicut si ægrotus expresse malit mori, quàm medicinam, vel certam medicinam sumere, tunc cum cessaret necessitas medicinæ, quantum est ex parte efficacis voluntatis infirmi illam respuentis; medicus neque ex charitate, neque ex iustitia iam teneretur illam eidem ægroto offerre. An verò in tali casu sit offerenda copula coniugi periclitanti, non solùm quando commodè fieri potest, sed etiam, quando non nisi cum magno, seu notabili incommodo, seu detrimento salutis corporeæ, disputabimus infra agentes de causis excusantibus à redditione debiti.

Tertiò supposito, quod liceat vti matrimonio ob solum finem vitandæ in se fornicationis, seu incontinentiæ, vel quia adsit impotentia ad prolem, vel quia aliis mediis, puta orationibus, ieiuniis, vigiliis continentię periculo non possit mederi, vel quia etiam dato, quod illis possit mederi, licitus sit vsus matrimonij ob solũ finem matrimonij intrinsecum secundarium, nempè, ob concupiscentię remedium (de qua re aliqua dixi in *altero tractatu de contractu matrimonij d. c.* 10. *à nu.* 61. *ad* 65. & latius differam *infrà*, cum de licito, & illicito vsu matrimonij) coniux ad medendum proprio periculo incontinentiæ, & adulterandi tenebitur petere coniugale debitum, si aliis remediis concupiscentiam cohibere non possit, aut nolit: Et in huiusmodi casu tenetur tum ex charitate erga se ipsum, quâ obligatur prouidere suæ extremę necessitati spirituali, tum ex castitate & iustitia, quæ (sicut & aliæ virtutes) vnumquemque obligant ad vitandum in se peccata contra easdem virtutes, & quoad hoc est vera doctrina Hurtadi n. 23. relata. & dato, quod non esset licitus vsus matrimonij ob solum finem vitandæ incontinentiæ, quando proles haberi potest, in tali casu ex obligatione earundem virtutum teneretur petere debitum, & vti actu coniugali intendendo etiam & principaliter bonum prolis ad euitandam culpam venialem, quâ (datâ hypothesi) inficeretur actus coniugalis ob solum finem sedandæ concupiscentiæ habitus. 26

Quartò si ratio boni communis posceret, vt quis procrearet prolem legitimam pro successione Regni, Principatus, seu ditionis, ad sedandas magnas lites, & discordias, siue ad auertenda bella, cædes, & similia mala in Repullica; puta, si esset vnicus hæres regni, & ipso extincto absque legitima prole prædicta mala in Republica timerentur, tunc sicut si non esset coniugatus teneretur (non ex vi præcepti naturalis, aut diuini de cõtrahendo matrimonio, sed ex vi alterius pręcepti, quo quis obligatur subuenire suæ Reipublicæ incommodis) matrimonium contrahere, vt docent Martinus Ledesma 2. *p.* 4. *q.* 43. *a.* 3. Sanch. *lib.* 2. *d.* 3. *ad finem*, Rebell. *p.* 2. *lib.* 2. *q.* 2. *n.* 7. & Basilius Pontius *lib.* 1. *c.* 4. *n.* 12. ita ex eodem præcepto occurrendi Reipublicæ malis teneretur coniugale debitum petere, & vti matrimonio iam contracto; vt etiam in terminis tradit P. Ledes. *qu.* 64. *a.* 1. *difficultate secunda circa conclusionem secundam, conclusione* 4. 27

Similiter sicut in principio mundi primis temporibus à creatione, & in principio reparationis illius post diluuium singuli homines in particulari obligabantur ad cõtrahendum matrimonium, vt tradit S. Thom. in addit. *q.* 41. *n.* 2. *& in* 4. *dist.* 26. *& ibidem scribentes*, idque non ex solo positiuo diuino præcepto (vt contendit Ægid. Coninch *disp.* 25 *n.* 6. *&* 7. quod videtur contineri in illis verbis Genesis 1. & 9. *Crescite, & multiplicamini* dictis ad primos coniuges ex D. Hieronymi, & D. Cypriani interpretatione, quam esse à Theologis communiter receptam ait Rebell. *d. q.* 2. *n.* 3. licet alij, vt idem Coninch *n.* 5. *&* Põtius *nu.* 4. velint contineri quandam benedictionem in ordine ad fœcunditatem; seu prolem, & matrimonij approbationem; sed etiam naturali (vt docent S. Thom. 28

Digitized by Google

vbi *sup.* scribentes *d. dist.* 26. P. Ledesm. q. 41. a. 2. Sanch. Rebell. Pontius *locis n. præcedenti allegatis*, Hurt. *disp.* 4. *n.* 13. & 14. & alij ab eisdem relati) id quod probatur tum ex fine matrimonij, qui duplex assignatur, scilicet propagatio generis humani, & eiusdem conseruatio; quare quoties fuit necessitas prioris finis omnes homines non solum in communi, sed etiam singuli in particulari ex vi naturalis obligationis prouenientis ex eiusdem finis obtinendi necessitate tenebantur vti matrimonio, sine quo etiam non poterat licitè genus humanum propagari; instituto etiam matrimonio ad illũ finem propagationis humanæ lumen naturale dictabat, & recta ratio exigebat eiusdem generis humani propagationẽ per eiusdem matrimonij vsum, tum quia cum natura procreauerit diuersum sexum ad hoc, vt propagaretur genus humanum, & sine matrimonio licita propagatio haberi nequeat, ex ipsa natura oritur obligatio vacandi propagationi per matrimonium, ne aut propagatio fiat illicitè, aut frustra diuersus sexus sit constitutus, sicut, inquam, initio mundi, & immediatè post diluuium ex præcepto naturali, & etiam diuino singuli in particulari tenebantur ad matrimonium, ita ad actum coniugalem, & ad debitum exigendum.

29 † An vero si omnes homines bello, vel peste extinguerentur remanentibus solum religiosis, & iis, qui castitatem vouerunt, tunc hi ex vi eiusdem præcepti naturalis contrahendi matrimonij ob propagationem, & conseruationem humani generis tenerentur ad contrahendum matrimonium, & vacare generationi. Negant Durandus *d. dist.* 26. *nu.* 16. Palud. *q.* 7. *a.* 1. Ricch. *a.* 3. *q.* 3. P. Ledes. *d. q.* 41. *a.* 2. *circa finem*. Vasquez *de matr. disp.* 1. *c.* 3. Rebellus, Pontius *locis allegatis*, & alij; quia tunc, aiunt, credendum esset finem mundi instare; & ideo non esse necessarium matrimonium ad genus humanum restaurandum, sed cum non sit nostrum iudicare, an finis mundi instet, ideo melius affirmant Sotus *d. dist.* 26. *q.* 1. *art.* 3 Lopez 2. *p. instruct. de matr. cap.* 34. Molina *de iustitia d.* 22. Sanchez *d. disp.* 3. *nu.* 4. *alios referens*, & Hurtadus *num.* 16. Neque id facit contra votum, quia in illo semper intelligitur exceptus huiusmodi casus. Limitat tamen Hurtadus, nisi præter hominum extinctionem apparerent alia signa consummationis sæculi in scripturis tradita, ex quibus prudenter iudicari posset eiusdem sæculi finem instare, quia in eo casu non esset necessaria propagatio; quod idem procederet, si extinctis omnibus præter religiosos per reuelationem innotesceret mundi finem adesse. Et hæc de obligatione petendi coniugale debitum; redeamus ad obligationem reddendi.

S V M M A R I V M

§. Quarti, & Quinti.

Actus coniugalis cur vocetur debitum. n. 30.

Lethalis culpa est negare debitum coniugi petenti vt debitum; siue petat expressè, siue tacitè & interpretatiuè; & an tam viro, quam mulieri interpretatiuè petenti sit debitum reddendum num. 31. 32. 33.

Sine rationabili causa coniugi mandare, vel illum auertere, vt non petat debitum est mortale peccatum n. 34.

Coniugi illud petenti non vt debitum ex iustitia, neque instanter; sed amicè & beneuolè, aut remissè non reddere debitum non est mortale, immo sæpe neque veniale n. 35.

Item non est mortale petentem debitum precibus, & suaui suasione auertere, illique cedenti facile iure suo negare debitum; non debet tamen petens sine iusta causa, aut multa instantia auerti num. 36.

Differre debiti redditionem ad modicum tempus, secluso incontinentiæ periculo caret mortali culpa, & aliquando etiam veniali; & quodnam sit tempus modicum, & quid si petens pateretur inuoluntariam pollutionem aut morbum, si statim non reddatur. num. 31.

Coniugi intemperato, & nimis frequenter petenti negare debitum non est culpabile, si absit periculum incontinentiæ, & quid si probabiliter continentia periculum timeatur numer. 38. & 39. *fine.*

Immoderatus coitus corporis vires debilitat, multiplices morbos gignit, & senectutem accelerat. n. 39.

An sit paruitas materiæ à mortali excusans rarò & moderatè petenti negare debitum vna, aut altera vice. n. 40. 41.

Expedit coniuges esse faciles in reddendo debito coniugali. numer. 41. *fine.*

Iusta causa negandi excusat à culpa n. 42.

Moderatè petenti, si seriò & instanter petat, mortale est negare debitum absque iusta causa, vel rarissimè, & magna cum difficultate reddere, & multò magis, si indè sint oritura graues discordia, vel petens ex negatione, vel redditione rarissime, & difficili in periculo pollutionis constituatur. n. 43. *ad.* 46.

Immo quoties in petente probabile incontinentiæ periculum aduertitur, semper & statim reddendum debitum, etiam si sit nimius in petendo. n. 47.

Quocunque tempore, seu die etiam solemni, & sacro debitum exigatur, tenetur coniux reddere, & etiamsi esset sumpturus Eucharistiam. nu. 48.

Ante matrimonij consummationem vterque coniux altero etiam inuito transire potest ad religionem, & professionem emittere. num. 49.

Ingressus religionis an possit excludi pacto expresso, & an censeatur exclusus, si quis promittat se consummaturum matrimonium, vel perpetuam cum vxore vitam ducturum. nu. 51. *vbi quod post sponsalia iurata licet transitus ad religionem.*

Si quis se venundet in seruum, non potest absque Domini licentia ingredi religionem. n. 51

Ad ingrediendum, seu ad deliberandum de ingressu à iure c. ex publico, de conuers. coniug. *sponsis bimestre est statutum. num.* 50.

Intra eosdem duos menses coniux ab altero requisitus non tenetur coniugale debitum reddere, etiam si iurasset se consummaturum matrimonium. n. 51.

Bimestre an currere incipiat à tempore matrimonij contracti, an assignationis per iudicem facta, an à tempore scientiæ priuilegij. n. 52. & 54.

Terminum, seu tempus à lege præscriptum iudex an, & quando queat restringere, vel prorogare. n. 53. 54. 55. & 57.

Bimestre in d. c. ex publico præscriptum iudex ex iusta causa cognita coarctare, & prorogare potest. n. 56.

Id fieri facile non debet, sed rarò & ex vrgenti causa. n. 58.

Bimestre an sit datum ad profitendum, an verò ad deliberandum de ingressu, & quoad professionem sit expectandus annus integer probationis, siue alter coniux ingressus sit religionem de consensu alterius, siue eo inuito, & siue inspecto iure antiquo, siue nouo Tridentini n° 59. *ad* 74.

Si sponsa ingrediens religionem sit duodiennis, an sit expectandum quadriennium. n. 7[illegible].

Quid si sponsus vel sponsa ingrediatur religionem, in qua professio iuxta eius statuta non sit ante annum 18. *an fieri possit, & valeat professio facta statim completo anno decimo sexto iuxta Tridentinum. n.* 76.

Lex generalis prior limitatur per posteriorem specialem, & lex posterior generalis limitatur per priorem specialem. n. 63.

Lex generaliter loquens non solum limitatur per legem specialem, sed etiam per rationem alterius legis. ib. fine.

Lex generalis negatiua generaliter, & vniuersaliter intelligenda est, licet maior ratio in vno casu militet, quàm in alio. n. 68.

Commendatarius monasterij non professus debet intra sex menses profiteri, vel renunciare Commenda. n 64.

Concilij Tridentini dispositione attenta in nullo casu valet professio facta ante expletum annum probationis, etiam si fiat de consensu Nouitij, & religionis, vel à professo vnius religionis non mendicantis, qui ad aliam non mendicantem transierit. num. 70. 71.

Iure antiquo professio nec recipi debet infra probationis annum, facta tamen nondum nouitiatus tempore elapso ex consensu Nouitij, & religionis tenet. ibidem.

Ex.

Digitized by Google

Excipiuntur religiones mendicantium, in quibus ad valorem professionis etiam de iure communi requiritur integer annus nouitiatus; & si professio ante annum admissa obligaret religioni in genere. n.72.73.

Per copulam violentam etiam intra bimestre habitam consummatur perfectè matrimonium, & contrahitur affinitas. n.77. 78. 79.

Sponsa intra bimestre per vim, aut metum cognita, an possit altero inuito religionem ingredi. Negatiua. n 80.89. Affirmatiua numer. 82.90.

Quid si proles ex tali copula sit nascitura. n.82.

Sponsa vi cognita ad religionem transeunte, & profitente sponsus remanens in seculo non potest eâ viuente aliam ducere, licet non possit cogi ad religionem. n.83.84.

Sponsa post bimestre violenter cognita, etiam dum esset in procinctu ingrediendi religionem, si suâ culpâ tam diu distulit ingressum non potest postea altero inuito ingredi; secus si absque culpa. n.85.86.

Peccat mortaliter sponsus vi comprimens intra bimestre sponsam etiam non tractantem de ingressu religionis, estq; punibilis, licet non pœna l. vnica Cod. de rapt. Virg. n.91.92.93.

Sponsus violator non potest inuita sponsa vi intra bimestre transire ad religionem. n.98.

Irregularitas contrahitur absque culpa. n.81.

Consummatur matrimonium per illam copulam ad quam sequi potest prolis generatio quacunque arte semen viri penetret vas muliebre. n.95.

Non consummatur per oscula, & tactus, & seminatione extra vas. n.96.

Neque etiam in foro conscientiæ, & coram Deo consummatur per solam vasis penetrationem sine seminatione, licet quoad forum exterius probata penetratione præsumeretur seminatio, & consummatio. n 97.98.

Sponsus de futuro sub spe matrimonij deflorans sponsam Virginem, aut viduam honestam non potest eâ inuitâ religionem ingredi; neque etiam si inter eos ea intercessit familiaritas, ex qua apta sit sequi notabilis sponsæ infamia n 99.102.103.

Sponsus post matrimonium ratum sponsam siue inuitam, siue consentientem deflorans sine seminatione non potest licitè eâ inuitâ religionem ingredi; & quid si ea intercesserit familiaritas, ob quam communiter existimetur inter eos copulam intercessisse. n 99.100.101.& 103. fine.

In foro externo ex cohabitatione præsumeretur copula, & impediretur ingressus, nisi matrimonium non fuisse consummatum clarè probaretur, putà ex aspectu. n.104.

Si quis duxit sponsam non Virginem & iurent non consummasse eis creditur ante traductionem, seu cohabitationem, secus post. ibid.

Si vir non consummato matrimonio tradat vxorem alteri ad deflorandam, seu adulterandam, non licet ei, ipsâ inuitâ religionem ingredi. n.105.

Sponsus contrahens matrimonium animo ingrediendi religionem intra bimestre an peccet, & teneatur stare matrimonio. ibid.

Intra bimestre an coniugibus de religionis ingressu non cogitantibus liceat non reddere debitum, negatiua n.106. affirmatiua. n 107.

Eodem bimestri transacto licitè potest coniux transire ad religionem altero repugnante, si non sit consummatum matrimonium n.108.

Immo si sit ligatus voto religionis tenetur transire ibid.

Coniux ante consummatum matrimonium transiens ad religionem, ad nulla damna inde alteri manenti in seculo subsequuta restituenda tenetur. n.108. post medium.

Obligatus ad aliqua obsequia, v g. ad alios docendum, vel ad seruiendum in hospitali potest ingredi religionem, & non tenetur resarcire damna inde sequuta ibid.

Bimestre quot diebus constet, & an currat de momento ad momentum, ita vt dies termini à quo computetur in termino, & an dies bissextilis eidem bimestri accrescat, & cum præcedenti reputetur pro vno. n.109.

§. IV.

Coniuges sub pœna lethalis peccati tenentur sibi inuicem reddere coniugale debitum, cum iustè, & debitè, ac moderatè expressis verbis, vel tacitè exigitur; & quandonam negatio ab omni culpa, vel saltem mortali excusetur.

IGitur ex dictis *n.2. & n.9.* infertur tertiò actum, seu coitum coniugalem rectè dici debitum, qui cum ex vi contracti matrimonij, seu translationis dominij corporum per matrimonium contractum factæ coniuges sibi inuicem corporis vsum præstare teneantur, veram debiti iustitiæ rationem (vt etiam nominauit Syluester *d.v. Debitum n.1.*) habet. 30

Quare conclusio iuxta omnes Doctores *n.1.* relatos, & alios de hac re scribentes certissima est, coniugi debitum coniugale siue expressè, siue tacitè, & interpretatiuè exigenti, scilicet tanquam debitum petenti sub reatu lethalis culpæ alterum teneri illud reddere, nisi minùs iustè, aut debitè petatur, aliáve rationabilis causa excuset. Ita S Thom. *art.1. & 2.* Maior, Durandus, Richardus, Sotus *d. dist.* 32. P. Ledesma *art.1.* Syluest. & Ang. *n.1.* D. Anton. *cap.*20.§.7. Syluester *q.*8. Astensis *q.*1. Armilla *n.1.* Tabiena *n.*5. Couarruuias *n.1.* Nauarrus *n.2.* Sà *n.*10. Toletus *n.2.* Antonius de Literaris, *n* 1. Ioannes de Friburgo *q.*32. Flamma *d.*§.9. Lopez *c.*79. Rodriquez *n.1.* Homobonus *n.*4. Graff *n* 54. Henriquez *n.*4. Sanch. *d.2.n.3. & 9.* Rebellus *n.1.* Azorius *d c.31. initio.* Reginaldus *num.*281. Auersa *sect.*1. Coninch *n.*16. Pontius *n.1.* Filliuccius *n.*303. Fagundez *n* 47. Laymann *n.1.* Diana *d resol.*15. Bonacina *p.* 1. *n.*4. Villalobos *diff.*45.*n.2.* Hurtadus *n.*90. Fernandez *n* 3. qui omnes aiunt coniugi iustè debitum exigenti negare, esse ex suo genere mortale. Et ratio est, quia obligatio hæc reddendi est (vt ex dictis constat) iustitiæ commutatiuæ, quâ præcipitur vnicuique id, quod suum est, reddendum esse, & materia est grauis, vt per se patet. Et tradunt iidem DD. id etiam colligentes ex auctoritate D. Pauli *citato c.7. ad Corinth.* 1. *Vxori vir debitum reddat, & vxor viro, nolite fraudare ad inuicem, nisi fortè ex consensu, vt vacetis orationi.* 31

Dixi *siue tacitè, & interpretatiuè*, quia ad prædictam obligationem sub mortali reddendi, seu non negandi debitum non est necesse, vt verborum expressione petatur, sed sat est, quod petatur blanditiis, nutibus, factis, seu operibus, & signis, quibus natura, & conditione, seu genio coniugis per illa signa petentis perpensis rationabiliter & prudenter alter intelligit illum appetere, & velle, vt sibi coniugale debitum reddatur, licet ob verecūdiam non audeat expressis verbis id petere. *arg. l. de quibus ff de legibus; & c. dilecti primo, de appellat.* Ita S. Thom. *art.2.* reliqui DD. omnes modò allegati locis citatis, & M. Antonius Cucchus *tit.*12. *num.*21. 32

† Et licet in vxore præcipuè, vt illi vir teneatur sub lethali reddere, locum habeat, & sufficiat hæc tacita, & interpretatiua debiti coniugalis exactio, cum mulieres verecundiores sint, nec audeant, & soleant verbis expressis petere ex S. Thoma, & aliis Doctoribus allegatis: nihilominus aliquando potest habere locum, & sufficere etiam in marito, vt illi vxor absque exactione verbis expressè facta debitum teneatur reddere: putà si vir ob pusillanimitatem suam, vel ob vxoris duram conditionem, aut insignem eius auctoritatem non audeat expressè sine aliquo metu petere; & vxor ex aliis indiciis intelligit illum appetere copulam. Eadem enim ratio tacitæ exactionis in simili casu militat, ac proindè etiam obligatio reddendi etiam vxorem obstringit erga virum tunc tacitè exigentem, cum coniuges in actus coniugalis obligatione sint pares ex dictis *suprà numero* 24. Et ita in terminis Syluester, 33

D. An-

Digitized by Google

D. Antoninus, Nauarrus, Lopez, Cuccus, Sanchez, Rebellus, Villalobos, Reginaldus, Filliuccius, Hurtadus, Pontius, & Auersa *locis citatis*. Nec dissentiunt S. Thom. & alij Doctores, qui nullā de vxore mentionem facientes solum dicunt virum teneri reddere debitum vxori ob erubescentiam non audēti verbis petere, satis autem manifestè aliis indiciis significanti se appetere debitum sibi reddi; nā id faciunt, quia talis erubescentia, & timor petēdi expressis verbis maximè, & cōmuniter, seu vt plurimùm (vt dicebā) afficit mulieres, quæ proindè potius signis, quàm verbis petunt; rarò vero in viris reperitur, ac proinde vxor regulariter non tenetur reddere debitum viro non expresſè petenti; etsi aliquando, nempe quando eidem vxori nota esset pusillanimitas, erubescentia, & timor ad debitum verbis expresſè petendum, qui tamen aliis signis tacitè peteret.

34 † Quemadmodum autem peccaret lethaliter coniux iniustè negans debitum alteri expresſè, vel tacitè exigenti; ita etiam simili culpa non esset immunis, si sine rationabili causa illum auerteret, ne peteret debitum, quia talis auersio negationis iniustæ locum tenet. Ita P. Ledesma *d. art* 3. Tabiena *d. n. 5. in fine* D. Anton. *c.* 20. §. 7. & priùs S. Tho. *d. q.* 64. *art.* 2. *ad* 4. Vnde peccaret mortaliter vir, si vxori sine rationabili causa mandaret, vt non petat. An verò liceat petentem blandè auertere dicam mox *n.* 36.

35 Dixi *exigenti, seu tanquam debitum petenti*, scilicet, animo obligandi alterum ad mortale, & ad reddendum sibi actum coniugalem tanquam debitum ex iustitia, quod regulariter contingit, quando seriò, instanter, & obnixè petit, & efficaciter vrget. Nam si coniux petat, sed non tanquam debitum ex iustitia, & sine intentione obligandi ad mortale, vt si petat vel remisſè, vel beneuolè, & amicè, aut insinuando, & alliciendo precibus, blanditiisve (nisi ex verecundia, vel pusillanimitate, vt suprà dictum est, non auderet alio modo petere) prouocando, tunc non esset obligatio reddendi sub mortali, præciso incontinentiæ periculo, sicut cum creditor petit sibi solui debitum absque intentione obligandi ad solutionem sub mortali, vt quando blandè curat mouere debitorem amicum, vt soluat, vel remisſè petit. Ita Sotus *ar.* 1. Rodriquez *n.* 1. Henriquez *n.* 7. *fine*, Sanch. *d. disp.* 10. *n.* 2. Rebellus *n.* 2. Reginaldus *n.* 281. Pontius *d. cap.* 2. *n.* 4. *&* 5. Layman *n.* 1. Bonacina *d p.* 1. *n.* 1. Lopez *cap.* 80. Fagundez *n.* 49. Hurtadus *n.* 51. Villalobos *diff.* 45. *n.* 3. Diana *d. resolut.* 36. Auersa *d. sect.* 1. & alij apud Sanchez, qui addit, cum amicè petitur sæpè non esse etiam veniale, in tali casu negare.

36 † Item non est mortale negare debitum, si petenti alter suadeat contrarium, precibúsve, aut aliqua tergiuersatione illum auertat; seu idem petens rogatus facilè tacet, iurique suo cedit, nec ægrè multum fert se auerti, sicuti in aliis debitis ciuilibus non est lethale negare solutionem, quando creditor rogatus facile dilationem concedit. Ita D. Antonin. *d.* §. 7. Syluester *q.* 8. Astensis *q* 7. Nauarrus *num.* 24. Lopez *d. cap.* 80. Sanchez *num.* 13. Coninch *n.* 17. Villalobos *d. n.* 3. & alij. Aduertunt autem D. Antoninus & Nauarrus, & post eos alij (& prius admonuit S. Thomas *d. art.* 2. *ad* 2.) petentem non debere sine iusta causa auerti, aut precibus nimium importunis, multáve cum instantia, idque propter periculum incontinentiæ, & ne alioqui talis auersio (vt dictum est *n.* 34.) inducat rationem negationis, vtpote incutiens pudorem, ob quem petens taceat, & quiescat.

37 † Neque etiam est mortale (si in mora non sit periculum incontinentiæ) per aliquod breue tempus petenti debiti redditionem differre, quia huiusmodi breuis dilatio videtur quid leue; ac proindè si fiat sine causa iusta non excedet culpam venialem, si cum iusta causa (vt si hora importuna peteret, & alter differret ad commodiorem horam) nulla est culpa. Ita Victoria *num.* 278. Sanchez *num.* 11. Pontius *d. cap.* 2. *num.* 5. Hurtadus *num.* 51. *fine.* Villalobos *num.* 4. Diana *d. resolut.* 15. *tractatu* 5. Martinus Ledesma relatus à Sanchez. Et iuxta eosdem Doctores breuis dilatio censetur quando exigenti manè redditur de nocte, vel exigenti nocte redditur manè. Quod si esset notabile periculum, ne petens incideret in morbum (quod vix contingere posse credo) alicuius momenti, si statim non redderetur ei debitum, tunc fore rem grauem, & culpam mortalem non reddere tradunt Viualdus *Candel. p.* 1. *de matrim. num.* 252. & Sanchez *d. num.* 11. Addit Viualdus fore etiam culpam mortalem non statim reddere, si petens inuoluntariam pateretur pollutionem, nisi illicò redderetur debitum; quod est omninò certum, si adsit periculum consensus in eandem pollutionem, si vero absit huius consensus periculum, (quod accederet, quando pollutio proueniret à natura ipsa in somnis, vel etiam in vigilia; vti hoc rarò ob vehementem delectationem, & carnis fragilitatem) tunc Sanchez negat dilationem modicam fore lethaliter culpabilem, eo quod non sit tanta obligatio vitandi pollutionem inuoluntariam, quando non procuratur, nec causa ipsius moralis datur, vt latè idem Sanchez *eodem lib.* 9. *disp.* 45. *num.* 15. de qua tamen re infrà.

† Verum sicut non negare absolutè, sed tantum paruo tempore est quid leue, an etiam (nullo existente periculo incontinentiæ in petente) neque absolutè debitum vna aut altera vice censeri debeat materia leuis, & tantum culpa venialis contra præceptum, seu obligationem iustitiæ illud reddendi. 38 Conueniunt Doctores quod immoderatè, nimisve frequenter, ac sæpissimè petenti nullum esse peccatum (secluso incontinentiæ periculo in alio, vel in se) si alter non semper reddat, sed absolutè neget iuxta regulas prudentiæ, & arbitrium boni, & prudentis viri. Ita Sotus *d. art.* 1. P. Ledesma *d. q.* 64. *num.* 2 Lopez *d. c* 80. Henriquez *d n.* 7. Rodriquez *d. n.* 1. Sà *d. v debitum in fine.* Sanchez *d. disp* 2. *num.* 12. *& disp.* 24. *n.* 6. *& lib* 7. *disp* 21. *n.* 16. Rebellus *n.* 3. Reginaldus *d. n.* 281. Coninch *n.* 16. Homobonus *d. n.* 4. Hurtadus *n.* 51. Pontius *d. c.* 2 *n* 5. Villalobos *d. diff* 45. *num.* 5. Diana *d. resolut.* 36. *tractat.* 14. Bonacina *d. n* 1. Auersa *d. sect.* 1. *versic. ex alia parte.* Ratio est, quia per contractum matrimonij quis non censetur se obligasse ad importunam, & immoderatam redditionem, & si in omnibus rebus seruandus est modus (iuxta illud, est modus in rebus, sunt certi denique fines:) præsertim in coitu etiam coniugali, vt latè Tiraquellus *de leg. connub. l.* 15. *à num.* 6.

39 † Quando coitus nimis frequens, & immoderatus, ex eodem Tiraquello, non solum animi aciem obtundat, sed etiam corporis morbos multiplices gignat (quos idem Tiraquel. enumerat *d. lege* 15.) & ipsius vires valde debilitet; visum abbreuiet, & senectutem acceleret, vt aliis relatis docet ibidem Tiraqu. *à n.* 6. *ad* 50. cum enim sperma ex sanguine optimè decocto, digestóque quarta digestione gignatur, & ex omni corporis parte secernatur iuxta Philosophorum, ac Medicorum (quos idem Tiraquellus *n* 10. *& seqq. refert*) sententiam, eo sæpiùs, ac superfluè per coitum emisso corpus valdè debilitatur, resoluitur, & ad senectutē festinat ex Arist. *de longit. & breuit. vitæ c. fin.* & aliis à Tiraq. relatis; etsi fœminę minus quàm viri patiantur. Quare non solū vir, qui est caput mulieris, cuiq; incumbit correctio vxoris potest hac de causa illi immoderatè petenti debitum subtrahere, prout prudentia dictauerit, non exponendo eam periculo incontinētiæ; sed etiā vxor ipsa marito infræni, & intemperato, ac molestissimè cōiugalem actum petenti meritò debitum negare potest, vt ille sibi temperet, & etiam caueat eidem marito, & sibi à nocumēto. An verò si immoderatè petens versaretur in periculo incontinētię, & ex frequētia nimię redditionis debiti damnum notabile corporeæ salutis reddenti immineret, iste ad impediendum alterius peccatū, sicut licitè posset eū propriæ salutis corporeæ detrimēto debitū immoderatè petitū reddere, ita etiam teneretur, negat Sanch. At hæc res *infrà* §. 9. *n.* 77. & 78. examinabitur, dum agā an debitū

cum

cum periculo damni notabilis salutis propriæ corporalis sit reddendum, *vbi num.*343.*&* 346. etiam explicabitur an peccet mortaliter coniux nimis frequenter vacans actui coniugali, aduertens indè sibi euēturum notabile suæ salutis damnum, in prædictis igitur conueniunt
40 Doctores: † Sed difficultas est, an coniugi rarò, & moderatè debitum petenti, illud negare vna, aut altera vice excuserit à mortali, eo quod talis negatio pro vna, aut altera vice sit censenda leuis materia contra præceptum reddendi; Et ob materiæ leuitatem excusari à mortali post Ledesmam 2 *p.* 4. *q* 66. *ar.*1. *dub.*2. *à se relatum* tradit Sanchez *d. disp.*2. *n.*11. qui propterea ait, si vir consueuit petere quater in mense, & petat iterum, non esse mortale vxorem ea quinta vice negare absque incontinentiæ periculo; Ledesmam, & Sanchez sequuntur Pontius, Hurtadus, Bonacina, Auersa, & Diana *locis supra n.*38. *allegatis*, Corneio *in* 3. *p* D.Tho *tract.*6. *de matr. disp.*5. *dub.*1. *q.*2. & Ochagauia *de sacram. matr. tract.*5. *q.*1. *num.*6. relatus à Diana *d. resolut.*15. *tract.*5 *quinta partis*.
41 † Verum cum actus coniugalis debeatur ratione fidei coniugalis, sit seminarium prolis, & posteritatis (quæ ex vnica copula sequi potest) & etiam remedium concupiscentiæ, vnus actus videtur res grauis, & consequenter petenti instanter, & vt debitum negare absque rationabili causa (etsi absit periculum incontinētiæ tam ex parte petentis, quam negantis) non videtur posse excusari à mortali ob materiæ leuitatem, etiamsi rarò, & vnicâ vice tantum negetur. Et ita videntur sentire reliqui Doctores allegati, qui inter casus, in quibus coniux debitum petenti, seu exigenti negans à mortali excusatur, hunc minimè enumerat, nullamque eius mentionem faciunt, & expresśè id tenere Adamum Tannerum *to.*4. *disp.*8 *q.*6. *dub.*2. *n.*16. refert Diana *d. resol.*15. & certè huiusmodi negatio potest facile parere iurgia, & scandala inter coniuges, & alia pericula, ac proinde longe consultius est ab illa abstinere: Immò semper coniugibus suadendum est, vt faciles se in reddendo coniugali debito ostendant, ne sua morositate à se animum coniugis ad amores illicitos auertant, vel exponant periculo voluntariæ pollutionis.

42 Dixi demum in conclusione, *nisi minus iustè, aut debitè petatur, aliàve rationabilis causa excuset*, quia si petēs amiserit ius petendi, vel aliàs irrationabiliter non seruatis debitis circumstantiis petat, aut ex parte alterius coniugis adsit alia iusta causa non reddendi, nullum erit periculū negare coniugalem actum; de quibus causis, & vniuersaliter, & quando à culpa excusetur actus coniugalis petiti negatio, differemus in in sequentibus.

43 Nunc ex dictis colligendum, esse lethale peccatum non reddere coniugale debitum (nullâ iustâ causâ negandi existente) coniugi rarò & moderatè petenti seriò, & obnoxiè, ac vt sibi debitum, & maximè valdè indignanti, si negetur; idque etsi, quia ille est timoratæ conscientiæ, petens peccati carnalis, seu incontinentiæ periculum non subeat; & siue negatio debiti oriatur ex sola peruersa voluntate, siue ex prætextu deuotionis, siue ex ira, & odio, vel appetitu alicuius vindictæ, vel non suscipiendi prolem, quia v.g. nō est claræ prosapiæ (nam ob multiplicitatem prolis, & paupertatem, seu inopiam alendi an possit debitum licitè negari, explicabitur *infra*) vel quia non vult subire labores illam educandi. Ita Sotus *d. ar.*1. D.Antonin. *d* §.7. Sylu. *d n.*10. Angelus *n.*17. Lopez *d c.*80. Rodriqu. *d. n.*1. Sanchez *d. disp.*2. *n.*15. *&* 16. Reginaldus, & Diana *locis allegatis*. Huiusmodi enim debiti negatio absque legitima causa denegandi facta est contra iustitiam, & coniugi petenti valdè iniuriosa; & dico *legitima causa*, quia etsi coniux requisitus non abruptè negaret, sed exigentem conaretur auertere se excusando causâ minùs iustâ, & quæ prorsus non excusaret à debiti redditione, adhuc esset mortale exigenti nō
44 reddere, ob eandem rationem, quia iniustè negatur. †Et eo magis iuxta eosdem Doctores erit mortalis talis negatio sine sufficienti causa, si præuideatur ex ea (vt contingit sæpe) oritura scandala, aut graues discordias. †Nec 45
minus quoque erit (vt in terminis aiunt, Sotus, Lopez, Rodriquez, Sanchez, Raynaldus, Diana, *locis citatis*) peccatum mortale debite petenti rarissimè; & magna cum difficultate reddere ob iustitiam defraudādi coniugem coniugali debito, quod & sæpius abstineret à petitione, quam ob illam magnam difficultatem reddēdi non auderet facere, vnde etiam periculo incontinentiæ sæpè exponeretur. † Insuper multo magis erit peccatū mortale, negare debitum coniugale illud tamquam debitum petenti, quando ex denegatione ille in periculo se polluendi, aut aliam copulam quærendi, constitueretur, vt ijdem DD. notant; cum tunc redditio sit debita etiam titulo præseruandi petentem à spirituali ruina. † Immo quoties coniux petens actum coniugalem laborat probabili periculo incontinētiæ, nisi alter reddat, vel statim reddat, tenetur is sub mortali reddere, & statim; tametsi alter non peteret de rigore iustitiæ, & enixè, vel facilè precibus posset auerti, vel etiam in petitione esset nimis frequens, id enim exigit ratio periculi probabilis ruinæ spiritualis, cui & ex fide matrimonij, & etiā ex charitate tenetur alter cōiux subuenire (vt suprà *n.*17. *ad* 21. ostensum est, & tradunt Doctores) nisi fortè adsit iusta causa negandi, v.g. probabile periculum salutis propriæ corporeæ, de qua re, vt dixi *suprà n.*25. *&* 39. sine agemus infrà tractantes de causis negationem debiti excusantib. 46 47
48 † Demum aduertendum in supradictis casibus coniugi exigēti debitum alterum teneri reddere quouis tempore, & quocunque die, quamuis solemni, & sacro publicæ processionis, orationis, & ieiuniorum, vel etiam sumenda esset Eucharistia, non obstantibus *Can. Christiano & can. sciatis* 33. *q.*4. Vbi habetur, similibus temporibus non licere congressum inter coniuges, id quod tradunt Maior *d. d.* 32. *in responsione ad tertium contra tertiam conclusionem*, Ruch *ibid. q.*2. *i. ad* D.Antoninus, Lopez, Sāchez, *locis citatis*. idem Sanchez *lib.*9. *disp.*12. *n.*7. Caietanus *loco suprà n.*1. *allegato* Incremata *in d. can. sciatis art.*4. *n* 6. Viguerius *instit. c.*16. §.7. *vers.*10. Gaëta *in repet. cap. ad limina* 30. *q.*1. §.4 *n.*174. Tiraquellus *d l.*15 *n.*111. & Petrus Soto *lect.*16. *de matrimonio, versiculo, sequuntur circumstantia, & alij* à Sanchez *relati* interpretantes dictos canones continere admonitionem, & exhortationem, non præceptum; Immò D. Hieronymum, cuius dictum allegatur *d. can. sciatis*, aientem prohiberi sumptionem Eucharistiæ ei, qui mox ante se commiscuit carnaliter cum vxore. D. Thom. *d. q.* 64. *art.*1. *ad* 1. ait loqui de Ecclesiæ ministris coniugatis, quibus interdictum est celebrare die, quā ad vxores accedunt. Coniux autem tempore, quo recepturus est Eucharistiam, & etiam in aliis diebus solemnibus, & sacris requisitus licitè, & laudabiliter posset blandè, & precibus non importunis, & absque magna instantia conari auertere petentem, de quo infrà *cap.*7. *n.* 102. Dicta autem procedunt nisi præter dicti solemnitatem, & tempus communionis adsit alia legitima causa, à redditione debiti excusans; De quibus causis excusantibus in sequentibus paragraphis.

§. V.

Sponsi de præsenti excusantur à redditione debiti, si nondum consummato matrimonio petatur intra bimestre illis à iure concessum ad ingrediendum in religionem, vbi latè de dicto bimestri, & quomodo sponsis ante matrimonij consummationem liceat ad religionem transire.

ITaque cum post contractum matrimonium ante consummationem quilibet coniugum altero etiam inuito, & reclamante possit religionem ingredi, & in ea solemniter profiteri *capite ex publico, de conuersione coniugatorum*, Tridentinum *sessione* 24. *can* 6 Diuus Thomas *in addit. ad* 3. *p. q.*61. *art.*2. *& in* 4. *d.* 37. *artic.*3. *ibid.* Maior *concl.*1. Rich. *artic.*2. *q.*2. Durandus *q.*2. Paludanus 49

Digitized by Google

danus *q. 3.* Sotus *q.1. art.4. & d.32. q.1. art.3. initio versicul. Hanc quæstionem.* Hostiensis *in summa lib. 3. tit. de conuersione coniugatorum, & in d. cap. ex publico.* Summa D. Raymundi *lib.4. tit. de matrimonio §.9.* Diuus Antoninus *in summ. p.3. titul.1. cap.21. §. secundum est. Versic. quartus casus est.* Angelus V. *matrimonium 4. num.18.* Syluester V. *diuortium quæst 3. & 5.* Tabiena V. *matrimonium 3. num.4.* Armilla V. *debitum coniugale n.5.* Ioannes de Friburgo *in sum. lib.1. titul.8. q.41. & lib.4. tit. 2. q. 34.* Astensis *in sum. p.2. lib.8. tit.10. art.2. q.8.* P. Ledesma *quæst 61. art.1.* Victoria *in summa titul. de matrim. num.280.* Summa Corona *cap.8. de Sacram. matr. n 12.* Carolus Tapia *in Auth. ingressi, Cod. de Sacros. Eccles. V. ingressi cap.11.* Couarruu. *de de sponsal. p.2. cap.7. §.4. n.6. & seqq.* Cenedo *ad Decretales collectan. ad decretales lib.3. tit.32. c 7.* Gutierez *de matrim. cap.54.* Nauarrus *in summa cap.16. num.27.* Graff. *decis. aur. p.2. lib.1. cap.12. n 65.* Rodriquez *in sum. p.1. cap. 238. n.2.* Flamma *in methodo p.3. c.8. §.12.* Lopez *1.p. instruct. cap 8.* Sanchez *de matr. lib.2. d 24.* Rebellus *de oblig. iustit. p.2. lib.3. q.4. n.11. & sequentibus.* Reginaldus *lib.31. num.36. & 39.* Henriquez *lib.12. cap.5. num.8.* Coninck *disp.26. num.49. & sequentibus.* Basilius Pontius *de matrim. lib.9. cap.9.* Filliuccius *p.1. tract.10 cap. 2. num.48. & sequentib.* Laymann *lib.5. tract.10. part.3. cap.5. num.2.* Villalobos *p.1. summ. tract.13. difficultate 12.* Hurtadus *de matrim. disput.8. num.29.* Auersa *de matrim. quæst 21. sect.6. versu 5.* Saytus *lib.6. clau. cap.7. numer.6.* & alij apud eundem
50 Sayrum, & alios præallegatos. † Et ad dictum ingressum, seu ad deliberandum de ingressu religionis sponsis de præsenti permittatur à iure *in d. cap. ex publico, de conu. coniugat.* tempus duorum mensium concedatur, his verbis; *Mandamus quatenus si prædictus vir eam carnaliter non cognouerit, & eadem ad religionem transire voluerit, recepta ab ea sufficienti cautione, quod ad religionem transire, vel ad virum suum redire intra duorum mensium spatium debeat, ipsam absoluas.*

51 Ideo intra eosdem duos menses, quamuis sit licita copula coniugalis inter coniuges, si ambo pari consensu velint consummare matrimonium, tamen non est debita, & coniux ab altero requisitus non tenetur reddere, vt clarè constat ex dicto textu, & tradunt omnes præallegati Doctores; traditione enim corporum facta per contractum matrimonij subintelligitur conditio vtendi beneficio iuris concedentis bimestre ad ingressum religionis, vt dicetur latiùs *infrà n 81.* Ampliatur, vt contracto matrimonio, & nondum consummato liceat sponsis intra bimestre negare debitum, & ante consummationem ingredi religionem, etiamsi prius sibi inuicem iurassent se contracturos, & consummaturos matrimonium. Nam sicut post promissionem etiam iuramento confirmatam de contrahendo matrimoniũ, licet spõsis de futuro resilire à promissione, & non contracto matrimonio, ingredi religionem, vt colligitur ex *c. commissum, de sponsalibus,* & tradunt ibidem Scribentes, & alij Doctores communiter, S. Th. *in 4. d.27. q.1. ar.3* Sotus *ibid. q 2. art.5 dub.1.* Nauar. *in man. c.22 n.26.* Menochius *de arbitr. casu 455. n.10.* Couarr. *de spons. p.1 c.5. in initio n.11.* Suarez *de religione tom 1. tract. de iuramento lib.2 cap.13. n 2. & seqq.* Azor. *instit. mor. p.1. lib.11. cap.5. q.4.* Sanchez *de matr. lib.1. disp.1. num.43.* Aug. Barbosa *Collect. ad d. cap. commissum num.2.* Castrus Palaus *p.3. tract.14. disp.2. p.6. num.4.* Basilius Pontius *lib.12. cap.10.* & alij à Sanchez, & Barbosa relati; quia in contractu promissionis de contrahendo matrimonium, & in similibus contractibus promissoriis, quibus quis se alteri obligat ad faciendum aliquid, quod habet tractum successiuum, v.g. ad aliquod officium longo tempore obeundum, vel ad docendum aliquot annos, intelligitur semper exceptus status perfectionis, & ita tacita conditio, *nisi religionem ingressus fuero*, vt iidem Doctores, & alij infrà *n.108.* post medium relati; quæ exceptio à iuramento promissioni addito non excluditur, sed includitur, nam iuramentum confirmatorum sequitur, & sortitur naturam actus, super quem cadit *l. fin. Cod. de non num. pec. cap. quemadmodum de iureiur.* & regula *accessorium 41. de reg. iuris in 6.* & consequenter habet eandem exceptionem, tacitam conditionem, vel restrictionem, quam actus, super quo idem iuramentum interponitur, habet, siue ex mente loquentis, siue ex dispositione iuris, siue ex recepta consuetudine; vt præallegati Doctores, Couarruuias *in cap. quamuis pactum. p.2. §.4. in principio* Lessius de iustitia *lib. 2. cap.42. n.22.* & Doctores communiter apud Couarruuiam, sicut, inquam, post promissionem etiam iuratam de contrahendo matrimonio licet sponsis omisso matrimonio transire ad religionem, ita etiam post promissionem, seu mutuam conuentionem iuratam de consummando matrimonio contracto cuilibet sponsorum nondum consummmato matrimonio licet ad religionem transire, quia in tali promissione, seu conuentione iuramento firmata subintelligitur exceptus status perfectionis, & tacita conditio, nisi promittens & iurans consummare elegerit transire ad religionem prout ei à iure conceditur; ad quem statum aditum sibi intercludere simili conuentione, seu contractu nullus præsumendus est, cum id esset magnæ insipientiæ; quare non obstanti mutuo pacto iurato de consummando matrimonio licet sponsis intra bimestre negare debitum, & nondum matrimonio consummato semper transire ad religionem; id quod etiam in terminis docent Castrus Palaus *d n.5. in fine.* & Sanchez *lib.4. sum. c.19. n.8.* vbi asserit quidem posse ex pacto expresso iurato excludi statum perfectionis, seu religionem, ita vt ad illam transire non liceat non impleta prius obligatione, & ita etiam pacto expresso iurato à sponsis excludi transitum ad religionem, eo quod iuramentum, licet aliàs dissonum rectæ rationi, & illicitum sit seruandum, si cadit super actum, seu promissionem, aut contractum de re licita, vel quæ absque culpa adimpleri possit, vt idem Sanchez latè tradit *lib.3. sum. cap. 4. n.20. 21. & 22.* & faciunt tradita per Lessium *d. lib.2. c.42. n.12. fine.* Sed nihilominus addit idem Sanchez eodem *num.8.* exigi de hoc verba expresè eum transitum excludentia, nec sufficere verba obligantia ad aliquod incompatibile; quia in eis includeretur conditio, nisi transitus ad religionem placeat; ac proinde etiam si quis iurasset fœminæ, se cum ea consummaturum matrimonium, vel in perpetuum eam habiturum vxorem, posset ante consummationem transire ad religionem; etenim cùm expresè hic transitus non sit exclusus, habet ea promissio in se eam conditionem inhibitam, nisi promittens velit religionem ingredi. Quemadmodum etiamsi quis ad perpetuum famulatum alteri se obligasset, intelligitur nisi religionem ingrediatur: Nec est simile, inquit idem Sanchez, si quis se in seruum alteri venundatet; nam eo ipso sui ipsius dominium alienat, ac proindè non manet liber, vt ad religionem absque Domini consensu queat transire.

A quo tempore incipiat currere bimestre?

Porrò præfatum bimestre initium sumere statim à 52
tempore contracti matrimonij aiunt Barbosa *n.9.* Gutierez *num.8.* Summa corona *d. n.13. versus finem*, Sanchez *n.21.* Rebellus *n.21.* Rebellus *n.11.* Coninch *n.44.* Hurtadus *n.29.* Villalobos *n.5.* & alij tacitis nominibus relati à Ioanne de Friburgo *d. q.41.* Alij verò dicũt bimestre incipere currere ab eo tempore, quo fuerit per iudicẽ, seu Episcopum assignatum, *arg. text. in ca. nos quidem, de testam.* Ita Hostiensis *in d. cap. ex publico.* Astensis *d. q.8.* Ioannes de Friburgo *d q.41.* Laymann *d. n.2.* & alij, quos referunt Astensis, & de Friburgo, & indicat etiam Sanchez *d. n.21.* sed fortasè nulla est discordia inter hos DD. nam primũ dictũ intelligendũ, si nulla fiat à iudice assignatio. posterius vero post dissensionẽ coniugũ altero petente, altero vero negãte debitũ iudex interpellatus, vel ex officio assignat bimestre prout *d. c. ex publico* præscribitur tũc enim

à tem

Digitized by Google

à tempore assignationis factæ per iudicem incipit currere; limitarem etiam primum dictum, vt procedat, si vterque coniux statim à matrimonio habeat notitiam fauoris huius bimestris sibi concessi ad conuolandum ad frugem sanctioris vitæ, secùs si non nouisset, nam tunc dicerem incipere à tempore scientiæ, vel assignationis factæ per iudicem; vt is, qui ab initio contractus caruit scientia, & postea nouit priuilegium, habeat sufficiens tempus ad deliberandum de ingressu, & præparandum necessaria pro illo. Quot autem dies continere debeat bimestre, & an computandum de momento in momentum explicatur infra.

Bimestre an possit ex iusta causa cognita à iudice coarctari, vel prorogari?

53 An verò hoc bimestre à iure *in dict. cap. ex publico* statutum possit iudex, seu Episcopus, vel Ordinarius restringere, vel prorogare? videtur negandum, eo quod terminus generaliter præfixus à lege, vel statuto non possit per iudicem coarctari, vel protogari, vt pluribus allegatis Carpanus *ad statut. Mediolanen. in prælud. n.* 791. *ad cap.* 22. *n.* 40. & 43. & *ad cap.* 42. *n.*156. cum iudex non sit super legem. † Et dato quod ex
54 causa iudex regulariter queat terminos à legibus assignatos restringere, vel protogare, vt Bartolus *communiter receptus in l.* 2. *ff. de re iudicata n.*4. Hieronymus de monte *tract. fin.* Regund. *cap.*49. *n.* 3. à Carpano *d. c.* 22. *n.* 42. *relatus*, Maranta *in suo speculo sexta parte princ. primo actu de Dilationibus n.*15. Gutier. & Sanch. *locis allegandis*, & alij *relati* à Maranta & Carpano *d. c.* 22 *n.*44. & videtur
55 colligi ex *cap. cum sit Romana, de appellation.* † Hoc tamen non procedere quando elapso termino ponitur pœna priuationis, vel alia similis, vt cum aliis Molina *d. n.*19 & plures alij, quos August. Barbosa *collectaneo ad d. cap. cum sit Romana n.* 17 *refert.* Bimestre autem præfixum est à iure, vt eo transacto priuetur sponsus iure amplius ingrediendi, vel deliberandi de ingressu religionis, & excommunicandus est si debitum coniugale neget; quare, &c.

56 Verum communis sententia, à qua non est recedendum tenet, huiusmodi bimestre datum ad ingressum, vel deliberandum de ingressu posse à iudice ex iusta causa cognita coarctari, vel prorogari; ita Glossa *in d. c. ex publico, verbo intra duorum. ibid.* Hostiensis *versiculo nunquid*, Astensis *d. q.*8. Ioan. de Friburgo *d. q.* 41. Syluester *v. Diuortium q.* 1. *versic. quarta causa.* Ricardus *d. q.* 2. Nauarrus *d. n.* 25. Tabiena *d. n.* 4. Armilla *d. n.* 5. Ioannes Brunellus *de sponsalibus conclusione* 30. *numero* 2. Gutierez *n.*14. Sanchez *n.* 12. Basilius Pontius *n.* 8. Ioannes Andr. Innocentius Cardinalis, Panormitanus, & alij à Brunello, Gutierez, & Sanchez relati, aientes hoc bimestre non esse ordinarium, & præcisum, sed iudici
57 arbitrarium, & ratio esse potest. † Vel quia *in d. capite ex publico* (vt ait ibi Panorm. & Coninck *n.*44.) sermo solum est de casu quodam particulari, scilicet de muliere, quæ primo diù litigauerat de valore matrimonij, deinde condemnata diù omninò recusauerat illud consummare dicens, se velle ingredi religionem, ac tandem super ea re Pontificis literas impetrarat, quibus præcipiebatur, vt Episcopus præscriberet ei duos menses pro ingressu religionis computandos à die quo Episcopus post receptas literas Apostolicas hoc ei præciperet; vel quia doctrina illa, quod terminus à lege assignatus non possit à iudice restringi, vel prorogari non procedat (vt docent Dynus *regula indultum* 17. *n.* 12. *de regul. in* 6. Cardinalis *in d. cap. publico n.* 5. Immola *consil.*86. *n.*8. & Carpanus *d. capite* 2. *n.* 44.) quando terminus datur ministerio iudicis, vt *in d. cap. ex publico*, vbi non videtur signatum bimestre, sed mandatur iudici, vt designet. Vel quia dato quod bimestre sit à lege concessum, & non designandum à iudice, nihilominus quod terminus legalis, seu tempus à lege definitum etiam pœna priuationis, eo lapso nequeat prorogari, procedit de rigore iuris, secus de æquitate, scilicet quando pro causæ qualitate, & quantitate, personarum conditione, & aliis circumstantiis à iudice bene consideratis, & cognitis idem iudex prudenter arbitrari potest, expedire tempus à lege statutum restringi, vel prorogari, tunc enim iudex ex huiusmodi iusta causa coarctare potest, vt colligitur ex *l.* 2. *ff. de re iudicata.* & *l. placuit. Cod. de iudiciis*, vbi habetur quod æquitas rigori præfertur, & tradunt Bartolus, & alij *relati n.*54. & ad id faciunt etiam tradita per Menochium *de arbitrariis casu* 1. igitur etiam bimestre hoc licèt lege definitum saltem ex iusta causa eaque cognita poterit ita æquitate suadente coarctari, vel prorogari, vt tradit prædicta communis sententia. 58
† Addunt tamen Brunellus, Syluester, Sanchez, & alij, iudicem non debere facilè ab eo termino à iure *in d. cap. ex publico*, statuto recedere. Et Gutierez, & Pontius subdunt, id non solum debere fieri ex iusta causa cognita prudenter, & maturè, non verò leuiter, & cum facilitate, sed rarò, & ex vrgenti causa.

Tempus duorum mensium an intelligatur concessum ad deliberandum de ingressu, an verò ad profitendum, & an probationis tempus coarctari possit, vel debeat? 59

Sed cum alter coniux remanens in sæculo non possit aliud contrahere matrimonium, nisi post alterius professionem solemnem, cum non per ingressum religionis, sed per solemnem professionem religionis approbatæ vinculum matrimonij rati dissoluatur, vt definit Tridentinum *d. can.* 6. & tradunt omnes Doctores suprà *n.* 49. *relati*; Non leuis inter eosdem Doctores controuersia est, an bimestre intelligatur datum ad profitendum, ita vt non sit expectandus annus probationis vltra bimestre; sed eo elapso statim professio sit emittenda, vel saltem tempus probationis à iure *c. ad Apostolicam, de regularibus*, præscriptum debeat in hoc casu per iudicem abbreuiari; an verò sit datum ad deliberandum de ingressu, & coniugi sanctiore vitam eligenti post ingressum competat annus probationis; qui annus ab altero sit expectandus. Et procedit controuersia, non quando vnus sponsorum per verba de præsenti de consensu alterius ante matrimonij consummationem ingreditur religionem. † Nam in hoc euentu ingredienti annum integrum indulgeri, & competere ad professionem communiter asserunt Doctores, 60
Glossa *in can. desponsatam* 27. *q.* 2. Panorm. *in d. cap. ex publico n.* 11. Butrius, Ioannes Andr. Card. Ancharanus *ibid.* Brunellus *d. conclus.*30. *n.*2. Doctores *allegandi infrà n.* 64. & alij *relati* à Tapia *d. cap.* 11. *n.* 24. Eo enim ipso, quòd alter remanens in sæculo assensum præbuit ingressui alterius, videtur etiam consensisse, vt detur tempus regulare, & ordinarium probationis in fauorem tum nouitij, tum religionis à iure præscriptum; Procedit ergo controuersia quando alter altero inuito eligit religionis ingressum. † Quo casu tempus duorum mensium indulgeri ad profitendum, & professionem esse anticipandam, ita vt iudex saltem teneatur 61
abbreuiare tempus ordinarium probationis aliquo alio certo striciori præfixo, in quo sponsus ingressus religionem debeat profiteri, vel eo elapso statim ad alterum sponsum; docuerunt Glossa, Innoc. Panorm. Præpositus *in d. cap. ex publico, de conuers. coniug.* Bernardus *in tit. de regularibus & transeuntibus ad religionem capitulo statuimus*, Ricardus *d. q.* 2. Ioan. de Friburgo *d. q.*41. Tabiena *d. n.* 4. Brunellus *d. n.* 2. Nauarrus *d. cap.* 16. *n.* 27. & *lib.* 4. *consil. tit. de sponsalibus consil.* 40. *n.* 2. *in* 1. *edit.* & *in* 2. *lib.* 3. *tit. de conuers. coniug. cons.* 1. *n.* 2. Menochius *de arbitr. casu* 455. *n.*11. & alij *relati* à Tapia *d. c.*11. *num.*12. Horum fundamentum est, primò quia *d. cap. ex publico* iubetur, vt debeat mulier intra bimestre vel ad virum suum

Digitized by Google

ſuum redire, vel ad religionem tranſire, vbi tranſire accipitur pro profiteri, quia *eodem capite infrà* dicitur per eius ingreſſum matrimonium ſolui, quod fit per ſolam profeſſionem. Secundò, quia quod alter coniugum tam longo tempore ſtet in ſuſpenſo, cùm non valeat ad alias nuptias tranſire, videtur nimis graue & oneroſum, ac etiam animæ pernicioſum ob periculum incontinentiæ eiuſdem coniugis in ſæculo remanentis, qui etiam alioqui poſſet fraudari iure ſuo; nam intrans religionem poſſet eſſe vſque ad finem anni in vna religione, & tunc exire, & intrare aliam. Quare quod tempus probationis abbreuietur, vel abbreuiari debeat ſpeciale eſt in hoc caſu ad præcauendum grauamen, & periculum incontinentiæ alterius coniugis; Et hanc opinionem non reprobat Durandus *d. q. 2.* & probabilem putant Sanchez *d. diſp. 24. n. 5.* Filliuccius
62 *d. cap. 2 n. 51.* & Coninck *d. diſp. 26. n. 48.* † Immò procedere etiam poſt Concilium Tridentinum, ita quod non obſtante decreto eiuſdem Tridentini *cap. 15. ſeſſ. 25. de regularibus*, quo præſcribitur annus integer nouitiatus, & continuus, antequam quis ad profeſſionem admittatur, & ætas ſexdecim annorum completorum ad valorem profeſſionis, cogi debeat coniux, qui eligit ingredi religionem, intra illud bimeſtre *d. cap. ex publico.* definitum, ſeu aliud tempus breuius tempore ordinario probationis à iudice iuxta *dictum cap. ex publico.* præfixum profiteri, & tametſi coniux religionem ingreſſus intra illud tempus ætatem ſexdecim annorum non compleuerit, tenent Nauarrus, & Menochius *locis citatis*, cum poſt Tridentinum ſcripſerint; & in terminis id tanquam probabile iudicat idem Nauarrus *d. conſil. 40. n. 4. in fine.* idem tenuerunt plures alij relati ab Henriquez *lib. 12. cap. 5. in Gloſſa liter. T.* Rodriquez *loco infrà allegando*, & Sanchez *n. 6. fine:* fundamentum ponit
63 Nauarrus *d. conſil. 40. n. 2.* ſcilicet; † Tum quia ſicut lex prior generalis limitatur per poſteriorem, ita lex poſterior generalis limitatur per priorem ſpecialem *l. ſed & poſteriores*, ibi: *poſteriores leges ad priores leges pertinent, niſi contraria ſint ff. de legibus l. in toto ff. de reg. iur. & c. generi per ſpeciem de reg. iur. in 6.* Decius *in d. l. in toto n. 7. & plures alij*, quos refert Sanch. *d. diſp. 24. n. 6.* Vbi ampliat etiam ſi in lege poſteriori ſit clauſula, non obſtante. Quare cum prædictum *caput ex publico* ſit lex determinans ſpecialem caſum de ſponſo, vel ſponſa per verba de præſenti, altero etiam inuito eligente ingreſſum religionis, cenſendum eſt limitare legem generalem poſteriorem Concilij Tridentini. Tum quia longè maior ratio limitandi tempus probationis inuenitur in hoc ſpeciali caſu, quam in aliis, quia in eo tractatur de graui præiudicio tertij (vt dictum eſt *n. 61.* & confirmatur, quia ſuppoſito Tridentini decreto coniux remanens in ſæculo non ſolum cogeretur expectare per annum, ſed etiam aliquando quadriennium, vt ſi ſponſa eſſet duodennis) quo non agitur communiter in aliis nouitiis, & lex generaliter loquens non ſolum limitatur per legem ſpecialem, ſed etiam per rationem alterius legis, Baldus *in l. de pretio ff. de publiciana in rem actione*, Nauarrus *d. n. 2.*

64 Quibus tamen non obſtantibus Doctores magis communiter aſſerunt dictum bimeſtre à iure in *d. c. ex publico* concedi non ad profitendum ſed ad deliberandum de ingreſſu (ſcilicet vt ſponſus ante matrimonij conſummationem eo tempore deliberet, & vires ſuas metiatur, an ſibi religionem ingredi expediat; item vt faciliùs intelligat, an Spiritu Dei, vel ſubito motu & cauſa extrinſeca ducatur; & denique, vt religionem, ſeu religioſam Congregationem ſibi aptam, quæ eum recipere velit, perquirat) ad probationem vero, & ad emittendam profeſſionem permitti annum à iure *in d. cap. Ad Apoſtolicam, de regularibus præceptum.* Ita Hoſtienſis *in ſumma lib. 3. tit. de conuerſ. coniug. § fin verſic. quid ſit maritus* Durandus *d. diſt. 27. q. 2.* Palud. *d. q. 3. art. 2 concl. 2. verſic. Sed nunquid.* Sotus *d. q. 2. a. 4. verſ. At verò ſi infrà.* Aſtenſis *d. q. 8.* Sylueſter *d. q. 3.* Armilla *v. Diuortium num. 5.* D. Antoninus *d. cap. 21. verſic. Quartus caſus.* Gutierez *d. cap. 54. n. 11. & 12.* Tapia *d. cap. 11. num. 13.* Auguſtinus Barboſa *collectaneo ad d. cap. ex publico de conu. coniug. numero* 8. Henriquez *d. cap. 5. n. 8.* Rodriquez *qq. reg. tom. 3. q. 13. art. 4.* Sanchez *d. diſp. 24. n. 4. & 7.* Rebullus *d. q. 3. n. 12.* Coninck *d. diſp. 26. n. 98.* Filliuccius *d. c. 2. n. 51.* Layman *d. c. 5. n. 2. verſic Tertiò dicta facultas.* Villallobos *d. difficultate 12. n. 3.* Hurtadus *d. diſp. 8. n. 51. & 52.* Pontius *d. cap. 9. n. 2. & 3.* Auerſa *d. quæſt. 21. verſiculo Quintò quoniam.* Caſtrus Palaus *Theol. moral. tomo 2. tractat. 16. diſp. 1. puncto 12. § 1. n. 3. & alij relati* à Tapia & Sanchez. Fundamentum præcipuum (etiam ſolo iure antiquo inſpecto) eſt, quia ex quo ius *in d. c. ex publico.* permittit ſponſis de præſenti ante conſummationem ingredi (altero etiam inuito) religionem, & in ea profiteri, & tempus probationis annuum, item à iure *in d. c. ad Apoſtolicam* fuerit introductum non ſolum in fauorem Nouitij (vt vitæ ſuſceptæ rationem cognoſcat, & Monaſterij auſteritates experiatur, & an vires ad eas toto vitæ curriculo perferendas ſuppetant, ne ſi intra breue temporis ſpatium primo vocationis feruore ductus profeſſionem emitteret, facilè poſtea pœniteat, & vitam infelicem, ac angoribus plenam agere cogatur) ſed etiam in fauorem religionis, ſeu monaſterij, vt ſumatur experientia de moribus nouitij, cenſetur etiam concedere, vt profeſſio fiat iuxta iuris communis præſcriptum, & religionum leges, ſcilicet cenſetur concedere, vt ſponſus ingrediens religionem fruatur priuilegio experiendi monaſterij auſteritates per annum, & item monaſterium non priuetur priuilegio probandi mores nouitij anno integro, & iuxta religionis ſtatuta; & ita præſcribendo duos menſes ad tranſeundum ad religionem permittit etiam, ſeu non aufert ordinarium tempus probationis profeſſioni præmittendum. Quod confirmatur primò quia *eod. c. ex publico.* decernitur, debere eum, qui vult religionem ingredi cautionem præſtare, quod intra duorum menſium ſpatium ad religionem tranſibit, quod non poteſt intelligi, vt det cautionem profitendi intra duos menſes, ſed tantùm ingrediendi, quod à ſua pendebat poteſtate, cum profiteri non poſſit abſque voluntate eorum, qui debent eum admittere ad profeſſionem, quorum factum promittere non poteſt, cum monaſterium ex priuilegio *in d. cap. ad Apoſtolicam* non teneatur aliquem intra an-
num probationis admittere ad profeſſionem. † Con- 65
firmatur ſecundò, quia à iure antiquo non receditur, niſi nouum ad hoc cogat, quod non ſit *in d. ex cap. publico*, vbi verba illa, *intra bimeſtre ad religionem tranſire*; poſſunt rectè & iuxta verbi proprietatem intelligi de tranſitu ad habitus religioſi ſuſceptionem; non enim tantùm profiteri eſt tranſire ad religionem, ſed etiam ingredi eſt tranſire quamuis inchoatiuè; & quamuis in eodem capite infra tranſire ad religionem ſumatur pro profeſſione, tamen dum decernitur tranſitus intra bimeſtre, accipitur pro tranſitu ad ingreſſum, non pro profeſſione propter dicta in prima confirmatione, & ad euitandam prioris iuris concedentis annum probationis correctionem. Et ex his remanet ſolutum primum prioris ſententiæ fundamentum. Ad ſecundum verò dicitur nullam fieri iniuriam coniugi in ſæculo remanenti, qui tanto tempore cælebs cogitur expectare, nam alter vtitur fauore iuris indulto, non ſolum in bonum nouitij, ſed ipſius etiam religionis, vt maturè integro nouitiatus anno & continuo ſumatur experientia
de moribus nouitij, & illius conſtantia probetur. 66
† Quòd ſi appareret ſuſpicio fraudis, putà ſi coniux ingreſſus prætextu religionis differret cõtinuare matrimonium vagando intra tempus nouitiatus de vna in aliam religionem, tunc per iudicem compelli debet aſſignato termino peremptorio, vt vel maneat in vna

religione

Digitized by Google

religione expleto nouitiatus anno, vel redeat ad alterum coniugem in seculo relictum, vt consummet, vt rectè tradunt Durandus, Paludanus, Diuus Antoninus, Rodriquez, Henriquez, Sanchez, Filliuccius, & Gutierez.

67 Porrò hæc communis sententia quod ad professionem sponsi transeuntis ad religionem requiratur annus integer probationis post ingressum, qui per iudicem Papa inferiorem nequeat contractari, multò magis, & ferè indubitanter procedit attento iure nouo Tridentini *in d. cap.* 15. *sess.* 25. de regularibus definientis annum expletum probationi, ita vt aliàs professio facta sit nulla; quæ definitio, seu constitutio est generalis absque restrictione, aut limitatione vlla, ac proindè correctoria, & reuocatoria cuiuscunque iuris antiqui permittentis breuius probationis tempus.

68 Lex enim vniuersalis, & negatiua (qualis est hæc Tridentini negatiuè prohibentis professionem ante expletum annum nouitiatus) vniuersaliter, & in omni casu est intelligenda *cap. solita §. fin. de maioritate, & obedientia. & l. de pretio ff. de publiciana in rem actione.* Quod Nauarrus cum aliis *d. consil.* 40. *numero* 3. ait procedere etiam, quando maior ratio inuenitur, quare debeat includere vnam speciem potius quam aliam; cuius rei rationem assignat idem Nauarrus ibidem, scilicet quia negatio quidquid post se inuenit, destruit, & contrarium eius poscit iuxta regulam logicam, & glossam celebrem, & receptam in *c. cum dilecto, de consuetudine.* Confirmatur, nam ratio, quâ Synodus Tridentina ducta annum nouiatus statuit; scilicet, ne aliqui nimis leuiter antequam ipsi religionem probauerint, & à Religione quoad mores, & constantiam sint probati ad professionem admissi postea eos pœniteat, & scandala generent, etiam in hoc casu militet; immò magis vigeat, quia qui hoc modo religionem ingrediuntur, facilè possunt præsumi ingredi magis odio coniugis, quam amore religionis, vt videtur accidisse in casu *dicti cap. ex publico*, quare hi maximè illo Concilij Tridentini decreto debent comprehendi. † Neque obstat quod

69 Concilium Tridentinum *dicta sessione* 25. *cap.* 21. decernat eos, qui cum non sint religiosi aliquod Monasterium in commendam habent, debere vel huic renuntiare, vel intra sex menses in illo profiteri, atque ita ab illa regula generali aliquem casum excipiat, non obstat, inquam, tum quia exceptio firmat regulam iuxta vulgare Iuristarum; tum quia in his militat particularis ratio; etenim præsumitur, eos satis cognitam habere religionem eam, quam regunt, & religioni etiam esse præfectos, ac proindè non est iis opus tam longa probatione; secus autem est in iis coniugibus, qui communiter priùs nihil de religione cogitarunt, vel experti sunt.

70 Quare neque obstat doctrina Cordubæ in summa *casu* 38. quam videtur approbare Henriquez *libro* 13. *capite* 40. *numero* 2. in Glossa *litera* O. dicentis etiam nunc post Tridentinum professum, qui licitè transit de vna religione non mendicante ad aliam non mendicantem, vt ad Carthusianam posse ante annum (si vterque nouitius, & religio in id consentiat) profiteri iuxta *d. cap. ad Apostolicam de regul.* cui Tridentinum in hoc casu non videtur derogare: Nam dato, quod hæc doctrina esset vera, ille professus iam expertus fuisset difficultates, & asperitates similis religionis, coniux autem minimè; &

71 consequenter non satisfieret fini Concilij. † Quamquam licet præfata Cordubæ doctrina defendi possit probabiliter disputando, non tamen consulendo, vel iudicando, vt docet Nauarrus loco mox allegando; cùm longè veriùs sit post Concilium Tridentinum *dict. capite* 15. *sessione* 25. *de regularibus*, nullum vnquam etiam in vna religione professum, ad aliam quamcunque religionem transeuntem posse profiteri nisi post expletum suæ probationis annum; nec huiusmodi terminum, & probationis tempus etiam ex consensu Nouitij, & Monasterij (vt permittit dictum cap. ad Apostolicam) posse remitti, vt tradit Nauarrus *libro* 3. *consil. titul. de regularibus consil.* 33. *numero* 5. *in prima editione & consil.* 66. *numero* 6. *in* 2. Ex eo quia in Concilio Tridentino *d. cap.* 15. pacificantur, & omninò æquiparantur professio facta ante decimumsextum annum, & ante expletum probationis annum; nullus autem audebit dicere, quod professio facta de consensu Nouitij, & Monasterij ante decimumsextum annum expletum sit valida, ergo nec dici potest, quod sit valida professio ante finem anni probationis, etsi de consensu Nouitij, & Monasterij facta. Et hoc idem tenent Rodriquez *in summa part.* 2. *capite* 6. *numero* 10. *& tomo* 3. *quæst. regul. quæstione* 15. *articul.* 7. Garzias *de benefic. part.* 11. *cap.*..... *numero* 15. *fine.* Sanchez *libro* 2. *d. disputat.* 24. *numero* 10. *& libro* 5. *summ. capite* 4. *numero* 19. Petrus Ledesma *in summ. part.* 2. *tractat. de statu religiosorum capite* 7. *conclusione* 2. Azorius *part.* 1. *libro* 12. *capite* 4. *quæstion.* 9. Beia *part.* 4. *casu fin. versicul.* 3. Riecius *in praxi rerum fori Eccles. decisione* 1. *in prima editione & resolutione* 617. *in secunda editione.* Augustinus Barbosa *collect. ad d. cap. ad Apostolicam numero* 3. *& collect. ad dict. cap.* 15. Tridentinum *sessione* 25. *de regul. numero* 17. & alij recentiores communiter, quos referunt, & sequuntur Tamburinus *de iure Abb. tomo* 3. *disputatione* 6. *quæst.* 7. Bordonus *de profession. regul. capite* 4. *quæstione* 4. Castrus Palaus *tomo* 2. *tractat.* 16. *disputatione* 1. *puncto* 12. §. 1. *numero* 4. Vnde iuxta eosdem Doctores per Tridentinum correctum est dictum caput ad Apostolicam, quatenus in illo habetur validam esse professionem ante elapsum annum probationis ex consensu Nouitij, & Monasterij emissam. † A quo tamen excipiuntur 72
religiones Minorum, & Prædicatorum, ad quarum professionem non poterat quisquam admitti ante exactum probationis annum, vt decernitur *cap. non solum, de regular. in* 6. quod decretum extensum fuit ad cæteros Mendicantium ordines per *cap. constitutionem eodem titulo, & l.* 6. † An vero si 73
in his admitteretur professio ante eum nouitiatus annum, ea obligaret; non ei religioni speciali, sed religioni in genere post Glossam *in d. cap. non solum verbo vestro. & dict. cap. constitutionem V. obligat*, & Syluestrum V. *Religio* 3. *quæstio.* 4. tradunt Augustinus Barbosa *collect. ad dict. c. ad Apostolicam numero* 2. & Sanchez *d. cap.* 4. *numero* 8. & clare colligi videtur ex *d. cap. non solum*, illis verbis, *Decernimus eum, qui taliter receptus fuerit nullatenus vestro ordini esse obligatum.*

Quod autem attento Tridentino, & vbi illud 74
receptum est, annus integer probationis sponso post matrimonium ratum religionem ingresso ad profitendum indulgeri debeat, nec abbreuiari possit, nisi per Summum Pontificem, ita vt professio ante annum absque Papæ dispensatione emissa sit nulla, sustinent Tapia, Gutierez, Augustinus Barbosa, Henriquez, Rodriquez, Sanchez, Rebellus, Coninch, Filliuccius, Layman, Villalobos, Pontius, Hurtadus *locis suprà numer.* 64. *relatis.* Et ita censuit sacra Cardinalium Congregatio in duabus declarationibus relatis à Farinacio pagin. 438. Quarum prima sic habet. *Professio non est valida ante expletum probationis annum, sed quia Canones permittunt,*

Digitized by Google

tunt, vt quis post ratum matrimonium religionem ingredi possit, quid fiet si vnam religionem ingressus de illa transeat ad aliam, aut plures, & ita tempus professionis differatur, An talis compelli possit ad tempus hoc breuiandum, maximè cum iste transitus ex vna ad aliam religionem fieri videatur in fraudem eius, qui in seculo remansit. *Congregatio Anno* 1588. respondit non posse compelli. Altero verò sequentibus continetur verbis. *Mulier si duodecim annis maior intra duos menses ingrediatur monasterium, & habitum susceperit, & deinde expleto decimo sexto anno, & lapso anno probationis professionem emittat, iuxta hoc decretum, interea vir expectet, donec annus probationis labatur, & professio sit emissa.*

75 Hinc iuxta hanc communem sententiam, & veriorem si sponsa duodennis intra duos mēses à matrimonio rato transeat ad religionem, per quatuor annos debet sponsus expectare, donec profiteatur, eum profiteri nequeat ante annum expletum attento eodem Concilio Tridentino *d cap.15. eiusdem sess 25. de regularibus*; quod etiam in terminis tradunt Gutierez, Barbosa, Henriquez, Rodriquez, Sanchez, Rebellius, Coninch, Pontius, Filliuccius, & Hurtadus. Neque obstat quod sponso graue sit tandiu nuptias differre, tum quia puella vtitur iure suo; tum quia talem puellam ducendo sponsus huic periculo se subiecit.

76 An verò si coniux nondum consummato matrimonio intra bimestre ingrediatur religionem Sancti Francisci de Paula, in qua professio non fit ante annum 18. ex eius regulæ statuto, compelli poterit, vt professionem emittat decimo sexto anno completo iuxta Tridentini decretum. Dicendum iuxta supradicta *numero 6*. non posse compelli, quod etiam Pontius docet; at si profiteatur anno decimosexto completo subsistet, vt declarauit sacra Congregatio apud Farinacium *d. p* 438. his verbis; *sed quid si ex instituto alicuius regulæ professio non fiat ante decimumoctauum annum completum, vt sunt de Sancto Francisco de Paula, an sit earum professio nulla, si eam emiserint post tempus Concilij, sed ante tempus in eorum regula statutum; & quia ex verbis regulæ non annullatur talis actus professionis, sed tantum imponitur pœna eum recipiendi, & quia eget confirmatione superioru, censuit congregatio professionem tenere. arg. c. ad Apostolicam de regular.* Eandem declarationem refert post alios Augustin. Barbosa *de potest. Episcop alleg* 101. *num.15. & collectaneo ad d. cap.15. Trident. nu.12. & 13.* Et iuxta hæc diiudicandum erit de professione monialium primitiuæ regulæ Sanctæ Claræ, quæ ante 18. annum non emittunt professionem; nam si regulæ verba anullent professionem secus factum, non valebit professio aliter facta, secus si non annullent; Nam Concilium intendit tantum excludere professionem ante 16. annum factum. Hæc de difficultate, an bimestre sit datum ad profitendum, vel ad deliberandum de ingressu.

Sponsa de præsenti intra bimestre à sponso per vim carnaliter cognita, an possit adhuc eo inuito ingredi religionem; & an talis copula coacta sit ad matrimonij consummationem sufficiens, & mortalis ex parte viri?

77 Verum sed numquid, si sponsâ de præsenti intra illud bimestre à matrimonio contracto, vel à iudice assignato, & ad transeundum ad religionem à iure concesso in *dict. cap. ex publico* fuerit per vim absolutam à sponso carnaliter cognita, adhuc poterit vti dicto priuilegio, & inuito sponso ad religionem transire, in eaque profiteri? Ante resolutionem huius difficultatis valde inter Doctores controuersæ, supponendum est, quod licet existimauerint nonnulli per copulam violenter, vel vi absoluta intra bimestre illud habitam cum sponsa non consummari, & perfici matrimonium, ita vt fiat omnino insolubile, sed velint adhuc per professionem sponsæ per vim cognitæ solui; tum quia ex quo fuit violenter cognita, non videtur communicasse, & tradidisse carnem suam, sed ille vi abstulit, cum pro illo bimestri non haberet ius extorquendi copulam coniugalem; tum quia huiusmodi copula, seu consummatio violenta absque consensu sponsæ non potest repræsentare vnionem Christi, seu verbi cum humana natura, & cum ecclesia (ex qua repræsentatione matrimonium consummatum omnimodam indissolubilitatem sortitur, vt in altero tractatu dictum est & latiùs explicabitur cum de matrimonij indissolubilitate) quæ fuit omnino voluntaria. Ita post Brixensem *quæstion.* 80. Archidiaconum *in can si euangeli a dist.* 55. Ioannem Andream *in regula, quæ contra ius de regul iuris in 6. numer.* 12. *& in cap. 2. numer. 2 de conuers. coniugator.* Panormitanum *in cap verum eodem titul qui id refert* Tapia *ind. Auth. ingressi. C. de sacros. Eccles. verbo ingressi. cap.11. numer.10 & 11.* expressè & in terminis summa Corona *vbi de matrimonio numer. 12. versic. sed dubitatur,* & idem sentire videntur Syluester *v. Diuortium numer.8.* Summa *p. 3. meth. cap 8. §. 12.* Tapia *d. numer 11. & alij relati ab eodem* Tapia, & Sanchez *lib. 2. disput. 22 numer. 3.* & velut probabile admittere etiam videntur Durandus, & Paludanus *locis infra allegandis.*

Qui tamen omnes aiunt perfectè consummari, & omnino insolubile effici matrimonium, si sponsa post bimestre violenter cognoscatur; ita vt per professionem non possit dissolui, quia eo bimestri transacto non est amplius in potestate coniugum negare debitum propter transitum ad religionem; vnde quia tunc tenebatur sponsa reddere debitum lege matrimonij, non potest dici violentiam passam esse, sed sponsum vsum esse iure suo, & consequenter vinculum perfectum, & omnino insolubile contractum. † Supponendum est, inquam, non solùm tanquàm probabiliùs, sed tanquam certum, & indubitatum, per copulam siue vi absoluta siue metu extortam etiam intra illud bimestre perfectè consummari matrimonium, & effici prorsus insolubile etiam per professionem, vt tradunt Doctores infra allegandi, & alij communiter, quos referunt, & sequuntur Sanchez *d. disput. 22. numer. 4.* & Couarruuias *de sponsalibus part. 2. cap. 6. §. 4. numero* 10. & ratio est, quia per talem copulam coniuges verè efficiuntur per seminum commixtionem vna caro, vinculumque carnale inter eos intercedit, quod non dependet ex mutuo consensu; & eadem copula est sufficiens ad generationem, & ex ea oritur affinitas (vt constat ex cap. discretionem de eo, qui cognouit consanguineam, & tradunt communiter Doctores quos referunt, & sequuntur Augustinus Barbosa *collectan. ad dictum caput discretionem numero quinto, & de potestat. Episcop part. 2. alleg. 51. numero* 169. & Sanchez *lib. 7. disputatione 64. numero* 17.) quæ non nascitur nisi ex matrimonio consummato, vt infra ostendetur, & docent Sanchez *lib. 2. disputatione 21. numero quinto*, & Pontius *lib. 9. cap. 10. numero* 2. & licet huiusmodi copula, seu consummatio, eo quod non voluntaria, non repræsentet quoad modum vnionem Christi cum humana natura, & cum ecclesia, in qua non fuit violentia, repræsentat tamen quoad substantiam. Hoc supposito:

78 (margin, beside "Qui tamen omnes aiunt perfectè consum-")
79 (margin, beside "lubile contractum. † Supponendum est")

Prima

Digitized by Google

80 Prima sententia negat sponsam intra bimestre vi cognitam posse ingredi religionem absque consensu alterius coniugis. Ita ex Doctoribus *suprà num. 49. allegatis*, Hostiensis *d. titul. de conu. coniug. num. 9. versic. quid si virgo.* Sotus *d. art. 4. versic. quid autem iuris si sponsus.* Durandus *d. q. 2. n. 15. Additionator ad summam* D. Raym. *lib. 4. tit. de matr. d. §. 9. litera* G. D. Antoninus *d. cap. 21. §. 1. in fine* Angelus *d. v. matrim. 4. nu. 17. fine.* Gutierez *d. cap. 54. num 28. & 29.* Henriquez *lib. 11. cap. 8. num. 10. fine.* Rebellus *d. q. 4. num 17* Basilius Pontius *d. cap. 10. num. 3.* Idem sentiunt Monal. *in summ. titul. de effectu matrimonij versicul. item alius effectus est, quod mulier.* Lopez *in instructorio p. 1. cap. 81.* & alij relati. Henriquez *loco citato in glossa litera* D. & à Sanchez *d. disp. 12. num 5.* & probabile etiam putat Victoria *in summa n. 258.* Ratio præcipua est, quia per talem copulam iam matrimonium verè consummatum est, & omninò indissolubile etiam per professionem, vt ostensum est in supposito; at ius *in d. cap. ex publico de conuers. coniugat. & alibi sæpe* prohibet absolutè, & sine vlla distinctione consummato iam matrimonio alterum coniugem altero inuito transire ad religionem, aut in ea profiteri, vbi ergo ius non distinguit, nec nos distinguere debemus. Confirmatur primò, quia si sponsa vi cognita potest altero inuito transire ad religionem, maximè ex vi priuilegij, quod vel Ecclesia *in d. cap. ex publico*, vel Christus concessit sponsis in fauorem religionis, scilicet, vt illis liceat eligere meliorem vitam; sed hoc priuilegium est concessum tantum respectu matrimonij non consummati, & dirimibilis per professionem, vt constat *ex d. c. ex publico.* ergo &c. Confirmatur secundò, quia sponsus nullam iniuriam infert sponsæ, dum vi debitum, seu copulam coniugalem extorquet, nam eo ipso quod ipsa de præsenti præstitit consensum matrimonialem, tradidit ius in suum corpus, ac proindè ille vi cognoscens illam renuentem vtitur re sua, seu iure suo, ac proindè illi non infert iniuriam *c. cum Ecclesia Vulterrana in fine, de elect.* Confirmatur tertiò, quia dato, quod illa violentia sit puellæ iniuriosa, illi imputetur, si dum volebat religionem ingredi, non cauit sibi à matrimonij consummatione; non enim mirum, si quis absque sua culpa ius amittat ingrediendi religionem, vt si aliam infirmitatem incurreret, quâ fieret ad id in-
81 habilis; † Sicut etiam quis absque sua culpa fieri potest irregularis *cap. fin. distinct. 55.* vbi habetur, non prodesse violenter oculum erutum esse, quominus eo orbatus irregularis sit. Demum confirmatur, quia alioqui iniuria irrogaretur proli, si fortè ex tali copula manet concepta, & nascitur, quæ matre ad religionem transeunte, & profitente, non poterit commodè educari.

82 Altera sententia magis communis, & probabilior, ac verior tenet sponsam vim intra bimestre passam posse alio inuito ingredi religionem, & profiteri: ita Doctores *suprà n. 77. relati*; & ex Doctoribus *suprà n. 49. allegatis*, Maior *d. dist. 27. q. 2. in fine.* Palud. *q. 3. art. 2. conclus. 1.* Astensis *d. titul. 10. quæst. 8. fine.* Rodriquez *d. cap. 38. num. 2.* Sanchez *d. disput. 12. num. 6.* Coninch *d. disput. 26. num. 53.* Laymann *d. cap. 5. num. 2. vers. Quartò si intra tempus*, Filliuccius *d. c. 2 n. 48.* Reginaldus *d. lib. 31. n 39.* Hurtadus *d. disp. 8. n. 33.* Villalobos *d. tract. 13. difficult. 13. n. 2.* & eidem sentiunt P. Ledesma *q. 61. ar. 1.* Bonacina *de matr. q. 3. p. 4. n 8.* & alij relati à Sanchez, & Villalobos, limitantes tamen in casu, quo ex tali copula proles esset concepta, cui ex statu religionis incommodum malæ educationis timeretur: nam tunc per accidens, scilicet, ob eiusdem prolis bonum teneretur vim passa in matrimonio perseuerare. Igitur probatur hæc communior sententia, quia cum sponsa de præsenti ante violentam copulam, & toto eo bimestri per iuris, seu canonis beneficium libera sit à reddendo debito, & habeat ius assumendi statum religiosum, non potest per iniuriam, & vim iniustè illatam sponsus hoc ius ei à iure concessum eripere; cum nemo sine culpa iure suo priuari debeat *c. discretionem versus finem de eo, qui cognouit consanguineam*; & quia alioqui sponsus violator commodum ex sua iniquitate ferret, & dolus ei patrocinaretur, & melior esset conditio luxuriæ, quàm castitatis; & non posset resarciri iniuria sponsæ iniustè violatæ, quæ non potest alia via recuperare ius suum, quàm per ingressum religionis. Quare iuribus prohibentibus coniugi altero inuito transitum ad religionem, si matrimonium sit consummatum, oportet dare hanc limitationem, vt non procedant, seu loquantur, quando matrimonium est consummatum iniustè, & iniuriosè, sed quando absque iniuria, ne alioqui faueant iniustitiæ, & fraudi, ac dolo. Ex quo sufficienter reiicitur ratio prioris opinionis, & etiam prima confirmatio; & ad secundam etiam patet, talem copulam esse iniuriosam, quia etsi per mutuum consensum de præsenti tradatur ius in corpus, & in copulam, intelligitur tamen facta traditio cum beneficio iuris, quo sponsis conceduntur duo menses ad religionem eligendam, quo sine sua culpa priuari non debet; neque est simile de infirmitate, & irregularitate ob deformitatem; quia in his factum, & non voluntas attenditur, & per hoc eneruatur tertia confirmatio. Quarta autem confirmatio probat solum per accidens sponsam vim passam teneri in matrimonio perseuerare (vt suprà dictum est) scilicet quando proles secuta, vel secutura absque matre in statu matrimoniali existente commodè educari non posset. † Cùm verò in hoc casu per 83
professionem sponsæ vim passæ non dissoluatur matrimoniale vinculum sponsus violator remanens in seculo non poterit aliam ducere vxorem, sed cogetur perpetuò manere sine coniuge, donec sponsa professa obierit; quod si sibi hoc graue, & onerosum est, sibi imputet, quia per vim intra dictum bimestre extorquendo copulam à sponsa in has angustias spontè se coniecit. † Quod si remanens in seculo nollet continere, an debeat, & possit obligari ad suscipiendum religionis statum, videtur affirmare Pontius *d. nu. 3.* ex suppositione huius secundæ sententiæ: sed negandum est ex eo, quod ipso inuito sponsa transit ad religiosum statum. † Ad quem quoque non posset sponsa 84
altero inuito transire, si ipsa culpabiliter tempus duorum mensium à iure concessum ad religionis ingressum elabi permittat, & post illud per vim à sponso fuerit cognita; tunc enim, cum sponsa teneatur, debitum coniugale reddere, habet sponsus ius extorquendi copulam, & illam extorquendo per vim à sponsa aliter nolente reddere, ei iniuriam non irrogat, cum vtatur iure suo, vt dictum est, *n 78.* & tradunt Maior, Syluester, Angelus, Pontius, *d c. 9. n. 7.* & reliqui DD. *suprà n. 77. 80. & 81. relati.* † Id tamen Coninch *allegat. n. 53.* 85
& Hurtadus *n. 33. fine* limitant, si quando post bimestre ab ipsa petitur coniugale debitum, & vi extorquetur, sponsa est in procinctu ad ingrediendum, seu vellet statim ingredi religionem; quo casu, inquiunt, non obstante violenta consummatione post bimestre sequuta adhuc posset illa religionem ingredi; nam tunc sponsus non habet ius extorquendi copulam coniugalem, cum illa adhuc (vt *infrà* dicetur) possit ingredi religionem, ac proindè coactio esset iniusta, & fieret ei iniuria. Quod verum puto, si sine sua culpa hactenus ingressum distulisset, & videtur innuere *Maior*, secus si sua culpa, nam tunc illi imputari posset coactio; cum censeretur ei dedisse causam suæ præcedentis culpæ ratione; & hoc etiam indicat *Maior*, dum dicit, quod sponsus non potest violenta matrimonij consummatione à sponsa tollere ius ingrediendi religionem, *nisi ipsa culpabiliter tempus concessum prætergrediatur.*

Digitized by Google

si probetur penetrasse claustra puellæ, præsumeretur etiam seminasse, & non audiretur dicens se non seminasse. Vt Paludanus *d.dist.* 27.*q.*3. *art.*2. *& d.*41. *quæst.*1. *art.*1. Villalobos *d. tract.*13. *diff* 13. *n.*1. *fine* Pontius *d.c.*10. *n.*1. & Valerus *d. diff.* 11. & post plures alios Sanchez *d. disput.*21. *num.* 8. quia in foro externo præsumitur, quod communiter, & vt plurimum accidit, vt in tali casu seminis effusio. Secus verò in foro conscientiæ, in quo

99 illi crederetur, vt per eosdem Doctores, ac proinde si verè cum penetratione defecisset seminatio, & in religionem ingressus emitteret professionem verè, & coram Deo matrimonium dissolueretur, vt in terminis tradunt præallegati Doctores, & alij ab iisdem relati. Difficultas ergo est, an sicut in foro externo, & quoad iudicium ecclesiæ, sponso, qui attentarit copulam penetrando vas mulieris sine seminis effusione non permittatur ingressus in religionem sponsâ inuitâ, & reclamante: ita etiam in foro conscientiæ eidem sponsâ defloratâ inuitâ non liceat idem ingressus. Et certum est, & ab omnibus admissum, non licere ingressum, si vi, aut metu, vel dolosè (putâ habens animum non consummandi, sed ingrediendi religionem) sponsam deflorasset, tûc enim ratione iniuriæ, & tanti damni sponsæ illati per matrimonium continuatum solùm resarcibilis, non posset licitè ingredi; id quod etiam cõmuniter asseritur de simili defloratore sponsæ de futuro, & etiamsi sine vi, sub spe tamen futuri matrimonij deflorasset, cui cum tanto dãno tantâq; iniuria moraliter loquendo resarcibili solum per matrimonium non licere inuitâ sponsâ defloratâ ingredi religionem docent Corduba *in additione ad summam q.* 182. Lopez 1 *p. instruct. cap.*77. *versic.* Sed grauiùs Coninch *disp* 23. *num.* 15. & post alios Sanchez *lib.*11. *d.*44. *n.*3. *& lib.*2. *disp.*21.

100 *num.*7. † Procedit ergo difficultas quando sponsus sine vi, & coactione, & bona fide putando se consummasse matrimonium attentasset copulam coniugalem, vasque Virginis penetrasset, illámque deflorasset sine effusione seminis, vel ob impotentiam, seu debilitatem, vel ob aliam causam, nempe vel quia impeditus est alicuius aduentu, & ratione honestatis se retraxit à congressu coniugali, vel quia in ipso actu, Spiritus sanctus religionem inspirauit; & ita ante consummationem se retraxit. Et hoc casu foro conscientiæ inspecto posse sponsum defloratorem licitè religionem ingredi sponsâ defloratâ inuitâ credit Sanchez *d. d.*21. *num.*7. quia (inquit) nulla iniuria infertur sponsæ, cum nil fraudulenter egerit sponsus, nec peccet, iuréque suo vtatur. Confirmat, etenim intra bimestre à iure concessum ad non consummandum matrimonium, & ad ingressum religionis communiter, & regulariter loquendo intercedunt intercedunt inter sponsos de præsenti oscula, & tactus; ex quibus sponsa non leue damnum potest pati ad alias nuptias, & tamen eo damno non obstante, quia sponsus suo vsus est iure, poterit licitè assumere religio-

101 sum statum. † Oppositum, & etiam in hoc casu non posse sponsum defloratorem sponsâ inuitâ ingredi licitè religionem affirmant Henriquez *lib.*11. *cap.*8. *num.*8. *lit O. & cap.*15. *numer.*3. *lit. A.* ex Villalobos *præallegata diff.*13. *num.*1. *fine.* Vbi loquentes sine vlla distinctione asserunt, sponsum, qui penetratione vasis sponsam de præsenti virginem sine seminatione corrupit, non posse religionem intrare ratione damni illati in virginitate per talem copulam spontaneam sine seminatione irreparabiliter amissa, cui damno solùm per perseuerantiam in matrimonio potest sponsus satisfacere. Idem in terminis tenet Coninch *d.disp.*26. *n.*51. & mihi etiam videtur probabilius; quia licet sponsus non intulerit sponsæ iniuriam, nec peccauerit, tamen sponsa verè manet deflorata, & corrupta, & sine remedio ferè viuere, & absque spe alterius matrimonij digni cogeretur sponso corrupto ad religionem transeunte, & profitente; ergo ratione tanti damni sponsæ impediendi non potest

talis sponsus religionem ingredi. † Confirmatur, 102
quia inter sponsos de futuro, si sponsus sub spe matrimonij futuri deflorer, vel cognoscat sponsam sponte consentientem, nullam illi infert iniuriam, & tamen ratione damni eidem sponsæ Virgini illati in virginitate amissa, etiam ratione infamiæ, quæ alioqui inde posset, & apta est sequi, non potest ipsâ inuitâ religionem ingredi, sed teneretur eam ducere, cum vix aliter posset damnum illarum resarcire, vt docent Corduba, & Lopez *locis suprà num.*99. *relati*, Henriquez, *lib.* 11. *cap* 13. *n.*3. *in comm. lit. k.* Rodriquez 1.*p. sum. cap.*245. *n.*11. Gutierez *de matr. cap.*25. *n.*6. Lessius *lib.*2. *cap* 10. *num.* 32. Bonacina *de matrim. quæst.*1. *p.*5. *num.*43. Coninch *disp* 23. *num.*15 Hurtadus *disput.*2. *numer* 15. & vt dixi, idem Sanchez *lib.*1. *d.disp.*44. *numer.*3. Quod idem dicunt, quando aliquis sub promissione futuri matrimonij à vidua honesta copulam ob-

tinuisset. † Immò etsi inter sponsum de futuro, & 103
sponsam siue virginem siue viduam bonæ & honestæ famæ non intercessisset copula, sed tamen sponsus cum sponsa talem habuisset familiaritatem, ex qua (vt inquit Lopez, si sponsa sponsum liberè admisit in domum suam, & communiter credatur intercessisse inter eos res communiter contingentes inter sponsos) omnino esset nata sequi suspicio copulæ, & notabilis sponsæ infamia, quæ non nisi per matrimonium posset auerti, sponsum non posse religionem ingredi, sed teneri cum ea contrahere matrimonium tradunt omnes Doctores præallegati, & ipsemet Sanchez, & etiam Cenedo *ad Decretales collectaneo* 29. *numero* 5. Ex quibus patet non subsistere rationem Sanchez, neque etiam vrgere illius confirmationem; etenim negatur inter sponsos de præsenti, qui non consummant statim, vel post paucos dies à contractu matrimonium, interuenire familiaritatem aptam inducere prudenter copulæ suspicionem, neque tum solent intercedere res prædictæ communiter contingentes inter sponsos habentes animum consummandi matrimonium; Quod si intra bimestre talis familiaritas, & oscula, ac tactus interuenissent, idque communiter crederetur, non posset sponsus in foro conscientiæ cum tali præiudicio sponsæ, tantóque eius damno, quod aliter quàm per perseuerantiam in matrimonio non posset satis compensari, ingredi religionem; sicut etiam in tali casu in foro externo neutri coniugum permitteretur ingressus in religionem, nisi clarè proba-

retur matrimonium non esse consummatum. † Ad 104
quem ingressum vtrique sponso etiam intra bimestre impediendum Paludanus *d. distinct.*27. *quæst.*3. *art.*2. *conclusione* 1. *ait*, quod sufficit probare cohabitationem, quia tunc præsumitur copula, scilicet nisi oppositum clarè probetur: Id quod confirmatur doctrina Hostiensis *d. tit. de coniug. n* 9. Alensis *in summa p.*2. *lib.*8. *d. titul.*10. dicentium, quod si quis contrahat cum corrupta, & demum alter vult ingredi religionem, & ambo iurare volunt, quod se minimè cognouerunt, est eis credendum ante traductionem per *cap. ex parte* 2. *de conuersat. coniugat.* At post traductionem non debet credi eis, licet iuratis in præiudicium matrimonij per *cap. super eo. de eo qui cognou. & cap. quanto, de diuortiis*, quam doctrinam nonnullos alios allegans approbat idem Sanchez *d. lib.*2. *disp.*21. *n.*1. vbi *n.*2. cum Ancharano *in cap ex publico num.*3. *titul. de conuers. coniug.* rectè ait in sponsa virgine post traductionem ex aspectu posse talem probari.

105 Præter supradictos casus matrimonij non consummati etiam sponsus, qui suam sponsam, seu vxorem, quam nondum cognouit, inuitam proprio consanguineo, vel alteri tradidit adulterandam, non potest licitè eâ inuitâ religionem intrare, idq; ratione grauis iniuriæ illatæ

Digitized by Google

illatæ, quâ vix, & difficulter aliter quàm per continuatum matrimonium resarciri potest; & si ipse ingredetetur, cogeretur sponsa viuere semper cum perpetua confusione. Ita post alios à se tacitis nominibus relatos Riccardus 4. *dist.* 35. *art.* 2. seu *secundo principali q.* 2. Rosella V. *impedimenta impedimento* 1. *num.* 4. & Sanchez *lib.* 2 *disp.* 22. *n.* 9 Neque oppositum sentiunt Palatius 4. *dist.* 27. *disp.* 2. Tabiena V. *impedimentum* 2. *q.* 2. *fine*. Quibus in locis dum videntur sentire huiusmodi sponsum posse ingredi religionem, tantum volunt, si ingrediatur, & professionem emittat (licet mortaliter peccet id præstans vxore violatâ inuitâ) dissolui matrimoniũ, quia tantum erat ratum, & non consummatum, quod verum est, vt constat ex dictis *n.* 97. *fine*. An vero sponsus, qui initio contraxit matrimonium animo intra bimestre ingrediendi religionem, teneatur stare matrimonio, nec altero inuito possit religionem ingredi, peccétque grauiter contrahendo tali animo, examinatur infrà *capit.* 3. *n.* 25. *antecedentibus*, *& seqq.*

Coniux, qui non cogitat, seu intendit ingredi religionem, an statim inito matrimonio teneatur alteri petenti reddere debitum, an verò pro toto primo bimestri possit licitè negare?

106 Sed inspiciamus an coniux, qui intra illud bimestre non cogitat, seu intendit ingredi religionem, possit licitè eodem bimestri, dum tali intentione caret non reddere debitum alteri id exigenti. Et negant in terminis ex Doctoribus *suprà n.* 49. *allegatis* Conincħ *d. disput.* 26. *n.* 46. Laymann *d. cap.* 2 *n.* 2. *versic. ea propter*. Hurtadus *d. disp.* 8. *n* 29. Castrus Palaus *p.* 5. *tract.* 28. *disput.* 3. *punc.* 2. §. 5. *n.* 7. Martinus Perez *de matr. disp.* 20. *sect.* 4. *n.* 13. *&* 14. & Diana *p.* 9. *tract.* 8. *resol.* 18. & idem videtur sentire Riccardus 4. *dist.* 32. *art.* 2. *quæst.* 2 *ad* 1. Angelus V. *Debitum n.* 12. & Nauarr. *d. c.* 16. *n* 27. quatenus aiunt alterutrum coniugum statim à contractu matrimonij non teneri reddere debitum coniugale si proponat, seu elegit velle religionem ingredi, & eo casu statuendum esse, seu dari terminum duorum mensium ad ingrediendum. Hoc idem innuere videtur Paludanus *d.* 27. *q.* 4. *art.* 2. *concl.* 1 *versic. Dicendum.* vbi ait, quod sponsus statim à matrimonio contracto habet ius petendi debitum, nisi sponsa vellet religionem ingredi. Probatur, quia ex vna parte statim ac fit contractus matrimonij, traditur dominium corporis (vt *suprà* initio capitis ostensum est) & ex altera parte ius, *in d. cap. ex publico, de conuers. coniug.* concedit dictum tempus duorum mensium cogitanti, & volenti ingredi religionem (vt videtur constare satis clarè ex contextu, ibi, *Et eadem ad religionem transire voluerit, &c.*) vt ingrediatur; ergo statim ac fit contractus, qui non cogitat ingredi religionem, tenetur reddere alteri petenti, cum ille excluso casu præmeditatæ religionis habeat ius statim vtendi alterius corpore tanquam re sua, nisi aliter inter sponsos conuenerit, vel legitima consuetudine introductum sit. Neque verum est (inquit Coninch) duos menses concedi, vt sponsus sponsam diutiùs desideratam habeat chariorem, & vt interim necessaria ad solemnitatem nuptiarum præparentur; nam cum ius *in d. cap. ex publico* det rationem, cur eos concedat, sine fundamento aliæ excogitantur causæ, & cum sponsalia præcedant matrimonium, facile interim possunt necessaria ad solemnitatem præparari, & communiter fit, & etiam diuturnior negatio sponsæ potest facile fieri ante contractas nuptias. Neque etiam (subdit idem Coninch) dicendum est ius concedere bimestre etiam non cogitanti de religione, quia interim tale desiderium ei à Deo potest inspirari, etenim hoc, ait, nec ex iure probari potest, nec considerabile est; cum rarissimum sit, & ius solum quæ sæpius accidunt considerat *l. nam ad ea* 5. *ff. de legibus.* & ex prædictis Diana *d. resol.* 18. resoluit maritum intra bimestre posse absque peccato mortali cognoscere vxorem inuitam non cogitantem de religione ingredienda, cum tunc hac sententia supposita habeat ius in corpus illius, & consequenter vtendo vi nullam inferat iniuriam, ac proinde non peccat.

At communis, & probabilior opinio affirmat. Quia tempus duorum mensium conceditur à iure *in d. cap. ex publico*, conceditur (vt *suprà n.* 64. ostensum est) vt interim alteruter ex sponsis de transeundo ad religionem possit deliberare, & quia hodie non intendit, potest Spiritu S. ductus propositum in melius mutare; ac proindè etsi non intendat modo statum religiosum, vel non cogitet de illo eligendo, adhuc non obligatur reddere debitum, sed donec sit totum bimestre elapsum potest licitè negare, & traditio corporis facta in contractu intelligitur cum hoc beneficio iuris duos primos menses concedentis ad non reddendum pro deliberatione ingressus, vt suprà dictum est. Et licet textus *in d cap. ex publico*, loquatur de muliere, quæ allegabat se velle ad religionem transire, tamen absolutè concedit bimestre, vt interim possit deliberare, & non teneatur coniugi viro, & non nisi illo elapso ad id cogi debeat, & ita etiamsi intra duos menses iudicaret sibi non expedire religionem, & proposuisset nolle ingredi, adhuc tamen iuxta dispositionem iuris in illo textu non teneretur reddere debitum, nisi elapso duorum mensium spatio assignato. Hanc affirmatiuam tenent ex Doctoribus præallegato *n* 49. relatis, D. Thomas *d. art* 2. *ad* 2. Paludanus *dist.* 32. *q.* 1. *initio*. Sotus *d art.* 4. *versic. præter hæc*. Syluester V. *Debitum n.* 2. *versic. Quartus casus*. Tabiena *d. n.* 4. Armilla *d n.* 5. Victoria *d. n.* 280. Ioannes de Friburgo *d. q.* 34. Lopez *d. cap.* 83. *versic. cæterum.* Flamma *d.* §. 12. Rodriquez *d. cap.* 238. *n.* 2 Carolus Tapia *d. cap.* 11. *n.* 14. Gutierez *d. cap.* 54. *n.* 18. August. Barbosa *collectan. ad d cap. ex publico, n.* 9. Henriquez *d cap.* 5. *n.* 8. Sanchez *d. disp.* 24. Rebellus *d. q* 4. *n.* 11. Basilius Pontius *d. c.* 9. *n.* 7. Filliuccius *d. c.* 2. *n* 53. Villalobos *d. tra.* 13 *diffic.* 45. *n.* 1. & Aueisa *d q.* 21. *versic. Quinto.* Idem etiam prius Diana *p.* 4 *tract.* 4 *resolut.* 133. & plures alij à Sanchez, & Gutierez *relati*. Qui ferè omnes cum S. Thoma loco citato addunt etiam bimestre à iure concedi non solum ratione religionis, scilicet, vt sponsi possint deliberare de ingressu religionis, sed etiam, vt possint præparare necessaria ad solemnitatem nuptiarum & ne vilem habeat maritus vxorem datam, quam non suspirauit dilatam. Quod idem tradit Astensis *part.* 2. *lib.* 8. *titul.* 10. *quæst.* 8. *in fine*, licet paulò superiùs videatur priorem opinionem negatiuam innuere. Et ex his patet, virum cognoscentem per vim in dicto bimestri vxorem non cogitantem de ingressu, peccare mortaliter, quia caret iure petendi, & vi opprimens infert iniuriam grauem. 107

Transacto bimestri an adhuc liceat ingressus in religionem, si matrimonium non sit consummatum?

Cæterum quamuis transacto illo bimestri coniux teneatur reddere, & non reddendo peccet, & alter nullam iniuriam irroget, si renuentem comprimat illata violentia iuxta dicta *suprà n.* 85. Nihilominus si trãsacto bimestri nondum consummato matrimonio transeat ad religionem, & profiteatur, tenet professio, & dissoluitur matrimonium, & hoc omnes asserunt; sed non caret aliqua difficultate, an post elapsum bimestre licitè possit statim, & sine mora ingredi religionem, & profiteri altero repugnante, idque illi ab Ecclesia sit permittendum, si statim transeat, & tempore debito sine nimia procrastinatione profiteatur. Et negat expressè Rebellus *p.* 2. *lib.* 3. *d. quæst.* 4. *nu.* 11. vbi sic habet. *Quod si lapsum sit tempus termini, iam non licet ingredi altero repugnante, si tamen ingrediatur quantumcunque sit temporis elapsum* 108

Digitized by Google

elapsum ante consummationem, semper professio erit valida, esto sit illicita. † At affirmant communiter Doctores Glossa *in d.c.ex publico, de conu.coniug c.v. intra duorum, ibidem.* Hostiensis *eodem verbo.* Innocentius, Butrius, Car-
107 dinalis, Ancharanus. Augustinus Barbosa *Collectaneo ad idem cap n.9.* Marcus Antonius Cuccus *lib.5. instit maior. tit.12.n.20.* Gutierez *d.cap.54.n.19.* Syluester *v. votum q.3. dicto 1.* Sanchez *d.disp.24.n.27.28.* Pontius *d cap. 9. nu.7.* Villallobos *d. diffic.12.n.4.* Layman *d.cap.5.num.2. versic. secundo etsi.* Filliuccius *d.cap.2.nu.53. &* Hurtadus *d.disp. 8.nu 30.* Probatur, quia ex eo quod sit transactum bimestre à iure concessum ad non consummandum, & eo elapso coniux alteri exigenti iniustè neget debitum, & in hoc peccet, non ideo tamen amittit priuilegium ingrediendi religionem, & assumendi statum perfectiorem, si nondum sit matrimonium consummatum; cum hoc priuilegium ingrediendi, & dissoluendi matrimonium ratum per professionem sit à Christo Domino absolutè concessum coniugibus in fauorem animę, & perfectioris status. Quare ingressus iam non potest reuocari ab assumpto statu: & si sub excommunicatione latæ sententiæ præceptum sit ei à iudice (vt præcipiendum esse tradit Hostiensis) vt trãsacto bimestri, vel alio termino illi post bimestre præfixo consummet, & eo elapso non consummet, incidet quidem in excommunicationem ob contumaciam, sed si transeat ad religionem, post transitum erit absoluendus; vt rectè Hostiensis, & post eum Sanchez. Et iuxta dicta Marcus Antonius Cuccus *d.n.20.* (quem sequitur Sanchez) rectè docet sponsum, qui religionis voto ligatus erat, teneri eodem bimestri transacto ad religionem transire. An verò coniux, qui ante consummatum matrimonium siue intra, siue post bimestre ingreditur religionem & profitetur, teneatur resarcire damna, si quę inde alteri coniugi manenti in seculo fuerint subsecuta, vt sæpè contingunt; Angelulus *v. Religiosus n 9.* & Syluester *v. Religio 2. quæst.4. fine*, affirmant: sed verius est non teneri, vt docent Paludanus *in 4.d.38.quæst.3.art.2. conclusione 3. fine.* D. Antoninus *2.p.tit.11 cap.2 §. 1.fine*, & Sanchez *lib.4.summ.cap.19.nu.34.* Et ratio est, quia cum hic sponsi, aut sponsæ transitus ad religionem nondum consummato matrimonio à iure permittatur, & vacet culpâ, non debentur damna subsequuta, atque par est vtriusque coniugis conditio, cum vterque possit ea ratione à contractu matrimonij resilire. Confirmatur per ea, quæ cum aliis Sanchez *d.n.34.* Azorius *1.p.lib 12. cap. 1.q.4.* Medina *de restitutione q 3. causa 8. ad 4.* Suarez *tom. 3. de religione lib.5.cap.7.n.13.* Lessius *de iustitia lib.2.cap.41. n.31.* & Castrus Palaus *3.p. tract.16.puncto.7.§.4.nu.6.* tradunt de eo, qui alteri promisit se aliquid in eius vtilitatem facturum v.g. alios ad tempus docturum, vel ad aliquod officium longo tempore administraturum, vel perpetuò seruiturum in hospitali, aut præstiturum aliquod aliud obsequium, quem dicũt nondum adimpleta promissione posse ad religionem transire, nec teneri ad interesse, seu damnum inde subsecutum, quia in his, & similibus cõtractibus videtur exceptus status
108 perfectionis, vnde intelligitur tacita conditio, nisi ad religionem transire electum sit; non enim illi contractus ita interpretandi sunt, vt censeatur promissor sibi aditum ad statum perfectionis voluisse intercludere, cum id magnæ esset insipientiæ; atque ita electo transitu nihil debetur, cum obligatio contractus omninò extinguatur quasi cessante conditione, sicut si ea conditio in contractu expressa esset. Quod aiunt procedere etiam si similes contractus iuramento sint confirmati, adhuc enim promissor potest transire ad religionem resarciendi interesse aliquod, quia iuramentum sequitur naturam promissionis.

Bimestre concessum sponsis de præsenti ad deliberandum de ingressu religionis, quot dies continere debeat, & quomodo computandum?

109 Ad dignoscendum autem quandónam bimestre sit transactum, ac proinde quando incipiat cessare beneficium iuris in d.cap.ex publico, & coniuges obligentur ad reddendum sibi inuicem debitum, & ad matrimonium cõsummandũ doctrina cõmunis est, duos menses (quos supra *n.52.* diximus incipere vel à tempore cõtracti matrimonij, vel, si iudex interpellatus illos præscribat à tempore assignationis) quoad dierum numerum pro singulo mense esse computandos eo modo, quo tunc occurrunt in Calendario, seu iuxta communem supputationem, & distributionem singulis mensibus designatam, & de momento ad momentum. Ita Sanchez *d.disp.24.n.21.* Gutierez *d.cap.54.n.17.fine.* Augustinus Barbosa *collectan ad d. cap. ex publico, nu. 9.* Basilius Pontius *d cap.9.n.5.& 6.* & Filliuccius *d.cap.2. nu. 52.* De qua re latè egi in moralibus variis *tom. 2. tit.1.§. 21.* vbi ostendi duorum mensium computationem incipere à puncti contracti matrimonij, vel assignationis factæ per iudicem, & debere eosdem duos menses esse omninò completos, ita vt vltimus dies debeat totus pertransisse, vt insurgat obligatio reddendi debitum: vide ibi, vbi etiam §. vigesimo secundo explicaui, an in computatione dicti bimestris, si dies bissextus contingat in aliquo ex duobus mensibus, illi duo dies sint computandi pro vno, an habendi tanquam duo distincti.

SVMMARIVM

§. Sexti, Septimi, & Octaui.

*Coniugi debitum coniugale petenti in loco publico alter non tenetur reddere, neque etiamsi peteret in loco, vbi soli reperirentur, esset tamen periculum aliquos superuenturos. numer.*110. 112.

Petere, & reddere publicè est peccatum mortale n. 110.

Immo etiam amplexus, tactus, & oscula inter coniuges facta publicè apta ad prouocandum ad libidinem sunt peccatum lethale nu. 111.

*Impotentia coëundi excusat à reddendo, siue coniux factus sit impotens ex causa licita siue illicita. n.*113.

Coniux tenetur conseruare vires ad reddendum debitum necessarias. n. 114

*Vir pollutionum, aut fornicationum frequentia se reddens impotentem ad reddendum debitum peccat mortaliter, etiam contra iustitiam obligantem ad debiti redditionem. n.*115.

Coniux etiam mediis alias licitis, v.g graui pœnitentiâ, nimiis ieiuniis, diuturnis vigiliis, & orationibus se reddens impotentem peccat mortaliter, à quibus propterea abstinere debet. num. 116.

Vigilia impediunt spermatis generationem, & quinam somnus sit minus aptus ad eiusdem spermatis procreationem. ibidem.

Vxor tenetur abstinere ab abstinentiis, & ieiuniis voluntariis, si illis reddatur pallida, & deformis, cum periculo, vt fiat odiosa marito. n. 117.

Coniux si reddatur impotens ad reddendum debitum moderatè postulatum excusatur à ieiunio de præcepto. n. 118.

*Quid si vir facilè potest auertere vxorem à petitione, & non sit periculum incontinentiæ? n.*119.

*Excusatur vxor à ieiunio de præcepto, ne deformis reddatur, & inde exosa sit marito, vel notabiliter minus dilecta. n.*129.

*Fœmina, quæ nubere optat, excusatur à ieiunio, quo deformis redditur, ad nuptias facilius contrahendas. n.*121.

Excusatur vxor à præcepto, iejunij, si vir ei præcipiat, nè ieiunet, & ex inobedientia oritura essent scandala, & notabiles rixæ, aut discordiæ. n. 122.

Digitized by Google

An tunc debeat requiri dispensatio à superiore. n. 123. 124.

Vir sine rationabili causa faciens tale praeceptum, peccaret grauiter. num. 125.

Neque vxor à ieiunio excusaretur, si vir praeciperet in contemptum ieiunij, & praecepti Ecclesiastici, n. 126.

A ieiuniis, & poenitentiis moderatis non tenetur coniux abstinere, nec à ieiunio ecclesiastico excusatur, si indè fiat tantum minus potens ad debitum persoluendum, nisi ad euitandum in altero coniuge periculum incontinentiae necessaria sit frequentior copula. n. 128.

Quae attendenda ad dignoscendum, an abstinentiae, & poenitentiae minuant nec nè notabiliter potentiam coëundi, seu reddendi debitum ibid.

Coniuges an possint vouere abstinentias cum praeiudicio alterius, vel assumere habitum tertij ordinis S. Francisci. numer. 129. 130.

An teneatur vir vti cibis calidis, & aliis irritamentis ad venerem, quibus potens, vel potentior reddatur ad copulam coniugalem. n. 131. 132. 133.

Naturalis impotentia coëundi temporalis non est impedimentum dirimens matrimonium. n. 134.

Impotentia coëundi tàm ex parte viri, quàm ex parte foeminae temporalis, & non dirimens censetur, cuius impedimentum humana industria tolli potest absque mortis, aut grauis morbi periculo, & absque peccato, & habilitas ad coeundum sit duratura. n. 135. ad 140.

Cur talis impotentia temporalis non impediat valorem matrimonij, & mutuam obligationem ad copulam. n. 141.

Impotentia temporalis etsi ignota alteri contrahenti non dirimit matrimonium. n. 142.

Perpetua impotentia quae sit. n. 140.

Valet matrimonium contractum cum foemina valdè arcta, cui remedio, seu incisione, subueniri potest absque vitae, vel morbi grauis periculo, licet ipsa renuat incisionem, & quodcunque remedium n. 143. 144. 145.

Etiam quando impotentia viri ex solo obstaculo integritatis originali prouenit, quae non potest tolli medicamine eidem viro applicato, potest, si medicamenta foeminae applicentur, aut claustrum incidatur, auferri sine periculo mortis, aut grauis morbi eiusdem foeminae, non est impedimentum dirimens, sed valet matrimonium. n. 146. ad 158.

Si vir sit impotens respectu virginis, potens autem respectu corruptae, an censendus sit simpliciter potens etiam ad virginem, & valeat matrimonium cum virgine contractum. numer. 147.

Reseratio arctitudinis, vel claustri virginalis carens periculo si fiat, vt mulier nupta reddatur apta viro, est licita, neque aduersatur honestati. n. 150. 151. 156. & 158.

Foemina nupta arcta, an teneatur pati incisionem, quâ absque periculo potest reddi apta viro n. 159. 160. 161.

Vbi congressui viri imbecillis obstat solum claustrum virginale, an virgo nupta teneatur pati remedium, quo absque periculo potest claustrum aperiri, & ipsa viro coaptari. numer. 162. 163. 164.

Qua cautela, siue quibus attentis sit ad talem incisionem deueniendum. n. 165.

An foeminam fauore matrimonij patientem incisionem, ac laesam manentem teneatur vir alere, si matrimonium iudicetur irritum. num. 166.

Arcta renuente incisionem, qua potest reddi apta viro, illis non licet vsus coniugij, liceat tamen tactus absque periculo pollutionis. n. 165. fine.

§. VI.

A reddendo debito coniugali excusat honestas, & verecundia, vt si in loco publico petatur.

110 ALtera ergo causa excusans à redditione debiti est si petatur in loco publico, seu publicè, & in conspectu aliorum. Ita Maior *in 4. dist. 32. conclusione 1.* Nauarrus *in summa cap. 16. num. 25.* Petrus Ledesma *de matr q. 64 art. 7. ad 1.* Cataneus Episcopus Chiemensis *in sua summa tit. de debito coniugali initio*, Sanchez *lib. 9. de matr. disp. 15. num. 1.* Fagundez *in decalog. lib. 9. cap. 6. n. 1.* Basilius Pontius *de matr. lib. 10. cap. 10. num. 1.* Villallobos *1. p. summ. tract. 13. diff. 41. num. 4.* Filliuccius *p. 1. tract. 10. cap. 9. num 326.* Hurtadus *de matr. disp. 10. diff. 4. initio.* Auersa *de matrimonio q. 21. sect. 6 initio* & colligitur etiam ex aliis Doctoribus *relatis hoc cap. 1. num. 1.* Probatur primò, quia actum coniugalem exercere publicè, & coram aliis, est contra decentiam, & honestatem humanam; post peccatum enim primi parentis homines de membris genitiuis verecundantur, & ea occultant instinctu naturali, quod signum est, eorum actus debere esse occultos, & si fiant in publico, esse contra verecundiam, decentiam, & honestatem humanam; id quod etiam Aristoteles secundi oeconomorum 3. ex Homero probat dicens, *Nam neque amorem, neque timorem absque verecundia laudat* Homerus; *sed vbique amare praecipit cum modestia & pudore*; Et certè quid turpius, aut indignius quam publicè misceri aliis etiam aspicientibus partem libidinis? Lege Lycurgi viri cum legitimis vxoribus nisi clam actum coniugalem poterant exercere, vt refert Plutarch. *in vita Lycurgi*, & etiam apud Romanos, vir primò sponsam non cognoscebat nisi secretè, & in tenebris, cuius rei rationem Plutarchus q. Rom. 65. ad verecundiam refert, vt non tantum in coitu illicito, sed & in legitimo pudor adhibeatur: Immò tanae (animal alioqui foedissimum) horrent commixtionem diurnam, noctuque coire solent ex Æliano *lib. 13.* Tandem Venus appellata est Melanis, seu Melaenis, quia (inquit Pausanias in Arcadicis) concubitus hominum non diuturni esse debent velut pecudum, sed latentes, & nocturni. Secundò, quia si actus coniugalis fieret in publico, cum homines sint ad carnis vitia procliues, aperiretur via peccandi, & proximos aspicientes scandalizandi praebendo illis talem occasionem ruinae spiritualis. Quare praeallegati Doctores vnanimiter concludunt petere, & reddere debitum in loco publico, & coram aliis esse peccatum lethale, idque non solum ratione scandali, seu occasione ruinae spiritualis aspicientium, sed etiam (secluso omni scandalo) ratione solius turpitudinis actus aduersantis verecundiae, decentiae, & honestati humanae, ob quam grauiter dissonat rationi; vnde infames haberentur homines, qui in publico commiscerentur; ex quo etiam patet, nulla necessitate à culpa graui posse excusari actum coniugalem si fieret publicè, vt etiam in terminis Ledesma, Sanchez, & Villallobos. † Immò non solum 111 actus coniugalis, sed etiam oscula, amplexus, & tactus coniugum facta in publio; si talia essent, vt inducerent, seu prouocarent ad venerem, essent peccatum mortale propter eandem indecentiae, & scandali malitiam, vt Sanchez, Auersa, Filliuccius *locis citatis*, & Sà *v. peccatum num 10.* vbi dicit, facere id, quod ex natura sua inducit ad mortale, esse mortale, & exemplificat in detegente pudenda coram altero sexu absque rationabili causa, puta medicinae. † Ex quibus infertur, quod etiam si maritus ab vxore peteret debitum 112 in loco, in quo soli reperirentur, si tamen foret periculum aliquos esse superuenturos, qui illos actui coniugali vacantes detegerent, & aspicerent; non teneri tunc vxorem ad redditionem, quam praestare non posset nisi exponendo se periculo ingentis verecundiae, quam propter reddendum debitum non tenetur subire; immo nec posset in tali casu debitum reddere propter dictam rationem indecentiae, & scandali, quae in eodem casu militaret.

§. VII.

§. VII.

Impotentia coëundi excusat à reddendo debito coniugali, & qua ratione peccet coniux causis honestis, vel illicitis, & turpibus reddens se impotentem ad reddendum moderatè debitum?

113 CVm autem impossibilium nulla sit obligatio *l. impossibilium, ff. de regulis iuris*, nulla est obligatio reddendi debitum, si coniux requisitus ex aliqua corporis imbecillitate reddere non posset, seu ex alia causa esset impotens ad coëundum, id quod etiam tradunt omnes Doctores, S. Thomas *in additione ad 3. p. q. 46. art. 1. ad 3.* Riccardus *in 4. dist. 33. art. 1. q. 1. ad 1. ibidem* Palud. *q. 1. art. 2. concl. 3.* Sotus *q. 1. art. 1. fine.* D. Antoninus *3. p. tit. 1. c. 20. §. 10.* Astensis *in summ p. 2. lib. 8. tit. 10. q. 2.* Ioannes de Friburgo *in summa lib. 4. tit. 2. de matr. q. 36.* Angelus *v. Debitum coniugale num. 3.* Syluester *eod. nu. 2.* Tabiena *eodem 3. n. 1.* Graffius *decis. aur. p. 2. lib. 1. cap. 14. nu. 14.* Cataneus *in summ. tit de debito coniugali initio.* Sanchez *lib. 9. disp. 3. initio.* Basilius Pontius *lib. 10. cap. 2.* Reginaldus *lib. 31. num. 285.* Coninch *de sacram. disp. 34. dub. 2. numer. 18.* Layman *lib. 5. tract. 10. p. 3. cap. 1. num. 2.* Bonac. *q. 4. p. 1. num. 2.* Villallobos *p. 1. sum.* Theolog. mor. *tract. 13. diffic. 44. numer. 7.* Filliuccius *tom. 1. p. 2. tract. 10. cap. 9. nu. 310.* Hurtadus *de matr. disp. 10. num. 52.* Auersa *de matr. q. 21. sect. 1. & alij supra num. 1 allegati.* Quod procedit, siue coniux ob præcedentem actum copulæ cum altero coniuge sit redditus impotens ad iterum reddendum debitum, siue propter aliam causam siue licitam, siue illicitam, vt tradunt iidem Doctores, cum semper vigeat illa ratio, quod ad impossibile quis non obligatur. Etsi quando coniux propter suam culpam, & illicitam causam fit impotens, peccat tunc ita reddendo se impotentem, & non redditio respectu eius possit dici culpabilis in causa, & etiam ei in causa imputari peccatum alterius coniugis, si propter hoc fornicetur; & hoc tantum voluerunt S. Thomas, D. Antoninus, Astensis, Ioannes de Friburgo, & Graffius *locis allegatis*, dum docent, si coniux, nempe vir reddatur impotens ex causa non licita, eum non reddendo peccare, & peccatum vxoris, si propter hoc in fornicationem labatur, aliquo modo sibi imputari, & ideo debere, quantum potest, dare operam, vt vxor contineat; loquuntur enim de peccato in causa illa illicita, propter quam redditus est impotens.

114 Itaque certum est, obligationem inesse coniugibus conseruandi vires, quibus indigent ad moderatè, & iuxta rationem vacandum actui coniugali, reddendo, vel petendo prout oportuerit, debitum; & peccare mortaliter coniugem, qui modis, seu mediis illicitis se reddit impotentem ad reddendum coniugale debitum; vt omnes præallegati Doctores concludunt; eo quia lex iustitiæ, quæ obligat ad finem, nempè ad reddendum, obligat etiam ad media necessaria, vt reddi possit debitum, scilicet ad conseruandas vires, & ad non reddendum se impotentem mediis illicitis; vires enim, & potentia ad actum coniugalem sunt medium necessarium, ac proindè non minus peccat mortaliter coniux modo illicito reddens se ad persoluendum impotentem, quam quiuis alius scienter se faciens impotentem ad alia debita ciuilia persoluenda.

115 Hinc si vir frequentibus pollutionibus voluntariis, vel crebiò accedendo ad alias fœminas se redderet notabiliter impotentem ad reddendum, id aduertens, peccaret mortaliter non solum contra castitatem, sed etiam contra iustitiam, qua ad reddendum obligatur. Ita iidem Doctores, & ita in confessione tenetur aperire se reddidisse impotentem.

Similiter ob eandem rationem, si id aduertens coniux considerata eius complexione, redderet se impotentem mediis aliàs licitis, puta graui, & indiscreta afflictione, aut pœnitentiâ, vel nimiis ieiuniis, aut diuturnis vigiliis, & orationibus, peccaret mortaliter, id quod tradunt in terminis Palud, Ricchardus, Syluester, & alij *præallegati.* Vnde, inquit Paludanus, viro non est iniungenda tam grauis pœnitentiâ, quâ fiat impotens reddere debitum vxori iuuenculæ, & feruenti, puta ieiunia, & vigiliæ, quæ desiccant sperma; nam multum vigilantes (addit idem Palud.) rarò spermatizant; nec in somno meridiano, qui est tenuis, fit resolutio, nec in somno soliciti de lectione, vel sermone, sed in somno profundo maximè auroræ, in digestione completa, & hora sanguinis. 116

Item ob eandem rationem obligationis iustitiæ reddendi debitum coniugale, vxor si abstinentiis, ac ieiuniis pallida, & deformis reddatur, timerique potest ex hac causa odiosam futuram marito, & auertendum coniugis animum ab ipsa ad quærendas alias fœminas (quod attento viri ingenio, & moribus iudicandum erit) tenebitur ab huiusmodi abstinentiis maximè voluntariis (nam quid sentiendum si fecerint ex præcepto dicam mox) desistere, vt in terminis Syluester, Reginaldus, & Pontius *locis citatis*, & colligitur etiam ex Doctoribus duobus sequentibus numeris allegandis. 117

Coniux, si reddatur impotens ad soluendum excusatur à ieiunio de præcepto; & an excusetur vxor à ieiunio, si à marito præciperetur ieiunium frangere, & ex inobedientia notabiles discordiæ exoriundæ forent?

Insuper ob eandem rationem coniux excusatur à lege, seu præcepto ieiunij, si ob id reddatur notabiliter impotens ad reddendum debitum coniugale moderatè postulatum; obligatio enim reddendi debiti est iustitiæ, ieiunij autem temperantiæ, & obedientiæ, aut religionis; fortius autem est vinculum iustitiæ, quàm temperantiæ, aut religionis, vt patet, & ita in terminis asserunt Sanchez, Pontius, Layman, Bonacina, Hurtadus, Auersa, & Reginaldus *locis supra n. 113. relatis*, Caietanus *in sum. v. ieiunium.* Nauarrus *in sum. cap. 21. num 16. fine.* Lopez *1. p. instructorij de ieiunio cap. 11.* Graffius *2. p. decis. cap. 36. num. 47. §. causa ob quas, in 2. causa* Sà *v. ieiunium §. 9.* Lessius *lib. 4. de iust. cap. 2. num. 44.* Fagundez *in præc. Eccl. præc. 4. lib. 1. c. 8. n. 18.* Ioannes Sancius *in selectis disp. 54. num. 26.* Villallobos *loco supra allegato, & eadem p. 1. tract. 23. diffic. 4. numer. 17.* Filiuccius *vbi supra, & tom. 2. tract. 27. cap. 9. numer. 119.* & plures alij, quos referunt Fagundez, Ioannes Sancius *locis citatis*, & Sanchez *d. disp. 3 num 11.* † Vbi etiam rectè aduertit contra Lopez virum ex hac causa non reddendi se notabiliter impotentem excusari à ieiunio non solum quando nisi die illa ieiunij, quâ debitum signis vxor petit, vir reddat, patietur ipsa incontinentiæ periculum, aut ægrè feret, aut suspicabitur virum esse erga alias fœminas affectum, sed etiam si precibus, & blandis verbis possit ipsam auertere; quia non obligatur ratione ieiunij seruandi auertere vxorem à debiti petitione, licet possit. Quemadmodum faber diues non tenetur ratione seruandi ieiunij cessare ab opere seruili, quo ad sustentationem non indiget. Quod idem sentit Ioannes Sancius. Prædictæ autem doctrinæ videtur contradicere Palud. *in 4. dist. 15. q. 4. a. 2. concl. 1.* vbi ait coniugatos à ieiunio ecclesiastico non excusari ex eo, quod indigent alimento pro generatione, quia, inquit diebus ieiuniorum non debent vti illis actibus, & quia sufficit semel in anno imprægnare (sunt verba ipsius) & cum in ieiuniis adhuc plus abundent semine, quàm sit necesse. Ita Paludanus, cuius dictum si procedat, 118 119

vt

vt non excusentur ob eam tantum rationem, vt valent generationi, cui in alio tempore commodè incumbere possunt admitti potest, secus si velit non excusari ex eo, quod si coniux ieiunet efficietur notabiliter impotens ad reddendum debitum alteri coniugi, postea etiam proximè petenti, vt constat ex illa ratione, quod obligatio iustitiæ præfertur obligationi abstinentiæ, aut religionis; neque verum est, quod diebus ieiuniorum coniux non teneatur debitum reddere, vt
120 ostensum est *supra n.*48. † Excusabitur etiam vxor à ieiunio ratione conseruandi amoris mariti erga se ipsam, vt si ieiunans pallida, & deformis reddatur, & à marito despiciatur, aut non multum diligatur, ita vt ex ieiunio minuatur verè amor sensibiliter, patitur enim notabile damnum, & mutuus coniugum amor valdè necessarius est ad vitam coniugalem quietè agendam.
121 Ita Doctores *n.*118 *relati & alij apud ipsos.* † Et idem dicendum de fœmina nubere volente; si enim ieiunio deformis efficiatur, ita vt difficilius mulið nubat, excusabitur à ieiunio, cum id notabile damnum sit. Ita Lopez, Sanchez, Pontius, Fagundez, Ioannes San-
122 cius *locis citatis*, & prius D. Antoninus *d.* §. 10. † Non teneri etiam vxorem seruare ieiunia de præcepto, quando à marito frangere præciperetur, & ex inobedientia notabiles discordiæ oriundæ forent; cum positiua præcepta non obligent cum scandalo, *cap. nihil cum scandalo 2. de præscriptionibus.* & charitas, seu mutuus amor coniugum ieiunio præferendus sit *cap. non mediocriter, de consecrat d.* 5. & gratius Deo sit conseruare pacem, & impedire mala ex odio prouenientia, quàm ieiunare, docent Syluester *v. ieiunium num.* 25. Ioannes de Friburgo *lib.* 1. *sum tit.* 12. *q.* 17. Nauarrus *cap.* 21 *num.* 19. Azor *p.* 1. *lib.* 7. *cap.* 18. *q.* 7. Fagundez *d. lib.* 1. *cap.* 9. *nu.* 9. Trullench *lib.* 3. *cap.* 2. *dub.* 7. *num.* 22. Lessius, Pontius, Lopez *locis supra relatis*, Sanchez *d. disp.* 3. *num.* 13. Villallobos *d. tract.* 23. *diffic.* 4. *num.* 13. Graffius *d. cap.* 37 *num.* 53. Ioannes Sancius *disp.* 54. *num.* 26 *& alij communiter* apud Sanchez, & Ioannem Sancium. Vnde reiicienda est doctrina Paludani *in* 4. *dist.* 15. *q.* 4. *art.* 1. *concl.* 8. dicentis, vxorem non excusari propter scandalum, eo, quia (inquit) hoc videtur scandalum Pharisæorum, & per consequens contemnendum, si non vult vxorem ieiunare, nisi
123 probabiliter timeretur infirmitas, vel debilitas. † Et licet Syluester, Ioannes de Friburgo, Graffius, & nonnulli alij à Sanchez relati, iudicent in tali casu fore requirendam licentiam, seu dispensationem sacerdotis, seu superioris, iidem tamen Sanchez, & Ioannes Sancius aiunt, non esse necessarium; quod sentiunt etiam alij supra allegati, dum absolutè dicunt vxorem in simili casu excusari à præcepto ieiunij, & admittunt etiam alij, si nondum obtenta dispensatione oriretur vi-
124 ri scandalum. † Temperat, & rectè Ioannes Sancius nisi dubium rationabile esset, aut odia, seu rixæ, & discordiæ magnæ considerationis vel leuis essent censendæ, quo casu opus esset saltem declaratione perso-
125 næ doctæ, seu aliàs benè intelligentis. † Porrò grauiter peccaret maritus absque legitima causa impediens vxorem ab obseruatione ieiuniorum ecclesiasticorum, vt Nauarrus *in sum. cap.* 14. *num.* 19. Toletus *lib.* 5. *cap.* 2. Henriquez *lib.* 11. *cap.* 18. *num* 1. Fagundez *de præcep. deca-*
126 *log. præcepto* 4 *lib.* 4. *cap.* 7. *n.* 4. † Neque vxor excusaretur ab obseruatione ieiuniorum ob mariti præceptum, si in contemptum ieiunij id faceret maritus, vt si hæreticus vellet vxorem cœnare, vt hac ratione ostendat vxoris facto se potestatem Ecclesiæ aspernari, tunc enim potius mors oppetenda, quàm parendum, vt docent Azorius, Sanchez, Lessius *locis supra num.* 122. *allegatis.* Nauarrus *prælud.* 9 *num.* 18. Ioannes Sancius *d.*
127 *disp.* 54 *num.* 26. † Vbi in fine declarat illud quod supra *numer.* 122. dictum est, scilicet quod præcepta positiua non obligant cum scandalo, intelligendum esse, quando ex scandadalo sumpto ab alio nocumentum temporale euenturum esset præceptum seruanti, puta flagellatio, seu verbera, discordiæ magnæ, &c. tunc enim non ob scandalum cessat præcepti obligatio, sed ob imminens nocumentum, cum leges positiuæ cum nostro graui detrimento non obligent. Vnde si vxor (subdit Sancius) velit sustinere discordias, siue alia mala à ieiunio cessare non tenebitur, nec ad aliud à Confessariis poterit obligari, & sibi imputet maritus blasphemias, & maledictiones à se prolatas; eo modo (inquit) quo nec obligatur non audire missam saltem in die festiuo ob scandalum aliorum illam lasciuè concupiscentium, vt tradunt magis communiter Doctores; & iuxta hoc addit idem Sancius, quod rectè Paludanus *loco supra num.* 122. citato dixit, scandalum mariti vxori ieiunium de præcepto prohibentis esse Pharisæorum, nec omittendum ieiunium, nisi adsit alia iusta causa. Sed contra hanc declarationem quoad particulare vxoris est, tum quia non possunt esse discordiæ, & odia sine danno eiusdem vxoris, etiam si non interueniant verbera; graue enim mulieris malum est non diligi à marito, & audire eum blasphemantem, aut maledicentem; tum quia ratio mutui amoris conseruandi inter coniuges, quæ specialiter militat in vxore, postulat, vt ipsa, cum alias sit subiecta marito tanquam capiti; eundem amorem quoad fieri potest, conseruet, rixarumque, & odij occasionem auertat. Quare cum in tali casu excusetur ab obseruatione ieiunij (vt tradunt præallegati Doctores, & sentit idem Sancius) quia mutuus coniugum amor ieiunio præfertur, & ita possit licitè ieiunium soluere, id facere tenetur: fœmina autem licet in die festo possit licitè omittere missam ad euitandum scandalum aliorum illam lasciuè concupiscentium, ad id tamen iuxta probabilem opinionem, non obligatur, quia eo casu ipsa non ita obligatur prospicere saluti spirituali aliorum, sicut tenetur vxor ad conseruandum mutuum amorem coniugalem, & ita puto sentire alios Doctores *num.* 122. allegatos, cum absolutè loquantur sine vlla declaratione, & videntur expressè tenere Syluester, & Nauarrus *iisdem locis*; vbi in specie loquuntur de blasphemiis viri ieiunij solutionem præcipientis, impediendis. Porrò simplex, & solum præceptum sine minis, aut periculo discordiarum, vel alterius notabilis incommodi non esset sufficiens, vt vxor excusaretur à ieiunio, cum magis sit obediendum Deo, quàm marito iniustè præcipienti *arg. textus in cap. si Dominus cap. Iulianus* 11. *quæstion.* 3. & ita in terminis Graffius, Fagundez, & Trullench, & colligitur manifestè ex aliis Doctoribus, & confirmant apertè superius tradita.

Coniunx non tenetur abstinere à ieiuniis, & aliis pœnitentiis moderatis, quibus fit tantum minus potens secluso periculo incontinentiæ in altero.

Cæterum *n.* 116. & 118. Dixi, *coniugem non posse licitè se reddere impotentem ieiuniis, &c. & excusari à ieiunio ecclesiastico, si indè redderetur notabiliter impotens ad reddendum debitum moderatè petenti.* Quia ordinariè non tenetur coniux abstinere à moderatis ieiuniis, vigiliis, & 128
precibus &c. nec excusatur à ieiunio ecclesiastico, si animaduertat, se non absolutè, vel notabiliter impotentem effici, sed solum minus potentem, & aliquantutum debiliorem reddi conseruando vires corporis sufficientes ad vxori moderatè petenti satisfaciendum, & quantum ratio spectata eius necessitate postulat, cum ad aliud coniunx non habeat ius, vt constat ex dictis *supra num.* 38. Quod tamen intelligendum, nisi coniugi, seu vxori periculum incontinentiæ immineat; nisi vir ad copulam frequentiorem potentior efficiatur; tunc enim teneretur abstinere à ieiuniis voluntari-

Digitized by Google

tariis, etsi moderatis, & etiam à præceptis iuxta dicta supra *num.* 47. lex enim charitatis quoscumque obligat, nedum coniuges ad consulendum necessitati spirituali proximi, vbi commodè, & absque notabili proprio periculo subueniri potest. Et etiam lex charitatis strictiùs obligat quàm ecclesiasticum mandatum, vt dictum est *supra nu.*122.& prædicta tradunt ferè omnes Doctores *supra num* 113. relati, S. Thomas, Ricchardus, Paludanus, Sotus, Angelus, Syluester, Basilius Pontius, Villallobos, Coninch, Layman, Reginaldus, Filliuccius, Bonacina, Auersa, Sanchez *d.disp.*3. *num.*5. & 10. Ioannes Sancius *d, disp.* 54. *num.* 24. Quandonam autem ex ieiuniis, &c. coniuges possint incidere in notabilem impotentiam ad moderatè, & iuxta rectam rationem reddendi debitum, iudicandum erit attenta valetudine, & conditione viri (cum alij aliis sint robustiores) & conditione, & genio vxoris, nam quædam remissiùs, & ardentius veneris stimulis incitantur, & appetunt actum coniugalem. Ita Sanchez, & Pontius.

Neuter coniux poteSt vouere abstinentias, vigilias &c. in præiudicium debiti coniugalis, nec assumere habitum tertij ordinis sancti Francisci, aut Eremitarum.

120 Ex dictis *n.* 116.& 118. *& seqq.* infertur alteri coniugum sine alterius licentia non licere vouere abstinentias, vigilias, preces, & alia spiritualia exercitia, quæ obstent debito coniugali moderatè reddendo. Vir enim, & vxor quantum ad debitum coniugale persoluendum sunt æquales, vt *supra num.* 14. ostensum est, & ita neuter sine alterius licentia, eóue inuito potest vouere aliquid in præiudicium eiusdem debiti coniugalis soluendi moderatè petenti; Et si vouerit abstinentias &c. quæ præiudicent &c. non tenebitur neque poterit implere, quatenus possant moderatè debiti redditionem impedire. Ita Pontius, Filiuccius, Reginaldus, Bonacina, *locis num.*113.*relatis.* Sanchez *aliis relatis d. disp.*3.*num* 7. *disp.*42.*num* 4.*& lib.*4. *summ. cap.*34. Sayrus *lib.*4 *clau.cap. num.* 8.& 9. Fagundez *in decalog. precepto* 3. *lib.* 2.*cap.*38.*num.*21. *& præcept.*4.*lib.*4.*cap.* 7. *numer.*16.& Paludanus *in* 4.*dist.*15.*quæst.*4.*art.*2.*concl* 8. An verò talia vota sint ipso facto irrita examinabimus infra agentes de coniugum potestate irritandi vota, &c.

130 Secundò ex dictis *eodem num.*116.& 117. infertur neutrum coniugem absque consensu alterius posse habitum mutare, & indui vestibus v.g. tertij ordinis S. Francisci, neque posse absque eodem consensu votum prædictæ mutationis exequi, nisi fortè essent ad breuissimum tempus, quia is habitus horrorem generat, atque odiosum reddit, atque edeo obligationi reddendi debitum nocet, quare non licebit viro absque consensu vxoris habitum eremitæ assumere, nec similiter vxori indui vestibus mulierum, quas Beatas vocant, quia huiusmodi habitus, & vestes coniugatos dedecent, & horrorem alteri pariunt. Ita Syluester *v. votum* 5.*q.*1.*num.*3. Rosella *eod.*2.*n.*9. Nauarrus *cap.* 12.*n.* 62. Sanchez *d.disp.*3. *num.* 9. Filliuccius *loco supra numer.*113.*citato*, & Fagundez *d. cap.*38. *numer.* 25. & *d.cap.* 7. *numer.* 15.

An cibis calidis, & similibus veneris irritamentis teneatur vti coniux, vt fiat potens ad reddendum debitum, & quando illis possit licitè vti?

131 Tertiò ex dictis *n.*128. infertur non teneri coniugem vti cibis calidis, vt fiat potens ad copulam, sed tantum non reddere se impotentem; lex enim coniugij obligat tantum ad moderatè reddendum proprij corporis viribus attentis vt *d. n.*128. dictum est, & nè mediis illicitis, vel licitis, vel nimiis abstinentiis &c. vires corporis notabiliter debilitentur, & cósequenter prædictæ obligationi obstaculum ponatur, atque adeo non tenetur aliis mediis vti, vt potens, vel potentior euadat; nisi ratione periculi incontinentiæ alterius coniugis, cui frequentiori copula subueniri posset, lege charitatis (per notata *d. num.*128.) ad id astringeretur; & ita docent etiam Paludanus, D. Antoninus, Syluester, Tabiena, Reginaldus, Filliuccius, Villallobos *locis supra num.*113. *relatis*, & Sanches nonnullos alios allegans *d. disp.*3.*num.*6. † An vero extra casum subueniendi periculo incontinentiæ alterius coniugis frequentiori copula indigentis liceat coniugibus vti cibis calidis, & aliis ad venerem irritantibus dicendum licere, modò ordinentur ad copulam habendam ob finem honestum, & gratiâ suscipiendæ prolis, vel procurandæ salutis corporis, aut ad fouendum amorem coniugalem, aut quid simile; cum enim copula propter similem finem honestum sit licita, licita quoque erunt media ad illum respectu eiusdem finis ordinata. Fagundez *in Decalog præcept.*6 *lib.*6.*c.* 3.*nu.*46.& Sanchez *cum aliis lib.*9. *disp.* 11. † Si autem huiusmodi ciborum irritamenta solius libidinis causâ à coniugibus adhibeantur, non erunt nisi veniale, modo absit pollutionis voluntariæ periculum. Sanchez *d. disp* 11.*num.*5. Fagundez *d. nu.*46. Rebellus *p.*2.*lib.*3.*q.*19. *num.*19. Coninch. *disp.*2. *num.*12. Pontius *lib.*10.*cap.*8.*nùm.*8. Auersa *quæst.*21.*sect.*4. *versic. Admitti tamen potest*, Leandrus Discalceatus *de sacram. p.*2.*tract.*9.*disput.*24.*q.*18. (*& faciunt tradita à* Sanchez *d. lib.* 9.*disp.* 44.*num.*17.& 18 Fagundez *d.lib.*6.*cap.*9.*n.* 14. *& à me tom.*2. *moral var* §.49 *nu.*2202.& 2206 & 2207.) Mortale verò, si detur tale periculum. Ratio est, quia inter coniugatos sola copula intra legitimum vas est licita, pollutio autem voluntaria cum sit extra vas naturale, illis est mortaliter illicita; ac proinde si hæc irritamenta veneris sumantur propter ordinem ad licitam copulam, licita erunt; si per ordinem ad pollutionem, illicita; cum media reddantur licita, vel illicita ex fine ad quem ordinantur. Ita Syluester *v. Debitum coniugale num.*9. Armilla *v. eodem* §. . Nauarrus *in sum.cap.*16. *num.*42. Caietanus *in summa v. matrimonium*, *vbi de vsu matrimonij versic. vndecimum*, & cum aliis Fagundez *d. ca.*3.*num* 37.*ad* 40.& *lib.*9.*c.*6.*num.*1. ac Sanchez *d. lib.* 9. *disp.*44.*n* 8.& *seqq* & *d.disp.*45.*nu* 38. De qua re latè infra de vsu licito matrimonij.

132

133

§. VIII.

Mulier nupta, quæ ob extraordinariam arctitudinem, vel ob obstaculum sigilli virginalis à viro non potest cognosci, an teneatur id viro exigente pati incisionem, vel aliud remedium, quo arctitudo, vel obstaculum sigilli absque peccato, & sine vitæ periculo auferri possit?

SEd numquid si contracto matrimonio mulier nupta reperiatur arcta, ita vt ob extraordinariam eius arctitudinem vir non possit eius vas penetrare, & copulam peragere; vel si ipsa non patiatur defectum extraordinariæ arctitudinis, ex parte tamen viri ad sit extraordinaria debilitas, & imbecillitas, vt non possit claustrum, seu signaculum virgineum frangere, mulieremque virginem deflorare, licet validus sit ad coitum cum corrupta, vel si sit potens ad deflorandam Virginem, quæ sit debilis, & tenuis sigilli; sit tamen impotens ad deflorandam virginem durioris, & grossioris claustri; & prædicta arctitudo aut obstaculum, durities claustri virginalis possit per incisionē, aut aliud remedium, seu medicamentum absque graui corporis periculo auferri; an, id, exigente viro, teneatur eadem

eadem nupta pati incisionem, aut tale remedium, vt ita reddatur apta ad congressum viri, & potens ad reddendum eidem viro debitum.

Impotentia naturalis, seu naturale impedimentum coëundi temporale non dirimit matrimonium, & quandonam censendum sit temporale.

134 Pro resolutione supponendum est primo ex communi, & ab omnibus Doctoribus recepta sententia impotentiam coëundi prouenientem ex impedimento temporali non esse impedimentum dirimens, vt decernitur *cap. fraternitatis, de frigidis, & maleficiatis.* Et tradunt ibidem Scribentes S. Thomas, & alij Theologi *in 4. dist. 34.* & alij Doctores omnes tàm Theologi, quàm Canonistæ, & summistæ *infra allegandi.* impedimentum autem temporale tàm ex parte viri, quàm ex parte mulieris ex *eodem cap. fraternitatis* dicitur, *Quod præter miraculum diuinum per opus absque corporali periculo* 135 *potest remoueri.* † Vbi etsi Innocentius, Ioannes Andreas, Buttius, Ancharanus, Præpositus, Alexander de Neuo, Brunellus *de sponsalibus conclusione 28. ampliatione 4. nu. 19.* & Antonius de Rosellis à Sanchez *lib. 9. disp. 93. num. 16. relatus* nomine corporalis periculi dixerunt intelligi mortem ipsam; ita vt impedimentum quod absque morte potest tolli, vel tollitur ope humanâ, puta per incisionem, licet patiens exponatur mortis periculo, non censeatur perpetuum, sed temporale, & matrimonium cum tali impedimento contractum esse validum etsi fuerit dissolutum, & alium matrimonium contractum, esse reintegrandum sublato tali impedimento per artem humanam superstite personâ, licèt non absque morali periculo mortis; hæc tamen intelligentia non videtur vllo modo admittenda; quia quamuis impedimentum quod absque 136 morte auferri potest non sit physicè perpetuum, potest tamen esse moraliter tale. † Igitur periculi corporalis nomine ibidem intelligitur periculum mortis, vt deduci videtur ex eodem *c. fraternitatis versic. per hæc autem*, vbi se explicat appellans mortis periculum, quod paulò ante in versic. *quamuis* appellauerat corporale periculum ibi, *nisi per incisionem, aut alio sibi modo violentia inferatur, non solummodo leuis, sed forte tam grauis, vt ex ea mortis periculum timeatur.* Huius autem intelligentiæ ratio est, quia quamuis quod absque morte tolli potest, non sit physicè perpetuum; si tamen non possit absque periculo mortis, est moraliter perpetuum, quia periculum mortis moraliter æquiualet, & ita in terminis Cardinalis *ibid. num. 5. versic. nota casum in fine.* Angelus *v. matrimonium 3. impedimento 16. num. 2.* Maior *in 4 dist. 34. q. 1.* Sotus *ibid. ar. 2. versic. Dubium autem in fine,* Tabiena *v. impedimento 2. num. 2. fine.* Astensis *2. p. sum. lib. 8. tit. 27. q 2.* Caualcanus *p. 2. decis. 18. num. 3. Graffius decis. aur p. 1. lib. 2. cap. 84. num. 18.* Rodriquez *p. 1. sum. cap. 234. num. 1.* Per. Ledesma *de matr. qu. 58. art. 1. versic. Tertio supponendum.* Gutierez *de matr. cap. 112. num. 28.* Sanchez *d. disp. 93. num. 18.* Augustinus Barbosa *collect. ad d. cap. fraternitatis 13.* Rebellus *p. 2. lib. 3. q. 6. num. 3.* Coninch *disp. 31. num. 84. versic. sequitur tertiò.* Reginaldus *lib. 31. nu. 100.* Villallobos *p. 1. tract. 14. diffic. 18. num. 2.* Filliuccius *part. 1. tract. 3 num. 70.* Hurtadus *disp. 22. num. 4.* Ouandus, Palacius, Angles, Bartholomæus Ledesma, Lopez, & 137 Cenedus, quos Sanches refert. † Neque dissentire puto DD. aientes impedimentum impotentiæ perpetuum & dirimens esse quod industria humana tolli non potest absque graui periculo, temporale verò, & non dirimens matrimonium, quod auferri sine graui periculo potest, vt Riccardus *d. dist. 34. art. 2. q. 2.* Paludanus *ibidem q. 2. art. 2. concl. 1.* Glossator *ad summam D. Raymundi lib. 4. tit. 16. vbi de impotentia coëundi, verbo subuenire:* Ioannes de Friburgo *lib. 4. sum. tit. 16. q. 6.* Syluester *v. matrimonium 8. q. 18. versic. Quartum* Nauarrus *in sum. cap. 22. num. 50.* Bonacina *q. 3. punct. 13. num. 5. &* plures alios Theologos, Summistas, & Iurisperitos à Sanchez *num. 17.* relatos, Glossa *in d. cap. fraternitatis v. corporali.* Nomine enim grauis periculi corporalis intelligunt illud corporale periculum, de quo textus *in d. cap. fraternitatis*, quod idem textus explicat de periculo 138 mortis. † Ab eodem etiam intellectu existimo non esse alienos Doctores, qui dicunt impedimentum impotentiæ perpetuum, & dirimens esse, quod arte humanâ non potest tolli absque periculo mortis, aut grauis seu grauissimi morbi; temporale, & non dirimens, quod absque periculo mortis, aut grauis morbi, vt Henriquez *lib. 12. sum. cap. 7. num. 8.* Layman *lib. 5. tom. 10. p. 4. cap. 10. numer. 1. versic. Nota.* Filliuccius *tom. 1. tract. 10. p. 2. cap 3 num. 69.* Pontius *lib. 7. cap. 61. num. 3. & alij, quos* Sanchez *eodem num. 17. allegat.* etenim grauis morbis, & præsertim qui futurus sit diuturnus, aut perpetuus æquiualet mortis periculo, vt Sanchez, & Gutierez *locis citatis* rectè adueruunt, ac proinde pro eodem sumi debet periculum mortis, & periculum grauis morbi, aut læsionis corporis; & vbi timetur grauis morbus, ibi subesse mortis periculum, dicendum est; & homo non minus horret, & refugit morbum, aut læsionem corporis grauem maximè diuturnam, quàm mortis periculum, & hoc appetere ratio- 139 nabiliter potest ad illum vitandum. † Quare iuxta supradicta, & iuxta dictum *cap. fraternitatis*, & Doctores præallegatos, & alios, impotentia coëundi tam ex parte viri, quam fœminæ temporalis, & non irritans matrimonium censetur, cuius impedimentum tolli potest humanâ industriâ absque mortis, aut grauis, seu grauissimi morbi periculo; addendum & absque peccato (cum id quod licitè, & iure non possumus, impossibile censetur) sicut è contrario dicitur, & est impotentia perpetua iuxta eosdem Doctores, quæ humanâ arte tolli non potest, nisi cum periculo mortis, aut grauis, vel grauissimi morbi, aut nisi per miraculum diuinum, aut per illicitam incantationem; secus verò si consuetis ecclesiæ exorcismis auferri potest, quia tunc censeretur temporalis impotentia, & constat ex iisdem Doctoribus, præsertim Layman vbi supra. In dubio etiam scilicet, si medici consulti dubitarent, an ex remedio adhibendo, v.g. incisione, immineat periculum mortis, tunc iudicaretur subesse mortis periculo, & impedimentum non esse temporale, sed perpetuum, vt notarunt Sanchez *d. disput. 93. num. 15.* & Gutierez *d. cap. 112. num. 27.* † Quod autem 140 dictum est impotentiam coëundi, quæ arte humanâ absque periculo vitæ auferri potest, censeri temporalem, & non irritare matrimonium Caualcanus *2. p decis. 18 dicto num. 3. fine*, Sanchez *num. 20.* & Gutierez *numero 29.* declarant procedere, si remotio impedimenti, seu habilitas ad coëundum humana industria, v.g. ope medicinæ, vel aliqua incisione facta, seu restitura sit duratura non superueniente statim, seu breui tempore alio impedimento perpetuo, secus si breui duratura, vt si fœmina arcta statim facta incisione, vel ope medicorum alteri carnaliter commisceri posset per breue temporis spatium arbitrio iudicis iudicandum; & postea ex eadem met causa primæua, arcta reuerteretur, vel impotens, quod alteri commisceri non posset, vel nisi cum vitæ periculo, nam tunc idem esset, ac si à principio esset impedimentum, & omnino immedicabile, & perpetuum, ac proindè matrimonium cum tali impedimento contractum foret nullum, & rationem affert Caualcanus scilicet, quia non dicitur cessare impedimentum, quando cessatio non durat: sicut non dicitur medicus iuxta conuenta curasse infirmum, & in pristinam sanitatem restituisse, quando intra modicum tempus sanitas cessat, & morbus ex eadem causa redit ex Glossa *vnica* à Bartholo, & aliis Doctoribus recepta *in l. maritus ff. locati & cond.*

† Ratio

Digitized by Google

141 † Ratio verò cur matrimonium teneat vbi impedimentum copulæ siue ex parte viri, siue ex parte fœminæ se tenens est temporale, & medicabile sine periculo mortis, aut grauis morbi, est quia licet tunc cum matrimoniū cum tali impedimento contrahitur, non possint contrahentes actu soluere debitum, non carent tamen spe soluendi in futurum, eum solùm viribus naturæ spectatis possint euadere apti ad actu soluendum; qui autem nunc non est soluendo, si sit spes fore in futurum, potest obligari ad soluendum, secus si non sit spes soluendi in futurum, vt contingit quando impedimentum est perpetuum, ac proinde tunc contrahentes cum tali impedimento non possunt se obligare ad debitum soluendum, & ita non valet matrimonium. Præterea ex contractu matrimoniali obligantur coniuges ad reddendum debitum præcepto affirmatiuo, vt cōstat ex dictis suprà *n.* 11. sed præcepto affirmatiuo non tenetur homo ad semper, & pro semper, sed pro suo tempore, ergo quamuis in præsenti coniux ob impedimentū temporale nō possit reddere debitum, si tamen postea poterit, sufficit ad hoc, quod contractus matrimonij sit validus, ita etiam in terminis Pet. Ledesma *d. a.* 1. *concl.* 2. & Sanchez *d. lib.* 7. *dist.* 92. *n.* 2.

142 † Et prædicta temporalis impotentia coëundi tam se tenens ex parte viri, quam se tenens ex parte fœminæ non solùm quando tempore contractus scitur, sed etiam quando ignoratur non dirimit matrimonium, vt in terminis docent Petrus Ledesma *d. art.* 1. *conclus.* 1. *versic. Dixi.* Gutierez *d. cap.* 112 *n.* 3. & Sanchz *d. disp.* 92. *numer.* 4. & sentiunt communiter alij Doctores relati, qui absolutè, & sine vlla distinctione aiunt, impotentiam temporalem matrimonium non tollere; & ita intelligunt etiam de impotentia tempore contractus ignorata; & ratio est, quia impotentia temporalis coëundi non tollit, seu dirimit matrimonium ex natura sua, vt ostendunt dicta numero præcedenti; sed neque iure ecclesiastico, cum nullum reperiatur determinans dictam impotentiam coëundi temporalem contrahentibus ignoratam dirimere (sicut inuenitur ius ecclesiasticum definiens seruitutem ignoratam dirimere) & reddere nullum matrimonium cum tali ignorantia contractum; sed immò eius valori opitulantur textus de hoc impedimento loquentes, nam indistinctè dicidunt impotentiam temporalem non irritare matrimonium, vt patet *dict. cap. fraternitatis, de frig. & malefic.* quare cum dicta ignorantia non irritet matrimonium neque iure positiuo, neque attento iure naturali, cùm ea impotentia temporalis non impediat mutuam obligationem ad debitum, nec impediat simpliciter finem matrimonij, sed secundum quid, scilicet pro aliquo tempore, & consequenter non faciat inuoluntarium simpliciter, sed secūdum quid instar erroris qualitatis, nullo modo irritabit. Et Sotus *dict. art.* 2. *immediatè ante versic. Rogas autem, & post medium versic. Postremum denique* qui à Sanchez, & Ledesma allegatur in contrarium id satis inuolutè dicit, & quatenus ita sentiat, nempè impotentiam temporalem, seu ignoratam reddere nullum matrimonium, non est audiendus

138

139

140

Arctitudo fœminæ, quæ medicamine, seu incisione tolli potest sine vitæ, aut grauis morbi periculo, non dirimit matrimonium; sed ea non obstante valet, etiamsi fœmina renuat incisionem, & omne remedium.

143 Ex dictis supponendum est secundò, impedimentum coëundi prouenions ex ordinaria coarctatione mulieris, quod iudicio peritorum absq; periculo mortis vel grauis morbi tolli potest per incisionem, vel aliud mēdiū, non esse dirimens, cum nō si perpetuū, sed temporale: probatur ex notatis in præcedenti supposito, & in terminis docent Sanctus Thomas *in additione ad* 3. *p. q.* 58. *art* 1. *ad* 4. *& in* 4. *d. dist.* 34. *q. vnica. ibid.* Ricchardus *art.* 2. *quæst.* 2. Maior *q.* 1. Palud. *d. q. art.* 2. *concl* 2. Sotus *q vnica art.* 2 *concl.* 4. Durand. *q.* 2. *n.* 5. D Raymundus *in summ. d. lib* 4. *titul.* 16. *de impedimento impotentiæ* §. 2. *ibidem*, Glossator *verbo corporalis.* Albericus *in Dictionario lit.* I. *verbo impedimentum* 15. *circa medium.* Monaldus *in summa vbi de matrimonio, tit. de impossibilitate coëundi versi. Item de arctatione*, Brunellus *de sponsalibus conclus.* 28. *numero* 18. Angelus *d impediment.* 16. *num.* 2. Syluester *d. v. matrimon* 8. *quæst.* 16. *versic. Tertium, & versicul. si situm.* Astensis *d. tit.* 27. *quæst.* 2. *&* 4. Ioannes de Friburgo *d. quæst.* 3. Petrus Ledesma *d. q.* 58. *num.* 1. *versus finem.* Henriquez, Rodriquez, Rebellus, Reginaldus, Laymann, Villalobos, Coninch, Bonacina, Hurtadus, Filliuccius *locis suprà num.* 136. *relatis.* Sanchez *d. disp* 93. *num.* 15. *& sequentibus*, Caualcanus *d. decis.* 18. *num.* 3. *&* 4. Gutierez *dict. cap.* 112. *numero* 27. *& sequentibus.* Marcus Antonius Cuccus *institut. maior. lib.* 5 *titul.* 12 *numero* 261. Augustinus Barbosa *d. collect. ad d. cap fraternitatis numero* 11. Flamma 3 *part. methodi part.* 8. §. 3. Auersa *quæst.* 13. *sectione* 12. & ita oportet sentiant Glossa, & alij allegandi *infrà numero* 160. & constat ex *dict. cap fraternitatis, de frig. & malefic. ibi per opus humanum absque corporali periculo.* & à contrario sensu, ibi, nisi per incisionem &c.

† Ex quo fit, vt matrimonium contractum cum fœmina habente extraordinariam arctitudinem, quæ iudicio Medicorum, seu peritorum per incisionem, aut aliud remedium absque periculo mortis, aut grauis morbi tolli potest, ita vt fœmina apta viro reddatur, sit validum, etiamsi fœmina postea renuat incisionem, & quodcunque aliud remedium; & ita in terminis tradunt supplementum Gabrielis 4. *distinctione* 34. *quæstione vnica. articulo* 2. *corollario* 1. Paludanus, Sotus, Petrus Ledesma, Caualcanus, Gutierez, Barbosa, Sanchez *locis num. præcedenti relatis.* Lopez 1. *p. sum cap.* 79. Henriquez, Roderiquez, Villalobos, Laymann, Rebellus, Reginaldus, Coninch, Bonacina. Filliuccius *suprà nu.* 136 *&* 137. *citatis.* & Hurtadus *d. disp.* 22. *n.* 5 *& n* 23 *& seqq.* & alij allegandi *infrà d. n.* 160. Et ex dictis manifestè infertur, quia cum talis arctitudo medicabilis non sit impedimētum perpetuum, sed temporale. & non dirimens non potest obstare matrimonij validitati. Neque officit, quod fœmina, siue iniustè (eo quod ad id teneatur, vt dicetur *infrà num.* 160. *&* 161.) siue iustè (quia fortassè ad id ferendum non teneatur iuxta dicenda *infrà numero* 159. *&* 162.) renuat incisionem, aut aliud quodcunque remedium; quia posito, quod Medici, seu mulieres peritæ iudicent impedimentum esse medicabile, nil refert, quod fœmina annuat, vel renuat; etenim natura, & vinculum, seu valor & firmitas matrimonij per mutuos consensus confirmati pendet ex ipsa rei natura, iuxta quam potestas tollendi impedimentum humana industria absq; vitæ periculo facit illud temporale, & consequenter reddit matrimonium firmum, non verò pendet ex mulieris voluntate, aut futura facti contingentia. Et confirmatur, quia si fœmina nupta arcta, quæ nunc renuit incisionem, postea illam patiatur, & per eam efficiatur apta viro, tunc sine nouo consensu matrimonium iudicaretur validum, quia impotentia vere erat temporalis, & actus Chirurgi non potuit matrimonium, quod nullum erat, consolidare, ergo antea erat validum. † Prædictis etiam non obstant Glossator *ad summam* Diui Raymundi *dict. titul.* 16. *verbo impedit*, Monaldus *vbi suprà versicul. Item pone.* Astensis *dict. titul.* 27. *quæstione quinta*, Ioannes de Friburgo *dict. titul* 16. *quæstione* 8. Syluester *dict. quæstione* 16. *versicul. quartum.* Albericus *d. v. impedimentum* 15. *post medium versicul. sed numquid.* Tabiena *d. v. impedimentum* 12. *q.* 6. *n.* 7. Armilla *v. matrimonium num.* 51. Rosella, *v. impedimentum impedim.* 15. *n.* 14. 144

Digitized by Google

Supplementum Pisanæ *impedimento 15. n. 13.* dum dicunt, Matrimonium cum fœmina arcta, quæ per incisionem absque periculo vitæ viro apta fieri potest, contractum ante incisionem esse irritum, & factâ incisione, vt valeat, opus esse nouo consensu, vel perseuerantia in priori, sunt enim intelligendi, quando arctitudo est talis, vt attenta experientia per incisionem non possit, aut potuerit absque mortis, vel grauis morbi periculo tolli, quo casu, (vt constat ex dictis *supra numero 135. & 136.*) censetur impedimentum perpetuum, & dirimens; ac proindè cum matrimonium cum talis arctitudinis impedimento contractum ab initio non valuerit; si auferatur postea per violentam periculosam incisionem tale impedimentum, nouus requiritur consensus, vel perseuerantia in priori, vt conualescat, quia matrimonij valor non potest ex sola incisione pendere; & certè quod Glossator *summæ Diui Raymundi*, Albericus, Monaldus, Syluester, Ioannes de Friburgo, & Astensis debeant ita intelligi, certum omninò videtur, cum locis supra *num.* 143. allegatis apertè asserant arctationem, cui subueniri potest per incisionem absque corporali periculo, non esse impedimentum dirimens; & Astensis *dict. quæst.* 4. expressè ait matrimonium esse validum ante incisionem, Rosella verò, & supplementum Pisanæ rectè intelligi possunt, quod loquantur, prout loquitur textus *in d. cap. fraternitatis*, ibi, *nisi per incisionem* vbi expressè sermo est de arctatione, quæ per solam violentam incisionem cum periculo mortis tolli potest; & iuxta eundem textum ibidem credo esse intelligendum Toletum *lib. 7. sum. cap. 12. numer. 2.* dum asserit fœminam tam arctam, vt non possit semen recipere, nec arte medicorum remedium vllum esse potest citra abscissionem, non posse contrahere.

Obstaculum claustri virginalis, quod viri imbecillis congressum impedit, remouibile aliquo remedio, vel instrumento absque vitæ, vel grauis morbi periculo non reddit nullum matrimonium.

146 Tertiò ex dictis præsupponendum est, quando impedimentum coëundi cum virgine non prouenit ex illius extraordinaria coarctatione, sed ex imbecillitate, & debilitate viri non valentis penetrare claustrum virginale fœminæ, & absque mortis, aut grauis morbi periculo ope medicinæ, nempe medicamento applicato, aut instrumento aliquo potest subueniri fœminæ, scilicet aperiri claustrum virginale, vt eiusdem viri imbecillis congressui apta reddatur, esse impedimentum temporale, & validum matrimonium inter talem virum imbecillem, & talem virginem contractum, licet viri imbecillitati nulla alia ratione, sed sola præfata aperitione claustri mediante aliquo medicamento, aut instrumento subueniri possit. Ita S. Thomas, Sotus, Petrus Ledesma, Syuester Marcus Antonius Cuccus, Lopez, Rodriq. Layman, Reginaldus, Flamma *locis supra n. 136. 137. 143.* Astensis *d. lib. 8. tit. 26. q. 1.* Ioannes de Friburgo *d. tit. 16. q. 22.* Tabiena *d. impedimento 12. nu. 6.* Armilla *vbi supra num. 350.* Albericus *d. v. impedimentum 15. paulo post initium.* Diuus Antoninus *3. part. tit. 1. cap. 12. §. 1.* Angles *floribus 1. part. vbi de matr. quæst 8. art. 1. dub. 7. diff. 2.* Gutierez *dict. cap. 112. numero 30.* Sanchez *dict. disp. 93. num.* Filliuccius *d. cap. 3. numero 70.* Villalobos *d. diffic. 18. numer. 15.* Hurtadus *dict. disp. 2. num. 24.* Albertus Magnus, Palacius, Celaia, Viguerius, Bartholomæus Ledesma, Rosella supplementum Pisanæ, & Gregorius Lopez, quos ad id Sanchez *dict. nu.* 26. refert Ratio autem est quia quoties impedimentum coëundi (ex quacunque causa proueniat, & siue se teneat ex parte viri siue fœminæ, siue vtriusque) si arte humanâ absque mortis, vel grauis morbi periculo potest tolli, censetur temporale, & non dirimens matrimonium, vt latè ex communi Doctorum ostensum est, & expresse constat ex *dict. cap. fraternitatis, de frig. & malefic.* vbi Innocentius III. ponit tanquam regulam generalem dignoscendi impedimentum perpetuum, & dirimens matrimonium, quãdo per opus humanum absque corporalis periculo tolli non potest. Et quamuis ibi loquatur de fœmina arcta, non ideo ad illam solam restringit dispositionem, sed quia satisfacit quæstioni propositæ de sola muliere arcta, ex generali tamen regula, quam ibidem tradit, vt apparet ex illis verbis. *Nos tamen perspicaciter attendentes, quod impedimentum illud non erat perpetuum, quod præter diuinum miraculum per opus humanum absque corporali periculo potuit remoueri.* Vnde etiam debilitas viri, ob quam non potest coire, si industriâ humanâ auferri potest absque corporis periculo, à Doctoribus relatis, & aliis censetur impedimentum non dirimens iuxta dispositionem dicti *cap. fraternitatis*, quod manifestè ostendit, regulam ibi traditam esse generalem, nec restringi ad peculiarem mulieris arctæ casum. Multò autem magis cõsendum esset impedimentum non dirimens, si vir non solum respectu fœminæ corruptæ esset potens, sed etiam respectu virginis debilioris, & tenuioris sigilli virginalis, licet non esset respectu huius virginis, cuius virginale claustrum haberet extraordinariam duritiem, & grossitiem, quæ tamen absque corporis periculo aliquo instrumento, vel medicamento applicato auferri posset; nam tunc dici potest impedimentum se tenere ex parte fœminæ, sicut quando impotentia coëundi prouenit ex arctitudine fœminæ extraordinaria. † An verò eo ipso, quod vir non valet virginem deflorare, potest tamen cognoscere corruptam, præsumi debeat potens ad virginem, ac proindè matrimonium cum virgine minimè dissoluendum. Sanctus Thomas, Petrus Ledesma, Astensis, Diuus Antoninus, Tabiena, Armilla, Ludou. Lopez, Albericus *locis suprà allegatis*, & alij à Sanch. *n. 27. relati*, videntur talem præsumptionem approbare, dum aiunt, quando vir non valet deflorare virginem, sed tamen, cognoscit corruptam, posse medicamento, arte, digitis claustrum virginis reserari, aptumque reddi congressui illius viri; per hoc enim videntur supponere semper tale matrimonium esse validum; quòd semper ope medicâ, aut arte ei impedimento subueniri possit, & ita non posse contingere, vt quis sit aptus ducere corruptam ineptus ad ducendam virginem. Oppositum videntur sentire Palud. *d. q. 2. art. 1. concl.* 4. Gabriel *vbi suprà*, & Syluester *d. versic. sextum.* Vbi dicunt virum impotentem respectu virginis, potentem respectu corruptæ admittendum ad matrimonium cum hac, & non cum illa; vnde sentiunt, posse dari impotentiam perpetuam respectu virginis matrimonium dissoluentem, stante potentia ad cognoscendam, & validè ducendam corruptam, & etiam Sanchez *num.* 28. tanquàm probabile putat ex potentia cognoscendi corruptam non semper præsumi fore, vt medicamento vtrique adhibito vir fiat potens ad virginem, & ita valeat matrimonium; sed posse oppositum aliquando contingere; fatetur tamen maximam tunc præsumptionem stare pro viri potentia ad virginem; cum tunc constet eum non esse frigidum, atque adeo esse potentem naturaliter, nec maleficiatum (vt modo supponitur) nec præsumatur impotentia respectiua, cum præter naturam, aut saltem rara sit, quando ex maleficio non oritur; quapropter, inquit Sanchez, in dubio probata potentia respectu corruptæ, id impedimentum censebitur temporale, & non dirimens, ita expressè, & in

147

in terminis tenet etiam Flamma *loco supra numero* 143. *citato*, vbi asserit, non esse dissoluendum vllo modo matrimonium viri impotentis respectu virginis sibi nuptæ ratione sigilli virginalis; potentis autem ad corruptam, & sic non absolutè impotentis, tunc enim, inquit Flamma, illa (cui imputandus est defectus) aperiri debet arte medicorum, & peritarum in hoc mulierum; & sic ille erit aptus matrimonio, & addit, quod sic ex communicatione doctissimorum respondit ipse cuidam illustrissimæ fœminæ, quæ duobus annis nupta, & à viro cognita integra perseuerabat sigillo carnali, cognoscebat autem illum potentem clausto rupto. Ita Flamma. Cæterum non probata potentia ad corruptam dissoluendum erit matrimonium, quia in dubio impotens ad vnam præsumitur talis ad omnes ex Sanchez *dict. numero* 28.

Obiecta aduersus praecedentem doctrinam.

148 Sed doctrinam communiter à scribentibus receptam, & approbatam, & in *cap. fraternitatis* stabilitam, in duobus præcedentibus suppositis explicatam nititur omnibus neruis euertere Basilius Pontius *d. lib. 7. cap. 61. num. 2. & 3.* à communissima sententia discedens, vt Thomam Sancium impugnet; cuius argumenta licet acriùs feriant tradita in tertio supposito, tamen ipse intendit destruere etiam doctrinam secundi suppositi. Igitur initio dicti *numeri* 2. asserit, quod si carnali commixtioni viri cum fœmina obstet tantum virginis sigillum, quod trium annorum congressu & conatu vir non violauit, licet eiusdem sigilli obstaculum absque corporis periculo tolli possit per aperitionem modo facili, medicamento applicato, vel cauterio, seu incisione faciendam, & ita fœmina queat habilis viro reddi, tale impedimentum censendum est perpetuum, & matrimonium nullum, & irritum efficere, quam sententiam ait tenuisse Luysium Legionensem Salmanticæ. Probat Pontius primò auctoritate Durandi *d. q.* 2. Paludani *citata quæst.* 3. & supplementi Gabrielis *d. q. vnica art.* 2. quos ait suam tenere sententiam.

149 † Secundo, quia quando congressui coniugali obstat sola virginis integritas naturalis, defectus, seu impedimentum se tenet omnino ex parte viri, non ex parte mulieris (nam fœminam esse virginem non est vitium, neque defectus naturalis, sed immò magni pretij apud fœminas honestas, non indigens aliquo medicamento, veluti morbus, aut ægritudo aliqua) ergo nullū ius, aut æquitas aliqua postulat, vt illi debeat adhiberi medicina, sed soli viro defectum patienti medendū est, cum medicina non sano, sed ægro instituta sit; ergo si ope medicinæ viro remedium adhiberi non possit, sed sola amissione integritatis virginalis, scilicet aperitione virginalis sigilli mediante aliquo medicamento, vel incisione potest vir reddi habilis ad commixtionem carnalem, censebitur impedimentum perpetuum, & consequenter vir ineptus iudicabitur ad virginem, & matrimonium erit irritum, & dissoluendum.

150 † Tertiò, nam contra honestatem, & verecundiam, ac pudorem virginalem est, extra actum coniugalem contrectatio partium pudendarum corporis fœminæ virginis, quas natura ad florem virginitatis tuendum, & ad pudicitiam cōseruandum velauit, ac proindè multò magis honestati repugnat virginem corrumpi, illiusque virginitatis florem violari artificio, vel medicamento, siue id fiat opera chirurgi, siue etiam mulieris honestæ, immo etiamsi medicamentum, & remedium ipsa fœmina virgo sibimet in iisdem partibus corporis pudendis applicet, ergo id fieri iuxta rectam rationem non debet, neque etiam ipsa virgo tenetur huiusmodi remedium pati, tum ad euitandum extremam verecundiam, quam subiret ostensione, & contrectatione suarū partium pudendarum; tum ne sic extra actum coniugalem amitteret virginitatis florem, qui nec satis dignè æstimari, nec commode restitui potest; ergo tale impedimentum censetur perpetuum, cum sine peccato tolli non possit iuxta dicta *supra num.* 139. & quod honestati, & æquitati aduersetur mederi obstaculo virginalis sigilli, illud reserando aliquo artificio; pluribus nititur ostendere loco citato Pontius; & quàm dedeceat honestatem, & verecundiam mulierum, si permittant corporis partes pudendas ab aliis inspici, aut contrectari, etiam explorandæ virginitatis causa in ordine ad declarandam fœminæ virginis nuptæ integritatem pro matrimonij dissolutione ob viri ineptitudinem ad congressum, eloquenti, & erudito discursu latiùs prosequitur etiam Anneus Robertus rerum iudicatarum *lib. 4. cap. 10. adductis primo loco pro Ticio*, vbi præsertim proponit huiusmodi inspectionem, aut contrectationem excitare titillationem carnis in medicis, & chirurgis, & obstetricibus ad virginitatem explorandam adhiberi solitis, & Mattonas præsentes refricare venerem dudum oblitam. † Sed præcipuè 151
confirmat Pontius; nam Ecclesia nunquam præcepit, definiuit, consuluit, aut permisit claustrum virginale fœminæ nuptæ, vt apta viro redderetur, aliquo artificio reserari ad componendas multas lites, quæ super dissolubilitate matrimonij ob impotentiam coëundi coram Ecclesiasticis iudicibus mouentur, sed tantum decreuit triennium ad faciendam experientiam per congressum coniugalem, & multiplicem viri conatum; ergo signum est, hoc medium aperiendi sigillum virginale mediante artificio, vt illicitum, iniquum & contra honestatem neglectum, & non admissum ab Ecclesia. † Quartò omnis contractus inducit obligationem 152
iuxta conditiones, quibus celebratur, ergo cum matrimonium sit contractus, in quo vir, & vxor se se mutuō tradunt, & obligant ad vsum matrimonij, in eo ea conditio (quamuis non exprimatur) subintelligitur, si ad eum vsum fuerint apti; at certum est non subintelligi, vt apti sint ad vsum tertij, sed inuicem alter alterius comparatione sit habilis, & vterque habeat corpus aptum (cum matrimonium sit contractus rei pro re æqualis æstimationis) ac proinde, vt vxor, quę se tradit viro, ab illo cognoscatur, non verò à medico, igne, vel auro, aut obstetricis manu; hoc autem posito, quod fœmina tradit corpus aptum, vt eo etiam vir aptus vtatur, & non se tradit inepto, fit vt ius ex matrimoniali contractu oriens tantum obliget, vt vir aptus apto corpore vtatur, & per consequens, cum vir impotens ad cognoscendam virginem, nisi incidatur, sit verè illi ineptus, & alioqui talis incisio iuxta allegata per Pontium sit turpis & illicita, nullum ius habet ad eius vsum, atquè adeo matrimonium esse irritum, quia cum hoc ius vtendi corpus solùm conferri debeat ex vi contractus, non censetur contractus validus, nisi mutuæ aptitudinis conditione intellectâ. Neque etiam iuxta naturam matrimonialis contractus cogi potest fœmina pati aliquo artificio sibi eripi virginitatem quæ sola obest viri debilitati. † Quintò, & vltimò, nam si fœmina cuius 153
arctitudo, seu virginale sigillum obstat congressui viri debilis admittat incisionem, & adhuc non redditur apta viro, aut propter viri inbecillitatem, & languida membra, prauamque complexionem, clauditur illi via ad dissolutionem matrimonij obtinendam, nam Ecclesia, seu iudex ecclesiasticus non audiet eam allegantem aperitionem factam fuisse artificio, vt viro apta redderetur, sed præsumet ab eodem viro, si ille artificium interuenisse neget, vsu, & cohabitatione corruptam. Hæc Pontius aduersus communem: quæ tamen non obstant.

Digitized by Google

Obiectorum solutio.

154 Quare ad primum *num.* 148. adductum respondeo, præallegatos Doctores non sentire cum Pontio; nam Durandus, Paludanus, & supplementum Gabrielis *locis supra nu.*143.146.*&* 144.citatis loquentes de impedimento coëundi proueniente ex fœminæ arctitudine, cui possit subueniri etiam per incisionem sine periculo corporali,asserunt expressis verbis esse temporale, & minimè dirimens. Vndè cum Durandus *d.q.*2.*numero* 8. *fine* dicit, *quod si mulier à primo viro propter arctitudinem separata nupsit alij viro complexionis notabiliter robustioris ab eo fuit cognita, non debet reintegrari primum matrimonium, quia* (inquit) *mulier arcta simpliciter inepta est ad contrahendum cum illo, à quo immediatè non potest cognosci, quia non est licitum vt fiat ei cognoscibilis per alterum*, intelligi debet (ne sibi ipsi paucis interiectis contradicat) de arctitudine, quæ attentâ experientiâ, & iudicio peritorum extra congressum viri complexionis notabiliter distantis artificio aliquo absque corporalis periculo auferri nequit. Paludanus verò *d.qu.*2. *art.*1. *concl.*4.& Gabriel *loco citato*. Solum volunt impotentem ad virginē non posse eam validè ducere in vxorem,bene tamen corruptam, si potens sit eam cognoscere;quod est verum,si impotentia rationabiliter præsumatur perpetua respectu virginis iuxta dicta supra *num.*147. Hoc tamen admisso adhuc stat illa difficultas, an censeatur vir perpetuò impotens ad virginem, quando aliquo artificio potest virgo reddi apta; nec ex verbis Paludani, & Gabrielis affirmatiua vniuersaliter potest inferri, & ita Syluester, qui *d. versic. sextum allegato supra numero* 143. amplectens eandem Paludani doctrinam dicit impotentem respectu virginis, potentem vero respectu corruptæ, cum hac, & non cum illa posse contrahere; limitat statim, & censet obstaculum virginitatis non esse impedimentum perpetuum dirimens matrimonium, quando aliquo instrumento virgo potest coaptari.

155 Ad secundum *nu.* 149. positum Respondeo primò, non habere vim respectu arctationis,quæ est defectus se tenens ex parte fœminæ. Respondetur secundò ex dictis præsertim *num.*146. nihil referre, defectus se teneatnè ex parte mulieris,an ex parte debilitatis,& imbecillitatis viri, dummodo sit temporalis, scilicet per opus humanum absque corporis periculo, & absque peccato ei subueniri possit. Etenim matrimonij nexus, & valor non respicit ex parte cuius se teneat impedimentum coëundi; æque enim irritum est ex parte alterutrius se teneat, si est perpetuum; & validum, si sit temporale; ac proinde licet fœmina tum medicamento non indigeat, vt pote nullo morbo laborans, tamen ex eo,quod iudicio peritorum obstaculum coëundi à parte rei facile, & absque periculo corporis, & peccato potest remedio mulieri adhibito tolli, verè est temporale, & non perpetuum,& ita matrimonium est validum. Addit Sanchez *num.*26. tunc fœminam non indigere medicamine ex natura sua, bene tamen per accidens scilicet ratione matrimonij initi, cuius valor pendet ex cognitione, an id viri impedimentum respectu virginis sit temporale,an perpetuum,quæ cognitio, inquit Sanchez haberi nequit, nisi sciatur,an medicamine vtrique coniugi adhibito auferri possit sed hæc Respōsio supponit fœminam,cuius sola integritas, seu signaculum virginale congressui viri imbecillis obstat, teneri vi matrimonij contracti admittere remedium, & incisionem,seu apertionem claustri non periculosā, quod tamen(vt constabit ex dicendis) est controuersum etiam inter Doctores sustinentes valorem matrimonij,quando peritorum iudicio obstaculum claustri ex natura rei potest absque periculo humanâ industriâ medicamento, vel instrumento, vel digitis tolli, licet fœmina id renuat,aut ad id non teneatur.

Ad Tertium,de quo *n.*150. Respondetur ex S.Tho. & aliis Doctoribus *n.*143.*&* 146. relatis quod in tali casu inspectio,& contrectatio partium pudendarum, & reseratio arctitudinis,& claustri non est cōtra naturam,& honestatem, cum id non delectationis, sed medicinæ causa fiat,vt apta reddatur mulier viro,cui iam se se vinculo coniugali iunxit: inuerecundum enim, & inhonestum, aut probrosum non potest dici, quod in finem honestum dirigitur,& secūdū se malū nō est, qualis in hoc euentu aspectus,& contrectatio partiū virginis nuptæ pudendarum;alioqui si secundū se esset malum,& turpe,ac illicitū, neq; id liceret causa medendi fœminę iisdem partibus morbum habens grauem. Verum quidem est,quod facilior, & honestior via eligenda erit,ac proinde si sola opera eiusdem fœminæ virginis remedium potest cōmodè applicari,& obstaculum tolli, reiiciendum est,quidquid turpem aspectum, aut contrectationem habet,nempe neq; medicus,neq; chirurgus,neq; obstetrices, aut aliæ fœminæ licet honestę adhiberi ad id debent. Quod si aliter subueniri non poterit,nil contra naturam,& honestatem,si adhibeantur, ita tamen,vt semper quod honestius est, fiat; Neq; Ecclesia huiusmodi aspectum, & contrectationem maximè per honestas fœminas ad faciendā experientiam, an virgo fuerit cognita,vel cognoscibilis à viro sit, reiicit Ecclesia,sed admittit,vt constat ex d.c. fraternitatis & c.literę,de frigidis. Quare ad cōfirmationmē,Respōdeo Ecclesiam cōcedere trienniū, sed non vetare aliud remedium,quo arctitudo,vel obstaculum sigilli absque periculo corporis auferri possit,sed permittere,vt apertè colligitur ex *d.cap. frigiditatis, de frigid. & malefic.* non præcipit autem tale remedium;non quia sit contra naturam, & honestatem, & illicitum, sed fortè quia lis est inter Doctores an fœmina ratione arctitudinis,vel sigilli minus apta viro teneatur pati incisionem, vel simile remedium inferens dolorem,vel quia non iudicat expediens cogere ad remedium non carens aliquâ violentiâ, aliquoue horrore, maximè in fœminis, quæ valde timidæ sunt. Deinde si id esset contra naturam, honestatem, & illicitum,neq; etiam virgo nupta sponte,& lubens posset licitè pati tale remedium, v.g. incisionem, cuius contrarium sentiunt omnes præallegati Doctores, & colligitur ex d. cap. fraternitatis, & tradit idem Pontius *d.cap.*61.*n.*6.vbi ita habet. *Poterit quidem fœmina, si voluerit, incisionem pati,obligari autem ad illam non potest.* 156

Ad quartum *n.*152.adductum patet solutio ex dictis *n.*141. Respondetur enim, quando solum adest impedimentum coëundi proueniens ex arctitudine, vel sigilli virginalis duritie, quod potest absq; periculo corporis medicamine tolli, non impediri mutuam obligationem ad vsum corporis,& vtrumque contrahentium tradere sibi mutuò corpus simpliciter, & per se aptum ad copulam,licet secūdū quid,id est ad tempus ineptū, quod non impedit mutuam obligationem, nec matrimonij valorem,prout dictis *n.*141. *&* 142. explicatū est. Quod verò in fine argumēti additur,fœminā non posse cogi ad admittendū remediū,quo tollatur arctitudo, vel fiat apertio claustri,primò est controuersum, vt patebit ex dicendis. Secundo id non prouenit ex eo, quod contractus matrimonij sit nullus, sed ex alio capite prout infra. 157

Ad quintum *nu* 153. Respondeo non habere locum quand incisio fieret solū ad tollendam fœminę arctitudinem,tunc adhuc maneret sigilli virginalis integritas, quæ posset dignosci. Respondeo secūdo ad incisionem claustri virginalis nunquā deueniendū,nisi cautissimè, & quādo peritorū,seu medicorūm,aut obstetricū iudicio omnibus circūstantiis tam ex parte viri, quam mulieris non leuiter creditur per apertionem fœminam cuasurā cognoscibilem à viro;& etiam eandē incisionē non 158

Digitized by Google

non faciendam nisi sciente, & approbante iudice ac proinde si factâ reseratione vir adhuc non poterit ei commisceri, id poterit Ecclesiæ constare, & deueniri ad matrimonij dissolutionem. Demum dato, quod in aliquo casu contingere possit tale inconueniens, id est per accidens, & ex hoc non potest inferri generalis regula, quod matrimonium debeat semper esse nullum, & irritum His igitur præmissis:

Resolutio difficultatis initio paragraphi propositæ.

159 Quoad primam partem difficultatis supra ante *numerum* 134. propositæ scilicet, an fœmina nupta, etsi virgo, euius sola arctitudo extraordinaria iudicio peritorũ, seu medicorum per incisionem, abque mortis, vel grauis morbi periculo medicabilis obstat congressui viri, teneatur pati, & admittere incisionem, Negant Toletus (qui tamen posset intelligi de incisione periculosa) *d. l. 7. c. 12. n. 2.* & Basil. Pontius *vbi supra*, ob rationes iam allatas, & solutas. licet contra hanc partem, vrgeat sola ratio eius tertia *supra nu.* 150. adducta, nimirum quod id sit contra honestatem, & illicitum, quæ ratio iam *supra num.* 156. reiecta est; vbi ostensum est, id etiam in virgine esse licitum (S. Thomas, & alij *num.* 41. *relati*, & alij *infra allegandi* docent) cum nulla appareat inhonestas, & turpitudo in eo, quod natura iuuetur ad actum honestum, qualis est actus coniugalis, ac proinde, si aliàs possit (vt pluries contigit) id fieri absque vitæ & grauis morbi periculo eam impotentiam coëundi ex sola extraordinaria virginis nuptæ arctitudine prouenientem non censeri perpetuam, neque ma-
160 trimonium dirimere, cum eodem S. Tho. tradunt alij Doctores omnes, vt latè supra ostendi. † Alij igitur asserunt fœminam teneri, quando deberet pati tantum leue corporis periculum, leuemuè dolorem, & consequenter à contrario sensu videntur sentire oppositum, si fœmina non possit pati incisionem absque graui incommodo, seu graui dolore, licet absque vitæ, vel grauis infirmitatis periculo. ita Glossa *in d. cap. fraternitatis, verbo corporali*, Caualcanus *loco supra n.* 143 *allegato*. Lancellotus *instit. iuris can. lib. 2. tit. qua matrimonium impedire possunt §. item frigiditas, verbo ope medicorum, &* Gregorius Lopez *l. 2. verbo grande tit 8. p* 4. Alij docent teneri ad sustinendam incisionem etiam cum grauissimo dolore, & notabili incommodo, & infirmitate, ac enormi læsione citra graue periculum mortis. Ita Ioseph Angles *floribus d. a 1. supra n.* 146. *allegato dub. 1 diff. 1 corollario 2. quod infert ex 3 conclusione supplementum* Grabrielis *d. q. vnica a. 1. no-*
161 *tabili* 6. Palaeus, Ouadus, Cenedo à Sanchez *d. disp. 93. n. 31. relati*. Sed communis, & verior sententia est, quod teneatur pati incisionem cum molestia, & graui dolore, non verò cum grauissimo dolore, aut periculo grauis infirmitatis. Primũ probatur, quia, cum defectus se teneat ex parte fœminæ, durum illi videri non debet obligari ad grauem dolorem cito transiturum, ne alter carens defectu, & innoxius in perpetuo careat debito coniugali, & matrimonij fine. Quare in hoc casu, ex vi matrimonij, seu iuris ad coniugalem copulam in virum per validum matrimonij contractum traslati ad talem incisionem sustinendam obligatur. Confirmat Petr. Ledesma *d. art. 1. versus finem. in dubio post responsionem ad quintum*, quia ad reddendum debitum temporale tenetur homo pati iacturam aliquam, ergo ad reddendum hoc debitum grauissimum. Secũdum verò ostenditur, quia nimis durum videtur mulierem cum tanto incommodo, & detrimento obligari ad debitum coniugale soluendum. Cõfirmatur, quia coniux non tenetur ad debiti solutionem cum iactura salutis, aut graui vitæ periculo, vt latè infra Et ob easdem rationes vir impotens ad coëundum, si illius impotentia possit aliquo remedio absque vitæ periculo auferri, tenetur admittere remedium etiam cum graui cruciatu, nõ tamen cum grauissimo, aut cum graui infirmitatis incommodo; etenim quoad obligationem reddendi debitum vir, & vxor sunt pares, vt *supra* dictum est; & ita quoad vtrumque membrum in terminis Sotus, Petr. Ledesma Rodriq. Henriq. Rebellus, Reginaldus, Flamma. Lopez *locis supra n.* 143. *&* 146. *allegatis*. Gutierez *d. cap.* 112. *n.* 31. Aug. Barbosa *collectan. ad d. cap. fraternitatis n.* 3. *de frig. & malefic*. Sanchez *d. disp.* 93. *num.* 32. Bonacina *d. puncto* 13. *num.* 7. Filliucius *d. cap.* 7. Auersa *d. sect. 2. versic si rolo, &* Hurtadus *d. disp.* 11. *num.* 14. Prædicta verò, sicut & mox dicenda sunt intelligenda, nisi vir remittat obligationem, & contentus sit à copula abstinere, aut nisi mulier velit ingredi religionem, & profiteri, quo casu soluitur matrimonium ratum.

Quoad secundam partem eiusdem difficultatis *n.* 134. 162
propositæ, nimirum quando fœmina non est arcta, sed congressui viri ob eius imbecillitatem, & debilitatem obstat claustrum virginale, quod ope medica, absque vitæ, aut grauis morbi periculo potest aperiri, & ita virgo nupta reddi apta eidem viro imbecilli, an tunc teneatur fœmina admittere medicamẽtum, & pati etiam incisionem Petrus; Ledesma *d. q.* 50 *a. 1. versus finem ante vltimum dubium*. Basilius Pontius *d. cap.* 62. & Hurtadus, *n.* 14. docent non teneri, quia in hoc casu mulier in se nullum patitur defectum, & per illam non stat, quo minus reddat debitum viro, sed eiusdem viri est defectus; ergo ipsi tantum, & non fœminæ incumbit vti remedio, quo defectus ipsius suppleatur; fœminæ verò sufficit offerre debitum modo ordinario. Confirmatur primo, quia si rupto claustro adhuc fœmina non posset à viro cognosci, & propterea dissolueretur matrimonium, illa vix poterit denuò nubere, vel iuxta suum statum; quia nõ credent à viro incognitam. Confirmatur secundo ab Hurtado, quia (& est ratio deiumpta ex Pontio, vt colligi potest ex dictis *n.* 150. *& seqq.*) fœminã virginem corrumpi horret quodammodo natura, & honestas ipsa difficillimè patitur; sed hanc rationem non vigere iam ostensum est supra *n.* 159. & colligitur etiam ex dictis *n.* 156. apertio enim sigilli virginalis per medicamentum, aut instrumentum aliquod, aut cũ digitis, cum non fiat delectationis causa, sed in ordine ad actum coniugalem & finem matrimonij aliàs validi (vt supponitur) non est contra naturam, neq; honestatem (vt expressè docet S. Tho. *locis n* 14 *relatis*, quem in hoc communiter sequuntur DD. *ibidem relati*, & alij) neque etiam quando potest saltem absq; graui cruciatu, aut morbo iudicio virorum, vel mulierum peritarum contingere, tantum afferre potest horrorem, vt propter hoc solum fœmina deobligetur admittere remedium; aliòqui, eam etiam incisio ad tollendam arctitudinem non careat horrore, nunquam fœmina arcta teneretur illam sustinere. Addo quod si id esset contra honestatem, ne que ipsa fœmina sponte posset pati incisionem, vt viro illi possit commisceri, vt dicebam *supra d n.* 156. quod nullo modo videtur dicendum, nec idẽ Pont. admittit. † Alij communiter asserũt fœminam te- 163
neri, quando non sit sequuturũ graue incomodum, aut futura grauis infirmitas. Ita Lop. Anglés, Rodriq. Reginaldus, Flamma, Filliucius, Auersa *locis supra n.* 141. 146. *&* 161. *relatis*. Gutierez *d. cap.* 112. *num.* 31. *versic. In secundo vero casu* Sanchez *d. disp* 93. *num.* 34. Bartholomæus Ledesma, Vega, Cenedo, Celaia à Sanchez *d. nu.* 34. *relati*, & Ochagauia *tract.* 3. *quæst.* 69. ab Hurtado *d. numero* 24. *relatus*, aiens fœminam teneri, etiam cum graui detrimento, & iactura non periculosa, in quo à præallegatis discrepat, qui nolunt eam teneri cum graui detrimento, & merito, vt ostendunt dicta *supra nu.* 161. Rationem autem, cur fœmina virgo in hoc etiam casu, vbi non timetur graue incommodũ teneatur pati apertitionem aliquo remedio applicato, eam afferũt, quia id videtur exigere ius viri in corpore fœminæ acquisitum per matrimonium, cum sit verum, & validũ, vt ex tertio

Digitized by Google

tertio supposito constat. Neque officit defectum esse in viro, nempe eius extraordinariam debilitatem; nam cum vir culpa careat, & illius naturali imbecillitati mederi nequeat, quærit debet remedium ex parte fœminæ, vt ipsa reddatur viro apta. Quemadmodum etiam vir, si ob mulieris defectum, puta ob ventrem nimis tumidum, aut grossitiem extraordinariam non posset illi commisceri, extraordinario modo, & conatu, ad id certè teneretur; sicut enim è contra si vir non posset coniungi nisi certo situ, aut nisi eidem valde compræ, aut vestibus pretiosis ornatæ, eo situ, fucis & vestibus pretiosis vti deberet mulier ad viri infirmitatem iuuandam; licet in primo casu impedimentum coëundi se teneat ex parte fœminæ; & in secundo se teneat ex parte eiusdem viri. Neque dicatur ex hoc secundo casu non sequi fœminæ detrimentum, sicut ex primo non sequitur viro, at maximum potest ex sigilli virginalis apertione sequi, vt si adhuc à viro nequeat cognosci, tunc enim locus erit dissolutioni matrimonij, cum periculo, vt ipsa vltro non possit nubere aliis non credentibus eam à viro incognitam. Nam respondet Sanchez, dato ex hac parte fœminam deobligari, nihilominus intentum obtineri, nimirum obligationem hanc non consurgere ex eo, quod defectus non se teneat ex parte fœminæ, sed oritetur ex periculo damni subsequuturi. Sed & huiusmodi detrimentum non esse habendum in consideratione. Confirmat idem Sanchez, eo, quod, cum hoc matrimonium sit validum ex suppositis, ius nullum habet fœmina ad virginitatem tuendam, ac proinde hoc non est reputandum damnum. Quod etiam, addit Sanchez, non est timendum, quia si postea dissoluetur matrimonium durante adhuc viri impotentia, notoria erit fœminæ innocentia per sententiam Ecclesiæ præcipientis, vel permittentis incisionem (auctoritate enim iudicis facienda est, vt dixi *n.158.*) & declarantis virum impotentem. Confirmat Sanchez prædicta, quia quicunque tenetur ad aliquod obsequium, tenetur etiam ad requisita ad illius exhibitionem ex dictis supra *numer. 114.* ergo vxor obligata ad debiti redditionem, debet adhibere media ad hunc finem reddendi debiti necessaria; atque adeo obligatio procurandæ apertitionis applicatione remedij, seu incisione non oritur ex impedimento præstito per mulierem, sed ex iure matrimonij, cui aliter satisfieri nequit. Demum addit idem Sanchez, incisioni illi, seu medicaminibus susceptis præponderare ius ad vsum matrimonij, atque periculum maximum incontinentiæ, & pollutionum vtriusque coniugis, cum perpetuo cohabitare

164 debeant tanquam veri coniuges. † Et hæc communis sententia non caret maximâ probabilitate in, praxi tamen ob periculum, ne fœmina facta apertione claustri virginalis adhuc viro minus apta, & cognoscibilis remaneat, aut impediatur dissoluere matrimonium,

165 aut eo dissoluto cogatur manere innupta, vel nubere cum notabili dedecore à priori non discederem. † Et ratione huius periculi eadem cõmunis sententia debet intelligi procedere quoties viri potentia cum corruptis est manifesta, quo casu maxima præsumptio est, illum esse simpliciter potentem iuxta dicta *suprà n.147.* ac proinde sequuta claustri apertione fore mulierem à viro cognoscibilem. Ita eam in terminis limitant Angles, Lopez, Gutierez, & Sanchez. Qui proinde rectè aduertunt eâdem communi opinione retentâ iudicem cautissimè debere procedere, antequam ad hoc remedium deueniatur, & prius considerare, an vir sit frigiditate, aut maleficio affectus ex verisimilibus præsumptionibus (de quibus latè iidem Sanchez *disp. 94.* & Gutierez *cap.113.*) & quando ex illis constiterit eum neutro vitio laborare; & ex viri inspectione nullus in membro virili defectus declaretur, constabit esse potentem ad alias, & solum huius fœminæ arctitudinem, aut virginalem integritatem obstare; ita Gutierez, & Sanchez addentes ex Capella Tholosana *decis.581.dub.1.n.1.* posse etiam probari virum esse potentem ad corruptas, si ipse iuret eas cognouisse, & ipsæ similiter se ab eo cognitas, cum res hæc turpissima aliis testibus ocularibus probari nequeat. Circa prædicta autem aduertendum, quod si fœmina nolit incisionem pati, siue, quia non vult, siue, quia ad eam patiendam non tenetur, & impedimentum naturâ suâ est temporale, & nulla sit spes fore, vt vir fœmineum vas penetrare valeat experientia triennij iam habita ad id demonstrante, non erit licita copula, vt Sanchez de matrimonio *lib.7.disp.93.n.36.* & *lib.9.disp.17.nu.29.* quia copula sit coniugibus permissa intra vas legitimum, seu cum feminatione intra vas legitimum; licebunt autem his coniugibus tactus absque pollutionis periculo, cum matrimonium sit validum, per tradita à Sanchez *d.disp.17.n.21* & *eodem lib.disp.44.n.11.* & *à me tomo 2.varior.mor.tit.1.§.59.n.2191.*

Fœmina in fauorem matrimonij incisa, ac notabiliter læsa an vir teneatur præstare alimenta, si matrimonium nullum declaretur.

An verò casu, quo mulier arcta, vel cuius virginitas obstabat congressui viri, passa sit in fauorem matrimonij incisionem periculosam, & propter enormem læsionem immedicabilis remansit, & postea solutum est matrimonium, quia adhuc vir eam non potiut cognoscere, debeat ali à viro hoc, in cuius gratiam se periculo exposuit. 166 Henriquez *lib.12.cap.7.n.6.in textu*, & *in Glossa lit. T.* asserit virum teneri ad præstanda ei alimenta, cum in eius gratiam passa sit illam enormem læsionem. Confirmat tum ex *cap.requisisti 33.q.7.* (vbi tamen nil de hac re) tum ex *cap.quod proposuisti 32.q.7.* illis verbis: *Non tamen ei subsidij opem subtrahat, iuncta* Glossa *ibidem verbo nubat*, & *verbo opem*, quæ tamen Glossa ibidem hanc subsidij opem intelligit de dote ratione illius matrimonij postea dissoluti accepta restituenda; quam intelligentiam etiam approbat August. Barbosa *collectaneo ad d.can quod proposuisti num.2.* Basilius Pontius *d.lib.7 cap 26.num 6.* dicit, si fœmina lobens, & sponte passa sit incisionem, virum non teneri illam alere, quia spontè sustinuit, ac se illi periculo obiecit; at si coacta, & contra eius voluntatem fuit incisa, teneri virum eam alere, seu subministrare dotem sufficientem, vt possit æquè bene nubere. Sanchez verò *d. lib.9. eâdem disp.93.num.22.* affirmat, quod etsi æquitati consonum videatur, vt vir tali fœminæ in sui fauore incisionem enormem passę alimenta præstet, eum tamen nulla obligatione iustitiæ teneri, cum nulla huius obligationis ratio appareat. Mihi videtur dicendum, quod sicut incisio (siue ad simplicem viri petitionem, siue coactè per iudicis sententiam ad eam deueniatur) fit ob bonum matrimonij, nempe illius vsum in ordine ad prolem suscipiendam, & consequenter respicit bonum, & commodum vtriusque coniugis, ita vterque damnum, & incommodum, quod inde sequitur, debeat sustinere, & ita virum de iustitia teneri præstare tali fœminæ saltem partem alimentorum. Hactenus qualiter impotentia coëundi excuset, vel non excuset à reddendo debito, teneaturuè coniux se reddere aptum ad debitum soluendum, digrediamur ad alia.

***

SVMMARIVM

Digitized by Google

SVMMARIVM

§. Noni, Decimi, Vndecimi, & Duodecimi.

Neuter coniux tenetur alteri reddere debitum cum graui detrimento corporis, & propria incolumitatis. n.167 secus cum leui, & modico. n 168.

Mortale est reddere debitum coniugale cum notabili detrimento propria salutis, nisi inaduertentia damni, aut alia vrgens necessitas excuset. n 169.

Coniux vulneratus, vel laborans ecthica, vel alia febri, vel graui morbo, aut dolore non tenetur persoluere debitum, numero 170.

Coniux excusatur à reddendo debito in balneis, vel statim à balneis, vel post haustum sanguinem ex vena, vel immediatè post prandium seu cibum desumptum. n.171.

Fœmina statim à partu an teneatur reddere debitum. ibid.

Excusatur coniux à debiti redditione si alter immoderatè, & nimis exigat. n.172.

166 *Fœmina nupta, qua non potest parere sine vita periculo, vel non nisi fœtum mortuum validè contrahit matrimonium. numero 175.*

An teneatur reddere debitum. 173.

An possit licitè reddere, & petere debitum, & vir eidem petenti teneatur reddere n.174.176.& 177.

An talis fœmina sciens suum defectum peccet contrahendo matrimonium. n.173.& 178.

Coniux sanus non tenetur reddere debitum coniugi laboranti peste, vel phthisi, aut morbo gallico. n.179.

Meretrix infecta morbo gallico, aut alio simili contagioso, non manifestans talem morbum volenti coire cum ea, & non resistens, an vltra peccatum luxuria peccet contra charitatem, & etiam teneatur ad expensas, & damna peccanti subsequuta. n.180.

Coniugi leproso alter sanus cum periculo grauis infectionis non tenetur reddere debitum; secus si tale periculum non immineat, vel solum ex frequenti, non autem ex vno, aut altero coitu. n.181, & tribus seqq. & 186.

Minus periculum infectionis imminet vxori sanæ accedenti ad virum leprosum, quam econtra, & ideo ipsa magis tenetur quàm vir coire lepra, aut simili morbo contagioso non obstante. n.185.

Viro sano imminet periculum infectionis, etiamsi accedat ad mulierem sanam cognitam à leproso. n.187.

Tenetur cum periculo infectionis notabilis coniux sanus ad redditionem debiti, & ad cohabitationem si lepra, morbus gallicus, aut similis morbus contagiosus coniugis præcessit matrimonium, & non fuit ignoratus. n.188.189.190.

Limitatur, si infectus iuri suo cedat, vel loci consuetudo non permittat accessum ad leprosos, vel lepra leonina; vel nimius horror excuset. n.191. & seqq.

Etiamsi ex debiti redditione coniugi sano non immineat periculum infectionis à reddendo debito. Excusat maximus horror naturalis consurgens ex accessu ad leprosum. n.194.

Coniux sanus cum periculo infectionis licitè potest alteri leproso, vel habenti morbum gallicum, aut similem reddere debitum, & cum eo habitare, & mereri, si faciat ex charitate. n.195.

An possit, & teneatur coniux sanus reddere cessante proprio infectionis periculo, si prolis nascitura infectionis periculum subsit. n.196.

Proles sana gignitur ex leprosis. n.197.

Lepra hodierna est ita contagiosa sicut antiqua Iudæorum ibid.

Coniux sanus non tenetur cum periculo grauis infectionis habitare in eadem domo cum leproso; secus si nullum periculum infectionis subsit, vel tantum infectionis non notabilis. numero 198.199.

Ex cohabitatione in eodem thoro semper imminet infectionis periculum. numer 200.

Coniux sanus cum ratione periculi infectionis eximitur à cohabitatione, tenetur in necessitate leproso subuenire, & alia onera, seruitia, & obsequia, quæ inter coniuges præstari possunt absque vita periculo, & prope domum eiusdem leprosi habitare. n.201.

Filij debent educari apud coniugem sanum. ibid.

Coniuges tenentur vacare generationi cum vita periculo, si id bonum commune desideret. n.202.

Coniux gratiâ euitanda incontinentia in altero debitum petente an teneatur, vel possit licitè reddere. n.203. ad 207.

Iniustè inuasus potest licitè occidere inuasorem, non obstante quod is sit æternum periturus, si aliter non potest se defendere ab eodem iniusto aggressore. num.205.206. 207.209.

Si tamen sibi nullius culpæ sit conscius, licitè, & laudabiliter potest iuri suo cedere, & sinere se potius occidi, quàm occidere inuasorem iniquum, ne is in statu peccati mortalis decedat. num. 207.

Pastor cum vita periculo non tenetur alicuius priuati peccatum impedire. n.204.

Homo habet à Deo aliquale dominium, administrationem, & custodiam suæ vitæ, & suorum membrorum. n 206.208.

Iussus sibi ipsi obtruncare manum à Tyranno alioqui statim mortem illaturo, ad saluandam vitam licitè si velit, potest sibi ipsi manum abscindere. ibid.

Cum periculo notabilis detrimenti salutis exigentis debitum coniugale, alter coniux nõ tenetur reddere, nec potest. n.209.

Parentes speciali obligatione iustitiæ, seu pietatis non tenentur nec possunt reddere debitum coniugale cum periculo salutis, aut notabilis damni prolis etiam ad euitandum incontinentia periculum; & quando tale periculum sit timendum. 210.& 211.

Vxor an eo tempore, quo lactat filium, teneatur reddere debitum coniugale, & an maritus licitè ab ea exigere possit, & præsertim ad euitandam incontinentiam. n. 12. ad 17.

Exponens proprium filium ad Xenodochium, cum necare censetur. n.216.

Ad euitandum incontinentiæ periculum non licet congressus coniugalis cum periculo abortus n.213.

Neque etiam pregnans ad euitandum simile periculum potest vti ieiunio cum periculo prolis. ibid.

Nutrices, qua alienos filios nobilium lactant, qualiter peccent actum coniugalem exercendo. num 218.

An possit licitè negari debitum coniugale, ne nascantur plures liberi, quos sustentare parentes non possint. n. 219. 220.

Negare debitum præcisè ad euitandam prolis multiplicitatem est mortale. n.221.

Coniuges ex mutuo consensu, aut pacto possunt licitè seruare continentiam, ne plures nascantur filij, secluso tamen incontinentiæ periculo. n 222.

Mortale est negare debitum, ne proles nascatur ex maculato sanguine. n.223.

Licet negare debitum ad euitandum magnum detrimentum in bonis fortunæ, vel in fama, aut ad magnam in illis vtilitatem comparandam. n.224.

Ob dotem suo tempore non solutam, non licet marito negare debitum coniugale. n.225.

§. IX.

A reddendo debito an, & quando excuset imminens periculum propriæ salutis, & incolumitatis?

Itaque sicut impotentia coëundi à redditione debiti ea durante excusat: ita neuter coniux tenetur alteri reddere debitum cum graui periculo vitæ, ac salutis propriæ, seu cum graui detrimento, & damno corporis, aut valetudinis; vt tradunt communiter Doctores, S. Thomas *in addit. ad 3. p. quæst. 64. art. 1. & in 4. dist. 32. quæst. vnica art. 1. ibidem*, Maior *q. 1. versic. Contra tertiam conclusionem.* Richardus *art. 1. q. 1.* Paludanus 167

q.1. art. 2. conclus.2. Durandus *q.1.* Sotus *quæst. vnica art.1. concl.2.* Panormitanus *in cap.1. de coniugio leprosorum*, Angelus *verbo Debitum coniugale nu.3.* Syluester *eod.n 2.* Armilla *eod.n.3. & v. Matrimonium n.68.* Caietanus *in Sum. V. Matrimonium, vbi de vsu matrimonij versic. Primus.* Tabiena V. *eod.3. n.5.* D.Anton.3.*p.tit.1.cap.* §.10. Victoria *in sum. nu.278.* Cataneus Episcopus Chiemensis *in sum.v. Debitum coniugale initio.* Astensis *2.p. sum. lib.8.tit.10.art.1.quæst.1.* Ioannes de Friburgo *lib.4 sum.tit.2.q.35.* P.Ledesma *de matr.q.64.art.1.versic. In hac quæst.* Flamma *3.p.methodi c.8.* §.9. Brunellus *de spons.concl* 8. *num.*8. Comitolus *lib.1. resp. mor.q.136.* Nauarrus *in sum.cap.16. num.7.* Rodriquez *1.p.sum cap 242.n.1.* Henriquez *lib.11. cap.15.n.7.* Sanchez *lib.9 de matr.disp.24.n.1.* Azorius *p 3. lib.3.q.20.* Rebellus *p.2.lib.2.q.16.n.4.* Basilius Pontius *lib.10. cap.14.n.2.* Bonacina *quæst.4.pun.1.n.3. & 4.* Reginaldus *lib.31.n.238.* Ægid.Coninch *disp 34.num.20.* Laymann *lib.5.tract.10.p.3.cap.1.n.5.* Filliuccius *to.1.p 2.tr.10. n.339.* Villalobos *p.1.tract.13.diffic.48 n.1 & seqq.* Hurtadus *disp.12.num.53.* Fagundez *in decalog.lib.6.cap...n.47.* Sà V. *Debitum coniugale n.15.* Augustinus Barbosa *in collectaneo ad cap.quoniam, de coniugio leprosorum.* Auersa *qu.21.sect.2.* §.1. & plures alij à Sanchez, & Barbosa relati. Ratio autem (vt innuunt S.Thomas, Durandus, alij præallegati, & in terminis Ricchardus) est, quia Deus noluit hominem obligari mulieri in his, quæ sunt contra rectam inclinationem, seu rectum ordinem naturæ; rectus autem ordo naturæ in hoc homine, seu recta inclinatio naturæ istius hominis per prius est ad actum nutritiuæ, quo conseruatur proprium indiuiduum, quam ad actum generatiuæ potentiæ, qui ordinatur ad conseruationem speciei; nam prius sumit de nutrimento, quod necessarium est indiuiduo, & superfluum relinquit ad actum generationis, ac proindè homo non tenetur ad actum generatiuæ in notabile præiudicium incolumitatis proprij corporis. Præterea strictiùs (vt argumentatur Maior) obligat præceptum de seruanda vita propria, quam de reddendo alteri coniugi debitum. Tertiò probatur, quia nec communiter humani contractus, nec alia debita cum tanto incommodo obligant. Denique Durandus, Panormitanus, Brunellus, & alij probant ex ordine charitatis, quæ naturam perficit; etenim iuxta charitatem ordinatam, seu iuxta ordinem charitatis quilibet tenetur plus sibi, quam alteri *l.præses, Cod. de seruit. & aqua & can. non satis d.86.* & ideò non tenetur quis alteri reddere debitum, si illius redditio redundet in periculum propriæ personæ, aut graue, & notabile detrimentum incolumitatis propriæ. † Secus verò si inde non timeretur probabile periculum notabilis, & grauis damni; sed reddens passurus esset tãtum modicum, & aliquale detrimentum vitæ, vel sanitatis; huic enim damno præponderat lex iustitiæ ad debitum reddendum obligans: Et sicut in aliis obligationibus iustitiæ debitor tenetur satisfacere, quamuis sibi timeat aliquod leue detrimentum, ita coniunx ad reddendum debitum coniugale; & ita in terminis etiam Sotus, Sanchez, Rebellus, Bonacina, Villalobos. Et colligitur ex aliis, dum aiunt coniugem non teneri reddere cum suo graui detrimento.

169 Immò quando imminet probabile periculum vitæ, aut notabilis, & grauis detrimenti salutis propriæ, neuter coniux non solum excusatur à reddendo debito, sed nec licitè reddere potest, & tunc reddere (nisi excusaret tanti damni inaduertentia, aut alia iusta causa v.g. periculum incontinentiæ, aut similis iuxta infrà dicenda) esset peccatum mortale, vt docent Sotus, Caietanus, Armilla, Flamma, Pontius, Villalobos, Coninch, Laymann, Filliuccius, & alij, quos Sanchez *n.8.* refert. Ratio est, quia non habemus dominium vitæ nostræ, seu nostri corporis, nec possumus illud euidenti periculo sine graui, & vrgenti necessitate exponere, vnde sicut hac de causa mortale est vti cibis ratione excessus, aut eorum qualitatis notabiliter sibi nocentibus, nisi detrimenti inaduertentia excuset, ita etiam vti actu coniugali cum simili detrimento.

Coniunx laborans febri, vel alio graui morbo non tenetur ad debitum soluendum.

Hinc primò coniux siue maritus, siue vxor laborans ægritudine, putà, febri, hectica, vel graui vulnere, vel alio graui morbo, aut dolore non alteri petenti reddere debitum, cum tunc ex carnali copula graue detrimentum corporis sibi probabiliter immineat. Ita Paludanus, Maior, Sotus, Panormitanus, D.Antonin. Brunellus, Comitolus, Sanchez, Pontius, Fagundez, Filliuccius, Bonacina, Villalobos, *locis allegatis*, & alij relati à Sanchez *d. disp.24.n.3.* vbi tamen declarat solùm dolorem dentis molaris, aliúmve similem, aut capitis absque febri non excusare à debiti redditione; quam declarationem approbat etiam Bonacina. At dolorem capitis, etsi absque febri, si grauiùs, & vehemens foret, credo excusare, ex copula enim tunc notabile detrimentum sequi potest; sicut etiam existimo, quod excusarent graues dolores intestinorum, vulgò dolori colici, licet febris abesset. Quamuis si frequenti, aut diuturno dolore capitis, aut intestinorum graui, aut simili dolore laboraret, consultiùs faceret, consulendo medicos, an ei simili dolore laboranti absque febri actus coniugalis notabile detrimentum inferre posset. 170

Statim à balneis, vel à prandio, vel post haustum sanguinem ex vena excusatur coniux à reddendo debito: Et quid an fœmina statim post partum teneatur reddere?

Secundò non tenetur reddere debitum coniux in balneis, vel statim à balneis (vulgo stuffe) reuersus, vel si sanguinem hauserit ex vena, qui coitus illi esset notabiliter periculosus. Ita D. Antoninus, Sanchez, & Filliuccius. Quemadmodum etiam sæpè excusari coniugem à reddendo debito statim à prandio, eo quod copula tunc habita soleat graue afferre detrimentum, tradunt Sanchez, & Bonacina, & priùs indicarunt Paludanus *d. art 2. concl.2.* & D. Antoninus *d.*§.10. vbi ex relatione cuiusdam Medici testantur, quendam virum ad siccitatem phthisicæ deductum, seu in phthisim incidisse, quia statim post prandium consueuerat cognoscere vxorem. Et Vega de arte medendi *lib.2. cap.4.* ait coëuntem statim sumpto cibo pati cruditatem, aut ciborum corruptionem, nisi validus admodum fuerit, & ex frequenti coitu post cibum sumptum sequi manifestam corporis læsionem. An vero puerpera statim à partu teneatur reddere, certum est non teneri, si ex redditione ei impenderet periculum grauis morbi, vel notabilis aggrauationis infirmitatis contractæ ob partum; vt Sanchez *lib.9. disp.22. num.12.* Eo periculo secluso an liceat petere, & reddere, & consequenter adsit reddendi obligatio, explicabitur infrà *cap 9.* cum de obligatione parentum erga prolem in fieri. 171

Coniux non tenetur reddere debitum coniugi immoderatè, & frequentiùs, quàm par sit petenti.

Tertiò non tenetur coniux reddere debitum alteri nimis frequenter, & immoderatè petenti, eo quod multus coitus valdè noceat saluti, vt ostensum est *suprà num. 39.* & ita præter Doctores *suprà num. 38.* allegatos 172

Digitized by Google

gatos docent Paludanus, D. Antoninus *locu citatu*, & Sanchez alios allegans *d.disp.24 num.6.* Immò esse lethalis frequens, & immoderatus coitus viri cum vxore, si aduerterent inde sibi imminere periculum notabilis detrimenti suæ incolumitatis per dicta *suprà numero* 169. & quamuis secluso etiam hoc periculo, Præpositus *in rubrica de sponsalibus num.3.* à Sanchez relatus, dixerit esse mortalem frequentem, & immoderatum vsum coniugij, eo quod nec prolis generationi deseruiat, nec incontinentiæ vitandæ sit necessarius; nihilominus oppositum vti certum tenendum est, id, quod cum aliis tradit Sanchez *d num.6.* etenim nondum concepto fœtu ad illius generationem tendit coitus, & ita ex hac parte est licitus: concepta verò prole aut refertur ad fornicationem euitandam, aut ad solam voluptatem, & ita vel est licitus, vel venialis tantum, seclusa aduertentia notabilis damni corporalis salutis indè sequuturi.

170

Fœmina nupta, quæ non potest parere absque mortis periculo, vel non nisi fœtum mortuum, an teneatur debitum reddere, vbi an talis fœmina matrimonium sit licitum, & validum, & an possit licitè reddere, & petere?

173 Quartò, si mulier Medicorum iudicio, vel antecedenti experientia postquam concepit, nequit parere absque probabili, & graui periculo mortis, ratione huius periculi non tenetur reddere debitum coniugale viro; Ita Petrus Ledesma *de matr. q.48.art.1. in dubio posito in fine eiusdem articuli*, Rodriquez *1.p.sum.cap.234. num.6.* Sanchez *lib.7 disp.102.num 9.* Rebellus *p.2.lib.3. q.16. num.10.* Coninch *dub.31 num.86.* Filliuccius *tom.1. p.2.tract.10.cap.4. num.103.versicul.si quarto.* Laymann *lib.5. tract.10.p.3.cap.1.num.6.* Bonacina *d.p.1.num.7.* & alij à Sanchez relati. Et idem dicendum si fœmina experientia nouit se non posse edere prolem viuam; nam ex morte fœtus in vtero, & ex difficultate partus, vel extractionis fœtus mortui non modicum sibi imminet vitæ propriæ periculum, & proindè eximitur ab obligatione reddendi debitum, vt etiam in terminis tradunt Sanchez *d.disp.102.num.8.* & Coninch *d.n.86.* Vbi tamen declarat id procedere, quando mulier hæc bona fide cõtraxit, & toro vult separari à marito, secus si contraxit conscia sui defectus, nam tunc (inquit Coninch, & approbat Layman *loco cit.*) tenetur reddere, quia non pôtuit contrahere nisi ad hoc se obligando, alioqui grauissimè maritum deciperet, volẽdo inuitum obligare ad reddendum debitum, & maximè si vellet eodem toro vti, quia aliàs grauissimis tentationibus maritum exponeret. At alij Doctores loquuntur absolutè, & sine vllâ distinctione, aut limitatione asserunt fœminam, quæ non potest absque mortis periculo parere, aut non nisi fœtum mortuum, non teneri ad debiti redditionem; & certè cum mors sit maximum horribilium, nimis durum videtur obligari mulierem (licet sui defectus conscia nupserit) ad reddendum debitum cum probabili periculo mortis tempore partus sequuturæ; Quare mulier viro defectum illius ignoranti nubens, cum sciret se tali defectu laborare, peccat quidem, vt dicetur *infrà num.178.* sed postea tamen excusatur à debiti redditione propter probabile periculum mortis sibi imminens; sicut cum vir mediis aliàs licitis, vel illicitis se reddit impotentem ad persoluendum debitum, vel morbum grauem contrahit, quo affectus nequit debitum reddere sine propriæ vitæ graui periculo, non tenetur reddere, licet peccet contra obligationem iustitiæ reddendi debitum, tunc quando scienter, & aduertenter apponit causam impotẽtiæ, vel morbi. Prædicta autem fœmina recusans reddere debitũ coniugale, ne se mortis periculo exponeret, teneretur abstinere à toro, ne alioqui virum incontinentiæ periculo exponeret, vt rectè Coninch. Quod si dicas virum sanum, qui sciens mulierem esse leprosam illam ducit in vxorem, teneri illi postulanti reddere debitum cum periculo infectionis (vt sentit communis Doctorum, de qua infrà) idque ob eam rationem, quia sciens ad id per matrimonij contractum se obligauit: ergo, &c. Respondetur esse disparem rationem, quia natura hominis non ita abhorret infectionem lepræ. Sicut horret mortem vltimum, & maximum terribilium.

171

172

Sed numquid, quando mulier ita est arcta, vt possit quidem semen recipere, & concipere, sed iudicio, Medicorum, vel præcedenti experientiâ teste nequit parere sine vitæ periculo, aut nonnisi fœtum mortuum (quo casu, vt dictum est ob partus difficultatem probabiliter timeri potest mortis periculum) tunc possit licitè reddere debitum, vel petere. Petrus Ledesma, Rodriquez *locis num. præcedenti allegatis* loquentes in terminis de fœmina, quæ nequit parere sine mortis periculo, asserunt eam cum tanto periculo nec teneri, nec posse reddere, quia esset peccatum mortale exponere se periculo mortis, cum non simus Domini propriæ vitæ, iuxta dicta suprà *n.169.* ac proindè concludunt huius fœminæ matrimonium esse inualidum, & nullum, quia si non potest licitè petere, vel reddere debitum coniugale, neque etiam ad coniugalem actum se obligare potest, in qua obligatione consistit essentia matrimonij: Et ob hanc rationẽ matrimonium fore nullum docuisse etiam Victoriam in suis prælectionibus, & alios viros doctos testatur Ledesma *loco citato*, & idem sentiunt alij, quos Henriquez *lib.12.cap.7.§.8.litera k. in* Glossa, & Sanchez *lib.7. disp.92. num.27.* referunt. & probabile censent iidem Henriquez, & Sanchez. Limitant autem Ledesma, Rodriquez, & alij, vbi constaret fœminam (quæ aliàs si conciperet, non posset parere sine mortis periculo) esse sterilem, tunc enim aiunt fore validum matrimonium, quia posset reddere debitum sine periculo mortis, & ita cessaret impedimentum. 174

Verum quod talis fœminæ non valentis parere absque manifesto mortis periculo, aut non nisi fœtum mortuum matrimonium sit validum, tenent magis communiter Doctores, Hostiensis *in summ.tit.de frig. & malef §.qua impotentia num.6.* Brunellus *d. sponsalib. conclus.28. num.18.* Astensis *2.p.lib.8.tit.27.art.vnico.quæst.1.* Ioannes de Friburgo *lib.4. tit.16.q.11.* Henriquez *d.§.8.* Sanchez *d.disp.92. num.28.& 29.* Rebellus, Coninch, Filliuccius, Bonacina, Laymann *locis n.173. citatis* Gutierez *de matr cap.112. num.17.* Villalobos *p.1.tract.14.diffic.18.num.12.* Emanuel Sà *verbo matrimonium, vbi de impedimentis num.14.* Reginaldus *lib.31. numer.102.versic.inferri adhuc potest*, & alij à Sanchez *relati.* Ratio autem est, quia talis fœmina apta est ad copulam coniugalem, ex qua suâ naturâ sequi potest prolis generatio; & consequenter ad tradendum suum corpus ad vsum copulæ coniugalis, in qua corporis traditione, & obligatione ad copulam consistit essentia matrimonij, per accidens autem se habet illa difficultas pariendi, vel non nisi filios mortuos; sicut etiam sterilitas, & impedimentum impotentiæ non admittens remedium absque mortis periculo, quod iuxta *cap fraternitatis, de frig. & maleficiatis, & iuxta Doctores communiter* (quos *suprà num.135. & seqq.* allegauimus) censetur perpetuum, & dirimens matrimonium, intelligitur tantum de impedimento impotentiæ immediato ad actum copulæ coniugalis. Et ita periculum mortis de quo in *d.cap. fraternitatis*, & Doctores relati *d.num.135.& seqq.* est periculum perpetuum, & proximum actui coniugali, scilicet, vt actus coniugalis fiat possibilis; periculum autem mortis imminens ex difficili partu non est perpetuum, sed temporale; nam cessat in senectute, 175

quando

Digitized by Google

quando fœmina iam effecta est sterilis; & est remotum, quia non sequitur ex coniugali copula, sed ex partu, & sic etiam est posterius essentia matrimonij consistente in traditione potestatis corporum ad copulam aptorum, inque obligatione ad eandem copulam, & ideò non potest matrimonium vitiare. Quamuis etiam matrimonium sit propter prolem; de eius tamen essentia non est obligatio ad prolem (vt patet in patientibus sterilitatem) sed ad actum coniugalem, ac proinde quandiu hic est possibilis, ullo vitæ periculo præmisso, valet matrimonium; Et certè per mortem fœminarum nuptarum in partu nullus reuocauit in dubium, an valuerit matrimonium. Quare ad fundamentum prioris sententiæ contrariæ respondetur; esto quod copula coniugalis foret illicita, & etiam ob id tale matrimonium absque culpa nequiret contrahi, inde tamen non potest inferri matrimonium esse irritum; quia vt valeat matrimonium, satis est copulam coniugalem suâ naturâ, & ex se esse licitam, quamuis ex aliquo accidenti reddatur illicita, vt euenit in his, qui voto castitatis ligati sunt, præterquam quod copula coniugalis foret illicita tantum ad tempus, nempè iuuentutis, in quo subest spes concipiendi.

176 Quoad petitionem autem, & redditionem debiti contracto iam matrimonio siue cum scientia, siue cum ignorantia talis defectus pariendi non nisi cum periculo mortis, negari non potest, quin sit valde probabile talem fœminam non posse licitè petere, aut reddere coniugale debitum, sed tam petere, quam reddere esse mortale, idque ob dictam rationem *num.* 174. allatam, scilicet, quod talis fœmina non habeat dominium proprij corporis, ac proindè illicitum, & mortale videtur eam tali mortis periculo se exponere; & ita neque etiam vir (cui fœminæ defectus notus esset) teneretur ei petenti debitum reddere, immò neque posset ipse petere; quæ omnia tamquam probabilia approbat etiam Sanchez *d. disp.* 102. *num.* 8. & 11. † At ipse

177 *d. num.* 11. Coninch, Filliuccius, & Laymann *locis suprà num.* 173. *relatis*, vti probabilius asserunt eidem fœminæ (etsi ipsa non teneatur reddere, vt eodem *num.* 173. ostensum est) licitum esse (si velit) reddere, & petere. Tum quia non videtur aduersari rectæ rationi fœminam in huiusmodi casu exponere vitam periculo ob magnum detrimentum abstinentiæ à coitu, & cum periculo propriæ incontinentiæ, & alterius coniugis; tum quia hoc periculum ex partu non solet esse adeo certum, nec certa conceptio futura. Et hinc licèt alioqui non careat multa probabilitate, quando mulier nequit parere nisi filios mortuos, ei non licere petere, aut reddere, tum ob propriæ vitæ periculum, tum ob detrimentum vitæ corporalis, & spiritualis prolis, quæ ex tali coitu potest concipi; & ita etiam virum non teneri, nec posse eidem petenti reddere. Sanchez tamen *d. num.* 8. & iidem Coninch, & Filliuccius, & Layman; & alij viri docti ab eodem Sanchez consulti veriùs esse dixerunt etiam in hoc casu eidem fœminæ (etsi non teneatur reddere) fas esse reddere, & petere, quia recta ratio non videtur dictare, vt coniuges teneantur cum tanto detrimento abstinentiæ perpetuæ ab vsu coniugij cum maximo incontinentiæ vtriusque periculo euitare prolis damnum per accidens, & præter illorum intentionem sequuturum; cui proli propterea, quamuis credatur mortua edenda, non fit hoc modo iniuria, cum hoc fit (vt dictum est) præter intentionem coniugum suo iure vtentium. Præterquam quod probabile est secundum Diuum Augustinum *lib.* 5. *contra* Iulianum *cap.* 8. D. Thomam 1. 2. *q.* 83. *art.* 1. *ad* 5. tali proli melius esse sic esse cum culpa originali, & carentia visionis Dei, quàm non esse. Et consequenter nullum ei euenit malum ex tali actu coniugij, sine quo nullo modo esset, cum in coniugum potestate non sit, vt ad esse omnino perfectum perueniat. Hoc autem posito, quod fœmina huiusmodi nupta non valens parere absque mortis periculo, vel non nisi fœtum mortuum licitè queat reddere, & petere, etiam vir ei petenti tenebitur reddere, vt notat Sanchez *dict. num.* 8. & 11. quia non haberet iustam denegandi causam; qualem habet supposita alia sententia probabili, quod talis mulier nec petere, nec reddere licitè possit ob sui, & prolis periculum.

An verò fœminæ huic scienti suum defectum pariendi cum periculo propriæ vitæ, aut non nisi fœtum mortuum sit illicitum nubere, & peccet mortaliter sic contrahendo. Affirmant non solum Petrus Ledesma, & Rodriquez, sed etiam Rebellus, & Coninch *locis suprà num.* 173. *citatis*, quia cum non sit domina sui corporis, tenetur tantum suæ vitæ periculum euitare, cum possit. Declarat tamen Coninch, cum possit commodè, ac proindè si graues pateretur tentationes præsertim cum periculo succumbendi, ait, quod licitè nuberet, eo quod non teneatur dicta incommoda cum tanto suo malo superare argumento eorum, quæ suprà duobus numeris præcedentibus de debiti redditione notata sunt. Verum cum non possint alia media deesse ad occurrendum tentationibus, sicut nunquam huiusmodi medium consulerem, ita etiam existimo tali fœminæ non licere matrimonium, quo non posset vti nisi exponendo se, & prolem inde conceptam tanto periculo; Neque videtur eadem ratio militare in contractu matrimonij, quæ in redditione, & petitione eo iam bona, vel mala fide contracto; nam contracto iam matrimonio, cum magnum detrimentum, & incommodum sit coniugatos perpetuò abstinere ab vsu coniugij, & ob cohabitationem, & mutuam viri, & vxoris consuetudinem adsit semper vrgens occasio tentationum, non mirum si tunc ad huiusmodi incommoda, & periculum incontinentiæ vtriusque coniugis dicamus esse licitum coniugij vsum, licet cum periculo grauis damni proprij, & prolis. Sed ante matrimonium, cur eiusdem matrimonij contractu se, & virum conijcere in tales angustias, cum aliis mediis, putà, orationibus, Sacramentorum frequentia, occasionum fuga & similibus mediis nullo expositis periculo suæ spirituali saluti subuenire, & carnis tentationes facilè superare tali fœminæ liceat? Et citra omne dubium grauiter peccaret talis fœmina conscia sui defectus, si viro defectum ignoranti nuberet, quia esset magna deceptio viri, id quod non negat Coninch. 178

Coniux sanus an alteri coniugi leproso, vel habenti pestem, aut morbum gallicum, aut alium similem morbum contagiosum teneatur reddere debitum cum periculo infectionis.

Quintò, non tenetur coniux reddere debitum alteri petenti peste infecto, ob probabile periculum infectionis grauis, & periculosæ, vt in terminis Laymann *suprà numero* 167. & alij Doctores *ibidem citati*; dum aiunt non esse obligationem reddendi debitum coniugi morbo contagioso laboranti, vbi adest periculum infectionis saltem notabilis. Quare etiam neuter coniugum tenetur reddere debitum alteri phthisico, si iudicio Medicorum detur periculum phthisis in reddente; vt sæpè datur, præsertim si phthisicus sit valdè tabidus, & malè affectus. Ita Fagundez *loco suprà d. num.* 167. *citato*. & colligitur ex aliis Doctoribus *ibidem citatis*. Et ita nec coniugi laboranti morbo gallico alter tenetur reddere; cum experientiâ manifestum sit ex coitu sani, vel sanæ cum infecta, vel infecto morbo 179

Digitized by Google

morbo gallico cõtrahi eundem morbum tam grauiter (vt omnibus notum est) eo infectos torquentem. Ita in terminis ex Doctoribus *d. num. 167. relatis*, Sotus, Victoria, Petrus Ledesma, Flamma, Armilla, Comitolus, Henriquez, Basilius, Pontius, Bonacina, Sanchez, August. Barbosa, *collect. ad cap. 2. de coniug. leprosorum num. 3.* Parisius *de resignatione lib. 5. q. 6. n. 29.* & Pet. Barbosa *in Rubrica ff. soluto matrimonio p. 2. num. 28.* & alij ab eodem Sanchez *d. disp. 24. num. 18 relati.* & colligitur ex aliis Doctoribus eodem *num. 167. relatis*, aientibus excusare à debito reddendo periculum imminens grauis infectionis.
180 † Addit flamma *loco suprà num. 167. citato*, vltra luxuriæ peccatum, & eius speciem grauissimè peccare eam mulierem meretricem, vel secretam, quæ sollicitata, vt inhonestè coëxi cum aliquo, si infirma est aliquo contagio, vt morbo gallico, non declarat infirmitatem suam misero peccanti, & bestiali suo appetitui volenti satisfacere; Immò addit, quod talis vltra hoc tenetur nolle, & defendere se omni via; secus tenetur ad omnia damna, & expensas, quas miseri in curatione similium contagionum consumpserint; & hoc perquirendum à Confessariis, cum paucissimæ mentionem faciant; & eidem dicit Flamma de viris infectis contagio similium infirmitatum. Et quot (subdit idem Flamma) vidimus homines morbo gallico penè exanimes non solùm plebeios, sed nobiles; imò Dynastas, & Duces, & Comites, & quot mulieres proprias illustrissimas infecerunt; immò & legitimos filios nasci infirmos fecerunt? Iustissimo Deo permittente in vindictam bestialis vitæ carnalium: tot igitur malorum quæ fuit, vel qui fuit in causa nonne tenebitur restituere quod poterit? Tenebitur sanè. Ita Flamma. At licet sit verum tales fœminas, vel viros morbo gallico, seu contagioso, qui ex coitu contrahitur, laborantes vltra peccatum luxuriæ, & eius speciem, peccare contra charitatem non manifestando morbum, vel non resistendo; ad restitutionem tamen damnorum, vel expensarum non tenentur, cum nullum appareat peccatum contra iustitiam, nisi requisiti morbum aperire, si quem haberent, fraudulenter tegerint.

181 Sed cum lepra inter morbos contagiosos enumeretur, numquid coniux sanus siue vir, siue vxor alteri coniugi leprâ infecto postulanti poterit licitè negare debitum, an verò tenebitur reddere? Et difficultatem contra præcedentem doctrinam facit textus in *cap. 2.* de coniugio leprosorum sic habens, *Quoniam nemini licet (excepta causa fornicationis) vxorem dimittere; constat quod siue mulier lepra percussa fuerit, seu alia graui infirmitate detenta non est à viro separanda, vel etiam dimittenda*; & paulò infrà. *Quod si virum, siue vxorem leprosum fieri contigerit, & infirmus à sano carnale debitum exigat, generali præcepto Apostoli, quod exigitur, est soluendum, cui præcepto nulla in hoc casu exceptio inuenitur.* Propter quem textum ex Doctoribus *suprà num. 167. relatis* S. Thomas *locis ibidem allegatis*, Ioannes de Friburgo *d. lib. 4. de matr. tit. 2. q. 67.* Astensis *d. tit. 10. art. 3. q. 1.* Ricchardus *d. dist. 32. art. 4. q. 2.* Brunellus, Antonius de Literatis *1. p. sum. cap. 49. num. 4.* & nonnulli alij à Sanchez *d. disp. 24. num. 15. relati* absolutè dixerunt coniugem sanum alteri leproso debitum exigenti teneri reddere, qui etiam eam afferunt rationem, quod in reddendo debitum, cum sit actus transiens, & momentaneus, non sit periculum infectionis, sicut in cohabitatione, quam cohabitationem sani coniugis cum leproso proinde aiunt in dicto textu non præcipi, sed solùm suaderi, cum nihil sit humaniùs, quàm sponsum, & sponsam in fortuitis casibus esse participes *l. si cum dotem §. si maritus, ff. soluto matrimonio.*
182 † Gaufredus Cardinalis à Soro *d. dist. 32. q. vnica art. 1. post concl. 2. versic. De hac ergo re*, & nonnulli alij relati à Sanchez *d. disput. 24. num. 19.* docent, sanum teneri reddere leproso exigenti etiam cum periculo infectionis, eo quod ad id vi contractus matrimonij se astrinxerit.
† Sed vera, & communis sententia, asserit coniugem sanum non teneri reddere debitum alteri leproso, si consilio, seu iudicio Medicorum probabile periculum notabilis infectionis, & detrimenti incolumitatis attentâ lepræ qualitate, & complexione coniugis sani (quod periculum iuxta Doctores semper præsumendum; quando lepra est eius speciei, quam vocant leoninam, in qua est tanta infectio, quod partes corporis frustratim decidunt) ex coitu immineat, quia (vt *d. num. 167.* ostensum est) coniuges per matrimonij contractum se obligant ad reddendum debitum, non nisi saluâ indiuidui substantiâ, & incolumitate, seclusóque notabili corporis proprij detrimento. Ita ex Doctoribus *d. num. 167. relatis* Durandus, Sotus, Maior, Petrus Ledesma, Victoria, Nauarrus, Flamma, Comitolus, Henriquez, Rebellus, Reginaldus, Basilius Pontius, Bonacina, Fagundez, Sà, Azotius, Coninch, Fillinceius, Laymann, Hurtadus, Villalobos, *locis d. num. 167. allegatis*, Rodriquez *1. p. sum. cap. 241. num. 2.* Graffius *decis aur. p. 1. lib. 2. cap. 82. num. 6.* Sanchez *d. disp. 24. num 17.* Augustinus Barbosa *d. collectaneo ad d. cap. 2. num. 2. de coniugio leprosorum*, Petrus Barbosa *loco suprà num. 179. citato*, Farinacius *in praxi criminali q. 143. num. 7. fine*, & præter alios à Sanchez, & Augustino Barbosa *relatos* Angelus, & Syluester non solum *locis d. n. 167. relatis*, sed etiam Angelus V. *leprosus num. 2.* & idem Syluester V. *eodem num. 3.* vbi verba illa *d. cap. 2. in hoc casu nulla exceptio inuenitur*, ait intelligi de exceptione propria, secus de communi, & generali, quæ in multis casibus inuenitur, scilicet ratione dicti periculi propriæ infectionis, vel etiam ratione impossibilitatis, quia fortè sanus ex horrore reddere non potest, vt dicetur infrà. Quare decisio *dicti capitis 2. de coniugio leprosorum* iuxta eosdem Doctores, & alios communiter intelligitur vbi abest probabile periculum infectionis, seu notabilis damni in sano reddente debitum coniugi leproso: quomodo etiam debent intelligi S. Thomas, & alij Doctores *num. 181.* qua ratione eos intelligunt plures ex præallegatis Doctoribus; cum moueantur ea ratione, quod ex actu coniugali transeunte non appareat periculum infectionis, & ideo èccontra aliud sentiunt; si verè adesset infectionis notabilis periculum; & etiam Doctores relati *num. 182.* intelligi ita rectè possunt, quando subest periculum infectionis leuis, & detrimenti non notabilis.
184 † Quare si de Medicorum sententia non sit periculum infectionis, vel timeatur solum ex frequenti coitu, non autem ex vno, aut altero congressu coniugali attenta complexione, & temperamento coniugis sani, iste teneretur alteri leproso reddere semel, vel iterum, licet non frequenter, cum tota ratio cessationis præcepti reddendi debitum sit timor infectionis, ac proinde in tantum cessabit, in quantum fuerit talis timor.
185 † Qui timor, seu quod infectionis periculum non ita imminet mulieri sanæ coëunti cum viro leproso, aut alio simili morbo contagioso infecto, sicut viro accedenti ad fœminam tali morbo laborantem (instrumentum enim virile vtpote temperamenti nimis calidi & porosi facilè ex leprosæ fœminæ matrice attrahit lepram, & inficitur; fœminæ vero matrix, cum sit sicca, & frigida facilè leprosum humorem expellit, aut consumit retentum) non valentem alia membra penetrare obstante prædicta frigiditate, & siccitate, nisi frequens sit congressus (vt ex Medicorum testimonio testantur Durandus, Paludanus, Maior, Sotus, Laymann *locis d. num. 167 allegatis*, & alij quos refert, & sequitur Sanchez *d. disp. 27. num. 19.*) ideo mulier sana non ita facilè excusatur, sed magis tenetur reddere debitum viro leproso, aut morbo gallico, vel alio simili contagioso morbo laboranti; quam vir sanus mulieri leprosæ, aut alio morbo contagioso infectæ,

vt

vt docent iidem Auctores modò allegati, addentes per hoc virum, & mulierem non irrationabiliter iudicari ad imparia quoad redditionem debiti, quia semper iudicantur ad paria, quando est par causa, hic autem non est; & huiusmodi imparitas non ex matrimonij contractu, sed ex causa extrinseca, nempe ex
186 periculi infectionis inæqualitate oritur. † Quod si fœmina non esset notabiliter, sed leuiter infecta, & consequenter ex coitu immineat tantum periculum leuis, & minus notabilis infectionis, & damni, tunc teneretur vir eidem etiam frequenter, sed non immoderatè, & nimium petenti reddere, vt patet ex dictis suprà *num.* 168. & in terminis docet Durandus
187 *num.* 8. *dicta quæstionis suprà num.* 167. *citatus.* † Vbi quoque ex Medicorum sententia aduertit, viro, non solum si accedat ad mulierem leprosam, sed etiamsi accedat ad mulierem sanam cognitam à viro leproso imminere periculum infectionis, & lepræ, etiamsi ipsamet mulier cognita non efficiatur leprosa; quod notant etiam Maior, & Sotus *locis d. n.* 167. *citatis*, & Sanchez *d. disputatione* 24. *numero* 20. ac proinde ratione huius periculi poterit sæpè vir excusari à reddendo debito tali mulieri, quando etiam ratione adulterij non excusaretur.

188 Porrò communis sententia *num.* 183. relata, & confirmata limitatur, quando lepra, aut morbus gallicus, aut alius similis morbus contagiosus matrimonium præcessit, nec ab altero coniuge ignorata, seu ignoratus fuit, tunc enim quamuis sit probabile infectionis periculum sanus tenetur reddere leproso debitum iuxta communem Doctorum, eam afferentium rationem, quod per contractum matrimonij scienter se ad hoc obligauit, sicut in aliis etiam contractibus euenit, in quibus si vitium rei detegatur, non minus obligant, quàm si res vitio careat, volenti enim & consentienti nulla fit iniuria. Ita ex Doctoribus *suprà num.* 167. *allegatis* Petrus Ledesma, Roderiquez, Reginaldus, Laymann, Filliuccius, Azorius, Bonacina, Hurtadus *locis ibidem relatis*, Roderiquez *d. num* 2. Augustinus Barbosa *d. collectaneo ad cap.* 2. *num.* 4. *de coniugio leprosorum*, & plures alij quos refert, & sequitur Sanchez *d. disp.* 24.
189 *num.* 22. † Quamuis etsi lepra non superuenerit, sed præcesserit matrimonium, & fuerit scita, adhuc coniugem sanum non teneri reddere debitum leproso cum periculo notabilis infectionis asserant Angles *flor.* 1. *p. de matrim. q.* 6. *de soluendo debito art.* 1. *diff.* 1. & Villalobos *loco suprà d. num.* 167. *relato*, idque ob illam rationem, quod periculum notabilis detrimenti propriæ incolumitatis excusat à debiti redditione; & ad exemplum de emente scienter rem vitiosam. Respondet Villalobos esse disparem rationem, nam emens scienter rem vitiosam cedit iuri suo, cui renuntiare potest, cum sit suæ pecuniæ dominus, coniux autem non potest renuntiare iuri propriam vitam tuendi, & conseruan-
190 di, cum non sit suæ salutis dominus. † Verum hæc ratio procedere videtur solum, quando immineret proximum periculum mortis, aut talis infectionis, quæ de facili, & breui solet regulariter mortem inferre, vt est infectio pestis, & fortasse etiam lepræ leoninæ; secus quando est solum periculum proximum notabilis infectionis, quæ licet apta sit vitam abbreuiare, & dolorosam reddere, non tamen tendit ad mortem, seu non consueuit vitæ discrimen, seu mortem breuì afferre; qualis est infectio ordinariæ lepræ, & morbi gallici. Præterea in hoc casu coniux sanus non tenetur cum periculo infectionis reddere, eo quod iuri salutis suæ tuendæ cesserit, sed ad euitandum magnum incommodum, & detrimentum, quod alter (qui fortè alij, qui sine infectionis periculo potuisset actum coniugalem exercere, nupsisset) sine sua culpa pateretur, si durante matrimonio eiusdem vsu semper carere deberet. Neque his obstat, quod *suprà num.* 169. dictum est, scilicet, non posse licitè reddi debitum cum notabili propriæ salutis dispendio, nam illud intelligendum est in morbis non ita diuturnis, ad mortemque tendentibus; vt obseruarunt etiam Doctores, quos *infrà numero* 195. referam. Quare firma maneat præfata communis limitatio.

Quæ tamen limitatio sublimitatur primò, si coniux leprosus iuri suo in hac re cedat. Quemadmodum in vniuersum ab obligatione reddendi debitum coniugale eximit legitima eiusdem obligationis remissio, vt si coniuges mutuo consensu castitatem absolutam voueant renuntiantes iuri petendi, de qua re *infrà*. 191

Secundò sublimitatur, si loci consuetudo prohibeat accessum ad leprosos propter contagionis publicæ periculum, ita Laymann *dict. numero* 167. relatus. 192

Tertiò, sublimitatur, si coniux leprosus præsertim vxor esset infecta lepra leonina, tunc enim magnum periculum tantæ, & tam horribilis infectionis, quam vel consequitur breui mors, vel vita tam dolorosa, & infelix, vt continuæ morti æquiparetur, & prudenter potiùs eligi possit mors, quàm talis vita, excusaret à reddendo debito iuxta dicta *suprà num.* 173. 193

Quartò, vbi etiam ex coitu non immineat periculum infectionis coniugem sanum à reddendo debito 194
coniugi lepram, vel morbum gallicum, aut similem habenti excusat maximus, vel ingens horror naturalis, quem coniux sanus ex accessu conciperet, quemque superare impossibile, aut quasi impossibile ipsi sit (impossibilium enim nulla est obligatio iuxta dicta *suprà num.* 113.) vt tradunt communiter Doctores, Hostiensis, Ioannes Andreas, Henricus Boyc, Panormitanus, Ancharanus, Alexander de Neuo, *in cap. de coniug. lepros.* Syluester *d. v. leprosus num.* 3. Augustinus Barbosa *d. collectaneo ad d. cap.* 2. Sanchez *d. disp.* 24. *nu.* 21. *& ex Doctoribus num.* 167. *allegatis* Brunellus, Sotus, Pontius, Basilius, Filliuccius, Reginaldus, Villalobos, Layman, & alij, quos Sanchez refert. Quod intelligendum est procedere, non solum si ex horrore nimio concepto virile instrumentum non posset erigi, nec coniux excitari, seu moueri ad congressum coniugalem, sed etiam vbi tanta in coniuge sano, siue viro, siue vxore attentâ eius complexione excitaretur nausea, vt omninò copulam abominaretur, ac difficillimum ei foret debitum reddere; quia etiam in hoc casu redditio debiti, si non physicè (vt cum virga erigi non potest) saltem moraliter impossibilis censetur; id quod etiam Sanchez, & Reginaldus in terminis docent, & colligitur ex aliis præallegatis. Huiusmodi quoque horror excusaret à reddendo debito coniugi leproso, licet ante matrimonium à sano lepra fuerit scita. Quod si horror naturalis ex accessu consurgens foret leuis, nulla foret excusatio reddendi debiti, vt Sotus, & alij docent.

Coniux sanus non curans periculum propriæ infectionis, an licitè possit accedere ad coniugem leprosum, & cum eo habitare?

Quamuis etiam iuxta præfatam sententiam *num.* 183. positam, & communiter receptam coniux sanus alteri leproso, aut laboranti morbo gallico cum periculo notabilis infectionis non teneatur debitum coniugale reddere, nihilominus si non curans periculum propriæ infectionis ex contagione petat, & reddat debitum, & consentiat cohabitare, non solum id ei licebit, sed etiam opus meritorium erit, si faciat ex Dei charitate, & ad amorem mutuum fouendum; nam 195
in hu

in huiusmodi morbis diuturnis, nec ad mortem tendentibus infectionis periculo præponderat coniugalis amor, & vitatio periculi incontinentiæ in vtroq; vel saltem in altero coniuge ferè semper contingentis, & alioqui nimis graue esset coniugi sano, si teneretur propter illud infectionis periculum perpetuò abstinere à coniugij vsu, quod vix etiam sine periculo incontinentiæ posset euenire. Et quod *suprà n.169.* dictum est de prohibitione exponendi se periculo notabilis detrimenti propriæ salutis reddendo, aut petendo debitum, intelligitur in morbis non ita diuturnis, ad mortémque tendentibus, vt *n.190.* diximus. Ita DD communiter, Caietanus 2.2.*q.154.ar.1.circa responsionem ad quartum §.ad tertium dicitur* (vbi etiam confirmat ex experientia, qua constat coniuges non se deserere quo ad totum, & habitationem propter tam grande malum, & cõtagiosum, quale est morbus gallicus) P.Sotus *lect.16.de contractu, & vsu matrimonij in fine.* Graffius, Basilius Pontius, Bonacina, Reginaldus, Layman, *locis suprà n 167.allegatis* Sanchez *d.disp.24.n.23.* & etiam Villalobos *loco suprà n.189.citato.* Vbi id fit ad euitandum periculum incontinentiæ in leproso. Declarat Layman, si loci consuetudo talem coitum, & cohabitationem permittat. An verò coniux sanus gratiâ euitandæ incontinentiæ in ægroto, & infecto teneatur ad debiti redditionem cum periculo notabilis infectionis explicatur *infrà n.203.*

Periculum infectionis prolis nasciture non excusat coniugem sanum à reddendo debitum coniugi leproso, aut habenti morbum Gallicum.

196 Cum periculo autem infectionis in prole nascitura, si absit periculum infectionis saltem notabilis lepræ, vel morbi gallici ex parte sani coëuntis, hic alteri coniugi similibus morbis infecto non solum potest licitè reddere, sed & tenetur, quidquid extra casum periculi incontinentiæ secus senserint Io. Medina *C. de restit.q.19.§ vltimo,* & Palacius *n.4.d.32.disp.1.* contra quos stant communiter Doctores, S.Thomas, Durandus, Palud.Sotus, P. Ledesma, D.Antonin. Syluester, Rebellus, Bonacina, Reginaldus, Filliuccius, Layman, Villallobos *locis suprà n.167.allegatis*, Ricchardus, Antonius de Literatis, Astensis, *locis suprà n.181.relatis* Rodriquez *d.cap.242.n.2.* & cum aliis Sanchez *d. disp.24.n.25.* Et ratio est, quia nulla fit proli iniuria, sed immò magnum confertur beneficium, cum melius sit proli (vt S.Thomas, & alij post eum notarunt) sic esse, quam omninò non esse; ac proinde cessante periculo infectionis in ipso coniuge sano, nulla adest

197 ratio legitima excusans à debiti redditione. † An verò ex coitu leprosorum, vel sani cum leproso fœtus leprosus concipiatur? Isaac Pontanus *in historia rerum Amsterodamensium,* & Valerius *lib.7.cap.39.* à Francisco Zipeo *lib.4.analitia enarrationis iuris noui tit.de coniugio leprosorum relati*, testantur, mulieres sanas leprosis nuptas proles sanas genuisse. Aduertit ibidem Zipeus, quod lepra, quæ hodie viget, præsertim in suis partibus Brabantiæ, non est tam ignea, quàm antiqua Iudæorum, sed est vel alia species, vel admodum à climate, vel tempore mitigata; etenim illa prisca etiam corpora exanguia inuadebat, vestes laneas, & lineas infusis maculis subuiridibus, & subrufis (vt Leuit.13. ædes quoque & parietes (vt Leuit.14.) adeo vt domus immundæ, & deferendæ à Sacerdote iudicarentur. Quare ait idem Zipeus, eos, qui in iisdem suis partibus inseruiunt leprosis in Xenodochiis, non ita sentire ea incommoda, aut infectiones, additque ex præallegatis Isaac, & Valerio *loc cit.* fœminas leprosis nuptas non contraxisse infectionem.

An, & quando coniux sanus teneatur habitare in eadem domo cum coniuge leproso, habentiue alium morbum contagiosum.

Ex dictis colligitur, quid dicendum sit de obligatione coniugis sani cohabitandi cum altero coniuge leproso in eadem domo. Dicendum enim est, si iudicio Medicorum (qui consulendi sunt, & quorum sententiæ standum est) attentâ complexione, & lepræ specie, aliisque circumstantiis ex cohabitatione in eadem domo immineat sano periculum notabilis infectionis, hunc non teneri ad cohabitandum. Ita Sanctus Thomas, Durandus, Maior, Paludanus, Riechardus, Sotus, Petrus Ledesma, Angelus, Syluester Diuus Antoninus, Astensis, Ioannes de Friburgo, Nauarrus, Rebellus, Sanchez, Reginaldus, Henriquez, Antonius de Literatis, Basilius Pontius, Bonacina, Layman, Coninch, Hurtadus, Filliuccius, Villalobos, Azorius *locis suprà num.167. & 181.relatis*, Alexander de Neuo *in cap.1.de coniugio leprosorum, ibidem*, Præpositus, Hostiensis, Abbas, Henricus Boyc, August. Barbosa *collect. ad cap.2.eod.tit.n.2.* Pet. Barbosa *in Rubr. ff.soluto matrimonio p.1.d nu.28.& 29.* Farinacius *in praxi crim. d q.143 num.7.* & alij communiter à Sanchez *d.disp.24.n 27.& 29.relati.* Probatur, quia per cõtractum matrimonij sicut coniuges non obligantur ad debiti coniugalis redditionem cum periculo detrimenti notabilis propriæ salutis (vt dictum est *nu.167. & 153.*) ita neque ad cohabitationem cum tali periculo ob rationis similitudinem, neque obstant *cap.1. de coniugio leprosorum in verbis suprà numero 181. relatis. & cap.1.eodem titulo.ibi: Mandamus quatenus vt vxores viros, & viri vxores, qui lepra morbum incurrunt, sequantur, & eis coniugali affectione ministrent solicitis exhortationibus inducere non postponas; si verò adhoc induci non potuerint, eis arctiùs iniungas, vt vterque altero viuente continentiam seruet*; Non obstant, inquam, quia dicti duo textus (vt *suprà numero* 181. dictum est) vel non continent præceptum, sed exhortationem; vt apertè videtur constare ex relatis verbis dicti *cap.1.* dum ibi dicitur coniugem sanum exhortandum esse, vt maritali affectu coniugi leproso adhæreat (cum iuxta dicta *numero* 181. nihil humanius sit, quam coniuges in fortuitis casibus esse participes) & consequenter insinuatur coniugi sano quidem licere vti matrimonio, & cohabitare iuxta notata *suprà numero* 195. ad hoc tamen non teneri cum periculo notabilis infectionis; vel certè intelliguntur, quando ex cohabitatione non timetur periculum infectionis saltem notabilis. † Quarto si non foret periculum infectionis, aut tantum infectionis leuis, 199
tunc coniux sanus teneretur cohabitare, sicut tenetur, & reddere debitum iuxta dicta *num.168.183. & 186.* nam quemadmodum coniuges vi contractus matrimonij obligantur ad reddendum debitum, ita ad cohabitandum, ac proinde sicut ab obligatione reddendi debitum eximit solum periculum notabilis detrimenti incolumitatis, grauisve contagionis ex morbo alterius, & nequaquam periculum leuis detrimenti, seu modicæ infectionis (vt constat ex dictis iisdem *numeris* 168. 183. & 186.) ita etiam ratione tantum periculi grauis infectionis cessat obligatio cohabitandi; Et ita in terminis præallegati Doctores præter S.Thomam, Sotum, Hostiensem, Abbatem, Henricum, Astensem, Ioannem de Friburgo, Syluestrum, Henriquez, & nonnullos alios relatos à Sanch. *d.disp.24.n.27.* qui absolutè dicunt, coniugem sanum nõ teneri cohabitare, eo quod ex diuturna cohabitatione infectionis periculum immineat, qui tamen per hoc prędictis, & aliis auctorib. nõ aduersãtur; dũ enim negãt coniugem sanũ teneri cohabitare ob eam rationẽ, quia in habitatione est periculũ infectionis, ergo à

contrario ſenſu ſi infectionis periculum non immi-
neat ex cohabitatione, vel ſolùs leuis infectionis
iuxta eoſdem Doctores non ceſſabit cohabitandi
200 obligatio. † Quare cum ex cohabitatione in eodem
toro, ſeu lecto ſemper immineat tale periculum infe-
ctionis, nunquam ſanus ad id tenebitur, vt etiam do-
cent in terminis Hoſtienſis, Henricus, Aſtenſis, An-
gelus, Sylueſter, Ioannes de Friburgo, & Sanchez.
201 † In caſu autem, in quo coniux ſanus liberatur à red-
ditione debiti, & cohabitatione nō liberatur ab aliis
oneribus, ſeruitiis, & obſequiis leproſo exhibendis,
quæ inter coniuges conſueuerunt, & debent præſta-
ri, ac poſſunt abſque vitæ periculo præſtari, vt docent
P.Barboſa, Farinacius, Sanchez, Villalobos *locis ſuprà
num.196 relatis.* Sylueſter *v.lepra num.3.* & Armilla *v.eo-
dem num.3.* Qua de cauſa etiam Hoſtienſis, Henricus,
Ioannes de Friburgo, Aſtenſis, & Sanchez dixerunt
coniugem ſanum teneri habitare prope domum al-
terius leproſi, ſicut etiam filios debere eſſe apud con-
iugem ſanum, ne inficiantur, tradunt iidem Sylue-
ſter, Armilla, Villalobos, *locis citatis*, Ioannes de Fri-
burgo *loco ſuprà n.181. citato, q.68.* & Sanchez *d.diſp 24.
n.32.* vbi refert Gregorium Lopez aſſerentem id eſſe
omniū, & ita diſponi *l.Regia 7.tit.2 p 4.* An verò con-
iux ſanus, qui ſcienter contraxit cum leproſo teneatur
in eadem domo habitare cum periculo infectionis
notabilis conſtat ex dictis à *n.*188 *ad* 194. Similiter an
cum eodem periculo, ſi velit, poſſit cohabitare, licet
non teneatur, conſtat ex dictis *n.*193. ſed redeundo ad
debiti reddendi obligationem.

*Coniuges an, & quando teneantur, vel licitè poſſint
cum vitæ periculo, aut notabili detrimento cor-
porali debitum reddere?*

Difficultas eſt, an aliquando debitum coniugale ſit
cum periculo propriæ vitæ reddendum?
202 Et cum bonum vniuerſale priuato præponderet,
certum eſt, quod coniuges cum periculo notabilis
damni proprij corporis, aut vitę manifeſto diſcrimine
actui coniugali, ſeu generationi vacare tenebuntur, ſi
id ad ſui conſeruationem bonum commune, ſiue to-
tius vniuerſi (iuxta caſum de quo *ſuprà n.*28.) ſiue Re-
gni, ſiue communitatis (vt ſi ad pacem, regníque tran-
quillitatem deſideraretur proles habēda ex Rege, ſeu
Principe cuius ſaluti notabiliter coitus noceret) po-
poſcerit, id quod in terminis etiam P.Ledeſma, *dict.q.
64.art.1.concl.4.* Sanchez *d.diſp.24.n.11.* & Villalobos,
loco ſupra n.167. citato diffic.1 n.1. & ad id faciunt etiam
Doctores *ſuprà n.27. & d.n.28.relati.*
203 Dubium autem eſt, an ſi coniugi petenti immineat
graue incontinentiæ periculum, cui ſubueniri poſſit
per actum coniugalem, alter coniux teneatur reddere
cum notabili detrimento ſuæ corporalis ſalutis. Prima
ſententia affirmat: tum quia lex charitatis poſtulat, vt
ſalus ſpiritualis proximi præponatur propriæ ſaluti
corporali; tum quia cum matrimonium ſit inſtitutum
in remedium concupiſcentiæ, coniuges contrahendo
ſe mutuò obligant ad actum coniugalem quatenus
eſt in concupiſcentiæ remedium, ac proindè ex vi
obligationis iuſtitiæ naſcētis ex ipſo matrimonij con-
tractu alteri hoc remedio indigenti alter tenetur tale
remedium exhibere etiam cum periculo proprio cor-
porali, ſicut Prælatus tenetur in graui ſubditi neceſſi-
tate ſpirituali etiam cum periculo propriæ vitæ, & ſa-
lutis ſubuenire ſubdito, eo quod ex iuſtitia, & offi-
cio teneatur prouidere ſubdito. Ita in terminis P.Le-
deſma *d. quaſt.64.art.1. concl.3.* quam ſequuntur Ro-
driquez *1.p.ſum. cap.242 n.2.* & Vega *1 p.ſum.78.caſu 3.*
& pro hac opinione faciunt auctores docentes inua-
ſum iniuſtè exiſtentem in ſtatu gratiæ, qui non poteſt
alio modo ſe defendere, niſi occidendo iniuſtum in-
uaſorem, teneri lege charitatis eum non occidere, ſed
ſinere ſe occidi, ne illius ſalus pereat; & ij ſunt Ger-
ſon *in tract.de Euchar.* Hugo de S.Victore *in opuſcul. de
charitate,* Auguſtinus de Anchona *opuſc.1.de auctoritate
Eccleſiæ q.52.art 3.* Abulenſis *in c.5.Matth q.109.* & non-
nulli alij, quos Sayrus *lib.7 clau.c.10.n.13.* refert.
Secunda ſententia aſſerit non teneri reddere, ſed ſi 204
velit poſſe licitè reddere, idque eſſe laudabile. Ita
Maior, Coninch, Reginaldus, Bonacina, Conradus,
Hurtadus, Auerſa, Villalobos, Layman *locis ſuprà num.
167.allegatis.* P.Soto *d.lection.16.de contractu, & vſu ma-
trimonij fine,* Baſilius, Pontius *d.lib.10.c.14.n.4.& eodem
lib.c.2.n 7 fine,* & Sanchez *d.lib.9.d diſp.24.n.12.* Prima
pars, quod non teneatur. Probatur, tum quia ex vna
parte coniux non ſe obligat per contractum matri-
monij ad reddendum præcisè, ſed ſalua (vt *ſuprà d.n.*
167. oſtenſum eſt) incolumitate perſonæ iuxta ordi-
nem naturæ, qui eſt, vt ſuæ incolumitati prius conſu-
latur; vnde differt à Prælato, qui ad conſulendum
ouibus tenetur omnino ex officio, nec aliud ſibi in-
cumbit ex munere ſibi iniuncto, quamuis etiam nec
ipſe (licet ei ita ſingulariter incumbat ſuorum ſalu-
tem procurare) teneatur cum vitæ periculo alicuius
priuati adulti (qui voluntariè delinquit) peccatum
impedire, vt in terminis Coninch, & Layman *vbi ſu-
prà*; tum quia ex altera parte lex, ſeu ordo charitatis
tunc tantum poſcit, vt homo plus diligat bonum ſpi-
rituale proximi, quàm ſuum corporale, quando idem
proximus eſt in extrema neceſſitate ſpirituali, nec po-
teſt alia via illius ſaluti conſuli; coniux autem laborās
periculo incontinentiæ, vel propter vehementes paſ-
ſiones, vel ob exuberantem humorem non eſt in ex-
trema neceſſitate abſolutè, cum & aliis mediis pericu-
lo illi incontinentiæ poſſit ſubueniri, & ſi peccet, id
voluntariè, & ex malitia ſua faciat. † Qua de cauſa 205
etiam iniuſtè aggreſſus ſciens moraliter ſe eſſe in ſtatu
gratiæ (ſi alio modo non poteſt euadere) licitè poteſt
occidere aggreſſorem, non verò tenetur ſinere ſe oc-
cidi, ne aggreſſoris anima pereat; quia is non eſt in ex-
trema neceſſitate ſpirituali abſolutè, ſed voluntariè,
& ex malitia ſua; & conſequenter non inuaſo ſe tuen-
ti, ſed illi peccatum, & mors non ſolum corporis, ſed
etiam animæ, ſi non deſiſtat, & ſi non conteratur, im-
putabitur; vt contra DD. *n.*203. *relatos* docent S.Tho-
mas *2.2.q.69.ar.7.ibid.* Caietanus, Petrus de Aragon,
Michael Salon, Pet. Nauarrus *lib.2. de reſtit c.3. n.32.*
M.Nauarrus *in ſum.c.15.n.2.* Victoria *relect.de homicidio
n.17.* Ludouicus Molina *tom.4 de iuſt tract.2.diſput.11.*
Sayrus *d cap.10.num.14.* Fagundez *in decalog.lib.5.cap.3.*
Raynaudus *de ortu infantium cap 9 num 12.& 23* & alij
Doctores communiter, quos latè Sayrus *d.n.14 refert.*
† Altera pars, quod licitè poſſit reddere probatur ex 206
dictis *numero* 193. & magis confirmatur, quia li-
licet lex charitatis non obliget cum vitæ periculo,
aut notabili corporis detrimento conſulere ſaluti al-
terius ſpirituali, qui non eſt in extrema neceſſitate
ſpirituali abſolutè, tamen non eſt contra ordinem
eiuſdem charitatis ſi fiat, ſed immò in id charitas incli-
nat, & eſt opus conſilij, & perfectionis, & valdè me-
ritorium (vt pluribus probat, & illuſtrat Victoria di-
cta relectione de homicidio *n.24.*) cum enim bonum
ſpirituale proximi longè excedat bonum corporale
proprium; rectè, & laudabiliter quilibet propriam ſa-
lutem corporalem poteſt periculo exponere, vt pec-
catum proximi, vel eius ſpiritualem ruinam, & animæ
perditionem impediat, licèt alioqui non teneatur; &
quamuis homo non ſit dominus ſui corporis, ſeu ſuæ
vitæ ſicut aliarum rerum, tamen aliquid dominij,
& iuris habet in vita ſua (vt præfatus Victoria do-
cet) ratione cuius, qui nocet in corpore non ſolum
facit Deo, qui eſt ſupremus Dominus vitæ, ſed etiam
ipſi

Digitized by Google

ipsi homini priuato iniuriam, vnde huic iuri (licet alioqui non teneatur) potest homo laudabiliter cedere, vt saluti; & bono proximo spirituali aliàs periclitanti prospiciat. † Quam ob causam etiam iniustè inuasum, qui sibi moraliter nullius est conscius
207 culpæ, non teneri (etsi ei permissum sit) inuasorem iniquum occidere, sed ad exercitium charitatis licitè posse omittere sui defensionem, & sinere se confodi docent Victoria *d. n.* 24. Facundez *d. cap.* 3. *n.* 9. Raynandus *d. cap.* 9. *n.* 20. *&* 26. Corduba *lib.* 1. *q.* 38. *in fine,* Sanchez *lib.* 9. *disp.* 20. *n.* 16. Toletus *lib.* 5. *sum. cap.* 6. *n.* 7. Emanuel Sà *v. homicidium n.* 17. Filliuccius *to.* 2. *tract.* 29. *cap.* 3. *n.* 45. Sayrus *lib* 7. *clau. cap* 9. *n.* 19. Augustinus Barbosa alios allegans *to.* 4. *ad decreta collect. ad cap. non est nostrum* 23. *q.* 5. Petrus Nauarrus *d. cap.* 3. *n.* 61. Lessius *de iustitia lib.* 2. *n.* 55. & Molina *dict tract.* 3. *disp.* 14. *concl.* 3.
208 † *Vbi & disp.* 1. *num.* 4. *&* 7. id declarans ait, quod licet homo non habeat dominium vitæ suæ, & membrorum suorum, vtpote soli Deo reseruatum iuxta illud *cap.* 16. *Tu es dominus. qui vitæ & mortis habes imperium,* & Deuter. *c.* 32. *Ego occidam, & viuere faciam;* tamen à Deo constitutus est administrator, & custos vitæ suæ, & suorum membrorum; sunt enim hæc donum quoddam à Deo concessum homini in bonum honestum ipsius, & aliorum, vt ipse vitâ, & membris vtatur, fruatúrque ad varias functiones in finem conseruandæ spiritualis, & temporalis vitæ necessarias, vnde potest vti vitâ suâ, & membris, & de illis disponere ad omnia, quæ in eundem finem recta ratio postulauerit *arg. text. in l.* 1. *ff. vsufructuarius quomodo caueat,* & latè idem Molina *d. disp.* 1. *n.* 4. 6. *&* 7. & Lessius *cap.* 9. *n.* 101. Ex hac vitæ & membrorum administratione resoluentes posse hominem periculis exponere vitam temporalem, & membra, quando id recta ratio postulauerit, veluti nauigando, vel iusto bello Rempublicam defendendo, vel iuuando Principem proprium; ac proindè ad eam, vel cætera membra conseruanda posse sibi abscindere membrum, vt partem in ordine ad totum, siue ea abscindendi necessitas veniat ab extrinseco, veluti à morbo, siue ab extrinseco, veluti ex iussu Tyranni alioquin mortem illicò illaturi, nisi quis sibi ipsi manum obtruncaret, vt contra Sotum *de iustitia lib.* 5. *q.* 2. tradunt Molina *d. n.* 6. & Lessius *d. n.* 101. subdens tamen oppositũ fore respectu occisionis sui ipsius, quia hæc nunquam potest esse medium necessarium ad saluandum aliquid in homine ipso præstantius vitâ, & ideo nullo casu licitum esse priuata auctoritate se interficere. Hinc scilicet cum à Deo administrationem, & custodiam vitæ nostræ habeamus, rectè concludit Molina *d. concl.* 3. Deum, licet ipse solus dominium retinuerit, facultatem tamen, & administrationem illius nobis non denegasse ad tam egregium virtutis actum in ipsius obsequium, & consequenter in tantum virtutis, ac meriti nostrum bonum, qualis est impedire proximi spiritualem ruinam, illiusque æternæ saluti prospicere exponendo periculo vitã corporalẽ propriam. Quare quod dicit Auersa *loco suprà n.* 167. *citato,* scilicet ad euitandam alterius incontinentiam coniugem cum periculo suæ salutis regulariter nõ posse licitè reddere, dũ alter potest pro sua voluntate sibi subuenire, & aliis quoque remediis spiritualibus adiuuari, sibi autem præsentaneum mortis periculum immineret; sed non existente suo periculo, aut apparẽte maximo periculo spirituali alterius, tunc posse; hoc, inquã, Auersæ dictũ quoad primam partem procedere non potest, quãdo licet laborãs periculo incontinẽtiæ possit sua sola voluntate sibi subuenire, & aliis remediis vti, alter tamẽ coniux, qui non nisi cũ magno suæ salutis detrimento copulam exercere valet, agnoscit, vel probabiliter timet, quod nisi ipse oblatione, vel redditione debiti illi succurrat, consentit in fornicationẽ, vel pollutionẽ.

D. Io. Angel. Bossius, De effect. lib. contr. Matrim.

§. X.

Cum periculo salutis exigentis debitum alter coniux non tenetur reddere debitum, & an licitè possit reddere.

NON solum autem quando ex debiti redditione timetur probabiliter periculum notabilis, & 209
grauis detrimenti corporalis proprij, sed etiam si reddendo sit periculum notabilis, & grauis damni salutis alterius exigentis non tenetur reddere, vt in vniuersum docent Sotus 4. *dist.* 31. *qu. vnica, art.* 3. *paulò post principium versic. Quod si rursus arguas,* Lopez 1. *p. instruct. cap.* 80. *§. imò etiam, fine.* Sanchez *lib.* 9. *disp.* 6. *n.* 13. *versic. Ad quartum. & disp.* 24. *n.* 9. alios referens, & Basilius Pontius *lib.* 10. *cap.* 14. *n.* 2. *fine.* & loquentes in casu particulari de concubitu cum vxore tempore puerperij, seu à partu, quem aiunt esse culpam lethalem tam in petente quam in reddente, si ex eo puerperæ adhuc ob partum infirmæ, & morbo laboranti immineat periculum mortis, vel notabilis aggrauationis morbi, Paludanus *in* 4. *dist.* 32. *q.* 1. *art.* 3. *in fine.* Syluester *v. debitum quæst.* 5. Armilla *v. matrimonium n.* 67. D. Antoninus 3. *p. tit.* 1. *cap.* 20. §. 4. Azorius 3 *p lib.* 1. *cap.* 31 *q.* 15. Coninch *disp.* 34. *n.* 78. quod idem ait Sanchez *disp.* 22. *n.* 11. colligitur ex aliis Doctoribus *suprà num.* 16. *relatis.* Probat rectè Sotus, quia sicut Domino petenti gladium ad se perimendum, vel inferendum sibi damnum circa corpus, in quod nullum habet dominium naturale in ordine ad illum vsum interfectionis, vel damni inferendi, quis non tenetur tunc restituere, sed potest restitutionem in aliud tempus differre; ita pariter coniux non tenetur reddere debitum coniugale, quando aduertit petenti magnum periculum salutis, aut notabilis detrimenti corporis, in quod non habet dominium impendere, sed potest in aliud tempus differre redditionem. Immò si tale periculum aduertens redderet, vel peteret, mortaliter (nisi aliqua iusta causa iuxta dicta *n.* 195. 202. *& tribus seqq* excusaretur) peccaret, vt ijdem Doctores notant, cum quilibet saltem ex charitate (cum potest sine graui suo incommodo) teneatur occurrere nocumentis magnis temporalibus proximi, illáue incurrendi occasionem præcauere.

§. XI.

Cum periculo salutis, aut notabilis damni prolis neuter coniux debitum reddere tenetur, aut potest etiam ad euitandum incontinentiæ periculum.

HInc ob eandem causam, & quia parentes ex vi 210
matrimonij, & etiam speciali obligatione iustitiæ, seu pietatis tenentur ad conseruandam prolem siue conceptam, siue natam, & abstinere ab omnib. quæ illam lædere possunt (vt latiùs *infrà c.* 9. agentes de obligatione parentum erga prolem in fieri explicabimus) vel illius generationi obsistere, neuter coniux tenetur reddere debitum cum periculo damni notabilis prolis. † Quando verò censendum sit fore tale periculum, aut damnum, an si concubitus habeatur tempore menstrui, vel tempore, quo vxor iam concepit, & est grauida, aut vxor sit amens, seu furiosa, vel modus coëundi obnoxius sit seminis effusioni extra vas, vel nocumento fœtus concepti, examinabitur infrà cum de vsu licito, vel illicito matrimonij, vel cũ de obligatione cõiugum erga prolem in fieri. Hic solũ explicabo sequentia dubia, de quib. hoc loco, quã alibi aptius agi videtur, & infrà §. 16. explicabitur quãdo tẽpore amẽtiæ adsit periculũ prolis, si debitũ cũ vxore amẽti copula coniugalis habeatur.

D 2 Vxor

Digitized by Google

Vxor lactans an teneatur reddere debitum, & an, & quando tempore, quo sobolem mater lactat, licitus, vel illicitus sit concubitus?

212 Primum dubium, An mulier proprio lacte filium lactans ratione euitandi damni prolis possit interim viro petenti negare debitũ; an verò teneatur reddere. Ante cuius solutionem notandum, ex concubitu lactantis lac decrescere, & etiam exsiccari, & omninò deficere posse. Nam (vt scribit Galenus *lib. 1. de sanitate tuenda*, cuius verba etiam refert Tiraquellus *lege 15. connubiali n. 139.*) ex concubitu sæpè cóceptio prouenit, & cũ mulier ex illo concubitu conceperit, sanguis ille, qui in maternis vberibus in naturã lactis albescebat, albescere desinit; & ad inferiora eiusdem matris viscera descendere incipit ad nouum conceptum formamdum, atque nutriendum. Sicut è contra postquam sanguis ille in matris visceribus corpus effinxit, atque aluit, adueniente iam partus tempore ad materna vbera conscendit, & in naturam lactis albescit. Addit Galenus concepto nouo fœtu lac nõ solũ colligi exiguum in vberibus, sed peius, & deterius. Vide etiam Plinium *l. 28. naturalis historiæ c. 9 ad principiũ* ait. Quod concipere nutrices exitiosũ est infantibus lactentibus. Addit *d. leg. 5. n. 40.* Tiraquell. ex Aetij Quaternionis, & Ioannis Serapionis, aliorumq; medicorũ sententia nõ solũ lactenti, sed etiã fœtui de nouo cócepto frequẽter lethale esse exercere actũ coniugalẽ.

213 Igitur ob prædicta Tiraquellus monet, quantum fieri potest, citra pudicitiæ periculũ abstinenendum esse à cócubitu cum vxoribus pueros lactentibus, & ita videtur censere esse illicitũ talem cócubitũ; quod clarius docuerunt Butrius *in rubr. de sponsalibus n. 14. & ibi* Alex. de Neuo *n. 21. casu 2.* aientes, *esse mortale peccatũ petere, & reddere debitũ tempore, quo mater sobolẽ lactat.* Quibus fauet textus in c. eius d. 5. desũptus ex Greg. *responsione 10. ad August.* vbi talis concubitus videtur prohibitus, sicut prohibitũ esse tenet ibidem Dominicus *notab. 1. cum dicatur; Ad eius verò concubitũ vir accedere non debet, quousq; qui gignitur, ablactetur*, quod si talis concubitus est illicitus, nulla interim, dum vxor puerum lactat, erit obligatio reddendi debitum.

214 Alij verò absolutè sentiunt esse licitũ actũ coniugalem tẽpore, quo proles nata lactatur, & ita neutrũ coniugẽ excusari à debiti redditione. Fundãtur, quod indè nullũ immineat periculũ notabilis momẽti prolis, quæ lactatur, neq; fœtui, qui concipitur, vt experientiã cóstare videtur (cum parentes pauperes nulla obseruent tempora, quibus à venere abstineant, nec prolem nutrici lactandam committant, & tamen id in notabile damnum prolis resultare non agnoscitur) neq; etiam in tali cócubitu vlla apparet inordinatio, aut deformitas, ita in terminis Filliuccius *to. 1 p. 2. t. 10. cap. 9. nu 337.* Coninch *disp 34. n. 78. fine*, Hurtadus *disp. 10. n 13* August Barbosa *collectan. ad d. c. Ad eius verò n. 1. d. 5.* Villallobos *p. 1. tr. 13. diffic. 41. n. 9.* Martinus Perez *de matr. d. sp. 49. s. 3. n. 20.* Castrus Palaus *p. 5. tr. 28. disp 3. puncto 4. §. 4 nu. 14.* Leandrus Discalceatus *de sacr. p. 2. tr. 9. dist. 25 q. 26.* Bonac. *de matr. q. 4. puncto 1. n. 11.* Et eiusdem sentẽtiæ videntur *Turrecrem. in d. c. Ad eius verò n. 1.* Ricchard. *4. dist. 32. art. 4. q. 1. in corpore, fine.* Astensis *d. tit. 10. art. 4. q. vltima.* Rosella *v. Debitũ n 9.* dum aiũt iuxta dictum Gregorij *in citato cap. Ad eius.* solum esse consiliũ eo tempore, quo fœmina puerum lactat non petere, & idem videtur sentire Sanch. *lib. 9 disp. 22. nu. 14.*

215 Sed Pet. Ledesma *q. 64. art. 1. quarta difficultate initio*, Megalius *2. p. instit. peregrinæ lib 2. cap. 23. q. 1. nu. 21.* Bonacina *q. 4. p. num 11.* Basilius Pontius *lib. 10. cap. 14. n. 9.* Villallobos *p. 1. tr. 13. diffic. 41. nu. 9.* & Auersa *q. 21. s. 6. fine* melius distinguunt, scilicet, quod si parentes infantis lactentis sunt diuites, & possunt infantem alteri nutrici alendum tradere, cum tunc nullum sit prolis periculum, & ex alia parte nulla agnoscatur inordinatio & deformitas in tali actu cóiugali, licitum est petere, & reddere, & neuter potest debitum negare, & ita vera est præcedens opinio, & iuxta hoc dictum Gregorij rectè explicatur, quod non contineat præceptum, sed monitionem, seu consiliũ. Quod cósilium fundatur in hoc, quod aliquo modo videatur cótra pietatem tradere filios nutricibus alendos. Si verò parentes sint personæ ita pauperes, vt casu, quo mater lactans nouum ex concubitu conciperet fœtum, nullo modo filiũ alieno lacte nutriendũ tradere possint, nec eum, sine eius probabili vitæ periculo absque lacte nutrire valeant, & ob nouam conceptionem mater, attentã eius natura, & temperamento ex anteacta experientia sciret, vel probabiliter timeret lac fore exsiccandum, vel valdè exiguum, aut proli perniciosum in vberibus colligendum; tunc pater, & mater tam in petendo, quàm in reddendo debitum peccarent mortaliter siquidem exponerent se periculo reddendi se impotentes ad alendum infantem; ac proindè pietas filio debita grauiter læderetur, & ita neuter teneretur reddere, & id saltem ex parte approbat etiam Sanchez *numero 15.* dicens in hoc casu matrem lactantem non teneri reddere. † Addit tamen (& eum sequitur Palaus 216
loco citato) quod non damnaret virum exigentem, eo quod ea esset iusta causa prolem exponendi, ne tam diu cogatur ab vsu coniugij abstinere cum tanta difficultate, immò morali impossibilitate aut alia via posset proli consulere, quærens virum pium, qui eam eleemosynam, qua filius lactans apud aliam nutricem aleretur eroget, sicut si mater obiret; subdit vero Sanchez matrem non teneri tanto se damno, & periculo similem patiendi dolorem exponere, & consequenter posse negare debitum. Verum cum filium necare censeatur, qui publicis locis misericordiæ causa ædificatis eum exponit (vt habetur in lege necare ff. de liberis agnoscendis cuius verba sunt: *Necare videtur non tantum qui partum præfocat, sed & is, qui abijcit & qui alimoniam denegat, & is qui publicis locis misericordiæ causa exponit, quam ipse non habet:* vbi Glossa, verbo publicis locis, interpretatur, id est ad hospitale) etiamsi parentes pauperes filium lactentem ad Xenodochium mittere possent in casu, quo mater lactans ex concubitu grauida efficeretur, adhuc huic periculo se exponendo grauiter contra pietatem peccare videntur (id quod expressè asserit Megalius *d. num. 21. quod dictum*) nec excusari ea de causa, ne cogantur solum per aliquod tempus mensium, vel ad summum vnius anni abstinere ab actu coniugali, per quod tempus possunt separatione tori, & aliis mediis euitare vehementes carnis tentationes. † Quod si verè alterius incontinentiæ periculum 217
probabile immineret, Megalius *d. num. 21. versic. limita tamen*, eo casu asserit licitum esse concubitum cum matre lactante, & esse obligationem reddendi debitum non obstante periculo corporali filij lactentis; cum enim tunc (inquit) concurreret spirituale periculum alterius parentis (quod est altioris ordinis) cum corporali periculo filij (quod est ordinis inferioris) ideo periculum propriæ incontinentiæ parentes potius, quàm periculum mortis corporalis filij effugere deberent. At posito quod in casu, quo lactans efficeretur grauida filius lactens ex defectu, vel malignitate lactis, vel ex expositione ad hospitale verè proli immineret probabile mortis periculum, aut notabilis damni, mihi videtur dicendum nullo modo, & nunquam esse licitum concubitum etiam ad euitandum incontinentiæ periculum, vt etiam in terminis tradit Pontius *dicto numero septimo, & dicto numero nono*, & in simili de

actu coniugali cum periculo abortus vrgente periculo incontinentiæ docet Sanchez *d.disp.* 22. *nu.*1. negans licere vti eo incontinentiæ remedio cum tali periculo abortus, quem *Raynaudus de ortu infantium cap.* 11. *num.* 8. sequitur, vbi & dicit mulierem prægnantem non posse licitè cum periculo fœtus vti ieiunio ad euitandum incontinentiæ periculum. Quia, cum periculo incontinentiæ parentes subuenire possint separatione tori, vel etiam habitationis in eadem domo, orationes, sacramẽtorum frequentia, & aliis mediis absq; prolis damno, non eis licet tali incontinentię periculo occurrere cum periculo mortis, vel notabilis damni prolis innocentis, quam fouere, & alere tenentur.

218 Ex dictis *n.*215. *& seqq.* infertur Nutrices, quæ alienos filios præsertim nobiliũ, atq; adeo delicatiores lactandos suscipiunt grauiter peccare exercendo actum coniugalem, quando inde timent illis notabile damnum euenturum ob lactis defectum, & postea illud agnoscentes volunt occultare, ne reprehendantur, aut expellantur.

Licétne debitum coniugale negare ad euitandam prolis multiplicitatem, & an ea de causa coniuges mutuo consensu, aut pacto possint licitè à copula abstinere?

219 Dubium secundum, an ad multitudinem filiorum, qui notabile incommodum quoad alimenta necessaria inde paterentur, euitandam liceat negare debitum coniugale. Et prima sententia asserit non licere, sed peccatum mortale esse, negare debitũ coniugale ob multitudinem filiorum, etiamsi ob parentũ paupertatem difficilè alendi sint, & etiam secluso omni incontinentiæ periculo in petente. Ita Angelus *v. Debitum coniugale n.*15. Syluest. *eod. q.*8. Nauarr. *in sum. c.*16. *n.*25. Lopez *de instr. c.*79. *paulò post initium, vers. peccat.* Graffius *p.*1. *decis. aur. lib.*2. *c.*82. *n.*1. *fine* (qui cum nonnullis aliis à Sanchez *lib.*9. *disp.*25. *n.*2. relatis absolutè aiunt multitudinem prolis non excusare à redditione debiti.) Rebellus *p.*2. *lib.*2. *q.*16. *n.*5 & Coninch *disp.*34. *n.*24. qui expresẽ asserunt nefas esse negare debitum, ne plures nascantur filij, etiamsi parentes eos alere nõ possint; Et idem docet Texeda *to.*2. *l.*4. *tra.* 1. *contr.* 12. *n.*129. relatos à Diana *p.*9. *tra.*7. *resolut.*3. Probatur hæc sententia, quia cum generatio, & multiplicatio prolis spectet ad præcipuũ finẽ matrimonij; videtur absurdum, coniugem eximi ab obligatione actus coniugalis, ne generatio, & prolis multiplicatio sequatur. Neque hanc debiti obligationem tollit damnum prolis futuræ ex indigentia, cum melius sit proli nasci, & viuere inopem, quàm nullo modo nasci. Neque etiã ab eadem obligatione eximit magnum coniugũ incommodũ in alenda prole, sicut ab aliorũ debitorum soluendorum obligatione excusat magna debitoris in soluendo incõmoditas; tum quia prolis generatio, & susceptio (vt dictũ est) matrimonij est finis præcipuus, & magnũ bonum, cuius gratia cõiuges in ipso matrimonij cõtractu susceperunt omne incommodũ perferendũ, atq; adeo illud tolerare constanter debent: Tum quia ius, quod habet coniux in alterius corpus, cum sit maximi momenti, videtur præualere tali incõmodo. Addit Coninch vix contingere, vt coniugi vtenti eodem toro, & petenti debitũ non sit periculũ incõtinentiæ. Et easdem ob rationes etiam Layman *lib.*5. *tra.*10. *p.*3. *c.*1. *nu.*16. existimat, secluso pacto continendi ea de causa inter coniuges inito ordinariè esse peccatũ mortale cõiugi petẽti negare debitũ ob eam causã, nè proles multiplicetur: Et quamuis si verè ob nouæ prolis generationem parentes, vel proles ad extremã penuriam redigendi sint putet debitum negari posse (proptereáque dixerit, *ordinariè, & non absolutè esse peccatum negare*) subdit tamen id iis, qui inter Christianos viuunt, rarò euenturum, cum in piorum hominum, multoque magis Dei auxilio, qui cœli volatilia pascit Matth. 6. confidere oporteat.

D. Io. Angel. Bossius, De effect. lib. contr. Matrim.

Altera & verior sententia tenet, secluso in petente incontinentiæ periculo, licere vtrique cõiugi negare debitum coniugale, quando plures iam sunt liberi, quàm à parentibus ob eorum inopiã sustentari possint noua adueniente prole; quod probatur, tũ quia sicut in cæteris debitis ex iustitia magna incommoditas restituendi eximit ab obligatione restituẽdi, ita non mirum ob magnam incommoditatem, seu difficultatẽ alendi filios, si excusentur coniuges ab obligatione reddendi debitum coniugale; tum quia redditio debiti esset in notabile damnum filiorum iam susceptorum, qui aliis filiis genitis longè difficiliùs à parentibus facultatibus destitutis ali poterunt, ac proinde in hoc casu parentes pauperes, qui non sũt tot filios alendo, licet non excusarentur à redditione debiti ob periculum damni prolis nascituræ, tamen excusantur, & non tenentur reddere ob periculũ detrimenti, seu damni filiorum iam genitorum, & eo magis cessaret obligatio reddendi, si noua prole suscepta pudicitia vxoris, & filiorum ante susceptorũ, quibus alendis, & educandis coniux non sufficeret, periclitaretur. Confirmatur hæc sententia ratione de qua infrà *num.*227. & ita in terminis Pet. Ledesma *q.*64. *art.*1. *Quinta difficultate concl.*2. *in fine articuli.* Basilius Pontius *lib.*10. *c.*3. *n.*7. Sanch. *d. disp.*25. *n.*3. Villalobos *d tract.*13. *diffic.*49. *n.*2. *quibus concordare videntur* Sotus *d. dist.*32. *q. vnica a* 1. *ante medium, vers. Quid autem si longa.* Emanuel Sà *v. Debitum coniugale n.*18. Reginaldus *lib.*31. *n.*289. Comitolus *lib.*1. *resp. mor. q.*136. *n.*10. Diana *d. res.*3. Fagundez *in decal lib.*7. *c.*....*n.*49. Bonac. *d. q.*4 *punct.*1. *n.*13. & Hurtad. *d. d. disp.*10. *n.*54. qui omnes aiunt non esse peccatum saltem mortale negare (secluso in petente incontinentiæ periculo) debitum coniugale, quia plures iam sunt filij, quàm vt ali possint à parentibus. Declarant autem Petrus Ledesma, Reginaldus, Villalobos, & Bonacina id procedere, quando parentibus non suppeterent facultates sufficientes ad filios alendos, dum vterque, vel alter eorum viueret; secus vbi sint sufficientes ipsis parentibus superstitibus, quamuis post eorundem parentum obitum diuisæ inter singulos liberos non sufficerent ad singulorum vitam sustentandam; eo quod sufficiat parentibus alere filios dum viuunt, ac proinde si post eorum obitum facultates sint singulis minus sufficientes, eorum erit aliundè quærere.

221 Quare si parentes abundent bonis pro filiis alendis, licet multiplicatis saltem ipsis viuentibus, vel aliunde sine notabili incõmodo illis prouidere possent de sufficiente sustentatione, non excusarẽtur ab obligatione reddendi ex eo, quod plures filij nascantur, sed hac de causa, ne proles multiplicaretur negando, mortaliter peccaret, vt omnes Doctores pro vtraque sententia relati tradunt, & conuincit ratio *n.*219. ad confirmandam priorem sentẽtiam adducta, cum enim multiplicatione prolis magis, ac magis obtineatur finis præcipuus matrimonij, quod ad prolis generationem institutum est, repugnat, & absurdum est dicere eam multiplicationem eximere ab obligatione reddendi.

222 Conueniunt etiam DD. tam in casu, quo parentes vtpote diuites possent prolem multiplicatam alere, quàm in casu, quo ob paupertatem non essent alendo, posse ex mutuo consensu, vel pacto abstinere ab vsu coniugij, & seruare continentiam, ne plures nascantur filij, quia non tenentur ad vsum matrimonij, modo non sit illis periculum incontinentiæ. Ita ex præallegatis DD. Sot. Sanch. Villal. Bonac. Coninch, Layman *locis sup. n.*219. *&* 220. *relatis.* Nauar. *d. c.*16. *n.*33. Graffius

Digitized by Google

Graffius *d. cap.* 82. D. Antoninus *p.* 3. *tit.* 1. *cap.* 20. §. 6. Philiarcus *de officio Sacerdotis tom.* 1. *p.* 2. *lib.* 4. *cap.* 19. §. Tertiò *peccat*, Lopez *d. p.* 1. *cap.* 85. *initio*, & alij à Sanchez *d. disp.* 25. *num.* 1. *relati.* Dixi, *modo absit &c.* quia si in vno coniuge sit periculum incontinentiæ, alter, non obstante præcedenti mutuo consensu, vel pacto abstinendi è copula, teneretur non solùm reddere debitum eidem coniugi existenti in periculo petenti expresśè, vel tacitè per signa non audenti ob verecundiam petere verbo(vt tradunt citati Doctores, & constat ex dictis *suprà n.* 31.) sed etiam eodem coniuge periculo incontinentiæ laborante nullo modo petente neque expresśè, neque tacitè teneretur petere, & offerre ei copulam saltem ex charitate, vt constat ex dictis *suprà n.* 17. Nauarrus autem, Lopez, & Graffius, qui videntur desiderare tacitam saltem petitionem coniugis existentis in periculo incontinentiæ, vt alter ei debeat offerre actum coniugalem, possunt rectè intelligi, vt velint eo casu non teneri ex iustitia iuxta dicta *suprà* 22.

Negaríne possit coniugale debitum, ne proles concipiatur ex maculato sanguine?

223 Dubium tertium, an coniux, qui contraxit matrimonium cum altero maculati sanguinis, purà valde ignobili, vel originem ducente à Iudæis, vel Saracenis possit licitè abstinere à copula, & negare debitum, ne concipiatur, & nascatur proles affecta simili maculâ. Et dicendum non licere, sed esse lethale peccatum ob eam causam debitũ coniugi maculato negare; cum talis macula nõ impediat matrimonij valorem, & consequenter nec ius exigendi debitum coniugale, & obligationem reddendi. Ita Sotus *d. art.* 1. *immediatè ante citatum versic. Quod autem,* Graffius *d. cap.* 82. Sanchez *d. disp.* 25. *n.* 4. Villalobos *d. diffic.* 49. *n.* 3. *&* Fagundez *d cap.* 3. *n.* 49. *fine.*

§. XII.

Ad euitandum detrimentum in re familiari, vel in fama, an liceat negare debitum coniugale?

224 AN verò sicut ad euitandum corporale detrimẽtum proprium, vel prolis vterque coniux potest licitè negare debitũ coniugale, ita etiã liceat illud negare ad vitandum magnũ in bonis pecuniariis, seu fortunæ, & in fama detrimentum, vel ad magnam in illis vtilitatem acquirendam. Affirmant P. Ledesma *d. q.* 64. *art.* 1. *in fine*, Sanch. *d. disp.* 25. *n.* 5. *& eod. lib. d. disp.* 4. *n.* 13. Comitolus *d. q.* 136. *n.* 8. *versic. Sextum & n.* 10. *versic. Quartum*, & Reginaldus *d. lib.* 31. *n.* 290. Et congruam rationem affert Ledesma, scilicet, quia in ipso matrimonij contractu coniuges pollicentur sibi inuicem mutuum obsequium, & operarum communionem, quantum ad œconomiam, & propriæ domus gubernationem pertinet, & ad hoc tendit societas coniugalis; quare quoties viri prudentis arbitrio ad familiæ gubernationem, & rei familiaris necessitatem pertinet negare debitum, exigitúrve absentia coniugis copulæ impeditiua, etiam per longum tempus; absentia, & debiti negatio non debet cẽseri irrationabilis, & illicita, & ad id faciunt, quæ infrà dicemus cum de mutua coniugum obligatione cohabitandi agentes, vbi explicabimus quandonam coniux possit licitè abesse etiam altero inuito; & id docent etiam Coninch *disp.* 31. *num.* 40. Fagundez *id decalog. lib.* 4. *cap.* 14. *numero* 12. & Gutierez *de matrimonio numero* 92. *numero* 7. *fine.*

* *
*

Liceátne marito negare vxori debitum coniugale obdotem non solutam?

Non ideo tamen maritus, cui dos promissa à parentibus vxoris statuto tempore non persoluitur, potest negare debitum coniugale eidem vxori ob dotem non solutam, vt inde iidem parentes ad eandem dotem soluendam adducantur, & ita ipsa diutius dotis lucro non careat. Etenim obligatio reddendi debitum non ex dotis traditione, sed ex ipso matrimonij contractu oritur. Et ita docent Auctores communiter, Angelus *verbo Dos num.* 9. Syluester *eod n.* 11. Armilla *eodem num.* 11. Couarruuias *de spons. p.* 2. *cap.* 7. *initio. num.* 2. Molina *de iustit. tom.* 2. *disp.* 425. *n* 6. Emanuel Sà *verbo Dos n* 3 & Sanchez *lib.* 9 *disp.* 5. *n.* 1. Neque contrarium (vt notauit Molina *ibidem*) voluerunt Dororores à Couarruuia *d. n.* 2. & à Sanchez *nu.* 11. *&* 12. *relati* quatenus aiunt maritum propter dotem promissam suo tempore non solutam, posse non traducere vxorem, vel iam traductam expellere à cohabitatione: non enim propterea sentiunt maritum posse negare vxori consortium maritale, quod consistit in ipso coniugij vsu, & debiti coniugalis redditione, sed posse negare sustentationem, & ad summum reliqua, quæ ad sustentationem spectant, inter quæ enumeratur etiam habitatio. An verò ratione dotis non solutæ liceat marito vxorem non traducere, vel traductam domo expellere examinabitur infrà, cum de obligatione mutua coniugum cohabitandi. 225

SVMMARIVM

§. XIII. & XIV.

Neuter coniux tenetur reddere cum non potest reddere sine proprio peccato n. 226.

Quoties actus coniugalis est hic, & nunc illicitus ex aliqua circumstantia se tenente ex parte eiusdem actus, neuter coniux tenetur reddere, nec potest licitè. numero 227. *&* 228.

Limitatur, si esset illicitus solùm ratione alicuius indecentia, aut non notabilis periculi corporis coniugum, vel prolis, & ex debiti negatione foret sequuturum aliquod graue incommodum, putà, displicentia, & iurgia inter coniuges, vel alia grauiora mala. n 228.

Coniugi petenti illicitè ratione modi, seu situs absque periculo impediendi generationem, alter licitè reddere potest, & tenetur. n. 231. *&* 234.

Actus coniugalis non seruato naturali situ absque periculo impediendi generationem est licitus respectu vtriusque coniugis, si habeatur ex aliqua iusta causa. n. 229.

Si absque causa vlla, est culpa venialis. n. 231.

Quando exigens peccat tantum venialiter petendo, non peccat reddens, & reddere tenetur. n. 230.

Viro tempore menstrui cum peccato veniali exigenti vxor licitè reddit, & reddere tenetur. n. 232.

An teneatur illum admonere, vt desistat à petitione. n. 233.

Si petitio debiti sit mala venialiter ratione finis materialiter vitiosi, redditio est licita, & debita. n. 234.

Vbi petitio debiti est mortalis solùm ob circumstantiam petentis, à qua se liberare potest, non peccat reddens, & tenetur reddere. n. 226.

Vnde vxor potest licitè, & tenetur reddere debitum marito, qui ea non consentiente solet in fine copula effundere semen extra vas. n. 239. *fine.*

Depositarius tenetur restituere rem Domino volenti illa vti in prauos vsus, dummodo non in detrimentum corporale proprium, vel alienum. ibid. & n. 237.

Ex iusta causa licet petere Sacramenta à Sacerdote administraturo

Digitized by Google

§. XIII.

Neuter coniux tenetur reddere debitum; quoties non potest reddere sine detrimento salutis spiritualis propriæ, seu sine peccato proprio.

ET quidem si cum notabile detrimento proprij corporis, vel salutis corporalis alterius, vel prolis neuter coniux tenetur reddere coniugale debitum; certè multo minus tenetur reddere, quando non potest reddere, sine periculo, & detrimento salutis spiritualis propriæ, scilicet, sine peccato proprio: lex enim matrimonij sicut non obligat ad redditionem debiti, nisi saluâ corporis substantiâ, & corporali salute; ita nisi saluâ animâ, & salute spirituali; cum nulla lex possit obligare ad id, quod sine peccato fieri nequit; ita omnes Doctores infra citandi. 226

Quare quoties actus coniugalis hic, & nunc est illicitus ex aliqua circumstantia se tenente ex parte eiusdem actus, tunc nulla est obligatio reddendi, quia talis copula est in se verè peccatum, & ita à neutro potest licitè exerceri. Vt etiam tradunt Petrus Soto *de contractu, & vsu matrimonij lect.16. fine* Sanchez *lib.9. disp.6. n.16.* Basilius Pontius *lib.10 cap 3. nu.3. & 7.* Coninch *disp.34. n.27.* Layman *lib 5. tract.10. p.3. cap.1. num.17.* Filliuccius *tom.1. p.2. tract.10 cap.9. n.311.* Bonacina *q.4. puncto 3 num.4.* & Hurtadus *disp. 10. num. 16.* Propterea coniugi petenti in loco publico, aut sacro, vel cum periculo abortus, vel vitæ corporalis propriæ, aut alterius coniugis petentis alter non tenetur reddere, quia in huiusmodi casibus copula est intrinsecè, & in se mala, & illicita; nam aduersatur honestati, vel reuerentiæ loci sacri, aut tendit ad damnum tertij, vel nocumentum vitæ propriæ, cuius non habemus dominium ad illam prodigendam illo actu, seu vsu coniugij. Et ita in aliis similibus casibus petitionis debiti, in quibus copula coniugalis hic, & nunc fit illicita non solum ex parte petentis, sed ob intrinsecam malitiam prouenientem ex circumstantia se tenentem ex parte eiusdem actus coniugalis (de quibus casibus infra cùm de vsu licito, vel illicito matrimonij, & de obligatione coniugum erga prolem in fieri) & ita etiam præallegati Doctores. Hæc tamen doctrina, an, & quomodo limitanda sit, præsertim in casu, in quo licet aliàs actus coniugalis consideratis circumstantiis ex parte eiusdem actus se tenentibus esset malus, & illicitus, & petens 227

Digitized by Google

propter hoc peccaret, ex parte tamen reddentis posset idem actus vacare culpâ, quia aliud præceptum fortius præualeret, copulæ redditionem ad maius malum vitandum dictans, & excusans ab omni culpa reddentem; puta, si copula esset hic, & nunc illicita tantum venialiter, & ex eius negatione magnum incommodum rixarum, odij, discordiarum, & simile inter coniuges foret oriturum, vel sequutura incontinentia, puta voluntaria pollutio, aut adulterium patebit ex dicendis numeris sequentibus. Hîc firmum, & indubitatum maneat, quod quoties coniux non potest reddere sine peccato, licet veniali, non tenetur, nec potest licitè reddere.

§. XIV.

Coniugi, qui illicitè petit, seu peccat exigendo debitum an alter teneatur, vel possit licitè debitum negare?

228 HInc ad controuersiam, an quoties coniux illicite petit, seu peccat petendo debitum, alter etiam peccet ei reddendo, ac proinde teneatur non reddere, vel saltem possit licitè debitum negare.

Certum est coniugi petenti illicitè, & exigendo peccanti ob circumstantiam se tenentem non ex parte solius petentis, sed ex parte actus, alterum non teneri, nec posse licitè reddere debitum coniugale, cum huiusmodi circumstantia, vt pote annexa actui coniugali reddet illum in se malum, & illicitum, ac proinde sit intrinsecè, & ex parte obiecti verũ peccatum, & consequenter à neutro coniuge possit licitè exerceri, vt dictum est num. præcedenti, & in terminis id tradunt Petrus Sotus, Sanchez, Pontius, Coninch. Bonacina, Filliuccius, Layman, Hurtadus *locis eodem numero præcedenti relatis*, & Villalobos *p.1.tract.13.diffic.47.n.1.* Coninch autem, & Layman excipiunt casum, quo copula coniugalis solum esset illicita ratione indecentiæ (v.g. solius situs, & modi coëundi) vel loci sacri, aut temporis, aut ratione alicuius non notabilis, seu grauis periculi, quod inde coniugibus, aut proli imminere, & ab altero coniuge, præsertim marito instanter exigeretur, & alter à quo petitur, præsertim vxor non posset eum à petitione auertere, neque sine magna difficultate, & grauioris incommodi (puta displicentiæ, odij, & rixarum, vel etiam mortis à petente inferendæ iuxta casum, de quo *infra nu.250 fine*) periculo, tunc coniux requisitus licitè redderet magna illa necessitate maiora mala vitandi à culpa eum excusante, non enim videtur teneri vitare minus malum cum periculo maioris; nec hac de causa reddens censetur causa indecentiæ, aut alicuius irreuerentiæ, quæ actui, coniugali, aut loco sacro, aut tempori ex alterius petentis parte prouenit, seu fit; nec etiam periculi, quod inde forte alicui euenit; nam nemo censetur causa alicuius mali, quod per accidens ex eius actione sequitur, nisi ipse teneatur hoc vitare, coniux autem requisitus in huiusmodi casu non tenetur hæc mala cum tanto incommodo vitare. Et hæc exceptio colligitur etiam ex Bonacina *num. 10. Versic. Non nego.* Vbi ait coniugi petenti illicitè, venialiter, seu cum solo peccato veniali ob circumstantiam actus coniugalis, scilicet, quia petit copulam modo indebito, & contra conuenientem, & naturalem situm, alterum posse licitè reddere ob causam euitandi odium, vel rixas, & discordias. Quod idem docent Sanchez *n.6.* Filliuccius *num.308.* Auersa *q.51 sect.5 versic. Secundo*, & Diana *p.3. tract. 4. resolut.246.* Neque obstat quod Fernandez *in medulla p 2 cap.6.§. 1. num. 6. fine* contrarium tenens obiicit, scilicet, quod quamuis permissiuè possimus minus malum pati ad fugiendum maius, aut consulere, non tamen ad id effectiuè concurrere, vt concurrit (inquit) qui debitum coniugale petenti illicitè reddit, quia non sunt facienda mala, vt eueniant bona. Nam hæc obiectio probat solum nunquam esse faciendum peccatum etiam veniale, ad aliud malum, quantumcunque magnum vitandum, quod est verum, vt dicitur de mendacio, quod nullus potest licitè dicere ad quoduis aliud malum impediendum; quia malitia moralis à mendacio nunquam potest separari; Non probat autem actum aliquem aliàs ob aliquam circumstantiam illicitum, & malum posse desinere esse malũ, & mihi hic, & nunc illicitũ ob aliquam iustam causam, cui circumstantia reddens actũ malum cedat, vt contingit, quando occurrunt duo præcepta, quorum vnum fortius obligat, quàm aliud; v.g. actus coniugalis cum detrimento salutis corporalis est illicitus ob præceptum custodiendi, & non prodigendi propriam vitam, cuius non sumus domini; tamen ad euitandam incontinentiam, & periculum animæ desinit esse malus & illicitus (vt *supra* ostensum est) quia lex charitatis de salute propria, vel proximi spirituali procuranda præualet præcepto conseruandi vitam corporalem; & circumstantia damni corporalis, vt pote mali minoris, & inferioris ordinis cedit detrimento salutis spiritualis maioris, & altioris ordinis. † Quemadmodum etiam circunstantia indecentiæ, quæ reperitur in eodem actu coniugali non seruato debito modo, & situ desinit reddere illum malum, & illicitum respectu vtriusque coniugis, quando mutatio situs (nempe fœmina est incuba, & vir succubus) accidit non captandæ voluptatis gratia, sed ex aliqua iusta causa, v.g. quia mala affectio corporis alium coitum non patitur, vel ob viri pinguedinem, vel ad vitandum periculum abortus, vel quauis aliâ causa existente, quæ alium coitum impediat, vel valdè difficilem reddat, vt tradunt communiter Doctores, quia indecentia, vt poté leuioris momenti cedit magno detrimento coniugum abstinendi perpetuò, vel longo tempore ab vsu matrimonij. Itaque sicut non obstante circumstantiâ talis indecentiæ coniugalis coitus mutato naturali situ habitus ex prædicta iusta causa non est illicitus, sed licitus respectu vtriusque coniugis, quia illa indecentia vti res leuis cedit detrimento perpetuæ, vel diuturnæ abstinentiæ à coniugali copula; ab eoque excusatur omninò à morali malitia; ita licet respectu vnius coniugis absque iusta causa exigentis vsum matrimonij modo indebito, & mutato naturali situ ratione indecentiæ sit illicitus, nec vacet culpa veniali, tamen caret culpa respectu alterius, qui debitum reddit iustâ intercedente causa, nempè vel nè coniugi petenti displiceat, vel excitet rixas, & discordias, & alia grauia incommoda in debiti negatione alioqui oritura; quibus malis cedit præfata indecentia, & ab illorum vitandorum ratione in ordine ad eundem coniugem reddentem excusatur à morali malitia; & idem est, quando occurrunt præcepta (si quæ verè sunt, de qua re *suprà num.48.* & etiam infra vbi de vsu matrimonij licito, vel illicito) ecclesiastica de continentia inter coniuges seruanda temporibus festiuis, aut ieiuniorum, aut ob percipienda sacramenta, & alter coniux absque iusta causa petit actum coniugalem; is enim peccat ratione irreuerentiæ, quæ afficit actum, at idem actus respectu coniugis reddentis ex prædictis iustis causis excusatur à culpa, quia leuis illa irreuerentia cedit maioribus malis displicentiæ, odij, aut rixarum, aut discordiarum; & obligatio, seu lex seruandi mutuum amorem coniugalem, euitandi rixas, & discordias, & alia scandala, & incommoda fortior est, & præponderat præcepto naturali, vel ecclesiastico 229

Digitized by Google

ſtico, de euitanda iu actu coniugali illa indecentia, vel irreuerentia; vnde in huiuſmodi caſu reddens non concurrit effectiuè ad actum coniugalem quatenus eſt illicitus, & peccatum; ſed quatenus licitus eſt, & permiſſus, & carens culpâ; malitia autem moralis, quæ in eodem actu contingit reſpectu petentis per accidens ſe habet reſpectu reddentis, cum præter illius voluntatem, & intentionem accidat, nec illius cauſa ſit niſi per accidens, & merè materialiter.

Quoties exigens peccat tantum venialiter exigendo, alter poteſt licitè reddere, & tenetur reddere.

230 Ex his dicendum eſt, quoties exigens debitũ coniugale peccat ſolũ venialiter, ſiue ob circumſtantiam ſe tenentem ex parte exigentis, à qua ipſe ſe poteſt liberare (vt cum exigit ob finem venialiter malum) ſiue ob circumſtantiam ſe tenentem ex parte eiuſdem exigentis, in cuius poteſtate non ſit ſe ab ea liberare (vt ſi emiſiſſet votum non petendi cum intentione ſe obligandi tantum ad veniale) ſiue ob circumſtantiam ſe tenentem ex parte actus (vt ſi exigat mutato naturali ſitu, vel temporibus, in quibus eccleſia prohibeat copulam coniugalem, nempe feſtiuis ſolemnitatibus, ieiuniorum, aut ſacramentorum percipiendorum) alter reddens nullo modo peccat, & tenetur reddere; id vti regulam generalem ſtatuunt Adrianus *in 4. vbi de matr. dubitatione* 14. §. *ex his patet. verſic. ſecundo contingit.* Petrus Sotus *d. lectione* 16. *fine*, & approbant ex Doctoribus *num.* 227. *relatu* Sanchez *num.* 6. Coninch *d. num.* 27. *& n.* 75. Laymann *num.* 18. Filliuccius *d. nu.* 308. Aueſa & Diana *locis ſuprà n.* 228. *citatis* Fagundez *in decalog. lib.* 6. *cap.* 3. *nu.* 27. Martinus Perez *de matr. diſp.* 50. *ſect.* 5. Villalobos *p.* 2. *tract.* 40. *diffic.* 15 *num.* 3 *&* 4. (vbi ait quod licet maritus tempore menſtrui petens debitum peccet venialiter ratione indecentiæ, quæ tunc in actu coniugali reperitur, vxor tamen tenetur reddere) & innuit etiam Caietanus 2. 2. *q.* 154. *art.* 1. *circa ſolutionem ad* 4. §. *Ad ſecundum, de modo.* Vbi tenens modum præter naturalem cocundi eſſe tantum peccatũ veniale ad oppoſitionem nonnullorum dicentium vxorem non eſſe vxorem ad talem actum, reſpondet quod vxor eſt vxor ad omnem actum, ex quo ſequi poteſt generatio, quamuis actus modo naturali ſit principalis, ex quo patet iuxta Caietanum vxorem viro exigenti modo indebito teneri reddere, quando non eſt periculum effuſionis ſeminis. Idem quando circumſtantia reddens copulam illicitam venialiter ſe tenet ex parte petentis tenet abſolutè Bonacina *d. num.* 9. quando vero ſe tenet ex parte actus idem tanquam probabile aſſerit, licet ſuſtineat contrarium tanquam probabilius. Sed dictum, ſeu regula quoad primam, & ſecundum partem (ſcilicet, quando exigens peccat venialiter ſolum ob circumſtantiam perſonæ, ſeu ſe tenentis ex parte ipſius, ſiue ſit in illius poteſtate ſe ab ea liberare, ſiue non) probatur, quia tunc actus coniugalis ex ſe non eſt illicitus, & petens ratidne illius circumſtantiæ prauæ non amittit ius exigendi per contractum matrimonij acquiſitum, ergo alter licitè poteſt reddere debitum, atque etiam ad id tenetur; neque propriè peccato exigentis cooperatur, ſed tantum materialiter, & per accidens, tum quia concurrit ad actum coniugalem ex iuſta cauſa ſatisfaciendi ſuæ obligationi reddendi debitum exactum; tum quia, quando petens cum peccato veniali inſtanter exigit, non obſtante quod ex parte exigentis actus coniugalis non vacet culpâ veniali, nunquam tamen deeſt alia cauſa iuſte reddens licitam debiti redditionem, illamque excuſans ab omni culpa, vt dictum eſt duobus numeris præcedentibus, & mox dicetur. Quare idem dictum, ſeu eadem regula probatur quoad omnes partes, & etiam quando exigens petit illicitè, & cum peccato veniali ob circumſtantiã actus; quia quoties actus coniugalis eſt illicitus tantum ratione culpæ venialis, quâ afficitur vel ob circumſtantiam perſonæ vel actus, nunquam eſt adeo extrinſecè, vel intrinſecè, & ex ſe ita malus, vt ex iuxſta aliqua cauſa excuſari non poſſit à malitia illa veniali, vel reſpectu vtriuſque coniugis, vel reſpectu alterius requiſiti ad actum illum reddendum, vt dictis duobus numeris præcedentibus explicatum eſt; quæ cauſa etiam non debet eſſe adeo grauis; At ordinariè, & ferè ſemper ex parte coniugis; à quo inſtanter alter cum peccato veniali exigit debitum, adeſt iuſta cauſa excuſans, ſcilicet, nè exigenti diſpliceat, vel odium, aut rixam, ſeu diſcordias excitet, & ad alia maiora mala petentem commoueat; ſicut (vt Paludanus 4. *diſt.* 32. *q.* 1. *art.* 1. *initio*, & D. Antoninus 3. *p. tit.* 1. *cap.* 20. §. 7. *verſic. nec hoc eſt reddere gladium* referunt) in Theutonia vxor militis negantis in vigilia Paſchæ debitum, quia continuerat totâ quadrageſimâ fratrem eius impetiuit, & negantem coire cum ea iugulauit, & reuerſa ad virum dixit; Hoc tu feciſti, quia me facere coëgiſti, ſcilicet non reddendo debitum; Iidem Paludanus, & Antoninus referunt aliam ſuppoſuiſſe ſe iumento. Quare cum ſemper adſit iuſta cauſa reddendi, exuſans redditionem ab illa malitia, & culpa veniali, quâ alioqui afficeretur reddens, vel propter cooperationem ad culpam exigentis, vel etiam ob indecentiam, aut irreuerentiam aliquam, quæ in actu reperiatur, ſicut poteſt, ita tenetur reddere debitum, quando exigentem non poteſt, vel non niſi cum difficultate auertere à petitione, quia quoties coniux poteſt ſine peccato tenetur (niſi aliud graue incommodum excuſet iuxta dicta in antecedentibus) reddere. Præterea vinculum iuſtitiæ obligans coniuges ad debiti redditionem fortius eſt, quam præceptum charitatis impediendi in altero coniuge culpam venialem, quam ſponte omninò committit, & quam præceptum naturale abſtinendi ab actu coniugali ratione deuis indecentiæ, aut irreuerentiæ, quæ in eo reperiatur, ac proindè præualere debet. Quare non eſt audiendus Comitolus dum *lib.* 1. *Reſp mor. q.* 156. *num.* 9. *verſic. Magis vniuerſaliter*, dicit, cum alter coniux non poteſt ſine culpa debitum petere, alterum ſine culpa poſſe negare. Quod verò in tract. de contractu matrimonij *cap.* 9. *num.* 19. dixi, ſuppoſito, quod conſummare matrimoniũ ante benedictiones ſit veniale, coniugem exactum tali opinioni adhærentem poſſe negare debitum, dictum eſt obiter, & iuxta aliam opinionem probabilem, vel intelligi debet per ſe præciſe non habito reſpectu ad cauſam iuſtificantem redditionem.

Coniugi modo indebito exigenti debitum, an ſit reddendum?

Hinc infertur primò, coniugi exigenti modo indebito quoad ſitum abſque periculo impediendi generationem, licet peccet venialiter, alterum tamen licitè poſſe reddere, & teneri reddere, ſi petentem admonitione, aut blandis precibus, aut alia ratione non poſſet commodè auertere à petitione cum tali modo. Id quod etiam in terminis tradunt Caietanus, Fagundez, Aueſa, Diana *ſuprà n. præcedenti & num.* 228. allegati. Sanchez *lib.* 9. *diſp.* 16. *num.* 8. & probabile ait Bonacina *d. puncto* 3. *nu.* 9. Immo etiam Pontius qui *d. cap.* 4. *num.* 3. non approbat dictam regulam, quod quoties exigere eſt tantum veniale, licitum ſit reddere, tamen eodem *lib.* 10 *cap.* 11. *num.* 4. 231

aſſerit

asserit, etsi peccatum veniale sit exigere modo indebito non impeditiuo generationis, nullum tamen peccatum esse reddere; idque non ob rationem numero præcedenti allatam, sed quia, inquit, peccatum veniale in hoc casu nascitur ex ipso affectu petentis, & vehementi appetitu voluptatis, cui appetitui, & affectui non cooperatur alter coniux reddens, sed exercet actum licitum coniugibus, & ordinatum ad generationem, adhuc enim & ille modus posset exerceri sine eo appetitu & affectu, quam Pontij rationem approbat etiam Diana *d. resolutione* 296. Sed reuera petitio cum indedito modo (nulla intercedente iusta causa excusans) sicut & actus ipse coniugalis respectu petentis est peccatum veniale non solum ex affectu, & vehementi appetitu voluptatis, sed & ratione indecentiæ, quæ in tali modo coëundi reperitur, nam etsi non ex vehementi appetitu voluptatis, sed solum ad exercitium libertatis vellet ita coire, & coiret, venialiter peccaret, non alia de causa, nisi quia talis modus continet quandam turpitudinem, & indecentiam reddens illum saltem venialiter illicitum, nisi subsit iusta causa coëundi tali modo, vt supra tribus præcedentibus numeris declaratum est. Contrarium tamen & petenti inuerso situ sine iusta causa debitum coniugale nullo modo esse licitum reddere debitum ob eam rationem, quod in tali casu actus coniugalis sit ex se illicitus, licet tantum venialiter, affirmarunt Armilla *verbo Debitum num.* 7. D. Antoninus *d. cap.* 20. §. 7. Palacius, Bartholomæus Ledesma à Sanchez *d. num.* 8 *relati* & probabilius putant Bonacina *d. num.* 9. Lessius *lib.* 4. *de iust. cap.* 3. *num.* 89. sed præfatæ rationi, quibus hi Doctores innituntur iam satisfactum est. Henriquez etiam *lib.* 11. *cap.* 16. *num.* 6. ait vix teneri vxorem reddere debitum viro succubanti, cuius rationem reddit in commentario litera S. nempe quod sit probabile esse grauem culpam ita coire. Vnde etiam Sanchez *d. num.* 8. ait probabile esse non esse licitum reddere exigenti modo indebito ex eo maximè, quod sit probabile variationem situs esse culpam mortalem in petente. Verum Doctores communiter aiunt esse tantum culpam venialem, si non subsit periculum effundendi semen extra vas, & impediendi generationem, vt latè infra de vsu matrimonij, vel de obligatione coniugum erga prolem in fieri. Dixi autem in itio numeri in illatione, *si petentem admonitione*, &c. quia probabile est coniugem, à quo alter petit modo indebito, teneri sub veniali amicè rogare petentem, vt non petat eo modo, vt constat ex dictis *num.* 233. & in terminis docent Caietanus & Fagundez *locis citatis*, qua adhortatione præmissa si noluerit desistere ab eo actu, tunc licita, & debita erit redditio ob allatas rationes: est tamen etiam probabile præfatam admonitionem non esse in præcepto, & nullum esse peccatum, si prætermittatur, præsertim si coniux à quo talis actus petitur sit vxor, id quod quoque constat ex dictis infra eodem *numero* 233.

Viro petenti debitum tempore menstrui an vxor teneatur reddere?

232 Infertur secundo; supposito quod petere debitum coniugale tempore menstrui ordinarij non sit ad summum (si scienter, & sine iusta causa petatur) plus quàm peccatum veniale ratione alicuius turpitudinis, & indecentiæ, vt asserunt magis communiter Doctores; coniugi eo tempore exigenti debitum licet venialiter peccanti non solum posse alterum licitè reddere, sed etiam teneri: Id quod quoque tradunt D. Thomas 4. *dist.* 32. *q. vnica art.* 2. *quæstiunc.* 3. *corp. ibidem* Paludanus *q.* 1. *art.* 3. *fine.* Sotus *q. vnica art.* 2 *ad* 2 Syluester *v. Debitum quæst.* 6. Pet. Ledesma *q.* 64. *art* 1. *dub.* 3. Rodriquez *tom.* 1. *sum. cap.* 243. *num.* 17. Sanchez *lib.* 9. *disp.* 11. *nu* 16. Coninch *disp.* 24. *num.* 76. Rebellus 2. *p. lib.* 3. *q.* 19. *nu.* 14. Villalobos 2. *p. sum. tract.* 40. *diffic.* 15. *num.* 4. Fagundez *in decalog lib.* 6. *cap.* 3. *num.* 28. Filliuccius *tom.* 1. *tract.* 10. *cap.* 9. *num.* 356. Coninch *de sacram. disp* 34. *num.* 76. Martinus Perez *de matr. disp.* 49. *sect.* 2. *num.* 14, Castrus Palaus *p.* 5. *tr.* 28. *disp.* 3. *puncto* 4. §. 4 *num.* 9. & alij à Sanchez *d. num.* 16. *& præcedenti relati.* Quamuis minus probabiliter Pontius *lib.* 10. *cap.* 14. *num.* 6. Bonacina *q.* 4. *puncto* 16. *nu.* 6. & Auersa *q.* 21. *sect.* 6. *versic. Ita ego*, contrarium teneant asserentes si incontinentiæ periculum non excuset, esse peccatum veniale si vxor menstrua petat, vel ab ea petatur, & reddat, quia, inquit, cooperatur illicito vsui corporis in eo casu. Sed in tali casu vxorem viro illicitè petenti posse licitè reddere constat ex supradictis, quia leui illi turpitudini, seu indecentiæ actus coniugalis eo tempore habiti respectu reddentis præponderat obligatio iustitiæ reddendi debitum, & incommodum displicentiæ odij, vel rixarum, & aliorum malorum ex negatione debiti oriundum. Vnde etiam coniux reddens non cooperatur propriè peccato exigentis, seu vsui corporis quatenus respectu eiusdem exigentis est illicitus, sed tantum materialiter, & per accidens, vt latè supra explicatum est. † Aduertunt autem ferè 233
omnes præallegati Doctores vxorem menstruam, vt reddendo ab omni culpa veniali excusetur, debere virum petentem conscium menstrui prius admonere, & fraternè corrigere, vt desistat si probabiliter speratur admonitionem profuturam. Si verò vir petens debitum ignoret menstruum debere quidem vxorem amice & precibus beneuolis, alia ratione, seu prætextu infirmitatis eum amouere, & auertere ab ea petitione, non tamen debere ei significare suum menstruum, aut fluxum, ne fortè vir ab ea abhorrescat, & alienam appetat nisi alioqui tantæ prudentiæ, tamque probatæ virtutis sit, vt contrarium de illo speretur; quâ monitione, seu exhortatione præmissa si adhuc vir instet, tunc vxor licitè reddit, & tenetur reddere iuxta eosdem Doctores, quia plus obligat vinculum iustitiæ reddendo debitum (vt dicebam) quàm indecentia. Immò Sanchez *d. num.* 16. credit prædictam admonitionem minimè esse in præcepto, eo quod durum videatur ob indecentiam illam venialem, quam vir exigens admittit, redigere vxorem in eas angustias, vt effingere debeat occasiones ad virum auertendum, eo vel maximè quod viri suspicentur ex odio procedere, aut ex amoris defectu, & cum sint ad fornicandum proni, in alias incontinentias labentur; idem videntur sentire tum Coninch, qui non dicit tunc teneri, sed decere vxorem virum petentem, si commodè potest, auertere; tum Villalobos, qui solum ait, quod tunc vxor poterit precibus se excusare non detegendo fluxum. Ad idem Sanchez refert Astensem, Bonauenturam, Tarentasiam, Palacium, Abulensem, Ledesmam, & Geëcam, qui nulla facta mentione præmonitionis faciendæ aiunt, vxorem menstruam viro exigenti teneri reddere debitum. Verum reliqui Doctores omnes numero præcedenti relati prærequirunt eam admonitionem vti de præcepto sub veniali, si speretur fore, vt prosit, & possit commodè fieri.

Quoties debiti petitio est illicita ob finem venialiter malum, an sit licita, & debita redditio?

Ex dictis eodem *num.* 230. infertur, licet coniux 234
exigens debitum malo fine solum venialiter vitioso, nempe ob solam delectationem captandam, aut solum ob sanitatem corporis consequendam, aut tantum

tum

tum propter fornicationem, seu incontinentiam vitandam (si verum est debiti petitionem in his casibus vitiari venialiter ex circumstantia talis finis, de qua te latè infra, vbi de vsu matrimonij) peccet venialiter, reddentem tamen bono fine, & vt satisfaciat suæ obligationi, minimè peccare, sed & ad reddendum teneri. Vt etiam in terminis docent Paludanus 4. *dist.* 32. *q.* 1. *art.* 1. *initio* D. Antoninus 3. *p. tit.* 1. *cap.* 20. §. 7. Adrianus *in* 4. *vbi de matrim. dubit.* 14. *versic. ad rationes, & de Eucharistia quæst. restat iam videre, an propter corporalem immunditiam in solutione ad* 2. *principale.* Sotus 4. *dist.* 31. *q. vnica. art.* 3. *paulo post initium.* Petr. Ledesma *q.* 46. *art.* 6. *dub.* 2. Stephanus Gaëta *repet cap. ad limina* 30. *q* 1. §. 4. *num.* 174. Sanchez *lib.* 9 *d sp.* 8. *n* 5. *disp.* 9 *n.* 5. *disp* 10. *n* 3. *& disp.* 11. *nu.* 7. Martinus Perez *d. disp.* 50. *sect.* 5. Rebellus *de obligat. iustit. p.* 2. *lib.* 3. *q.* 19. *n.* 5. Fagundez *in decalog. lib.* 6. *cap.* 3 *n* 5 & idem tenent non solum Doctores omnes citati *num.* 230. *&* 231. sed etiam alij communiter. Vnde minus rectè Guillelmus Rubion 4. *dist* 32. *q.* 2. *art.* 2. *concl.* 5. dixit coniugi petenti ob finem vitandæ fornicationis esse veniale reddere, eo quod inquit, quoties exigens peccat, idem peccatum committit reddens, quod tamen fundamentum est falsum, vt ex dictis constat.

Quando debiti petitio est mortalis ob circumstantiam exigentis, à qua se liberare potest, an sit licita, & debita redditio?

235 Præcipua igitur, & grauior controuersia circa difficultatem initio numeri 228. propositam est, an quoties exigens debitum peccat mortaliter ob aliquam circumstantiam personæ, seu tenentem se tantum ex parte exigentis, alter etiam coniux peccet mortaliter, si reddat, & consequenter teneatur debitum negare. Quando autem petens debitum peccat mortaliter ratione circumstantiæ solius personæ, dupliciter huiusmodi circumstantia (vt colligi potest ex dictis *n.* 230.) quæ reddit petitionem illicitam, & culpabilem, potest se habere respectu eiusdem personæ; nam aliquando libertati exigentis subest, vt se possit ab ea circumstantia liberare (vt quando petendo peccat ratione praui finis intenti petens v. g. affectu fornicario, aut defectu finis, qui debuit apponi) aliquando non est in potestate eiusdem petentis se ab ea circumstantia liberare, vt quando petens debitum peccat ratione voti castitatis, quo ligatus est; aut ratione affinitatis contractæ cum coniuge, à quo petit, quia personam consanguineam eiusdem coniugis cognouit; Quare etiam in hoc secundo casu aliquando circumstantia praua, & vitiosa personalis non priuat coniugem petentem iure exigendi debitum, vt si petens sit solùm ligatus simplici voto castitatis; aliquando priuat iure petendi, vt si petens cum coniuge contraxit affinitatem, vel cognationem spiritualem.

236 Itaque quoad primum casum, nempe quando exigens peccat lethaliter ob circumstantiam, seu causam quam ipse tollere, & amouere potest ab eadem petitione, vt cum peccat ratione finis intenti lethaliter mali, non licere alteri reddere, & consequenter non teneri, nec posse absque peccato mortali reddere, sentiunt Guilelmus Rubion *citato art.* 2. *concl.* 2. *& distinct.* 35. *q* 2. *concl.* 3. & Vgolinus *de sacramentis tract. de matr. cap.* 10. *num.* 10. vniuersaliter docentes, cum exigere est mortale, non licere, & lethale esse reddere, & negandum fore debitum; quod idem videtur sentire Fernandez *loco suprà num* 228. *citato*; cum dicat quod sicut non licet reddere gladium ei, quem scio velle se, vel alium occidere, immò nec licet tradere pecunias domino, cum scio profusè consumendas; ita nec licere reddere actum coniugalem coniugi quem scio abusurum in detrimentum animæ suæ. Verum cæteri Doctores communiter in hoc casu si petens ab eo, à quo petitur amicè, & beneuolè admonitus, & rogatus (si talis admonitio commodè fieri possit) vt deponat prauam circumstantiam, vel à petitione desistat, noluerit se corrigere, nec desistere, asserunt licitum esse reddere, & adesse obligationem reddendi. Ita Maior 4. *dist.* 31. *q. vnica* §. *contra secundam conclusionem argumento* 1. Adrianus *in* 4. *de matr. dubitatione* 14. §. *Ex his patet. versic. Tertio casu, &* §. *Ad rationes.* Paludanus, Sotus, D. Antoninus *locis suprà num.* 234. *allegatis*, Doctores *suprà nu.* 226. 227. 228. *citati*, scilicet Sanchez *d. disp.* 6. *n.* 4. *&* 7. Coninch *nu.* 28. Layman. *d. num.* 17. Filliuccius *nu.* 307. 308. 309. Bonacina *nu.* 3. Villalobos *d. diffic.* 47. *n.* 2. & Hurtadus *d disp.* 10. *num.* 57. Basilius Pontius *d. lib.* 10. *cap.* 3 *num.* 5. Astensis 2. *p. tit.* 10. *art.* 4. *q.* 3. & à fortiori Petr. Sotus, Couarruuias, Nauarrus, Rebellus *locis infra allegandis*, & alij à Sanchez *relati*. Probatur, quia in hoc casu cum coniux petens illicitè ob illam circumstantiam prauam non sit priuatus iure, quod per matrimonium adeptus est in corpus alterius ad vsum coniugalem, alter tenetur reddere, & reddendo satisfacit obligationi iustitiæ, ergo licitè reddit; confirmatur hæc consequentia, reddens exercet actum ex natura sua hic, & nunc licitum, & ita nec cooperatur peccato exigentis propriè, & formaliter loquendo, quia tantum cooperatur actui ex se licito coniugatis, & quem ipse alteri petenti debet reddere; neque vllo modo cooperatur petitioni alterius illicitæ, sed eâ suppositâ cooperatur actui coniugali licito, & à se ex iustitia debito. Nec potest dici cooperari indirectè ad peccatum exigentis, nam ad indirectam cooperationem requiritur posse, & teneri impedire; At coniux, à quo alter cum peccato in hoc casu petit, nec potest non reddere (nam cum res propria à vero domino petatur, lex iustitiæ obligat coniugem exactum ad reddendum) nec tenetur, quia praua circumstantia, seu malitia alterius non vitiat in se actum, nec afficit redditionem, quæ sola est actus reddentis, ergo non tenetur impedire exigentis peccatum, maximè quia negando debitum potest timere indignationem, & odium petentis, aut illius incontinentiam. Confirmatur etiam esse in hoc casu licitam, & debitam redditionem, tum exemplo petentis suam pecuniam apud alium depositam intendentis ea vti ad vsus inhonestos cum meretricibus, quam depositarius, si non potest cum auertere, eidem licitè restituit, & restituere tenetur; vt Maior *loco citato*, Sotus *lib.* 4. *de iustit. q.* 2. *art.* 1. *in solut. ad* 1. Sanchez *d. num* 4 *& alij communiter* agentes de restitutione docent; vnde minus rectè, & sine fundamento contrarium sentit Fernandez *loco citato*; Tum exemplo secreti vsurarij, aut raptoris, seu existentis in mortali petentis à suo parocho Eucharistiam in publico, cui licet petendo peccanti Parochus licitè administrat Eucharistiam, & administrare tenetur; & in vtroque casu ratio est, quia actus restituendi & administrandi est ex se licitus, & debitus. † Demum in hoc casu licere redditionem confirmat Pontius, 237
quia reddens cooperatur actui, quam petens hic, & nunc potest bene exercere, & sua culpa fecit malè; & ideo reddenti non potest imputari eius peccatum, sicut ex simili causa non peccat, qui, cum non habeat alium Sacerdotem, & hic, & nunc ei expediat confiteri, petit sacramentum confessionis à Sacerdote, quem scit esse in peccato mortali, potest enim iste Sacerdos habere actum contritionis ad dignè ministrandum, & sua culpa non habet: Et sicut etiam non peccat ex aliqua necessitate petens mutuum ab vsurario, quem scit exacturum vsuras, quia petit tantum

Digitized by Google

tantum mutuationem pecuniæ ex se licitam, & quam posset mutuans benè exercere; Et sicut quoque ex eadem ratione non peccat mutuatarius dans pecuniam exactam ab vsurario, quia actus dandi hic, & nunc ex se est licitus, & vsurarius posset actum accipiendi bene exercere reddendo, quod vltra sortem datur, & sua culpa malè facit.

238 Neque præfatæ sententiæ obstat, quod reddens videatur consentire peccato petentis, & ita peccet, iuxta illud Apostoli *ad Rom.1. Non solum qui faciunt, sed & qui consentiunt, digni sunt morte.* Nam vt ex dictis constat reddens non consentit petenti, sed tantum soluit, quod debet, quod est licitum; Vnde etiam non cooperatur propriè, & formaliter exigentis peccato, sed tantum materialiter, & per accidens. Et si dicas, vbi duo sunt insepatabilia, non posse alteri consensum præstari altero excluso, ac proinde cum in coniugali copula actus vtriusque coniugis sint inseparabiles consentientem redditioni, consentire etiam petitioni, & consequenter peccato exigentis. Respondetur assumptum esse verum, quando illa duo sunt secundum rem, & voluntatem inseparabilia, secus si separabilia, vt patet in Christi Domini Crucifixione, quæ quatenus actiua displicuit Deo, placuit quatenus passiua.

239 Non obstat etiam, quod coniugi exigenti cum periculo sui grauis damni corporalis non licet (vt dictum est *n* 209.) debitum reddere, sicut etiam non licet reddere gladium domino volenti vti illo ad se, vel alium interficiendum; & consequenter multò minus licebit reddere actum coniugalem petenti in perniciem animæ suæ, cum bonum spirituale corporali præstet. Nam, vt Sotus loco citato rectè respondet cum homo non habeat dominium naturale corporis sui, aut alieni, non est in eius potestate sibi, vel alteri corporale damnum inferre, & sic non habet ius vtendi re suâ in ordine ad nocumentum corporale sibi, vel alteri inferendum, atque adeo in tali casu eidem petenti non est obligatio pro tunc reddendi, nec reddi licitè potest; cum verò homo animæ suæ morale dominium habeat (etenim Deus illum reliquit in manu consilij sui) in sua potestate est sibi damnum spirituale inferre; & ideo eidem res suas petenti cum spirituali animæ detrimento (si aliàs non possit auerti) reddi debet, & consequenter licitè redditur. Cum etiam semper sit in hominis potestate sibi cauere damnum spirituale, non autem semper sit in potestate hominis vitare damnum corporale, aut aliud temporale, ideo etiam magis homo obligatur occurrere nocumentis magnis corporalibus, aut temporalibus, quàm spiritualibus si non est pastor.

Non obstat quoque si dicatur esse contra charitatem, non impedire peccatum alterius, ac proinde in hoc casu iustitiam debere cedere charitati; Nam respondetur ipsam charitatem, dum per iustitiam impedit maiora mala, cedere sibiipsi.

Ex dictis infertur, Quod etsi Stephanus Bauny *de Sacramentis tract.12.q.4. §. Tertius casus*, & nonnulli alij tacitis nominibus relati à Basilio Pontio *d. lib.10. cap.11. num.8.* asseruerint peccare mortaliter vxorem reddentem debitum marito, qui ea non consentiente solet in fine copulæ membrum extrahere, & semen foras effundere, eo quod, inquit, sic cooperetur voluntariè, præbeatque occasionem peccato viri: Infertur, inquam, contrarium, & vxorem marito solito in fine copulæ effundere semen extra vas posse licitè reddere debitum, & teneri reddere; nec, dum ipsa non consentit effusioni, cooperetur peccato, sed cooperetur tantum actui per se bono, quem maritus, si vult potest bene exercere. Quare etiam à tali marito potest licite petere, quia habet ius petendi, & petit actum, quem ipsa potest bene, & absque peccato exercere, nec ob viri malitiam ipsa debet priuari iure suo, & ita in terminis sentiunt etiam Diana *p.1. tract.15. resol.64.* & Basilius Pontius *d.n.8.* vbi sine bene addit, quod si vera esset opposita sententia, non solum non posset vxor marito ita prauè affecto petenti reddere, sed neque ab eo petere, cum fortius militet eadem ratio.

Vbi debiti petitio est mortalis ob circumstantiam solius exigentis, non priuantem vel priuantum iure exigendi, à qua se liberare non potest, v.g. quia voto castitatis, vel impedimento affinitatis post matrimonium contractæ, est obstrictus, an reddens mortaliter peccet, & teneatur non reddere?

Quoad alterum casum, quando coniux exigens debitum peccat mortaliter in petitione ob circumstantiam se tenentem ex parte personæ petentis, quæ non subest eius libertati, vt ab ea se possit liberare, sed tamen non priuat petentem iure exigendi debitum, vt cum exigendo peccat mortaliter ratione voti castitatis emissi sine renuntiatione, seu abdicatione iuris petendi; non licere alteri reddendo peccare mortaliter, & ita eum teneri negare, non verò reddere debitum sustinent Basilius Pontius *d. cap.3. nu.3.* Comitolus *lib.1. responsorum mor. citata q.136 n.4. versic. magis est,* & Hurtadus *d. disp.10. n.57. & 28.* quod idem sentiunt Doctores asserentes coniugi voto castitatis astricto debitum exigenti alterum non teneri reddere, & hi sunt Nauarrus *in man. cap.16. num.31.* Armilla *v. Debitum coniugale nu.19.* Syluester *v. matrimonium 7. q.5. dicto 6.* Cuccus *lib.5. instit. maior tit.12. n.19.* Azorius *p.1. lib.11. cap.21. q.5.* Fernandez *loco suprà num. 228. citato* Ricchardus *4. d.32. art.2. q.1. corpore in fine, &* Astensis *2. p. sum. lib.8. tit.10. art.2. q.2 fine*, cum dicant quod coniux, qui vouit castitatem sine alterius licentia non potest quidem petere debitum, sed quoad reddendum manet in seruitute, alter vero efficitur liber, ex quibus Syluester, Cuccus, Azorius, & Fernandez expressè etiam aiunt reddentem mortaliter peccare; quod idem asseruisse Palacium, Henricum, Gnillerm. & Vgolinum refert Sanchez *l.9 disp. 6. n.1.* ita etiam Martinus Perez *de matr. disp. 52. sect.2. fine,* vbi tamen solum tenet cõiugem innocentẽ non posse licitè reddere debitum alteri coniugi incestuoso petenti, qui culpabiliter contraxit affinitatem cum eo. Probatur genericè quod in hoc casu coniugi exacto non liceat reddere. Primò quia; cum coniux non potest licitè petere, nullum ius exigendi habet, cum id possimus, quod iure possumus, ac proinde licet habeat dominium corporis alterius coniugis, è quo exigit, illud tamen est impeditum quoad vsum, quia non habet dominium nisi ad vsum licitum; ergo alter ex iustitia non tenetur reddere, & consequenter etiam reddendo peccat cooperando peccato exigentis; vnde secundo probatur, quia in hoc casu reddens cooperatur peccato exigentis, quia cooperatur actui, qui hic, & nunc eidem exigenti v. g. astricto castitatis voto non potest non esse peccatum, cum non possit ab eo benè fieri, nec sit in illius potestate tollere impedimentum, seu circumstantiam actum vitiantem, ergo cooperatur illi, licet eius ruinam non intendat; cum, vt quis dicatur peccato cooperari, non sit necesse proximi ruinam intendere, sed sufficit cooperari actui, qui hic, & nunc non potest fieri bene, vel malè, sed necessario malè. Neque iuuat, si dicatur reddentem cooperari actui ex sua natura licito, eo quod circumstantia vitians reddens exigenti copulam coniugalem illicitam 240

illicitam se tenet ex parte personæ eiusdem exigentis, non vero ex parte actus. Nam contra est, quia circunstantia illa se tenens ex parte personæ vitiat actum prout hic, & nunc fit; sicut & actus ipse administrandi confessionem vitiatur ex excommunicatione, quâ sacerdos ministrans est ligatus, quamuis actus ille sit bonus; & aliàs esset licitum petere sacramentū ab excommunicato, qui absolui non potest; quod tamen falsū est, vt ex doctrina Vasquez *in opusculo de scandalo a.8.dub.4.n.41.* supponit *loco citato* Pontius, & hac ratione confirmat, quia tunc sacramentū petitur ab eo, qui annuens petitioni nō potest bene, vel male administrare sacramentum, sed necessariò administrat malè, cum non habeat copiam absolutionis; & tunc petitio habet rationem scandali actiui, quia petit id, quod necessariò faciendum est malè, si fiat; sic ergo, qui cooperatur vsui corporis eum petente impedito castitatis voto, peccat, quia licet ille vsus ex se sit licitus, & non afferat secum eam circumstantiam voti, prout tamen hic, & nunc exercetur non est licitus, quia illa circumstantia vitiat & petitionem, & vsum petentis, cui vsui alter reddēdo cooperatur Id quod etiam explicat Pontius sequentibus exemplis, nempe, quod qui ministrat carnes in die veneris, aut cœnam ieiunanti parat, peccat; quia actus ille, etsi secundum se non sit illicitus, attamen ex circumstantia temporis illicitus est; & similiter, si quis ministraret cœnam scienter habenti votum ieiunandi illo die, peccaret; vel quia ministraret carnes Carthusiano, quem sciret non posse carnes comedere, cū tamen hæc omnia non sint secundum se mala, sed ex circunstantia personæ. Quibus exemplis addi potest aliud, quod petenti in loco sacro, vel publico non licet reddere actum coniugalem, quia hic & nunc esset peccatū sacrilegij, vel contra honestatem, licet aliàs actus coniugalis sit ex se licitus, ergo nec licet reddedere coniugi voto astricto petenti, cùm actus hic, & nunc à petente non possit exerceri sine malitia sacrilegij. Et hanc eandem sententiam tenet Raphaël Auersa *quæstiun. 10. de matr. sect. 4. fine*, loquens de coniuge astricto voto castitatis, cui ait alterum nec teneri, nec posse licitè reddere, declarans tamen dummodo possit negare absque suo, vel alterius graui dispendio, nam alioqui, inquit, non tenebitur cum tanto damno peccatum alterius impedire iuxta communes regulas de obligatione charitatis.

241 Contrarium tamen, & etiam quando coniux exigendo debitum peccat ob circumstantiam solius personæ non priuantem iure exigendi, quæ libertati non subest, ita vt ipse petens se liberare ab ea non possit (vt v. g. si petens sit voto castitatis simplici ligatus) & admonitus, ac rogatus desistere à petitione instet, & non acquiescat, alterum licitè reddere, & teneri reddere verius, & probabilius affirmāt Adrianus *loco suprà num.* 136. allegato cum moderatione tamen quæ ponitur *infra num.* 242. *fine*, Petrus Soto *d. lect.* 16. *de matrimonio fine.* Petrus Ledesma *de comm. quæst* 53. *art.* 1. *versic. In huius rei expositionem*, Couarruuias *de sponsal. p.2.cap.3.§.1. num.6.* Suarez *de censuris disput.15. sect.4. num.9.* Rodriquez *in sum. part.2. cap. 91.num. 4.* Henriquez *lib.11.cap.15. num.9. litera F in textu, & comm.* Sanchez *lib.9.dict.disput.6.num.3.& 12.& disput.33.numero 8.& lib.4. summ.cap.21. num.18.* Rebellus *de oblig. iustit. part.2.lib.3 quæst.17.n.10.* Lessius *de iustit. lib. 2. cap.41. num.55. versic. Dico tertio*, Reginaldus *l b.31. numero 352.* Martinus Perez *de matr. disput. 50. sect. 5.* Diana *part.3. tract. 4. resol. 196.* Coninch, Bonacina, Layman, Filliuccius, Villalobos *locis suprà n.236 allegatis.* Castrus Palaus *p.5.to disp.3.puncto 4.§.6.n.7.* & plures alij apud Henriquez, Sanchez, & Rebellum. Probatur hæc sententia quoad coniugem malè petentem ratione voti castitatis, cum in hoc casu cōiux voto aut alio simili impedimento personali non priuāte iure petendi ligatus illicitè petens debitū verè habeat ius exigēdi, quo ratione voti simplicis nō priuatur, quodq; per renunciationē, aut abdicationē (vt modo supponimus) non amisit, alter ex obligatione iustitiæ cōmutatiuæ, & orta ex cōtractu matrimonij, debitū coniugale reddit, ergo licitè reddit, & tenetur reddere. Quare reddēs non consentit exigentis peccato, cū doleat ipsū peccare, nec ad petendū incitet, nec possit impedire nō reddendo, cum lege iustitiæ res sua domino exigenti ex iustitiæ obligatione sit reddenda, nec teneatur impedire, cū malitia proueniens ex circūstantia personę petētis vitiet petitionē, & non actū in se, neq; afficiat redditionē, & etiam negare debitū, & peccatū alterius impedire sine graui malo non possit, prout dictū est *supra n.235.* Vnde etiā non potest dici, quod idem reddens cooperetur moraliter peccato exigētis, eo quia cooperetur actui coniugali, qui hic, & nunc est illicitus, cū ab exigente non possit nisi malè exerceri; nam actus ille ex sui natura est licitus, & hic, & nunc non vitiatur in se, sed est illicitus tantū respectu exigentis ob specialem circumstantiam ipsius. Quare reddens cooperatur tantum materialiter peccato alterius, id est cooperatur quidem externæ actioni, in qua alter peccat, non tamen ei cooperatur, qua peccatum est, quia nullo modo est causa cur debitum exigat, sed solū cooperatur ei quatenus est actio sibi licita, & exigenti ex obligatione iustitiæ debita. Quemadmodum depositarius exactus dans pecuniam, seu aliam rem domino exigenti, & accipienti cum praua intentione, vel alia circumstantia ex parte ipsius, quæ reddit acceptionem pecuniæ seu rei illicitam, & malam non censetur cooperari ad peccatū eiusdem accipientis (nisi per pecuniā aut aliam rem illam nocumentum, seu iniuria tertij imēderetur, vel sui ipsius interfectio, vt si gladius depositus peteretur ad se, vel aliū innocentem occidendum) quia datio respectu depositarij est licita, & debita ex iustitia; & sicut etiam ex iusta causa acipiens mutuum ab vsurario illud dante ad vsuram; & dans vsurario aliquid vltra sortem, vel accipiens eleemosynas ab eo, qui malo animo eam dat, nullo modo censetur formaliter, & propriè cooperari illorum peccato. † Neque dicat Pontius 242 in huiusmodi casibus depositariū, vel mutuatarium, aut accipientē eleemosynam malo animo non exercere necessariò malè talem actionem, cum sit in potestate sua malè, vel bene exercere, & sua culpa malè exerceat; at in nostro casu coniux exigens debitum coniugale necessariò malè exercet vsum sui corporis, seu actum coniugalem; Et ideo reddens cooperatur peccato, seu actui coniugali quatenus peccatum est; cum hic, & nunc non possit, nisi cum peccato ab exigente exerceri. Nam contra hanc responsionem est, quia licet in prædictis casibus accipiens rem depositam, vel vsuram, & mutuas sub vsura, aut dans eleemosynam malo animo possit, si velit bene actum accipiendi, vel dandi exercere, tamen dum accipit, vel dat cum praua illa circumstantia respectu illius non minus hic, & nunc est illicita, & mala acceptio, aut datio, quam respectu coniugis voto castitatis astricti exigentis debitum coniugale hic, & nunc est illicitus, & malus vsus corporis, seu actus coniugalis, sicut etiam dum coniux affectu fornicario exigit, & vult exercere actum coniugalem hic, & nunc respectu illius, ac si esset voto castitatis ligatus, est copula illicita, & mala; ergo sicut in hoc casu, & in aliis prædictis nulla censetur cooperatio ad peccatum ex parte reddentis debitum coniugale, aut ex parte depositarij, vel mutuatarij, vel

accipientis eleemosynam; neq; in hoc casu, quo coniux exactus reddit debitum exigenti voto castitatis astricto, vel æquè in omnibus erit cooperatio ad peccatũ alterius, quod est falsũ, neq; admittit Pontius. Contra cuius responsionem etiam est, nam si non solũ existens in mortali; sed etiam in excõmunicatione occulta nota tamen à Parocho petat in publico Eucharistiam, Parochus licitè administrat, licet petens hic, & nunc non possit bene petere, & accipere Sacramentum; Item si excommunicatus occultus petat à Parocho, vt assistat illius matrimonio licitè assistit, & tenetur assistere, licet excommunicatus ante absolutionem nequeat absq; peccato mortali contrahere, vt *in tractatu de contractu matrimonij cap. 9. numero 98.* dixi, & docet idem Pontius *lib. 6. cap.10.* Ita etiam licet coniux astrictus voto Castitatis petẽdo debitum peccet mortaliter, alter redendo non peccat. Ratio igitur generalis, cur & in casu nostro (de quo principaliter differitur) & in aliis casibus non adsit cooperatio ad peccatum, est, quia ex sui natura actus non est malus, sed licitus, & qui ad illum concurrit, id facit ex iusta causa, neque est causa, vt alter qui cum peccato vult actum exercere illum exerceat, vel tali modo, cui culpa annectitur, exerceat. Quare in omnibus præallegatis casibus depositarius exactus restituens pecuniam domino intendenti eâ malè vti, mutuatarius accipiens mutuum ab vsurario dante ad vsuram, aut ei dans aliquid vltra sortem, accipiens eleemosynam à dante malo animo, Parochus administrãs Eucharistiam excommunicato occulto illam petenti in publico, vel assistens excõmunicato occulto volenti contrahere matrimoniũ, Coniux exactus ab altero coniuge exigente malo fine, vel cũ ligamine voti castitatis reddens illi debitum, licet cooperetur actioni illi externæ (nempe acceptioni, vel dationi, vel vsui Sacramenti, aut contractui, vel actui coniugali) in qua alter peccat, non tamen ei cooperatur ad peccatum, nec ipse peccat, quia actio aliàs ex se non est mala, sed licita, & non est alteri causa, vt vel illam exerceat, vel tali modo exerceat, & solum ei cooperatur, quatenus est licita, vel etiam à se debita ex obligatione commutatiuæ iustitiæ. Hanc autem sententiam licet Adrianus limitet, non procedere, si vouens castitatem voluit à se abdicare quantum in ipso carnalis commercij potestatem: Hanc tamen limitationem non admittit Sanchez *d nu.7.* nisi in casu, quo vir vouens insinuet vxori ita se velle Deo per votum castitatis obligari, vt nullum prorsus postea ius habeat in ipsius vxoris corpus; atque ab vxore acceptaretur, tunc enim iam deinceps cum vir amiserit ius petendi per pactum illud, non tenebitur vxor, inquit, reddere; secus verò si soli Deo obligaretur per votum etiam illo animo amittendi ius in vxoris corpus, quia adhuc manet dominus corporis vxoris; & ius pristinum in illud retinet, quamuis sacrilegè votum violet illo vtens petendo. Quemadmodũ quibuscunq; verbis, & quacunque intentione votũ eleemosynæ emittatur, vouens manet dominus, donec tradat pauperi. Ita Sanchez. De qua tamen re, scilicet per actus internos hominem se Deo, & non homini obligari latissimè egi *in tertio tomo mor. ver. tit.3. §.3.* per totum. Eadem sententia specialiter probatur, quando coniux illicitè petens est priuatus iure exigendi ob cognationem spiritualem, vel affinitatem culpabiliter contractam cũ altero coniuge carente culpâ; probatur, inquam, tum ratione iam adducta, quod cũ actus ille coniugalis non sit ex natura sua illicitus, sed ex circunstãtia se tenente ex parte exigentis, idemmet actus, vt se tenet ex parte coniugis reddentis, carentis circumstantiâ viriante, est licitus, ac proinde redditio nõ est cooperatio ad peccatum, nec reddens est causa, vt alter illum exerceat, vel tali modo, cui culpa annectitur. Tũ alia ratione commun (scilicet, siue illicitè petens habeat impedimentũ priuans iure petendi, siue tantum petitione licita) nam cõiux innocens, & carens voto ob delictum incestuosi, vel votũ alterius non debet grauari (vt de delicto incestuosi cõiugis ex presse habetur cap. transmissa, & cap. Tuæ, de eo, qui cognouit) & ideo nõ debet spoliari, aut diminui possessione, & pleno iure, quod habet petendi, alioqui non modicum onus, & grauamen subiret, si semper debeat ipse petere) & scrupulis vexaretur etiam in petendo existimans, ne fortè moueatur ex tacita alterius petitione, & ita potius reddere, quam petere videatur. Confirmatur, quia ideo coniux non dubius de valore matrimonij coniugi dubio exigenti potest reddere licitè debitũ; quia cum sit in possessione pacifica matrimonij potest vti plenè sua possessione petendo, & reddendo; nec aliquo modo illa spoliari debet ob alterius dubium; Ergo etiam in præsenti casu coniux innocens, & carens voto, licitè potest, si velit, reddere coniugi incestuoso, vel astricto voto castitatis; nec ob delictum, aut votum alterius debet iure, & possessione petẽdi, & reddendi priuari. Quod si vterque coniux ob incestum post matrimonium commissum esset priuatus iure exigendi, tunc sicut neuter posset petere licitè, ita etiam neuter posset licitè reddere, sicut quando vterque est ligatus mutuo voto castitatis cum abdicatione dominij.

Solutio obiectorum contra positam sententiam.

Ex prædictis verò manet soluta secunda ratio Pontij adducta ad probandam priorem sententiam; quæ ratio si vrgeret, probaret neque coniugi exigenti debitum malo fine posse alterum licitè reddere, aut teneri reddere, vt ex modo dictis constat; nam etiam in tali casu licet exigens possit benè, & licitè petere, & actum coniugalem exercere, tamen dum cum mala intentione petit, & vult congressum coniugalem exercere hic, & nũc respectu illius petitio, & copula est illicita, & mala. Præterea contra eandem rationem aliud exemplum præter superius allata militat, nam si quis apud alium certam pecuniæ quantitatem v.g. centũ aureorũ deposuisset, & postea neque ei donans, neque promittens, soli Deo voueret se dictam quantitatem minimè petiturum, nihilominus si exigat tenetur depositarius reddere, cum nullũ ius retinendi habeat, nec ob id diceretur cooperari sacrilegæ fractioni voti petẽtis, quia ex iusta causa, nempè vt satisfaceret obligationi iustitiæ dãdi rem suam domino exigenti, restitueret. Neq; verum est, quod ait Pontius depositariũ voti consciũ posse pecuniam in suos vsus cõsumere, si cũ deponens vouit non petere, fecit votũ de non extrahendo ex potestate illius neq; per se, neq; per alium, eo quod tunc censeatur quædam donatio, si verò fecit votum solum de non extrahendo per se, non posse reddere illi petenti, sed bene alteri eius nomine. Non, inquam, id verũ est; quia siue vouerit Deo, seu soli Deo promiserit non petiturum per se, & per alium, siue tantũ per se, depositarius ratione huius voti nullũ acquirit ius proprium in pecuniã depositã, quia verè nulla est donatio, & promissio homini facta, sed soli Deo; ac proinde cum sicut post votũ, sicut ante idem votũ careat iure retinendi, tenetur exigenti restituere, & licitè restituit. † Porro ad id quod Pontius in eadem secũda ratione dicit de petẽte administrationẽ cõfessionis à sacerdote excõmunicato non denũciato nominatim, vel nõ notorio clerici percussore, qui nõ habet copiã absolutionis; Respondetur primò post extrauagantẽ Martini V. Ad euitanda iuxta opinionẽ probabiliorẽ, quã latè probaui 243 244

in

Digitized by Google

in tractatu de contractu matrimonij cap.9. nu. 130. non excommunicato licere etiam in diuinis communicare cum sacerdote excõmunicato tolerato, & illũ inducere ad sacramentorũ administrationem, neq. talem sacerdotem sic inductũ administrando peccare quãtum est ex vi censuræ; ac proinde si contritus administrat carere culpâ; quia eo ipso quod Ecclesia per dictam extrauagantẽ aliis fidelibus concedit, vt possint cum excommunicatis toleratis cõmunicare in omnibus, & illos in ducere ad diuina administranda, indirectè etiam eisdem excommunicatis permittit eandẽ communicationem non in fauorem sui, sed eorumdẽ fideliũ, dummodo se spontè non ingerant, vt *d.n.*103. ostendi. Responpetur secundò data altera sententia (quam latè explico *eodem cap.9. nu.* 102. quod ipsi excommunicati tolerati etiam post dictam extrauagantem sicut ante vi excommunicationis peccant communicando in sacramentis, & diuinis actiuè, & passiuè non solum dum se spontè ingerunt, sed etiam ab aliis ad id inuitati, & inducti, ac proindè inducentes ad communicationem actiuam peccent contra charitatem peccato scandali; id tamen procedit solum quando absque necessitate, & iusta causa inducuntur ad diuinorum participationem actiuam v. g. ad confessionis sacramentum administrandum, cum sacerdoti non excommunicato quis possit confiteri, & æquè bene; secus vero si ob aliquam necessitatem licet non extremam, sed communem, scilicet, aliquã vtilitatem, & legitimam causam ad bonum animæ spectantem inuitentur, & ipsi contriti in eadem diuinorum participatione actiua communicent, vt aliis

245 Doctoribus relatis *d. nu.* 102. tradidi. † Ad alia exempla de administrante alteri carnes in die veneris, vel cœnam ei, qui ex præcepto Ecclesiæ, vel ex voto tenetur ieiunare, ab eodem Pontio adducta, Respondeo administrantem peccare mortaliter, & censeri cooperari peccato alterius, si administret spontè omnino, & sine iusta causa, quia inuitaret quodammodo ad fractionem præcepti, vel voti; excusaretur verò ab omni peccato, nec censeretur cooperari ad peccatum alterius, si administraret ex iusta causa v. g. si iusto stipendio conductus domino exigenti administraret, ad satisfaciendum obligationi iustitiæ illi inseruiendi ratione stipendij acepti, vel ad euitandum notabile damnum sibi euenturum, si non administraret, tradunt communiter Doctores agentes de scãdalo, & ieiunio, & de famulis, & famulabus deferentibus literas amatorias, salutationes, aut munera Domini, vel Dominæ ad amasiam, vel amasium vel illis in mensa ministrantibus, de quibus latè egi in tertio tomo variorum moralium *tit.9. à nu.314. ad 319.* Ad vltimum exemplum de coniuge petente debitum in loco publico, vel sacro. Respondetur circumstantiam loci publici, aut sacri reddentem actum coniugalem illicitum, & malum se tenere ex parte actus, & ita reddere illum illicitum respectu vtriusque coniugis, vt cõstat ex dictis *n.*227. *&* 228. An vero aliquãdo in loco sacro possit esse licitus actus cõiugalis disseritur infra, vbi de vsu matrimonij licito vel illicito.

246 Ad primam autem rationem eiusdem prioris sententiæ *n.*241. adductam iam Sanchez *d. disp.6. nu.* 17. rectè respondit, nempè non habere ius petendi, seu iniustè petere, dupliciter accipi, seu accidere, vno modo quia petens non habeat ius in re petita, vt si petat rem alienam, & tunc non debet reddi; altero modo, quia debitum modum non seruet, licet ius habeat in re petita, & tunc reddendum est, nec est cooperatio; vt manifestè constat ex dictis *num.* 236. & à *num.*241. huc vsque. Quare ratio probat exigentem voto astrictum non habere ius exigendi licitè, & vtendi licitè corpore alterius ad copulam, non autem probat carere vero, & reali iure exigendi, & vero dominio corporis alterius in ordine ad actum coniugalem.

Coniugi ex errore credenti matrimonium esse nullum, an alter coniux certò sciens esse validum teneatur reddere?

Ex dictis colligitur verum esse, quod Adrianus, Couarruuias *locis suprà nu.* 241. *allegatis*, & Sanchez *d. disp.6. num.*4. docent, nempe si vir per errorem existimans matrimonium esse nullum ob impedimentum dirimens, quod matrimonium præcederet, exigat debitũ ab vxore, licet mortaliter peccet; vxor tamẽ certò sciens non subesse impedimentũ, non potest debitũ negare, cum exigens verè habeat ius exigendi. Et quamuis prædictis DD. Pontius *d. cap.3. n.6.* contradicat, dicens, si coniux reddens sciat dubium alterius non posse reddere petenti, licet possit petere; quod ait manifestè conuinci ex eo, quod cum vterq; dubius est, non potest reddere, nec petere: Si enim (subdit idem Pontius) non esset peccatum in reddendo petenti cum dubio, impediri quidem illi essent ratione dubij ad petendum, non autem ad reddendum. Nihilominus nõ rectè contradicit, quia præfati Doctores, & ego in corollario non loquimur, quando vir petens est verè dubius de valore matrimonij, & vxor caret dubio, sed tamen non scit an maritus ex errore dubitet, an ex aliquo fundamento, quo casu maritus saltem ante præmissam deligentiam ad superandum dubium caret iure petendi; Sed loquimur in casu, quo vir errore putat matrimonium esse irritum, & vxor nouit certò viri errorem, & matrimonium esse omninò validum, in hoc enim casu vir petens cum peccato ratione erroris, seu conscientiæ erroneæ habet ius certum in corpus vxoris, & debitum exigendi, quod scit vxor exacta, & ita non potest negare. An verò si vir petens esset dubius de matrimonij valore, & vxor sciens mariti dubium non esset dubia; adhuc posset reddere? & posse licitè reddere, & etiam posse negare docet Sanchez *lib.2. disp.* 41. *numero* 56. probans posse negare, quia dubitans saltem ante præmissam diligentiam ad euacuandum debium non habet ius ad petendum; probat verò, quod vxor non dubia conscia dubij mariti petentis possit reddere debitum, quia cum ipsa sit in pacifica possessione, nec dubitet de valore matrimonij, nec teneatur credere viro asserenti, potest plenè vti suâ libertate petendo, & reddendo; & reddendo in hoc casu vxorem non censeri cooperati peccato viri dubitantis explicat Sanchez *d. disp 6. numero* 12. prout habetur *infra numero* 254. etsi iuxta magis communem opinionem, de qua *infra num.*252. dicendum esset non licere vxori non dubiæ reddere; de qua re *citatis numeris* 254. *&* 252. *& cap. sequenti.*

In prædictis casibus an ante redditionem coniux illicitè petens sit admonendus & fraternè corrigendus, vt desistat à petitione illicita?

Dixi autem tum *num.* 23[illegible]. tum *numero* 2[illegible] *si coniux peccans mortaliter exigendo admonitus nolit desistere a petitione*: quia quoties ab vno coniuge debitum coniugale cũ peccato mortali exigitur, siue ratione mali finis, siue ratione voti castitatis petẽdo peccet; alter cõiux exactus, si facilè, & cõmodè ac absq; graui incõmodo (nempè absq; timore odij, indignationis, & incontinentiæ cõiugis petẽtis, & mortaliter in exactione peccãtis, & absq; suo dãno) possit negare debitũ, & impedire peccatũ exigentis fraternâ correctione, seu beneuola admonitione, vel precibus, aut alia ratione eũ auertẽdo ab exactione, ad id teneretur ex charitate,

247

248

quæ obligat ad alterius peccatũ, cum commodè fieri potest, impediendum; & etiam in terminis docent Adrianus, Couarruuias, Rebellus, Coninch, Villalobos *locis suprà n. 241. relatis*, & Sanchez *d. disp. 6.* Addunt tamen idem Sanchez, & Coninch coniugem exactũ præsertim vxorem rarò ad id obligari, tum quia potest moraliter viri indignationem timere, aut nè suspicetur eam esse erga alienum affectam; tum quia facilè credere potest virum non curantem de peccato mortali, quod petendo admittit, si ei non annuat promptè, lapsurum in incontinentiæ peccatum, & ita non est moraliter spes emendę, quæ requiritur ad hoc, vt præceptum fraternæ correctionis obliget; imò est timor maioris damni. Quare iuxta eosdem Sanchez, & Coninch vxori potius suadendum, vt quoties credit esse periculum, ne vir voto castitatis, aut alio impedimento ligatus petat, ipsum petendo præueniat, vt hoc modo illius peccatum euitet, licet nec ad hanc petitionem, pręsertim explicitam eam teneri putem; quia fœminæ innata verecundia à tali petitione valde deterrentur, ac proinde sæpe esset valde graue. Viri autem facilius possunt obligari ad auertendã vxorem peccãtem petendo, & ad illius peccatum impediendum, cum maius in vxorem imperium habeant, ipsisq; incumbat gubernare, neq; obstet verecũdia, quæ in viris regulariter non est tanta, & cõsequenter possunt se vxoribus offerre ad crebrius petendum.

Coniugi peccanti mortaliter exigendo, qui non habet ius tunc petendi (priori bimestri ante matrimonium consummatum) vel quia amisit ius petendi ratione affinitatis, vel cognationis spiritualis, vel adulterij commissi, an alter teneatur reddere?

249 Superest modo resoluendum, an quando coniux illicitè petit, & petendo mortaliter peccat ob circunstantiam personalem, quæ illum iure exigendi priuat, & in vniuersum quoties coniux qui illicitè mortiferè petit debitum, est priuatus iure petendi, vel ob affinitatem cõtractam cum altero coniuge per copulam cum eius cõsanguinea, vel spiritualem cognationem cum eo, supposito quod etiam per hanc cognationẽ spiritualem iure petendi priuetur, quod an sit verum examinabitur *infra cap. 4.* aut propter omnimodam renunciationem, & abdicationem iuris exigẽdi factam per castitatis votũ (vt si coniux vouens castitatem voluit abdicare à se, quantũ in ipso est carnalis cõmercij potestatẽ, ita vt nullũ prorsus habeat ius deinceps in corpus alterius coniugis, tale votum intimans alteri coniugi, qui id acceptauit) vel propter superueniens adulterium; an, inquam, in prædictis casibus coniugi iure exigendi priuato, illicitè, & cum mortali petenti alter teneatur reddere, vel licitè possit reddere.

Nonnulli igitur docuerunt coniugem postulatum in aliquibus ex prædictis casibus teneri reddere; ita Hugo *cap. nosse 30. quæst. 1.* Hostiensis *cap. si vir numero 3. versic. patrocinari, de cognat. spirituali* (vel docent coniugem ratione cognationis impediri petere, at ipsi exigenti alterum teneri reddere) Gregorius Lopez *lib. 13. fin. tit. part. 4.* & Ledesma *2. part. 4. quæst. 60. art. 4.* à Sanchez *dict. disput. 6. numero 8. fine relati*, vbi expressè aiunt viro incestuoso petenti teneri vxorem reddere, mouentur, tùm quia Matth. 5. ob solã fornicationem cõcessit Christus vxoris dimissionem; tum quia in hoc casu exceptio aliqua non inuenitur, ergo non liberatur coniux ab obligatione reddendi. Verum dictum Christi Domini intelligitur de dimissione quoad diuortium, & cohabitationem (& ita in tali casu huiusmodi dimissio non permittitur, vt *infrà* parte quarta huius tractatus dicetur, & tradit Sanchez *lib. 9. disp. 5. nu 19*) non autem quoad debitum coniugale negandum; falsum enim est non inueniri hanc exceptionem, cum clarè colligatur ex cap. *discretionem*, & cap. *tua, de eo qui cogn. consang.* & ex dicendis *num sequenti* constabit.

Igitur communis DD. conclusio est, coniugem, à quo alter coniux iure exigendi priuatus illicitè, & cũ peccato mortali petit, non teneri reddere, sed posse debitũ negare; tum quia illi non facit iniuriam non reddendo, nec violat ius illius, cum nõ habeat ius petendi; vbi enim actor perdit ius petendi, reus habet ius non debendi, negandi & excipiendi; & quoties nulla est petitio, nulla est mora *l. si pupillus 127. ff. de verb. oblig.* Tum quia d. cap. *discretionem*, & d. cap. *tua*, dum decidunt incestuosum teneri reddere vxori innocenti, eam reddunt rationem, nè eius delictum noceat innocenti, & absque culpa iure suo priuetur, & per consequens apertè volunt efficere coniugi noxio culpa, vt exigere non possit; & vt ei exigenti alter non teneatur reddere, scilicet ratione affinitatis ob copulam cum eius consanguineo, vel consanguinea contractæ, etiam seclusa ratione adulterij intercedẽtis; ac proinde alter exactus etiam adulter non teneretur reddere; qui tamen seclusâ affinitate, & solo existente adulterio ob delicti compensationem reddere teneretur. Ita Paludanus *in 4. dist. 32. q. 1. art. 1. concl. 4.* D. Antonin *p. 3. tit. 1. cap. 20. §. 0* Syluester *v. luxuria quæst. 4. dict. 4.* Victoria *in sum. num. ro 291.* Pet. Ledesma *quæst. 55. art. 6. dub. vltimo. versic. His non obstantibus*, Couarruuia *de spons. part. 2. cap. 7. §. 2. numero 5.* M. Antonius Cuccus *lib. 5. instit. maior. tit. 11. num. 123.* Reginaldus *lib. 31. numero 293.* & ex Doctoribus *suprà numero 236. & 241. relatis*, Sanchez *dict. cap. 6. numero 8.* Villalobos *dict. diffic. 47. num. 3.* Castrus Palaus *part. 3. tract. 28. disput. 3. puncto 4. §. 6 numero 7.* Layman, Bonacina, Diana *numeris ibidem citatis*, & alij à Syluestro, Couarruuia, & Sanchez relati præter citandos *infra*. † Et licet prædictam communem conclusionem, quoad coniugem incestuosum, seu ob affinitatem iure exigendi debitum priuatum petentem debitum, vt alter coniux ei negare possit debitum Hostiensis *in cap. trasmissa in fine, de eo qui cogn. consang. ibid.* Ioannes And. Ancharanus, & Henricus declarent non procedere, si coniux innocens, à quo incestuosus petit, sciens incestum ab eo commissum iam semel coniugale debitum petierit, vel eidẽ reddiderit, quo casu videtur innocens alteri petenti reconciliatus, & cõsequenter tenetur reddere: Nihilominus contrarium, & etiam si cõiux, à quo incestuosus petit debitum, sciens incestũ, vel affinitatem contractam ab eo petierit, vel eidem debitum semel, vel pluries reddiderit, semper posse negare debitũ affirmant communiter alij Doctores Panormitanus, Butrius *in d. cap. trasmissa*, post antiquiores, Couarruuias, Syluester, Villalobos *locis n. præcedenti allegatis*, & alij, quos Sanchez *d. disp. 6. n. 9.* refert. & sequitur. Et ratio est, quia priuatio iuris petendi debitum coniugale, quæ ab incestuoso, seu habente copulã cum consanguineo, vel consanguinea sui coniugis incurritur, non est inducta in fauorem alterius coniugis innocentis, sed in pœnam incestus, & affinitatis cõtractæ, & consequenter non potest coniux innocens talem pœnam remittere. Neque obstat *c. si vir. de adulter.* & cap. *proposuit, de coning seru.* ex quibus Hostiensis, & alij *allegati* arguunt per petitionem debiti, vel redditionem semel factam induci reconciliationem, & obligationem reddendi; nam loquuntur in casu, quo coniux ratione adulterij priuatur iure petendi; quia, cum talis priuatio sit in cõiugis innocentis fauorem, potest ille remittere, & censetur facta remissio per spontaneam copulam subsequentem; incestuoso autem (vt dictum est) priuatio non est in innocentis fauorem, sed

250 251

Digitized by Google

sed in delicti pœnam. Non obstat etiam textus in *cap. cum Vintoniensis, ibi, nos attendentes quod isti post primam electionem, de electione*; vbi decernitur priuatum iure suffragij semel ab aliis electoribus admissum ad ferendum suffragium, non posse postea repelli; Nam Butrius *in cap. fin. in fine*, de eo, *qui cognouit*: respondet, & rectè ibi priuatum iure eligendi admitti, vt eligat iure proprio, nec esse perpetuò à iure eligendi exclusum; Incestuosum autem admitti ad copulam ob ius, quod habet in eum coniux innocens, & esse perpetuo iure exigendi priuatum. Quod si coniux incestuosus, aut habens impedimentum cognationis obtinuerit dispensationem super impedimēto affinitatis, vel cognationis altero etiam renuente, tunc illi ex præfato capite non poterit debitum negari. Sanchez *d. disp. 6. n. 10.* & Layman *lib. 5. tr. 10. p. 3 cap. 1. n. 15.* de qua dispensatione *infra cap. 5. n. 14.*

An coniugi culpa mortalis reo petenti ratione voti castitatis, aut cognationis, aut affinitatis alter reddens peccet quando reddere non tenetur, vt ratione adulterij, vel priori bimestri ante consummatum matrimonium?

252 Immò etiam Doctores magis communiter sentiunt coniugem non solum posse, sed etiam teneri negare debitum, & mortaliter peccare reddendo alteri coniugi incestuoso, seu affini petenti; Et quoties mortaliter peccat petendo, si sit iure petendi priuatus, ita quod semper coniux alteri, qui exigendo mortaliter peccat, reddens debitum, peccet mortaliter reddendo, si reddere non teneatur. Ita præter DD. *suprà nu. 240. citatos* Adrianus, Couarruuias, Astensis, Petr. Ledesma, Rebellus *locis suprà n. 236. & 241. allegatis*, Sotus *loco suprà n. 234. citato*, Abulensis *in cap. 5.* Matth. *q. 241. ad 1.* & plures alij à Sanchez *d. disp. 6. n. 11. relati*, dum aiunt coniugi exigendo debitum peccanti mortaliter ratione voti castitatis, quo astrictus est, vel ratione alterius circunstantiæ, ob quam petens nō amittit ius exigendi, alterum licitè reddere, quia reddit id, ad quod de obligatione iustitiæ tenetur, & ita non spontè, sed coactè reddit, neq; ob id alterius peccato cooperatur; ex quo à contrario sensu sentiunt non licere reddere, quādo cessat obligatio iustitiæ reddendi. Idem in propriis terminis sentiunt Adrianus *d. dubit. 14. de matrimonio, §. Ex his patet, versic. Tertio contingit* in fine (vbi ait non esse licitum reddere coniugi, qui per votum castitatis, vel aliàs simpliciter abdicauit à se quantum in se est, ius petendi ab vxore) Petrus Ledesma, & Reginaldus *locis suprà num. 250. allegatis* (vbi aiunt: sicut non est licitus accessus ad affinem, ita non licere reddere coniugi incestuoso) Abulensis *vbi suprà* (vbi ait, quoties cōiuges non tenentur mutuò ad copulam peccante exigente, peccare etiam reddentem) Panormitanus in *d. ca. fin. in fine de eo qui cogn.* (vbi dicit viro incestuoso, & affini petenti non debere vxorem acquiescere, quamuis ille patiatur incontinentię periculum) Texeda *tom. 2. lib. 4. tract. 1. controu. 12. nu. 88.* à Diana *p. 9 tract. 8. resolut. 32. relatus* (loquens de marito incestuoso, qui ob incestum amisit ius petendi, & nihilominus petit, cui ait vxorem non posse licitè reddere Martinus Perez *de matr. disp. 52. sect. 2. fine, & nu. 1.* (vbi ait idem, quod Texeda) & Villalobos *d. difficultate 47. nu. 4.* Vbi vniuersaliter tenet, quoties coniux exigendo peccat mortaliter, non esse licitum ei reddere, si amisit iam exigendi ius. Et hanc eandem sententiam videtur amplecti Raphaël Auersa *q. 17. sect. 3. versic. Hinc patet ad rationes.* Vbi ex hoc quod coniux innocens non possit licitè reddere coniugi incestuoso, ait non sequi ipsum spoliari iure suo petendi, & reddendi, sed obligari iure charitatis auertere alterū à peccato; nec ob id graue onus subire, quia si ipsemet non appetat copulam, non erit ei graue, sed potius gratum negare debitum: si autem appetat, poterit potius petere expressè, vel signis, quàm reddere, quo casu alter licet peccauerit in petitione, non peccabit in executione actus coniugalis. Probatur hæc magis communis sententia, quia cum in hoc casu cōiux exactus ab altero, qui exigendo mortaliter peccat, & iure exigendi caret ex iustitiæ obligatione nō teneatur reddere, reddendo censeretur consentire, & cooperari alterius peccato, quia omninò spontè, & voluntariè, & non ex necessitate soluendi id, quod alteri debetur, & obligatione iustitiæ satisfaciendi redderet; & concurreret ad actū, in quo alter mortaliter peccat, & consequenter ratione cooperationis incurret eandem mortalem culpam exigentis. Quemadmodum etiam coniux innocens dubius de valore matrimonij peccat reddens adultero non dubitanti, quia solum excusatur à culpa ratione obligationis reddendi, quæ ob adulterium cessat, vt dicemus infra, & tradit cum aliis Sanchez *lib. 2. disp. 41. nu. 49.* Et iuxta hanc magis communem sententiam non licebit cōiugi non dubio de valore matrimonij reddere debitum alteri dubitanti exigenti ante præmissum debitum examen pro assequenda veritate validitatis, vel inualiditatis matrimonij, neque etiam priori bimestri coniugi obligato voto castitatis, aut ob aliam personæ circumstantiam peccati exigendo licebit reddere debitum, cum intra illud bimestre neuter coniux ante consummatum matrimonium teneatur reddere. † Hac autem sententiâ attentâ coniux exactus ab altero coniuge iure exigendi priuato, & exigendo peccante mortaliter ratione affinitatis, vel spiritualis cognationis, vel voti castitatis, vel dubij de valore matrimonij poterit cum eo copulam exercere non animo soluendi debitum, sed animo petendi, seu vtendi petione debiti, cum hæc sibi sit permissa, nec hoc petendi iure ob alterius impediti exactionem priuandus sit; id quod etiam in terminis docent Villalobos *d. nu 4.* & Sanchez *d. disp. 6. nu. 12. fine.* Immò iuxta eosdem, vbi in coniuge impedito exigere ratione affinitatis, aut cognationis spiritualis, vel voti, vel dubij adsit incontinentiæ periculum, ad hoc euitandum alter ex lege charitatis tenebitur petere, & se offerre, si id putet profuturum, & absque suo damno possit, dummodo alter non commiserit adulterium, quo casu si coniux innocens peteret, vel redderet debitum adultero patienti periculum incontinentiæ, amitteret ius celebrandi diuortium, ac proinde cum tanto damno non tenetur vsu coniugij succurrere adulteri periculo, quia lex charitatis non obligat cum tanto detrimento. 253

Contrarium tamen, & coniugem exactū, si voluerit licitè posse reddere debitū alteri in petitione mortaliter peccāti, & non habenti ius petendi, nimirū incestuoso, vel dubio de valore matrimonij ante præmissam diligentiam, aut astricto voto castitatis cum omnimoda abdicatione potestatis in corpus alterius coniugis, aut petenti priori bimestri ante consummatum matrimoniū, in quibus casibus propterea idem coniux exactus lege iustitiæ non cogitur reddere, nō caret magnâ probabilitate, & tenent Sanch. *d. disp. 6. n. 12.* Coninch, Bonacina, Filliuccius Layman *locis suprà n. 236. relatis*, Diana *loco suprà n. 128. citato & d. resol. 32.* & apud Sanchez Ledesma *2 p. 4. q. 60. art. 4. paulò post principium*, vbi ait, esse probabile viro incestuoso non teneri vxorem reddere, at licitè posse. Probat Sanchez, quia cum in his casibus coniux exactus nullum commiserit delictū, nulloque voto, seu impedimento sit ligatus, ob votum, aut dubium, vel delictum alterius (quæ suos solos auctores afficiunt) iure, & pacifica sua possessione petendi, & reddendi priuari, 254

Digitized by Google

ſpoliari ne non debet. Et confirmatur ratione textus *cap. tua, de eo, qui cogn. conſang.* Vbi definitur inceſtuoſum cum cõſanguinea alterius coniugis non poſſe petere, ſed teneri reddere, *quia affinitas poſt matrimonium contracta, ei coniugi officere non debet, qui iniquitatis particeps non fuit, nec ſuo iure abſque ſua culpa priuari debet*; ſed contra valdè officeret, ſi innocens peccaret reddendo; quia priuaretur plenâ poſſeſſione, qua ſeclusis voto, aut dubio de matrimonij valore, aut delicto alterius gaudebat; eſſetq; ei neceſſarium ſemper petere pro vſu matrimonij licito, poſſetq; vt plurimũ ſcrupulis vexari, dum petit, an ea potius ſit petitio, vel potius redditio ob alterius coniugis voluntatem nutibus agnitam. Præterea probatur, quia iuxta dicta ſuprà *n.236. & 241.* coniux in prædictis caſibus non cooperatur peccato alterius, quia petitioni in qua alter peccat, non conſentit, neque cooperatur, ſed ſupponit, actus autem coniugalis eſt ex ſe licitus, & tantum illicitus reſpectu alterius ob ipſius circunſtantiam, & etiam redditio eſt licita, cum nec actus in ſe, nec redditio vitietur à praua circunſtantia, ſeu malitia petentis, vt prællegato *n.236.* dictum eſt; Et etiam non tenetur malitiam illam petentis impedire, tum quia iam in petitione peccauit, tum quia ſemper vel ferè ſemper ſubeſt cauſa non impediendi peccatum debiti denegatione; quia ſemper ex negatione poteſt timeri aliquod non leue incommodum, nempè diſplicentiam exigentis, indignationem, odium, diſcordias, periculum incontinentiæ proprij, vel exigentis: Et quia graue incommodum eſſet priuari pacifica, & plena poſſeſſione petendi, & reddendi, ſuſtinendi ſemper onus petendi ad vſum matrimonij abſque peccato, quod in honeſtis matrimonijs ob innatam verecũdiam valde graue videtur, præſertim quoad honeſtas fœminas. Quare ad rationem communioris ſententiæ reſpondetur in præfatis caſibus reddentem non cooperari peccato exigentis, cum non teneatur illud impedire ob alia mala grauia ex negatione debiti oriunda, ratione quorum vitandorũ etiam redditio non eſt ſpontanea, ſed quodammodo coacta, & ex iuſta neceſſitate; & cæteris ceſſantibus non eſt omninò ſpontanea, ſed quodammodo coacta redditio, ne coniux exactus innocens, vel ab omni impedimento liber petẽdi, & reddendi plenâ, & pacificâ poſſeſſione ſuâ tam petendi, quam reddendi ſpolietur abſque vlla ſua culpa ſuó ve facto, & contra innatam verecũdiam, qua honeſti coniuges præſertim fœminæ à tali petitione pręſertim explicita, & expreſſa valdè deterrentur, cogatur ſemper petere, & ſcrupulis vexari,

255 ſitne petitio, an redditio.† Ad exemplum de coniuge innocẽte dubio reddenti alteri adultero non dubio reſpondet Sanchez illum, quantum in ſe eſt arceri omninò ab vſu matrimonij, ne ſe fornicationis periculo exponat; & ſolum ratione poſſeſſionis, & iuris iuſtitiæ alterius permitti ei reddere; ac proinde his deficientibus peccat reddendo.

256 Retenta autem hac opinione coniux exactus iuxta dicta *ſuprà n.248.* lege charitatis, & fraternæ correctionis tenebitur (ſi id profuturum ſperetur, vel ſine graui incommodo, aut damno fieri poterit) admonere exigentem, vt deſiſtat à petitione, aut aliâ ratione auertere, & negare ei debitum; ad quod tamen rarò maximè vxor obligabitur ob cauſas eodem *n.248.* adductas: quibus verè onus negandi debitũ præſertim reſpectu vxoris redditur graue, tametſi non adſit copulæ deſiderium. Quare conſultius erit, quoties creditur eſſe periculum, ne impeditus cum peccato petat, ad eius peccatum euitandum illum præuenire petendo (etſi ad hoc præſertim vt explicitè petat maximè vxor honeſta nõ videatur teneri iuxta notata eodem *n.248.* vel ſi iam petit conuertere redditionem in petitionem, ſcilicet habere acceſſum coniugalem ad petentem non animo reddendi, ſed vtendi petitione debiti id eidem petenti notificando, quo caſu ſi depoſito prauo voluntatis affectu non tanquam exigens, ſed tanquam exactus, & reddens copulam exerceat, licet in petitione culpę lethalis reus fuerit, non peccabis tamen in ipſa executione actus coniugalis. Sed quamuis metaphyſicè loquendo hęc contingere poſſint, moraliter tamen, & in praxi puto rarò euentura. Etenim difficile, & vix coniux, qui ita eſt effrænis, & libidine feruet, vt non curans peccatum mortale, & grauem Dei offenſam exigat actum coniugalem, purgabit prauum affectum, vt ſolùm tamquam reddẽs coëat, habens ſaltem implicitam animi præparationem abſtinendi, ſi alter non acceſſiſſet vt petens. Et ſimiliter quando coniux non impeditus, aut innocens iam eſt exactus, præſertim ſi non appetat copulam, difficillimè in praxi, & actu exercito conuertet redditionem in veram petitionem, ita vt ſolum animo petendi ad alterum accedat; & rarò carebit dubio, vel ſcrupulo, an vt reddens, an verò, vt purè petens, & alterum prouocans cum eo coierit, præſertim ſi ſit vxor. Vnde durum videtur obligare exactum innocentem, & liberum præſertim vxorem ad huiuſmodi conuerſionem redditionis in petitionem.† A prædictis autem excipiendus eſt caſus periculi incontinentiæ in coniuge impedito petere abſq; 257
peccato mortali, nam tunc iuxta dicta *n.253.* alter lege charitatis etiam attentâ priori ſententiâ tenetur ei ſuccurrere petendo, vel reddendo extra caſum adulterij alterius; quando ſpes eſt fore, vt ſic abſtineat ab illa incontinentia. Et certè quando coniux exactus redderet ad euitandam illicitè exigentis incontinentiam nullo modo dici poteſt conſentire, aut cooperari eius peccato, quia non fouet peccatum, ſed ſeruat exigentẽ, ne ad grauiora, puta, adulteria prolabatur. Quod videtur poſſe dici etiam quoties coniugi impedito illicitè exigenti redderetur debitum ad euitandum magnam indignationem, graue odium, & notabiles rixas, & diſcordias, & etiam aliquod aliud malum his grauius, quale eſt illud ſuprà *n.230.* de muliere theutonica relatum.

An coniux prohibitus petere ratione voti caſtitatis, aut affinitatis, aut cognationis ſpiritualis poſt matrimonium contracta obligatus tamen reddere, poſſit aliquoties petere licitè debitum?

An verò coniux petere debitum impeditus ratione affinitatis, aut cognationis ſpiritualis, aut voti caſtitatis aliquando poſſit licitè petere debitum, ſeu ſe offerre alteri coniugi minimè impedimento ad copulam; DD. communiter aſſerunt aliquando poſſe petere, & ſe offerre non in gratiam ſui (nempe ad ſatisfaciendũ ſuo appetitui) ſed in gratiam alterius cõiugis, illiue complacendi causâ, ne matrimonium) ſi ſemper ad licitũ actũ coniugalem habendũ cogeretur petere) onerosum fiat; & quia hoc petendi genus eſt quoddam reddere. Ita S. Tho. 4. *diſt.38.q.1.a.7. q. 2. ad 4. & in addit. ad. 3 p.q. 83.a.1. ad. 4.* Sot. 4. *diſt.37.q. vnica a. 1. poſt ſecundam concluſ. verſic. debet autem pœna.* Petrus Soto *lect. 14. de matrimonio fine*, Sylueſter *v. matr. 7. quæſt. 5. dicto 4. & 10.* Angelus *v. eod. 4. num. 6.* Victoria *in ſum. num. 290.* Nauarrus *cap. 16. num. 30.* Sanchez *lib. 9. diſput. 7. num. 1.* Filliuccius *tom. 1. p. 2. tract. 10. cap. 9. num. 312.* Layman *lib. 5. tract. 10. part. 3. cap. 1. num. 15.* Bonacina *de præcept. diſput. 4. de voto quæſt. 2. pun. 5. §. 4. numero 3.* Martinus Perez *de matr. quæſt. 51. ſect. 2.* Diana *p. 9. tr. 8. reſol. 37.* Villalobos *p. 1. tr. 13. diff. 47. n. 5.* Hurtadus *diſp. 10. n. 3.* Auerſa *loco ſup. num. 252. relato*, & alij apud Sanch. Qui loquuntur, & intelligi debent non ſolum in caſu, quo coniux liber, & non impeditus aliquo 258

Digitized by Google

aliquo signo indicat appetitum copulæ coniugalis (in huiusmodi enim casu, cum adsit vera debiti petitio, licet tacita, citra omne dubium impeditus teneretur reddere iuxta dicta *suprà num.32.*) sed & in casu, quo idem coniux non impeditus nullo signo desiderium copulæ indicat. Et licet huiusmodi communis doctrina præcipuè locum habeat in viro impedito petere ratione affinitatis, aut voti, cum fœminæ iuxta dicta *suprà num.33.* ob innatam verecundiam magis quàm viri deterreantur à copulæ petitione præsertim explicita; nihilominus obtinet etiam in vxore similibus impedimentis affinitatis, vel cognationis spiritualis, aut voti castitatis ligata, saltem quoties vir iuxta dicta *eodem num.* 33. ob suam pusillanimitatem, & naturam à fœmina parum dissimilem, aut ob eiusdem vxoris duram conditionem, vel insignem auctoritatem, non auderet petere; huiusmodi enim viro vxor impedita aliquoties posset copulam coniugalem offerre petendo; militat enim eadem ratio, ne viro sua conditione non audenti petere matrimonium fiat onerosum, & in tali casu petere est quodammodo reddere. Quare plures ex præallegatis Doctoribus præsertim Syluester, Nauarrus, Sanchez, Layman, Filliuccius, & Hurtadus loquuntur absolutè de coniuge impedito, siue sit vir, siue vxor, in qua etiam adest alia ratio, ne si nunquam petat, causam malè de ipsa suspicandi præbeat.

259 † Talis autem petitio, seu copulæ oblatio ex parte coniugis impediti erit licita, quandocunque sibi (vt ait Victoria) videbitur honestum accedere ad alterum coniugem non impeditum, ne matrimonium ei reddatur onerosum, si quoties appetit copulam deberet petere; quod erit iudicandum consideratâ eiusdem coniugis liberi conditione natiua, & complexione, & in libidinem propensione, & inclinatione; quare cum alij tàm ex fœminis, quam ex viris sint aliis calidiores, & in venerem propensiores, aliquando frequentiùs, aliquando rariùs licebit impedito offerre alteri actum coniugalem, nec potest definiri determinatus numerus vicium, nempè quater, vel quoties in mense, in quo id liceat, vt notauit expressè Sanchez, & innuunt alij præallegati; dum absolutè, non exprimendo quoties, aiunt licere impedito aliquando petere debitum.

260 Quare licet coniugi impedito petere debitum coniugale, quoties attentâ conditione natiua, naturalique complexione alterius coniugis liberi credit eum appetere actum coniugalem, & petiturum, nisi pudore, aut alio timore præpediretur, vt tradunt præallegati Doctores, & alij apud Sanchez *d. disput.7. numero 3.* & faciunt dicta *suprà numero 32.*

261 Item eidem impedito fas est petere, si agnosceret in altero periculum incontinentiæ, cui oblatione copulæ succurrere possit, vti idem Doctores Hurtadus *disp.10. num.31.* & alij à Sanchez *num.6. relati.* tunc enim est quodammodo reddere iuxta dicta *suprà num.21. & 22.* Neque votum castitatis, & multò minus ius positiuum inducens affinitatem obligat ad non petendum cum dispendio ruinæ alterius coniugis. Quare in huiusmodi casu impeditus non solum potest licitè, sed etiam tenetur petere, si sit spes, quod copula oblata sit profutura iuxta dicta *suprà num.17. & 19.* quâ spe, vel saltem aliquo dubio futuri profectus non existente non teneretur ex dictis *d. num.19.* Quemadmodum non teneri virum impeditum petere, si solum timeret periculum incontinentiæ in vxore, eo quod sit ipse diu abfuturus, nisi desiderium vxoris petendi coniiceret, cum tali copula non subueniatur illi incontinentiæ, post Ioannem Andream, Præpositum, Vincentium, & Alexandrum de Neuo *in cap. fin. de eo, qui cogn. consanguin.* tradit Sanchez *d. disp.7. num.6. fine.* Vbi etiam ob eandem rationem putat non posse licitè petere.

262 † Quamuis autem Viguerius *lib. instit. cap.6. §.7. versic.8. Impedimento 5.* asseruerit coniugem ratione affinitatis, vel cognationis, aut voti castitatis impeditum petere, si ob calorem ætatis, vel temperamenti sibi temperare, vel continere non posset, ad euitandum in se incontinentiæ periculum posse licitè petere, motus quod iugum Christi suaue sit Matth.11. Cuius sententiam sequutus est Quintana-Duennas *in Theol. mor. tom.1. tract.9. sing.12.* à Diana *part.9. tract.8. resolut.33. relatus*, addens confirmationem ex eo, quod lex non debet esse vinculum iniquitatis, talis autem esset lex Ecclesiastica in hoc casu impediens debiti petitionem, quia per eam quis exponeretur periculo ruinæ, subdit tamen tutius hanc sententiam procedere, quando commodè dispensatio haberi nequit, vel est periculum in mora; licet tandem concludat nullam esse necessariam dispensationem, quia in hoc casu nec lex, nec votum obligant; seu casus iste non cadit sub lege, nec sub voto ob rationes assignatas. Nihilominus hæc ratio ostendit eam esse iustam causam dispensandi, non autem vt propriâ auctoritate, & absque dispensatione possit petere; vt loquentes de viro incestuoso iuuene, & consequenter ob ætatis calorem periculo incontinentiæ obnoxio tradunt Couarruuias *de sponsal. p.2. cap.7. §.2 num.5.* Cuccus *lib.5 tit.11. num.123.* Coninch *d. disputat.34. num.49.* & alij quos refert, & sequitur Sanchez *d. disput.7. num.7.* Et licet matrimonium sit post lapsum institutum in remedium, seu medicinam incontinentiæ; tamen emittens votum castitatis, vel ob suum delictum, aut factum spontaneum incurrens affinitatem, vel cognationem spiritualem voluntariè voluit tali medicina priuari; vnde etiam non habet in hoc casu locum confirmatio suprà adducta, non enim lex, vel votum exponit periculo (alioqui votum castitatis etiam emissum ante matrimonium non obligaret ad non petendum, si vouens grauibus carnis stimulis vrgeretur, & sæpiùs laberetur contra communem Doctorum de quâ *infrà cap.3. num.10. & 31.*) sed ipse committendo incestum, vel post votum castitatis contrahens matrimonium, vel emittens illud post matrimonium spontè se coniecit in angustias, & voluit se priuare remedio illo petendi in casu periculi incontinentiæ: & hanc sententiam tenet etiam Diana *d. resolut.33.*

263 A prædicta autem communi doctrina, quod coniunx impeditus ratione affinitatis, cognationis spiritualis, aut voti castitatis possit aliquoties petere debitum à coniuge libero, excipitur casus, quo idem coniux liber in alterius votum castitatis consensisset ei vouendi licentiam præbendo, quia tunc censeretur cessisse iure suo, quod habet, vt alter quandoque in sui gratiam (ne sibi si semper explicitè, vel interpretatiuè teneretur petere, nimis onerosum foret matrimonium) debitum petat. Ita Angelus *vbi suprà num.7.* & Sanchez *dict. disput.7. num.2.* Quæ exceptio intelligenda est extra casum periculi incontinentiæ, quod in libero adesset, quo casu impeditus voto teneretur petere ex obligatione orta ex ipsamet matrimonij institutione, & bono fidei iuxta dicta *suprà num.17.* & quia in tali casu oblatio actus coniugalis censetur redditio ex dictis *suprà numero 21. 24. & 25.* & in terminis docet Sanchez *d. disp.7. num.6.*

264 Cæterum contra præfatam communem doctrinam, licet ob auctoritatem Doctorum, qui eam tenent, probabilem putet Coninch *d. disput.44. num.47.* quem sequitur Palaus *disput. suprà num.1. citata, puncto 4. §.7. num.8.*) ait se non videre, quo

 funda

fundamento nitatur, vnde obiicit, & probat maritum, qui prohibitus est petere ratione voti castitatis emissi non posse vnquam absque dispensatione, aut irritatione licitè petere, quia per illud votum castitatis obligauit se ad seruandam castitatem, quantum posset sine præiudicio vxoris, at in nullum præiudicium vxoris cedit, si nunquam petat, cum ex vi contractus matrimonij neuter coniugum per se obligetur ad petendum debitum, sed reddendum iuxta dicta *suprà num.*15. ergo tenetur non petere, vt quantum est ex se, seruet castitatem; & si hoc petere est onerosum vxori, imputare debet sibi, non viro, qui non tenetur ab ea amouere quidquid ei aliqua ratione graue, & onerosum est; nam alioqui nec posset petere debitum, quando hoc coniugi ob aliquam corporis indispositionem esset nonnihil onerosum, nec ad sua negotia proficisci, aut breues aliquos peregrinationes suscipere, quoties crederet suam absentiam fore coniugi molestam, quæ interim fortè expeteret matrimonij vsum, quæ omnia sunt absurda.

265 † Sed huic obiectioni, seu rationi respondetur per eam probari quidem coniugem voto castitatis ligatum non teneri per se ex obligatione iustitiæ ex contractu matrimonij orta ad petendum; quod conceditur: Sed hoc non obstante communis opinio rectè tenet cum posse aliquoties petere licitè debitum in gratiam alterius coniugis, cui nimis esset onerosum, & graue, si semper pro licito matrimonij vsu deberet petere, quia votum non petendi, seu castitatis non videtur obligare in tali casu ad seruandam castitatem, & ad non petendum, cui petitio non fiat in petentis gratiam, sed solum in subleuamen alterius, qui, si vouens nunquam petere licitè posset, remaneret notabiliter grauatus: Vnde falsa est minor, quod si nunquam petat, inde matrimonium non fiat alteri nimis onerosum; & ad minoris probationem conceditur non teneri petere, sed bene tamen rationem illam, ne alteri nimis onerosum, & graue sit matrimonium, facere, vt votum non petendi in simili casu non obliget, præsertim cum petitio huiusmodi in gratiam alterius tunc indigentis actu coniugali sit quodammodo debiti redditio. Neque hinc inferri possunt præallegata absurda; quia coniugis absentia ob aliqua negotia, vel ob breuem peregrinationem, siue ex mera deuotione, siue debita ex voto à viro emisso est temporanea, & leuis grauaminis; sicut etiam est leue grauamen, quod vxor aliqua corporis indispositione laborans debitum reddat, cui leui incommodo præponderat obligatio iustitiæ reddendi debitum.

266 Præterea idem Coninch *n.*49. vti probabilius asserit, virum voto castitatis obligatum nec posse licitè petere, vt alteri periculo incontinentiæ laboranti subueniat, quod idem ait censuisse viros doctos à se consultos, & tenet etiam Palaus loco suprà citato; Probat, quia talis tenetur integrè seruare suum votum, quatenus id facere potest saluo omni iure vxoris, at hæc nullum habet ius, vt vir eo casu petat, cum non teneatur petere, sed reddere iuxta dicta *n.*15. Ergo tenetur non petere, vt votum integriùs seruet. Confirmat Coninch, quia quisque magis tenetur vitare periculum propriæ incontinentiæ, quam alienæ, at talis vir voto castitatis ligatus ob nullum periculum propriæ incontinentiæ, liberatur ab obligatione voti, *vt suprà num.*262. *dictum est*, ergo nec ob alienum. Neque dicatur esse diuersam rationem, scilicet, quia est in potestate viuentis vitare propriam incontinentiam, non tamen alienam. Nam contra arguit Coninch primò, quia quisque non modo tenetur vitare propriam incontinentiam, sed etiam periculum incontinentiæ, in quo grauissimè talis vir versatur; cum difficillimum sit aliquem cogi, vt continuo cum vxore dormiat, & tamen nunquam possit eius vsum appetere, præsertim quando vxor vnquam toto anno debitum petit, quod sæpe in fœminis contingit. Nec ipse magis habet in sua potestate vitare hoc proprium periculum, quàm vxoris, cum nequeat eius torum deserere, eiúsque causa est fauorabilior, cum non ex malitia, sed ex necessitate huic periculo subiaceat; quare cum talis vir teneatur seruare votum castitatis non obstante proprio periculo, tenebitur etiam non obstante periculo vxoris. Secundò, quia inde sequeretur eos, qui mutuo consensu castitatem vouissent, & iam solum vt frater, & soror viuerent, teneri petere à se mutuò debitum, quoties vnus crederet hoc esse necessarium ad euitandum in altero incontinentiæ periculum. Tertiò sequeretur inde, quod is, qui quantum posset, vouisset castitatem, posset nihilominus ab vxore adultera petere debitum, quando videret hoc esse necessarium, vt ipsam ab vlteriori incontinentia auerteret, præsertim si cum ea solo toro separata adhuc cohabitaret. † Verum respondetur, votum castitatis in tali casu non obligare cum dispendio ruinæ alterius coniugis liberæ vt dictum est *num.*261. Respondetur etiam adesse in eo casu obligationem offerendi copulam (si sit aliqua spes, quod tali oblatione debiti alter ab incontinentia abstineat) tum ortam ex bono fidei, ad quod spectat præseruare alterum coniugem à fornicatione iuxta dicta *suprà num.* 17. & 25. tum quia necessitas, seu infirmitas coniugis laborantis periculo incontinentiæ, cui per actum coniugalem subueniri potest, censetur interpretatiua petitio, licet nullum aliud signum petitionis coniugalis appareat iuxta dicta *suprà num.*21. & docet etiam Hurtadus *d. n.*31. Ad confirmationem respondetur coniugem vouentem castitatem per votum posse sibi præiudicare, non verò alteri coniugi, nisi forte & is concurreret præstando assensum voto castitatis per coniugem vouentem emisso; Quare coniux, qui emisit votum non petendi, seu castitatis non potest absque præuia dispensatione vti petitione actus coniugalis ad euitandam in se incontinentiam, quia tali remedio se spontè priuauit, vt dictum est *num.*263. Et licet ipse ex eo, quod tenetur coniugi cohabitare in eadem domo, & in eodem toro, sæpe possit stimulis carnis vexari, & exponi periculo copulam appetendi, id sibi imputandum, qui ita voluit, vnde etiam sua causa non est fauorabilior; quia in tales angustias etsi non ex malitia, tamen ex voluntate propria est coniectus. Et ita manet soluta prima ratio ad probandam confirmationem adducta. Ad secundam rationem eiusdem confirmationis, negatur illud sequi; nam quando coniuges ex mutuo consensu, seu pacto vouerunt castitatem omnimodam, tunc vterque voluntariè, & spontè se priuauit tali remedio, & cessit iuri suo, & etiam vterque facultate non solum petendi, sed etiam reddendi priuatus est. Quid verò sentiendum, si ex mutuo consensu non votum castitatis absolutum, sed tantum non petendi emisissent dicetur infrà. Ad tertiam rationem confirmationis, an coniux ligatus voto castitatis possit vxori adulteræ remittere iniuriam, dicetur *infrà*; supposito autem quod possit remittere, aut de facto remittat, factâ remissione poterit licitè, & tenebitur offerre copulam coniugi adulteræ, ad euitandam eius incontinentiam; quia per remissionem reacquirit ius petendi debitum, & vt sibi reddatur; non tenetur tamen coniux voto castitatis ligatus alteri coniugi adultero remittere iniuriam, nec offerre actum coniugalem, vt eum liberet ab incontinentia ob rationem *suprà num.*253. adductam; scilicet, quia si semel remitteret iniuriam, aut spontè concurreret 267

ad

Digitized by Google

ad actum coniugalem petendo, vel reddendo amitteret ius celebrandi diuortium, quare cum tanto suo damno non tenetur subuenire coniugis adulteri incontinentiæ, licèt aliàs non esset prohibitus petere, nempe neque affinitatis, aut cognationis spiritualis, vel voti impedimento esset ligatus.

268 Igitur communi opinione relata si ambo coniuges sine mutuo consensu vouissent, seu promisissent Deo se minimè debitum petituros, possent ambo petere debitum non in gratiam sui, sed alterius, scilicet, quando quilibet agnosceret alium indigere, vt quia in illo periculum incontinentiæ aduertit, aut conijcit eum petiturum, nisi propter votum impediretur; quia cum neuter id faciat sibi satisfaciendi gratiâ, sed in gratiam alterius, cui reddere tenetur, & vt illi morem gerat, neuter verè petit, sed quodammodo reddit iuxta dicta *n.*258. & in terminis docent non solum Sanchez *d. disp.*7. *num.*11. Villalobos *d. diffic.*17. *num.*6. Martinus Perez *d. disp.* 51. *sect.*2. *num.*8. & Fillincius *d. cap* 9. *n.*31. Sed etiam Angelus *verbo matrimonium impedimento* 5. *n.*5. & Rosella *verbo impedimentum* 4 *num* 7. quos etiam refert, & sequitur Nauarrus *in summ cap.* 16. *num.*31. & idem tradiderunt alij relati a Sanchez, qui addit idem dicendum, licet communi consensu tale votum emiserint; & indicat Nauarrus *loco citato* cum loquatur de coniugibus qui vouentes pacti essent, ne à se mutuo debitum peterent, quos ait, si agnoscentes, quod vterque id peteret, si posset, haberent copulam, non peccaturos. Et ratio est, quia cum solùm se non petituros vouerint, reddere tenentur, illa autem copula est quodammodo redditio. Idem ex Angelo, & Sanchez dicendum, si votum castitatis absolutum ante, vel post matrimonium coniuges emiserint non communi consensu; etenim id votum non liberat ab obligatione reddendi, sed solum obligat ad non petendum; petitio autem debiti in gratiam alterius indigentis est quædam redditio, vt dictum est. Neque dicas cum Coninch *d. disp.*34. *num.*40. vbi vterque coniux vouit non petere, vel emisit votum castitatis absolutum licet sine mutuo consensu, cum neuter possit petere debitum, & vnus apertè nolit petere debitum, ne petendo peccet, alterum nullo modo posse præsumere illum petere, aut tanquam petenti reddere: Nam indigentia illa oriens ex incontinentiæ periculo, vel ex naturali affectione, seu propensione alterius coniugis in copulam carnalem, ob quam debitum peteret, nisi votum non petendi obstaret est virtualis petitio carens omni culpa, ac proinde falsum est, alterum nullo modo posse præsumere illum petere, aut tanquam petenti reddere, si aduertat incontinentiæ periculum, vel agnoscat affectionem naturalem, seu propensionem in copulam attentâ illius conditione, ac complexione; aliisve coniecturis consideratis. Et ita ad sic petentem potest licitè accedere illi morem gerendi, vel subueniendi gratiâ, quod est reddere. Immò non obstante mutuo voto non petendi, si vnus agnoscat in altero incontinentiæ periculum, vel vterque in tali periculo versetur, non solùm licitè alter ad alterum accedere potest, sed & tenetur, cum talis accessus sit redditio, & in tali periculo quilibet coniux obligetur subuenire alteri ex dictis *suprà num.* 261. & 267. & latiùs *num.*17. 21. & 25. Dixi autem, *si votum castitatis absolutum emiserint sine mutuo consensu*; nam si mutuo consensu per modum pacti vouissent, non liceret eis commisceri, cum iam neque petendi, neque reddendi facultatem habeant, vt rectè Sanchez, & latiùs dicemus *infrà cap.*3.

269 Porrò in omnibus prædictis casibus, in quibus dictum est coniugem affinem, vel voto castitatis, aut non petendi ligatum posse licitè petere, & accedere ad alterum in illius gratiam, cauendum est, nè intemperantia decipiat; & in dubio potius abstinendum; quia id securius; & vbi ambo licet sine mutuo consensu castitatem vouerunt; si eorum alter signa petitionis præbeat; peccabit, quia id est tacitè exigere; etsi alter reddens carebit culpa. Similiter peccabit affinis, vel voto castitatis ligatus, & prohibitus petere, si inuitet alterum coniugem liberum ad petendum; nam & hoc est exigere: quemadmodum etiam reus culpæ erit coniux liber si inuitet impeditum, vt petat, licet eius lapsum in incontinentiam timeat, vtpote incitans ad peccatum; sed debet tunc præuenire, & petere iuxta dicta.

Poterit autem coniux impeditus petere alteri libero significare suum impedimentum, ne suam petitionem exspectet, sed quoties sibi placuerit actum coniugalem exercere, liberè petat; quia id non est petere; sed solam causam non petendi ex parte sua indicare alteri, ne ei matrimonium reddatur onerosum. Ita Sanchez, Coninch, Filliucius *locis citatis*, & Paludanus 4. *dist.*35. *quæst.*3. *art.*5. Sicut etiam idem coniux voto castitatis, vel alio impedimento prohibitus petere non tenetur alteri libero suum votum significare, vt ab vsu matrimonij abstineat, quamuis si indicaret, existimet alterum non petiturum, quia durante obligatione reddendi debitum, commisceri reddendo non est materia voti. Ita Caietanus 2. 2. *quæst.*88. *art* 8. §. *Ad hoc dicitur*, Sotus *lib.*7. *de iustit. quæst.*3. *art.*1. *versic. Quod si contra arguas*, & Sanchez *num* 9. Immò si ex significatione voti, aut alterius impedimenti aduerteret alterum fore deterrendum à petendo non posset illi manifestare, quia alioqui faceret contra ius ipsius. 270

Prudentérne, an imprudenter agant coniuges vouentes castitatem, aut non petere, & quando teneantur talis voti dispensationem, vel irritationem impetrare?

Ex dictis colligi potest regulariter coniugem non prudenter facere, dum vouet castitatem, vel non petere debitum, nisi voueat ex consensu coniugis, qui vouenti permittat separationem à toro, & vt seorsim cubet; tum quia tale votum non potest non esse odiosum, & molestum alteri coniugi, qui (non obstante communi opinione *num.*258. stabilita) deberet, vt plurimum petere debitum, si vellet vti licitè matrimonio; tum quia ex assidua tori cohabitatione exponitur periculo violandi votum, & petendi debitum ad suæ concupiscentiæ satisfaciendum; id quod etiam obseruat Lessius *lib* 4. *cap.*40. *num* 100. vbi tamen addit non ideo tale votum desinere obligare, cum sit de bono consilij, etsi absque periculo non mandetur executioni. Immò minus prudenter etiam tale votum facerent coniuges, licet ex communi consensu, & cum tori separatione, nisi vlterius ex aliqua experientia sufficienter conijciant sibi non imminere notabile periculum frangendi votum, quod aliàs ex continua cohabitatione, & consuetudine, etsi cum tori separatione, vt plurimum potest imminere. 271

Quapropter coniugibus, qui ante contractum matrimonium, vel post emiserunt votum castitatis, vel non petendi, expediet, vt voti irritationem, vel dispensationem pro libera debiti petitione, & redditione obtineant; & ad id coniugem tali voto ligatum, qui non potest à coniuge libero toto separari, puto vt plurimum teneri, ob periculum frangendi votum ex tori cohabitatione regulariter imminens; 272

minens; secus si per se esset auersus ab actu venereo, ita vt illi non immineret eiusdem voti frangendi periculum; si etiam coniux liber sit talis naturæ, vt ob erubescentiam, vel aliam causam magna cum difficultate petat debitum, etsi actum coniugalem appetat (quod faciliùs contingit in fœminis) ac proindè ex parte illius immineret incontinentiæ periculum, cui coniux voto non petendi, seu castitatis ligatus aduertat se non posse sufficienter subuenire oblatione copulæ factâ in gratiam illius tantum, vel non nisi agitatus scrupulis, an talis oblatio seu punitio à se facta verè tendant tantum ad satisfaciendum alteri; ad eandem voti irritationem, vel dispensationem obtinendam teneri. Videtur iuxta tradita à me in tractatu de triplici iubilei priuilegio *sect.2.casu* 34.*n.*14.

Coniux affinis, vel voto castitatis ante, vel post matrimonium emisso præsertim astrictus an peccet reddendo, quoties non tenetur reddere, vt priori bimestri, vel ratione adulterij alterius coniugis, anque possit coniugi adultero reconciliari, & renunciare priuilegio iuris eum eximenti ab obligatione reddendi?

273 Sed numquid coniux, qui ob affinitatis, aut cognationis spiritualis, aut voti absoluti castitatis impedimentum prohibitus est petere debitum, & aliàs tenetur coniugi libero reddere; potest licitè eidem coniugi libero reddere debitum in casu, quo ex lege iustitiæ non tenetur reddere, puta, si liber adulterium commiserit (seclusa compensatione cum adulterio incestuosi) aut priori bimestri ante consummatum matrimonium, quo tempore vterque coniugum, licet possit, non tamen tenetur reddere? Sanchez *lib.9. disp.6. num.*14. loquens de coniuge tùm impedimento affinitatis, aut cognationis ligato, quàm obstricto castitatis voto emisso tam ante, quam post contractum matrimonium negat posse licitè reddere priori bimestri, aut coniugi adultero, quod idem repetit *eodem libro disp.*35. *num.*23. & ait peccare mortaliter, si reconcilietur eidem coniugi adultero; & loquentes de coniuge, qui ante, vel post matrimonium emisit votum castitatis, eum etiam iam semel consummato matrimonio non posse licitè reddere alteri post eius adulterium, neque ei reconciliari, tenent Lessius *de iustitia lib.* 2. *cap.*41.*num.*53. Coninch *disp.*34.*n.*41. Basilius Pontius *lib.*10.*cap.*5.*n.*19. Hurtadus *de matr. disp.*10.*diff* 8.*n.*31. Bonacina *de matr. q.*3. *punct.*14.*num.*8. *& de precept. decalog. disp.*4. *q* 2. *punct.*5.§.4. *num.*4. Palaus *disp. suprà n.*1.*allegata punct.*4.§.7.*num.*9. Leandrus Discalceatus *de Sacram p.*2. *tract.*9. *disp.*25.*q.*75. Layman *lib.*5.*tr.*10. *p.*3.*cap.*1.*num.*10. Et innuunt alij, vt Syluester *v. matr.* 8.*q.*15.*dicto* 7. Petrus Ledesma *d. quæst.*55. *art.*6.*circa tertium statum affinitatis dub.*4. *in solut. ad* 1. aientes coniugem incestuosum peccare in debiti redditione, quoties hæc non est debita ex iustitia; & idem loquentes de coniuge habente votum castitatis indicant alij relati à Sanchez. Qui quoad coniugem, qui cum altero coniuge affinitatem contraxit, probat primò ex textu in cap. *transmissæ, de eo, qui cogn. consang. ibi, non cognoscat eam, quamdiù vixerit, nisi ab ea requisitus; & tunc ad ipsam non sine graui dolore cordis accedat.* Id est (inquit Sanchez) coactus lege iustitiæ, ne innocentem suo iure priuet, ac proindè quando nulla lege cogitur, tenetur non accedere. Secundò, quia cum copula illa sit incestuosa, vtpote cum affini est omnino illicita, solúmque excusari potest ob fortius iustitiæ debitum, & consequenter vbi non est debita, est illicita. Quo verò ad coniugem voto castitatis absoluto obstrictum probatur, quia tenetur illud seruare quantum potest sine iniuria alterius coniugis, quoties autem hic adulterium commisit, vel primo bimestri petit, potest sine iniuria, quia non tenetur reddere. † Neque dicas esse 274
priuilegium, vt primo bimestri ante consummatum matrimonium coniux non teneatur reddere, & similiter esse priuilegium coniugis innocentis, vt fracta sibi fide per adulterium possit ea exceptione vti, & non reddere, nemo autem cogitur vti suo priuilegio cap. *si de terra, de priuileg.* nam respondet Sanchez hoc verum esse ex vi priuilegij, secus si ex vi alterius legis obligabatur ad aliquid, à quo ratione impedimenti excusabatur, quod impedimentum per priuilegium aufertur, tunc enim non ex vi priuilegij; sed ex vi illius legis obligatur ad illo vtendum; vt agens de obligatione habentis Bullam ad audiendam missam tempore interdicti, tenet etiam Suarez *tom.*3.*in* 3.*p.disp.*88.*sect.*6. *versic. Solet etiam hic interrogari.* Villalobos *p.*1.*sum.tract.*19.*diffic.*5. *num.*14. Et in Bullam Cruciatæ, *clausula* 3.*n.*18. Sotus, Nauarrus, Medina, Manuel, Henriquez relati à Villalobos, *d.n.*14. *& plures ex recentioribus.* † Ex quibus infert Sanchez 275
emittentem votum castitatis ante matrimonium, & postea contrahentem matrimonio non consummato affinitatem, aut cognationem cum vxore, quamuis non peccet consummando matrimonium non petendo, sed reddendo iuxta opinionem assentem eum non teneri ingredi religionem; peccare tamen primâ vice reddendo intra primum bimestre cum tunc redditio sit omnino voluntaria. Quod si iste coniux affinis, vel voto castitatis ligatus remitteret alteri coniugi iniuriam adulterij, illique reconciliaretur, aut similiter adulterium committeret, aut accederet ad coniugem adulterum, remissio quidem tenebit, & cessabit ius denegandi debitum, tenebitúrque in posterum reddere etiam iuxta Auctores præcitatos, sed tamen remissio non carebit culpa lethali, & illud adulterium affectum erit hac speciali deformitate mortali, & necessario explicanda in confessione, si aduertat per eam reddi se impotentem ad seruandum votum castitatis, vel præceptum abstinendi omnino à copula coniugali ortum ex contracta affinitate, vel cognatione, vt in terminis etiam Sanchez.

Contrarium tamen, & coniugem, qui ante, vel 276
post contractum matrimonium castitatem vouit, non teneri non reconciliare coniugem adulterantem, sed remittere iniuriam posse siue expressè, siue tacitè; ex quo recuperat adulter ius exigendi; & consequenter in innocente obligatio reddendi reuiuiscit, tenet Rebellus *de oblig. iustitiæ p.*2.*lib.*3.*q.*17. *num.*8. referens idem viros doctissimos asseruisse; pro qua opinione stat Abulensis *Num.cap.*30.*q.*81. vbi ait, vxori, quæ non tenetur reddere, & aliàs non poterat, permitti viro, qui instanter, & quasi cogens petit, reddere ob matrimonij pacem tuendam, quod idem sentiunt Henriquez *lib.*11.*cap.*15.*n.*8. *litera G. in commentario*, & alij quos Sanchez *d. disp.* 6. *num.*15. refert. Cuius rei rationem reddit Abulensis, quod Ecclesia interdum aliqua concedit ad vitandum maiora mala, absoluitque mulierem à voto, ne sequatur discordia coniugum. Et addit aliquos idem sentire de viro respectu mulieris; licet id ipse neget; quia vir tanquam potentior potest grauiores excitare discordias. Et mihi quoque non displicet hæc opinio, quod coniux innocens affinis, vel voto castitatis obstrictus possit coniugi adultero reconciliari, & renunciare iuri suo, seu priuilegio non reddendi, præsertim si faciat ex causa conseruandi pacem, & mutuum amorem, & euitandi alterius displicentiam, ac discordias; quæ causa semper videtur

inter

Digitized by Google

inter coniuges adesse; & certè si coniux innocens impeditus esset solum ratione affinitatis, aut cognationis spiritualis, non videtur dubium, quin ob pacem matrimonij seruandam, & discordias inter coniuges vitandas possit coniugi adultero reconciliari, & reddere ei debitum, & etiam priori bimestri, nam solum iure humano tenetur abstinere à copula coniugali, ius autem humanum non obligat cum tanto detrimento boni pacis, & dispendio discordiarum iuxta dicta *suprà num. 266.* Et hoc admittit etiam Sanchez *d. num. 15.* licet coniux innocens incestuoso priuato iure exigendi numquam teneatur reddere, vt ostensum est *suprà num. 251.* Etsi contrarium teneant plures ibidem citati. Sed probatur opinio in vniuersum, quia affinitas, & votum castitatis obligant ad abstinendum à spontaneo actu coniugali, non autem ad alteri coniugi non reconciliandum, vel remittendum iniuriam per adulterium irrogatam, ad non renunciandum priuilegio iuris eximenti ab obligatione erga alterum ex matrimoniali contractu prouueniente, cum talis iniuriæ remissio, & priuilegij renuntiatio non comprehendatur sub obiecto voti castitatis, aut impedimenti affinitatis, & ad eam etiam ex necessitate non sequatur vsus coniugij (quia ea sequuta alter potest, si velit, abstinere à petitione debiti) & non fiat animo frangendi votum, aut præceptum abstinendum à copula coniugali, sed ex alia iusta causa, nempe, vel quia remittere iniuriam per se est quid bonum, & laudabile, vel quia reconciliari, & renuntiare tali priuilegio sibi à iure concesso expedit pro bono pacis matrimonij, & ad euitandum iurgia, rixas, & discordias, aut alia maiora mala; Et si facta remissione iniuriæ, vel priuilegij renunciatione, per quam alter coniux acquirit ius exigendi debitum, coniux vsu matrimonij ratione affinitatis, vel voti castitatis prohibitus constituitur in statu, vt altero exigente nequeat omnimodam castitatem seruare, & prorsus à copula coniugali abstinere, id se habet per accidens. Quare ad exemplum de interdicto à diuinis habente Bullam, vi cuius potest eodem Interdicti tempore missam audire; Respondetur primò non esse adeo certum, quod non possit tali priuilegio renunciare; nam sicut interdictus ex vi præcepti audiendi missam non obligatur ad accipiendam Bullam; ita non videtur ex vi eiusdem præcepti obligari ad non renunciandum eiusdem Bullę priuilegio. Et ita sentiunt Auila *de cens. p. 5. disput. 4. sect. 2. dub. 3.* Victoria, Cano *apud ipsum*, & Villalobos *d. diffic. 5. nu. 15.* & Pellizarius *in man. regul. tom. 2. tract. 8 cap. 2. sect. 2. n. 145.* Secundo respondetur in tali casu non collucere aliquam iustam causam renunciandi, & non vtendi priuilegio; ac proinde renunciatio videretur solo animo non adimplendi præceptum audiendi missam: In nostro autem casu nunquam deest iusta causa reconciliationis, aut renunciationis priuilegij, seu iuris non reddendi coniugi adultero, vel priori bimestri. Vt ex dictis constat.

Et hanc sententiam tenet etiam Sanchez *dicta disp. 35. num. 26. & 28.* quando votum castitatis à coniuge innocente emissum est post consummatum matrimonium, tenens hoc votum quoad non reddendum esse nullum, nec obligare ad abstinendum à redditione, quando ea est voluntaria propter alterius adulterium; licet quoad hoc Sancio contradicant in terminis Coninch *d. disp. 34 num. 50.* Pontius *d. cap. 5. num. 19.* Castrus Palaus *d. puncto 7. n. 9.* & Perez *disp. 15. sect. 4. nu. 8.* asserentes tale votum licet post consummatum matrimonium emissum obligare ad omnimodam castitatem, & sic ad non petendum, & ad non reddendum, quando redditio est voluntaria, vt in casu adulterij alterius, & idem tenet Leand. Discalc. *de sacr. tr. 9. disp. 25. q. 75.* de qua tamen re *infra ca. 3.*

Et prædicta quidem procedunt, quando coniux ante, vel post matrimonium vouit absolutè castitatem, seu castitatis votum fecit; quod si votum fuerit tantum de non petendo debitum, cum huiusmodi votum ad id tantum obliget, coniugem sic vouentem non teneri abstinere à debiti redditione, quando id sibi liceret, ob alterius coniugis adulterium, docet etiam Sanchez *dict. disput. 35. numero 22.* & indicant Pontius, & Coninch *locis citatis*, & caret dubio. 277

SVMMARIVM

§. XV.

Excommunicatio non excusat à redditione debiti, & ita siue alter coniux tantum, siue vterque sit excommunicatus, & non excommunicatus, & excommunicatus potest debitum petere, & alter tenetur reddere; & non solum vxor non excommunicata potest petere, & cogitur reddere viro excommunicato; sed etiam vir non excommunicatus potest licitè petere debitum ab vxore excommunicata, & cogitur ei petenti reddere. num. 278. 279. 282. 283. 284.

Quid si matrimonium fuerit præsumptum? n. 290.

Ecclesia, si vellet, an posset ex causa coniuges excommunicatos ob præstsam rationem censuræ priuare communicatione in debito coniugali, ita vt neque etiam coniux carens culpa posset licitè petere aut reddere. Negatiua, *nu.* 280. *Affirmatiua. n.* 281.

Quo iure diuinóne & naturali, an tantum humano communicatio in debito coniugali competat coniugibus excommunicatis. num. 280. 281. 286. *&* 288.

Si alter coniux contraxit scienter cum altero excommunicato, an antequam iste absoluatur, licita sit & obligatoria inter eos communicatio quoad cohabitationem debiti petitionem, & redditionem, & quoad alia obsequia ad coniuges spectantia. Negatiua, *nisi bona fide, vel cum excommunicato tolerato fuerit contractum. n.* 286. *&* 287. *Affirmatiua n* 288.

Communicatio quoad cohabitationem, debiti petitionem, & redditionem, & alia obsequia non licet vbi vterque coniux est excommunicatus propter matrimonium illicitè contractum, & de cuius valore lis est. n. 291.

Neque licet, si coniuges excommunicati essent diuortio separati; qui tamen non obstante excommunicatione possent reconciliari, ac proindè postea possent licitè, & tenerentur communicare quoad obsequia coniugalia. nu. 292.

Intellectus cap. quoniam multos 11. q. 1 & cap. inter alia de sententia excom. *n.* 281. 288. *&* 289.

Ecclesia ex iusta causa potest priuare Reges regno, & absoluere subditos à necessitate parendi n 281.

Excommunicato non datur actio iudicialis ad petendum debitum: competit tamen priuata. n. 283.

Delinquens in Ecclesia non gaudet immunitate illius numero. 289.

Verba generalia restringuntur ad terminos habiles. Ibidem.

Famuli mercenarij, & rustici, qui cum peccato se subiecerunt domino excommunicato nominatim denunciato an possit ei communicare. n. 289.

§. XVI.

Digitized by Google

§. XV.

Excommunicatio vnius, vel vtriusque coniugis an excuset à debiti redditione. Vbi cum alter, vel vterque coniux est excommunicatus, an possit, ac teneatur communicare alteri quoad debiti petitionem, & redditionem, etiamsi excommunicatio praecesserit contractum matrimonij?

278 PRoximum supradictis est, vt videamus, an excommunicatio coniugum sit legitima causa excusans à reddendo debito. Et certè, si coniux non excommunicatus petat debitum ab excommunicato, & petit licitè, & proculdubio excommunicatus siue sit vir, siue vxor, tenetur reddere; quemadmodum si creditor non excommunicatus debitum pecuniarum ab excommunicato petat, licitè petit, & debitor excommunicatus soluere tenetur; constat ex cap. *quoniam multos* 11. q.3. & cap. *inter alia de sent. excomm.* & docent Auctores *infrà* allegandi; & alij omnes asserentes in debito coniugali, & vxorem non excommunicatam posse participare, seu communicare cum viro excommunicato, & virum non excommunicatum cum vxore excommunicata, quos Doctores referunt Sanchez *lib.9. disp.*14. *num.*4. 14. 15. *&* 16. Augustinus Barbosa *collectaneo ad d. cap. inter alia n.*1 Ricciullus *de iure personarum extra gremium ecclesiae existentium lib.*4. *cap* 48. Diana *p.*5 *tract.*9. *resolut.*122. *&* 113. & Sayrus *de cens. lib.*2 *cap.*14 *n.*4. Et ratio est, quia non debet coniux innocens ex excommunicatione alterius priuari obsequio sibi debito ex iure diuino, & ex natura matrimonij, alioqui sine sua culpa damnum pateretur, quod iniquum est argument. *cap.*2. *de constitut. & cap.*2. *de his, quae fiunt à maiore parte capituli.* Confirmatur magis ex sequentibus.

279 Igitur siue vnus tantùm coniux sit excommunicatus, siue ambo, cuilibet coniugi excommunicato debitum exigenti alter tenetur reddere. Abbas *in d. cap. inter alia, de sentent. excomm. num.*3. *&* 4. *ibidem.* Fel. *n.*2. Henricus Boich *n* 7. Io. Andreas *de speculat. tit. de donat. inter vir & vxor.* §. *fin. versic. Quid si vir.* Baldus *in l. penult. Cod. de lege Iul. de plagiar.* Buttius *in cap. per vestras, de donat. inter vir. & vxorem.* Sanchez *lib.*1. *disp.*41. *num.*12. *& d. disp.*14. *n.*2. 4. 16. 20. 21. *&* 22. Ricciullus *d. cap.*48. *n.* 1. 5. *&* 6. Auila *de cens. p.*2 *cap.*6. *disp.*11. *dub.*5. Augustinus Barbosa *d. collectaneo n.*3. Marius Alterius *de cens. tom.*1. *lib.*1. *disp.*15. *cap* 2. Suarez *de cens. disput.*15. *sect.*4. *num.*10. *&* 15. Coninch *disp.*34. *num.*23. Layman *lib.*1. *tract.*5. *c.*2. *n.* 6. Filliucius *tom.*1. *p.*2. *tract.*10. *cap.*9. *n.*325. *& tract.*13. *cap.*6. *n.*101. Diana *d. resolut.*122. *&* 123. Villalobos *p.*1. *tract.*17. *diffic.*13. *n.*12. Faber *in* 4. *dist.*2?. *q.*1 *disp.*4. *num.*216. 218. *&* 219. Gordonus *in sum. tom.*2. *lib.*7. *qu.*10. *num.*68. *ad* 73. & alij communiter, quos Sanchez *d. disp.*14. *num.*14. 15. *&* 16. Barbosa, Ricciullus, & Diana *locis citatis* referunt. Probatur quia inter coniuges excommunicatos, etiam nominatim denunciatos licita est communicatio quoad omnia coniugalia obsequia d. c. *quoniam multos* 11. *q.*3. *& d. c. inter alia*: Couarruuias *in cap.* Alma *mater part.* 1. §. 1. *sub num.* 8. Hector Filliuccius *de societate cap.*8. *& alij infrà n.* 288. *relati.* ergo sicut ante excommunicationem, ita etiam post tenentur sibi inuicem reddere debitum; Praeterea ex eod. cap. *inter alia, ibi cum adhuc debitum duret; excommunicatio coniugis* (loquitur textus de marito excommunicato) *non priuat illum iure suo*, & per consequens non aufert debitum, aut obligationem alteri, ergo tenetur tale debitum soluere. Et quatenus etiam coniux excommunicatus peccaret petendo, vt voluerunt aliqui à Sanchez *d. disp.*14. *n.* 16. *relati*; adhuc tamen exactus teneretur reddere cum sit circumstantia se tenens ex parte solius petentis & actus ex se sit licitus, & ex iustitiae obligatione debitus iuxta dicta *suprà n.*236. *&* 241.

An autem Ecclesia, si vellet, ex causa posset coniuges excommunicatos priuare communicatione in debito coniugali, & auferre ius petendi, & obligationem reddendi altero tantum, vel vtroque coniuge excommunicato. Paludanus 4. *dist.*18. *q.*6. *artic.*2. *versicul. Lex.* & Sayrus *loco citato* negant; quia quod vir vxori debitum reddat, seu reddere teneatur, & è conuerso, est iuris diuini, & etiam naturalis, hoc autem quod est iuris diuini Ecclesia tollere non potest; maximè (inquiunt) illi qui non peccauit, nam alias damnum sine sua culpa notabile pateretur, quod iniquum videtur ex praeallegatis iuribus, & hoc idem sentiunt Tancredus, & Hugo *in d. cap. inter alia.* Vbi ex eo, quod ibi dicitur excommunicationem mariti non priuare illum iure suo exigendi debitum, & respectu vxoris debitum reddendi durare sicut prius, & ante excommunicationem, inferunt dispositionem factam in d. c. *quoniam multos*, & in d. c. *inter alia*, vt vxor possit, & teneatur communicare viro excommunicato in obsequio debiti coniugalis non processisse ex benignitate iuris positiui, sed ex iure diuino, & naturali illam commutationem praecipiente, quia solutio debiti ex iustitia est necessaria iure naturali §. iuris praecepta *instit. de iust. & iure*, & consequenter etiam illa communicatio, quae ad tale debitum soluendum necessaria est, eodem iure non solum licita est, sed etiam necessaria. Ex quo vlterius inferunt huiusmodi communicationem esse necessariam, adeo, vt non potuerit Ecclesia illam prohibere, cum nihil possit contra ius diuinum, & naturale praecipere: & eiusdem sententiae videtur esse Glossa *in d. c. inter alia verbo Duret*, quod interpretatur, id est, *ex sui natura*, ergo non ex Ecclesiae concessione. 280

Contrarium, & Ecclesiam, si sua potestate vti vellet, posse ex causa, & ratione maioris boni impedire huiusmodi communicationem, sustinent locis citatis Suarez, Ricciullus, & Filliuccius. Et primò Suarez, & Ricciullus reprobant sententiam Tancredi, & Hugonis quoad vtramque illationem. Expendentes primò textum d. c. *inter alia*, illis verbis. *Cum adhuc debitum duret, beneficio canonis id agente, à priori non sunt obnoxietate soluta.* Vbi licèt Innoc. III. non loquatur in particulari de vxore, loquitur tamen generaliter de omnibus personis, de quibus Gregorius VII. in d. cap. *quoniam multos*; & de omnibus ait beneficio canonis retinere illud debitum, & obligationem praestādi excommunicato ea obsequia, ad quae ante excommunicationem tenebantur, ergo non priuati, vel suspendi, non est ita naturale, quin Ecclesia possit huiusmodi communicationem impedire. Secundò Ricciullus ponderat textum in d. cap. *quoniam multos*, illis verbis, *Apostolica itaque auctoritate ab anathematis vinculo hos subtrahimus, videlicet vxores, filios, seruos, ancillas, seu mancipia, nec non rusticos, & seruientes, & caeteros.* Si enim Pontifex ibi subtrahit ab anathematis vinculo, ergo ipsa subtractione cessante vxores, filij, & caeteri, de quibus ibi, essent censura innodati communicando, non autem exempti iure naturali, aut diuino, ergo dicendum est (concludit Ricciullus) dispositionem dicti capitis *quoniam multos* processisse ex mera benignitate Apostolica; quae consulere voluit communi fidelium bono, cum variis ex causis censuris implicarentur; sed ad praedictas ponderationes iuxta Glossam *in d. capite inter alia*, verbo, *agente* dici potest dictum caput *quoniam multos* (quod est canon de quo loquitur textus in dicto capite *inter alia*, illis verbis, *Beneficio* 281

Digitized by Google

canonis id agente) in quibusdam casibus continere declarationem iuris naturalis, vt in vxore, filiis non emancipatis, seruis, & ancillis, in quibusdam nouam constitutionem; vt in rusticis, & mercenariis. Præterea probant, Ecclesiam, si velit sua potestate, & stricto iure vti, posse priuare coniuges communicatione etiam quoad obsequium debiti coniugalis: Nam sicut potest priuare Regem, aut Principem iure Regni, seu principatus, & absoluere subditos ab obligatione parendi principi excommunicato firmata iuramento, ita, & multo magis priuare coniugem communione, & consortio alterius; nempe priuare maritum vsu iuris petendi ab vxore, & consequenter etiam eximere vxorem ab obligatione reddendi debitum, & parendi marito, vel cohabitandi cum illo, interdicendo etiam ei talem communicationem, quamdiu idem maritus Ecclesiæ rebellis fuerit; quod aliquando posset expedire: vt si vir esset excommunicatus propter hæresim, seu Apostasiam, vt colligitur ex multis decretis relatis 28.q.1. Et licet id sit propter periculum infectionis, & non ob ipsam censuram; aliquando tamen (addit Suarez) propter nimiam pertinaciam excommunicati, maximè si contra commune bonum cedat, potest Ecclesia prohibitionem communionis vsque ad ipsas etiam vxores restringere. Quamuis, quia moraliter, & regulariter id non expedit, ideo Ecclesia voluerit ius coniugij, non obstante excommunicationis censura, integrum manere. Et hæc sententia est valde probabilis, licet probabilius æstimem respectu coniugis innocentis, cessante periculo infectionis non posse impediri præfatam communicationem in debito coniugali, quin ipse petere, & alter excommunicatus reddere teneatur, idque ob rationem Paludani, & Sayri allatam.

282 Ex dictis autem infertur non solum vxorem posse licitè, & debere reddere debitum marito excommunicato exigenti; sed etiam maritum excommunicatum posse licitè ab ea illud exigere, vt contra Gloss. *in d. c. quoniam multos verbo vxores.* Sanch *n.*20. Suarez *n.*9. Ricciullus *n* 20. Palud. Saytus, Alterius, Auila, Coninch, Villalobos, Filliucius, Faber, Gordonus *locis citatis.* Hugolinus *de cens. Tabula* 1.c.23. §.6.n.3. Henriquez *lib.*13.*c.*22.*n.*2. Bonacina *de censuris disp.*2.*punct.*6. §.2.*n.*20. & alij à Suarez *d.n.*9. & Sayro *relati.* Cum enim ex d. c. *quoniam multos*, & d.cap. *inter alia* communicatio quoad alia obsequia licita sit ex parte aliorum communicantium cum excommunicato, sicut ante excommunicationem; ita etiam erit licita ex parte ipsius excommunicati, quamuis ab eo incipiat, nam si licitum est vxori, & seruo obedire marito, vel Domino excommunicato imperanti, seu præcipienti, licitum est etiam marito, aut Domino excommunicato imperare, & vti obsequiis eorum, alioqui periculosa, & moraliter inutilis esset illa concessio, ergo multò magis licebit communicatio in actu coniugali ob maius periculum, quod alioqui immineret; cum prædicti textus eodem modo loquantur de communicatione quoad omnia obsequia coniugalia, & præcipuum obsequium sit vsus coniugij. Præterea Ecclesia ob periculum fornicationis, & incontinentiæ permittit communicationem inter coniuges; nec abstulit excommunicato ius petendi, vultque vt vxor exacta teneatur reddere sicut prius ante excommunicationem, ergo Ecclesia vult etiam, vt coniux, seu maritus excommunicatus licitè vtatur illo iure petendi, alioqui non consuluisset periculis; nam illa communicatio cum vxore, & illud ius exigendi sine facultate exigendi licitè, moraliter loquendo valdè essent periculosa. Denique Gregorius VII. d. cap. *quoniam multos*, ait se subtrahere vxores, seruos, ancillas, & [illegible] personas à vinculo anathematis, ergo ita subtrahit, vt communicatio non sit prohibita; ergo neque illis cum excommunicato, neque excommunicato cum illis. Quare falsum est d.cap. *quoniam multos* nihil concedi ipsis excommunicatis, sicut non conceditur per extrauagantem Martini V. ad euitanda; nam etiam excommunicatis conceditur communicatio actiua, vt ostensum est; quod non sit in d. *extrauaganti ad euitanda*, quia ibi expresse habetur esse intentionis Pontificis in nihilo releuare ipsos excommunicatos, nec est ibi tantum periculum sicut inter coniuges, cum facile possit excommunicatus aliorum consortium vitare. † Neque etiam obstat, quod excommunicato nulla datur actio ad petendum debitum generaliter loquendo 283
cap. *decernimus de sentent. excomm. in* 6. nam excommunicato interdicitur solum actio forensis, & ad postulandum in iudicio, non autem actio petendi priuata, seu priuata petitio, quæ obligat alium in conscientia ad reddendum debitum, qualis est petitio coniugalis.

Infertur præterea, quod sicut vxor non excommunicata potest petere, & cogitur reddere debitum marito excommunicato, vt expressè habetur d.cap. *inter alia*, *de sentent. excomm.* & tradunt omnes Doctores *n.*279. allegati, ita etiam vir non excommunicatus & potest ab ea petere, & cogitur reddere debitum vxori excommunicatæ; vt tradunt iidem Doctores, & alij omnes quos refert Sanchez *d.disp.*14. *num.*14. & 15. Qui licet negent virum posse communicare cum vxore excommunicata, excipiunt tamen communicationem in debito coniugali; Et conuincit illa ratio, scilicet, quod sicut excommunicatio mariti non priuat illum iure exigendi debitum, vt dictum est, & clarè habet textus in dicto cap. *inter alia*, ita nec excommunicatio vxoris priuat illum simili iure exigendi coniugale debitum; & etiam dicta dispositio dicti cap. *quoniam*, sicut & dispositio cap. *inter alia*, non considerant præcisè personam mariti, sed tum periculum fornicationis, & animæ, quod negatâ communicatione immineret, quæ ratio in vtroque coniuge æquè militat; tum necessitatem communicandi; & sic naturale fœdus inter vtrumque coniugem, quæ ratio similiter cum in vxore, & marito militet, parem in vtroque debet inducere dispositionem *l. illud ff. ad l. Aquiliam l. à Titio in princ. ff. de verb. obligat. cap. translatio, de constitut. & cap. inter corporalia, de translatione Prælatorum.* Quæ ratio probat etiam viro communicare cum vxore excommunicata etiam in aliis præter actum coniugalem; de qua tamen re infra vbi de obligatione coniugum cohabitandi. 284

Infertur insuper nihil referre an vnus coniux tantum sit excommunicatus, an verò vterque ad hoc vt quilibet teneatur, seu cogatur reddere, vt dicebatur *num.* 279. quia excommunicatio non impedit coniugem excommunicatum posse petere debitum, nec priuat communicatione quoad [illegible], & redditione debiti, & quoad alia obsequia æquè ac ante; neque excommunicatio operatur plus in singulis, eo quod insit vtrisque, quam si altero tantum coniugum; cum effectus excommunicationis non crescat in marito, eo quod vxor excommunicata sit, vel è contrario; ac proindè in vtroque adest eadem potestas petendi, & obligatio reddendi, & communicandi in actu coniugali; id quod etiam in terminis docent Coninch, Auila, Layman, Suarez, & Alterius *locis suprà n.*279. allegatis; & apertè colligitur ex aliis Doctoribus citatis. 285

An verò prædicta procedat, etiamsi alter coniugũ, putà, vxor scienter contraxerit matrimonium cũ viro excommunicato non tolerato, scilicet nominatim denunciato, vel notorio clerici percussore. Aliqui asserũt post huiusmodi matrimoniũ non posse vxorem 286

Digitized by Google

incipere cohabitare marito, neque exigere, aut reddere debitum, donec ille ab excommunicatione absoluatur. Probant, quia non excommunicatus contrahens cum excommunicato non tolerato peccat mortaliter, vt ego ipse tradidi *in tract. de contract. matr. c.9. n.*100. ergo non potest illi communicare quoad actum coniugalem, neque quoad alios actus; cum nemo ex sua iniquitate debeat reportare commodũ; & ius, atque æquitas velit, vt in eo, in quo deliquit, quis puniatur, c. *Pastoralis, de iurep.* & cap. *ad liberandũ, de Iudæis.* Vnde delinquens in Ecclesia non gaudet immunitate Ecclesiastica cap. vlt. *de immun. Eccles.* Confirmatur quia si quis directè se obliget ad communicandum cum excommunicato, contractus esset nullus, cum sit de re illicita, ergo contractus matrimonij non potest esse efficax quantum ad vim obligandi ad cohabitationem, & communicationem in debito coniugali, & in aliis actibus vxoris durante alterius coniugis excommunicatione, aliàs iã valida esset obligatio communicandi cum excõmunicato. Neque obstat quod tale matrimonium sit validum, ac proindè inducat naturale vinculum, & alios effectus veri matrimonij nimirum mutuũ ius in corpora, & obligationem coniugum mutuam communicandi in actu coniugali petendo, & reddendo, & etiam in aliis obsequiis coniugalibus; quod ius ecclesia in prædictis cap. *quoniam multos*, & cap. *inter alia* voluit manere integrum, præsertim cum quoad præfatam communicationem inter coniuges potiùs contineãt declarationem iuris naturalis, quàm nouam constitutionem. Nam hoc ius naturale coniugis, seu vxoris cum viro non obligat nisi supposito iure vtriusque partis non impedito, impeditur autem per excõmunicationem præcedentem, donec absoluatur; neque est verum d. cap. *quoniam* quoad hanc communicationem inter coniuges continere solam declarationẽ, nam continet benignam Ecclesiæ concessionẽ iuxta dicta *n.* 281. quæ concessio supponit ius acquisitum legitimè inter partes. Deinde licet tale matrimonium valeat, tamen etsi actus tenet, si in eo faciendo adsit peccatum, tunc interdicitur vsus, & exequutio c. pen. *de tempor. ordinat.* Vbi suscipiens eodem die plures ordines sacros, licet ordines imprimantur, tamen caret exequutione, & vsu. Neque obstat, quod textus in d. c. *quoniam multos* generaliter, & sine distinctione loquatur, & propterea debeat complecti omnes vxores arg. cap. *omnis vtriusque sexus, de pœnit. & remiss.* Nam verba generalia semper recipiunt interpretationem ab habilibus; Baldus *in l.*1. § *nunciatio num.* 21. *ff. de nou. oper. nunciat.* Tiraquellus *de retract. consang* § 1. Gloss. 7. *n.*26. Surdus *decis.*112. *n.*2. & alij apud eundem Surd. & Ricciullum *n.*15. Huius opinionis videtur esse S. Tho. *in* 4. *dist.*18. *q.*1. *a.*4. *in corpore.* Vbi explicans d. c. *quoniam multos*, postquam dixit in eo excipi vxorem, seruum, & filium rusticum, & seruientem, subdit, *Sed hoc intelligendum est de filiis non emancipatis, aliàs tenerentur vitare patrem; de aliis autem intelligitur, quod licet excommunicato communicare, si ante excommunicationem, se ei subdiderunt.* Vbi expendenda est (inquit Suarez) exceptio filij non emancipati cum generali regula respectu aliorum, quæ per exceptionem in contrarium firmatur; & sic dicendum est S. Thomam tam de vxore, quam de aliis posteriora illa verba intellexisse. Sustinent autem hanc opinionem expresse ex Doctoribus *suprà n.*279. relatis idem Suarez *n.*7. Ricciull. *n.*13. *& tribus seqq.* Filliuc. *d. n.*102. Faber *d. disp.*4. *n.*217. Gordonus *d. q.*10. *n.*73. & præter eos Corneio *in* 3. *p. tract.*5. *de excom. disp* 10. §. 10. *dub.*2. Mercerus *de Sacram. in* 3. *p. quæst.*21. *dub* 11. à Diana *d. resolut.*112. Et in eandem videtur inclinare Augustinus Barbosa *de collectaneo ad cap inter alia n.*5.
287 ✝ Qui tamen declarant non procedere tum quando alter, vel vterque contrahentium ignorauit alterius excommunicationem, & bona fide contraxit; quia tunc perinde est, ac si cum non excommunicato contraxisset, tum quando contrahitur cum excommunicato adhuc non denunciato, cum non sit ex necessitate vitandus etiam in diuinis iuxta dicta à me in *præallegato tract. de contract. matrim. citato cap.*9. *num.*101. *& seqq.* & consequenter contrahens cum illo non dicitur facere contra censuram.

Verum longè probabilius videtur, etsi vxor, vel 283
vterque coniux mala fide contraxerit matrimonium sciens alterum eorum, vel vtrumque esse excommunicatum denunciatum, & non toleratum, ac proinde lethaliter deliquerit, nihilominus durante excommunicatione inter tales coniuges licere communicationem quoad obsequia coniugalia, & posse licitè cohabitare, petere, & reddere, vt etiam sentiunt ex Doctoribus *suprà n.*279. *&* 282. *citatis.* Hugolinus *d.* §.6. *n.*1. Sanch. *n.*3. Alterius *d. c.*2. Bonacina *d.* §.2. *n.*18. Coninch *disp.*14. *n.*125. *&* 129. Villalobos, & Diana *locis eodem n* 279. *relatis*: & præter hos Turrianus *de cens. lib.*2. *disp.*13. *dub.*2. à Diana *relatus*; & idem videntur sentire alij, qui absolutè, & sine vlla distinctione aiunt vxorem licitè communicare viro excommunicato quoad obsequia coniugalia, & è contra. Probatur primò quia tale matrimonium est validum, ex matrimonio autem valido oritur vinculum naturale, & mutuum ius mutuaque obligatio petendi, & reddendi, atque præstandi alia obsequia coniugalia per mutuam communicationem, ergo vxor licet contraxerit cum viro excommunicato potest, & tenetur illi communicare quoad habitationem, & quoad petitionem, & redditionem debiti; sicut filius quamuis nascatur tempore, quo pater est innodatus excommunicatione, est tamen sub eius potestate, & tenetur communicare; neque ex eo, quod in contrahendo matrimonium adfuerit peccatum, ideo interdicitur vsus cum huiusmodi interdictio non requiratur in iure (sicut expresse *d. cap. penult. de tempor. ordinat. interdicitur vsus ordinum sacrorum ei, qui eodem die plures suscipit*) sed in iure permittatur expressè dicto cap. *quoniam multos* 11. q. 1. vbi etiam) & hinc magis corroboratur vis huius rationis, & huius sententiæ probabilitas) vt dicebam in explicatione prioris sententiæ iuxta Glossam *in dicto cap. inter alia verbo, Agente de sententia excommunicat.* (quam Glossam etiam approbat Alterius *dicto cap.* 2.) Gregorius VII. dum permittit sine periculo anathematis vxores, filios, seruos, ancillas, seu mancipia, necnon rusticos, seruientes, & nonnullos alias personas communicare excommunicatis; quantum ad filios, seruos, ancillas, & vxores non constituit aliquid noui, sed declarat ius naturale; quantum verò ad rusticos, seruientes, seu mercenarios, qui iure humano alteri subiiciuntur; constituit ius nouum, & quoad hos potest procedere prior sententia, quod ante absolutionem non possint communicare excommunicatis, quibus post excommunicationem se subiecerunt, & de his solùm rectè intelligi potest S. Thomas pro priori sententia adductus, vt indicare videtur illud verbum, *subdiderunt*; sed dato quòd nouum ius contineat. Probatur secundò, quoniam Pontifex in d. cap. *quoniam multos*, permittit vxoribus communicationem cum viris excommunicatis sine vlla distinctione de excommunicatis ante, vel post, sed generaliter, & fauores sunt ampliandi, & non restringendi; & etiam ratio in eodem textu tradita periculum animarum, seu ne animæ pereant, in vtroque euentu militet; nam periculum animarum sequeretur, si vir & vxor non possent cohabitare, vel cohabitantes non possent communicare in debito coniugali, & in aliis obsequiis, quæ

quæ sola ratio periculi animarum, cum positio prioris opinionis non sit saltem expresse iure definita, sufficit ad hanc posteriorem sententiam suadendam. Vnde cessat Glossa illa in confirmatione prioris opinionis allata, quod verba generalia recipiant interpretationem ab habilibus, & quod dictum *c. quoniam multos*, loquatur de coniugibus non impeditis. Nam etsi excommunicatio præcesserit contractum matrimonij, & adhuc duret, côiuges sunt habiles, nec sunt impediti; cum nullibi in iure reperiatur eos effectos inhabiles impeditos communicare quoad cohabitationem, petitionem, & redditionem debiti, & alia obsequia, ex eo quod peccauerint contrahendo matrimonium in excommunicatione: Nec est simile de delinquente in Ecclesia qui expresse priuatur priui-
289 legio immunitatis. † Et propter hanc ratione periculi animarum & generalis dispositionis d. cap. *quoniam multos*, Coninch *loco citato* tenet omnes personas, quibus ibidem permittitur communicare cum excômunicato, cui sunt subiectæ, nempe non solû vxores, seruos, ancillas, & filios, sed etiam rusticos, & famulos mercenarios siue sine peccato, siue cû peccato, & violatione censuræ cœperint subiici excômunicato, posse cû eo habere côsortiû, & cômunicationem præsertim si sine graui eorû incômodo (quod ferè semper adesset) non possent se subtrahere ab eius famulatu: Neq; obstat *d. caput inter alia*, dum dicit vxores, & alias personas, quibus *in d. c. quoniam multos* conceditur cômunicatio cum excômunicato, teneri ad familiare obsequium excômunicati, ad quod ante prolationê sentêtiæ excômunicationis tenebantur, quia post excômunicationem adhuc durat debitû talis obsequij, quæ ratio deficit in vxoribus, seu côiugibus & aliis, qui nô ante, sed post excômunicationem excômunicato adhæserunt: Non obstat, inquam, nam non dicitur ibi præcisam rationem, cur tales personæ teneâtur excômunicato communicare, esse, quod côtraxerint obligationem ante excommunicationem (nam alioqui vxor, quæ bona fide, & ignoranter contraxisset cum viro excommunicato non posset cum eo cômunicare, quod tamen nô admittunt DD. prioris opinionis) sed quod simpliciter contraxerint talem obligationê, & quod hæc iure id concedente, vel declarante non suspendatur per excômunicationem, sed permaneat integra. Neque etiam obstat ratio ad priorê opinionem probandam adducta; quia vxor, seu coniux, qui cum altero excômunicato côtraxit matrimoniû non propriè reportat cômodum ex delicto, sed ex iure diuino, & naturæ, & positiuo, vt ex dictis constat. Ad confirmationem negatur consequentia; multa enim prohibentur directè fieri, quę per quandâ côsequentiam resultantia tenent, & permittuntur, vt in hoc casû obligatio communicandi resultans ex matrimonij contractu, ob rationes allatas.

290 Porrò quod in præcedentibus dictû est de licita, & necessaria coniugû cômunicatione quoad cohabitationê, debiti petionê, & redditionem, procedit non solû quando matrimonû est legitimû, & verû; sed etiam quando est præsûptû à parte rei inualidû ob latês impedimentû probabiliter à contrahentibus, dum in facie ecclesiæ côtraxerunt, ignoratû; quamdiu enim huiusmodi impedimentû à contrahentibus ignoratur, ipsi fruuntur omnibus matrimonij priuilegiis, & filij ab ipsis nati legitimi sunt *cap. 2. cap probatum, cap. peruenit. & cap. ex tenore, qui filij sint legitimi*; ac proindè etiam fruuntur priuilegio, seu concessione *d. cap. quoniam multos*, & *d. cap. inter alia*. Vt in terminis tradunt Sayrus *n. 6.* & Gordonus *n. 69.*

291 Non procedit autem, si sententia excômunicationis lata esset contra coniuges, vel eorû alterû in causa matrimonij, scilicet, propter matrimoniû illicite contractû, vel de cuius valore pendet lis; tunc enim non tenerentur, nec possent licitè in prædictis actibus cômunicare, nec vti matrimonio, cum excommunicatio lata sit ad impediendam cohabitationem, & omnem matrimonij vsum ob periculum fornicationis. Ita omnes Doctores in præcedentibus numeris allegati. Hostiensis *in summa, tit. de sentent Excom. §. quæ sit pœna participantium n. 15. versic. lex. excusat*, Sotus 4. *dist. 22. q. 1. art. 4. concl. 4* Syluester *V. excom. 5 n. 4. versic. secunda excusat*, & alij, quos Ricciullus *d. cap. 48. n. 42.* & Sanchez *d. disp 14. n. 9.* cumulant.

Item non procedit, vbi coniuges essent diuortio separati, cum enim ob id sint liberati ad inuicem ab obsequiis, & etiam ex parte innocentis nulla sit obligatio reddendi debitum, non est obligatoria, neque licita communicatio cum coniuge excommunicato, siue quoad cohabitationem, siue quoad quæcunque obsequia, neque tunc habet locum *dispositio d. cap. quoniam multos* vt præallegati Doctores omnes tradunt, & alij, quos referunt Ricciull. *n. 39.* & Sanch. *n. 11.* vbi tamen rectè aduertit coniuges diuortio separatos nô obstante excommunicatione posse reconciliari, & ita postea posse licite, & teneri cômunicare in supradictis ad vsum matrimonij spectantibus, & in aliis obsequiis coniugalibus, & quibuscunque actibus ad matrimonium spectantibus, vt in gubernatione domus, in communi mêsa, in familiari colloquio, & ceteris omnibus; Excommunicatio enim non impedit reconciliationem, quæ excommunicatione non existente fieri posset, & ea facta statim resultat obligatio ad vsum coniugij, & ad alia mutua obsequia. De cômunicatione in quibus obsequiis vltra debitum coniugale quando per dictum cap *quoniam multos* inter côiuges (siue vnus sine vterque sit excommunicatus) liceat, & in quibus aliis casibus (præter duos in duobus præcedêtibus numeris explicatos) minimè liceat explicatur infra in capite de mutua obligatione coniugum cohabitandi, vbi supplentur hîc omissa. 292

SVMMARIVM
§. XVII. & XVIII.

Côiugi omnino destituto vsu rationis ob amentiam, seu furorem, aut ebrietatê petenti debitû an alter côiux sana mentis teneatur reddere. Affirmatiua n. 293 Negatiua n. 294.

Quid si ex defectu redditionis in amente seu ebrio adsit periculum effusionis seminis, vel ne alium incontinentiæ actum faciat. n. 295. 296.

Coniugi amenti in vna, vel altera re speciali, in aliis vero pollenti vsu rationis reddi debet debitum n. 297.

Idem si non sit omnino vsu rationis destitutus, sed simplex adinstar pueri. n. 298.

Idem si habeat lucida interualla, & eo tempore petat, & absit periculum prolis. n. 299.

Coniux sana mentis secluso periculo prolis, vel damni notabilis proprij licitè potest côcumbere cû altero insano, & furioso, etiamsi adsit periculum, nè legitimè seminet. n 300.

Procedit hoc potissimum in vxore sana mentis n. 301.

Viro autem mentis compoti regulariter non licet accedere ad vxorem furiosam, & omninò amentem, liceret, si non esset nimis furiosa, sed mitis, vel tantum fatua. n. 302.

Si ambo coniuges sint amentes, aut furiosi, non est permittendus eis actus coniugalis, sed sunt separandi, & mortaliter peccarent eos ad copulam incitantes; & idem si haberent lucida interualla, sed rara, & subesset periculum perpetuæ insaniæ n. 303. 05.

Reus culpæ mortalis efficitur incitans ad copulam amentes non coniugatos; cum obligatione aperiendi in confessione circumstantiam, quæ fatenda esset, si mentis compotes essent. n. 304.

Incitans duos solutos consanguineos ad copulam, vel solutum

Digitized by Google

ad copulam cum coniugata sciens esse consanguineos, vel mulierem coniugatam, peccat peccato incestus, vel adulterij, licet habentes copulam sint ignari consanguinitatis, vel coniugij. ibidem.

Habentes custodiam amentium tenentur eos impedire, ne simul coëant. ibidem.

Non obstante adulterio licitus est actus coniugalis inter coniuges. n. 306.

Ob alterius tamen coniugis adulterium coniux innocens siue vir, siue vxor liberatur ab obligatione reddendi debitum, & cohabitandi. n. 306. 307.

Nulla consuetudine potest ab vxore innocente tolli ius negandi debitum viro adultero, & diuertendi ab eo, nec dictum ius praescribitur silentio quinquennij, nec impeditur ob non factam mentionem viro adultero. n. 308.

An coniux innocens certus moraliter de adulterio alterius licet occulto, propria auctoritate sine iudicis sententia possit licitè negare debitum, & ab eo separari toro: Negatiua. n. 309. Affirmatiua 310.

Quid si tunc eidem innocenti à iudice sub excommunicatione praecipiatur habitare, & reddere. n. 311.

Si coactus à iudice reddit ad vitandum scandalum non perdit ius diuortij. Ibidem.

Lite diuortij pendente coniux innocens certus de adulterio non tenetur reddere, secus si dubius. n. 312.

An coniux innocens certus moraliter de alterius adulterio occulto ab eo propria auctoritate possit licitè, & in foro conscientiae diuertere quoad habitationem, & longè proficisci. Negatiua n. 313. Affirmatiua si sine scandalo potest diuertere. n. 314.

An si sit notorium adulterium possit etiam in foro externo. num. 315.

Coniux adulter non est ipso facto priuatus iure petendi, sed potest exigere, & etiam per iudicem cogere innocentem ad reddendum, donec ab eodem innocente priuetur negatione debiti per exceptionem, seu oppositionem adulterij. n. 316.

Non potest coniux innocens talem poenam inferre ex leuibus indicijs, nec tunc adulter à iudice sub iuramento rogatus tenetur fateri adulterium occultum n. 317.

Coniux adulter animaduertens coniugem innocentem certò scire suum adulterium licet occultum, quod nequeat probare non potest illam cogere ad reddendum. n. 318.

§. XVII.

An coniux excusetur à reddendo debitum ratione amentiae, seu furoris, & ebrietatis coniugis exigentis Vbi an tempore amentiae, seu furoris alterius, vel vtriusque coniugis sit licita copula coniugalis.

293 QVemadmodum autem excommunicatio petentis non excusat à redditione debiti, ita neque coniugem excusari à reddendo ratione amentiae coniugis exigentis, quando ei potest licitè reddi, & sine notabili propriae personae damno asserunt Angelus *v. Debitum coniugale n. 5.* Sylu. *eod. q. 1. vers. Secunda est, fine.* Nauarr. *in sum. c. 16. n. 27.* Graff. *lib. 2. decis. aur c. 82. n. 4.* Veracrux *1. p. speculi a. 41.* Ledesma *2. p. 4. q. 60. a. 3.* & nonnulli alij à Sanch. *lib. 9. disp. 23. n. 3. relati.* Eâ moti ratione quod coniux adhuc amens, & vsu rationis carens retinet dominium in corpore alterius; & ex copula potest aequè proles gigni, ac si ambo essent sani; neque obstat quod adsit periculũ ne proles fatua, amènsve nascatur, quia melius est illi sic esse, quàm nunquam esse. Et ita ob eandem rationem ebrio vsu rationis carenti petenti debitum esse reddendum debitum, vbi absque periculo propriae personae, & licitè reddi potest, aiunt Veracrux, & Ledesma; cum periculo autem propriae personae, vt si furiosus, dum est in furia, peteret, non esse reddendum, neque obligationem reddendi docent iidem Auctores.

At longè verius est, coniugi omninò rationis vsu ob amentiam, ebrietatem, aut similẽ causam carenti coniugem sanae mentis non teneri reddere debitum, etiam quando licitè posset; quia talis coniux vsu rationis destitutus licet retineat dominiũ corporis, dominio tamen, & iuri naturali matrimonij tantũ correspondet obligatio reddendi ei, qui exigit humano modo, seu vt homo est (quia exigenti dormienti non est reddendũ) amens autem, & qui planè vsu rationis est destitutus, non exigit vt homo. Praeterea is coniux nullo modo rationis compos est incapax vsus dominij; sicut enim dominiũ nõ potest esse in subiecto incapaci rationis, sic nec vsus dominij potest esse in subiecto, quod hic, & nunc est incapax rationis; ac proinde talis inualidè exigit debitum, cum hoc sit vsus dominij; & consequenter alter non tenetur reddere. Ita sentiunt Sotus *in 4 dist. 34. q. vn. a. 4.* Victor *in sum. n. 290.* Lud. Lopez *1. p. instr c. 82 vers. Ad hac furioso* Henriquez *lib. 11. c. 4 n. 5. lit. B. & c. 5 n. 10.* Sanch. *d. disp. 23. n 19.* Coninch *disp. 34 n. 80.* Reginaldus *lib. 31. n. 347.* Filliucius *tom. 1 p. 2. tr. 10. c 9. n 338.* Paul. Layman *lib 9. tract ... p. 3. cap. 1 n 9.* Bonacina *q 4. p. 1 n. 10.* Hurtadus *disp. 10 n. 55* Fagund. *in decal lib 6. c ... n. 48. & 50.* Auersa *q 21. sect. 7. § 3.* Castrus Palaus *p. 5. disp. 3. punct. 4. § 4. n. 19.* Diana *p. 9. tr. 7. res 4.* & alij relati à Sanch. Et idẽ sentire videtur Ricchard. *4. dist. 32. a. 4. q. 2.* quamuis ab Angelo, & Nauarro pro contraria sententia allegetur. 295

† Limitatur autem haec sententia, vt licet per se, & ex natura rei tali coniugi ratione amentiae, furoris, aut ebrietatis destituto rationis vsu nulla sit obligatio reddendi, per accidens tamen coniux sanae mentis reddere teneatur, si ex defectu redditionis periculum sit ne amens, furiosus, aut ebrius effundat semen, vel alium incontinentiae actum faciat non solum extra furorem, & ebrietatem, sed etiam in ipsa ebrietate, & furore; quia ratio exigere videtur, vt valdè egenti debito, sibi reddatur, quamuis non petat vt homo; quia non potest; & quia quamuis ipse moraliter non peccet effundendo semen, aut alium actum incontinentiae faciendo, dum rationis impos est, tamen impediendus videtur, ne actum materialiter prauũ faciat, quando ex copula coniugali nullum aliud damnum, aut periculum timetur. Ita Sotus, Lõpez, Henriq. Victoria, Coninch, Reginald. Bonac. Filliuc. Hurtad. Auersa, & Sanch. qui tamen declarant, si coniux ob amentiam carens vsu rationis petens foret vxor, ei ad auertendum huiusmodi incontinentiae periculũ virũ sanum non teneri reddere, nisi aborsus periculum (si forte conciperet) cessasset, putà quia amentia sit mitis, nec sit nimis furiosa, vt minimè timere posset eam foetum in vtero enecaturam; & etiam Victoria loquitur de vxore sanae mentis, quã ait non teneri reddere viro amẽti petẽti, nisi timeat corruptelas alias in viro, & quod quaerat alienas. Quod si vxor petens careret vsu rationis solũ ob ebrietatẽ, tunc vir sanus ad praecauendum in illa incontinentiae periculum teneret reddere, inquit idem Sanch. quia ebrietas citò transit, & non est illud aborsus periculum. † Fagundez 296 autem *d. n 50.* ait, quod licet sit periculũ, quod furiosus etiam extra furorem, & ebrius extra ebrietatem effundat semen, vel in aliud incontinentiae periculũ elabatur ex defectu redditionis debiti; sibi videri durum, quod sanus reddere teneatur, idque propter ingentem molestiam, & grauem horrorem; addens eam obligationem in eo casu videri esse de charitate ad vitandum peccatum alterius coniugis, quod non tenetur vitare cum tanto detrimento suo. Et si verè coniux sanus pateretur ingentem molestiã coëundo cum amente, seu furioso, aut grauem horrorẽ coëundo cum ebrio, in tali casu approbo dictum Fagũdez.

Quod si coniux petens non est omnino amens, sed in vna, aut altera materia, & circa matrimoniũ, & alia iudicio

Digitized by Google

indicio rationis pollerent, sicut est capax contrahendi matrimonium (vt dixi in *tr. de contractu matrimonij c.3. n.53. fine*) ita est capax vsus dominij per matrimonium in corpore alterius acquisiti; ac proinde ab altero sano reddi debet debitum, prout notat etiam Sanchez *n.2.*

298 Item si non esset omninò mente captus, sed solum fatuus, & simplex ad instar pueri incipientis vti ratione, ei petenti alterum teneri aiunt Richardus, Sanchez, Coninch, cum vsu rationis & libertate fruatur, sitque capax meriti, & culpæ, & validè possit sponsalia, & matrimonium contrahere, vt dixi *supr. n.107. & in tr. de contract. matrim. c.24. n.16.*

299 Similiter si amens, vel furiosus habeat lucida interualla, & tunc petat; cum liberè, & humano modo eo tempore lucidi interualli petat, & eodem tempore sanæ mentis possit validè matrimonium contrahere iuxta dicta *dicto tract. de contractu matrim. c.3. n.62. & 63.* fore reddendum debitum rectè tradunt iidem Richardus, Sanchez, Coninch, & alij à Sanchez relati, dummodo tamen non timeatur periculum prolis ratione aborsus, vel defectus educationis, quod facilè contingeret, si lucida interualla essent rara, & subesset probabile periculũ perpetuę amẽtię.

300 Etsi verò coniux sanæ mentis non tenetur omnino amenti debitum reddere (vt ostensum est) illi tamen licitus est cum amenti concubitus, cum inter eos sit verum matrimonium, & proles educari possit à coniuge sanæ mentis, si non sit periculum aborsus, aut damni notabilis eiusdem coniugis sani; ita præallegati Doctores, Petrus Ledesma *q.58. art. 3. concl.2.* Pontius *lib.10. cap.14. n.10.* Coninch, Diana *locis citatis*, & alij relati à Sanchez *d. disp. 22. n.7.* Vbi addit licitam esse copulam cum amenti, aut furioso; si sit tantum periculum, vt amens seminet extra vas, eo quia sanus dat operam rei licitæ vtens iure suo, & præter intentionem, ac per accidens euenit effusio illa, & potest contingere, vt rectè seminet, quod idem indicat Sotus *citato artic. 4. versic. Circa primam partem*, vbi postquam dixit coniugi sano esse licitum concumbere cum sano & amenti; subdit, *Tametsi non sit vsque adeo honestum, præsertim si est periculum ne legitimè seminet*; dum enim ait non esse honestum, videtur velle in tali casu abstinere à concubitu esse

301 tantum consilium, & non de præcepto. † Quare si coniux sanæ mentis sit vxor, licebit ei concubitus cum viro amenti seu furioso, & illum incitare, vt secum coëat, cum tunc non sit periculum aborsus, aut

302 suffocationis prolis. † Ita Sotus, Petrus Ledesma, Sanchez, Coninch, Bonacina, Pontius, Auersa, & alij relati à Sanchez *num 8.* † Si verò vxor sit furiosa, seu amens, regulariter vir non posset licitè ad eam accedere, illámue incitare ad copulam, quia inde probabiliter graue periculum proli imminet, ne à matre ante, vel post partum suffocetur; ita iidem Auctores, & alij præallegati; & quamuis haberet lucida interualla, & tempore lucidi interualli peteret, non liceret ei reddere cum simili periculo prolis, vt dictum est *n.299.* & in terminis docent Sanchez, & Coninch. Secluso vero tali periculo, putà, quia mulier esset sterilis absque spe concipiendi, vel amentia non nimis furiosa, sed mitis, vel solùm esset fatuitas illam reddens adinstar pueri sine malitia; licitum esset viro cum ea concumbere, vt iidem Doctores.

303 Quod si vterque coniux sit omninò amens, licet ipsi coëuntes carerent culpa, tamen non est inter eos vsus coniugij permittendus, illicitúsque est lethaliter respectu eorum, qui ad talem vsum illos incitarent, idque ob periculum, quod proli imminet, quia eam non possunt benè educare, & facilè ante, vel post partum enecare; & quia tales vix, vt decet, matrimonio vti possunt; quare donec resipiscant omnino separandi sunt. Ita *locis suprà citatis*, Sotus, P. Ledesma, Sanch. Coninch, Filliucius, Layman, Bonac. Auersa, Diana, & alij. † Multo verò grauior culpa 304
lethalis erit, incitare duos amentes non coniunctos matrimonio ad copulam, cum etiam adsit maius damnum prolis, quàm si essent mentis compotes; vt tradunt Sotus, P. Ledesma, Lopez, Henriq. *locis cit.* & cum nonnullis aliis Sanch. rectè addens eum, qui tales copularet, teneri confiteri easdem circumstantias, quæ fatendæ essent ea copula habita inter personas sanæ mentis, cum talis circumstantia volita sit ab incitante, seu copulante tales amentes, & velle, vt quis ad consanguineam accedat, sit peccatum incestus, sicut suadens copulam cum coniugata alicui coniugij ignaro, reus est adulterij, cum talis copula verè sit tali affecta circumstantia à suadente scita, licet copulam habens ratione ignorantiæ ab ea circumstantia, seu malitia excusetur. Aduertunt quoque nonnulli ex præallegatis Auctoribus, & benè, eos, quibus amentium cura, & custodia incumbit teneri adhibere diligentiam, & impedire, nè simul coëant, etiamsi sint vir, & vxor; sicut tenentur curare, vt ab aliis malis inferendis abstineant. † Separandi etiam 305
essent, & impediendi vsu coniugij amentes seu furiosi habentes lucida interualla, sed rara, & cum periculo perpetuæ amentiæ, quia tunc etiam subesset periculum vel aborsus, vel defectus bonæ educationis prolis. Ita Sanchez, & Coninch.

§. XVII.

Adulterium etiam occultum coniugis exigentis excusat coniugem innocentem à reddendo debito. Vbi an coniux adulter eo ipso, quod adulterium committit, amittat ius exigendi debitum ab altero adulterium ignorante.

Ad hæc inter causas excusantes à reddendo debito, præcipua enumeratur adulterium. Quare 306
si vnus coniugum adulterium commisit, alter obligatione reddendi, seu debito coniugali liberatur, vt colligitur ex Euang. Matth. 5. & 19. & tradunt omnes Doctores *infrà allegandi*, tum *hic*, tum *in quarta parte huius tractatus, vbi de diuortio*; idque intelligitur, non quod vsus coniugalis post adulterium per se loquendo sit illicitus petenti, sed, quod coniux adulter perdat ius exigendi actum coniugalem, vt debitum de iustitia, & coniux innocens proinde coniugi adultero iustè negare possit. Idque non solum infertur ex Euangelio, sed etiam oritur ex natura matrimonij, ratione cuius iure naturali vterque coniux tenetur fidẽ seruare, quare frangenti fidem, fides meritò seruanda non est. Can. *Si infidelis 28. q.2.* Summistæ *verb. Debitum coniugale, & verbo Diuortium, ac v. Matrimonium.* Theologi *in 4. dist.35.* Nauarr. *in sum. c.16. n.28. & c.22. n.23.* Couarr. *de sponsp. 2. c.7. §.2. n.4.* Graffius *lib.2. decis. c.83.* Sanchez *lib.10. disp.3. n 1.2.3. & 4.* Rebellus *de obligat. iustitiæ p.2. lib.2. q.16. n.6.* Filliuc. *to.1. q.1. tr.10. c.10. n.365. & seqq* Fagund *in decal. lib.4 c.7. n.17.* Basilius Pontius *lib.9 c.16. n.4.* Coninch *disp 35 n.1. & 2.* Layman *lib.5. tr.10. p.3. c.1. n.3.* Hurtadus *disp.11. n.6.* Bonacina *q.4. puncto 5. n.2.* Villalobos *p.1. sum. tr.13. diffic.46. & tr.15. diff.1.* Auersa *q.23. sect.1.* & alij apud præallegatos.

Quare licèt Caiet. *super c.19. Matthæi* dixerit, solum 307
virum ob adulterium vxoris posse eam dimittere à suo toro, & cohabitatione; non è contra: motus quod tàm iura humana, quàm diuina solùm de viro respectu vxoris adulteræ loquuntur. Et quia iniuria, & infamia, ac læsio matrimonij longè maior est ex parte vxoris, quàm ex parte viri adulterium committentis; Certum nihilominus est; in hoc coniuges esse pares,

Digitized by Google

& etiam vxorem ob viri adulterium liberari à debiti reddēdi obligatione, & posse ab eo diuertere quoad torum, & cohabitationem, vt constat ex *cap. fin.* 32. *q.*5. *& ex c.*7. *prima ad Corinth his verbis. Hi, qui matrimonio iuncti sunt pracipio non ego, sed Dominus vxorem à viro non discedere* (subintelligitur absque iusta causa) *quod si discesserit* (scilicet ex iusta causa) *manere innuptam, aut viro suo reconciliari.* Vbi supponit Paulus, vxorem posse iustè à viro discedere, cum non cogat vxorem quæ à marito discessit, ad eum redire, imo optionem ei concedat, aut redeundi, aut continenter viuendi; prædicta autem causa iusta discedendi à viro certè erit adulterium viri. Id quod conuincit ratio illa sumpta ex matrimonij natura, quod frangenti fidem non sit fides seruanda, & coniuges sint pares quoad obligationem seruandi fidem; sicut etiam sunt pares quoad ius negandi, vel exigendi debitum supra ostensum est. Christus autem in Euangelio, & iura canonica loquuntur in viro propter frequentiā, quia viri vt plurimum solent diuortium petere, vel commoditatis gratia, non vt vxorem excludant. Et licet grauior iniuria infamiæ, & læsio matrimonij infertur ab vxore adultera contra virum, tamen eiusdem speciei iniuria infertur vxori à viro adultero, & consequenter eandem diuortij causam præbet. Et ita docent omnes Auctores citati Graffius *lib.*2. *decis. aur. c.*12. *n.*55. idem Caiet. *in opusc. tom.*1. *tr.*29 *de redditione debiti inter coniuges adultero adulteranti, q. vn.* & alij
308 communiter, quos refert Sanch. *d. disp.*3. *n.*6. † Vbi *sequent. numeris* addit, quod neque consuetudo contraria, si quæ esset, tollit ius, si mulier velit eo vti, neque desideratur monitio viri adulteri, vt ab adulterio abstineat; nec præscribitur contra id ius diuertendi à toro, & cohabitatione silentio quinquennij, nisi quoad pœnam criminalem, & ciuilem, quæ omnia tradunt Pontius, & Filliuccius *locis citatis*, de quibus latè *infrà d. p.*4. *in c. de diuortio.*

309 Vbi etiam an coniunx innocens propria auctoritate non expectata iudicis sententia etiamsi adulterium alterius sit occultum, vt in iudicio minimè probari queat, si sit certus de eodem adulterio, possit licitè ei debitum negare; quod videntur negare DD. aientes ad faciendam tori separationem propter adulterium requiri iudicis sententiam, saltē quando adulterium non est notorium, id quod tradunt Sardus *de alim. tit.*7. *q.*17. *n.*19. *& seqq.* Graff. *decis. aur. p.*2. *lib.*2. *c.*12. *n.*72. *&* 73. (vbi propterea ait vxorem adulteram esse reconciliandam, quando eius fornicatio est occulta, quæ probari non potest) Farinac. *in praxi crim. to.*5. *q.*143. *n.*49. *ad* 68. *& n.*227. *ad* 238. Basil. Pont. *lib.*9. *c.*18. plures alij quos refert, & sequitur Aug. Barb. *collect. c. porrò n.*2. *de diuortiis*; & alij, quos latè refert San-
310 chez *lib.*10. *disp.*12. *n.*2.3.4. *&* 5. † Affirmant vero Couarr. *d. c.*7. §.2. *n.*4. *&* §.5. *n.*12. Graff. *p.*1. *lib.*1. *d. c.*83. *n.*4. *&* 5. Nauarr. *d. c.*22. *n.*23. Sanch. *d. disp.*12. *n.*5. alij omnes (præter Pontium) *n.*306. *relati*, & innumeri alij, quos Sanch. *d. n.*5. & Fagund. *d. c.*7. *n.*17. referunt. Ob eam rationem, quod matrimonij contractui iure naturæ inest tacita conditio, vt seruanti fidem, fides seruetur, secus eam violanti; ac proinde conditio non seruata in pacto tribuit libertatem alteri paciscenti recedendi ab obligatione præstita in eo pacto. Confirmatur, quia alioqui coniux innocens cogeretur condonare iniuriam sibi illatam, quæ debiti redditione eo ipso remittitur; & si esset vir, cogeretur etiam pati damnū irregularitatis ob bigamiam interpretatiuam, quæ
311 ex copula cum vxore adultera sequeretur. † Ex quo inferunt præfati Doctores, quod si iudex sub excōmunicatione latæ sententiæ præciperet coniugi innocenti certò moraliter scienti occultum adulteriū alterius, quod in iudicio probari nequit, vt reddat illi debitum, non teneretur ille ex natura rei obedire, nec coram Deo censuram incurreret; & posset seclusò scandalo audire sacrum, & alia exercere, quæ non excommunicatis licent; putà, hæc præstans in secreto, vel etiam in publico, si priùs rationibus possit tollere scandalum videntium, & cum illo missæ astantium. Secùs verò si sine scandalo, quod omni meliori modo vitare debet. Vnde si post latam excommunicationem non posset breui adulterium probare, sed longa moræ v. g. vnius anni, vel vltra necessaria esset, quia tunc potest scandalum oriri propter præsumptam insordescentiam iuxta eosdem Doctores teneretur reddere non vi excommunicationis, & præcepti iudicis, sed ex obligatione vitandi scandali; quo casu, cum redderet coactus à iudice, eum non perdere ius diuortij tenendum est, vt Sanchez & alij tradunt. † Iuxta eosdem etiam Do- 312
ctores ob eandem rationem lite pendente super diuortio innocens non tenetur reddere, si certus est de adulterio, secùs si esset dubius. De quo fusius Sanchez *n.*7. *& infrà in eodem cap. de diuortio.*

In quo capite de diuortio etiam; an innocens 313
coniux ob alterius adulterium, de quo sibi certo moraliter constat, occultum tamen, & non probabilem in iudicio, possit etiam in foro conscientiæ seclusò scandalo propria auctoritate diuertere ab altero non solum quoad torum, sed etiam quoad habitationem; quod negant Doctores *n.*310. *relati*, & alij, quos Farinac. *vbi suprà*, Sanchez *locis suprà allegatis & n.*21. *& seq.* referunt; quia cap. *porrò*, & cap. *significasti, de diuortiis*, prohibeatur separatio à coniuge adultero propriâ auctoritate, & absque iudicis sententia.
† Affirmant verò Nauarrus *d. cap.*22. *num.*23. *versic.* 314
Nono. Sanchez *d. disp.*12. Fagundez *d. cap.*7. *num.*10. Filliuccius *d. cap.*10. *num.*386. Rebellus, Bonacina, Coninch, Layman, Auersa, & Villalobos *locis suprà num.*306. *allegatis*, Diana *p.*3. *tract.*14. *resolut.*257. & plures alij, quos Sanchez, Fagundez, & Diana referunt; quia si vbi coniugi innocenti certo moraliter constat adulterium propria auctoritate, & sine præuia iudicis sententia est licita debiti negatio, & separatio tori, erit etiam licitum diuortium quoad habitationem propriâ auctoritate, si cesset scandalum, nam maior est obligatio reddendi debitum, quam obligatio cohabitandi, cum hæc obligatio ex illa oriatur, propter quod enim vnumquodque tale, & illud magis tale, vt est commune pronunciatum Philosophorum, & iura requirentia iudicis sententiam fundantur in præsumptione, & loquuntur de foro externo; in quo ob adulterium occultum non permittitur diuortium quoad habitationem. † An 315
verò in foro externo ob adulterium notorium sine iudicis auctoritate permittatur diuortium tractant iidem Doctores pro vtraque sententia relati, & examinabitur in dicto cap. *de diuortio.*

Vbi insuper latiùs examinabimus, an coniux adul- 316
ter, dum eius adulterium ab innocente ignoratur, sit ipso facto priuatus potestate, ac iure exigendi debitū à coniuge innocente, ita vt mortaliter peccet, si illud ab eo petat tanquā debitum; an verò possit petere nō tantum, vt licitum (quod omnes admittunt, & dictū est *n.*306.) sed etiam vt iure debitum, si alter innocens propter ignorantiam nō excipiat. Ad quā difficultatē Couarr. *d. c.*7. §.2. *n.*4. Graff. *d. c.*83. *n.*7. & alij à Sanch. *lib.*1 *disp.*68. *n.*3. *relati*, Respondent ipso facto adulterum amittere ius exigendi, ac proinde eum posse petere, sed non exigere ab inuito. Alij verò Respondent non perdere ius debiti exigendi, & ideo posse illud licitè petere vt debitum, & iudicem implorare, si opus erit, vt alterum coniugem innocentem compellat reddere; donec innocens adulterium excipiat. Ita post plures alios Sanch. *d. disp.*68. *n.*4. *& d. disp.*12 *n.*8. Coninch, Laym. Fagund. Filliuc. Bonac. & Auersa

locis

Digitized by Google

locis suprà n. 306. relatis. Nam quod coniux propter adulterium priuetur iure exigendi debitum, pœna quædam est, ad quam adulter se ipsum condemnare non debet, nemine agente, aut excipiente, præsertim cum coniux à debiti petitione abstinere plerumque non possit, quin criminis commissi suspicio, vel
317 proditio, aliáue incommoda otitura sint. † Immo iuxta eosdem Doctores, ad hoc vt coniux innocens talem pœnam inferre possit debitum adultero petenti, per oppositionem adulterij negando, oportet, vt sit certus moraliter saltem per ea indicia, etiamsi occulta, quæ si in externo foro constarent, seu probaretur, diuortij sententia ferretur; non verò sufficeret notitia adulterij ex leuibus indiciis, & multo minus, si idem innocens esset tantum dubius de adulterio. Vnde adulter coniux agnoscens innocentem non certò moraliter scire adulterium, sed tantum leuibus, & non sufficientibus indiciis rogatus sub iuramento non tenetur fateri occultum adulterium, quia non rogatur iuridicè, nisi cum iudex sufficientibus indiciis, & in iudicio probatis eum interrogat, vt Sanchez *d. num.* 8. & Fagundez *d. cap.* 7. *nu.* 19.
318 † Quod si idem coniux adulter animaduertat innocentem habere certo moraliter cognitum suum adulterium, quamuis fortasse in foro externo probare nequeat; non poterit neque priuatim, neque per iudicem compellere eum ad reddendum debitum iuxta eosdem Doctores; De quibus, & an quando innocens teneatur negare debitum adultero, aut reconciliari, & quomodo, & quando detur compensatio, & de aliis ad materiam separationis tori, vel cohabitationis ob adulterium alterius coniugis latissimè *infra par. 4. tractatus in d. cap. de diuortio agitur.*

SVMMARIVM

§. XVIII.

Referuntur Doctores tractantes de coniugio seruorum. numero 316.

Serui validè, & licitè matrimonium contrahunt insciis, & inuitis dominis. n. 320.

Ius hominis ad matrimonium est à natura, seu à Deo, vt authore naturæ, & gratiæ, nec potest tolli per legem humanam. ibid. & n. 323. & 325.

Si quis contraheret matrimonium ea conditione, vt non teneretur cohabitare, vel reddere debitum, nisi quando suus Dominus consensum præberet, irritum esset matrimonium. n. 320.

Professio in Religione à seruo facta sine domini licentia est irrita nu. 320.

Seruus non potest ignorante Domino promoueri ad ordines, & pœna Episcopi sic promouentis. ibid.

Seruorum coniugia inuitis Dominis contracta nunquam in Ecclesia fuerunt irrita. n. 322.

Leges ciuiles vetantes, aut irritantes matrimonia seruorum semper fuerunt nullæ, & inualidæ. n. 326.

[R]espublica paganorum non potest irritare matrimonium seruorum infidelium. ibid.

[C]onsuetudine induci potest, vt libera nubens seruo fiat ser[ua], & quid requiratur, vt dicta consuetudo locum habeat. ibid.

[D]ominus non tenetur consentire matrimonio serui. nu. 327.

[N]on potest minis mali inferendi impedire ne nubat, & id faciens mortaliter peccaret, nec potest ob tale matrimonium seruum punire. n. 328. 329. 330.

[Po]test ad impediendum serui matrimonium minari subtractionem beneficij, & præscribere seruo ne contrahat in loco distanti, vel ne ineat hoc, vel illud matrimonium sibi damnosum. n. 331.

Seruus antequam contrahat matrimonium, an teneatur saltem petere domini consensum, aut consilium. n. 332.

Si seruus contraxit sponsalia de consensu Domini, is non potest indirectè matrimonium serui impedire, illum vendendo ad locum remotum. n. 333.

Quid, si seruus inscio domino iniit tractationem matrimonij, vel sponsalia, an tunc Dominus ad impediendum matrimonium licitè possit illum vendere ad remotas regiones; plures sententiæ referuntur, & quid tenendum resoluitur. n. 334. ad 336.

Ecclesia quando teneatur defendere seruos, quibus domini conantur impedire matrimonium. n. 335.

Ius serui ad matrimonium contrahendum, est antiquius iure Domini ad illum distrahendum cum matrimonij præiudicio. n. 336.

Si matrimonio superuenerit seruitus, tenetur seruus magis obsequi coniugi debitum petenti, quam Domino aliquid præcipienti, si vtrumque præstare non potest. n. 337.

Seruum per matrimonij contractum etiam de consensu Domini celebratum non eximitur ab obsequiis Domino debitis. num. 338.

Si mancipium sine consensu Domini contraxerit matrimonium, an, & quando magis coniugi exigenti debitum, quàm domino obsequium præcipienti parere debeat, referuntur variæ sententiæ cum suis limitationibus, & resoluitur quid tenendum n. 339. ad 346.

Ius seruorum Coniugatorum ad matrimonium, & eius vsum est potius, & antiquius, quam ius seruitutis ad seruitia Domini n. 346. & 347.

Vbi sit periculum incontinentiæ ex dilatione debiti obsequendum est coniugi potius quam Domino inde non passuro graue incommodum; eo verò periculo secluso obsequendum est Domino, si illius necessitas præponderet vsui coniugi hic, & nunc, & quid in dubio cuius necessitas præponderet. num. 347. 348. & 349.

Dominus consentiendo matrimonio serui non amittit ius ad obsequia consueta sibi debita; & seruus sic coniugatus opera vti potest quoad consueta, & necessaria obsequia etiamsi requirant absentiam ab altero coniuge; & vsum matrimonij per aliquod tempus impediant. n. 350.

Quomodo se gerere debeat Dominus erga seruos coniugatos quoad vsum matrimonij illis permittendum. n. 351.

Cum Dominus iubet aliquod seruitium seruo coniugato vxor illico petens debitum irrationabiliter tunc peteret. ibidem.

Dominus potest licitè vendere mancipium coniugatum ad remotissimas partes, si inde non impediatur matrimonij vsus, vt si alter coniux sit liber, & potest venditum sine graui detrimento sequi. n. 352.

Coniux liber siue vir, siue vxor tenetur comitari alterum venditum. ibid.

Vir tenetur sequi vxorem ex causa necessaria aliò proficiscentem. ibid.

Dominus ad euitandum notabile damnum, aut ex graui necessitate licitè potest vendere seruum ad locum remotum, licèt inde sit impediendus matrimonij vsus. n. 352. 353.

Extra duos prædictos casus, si matrimonium præcessit seruitutem, vel ipse in matrimonium consensit, Dominus non potest ita vendere seruum coniugatum, vt matrimonij vsus impediatur. n. 354. 355.

Quid si ignorante Domino, & sine eius consensu nupsit? affirmatiua, n. 356. negatiua, n. 357.

Ad quid teneatur Dominus, qui ex necessitate, vel extra necessitatem vendidit seruum ad locum remotum cum impedimento vsus matrimonij. n. 358. 359.

Quid sentiendum quoad venditionem, quidque obseruandum quando serui coniuges ad diuersos Dominos pertinent: numero 361.

Digitized by Google

§. XVIII.

An, & quando seruitus excuset Coniuges à reddendo debito coniugali.

319 AN verò seruitus coniugis exacti reddere debitum illum excuset à reddendo, quando non stat simul obsequium Domini, & reddere coniugi debitũ; difficultatis solutio dependet ex resolutione illius quæstionis valde inter DD. controuersæ. An si eodem tempore coniux siue liber, siue seruus ab altero coniuge seruo petat debitum, & dominus aliquod seruitium, quod tunc debitum reddendum impediat, præcipiat, potius teneatur seruus satisfacere domino præcipienti, quam coniugi debitum exigenti: De qua re, & an matrimonium à seruo seu serua cum altero non ignorante seruilem conditionem contractum inscio, & inuito Domino sit validum, & licitum; Canonistæ *in cap. 1. de coniugio seruorum*, Innocentius, Hostiensis, Butrius, Albas, Alexander de Næuo Ioan. Andr. & alij Theologi *in 4. dist.* 36. S. Thom. Scotus, Durandus, Ricchardus, Supplementum Gabr. Palud. Maior, Sotus, Summistæ *verbo impedimentum, vbi de impedimento erroris, & conditionis serui lu verbo matrimonium, & verbo seruitus*; Gutierez *de matrimonio cap.* 92. Nauarrus *in summ. cap.* 22. *num.* 31. *&* 34. Pertus Ledesma *q.* 52. *art.* 2. Rodriquez *p.* 1. *summ. cap.* 221. *n.* 3. Sanchez *lib.* 7. *disp.* 21. *&* 22. Henriquez *lib.* 11. *cap.* 10. *num.* 4. *in textu, & comment.* Rebellus *p.* 2. *l.* 3. *q.* 3. *sect.* 1. Basilius Pontius *lib.* 7 *cap.* 42. Azotius *p.* 2. *lib.* 2. *cap.* 38. *q.* 4. 5. *&* 6. Coninch *disp.* 21. *dub.* 2. Filiuccius *to* 1. *p.* 2 *tract.* 10. *cap.* 2. 4. 6. *à num.* 49. *ad* 55. Bonacina *q.* 3 *p.* 3 Layman *lib.* 5. *tract.* 10. *p.* 4 *cap.* 2. *n.* 4. Hurtadus *de matr. disp.* 14. *diffic.* 5. *&* 6. Villalobos 1. *p. summ. tract.* 14. *diffic.* 6. Augustinus Barbosa *collectaneo ad d. cap.* 1. *de coniugio seruorum.* Auersa *de matr. q.* 21. *sect.* 1. *fine*, Fagundez *in decalog. lib.* 4. *cap.* 14. & alij plures, quos Augustinus Barbosa, Sanchez, & Fagundez referunt.

Mancipia licitè, & validè contrahunt matrimonium insciis, & inuitis dominis.

320 Itaque iuxta eosdem Doctores certum est, mancipium vtriusque sexus cum persona eius seruilem conditionem non ignorante posse validè, & licitè contrahere matrimonium inscio, & inuito domino; & constat ex can. *omnis* 29. *q.* 2. & clarius d. cap. 1. *de coniugio seruorum.* Vbi sic habetur, *Sanè iuxta verbum Apostoli, sicut in Christo Iesu neque liber, neque seruus est à Sacramentis Ecclesiæ remouendus, ita nec inter seruos matrimonia debent vllatenus prohiberi: & si contradicentibus, & inuitis contracta fuerint, nulla ratione sunt propter hoc dissoluenda, debita tamen, & consueta seruitia non minus debent propriis dominis exhiberi.* Rationem adfert D. Tho. *d. dist.* 36. *q. vnica, art.* 2. *corpore* à Doctoribus communiter approbatam, scilicet, quod ius seruitutis, quod Domini habent in seruos ex iure gentium oritur, ius autem ad matrimonium contrahendum est ius diuinum, & naturale, conditum à Deo vt authore naturę (vt latè etiam ostendi *in tract. de contractu matrimonij cap.* 11. *num.* 63. vbi probaui matrimonium esse contractum iuris naturalis, scilicet originem habens à iure naturali nobis innato) & gratiæ ad ipsius naturæ humanæ propagationem, & remedium concupiscentiæ, & libidinis; ac proinde ius Dominorum in seruos non adeo se extendit, vt vsum matrimonij possit seruis prohibere, cum ius gentium aduersus ius naturæ non possit præualere, neque illud impedire; sicut non potest impedire absolutè, ne seruus comedat, aut bibat, & alia exerceat ad indiuidui conseruationem necessaria; sicut enim (inquit Diuus Thomas) appetitus naturæ fertur motu naturali ad operationem indiuidui, id est ad indiuidui conseruationem exercendo actus ad id necessarios, vt sunt comedere, & dormire; ita ad conseruationem speciei per generationis actum; vnde sicut seruus non subditur Domino quoad actus priores ad indiuidui conseruationem spectantes, nec ab ipso impediri potest; ita non subditur ei quoad posteriorem, ita quod non possit matrimonium liberè contrahere. Neque huic rationi S. Thomæ obstat, quod Scotus *q.* 1. obiicit, nimirum tum quia libertas iure naturæ homini competit, & tamen potiut iure gentium ex iusta causa impediri, tum quia licet homo teneatur semper ad indiuidui conseruationem, ad speciei tamen multiplicationem per actum generationis præceptum naturale non obligat semper, sed solum in casu necessitatis conseruandæ speciei, qui vix accidet natura iam valde propagata. Non obstat, inquam, cum diuersa sit ratio libertatis & matrimonij, nam libertas homini concessa est ob perticulare ipsius personę bonum; & ideo sicut propria sponte se potuit illa priuare ipsemet homo, ita ex iusta causa potiut ius gentium idem efficere; matrimonium autem concessum est propter bonum publicum in remedium concupiscentiæ, ad euitandum fornicationes, & alia carnis flagitia; item ob bonum naturæ ad eius propagationem; ac proindè nulli iure positiuo concessum est, vt possit efficere aliquem omnino inhabilem ad matrimonium, nisi ipsemet perfectioris status cupidus Deo se continentiæ voto astringat: Quare simile allatum à Diuo Thoma, & ab aliis Doctoribus aprobatum, licet non teneat in omnibus, at tenet in hoc, vt sicut homo non subditur domino quoad actus ad indiuidui conseruationem necessarios, ita nec quoad actus ad conseruationem speciei spectantes, cum vtrique actus inter naturales computentur. Habet enim homo ab ipsa natura, seu à Deo, vt authore naturæ ius circa ipsa naturalia, cum sit custos per naturam sui ipsius circa naturalia (vt tradunt Doctores in materia de dominio, & constat ex dictis *dicto cap.* 11. *n.* 63.) ac proinde dictum ius non potest tolli per ius aliquod positiuum, quod naturali iuri præiudicare non potest. Quare, (vt dixi *eodem num.* 63.) iure diuino in his, quæ sunt iuris naturæ homo homini non tenetur obedire, sed soli Deo; & ita cum corporis sustentatio, & generatio sint iuris naturæ, non tenentur nec serui Dominis, nec filij parentibus obedire de matrimonio contrahendo, vel virginitate seruanda, aut aliis similibus (vt *dicto n* 63. ex S. Thoma 2. 2. *q.* 104 *art.* 5. & aliis Doctoribus dixi) & consequenter filiorum, & seruorum matrimonium omninò est ex natura sua independens à consensu parentum, & Dominorum; neque vlla lege vel humana, vel ciuili, aut ecclesiastica tolli potuit, vel potest aliter disponi. Prædictæ rationi aliam addunt Sanchez, & Fagundez nempe, quod ius hominis ad matrimonium contrahendum potius est dicendum ius naturæ humanæ ad suam propagationem, & conseruationem tuendam; quam ius priuati cuiuslibet indiuidui ad suas proprias actiones exercendas; seruus verò per ius seruitutis in Dominorum voluntatem translatum amittit ius priuatum suarum indiuiduarum actionum, at non amittit ius naturæ humanæ, quod ipsa habet ad propriam conseruationem. Vnde textus in *d. cap.* 1. *de coniugio seruorũ* rectè dixit, *nullatenus inter seruos matrimonia prohiberi posse*; quo dicto, confirmat omnia supradicta, & quod lege ciuili, aut Ecclesiastica non possit statui, vt seruorum matrimonia sine Dominorum licentia contracta sint irrita. Neque obstat prædictis, quod si quis matrimonium contraheret

ea

Digitized by Google

ea conditione, vt non deberet cohabitare, vel debitum reddere, nisi quando suus Dominus licentiam seu consensum præberet, non teneret matrimonium, cum sit conditio contra matrimonij substantiam; talis autem conditio videtur adesse, cum seruus inuito suo Domino contrahit, nam inuito Domino contrahens non ponit talem conditionem contractui matrimonij; Et quamuis ex natura seruitutis oriatur, vt seruus coniugatus non teneatur soluere debitum, cum eius dominus in aliis seruitiis illum occupat, id tamen non est contra naturam, & legem matrimonij, quod ad debitum actu soluendum non obligat pro omni tempore, & loco, sed quando non adest legitimum impedimentum; ac proindè seruitus non est contra matrimonij substantiam, quemadmodum etiam matrimonij substantiæ non aduersatur captiuitas sine seruitute, aut imbecillitas, seu debilitas, ratione cuius coniux non po-
321 test soluere debitum nisi de rarò. † Non obstat etiam quod matrimonium spirituale serui, seu professio religiosi status à seruo facta sine Domini licentia sit irrita, can. *qui verè* 16. *q* 1. & can. *si quis incognitus* 17. *q*. 2. Azorius *p*. 1. *lib*. 12. *cap*. 1. *q*. 3. Suarez *to. de religione lib* 6. *cap*. 6. Sanchez *lib*. 5 *sum cap*. 4 *n*. 12 Lessius *lib*. 2. *cap*. 41 *num* 11. Noster Marchinus *de ordine tract*. 1. *p*. 10. *cap*. 3 *num*. 5. *& seq*. & cum aliis Augustinus Barbosa *to*. 4 *collectaneo ad d. can. si quis incognitus* Nam diuersa ratio est matrimoij carnalis, & spiritualis, seu assumptionis status religiosi; nam matrimonium est in remediũ concupiscentiæ (vt dictũ est) & ad propagationem naturæ humanæ; concupiscentiæ autem, & propagationis actus nullus extra matrimonium licet; religiosi verò status obseruantiæ aliis etiam mediis suppleri potest. Item coniugatus ex natura matrimonij non ita impeditus est, quominus operas, & obsequia impendere possit domino, sicut religiosus cuius exercitia minus expeditum relinquunt ad obsequium domino præstandum. Ideo ecclesia, quæ non irritauit seruorum matrimonium, nec irritare potest; potuit tamen irritare, & de facto irritauit professionem serui sine licentia domini factam, tum nè dominus ipso inuito priuetur re sua, & debitis obsequiis; tum etiam quia inhonestus, & indecens est famulatus religiosi in obsequium domini; sicut & ob sacri ordinis dignitatem, statutum est, vt seruus contra voluntatem Domini; nec manumissus ordinaretur ab Episcopo, ignorante, aut contradicente domino can. *si seruus d*. 54. Episcopo scienter seruum ordinanti absente, vel ignorante domino iniungitur pœna, vt cogatur eum recompensare dando duos seruos, seu duplicatum pretium domino, etsi *cap de seruorum*, seruus non manumissus, & contradicente, vel ignorante domino ordinatus deponi iubetur ab ordine, & sic domino restitui; de qua re cum aliis Marchinus *d. cap*. 3. *à n*. 1. *ad* 5.

In Ecclesia seruorum coniugia inuitis dominis contracta nunquam fuere nulla, & irrita.

322 Ex dictis colligitur primo nunquam in Ecclesia, neque etiam iuxta ius positiuum antiquum ecclesiasticum coniugia seruorum inuitis dominis contracta fuisse nulla, & irrita, licet contrarium admittant Henriquez *d num*. 1. *litera M. in commentario*, & Hurtadus *d difficultate* 5 *num* 11. Neque obstat quod affertur ex Concilio Cabilonensi *relato can fin*. 29. *q*. 2. vbi dicitur, *coniugia seruorum non esse dissoluenda, vbi coniunctio fuit legatis, & per voluntatem dominorum*, quo à contrario sensu denotari videtur non fuisse valida, si facta fuissent contra voluntatem dominorum. Nam respondetur primò ex Glossa *ibidem*, verbo *voluntatem*, supplendum esse *maximè*, vt sensus sit, nunquam ea matrimonia esse dissoluenda, præsertim si ex consensu dominorum fuerunt contracta Deinde ex eo, quod concilium dixerit non esse dissoluenda, quando voluntate dominorum contracta sunt, non necessariò infertur esse dissoluenda, quando contracta sunt contra voluntatem domini. Nam illatio à contrario sensu non est necessaria. Non obstat secundò, quod adducitur ex constitutionibus Apostolicis, vbi (referente D. Clemente *lib*. 8 *constitut. Apostolicarum cap* 34.) sic habetur, *Fidelis vir, aut fœmina seruis copulati, vel separentur, aut eiiciantur*, nam respondet Turrianus ad eundem locum (quam responsionem approbat etiam Sanchez *disp*. 21. *num*. 10.) id non intelligi de dissolutione vinculi matrimonij, sed de separatione corporum; atque ita nè Euangelium blasphemia vituperaretur, quasi docens seruos fraudare dominum, eumque incommodo afficere; cum enim ministerium, seu seruitium conuictu coniugali impediatur, constituerunt Apostoli, vt serui absque domini consensu matrimonium contrahentes separarentur corpore, aut ab Ecclesia eiicerentur, id tunc enim expediebat ad vitandum scandalum Neophitorum in fide, quod iam cessauit; ac proinde modo Ecclesia neque separat, neque eiicit Denique non obstat id quod desumitur ex Basilio *canone suo* 40. vbi videtur clarè supponere seruorum coniugia contra dominorum voluntatem non fuisse firma. *Quæ* (inquit) *præter Domini sententiam se viro tradidit, fornicata est, quæ autem postea libera matrimonio vsa est, nupsit; quare illud quidem fornicatio, hoc verò matrimonium: eorum enim, qui sunt in alterius potestate, pacta conuenta firmi nihil habent*. Nam respondetur in isto canone Basilij in græco non contineri nullitatem eorum matrimonium, sed exaggerationem quandam intemperantiæ mancipij nubentis absque domini permissu, vt voluit Turrianus in *lib* 8. *constitut Apostolicarum D. Clementis cap*. 34. vel D. Basilium fuisse illius sententiæ, cum tunc res non ita clarè ab Ecclesia decisa esset; sed in hoc non rectè sensisse.

Ecclesia non potest facere serruum inhabilem ad contrahendam matrimonium sine Domini consensu

Secundò licèt Coninch *d. disp*. 51. *num*. 29. & 30. & 323
Pontius *d. cap* 42. *num* 3. sentiant Ecclesiam potuisse, & posse efficere seruum inhabilem ad contrahendum matrimonium inuito Domino, plus etiam dicit Coninch. scilicet, existente iusta causa non minus aliquos iure humano posse priuari iure contrahendi matrimonij, quam sua libertate. Contrarium tamen infertur, & constat ex dictis *supra nu*. 320. & in allegato tract. de *contract. matrimon cap* 11. *d. nu*. 63. *& ex d. cap* 1. *de coniugio seru* vbi nec inter seruos matrimonia debent vllatenus prohiberi, & expressè docent S. Thom. 2. 2 *q* 104. *d art*. 5. & Sanchez *d. disp*. 21. *n*. 2. Gutierez, Rebellus, Azorius, Fagundez, Filliuccius *locis allegatis*, & idem sentire videntur Bonacina, Villalobos, August. Barbosa *locis relatis*, & indicant Sotus, Petrus Ledesma, & alij Thomistæ, & conuincit ratio adducta *dictis numeris* 320. & 63. Nempe quod ius hominis ad matrimonium est diuinum, & naturale à Deo, vt authore naturæ, & gratiæ concessum ad propagationem humanæ naturæ, & in remedium libidinis, atque peccati; ac proindè nulla lege humana, ciuilli, aut Ecclesiastica tolli, & absolutè impediri potest; cum in his, quæ sunt iuris naturalis, homo soli Deo obedire teneatur, & nulla etiam videatur posse existere legitima causa, ob quam homo priuetur absolutè hoc remedio peccati, vt constat etiam ex dictis à me in *dicto tract. de contractu matrimonij d. cap*. 11. *nu*. 32 & 33.

Verum

Digitized by Google

324 Verùm obiicit Coninch primò, quia si ratio modo, & *d.n.*320. adducta, & ex S.Thoma desunpta aliquid probaret, probaret etiam neminem per votum continentiæ se posse priuare iure, quod habet ad matrimonium, sicut non potest se priuare potestate edendi. Et sicut Clericus non potest se priuare priuilegio clericali, & sistere se tribunali sæculari, quia hoc cederet in iniuriam totius ordinis, cuius gratia hoc priuilegium concessum est singulis, sic nemo posset se priuare iure contrahendi matrimonium. Secundò, quia indè sequeretur malè Ecclesiam olim statuisse sex impedimenta non dirimentia matrimonij ex crimine consurgentia (quæ Sanchez *lib.* 7. *à n.* 8. *ad finem*, & idem Coninch *disp.*30.*nu.*25. recensent) quibus certis hominibus talia crimina patrantibus prohibebatur tota vita matrimonium; si enim nemo possit iure humano priuari iure contrahendi matrimonium, Ecclesia hoc illis prohibere non potuit.

Tertiò libertas homini non minus naturalis est, quam matrimonium; ergo sicut libertate, ita & iure contrahendi matrimonij possunt aliqui homines ex iusta causa iure homano priuari, præsertim cum multò durius sit priuari libertate, quam iure illo. Demum cum nulla sit in singulis saltem hominibus obligatio ineundi matrimonij, aut conseruandi illud ius, nulla est ratio, cur ex iusta causa aliqui eo priuari non possint,

325 Ad primum negatur sequela, seu assumptum; Nam etsi homo in his, quæ sunt iuris naturalis non subdatur homini; ac proinde vllo iure humano absolutè impediri non possit; subditur tamen Deo, & eius voluntati se conformare potest, ac proindè potest voto continentiæ se priuare iure ineundi matrimonij, cum id per consilia Euangelica à Deo suadeatur, illique placeat; è contra non potest se priuare potestate edendi, quia Deus non concessit illi dominium suæ vitæ. Clericus verò non potest cedere priuilegio clericali, quia quoad hoc omninò subditur Ecclesiæ, quæ illi hoc non permittit, sicut Deus author naturæ permittit homini priuare se iure contrahendi matrimonium, ratione status perfectioris assumendi.

Ad secundum Respondetur, per dicta impedimenta Ecclesiam non priuasse hominem iure contrahendi, sed tantum inhibuisse contractum, quem facilè agenti pœnitentiam de crimine commisso, & petenti impedimenti relaxationem, concedebat. Respondetur secundò, Ecclesiam talibus impedimentis non interdixisse absolutè matrimonium, sed ex suppositione commissi criminis, quod ex voluntate committentis dependet, ac proindè sicut delinquens propriâ voluntate, & sponte delinquebat ita etiam propriâ voluntate & sponte se priuabat iure licitè contrahendi matrimonium absque Ecclesię dispensatione.

Ad tertium patet ex dictis *n.*320. ex responsione ad obiectionem Scoti contra rationem S.Thomæ.

Ad vltimum negatur, ex eo quod homo non obligatur (excepto casu necessitatis conseruationis humanæ naturæ) contrahere, aut conseruare ius contrahendi, sequi iure humano posse eum illo iure priuari; nam ipsi homini tantum concessum est à Deo vt authore naturæ, & gratiæ, vt sit custos sui ipsius circa naturalia (vt *n.*320. dictum est) ac proindè de illis possit disponere, & se illis priuare, vel ab illis abstinere ob bonum animæ, vel alium finem non malum; & quoad illa soli Deo subditur, illique soli obedire tenetur, iuxta dicta *eodem n* 320.

Leges ciuiles prohibentes, & irritantes matrimonia seruorum, quæ consentientibus, vel inuitis dominis contracta fuerunt. semper nulla, & irrita.

Tertiò ex dictis infertur, leges ciuiles vetantes, & irritantes matrimonia seruorum cõtracta siue ex consensu, siue contra voluntatem dominorum. Vt §. *iustas autem nuptias Instituta de nuptiis*, vbi definitur, *iustas nuptias contrahi solum inter ciues Romanos, ac proinde solum inter homines liberos, & l. cum ancillis C. de incestis nuptiis, vbi prohibetur connubium cum ancillis, ne filij, qui ventrem sequuntur quoad seruitutem serui nascantur*; infertur, inquam, non solum dictas leges esse abrogatas, per leges Pontificias d. can. *omnes.* 29. *q.*1. & dicto cap. 1 *de coniugio seruorum*, sed etiam semper fuisse nullas, & irritas, vt tradunt Doctores, quos in *tra. de contract. matr. cap.*10 *num.*107. allegaui, Azorius, & Rebellus *locis citatis*. Ius enim ciuile non potest tollere ius naturale, ius autem hominis ad matrimonium (vt ex dictis *n.*310. constat) est naturale, cum matrimonium sit iure diuino, & naturali institutum in officium naturæ, scilicet ad naturæ humanæ propagationem, & remedium libidinis atque peccati. Vnde etiam Respublica Paganorum, apud quos Ecclesiæ canones locum non habent, non potest nunc efficere seruos inhabiles ad contrahendum matrimonium, illisue connubia prohibere; aut contrahentibus pœnam iniungere; neque vlla consuetudine etiam id induci potest. Valeret autem consuetudo, vt libera nubens seruo fiat serua; vt tradunt Paludanus *dict. dist.*36. *q.*1. *art.*3. *concl.* 5. Gabr. *q.*1. *art* 3. D. Antoninus 3. *p. tit.*1. *cap.*3. §.1. *fine*, & Sanchez *d. disp.* 21. *n.* 4. Etenim sicut ius scriptum potuit ex iusta causa inuenire nouum modum seruitutis; ita & consuetudo: quo modo mulier alienigena in eo loco contrahens ligaretur eâ consuetudine, cum viri domicilium sequatur; nisi ignoraret consuetudinem, aut illum esse seruum, nam tunc excusaretur secundum eosdem auctores; quia sicut statuta ciuium non ligant ignorantes §. 2. *de constit. in* 6. ita nec consuetudines. 326

Dominus non tenetur consentire matrimonio serui, non potest autem illum directè minis damni inferendi impedire, ne nubat; secus minis beneficij auferendi, aut leui increpatione, & quoad hoc, vel illud matrimonium; & seruus antequam contrahat, tenetur saltem petere domini consensum, aut consilium.

Quarto, licet Dominus non teneatur consentire in serui, aut seruorum matrimonio, sed possit licitè negare consensum nullum impedimentum verborum, aut minarum obtendendo, ne damnum in seruitute patiatur, quod ex consensu, & ex tali matrimonio sibi redundare necesse est, vel potest, vt docent Henriquez, Gutierez, Sanchez, Rebellus, Fagundez, Filliuccius *locis supra num.* 319. *relatis*, Nauarrus *in summ. cap.*14 *num.*21. & *alij communiter.* † Nihilominus ex dictis infertur non posse dominum positiuè, puta minis supplicij, vel damni inferendi impedire serui matrimonium, vt tradunt iidem Doctores *mox citati*, & alij *dicto num.*319. *relati*, cum enim serui sint in hoc negotio sui iuris, nec dominis subdantur, iniustè Domini eis matrimonium seu hoc iure suo vti interdicunt; & cum res sit grauis, id facientes mortaliter peccant, vt in terminis tradunt Gutierez, Sanchez, & Pontius, Coninch, Filliuccius & Nauarrus, & ad iniuriæ satisfactionem tenentur 327 328

ex'

ex iisdem præsertim Rebello. † Hinc iure optimo
329 serui ab Ecclesia aduersus dominos matrimonium illis prohibentes defenduntur, & proteguntur, vt Gutierez, Sanchez, & Fagundez. Hinc etiam non potest dominus tuta conscientia seruum punire, quod matrimonium se inuito contraxerit; vsus est enim iure suo, & in nihilo deliquit; Petrus Ledesma, Gutierez, Sanchez, Filliuccius, Fagundez. Quo casu an dominus puniens peccet mortaliter, id ex qualitate supplicij diiudicandum aiunt iidem Do-
330 ctores. † Quamuis autem Dominus non possit positiuè, & minis suppliciorum, aut damni serui matrimonium impedire, ad illud tamen impediendum potest seruo volenti contrahere minari subtractionem beneficij, quod in ipsum sua sponte confert, vt non ita splendidè eum induat, ac delicatè tractet, ac in vtilioribus occupet; Etenim cum hæc beneficia suâ sponte conferat Dominus, poterit pro libito auferre; quare non poterit seruus meritò conqueri; Quemadmodum nec pater potest matrimonij contractum filij impedire minis malorum inferendorum, potest tamen quæ iure sibi permissa sunt, minari, vt exheredationem casu quo sibi permissum est, vt dixi *in tract. de contractu matrim. cap. 11. n. 70.* quod etiam in terminis tradunt Sanchez Gutierez, Petrus
331 Ledesma, & Fagundez. † Poterit etiam dominus præscribere seruo, ne contrahat in loco distanti, si in proximo potest, ne se domini seruitio seducat, vt docent Pontius, & Rebellus *vbi suprà* ex Gabr. *d. dist. 36. q. 1 art. 3.* Et ob eandem rationem damni notabilis in seruitute patiendi poterit impedire matrimonium cum certa persona v. g. morbo gallico, vel lepra, aut alio simili morbo infecto, relinquendo libertatem quoad alias personas. Poterit insuper Dominus leui increpatione, & suasionibus seruum à certo matrimonio contrahendo retrahere, si adsit aliqua alia iusta, & rationabilis causa id faciendi, sicut in simili de Patre respectu filij dixi *d. num. 70. dicti capitis* 11.
332 † An autem serui antequam contrahant matrimonium, teneantur saltem petere dominorum consensum, aut consilium Coninch *dict. disp. 31. num. 32.* affirmat dicens, seruos, nisi aliqua iusta causa aliud suadeat) qualis esset si timerent, ne dominus malitiose eorum matrimonium impediat) teneri prius dominorum consensum petere, antequam cum aliqua contrahant; quia hoc exigere videtur reuerentia, quam iis debent; præsertim cum sæpe multum dominorum intersit, vtrum serui cum hac, vel cum illa contrahant, ideoque durum dominis sit, si serui eis inconsultis cum aliqua contrahant, quæ ipsis valde ingrata, ac multas molestias paritura sit. Verum existimo quidem, quod seruus inconsultò dominó, & contra eius voluntatem contrahens matrimonium, ex quo oriri posset graue scandalum, vel rationabiliter futurum esset domino ingratum, & valde molestum, aut damnosum peccaret, præsertim si posset nubere absque similibus incommodis iuxta dicta *dicto cap. 11. n. 84. & 87.* Vix tamen credo seruos teneri primò petere consilium, aut consensum dominorum; qui vt plurimum eos conarentur impedire. Neque quoad matrimonium contrahendum serui videntur erga dominos eam debere reuerentiam, quam filij debent parentibus, ita vt in seruis debeant habere locum, quæ de filiis volentibus nubere quoad petendum prius parentum consensum, vel consilium latè dixi *dicto cap. 11. à numero 78. ad* 88.

Domini an possint indirectè seruorum matrimonium impedire eos de matrimonio tractantes, vendendo in remotas regiones?

333 Num autem dominus certior factus de tractatu mancipij ineundi matrimonij possit licitè, & iustè tale matrimonium impedire indirectè, vendendo illud in remotis regionibus, seu aliò vendendum mittendo, vt seruet se immunem damni, quod ex serui matrimonio in ipsum dominum redundat. Conueniunt Doctores, quod si seruus contraxit sponsalia ex licentia & facultate domini; nefas est domino illum venundare ad illius matrimonium impediendum, quia eo ipso, quòd ei tribuit facultatem contrahendi sponsalia, implicitè ei promittit, quod permittet ei contractum inire; atque ita ex iustitia tenetur eum sine notabili necessitate non ita vendere, vt matrimonium eius omninò impediatur. In notabili vero necessitate eum posse vendere etiam contracto matrimonio constabit ex dicendis; nec licentia, seu promissio præfata domini censenda est comprehendere casum necessitatis. Ita Coninch, & alij allegandi.

334 Difficultas ergo est quando vel nulla sunt à seruo contracta sponsalia, vel sine domini facultate. Et sunt tres sententiæ. Prima asserit nullo modo licere domino vendere in remotis, vel aliò mittere seruum volentem contrahere matrimonium, etiamsi nulla sint præmissa sponsalia; primò quia ius serui ad matrimonium contrahendum non potest impediri, cum ad hoc serui sint sui iuris, vt *num.* 320. & sequentibus ostensum est. Secundò, quia iudex Ecclesiasticus potest tunc dominum censuris prohibere, nè seruum vendat, vel aliò mittat, ita vt illi matrimonium impediatur. Tertiò, quia in fraudem matrimonij id fieret, fraus autem, & dolus nemini patrocinari debet, cum omnia iura diuina, & humana frau-
335 di resistant. † Secunda sententia docet, licere domino absque peccato iniustitiæ, etiam sine necessitate vendere in remotis regionibus seruum post tractationem de ineundo matrimonium, & etiam post sponsalia à seruo inita sine domini licentia: Ita Coninch *d. disp. 31. num. 34.* Et probatur quia per matrimonij tractatum, vel sponsalia illa non amittitur, nec diminuitur dominium, quod dominus antea in seruum habebat; ac proindè sicut eum antea vendere poterat, ita & post. Tertia sententia censet si post tractatum ineundi matrimonij seruus iam sponsalia iniit, non posse licitè dominum illum vendere, & eo medio vti ad impediendum matrimonium; si verò sponsalia nondum sint inita, posse sic venundare, nihil impediente illa matrimonij ineundi tractatione. Ita Sanchez *d. disp. 21. num. 9.* Gutierez *d. cap. 92. num. 6.* Filliuccius *d. cap. 2. num. 50.* & Fagundez *d. cap. 14. num. 6.* Quod non possit licitè initis iam sponsalibus probatur, tum quia per illa sponsalia iam est cœptum, & veluti in fieri matrimonium; tum quia seruus inuito domino poterat fidem suam fœminæ seruæ, vel liberæ de matrimonio cum ea ineundo adstringere; atque adeo per eam promissionem, & fidem legitimum ius comparauit fœmina ad matrimonium prædicti serui; Vnde cum iam tertio ius sit acquisitum, non potest dominus ius tertij impedire. Neque dicas inito matrimonio adhuc posse licitè seruum venundari in partibus remotis, ergo multò magis post sola sponsalia. Nam primò antecedens plures non admittunt. Secundò eo iuxta multorum sententiam admisso, adest dispar ratio, etenim contracto iam matrimonio illud non impeditur ea venditione; quod si impediatur vsus matrimonij Do-

ctores

ctores antecedens admittentes aiunt, id licere ex eo, quod ius domini ad vendendum antiquius est iure vsus matrimonij, non autem ipsius contractus, ac proinde illi præualere: initis verò solùm sponsalibus impeditur ius antiquius, & potentius ad contrahendum matrimonium inuito domino. Quod autem sponsalibus nondum contractis liceat domino vendere, probatur, quia ante sponsalia cum ius nulli tertio sit acquisitum, non amittitur à domino, nec ei interdictum manet ius, quando antea habebat ad vendendum seruum; nec directè impedit matrimonium, sed iure suo vtitur dominus, vt suæ indemnitati consulat; nec potest dici fraudem in matrimonium committere, quia iure suo vtitur, iuxta ea, quæ dixi in tractatu de *contractu matr. cap.* 1. *n.* 80. Et quamuis pater nequeat filij matrimonium impedire minis, & terroribus grauibus; potest tamen, quando tale matrimonium ipsum non decet prudenti modo illi obsistere iure suo vtens, vt ostendi *dicto tract. de contract. matr. cap.* 11. *num.* 70. Vnde si pater bono, & prudenti modo potest obsistere matrimonio filij, cur non poterit dominus, vt se indemnem seruet, bono & prudenti modo impedire matrimonium serui illum distrahendo? Iudex autem, & ecclesia defendit seruum propter præsumptionem violentiæ illatæ à domino, ne serui contrahant; nam si iudici constet, nec violentiam inferri seruo, nec illum fidem suam adstrinxisse, non potest iudex, & Ecclesia seruum defendere, nec præceptum iudicis, nec excommunicatio valebit: Ex quibus iuxta hanc sententiam dictis soluta manent fundamenta primæ, & secundæ sententiæ.

336 Ex his tribus sententiis prima, & tertia mihi videntur magis probabiles; & primam etiam existimo probabiliorem, quam tertiam, ita quod neque ante sponsalia dominus licitè possit seruum volentem matrimonium contrahere, seu tentantem de matrimonio contrahendo impedire, distrahendo illum in partibus remotis; quod sentire videntur omnes Doctores, qui absolutè, & absque vlla distinctione aiunt peccare dominum, qui impedit mancipium, quo minus contrahat matrimonium; & ex Doctoribus *suprà num.* 329. relatis sunt, Rebellus, Pontius, Layman, Villalobos, & videntur idem sentire, licet, non ita apertè Petr. Ledesma, Paludanus, Sotus, & alij ex allegatis *d. n.* 319. & videntur satis clarè ostendere rationes ad eandem primam sententiam confirmandam adductæ; & quia hoc est positiuè impedire serui matrimonium, licet indirectè, sicut positiuè impediretur, si dominus teneret in vinculis, vel clausum in cubiculo seruum, nè matrimonium iniret, nec videtur posse dici dominum vti iure suo, cum sit antiquius, & potius ius serui ad matrimonium, vt pote naturale, præualens iuri domini ad illum distrahendum, de illoue disponendum cum matrimonij præiudicio; & quia alioqui semper seruis posset claudi via contrahendi matrimonium (nisi omninò clam, & ita secreto, vt dominos lateret; quod de rarò euenire potest) nam domini cognita, seu subodorata tractatione ineundi matrimonij facta per seruos, possent illos distrahere ad indirectè matrimonium impediendum; Addo, quod etiam per solam tractationem de contrahendo matrimonium videtur quodammodo cœptum matrimonium. Quare in tali casu dominus non potest dici vti iure suo, quod tunc non habet ad matrimonium impediendum, licet indirectè impediat; ac proindè fraudem in matrimonium committere videretur, atque adeo hîc non videntur habere locum dicta præallegato *cap.* 1. *n.* 80. *& dicto cap.* 11. *n.* 70. *mei tractatus de contractu matrimonij.* Quid vero si dominus tunc seruum post matrimonij tractatum, vel sponsalia venderet ob vrgentem necessitatem, an tunc posset licitè vendere in remotis regionibus, cum in proximis partibus non posset, constabit ex dicendis.

Seruus coniugatus, si eodem tempore dominus illi seruitium præcipiat; & coniux debitum coniugale exigat, cui potius obsequi debeat?

Nunc ad quæstionem initio paragraphi propositam; an seruus, vel ancilla post matrimonium contractum magis teneatur Domino obsequia præstare, quam coniugi exigenti debitum reddere, quando simul non stant obsequium domini, & reddere coniugi debitum, puta si eodem tempore coniux debitum exigat, & dominus aliquod seruitium, quod tunc impediat debitum reddendum, præcipiat. Dixi *post matrimonium contractum* scilicet in seruitute; quia si matrimonium prius fuit initum, quàm seruitus, quæ matrimonio superuenerit, certum, & indubitatum est, potius satisfaciendum esse coniugi rationabiliter petenti attenta seruitute; nam ex hoc quod alter coniugum v. g. maritus effectus sit seruus (puta, quia se spontè vendiderit, vel alia iusta causa in seruitutem redactus sit) non præiudicatur matrimonio, aut vxori, quæ prius habet ius in corpus alterius; vt Paludanus *d. q.* 1. *art.* 3. *conclus.* 4. Sanchez *lib.* 7. *disp.* 23. *num.* 2. & in his terminis tradit etiam Hurtadus *dicta disp.* 14. *num.* 1. Quæstio ergo procedit quando matrimonium post seruitutem contractum est. † Dixi etiam, *quando simul non stant* &c. nam alioqui per contractum matrimonij seruus non liberatur ab obsequiis consuetis domino exhibendis, vt tradunt communiter Doctores *num.* 319. relati, & alij omnes, & apertè constat ex verbis *d. cap.* 1. *de coniugio seruorum* relatis *initio numeri* 320. *ibi*; *Debita tamen, & consueta seruitia non minus debent propriis dominis exhiberi.* Vbi etiam scribentes Hostiensis, Io. Andreas, Butrius, & alij explicant, maximè consueta, etenim non consueta quoque obsequia post matrimonium etiam de Dominorum consensu contractum debent serui domino præstare; quia quidquid seruus est, Domini est §. *item nobis. Instit. per quas personas nobis acquiratur*; vel ibi dicitur *consueta*, quia (vt notauit Sanchez *d. disp.* 21. *num.* 1.) si alicubi viguisset consuetudo, vt serui coniugati ad certa quædam seruitia adstringerentur, Ecclesia eam tueri deberet. Quare controuersia procedit solum quando simul à coniuge petitur debitum, & à domino præcipitur seruitium eodem tempore præstandum. 337 338

Et prima sententia est, prius, & potius esse satisfaciendum domino rationabiliter petenti attento coniugio siue consentiente, siue dissentiente domino matrimonium fuerit à seruo contractum. Ita Hurtadus *d. disp.* 14. *n.* 13. & prius docuerunt Innocentius, Hostiensis *in d. cap.* 1. *de coniugio seruorum* & Gosfredus *in sum. tit. de coniug. seru. num.* & probatur primo ex *d. cap.* 1. vbi dicitur dominis exhibenda esse debita, & consueta seruitia à mancipio coniugato non minus, quàm si coniugatus non esset. Quare cum seruus prius esset obligatus domino, quàm coniugi, & res transeat cum suo onere ad possessorem *cap. ex literis, de pignoribus*, prius domino, quàm coniugi petenti obsequendum erit; id quod confirmatur, quia qui prior est tempore, potior est iure *de reg. iur. in* 6. & iuri iam acquisito nemo præiudicare potest. Limitatur tamen hæc sententia, quando periculum incontinentiæ, seu fornicationis immineret coniugi petenti non reddito statim sibi debito, nisi eodem tempore mortis periculo esset Dominus expositus superueniente inimico. 339

Secunda

Digitized by Google

340 Secunda sententia ait, Si matrimonium à seruo contractum sit de consensu domini, teneri seruum magis reddere debitum coniugi rationabiliter attenta seruitute petenti, quàm obsequium domino iubēti; at si domino inuito, seu sine eius consensu, vel sub conditione nihil de seruitio imminuendi contraxit, teneri potius obsequi domino rationabiliter attento coniugio præcipienti. Ita Paludanus *dict. dist. 36. quæst. 2 art. 1. conclus.* 4. Ricchardus *art. 4. quæst. 2.* Nauarrus *dict. cap. 22. numero* 4. Syluester *v. seruitus quæst.* 7. Rosella *v. seruus* 3. *num.* 1. Angelus *v. matrimonium* 3. *impedimento* 4. *numero* 15. Coninch *dict. disp.* 31. *numero* 35. & 36. Azorius *dict. cap. 8. q.* 4. Layman *loco suprà n.* 319. *citato.* Ex Canonistis Io. Andreas, Ancharanus, & Præpositus *in d. cap. 1. de coniugio seruorum*, & nonnulli alij, quos Sanchez *dict. disp.* 21. *num.* 13. *in fine refert*, & non discrepant Doctores pro sequenti sententia referendi. Prima pars huius sententiæ probatur, quia eo ipso, quod dominus permisit, & concessit seruo contrahere matrimonium, implicitè, aut tacitè voluit concedere omnia, quæ matrimonium requirit, & sic debiti solutionem, cedendo, quoad hoc, iuri suo, Concesso enim principali, nempè matrimonio, censetur concessum etiam accessorium, nempè matrimonij vsus; cum accessorium sequatur principale, *cap. prudentiam, de offic. delegati.* quare ita consentiendo sibi obligationem implicitè imposuit, quo minus seruum à rationabili coniugij vsu sine grauissima necessitate impedire possit; quod si facit, peccat contra iustitiam; secus si ex grauissima necessitate impediret, inquiunt Coninch, & Layman, quia non censetur dominus consentiendo serui matrimonio voluisse cum tanto suo incommodo se obligare ad eum non ita impediendum Secunda pars probatur ex adductis pro antecedenti sententia, scilicet, quia ius domini in seruum antetius est, & quia per matrimonium serui inuito domino non minuitur ius domini, vt constat ex postremis verbis *dict. cap.* 1. *de coniugio seruorum*, alioqui seruus post matrimonium non eodem modo sicut ante teneretur domino seruitia præstare; cuius ratio est, quia nemo potest priuata auctoritate de re aliena inscio, & inuito domino disponere, siue eam auferre; quod sequeretur, si seruus per tale
341 coniugium ius domini minueret. † Si dicat, seruum hoc non facere priuata auctoritate, sed auctoritate Dei, qui vt author naturæ, & gratiæ instituendo matrimonium ei hoc concessit, vt seruus posset illud contrahendo domini in se ius minuere: Respondet Coninch hanc concessionem nec iure, nec ratione probari posse, & repugnare naturæ ipsius seruitutis, qua seruus non sub conditione, sed absolutè est res ipsius domini, vt *numero* 338. dictum est, & eodem argumento quis inferret (subdit idem Coninch) quod dominus talem seruum ex nulla necessitate posset in locis remotioribus vendere; & quod eo casu, quo hoc esset necessarium, vt posset reddere debitū, teneretur eam lautius habere, & ab omni opere liberare, quæ absurda sunt. Quare ex eo (concludit Coninch) quod possit contrahere matrimonium, nihil aliud sequitur, quam eum posse facere ea, quæ matrimonio sunt essentialia, scilicet, quoad eius vsū transferre in cōiugem dominium sui corporis, & obligare se ad reddendum debitum, quantum ipsius sta-
342 tus hoc permittet, ac ratio exigat. † Dictū est autem in propositione secundæ partis huius sententiæ, *teneri potiùs obsequi domino rationabiliter præcipienti*, nam si sine causa, & minimè rationabili, nempe parui ponderis, & momenti dominus exigeret seruitium in præiudicium debiti reddendi, tūnc non esset audiendus, sed potius reddendum debitum coniugi illud rationabiliter petenti iuxta eosdem DD. præsertim Paludanū, & Azorium, iuxta quos authores omnes etiam non obstante, quod seruus inuito domino contraxerit, magis parendum erit coniugi petenti, quam domino eodem tempore seruitium exigenti, si ex dilatione debiti probabiliter timeatur in coniuge petente periculum incontinentiæ, & aliàs dominus non potest pati notabile detrimentum; id quod etiam Doctores sequentis sententiæ tradunt.

Tertia sententia docet ad ferendum iudicium vtri potius satisfaciendum sit, esse attendendas peculiares circumstantias occurrentes, nimirum periculum incontinentiæ propriæ, damnum coniugis petentis ex dilatione solutionis debiti imminentis, & detrimentum domino redundās ex mora præstandi obsequij, si potius seruus coniugi debitum reddat; & illius causam post ponendam esse, qui minori necessitate vrgetur, cuiusq; mora minus damnū infert; quia iuxta lumen naturæ rationalis, naturalemue æquitatē illi potius satisfaciendū est, qui maiorem necessitatem patitur. At regulariter, & ex natura rei vbi aliqua necessitas nō præponderat, sed cetera sunt paria, si matrimonium consentiente domino contractū est, potius coniugi petenti, quam domino iubenti parendū ob rationem primæ partis præcedentis sententiæ; si verò matrimonium inscio, & dissentiente domino vel sub conditione nihil de seruitio imminuendo, fuit initū, ipsi præcipienti prius obediendū, quia eius ius in seruum prius, & antiquius est, vt dictū est in confirmatione primæ sententiæ, & secundæ partis sententiæ præcedētis, & seruus cōtrahendo non potuit se obligare nisi saluo iure alterius, nēpe domini. Ita S. Tho. *loco suprà n. 319. relato.* Durandus *eadem dist.* 36. *q.* 2. *n.* 4. Gabr. *q.* 1. *art.* 3. Sotus *dist.* 35 *q. vnica art.* 1. Petr. Ledesma *dicta q.* 52 *a.* 1. *fine* Ludou. Lopez 2. *p. instruct. vbi de matr. cap.* 47. *de impedimento conditionis* §. *circa prædictam.* Emanuel Sà *v. matrimonij impedimenta dirim. n.* 1. *versic.* Dominus *consentiens* Rebellus, Auersa *locis n.* 319. *relatis*, & ex iurisperitis, & Canonistis Abbas, Butrius, Alexander de Næuo *in d. cap.* 1. *de coniugio seruorum.* & Gutierez *d. cap.* 92 *n.* 7. *versic. Mihi autem.* 343

Quarta sententia tenet, siue consentiente, siue dissentiente domino mancipiū matrimoniū cōtraxerit, potius teneri mancipium obsequi coniugi debitū petenti, quā domino eodem tempore seruitiū exigenti, modo dominus non sit in graui necessitate prædicti obsequij mox præstandi constitutus; vt si ab hostibus necandus inuaderetur; quia mora reddendi debiti coniugalis modica est, ac proindè æquum est vt dominus eam patiatur, quo seruus matrimonij oneribus satisfaciat. Ita Celaia *dist.* 36. *q.* 1. Hostiensis *in summ. tit. de coniugio seruorum n.* 4. Monaldus *in summ. vbi de matrimonio tit. de impedimento conditionis*, & prius Glossa *in d. cap. 1. coniugio seruorum v. seruitia & ibi* Cardinalis *n.* 5. 344

Quinta demum sententia (quæ vix à præcedenti differt) asserit cæteris paribus, & neutrius necessitate præponderante, ex natura rei, & absolutè loquendo potiorem, & maiorem obligationē esse reddendi debiti, vbi rationabiliter attenta seruitute exigitur, quàm obediendi domino, licet eo inuito mancipium matrimonium inierit. Ita Sanchez *d. disp.* 21. *num.* 15. & *seqq.* quem ex Doctoribus *n.* 319. allegatis sequuntur Filliuccius *d. cap.* 2 *n.* 15. Villalobos *d. disp.* 6. *n.* 11. Fagundez *d. cap.* 14 *num.* 3. & eiusdem Sanchez sententiam tandem approbare etiam videtur Rebellus *d. quæst.* 3. *num.* 4. Probat Sanchez (& rationem eius alij Doctores præallegati approbant) dicens falsum esse absolutè loquendo, quod ius domini in seruum contrahentem eo inuito sit antiquius iure coniugis, seu vxoris in ipsum seruum, sed imò ius vxoris 345

Digitized by Google

in corpus serui sui coniugis absolutè esse antiquius iure domini in seruum, quod sic ostendit. Nam ius coniugis, cum quo mancipium contraxit, dupliciter considerari potest, vno modo quoad possessionem actu apprehensam in corpus alterius cõiugis mancipij per matrimonij contractum; & hoc modo certũ est ius domini antiquius esse, alio modo quoad vinculum, & suam priuæuam originem, ex qua principium traxit, & hoc modo ius coniugis in coniugem suum mancipium antecedit ius domini, illoque prius, & potius est; quia proficiscitur ex iure naturali, ad quod natura omnes seruos, ac liberos inclinat ad propagandum genus humanum, & ex illo antiquo, & primæuo iure, quod mancipium ad matrimonium, & ad traditionem sui corporis medio matrimonio faciendam in ordine ad hanc propagationem (hoc enim ius per contractum coniugalem transfert mancipium in coniugem, quia eo ipso, quod mancipium habet antecedenter ante omnem seruitutem ius naturę transferendi potestatem sui corporis per matrimonium in coniugem, coniux ille, in quem transfertur, acquirit ius illud primæuum mancipij) ius autem naturæ prius est iure gentium, à quo oritur seruitus. Quare cæteris paribus, & neutrius necessitate præponderante, potiores sunt partes coniugis, vt sibi postulanti reddatur debitum, cum ius coniugis ad matrimonium contrahendum, & traditionem sui corporis faciendam, & alterius coniugis corporis traditionem accipiendam sit præstãtius, & vetustius, vt pote quoad primæuam originem ex iure naturali profectum, quamuis actualis traditio, & acceptio, seu possessio posterior sit iure domini in mancipium, quod ex iure gentium ortum est.

346 Ex his quinque sententiis prima est minus probabilis; tertia est magis communis, & valde probabilis, sicut & secunda ab eadem tertia parum differens; At quinta (quæ quoque cum quarta in principali puncto conuenit) mihi magis placet; iuxta quam considerando vsum matrimonij etiam quoad exactionem dicendum est, mancipium coniugatum, siue ex cõsensu Domini, siue eo repugnante post seruitutem matrimoniũ contraxerit, potius, & antiquius habere ius ad honestam, & moderatam, seu rationabilem debiti exactionem, quam habeat dominus iure seruitutis ad seruitia, quæ hanc moderatam exactionem impedire possent; nam cum vetustius sit ius mancipij ad matrimonium ineundum, præferendum quoque est quoad honestum matrimonij vsum, ne ius inutile sit; ad matrimonij autem vsum & reddere, & petere spectat: Fundamenta autem primæ, & secundæ sententiæ manent ex dictis soluta, & præsertim ad argumentum desumptum ex textu *in dict. cap. 1. de coniugio seruorum* Respondetur, illum textum solum probare per matrimonium non effugere seruum ius seruitutis, nec effici sui iuris; sed adhuc teneri ad consueta domino obsequia præstanda, vt *num.* 338. explicaui; & in hoc sensu seruum cum suo onere transire in potestatem coniugis per matrimonium; at ius coniugis in corpus serui antiquius est iure domini ad seruitia, vt ostensum est. Neque verum est, quod Coninch *numero* 341. dicebat, nempe, quod si seruus magis obsequi teneretur coniugi petenti, sequeretur dominum in vrgenti necessitate non posse vendere in remotioribus partibus; aut teneri lautius eum tractare, & ab omni seruitio liberare, si id necessarium esset ad debiti redditionem; nam necessitas grauis facit cessare ius alterius, & esse licita, quæ aliàs non essent; vt constat ex supra dictis; etenim licèt quilibet coniux ex vi matrimonij teneatur ex obligatione iustitiæ reddere debitum, non tamen si grauis necessitas excuset ad id teneatur; Domino etiam sufficit non impedire honestum, & rationabilem vsum matrimonij, non autem tenetur eum lautè habere, vel ab omni seruitio eximere, vt habilis, & potens ad reddendum efficiatur, quia ad hoc se non extendit ius serui, & ius cõiugis ad vsum matrimonij, sed tantũ ad vsum honestũ matrimonii attentâ conditione seruili. Pro quo vsu honesto tenetur dominus concedere seruo locum (vt in specie Sanchez *d. disp.* 21. *n.* 17. Fagundez *dict. cap.* 14. *n.* 24.) etenim negatio loci moderatam exactionem, & redditionem debiti impediret.

Cęterum ex dictis constat omnes prææallegatos cõuenire, vbi cõiugi petẽti ab altero coniuge mancipio imminet incontinentiæ periculũ, debitum coniugale esse anteponendũ seruitio domini, licet eo repugnante matrimoniũ fuerit initũ, dũ ex dilatione seruitij nullam grauem iacturã passurus est dominus, cum dominus saltem ex charitate teneatur modicũ detrimentũ in seruitio pati, ne alter peccet. † Videntur etiam conuenire præfati DD. cum necessitas seruitij domino iubenti præstandi præpõderet dilationi vsus matrimonij, vel saltem est grauis, & coniux petens debitum absque notabili incõmodo potest abstinere ab vsu coniugij, seruitium domini esse præferendũ, licet eo consentiente matrimonium sit contractum; quia debiti petitio non videtur in tali casu rationabilis attentâ conditione seruili alterius coniugis. † In dubio autem cuius necessitas præponderet, & vtri potius mancipium debeat obtemperare coniugine, an domino, in fauorem matrimonij inclinandum, pręsertim si adsit incontinentiæ periculum, & coniugi potius seruum obsequi debere, quàm domino, etiamsi eo inuito contractum fuisset matrimonium, quia matrimonij fauor causam obtinet potiorem; & quia ius coniugis ad matrimonium, & eius vsum est præstantius, & vetustius quoad primæuam originem, & naturale, scilicet, ex iure naturali profectum, quod iuri gentium præualet, docent non solum Doctores quartæ, & quintæ sententiæ, sed etiam Sotus, Ludou. Lopez, Azorius, Rebellus, Gutierez, Emanuel Sà *locis suprà allegatis*, & Basilius Pontius *lib. 7. d. cap.* 42. *n.* 4. 347 348 349

Dictum est etiam in propositione quintæ sententiæ, *potiorem esse obligationem reddendi debiti, vbi rationabiliter attenta seruitute petitur*: quia licèt ius coniugis in corpus serui sui cõiugis sit potius, & vetustius, quã ius domini in eundem seruum (vt explicatum est) hoc tamen prudenti moderatione & non metaphysico rigore, sed morali modo accipiendum est, etenim hoc ius potius coniugis, etiamsi in serui coniugium dominus consenserit, non aufert ius seruitutis, & debita obsequia domino præstanda; nec dominus ex eo, quod seruo licentiam cõtrahendi concesserit, tenetur ei remittere quidquam de seruitiis, quæ aliàs serui communiter solent præstare. Quare iuxta Sanch. Gutierez, Coninch, Rebell. Fagund. & alios licebit domino seruũ cõiugem sibi seruitute subiectũ in necessariis occupare; & cũ alibi proficiscitur secũ deferre, vt ei ministret, & in aliũ locum mittere, causa alicuius negotij expediendi; nec erit in potestate alterius coniugis seruitutem domini crebrò interrũpere, aut plus iusto impedire crebra debiti petione, quia sicut liberum est viro vxore desertâ aliquando abesse pro negotiis expediendis eâ inuitâ, nec tenetur vlla sua officia absentiam requirentia omittere, vt possit melius vxori debitum reddere (nisi forte dum absens est, eius castitas periclitaretur) nec ius vxoris est impedimento huic absentiæ ob actiones, & profectiones necessarias (vt *suprà numero* 224. ostensum est) sic etiam ius vxoris non potest esse impedimentum seruitio domini, & quin liberè serui operâ vti possit intra eum modum, quo aliàs 350

Digitized by Google

eius operâ rationabiliter vteretur; scilicet occupando eum in officiis, & rebus suis necessariis etiã requirentibus absentiam; & ita ratione huius seruitij domino exhibendi poterit aliquãdo coniux seruus alteri cõiugi debiti redditionem suspendere. Cõfirmantur prædicta, quia lex matrimonij solum obligat ad debiti solutionem rationi congruam (vt *suprà n.*38. *&* 39. dixi) quæ iustis occupationibus minimè obstat. Et licet vxori liberæ viro libero coniugatæ non liceat absque mariti licentia ab eo discedere, & alibi proficisci ob licita negotia, sicut licet viro, licet tamen domino ancillam coniugem inuito marito ob iustas actiones, & profectiones secum ducere, vel aliò mittere; quia non esse vxori profectionem licitam, permissam viro, non oritur ex matrimonij lege (coniuges enim in ea sunt pares, atque ita vtrique liceret, aut neutri) sed oritur ex ratione capitis, quæ est in viro, ac proinde vxor illi subest in gubernatione domestica; vnde cum hoc non sit contra matrimonij legem, sed solum contra capitis rationem, ac domesticam gubernationem, quæ potiori ratione competit domino respectu ancillæ, & ea lege vir eam duxerit, vt sub domini potestate, & gubernatione foret inde fit, vt idem liceat domino res-
351 pectu ancillæ † Cauere tamẽ debet dominus, ne extraordinario modo mancipium coniugẽ ita detineat, vt vix vnquam alteri coniugi adesse possit; & debet pati aliquam iacturam iungendo seruos incontinenter viuentes; siue vterque, siue alter tantum ad ipsum pertineat, aut ita separando vt castè viuant, vt ex officio cum ceteris domesticis facere tenetur, iuxta illud primæ ad Timoth. 5. *Si quis suorum, maximè domesticorũ curam non habet fidem negauit.* Et ex his infertur, quod regulariter loquendo, cum dominus iubet seruo aliquod seruitium exequendum, vxor illicò peteret debitum, non rationabiliter peteret, ac proinde teneretur seruus magis obedire domino, vt etiam notauit Villalobos *vbi suprà* & habetur *l.* 2. *tit.* 6. *partita* 4. prout idem Villalobos refert.

An, & quibus in casibus liceat domino ad partes remotas vendere mancipium coniugatum?

Sed quid, si dominus seruum coniugatum, vel ancillam coniugatam velit ad remotum locum vendere, id ne illi fas erit? grauis est hæc difficultas; & in varias abiere sententias Doctores *n* 319. & aliis *numeris præcedentib.* relati, vt videre est apud Sanchez *d. l.* 7. *disp.* 22 Azorium *p.* 2. *lib.* 2. *d. cap.* 38. *q.* 6. & Fagundez *d. lib.* 4. *in decalog cap.* 14. *n.* 14. *& seqq.*

352 Videmus autem conuenire primo licitum esse Domino vendere seruos coniugatos etiam in loginquas regiones, si inde non sit impediendus vsus coniugalis (idq; siue seruitus superuenerit matrimonio, siue præcesserit; & siue dominus nõ consenserit, siue cõsenserit mãcipij matrimonio) vt si seruus, & ancilla cõiugati ambo in eundẽ locũ vendantur; vel vendãtur ad loca solũ ita distantia, vt possint nihilominus sibi debitũ reddere, & vti matrimonio, vel alter eorũ sit liber, & sine suo graui detrimẽto mancipiũ suũ coniugẽ venditũ comitari potest: quo casu etiamsi fœmina sit, tenetur sequi virũ captiuũ abeuntem, nam vxor tenetur (vt *infrà* suo loco latiùs) sequi virũ liberum, cũ ex propria voluntate domiciliũ mutat, sublato vitæ, vel animæ probabili periculo; cũ vir sit caput mulieris, & ad illũ spectet gubernare, & domicilium mutare; ergo multo magis tenebitur sequi virũ captiuũ mutantẽ domiciliũ non ex propria volũtate, sed ex necessitate, & causa vẽditionis à domino factæ, quod si nolit, sibi imputet, & non domino, qui per talem venditionem minimè impediuit matrimonij vsũ Si è contra coniux liber est maritus, potest ancillam vxorem venditam sequi, & sic non impeditur vsus matrimonij; Immò ex causa necessaria tenetur maritus liber vxorem aliò proficiscentem sequi, vt docet Glossa *in cap.* 1. *de coniugio lepr. verbo, sequantur*, vbi Hostiensis *eodem verbo*. Innocentius *n. vnico*. Butrius *n.* 11. Ancharanus *n.* 6. Henricus *in cap. de illis n.* 4. *de sponsalibus*. Alexander de Neuo *ibid. n.* 12. & Rosella *v. vxor n.* 3. vbi dicunt teneri virum sequi vxorem ex causa necessaria se aliò transferentẽ, quia ad mutua obsequia coniugalia pares sunt, & quamuis loquãtur absolutè, & non de vxore ancilla, id sufficit; nam venditio est causa necessaria sequendi vxorem; nec dominus in ancillæ matrimoniũ consentiens se obligauit ad eam nequaquã in locum remotum vendendam casu, quo vir possit eam cõmode sequi; & si grauatur vir, parum refert, præsertim, si iam ancillam duxit, nam ancillã ducendo ad id periculum se exposuit; ac proinde sibi imputare debet. Ita in terminis Sanchez *d. disp.* 22. *n.* 8. Fagundez *d. cap.* 14. *num.* 18. *&* 19. Rebellus *p.* 2. *lib* 3. *q.* 3 *num.* 7. Pontius *lib.* 7. *cap.* 42. *n.* 5. Coninch *disp* 31. *n.* 34. Filliucius *to.* 1. *p* 2 *tract.* 10. *cap.* 3. *n.* 53. Hurtadus *disp.* 14. *n.* 14. Villalobos *p.* 1. *sum. tr.* 14. *diffic.* 6. *n.* 13. & indicarunt prius Hostiensis *in cap.* 1. *de coniug. seru.* fine & ibi Io. Andr. Abbas, Ancharanus, Alexander de Neuo, & Præpositus, & Tabiena *v. impedimentum, impedimento* 1. *q.* 8. *num.* 9. quatenus absolute dixerunt posse seruum captiuum coniugatum cum libera vbique vendi, ac in longissimas partes distrahi; quia eo ipso, quod seruo nupsit, ad eũ sequendum vbicumque venderetur, se tacite obligauit. Et idem puto sentire etiam alios DD. negantes dominum posse vendere seruum ad partes remotissimas: Etenim non posse vendi seruũ coniugẽ à domino consurgit ex vinculo matrimonij, in quo dominus cõsensit, vel non consensit, ne scilicet, ex eo quod in lõgissimas partes vẽdatur, matrimonij vsus impediatur, vt omnes fatẽtur; at quando vterq; ad eundẽ locũ venditur, vel alter est lib. r, & potest cõmodè sequi pẽditũ, minimè impeditur huiusmodi matrimonij vsus, cũ coniux liber teneatur sequi (vt dictũ est) coniugẽ captiuum propter rationem debiti. Necesse ergo est, vt quoad prædicta omnes DD. conueniant.

Secundo extrà difficultatem videtur vt dominus ad euitandũ propriũ damnũ notabile rerum temporaliũ, aut vitæ propriæ, & propter serui delicta, possit licitè (siue non consenserit, siue cõsenserit in eius matrimonio) eum vẽdere ad partes remotissimas, putà si ancilla, vel seruus cõiugatus esset malè moratus, latro, aut fur, aut fugitiuus, ita, vt non possit illũ dominus retinere domi, nisi cũ periculo, aut detrimẽto suo, nec in proprio loco, aut in partibus vicinis emptorẽ inuenit. Ita post Palatiũ *in* 4 *dist.* 30. *disp. vn. dub.* 5. *col.* 10. *versic. iudicarim.* Sanch. *d disp.* 22. *n* 10. Rebell *d q.* 3. *n* 9. Filliuc. *n.* 54. Coninch *d disp.* 31 *n.* 39. Fagũd. *d. c.* 14. *n.* 20. Et ratio est, tũ quia cõsensus domini, & ius serui nõ extẽditur ad hunc casũ, in quo delicta serui, & necessitas domini sibi cõsulẽdi cogũt ad venditionẽ in locũ remotũ à domicilio alterius cõiugis; tùm etiã quia si iudex potest in delicti pœnam seruum coniugatum in triremes mittere non obstante iure matrimonij, quod tunc impeditur, ita poterit dominus licet non iudiciaria punitione, tamen domestica permissa dominis, vti ob vitia, & delicta serui, qualis est vẽditio serui in longinquas, non inuento iusti pretij emptore in proximis, aut in proprio loco 353

Tertiò videtur etiam certum ob aliam grauissimam, & vrgentem necessitatem dominum posse licitè seruum etiam ex eius consensu coniugatum vendere ad locum remotum, si non posset inuenire emptorem in loco proprio, aut proximo nisi cum notabili iusti pretij imminutione, vel si extra proprium locum in loginqua, & remota regione dominus vnà cum seruo coniugato reperiatur, & egestate, aut inopiâ prematur, cui succurrere commodè non pos- 354

sit, nisi serui venditione. Etenim neque ad hos necessitatis casus inopinatos consensus domini, aut ius serui extendenda sunt; in quibus, etiamsi seruus sui iuris esset, relicta vxore ancilla, aliò ad sibi succurrendum migrare posset; similiter ergo præfata obligatio per dominum fieri poterit, si necessaria sit, cum minus, quam seruus ipse vxori suæ ancillæ debeat. Ita Sotus *in 4. dist. 3. q. vnica art. 1. in solut ad 2.* Sanchez *dict. disp. 22 num.* 10. Azorius *dict. quest.* 6. Rebellus *dict. q 3. num.* 9. Hurtadus *d. disp.* 14. *num* 15. Villalobos *dict. diffic. 6 num.* 13. Fagundez *disp.* 14. *num.* 22. Coninch *dict. num.* 39. Bartholomæus Ledesma, Ludou. Lopez, & alij à Sanchez *d. disp.* 22. *num.* 2. 4. *&* 6. & à Fagundez *n.* 16. *relati.*

355 Quartò cessantibus duabus prædictis causis necessitatis, si matrimonium mancipij præcessit seruitutem, certum etiam mihi videtur, dominum non posse absque læthali peccato contra iustitiam vendere ad partes remotas, quando impediendus est vsus matrimonij, eo quia alter coniux non possit, vel saltem sine notabili detrimento, & incommodo sequi; tunc enim ius coniugis mancipij potius est iure domini & ita etiam tenet Hurtadus *d. disp.* 14. *n.* 14. & Paludan. *loco suprà n.* 337.

356 Quintò DD. communiter conueniunt, si mancipium matrimonium contraxit de consensu domini; Domino nefas esse, & mortale vendere, vbi matrimonio vti non possit, nisi fiat (vt dictum est) ad euitandum notabile incommodum vitæ, vel rerum, vel ob vrgentem aliquam necessitatem, aut de cõsensu vtriusque coniugis. Quia hoc ipso, quod Dominus seruo dat facultatem contrahendi matrimonium, & implicitè ei promittit, quod quantum commodè poterit, permittet eum vti matrimonio, & cedit iuri taliter vendendi, vt vsus matrimonij impediatur, & ita ex iustitia tenetur eum sine notabili necessitate non ita vendere. Ita omnes Doctores in quatuor præcedentibus numeris relati, & alij infra allegandi, præter alios, quos latè Sanchez *dict. disput.* 22. *num.* 1. *& quinque sequentibus*, & Fagundez *dict. cap.* 14. 15. *&* 16. referunt.

357 Controuersia igitur est, quando seruus, vel ancilla sine consensu domini, & eo ignorante contraxit matrimonium, & nulli subest necessitas vendendi ad partes remotas cum impedimento vsus coniugij; an tunc sit mortale contra iustitiam ita vendere, vt non possit vti matrimonio. Et non esse vllo modo mortale vendere absque necessitate in remotis cum impedimento vsus coniugij, saltem quando in vicinis locis non est, qui iusto pretio emat, affirmat Nauarrus *in sum. cap.* 22. *num.* 24. vbi testatur esse communem iurisperitorum in *cap.* 1. *de coniugio seruorum*. Idem quod absque mortali possit dominus absque necessitate vendere in longinquas partes seruum, qui eo inscio matrimonium contraxit, nec possit per iudicem impediri docent Scotus 4. *dist.* 36. *q.* 1. *ante solutionem argumentorum*. Henriquez *lib.* 11. *cap.* 10. *num.* 4 *litera G. in textu, & comm.* Toletus *lib.* 7. *sum. cap.* 3. *num.* 3. *propositione* 1. Cardinalis *in dict. cap.* 1. *de coniugio seruorum*, & plures alij Canonistæ, Theologi, & Summistæ, quos Sanchez *dict. disp.* 22 *num.* 2. Fagundez *dict. cap.* 14. *n.* 15. & Syluester, ac Henriquez *locis citatis referunt*. Et non esse peccatum contra iustitiam asserunt etiam Coninch *dict. disp.* 31. *num.* 37. & Layman *lib.* 5. *tract.* 10. *p.* 4. *cap.* 3. *num.* 4. Fundamentum horum Doctorum est, quia ante matrimonium id Domino erat licitum; per matrimonium autem non potuit præiudicari libertati, & iuri Domini, qui in matrimonium non consentit. Confirmat Coninch, quia si talis venditio extra necessitatem esset contra ius serui, aut vxoris, esset etiam contra idem ius, si fieret ex necessitate, quia talis necessitas non sufficit, vt alteri inuito suum ius quis possit auferre, cum neque extrema, neque valdè grauis sit. Addunt tamen Scotus, Nauarrus, & nonnulli alij honestum, & æquum esse, vt venditio non fiat ad remotas partes cum impedimento vsus coniugij, quando id sine præiudicio notabili fieri potest, & Coninch ait nulla existente rationabili causa id faciendi esse contra charitatem ita vendere, vt vsus matrimonij impediatur; quia tunc vterque coniux priuaretur quasi in perpetuum vsu coniugij, atque ita Dominus eos in graue incommodum conijceret, quod ex charitate, quantum commode potest, tenetur vitare. Idem dicit Layman si ex tali venditione absque necessitate facta coniuges exponantur periculo incontinentiæ, ac proinde iudicis Ecclesiastici officio tunc posse illi interdici, ne ita vendat, vel aliis modis seruum coniugatum impediat, vt nunquam, vel vix vnquàm vxori cohabitare possit.

At extra prædictam necessitatem ita vendire, vt vsus matrimonij sit impediendus, esse mortale etiam contra iustitiam, licet sine Domini consensu fuerit matrimonium contractum tradunt in terminis Syluester *v. seruitus q.* 8. *in fine* Sanchez *d. disp.* 22 *num.* 11. *&* 12. Rebellus *dict. quest* 3 *num.* 10. Fagundez *dict. cap.* 14. *num.* 21. Basilius Pontius *d. cap.* 42. *num.* 5. Filliuccius *d. cap.* 3. *num.* 54. Villalobos *d. diffic.* 6. *num.* 13. Hurtadus *dict. disp.* 14 *num.* 15. Bonacina *dict. puncto* 3. *num.* 8. & esse mortale prius S. Thomas *in* 4. *distinct.* 36 *quast vnica. art.* 2 *ad* 4. *ibid.* Paludanus *quest.* 2 *ar.* 1. *conclus.* Ricchardus *art.* 4 *quest.* 2. D. Bonauentura *in exposit. litera numero* 6. Sotus *distinct.* 35. *quast. vnica art.* 1. *in solut. ad* 2. Glossa *in cap.* 1. *de coniug. seruorum v. seruitia.* Hostiensis, & alij Canonistæ relati *sup. n.* 352. & plures alij Theologi, Summistæ, & Iurisperiti à Sanchez *dict. disput.* 22. *num.* 2. *& tribus seqq.* Rebello *dict. num.* 10. & à Fagundez *dict. cap.* 14. *num.* 2. relati. Et quod sit mortale probatur, quia impedire vsum matrimonij sine causa, & necessitate est res grauissima: Quod verò sit contra iustitiam ostenditur, quia eo ipso quod serui habent ius ad contrahendum matrimonium inuitis dominis, habent etiam ius ad vtendum matrimonio contracto (cum vtrunque ius sit antiquius, & potius, quam ius domini in seruum, vt *suprà num.* 345. declaratum est) inuitis dominis; vnde sicut domini peccant contra iustitiam in impediendo seruorum coniugio absque iusta causa, à fortiori iniustitiam committunt impediendo perpetuò illius vsum; alioqui frustra, immo maiori cum damno suo contraxissent, si per venditionem eò distrahi possent, vbi matrimonio contracto vti non possent. Quare in proposito euentu D. Thomas, vbi supra asserit cogendos esse Dominos ne ita seruos coniugatos vendant, vt matrimonij vsus illis omnino impediatur; & *l. possessionum, C. communia vtriusque iudicij*, decernitur ad officium iudicis spectare mancipia coniugio sociata, si à dominis distrahantur, rursus ad antiquam communionem redigere; & ibidem in bonis diuidendis iubetur, ne vna agnatio, seu familia seruorum se attinentium diuidatur, sed ita fiat à iudice bonorum diuisio inter cohæredes, vt liberi non separentur à parentibus, nec fratres à sororibus, nec coniuges à se mutuo; sed apud vnum ex heredibus permaneant coniuncti; quia (ait textus) quis ferat liberos à parentibus, à fratribus sorores, à viris coniuges separari? & certè inter omnes multò minus est tolerabilis separatio coniugum, qui inseparabili vinculo coniugali per legem naturalem, ac diuinam obstricti sunt. 358

Ad fundamentum prioris sententiæ respondetur ex eodem iure naturali seruum habere ius, ne ab vsu coniugij impediatur, ex quo habet ius, ne impediatur contrahere, cum inutilius esset contrahere, si vsus penitus

Digitized by Google

penitus erat impediendus, ac proindè læsionem naturalis libertatis iniustè pati, si ita vendatur, vt coniugio contracto vti nequeat; quam læsionem ante coniugium non pateretur, quia vbilibet coniugem inuenire poterat. Quare conceditur ante matrimonium potuisse dominum vbique seruum venundare; negatur verò non potuisse seruum huic iuri præiudicare, nam, cum ius serui ad matrimonium contrahendũ sit antiquius, & potius iuri Domini potuit cõtrahendo præiudicare domino obligãs ipsum, ne taliter distrahat vt inutile reddatur ius illud serui vsu matrimonij penitus impedito. Ad confirmationem patet ex dictis *suprà n. 45.* grauis enim necessitas cessare facit ius alterius, & reddit licita, quæ aliàs non essent.

359 Ex quibus infertur dominũ, qui huiusmodi euentu cõtra iustitiam in partes remotas seruum coiugatũ ab altero coniuge distraxit, ad compensandam iniuriam teneri lege iustitiæ, vel seruum iterum emere, vel coniugem derelictum emere, vt transferat in locum, vbi alter coniux est; nec satis esse, quod alter remittat iniuriam, cum vtrique coniugi per talem distractionem ea facta sit, & ita in terminis docent Rebellus *d.*
360 *n. 10.* & Sanchez *d. disp. 22. num. 14.* † Immo etiam in eo euentu quod Dominus ex graui necessitate vendidisset seruum coniugatum in remotum locum, vbi vsus matrimonij impeditur, Sotus, Rebellus aiunt teneri dominum cessante necessitate vel seruum redimere, vel dare operam quoad poterit, vt vxor ad eum, vel ille ad vxorem redeat.

361 Quod si vterque coniux captiuus ad diuersos dominos diuersa loca distantia inhabitantes pertineant, ita vt inter se copulari nequeãt, debitis obsequiis dominorum satisfaciendo, tunc ad vitandũ fornicationis, seu incontinentiæ periculũ per Ecclesiam cogendus est vnus dominorũ, vt vendat alteri domino volenti emere, vel si neuter velit emere cogendus est, vt vendat alij extraneo eiusdem oppidi, in quo alter seruus habitat, incolę; etenim sicut quando seruus est multorum dominorum, & vnus ex illis pro sua parte concedit libertatem, in fauorem libertatis coguntur alij domini vendere suas partes, vt seruus ille liber fiat, vt constat *ex lib. 1. C. de communi seruo manumisso.* Ita rectè cogetur alter dominus vendere seruum in fauorem matrimonij, cum matrimonium sit fauorabilius in iure, quàm libertas si; autem nullus inueniatur emptor, emendus erit ab Ecclesia, *arg. c. fraternitatem vestram dist.* 54. ita in terminis post Glossam *in cap. fin v. habeant* 29. *q.* 2. Turrecrematam *ibidem n.* 3. Hugonem ab eodem Turrecremata relatum, Henricum *in cap. fin. de coniugio seruorum*, & nonnullos alios, Sanchez *d. disp.* 22. *n.* 16. Rebellus *d. q.* 3. *num.* 1. Basilius Pontius *d. cap.* 42. *num.* 6. & Fagundez *d. cap.* 14. *num.* 13. Addunt Hugo, Turrecremata, & post eos Sanchez, Rebellus, & Pontius, quod sicut Ecclesia potest cogere vnum dominorum, vt vendat, ita potest cogere aliquem eiusdem loci incolam, vt emat. Insuper Sanchez, & Rebellus per legem regiam 2. *tit.* 3. *p.* 4. notant dari facultatem iudici, vt quem maluerit ex dominis cogat alteri vendere.

Ex his concludo hoc caput primum, nam etsi qualitate materiæ inspecta in hoc eodem capite foret explicandum, quandonam dubium de valore matrimonij excuset à redditione debiti, quia tamen hæc res plures continet difficultates, ne nimis caput protraheretur, consultius iudicaui, si res distincto capite enodaretur.

CAPVT II.

DE IVRE EXIGENDI, ET OBLIGATIONE REDDENDI DEBITVM in dubio valoris Matrimonij.

SVMMARIVM CAPITIS II.

Referuntur Doctores pertractantes de materia capitis. n.1.

In dubio de ipso matrimonij contractu, scilicet, vtrum interuenerint verba, seu signa externa denotantia contractum, dubitans non potest petere debitum. n.2.

Post matrimonium bona fide contractum dubitans de valore matrimonij, si dubium sit temerarium, & leui motiuo innitatur, deponendum est dubium, & eo deposito licita est petitio, & redditio. Ibidem.

Si dubium sit rationabile, & sufficienti fundamento nitatur, an coniux dubitans tam ante, quam post factam debitam veritatis inquisitionem possit licitè, & teneatur reddere debitum alteri, qui est in bona fide, exigenti, & quid si iste coniux dubius, cum ipso dubio contraxit matrimonium. n.3. & tribus seqq.

Coniux iste dubius tenetur inquirere veritatem, si speret posse illam inuenire, antequam sit occasio, in qua alter petat debitum, licet teneatur reddere si petat. n.7.

An teneatur alteri reuelare dubium, vt non petat interim, dum diligentia veritatis cognoscendæ adhibetur. n.8.

Dubius an tam ante, quam post factam sufficientem veritatis inquisitionem, qua dubium non potest vinci, an possit licitè petere debitum. n.9. & tribus seqq.

Coniuges dubij de valore matrimonij ob impedimentum impotentiæ, & frigiditatis possunt petere, & reddere debitum. & cur. n.13.

Post matrimonium bona fide contractum si vnus coniux dubitet de valore matrimonij ob dubium seruitutis alterius coniugis, an possit petere, & reddere cum, & absque animo ratificandi matrimonium, si forte fuit nullum. num.14. & tribus seqq.

Coniux dubius de valore matrimonij lite ab eo mota ad dissoluendum matrimonium, an teneatur in foro conscientiæ reddere debitum alteri. Et quid si lata sit duplex sententia opposita, quarum neutra transierit in iudicatum. n.19. 20. & 21.

Lite motâ ob causam diuortij quoad torum, & habitationem coniux innocens non tenetur reddere. n.20.

Lite motâ de matrimonij valore, an. & quando sit restituendus coniux agens litem remissiuè. n.22.

Marito spoliato nondum matrimonio consummato, quomodo concedatur restitutio remissiuè. n.23.

Coniux dubius de valore matrimonij bona fide initi, an teneatur alteri reddere debitum in priori bimestri nondum matrimonio consummato. n.24. & 25.

Si post bimestre non potuit veritas detegi, an coniux dubius teneatur admonere alterum; & facta diligentia possit reddere, & petere debitum; an verò teneatur ingredi religionem. n.25.

Coniux idem dubius non tenetur reddere alteri existenti in bona fide, si nouit illum incidisse in adulterium. n.26.

Si vterque coniux de valore matrimonij irriti dubitet, an possint licitè petere, & reddere; & vterque teneatur reddere saltem post factam veritatis sufficientem inquisitionem. n.27. ad 30.

Coniux dubius de valore matrimonij ab eo mala fide, & cum tali dubio initi, an alteri in bona fide, exigenti teneatur reddere debitum. n.31.

An possit petere, & si petat, alter teneatur, vel possit licitè reddere. ibid. & n.32. & 33.

Si vterque mala fide, & cum dubio de valore matrimonij contraxit, durante dubio neuter potest petere, aut reddere; & sunt separandi quoad torum. n. 34.

Si alter ex coniugibus probabiliter opinetur, matrimonium, quod bona fide contraxit, esse nullum, an teneatur alteri reddere debitum. n.35. & 36.

Quando dicatur, certò moraliter constare matrimonium esse nullum. n.36 fine.

Coniux si probabiliter opinetur matrimonium esse nullum sine oppinione oppositi, an post factam sufficientem veritatis inquisitionem possit debitum exigere. n.37. & 38.

Post matrimonium bona fide contractum, si coniux ob rationes, seu coniecturas probabiles vtrinque existentes opinetur esse nullum, & simul opinetur esse validum, an possit licitè petere debitum. n.39.

Quid si vterque mala fide contraxit dubitans de impedimento consanguinitatis, vel ligaminis, & postea vtrinque habeant opiniones probabiles, an illis liceat petere & reddere. n. 40. & 41.

Vt liceat transitus ad secundas nuptias sufficiatne probabilitas mortis prioris coniugis, an verò requiratur certitudo physica, vel moralis, remissiuè. n.42.

Quando alter coniugum scit matrimonium esse nullum ob impedimentum quodcunque, quod sit occultum & improbabile in foro externo nullo modo potest petere, aut reddere debitum coniugale, etiamsi ad id per excommunicationem cogeretur. n.43.

Quando mulier nupta nullatenus potest probare impotentiam viri in foro externo, & cum illo experta est triennio, non potest petere, & reddere. ibid.

Si vnus coniux asseueret alteri se non consensisse, vel subesse impedimentum dirimens occultum, iste non tenetur credere, nisi adducantur coniecturæ conuincentes ad credendum. n.44.

An possit eidem asserenti negare debitum, si de nouo non consentiat, vel non tollat impedimentum. n.45. & 46.

Qui

Digitized by Google

Qui exigitur, si certò sciret matrimonium esse validum. licet alter ignoret, & illicitè petat, teneretur reddere. numero 47.

Quid si alter se retractet, an tunc illi reddendum sit debitum. n. 48.

Quid si asseueranti nullitatem matrimonij alter credat, an tunc possit iste petere & reddere n. 49. 50. & 51.

Quoties coniux dubius de valore matrimonij non potest licitè petere debitum, & qua ratione non liceat delectatio partis sensitiuæ, aut tactus venerei remissiuè. n. 52.

CAPVT II.

De iure petendi, & obligatione reddendi debitum coniugale in dubio de valore Matrimonij.

1 DE hac materia agunt Couarruuias *de sponsal. p. 2. cap. 7. §. 2.* Sanchez *de matrimonio lib. 2. disp. 1. n. 41.* Gutierez *eod. tractatu cap. 19. à n. 23* Basilius Pontius *de matrim. lib. 10. cap. 15.* Bonacina *de matr. q. 4. puncto 4.* Ægidius Coninch *de Sacram. disput. 34. dub. 10.* Filliuccius *tom. tract. 10. cap. 9. à num. 43.* Hurtadus *de matrimonio disp. 53.* Castrus Palaus *operis moralis p. 5. tract. 28. disp. 3. punct. 4. §. 9.* Leandrus Discalceatus *de Sacramentis p. 2. tract. 9. disp. 25. q. 81. & 82.* Ego ipse latissimè *tomo 1. moralium variorum tit 1. §. 51. à n. 1924.* & alij innumeri à præcitatis Doctoribus *locis citatis*, & à me *d. §. 51. relati.*

Cum ergo hac de re exactè pertractauerim in *d. §. 51.* ita vt nil videatur superesse addendum, hîc in gratiam eorum, qui fortè copiâ præfati operis mei variorum moralium carebunt summariè perstringam ibi tradita eodem ordine seruato. Ad quæ poterit recurrere lector, qui exactiorem cognitionem exoptauerit adipisci.

2 Igitur ante omnia *initio dicti §. 51.* Aduerto quod dubium potest esse vel de ipso contractu matrimonij, scilicet, si alter, vel vterque coniux contrahendo protulerit verba, vel exhibuerit signa externa denotantia contrahendi, vel de aliquo impedimento contractum matrimonij dirimente, scilicet, quia constat certò de contractu, nempè prolata fuisse verba, vel habita signa externa contractum significantia cum animo contrahendi, & dubitatur de valore contractus solum, quia ante, vel post contractum erat, vel subortum est dubium de subsistentia alicuius impedimenti dirimentis tempore contractus existentis. Si dubium esset primo modo, nempè de ipso contractu absolutè; tunc possessio staret pro certa lege naturali non accedendi ad non suam, vel non suum, sic dubitans nullo modo vnquam posset debitum petere stante eo dubio; teneretur autem iuxta infrà tradêda, & tradita *d. tit. 1. §. 51. n. 1928. & seq.* facere debitam inquisitionem ad tollendum dubiũ. Si verò dubium esset de valore matrimonij altero modo subortum post matrimonium bona fide contractum; & hoc dubium non sit probabile, seu rationabile; sed potius scrupulus, vt si coniux sit dubius non dubitatione, seu credulitate discreta, & probabili, sed leui, & temeraria orta ex leuibus rationibus, & fundamentis; deponi potest, & debet consilio proprij Pastoris, vel alterius viri prudentis, vel etiam sine alterius consilio, & eo deposito licitum est reddere, & petere debitum. Vt tradunt Doctores communiter suprà allegati, & alij, quos d. *tit. 1. §. 51. n. 1924.* refero, vbi id latius explicatur, & declaratur *cap. inquisitioni 44. de sentent. excomm.* ex quo hæc doctrina desumitur. Leuis autem credulitas (vt *d. n. 1924.* notaui) est, quando coniux dubius audiuit impedimentum à leuibus, & fortè paucis, quibus credere non tenetur: Contra autem credulitas probabilis, & discreta est, quando videt virum suum consanguinea sua in locis suspectis, & horâ suspectâ, & solum cum sola ante matrimonium; vel quia publicè dicitur ab hominibus; vel cum dubitatio, seu credulitas oritur ex rationibus, seu fundamentis probabilibus, aut testimoniis fide dignis. Existente ergo hoc genere dubij de matrimonij valore (scilicet, quando dubitatio, seu credulitas est discreta, & probabilis, nempe orta ex coniectura, seu ratione, aut fundamento probabili, & prudenti, tametsi non sufficienti ad generandum probabilem assensum, sufficienti tamen ad dubium, quo anceps manet intellectus neutri parti contradictionis probabiliter assentiens) eoque minimè deposito, an coniux dubitans possit licitè, & teneatur reddere debitum alteri coniugi minimè dubitanti illud exigenti, vel etiam ab eo illud petere, resoluendum iuxta sequentia *d. tit. 1. moralium variorum §. 51. tradita.* Sit igitur

§. I.

An matrimonio bona fide vtriusque coniugis ab initio contracto, si vni eorum superueniat dubium de valore matrimonij rationabile, & prudens, iste sic dubius possit licitè, & debeat reddere debitum alteri coniugi bona fide possidenti, & exigenti.

PRæfato §. 51. tres circa hanc controuersiam refero sententias.

3 Prima ibi *n. 1925.* adducta ait, cum tali dubio etiam post diligens examen veritatis coniugem dubium neque petere neque reddere posse debitum Ita Adrianus *ibid. relatus*, & alij apud Sanchez, & Salam *locis ibid. citatis*. Pro hac sententia ibidem plures affero rationes, & præcipuè eam, quia coniux sic dubitans petens; vel reddens faceret contra conscientiam non solum speculatiuam, sed etiam practicam, quia dubitans de valore matrimonij, dubitat an hæc sit sua; & an accedendo ad eam fornicetur; ergo dubitat practicè, & consequenter petendo, vel reddendo agit contra conscientiam dubiam practicam. Certum est autem, non licere agere contra conscientiam dubiam practicam. Hæc sententia cum Doctoribus communiter reprobatur, *eod. §. 51 n. 1926.* præsertim per textum *in d. c. inquisitioni, de sent. excom.* Vbi manifestè patet, Sum. Pontificem definire esse licitam, & obligatoriam debiti redditionem etiam existente, & non deposito dubio, seu credulitate probabili de impedimento coniugij prioris. Videantur ibidem tradita.

4 Secunda sententia eodem §. 51. *n. 1927.* adducta asserit, coniugem dubitantem de nullitate matrimonij bona fide contracti non posse reddere ante præceptum superioris, eo autem posito posse, cum in dubio obediendum sit superiori præcipienti. Huius sententiæ fuerunt Paludan. D. Antoninus *locis d. n. 1927. allegati.* Sed & hæc sententia ibidem reijcitur vt improbabilis ex communi Doctorum per rationes ibidem adductas, & maximè propter *d. cap. inquisitionis*; & etiam *cap. Dominus, de secundis nuptiis.* In quibus canonibus Summi Pontifices non decernunt, mulierem dubitantem de priori coniugio teneri reddere supposito præcepto ipsorum, vel alterius Prælati: sed absolutè & per se loquendo declarant, obligationem ex natura rei existentem, non imponentes nouam: & si æstimarent illicitum reddere, vel de eo dubitassent, non præcepissent, vt redderet debitum, nec definissent esse reddendum: ac proinde vt rem

Digitized by Google

certam iudicarunt, in eo dubio pet se esse reddendum debitum.

Tertia sententia *eod.* §. 51. *n.* 1928. communissima, & certa asserit in hoc casu coniugem tam ante, quam post factam sufficientem veritatis inquisitionem dubium de valore matrimonij posse licitè, & teneri alteri coniugi exigenti, & minimè dubitanti reddere debitum: Ita Nauarrus, Couarruuias, & alij Doctores, quos latè allego *dict. num.* 1928. & alij *hoc capite num.* 1. *relati*, & alij apud eosdem. Hæc sententia prædicto *num.* 1928. à me pluribus comprobatur, sed potissimum eâ nititur ratione, quod coniux existens in bona fide matrimonij ab initio ab eo bona fide contracti possidet ius petendi debitum, quo non potest, nec debet spoliari ab altero ob eius dubium, & quamdiu non constat, ius illud non esse suum; etenim vniuersaliter loquendo nemo priuatus potest priuare alterum sui iuris possessione ob dubias, vel etiam probabiles, sed non certas rationes, vt *in d. tomo primo variorum moralium tit.* 1. *num.* 1848. *&* 1849. ostendi. Hæc autem certa possessio iutis petendi debitum coniugi in bona fide existenti competens est sufficiens ratio, ob quam alter dubius non obstante dubio speculatiuo, & eo non deposito, possit, & debeat formare conscientiam practicam, seu iudicium practicum debiti redditionem sibi esse licitam, & obligatoriam; & ita reddendo non agit contra conscientiam practicè dubiam, sed iuxta conscientiam practicam certam, & veram; & consequenter non exponitur periculo morali peccandi, sed tantum periculo materialis fornicationis, aut materialis iniustitiæ &c. Verum quidem est, quod si non obstante dicta possessione certa coniugis debitum petentis alter dubius de valore matrimonij ex conscientia erronea adhuc practicè dubitaret, an sibi sit licita redditio, tunc eo dubio practicò manente nec petere, nec etiam reddere posset, cum illicitum sit operari cum conscientia practicè dubia, vt latè declaraui citato *tom* 1. *moralium variorum part.* 2. Plura ad confirmationem, & declarationem huius sententiæ tradidi *dict. tit.* 1. *eodem* §. 51. *numero* 1928. *& duobus sequentibus.*

6 Procedit autem eadem communissima sententia, etiamsi coniux dubius ab initio cum dubio de impedimento dirimente, & mala fide contraxisset, vt *d.* §. 15. *num.* 1931. notaui iuxta Doctores communiter, & euincit ratio adducta; si quidem ob malam fidem huius non debet spoliari suo iure alter, qui bona fide contraxit, & possidet; de quo etiam *dict. tit.* 1. *p.* 2. latè, & *infrà.*

An vero etiam quando est dubium de valore matrimonij ob impedimentum seruitutis, vel iam lis in foro contentioso mota est de valore matrimonij, coniux dubius teneatur reddere debitum alteri existenti in bona fide exigenti, explicatur *infrà.*

§. II.

Coniux rationabiliter dubius de valore matrimonij siue bona, siue mala fide contracti an teneatur, si speret posse inuenire, inquirere veritatem, antequam sit occasio, in qua alter non dubius petat; & an si petat ante requisitionem, debeat ei reuelare dubium?

7 AD primam partem propositæ difficultatis de inquisitione præfato *tit.* 1. *moralium variorum* §. 15. *num.* 932.

Respondi affirmatiuè cum Vasquez, Coninch, & Hurtado; quia alioqui se exponeret periculo peccandi saltem materialiter siue reddendo, siue negando debitum, cum ignoret, quod horum sibi liceret, vel non liceret; & ignorantia ante factam sufficientem veritatis inquisitionem nô possit dici inuincibilis, & excusans, sed solum quando facta morali inquisitione dubium non potuit vinci. Quod si nulla esset spes veritatis cognoscendæ, tunc excusaretur ab inquisitione.

Ad secundam partem difficultatis, an altero coniuge petente debitum ante factam inquisitionem teneatur coniux dubius detegere illi suam dubitationem, vt interim, dum adhibet diligentiam ad veritatem cognoscendam, nô petat. Vasq. Auersa, & Bresserus *locis* à me *d.* §. 1. *n.* 1933. *citatis*, aiũt teneri detegere, si credat reuelationem profuturam, & sibi graue damnum non euenturum; licet si admonitus petat, & reddi debeat debitum, saltem dum non constet admonitione mansisse dubium. Azorius autem, & Sotus *locis dicto num.* 1933. *relatis* respondent non teneri reuelare talem dubitationem ibidem approbaui; tum quia alter coniux bonam fidem habet; & plerumque ex huiusmodi reuelatione plura, aut deteriora mala nascuntur, nec vlla solet esse spes futuræ vtilitatis; tum quia coniux habens bonam fidem admonitus non tenetur abstinere à petitione, cum non teneatur sine dicto alterius, nec propter tale dictum etiam dubitare; nisi fortè tales rationes, & tam efficaces ei proponerentur, quæ sufficerent, & cogerent ad dubitandum; ergo nec dubius tenetur ei suum dubium detegere; sed satis erit, si data opportunitate faciat moralem diligentiam ad veritatem inquirendam, & interim, si alter petat debitum, reddat, prout reddere tenetur. Quod si ob rationes à coniuge dubio propositas alter petens inciperet dubitare, tunc deberet cessare à petitione, donec præmitteret moralem inquisitionem, qua præmissa, si adhuc dubius maneret, an liceret ei debitum petere, constabit ex mox dicendis. 8

§. III.

An coniux dubius de valore matrimonij post illud bona fide contractum sicut potest licite reddere debitum, ita etiam possit licitè petere ante, vel saltem post factam sufficientem veritatis inquisitionem, quâ dubium non potuerit vinci, & ignorantia euasit inuincibilis?

CIrca hanc controuersiam in *opere variorum moralium to.* 1. *tit.* 1. *d.* § 51. tres adduxi sententias. 9

Quarum prima *num* 1934. relata negat tam ante, quam post factam sufficientem veritatis inquisitionem. Ita Nauarrus, Couaruuias, Cuccus, Garzias, Syluester, Vasquez, Rebellus Basilius Pontius, Sayrus, Valentia, Bannes, Hurtadus, & plures alij, quos *d. num.* 1934. *allego.* Quibus addo ex allegatis *suprà num.* 1. Castrum Palaum *dict.* §. 9. *num.* 4. & Leandrum Discalceatum *d. q.* 81. Hæc sententia pluribus comprobatur argumentis *d. num.* 1934 & quatuor sequentibus, quæ non oportet hic repetere; etsi fundetur præcipuè tum in allegatis textibus, cap. *Dominus, de secundis nupt.* & cap. *inquisitioni, de sent. excomm.* cum in eis decernatur coniugem rationabiliter, seu probabiliter, & discretè dubium de valore matrimonij teneti quidem reddere debitum alteri bona fide petenti; at non posse ab eo debitum petere durante dubio, & loquuntur textus, iuxta hoc Doctores etiam de dubitante post factam inquisitionem moralem veritatis, tum in eo, quod in dubiis præsertim facti tutior pars, in qua nullum est periculum peccandi etiam materialiter est eligenda; iste autem coniux dubius non petendo nulli exponitur periculo

periculo peccandi etiam materialiter, cui periculo se exponeret non reddendo.

10 Secunda sententia *d.*§.51.*n.*1939. adducta affirmat non solum post, sed etiam ante factam inquisitionem posse coniugem debitum petere, sicut & reddere; & attribuit Ledesmæ, Vegę, Angles, & nonnullis aliis, vt notaui *d.num.*1939. Reiicitur tamen à Doctoribus communiter huiusmodi sententia, tanquam carens omni fundamento, vt latè *d.*§.15.*n.*1941. & 1942. ostenditur.

11 Tertia sententia, & probabilior à me reputata *d.* §.51.*n.*1943. posita asserit coniugem dubium de valore matrimonij bona fide contracti ante sufficientem diligentiam adhibitam, vt cognoscatur veritas, & vincatur dubium si moraliter impossibile non sit adhibità diligentià posse vinci, sed spes sit fore, vt veritas detegi queat, non posse licitè petere: at post sufficientem diligentiam adhibitam adhuc dubio permanente posse petere licitè debitum; & idem si impossibile moraliter sit adhibita dubium vinci, ideoque diligentia non adhibita fuerit. Ita Sotus, Veracrux, Henriquez, Sanchez, Layman, Coninch, Salas, Bonacina, Bressetus, Augustinus Barbosa, Suarez, Villalobos, Ioannes Malderus, Reginaldus, Ioannes Sancius, Lorca, Corneyo, Io. Lugo, Filliuccius, Diana, & plures alij à me *d.num* 1943.*allegati*; quibus addo ex Doctoribus *suprà numero* 1.*relatis* Martinum Perez *dict. sect.* 3. *num.* 4. Hæc sententia quoad vtramque partem plenè probatur *dict.* §. 51. *à num.* 1944. *ad n* 1950. & obiectis satisfit; Ex quibus breuiter

Hic prima pars huius sententiæ, scilicet, quod ante diligentiam possibilem, ex qua speretur posse inueniri veritatem, non posse coniugem dubium licitè petere ex traditis *d.* §. 51. probatur; quia generaliter loquendo dubitans (vt *d.to.*1.*variorum moral.numero* 1856.) an res sit sua, quamuis eam retinere possit, non tamen potest eâ vti donec inquirat veritatem; & ita coniux dubius ante moralem diligentiam &c. nō potest debitum exigere, cum exactio sit actus dominij, & voluntarius vsus matrimonij; potest autem, & debet ante diligentiam reddere, quia reddere est quædam seruitus, & quoddam pati actum dominij alterius; ac proinde est etiam vsus necessarius ad libitum alterius; qui cum bona fide possideat, non debet eo dominij actu iniustè spoliari; vt *d.*§.51. *citato num.*1945. latius explicaui. An verò alter coniux non dubius, si sciret dubium huius, & nondum ab eo factam sufficientem veritatis inquisitionem; huic petenti debitum cum peccato posset negare, vel licitè reddere explicatum est capite præcedenti *numero* 247.*fine.*

12 Secunda etiam pars huius sententiæ, scilicet, quod post sufficientem moralem inquisitionem, &c. coniux adhuc dubius de valore matrimonij bona fide initi possit licitè exigere debitum, in quo hæc sententia differt à prima, pluribus rationibus à me probatur *eodem* §.15.*num.*1945.& nonnullis seqq. & respondetur obiectis. Illius autem ratio principalis (cæteris ibi traditis hic prætermissis) est, quia coniux matrimonio bona fide contracto habet ius petendi debitum; quopropter dubium superueniens moraliter inuincibile non debet spoliari, sicut in aliis possessor bonæ fidei ob dubium superueniens, an res sit sua, quod examine non potest vinci, non amittit ius eam retinendi, & distrahendi, quod ante dubium habebat, iuxta à me tradita *dicto opere variorum moralium to.*1.*tit.*1. *num.* 1857.& retinendo, & vtendo illa tamquam re sua non peccat, vt latius explicatur *dict. numero* 1986. plura videantur *dict.* §.51.*à num.*1945. *ad* 1951.

13 Aduertendum autem iuxta Doctores omnes etiam primam sententiam tenentes in casu, quo dubitatur de valore matrimonij ob dubium de impedimento impotentiæ, & frigiditatis, licitum esse (vt *d.*§.51.*num.*1941. tradidi, & docent in terminis auctores *ibidem allegati*) reddere, & petere ob rationem ibidem adductam, nempe, quia quando est dubium de impedimento matrimonij, ius habet quilibet inquirendi de prædicto impedimento; & ita in dubio impotentiæ vnusquisque habet ius ad inquirendum de impotentia & frigiditate: Hoc autem impedimentum impotentiæ, & frigiditatis non potest inuestigari, & cognosci nisi experientia, vsu, & conatu coniugali; & ideo dubitantibus quamuis ambobus tametsi ab initio cum dubio de impotentia contraxerint (vt tradit Sanchez *lib.*7.*de matr.disp.* 103. *n.*10. contra Palacium, qui dixit in hoc casu coniugem dubium ab initio posse licitè reddere, sed non petere) ab Ecclesia conceditur (vt habetur cap. *laudabilem, de frigid. & malefic.*) triennium, vt in eo possint matrimonio vti, quousque veritatem agnoscant, & an matrimonium valeat, seu impedimentum subsit nec ne. Qui tamen vsus coniugalis in aliis casibus dubij de matrimonij valore non est necessarius ad inuestigandum impedimentum, & valorem matrimonij. Quid quando mulier nupta experta triennio scit certo impotentiam, & non potest probare in foro externo, vide *infrà n.*43.

§. IV.

Si post matrimonium ab vtroque coniuge bona fide contractum alter dubitat de valore matrimonij ob dubium rationabile subortum de seruitute alterius, nempe an sit ancilla, vel mancipium; an in hoc dubio post diligentiam moralem manente, coniux dubius teneatur alteri exigenti reddere debitum, possitque licitè, & absque suo præiudicio reddere, & petere absque animo per copulam ratificandi præcedens matrimonium, si fuerit inualidum.

DE hac difficultate latè dissero in allegato *tom.* 1. *moralium varior. d.*§.51.*n.*1953. *& quatuor seqq.* & 14
Primo dixi certum esse, quod coniux iste dubius potest denuò contrahere, & ratum habere matrimonium aliàs inualidum ob ignoratam seruitutem alterius; & si aliàs sit semel seruata forma Concilij Tridentini, & impedimentum seruitutis occultum, contrahant vel expresse, vel tacitè habendo copulam affectu coniugali, & animo matrimonium ratificandi, vt latè probaui *in priori tract. de contractu ipso matrimonij cap.*2.§.1.*& seq.n.*13. Quare difficultas solum est, si reddendo, vel petendo desit ille animus, an sit licita redditio, & an teneatur coniux sic dubius reddere debitum.

Plures ergo Doctores à me *d n.*51.*n.*1953.*relati* affirmarunt hunc coniugem dubium non teneri reddere debitum alteri, de cuius seruitute dubitat, etiam si ei à iudice, seu Ecclesia præciperetur, ob eam rationem, quia si reddit absque animo maritali, fornicatur, si animo maritali graue præiudicium incurreret, quia inuitus cogeretur matrimonium contrahere cum serua seu mancipio. 15

At aliorum, & multorum sententia probabilior, quam *d.*§.51. *n.* 1955. sum secutus est, eundem coniugem dubium adhuc post factam diligentiam, quâ dubium vinci non potuit, teneri alteri bona fide possidenti, & exigenti reddere debitum. Quia potest reddere absque suo præiudicio, & etiam sine peccato; nam potest, & debet reddere affectu coniugali, 16

non

non vt ratificet matrimonium, si fortè sit inualidum ratione seruitutis, sed vt non lædat ius alterius coniugis bona fide possidentis, qui ob suum dubium vel etiam opinionem probabilem non priuatur suo iure exigendi, sicut non priuatur ob superuenïens dubium de valore matrimonij ob dubium de impedimento consanguinitatis, & hanc rationem latius explico *d. n.* 1955.

17 Et *n.* 1956. cum Sanchez, Sala, & Presbitero addo posse non solum reddere, sed etiam licitè petere debitum affectu coniugali absque suo præiudicio; quia potest accedere eo affectu maritali, non animo ratificandi matrimonium fortè aliàs nullum; sed animo vtendi sua possessione, seu suo iure, quod ante dubium habebat, quo ob dubium superueniens inuincibile de alterius seruitute non debet priuari, sicut non priuatur ob dubium de matrimonij valore inuincibile superueniens ratione dubij de quouis alio impedimento dirimente iuxta tradita §. *præcedenti.*

18 Cum autem altera sententia negans obligationem reddendi debitum in hoc casu dubij sit probabilis, an cõiux dubius de seruitute tutò possit illam sequi explicaui *d.* §. 51. *n.* 1957. vbi etiam dixi, quod Iudex fori externi, cui non constaret per legitimas probationes redditionem debiti, aut petitionem fuisse factam post habitam scientiam impedimenti seruitutis, non posset cogere ad manendum cum altero coniuge ancilla, vel mancipio.

§. V.

Coniux post matrimonium bona fide vtriusque coniugis contractum postea rationabiliter dubitans de impedimento dirimente, qui litem mouit in foro externo ad dissoluendum matrimonium, an lite mota pendente teneatur reddere debitum alteri bona fide possidenti.

19 HEnriquez *lib.* 11. *c.* 15. *n.* 14. prout notaui *d. t.* 1. *moral. var. tit.* 1. *d.* §. 51. *n.* 1958. respondet, lite pendente mota ea intentione, vt fiat separatio quoad vinculum, vel causa diuortij v. g. ob adulterium quoad separationem respectu habitationis neutrum teneri reddere, ne sibi præiudicet, licere autem petere, & reddere debitum, cum etiam post litem contestatam præsumatur pro matrimonio iuxta notata per Couarruuiam *de sponsal. p.* 2. *c.* 8. §. 1. *n.* 8.

20 Sed *eod.* §. 81. *n.* 1959. dixi, quod licet verum sit lite mota ob causam diuortij solùm quad torum, & cohabitationem non esse obligationem reddendi; quia litem agens, & prætendens diuortium si redderet, præiudicaret iuri suo; nam iniuriam adulterij censeretur remittere; & ius diuortij amitteret; & si posset licitè petere, & reddere, quia matrimonium est certum: Attamen si lis mota sit de valore matrimonij ad illud dissoluendum quoad vinculum, longè probabilius esse in foro conscientiæ coniugem litem agentem etsi rationabiliter dubium, non tamen certum de impedimento dirimente teneri alteri bona fide possidenti, & exigenti reddere debitum, sicut tenetur ante litem motam; quia lis ad matrimonium dissoluendum nec dat, nec tollit ius petendi, aut reddendi debitum; vt latiùs ibidem probo, & tenent Sanchez, & alij Doctores *ibidem* à me *allegati.*

21 Et n. 1960. aduerto idem dicendum, si lata sit vna sententia in fauorem matrimonij, altera contra illud, & neutra transierit in rem iudicatam; nam etiam in hoc casu dubitans potest licitè, & tenetur in foro conscientiæ reddere, quia in hoc dubio non est alter spoliandus, vt etiam Doctores ibidem allegati tradunt. Plura de hac re *d. n.* 1960. & *n.* 1961. tradidi, ad quæ recurrat lector.

An etiam, & quando lite mota de matrimonij valore sit restituendus coniux agens litem, qui sua auctoritate ab alio discessit, explicaui citato *tom.* 1. *var. moral. tit.* 1. *eod* §. 51. *n.* 1962. 22

Marito vero spoliato nondum matrimonio consummato an, & quomodo concedatur restitutio, & si non ad copulam saltem quoad habitationem & alia obsequia tradidi latius ibidem *numero* 1964. & 1965. 23

§. VI.

An in priori bimestri post matrimonium ab vtroque coniuge bona fide contractum, coniux postea rationabiliter dubitans de matrimonij valore teneatur alteri in bona fide existenti, & exigenti reddere debitum.

VAsquez, & alij Doctores, quos *d.* §. 51 *n.* 1967. refero, tenentes, coniugem dubium de valore matrimonij durante dubio nunquam posse petere asserunt coniugem dubium in priori bimestri siue ante, siue post sufficiens examen veritatis non posse reddere debitum, si illud in illo bimestri nondum sit consummatum ante suborum dubium; quia in illo bimestri, vtpote dato à liberandum de ingressu religionis *cap. ex publico, de conuers. coniugatorum*, vt *cap. præcedenti.* latius explicatum est; alter licet in bona fide existens non habet ius petendi, & cogendi ad vsum matrimonij, ac proinde dubius, non tenetur, & consequenter non potest reddere debitum, quia in non reddendo nullum est periculum iniustitiæ contra petentem; ob quod solum iuxta hos Doctores vitandum in dubio valoris matrimonii licitum est reddere debitum cum periculo fornicationis. 24

Verùm *eodem* §. 51. *n.* 1968. cum aliis Doctoribus *ibidem allegatis*, & iuxta tradita *d.* §. 51. *n.* 1943. & *seqq.* & *hoc cap. num.* 11. & *seqq.* resolui coniugem dubium in eo bimestri non posse reddere ante debitum examen veritatis moraliter possibile (quia tunc alter non habet ius petendi, & sic in non reddendo non est iniustitiæ periculum; & diligentia non præmissa possessio non suffragatur in dubio, si diligentia sit moraliter possibilis;) at post debitum examen si adhuc maneat dubius, posse licitè reddere, & petere, quia in dubio inuincibili non debet priuari iure vtendi liberè coniugio, quod ante dubium illi competebat; id quod latius explico *d.* § 51. *n.* 1968 & 1969. vbi cum aliis resoluo etiam, quod si nè quidem post bimestre posset veritas detegi, eo bimestri elapso non teneri coniugem dubium ingredi religionem, neque obligari ad detegendum alteri coniugi dubium; sed habere ius petendi, & reddendi ob legitimam possessionem bona fide inchoatam, quæ illi dubio inuincibili non interrumpitur; & consequenter teneri reddere debitum alteri coniugi in bona fide existenti illud exigenti, supposito quod nolit religiosum statum ingredi. 25

Ex dictis infero *citato* §. 51. *n.* 1970. si post matrimonium ab vtraque coniuge bona fide contractum constet alterum coniugem existentem in bona fide incidisse in adulterium, innocentem dubitantem de valore matrimonij non teneri illi petenti reddere debitum, quia ob illud crimen caret iure petendi, nec iuuatur possessione, & ita non reddendo non est periculum iniustitiæ; facta autem inquisitione, & adhuc remanente dubio, posset licite reddere, si vellet, & etiam 26

Digitized by Google

etiam petere, iuxta tradita *suprà hoc capite* §. 3. & in *opere morali tomo* 1.*tit.*1. *citato* §.1.*d. n.*1970. secus ante præmissum debitum examen pro assequenda veritate validitatis matrimonij; vt etiam dictum est *cap. præcedenti n.*252.*fine.*

§. VII.

Matrimonio bona fide vtriusque coniugis inito, si postea vterque rationabiliter dubitet de eius valore, an licita eis sit petitio, & redditio debiti?

CIrca hanc difficultatem allegato §.51.refero tres sententias.

27 Prima relata *ibi n.*1971. quæ est Doctorum tenentium sententiam *suprà num.*9. adductam, asserit neutrum tam ante, quam post factum sufficiens examen posse in eo dubio debitum petere; & si quis eorum sic dubitantium illicitè, & iniustè petat, alterum non teneri reddere, cum petens non habeat ius petendi, vnde etiam non potest ei licitè reddere.

28 Secunda sententia *n.*1972.adducta, quæ est Henriquez, & aliorum, quos ibidem allego, affirmat etiamsi alteruter sic dubitans illicitè petat etiam post factam sufficientem inquisitionem, nihilominus alterum exigenti sic illicitè teneri reddere debitum; quia in dubio melior est conditio possidentis; in hoc autem dubio vterque bona fide possidet; & ita negans exponeret se periculo irrogandi iniustitiam petenti legitimè possidenti, si fortè est verus coniux.

29 Tertia sententia *d.* §.51. *n.*1973. *&* 1974. adducta, quæ est Sanchez, & aliorum, qui tenent sententiam *suprà num.*11. positam, & vti probabilior ibidem approbatam, asserit primò neutrum coniugem sic dubitantem de valore matrimonij bona fide initi ante præmissam debitam veritatis inquisitionem (si non sit moraliter possibilis, vel nullo modo speretur fore, vt veritas inueniatur) posse licitè petere, iuxta tradita *n.*11. & si alter petat, alterum qui nouit petentem esse dubium de valore matrimonij, & non præmisisse sufficientem diligentiam ad dubium vincendum, non teneri reddere, nec licitè posse, cum in dubio, non præmissa debita diligentia ad dubium vincendum possessio non suffragetur, tribuátue ius vtendi re, de qua prius dubitat, an sit sua, iuxta latè tradita dicto *tomo* 1. *moral.var. tit.*1. *num.*1836.*&* 1844. Vnde tunc negando debitum petenti nulla fit iniuria, quia non habet ius petendi, & reddendo exponeretur reddens periculo incontinentiæ. Quod si tantum coniux petens non præmissa diligentia esset dubius, & alter sciret matrimonium esse validum, hic posset quidem licitè reddere, cum habeat ius petendi, ac proinde etiam à fortiori reddendi; & cum existat in pacifica possessione matrimonij, potest illa plenè vti petendo, & reddendo, vt Sanchez, & alij, quos *d.n.*1973. allego.

30 Secundò asserit hæc sententia post debitam diligentiam præmissam ad dubium vincendum vtrumque coniugem dubium de valore matrimonij bona fide ab vtroque initi posse petere, & reddere; quia possessio tribuit ius ad absolutum vsum rei, de qua quis dubitat an sit sua iuxta à me tradita *dicto tom.*1. *moral. var. tit.*1. *num.*1837. *&* 1846. Alias huius sententiæ confirmationes videat lector *dicto tit.*1. §.51. *num.*1974.

§. VIII.

Si ex coniugibus vnus contraxerit matrimonium bonâ fide, alter verò malâ dubitans rationabiliter de valore matrimonij, an hic coniux dubius de valore matrimonij malâ fide ab ipso contracti teneatur alteri petenti debitum reddere; & an saltem post diligentiam adhibitam ad dubium vincendum possit licitè petere.

DE hac difficultate egi *d.tom.*1. *var.mor. tit.*1.*citato* §.51.*à num.*1975.*ad* 1983. & Salas, Lopez, Vega, & nonnulli alij à me *d. n.* 1975. *relati* aiunt, non posse vllo modo reddere; quia possessio mala fide inchoata non iuuat sic dubitantem ab initio; atque adeo ne matrimonium claudicet, nec alter possessor bonæ fidei potest petere, & si petat, alter non potest reddere. 31

At communis Doctorum, quos *ibidem num.*1976. refero, est, hunc coniugem dubium de valore matrimonij malâ fide initi teneri alteri bonæ fidei possessori exigenti reddere debitum, non posse verò illud perseuerante dubio, petere. Vtraque pars constat ex cap. *Dominus, de secundis nuptiis*, vt latiùs explico *dicto n* 1976. & quod teneatur reddere ostenditur, quia cum alter petens possideat bona fide, & habeat ius petendi, iniustum est, vt ob malam, & dubiam alterius fidem spolietur iure suo, donec constet nullum esse matrimonium, & sic carere iure petendi, iuxta tradita *suprà* §.1.*&* 3. Quod verò perseuerante dubio non possit petere, probatur, quia possessio inchoata absque bona fide, sed cum dubitatione, an res sit sua, vel aliena non tribuit ius ad retentionem, & vsum rei dubitatione perseuerante, vt latè ostendi *d. tom.*1.*moral.variar.tit.*1.*n.*1836.*&* 1893. cum ergo cum malâ fide dubitans de eius valore inchoauerit possessionem matrimonij, nullum ius habet ad petendum debitum, seu vsum voluntarium eiusdem matrimonij cum periculo fornicationis, aut iniustitiæ contra priorem coniugem, cum dicta possessio mala fide inchoata ei non suffragetur. 32

Et si petat, non tenetur alter reddere, quia obligatio ad reddendum debitum in dubio oritur ex legitima possessione dubitantis, vt sæpius dictum est, iste autem cum inchoauerit matrimonium malâ fide, & cum dubio de eius valore, non est in legitima possessione, quæ proinde ei non tribuit ius ad vsum absolutum matrimonij, & consequenter alter non tenetur reddere, vt etiam contra Henriquez, & Ledesmam in terminis tradunt Sanchez, Salas, & alij à me *d.*§.51.*n.*1978.*relati.* 33

Potest autem iste coniux, qui bona fide contraxit, & in ea permanet, reddere, si velit, & petere, quia cum pacificè possideat bona fide, & sciens, certóque sibi persuadens matrimonium esse validum, potest plenè vti illo; vt notaui *eodem* §.51.*n.*1979. vbi plura alia. 34

Quid quando vterque coniux malâ, seu dubiâ fide contraxit?

Ex quibus (vt dixi *allegato* §.51.*n.*1981.) infertur, si vterque coniux mala fide, seu cum dubio de eius valore contraxit matrimonium, neutrum posse petere, & reddere, quia neutri suffragatur possessio malâ, seu dubiâ fide inchoata, vt dictum est; atque adeo vterque caret iure vtendi matrimonio tàm petendo, quàm reddendo; & si neuter habet ius petendi, neuter potest reddere, cum redditio supponat 35

ius

Digitized by Google

ius petendi, vt etiam tradidere DD. communiter à me *d.* §.51.*cit.n.*1982.*relati.* Qui propterea aiunt præfatos coniuges sic dubios ab initio contractus thoro separandos esse ob periculum incontinentiæ; non verò separandos quoad vinculum matrimonij, seu matrimonium non esse irritandum; quæ, & nonnulla alia latiùs probo *d.n.*1952 *& seqq.*

§. IX.

An quando matrimonium bona fide ab vtroque est initum alter postea rationabiliter opinatur, seu probabiliter credit nullum esse matrimonium, possit licitè, & teneatur reddere debitum alteri exigenti, & existenti in sua bona fide?

35 Diuus Antoninus, & nonnulli aliis locis à me allegatis *to.*1.*mor.var.tit.*1.§.51.*n.*1984. dixerunt, non posse petere, nec etiam reddere, eo quod solùm in pari causa sit melior conditio possidentis, reg. *in pari. de reg iur. in* 6. hic autem non est par causa, cum habeat assensum opinatiuum non esse matrimoniũ. Hurtadus, & Palaus *locis eod n.*1985.*citatis* aiunt, non teneri reddere debitum alteri petenti, licet possit, quia operando iuxta opinionem probabilem prudenter procedit; & quia opinans matrimonium esse nullum, opinatur etiam de possessione legitima alterius; vt latius *d.n.*1984 explicatur.

36 At teneri reddere, licet crederet probabilius esse matrimonium non valere cum formidine tamen oppositi affirmant communiter alij Doctores à me *d.* §.51.*n.*1985.*relati*; quibus addo Castrum Palaum §.*suprà n* 1.*relato n.*2. qui propterea sibi est contrarius; cùm *tom* 1. *disp.* 2.*punct.*6.*n.*7. *vers.Secundum*, contrarium asseruerit. Hanc communem sententiam *d.n.*1985. probaui pluribus textibus, & rationibus; hic affero tantum illam rationem, nempe, quia (vt probaui *in dicto tom.*1.*mor.var.tit.*1.*n.*1125.*&* 1849.) vt quis possit licitè priuata auctoritate (quando alia via non potest) aliũ bonâ fide possidentem sua possessione spoliare, oportet, vt sit certus, rem non esse ipsius, sed propriam, vel ex iustitia debitam; quando autem quis opinatur tantum, adhuc res est obscura, & dubia. Fundamentum autem contrariæ sententiæ non obstat; quia quod coniux opinans matrimonium esse nullum teneatur alteri reddere debitum, non prouenit ex possessione, quam idem coniux opinans habet, sed ex alterius certa possessione, quâ ipsum non potest spoliare absque euidenti iniustitia ob suam opinionem, sicut nec ob dubium, donec certus sit. Tunc autem ibidem cum aliis dico, certò moraliter constare matrimonium esse nullum, quando omnibus circumstantiis, indiciis, & coniecturis perpensis ita firmiter crederet, seu iudicaret, nullum esse matrimonium, vt nihil, vel parum dubij, aut formidinis superesset. Plura, præsertim contra Palaum traduntur *d.n.*1985.

§. X.

Coniux qui bonâ fide contraxit matrimonium, & postea præmissa debita inquisitione veritatis opinatur, seu probabiliter credit matrimonium esse nullum sine opinione partis oppositæ, scilicet nullum habens assensum probabilem de valore matrimonij, sed solum dubitans, seu habens formidinem de matrimonij valore, an possit licitè debitum petere.

37 Circa hanc difficultatem *tom.*1. *mor. var. tit.*1. *allegato* §.51. duas refero sententias.

Prima *n.*1980. *& tribus seqq.* adducta, quæ est Sanchez, Gutier. Bonacinæ, & plurium aliorum Recentiorum, quos *ibidem* allego, negat, & probat pluribus, præsertim ex cap. *inquisitioni, de sent excomm.* & quia sic opinanti matrimonium esse nullum non faciet priuilegium possessionis, quæ iuxta allegatam reg. *iur. in pari causa*; suffragatur (inquit Sanchez) dubitanti propriè, & strictè, seu in dubio rigoroso, & suspensiuo, non verò fauet habenti assensum opinatiuum; & ita non suffragatur credenti probabiliter matrimonium esse nullum non habenti etiam assensum probabilem esse validum; sicut etiam possessor bonæ fidei postea probabiliter opinans rem à se possessam esse alienam, non habens probabilem assensum partis oppositæ, scilicet, quod sit sua tenetur illam restituere; quia alioqui retinens rem operaretur contra conscientiam, iuxta doctrinam à me adductam *d. tit.*1. *moral. var n* 966. Sanchez, & alios Doctores *ibidem allegatos*, qui etiam ad ea, quæ contra eorum sententiam obiiciuntur, respondent, prout notaui *d.* §.51. *num.*1987. *&* 1988.

38 Altera sententia *d.*§.51.*n* 1990. adducta, quam tenent Salas, & Layman *locis eisdem n* 1990 *citatis*, affirmat coniugem bonæ fidei possessorem ratione contractus initi bona fide, & sine vlla dubitatione, vel opinione nullitatis matrimonij nunquam priuari iure suo priusquam certò moraliter, vel quasi certò ei constet, seu ipse agnoscat, sibi ius non competere; & consequenter sicut post diligentiam moralem adhibitam potest debitum petere dubitans strictè, & suspensiuè, ita & opinans. Quemadmodum etiam possessor bonæ fidei iuxta doctrinam à me *d tit.*1.*mor. var n.*965. licet habeat vrgentes rationes, seu coniecturas, propter quas assentiatur probabiliter rem esse alienam sine iudicio probabili de opposito, non priuatur iure suo, nec tenetur ad rei restitutionem, sed vt restituere teneatur, oportet, vt rationes sint ita vrgentes, vt conuincant, & generent assensum physicè, vel moraliter certum, nam si tantum merè opinatiuum; adhuc verè res est dubia; & sic possessio facit meliorem conditionem, & præualet, seu præponderat omnibus rationibus, & coniecturis non conuincentibus, nec facientibus rem manifestam; ac proinde ita etiam in præsenti casu, &c. Plura in confirmationem huius sententiæ *d* §.51.*n.*1990.*&* 1991.

§. XI.

Coniux, qui ab initio bona fide contraxit, & postea ob varias rationes, seu coniecturas probabiles diuersas opinatur matrimonium esse nullum, v. g. subesse impedimentum consanguinitatis, vel priorem coniugem viuere; & simul opinatur esse validum, v. g. non adesse consanguinitatem, vel priorem coniugem mortuum, an possit licitè petere debitum post præmissam sufficientem veritatis inquisitionem.

39 Præfato *tom.*1 *varior. moral. tit.*1.§.51.*n.*1993. contra Salam, iuxta tamen Sanchez, Filliucium, Perez, & alios communiter ita asserentes *ibid. relatos* dixi posse licitè petere, & reddere debitum, quamuis opinaretur, seu crederet probabilius esse matrimonium esse nullum, dummodo verè habeat assensum opinatiuum, quod sit validum. Adduxi rationem generalem, nempe, quia vbi agitur tantum de honestate, vel turpitudine operationis, vel omissionis licitum est in praxi amplecti opinionem probabilem, etiam relicta probabiliori, & tutiori, vt *d. tom.*1. *mor. var. tit.*1. *n.*130. latissimè probatur. Et ad illud, quod quando quæstio est de nullitate matrimonij ex probabili opinione vitæ prioris coniugis, agitur etiam de præiudicio, damno inferendo, seu iniuria irroganda

Digitized by Google

irroganda priori coniugi; Respondetur hoc non obstare, nam tunc solum in praxi non licet sequi opinionem speculatiuè probabilem ad vitandum alterius notabile damnum, quando alioqui non sequendo nullum damnum notabile eiusdem vel diuersæ rationis resultat, seu timetur omittenti operari iuxta dictam sententiam speculatiuè probabilem, secus verò si resultet, vt ostendi *d. tom. 1. var. moral. tit. 1.* §. 25. & explico *d.* §. 51. *eodem n.* 1993. In præsenti autem casu coniux si cogeretur amplecti opinionem de nullitate matrimonij, pateretur graue damnum, quia remaneret priuatus iure suo petendi debitum coniugale, & liberè vtendi matrimonio, cogeretúrque perpetuò abstinere à debiti petitione, quod citra omne dubium esset grauissimum incommodum. Plura *d. n.* 1993. vbi etiam latiùs satisfit fundamentis, quibus Salas motus est ad asserendum contrarium.

§. XII.

Coniuges, qui ab initio contraxerunt mala fide dubitantes de impedimento consanguinitatis vel affinitatis, vel de morte prioris coniugis, si postea ob rationes, seu coniecturas probabiles habeant opinionem probabilem de vtraque parte, scilicet matrimonium esse nullum; & simul esse validum, an possint licitè petere, & reddere debitum.

40 CIrca hanc difficultatem *in opere var. moral. tom.* 1. tit. 1. *allegato* §. 51. *n.* 1994. *& seqq* plures refero sententias.

Primò Henriquez *loco d.* §. 51. *n.* 1983. *citato* affirmat, si existiment probabilius esse validum fuisse matrimonium nempè nullum adfuisse impedimentum consanguinitatis, vel priorem coniugem fuit mortuum.

Secundò Salas *loco d. n.* 1983. *allegato*, absolutè; negat, etiam si crederent probabiliùs matrimonium esse validum. Cuius fundamenta *ibid. d. n.* 199. adducuntur, & ferè in *præcedenti* §. reiecta sunt; & latiùs *d.* §. 51 *n.* 1993.

Tertiò Ægid. Coninch loco à me allegato *d.* 51. *n.* 1983. quem sequitur nouissimè Castrus Palaus §. 9. *n.* 4. disputationis *suprà hoc cap. n.* 1. *relate*; si opinentur matrimonium esse nullum, quia probabiliter iudicent priorem coniugem viuere, affirmat tanquam certum huiusmodi coniuges, qui ab initio malâ fide, & dubitantes de morte prioris coniugis contraxerunt, non posse vti matrimonio, quamuis crederent probabilius matrimonium esse validum. Primo, quia sicut cum aperta iniuria prioris coniugis spoliando illum in dubio possessione sua, ita etiã cum eiusdem iniuria eodem matrimonio vtuntur. Secundò, quia in c. *in præsentia* 19. *de sponsalibus*, statuitur neminem ad secundas nuptias transire posse, nisi certus sit de morte prioris coniugis, nec sufficere probabilem coniecturam. Vnde idem Coninch putat tales esse omninò separandos saltem thoro, donec de veritate constet.

41 Quartò demum Sanchez, & alij, quos *dict.* §. 51. *n.* 1996. secutus sum, affirmant posse licitè petere, & reddere, quamuis crederent ob vrgentiores rationes probabilius esse, matrimonium non valere, etiamsi quæstio esset de morte prioris coniugis; dummodo etiam ob rationes arbitrio viri prudentis probabiles indicarent esse validum; idque ob rationem §. *præcedenti* adductam, quod in moralibus liceat in praxi sequi opinionem probabilem, etiam minus tutam; quod fortius locum habet, quando sequens tutiorem graue incommodum, & damnum pateretur, iuxta latè tradita *d.* §. 51. *n.* 1993. Et si dicatur opinionem speculatiuè probabilem, non esse probabilem practicè, seu licitè ad praxim redigi non posse, vbi agitur de graui proximi damno ex eius vsu. Respondetur vt in §. *præcedenti*, scilicet, hoc procedere, quando vsus opinionis speculatiuè probabilis, ex quo graue proximi incommodum sequitur, potest omitti absque incommodo proprio simili, vel maiori; in præsenti autem casu ex non vsu opinionis probabilis de morte prioris coniugis; & perpetua abstinentia ab vsu præsentis matrimonij maximum incommodum sic opinanti sequeretur, vt dictum est §. *præcedenti*, & latius explicatur *d.* §. 51 *num.* 1996. & 1997. Et licet coniuges cum dubio de morte prioris coniugis contrahentes, peccauerint; nihilominus habentes postea opinionem probabilem de validitate matrimonij (cum quis prudenter agat operando iuxta opinionem iudicio prudentum probabilem) vtendo matrimonio non se exponit periculo formalis iniuriæ, sed tantum materialis. Supposita etiam opinione probabili validitatis matrimonij ab initio malâ fide contracti, non debet præualere possessio prioris coniugis, cum sit dubia, sicut dubia est vita illius; possessio vero posterioris matrimonij est certa, & legitimatur per opinionem iudicio prudentum probabilem superuenientem, ac si inchoata esset bona fide. Non obstat etiam dispositio cap. *in præsentia de sponsalibus*. Nam vel procedit in foro exteriori, vt scilicet Ecclesia permittat transitum ad secundas nuptias, non verò in foro conscientiæ, in quo, vt liceat contrahere secundum matrimonium, satis esse probabilitatem moralem mortis prioris coniugis docuerunt plures à Sanchez *lib.* 2. *de matrim. disput.* 45. *num.* 3. *allegati*: vel admisso vt etiam in foro conscientiæ licitum si transire ad secundas nuptias, requiri moralem certitudinem mortis prioris coniugis per certum nuncium, aut per testes, vt asserunt Doctores magis communiter prout *d.* §. 51. *num.* 1997. *notauit*; Ex hoc infertur quidem coniuges malâ fide, & dubitantes de morte prioris coniugis contrahendo peccasse, non autem superueniente probabilitate mortis eiusdem prioris coniugis eis vetitum esse, vti matrimonio contracto, cum plura prohibeantur ante factum, quæ post factum permittuntur. Plura de hac re videantur *d.* § 51. *n.* 1997.

Vt autem liceat transitus ad secundas nuptias, qua ratione constare debeat de morte prioris coniugis, sufficiatnè probabilitas, an requiratur tam in foro interno, quam externo moralis certitudo mortis; & quomodo sit intelligendum dictum cap. *in præsentia* latissimè explicaui in *allegato opere moral. var. tom.* 1. §. 51 *à n* 199. *ad* 2010. *n.* 2014. & 2011. *& seq.* exactè expenditur an secundæ nuptiæ initæ absque certitudine morali de morte prioris coniugis sint nullæ, tametsi prior coniux obiisset, Quomodo etiam ad hunc effectum transeundi ad secundas nuptias mors coniugis probetur, propter Doctores *d.* §. 51. *relatus* latè explicat Melchior Kling. *in lib.* 2. *decret. in c. quoniam frequenter.* §. *porrò n.* 13. *vt lite non contest.* 42

Quando etiam alter coniugum sit certò occultum impedimentum ligaminis, vel quodlibet aliud impedimentum, tametsi tantum iuris humani dirimens in quo Ecclesia dispensare possit, & soleat; & consequenter certus est, matrimonium contractum esse nullum, licet id probari non possit; nullo modo potest licitè petere, aut reddere debitum, etiamsi sub excommunicatione iudex Ecclesiasticus illi præciperet vsum matrimonij; vt in *priori tractatu de contractu matrimonij. capite* 2. *numero* 68. latè ostendi, 43

ostendi, & notaui quoque *in dicto opere mor. var. tom.* 1. *tit.* 1. §. 1. *n.* 1938. & tanquam certissimum tradunt communiter Doctores allegati *d n.* 68. quibus ex allegatis *suprà num.* 1 addo Martinum Perez *d. disp.* 53. *sect.* 1. & Castrum Palaum *d* §. 9. *n.* 1. Ex quo fit, vt quando mulier est certa de viri impotentia, eo quod triennium cohabitationis iure præscriptum ad experiendum transierit, nec illam probare potest, quia vir negat; nec potest constare per inspectionem, quod ipsa virgo non sit; & vir habeat integra membra, neuter possit petere, & reddere, cum constet id matrimonium esse nullum, vt post S Thomam 4. *dist.* 24. *fine in exposit. literæ versic. Sed vir*, & Albertum Magnum *ibidem art.* 7. *ad vlt.* in terminis, Sanchez *de matr. lib.* 7. *disp.* 102 *n.* 12. Addens S. Thomam, & Albertum *iisdem locis* dicere eam fœminam debere sibi consulere viuendo seorsum, ne viro impotenti periculum incontinentiæ immineat.

§. XIII.

Si vnus coniugum alteri, qui bona fide contraxit, & in ea persistit, asseueret se dolo, seu fictè, aut metu contraxisse, vel adesse occultum impedimentum dirimens ab initio contractus, an sit licitum petere & reddere, anque confitenti matrimonium esse nullum petenti sit reddendum debitum.

44 CErtum est alterum non teneri credere, nisi ex coniecturis vrgentibus (de quibus ego in *priori tract. de contract. matr. cap.* 2. *num.* 63. 64. & 67.) conuincatur credere, ita communiter Doctores, quos *in opere moral var. tom.* 1 *tit.* 1. *citato* §. 51. *num.* 2015. refero cùm verisimilius sit, coniugem modo asserentem se fictè, vel coactè, vel cum notitia impedimenti occulti contraxisse, mentiri, quam in ipso contractu ac sacramento mentitum esse. Quare cessantibus coniecturis conuincentibus ad credendum potest petere, & reddere.

Difficultas tantum est, an teneatur reddere debitum ei, qui asserit matrimonium esse nullum ob allegatas causas; an verò possit licitè negare.

45 Salas, & Vasquez locis à me *d.* §. 51. *num.* 2016. *citatis* putant non posse negare, sed teneri reddere, quamdiu nulla est certitudo nullitatis matrimonii, quia per illam assertionem alter non cessit iuri suo.

46 Alij communiter, quos *d.* §. 51. *n.* 2017. refero, affirmant non teneri reddere, nisi de nouo consentiat vel impedimentum tollat; nam eo ipso, quod asserit se non consensisse, vel sub esse impedimentum dirimens, renuntiat iuri matrimonij, & ita stante illa confessione nullum habet ius petendi, & consequenter alter non tenetur reddere.

47 Quod si matrimonium verè esset validum, & coniux, qui exigitur, certo sciret validitatem, cum tunc petens haberet ius petendi, licèt ignoret, teneretur alter reddere; etsi enim illicite ob erroneam conscientiam peteret; tamen peteret verè sibi debitum cum ius petendi non tantum fundetur in bona fide, vel possessione, sed principaliter in ipso matrimonij valore. vt DD. à me *d* §. 51. *n.* 2018. relati, & latè probatum est *c. præcedenti n.* 147.

Si verò coniux retractet suam confessionem allegans tam graues rationes, seu coniecturas, & adeo verisimiles; vt alter coniux à quo exigitur debitum, teneatur credere, tunc iste tenetur reddere, quia iam alter ius petendi habet, seu reparauit tali retractatione; & idem si coniugi asserenti se fictè consensisse, alter temerariè credidit, ille retractet priorem confessionem; vt in vtroque casu Doctores, quos *d.* §. 51. *n.* 2019. allego. At si credidit probabiliter assertioni, non tenetur fidem adhibere, donec prima indicia euacuentur, vt iidem Doctores *d. n.* 2019. *citati* Qui etiam addunt, si per renocationem non conuincatur credere, sed adhuc dubitet, non teneri reddere, nisi alter de nouo consentiat, vel tollat impedimentum. 48

Quid autem si coniugi asserenti matrimonium esse nullum ob defectum sui consensus, vel ob impedimentum occultum sibi notum, alter verò credat, an tunc possit licitè petere, & reddere. 49

Sanchez, Gutierez & alij à me *d.* §. 51. *n.* 2020. *allegati* sentiunt, nec reddere, nec petere posse. Non petere, quia iam credit saltem probabiliter matrimonium esse nullum sine opinione oppositæ partis, vt supponitur, & ita procedunt tradita *suprà hoc cap. n* 37. & *d.* §. 51. *num* 1986. & *duobus sequentibus*. Quod etiam non possit reddere probatur; quia alter non habet ius petendi, cum sua assertione renuntiauerit iuri matrimonij, & consequenter negando debitum non exponit se periculo iniustitiæ; ratione cuius vitandi solùm tenetur reddere debitum; & cum non teneatur reddere, nec etiam licitè reddere potest stante illa credulitate probabili de nullitate matrimonij, alioqui ageret contra conscientiam iuxta tradita *hoc cap suprà d. numero.* 37. & *allegato* § 51. *citato numero* 1986.

At iuxta tradita *hoc cap. n* 38. & *d.* §. 51. *n* 1990. dici probabiliter potest, quod illi liceat petere, & reddere debitum, quamdiu nulla est certitudo de nullitate matrimonij, licet ob dictum alterius probabiliter credat matrimonium esse nullum, idque ob rationem ibidem allatam. 50

Verum si propter coniugis assertionem alter dubitat probabiliter de matrimonij valore non potest (vt etiam tradunt Sanchez, & alij Doctores à me *d.* §. 51. *n.* 2022. *allegati*) licitè petere, aut reddere, donec præmiserit sufficiens examen ad dubium vincẽdum. Non petere, quia in dubio ante præmissam diligentiam sufficientem agnoscendæ veritatis nõ licet vti re vt pluries in præcedentibus dictum est. Non reddere, quia alter non habet ius petendi, donec se retractet iuxta suprà dicta. Post factam autem sufficientem veritatis inquisitionem, manente adhuc dubio potest iuxta eosdem Doctores, & tradita suprà petere & reddere quia est in possessione bona fide inchoata, ac proinde postea plenè vti, vt *suprà hoc capite numero* 12. 51

Qua autem ratione quoties coniugi est illicita petitio debiti, ex eo quod est dubius de valore matrimonij, vel habet probabilem opinionem de illius nullitate, eidem sub mortali sit illicita delectatio partis sensitiuæ, & etiam illiciti sint tactus venerei. Latiùs explicaui *in d. opere variorum moralium tom.* 1. *allegato* §. 51. *n.* 2024. Ad ibi tradita recurrat lector; & ad tradita *infrà c.* 7. *n.* 203. 52

CAPVT

Digitized by Google

CAPVT III.

DE IMPEDIMENTO VSVS CONIVGALIS EX VOTO EMISSO.

SVMMARIVM

§. I.

Simplex votum castitatis perpetuæ, aut religionis, aut assumendi sacros Ordines, aut non contrahendi matrimonium impedit, sed ex natura sua non dirimit matrimonium n.2.

Quid de voto simplici castitatis in Societate IESV *post biennium. n.3.*

Post præfatum votum castitatis, &c. absque legitima dispensatione contrahere est peccatum mortale. n.4. tametsi votum esset conditionale n.7. & etiam si matrimonium medicorum iudicio ad corporalem salutem tuendam putaretur necessarium.n.8.

Quid si ligatus voto castitatis, &c. vrgetur grauibus stimulis carnis, & sæpè labatur, an tunc obligetur voto, & absque dispensatione possit nubere.n.9.& 10.

Vt ratione superuenientis difficultatis quis liberetur à promissione facta, quæ difficultas requiratur.n.11.

An, & quando mortaliter peccet, qui scienter contrahit matrimonium cum astricto voto castitatis, vel religionis, &c. n.12.13.& 14.

Habenti simplex votum castitatis, vel religionis, &c. interroganti an valeat matrimonium absque dispensatione celebratum cum tali voto, quomodo respondendum. n.15.

An liceat illi suadere matrimonium, si sæpius labatur in venerea.n.16.

Voto simplici castitatis, aut religionis, aut assumendi ordinis sacri, aut non nubendi astrictus absque dispensatione contrahens matrimonium animo ingrediendi religionem, aut non consummandi, an peccet mortaliter. n. 17.ad 29.

Quibus in casibus post tale votum possit licitè contrahere animo ingrediendi religionem. n.28.

Intellectus ad cap. commissum de sponsalibus*.n.18.& 29.*

Qui post votum simplex castitatis absque dispensatione contraxit matrimonium non eximitur ab obligatione voti, & potest absque mortali petere prima vice, neque deinceps. n.30 ad 33.

Procedit etiam in infideli post votum castitatis vxorem ducenti.n.34.

Procedit etiamsi vterque coniux ante matrimonium erat ligatus voto castitatis.n.35.

An aliquibus in casibus possit petere in gratiam alterius non astricti voto.n.37.

Confessarius hunc coniugem tali voto ligatum ignarum obligationis non petẽdi an teneatur admonere obligationis.ibid.

Quid de eo, qui habens votum virginitatis seruandæ absque dispensatione contraxit matrimonium.n.38.

Delectatio partis sensitiuæ, & tactus coniugi habenti votum castitatis an liceat; & quid de delectatione voluntatis.n.39.

Præfatus coniux ligatus voto castitatis emisso ante matrimonium fornicans cum alio, vel alia peccat peccato adulterij, & sacrilegij, & dissoluto præsenti matrimonio non potest absque dispensatione aliud contrahere, & tenetur seruare castitatem.n 40.

Quid de habente votum castitatis, qui ex metu graui incusso ad contrahendum, & consummandum matrimonium contraxit, & consummauit. ibid.

Coniux, qui post votum castitatis contraxit matrimonium, semel consũmato matrimonio, tenetur debitũ reddere alteri cõiugi petenti libero à voto, & etiã voti conscio.n.41.& 42.

An teneatur ante consummationem ingredi religionem, an verò possit etiam prima vice consummare matrimonium reddendo debitum, tametsi contraxerit animo ingrediendi religionem. n.43.& 44.

Quid de eo coniuge, qui post contractum matrimonium ante consummationem fecit votum simplex castitatis, an, & quando teneatur ingredi religionem n.45.

Voto assumendi ordines sacros astrictus, qui duxit vxorem an ante consummationem teneatur ingredi religionem.n.46.

Quid de eo, qui post votum nunquam nubendi contraxit matrimonium.n.47.

Coniux habens votum castitatis ante, vel post matrimonij contractum emissum, an possit reddere priori bimestri, & quando alter est adulter.n.49.

Coniux astrictus voto assumendi ordines sacros potest reddere, & petere licitè illo bimestri, & altero adulterante.n.50.

CAPVT III.

De impedimento petendi, seu exigendi, & reddendi debitum coniugale ex voto emisso ante, vel post matrimonium contractum.

DE hac materia Summistæ *v. Debitum coniugale, Impedimentum, Matrimonium, Votũ.* Nauarr. *in man c.16.n.30.& 31.* Couarr. *de sponsf.p.2.c.3 §.1.n 6.* Sanch. *lib 9.disp.33. & nonnullis sequentibus* Bas Pontius *lib.10.c.5.* Bonac. *eod.tract. q.3 punct.14.n 7. & de precept Decalogi disp.4.q.2.pun 3.§ 5* Hurtad. *de matr disp.10.diff.8.* Mart. Perez *de matr.disp.51.sect.4.5.& 6.* Aureola *de matr.q.10. sect 4.* Castr. Palaus *de matr par tter agens p.5.tr.28.disp 2 puncto 4.§.7.& 8.* Sayrus *lib.6 clauu c.11.à n.11.* Lessius *de iust & iure lib 2. c.41 dub.6 à n.50.* Azonus *1.p.lib.11.c 21ẽ* Coninch *de Sacram.disp.33.dub.5.6. & 7 à n 32.* Reginaldus *in praxi for.pœnit.lib.31.n.350.& seqq.* P. Layman *lib.5. Theol mor. tr.10.p.4.c.1.* Rebellus *de oblig.iustit.p.2. lib.3.q.17.* Villalob.*in sum. Theol p.1.tract 13 diff 53.& 54.* Filliucius *tom.1.tract.10.n.312.& 313.* Ægid. Trullench *in decalogum tom.1 lib.2. cap.2. dub.25.* Leandrus Discalceatus *de sacram. p.2. tract.9. q.64.* cum pluribus sequentibus, & innumeri alij Summistæ, Theologi, & Iurisperiti à Sanchez relati.

§. I.

An, & quomodo votum simplex castitatis, vel religionis, vel assumendi sacros Ordines emissum ante matrimonij contractum absque dispensatione voti initum impediat vsum matrimonij, seu petitionem, & redditionem debiti coniugalis.

2 NOnnulla præmittenda sunt, & postea deueniendum ad explicationem difficultatis propositæ.

Prædictum votum impedit, sed non dirimit matrimonium.

Primò igitur certum est, quod licet simplex votum castitatis, aut religionis impediat contrahere matrimonium, non tamen impedit ex natura sua matrimonij valorem, si cum tali voto etiam ab vtroque coniuge emisso matrimonium ipsum ineatur, vt manifestè constat *ex c. consuluit, ex c. rursus qui clerici, vel vouentes, ex c. vn. de voto in 6. ex can. vlt & can. quidam d. 27. & aliis sacris canonibus* à Sanchez *lib. 7. de matr. disp. 11. n. 4. relatis*, & tradunt communiter Doctores, qui infrà allegantur, & alij, quos loco citato refert Sanchez. Huius autem rationem hîc omitto, cum illam latè explicatam posuerim in priori tractatu de contractu matrimonij *c. 10. n. 224.* Et idem dicendum iuxta eosdem DD. de voto nō contrahendi matrimonium, scilicet impedire contrahi matrimonium, non verò illius valorem impedire, vt iidem DD. communiter.

3 Dixi *ex natura sua:* quia ex Constitutione Gregorij XIII. *edita de anno* 1584. incipiente *Ascendente Domino in nauiculam*, votum simplex castitatis in Societate IESV post biennium probationis in illa iuxta eiusdem morem emissum habet dirimere matrimonium postea initum.

Astrictus voto simplici castitatis, aut religionis, aut ascendendi ad Ordines, vel non nubendi, absque dispensatione contrahens matrimonium absolutè peccat mortaliter, & quid si vrgeatur vehementibus stimulis carnis.

4 Præterea certum est astrictum voto simplici castitatis, si sine dispensatione legitima contrahat matrimonium absolutè, seu animo implicito, vel explicito consummandi matrimonium, peccare mortaliter. Ita DD. communiter. Quorum plures referūt Sayr. *lib. 6. clauis c. 1. n. 33.* Azot. *p. 1. lib. 12. c. 22. q. 1.* Sanch. *de matrim. lib. 1. disp. 43. n. 7.* Gutier. *loco infrà cit.* Idem tradunt Nauarr. *in man. c. 12. n. 16.* Sayr. Azot. *locis citatis.* Sanch. *loco cit. & lib. 7 de matr. disp. 11. n. 4. & seqq. & in sum. lib. 4 c. 21. n. 2.* Gutierez *de matr. c. 85. n. 1.* Rebellus *de oblig. iust. p. 2. lib. 3 q. 17. sect. 1.* Lessius *de iustit. lib. 4. c. 41. dub. 6.* Reginaldus *lib. 31. n. 284.* Ægid. Coninch *de Sacram. disp. 23. dub. 3. disp 30. n. 3. & disp. 34. dub. 5.* Filliucius *tom. 1. tr. 10. cap. 9. n. 275.* Bonacina *de matr. q. 3. c. 14. n. 7. & de præcept. decal. disp. 4 q. 2. puncto 5. §. 5. n. 11.* Villalobos *in sum. tom. 1. tr. 13. diffic. 53.* Basilius Pontius *de matr. lib. 6. c. 12. n. 1. & 5.* Hurtadus *de matr. disp. 25. n. 4.* Castrus Palaus *p. 5. tract. 28. disp. 4. puncto 2. §. 1. n. 12* Raphaël Auersa *de matr. q. 10. sect. 4.* Martinus Perez *de matr. disp. 23. sect. 4.* Ægidius Trullench *in decalog. tom. 1. lib. 2. c. 2. dub. 25. n. 1.* & Leandrus Discalceatus *de sacr. tom. 2 tr. 9. disp. 2. q 4. & disp. 23. §. 5. q. 1.* Probatur, quia contrahere matrimonium post votum simplex castitatis est contra votum, & fidem Deo datam in re graui. Per votum enim castitatis absolutum corpus vouentis Deo consecratur, & contrahitur obligatio abstinendi ab omni copula carnali, per matrimonium verò corpus contrahentis quoad eius dominium traditur alteri contrahenti; & contrahitur obligatio ad carnalem copulam; ergo violatur votum in re graui.

Idem dicendum de eo, qui absque dispensatione contrahit absolutè matrimonium post votum religionis, aut assumendi sacros ordines. Is enim etiam agit contra votum in re graui; cum matrimonium repugnet statui religionis & clericatus, & consequenter ad impletioni eorundem votorum. Ita iidem Doctores. 5

Idem multo magis dicendum de contrahente matrimonium absque dispensatione post votum absolutum non nubendi; cum huiusmodi votum directè opponatur matrimonio. ita iidem Doctores. 6

Ampliatur, vt sit peccatum mortale absque dispensatione contrahere matrimonium post votum castitatis, vel religionis, vel assumendi ordines sacros vel non nubendi, tametsi votum fuerit conditionale & dilatum in tempus futurum, v. g. promissa castitas si aliquid fuerit obtentū; vel religiosi status, seu sacrorū ordinum assumptio Deo promissa, cum studia fuerint consummata; aut cum parentes obierint, aut beneficium fuerit obtentum. Quia licet huiusmodi vota conditionalia non obligent perfectè, donec conditio ponatur, seu purificetur, obligant tamen, ne illis astrictus se incapacem, & inhabilem reddat ad eorum executionem; seu implementum. Ita post Abulensem Sanchez *d. disp 11. n. 7.* & post Sanch. Gutieres *d. cap. 85 num. 3. fine.* Basilius Pontius *d. cap. 12. n. 11.* Reginaldus *d. lib. 31. num. 185.* Castrus Palaus *d. §. 1. n. 12.* Auersa *d. sect. 4.* 7

Ampliatur secundò, vt astrictus simplici voto castitatis, vel religionis, vel ascendendi ad ordines sacros, vel non nubendi citra culpā mortalē non possit absque dispensatione matrimoniū contrahere; etiāsi id medicorum iudicio ad corporalem salutem tuendam putaretur necessarium; cum multis aliis medicinis possit illi consuli, & à præsentaneo morbo salus obtineri. Ita Sanchez *lib. 4. sum. cap. 21. n. 3.* & post eum Trullench *loco citato; imò idem* Sanchez *d. num. 3. & de matrim. lib. 8. disp 20. numero 26.* refert plures Doctores existimantes hoc non præbere sufficientem causam dispensandi in huiusmodi votis, licet simplicibus; Quamuis ipse contrarium sentiat. 8

Quamuis verò aliqui existiment adstrictum voto castitatis, vel religionis, vel ascendendi ad ordines sacros, vel non nubendi, non obligari voto; si vehementibus carnis stimulis vrgeatur, vt sæpissimè succumbat, ac tentationi consentiat, non solum si talis difficultas se continendi, seu periculum incontinentiæ præcedat votum, sed etiamsi subsequatur. Ita Valentia, & Petr. Ledesma relati à Sanchez *lib. 4. summ. c. 8. n. 9.* Layman *lib. 5. tract. 10. p. 3. cap. 1. n. 12.* Bonacina *d. disp. 4. q. 2. p. 1. num. 16.* Homobonus *volum. 1. consult. mor. p. 2. resp. 18.* & Leandrus Discalceatus *dict. tract. 9. disp. 23. q. 2. & 3.* Ex quibus tamen Petrus Ledesma, & Bonacina non obstante voti nullitate, seu quod tale votum in simili casu non obliget, aiunt nihilominus huiusmodi vouentem patientem incontinentiam teneri petere dispensationem antequam matrimonium ineat: Quod dictum certè non videtur vllo modo subsistere, nam si votum est irritum, seu non obligat vouentem in tali casu, nulla etiam dispensatione opus est ad matrimonium ineundum. Igitur quod vbi grauissimas difficultates in seruanda castitate experitur, & sæpius labitur, vouens non obligetur ad abstinendum à matrimonio, & consequenter absque vlla dispensatione possit illud contrahere: Probatur primò, quando votū antecedit illa difficultas se continendi, quia votum est de meliori bono, in prædicto autem casu melius, & salubrius est patienti 9

patienti

Digitized by Google

tienti talem difficultatem, & sæpius contra castitatem peccanti nubere, vnde si voueret contrahere matrimonium ad euitanda peccata illa contra castitatem, votum esset validum, vt tradunt communiter DD. & notauit Sanchez *d. cap* 8. *n.* 53. Secundò, quando illa difficultas subsequitur votum, probetur tum eodem argumento, quod votum est de meliori bono; sæpius autem peccanti contra castitatem melius est nubere, quam vri. 1. ad Cor. 7. tum quia talis non videtur se voluisse obligare, vt tali casu castitatem seruaret, nam si prius expertus esset talem difficultatem se continendi, nullo modo aliquod ex præfatis votis emisisset. Et hanc sententiam Leandrus *d. q.* 3. existimat quoad vtramque partem probabilem, nō solum speculatiuè ob efficaciam rationum; sed etiam practicè, & sic in vsu tutam. Neque ex hac opinione ait posse sequi incontinētia aliqua, maláve, aut scandala, quę ex aliis opinionibus (inquit) circa materiam grauissimam versantibus sequi non possint. Etenim (subdit) possunt ab omnibus, & tam ab aliis, quàm ab ista oriri, si circumstantiæ requisitæ non obseruentur; minimè verò si tales obseruentur circumstantiæ. Quarum vna (addit) in præsentiarum erit, si non cuiusquam iudicio quantumuis moraliter certo relinquatur; an voventi omnibus consideratis hic, & nunc salubrius, & expedientius sit matrimonium; sed maturo iudicio pij, & prudentis confessarij.

10 Nihilominus ampliatur tertiò contra præfatos Doctores, vt is, qui vouit castitatem, aut aliquod aliud ex prædictis votis emisit, eodem voto obligetur, nec absque dispensatione possit licitè matrimoniū contrahere non obstantibus vehementibus carnis stimulis, & maximis difficultatibus seruandi castitatē siue præcedentibus, siue sequentibus votum. Ita Sanchez *de matr lib* 7. *d. disp.* 11. *n.* 9. *& lib.* 4 *sum. c.* 8 *n.* 10. Gutier. *d c* 85 *n.* 4. Basilius, Reginald. Bonac. Perez, Castrus Palaus, Diana, Auersa, Trullench *locis suprà allegatis*, & Coninch *de sacr. disp.* 30. *n.* 28. Hancque conclusionē Sanchez *d. disp.* 11. *n.* 9. dicit esse certissimam, & *d c.* 8. *n* 10. ait se non credere virum aliquem doctum & pium ausum fuisse huiusmodi vouentem à voti obligatione eximere, & Coninch dicit esse communem Doctorum. Probatur, quia castitas, seu status cœlibatus, religionis, & sacri Ordinis est tantæ excellentię, & perfectionis, & dignitatis, vt etiam expetendus sit per summas difficultates, quas meritò ob illum assequendum quis superare debet; & maximè cum absolutè auxilio diuinæ gratiæ, quæ ei non deerit, orationibus, ieiuniis, aliisq; pœnitentiæ operibus, & sacramentorū frequentia superari queant. Confirmatur ex cōmuni vsu Ecclesiæ, nam quantumuis quis maximas patiatur difficultates se continendi, si voueret castitatē aut religionis ingressum, vel antea vouit, semper solet à S. Pontifice dispensationem impetrare, quæ etiā illi non conceditur, nisi rigidissima commutatione iniuncta, vt etiam vtroque loco notauit Sanch. Præterea confirmatur, quia si liceret in praxim reducere contrariā sententiam aperiretur via ad facillimam prædictorū votorum violationem cum priuato vouentis damno, & communi etiam Ecclesiæ scandalo, & malo; nam deprauata cupiditas, & vehemens ad libidinem hominis natura corrupta propensio plurimos falleret falsò existimantes, se continere nō posse; ex quo plurima merita & egregia opera non solum vouenti, sed & Ecclesiæ vtilissima impedirentur. Propterea iudiciū, an omnibus consideratis hic & nunc melius gratiusque Deo sit obseruare votum, vel coniugalem statū assumere, debuit soli superior Ecclesiastico relinqui; sicque sēper censendū melius, & gratius Deo obseruare votum, donec superior ipse dispenset: Quare illa maxima se continendi difficultas solum est sufficiens causa dispēsationis, vt præfati omnes DD. Hinc

11 Ad primam rationem contrariæ sententiæ respondetur votum castitatis, &c esse de meliori bono; cum sit de opere excellentissimæ perfectionis, quod non obstantibus illis difficultatibus facere potest vouens, si vult, vt dictū est; licet etiam ratio euitandi periculū incontinentiæ, in eo, qui vrgetur vehemētibus carnis stimulis, ac sæpius labitur sit bonum sufficiens ad valorem voti de matrimonio ad illum finem contrahēdo, si nullo ex aliis prædictis votis sit iam adstrictus. Hinc ad primam partem secundi argumenti Respondetur astricto voto castitatis absolutè melius esse seruare castitatem promissam, vtpote rem optimam sibi, quod & facere potest, vt dictum est. Ad secundā partem eiusdem argumenti respondetur talem vouentem secundum communem vouentium intentionem censeri se obligasse, vt castitatem in eo casu seruaret, quia communiter in vouentium potestate est, illas difficultates euitare, vitando occasiones, & etiam exercendo se in ieiuniis, & orationibus, ac Sacramentorum frequentia, & correspondendo auxilio diuinæ gratiæ, quæ vouenti non deest; quod si prædicta nolit exequi ad tentationibus resistendum, sibi, non rei difficultati imputet, non enim ob suam inordinatā volūtatem acquirit ius frangendi sua vota. Ad huius responsionis maiorem euidentiam Coninch *d disp.* 30. *n.* 28. notat, quod vt quis liberetur promissione etiam homini facta, non sufficit omnis talis difficultas de nouo occurrens, quæ si fuisset ab initio præuisa deterruisset alterum à promittendo, sed necessariò requiritur talis, quam promissarius non potest tollere, & quæ præuisa communiter cordatum quemque à promittendo auerteret; in præsenti autem casu difficultates seruandi castitatem absolutè tolli possunt, vt suprà dictum est, & viri cordati, & timorati considerantes castitatis excellentiam, meritum, & præmium à Deo propositum castitatem illi promissam seruantibus diuinæ gratiæ auxilio adiuti tales difficultates superant; nec propter eas illos pœnitet votum emisisse. Plura videantur apud Sanchez, & Coninch.

An, & quando mortaliter peccet, qui scienter contrahit matrimonium cum astricto voto castitatis, vel religionis, aut ordinis sacri assumendi, vel non nubendi.

12 Certum est tertiò, eum, qui sciens illorum votum contrahit cū astrictis aliquo ex dictis votis castitatis, aut religionis, aut assumendi sacros Ordines, aut non nubendi, quando eos ad matrimonium inducit absolutè, vt secū contrahant, peccare mortaliter, licet alioqui illi sint parati contrahere, ita DD. cōmuniter *suprà*, & *infrà* allegati. Petit enim ab illis actum, quem non possunt bene exercere, cum illi, qui tali tenentur voto non possint absque peccato mortali nubere nō obtenta prius voti dispēsatione; idque confirmāt latè tradita à me *in* 3. *to mor. var. tit.* 9. *n.* 344 *ad* 348. Vbi de eo, qui in die ieiunij inuitat & inducit alterum, quem scit obligari ad ieiunium, ad cœnandum.

13 Quid verò si ipsi præfatis votis castitatis, vel religionis adstricti petant matrimonium, an qui sciens illorum votum matrimonium ab illis sponte oblatum possit licitè acceptare, & cum iis contrahere. Videtur posse affirmari, quia sæpè licitè accipiuntur quædam ab iis, qui illicitè dant, vt ex fructibus beneficij acquisita superflua donata, vel relicta à beneficiario in vsus profanos, supposito quod sit eorundē fructuū dominus, nequeat tamen de illis superfluis licitè disponere in vsus profanos, de quo Lessius *lib.* 2. *c.* 19. *n.* 48. & ego in *tom.* 2. *var. mor. tit.* 1. & vsus matrimonij sæpè acceptatur licitè, licet petens illicitè petat, vt cōstat ex traditis *suprà c.* 1 & in hoc casu acceptās matrimoniū spōtè oblatū, & contrahens nō videtur nec causa peccati

alterius, nec ad illud cooperari. Et alicui fortè videri posset ita sentire Pontium *loco suprà citato*, cum loquatur solum de inducente, & petente matrimonium à talibus.

14 Nihilominus dicendum scienter contrahentem cum habente votum perpetuæ castitatis, aut religionis, aut sacri ordinis assumendi, aut non nubendi peccare mortaliter, tametsi is præueniat, & offerat matrimonium. Ita Glossa, Turrecremata id à contrario sensu colligentes ex can. *nos nouimus, verbo sciens* 17 q. 2. Syluest. Astensis, Nauarr. Greg. Lopez, & alij *relati* à Sanch. *lib. 7. de matr. d. disp.* 11. *n.* 11. Gutierez *d. c.* 85. *n.* 2. Reginaldus *d. lib.* 31. *n.* 185. Coninch *d. disp.* 30. *n.* 35. Perez *d sect.* 4. *n.* 11. & 12. & Trullench *in decalog. tom.* 1. *lib.* 2 *c.* 2. *dub.* 25 *n.* 2. Probat Sanch. quia illud votum est impedimentum speciale matrimonij, vt est contractus, qui inter duos necessariò debet consistere, ac proindè vtrumque contrahentē afficit, & impedit, ita quod in neutro contrahente debet esse impedimentū impediens, vel dirimens, vt iustus, & licitus sit matrimonij contractus. Quare licet cesset cooperatio, cum astrictus voto est paratus, & inducit alterum ei spōte offerens matrimonium, qui vt suæ vtilitati consulat, acceptat; non cessat tamen ratio peccati, eo quod contrauenitur impedimento impedienti. Vnde diuersa est ratio contrahentis cum excommunicato spontè offerente matrimonium; quia excommunicatio non est speciale impedimentum matrimonij, sed sicut peccatum mortale impedit omnium sacramentorum receptionem ratione indignitatis recipiētis; ita etiam excommunicatio ex speciali statuto Ecclesiæ, quæ sic voluit ob reuerentiam tanti Sacramenti, ideo cum non sit speciale impedimentum matrimonij, vt contractus est, sed solum vt sacramentū est, id impedimentum non afficit vtrumque contrahentem; & ita nisi alter inducat excommunicatum non peccat contrahendo cum ipso. Coninch vero aliter probat, quia etsi ligatus aliquo ex prædictis votis, cum quo alter contrahit, spontè se offerat ad contrahendum, alter tamen contrahens vsurpat sibi rem alteri obligatam, quam ille validè offerre non potest, nec alterius potestati subducere, nisi idem contrahens obligationē acceptando eam sibi vsurpet; atque ita directè etiam alteri iniuriam infert. Secùs autē esset (notat idem Coninck) si alteri tantùm esset matrimonium illicitum ob personalē prohibitionē; quia hæc non afficit non prohibitū; atque adeo si iste non inducat, sed tantum acceptet matrimonium ab eo oblatum, quia ita sibi expedit, non peccat, nec cooperatur illius peccato; vt in similibus ostensum est *capite primo*.

Habenti simplex votum castitatis, vel religionis vel sacri ordinis assumendi, vel non nubendi, interroganti, an valeat matrimonium cum his celebratum, quomodo respondendum; & an liceat illi suadere matrimonium, si sæpius labatur in venerea.

15 Qualiter autem astricto voto simplici castitatis, vel Religionis &c. interroganti, an eo voto non obstante possit validè contrahere matrimonium sit respondendum. Quidam à Sanchez *d. disp.* 11. *n.* 12. Gut. *d. c.* 85. *n.* 5. & à Leandro Discalc. *d tr.* 9. *d. sp* 23 *q.* 5. relati dixerunt respondendum, fore inualidum; quod tamen esset mendacium, & ideo à tali responsione cauendum. Basil. Pontius *d. c.* 12. *n.* 12. (cuius dictum vt probabilius approbat Leandrus *d q.* 5.) dicit posse responderi matrimonium cum peccato grauissimo validè tamen contrahi, in hócque ait nullum scrupulum esse; cum parum referat, quod alius ex tali responso sumat occasionem contrahendi cum peccato, aliàs siquidem idem damnum sequitur, (inquit) si eadem doctrina materna lingua scribatur, in qua addiscere possint contrahentes. Clariùs, & aptiùs Sanch. *d. n.* 12. & *lib.* 4. *sum. d. c.* 21. *n.* 6. & post eum Gutierez *cit. n.* 6. & Valeriùs Reginaldus *d. lib.* 31. *n.* 186. aiunt prudenter reludendam interrogationem cauta respōsione celando veritatem absque mendacio, scilicet, respondendo grauissimū, & sacrilegiū esse contrahere cū tali voto; & ex huiusmodi sacrilego matrimonio infelices admodum, ac Dei supplicia posse iure optimo timeri, atque ita diuertendo in alium sermonem, oblicisceretur interrogans directæ responsionis. Lex enim charitatis non solum præscribit ne proximo præbeamus occasionem peccati, sed etiam vt ab eo auertamus, quantum possumus. Quod si non detur commoditas tacendi veritatem, diuersióque non sufficiat, vt interrogans desistat; respondere veritatem dicendo validū fore matrimoniū, sed grauissimum sacrilegij peccatum, nulla est culpa scandali aut occasionis datæ peccandi; quia proposita grauitate peccati non datur occasio ruinæ, sed potiùs cauendi ruinam. Nequè doctrina de validitate matrimonij non impedita per simplex votum est de se prouocatiua ad peccandum; alioqui non liceret eam in libris tradere; quodque ea quis ad peccatum abutatur, ex ipsius sola malitia prouenit. Addit ergo Sanch. quod erit culpa venialis, quando valdè commodè potest interrogatus eludi; & interrogato occurrit modus id efficiendi. Dicit tamen, quod nuquam erit mortalis culpa, nisi quando in respondente adest malitia; scilicet quia tali tempore, & forma respondet, vt alter credere possit eum velle, vt non obstante voto contrahat matrimonium; atque ita respondendi modus sit quædam tacita inductio.

16 An verò eidem habenti simplex votum castitatis, vel aliud ex votis impedientibus matrimonium, qui venereis vexatus tentationibus pro fragilitate facilè labitur, nec alia via seu aliis remediis illi succurri possit, liceat suadere, vt matrimonium ineat; de hac difficultate, ac difficultate generali, an possit consuli minùs malum ad euitandum maius ei, qui paratus est maius peccatum committere, latè Sanch. *d. disp.* 11. *à n.* 14. & post Gutierez *d c.* 85 *n.* 6. *ad finem* & Basilius Pontius *de matrim. lib.* 5. *cap.* 18. & *lib.* 6. *d. c.* 12. *num.* 13. Et quoad hanc particularem difficultatem supponentes contra nonnullos licitum esse in genere loquendo suadere minùs malum parato, & actualiter volenti committere maius malum, à quo aliâ viâ nequeat auerti. Sanchez *d disp.* 11. *num.* 29. & *lib.* 4. *sum. d cap.* 21. *n.* 7. respondet, quod & moraliter loquendo, & in plurimum nunquam licet consulere ligato his votis passimque in venerea labenti, vt minùs malū perpetret incundo matrimonium; nihilominus si eisdem votis adstrictus ita malo inhæreat, vt nec dispensationem voti petere vellet, neque à venereis desistere sed omnino paratus esset ad illis vacandum, speratetúrque matrimonio inito illi malo consultum fore licetet id minus malum consulere. Et hoc idem docent Gutierez *d. n.* 6. Fagundez *in decalog. lib.* 4. *c* 1. *n.* 16. Basil. Pontius (cui adhæret Leander Discalc. allegata *disp.* 23. *q.* 7.) *d. c.* 12. *n.* 13. hanc specialem responsionem ex illa doctrina generali supposita inferens his verbis. *Homini, qui tenetur voto castitatis parato plura committere peccata contra votum pro fragilitate sua, si alia via citò illi succurri non possit, consuli potest tanquam minus malum, vt contrahat matrimonium; cum in eo contrahendo tantum vnum peccatum committat, vitet plurima, & post contractum matrimonium facilius fit impetratio dispensationis voti in ordine ad petendum debitum.* Plura videantur apud Sanchez & Pontium *locis citatis*, & apud Fagundez *d. c.* 1. *à n.* 15. *ad* 18.

Ligatus

Digitized by Google

Ligatus voto simplici castitatis perpetuæ, aut religionis, aut assumendi ordines sacros, aut non nubendi, si absque dispensatione contrahat matrimonium animo ingrediendi religionem ante consummationem, an peccet mortaliter.

Et prædicta quando is, qui ligatus est simplici voto perpetuæ castitatis, vel religionis, aut sacri ordinis assumendi, vel non nubendi absque dispensatione contrahit absolutè matrimonium. Cæterum grauis difficultas est, an adstrictus aliquo ex præfatis votis non obtenta prius dispensatione possit licitè, & absque peccato saltem mortali contrahere matrimonium animo illud non consummandi, sed ingrediendi primo tempore religionem. Circa quam difficultatem variæ sunt Doctorum sententiæ.

17 Aliqui ergo (& sit prima sententia) loquentes de astricto voto castitatis asserunt, illum non peccare mortaliter, si contrahat matrimonium animo firmissimo non consummandi matrimonium, sed ingrediendi religionem suo tempore ante consummationem, etiamsi alter contrahens eius votum, & animum ignotet. Ita Guilielmus Atinodorensis, Scotus, Maior, Paludanus, Angelus, Caietanus, Iosephus Angles, Petr. Ledesma, Tabiena, Calderinus à Sayro, Azorio, Sanchez, Gutierez, & Lessio, *locis infrà allegatis relati*; & loquentes de astricto voto religionis emisso post sponsalia præsertim iurata, eum non peccare mortaliter contrahendo matrimonium animo ingrediendi religionem ante consummationum docuerunt Antonius de Buttio, Alexander de Næuo, & Petrus Ledesma, quos Sanchez *de matr. lib. 1. disp. 43. num. 6.* & Gutierez *cap. 25. num. 2.* referunt. Imò ad id teneri, cum possit satisfacere iuramento contrahendo cum sponsa, & etiam implere votum religionis ingrediendo intra primum bimestre tradidere Ricchardus, Nauarrus, Ledesma Maiolus, Ioseph Angles, & Vega, quos refert Sanchez *d. disp. 23. num. 2.* loquens autem de eo qui habet votum simplex religionis, & castitatis, seu cœlibatus; illum posse licitè contrahere matrimonium absque animo consummandi, eo, quod non sit contra votum, quia post matrimonium ratum potest impleri absolutè, tenet Hurtadus *de matr. disp. 25. diffi. 25. num. 4.* Denique Stephanus Baunes *de sacramentis tract. 12. de impedimentis matrimonij non dirimentibus, versiculo, nihilominus*, absolutè asserit nullo modo peccare eum, qui cum voto non nubendi, aut castitatis, aut religionis contrahit matrimonium absque animo consummandi, sed religionem ingrediendi. Et idem Hurtadus, Baunes, & etiam cæteri Doctores præallegati sentiunt de ligato voto assumendi ordines sacros ducente vxorem eodem animo ingrediendi religionem ante consummationem, ob rationem, de qua infra.

18 Probatur hæc sententia primò, quia quoties quis vtitur iure suo, nullam alteri infert iniuriam, culpamuè aliquam iniustitiæ committit, at quiuis ex Ecclesiæ instituto ante matrimonij consummationem habet ius ingrediendi religionem, vt supra capite primo ostensum est. Secundò, quia matrimonij contractus secundum se non opponitur voto castitatis, vel religionis, sed tantum eius consummatio in actu, vel in intentione; alioqui B. Virgo contrahendo cum S. Ioseph egisset contra suum votum castitatis; & etiam nullo in casu post votum castitatis, vel religionis liceret contrahere matrimonium animo non consummandi contra dicenda infra. Confirmatur, quia contrahentes, dum contrahunt, non intendunt sibi imponere necessitatem consummandi, sed in contractu ex parte vtriusque subintelligitur conditio consummandi, nisi religionem fuerit ingressus. Hinc tertiò probatur, quia matrimonij contractus seclusa consummatione non impedit religionis ingressum, & consequenter nec sacrorum ordinum assumptionem, nec castitatem, seu cælibatum; ergo prædictis votis adstrictus illis non impeditur matrimonium contrahere, nec peccat contrahendo animo ingrediendi religionem. Neque dicatur, licet non peccet contra votum, peccare tamen iniuriam inferendo alteri coniugi, qui si sciret illius animum ingrediendi religionem post contractum non contraheret. Nam primò respondetur iuxta dicta nullam inferre iniuriam, cum vtatur iure suo. Secundò, quia cum actus ex se non est contra iustitiam, animus quo fit non infert iniuriam, cum intus maneat; ingredi autem religionem post matrimonium ratum non est contra iustitiam, quare nec contrahere cum eo animo. Tertiò, quia aliàs, qui tali animo contraxisset matrimonium, non posset postea religionem intrare. Denique in casu voti religionis emissi post sponsalia, probatur hæc sententia ex cap. *commissum, de sponsalibus*, vbi summus Pontifex dicit, eum, qui iurauerat puellæ sponsalia, & postea elegerat, & volebat ingredi religionem, tutius facturum, si antea contraheret, & postea ingrederetur religionem; & hunc fecisse votum videtur apertè colligi ex illis verbis textus, *priuata lege ductus ad frugem melioris vitæ suspirat.* Quando votum sit priuata lex. Hæc quoad primam sententiam, quam probabilem dicit etiam Sanchz *dict. disp. 43. num. 6. fine*, & etiam Diana *part. 3. tract. 4. resolut. 281.*

Secunda sententia est Basilij Pontij *lib. 6. de matr. cap. 12.* vbi resoluit difficultatem pluribus dictis. Igitur Primò dicit *num. 4.* si post votum castitatis ab altero emissum vterque contrahat cum expressa conditione non consummandi, vel alter, qui non tenetur voto castitatis, & ipse faciat votum castitatis, vel copiam adimpletionis voti, & separandi thorum, & faciendi omnia, quæ pertinent ad adimpletionē voti, licitè, & absque peccato contrahitur. Basilium ad verbum sequitur Martinus Perez *de matr. disp 23. sect. 4. num. 3.* nituntur ratione, de qua supra, scilicet, quod votum castitatis eatenus est impedimentum ad contrahendum, & ad volendum contrahere, quatenus est in ordine ad violandam castitatem, vel cum periculo castitatis: Idem sentit Auersa *q. 10. sect. 4. versic. si quis vero*, vbi ait, quod voto castitatis adstrictus contrahens animo non consummandi consentiente in hoc altero coniuge, aut etiam simili voto se obligante ad perpetuam continentiam non peccet contrahendo, dummodo absit periculum copulæ, quia sic non agit contra castitatem; & tale dicit fuisse Matrimonium Beatissimæ Virginis, & Sancti Ioseph. Ita etiam sentire Rebellum *de oblig. iustit. p. 2. lib. 3 q. 17. n. 2.* scilicet non peccare astrictum voto simplici castitatis si inferatur matrimonio conditio de continendo tradit Pontius eodem *num. 4* fine. Sed Rebellus id dicit attenta tantum ratione quarta pro sequenti sententia adducta, secus attentis aliis tribus rationibus ab eodem adductis. Hic etiam aduertendum duxi, conditionem de non consummando matrimonium, seu de continendo insertam contractui matrimonij esse contra matrimonij substantiam, illudue reddere nullum, vt latè contra eosdem Pontium, & Rebellum probaui *in priori tractatu de contractu matrimonij cap. 10. à n. 216. ad 127. & n. 219.* probaui etiam nullum esse contractum his celebratum verbis, *contraho tecum, si voueas nunquam petere, vel reddere* 19

Secundò dicit idem Pontius *d. cap. 12. num. 5.* quod si quis ligatus voto non contrahendi matrimonium absque dispensatione contrahit; peccat mortaliter 20

directè contra votum, quamuis habeat animum non consummandi; quia, inquit, agit contra votum, nam etsi habeat animum non consummandi, in ipso tamen contractu violatum est votum; ita etiam Martinus Perez *d. sect.* 4. *n.* 6. & Auersa *etiam d. sect.* 4. *versic. sed dicendum fine.*

21 Tertiò eodem *num.* 5. dicit Pontius habentem votum de suscipiendo ordine sacro inscia coniuge contrahentem cum illa peccare mortaliter; quia se exponit periculo non implendi votum, cum semel contracto matrimonio non possit ad sacros ordines conuolare sine consensu côiugis, vt definitum est in Extrau. *Antiqua, Ioan. XXII. de voto.* In eo enim (subdit) differt à transitu ad religionem; & grauem iniuriam irrogatet coniugi, cum per ordinem non dissoluatur coniugium. Idem iisdem verbis tradit Perez *d. sect.* 4. *n* 7. & etiam loco citato Auersa dicens, quòd talis peccaret directè contra votum, dum contraheret, qui sic se inhabilem redderet ad suscipiendum ordinem sacrum, ad quem admitti non potest sine consensu alterius coniugis. Verum supposita doctrina eorundem Pontij, & Perez, de qua *num. sequenti*, & tradita est in prima sententia, quod astrictus voto religionis non peccet contrahendo animo ingrediendi religionem, neque peccabit astrictus voto assumendi ordines sacros contrahens animo ingrediendi religionem, & in ea profitendi, quia tunc matrimonium nullum ponit impedimentum obseruationi voti, cum factus religiosus sit habilis ad ordines assumendos, possitque assumere sine alterius coniugis licentia.

22 Quartò *eodem num.* 5. Pontius dicit, astrictum voto religionis, si absit periculum remanendi in sæculo, & consummandi contrahendo non peccare mortaliter contra votum; quia, vt in probatione primæ sententiæ dictum est, iure ipso concessum est bimestre ad trasfeundum ad religionem: Ac proinde potest implere votum, & aliàs coniugi ignaro nullam facit iniuriam, cum vtatur iure suo, vt *suprà num.* 18. dictum est. Quare (ait) solùm erit otiositas quædam actus, & contractus, in quo secluso periculo consummandi nulla apparet culpa mortalis. Ita etiam iisdem verbis Perez *d. sect* 4. *n.* 8.

23 Quinto eodem *n* 5. idem Pontius dicit, quod astrictus tantum voto castitatis contrahens cum ea, quæ ignorabat votum, & sine conditione mutua seruandi castitatem peccat mortaliter. Rationem adducit, quia cum votum sit castitatis, non religionis exponit se periculo violandi votum, si contrahit absque animo transeundi ad religionem ante consummationem. Nam matrimonium communi modo contractum est in ordine ad copulam, quæ illi, qui tenetur voto, non licet. At verò (subdit Pontius) si eum animum habeat, & aliàs non sit periculum non transeundi ad religionem, non erit peccatum mortale contrahere cum eo animo, quia contractus matrimonij sic celebratus non pugnat cum voto castitatis iuxta superius tradita. Ita Pontius, & post eum præfatus Martinus Perez. Qui omnia, quæ ibi dicit sumpsit ex eodem Pontio.

24 Tertia, & magis communis, & longè probabilior sentẽtia asserit prædicta vota simplicia castitatis, perpetuæ religionis, assumendi ordines sacros, & non nubendi omnino impedire matrimonium, & illis ligatos ineuntes matrimonij cõtractum peccare mortaliter, tametsi contrahant absque animo consummandi, vel cum intentione transeundi ad religionem ante consummationem, etiamsi votum sit emissum post sponsalia, siue is, qui voto tenetur contrahat altero coniuge ignaro, siue illo consentiente, & etiam statim votum emittente non consummando. Ita Glossa *in dict. cap. commissum, verbo, tutius, ibidem* Hostiensis, Butrius Io. Andreas, Præpositus; Item M. Antonius Cuccus. D. Bonauentura, Ricchardus, D. Sotus, Adrianus, Syluester, Rosella, Tabiena, Pet. Soto, Nauarrus, Beia, Ledesma, Manuel, Corduba, Henriquez, Vega, quos referunt, & sequuntur Sayrus, Azorius, Gutierez *locis suprà n.* 17. *citatis*, & Sanchez *d. disp.* 43. *num.* 5. & 10. Ita idem Sanchez *de matr. lib.* 7. *disp.* 11. *num.* 8 & *lib.* 4. *sum. cap.* 21. *num.* 4. Augustinus Barbosa *ad d. cap cõmissum. de sponsa. n.* 4. Ledesma *de instit. lib.* 1. *cap.* 41. *nu.* 50. Rebellus *de obli. iust t. p.* 2. *lib.* 3. *q.* 7 *sect.* 1. Bonacina *de matr. q.* 3. *p.* 14. *n.* 7. & *de præceptis decalog. disp.* 3. *q.* 2. *p* 5 §. 5. *nu.* 1. Martinus Perez *d. disp.* 51. Coninch *disput.* 24 *dubitat.* 5. & 7. Castrus Palaus *p.* 5. *tr.* 28 *disp.* 3. *pun.* 4. §. 7 & *d. disp.* 4 *p* 2. § 1. *n* 13 Villalobos *p.* 1. *summ. tract.* 13. *diff* 13. Aegidius Trullench. *in decal. lib.* 2 *cap.* 2. *dub.* 25 *n.* 2. Reginaldus *lib.* 31. *nu.* 258. *versic. ad secundum* Filliuccius *to.* 1. *tr.* 10. *p* 1. *n* 282. Leandrus Discalceatus *d. tract.* 9 *d sp* 2 *q.* 4 & Diana *d resolut.* 281. & etiam Auersa *d sect.* 4. *versic. Rursus*, quando contrahens est adstrictus voto religionis, vel assumendi ordines sacros, vel non nubendi; & *versic. si vero*, quando est adstrictus voto castitatis, & contrahat eo animo secluso consensu alterius coniugis; quo casu ita sentiunt etiam Coninch, Pontius, & Martinus Perez *locis suprà citatis*

Hæc sententia, si contrahens sit ligatus voto non nubendi patet ex traditis *n* 20. agit enim directè contra votum.

Si verò contrahens cum eo animo ingrediendi religionem teneatur voto castitatis, aut religionis, vel ordinis assumendi, & ita contrahat altero coniuge ignaro, & non consentiente, Probatur, quia facit notabilem iniuriam alteri coniugi (præsertim si sit puella) quia licet post contractum habeat ius ingrediendi religionem, tamen ab initio contrahere cum eo animo est decipere coniugem in re graui (cum quilibet contrahens nisi contrarium manifestet, præsumatur animo consummandi contrahere, quia is est communis modus contrahendi, & consequenter si ab hoc communi modo desistat, contrahentem decipit (quæ si id sciuisset, fortè non contraxisset; cogiturque esse absque nuptiis, donec ipse profiteatur, & si ingrediatur, esse vxorem Monachi cum suo dedecore, si profiteatur; & fortè aliud damnum incurret, quia fortasse putabitur deflorata, nec tam commodè iterum nubere poterit. Quare nõ obstat, quod post contractum matrimonium ante consummationem liceat ingressus in religionem, cum ius id vtrique coniugi permittat; id enim procedit, quando vterque bona fide contraxit, quo casu est vtriusque par ius, & æqualis conditio; & illis permissum à iure, ne matrimonium impediat Spiritus sancti instinctum, si fortè interea alteri eorum inspiret propositum religionis; non verò ius permittit, vt ab initio quis contrahat dolosè, & cum eo animo transeundi ad religionem, tunc enim non seruatur æqualitas disparque est in ipso contractu vtriusque intentio; quia fœmina, seu alter coniux, qui voto non tenetur, contrahit bona fide, & modo consueto, & contrahens voto ligatus nullam (vt modo supponitur) habet necessitatem ita contrahendi. Et licet eo animo contrahens non faciat propriè iniuriam, & contra iustitiam in contrahendo, quia solus animus interior non facit esse iniustum contractum, qui aliàs est iustus, vt dictum est *n.* 18. tamen dicitur facere, & facit iniuriam contra charitatem, sic dolosè contrahendo. Et ex hoc, quod in contrahendo non facit iniuriam contra iustitiam, sed solum contra charitatem, si iusta causa non suppetebat, iuxta dicenda infrà, fit vt post contractum ante consummationẽ possit licitè ingredi religionem, quia cum ius id concedat, non tenetur se tanto bono priuare ob aliquod incommodum 25

dum

Digitized by Google

dum, quod fortè alteri obueniet, cum iure suo vtatur. Ita Sanchez *d.disp.43.num.10.versic. ad confirmationem.* & Lessius *d.num.50.versic.ad confirm.* Imò si voto religionis tenebatur, tenebitur intrare religionem, non obstante tali contractu matrimonij, vt tradunt loco citato Lessius. Sanchez *d.disp.43. num. 9. & dixi suprà cap.1.n.108.* Ex quibus manet satisfactum primo argumento, & tertio primę sententiæ, & replicis factis instantiæ contra confirmationem post primum argumentum eiusdem sententiæ primæ adductum. Ex dictis etiam infertur contra Glossam, Hostiensem, Butrium, Panormitanum, Ioannem Andream, Alexandrum de Næuo *in d.cap commissum*, quos refert Sanchez *d.disp.43 n.11.* Etiam eum, qui nullo ex præfatis votis tenetur, peccare mortaliter, si absque necessitate, aut iusta causa altero coniuge inscio contrahat animo ingrediendi in religionem. Id enim probat ratio adducta fundata in deceptione, & iniuria alterius, quæ æqualis est, etiam quando non pręcedit votum. Confirmatur ab Azorio loco citato, quia matrimonium ideo contrahitur, vt compleatur, & qui contrahit, debet in animo habere matrimonium perficere, & consummare, nisi aliundè peculiari aliquo iure, & ratione impediatur, vel ad altiorem statum religionis assumendum à Spiritu sancto moueatur. Et ita certè sentiunt Recentiores *suprà allegati*, & in terminis Sanchez *d.n.11.* & apud eundem Ledesma, Manuel, & alij.

26 Si autem aliquo ex præfatis tribus votis ligatus eo animo non consummandi, seu ingrediendi religionem contrahat altero coniuge consentiente, & etiam ante contractum emittente, vel statim post contractum sponte, & absque pacto in ipso contractu inserto (nam si contraherent cum conditione non consummandi, vel cum pacto vouendi castitatem iam matrimonium esset nullum, vt *suprà n.19.* aduerti) vouendi. Probatur hæc eadem sententia, quod contrahendo peccet mortaliter, si absque necessitate, & iusta causa id faciat. Primò contractus matrimonij talibus votis adstricto per se loquendo parum conueniens est, & aliquo modo derogans dignitati talium votorum, indecens enim est ei, qui se Deo totum deuouit, dare alteri, seu mulieri potestatem in corpus suum ad vsum matrimonij etiam remotam, & in actu primo, per contractum autem matrimonij traditur talis potestas, & contrahitur obligatio ad copulam; ergo id facere absque necessitate est peccatum graue: eo etiam animo contrahere non est conueniens sacramento ipsi, quia sic contrahens videtur illud illudere. Secundò, quia negari non potest, quin se exponat manifestissimo periculo animum mutandi, & desistendi ab ingressu religionis, & sic votum violandi; eidem etiam periculo violandi votum, si sit castitatis, & assumendi ordinem sacrum, se exponit, quia potest esse, vt non admittatur ad professionem, & cogatur redire ad sæculum, & consummare matrimonium; quia etsi alter coniux scienter consensisset, vel etiam votum castitatis ante, vel post contractum matrimonij emisisset, adhuc retinet ius petendi debitum coniugale, & si petat licet illicite, alter cogitur reddere, vt capite primo ostensum est. Et dato etiam quod iste non peteret debitum, aut alter non teneretur reddere, adhuc tamen moraliter loquendo cohabitando cum vxore remanet expositus periculo incontinentiæ; ergo saltem ratione huius moralis periculi talis contractus est illicitus, & peccatum graue.

27 Ex quibus ad argumentum secundum primæ sententiæ Respondetur contractum matrimonij non opponi directè voto castitatis, &c. & eum, qui voto tenetur contrahendo cum eo animo non agere directè contra votum, agere tamen indirectè, quatenus se exponit morali periculo illud violandi. Et præterea licet directè non opponatur, est tamen indecens ei, qui voto tenetur, & voti dignitati derogat, vt dictum est. Ex iis etiam manet satisfactum fundamentis Pontij, semper enim moraliter loquendo illis votis religionis, & castitatis ligatus contrahendo matrimonio se exponit periculo violandi votum; ac derogat voti dignitati, cum id facit absque necessitate, secus existente necessitate, & iusta causa.

Quare aduertendū in aliquibus casibus licere habenti votū castitatis, aut religionis cōtrahere animo firmo intrandi in religionem ante matrimonij consummationem, vt ex notabili metu famæ propriæ, vel vitæ amittendę, nisi contraheret; vel quia aliter non potest ingredi religionem, qui tenetur inclusus in cubiculo, vel in carcere; vel ad euitandum magnum scandalum. Ita Sanchez *d. disp.43.num. 8.* & alij Recentiores *suprà nu. 24. relati*: Imò si post sponsalia quis votum castitatis, aut religionis fecisset, & ni cum sponsa contraheret, ipsa incurreret aliquam notam infamiæ, vel proles forte ex ea suscepta remaneret illegitima, tunc non solum posset, sed & teneretur contrahere eo animo (nisi fortè prius dispensationem voti obtinuisset) matrimonium, & postea ante consummationem ingredi religionem, vt ita dedecori fœminæ consuleretur, & proles ex ea suscepta legitima euaderet; id enim exigeret ratio reparandi damni. Ita post Henriquez, & Ledesmam, Sanchez *d.disp. 43.num.4. & disp.44.* & colligitur ex traditis capite primo. 28

29 Ad vltimum argumentum primæ sententiæ *n.18.* adductum, desumptum ex cap. *commissum, de sponsalibus*, Respondetur intellectum illius textus iuxta Doctores magis communiter esse, quod iuuenis, de quo ibi, qui iurauerat intra biennium se ducturum puellam non emiserat religionis votum, sed sub biennij finem suspenso, & incerto animo fuerat contraheret ne matrimonium, an religionem ingrederetur, & ita rem totam in tempus differebat, vt constare videtur ex illis verbis textus; *& postea si elegerit*, quasi nouum statuisset, religiosorum statum assumere; quare nec promissum implebat, nec ad religiosorum ordinem transibat, ideo quia tempus instabat, quo iuramentum obligabat, decreuit S. Pontifex, tutius esse statim matrimonium contrahere ad seruandum ius iurandum, & euitandum periurium; quia post matrimonium contractum, non consummatum intra bimestre à iure concessum deliberare poterat de ingressu in religionem. Ita Azorius *p.1.lib. 11.cap.5.q.5.versic.videtur*, Sanchez *d.disp.43 num.5. ad 1. arg & n.10.* Augustinus Barbosa *collect.ad d.cap.commissum num.1.* Lessius *d.loco suprà citato*, & Canonistæ *ibidem*, & alij Summistæ, & Theologi, quos Barbosa, & Sanchez referunt. Neque huic intellectui obstant illa verba eiusdem textus, *priuata lege ductus*. Nam Glossa *ibidem* & Hostiensis pro intellectu remittunt lectorem ad cap. *licet* de Regularibus, vbi ponitur simile verbum; & constat non accipi pro voto; explicant ergo Glossa, & Hostiensis *ex amore, & charitate Dei, vel ex lege*, quæ instinctu Spiritus sancti imprimitur. Ita etiam Barbosa *ad d.cap.commissum n 5.* & Sanchez *d.disp.43.n.10.*

His ad abundantiam præmissis, accedamus ad resoluendas difficultates in propositione huius paragraphi primi contentas, & sit:

Qui post votum castitatis absque dispensatione contraxit matrimonium, an, & qua ratione impediatur petere debitum?

Dubium primum, an qui post simplex votum castitatis perpetuæ absque dispensatione contraxit matrimonium 30

extrinsecam, & in obiecto voti non inclusam ex- usare ab impletione voti, talisque est ingressus religionis, vt seruetur votum castitatis, cum religio non claudatur in illo voto; secus verò esse quando difficultas est intrinseca, & formaliter in ipso voti obiecto inclusa, qualis est in voto castitatis abstinere ab omni actu venereo possibili secundum vouentis statum. Secundò iuxta tradita supra *n.* 10. *&* 11. tanta est excellentia continentiæ vt pro eâ seruanda superanda sit omnis difficultas. Periculum autem illud, cui expositus est vouens, & culpa sua iam dictum est non obstare, & illi occurri potest petendo dispensationem, cuius impetrandæ est legitima causa. Ad quartum coniux ligatus voto castitatis potest petere debitum in gratiam alterius coniugis, ne illi matrimonium onerosum sit, scilicet, quando agnoscit eum appetere copulam, & præ verecundia, aut alia causa abstinere à petitione, & quãdo id necessarium est ad eius incontinentiam euitandam, vt latè ostensum est *cap.*1.*à n* 264. Et quando etiam matrimonium redderetur aliquantulum onerosum, tenetur alter coniux id pati, quia id exigit natura voti ab alio coniuge liberè emissi.

34 Et idem dicendum de infideli post votum castitatis emissum contrahente matrimonium, iste enim non posset petere; quia obligatio voti est iuris naturalis, atque adeo obligans æquè fideles, ac infideles, vt Sanchez, Perez, Trullench *locis citatis*, & alij *supra allegati*, & quos refert Sanchez *d disp.* 33. *nu.*6.

35 Idem si vterque coniux ante matrimonium erat voto castitatis ligatus, & absque voti dispensatione contraxit, neutri enim licitum est petere debitum ob eandem rationem. Ita Doctores communiter, quos refert, & sequitur Sanchez *d disp* 33.*nu.*8. Azorius *d c.*21.*q.*4.& alij recentiores *suprà relati*, & dictum est *suprà cap.*1.*n.*268.*&* 269. An verò vterque alter exigenti teneatur reddere debitum non obstante voto castitatis vtriusque, de hac difficultate actum est latè *ca.*1.*à n.*240.*&* *n.*241. resolui vtrumque teneri reddere, cum in alterum dominium sui corporis transtulerit. Et idem si vnus tantum coniux habeat votum castitatis, & petat, licet enim illicitè petat, alter reddere tenetur ob eandem rationem, vt etiam *dict.num.*240. *&* 241. latè ostendi.

36 Item etsi coniux voto castitatis adstrictus fornicetur, non licebit alteri coniugi simile votum habenti petere ab eo debitũ hæc, cum obligatio abstinendi à debiti petitione oriatur ex voto à se emisso, nõ ex aliquo dilicto proprio, vt sic compensatio fiat altero coniuge delinquente, vt post Glossam Sanch. *d. disp.* 33.*n.*9 *&* *d cap.*21.*nu.*9. & colligitur manifeste ex alijs recentioribus supra allegatis.

37 Quibus autem in casibus coniux voto castitatis ligatus possit petere debitũ in gratiam alterius ostensum est *cap.*1.*à d.n.*264. Et an liceat alteri coniugi indicare suum votum, ne petat, ipsiue id suadere explicatum est *eodem cap.*1.*n.*269. *&* 270. Et an si ambo coniuges sint voto adstricti possint mutua signa sibi ipsis facientes commisceri explicatum est *eodem cap.n.* 268. An etiam si coniux votum castitatis habens ignoret hanc obligationem non petendi illum debeat confessarius admonere, resoluendum ex traditis à me in priori tractatu de contractu matrimonij *c.*2. §.17. vbi de coniuge ignorante nullitatem matrimonij ob impedimentum occultum, quod Confessarius nouit. Si enim creditur fore, vt monitio prosit, eo quod facilis est aditus ad Episcopum, vel alium, qui saltem ex priuilegio possit dispensare erit admonendus à Confessario; si verò talis aditus non esset facilis propter absentiam dispensantis, & medio tempore probabiliter creditur fore, vt coniux non abstineret à petitione, atque ita sæpius mortaliter peccet, non est admonendus, donec Confessarius dispensationem impetrauerit, vel possit habens potestatem dispensandi consuli. Id totum colligitur ex traditis *dict.* §.17.

Quid verò de eo, qui adstrictus voto virginitatis contraxit matrimonium, an peccet contra votum solùm in prima petitione, primoque actu venereo, quo consummat matrimonium, an verò etiam toties, quoties petit, & incitat alterum cõiugem ad actum coniugalem: Si quando vouit, expresse noluit se obligare ad castitatem, sed formaliter voluit se obligare solum ad abstinendum à primo actu venereo, seu defloratione per quem virginitas deperditur, solum in primo vsu matrimonij (si vsque ad illud tempus semper abstinuit ab omni actu venereo, ex quo sequitur defloratio) peccat contra votum, quia amissa virginitate per primum actum venereum cessat penitus voti obligatio. Si vero vouit absolutè absque illa expressa intentione, vel dubitatur, an habuerit talem intentionem, tunc censetur vouisse castitatem perpetuam (vt docui in tractatu de triplici iubilei priuilegio *sect.*2 *casu* 10 *num.*4. & tradunt Doctores *ibidem citati*, Sanchez *lib.*4 *summ.cap.* 21. *num.* 22. *&* *de matr. lib.*9 *d.disput.*23.*num* 7. Villalobos *p.*1.*summ.tr.*13.*diffic.* 53 *n* 5. Trullench *in de al.g.*10.1.*lib.*2.*cap.*2.*dub.*25.*n.*5. & alij recentiores communiter, & plures alij relati à Sanch. *d n.*7.) & consequenter toties peccat, quoties petit debitum; sicut dictum est de coniuge ligato voto castitatis. 38

Ex dictis infertur coniugi ligato voto castitatis nõ licere delectationem partis sensitiuæ etiam de redditione debiti concepta sub conditione si petatur, vt notaui *in* 10.2.*mor var.tit.*1.*nu.* 2192. & latius tradit Sanchez *d.lib.*9.*disp.*44.*n.*25. peccaret enim contra votum; & similiter non licere tactus nisi ad expressam, vel tacitam alterius petitionem; votum enim prædicta omnia excludit, vt probaui *d n.* 1193. *&* *eodem tit.*1.*num* 2023. & late etiam Sanchez *d. num.*25. probat: vbi notat secus esse de gaudio, & complacentia, seu delectatione voluntatis de redditione debita sub ea conditione si petatur. Id quod etiam probaui *d.tit.*1. *eodem n.*2023. 39

Infertur, etiam si coniux voto castitatis adstrictus fornicetur cum alia, eum peccare peccato adulterij contra legem matrimonij, & peccato sacrilegij contra votum, & si matrimonium soluatur morte alterius coniugis, ipsum absque dispensatione non posse aliud matrimonium contrahere, & teneri omnino castitatem seruare, quia cessauit iam fortius vinculum matrimonij, quod cogebat copulæ vacare, & debitum reddere, de quo mox, & obligatio voti est perfecta de omnimoda castitate, & perpetua, cum hic agatur de voto castitatis ante matrimonũ emisso, quidquid sit de voto castitatis emisso post matrimonium absque licentia alterius cõiugis, an scilicet hoc votum obliget tantum ad partialem castitatem, nempe ad non petendum, de qua re infra. Ita Sanchez *d.disp.*33.*n.*11. *&* *d cap* 21.*num.*21. Martinus Perez *d.disp.* 51.*sect.*1.*num.*7. Coninch *d.disp.*34.*n.*37. Lessius *d.cap.*4t. *nu.*53.*fine.* Azorius *d cap.*21 *q.*6. Leandrus *q.*6.7 & recentiores *suprà relati*, & alij communiter quod *à n.*11. refert Sanchez. 40

Occasione prædictorum, si quis quærat, an qui post emissum votum castitatis ex metu graui contraxit matrimonium, & consummauit matrimonium possit postea petere, an semper teneatur abstinere à petitione. Respondetur primò, si vero animo, & interno contraxit non peccasse nec mortaliter, nec venialiter; vt latius tradidi *in tract.de contractu matrimonij cap.*12.*n.*158. loquens in genere de matrimonio per metum inito. Et vinculum voti cum tanto discrimine non obligat. Respondetur secundo, tale matri- 41

monium

Digitized by Google

monium esse in vtroque foro nullum, vt *d.cap. 11. numero* 10. *& seqq.* probatum est. Respondetur tertio, si metus sit incussus ad matrimonij contractum, & etiam ad consummationem, & matrimonium contractum coram Parocho, & testibus, & metus sit occultus, si coniux metum passus consummet accedendo vero affectu maritali, & animo perficiendi matrimonium (prout in tali casu perfici absque noua solemnitate Parochi, & testium tradidi *dict. tractatu de contr. matrimonij cap.* 2.) nullum erit peccatum sic consummare non obstante voto; quod tunc sicut non obligat ad abstinendum à matrimonio, ita etiam ratione metus, & tanti periculi non obligat ad abstinendum à consummatione, metu autem cessante tenebitur abstinere à debiti petitione. Et ita etiam Sanchez *lib.* 7. *disp.* 5. *n.* 3.

Coniux voto castitatis perpetuæ adstrictus ante, vel post matrimonium ratum, non consummatum emisso, an teneatur ingredi religionem ante consummationem, an verò possit licitè, & teneatur alteri coniugi exigenti reddere debitum coniugale.

Dubium secundum, qui habens iam votum simplex castitatis perpetuæ absque dispensatione contraxit matrimonium, an possit, & teneatur alteri coniugi exigenti reddere debitum coniugale.

41 Certum est apud omnes Doctores præallegatos, & alios matrimonio semel iam consummato teneri coniugem voto astrictum reddere debitum alteri coniugi id petenti; colligitur ex cap. *quidem*, & cap. *placet, de conuersione coniugatorum*: Et ratio manifesta est, quia voto non obstante contrahendo transtulit verum corporis dominium in alterum coniugem, isque consequenter habet ius petendi debitum, cum habeat potestatem corporis alterius; ergo tenetur petenti coniugi reddere voto antecedenti non obstante; nam maior est obligatio resultans ex matrimonio, quo fit prædicta corporum actualis traditio, quam voti simplicis, quod meram promissionem importat. Ita ex Doctoribus *n.* 1. *relatis* Rebellus *d. q.* 17. *sect.* 2. Sanchez *dict. disp.* 33 *n.* 1. Pontius *d. cap.* 51. *num.* 5. Martinus Perez *d. disp.* 51. *sect.* 1. Coninch *dict. disput.* 34. *num.* 37. Lessius *d cap.* 41. *n.* 53 Castrus Palaus *d* §. 7. *n.* 5. Hurtadus *dict. disp.* 10. *diff.* 8 *num.* 31. & alij antiqui, & recentiores.

42 Ampliatur, vt teneatur reddere debitum alteri petenti, quamuis hic alter conscius voti cum eo contraxerit; quia ex vna parte hic alter per contractum, quamuis ab ipso illicite contra religionem factum, verè acquisierit dominium corporis illius, qui castitatem vouit; & ex altera petendo non facit contra votum illius, cum nec ipse vouerit, neque alterius voto consenserit, vnde vtitur iure suo. Cui non obstat inductio, seu cooperatio huius ad fractionem voti alterius per contractum initum; nam fractio voti non obligat postea ad recompensationem, sed ad pœnitentiam ipsum vouentem, & consequenter multo minus obligabit cooperantem, vel inducentem. Ita in terminis Sanchez, Perez, & Hurtadus *locis* modo *citatis*, & Syluester apud Sanchez.

43 Difficultas ergo est, an coniux iste voto castitatis perpetuæ ligatus possit licite consummare matrimonium, seu licite reddere prima vice, per quem matrimonium consummatur; an vero ante matrimonij consummationem, non volente altero coniuge castitatem seruare, teneatur ingredi religionem, vt suum votum seruare possit.

Et non posse licite consummare etiam solum reddendo debitum, sed teneri ante consummationem ingredi religionem fuit multorum sententia. Ita S. Thomas *in* 4. *dist.* 38. *q.* 1. *art.* 3. *q.* 2. *ad* 3. Scotus, Ricchardus, Paludanus, Durandus, Maior, D. Antoninus, Caiet. Syluester, Rosella, Armilla, & innumeri alij Theologi, & Summistæ à Sanchez *lib.* 9. *disput.* 34. *n.* 2. Azorio, Lessio, Sayro, Coninch, & Hurtado *locis infrà citatis relati*; & ex Doctoribus *suprà num.* 1. *relatis* Nauarrus *in man. cap.* 12. *n.* 80. & Azorius *p.* 1. *lib.* 11. *cap.* 21. *q.* 2. & ita videtur sentire etiam Reginaldus *lib.* 31. *numero* 351. *&* 352. dum absolute dicit hunc peccare consummando matrimonium. Ratio est, quia iste cum contracto matrimonio non teneatur illud consummare, sed possit religionem ingredi, & in ea profiteri, & ita suum votum seruare, ad id tenetur, cum nullum aliud medium ei supersit ad castitatem seruandam, & hoc medium sit ipsi moraliter possibile ex Dei gratia; & sua culpa (propter quam non possit se eximere ab obligatione voti) & voluntate se coniecit in eum statum, vt ad seruandam castitatem deberet hoc medium eligere, qui enim tenetur ad aliquem finem, tenetur quoque ad medium vnicum. Ergo tenetur ad ingressum religionis, & consummando matrimonium etiam per solam redditionem peccabit contra votum castitatis; si dicatur hunc coniugem fecisse votum castitatis, non religionis; quod, vt seruet, non apparet vlla lege cogi ad religiosum statum assumendum, cum sit graue onus difficile, & arduum vitæ genus minimè in voto castitatis inclusum, nec ab initio voti excogitatum. Respondet Azorius vitam religiosam in voto castitatis non fuisse quidem expresse quidem, & directe promissam, tamen implicitè & tacitè; nam qui castitatem perpetuam vouet, sese Deo obligat ad eam seruandam omni ratione, qua potest, contracto autem matrimonio, & non consummato, eam potest religionem profitendo seruare; ergo ad id tenetur. Confirmatur hæc sententia primò, quia qui clarè videt se non posse votum castitatis, quod emisit, absque summo periculo in sæculo obseruare, tenetur ingredi religionem; at id contingit in præsenti. Confirmatur secundò, quia alioqui sequeretur posse aliquem absque culpa post votum castitatis contrahere matrimonium, & illud consummare; vt si ad euitanda grauia scandala contraheret animo ingrediendi religionem. Tertiò confirmatur, quia votum castitatis perpetuæ in ordine ad matrimonium est fortior voto religionis, cum illud semper priuet debiti petitione, hoc non, & tamen hoc reddit illicitam primam debiti redditionem, ergo etiam à fortiori votum castitatis.

Altera sententia nunc temporis communis, & probabilior asserit nô teneri religionem ingredi, nec peccare matrimonium côsummando solâ redditione debiti, etiamsi contraxerit animo ingrediendi religionẽ ante consummationẽ. Ita præter plurimos alios, quos Azorius loco citato, Sanch. Coninch, Hurtad. locis mox citandis referunt, ex DD. *suprà n* 1. *relatis*; præfati Sanchez *d. disp* 34. *n* 3 *& lib.* 1. *de matr. disp.* 43. *n* 9. Sayrus *lib.* 6. *clauis cap.* 2. *dub.* 2. Coninch *d. disp.* 34 *n* 4. Hurtadus *d. disp* 10. *n.* 32. Item Lessius *d. cap.* 41. *n.* 52. Basilius Pontius *d. lib.* 10. *cap* 5. *num.* 12. Layman *d. cap.* 1 *num.* 11. Castrus Palaus *d pun.* 4. §. 7. *num.* 4. Villalobos *d tract.* 13. *diff.* 53. Rebellus *dict. quæst.* 17. *sect* 1. Martinus Perez *dict. disput.* 51. *sect.* 3. Leandrus *dict. disput.* 25. *quæst.* 66. Trullench *dict. cap.* 2. *dub.* 25. & alij recentiores communiter. Probatur hæc sententia, quia in voto castitatis ingressus in religionem pro eo seruando non comprehenditur neque ex natura rei, vt patet, neque etiam ex intentione tacita, seu implicita vouentis, nisi de contrario constet, quia cum status vitæ religiosæ sit onus graue, & res difficillima, & ardua 44

Digitized by Google

ardua ex natura voti castitatis in illo non comprehensa, non censetur vouens voluisse se obligare ad religiosæ vitæ statum assumendum etiam in eo casu, quo absque tali statu votum seruare non posset. Confirmatur, quia vouens ad seruandum votum non tenetur amplecti media extraordinaria, & difficillima, vel valde difficiliora re ipsa, quam vouit; v.g. qui vouet breuem peregrinationem non obligatur ad illius impletionem, si post votum vouens translatus fuisset in remotissimas prouincias, vt si habitans Romæ vouisset peregrinationem ad Virginem Lauretanam, & postea transtulisset domicilium in Indias, licet enim forte iste peccauerit transferendo domicilium ante voti impletionem, tamē hoc facto non obligaretur voto, quia contrarium censetur nimis durum, & moraliter impossibile, & cōsequenter neq; implicite comprehensū in voto. Confirmatur præterea, quia religio est status cōsistens maximè in interiore affectu, & animi promptitudine, & obligans ad multa difficilia, & consequenter nemo ad eam cogendus est, nisi qui sponte sciens, & volens se ad illam obligauit; maximè, quia status religiosus, nisi sponte suscipiatur, difficiles solet habere exitus. Denium omissis aliis rationibus, de quibus Sanchez, satis euidenter confirmatur hæc sententia ex decisione Ioannis XXII. in Extrau *Antiqua*, in qua S. Pontifex decernit eum, qui post contractum matrimonij ante consummationem munā vxore fuerat initiatus sacris, in quibus votum solemne castitatis emittitur, inducendum quidem, non compellendum religionem ingredi; & si noluerit monitus ingredi, cogendum, vt post bimestre petēte sponsā debitum reddat, matrimoniumque consummet. Ex hac enim decisione euidenter infertur à fortiori, eum, qui ante matrimonium vouet castitatem perpetuam non teneri ingredi religionem, vt seruet votum, sed posse, & teneri post bimestre reddere debitum alteri coniugi petenti, si noluerit eligere statum religiosum.

45 Idem dicendum de eo, qui post contractum matrimonium ratum, & non consummatum fecerit votum castitatis; si tempore, quo vouit, non meminit, nec aduertit se non posse votum obseruare nisi ingrediendo religionem; hic enim non tenetur ingredi religionem, vt votum seruet, si alter nolit castitatem seruare, sed transacto bimestri potest, & tenetur reddere debitum. Idque probat decisio illa Ioannis XXII. & conuincunt tradita num. præcedenti, quia cum religiosus status sit medium arduum, & longe difficilius, non censetur comprehensus in voto castitatis. Ita contra Doctores sententiæ positæ *num.* 43. Sanchez *d. disp.* 34 *num.* 4. Lessius *dict. cap.* 41. *eod. n.* 52. Coninch *dict. disp.* 34. *num.* 36. Hurtadus *loco suprà citato.* Rebellus *dict quæst.* 17 *sect.* 2. Perez *d. sect.* 3. & recentiores communiter, & alij à Sanchez *relati*. Quod, si tempore, quo vouit, meminit, & aduertit se non posse votum obseruare, nisi eligendo statum religiosum, & nihilominus id aduertens, & sciens voluit se ad castitatem voto obligare, tūc, vt eam seruet, tenetur ad capessendū statū religiosum, & peccat consummādo etiam solum reddendo debitū. Tunc enim præsumitur voluisse se obligare etiam ad religionem; & in hoc casu procedit illud, quod qui adstringit se ad finem, adstringit etiam se ad medium, sine quo videt finem obtineri non posse. Ita iidem Doctores supra citati iisdem locis: & iuxta eandem distinctionem sentiendum de eo, qui post sponsalia vouit castitatem. Vt in terminis Rebellus *d. sect.* 2. & Perez *d. sect.* 2. *n.* 5.

46 Ex dictis infertur contra Azorium *d. cap.* 21. *q.* 9. etiam eum, qui post votum assumendi ordines sacros emissum duxit vxorem, non teneri ante consummationem ingredi religionem, tametsi contraxerit animo ingrediendi religionē. Constat ex dicta decisione Ioannis XXII. & tradunt in terminis Sanchez *d. disp.* 34. *num.* 36. Pontius *d. cap.* 5. *num.* 15. Ledesma, Hurtadus, Perez, Rebellus *locis suprà allegatis*, & Villalobos *d. tract.* 13. *diffic.* 14. *num.* 6. Id enim probant tradita in duobus præcedentibus numeris. Quid vero dicendum quando votum assumendi ordines sacros emittitur post matrimonium ratum, & consummatum explicatur *infrà*.

Infertur quoque contra eundem Azorium *d. cap.* 21 *q.* 7. eum, qui post votum de non nubendo, etiam cum intentione seruandi perpetuam continentiam emissum contraxit matrimonium, non teneri ingredi religionem ante consummationem, & in terminis tradit Sanchez *d. disp.* 34. *n.* 7. & ita oportet sentiant alij DD. *n.* 44. *relati*, & à fortiori conuincunt tradita *eodem num.* 44. Ex quibus. 47

Ad rationem sententiæ *n.* 43. positæ patet responsio ex dictis *n.* 44. scilicet electionem status religiosi minime concludi in voto castitatis, vouentemque nō teneri adhibere media extraordinaria, & difficillima. Ad primam confirmationem respondeo cum Sanch. & Perez, non posse occurrere casum, in quo ingressus religionis sit medium simpliciter necessarium ad seruandam castitatem promissam, cum possit vouens manens in sæculo aliis medijs vti orationis, & pœnitentiarū. Quod si ad huc præ fragilitate tentationibus succumbat, sumat mediū petendæ dispensationis. Ad secūdam Confirmationem admittitur sequela in casu raro, quia bona fides in cōtractu ipso excusat à culpa, & obligatio iustitiæ post contractum matrimonium excusat etiam à culpa, quando consummat matrimonium reddendo debitum. Ad Tertiam Confirmationem respondetur votum castitatis esse fortius, & strictius voto religionis quantum ad aliquid, scilicet, quoad priuandum vouentem petitione debiti; esse vero minus strictum, quo ad obligandum ad religionis ingressum ob tradita *n.* 44. 48

An vero coniux habens votum castitatis ante, vel post matrimonij contractum ratum, emissum, possit licite reddere debitum in primo bimestri, & quando alter commisit adulterium, actum est *suprà cap.* 1. *n.* 273. *& tribus seqq.* & an etiam coniux non ligatus voto, possit licite reddere alteri ligato voto petenti discussum est *suprà cap* 1. *n.* 40. *&* 41. 49

Quod vero ad coniugem astrictum solo voto assumendi ordines magis certum est posse licitè reddere & petere illo bimestri, vt tradunt etiam Sanchez *d. disp.* 44 *n.* 6. Hurtadus *n* 34. & Perez *d. disp* 41. *sect.* 6 *n.* 2. Coninch *d. disp.* 34 *nu.* 54. & Leandrus *d. disp* 25. *q.* 70. quia hoc votum non obligat ad castitatem, ad quam solum obligat ordo sacer susceptus, & consequenter vbi iam seruari non potest, & euenit post matrimonium ratum, ad nihil obligat durante eo impedimento, vt etiam dicitur *infrà numero* 58. An vero altero adulterante teneatur votum implere explicatur *infrà*. 50

SVMMARIVM

§. II.

Qui post votum simplex religionis absque dispensatione contraxit matrimonium, ante consummationem tenetur ingredi religionem, n. 52.

Potest licite reddere, & petere iam consummato semel matrimonio. n. 53

Dissoluto matrimonio morte alterius, vel altero volente ingredi religionem, vel adulterante an teneatur religionem ingredi. n. 54. 55. 56.

Digitized by Google

Qui post indutum habitum monachalem animo perseuerandi in religione contrahit matrimonium, non peccat contrahendo, & potest licitè petere, & reddere. n. 57.

Coniux, qui post votum assumendi ordines sacros duxit vxorem, potest licite petere, & reddere; mortua tamen vxore tenetur ad impletionem voti. n. 58. & an etiam altero adulterante. n. 59.

Qui astrictus voto nunquam nubendi duxit vxorem, an, & quando tam ante, quam post consummationem possit licite petere, & reddere; vbi quid si habuit animum tantum non contrahendi, vel habuit animum etiam non consummandi, & quid in dubio talis animi. num. 60. ad 63.

Mortua coniuge tenebitur ad voti impletionem, non vero illa adulterante n. 64.

Votum non contrahendi matrimonium, aut assumendi sacros ordines, aut religionis ab vno coniuge ante, vel post consummationem absque licentia, vel cum licentia alterius an valeat, ad quid obliget, & qua ratione impediat vsum matrimonij. n. 65 66. & 67.

Votum religionis ab vtroque coniuge ante, vel post matrimonij consummationem communi consensu emissum ad quid eos obliget, & qua ratione impediat vsum coniugalem. Refertur primo sententia Sanchez asserentis eos posse licite petere, & reddere; postea sententia Coninch, Pontij, & aliorum loquentes cum distinctione, & impugnantes ex parte sententiam Sanchez. n. 69. 70. 71. 72.

Defenditur sententia Sanchez. n. 76.

Non censetur mutuus coniugum consensus, quando vterque seorsum vouit de licentia alterius independens ab altero, & non per modum reciprocæ conuentionis. Et votum hoc modo ab vtroque coniuge ante matrimonij consummationem emissum statim obligat, & neuter potest consummare petendo, vel reddendo. n. 73.

Si vterque vouit religionem mutuo consensu, & cum intentione, vt votum sit dependens ab ingressu, si vterque nolit ingredi, aut communi consensu aliquid faciant, ex quo impediatur ingressus, an peccent contra votum illud. num. 76.

Si communi consensu vir voueat ordines sacros suscipiendos, & vxor castitatem, ad quid teneantur hi coniuges. num. 77.

Si communi consensu alter coniux emisit votum castitatis, alter religionis, an votum valeat, & ad quid obliget vtrumque coniugem, siue emissum fuerit ante, siue post consummationem, & siue vouens castitatem habeat conditiones, vt alter possit ingredi religionem, siue non. n. 78.

§. II.

Qui post votum religionis, aut assumendi sacros ordines, aut nunquam contrahendi matrimonium absque dispensatione duxit vxorem, an, & qua ratione impediatur vsu matrimonij.

51 QVoad eum, qui post votum religionis contraxit, aliqui relati à Sanchez *lib. 9. de matr. disp. 33. n. 13.* dixerunt teneri abstinere ab vsu matrimonij, sicut qui contraxit post votum castitatis; & ita non solum non posse petere ante cõsummationem, sed nec post matrimonij consummationẽ; tum ne reportet cõmodũ ex sua culpa in contrahendo; tũ quia censetur se obligasse ad castitatẽ, cũ hæc sit de essentia religionis.

52 Cæterùm certum est, primò hunc ante cõsummationem teneri ingredi religionem, quia ante consummationem potest illud implere, & voti religionis obiectum directum est ipse religionis ingressus. Ex eo fit, vt prima vice matrimonium consummans siue petendo, siue reddendo mortaliter peccet, non quidem contra castitatem, sed contra votum religionis, quia, libere apponit impedimentum impletioni voti, cum post consummationem matrimonij non possit ille ad religionem transire. Ita communiter DD. quos late refert Sanchez *d. disp. 33. n. 41.* & ex Doctoribus *n. 1. relatis* Azorius *d. cap. 21. q. 8.* Sanchz *d. n. 2. & lib. 4. summ. cap 21.* Coninch *d. disp. 34. dubit. 2.* Basilius Pontius *d. cap. 5. n 2. & 3.* Hurtadus *d. disp. 10 diff. 8.* Martinus Perez *dict. disput. 51. sect. 5.* Palaus *d. pun. 4. §. 8.* Auersa *dict. sect. 4 num. 7.* Leandrus *dict. disput. 25. quæst. 68.* & alij recentiores.

Præterea certum, eundem, qui post votum religionis duxit vxorem, semel consummato matrimonio posse licite non solum reddere, sed & petere debitum coniugale, ac si nil vouisset. Ita etiam Doctores communiter, quos Sanchez *d. disp. 33 n 15.* cumulat, & idem Sanchez *ibidem*, Azorius, Coninch, Pontius, Hurtadus, Perez, Auersa, Leandrus, Palaus *locis num. præcedenti citatis*. Ratio est manifesta, quia iste non fecit votum castitatis, sed religionis, quod votum non includit obligationem castitatis (nam qui vouet statum, non se obligat ad leges illius, donec re ipsa illum assumat, cum in voto suo nullam exprimat ad illius leges obligationem, vt vouens se sacros ordines assumpturum non tenetur, donec assumat, recitare horas canonicas, nec ad castitatem ex vi voti comprehensi in sacrorum ordinum susceptione, ita quod fornicans peccet tantum contra temperantiam, non contra religionem; sicut & vouens religionem non tenetur ad paupertatem, & obedientiam, donec profiteatur.) Quare etsi petat, non peccat contra votum castitatis, quod nullum esse constat; nec etiam contra votum religionis; quia per consummationem matrimonij iam factus est impotens ad implendum votum, perseuerante matrimonio, vnde etiam si postea petat, & reddat debitum, non apponit amplius impedimentum impletioni voti, cum impossibilium nulla sit obligatio. Ex quibus manet soluta secunda ratio in contrarium *n. 51.* adducta; Ad primam non est inconueniens, vt per accidens ratione impotentiæ, seu impossibilitatis subsequentis culpa aliquando suffragetur. Vt patet de grauato ære alieno, qui prodegit proprias facultates, quo casu obligatio soluendi debita suspenditur ex impotentia proueniente ex culpa. Ita ergo obligatio voti religionis suspenditur matrimonio semel inique consummato, quia perseuerante matrimonio impleri non potest. 53

54 Dissoluto vero matrimonio per mortem alterius coniugis hunc voto religionis ligatum posse, & teneri ingredi religionem docent communiter Doctores relati à Sanchez *d. disp. 33. num. 16.* Ipse Sanchez *ibidem*, Leandrus *dict. disput. 25. quæst. 69.* & ceteri recentiores *num. præcedenti relati iisdem locis*. Et ratio est euidens, quia iam cessauit omnino impedimentum, & potest ille implere suum votum, & consequenter tenetur; nec est cur omnimo illius obligatio extinguatur, & cesset per consummationem matrimonij (vt voluit Abulensis *cap. 27. in Leu. q. 6.* relatus à Sanchez *d. n 16.*) sed tantum suspensa est. Quapropter si defuncto altero coniuge absque dispensatione contraheret, eodem modo ratiocinandum erit.

55 Idem aiunt Sanchez *dict. disput. 33. num. 17.* Coninch, Pontius, Perez, & Palaus *locis numero 52. citatis*, & Leandrus *dict. quæst. 69.* existente iusta causa diuortij ob alterius adulterium, vel aliam causam; nempe hoc etiam casu coniugem voto religionis astrictum teneri ingredi religionem, si ipse sit innocens; quia iam cessauit impedimentum; & ita transire potest, & debet ad religionem. Et ita puto etiam ego, quia in hoc casu non videntur posse habere locum tradita *suprà cap. 1. numero 276.* de licita reconciliatione cum adultero, per quam iterum eidem cõiugi adultero acquiritur ius petendi debitũ. Et hoc idem

Digitized by Google

idem fatebuntur omnes Doctores *relati d.cap.1.n.* 275. si tamen reconcilientur coniuges standum erit matrimonio pro vt ante adulterium, vel diuortium.

56 Idem dicendum, si alter coniux vellet ingredi religionem non solum ante, sed etiam post consummatum matrimonium; quia sic etiam cessit impedimentum ingressus in religionem. Et ita etiam in terminis Coninch *dicta dubitatione* 7.*n* 54.

57 Porro qui post indutum habitum monachalem animo perseuerandi in religione,& mutata voluntate eundem dimissum contrahit matrimonium non peccat contrahendo,& potest licitè petere,& reddere, vt latius Sanchez *d.disp.*31.*n.* 18. *&* 19. quia sola assumptio habitus religiosi cum animo perseuerandi absq; professione sequuta nō includit votū aliquod castitatis, vel religionis, cum de ratione voti sit promissio; nec ad obligationem voti sufficiat solum propositum iuxta Doctores communiter: potest igitur iste, qui dimisit habitum religiosum contrahere matrimonium,& illo libere vti; vt etiam constat ex vsu Ecclesiæ. Plura videantur apud Sanchez.

58 Quoad eum, qui post votum assumendi ordines sacros contraxit matrimonium supposito, quod ante consummationem non teneatur ingredi religionem, licet peccauerit contrahendo reddens se inhabilem ad implendum votum, potest tamen licite petere,& reddere, vt probatum est supra *n.* 30. & tradunt Doctores ibidem citati Mortuā tamen vxore tenetur votum implere, quia iam potest, cum cesset impedimentum. Vt etiam Sanchez *d.disp.*33.*n.*17.& alij recentiores *relati suprà d.n.*50. *iisdem locis.*

59 An vero altero coniuge adulterante, & existente iusta causa diuortij, vel sequuto iustè diuortio, tunc iste coniux ligatus voto assumendi ordines sacros teneatur suscipere Sacros ordines, affirmat Coninch *d. disp.*37.*n.*54. Martinus Perez *d disp.*51.*sect.*6.*n* 2. Palaus *d.puncto* 4.§.8.*num.*2.& Sanchez *d.disp.*33.*n.*54. eo quod tunc possit ordines illos suscipere, & votum implere, quod per matrimonij contractum non fuit extinctum, esset enim impedimentum tunc, cum non teneatur ad actum coniugalem. Quamuis Sanchez,& Perez addant, hoc non esse ita certum, sicut de astricto voto religionis, eo quod transitus ad religionem est in casu adulterij, & diuortij permissus secundum omnes; dubium vero apud Doctores est, an ad ordines sacros extra religionem transire liceat: posito autem quod non teneatur ad ordinum sacrorum susceptionem poterit alteri reconciliari; imò non censeo improbabile, si dicatur absolute eum posse reconciliari iuxta tradita *cap.*1.*nu.*275.& fauent Doctores *ibidem relati.*

60 Quod eum, qui astrictus voto nunquam contrahendi matrimonium, duxit vxorem absque vlla dispensatione; aliqui DD. dixerunt hunc præter peccatum mortale, quod cōtrahendo committit, teneri abstinere à debiti petitione tam ante, quā post consummationem; eo quod vouens abstinē, iam à matrimonio ineundo, censeatur consequenter vouere abstinentiam ab illius vsu, qui matrimoniū cōsequitur, ad quem ipsum matrimoniū ordinatur per se, & cōmuniter loquendo. Ita Paludan. Supplementum Gabr. Nauarrus,& Caietanus, quos refert Sanchez *d.disp.*33. *n.*21.& Sayrus *lib.*6.*clauis cap.*7.*dub.*4.

61 Verùm dicendū, si iste dum vouit non contrahere matrimonium, habuit in animo non solū non contrahere, sed nec cōsummare,& ita obligare se ad non contrahendum, & ad non consummandū, peccabit consummando matrimoniū, petendo debitū, quia faceret directè contra votū, licet semel consūmato matrimonio possit licite petere,& reddere. Ita Azorius p.1.*l.*11 *c.*21.*q.*7. Basilius Pont.*d.c.*5.*n.*14. & Matt.Perez *d.disp.*51.*s.*6.*num.* 7. sicut è contra si vouens habeat in animo vouere tantum non contrahere, certum est 62
non peccare consummando, vt iidem Doctores.

Quod si vouit simpliciter,& absolutè se non contracturum matrimoniū nihil cogitans de consūmatione, tunc etiam eum non posse licite consummare matrimoniū asserit Azorius *d.q.*17 quia, inquit, quod tutius est eligi debet;& videtur voto astrictus ad nō consummandū, quia nuptiæ ordinantur ad consummationem,& ita videtur sentire etiam Pontius *d.n.*14. Sed longe verius,& probabilius est, tunc inito matrimonio posse licite consummare petendo,& reddendo. Vt tenent Sanchez *d.disp* 33.*n* 22. Sayrus *loco citato.* Coninch *d.disp.*34.*n* 54. Leandrus *d disp.*25.*q.*71. Mart. Perez *d sect.*6 *n.*8. Et ratio manifesta est, quia hęc duo non cōtrahere matrimoniū,& non illud consummare sunt obiecta,& valde distincta,& non cōnexa, atq; ideo volito primo, non est necesse, volitū sit secundū; & consequenter, qui vouit nunquam contrahere, ex natura voti nō se obligauit, vt nunquam consummaret. Quapropter sicut qui iurat se contracturum, non eo ipso se consummaturum iurat, quia post matrimoniū contractū potest tuta conscientia illud non consummare. Ita qui vouit se non contracturū, non propterea vouit se non cōsummaturū, quia sunt res valde diuersæ, nec cōtractus ipse ita ordinatur ad consummationē quin ex iuris intentione,& voluntate ipsa contrahentiū consummatio possit à contractu separari. Vnde etiam nō vrget responsio Pontij ad exemplū de iurante se contracturum matrimonium, quod non obligetur ad consummandum, quia in contractu manet semper salua conditio, nisi voluerit transire ad religionem: nam etsi non in esset talis conditio adhuc ex vi iuramenti non teneretur consummare,& altero coniuge consentiente, semper posset licite abstinere ab vsu matrimonij. Ex quibus etiam patet contra Paludanum,& alios *n* 60. allegatos sic vouenti non esse vetitam petionē debiti tam ante quā post matrimonij cōsummationem; quia votum hoc non nubendi non est castitatis, sed tantū habet pro obiecto non contrahere matrimoniū, quod est obiectū valde diuersum. Confirmatur ex Sanch. quia si tale votū obligaret ad abstinendū ab vsu matrimonij, non esset per se, & primario, sed mediate supposita abstinentia ab ipso matrimonio ineundo, quæ fuit primaria,& immediata voti materia, ac proinde quādo iam materia primaria non est possibilis, quia contractum est matrimonium, non obligabit ad secundariam, scilicet, ad abstinendum ab vsu matrimonij. Et ex his manet satisfactum fundamento Paludani, & aliorum

An verò si idem vouens rationabiliter dubitet, an 63
se voluerit voto illo obligare non solum ad non contrahendum, sed etiam ad non consummandum, tunc teneatur abstinere ab vsu matrimonij; Azorius,& Pōtius affirmant, quia in eo dubio præsumendū voluisse se obligare ad non consummandum, cum matrimonium natura sua ad consummationem ordinetur, vt dictum est,& quia in dubio tutior pars eligēda. Contrarium tamen, & censendum voluisse se obligare tantum ad non contrahendum, tenendum est, & ita sentit etiam Martinus Perez & Leand *d.q.*71. Et probatur ex doctrina vniuersali, de qua latissime in *tom.*1. *moral.var.* disserendo de conscientia *dubia tit.*1. Quod in dubio melior est conditio possidentis;& quamuis matrimonium per se cōtrahatur, vt compleatur; consummatio tamē potest separari,& sæpe separetur; sæpeque non eo animo consummandi contrahitur, & absque omni culpa; atque adeo attendi debet animus, seu intentio vouentis, & quando de illa non constat pro vouente standum est.

Cæterùm mortua coniuge tenebitur iste vouens 64
abstinere ab alio matrimonio, quia votum est per

Digitized by Google

contractum matrimonium extinctum, sed suspensum durante matrimonio iuxta tradita in præcedentibus de voto castitatis, religionis, & assumendi ordines. Ita etiam Sanchez alios allegans *d. disp* 33. *n*.33. Coninch *d. disp*.34.*n* 54.& Martinus Perez *d. disp*.51 *sect*.6. *n*.4.& 12. Vxore verò adulterante poterit iste licitè reconciliari, vt notauit Coninch, quia hoc nullo nullo modo repugnat voto.

Vota non contrahendi matrimonium, assumendi sacros Ordines, & religionis ab vno coniuge emissa post matrimonium ante, vel post consummationem, an, & qua ratione obligent, & impediant vsum matrimonij.

Sed quid de prædictis votis simplicibus non contrahendi matrimonium, assumendi sacros ordines, vel religionis post matrimonium ratum, aut consummatum emissis, an valeant, & obligationem abstinendi matrimonij inducant.

65 Si votum sit non contrahendi emissum absque licentia alterius coniugis, cum non possit intelligi nisi dissoluto præsenti matrimonio & de non contrahendo altero præsenti dissoluto, valet, & obligat, & ita soluto matrimonio non poterit vouens absque dispensatione transire ad alias nuptias, non impeditur autem petere & reddere. Ita Sanchez *d. lib* 9 *disp*.35. *n*.16. & Basilius Pontius *lib* 10.*d. cap*.5. *n*.18. Et idem dicendum; si emiserit cum licentia alterius coniugis, vt idem Sanchez *lib* 9.*disp*.37 *n* 6. Hoc autem votum cum non sit in præiudicium præsentis matrimonij, semper est licitum. Sanchez *lib. disp*.36 *n*.34.

66 Si sermo sit de voto assumendi ordines sacros post matrimonium ratum, & non consummatum, si vouit animo ingrediendi religionem ante consummationem, ibique ordines suscipere, votum est licitum, vt Sanchez *d. disp*.36 *num*.33. & tenetur vouens ad ingressum, & peccat prima vice consummando, siue petendo, siue reddendo, quia se reddit inhabilem ad impletionem voti iuxta tradita *suprà num* 52. Ita Sanchez *d. disp*.35 *num* 14. & Basilius Pontius *d. cap*.5. *num*.18. Si verò non vouit ingressum in religionem, cum ratione solius animi, seu propositi ingrediendi ad ingressum non teneatur iuxta tradita *suprà n*.44. & 46 Sanchez *d. num*.14. dicit quod potest consummare matrimonium reddendo, & petendo; cum hoc votum non obliget ad castitatem, nec ad religionem, ac proinde non impediat petitionem primam, & sequentes iuxta tradita *suprà num*.46. & 58. tenebitur autem, inquit idem Sanchez, votum implere, cum sibi licuerit, vel mortuo altero coniuge, vel illo adulterante iuxta tradita *suprà num*.59, de adstricto tali voto ante matrimonij contractum; eo quod vtroque casu votum sit licitum, nec extinctum per vsum matrimonij, sed suspensum. Verùm hæc admitto in casu, quo dum post matrimonium tantum ratum vouit, non cogitans de ingressu religionis; at si quando vouit, tunc aduertebat non posse dictum votum implere nisi ingrediendo religionem; tunc teneretur ad ingressum, & peccaret in prima consummatione petendo, vel reddendo; vt docet etiam Hurtadus *de matr. d. disp*.10.*n*.35. & probant tradita *suprà n*.45. Quod si votum assumendi ordines sit factum post matrimonium consummatum, vel emissum est absque licentia coniugis animo tunc implendi, & pro tunc se obligandi, & est omninò irritum, & nullum, quia est de re illicita, cum sit in præiudicium alterius coniugis, vnde etiam sic vouens grauiter peccat, vt Sanchez *disp*.33.*n*.33. vel emissum est pro tempore so[...]nij, aut cum alter coniux adultera[...] iustam causam diuortij; & est validum, vt de re licita, & sancta, nec ideo peccat sic vouens, vt Sanchez *d. disp*.36. *n*.33. vel vouens emisit absolutè, non definiendo tempus, scilicet dissoluto matrimonio, aut pro tempore matrimonij, & hoc casu votum valet, & obligat pro tempore soluti matrimonij; quia cum possit hoc votum licitè fieri, non est præsumendum, vbi non constat de opposita intentione, illicitè factum esse, quia delictum non præsumitur. Et ita hoc votum obligabit etiam vxore adulterante, & præbente iustam diuortij causam, iuxta tradita *suprà num* 59. Et prædicta docet etiam Sanchez *d. disp* 35.*n*.14.& 15. & Pontius *d. n*.18. & 19. Quod si votum assumendi ordines pro tempore matrimonij factum sit de licentia vxoris, vel etiam mutuo consensu, & obligante se vxore ad continentiam per votum adhuc non obligabit, nisi ex parte vxoris adsint requisita à iure, vt vir constante matrimonio possit ad ordines sacros promoueri, scilicet vt sit sexagenaria, & etiam non sit suspecta incontinentiæ; de quibus Sanchez *lib*.7. *de impedimento ordinis*. Ita idem Sanchez *lib*.9. *disp* 36 *n* 1. & *disp* 37. *n* 7. Et si adsint requisita, si ante promotionem viri ad ordines ipse petat, & reddat, non peccabit contra votum ordinis sacri, quod non impedit vsum coniugalem nondum suscepto ordine. Ita etiam Sanch. *d. n* 7. peccabit autem quatenus retardat voti impletionem. Sed de hoc etiam infra.

Quoad votum religionis, si emissum sit, seu à coniuge emittatur post matrimonium ratum, & ante consummationem, certum est valere, & vouentem ante consummationem obligari ad ingressum, & ad non consummandum siue petendo, siue reddendo; est enim votum de re licita & sancta, & ante consummationem potest vouens illud implere iuxta tradita in præcedentibus, ergo tenetur, &c. Et ita etiam Sanches *d. disp*.35.*n*.10. Pontius *d. n* 8 Martinus Perez *d. disp*.51. *sect*.5.*n*.1.& Coninch *d. disp*.34. *num*.35. Quod procedit, etiamsi vterque vouerit religionem absque dependentia vnius ab altero, vterque enim potest implere votum. Ita Sanch. *disp*.37.*n*.1. Coninch *d. disp*.34.*n* 29.& Martinus Perez *de matr. disp* 51. *sect*.5. *numero* 8. 67

Si verè emittatur post matrimonium consummatum animo tunc implendi, & pro tempore matrimonij se obligandi, est nullũ vti de re illicita, cum post consummationem coniugi sit illicitus transitus ad religionem absque alterius licentia. Ita Sanchez *d. disp*.35. *n*.12. & Pontius *d. cap*.5. *n*.19. & sic vouens peccat grauiter, vt Sanchez *lib*.9.*disp*.36. *n*.32. At si emittitur pro tempore soluti matrimonij, vel si alter adulteretur, & præstiterit iustã causam diuortij, vel emittatur absolutè non desiniendo tempus (quo casu præsumitur voluisse se obligare pro tempore habili ad ingressum iuxta tradita *n*.66.) erit licitum, & validum & consequenter soluto matrimonio, vel existente iusta causa diuortij tenebitur ad ingressum; Est enim votum de re licita, & sancta ita etiam Sanchez *d. disp*. 35.*n* 12.& 13.& *relatus etiam lib*.7. *de matr. disp*. 34.*n*.10. *cum seqq*. Quod sit post matrimonium consummatum votum ingrediendi religionem tempore matrimonij, & tunc temporis implendum emittatur de licentia alterius coniugis, licentia nihil operatur, & addit, nisi vterque coniux decernat præstare à iure requisita ad ingressum alterius in religionem; de quibus idem Sanchez *d. lib*.7. vbi de impedimento ordinis, & voti ordinis, & Pontius *lib*.9.*c*.11.& 12. Quo etiam non obstante, si postea petat, aut reddat, non peccabit contra votum, sed solum quatenus sine causa votum non implet. Ita Basilius Pontius *d c*.5.*n*.19. & constat etiam ex Sanchez *d. lib*.9. *disput*.36.*num*.1. & *disp*.37.*n*.5. de quo etiam *n. seqq*. 68

Si

Digitized by Google

Si coniuges ante matrimonij consummationem emittant votum religionis communi consensu, ad quid eos obliget hoc votum, & qua ratione impediat vsum matrimonij, & quid si post consummatum matrimonium emittatur.

Verùm specialis difficultatis est, si coniuges ante matrimonij consummationem ambo mutuo consensu,& pacto voueant ingredi religionẽ,ad quid teneantur, & impediatne tale votum vsum matrimonij.

69 Ad quam difficultatem Sanchez *d. lib. 9. disp. 37. n. 5.* Respondens asserit præfatos cõiuges minimè peccare siue petendo,siue reddendo; sicut peccat quando alter solus vouit religionem, & prima vice consummat. Et probat assignans rationem disparitatis; nam quando alter solus vouit religionem, vel vterque etiam de licentia alterius,non tamen communi consensu,& per modum pacti,tenetur vterque independenter ab altero religionem ingredi, quod præstare non potest semel cõsummans,ac proinde mortaliter peccat,quasi se impotentem reddens ad explendum votum,at quando vterq; communi consensu,& mutuo pacto vouit,potest vterque implere æque votum siue consummet,siue antea: Nam licet antea posset alter ingredi religionem altero nolente,secus autem post consumationem,& ita impotentior videatur effectus ad votum explendum;attamen ingredi non tenetur altero nolente ingredi;cum vterque per modum pacti se obligauerit,adeoque altero impleri nolente,alter liber est. Quod si vterq; vult ingredi,potest æque consummato matrimonio,ac ante cõsummationem. Nec votum religionis impedit debiti petitionem aut redditionem;quando hæc non impediũt facultatem ingrediendi, cum non sit votum castitatis; sicut nec tunc fornicando committunt illi sacrilegium contra votum. Nec dici potest statim voto religionis emisso, cum statim velint mutare, abdicasse eos à se dominium, & ius corporum. Quia simplex promissio religionis non est abdicatio vsus coniugalis, qui voto non aduersatur, sed est promissio assumendi statum, 36 in quo ei vsui solemni voto renunciatur. Neuter autẽ coniux, addit idem Sanchez,tenetur in eo euentu ad reddendum alteri ante consummationem; qui non tenetur priori bimestri, cum secluso voto ad id non teneatur; sed nec eo bimestri transacto, quia potest cogere alterum,vt fidem pacti seruet, & religionem ingrediatur; quod si nolit, potest se illæsum conseruare,vt altero inuito ingredi possit. Quod efficere non posset transacto eo bimestri eo voto absq; communi consensu & pacto emisso,nisi statim ingrederetur religionem propter iniuriam matrimonij. Si verò votum religionis,subdit idem Sanch. communi consensu ab vtroque coniuge emissum sit post consummatum matrimonium, tunc à fortiori, inquit,neuter peccabit petendo; nec etiam anno nouitiatus, cum ante professionem neuter teneatur ad castitatem;etsi peccabit mortaliter ille,qui est in mora implendi voti, alter autem paratus implere vacat culpa; quando nec teneatur, nec possit ingredi altero non ingrediente: Neuter etiam in hoc casu tenetur reddere, quia promittendo religionis ingressum mutuò consensu renuntiarunt iuri exigendi, seque videntur mutuo ab hac obligatione absoluisse; cum ad hoc, vt perpetuò abstineant, statum mutandi facultatem sibi ipsis præfati coniuges concesserint; & remanente corporum dominio ab eo separari possit ius exigendi mutuo consensu;sicut separatur priori bimestri, vel altero adulterante; potest enim primo bimestri vterq; amicabiliter petere,vel adulter ab innocente, non tamen exigere. Ita Sancez *d. n. 5.* & ita videtur sentire etiam Basilius Pontius *lib. 10. cap. 5. n. 20.* vbi dicit, quod si de licentia coniugis alter votũ religionis tunc implendum emittat post matrimoniũ consummatũ, si postea petat,& reddat,non peccabit contra votum, sed solum quatenus sine causa votũ non implet,& alter retardat ad impletionem voti,& is, qui licentiam concessit,tenetur præstare ea, quæ requiruntur,vt alter possit ingredi religionem consummato iam matrimonio,& aliàs non tenebitur vouens ad religionem transire. Ita Pontius;idem quod Sanchez tenet Texada relatus à Diana *loco num. sequenti citato.*

At Coninch *de sacram. d. disp. 34. dubitat. 7.* (quem sequuntur Castrus Palaus *p. 5. tract. 28. disp. 3. pun. 4. d. §. 8. n. 4.* Diana *p. 9. tract. 7. resolut. 2.* & Martinus Perez *d. disp. 51. sect. 5.*) respondet cum distinctione, scilicet, 70 si vnusquisque coniux voueat religionem sub conditione similis voti alterius,scilicet,si alius simile votũ emittat; vt *voueo religionem, si sic voueas ingredi religionem*; & hoc casu dicit votum vnius non esse dependens ab ingressu alterius in religionem, sed tantum à simili voto alterius; atque adeo posito,quod vterq; verè vouerit & impleta sit conditio,& consequenter votũ transierit in absolutũ,vtrumq; independenter ab altero teneri ingredi religionem eodem modo, ac si separatim,& absolutè vouissent;& consequenter etiam vtrumq; peccare mortaliter matrimoniũ consummando siue petendo, siue reddendo; quia sic exponuntur manifesto periculo votũ non exequendi; vel quia alter nolẽs religionem intrare alterum cogit ad secum cohabitandũ; vel quia ex copula habita redduntur impotentes ad ingressum,si forte filius concipiatur. Confirmat,quia vt omnes fatentur,si vterque cõiux separatim,& absolute vouisset ingressum in religionem peccaret cõsummando matrimoniũ ob rationes dictas. At vterq; eo casu eodẽ modo suo voto obligatur,ac si separatum,& absolute vouisset,cũ votũ illud cõditionale impleta cõditione voti alterius trãseat in absolutũ,ergo eodẽ modo peccãt cõsũmãdo.

71 Si verò quilibet ex coniugibus voueat religionem dependenter ab alterius ingressu in religionem v. g. *voueo religionem, si tu etiam ingrediaris*; & in hoc euentu, ait idem Coninch,coniuges non peccare contra votum consummando communi consensu matrimoniũ; quia cum neuter teneatur ingredi religionem,nisi altero legitime ingrediente,neuter cõtra votum peccat faciendo aliquid,ex quo sequatur,vt nequeat ingredi nisi altero ingrediente. Addit Coninch neutrũ etiam peccare,si vterque nolit ingredi, aut si communi consensu aliquid faciant, ex quo sequatur neutrum ingredi posse,quia tantum efficiunt, vt deficiat conditio, sub qua vouerant, quam non tenebantur ponere, cum ad hoc se non obligauerint. Ita Coninch, & post eum Palaus, & Martinus Perez, qui dicit iuxta hoc secundum membrum distinctionis, seu in hoc sensu intelligendam præfatam doctrinam Sanchez. Addit præterea Coninch quod quando coniuges ante consummationem communi consensu vouent ingressum in religionem,cum id faciant ex vero desiderio perfectionis,ac salutis propriæ, censentur id vouere priori modo,atque ita vtrumque independenter ab altero teneri ingredi religionem; nam vt vnus obtineat finem à se intentum,scilicet, propriam perfectionẽ,ac salutem; nihil refert,an alter ingrediatur nec nè. Quare non censetur hanc velle consequi, posito quod alter eam etiam obtinere velit, sed absolute,& alterius votum cẽsetur solum exigere, tum nẽ aliàs præter pacta matrimonialia etiam ex iusta causa eum videatur deserere; tum etiam, vt eius salus efficacius promoueatur;nunquam tamen potest censeri hanc ita velle,vt velit suam ab ea dependere, nisi id aperte exprimat. Ita Coninch.

Digitized by Google

Quando autem post consummationem matrimonij vterque communi consensu, & mutuo pacto vouerunt religionem iidem Coninch, Palaus, Diana, & Perez dicunt eadem, quæ Sanchez *suprà n. 69.* adducta scilicet, & nō peccare vtendo matrimonio petendo, & reddendo ante professionem (id tamen limitantes si esset periculum, ne vxor conciperet, atque ita redderet sibi ingressum impossibilem propter necessitatem prolis, cui non possit satis prospicere, nisi manendo in sæculo) & neutrum teneri reddere ob rationem *d. n. 69.* adductam. Addunt in hoc euentu vnum non teneri religionem ingredi altero nolente ingredi; quia cōsummato matrimonio hoc ei non licet per ius ipsum, nisi vxor sit senex, & incontinentiæ periculo minimè suspecta, voueatque castitatem; quo casu solus ille peccat, per quem stat, quo minus votum impleatur, alius autem impotentia excusatur; ita quod in tali casu peccabit lethaliter ille, qui est in mora implendi votum, alter verò vacabit culpa, quia nec tenetur, nec potest ingredi altero non ingrediente. Ita prædicti Doctores.

73 Circa prædictam difficultatem, & prædicta noto sequentia, nimirū non censeri, nec esse mutuum consensum, quando vterque coniux seorsum vouit religionem, aut castitatem de licentia alterius independenter ab altero, & non per modum reciprocæ conuentionis, vt si nunc vir obtēta vxoris licentia voueat religionem, aut castitatem; & eo facto petat similem licentiam vxor à viro, eaque obtenta voueat, ita, vt non fuerit inter eos mutuum pactum initum: *voueo, vt voueas*; censetur autem mutuus consensus, vbi interuenit pactum mutuum vouendi. In priori enim euentu nullus adest contractus, nullaque conuentio; in posteriori autem est *facio, vt facias.* Ita Sanchez *lib. 9. d. disp. 37. n. 3.* ex Soto *lib 7. de iustitia q. 3. art. 1. versic. argumentum autem.* Et Ludouicus Lopez *1. p. instruct. cap. 26. §. votum quando*; ille enim ait, votū mutuo consensu emissum esse quoddam genus contractus *facio, vt facias*; iste verò dicit adesse tale votum, quando vterq; coniux vouet cum hac conditione, *voueo, vt voueas.* Igitur si votum religionis ante matrimonij consummationem sit factum ab vtroque coniuge priori modo; id est de sola licentia vtriusque, & non per modum pacti, cum votum vtriusque sit absolutum, & independens ab alterius voto, vterq; statim obligatur, & non potest consummare petendo, reddendo, vt Sanchez *dict. disp. 37. num. 5.* Coninch, Perez, & Palaus *locis suprà num. 70. relatis.*

Si etiam vterque faciat votum religionis cum illa conditione, & pacto: *voueo, vt voueas*, & sit formalis, & expressa intentio vtriusque, vt valor, & obligatio absoluta voti sit statim ac alter votum religionis emiserit, & emissio voti vtrique sit nota, tunc etiam habēt locum tradita *suprà n. 70.* ex eodem Coninch, tunc enim impleta cōditio, seu posito voto vtriusque cum illius notitia votum euadit absolutum ex parte vtriusque vouentis; estque independens ab ingressu alterius in religionem.

75 Si etiam vterque vouerit religionem mutuo consensu cum expressa, & formali intentione non solum similis voti alterius, sed etiam ingressus in religionē, in hoc euentu procedunt tradita *n. 69.* ex Sanchez, & traditis *n. 71.* ex Coninch, Perez, & Palao. Quod autem Coninch, & Martinus Perez, ac Palaus (vt notatum est *num. 71.*) asserunt, scilicet neutrum peccare, si vterque nolit ingredi, aut si communi consensu aliquid faciant, ex quo sequatur neutrum posse ingredi; non approbo, quia licet votum conditionale non obliget ad executionem ante conditionis aduentum; obligat tamen, ne vouens voluntariè impediat conditionis euentum, aut ipsa conditio culpa, fraude, vel vi eiusdem vouentis tollatur, cum vouens finem censeatur vouere media necessaria, vt in terminis Lessius *de iustitia lib. 2. cap. 40. dubit. 20.* & Sanchez *lib. 4. summ. cap. 22. n. 11. & cap. 23. n. 28.* & ita contra Coninch expresse sentiunt Sanchez, & Pontius *locis citatis*, & idem Sanchez *d. disp. 37. n. 8.*

Quod si vterque vouerit religionem mutuo consensu, & per modum reciprocæ conuentionis absolute, & sine illa expressione ingressus alterius in religionem, & etiam sine illa intentione formali; vt votum absolute obliget posito simili voto alterius; puto votum vtriusque factum esse non solum cum dependentia à voto, sed etiam ab ingressu alterius in religionem; hocq; sensu Sanch *disp. 37. n. 5.* intelligit hoc votū communi consensu vtriusq; coniugis, & per modum pacti, & conuentionis emissum, vouet enim vnusquisque cum respectu saltem implicito ad ingressum, ad huncque finem ex mutuo consensu, & pacto videatur vouere, vt altero ingrediente religionem, alter etiam teneatur; & è contra; & si aliter, & absolute, ac sine dependentia ingressus in religionem se vellent obligare; cum ante consummationem matrimonij cuilibet cōiugi liceat ingressus in religionem absque dependentia ab altero, vnusquisque seorsim, & absque tali pacto, atque absque dependentia ab alterius voto, voueret, maxime si id faceret desiderio efficaci propriæ salutis, eligeret enim medium certius, quale est votum omnino independens etiam à voto alterius; vterque ergo in tali voto ex mutuo consensu, & pacto emittendo non solum intendit propriam perfectionem, & salutem, sed etiam habet respectum ad præsentem statum matrimonialem, quem ratione amoris inter ipsos coniuges intercedentis non intendit deserere, nisi altero etiam deserente. 76

Si communi consensu vir voueat ordines sacros suscipiendos, & vxor castitatem, ad quid teneantur hi coniuges.

Ex dictis inferri potest, quid dicendum si communi consensu, & ex mutuo pacto vir voueat suscipere ordines sacros statim, & constante matrimonio, vxor vero voueat continentiam; supposita enim sententia Sanchez superius tradita, quod votum continentiæ vxoris sit omnino dependens à susceptione ordinum. Dicendum cum eodem Sanchez *d. disp. 37. n. 7.* si vxor non sit sexagenaria, vel sit suspecta de incontinētia; neutrum votum obligare, siue sit ante matrimonium consummatum, siue post. Vir enim de sola licentia vxoris manentis in sæculo cum voto continentiæ non potest ordines sacros suscipere, nisi ipsa vxor sit sexagenaria, & minime suspecta de incontinentia; quare votum vt de re sibi illicita, & impossibili est inualidum; & cōsequenter etiam votum vxoris seruandæ continentiæ non est absolutum, sed per modum contractus *facio, vt facias*, atque adeo existente nullo viri voto non obligat. Existente autem vxore sexagenaria, & non suspecta de incontinentia, vtrumque votum valet, & obligat, cum vir ad ordines sacros possit promoueri; licet ante promotionem vtriusque liceat petere, & reddere, cum votum ordinis sacri (vt *suprà numero 66. fine*) ante ordinis susceptionionem non impediat vsum matrimonij; votum verò continentiæ vxoris non obstet petitioni, quia non obligat, donec vir ordines susceperit, vt dictum est. Neuter autem tenebitur reddere iuxta tradita *suprà n. 69. & 72.* 77

Quando

Quando communi consensu alter coniugum religionem, alter castitatem vouit, siue ante, siue post consummatum matrimonium, ad quid teneantur, & qua ratione remaneant impediti usu matrimonij.

78 Ex dictis etiam colligi potest, quid dicendum, si communi consensu, & per modum pacti alter coniux castitatem, alter religionem vouit. Persistendo enim in doctrina Sanchez tradita *suprà n.69. & 76.* si qui vouit castitatem, habet conditionem vt alter cum solo voto ipsius possit ingredi religionem, scilicet sit sexagenarius, nec de incontinentia suspectus, quo casu alter potest ingredi religionem, dicendum, siue ante, siue post consummationem matrimonij emissum sit tale votum ex communi consensu, vtrumque teneri implere suum votum, cum sit licitum, & possibile; Neutrum autem ante ingressum in religionem alterius, qui illam vouit, peccare petendo, & reddendo; non ligatum voto religionis, quia ex vi talis voti ante professionem non tenetur ad castitatem, vt suprà ostensum est, qui etiam per consummationem non redditur impotentior, cum etiam post consummationem possit altero inuito ingredi religionem: Non etiam ligatum voto castitatis, cum non teneatur ad votum, donec alter impleat iuxta tradita *num.praecedenti*, & *dictu numeris 69. & 76.* Quod secus esset, si vouendo expressè intendisset se ex tunc obligare independenter ab altero, de cuius voti maximè emissi post consummationem obligatione infrà. Si verò qui vouit castitatem careat illa conditione, vt cum solo voto ipsius continentiae possit alter assumere statum religiosum, & matrimonium nondum sit consummatum, ligatus voto religionis peccat primâ vice cōsummans siue petendo, siue reddendo, cum se reddat inhabilem ad impletionem voti. Ligatus verò voto castitatis, cum huiusmodi votum obliget dependenter ab impletione voti ingressus religionis alterius; nec debeat expectare toto vitae curriculo vt alter impleat, dum vouens iudicio prudentis non est in mora adimplendi suum religionis votum, licitè quidem non potest petere, aut reddere, quia consummato matrimonio se impotentem reddit ad seruandum votum, cum tunc non teneatur reddere; at verò si alter sit iudicio prudentis in mora implendi, & admonitus nolit religionem ingredi, etsi non tenetur reddere, potest tamen deinceps licitè petere, & reddere; consummato autem matrimonio, cum votum religionis nequeat impleri, illo ligatus potest petere, & tenetur reddere; quia illud votum post consummationem non impedit vsum matrimonij, licet teneatur ad ingressum dissoluto matrimonio, vel altero praestante causam diuortij, cum votum non sit extinctum, sed suspensum, quia fuit in culpa consummando, & semper antea tenetur ad religionem. Adstrictus autem voto castitatis, quamuis culpabiliter consummauerit, poterit deinceps petere, & reddere, donec accidat casus, in quo alter possit, & velit religionem ingredi; eo enim non implente, nec ipse tenetur: Nec etiam dissoluto matrimonio morte alterius voto religionis adstricti, qui illud viuens non impleuit, tenebitur continere. Ita Sanchez *lib.9. disput.37.num 8.* qui nonnulla addit, quae apud ipsum videri poterunt, si libuerit.

SVMMARIVM

§. III.

Votum simplex castitatis ab vno coniuge sine alterius licentia emissum ante matrimonij consummationem valet, & obligat ad omnimodam castitatem, vt votum emissum ante matrimonium. n.79.

Quid si post consummatum matrimonium, an valeat in praeiudicium vouentis, & obliget ad non petendum, & ad abstinendum ab altero matrimonio, & quouis actu venereo extra matrimonium. n.80 ad 84.

Praefatum votum castitatis post consummationem absque alterius coniugis licentia emissum, an sit omninò nullum quoad non redditionem debiti, etiam quando redditio est voluntaria. n.85. ad 89.

Dato quod obliget ad non redditionem, quando redditio est voluntaria, vt altero adulterante, an vouens innocens possit remittere iniuriam alteri. n.89.

Vota subditi de re sibi prohibita non sunt irrita, donec superior neget consensum; & quid de votis coniugum, quae alteri afferunt praeiudicium. n 86.

Votum castitatis ab vno coniuge post matrimonium ratum, vel consummatum de alterius licentia emissum ad quid obliget, & an dans licentiam possit ab eo qui vouit petere debitum, & ille teneatur reddere. n 91. & 92.

Quid si vterque de consensu alterius seorsim, & non mutua voluntate, & sine expressione vouendi omnimodam castitatem, vouerit castitatem. n 93.

Si alter coniux praebuit alteri expressè licentiam vouendi omnimodam castitatem quoad petitionem, & redditionem; an, & quomodo dans licentiam possit exigere, & alter vouens teneatur reddere. n.95. ad 98.

Coniux dans talem licentiam potest tale votum valdè irritare, & post irritationem licitè petere, & potest irritatio esse expressa, vel tacita, & quae differentia inter vtramque. n.96.

Seclusa dicta irritatione si is, qui dedit licentiam petit debitum, alter tenetur reddere. n.97.

Quid si coniux concedendo illam licentiam renunciauerit iuri suo petendi, & quid si post renunciationem ab altero acceptatam is cedat renunciationi, & iterum concedat ius exigendi. n.97. & 98.

Quando vterque coniux communi consensu vouit castitatem, vterque non potest licitè petere, nec tenetur reddere, & peccat mortaliter reddendo. n 99 & 100.

Altero, vel vtroque ex dictis coniugibus fornicante non potest iudex ecclesiasticus eos cogere ad cohabitandum; sed periculo incontinentiae consulendum dispensatione. n.101.

Per fornicationem neuter liberatur ab obligatione proprij voti. ibid.

Ante dispensationem praefati coniuges non liberantur à mutua habitatione, & aliis obsequiis, licèt non teneantur cubare in eodem lecto, nec possint cum periculo incontinentiae. ibid.

Praefatum mutuum votum castitatis est licitum; & quando in eo possit contingere culpa venialis. n.102.

Si praefati coniuges copulentur an sit grauius peccatum, quàm si alter eorum copularetur cum soluto, vel soluta. n.103.

Praefati coniuges si sibi inuicem remittant renunciationem iuris petendi, an teneat haec sacrilega remissio, & teneantur inuicem reddere. n.104.

Mutuum pactum abstinendi à petitione, & redditione debiti absque voto castitatis à coniugibus initum est validum, & licitum, qua ratione remitti possit, & alter alteri debeat debitum reddere, & quid si illi mutuo pacto accedat iuramentum vel votum castitatis. n.105. ad 109.

Quis praedicta vota castitatis ab vno, vel vtroque cōiuge ante, vel post matrimoniū emissa possit relaxare, vel cōmutare, vel insuper dispēsare quoad petitionē debiti remissiue n.110.

Digitized by Google

§. III.

Qua ratione impediatur vsus matrimonij ex voto continentiæ post contractum matrimonium emisso.

HViusmodi votum potest esse simpliciter castitatis, vel non petendi debitum; & vel absque licentia alterius coniugis, vel cum eius licentia, vel etiam communi consensu, & per modum pacti, vel ab vtroque coniuge emissum; & potest esse emissum ante, vel post matrimonium consummatum. De his omnibus distinctè agendum.

Votum castitatis ab altero coniuge sine licentia alterius emissum post contractum matrimonij ante, vel post consummationem an sit validum, & ad quid obliget, & quomodo impediat vsum matrimonij.

Dubium primum; Votum castitatis emissum post matrimonium ante, vel post consummatum matrimonium ab altero coniuge sine licentia alterius quomodo obliget in ordine ad vsum matrimonij.

79 Certum omnino videtur, si votum castitatis emittatur post matrimonium nondum consummatum, & animo ingrediendi religionem, tale votum esse validum, & obligare ad omnimodam castitatem, sicut votum absolutum castitatis emissum ante matrimonium eo contracto ante illius consummationem & ita etiam ad non reddendum debitum, quoties redditio est omnino voluntaria. Ita Sanchez *lib. 9. disp. 31. n. 23.* & alij Recentiores *suprà n. 1. relati locis infrà allegandis.* Ratio est euidens, quia iste vouens licitè id intendens potuit se obligare ad omnimodam castitatem, vt eam seruare posset, sicut quando emittitur tale votum ante contractum matrimonij; idque intendit, cum absolute vouerit castitatem, & vt eam seruare posset, habuit, dum vouit, animum transeundi ad religionem: Etsi non tenetur ingredi religionem ratione illius propositi voto non confirmati, vt *suprà num.* 45. ostensum est. Transacto etiam priori bimestri poterit licitè consummare matrimonium reddendo, nunquam tamen poterit petere sicut *suprà §. 1.* dictum est de coniuge, qui post votum castitatis contraxit matrimonium. An verò in priori bimestri, ante matrimonium consummatum; etsi alter adulterans præbeat iustam causam diuortij teneatur non reddere, ita quod non possit renuntiare priuilegio iuris eximentis ab obligatione reddendi priori bimestri ante consummationem, nec reconciliari adultero; Sanchez *d. n. 23.* Martin. Perez, *& ferè omnes alij recentiores infrà allegandi* aiunt obligari ad non reddendum in priori bimestri, & altero adulterante, & ita sentiunt omnes Doctores *suprà c. 1. n. 273. relati*, & ita est communis, & verior opinio. At iuxta Doctores *eodem c. 1. n. 276. relatos* posset renuntiare dicto priuilegio iuris eximentis ab obligatione reddendi in priori bimestri, & quando alter adulter est, & ita facta renuntiatione posset, & teneretur reddere; & ad ibi tradita remitto lectorem. Quod si non animo ingrediendi religionem, nec de ingressu cogitans promisit castitatem, idem erit dicendum, quod de eo voto emisso post consummatum matrimonium, de quo mox.

Itaque difficultas est, an votum castitatis emissum à coniuge post consummatum matrimonium absque alterius licentia sit validum, & ad quid obliget.

80 Et multorum sententia fuit non esse validum, & eo non obstante sic vouentem non solum posse & teneri reddere debitum alteri coniugi exigenti, sed etiam posse petere debitum, & præsertim quando vir illud omisit. Ita D. Thomas 4. *dist. 32. q. vnica art. 4. ad 3.* Paludanus *ibid. dist. 38 q. 3. art 5. concl. 4. fine.* Emanuel Sà *ver votum n. 16.* & plures alij relati à Sanchez *d disp. 35. n. 24.* & ab Augustino Barbosa *collectaneo ad cap. quidam n. 6. & ad cap. placet n. 3. de conuersione coniugatorum* Et etiam oportet, ita sentiant Doctores infrà allegandi asserentes non valere votum non petendi debitum ab altero coniuge sine alterius licentia emissum. Horum fundamentum est Primò, quia hoc est nimis onerosum alteri coniugi, in illiusque graue præiudicium cedit, maximè si sit vxor, cui ob innatam verecundiam graue est, si semper debeat petere, quoties vsum matrimonij appetit. Secundò, quia votum rei partim licitæ, & partim illicitæ, vel partim possibilis, & partim impossibilis factum per modum vnius ad nihil obligat; vt probaui *in tom. 1. moral var. tit. 1. n. 1619. & 1625* In præsenti autem casu sub castitatis votum cadunt nec petere, nec reddere debitum; ac proinde, cum pars talis voti sit de re illicita, & contra iustitiam, qualis est non reddere post matrimonium consummatum, totum erit nullum, & irritum:

Communis tamen, & vera sententia est tale votum esse validum, & obligare quantum ad non petendum debitum, ita præter quindecim alios Doctores relatos à Sanchez *d disp. 35. n. 25.* Henriquez *in sum. lib. 11 c. 15. §. 8. fine* Bartholomæus à Sancto Fausto *in thesaur. relig. q* 228. & ex Doctoribus *hoc cap. n. 1. relatis* Sanchez *d disp. n. 25 cit. n. 25.* Reginaldus *d. lib 31. n. 351.* Lessius *d. lib. 2. de iust. c. 40 n. 100.* Villalobos *d. tr. 13. diff. 54.* Basilius Pontius *d lib. 10. c. 1. n. 19.* Leandrus Discalceatus *d. tr. 9. disp. 25. q. 74.* Coninch *d. disp. 34. n. 23.* Layman *d. c. 1. n. 12.* Fagundez *in decalog. lib. 4. c. 7. n. 8.* Auersa *d. sect. 4.* Hurtadus *d. disp. 10. diff. 8.* Castrus Palaus *d. punct. 8. § 87. n. 7.* & Martinus Perez *d. disp. 51. n. 2.* & etiam Nauarrus *in man. cap. 12. n. 60.* tenet hoc votum obligare ad non exigendum, non autem obligare, vt vouens non possit amicabiliter petere. Et colligitur aperte ex *cap. quidam de conuers. coniugatorum.* Vbi quando vir renitente vxore professus est, decernitur professionem fuisse irritam, obligari tamen vouentem ad votum castitatis in ea professione emissum in quantum se potuit obligare, nempe ad non exigendum debitum; verba textus sunt: *Votum non tenuit, alterius verò non poterit vxorem accipere, promisit enim se non exigere debitum, quod in eius potestate erat; & ideo quoad hoc votum tenuit, non reddere autem non erat in eius manu, sed in mulieris potestate:* tum *cap. placet eod. tit.* de muliere coniugata; quæ credens virum obiisse professa est, cuius verba sunt: *licet votum eius non tenuerit, eatenus tamen fuit obligatorium, quatenus poterat se obligare.* Neque admitti potest distinctio Nauarri *d. n. 60.* inter amicabiliter petere & exigere, vt Pontifex in illis textibus declarat vetitum secūdum, non primū; quem intellectum etiam admittit Henr. *lib. 12. cap. 2. n. 9. in* Glossa *litera Z.* Nam Summus Pontifex aperte insinuat ideo non posse exigere, quia quantum est in se tenetur seruare votum continentis quia se obligauit, quantum potuit, & ad id, quod est in sua potestate; ex quo sequitur nec posse benignè petere, & rogare; cum in sua potestate; sit vtrumque scilicet, & petere, & exigere, cum ex vi matrimonij non teneatur petere; vt c. 1. ostensum est. Alios intellectus nonnulli alij afferunt ad illos textus, qui illis omnino aduersantur, & sufficienter Sanchez *d. n. 25.* Probatur ratione manifesta in dictis textibus indicata. Quia coniux etiam post matrimonium consummatum vouens absolutè castitatem validè se adstringit ad castitatem sibi possibilem, quæ absque præiudicio alteriùs coniugis obseruari potest, at coniux etiam post consummatum matrimonium lege eiusdem

eiusdem matrimonij ad petendum debitum non obligatur, sed ad non petendum semper est liber; quia non petendo non præiudicat alteri, sicut præiudicat non reddendo, cum alter non est priuatus iure exigendi, ergo eo voto manet obligatus ad hunc actum non petendi debitum. Neque verum est (vbi non constet de expressa intentione vouentis) votum castitatis absolutum, etsi post matrimonium contractum, & consummatum factum fuisset, emissum per modum vnius, & rei indiuisibilis, ita vt coniux vouens voluerit obligare se ad vnam partem solam, sed ad vtramque, scilicet ad non petendu m, & non reddendum, quo casu esset inualidum, vt pote de re illicita: Nam non petere, & non reddere, seu abstinere à petitione, & à redditione sunt actus diuersi castitatis, & separabiles; ac proinde si non constet de contraria vouentis intentione, votum licet non obliget, nec possit obligare ad non reddendum, quia id est licitum; obligabit ad alios actus castitatis bonos, nempe ad non petendum, ad non fornicandum, ad non contrahendum de nouo dissoluto matrimonio; sicut etiam obligat votum castitatis emissum ante matrimonij contractum. Regula enim generalis interpretandi votum partim de re licita, vel impossibili an fuerit emissum per modum rei indiuiduæ, an vero diuisiuè, & per modum plurium, est (vt latè explicaui *præfato to.1.mor.var.tit.1.n. 1626. tum pluribus sequentibus*) vt si res promissa sit indiuidua, scilicet commodam diuisionem non patiens, seu quæ communi more, aut vsu vouentium diuidi non solet, tunc censetur obligatio per modum vnius, & votum est irritum ad nullam partem obligans; si autem diuidua sit; & quæ non vouentium recepto & communi vsu solet diuidi, tunc præsumitur obligatio diuisiue, & per modum plurium, & vouens tenetur ad partem bonam, & possibilem. Et vtriusque ratio est ibidem adducta, scilicet, quia semper, vbi oppositum non constat, iudicanda est voluntas ferri in obiecta iuxta eorum naturam, & prout communiter euenit, & exempla tum rei indiuiduæ, tum diuiduæ plura ponuntur *n. 166. & pluribus seqq.* Non obstat etiam illud, quod tale votum sit onerosum alteri coniugi. Nam primò cessat ista ratio oneris, quia, aliquoties potest iste vouens petere in gratiam alterius coniugis & quoties in eo agnoscit appetitum copulæ, vel fornicationis periculum, vt suprà *c.1.n.258. & seq.* latè ostensum est. Secundò, quia tametsi illud sit onerosum, & aliquale grauamen alteri coniugi, tenetur tamen id subire, cum vouens vtatur iure suo.

82 Igitur præfatum votum castitatis à coniuge post consummatum matrimonium absque licentia alterius coniugis valet quidem quatenus est in præiudicium suum, & sic obligat ad non petendum debitum; vt probatum est, inualidum tamen est, quatenus est in præiudicium alterius coniugis, & ita vouens eo non obstante tenetur reddere debitum, quoties alter coniux hoc etiam tacitè per aliqua signa petit, & non sit iure petendi priuatus: vt colligitur ex præfatis textibus *cap. quidam. & cap. Placet.* & in hoc conueniunt omnes. Quia regula generalis est, vt vnus coniux non possit aliquid vouere in præiudicium alterius. Quid verò si alter coniux sit iure petendi priuatus, putà adulterans præstet iustam diuortij causam, explicabitur post duos numeros sequentes.

83 Porro prædictum votum non solum obligat ad abstinendum à petitione debiti; sed etiam ad abstinendum ab aliis nuptiis dissoluto matrimonio per mortem alterius; licet si contraxerit, valeat matrimonium: constat ex dictis *cap. quidem.* vbi id expressè habetur, & ex *d. cap. Placet.* vbi dicitur id votum eatenus obligare, in quantum coniux potuit se obligare; constat autem potuisse se obligare ad abstinendum à secundis nuptiis; & ita tenent Sanchez, Lessius, Fagundez, Coninch, Pontius, Perez, & alij recentiores *suprà n.81. relati locis ibidem citatis*, & præter eos etiam Nauarrus *dict. cap.12. num.60. fine.* Henriquez *dict. §.8. fine* & Paludanus 4. *distinct.32. quæst.2. art 1 n 14.*

Obligat etiam idem votum iuxta præfatos omnes Doctores ad abstinentiam à quouis actu venereo extra matrimonium, quia cum ad id se potuerit obligare, censetur coniux vouens prædicto voto castitatis ad id se obligasse iuxta *d. cap. Placet, de conuersione coniugatorum.* 84

Præfatum votum castitatis post matrimonium consummatum emissum an sit omninò nullum quoad non redditionem debiti, etiam quando est voluntaria.

Sed non leuis difficultas est, an prædictum votum quoad partem non reddendi debitum sit nullum, non solum quando ex iure iustitiæ exigitur, sed etiam quando redditio est voluntaria, scilicet, quando alter non habet ius exigendi, vt si adulter sit, & ita quoad redditionem sit prorsus, & omnino nullum. 85

Et Sanchez *d. disp.35. n.26.* (& idem tenet *disp.36. n.6.*) asserit huiusmodi votum esse omninò nullum quoad reddendum debitum, minimèque obligare coniugem vouentem ad abstinendum à redditione, quando est voluntaria propter alterius adulterium. Et ita etiam sentiunt Fagundez *d. cap.7. n* 8 & Sayrus *lib.6 clauis cap.5. n.20. versic. nec valet exemplum* Ita etiam Nauarrus *d. n.60.* D. Bonauentura, Sotus, Caietanus, & alij ab eodem Sanchez *allegati*: dum dicunt hoc votum esse prorsus irritum; videntur enim intelligendi quoad non reddendum debitum. Probat Sanchez ex dictis *cap. quidam, & cap. Placet.* in quibus clarè significatur, tale votum quoad non reddendũ debitum irritũ fuisse; cũ *c. quidam.* ea reddatur ratio, quod non reddere non est in potestate coniugis; ac proinde obligat illum solum ad non petendum & abstinendum ab alio matrimonio; si autem censeretur obligare ad non reddendum, vbi id liceret coniugi vouenti, expressisset. Et dum *d. cap quidam,* dicitur: *promisit se non exigere debitum, quod in eius potestate erat, ideo quoad hoc votum tenuit,* indicatur votum non tenuisse quoad debiti negationem. Etsi dicatur *d. cap Placet.* dici votum eatenus tenuisse, & fuisse obligatorium, quatenus vouens se potuit obligare. Respondet idem Sanchez id intelligi quoad non petendum debitum, vt explicatur *d. c. quidam.* Confirmat Sanch. quia quãuis potuerit se obligare ad non reddendum altero coniuge adulterante; quia tamen is casus est rarus, vt ratione illius fiat diuortium, nec excogitatus, ideo non censetur promissus seorsum, sed non reddere cadit sub illo voto per modum vnius, cum sit regulariter nullum, & contra iustitiam iuxta regulam à me dicto *tom. 1. moral. var. tit.1 d. n.1626.* adductam, atque adeo totum votum quoad illam partem est nullum & irritum. Secùs autem est in voto ante matrimonium, vel eius consummationem emisso animo ingrediendi religionem; quia tunc tota materia fuit licita, ac proinde votum validum quoad omnimodam abstinentiam à redditione debiti, quem valorem non amittit ex consummatione matrimonij, vt suprà dictum est; & ideo obligat, vbi non redditio est licita; vt primo bimestri, & altero adulterante; in præsenti vero casu materia quoad non reddendum est illicita.

Addit idem Sanchez *n.27.* quod quamuis vota subditi de re sibi prohibita, & cætera vota coniugum alterutri 86

alterutri

alterutri præiudicantia habeant tantam conditionem si superior, aut alter coniux consenserit, ideóque irrita non sint donec alter requisitus neget consensum; votum tamen castitatis in coniuge nec sub ea conditione comprehendit actum non reddendi ex Caietano, Soto, & Sayro, ac proinde non teneri vouentem alteri coniugi indicare hoc votum, vt illud approbet: imò ait, quamuis alter conscius postea approbet non teneri vouentem ad non reddendum; quia dum votum emisit, ad id non se obligauit, nec postea nouum votum fecit, nec alterius coniugis nouus consensus superueniens nouam obligationem inducere potuerit. *Et eod. lib. 9. disp. 1. n* 8. assignat rationem differentiæ inter alia vota coniugis alteri præiudicantia, & hoc votum non reddendi debitum; quia hoc est omnino, & directè contra fidem matrimonij; & votum de re aliena præstanda Deo; alia verò vota, vt peregrinationis, vel nimiæ abstinentiæ non opponuntur directè matrimonio, nec debito coniugali; sed sunt aliquod alterius coniugis grauamen; ac proinde valida erunt; licet integrum sit coniugi grauato dissentire. Hæc Sanch.

87 Oppositam sententiam, & præfatum votum castitatis etiam quoad non reddendum, quando redditio est voluntaria, seu alter coniux non habet ius exigendi, esse validum & obligare contra Sanchez sustinent Lessius *lib. 2. cap. 41. n. 55.* Coninch *d. disp.* 34. *num* 2. Layman *lib. 5 tr. 10. p. 3. cap. 1 n. 12.* Basilius Pontius *d. cap. 5. n. 19.* Castrus Palaus *d. §. 7 n. 7. fine* Martinus Perez *d. disp. 51. sect* 4. n. 8. Leandrus Discalceatus *de sacram. d. tr. 9. disp. 27. q. 75* & apud ipsum Ochogauia. Probant, quia iste vouens obligauit se, quantum potuit, quia tota materia castitatis coniugi possibilis cecidit sub eo voto, cum votum fuerit castitatis absolutum: at potuit se obligare ad non reddendum debitum, quando redditio est voluntaria, seu quando alter committit adulterium, vel contraxit affinitatem ratione incestus: Ergo si aliter non constet de illius intentione, dum vouit; vere se obligauit ad non reddendum debitum, quando redditio est voluntaria; ac proinde tunc tenebitur implere votum quoad totam materiam. Confirmatur, præfatum votum comprehendere omnimodam castitatem, & etiam non redditionem quoties est voluntaria, quia si eius voti materia solum esset de non petendo, nulloque pacto se obligauit ad non reddendum debitum, sicut tunc potest alteri adulteranti debitum & ita etiam posset altero coniuge mortuo, dissolutóque matrimonio aliud matrimonium contrahere contra doctrinam eiusdem Sanchez, & communem; quia etiam alio matrimonio inito posset idem votum implere de non petendo, ergo signum est totam materiam castitatis esse eo voto comprehensam, quoad petitionem, quia est in eius tantum potestate; quoad non redditionem verò, quando ius alterius impeditum fuerit (vt contingit causa adulterij, vel affinitatis culpabiliter contractæ, vel morte alterius coniugis) quia etiam tunc est in eius potestate. Addunt Coninch, & Perez, quod præsumitur communiter ita vouisse, quicunque ex sincero affectu, & amore castitatis eam vouit, nisi expresse contrarium intendat. Nam cum talis ita amet castitatem, vt velit se ad eam, quantum potest, seruandam obligare, quãdo hoc ei difficillimũ est ob communem vsum thori; quanto magis se intendit obligare, vt eam seruet, accedente casu, quo hoc facilius consequi poterit. Ex quibus Pontius, & Perez inferunt eum, qui votum castitatis emisit siue ante, siue post consummationem matrimonij, peccare contra votum non solum petendo, sed etiam reddendo, quoties liberum est reddere, aut quoties alter ratione affinitatis petit illicite, & tunc ait Pontius eum duplex peccatum committere; vnum quia cooperatur illicitæ petitioni, aliud verò contra votum.

88 Fateor prædicta valdè vigere contra sententiam Sanchez Nihilominus eidem sententiæ etiam valdè fauet decisio S. Pontificis *in d. cap. quidam de conuersione coniugatorum*, in quo ex vna parte dicitur maritum, qui inuita vxore emiserat professionem, & consequenter simplex votum castitatis, impediri mortua vxore transire ad alias nuptias, & ex altera parte absolute, & sine distinctione dicitur votũ illud non valuisse quoad non reddendum debitum, quia non reddere non erat in eius, sed in mulieris potestate, valuisse verò quoad non exigendum, quia id erat in eius potestate. Et consequenter videtur satis clare indicari votum illud post matrimonium consummatum emissum fuisse omnino nullum quoad partem non reddendi; & diminutus fuisset Pontifex non explicans obligationem non reddendi in euentu, quo vouenti esset liberum non reddere, si existimasset talem obligationem in eo voto comprehendi. Et idem ostendit ratio à Sanchez assignata; scilicet, quod licet non reddere, quando alter habet ius exigendi; & non reddere, quando alter coniux non habet ius exigendi sint duo actus, qui separari possunt à vouente; etsi expressè in voto castitatis post consummatum matrimonium emisso intendat se obligare ad non reddendum, quando non redditio est voluntaria ratione carentiæ iuris exigendi alterius coniugis teneat obligatio; tamen seclusa hac expressa intentione, vbique aliter de ea non constet; cum libertas non reddendi consummato iam matrimonio de raro contingat, sitque inexcogitata, non reddere quoad vtrumque actum comprehenditur sub illo voto per modum vnius, seu illi actus non reddendi non censentur promissi seorsim, & per modum plurium, sed per modum vnius, cum sit regulariter malum, & contra iustitiam non reddere post matrimonium semel consummatum (ad dignoscendum enim votum partim rei licitæ partim illicitæ factum esse per modum plurium, vel per modum vnius attenditur, an materia voti sit more vtentium, & regulariter diuidua, vel indiuidua vt *suprà num.* 81. dictum est) & consequenter totum votum quoad illam partem non reddendi esse nullum. Neque inde sequitur vouenti dissoluto matrimonio licitum esse transire ad aliud matrimonium, quia tunc etiam possit seruare illam partem non petendi debitum. Nam illud votum non fuit non petendi debitum, quo casu procederet sequela; sed fuit votum absolutum castitatis, ac proinde obligans ad abstinendum non solum à petitione debiti, sed etiam ab omni alio actu venereo excepta redditione debiti ob adductas rationes; atque etiam ab ineundo alio matrimonio; cuius impedimentum est votum simplex castitatis perpetuæ. Quare etiam non videtur admittendum, quod Coninch, & Perez locis citatis subdunt, nimirum, quod coniux post consummatum matrimonium emittens votum castitatis expressè solum intenderet eam vouere; quatenus pro eo matrimonij statu eam potest seruare, nulloque modo se obligaret ad seruandam castitatem, quatenus repugnat præcisè redditioni debiti, etiam in eo casu, quo redditio foret voluntaria, & ei esset licitum non reddere; iste per se loquendo non solum non peccaret contra votum, si redderet adultero, sed nec etiam si mortua coniuge aliam duceret, modo vtrumque ex intentione faciat, vt nunquam debitum petat, sed solum reddat, quia, inquiunt, nullo modo vouit non reddere. Hæc enim doctrina procederet, si vouisset solum non petere; secùs emisso voto castitatis perpetuæ, licet cum illa intentione, quæ regulariter tacitè inest in voto absoluto castitatis, quod

Digitized by Google

quod à coniuge emittitur post consummatum matrimonium.

89 Addo quod dato sub præfato voto comprehendi non redditionem debiti, quoties redditio est voluntaria, adhuc tamen coniux iste vouens non teneretur non reconciliare coniugem adulterantem, sed posset remittere iniuriam siue tacitè, siue expressè; ex quo ius recuperaret adulter, & consequenter in eodem vouente reuiuisceret obligatio reddendi iuxta tradita *suprà cap.1.n.276.* Incestuosus verò, qui ob incestum amittit ius exigendi, nunquam recuperate possit ius exigendi, nisi per dispensationem, nec sufficiat reconciliatio innocentis iuxta sententiam *cap.1. n.251.* traditam, & approbatam, posset tamen voto castitatis adstrictus ei reddere debitum renunciando iuri suo non reddendi iuxta tradita *d. n.276.* ad quæ remitto Lectorem.

An votum non petendi debitum emissum ab altero coniuge sine alterius licentia sit validum.

90 Sed quid si alter coniux absque alterius licentia emittat votum de non petendo debitum coniugale; an hoc votum valeat, & obliget ad non petendum; & vouens petens peccet contra votum.

Aliqui absolutè dixerunt esse inualidum, eo quod sit in graue præiudicium alterius coniugis, cui onerosum erit pro vsu matrimonij semper petere. Ita Armilla *v. Debitum.* Tabiena *v. matrimonium*, Suplem. Gabr. Turrecremata Carthusianus, quos refert Sanchez *d.disp.35.n.18.* & post eum Leandrus Discalceatus *de Sacram tom. 2. tr. 9. disp.73.* Alij verò dixerunt esse validum, si fiat ab vxore, inualidum si à marito, eo quod vxori onerosum, & verecundum semper petere; non autem marito: ita sentire Victoriam *in sum. de matr.n.280.* Sotum, & Anglem refert Sanch. *d.disp.35. numero 19.*

91 Communis & vera sententia asserit tale votum etsi à viro emissum esse validum. Ita multi allegati à Sanchez *d.disp. 35.n.21. & 25.* & ex Doctoribus *suprà cap.1.n.81.* relatis, in terminis Lessius *d cap. 40.n. 99.* Sanchez *d.disp 35 n.21.* Reginaldus *d.lib. 33.n. 352.* Basilius Pontius *d.cap.5.n.19.* Leandrus *d. q. 27.* Villalobos *d.diff 54.* & ita prorsus sentiunt alij recentiores *d. n. 81.* relati, dum asserunt votum castitatis à coniuge sine alterius licentia emissum etiam post consummatum matrimonium obligare ad non petendum. Colligitur manifestè ex dictis *cap. quidam, & cap. placet, de conuers. coniug.* & ratio euidens est, quia huius voti materia, quæ est non petere debitum est licita, & in vouentis potestate constituta, cum neuter coniux ex lege matrimonij teneatur petere debitum; ergo erit validum, & fauet etiam D. Augustinus relatus *in can si dicat 33. q.5.* dicens: *Pro sanctificatione perfecta Deus sibi computabit, si non quod tibi debetur, exigis:* Ad illud, quod tale votum esset onerosum alteri coniugi, iam responsum est *suprà n.81.* fine; scilicet, vel onus esse sustinendum, eo quod alter iure suo vtatur; vel coniugem tali voto adstrictum adhuc posse aliquoties petere non in gratiam sui, sed in gratiam alterius vsque ei morem gerat; quæ petitio censetur redditio; ad interpretatiuam alterius petitionem, & hoc est quod voluerunt S.Thom. *4. dist.38. q 1. art.... quæstiuncula 2. ad.4.* Nauarr. *in man d c 12.n 60.* & alij relati a Sanch *d.disp. 35.n.20.* dum dixerunt præfatum votũ de non petendo esse validum quoad petitionem in fauorem, seu gratiam ipsius vouentis, esse verò inualidum quoad petitionem debiti in gratia alterius, seu vt alteri coniugi vouens morem gerat, quando mos gerendus est, vt in casibus explicatis *suprà d.n.81. & c.1.n. 258. & seqq.* Vbi etiam *n.268* explicatur, quid sentiendum, si ambo coniuges mutuo vouissent non petituros debitum, an vterque in gratiam alterius posset petere.

Non desinam tamen hîc iterum aduertere, quod notaui *suprà cap. 1 n. 271.* votum continentiæ & non petendi debitum ordinariè censeri imprudenter, indiscretè à coniugibus emissum; nisi sit ex consensu alterius, qui vouenti permittit separationem à thoro, idque ob rationes ibidem adductas, scilicet, & quia se exponit vouens periculo violandi voti, si cum coniuge cubet; & quia negari non potest, quin alteri coniugi sæpe sit molestum, & odiosum tale votum, cum deberet semper, vel (etiam admissa doctrina tradita *d. num. 259.*) vt plurimum petere, videantur dicta *eod.n.271 & sequent.* 92

An verò si coniux qui vouit continentiam, vel non petere debitum faciens contra votum petat debitum, alter coniux, cui votum illud sit notum, possit licitè, & teneatur reddere explicatum est *d. cap. 1. n.240. cum pluribus seqq.*

An si votum castitatis ab vno coniuge post matrimonium ratum, vel consummatum emissum sit de licentia alterius, dans licentiam possit ab eo petere debitum, & ille teneatur reddere.

Dubium secundum, vtrum coniux de cuius consensu, & licentia alter vouit castitatem, possit debitum ab eo exigere, & ille reddere teneatur. Plures, quos Sanchez *lib.9. disp.36. n.4.* refert, negarunt, & etiam dixerunt esse mortale peccatum reddere, licet aliqui velint id procedere solum, quando licentia est concessa ad vouendam castitatem perpetuam; non verò, quando ad vouendam castitatem ad tempus. Ita Glossa in *cap. charissimus, verbo prabuisse, de conuers. coniug.* Butrius, Abbas *ibidem*, Alexander, Abulensis, Adrianus, Turrecremata, Paludanus, & Srunica *locis à Sanchez citatis.* Moti primò quia iste dans licentiam, &c. Videtur cessisse iuri suo petendi, sicut coniux, qui alteri dat licentiam profitendi, se priuat iure suo petendi. Secundò, quia ne licentia illa censeatur inutilis, & frustratoria debet intelligi ad emittendum votum omnimodæ castitatis, & ita etiam ad non reddendum (cum absque alterius coniugis licentia possit coniux voto suo se obligare ad non petendum) & ita dans licentiam videtur renunciasse iuri suo petendi. Tertiò, quia vouens exactus potest excipere contra petentem votum ex eius licentia emissum Et hanc sententiam videtur tenere Castrus Palaus *p 5.tr.28.disp.3.punct.7 n.6.* dum absolutè dicit, si post consummatum matrimonium votum castitatis ab vno coniuge emissum est de licentia alterius, vouentem non posse petere, aut reddere, quia consentiens tacite iuri, quod habebat petendi, cessit. Sed fortè loquitur Palaus, quando coniux dedit licentiam expressè vouendi omnimodam castitatem, vt colligitur ex Doctoribus ab eo allegatis, de quo mox infrà. 93

Communis tamen sententia asserit, coniugem, qui solum consensit, seu dedit licentiam alteri, vt voueat castitatem posse licitè petere debitum, & vouentem teneri reddere; ac proindè non peccare reddendo. Permultos Auctores huius sententiæ refert Sanchez *d. disp.36. num.5.* & ex Doctoribus *suprà hoc cap n.1. relatis* Nauarrus *in man. cap 16.n 21.* Lessius *d.lib.2.cap.40.n.95. & cap.41.n 55.* Sanchez *d n 5.* Rebellus *de oblig. iust.p.2. lib.3.sect.3.* Villalobos *d.tract.13. diff.54.n.33.* Basilius Pontius *d.lib.10.c.5.n.20.* Layman *d.lib.5.tr.10.p.3. cap.1.n.12.* Auersa *d.sect.4.* Coninch *d. disp.34. n.53.* & Leandrus Discalceatus *d.disp.25.q 77.* & communiter alij recentiores, Sayrus *lib.6. clauis cap.5.n.16 initio*, & ego ipse *in tractatu de triplici inb. priuilegio sect.2.casu 20.n 14.* Ratio est, quia coniux consentiens, seu dans licentiam alteri coniugi vouendi castitatem, nisi aliud exprimat, non censetur sibi velle 94

Digitized by Google

monium esse in vtroque foro nullum, vt *d.cap.* 12. *numero* 10. *& seqq.* probatum est. Respondetur tertio, si metus sit incussus ad matrimonij contractum, & etiam ad consummationem, & matrimonium contractum coram Parocho, & testibus, & metus sit occultus, si coniux metum passus consummet accedendo vero affectu maritali, & animo perficiendi matrimonium (prout in tali casu perfici absque noua solemnitate Parochi, & testium tradidi *dict. tractatu de contr. matrimonij cap.* 2.) nullum erit peccatum sic consummare non obstante voto; quod tunc sicut non obligat ad abstinendum à matrimonio, ita etiam ratione metus, & tanti periculi non obligat ad abstinendum à consummatione, metu autem cessante tenebitur abstinere à debiti petitione. Et ita etiam Sanchez *lib.* 7. *disp.* 5. *n.* 3.

Coniux voto castitatis perpetuæ adstrictus ante, vel post matrimonium ratum, non consummatum emisso, an teneatur ingredi religionem ante consummationem, an verò possit licitè, & teneatur alteri coniugi exigenti reddere debitum coniugale.

Dubium secundum, qui habens iam votum simplex castitatis perpetuæ absque dispensatione contraxit matrimonium, an possit, & teneatur alteri coniugi exigenti reddere debitum coniugale.

41 Certum est apud omnes Doctores præallegatos, & alios matrimonio semel iam consummato teneri coniugem voto astrictum reddere debitum alteri coniugi id petenti; colligitur ex cap. *quidem*, & cap. *placet, de conuersione con ugatorum:* Et ratio manifesta est, quia voto non obstante contrahendo transtulit verum corporis dominium in alterum coniugem, isque consequenter habet ius petendi debitum, cum habeat potestatem corporis alterius; ergo tenetur petenti coniugi reddere voto antecedenti non obstante; nam maior est obligatio resultans ex matrimonio, quo fit prædicta corporum actualis traditio, quam voti simplicis, quod meram promissionem importat. Ita ex Doctoribus *n.* 1. *relatis* Rebellus *d. q.* 17. *sect.* 2. Sanchez *dict. disp.* 33 *n.* 1. Pontius *d. cap.* 51. *num.* 5. Martinus Perez *d. disp.* 51. *sect.* 1. Coninch *dict. disput.* 34. *num.* 37. Lessius *d cap.* 41. *n.* 53. Castrus Palaus *d.* §. 7. *n.* 5. Hurtadus *dict. disp.* 10. *diff.* 8 *num.* 31. & alij antiqui, & recentiores.

42 Ampliatur, vt teneatur reddere debitum alteri petenti, quamuis hic alter conscius voti cum eo contraxerit; quia ex vna parte hic alter per contractum, quamuis ab ipso illicite contra religionem factum, verè acquisierit dominium corporis illius, qui castitatem vouit; & ex altera petendo non facit contra votum illius, cum nec ipse vouerit, neque alterius voto consenserit, vnde vtitur iure suo. Cui non obstat inductio, seu cooperatio huius ad factionem voti alterius per contractum initum; nam fractio voti non obligat postea ad recompensationem, sed ad pœnitentiam ipsum vouentem, & consequenter multo minus obligabit cooperantem, vel inducentem. Ita in terminis Sanchez, Perez, & Hurtadus *locis* modo *citatis*, & Syluester apud Sanchez.

43 Difficultas ergo est, an coniux iste voto castitatis perpetuæ ligatus possit licite consummare matrimonium, seu licite reddere prima vice, per quem matrimonium consummatur; an vero ante matrimonij consummationem, non volente altero coniuge castitatem seruare, teneatur ingredi religionem, vt suum votum seruare possit.

Et non posse licite consummare etiam solum reddendo debitum, sed teneri ante consummationem ingredi religionem fuit multorum sententia. Ita S. Thomas *in* 4. *dist.* 38. *q.* 1. *art.* 3. *q.* 2. *ad* 3. Scotus, Ricchardus, Paludanus, Durandus, Maior, D. Antoninus, Caiet. Syluester, Rosella, Armilla, & innumeri alij Theologi, & Summistæ à Sanchez *lib.* 9. *disput.* 34. *n.* 2. Azorio, Lessio, Sayro, Coninch, & Hurtado *locis infrà citatis relati*; & ex Doctoribus *suprà num.* 1. *relatis* Nauarrus *in man. cap.* 12. *n.* 80. & Azorius *p.* 1. *lib.* 11. *cap.* 21. *q.* 2. & ita videtur sentire etiam Reginaldus *lib.* 31. *numero* 351. *&* 352. dum absolute dicit hunc peccare consummando matrimonium. Ratio est, quia iste cum contracto matrimonio non teneatur illud consummare, sed possit religionem ingredi, & in ea profiteri, & ita suum votum seruare, ad id tenetur, cum nullum aliud medium ei supersit ad castitatem seruandam, & hoc medium sit ipsi moraliter possibile ex Dei gratia; & sua culpa (propter quam non possit se eximere ab obligatione voti) & voluntate se coniecit in eum statum, vt ad seruandam castitatem deberet hoc medium eligere, qui enim tenetur ad aliquem finem, tenetur quoque ad medium vnicum. Ergo tenetur ad ingressum religionis, & consummando matrimonium etiam per solam redditionem peccabit contra votum castitatis; si dicatur hunc coniugem fecisse votum castitatis, non religionis; quod, vt seruet, non apparet vlla lege cogi ad religiosum statum assumendum, cum sit graue onus difficile, & arduum vitę genus minimè in voto castitatis inclusum, nec ab initio voti excogitatum. Respondet Azorius vitam religiosam in voto castitatis non fuisse quidem expresse quidem, & directe promissam, tamen implicitè & tacitè; nam qui castitatem perpetuam vouet, sese Deo obligat ad eam seruandam omni ratione, qua potest, contracto autem matrimonio, & non consummato, eam potest religionem profitendo seruare; ergo ad id tenetur. Confirmatur hæc sententia primò, quia qui clarè videt se non posse votum castitatis, quod emisit, absque summo periculo in sæculo obseruare, tenetur ingredi religionem; at id contingit in præsenti. Confirmatur secundò, quia alioqui sequeretur posse aliquem absque culpa post votum castitatis contrahere matrimonium, & illud consummare; vt si ad euitanda grauia scandala contraheret animo ingrediendi religionem. Tertiò confirmatur, quia votum castitatis perpetuæ in ordine ad matrimonium est fortior voto religionis, cum illud semper priuet debiti petitione, hoc non, & tamen hoc reddit illicitam primam debiti redditionem, ergo etiam à fortiori votum castitatis.

Altera sententia nunc temporis communis, & probabilior asserit nō teneri religionem ingredi, nec peccare matrimonium cōsummando solâ redditione debiti, etiamsi contraxerit animo ingrediendi religionē ante consummationē. Ita præter plurimos alios, quos Azorius loco citato, Sanch. Coninch, Hurtad. locis mox citandis referunt, ex DD. *suprà n* 1. *relatis*; præfati Sanchez *d. disp* 34 *n* 3 *& lib.* 1. *de matr. disp.* 43. *n* 9. Sayrus *lib.* 6. *clauis cap.* 2. *dub.* 2. Coninch *d. disp.* 34 *n* 4. Hurtadus *d. disp* 10. *n.* 32. Item Lessius *d. cap.* 41. *n.* 52. Basilius Pontius *d. lib.* 10. *cap* 5. *num.* 12. Layman *d. cap.* 1 *num.* 11. Castrus Palaus *d pun.* 4. §. 7. *num.* 4. Villalobos *d tract.* 13. *diff.* 53. Rebellus *dict. quæst.* 17. *sect* 1. Martinus Perez *dict. disput.* 51. *sect.* 3. Leandrus *dict. disput.* 25. *qu st.* 66. Trullench *dict. cap.* 2. *dub.* 25. & alij recentiores communiter. Probatur hæc sententia, quia in voto castitatis ingressus in religionem pro eo seruando non comprehenditur neque ex natura rei, vt patet, neque etiam ex intentione tacita, seu implicita vouentis, nisi de contrario constet, quia cum status vitæ religiosæ sit onus graue, & res difficillima, & 44

ardua

Digitized by Google

ardua ex natura voti castitatis in illo non comprehensa, non censetur vouens voluisse se obligare ad religiosæ vitæ statum assumendum etiam in eo casu, quo absque tali statu votum seruare non posset. Confirmatur, quia vouens ad seruandum votum non tenetur amplecti media extraordinaria, & difficillima, vel valde difficiliora re ipsa, quam vouit; v.g. qui vouet breuem peregrinationem non obligatur ad illius impletionem, si post votum vouens translatus fuisset in remotissimas prouincias, vt si habitans Romæ vouisset peregrinationem ad Virginem Lauretanam, & postea transtulisset domicilium in Indias, licet enim forte iste peccauerit transferendo domicilium ante voti impletionem, tamē hoc facto non obligaretur voto, quia contrarium censetur nimis durum, & moraliter impossibile, & cōsequenter neq; implicite comprehensū in voto. Confirmatur præterea, quia religio est status cōsistens maximè in interiore affectu, & animi promptitudine, & obligans ad multa difficilia, & consequenter nemo ad eam cogendus est, nisi qui sponte sciens, & volens se ad illam obligauit; maximè, quia status religiosus, nisi sponte suscipiatur, difficiles solet habere exitus. Demum omissis aliis rationibus, de quibus Sanchez, satis euidenter confirmatur hæc sententia ex decisione Ioannis XXII. in Extrau. *Antiquæ*, in qua S. Pontifex decernit eum, qui post contractum matrimonij ante consummationem inuitā vxore fuerat initiatus sacris, in quibus votum solemne castitatis emittitur, inducendum quidem, non compellendum religionem ingredi; & si noluerit monitus ingredi, cogendum, vt post bimestre petēte sponsā debitum reddat, matrimoniumque consummet. Ex hac enim decisione euidenter infertur à fortiori, eum, qui ante matrimonium vouet castitatem perpetuam non teneri ingredi religionem, vt seruet votum, sed posse, & teneri post bimestre reddere debitum alteri coniugi petenti, si noluerit eligere statum religiosum.

45 Idem dicendum de eo, qui post contractum matrimonium ratum, & non consummatum fecerit votum castitatis; si tempore, quo vouit, non meminit, nec aduertit se non posse votum obseruare nisi ingrediendo religionem; iste enim non tenetur ingredi religionem, vt votum seruet, si alter nolit castitatem seruare, sed transacto bimestri potest, & tenetur reddere debitum. Idque probat decisio illa Ioannis XXII. & conuincunt tradita num. præcedenti, quia cum religiosus status sit medium arduum, & longe difficilius, non censetur comprehensus in voto castitatis. Ita contra Doctores sententiæ positæ *num.* 43. Sanchez *d. disp.* 34 *num.* 4. Lessius *dict. cap.* 41. *eod. n.* 52. Coninch *dict. disp.* 34. *num.* 36. Hurtadus *loco suprà citato.* Rebellus *dict quæst.* 17 *sect.* 2. Perez *d. sect.* 3. & recentiores communiter, & alij à Sanchez *relati.* Quod, si tempore, quo vouit, meminit, & aduertit se non posse votum obseruare, nisi eligendo statum religiosum, & nihilominis id aduertens, & sciens voluit se ad castitatem voto obligare, tūc, vt eam seruet, tenetur ad capessendū statū religiosum, & peccat consummado etiam solum reddendo debitū. Tunc enim præsumitur voluisse se obligare etiam ad religionem; & in hoc casu procedit illud, quod qui adstringit se ad finem, adstringit etiam se ad medium, sine quo videt finem obtineri, non posse. Ita iidem Doctores supra citati iisdem locis: & iuxta eandem distinctionem sentiendum de eo, qui post sponsalia vouit castitatem. Vt in terminis Rebellus *d. sect.* 2. & Perez *d. sect.* 3. *n.* 5.

46 Ex dictis infertur contra Azorium *d. cap.* 21. *q.* 9. etiam eum, qui post votum assumendi ordines sacros emissum duxit vxorem, non teneri ante consummationem ingredi religionem, tametsi contraxerit animo ingrediendi religionē. Constat ex dicta decisione Ioannis XXII. & tradunt in terminis Sanchez *d. disp.* 34. *num.* 36. Pontius *d. cap.* 5. *num.* 15. Ledesma, Hurtadus, Perez, Rebellus *locis suprà allegatis*, & Villalobos *d. tract* 13. *diffic.* 54. *num.* 6. Id enim probant tradita in duobus præcedentibus numeris. Quid vero dicendum quando votum assumendi ordines sacros emittitur post matrimonium ratum, & consummatum explicatur *infrà*.

Infertur quoque contra eundem Azorium *d. cap.* 21 *q.* 7. eum, qui post votum de non nubendo, etiam cum intentione seruandi perpetuam continentiam emissum contraxit matrimonium, non teneri ingredi religionem ante consummationem, & in terminis tradit Sanchez *d. disp* 34. *n.* 7. & ita oportet sentiant alij DD. *n.* 44. *relati*, & à fortiori conuincunt tradita *eodem num.* 44. Ex quibus. 47

Ad rationem sententiæ *n.* 43. positæ patet responsio ex dictis *n.* 44. scilicet electionem status religiosi minime concludi in voto castitatis, vouentemque nō teneri adhibere media extraordinaria, & difficillima. Ad primam confirmationem respondeo cum Sanch. & Perez, non posse occurrere casum, in quo ingressus religionis sit medium simpliciter necessarium ad seruandam castitatem promissam, cum possit vouens manens in sæculo aliis mediis vti orationis, & pœnitentiarū. Quod si ad huc præ fragilitate tentationibus succumbat, sumat mediū petendæ dispensationis. Ad secūdam Confirmationem admittitur sequela in casu raro, quia bona fides in cōtractu ipso excusat à culpa, & obligatio iustitiæ post contractum matrimonium excusat etiam à culpa, quando consummat matrimonium reddendo debitum. Ad Tertiam Confirmationem respondetur votum castitatis esse fortius, & strictius voto religionis quantum ad aliquid, scilicet, quoad priuandum vouentem petitione debiti; esse vero minus strictum, quo ad obligandum ad religionis ingressum ob tradita *n.* 44. 48

An vero coniux habens votum castitatis ante, vel post matrimonij contractum ratum, emissum, possit licite reddere debitum in primo bimestri, & quando alter commisit adulterium, actum est *suprà cap.* 1. *n.* 273. *& tribus seqq.* & an etiam coniux non ligatus voto, possit licite reddere alteri ligato voto petenti discussum est *suprà cap* 1. *n.* 40. *&* 41. 49

Quod vero ad coniugem astrictum solo voto assumendi ordines magis certum est posse licitè reddere & petere illo bimestri, vt tradunt etiam Sanchez *d. disp.* 44 *n.* 6. Hurtadus *n* 34. & Perez *d. disp* 51. *sect.* 6 *n.* 2. Coninch *d. disp.* 34 *nu.* 54. & Leandrus *d. disp* 25. *q.* 70. quia hoc votum non obligat ad castitatem, ad quam solum obligat ordo sacer susceptus, & consequenter vbi iam seruari non potest, & euenit post matrimonium ratum, ad nihil obligat durante eo impedimento, vt etiam dicitur *infrà numero* 58. An vero altero adulterante teneatur votum implere explicatur *infrà*. 50

SVMMARIVM

§. II.

Qui post votum simplex religionis absque dispensatione contraxit matrimonium, ante consummationem tenetur ingredi religionem. n. 52.

Potest licite reddere, & petere iam consummato semel matrimonio. n. 53

Dissoluto matrimonio morte alterius, vel altero volente ingredi religionem, vel adulterante an teneatur religionem ingredi. n. 54. 55. 56.

Qui post indutum habitum monachalem animo perseuerandi in religione contrahit matrimonium, non peccat contrahendo, & potest licitè petere, & reddere. n. 57.

Coniux, qui post votum assumendi ordines sacros duxit vxorem, potest licitè petere, & reddere; mortua tamen vxore tenetur ad impletionem voti n. 58. & an etiam altero adulterante. n. 59.

Qui astrictus voto nunquam nubendi duxit vxorem, an, & quando tam ante, quam post consummationem possit licitè petere, & reddere; vbi quid si habuit animum tantum non contrahendi, vel habuit animum etiam non consummandi, & quid in dubio talis animi. num. 60. ad 63.

Mortua coniuge tenebitur ad voti impletionem, non vero illa adulterante n. 64.

Votum non contrahendi matrimonium, aut assumendi sacros ordines, aut religionis ab vno coniuge ante, vel post consummationem absque licentia, vel cum licentia alterius an valeat, ad quid obliget, & qua ratione impediat vsum matrimonij. n. 65 66. & 67.

Votum religionis ab vtroque coniuge ante, vel post matrimonij consummationem communi consensu emissum ad quid eos obliget, & qua ratione impediat vsum coniugalem. Refertur primo sententia Sanchez asserentis eos posse licite petere, & reddere; postea sententia Coninch, Pontij, & aliorum loquentes cum distinctione, & impugnantes ex parte sententiam Sanchez. n. 69. 70. 71. 72.

Defenditur sententia Sanchez. n. 76.

Non censetur mutuus coniugum consensus, quando vterque seorsum vouit de licentia alterius independens ab altero, & non per modum reciprocæ conuentionis. Et votum hoc modo ab vtroque coniuge ante matrimonij consummationem emissum statim obligat, & neuter potest consummare petendo, vel reddendo. n. 73.

Si vterque vouit religionem mutuo consensu, & cum intentione, vt votum sit dependens ab ingressu, si vterque nolit ingredi, aut communi consensu aliquid faciant, ex quo impediatur ingressus, an peccent contra votum illud. num. 76.

Si communi consensu vir voueat ordines sacros suscipiendos, & vxor castitatem, ad quid teneantur hi coniuges. num. 77.

Si communi consensu alter coniux emisit votum castitatis, alter religionis, an votum valeat, & ad quid obliget vtrumque coniugem, siue emissum fuerit ante, siue post consummationem, & siue vouens castitatem habeat conditiones, vt alter possit ingredi religionem, siue non. n. 78.

§. II.

Qui post votum religionis, aut assumendi sacros ordines, aut nunquam contrahendi matrimonium absque dispensatione duxit vxorem, an, & qua ratione impediatur vsu matrimonij.

51 QVoad eum, qui post votum religionis contraxit, aliqui relati à Sanchez *lib. 9. de matr. disp. 33. n. 13.* dixerunt teneri abstinere ab vsu matrimonij, sicut qui contraxit post votum castitatis; & ita non solum non posse petere ante cõsummationem, sed nec post matrimonij consummationẽ; tum ne reportet cõmodũ ex sua culpa in contrahendo; tũ quia censetur se obligasse ad castitatẽ, cũ hæc sit de essentia religionis.

52 Cæterùm certum est, primò hunc ante cõsummationem teneri ingredi religionem, quia ante consummationem potest illud implere, & voti religionis obiectum directum est ipse religionis ingressus. Ex eo fit, vt prima vice matrimonium consummans siue petendo, siue reddendo mortaliter peccet, non quidem contra castitatem, sed contra votum religionis, quia, libere apponit impedimentum impletioni voti, cum post consummationem matrimonij non possit ille ad religionem transire. Ita communiter DD. quos late refert Sanchez *d. disp. 33. n. 41.* & ex Doctoribus *n. 1. relatis* Azorius *d. cap. 21. q. 8.* Sanchz *d. n. 2. & lib. 4. summ. cap 21.* Coninch *d. disp. 34. dubit. 2.* Basilius Pontius *d. cap. 5. n 2. & 3.* Hurtadus *d. disp. 10. diff. 8.* Martinus Perez *dict. disput. 51. sect. 5.* Palaus *d. pun. 4. §. 8.* Auersa *dict. sect. 4. num. 7.* Leandrus *dict. disput. 25. quæst. 68.* & alij recentiores.

Præterea certum, eundem, qui post votum religionis duxit vxorem, semel consummato matrimonio posse licite non solum reddere, sed & petere debitum coniugale, ac si nil vouisset. Ita etiam Doctores communiter, quos Sanchez *d. disp. 33 n. 15.* cumulat, & idem Sanchez *ibidem*, Azorius, Coninch, Pontius, Hurtadus, Perez, Auersa, Leandrus, Palaus *locis num. præcedenti citatis.* Ratio est manifesta, quia iste non fecit votum castitatis, sed religionis, quod votum non includit obligationem castitatis (nam qui vouet statum, non se obligat ad leges illius, donec re ipsa illum assumat, cum in voto suo nullam exprimat ad illius leges obligationem, vt vouens se sacros ordines assumpturum non tenetur, donec assumat, recitare horas canonicas, nec ad castitatem ex vi voti comprehensi in sacrorum ordinum susceptione, ita quod fornicans peccet tantum contra temperantiam, non contra religionem; sicut & vouens religionem non tenetur ad paupertatem, & obedientiam, donec profiteatur.) Quare etsi petat, non peccat contra votum castitatis, quod nullum esse constat; nec etiam contra votum religionis; quia per consummationem matrimonij iam factus est impotens ad implendum votum, perseuerante matrimonio, vnde etiam si postea petat, & reddat debitum, non apponit amplius impedimentum impletioni voti, cum impossibilium nulla sit obligatio. Ex quibus manet soluta secunda ratio in contrarium *n. 51.* adducta; Ad primam non est inconueniens, vt per accidens ratione impotentiæ, seu impossibilitatis subsequentis culpa aliquando suffragetur. Vt patet de grauato ære alieno, qui prodegit proprias facultates, quo casu obligatio soluendi debita suspenditur ex impotentia proueniente ex culpa. Ita ergo obligatio voti religionis suspenditur matrimonio semel insque consummato, quia perseuerante matrimonio impleri non potest. 53

54 Dissoluto vero matrimonio per mortem alterius coniugis hunc voto religionis ligatum posse, & teneri ingredi religionem docent communiter Doctores relati à Sanchez *d. disp. 33. num. 16.* Ipse Sanchez *ibidem*, Leandrus *dict. disput. 25. quæst. 69.* & ceteri recentiores *num. præcedenti relati iisdem locis.* Et ratio est euidens, quia iam cessauit omnino impedimentum, & potest ille implere suum votum, & consequenter tenetur; nec est cur omnimo illius obligatio extinguatur, & cesset per consummationem matrimonij (vt voluit Abulensis *cap. 27. in Leu. q. 6.* relatus à Sanchez *d. n 16.*) sed tantum suspensa est. Quapropter si defuncto altero coniuge absque dispensatione contraheret, eodem modo ratiocinandum erit.

55 Idem aiunt Sanchez *dict. disput. 33. num. 17.* Coninch, Pontius, Perez, & Palaus *locis numero 52. citatis*, & Leandrus *dict. quæst. 69.* existente iusta causa diuortij ob alterius adulterium, vel aliam causam; tempe hoc etiam casu coniugem voto religionis astrictum teneri ingredi religionem, si ipse sit innocens; quia iam cessauit impedimentum; & ita transire potest, & debet ad religionem. Et ita puto etiam ego, quia in hoc casu non videntur posse habere locum tradita *suprà cap. 1. numero 276.* de licita reconciliatione cum adultero, per quam iterum eidem cõiugi adultero acquiritur ius petendi debitũ. Et hoc idem

Digitized by Google

idem fatebuntur omnes Doctores *ralati d.cap.1.n. 275.* si tamen reconcilientur coniuges standum erit matrimonio pro vt ante adulterium, vel diuortium.

56 Idem dicendum, si alter coniux vellet ingredi religionem non solum ante, sed etiam post consummatum matrimonium; quia sic etiam cessit impedimentum ingressus in religionem. Et ita etiam in terminis Coninch *dicta dubitatione 7.n 54.*

57 Porro qui post indutum habitum monachalem animo perseuerandi in religione, & mutata voluntate eundem dimissum contrahit matrimonium non peccat contrahendo, & potest licitè petere, & reddere, vt latius Sanchez *d.disp.31. n. 18. & 19.* quia sola assumptio habitus religiosi cum animo perseuerandi absq; professione sequuta nō includit votū aliquod castitatis, vel religionis, cum de ratione voti sit promissio; nec ad obligationem voti sufficiat solum propositum iuxta Doctores communiter: potest igitur iste, qui dimisit habitum religiosum contrahere matrimonium, & illo libere vti; vt etiam constat ex vsu Ecclesiæ. Plura videantur apud Sanchez.

58 Quoad eum, qui post votum assumendi ordines sacros contraxit matrimonium supposito, quod ante consummationem non teneatur ingredi religionem, licet peccauerit contrahendo reddens se inhabilem ad implendum votum, potest tamen licite petere, & reddere, vt probatum est supra *n.* 30. & tradunt Doctores ibidem citati Mortuâ tamen vxore tenetur votum implere, quia iam potest, cum cesset impedimentum. Vt etiam Sanchez *d.disp.33.n.17.* & alij recentiores *relati suprà d.n.50. iisdem locis.*

59 An vero altero coniuge adulterante, & existente iusta causa diuortij, vel sequuto iustè diuortio, tunc iste coniux ligatus voto assumendi ordines sacros teneatur suscipere Sacros ordines, affirmat Coninch *d. disp.37.n.54.* Martinus Perez *d disp.51.sect.6.n.2.* Palaus *d.puncto 4.§.8.num.2.* & Sanchez *d.disp.33 n.54.* eo quod tunc possit ordines illos suscipere, & votum implere, quod per matrimonij contractum non fuit extinctum, esset enim impedimentum tunc, cum non teneatur ad actum coniugalem. Quamuis Sanchez, & Perez addant, hoc non esse ita certum, sicut de astricto voto religionis, eo quod transitus ad religionem est in casu adulterij, & diuortij permissus secundum omnes; dubium vero apud Doctores est, an ad ordines sacros extra religionem transire liceat: posito autem quod non teneatur ad ordinum sacrorum susceptionem poterit alteri reconciliari; imò non censeo improbabile, si dicatur absolute eum posse reconciliari iuxta tradita *cap.1.nu.275.* & fauent Doctores *ibidem relati.*

60 Quod eum, qui astrictus voto nunquam contrahendi matrimonium, duxit vxorem absque vlla dispensatione; aliqui DD. dixerunt hunc præter peccatum mortale, quod cōtrahendo committit, teneri abstinere à debiti petitione tam ante, quā post consummationem; eo quod vouens abstinē. iam à matrimonio ineundo, censeatur consequenter vouere abstinentiam ab illius vsu, qui matrimoniū cōsequitur, ad quem ipsum matrimoniū ordinatur per se, & cōmuniter loquendo. Ita Paludan. Supplementum Gabr. Nauarrus, & Caietanus, quos refert Sanchez *d.disp.33. n.21.* & Sayrus *lib.6.clauis cap.7.dub.4.*

61 Verùm dicendū, si iste dum vouit non contrahere matrimonium, habuit in animo non solū non contrahere sed nec cōsummare, & ita obligare se ad non contrahendum, & ad non consummandū, peccabit consummando matrimoniū, petendo debitū, quia faceret directè contra votū, licet semel consūmato matrimonio possit licite petere, & reddere. Ita Azorius *p.1.l.11.c.21.q.7.* Basilius Pont. *d.c.5.n.14.* & Matt. Perez *d.disp.51.s.6.num. 7.* sicut è contra si vouens habeat in animo vouere tantum non contrahere, certum est non peccare consummando, vt iidem Doctores. 62

Quod si vouit simpliciter, & absolutè se non contracturum matrimoniū nihil cogitans de consūmatione, tunc etiam eum non posse licite consummare matrimoniū asserit Azorius *d.q.17* quia, inquit, quod tutius est eligi debet; & videtur voto astrictus ad nō consummandū, quia nuptiæ ordinantur ad consummationem, & ita videtur sentire etiam Pontiu *d.n.14.* Sed longe verius, & probabilius est, tunc inito matrimonio posse licite consummare petendo, & reddendo. Vt tenent Sanchez *d.disp.33.n 22.* Sayrus *loco citato.* Coninch *d.disp.34.n 54.* Leandrus *d disp.25.q.71.* Matt. Perez *d sect.6 n.8.* Et ratio manifesta est, quia hęc duo non cōtrahere matrimoniū, & non illud consummare sunt obiecta, & valde distincta, & non cōnexa, atq; ideo volito primo, non est necesse, volitū sit secundū; & consequenter, qui vouit nunquam contrahere, ex natura voti nō se obligauit, vt nunquam consummaret. Quapropter sicut qui iurat se contracturum, non eo ipso se consummaturum iurat, quia post matrimoniū contractū potest tuta conscientia illud non consummare. Ita qui vouit se non contracturū, non propterea vouit se non cōsummaturū, quia sunt res valde diuersæ, nec cōtractus ipse ita ordinatur ad consummationē quin ex iuris intentione, & voluntate ipsa contrahentiū consummatio possit à contractu separari. Vnde etiam nō viget responsio Pontij ad exemplū de iurante se contracturum matrimonium, quod non obligetur ad consummandum, quia in contractu manet semper salua conditio, nisi voluerit transire ad religionem: nam etsi non inesset talis conditio adhuc ex vi iuramenti non teneretur consummare, & altero coniuge consentiente, semper posset licite abstinere ab vsu matrimonij. Ex quibus etiam patet contra Paludanum, & alios *n* 60. allegatos sic vouenti non esse vetitam petionē debiti tam ante quā post matrimonij cōsummationem; quia votum hoc non nubendi non est castitatis, sed tantū habet pro obiecto non contrahere matrimoniū, quod est obiectū valde diuersum. Confirmatur ex Sanch. quia si tale votū obligaret ad abstinendū ab vsu matrimonij, non esset per se, & primario, sed mediate supposita abstinentia ab ipso matrimonio ineundo, quæ fuit primaria, & immediata voti materia, ac proinde quādo iam materia primaria non est possibilis, quia contractum est matrimonium, non obligabit ad secundariam, scilicet, ad abstinendum ab vsu matrimonij. Et ex his manet satisfactum fundamento Paludani, & aliorum

An verò si idem vouens rationabiliter dubitet, an se voluerit voto illo obligare non solum ad non contrahendum, sed etiam ad non consummandum, tunc teneatur abstinere ab vsu matrimonij; Azorius, & Pōtius affirmant, quia in eo dubio præsumendū voluisse se obligare ad non consummandum, cum matrimonium natura sua ad consummationem ordinetur, vt dictum est, & quia in dubio tutior pars eligēda. Contrarium tamen, & censendum voluisse se obligare tantum ad non contrahendum, tenendum est, & ita sentit etiam Martinus Perez & Leand *d.q.71.* Et probatur ex doctrina vniuersali, de qua latissime in *tom.1. moral.var.* disserendo de conscientia *dubia tit.1.* Quod in dubio melior est conditio possidentis; & quamuis matrimonium per se cōtrahatur, vt compleatur; consummatio tamē potest separari, & sæpe separetur; sæpeque non eo animo consummandi contrahitur, & absque omni culpa; atque adeo attendi debet animus, seu intentio vouentis, & quando de illa non constat pro vouente standum est. 63

Cæterùm mortua coniuge tenebitur iste vouens abstinere ab alio matrimonio, quia votum est per 64

Digitized by Google

contractum matrimonium extinctum, sed suspensum durante matrimonio iuxta tradita in præcedentibus de voto castitatis, religionis, & assumendi ordines. Ita etiam Sanchez alios allegans *d. disp.* 33. *n.* 33. Coninch *d. disp.* 34. *n* 54. & Martinus Perez *d. disp.* 51 *sect.* 6. *n.* 4. *&* 12. Vxore verò adulterante poterit iste licitè reconciliari, vt notauit Coninch, quia hoc nullo nullo modo repugnat voto.

Vota non contrahendi matrimonium, assumendi sacros Ordines, & religionis ab vno coniuge emissa post matrimonium ante, vel post consummationem, an, & qua ratione obligent, & impediant vsum matrimonij.

Sed quid de prædictis votis simplicibus non contrahendi matrimonium, assumendi sacros ordines, vel religionis post matrimonium ratum, aut consummatum emissis, an valeant, & obligationem abstinendi matrimonij inducant.

65 Si votum sit non contrahendi emissum absque licentia alterius coniugis, cum non possit intelligi nisi dissoluto præsenti matrimonio & de non contrahendo altero præsenti dissoluto, valet, & obligat, & ita soluto matrimonio non poterit vouens absque dispensatione transire ad alias nuptias, non impeditur autem petere & reddere. Ita Sanchez *d. lib* 9. *disp* 35. *n.* 16. & Basilius Pontius *lib* 10. *d. cap.* 5. *n.* 18. Et idem dicendum; si emiserit cum licentia alterius coniugis, vt idem Sanchez *lib* 9. *disp.* 37. *n* 6. Hoc autem votum cum non sit in præiudicium præsentis matrimonij, semper est licitum. Sanchez *lib. disp.* 36 *n.* 34.

66 Si sermo sit de voto assumendi ordines sacros post matrimonium ratum, & non consummatum, si vouit animo ingrediendi religionem ante consummationem, ibique ordines suscipere, votum est licitum, vt Sanchez *d disp.* 36 *num.* 33. & tenetur vouens ad ingressum, & peccat prima vice consummando, siue petendo, siue reddendo, quia se reddit inhabilem ad impletionem voti iuxta tradita *suprà num* 52. Ita Sanchez *d. disp.* 35 *num* 14. & Basilius Pontius *d. cap.* 5. *num.* 18. Si verò non vouit ingressum in religionem, cum ratione solius animi, seu propositi ingrediendi ad ingressum non teneatur iuxta tradita *suprà n.* 44. *&* 46 Sanchez *d. num.* 14. dicit quod potest consummare matrimonium reddendo, & petendo; cum hoc votum non obliget ad castitatem, nec ad religionem, ac proinde non impediat petitionem primam, & sequentes iuxta tradita *suprà num.* 46. *&* 58. tenebitur autem, inquit idem Sanchez, votum implere, cum sibi licuerit, vel mortuo altero coniuge, vel illo adulterante iuxta tradita *suprà num.* 59, de adstricto tali voto ante matrimonij contractum; eo quod vtroque casu votum sit licitum, nec extinctum per vsum matrimonij, sed suspensum. Verùm hæc admitto in casu, quo dum post matrimonium tantum ratum vouit, non cogitans de ingressu religionis; at si quando vouit, tunc aduertebat non posse dictum votum implere nisi ingrediendo religionem; tunc teneretur ad ingressum, & peccaret in prima consummatione petendo, vel reddendo; vt docet etiam Hurtadus *de matr. d. disp.* 10. *n.* 35. & probant tradita *suprà n.* 45. Quod si votum assumendi ordines sit factum post matrimonium consummatum, vel emissum est absque licentia coniugis animo tunc implendi, & pro tunc se obligandi, & est omninò irritum, & nullum, quia est de re illicita, cum sit in præiudicium alterius coniugis, vnde etiam sic vouens grauiter peccat, vt Sanchez *disp.* 33. *n.* 35. vel emissum est pro tempore soluti matrimonij, aut cum alter coniux adulterans postea præstet iustam causam diuortij; & est validum, vt de relicita, & sancta, nec ideo peccat sic vouens, vt Sanchez *d. disp.* 36. *n.* 33. vel vouens emisit absolutè, non definiendo tempus, scilicet dissoluto matrimonio, aut pro tempore matrimonij, & hoc casu votum valet, & obligat pro tempore soluti matrimonij; quia cum possit hoc votum licitè fieri, non est præsumendum, vbi non constat de opposita intentione, illicitè factum esse, quia delictum non præsumitur. Et ita hoc votum obligabit etiam vxore adulterante, & præbente iustam diuortij causam, iuxta tradita *suprà num* 59. Et prædicta docet etiam Sanchez *d. disp* 35. *n.* 14. *&* 15. & Pontius *d. n.* 18. *&* 19. Quod si votum assumendi ordines pro tempore matrimonij factum sit de licentia vxoris, vel etiam mutuo consensu, & obligante se vxore ad continentiam per votum adhuc non obligabit, nisi ex parte vxoris adsint requisita à iure, vt vir constante matrimonio possit ad ordines sacros promoueri, scilicet vt sit sexagenaria, & etiam non sit suspecta incontinentiæ; de quibus Sanchez *lib* 7. *de impedimento ordinis.* Ita idem Sanchez *l b.* 9. *disp* 36 *n* 1. *& disp* 37. *n.* 7. Et si adsint requisita, si ante promotionem viri ad ordines ipse petat, & reddat, non peccabit contra votum ordinis sacri, quod non impedit vsum coniugalem nondum suscepto ordine. Ita etiam Sanch. *d. n.* 7. peccabit autem quatenus retardat voti impletionem. Sed de hoc etiam infra.

Quoad votum religionis, si emissum sit, seu à coniuge emittatur post matrimonium ratum, & ante consummationem, certum est valere, & vouentem ante consummationem obligari ad ingressum, & ad non consummandum siue petendo, siue reddendo; est enim votum de re licita & sancta, & ante consummationem potest vouens illud implere iuxta tradita in præcedentibus, ergo tenetur, &c. Et ita etiam Sanches *d. disp.* 35. *n.* 10. Pontius *d. n* 8. Martinus Perez *d. disp.* 51. *sect.* 5. *n.* 1. & Coninch *d. disp.* 34. *num.* 35. Quod procedit, etiamsi vterque vouerit religionem absque dependentia vnius ab altero, vterque enim potest implere votum. Ita Sanch. *disp.* 37. *n.* 1. Coninch *d. disp.* 34. *n* 29. & Martinus Perez *de matr. disp.* 51. *sect.* 5. *numero* 8. 67

Si verò emittatur post matrimonium consummatum animo tunc implendi, & pro tempore matrimonij se obligandi, est nullũ vti de re illicita, cum post consummationem coniugi sit illicitus transitus ad religionem absque alterius licentia. Ita Sanchez *d. disp.* 35. *n.* 11. & Pontius *d. cap.* 5. *n.* 19. & sic vouens peccat grauiter, vt Sanchez *lib.* 9. *disp.* 36. *n.* 32. At si emittitur pro tempore soluti matrimonij, vel si alter adulteretur, & præstiterit iustã causam diuortij, vel emittatur absolutè non definiendo tempus (quo casu præsumitur voluisse se obligare pro tempore habili ad ingressum iuxta tradita *n.* 66.) erit licitum, & validum & consequenter soluto matrimonio, vel existente iusta causa diuortij tenebitur ad ingressum; Est enim votum de re licita, & sancta ita etiam Sanchez *d. disp.* 35. *n* 12. *&* 13. *& relatus etiam lib.* 7. *de matr. disp.* 34. *n.* 10. *cum seqq.* Quod sit post matrimonium consummatum votum ingrediendi religionem tempore matrimonij, & tunc temporis implendum emittatur de licentia alterius coniugis, licentia nihil operatur, & addit, nisi vterque coniux decernat præstare à iure requisita ad ingressum alterius in religionem; de quibus idem Sanchez *d. lib.* 7. vbi de impedimento ordinis, & voti ordinis, & Pontius *lib.* 9. *c.* 11. *&* 12. Quo etiam non obstante, si postea petat, aut reddat, non peccabit contra votum, sed solum quatenus sine causa votum non implet. Ita Basilius Pontius *d c.* 5. *n.* 19. & constat etiam ex Sanchez *d. lib.* 9. *disput.* 36. *num.* 1. *& disp.* 37. *n.* 5. de quo etiam *n. seqq.* 68

Si

Digitized by Google

Si coniuges ante matrimonij consummationem emittant votum religionis communi consensu, ad quid eos obliget hoc votum, & qua ratione impediat vsum matrimonij, & quid si post consummatum matrimonium emittatur.

Verùm specialis difficultatis est, si coniuges ante matrimonij consummationem ambo mutuo consensu,& pacto voueant ingredi religionē,ad quid teneantur, & impediatne tale votum vsum matrimonij.

69 Ad quam difficultatem Sanchez *d. lib 9. disp 37. n. 5.* Respondens asserit præfatos cōiuges minimè peccare siue petendo,siue reddendo; sicut peccat quando alter solus vouit religionem, & prima vice consummat. Et probat assignans rationem disparitatis; nam quando alter solus vouit religionem, vel vterque etiam de licentia alterius,non tamen communi consensu,& per modum pacti,tenetur vterque independenter ab altero religionem ingredi, quod præstare non potest semel cōsummans,ac proinde mortaliter peccat,quasi se impotentem reddens ad explendum votum,at quando vterq; communi consensu,& mutuo pacto vouit,potest vterque implere æque votum siue consummet,siue antea: Nam licet antea posset alter ingredi religionem altero nolente,secus autem post consumationem,& ita impotentior videatur effectus ad votum explendum;attamen ingredi non tenetur altero nolente ingredi;cum vterque per modum pacti se obligauerit,adeoque altero impleri nolente,alter liber est. Quod si vterq; vult ingredi,potest æque consummato matrimonio,ac ante cōsummationem. Nec votum religionis impedit debiti petitionem aut redditionem;quando hæc non impediūt facultatem ingrediendi, cum non sit votum castitatis; sicut nec tunc fornicando committunt illi sacrilegium contra votum. Nec dici potest statim voto religionis emisso, cum statum velint mutare, abdicasse eos à se dominium, & ius corporum. Quia simplex promissio religionis non est abdicatio vsus coniugalis, qui voto non aduersatur, sed est promissio assumendi statum,
36 in quo ei vsui solemni voto renunciatur. Neuter autē coniux, addit idem Sanchez,tenetur in eo euentu ad reddendum alteri ante consummationem; qui non tenetur priori bimestri, cum secluso voto ad id non teneatur; sed nec eo bimestri transacto, quia potest cogere alterum,vt fidem pacti seruet, & religionem ingrediatur; quod si nolit, potest se illæsum conseruare,vt altero inuito ingredi possit. Quod efficere non posset transacto eo bimestri eo voto absq; communi consensu & pacto emisso,nisi statim ingrederetur religionem propter iniuriam matrimonij. Si verò votum religionis,subdit idem Sanch. communi consensu ab vtroque coniuge emissum sit post consummatum matrimonium, tunc à fortiori, inquit,neuter peccabit petendo; nec etiam anno nouitiatus, cum ante professionem neuter teneatur ad castitatem;etsi peccabit mortaliter ille,qui est in mora implendi voti, alter autem paratus implere vacat culpa; quando nec teneatur, nec possit ingredi altero non ingrediente: Neuter etiam in hoc casu tenetur reddere, quia pro mittendo religionis ingressum mutuò consensu renunciarunt iuri exigendi, seque videntur mutuo ab hac obligatione absoluisse; cum ad hoc, vt perpetuò abstineant, statum mutandi facultatem sibi ipsis præfati coniuges concesserint; & remanente corporum dominio ab eo separari possit ius exigendi mutuo consensu; sicut separatur priori bimestri, vel altero adulterante; potest enim primo bimestri vterq; amicabiliter petere,vel adulter ab innocente, non tamen exigere. Ita Sancez *d. n. 5.* & ita videtur sentire etiam Basilius Pontius *lib. 10. cap. 5. n. 20.* vbi dicit, quod si de licentia coniugis alter votū religionis tunc implendum emittat post matrimoniū consummatū, si postea petat,& reddat,non peccabit contra votum, sed solum quatenus sine causa votū non implet,& alter retardat ad impletionem voti,& is, qui licentiam concessit,tenetur præstare ea, quæ requiruntur,vt alter possit ingredi religionem consummato iam matrimonio,& aliàs non tenebitur vouens ad religionem transire. Ita Pontius;idem quod Sanchez tenet Texada relatus à Diana *loco num. sequenti citato.*

At Coninch *de sacram. d. disp. 34. dubitat.* 7. (quem sequuntur Castrus Palaus *p. 5. tract. 28. disp. 3. pun. 4. d. §. 8. n. 4.* Diana *p. 9. tract. 7. resolut. 2.* & Martinus Perez *d. disp. 51. sect. 5.*) respondet cum distinctione, scilicet, si vnusquisque coniux voueat religionem sub conditione similis voti alterius,scilicet,si alius simile votū emittat; vt *voueo religionem, si sic voueas ingredi religionem*; & hoc casu dicit votum vnius non esse dependens ab ingressu alterius in religionem, sed tantum à simili voto alterius; atque adeo posito,quod vterq; verè vouerit & impleta sit conditio,& consequenter votū transierit in absolutū,vtrumq; independenter ab altero teneri ingredi religionem eodem modo, ac si separatim,& absolutè vouissent,& consequenter etiam vtrumq; peccare mortaliter matrimoniū consummando siue petendo, siue reddendo;quia sic exponuntur manifesto periculo votū non exequendi; vel quia alter nolēs religionem intrare alterum cogit ad secum cohabitandū; vel quia ex copula habita redduntur impotentes ad ingressum,si forte filius concipiatur. Confirmat,quia vt omnes fatentur,si vterque cōiux separatim,& absolute vouisset ingressum in religionem peccaret cōsummando matrimoniū ob rationes dictas. At vterq; eo casu eodē modo suo voto obligatur,ac si separatim,& absolute vouisset,cū votū illud cōditionale impleta cōditione voti alterius trāseat in absolutū,ergo eodē modo peccāt cōsūmādo. 70

Si verò quilibet ex coniugibus voueat religionem dependenter ab alterius ingressu in religionem v. g. *voueo religionem, si tu etiam ingrediaris*; & in hoc euentu, ait idem Coninch,coniuges non peccare contra votum consummando communi consensu matrimoniū; quia cum neuter teneatur ingredi religionem,nisi altero legitime ingrediente,neuter cōtra votum peccat faciendo aliquid,ex quo sequatur,vt nequeat ingredi nisi altero ingrediente. Addit Coninch neutrū etiam peccare,si vterque nolit ingredi, aut si communi consensu aliquid faciant, ex quo sequatur neutrum ingredi posse,quia tantum efficiunt, vt deficiat conditio, sub qua vouerant, quam non tenebantur ponere, cum ad hoc se non obligauerint. Ita Coninch, & post eum Palaus, & Martinus Perez, qui dicit iuxta hoc secundum membrum distinctionis, seu in hoc sensu intelligendam præfatam doctrinam Sanchez. Addit præterea Coninch quod quando coniuges ante consummationem communi consensu voueant ingressum in religionem,cum id faciant ex vero desiderio perfectionis,ac salutis propriæ, censentur id vouere priori modo,atque ita vtrumque independenter ab altero teneri ingredi religionem; nam vt vnus obtineat finem à se intentum,scilicet, propriam perfectionē,ac salutem;nihil refert,an alter ingrediatur necnè. Quare non censetur hanc velle consequi, posito quod alter eam etiam obtinere velit, sed absolute,& alterius votum cēsetur solum exigere, tum nē aliàs præter pacta matrimonialia etiam ex iusta causa eum videatur deserere; tum etiam, vt eius salus efficacius promoueatur;nunquam tamen potest censeri hanc ita velle,vt velit suam ab ea dependere,nisi id aperte exprimat. Ita Coninch. 71

Digitized by Google

Quando autem post consummationem matrimonij vterque communi consensu, & mutuo pacto vouerunt religionem idem Coninch, Palaus, Diana, & Perez dicunt eadem, quæ Sanchez *suprà n 69.* adducta scilicet, & nô peccare vtendo matrimonio petendo, & reddendo ante professionem (id tamen limitantes si esset periculum, ne vxor conciperet, atque ita redderet sibi ingressum impossibilem propter necessitatem prolis, cui non possit satis prospicere, nisi manendo in sæculo) & neutrum teneri reddere ob rationem *à n.69.* adductam. Addunt in hoc euentu vnum non teneri religionem ingredi altero nolente ingredi; quia côsummato matrimonio hoc ei non licet per ius ipsum, nisi vxor sit senex, & incontinentiæ periculo minimè suspecta, voueatque castitatem; quo casu solus ille peccat, per quem stat, quo minus votum impleatur, alius autem impotentia excusatur; ita quod in tali casu peccabit lethaliter ille, qui est in mora implendi votum, alter verò vacabit culpa, quia nec tenetur, nec potest ingredi altero non ingrediente. Ita prædicti Doctores.

73 Circa prædictam difficultatem, & prædicta noto sequentia, nimirû non censeri, nec esse mutuum consensum, quando vterque coniux seorsum vouit religionem, aut castitatem de licentia alterius independenter ab altero, & non per modum reciprocæ conuentionis, vt si nunc vir obtêta vxoris licentia voueat religionem, aut castitatem; & eo facto petat similem licentiam vxor à viro, eaque obtenta voueat, ita, vt non fuerit inter eos mutuum pactum initum: *voueo, vt voueas*; censetur autem mutuus consensus, vbi interuenit pactum mutuum vouendi. In priori enim euentu nullus adest contractus, nullaque conuentio; in posteriori autem est. *facio, vt facias.* Ita Sanchez *lib. 9.d.disp. 37.n.3.ex* Soto *lib 7.de iustitia q.3. art. 1. versic. argumentum autem.* Et Ludouicus Lopez *1.p. instruct. cap.26. §. votum quando*; ille enim ait, votû mutuo consensu emissum esse quoddam genus contractus *facio, vt facias*; iste verò dicit adesse tale votum, quando vterq; coniux vouet cum hac conditione, *voueo, vt voueas.* Igitur si votum religionis ante matrimonij consummationem sit factum ab vtroque coniuge priori modo; id est de sola licentia vtriusque, & non per modum pacti, cum votum vtriusque sit absolutum, & independens ab alterius voto, vterq; statim obligatur, & non potest consummare petendo, reddendo, vt Sanchez *dict. disp 37.num.5.* Coninch, Perez, & Palaus *locis suprà num.70. relatis.*

Si etiam vterque faciat votum religionis cum illa conditione, & pacto: *voueo, vt voueas*, & sit formalis, & expressa intentio vtriusque, vt valor, & obligatio absoluta voti sit statim ac alter votum religionis emiserit, & emissio voti vtrique sit nota, tunc etiam habêt locum tradita *suprà n.70.* ex eodem Coninch, tunc enim impleta côditione, seu posito voto vtriusque cum illius notitia votum euadit absolutum ex parte vtriusque vouentis, estque independens ab ingressu alterius in religionem.

75 Si etiam vterque vouerit religionem mutuo consensu cum expressa, & formali intentione non solum similis voti alterius, sed etiam ingressus in religionê, in hoc euentu procedunt tradita *n.69.* ex Sanchez, & traditis *n.71.* ex Coninch, Perez, & Palao. Quod autem Coninch, & Martinus Perez, ac Palaus) vt notatum est *num.71.*) asserunt, scilicet neutrum peccare, si vterque nolit ingredi, aut si communi consensu aliquid faciant, ex quo sequatur neutrum posse ingredi; non approbo, quia licet votum conditionale non obliget ad executionem ante conditionis aduentum; obligat tamen, ne vouens voluntariè impediat conditionis euentum, aut ipsa conditio culpa, fraude, vel vi eiusdem vouentis tollatur, cum vouens finem censeatur vouere media necessaria, vt in terminis Lessius *de iustitia lib.2.cap. 40. dubit. 20.* & Sanchez *lib.4.summ.cap.22.n.11.& cap.23.n.28.* & ita contra Coninch expresse sentiunt Sanchez, & Pontius *locis citatis*, & idem Sanchez *d.disp.37.n.8.*

Quod si vterque vouerit religionem mutuo consensu, & per modum reciprocę conuentionis absolute, & sine illa expressione ingressus alterius in religionem, & etiam sine illa intentione formali; vt votum absolute obliget posito simili voto alterius; puto votum vtriusque factum esse non solum cum dependentia à voto, sed etiam ab ingressu alterius in religionem; hocq; sensu Sanch *disp.37.n.5.* intelligit hoc votû communi consensu vtriusq; coniugis, & per modum pacti, & conuentionis emissum, vouet enim vnusquisque cum respectu saltem implicito ad ingressum, ad huncque finem ex mutuo consensu, & pacto videatur vouere, vt altero ingrediente religionem, alter etiam teneatur; & è contra; & si aliter, & absolute, ac sine dependentia ingressus in religionem se vellent obligare; cum ante consummationem matrimonij cuilibet côiugi liceat ingressus in religionem absque dependentia ab altero, vnusquisque seorsim, & absque tali pacto, atque absque dependentia ab alterius voto, voueret, maxime si id faceret desiderio efficaci proprię salutis, eligeret enim medium certius, quale est votum omnino independens etiam à voto alterius; vterque ergo in tali voto ex mutuo consensu, & pacto emittendo non solum intendit propriam perfectionem, & salutem, sed etiam habet respectum ad præsentem statum matrimonialem, quem ratione amoris inter ipsos coniuges intercedentis non intendit deserere, nisi altero etiam deserente. 76

Si communi consensu vir voueat ordines sacros suscipiendos, & vxor castitatem, ad quid teneantur hi coniuges.

Ex dictis inferri potest, quid dicendum si communi consensu, & ex mutuo pacto vir voueat suscipere ordines sacros statim, & constante matrimonio, vxor vero voueat continentiam; supposita enim sententia Sanchez superius tradita, quod votum continentiæ vxoris sit omnino dependens à susceptione ordinum. Dicendum cum eodem Sanchez *d.disp.37. n.7.* si vxor non sit sexagenaria, vel sit suspecta de incontinêtia, neutrum votum obligare, siue sit ante matrimonium consummatum, siue post. Vir enim de sola licentia vxoris manentis in sæculo cum voto continentiæ non potest ordines sacros suscipere, nisi ipsa vxor sit sexagenaria, & minime suspecta de incontinentia; quare votum vt de re sibi illicita, & impossibili est inualidum; & côsequenter etiam votum vxoris seruandæ continentiæ non est absolutum, sed per modum contractus, *facio, vt facias*, atque adeo existente nullo viri voto non obligat. Existente autem vxore sexagenaria, & non suspecta de incontinentia, vtrumque votum valet, & obligat, cum vir ad ordines sacros possit promoueri; licet ante promotionem vtriusque liceat petere, & reddere, cum votum ordinis sacri (vt *suprà numero 66. fine*) ante ordinis susceptionionem non impediat vsum matrimonij; votum verò continentię vxoris non obstet petitioni, quia non obligat, donec vir ordines susceperit, vt dictum est. Neuter autem tenebitur reddere iuxta tradita *suprà n.69.& 72.* 77

Quando

Quando communi consensu alter coniugum religionem, alter castitatem vouit, siue ante, siue post consummatum matrimonium, ad quid teneantur, & qua ratione remaneant impediti vsu matrimonij.

78 Ex dictis etiam colligi potest, quid dicendum, si communi consensu, & per modum pacti alter coniux castitatem, alter religionem vouit. Persistendo enim in doctrina Sanchez tradita *suprà n. 69. & 76.* si qui vouit castitatem, habet conditionem vt alter cum solo voto ipsius possit ingredi religionem, scilicet sit sexagenarius, nec de incontinentia suspectus, quo casu alter potest ingredi religionem, dicendum, siue ante, siue post consummationem matrimonij emissum sit tale votum ex communi consensu, vtrumque teneri implere suum votum, cum sit licitum, & possibile; Neutrum autem ante ingressum in religionem alterius, qui illam vouit, peccare petendo, & reddendo; non ligatum voto religionis, quia ex vi talis voti ante professionem non tenetur ad castitatem, vt suprà ostensum est, qui etiam per consummationem non redditur impotentior, cum etiam post consummationem possit altero inuito ingredi religionem: Non etiam ligatum voto castitatis, cum non teneatur ad votum, donec alter impleat iuxta tradita *num. præcedenti*, & *dictis numeris 69. & 76.* Quod secus esset, si vouendo expressè intendisset se ex tunc obligare independenter ab altero, de cuius voti maximè emissi post consummationem obligatione infrà. Si verò, qui vouit castitatem careat illa conditione, vt cum solo voto ipsius continentiæ possit alter assumere statum religiosum, & matrimonium nondum sit consummatum, ligatus voto religionis peccat primâ vice cosummans siue petendo, siue reddendo, cum se reddat inhabilem ad impletionem voti. Ligatus verò voto castitatis, cum huiusmodi votum obliget dependenter ab impletione voti ingressus religionis alterius; nec debeat expectare toto vitæ curriculo vt alter impleat, dum vouens iudicio prudentis non est in mora adimplendi suum religionis votum, licitè quidem non potest petere, aut reddere, quia consummato matrimonio se impotentem reddit ad seruandum votum, cum tunc non teneatur reddere; at verò si alter sit iudicio prudentis in mora implendi, & admonitus nolit religionem ingredi, etsi non tenetur reddere, potest tamen deinceps licitè petere, & reddere; consummato autem matrimonio, cum votum religionis nequeat impleri, illo ligatus potest petere, & tenetur reddere; quia illud votum post consummationem non impedit vsum matrimonij, licet teneatur ad ingressum dissoluto matrimonio, vel altero præstante causam diuortij, cum votum non sit extinctum, sed suspensum, quia fuit in culpa consummando, & semper antea teneretur ad religionem. Adstrictus autem voto castitatis, quamuis culpabiliter consummauerit, poterit deinceps petere, & reddere, donec accidat casus, in quo alter possit, & velit religionem ingredi; eo enim non implente, nec ipse tenetur: Nec etiam dissoluto matrimonio morte alterius voto religionis adstricti, qui illud viuens non impleuit, tenebitur continere. Ita Sanchez *lib. 9. disput. 37. num 8.* qui nonnulla addit, quæ apud ipsum videri poterunt, si libuerit.

SVMMARIVM

§. III.

Votum simplex castitatis ab vno coniuge sine alterius licentia emissum ante matrimonij consummationem valet, & obligat ad omnimodam castitatem, vt votum emissum ante matrimonium. n. 79.

Quid si post consummatum matrimonium, an valeat in præiudicium vouentis, & obliget ad non petendum, & ad abstinendum ab altero matrimonio, & quouis actu venereo extra matrimonium. n. 80. ad 84.

Præfatum votum castitatis post consummationem absque alterius coniugis licentia emissum, an sit omninò nullum quoad non redditionem debiti, etiam quando redditio est voluntaria. n. 85. ad 89.

Dato quod obliget ad non redditionem, quando redditio est voluntaria, vt altero adulterante, an vouens innocens possit remittere iniuriam alteri. n. 89.

Vota subditi de re sibi prohibita non sunt irrita, donec superior neget consensum; & quid de votis coniugum, quæ alteri afferunt præiudicium. n. 86.

Votum castitatis ab vno coniuge post matrimonium ratum, vel consummatum de alterius licentia emissum ad quid obliget, & an dans licentiam possit ab eo qui vouit petere debitum, & ille teneatur reddere. n. 91. & 92.

Quid si vterque de consensu alterius seorsim, & non mutua voluntate, & sine expressione vouendi omnimodam castitatem, vouerit castitatem. n. 93.

Si alter coniux præbuit alteri expressè licentiam vouendi omnimodam castitatem quoad petitionem, & redditionem; an, & quomodo dans licentiam possit exigere, & alter vouens teneatur reddere. n. 95. ad 98.

Coniux dans talem licentiam potest tale votum validè irritare, & post irritationem licitè petere, & potest irritatio esse expressa, vel tacita, & quæ differentia inter vtramque n. 96.

Seclusa dicta irritatione si is, qui dedit licentiam petit debitum, alter tenetur reddere. n. 97.

Quid si coniux concedendo illam licentiam renunciauerit iuri suo petendi, & quid si post renunciationem ab altero acceptatam is cedat renunciationi, & iterum concedat ius exigendi. n. 97. & 98.

Quando vterque coniux communi consensu vouit castitatem, vterque non potest licitè petere, nec tenetur reddere, & peccat mortaliter reddendo. n 99 & 100.

Altero, vel vtroque ex dictis coniugibus fornicante non potest iudex ecclesiasticus eos cogere ad cohabitandum; sed periculo incontinentiæ consulendum dispensatione. n. 101.

Per fornicationem neuter liberatur ab obligatione proprij voti. ibid.

Ante dispensationem præfati coniuges non liberantur à mutua habitatione, & aliis obsequiis, licèt non teneantur cubare in eodem lecto, nec possint cum periculo incontinentiæ. ibid.

Præfatum mutuum votum castitatis est licitum; & quando in eo possit contingere culpa venialis. n. 102.

Si præfati coniuges copulentur an sit grauius peccatum, quàm si alter eorum copularetur cum soluto, vel soluta. n. 103.

Præfati coniuges, si sibi inuicem remittant renunciationem iuris petendi, an teneat hæc sacrilega remissio, & teneantur inuicem reddere. n. 104.

Mutuum pactum abstinendi à petitione, & redditione debiti absque voto castitatis à coniugibus initum est validum, & licitum, qua ratione remitti possit, & alter alteri debeat debitum reddere, & quid si illi mutuo pacto accedat iuramentum vel votum castitatis. n. 105. ad 109.

Quis prædicta vota castitatis ab vno, vel vtroque cõiuge ante, vel post matrimoniũ emissa possit relaxare, vel cõmutare, vel insuper dispẽsare quoad petitionẽ debiti remissiuè n. 110.

Digitized by Google

§. III.

Qua ratione impediatur vsus matrimonij ex voto continentiæ post contractum matrimonium emisso.

HViusmodi votum potest esse simpliciter castitatis, vel non petendi debitum; & vel absque licentia alterius coniugis, vel cum eius licentia, vel etiam communi consensu, & per modum pacti, vel ab vtroque coniuge emissum; & potest esse emissum ante, vel post matrimonium consummatum. De his omnibus distinctè agendum.

Votum castitatis ab altero coniuge sine licentia alterius emissum post contractum matrimonij ante, vel post consummationem an sit validum, & ad quid obliget, & quomodo impediat vsum matrimonij.

Dubium primum; Votum castitatis emissum post matrimonium ante, vel post consummatum matrimonium ab altero coniuge sine licentia alterius quomodo obliget in ordine ad vsum matrimonij.

79 Certum omnino videtur, si votum castitatis emittatur post matrimonium nondum consummatum, & animo ingrediendi religionem, tale votum esse validum, & obligare ad omnimodam castitatem, sicut votum absolutum castitatis emissum ante matrimonium eo contracto ante illius consummationem & ita etiam ad non reddendum debitum, quoties redditio est omnino voluntaria. Ita Sanchez *lib. 9. disp. 31. n. 23.* & alij Recentiores *suprà n. 1. relati locis infrà allegandis.* Ratio est euidens, quia iste vouens licitè id intendens potuit se obligare ad omnimodam castitatem, vt eam seruare posset, sicut quando emittitur tale votum ante contractum matrimonij; idque intendit, cum absolute vouerit castitatem, & vt eam seruare posset, habuit, dum vouit, animum transeundi ad religionem: Etsi non tenetur ingredi religionem ratione illius propositi voto non confirmati, vt *suprà num.* 45 ostensum est. Transacto etiam priori bimestri poterit licitè consummare matrimonium reddendo, nunquam tamen poterit petere sicut *suprà* §. 1. dictum est de coniuge, qui post votum castitatis contraxit matrimonium. An verò in priori bimestri, ante matrimonium consummatum; etsi alter adulterans præbeat iustam causam diuortij teneatur non reddere, ita quod non possit renuntiare priuilegio iuris eximentis ab obligatione reddendi priori bimestri ante consummationem, nec reconciliari adultero; Sanchez *d. n.* 23. Martin. Perez, *& ferè omnes alij recentiores infrà allegandi* aiunt obligari ad non reddendum in priori bimestri, & altero adulterante, & ita sentiunt omnes Doctores *suprà c. 1. n. 273. relati*, & ita est communis, & verior opinio. At iuxta Doctores *eodem c. 1. n. 276. relatos* posset renuntiare dicto priuilegio iuris eximentis ab obligatione reddendi in priori bimestri, & quando alter adulter est, & ita facta renuntiatione posset, & teneretur reddere; & ad ibi tradita remitto lectorem. Quod si non animo ingrediendi religionem, nec de ingressu cogitans promisit castitatem, idem erit dicendum, quod de eo voto emisso post consummatum matrimonium, de quo mox.

Itaque difficultas est, an votum castitatis emissum à coniuge post consummatum matrimonium absque alterius licentia sit validum, & ad quid obliget.

80 Et multorum sententia fuit non esse validum, & eo non obstante sic vouentem non solum posse & teneri reddere debitum alteri coniugi exigenti, sed etiam posse petere debitum, & præsertim quando vir illud omisit. Ita D. Thomas *4. dist. 32. q. vnica art. 4. ad 3.* Paludanus *ibid. dist. 38 q. 3. art 5. concl. 4. fine.* Emanuel Sà *ver votum n. 16.* & plures alij relati à Sanchez *d. disp. 35. n. 24.* & ab Augustino Barbosa *collectaneo ad cap. quidam n. 6. & ad cap. placet n. 3. de conuersione coniugatorum* Et etiam oportet, ita sentiant Doctores infrà allegandi asserentes non valere votum non petendi debitum ab altero coniuge sine alterius licentia emissum. Horum fundamentum est Primò, quia hoc est nimis onerosum alteri coniugi, in illiusque graue præiudicium cedit, maximè si sit vxor, cui ob innatam verecundiam graue est, si semper debeat petere, quoties vsum matrimonij appetit. Secundò, quia votum rei partim licitæ, & partim illicitæ, vel partim possibilis, & partim impossibilis factum per modum vnius ad nihil obligat; vt probaui *in tom. 1. moral var. tit. 1. n. 1619. & 1625* In præsenti autem casu sub castitatis votum cadunt nec petere, nec reddere debitum; ac proinde, cum pars talis voti sit de re illicita, & contra iustitiam, qualis est non reddere post matrimonium consummatum, totum erit nullum, & irritum.

Communis tamen, & vera sententia est tale votum esse validum, & obligare quantum ad non petendum debitum, ita præter quindecim alios Doctores relatos à Sanchez *d. disp. 37. n. 25.* Henriquez *in sum. lib. 1. c. 5. §. 8. fine* Bartholomæus à Sancto Fausto *in thesaur. relig. q* 228. & ex Doctoribus *hoc cap. n. 1. relatis* Sanchez *d. disp. n. 25 cit. n. 25.* Reginaldus *d. lib.* 31. *n.* 351. Lessius *d. lib. 2. de iust. c. 4° n.* 100. Villalobos *d. tr. 13. diff.* 54. Basilius Pontius *d. lib. 10. c. 1. n.* 19. Leandrus Discalceatus *d. tr. 9. disp. 25. q.* 74. Coninch *d. disp. 34. n.* 23. Layman *d. c. 1. n.* 12. Fagundez *in decalog. lib. 4. c. 7. n.* 8. Auersa *d. sect.* 4. Hurtadus *d. disp.* 10. *diff.* 8. Castrus Palaus *d. punct.* 8. § 87. *n.* 7. & Martinus Perez *d. disp. 51. n.* 2. & etiam Nauarrus *in man. cap. 12. n.* 60. tenet hoc votum obligare ad non exigendum, non autem obligare, vt vouens non possit amicabiliter petere. Et colligitur aperte ex *cap. quidam de conuers. coniugatorum.* Vbi quando vir renitente vxore professus est, decernitur professionem fuisse irritam, obligari tamen vouentem ad votum castitatis in ea professione emissum in quantum se potuit obligare, nempe ad non exigendum debitum; verba textus sunt: *Votum non tenuit, alterius verò non poterit vxorem accipere, promisit enim se non exigere debitum, quod in eius potestate erat; & ideo quoad hoc votum tenuit, non reddere autem non erat in eius manu, sed in mulieris potestate*: tum *cap. placet eod. tit.* de muliere coniugata; quæ credens virum obiisse professa est, cuius verba sunt. *licet votum eius non tenuerit, eatenus tamen fuit obligatorium, quatenus poterat se obligare.* Neque admitti potest distinctio Nauarri *d. n.* 60. inter amicabiliter petere & exigere, vt Pontifex in illis textibus declarat vetitum secũdum, non primũ; quem intellectum etiam admittit Henr. *lib. 12. cap. 2. n. 9. in* Glossa *litera Z.* Nam Summus Pontifex aperte insinuat ideo non posse exigere, quia quantum est in se tenetur seruare votum continentis quia se obligauit, quantum potuit, & ad id, quod est in sua potestate; ex quo sequitur nec posse benignè petere, & rogare; cum in sua potestate sit vtrumque scilicet, & petere, & exigere, cum ex vi matrimonij non teneatur petere; vt *c. 1.* ostensum est. Alios intellectus nonnulli alij afferunt ad illos textus, qui illis omnino aduersantur, & sufficienter Sanchez *d. n. 25.* Probatur ratione manifesta in dictis textibus indicata. Quia coniux etiam post matrimonium consummatum vouens absolutè castitatem validè se adstringit ad castitatem sibi possibilem, quæ absque præiudicio alteriùs coniugis obseruari potest, at coniux etiam post consummatum matrimonium lege eiusdem

Digitized by Google

eiusdem matrimonij ad petendum debitum non obligatur, sed ad non petendum semper est liber; quia non petendo non præiudicat alteri, sicut præiudicat non reddendo, cum alter non est priuatus iure exigendi, ergo eo voto manet obligatus ad hunc actum non petendi debitum. Neque verum est (vbi non constet de expressa intentione vouentis) votum castitatis absolutum, etsi post matrimonium contractum, & consummatum factum fuisset, emissum per modum vnius, & rei indiuisibilis, ita vt coniux vouens voluerit obligare se ad vnam partem solam, sed ad vtramque, scilicet ad non petendum, & non reddendum, quo casu esset inualidum, vt pote de re illicita: Nam non petere, & non reddere, seu abstinere à petitione, & à redditione sunt actus diuersi castitatis, & separabiles; ac proinde si non constet de contraria vouentis intentione, votum licet non obliget, nec possit obligare ad non reddendum, quia id est licitum; obligabit ad alios actus castitatis bonos, nempe ad non petendum, ad non fornicandum, ad non contrahendum de nouo dissoluto matrimonio; sicut etiam obligat votum castitatis emissum ante matrimonij contractum. Regula enim generalis interpretandi votum partim de re licita, vel impossibili an fuerit emissum per modum rei indiuiduæ, an vero diuisiuè, & per modum plurium, est (vt latè explicaui *præfato to.1.mor.var.tit.1.n.1626. tum pluribus sequentibus*) vt si res promissa sit indiuidua, scilicet commodam diuisionem non patiens, seu quæ communi more, aut vsu vouentium diuidi non solet, tunc censetur obligatio per modum vnius, & votum est irritum ad nullam partem obligans; si autem diuidua sit; & quæ non vouentium recepto & communi vsu solet diuidi, tunc præsumitur obligatio diuisiuè, & per modum plurium, & vouens tenetur ad partem bonam, & possibilem. Et vtriusque ratio est ibidem adducta, scilicet, quia semper, vbi oppositum non constat, iudicanda est voluntas ferri in obiecta iuxta eorum naturam, & prout communiter euenit, & exempla tum rei indiuiduæ, tum diuiduæ plura ponuntur *n. 166. & pluribus seqq* Non obstat etiam illud, quod tale votum sit onerosum alteri coniugi. Nam primò cessat ista ratio oneris, quia, aliquoties potest iste vouens petere in gratiam alterius coniugis & quoties in eo agnoscit appetitum copulæ, vel fornicationis periculum, vt suprà *c.1.n.258. & seq.* latè ostensum est. Secundò, quia tametsi illud sit onerosum, & aliquale grauamen alteri coniugi, tenetur tamen id subire, cum vouens vtatur iure suo.

82 Igitur præfatum votum castitatis à coniuge post consummatum matrimonium absque licentia alterius coniugis valet quidem quatenus est in præiudicium suum, & sic obligat ad non petendum debitum; vt probatum est, inualidum tamen est, quatenus est in præiudicium alterius coniugis, & ita vouens eo non obstante tenetur reddere debitum, quoties alter coniux hoc etiam tacitè per aliqua signa petit, & non sit iure petendi priuatus: vt colligitur ex præfatis textibus *cap.quidam.* & *cap.Placet.* & in hoc conueniunt omnes. Quia regula generalis est, vt vnus coniux non possit aliquid vouere in præiudicium alterius. Quid verò si alter coniux sit iure petendi priuatus, putà adulterans præstet iustam diuortij causam, explicabitur post duos numeros sequentes.

83 Porro prædictum votum non solum obligat ad abstinendum à petitione debiti; sed etiam ad abstinendum ab aliis nuptiis dissoluto matrimonio per mortem alterius; licet si contraxerit, valeat matrimonium: constat ex dictis *cap.quidem.* vbi id expressè habetur, & ex *d. cap. Placet.* vbi dicitur id votum eatenus obligare, in quantum coniux potuit se obligare; constat autem potuisse se obligare ad abstinendum à secundis nuptiis; & ita tenent Sanchez, Lessius, Fagundez, Coninch, Pontius, Perez, & alij recentiores *suprà n.81. relati locis ibidem citatis*, & præter eos etiam Nauarrus *dict.cap.12.num.60.fine.* Henriquez *dict.§.8 fine* & Paludanus *4. distinct.32.quæst.2. art 1.n 14.*

Obligat etiam idem votum iuxta præfatos omnes Doctores ad abstinentiam à quouis actu venereo extra matrimonium, quia cum ad id se potuerit obligare, censetur coniux vouens prædicto voto castitatis ad id se obligasse iuxta *d. cap. Placet, de conuersione coniugatorum.* 84

Præfatum votum castitatis post matrimonium consummatum emissum an sit omninò nullum quoad non redditionem debiti, etiam quando est voluntaria.

Sed non leuis difficultas est, an prædictum votum quoad partem non reddendi debitum sit nullum, non solum quando ex iure iustitiæ exigitur, sed etiam quando redditio est voluntaria, scilicet, quando alter non habet ius exigendi, vt si adulter sit, & ita quoad redditionem sit prorsus, & omnino nullum. 85

Et Sanchez *d. disp.35.n.26.* (& idem tenet *disp.36. n.6.*) asserit huiusmodi votum esse omninò nullum quoad reddendum debitum, miniméque obligare coniugem vouentem ad abstinendum à redditione, quando est voluntaria propter alterius adulterium. Et ita etiam sentiunt Fagundez *d.cap.7.n 8* & Sayrus *lib.6 clauis cap.5.n.20 versic.nec valet exemplum* Ita etiam Nauarrus *d.n.60.* D. Bonauentura, Sotus, Caietanus, & alij ab eodem Sanchez *allegati*: dum dicunt hoc votum esse prorsus irritum; videntur enim intelligendi quoad non reddendum debitum. Probat Sanchez ex dictis *cap.quidam,* & *cap.Placet.* in quibus clarè significatur, tale votum quoad non reddendũ debitum irritũ fuisse; cũ *c.quidam.* ea reddatur ratio, quod non reddere non est in potestate coniugis; ac proinde obligat illum solum ad non petendum & abstinendum ab alio matrimonio; si autem censeretur obligare ad non reddendum, vbi id liceret coniugi vouenti, expressisset. Et dum *d. cap quidam, dicitur promisit se non exigere debitum, quod in eius potestate erat, ideo quoad hoc votum tenuit*, indicatur votum non tenuisse quoad debiti negationem. Etsi dicatur *d. cap Placet.* dici votum eatenus tenuisse, & fuisse obligatorium, quatenus vouens se potuit obligare. Respondet idem Sanchez id intelligi quoad non petendum debitum, vt explicatur *d.c.quidam.* Confirmat Sanch. quia quãuis potuerit se obligare ad non reddendum altero coniuge adulterante; quia tamen is casus est ratus, vt ratione illius fiat diuortium, nec excogitatus, ideo non censetur promissus seorsum, sed non reddere cadit sub illo voto per modum vnius, cum sit regulariter nullum, & contra iustitiam iuxta regulam à me dicto *tom. 1.moral.var. tit.1 d.n.1626.* adductam, atque adeo totum votum quoad illam partem est nullum & irritum. Secùs autem est in voto ante matrimonium, vel eius consummationem emisso animo ingrediendi religionem; quia tunc tota materia fuit licita, ac proinde votum validum quoad omnimodam abstinentiam à redditione debiti, quem valorem non amittit ex consummatione matrimonij, vt suprà dictum est; & ideo obligat, vbi non redditio est licita; vt primo bimestri, & altero adulterante; in præsenti vero casu materia quoad non reddendum est illicita.

Addit idem Sanchez *n.27.* quod quamuis vota subditi de re sibi prohibita, & cætera vota coniugum alterutri 86

Digitized by Google

alterutri præiudicantia habeant tantam conditionem si superior, aut alter coniux consenserit, ideóque irrita non sint donec alter requisitus neget consensum; votum tamen castitatis in coniuge nec sub ea conditione comprehendit actum non reddendi ex Caietano, Soto, & Sayro, ac proinde non teneri vouentem alteri coniugi indicare hoc votum, vt illud approbet: imò ait, quamuis alter conscius postea approbet non teneri vouentem ad non reddendum; quia dum votum emisit, ad id non se obligauit, nec postea nouum votum fecit, nec alterius coniugis nouus consensus superueniens nouam obligationem inducere potuerit. *Et eod. lib. 9. disp. 1. n.* 8. assignat rationem differentiæ inter alia vota coniugis alteri præiudicantia, & hoc votum non reddendi debitum; quia hoc est omnino, & directè contra fidem matrimonij; & votum de re aliena præstanda Deo; alia verò vota, vt peregrinationis, vel nimiæ abstinentiæ non opponuntur directè matrimonio, nec debito coniugali; sed sunt aliquod alterius coniugis grauamen; ac proinde valida erunt; licet integrum sit coniugi grauato dissentire. Hæc Sanch.

87 Oppositam sententiam, & præfatum votum castitatis etiam quoad non reddendum, quando redditio est voluntaria, seu alter coniux non habet ius exigendi, esse validum, & obligare contra Sanchez sustinent Lessius *lib. 2. cap. 41. n. 55.* Coninch *d. disp. 34. num 2.* Layman *lib. 5 tr. 10. p. 3. cap. 1 n. 12.* Basilius Pontius *d. cap. 5. n. 19.* Castrus Palaus *d. §. 7 n. 7. fine* Martinus Perez *d. disp. 51. sect. 4. n. 8.* Leandrus Discalceatus *de sacram. d. tr. 9. disp. 27. q. 75* & apud ipsum Ochogauia. Probant, quia iste vouens obligauit se, quantum potuit, quia tota materia castitatis coniugi possibilis cecidit sub eo voto, cum votum fuerit castitatis absolutum: at potuit se obligare ad non reddendum debitum, quando redditio est voluntaria, seu quando alter committit adulterium, vel contraxit affinitatem ratione incestus: Ergo si aliter non constet de illius intentione, dum vouit; vere se obligauit ad non reddendum debitum, quando redditio est voluntaria; ac proinde tunc tenebitur implere votum quoad totam materiam. Confirmatur, præfatum votum comprehendere omnimodam castitatem, & etiam non redditionem quoties est voluntaria, quia si eius voti materia solum esset de non petendo, nulloque pacto se obligauit ad non reddendum debitum, sicut tunc potest alteri adulteranti debitum & ita etiam posset altero coniuge mortuo, dissolutóque matrimonio aliud matrimonium contrahere contra doctrinam eiusdem Sanchez, & communem; quia etiam alio matrimonio inito posset idem votum implere de non petendo, ergo signum est totam materiam castitatis esse eo voto comprehensam, quoad petitionem, quia est in eius tantum potestate; quoad non redditionem verò, quando ius alterius impeditum fuerit (vt contingit causa adulterij, vel affinitatis culpabiliter contractæ, vel morte alterius coniugis) quia etiam tunc est in eius potestate. Addunt Coninch, & Perez, quod præsumitur communiter ita vouisse, quicunque ex sincero affectu, & amore castitatis eam vouit, nisi expresse contrarium intendat. Nam cum talis ita amet castitatem, vt velit se ad eam, quantum potest, seruandam obligare, quãdo hoc ei difficillimũ est ob communem vsum thori; quanto magis se intendit obligare, vt eam seruet, accedente casu, quo hoc facilius consequi poterit. Ex quibus Pontius, & Perez inferunt eum, qui votum castitatis emisit siue ante, siue post consummationem matrimonij, peccare contra votum non solum petendó, sed etiam reddendo, quoties liberum est reddere, aut quoties alter ratione affinitatis petit illicite, & tunc ait Pontius eum duplex peccatum committere; vnum quia cooperatur illicitæ petitioni, aliud verò contra votum.

Fateor prædicta valdè vigere contra sententiam Sanchez Nihilominus eidem sententiæ etiam valdè fauet decisio S. Pontificis *in d. cap. quidam de conuersione coniugatorum*, in quo ex vna parte dicitur maritum, qui inuita vxore emiserat professionem, & consequenter simplex votum castitatis, impediri mortua vxore transire ad alias nuptias, & ex altera parte absolute, & sine distinctione dicitur votũ illud non valuisse quoad non reddendum debitum, quia non reddere non erat in eius, sed in mulieris potestate, valuisse verò quoad non exigendum, quia id erat in eius potestate. Et consequenter videtur satis clare indicari votum illud post matrimonium consummatum emissum fuisse omnino nullum quoad partem non reddendi; & diminutus fuisset Pontifex non explicans obligationem non reddendi in euentu, quo vouenti esset liberum non reddere, si existimasset talem obligationem in eo voto comprehendi. Et idem ostendit ratio à Sanchez assignata; scilicet, quod licet non reddere, quando alter habet ius exigendi; & non reddere, quando alter coniux non habet ius exigendi sint duo actus, qui separari possunt à vouente; etsi expresse in voto castitatis post consummatum matrimonium emisso intendat se obligare ad non reddendum, quando non redditio est voluntaria ratione carentiæ iuris exigendi alterius coniugis teneat obligatio; tamen seclusa hac expressa intentione, vbique aliter de ea non constet; cum libertas non reddendi consummato iam matrimonio de raro contingat, sitque inexcogitata, non reddere quoad vtrumque actum comprehenditur sub illo voto per modum vnius, seu illi actus non reddendi non censentur promissi seorsim, & per modum plurium, sed per modum vnius, cum sit regulariter malum, & contra iustitiam non reddere post matrimonium semel consummatum (ad dignoscendum enim votum partim rei licitæ partim illicitæ factum esse per modum plurium, vel per modum vnius attenditur, an materia voti sit more vtentium, & regulariter diuidua, vel indiuidua vt *suprà num.* 81. dictum est) & consequenter totum votum quoad illam partem non reddendi esse nullum. Neque inde sequitur vouenti dissoluto matrimonio licitum esse transire ad aliud matrimonium, quia tunc etiam possit seruare illam partem non petendi debitum. Nam illud votum non fuit non petendi debitum, quo casu procederet sequela; sed fuit votum absolutum castitatis, ac proinde obligans ad abstinendum non solum à petitione debiti, sed etiam ab omni alio actu venereo excepta redditione debiti ob adductas rationes; atque etiam ab ineundo alio matrimonio; cuius impedimentum est votum simplex castitatis perpetuæ. Quare etiam non videtur admittendum, quod Coninch, & Perez locis citatis subdunt, nimirum, quod coniux post consummatum matrimonium emittens votum castitatis expresse solum intenderet eam vouere; quatenus pro eo matrimonij statu eam potest seruare, nulloque modo se obligaret ad seruandam castitatem, quatenus repugnat præcisè redditioni debiti, etiam in eo casu, quo redditio foret voluntaria, & ei esset licitum non reddere; iste per se loquendo non solum non peccaret contra votum, si redderet adultero, sed nec etiam si mortua coniuge aliam duceret, modo vtrumque ex intentione faciat, vt nunquam debitum petat, sed solum reddat, quia, inquiunt, nullo modo vouit non reddere. Hæc enim doctrina procederet, si vouisset solum non petere; secùs emisso voto castitatis perpetuæ, licet cum illa intentione, quæ regulariter tacitè inest in voto absoluto castitatis, quod

Digitized by Google

quod à coniuge emittitur post consummatum matrimonium.

89 Addo quod dato sub præfato voto comprehendi non redditionem debiti, quoties redditio est voluntaria, adhuc tamen coniux iste vouens non teneretur non reconciliare coniugem adulterantem, sed posset remittere iniuriam siue tacitè, siue expressè; ex quo ius recuperaret adulter, & consequenter in eodem vouente reuiuisceret obligatio reddendi iuxta tradita *suprà cap.1.n.276.* Incestuosus verò, qui ob incestum amittit ius exigendi, nunquam recuperare possit ius exigendi, nisi per dispensationem, nec sufficiat reconciliatio innocentis iuxta sententiam *cap.1. n.251.* traditam, & approbatam, posset tamen voto castitatis adstrictus ei reddere debitum renunciando iuri suo non reddendi iuxta tradita *d. n.276.* ad quæ remitto Lectorem.

An votum non petendi debitum emissum ab altero coniuge sine alterius licentia sit validum.

90 Sed quid si alter coniux absque alterius licentia emittat votum de non petendo debitum coniugale; an hoc votum valeat, & obliget ad non petendum; & vouens petens peccet contra votum.

Aliqui absolutè dixerunt esse inualidum, eo quod fit in graue præiudicium alterius coniugis, cui onerosum erit pro vsu matrimonij semper petere. Ita Armilla *v. Debitum.* Tabiena *v. matrimonium,* Suplem. Gabr. Turrecremata Carthusianus, quos refert Sanchez *d.disp.35.n.18.* & post eum Leandrus Discalceatus *de Sacram tom. 2. tr. 9. disp.73.* Alij verò dixerunt esse validum, si fiat ab vxore, inualidum si à marito, eo quod vxori onerosum, & verecundum semper petere; non autem marito: ita sentire Victoriam *in sum. de matr.n.280.* Sotum, & Anglem refert Sanch. *d.disp 35. numero 19.*

91 Communis & vera sententia asserit tale votum etsi à viro emissum esse validum. Ita multi allegati à Sanchez *d.disp. 35.n.21. & 25.* & ex Doctoribus *suprà cap.1.n.81.* relatis, in terminis Lessius *d cap. 40. n. 99.* Sanchez *d.disp 35 n.21.* Reginaldus *d.lib. 33.n. 352.* Basilius Pontius *d.cap.5.n.19.* Leandrus *d. q. 27.* Villalobos *d.diff 54.* & ita prorsus sentiunt alij recentiores *d. n. 81.* relati, dum asserunt votum castitatis à coniuge sine alterius licentia emissum etiam post consummatum matrimonium obligare ad non petendum. Colligitur manifestè ex dictis *cap. quidam, & cap. placet, de conuers. coniug.* & ratio euidens est, quia huius voti materia, quæ est non petere debitum est licita, & in vouentis potestate constituta, cum neuter coniux ex lege matrimonij teneatur petere debitum; ergo erit validum, & fauet etiam D. Augustinus relatus *in can si dicat 33. q.5.* dicens: *Pro sanctificatione perfecta Deus sibi computabit, si non quod tibi debetur, exigis:* Ad illud, quod tale votum esset onerosum alteri coniugi, iam responsum est *suprà n.81.* fine; scilicet, vel onus esse sustinendum, eo quod alter iure suo vtatur; vel coniugem tali voto adstrictum adhuc posse aliquoties petere non in gratiam sui, sed in gratiam alterius vsque ei morem gerat; quæ petitio censetur redditio; ad interpretatiuam alterius petitionem, & hoc est quod voluerunt S.Thom. *4. dist.38. q 1. art....quæstiuncula 2. ad.4.* Nauarr. *in man d.c.12.n 60.* & alij relati à Sanch *d.disp. 35.n.20.* dum dixerunt præfatum votũ de non petendo esse validum quoad petitionem in fauorem, seu gratiam ipsius vouentis, esse verò inualidum quoad petitionem debiti in gratia alterius, seu vt alteri coniugi vouens morem gerat, quando mos gerendus est, vt in casibus explicatis *suprà d.n.81. & c.1.n. 258. & seqq.* Vbi etiam *n.268* explicatur, quid sentiendum, si ambo coniuges mutuo vouissent non petituros debitum, an vterque in gratiam alterius posset petere.

92 Non desinam tamen hîc iterum aduertere, quod notaui *suprà cap. 1 n. 271.* votum continentiæ & non petendi debitum ordinariè censeri imprudenter, indiscretè à coniugibus emissum; nisi sit ex consensu alterius, qui vouenti permittit separationem à thoro, idque ob rationes ibidem adductas, scilicet, & quia se exponit vouens periculo violandi voti, si cum coniuge cubet; & quia negari non potest, quin alteri coniugi sæpe sit molestum, & odiosum tale votum, cum deberet semper, vel (etiam admissa doctrina tradita *d. num. 259.*) vt plurimum petere, videantur dicta *eod.n.271 & sequent.*

An verò si coniux qui vouit continentiam, vel non petere debitum faciens contra votum petat debitum, alter coniux, cui votum illud sit notum, possit licitè, & teneatur reddere explicatum est *d. cap. 1. n.240. cum pluribus seqq.*

An si votum castitatis ab vno coniuge post matrimonium ratum, vel consummatum emissum sit de licentia alterius, dans licentiam possit ab eo petere debitum, & ille teneatur reddere.

93 Dubium secundum, vtrum coniux de cuius consensu, & licentia alter vouit castitatem, possit debitum ab eo exigere, & ille reddere teneatur. Plures, quos Sanchez *lib.9. disp.36. n.4.* refert, negarunt, & etiam dixerunt esse mortale peccatum reddere, licet aliqui velint id procedere solum, quando licentia est concessa ad vouendam castitatem perpetuam; non verò, quando ad vouendam castitatem ad tempus. Ita Glossa in *cap. charissimus, verbo præbuisse, de conuers. coniug.* Butrius, Abbas *ibidem*, Alexander, Abulensis, Adrianus, Turrecremata, Paludanus, & Stunica *locis* à Sanchez *citatis.* Moti primò quia iste dans licentiam, &c. Videtur cessisse iuri suo petendi, sicut coniux, qui alteri dat licentiam profitendi, se priuat iure suo petendi. Secundò, quia ne licentia illa censeatur inutilis, & frustratoria debet intelligi ad emittendum votum omnimodæ castitatis, & ita etiam ad non reddendum (cum absque alterius coniugis licentia possit coniux voto suo se obligare ad non petendum) & ita dans licentiam videtur renunciasse iuri suo petendi. Tertiò, quia vouens exactus potest excipere contra petentem votum ex eius licentia emissum Et hanc sententiam videtur tenere Castrus Palaus *p 5.tr.28.disp.3.punct.7.n.6.* dum absolutè dicit, si post consummatum matrimonium votum castitatis ab vno coniuge emissum est de licentia alterius, vouentem non posse petere, aut reddere, quia consentiens tacitè iuri, quod habebat petendi, cessit. Sed fortè loquitur Palaus, quando coniux dedit licentiam expressè vouendi omnimodam castitatem, vt colligitur ex Doctoribus ab eo allegatis, de quo mox infrà.

94 Communis tamen sententia asserit, coniugem, qui solum consensit, seu dedit licentiam alteri, vt voueat castitatem posse licitè petere debitum, & vouentem teneri reddere; ac proindè non peccare reddendo. Permultos Auctores huius sententiæ refert Sanchez *d. disp.36. num.5.* & ex Doctoribus *suprà hoc cap n.1. relatis* Nauarrus *in man. cap 16.n 21.* Lessius *d.lib.2.cap.40.n.95. & cap.41.n 55.* Sanchez *d n 5.* Rebellus *de oblig. iust.p.2. lib.3.sect.3.* Villalobos *d.tract.13. diff.54.n.31.* Basilius Pontius *d.lib.10.c.5.n.20.* Layman *d.lib.5.tr.10.p 3. cap.1.n.12.* Auersa *d.sect.4.* Coninch *d. disp.34. n.53.* & Leandrus Discalceatus *d.disp.25.q 77.* & communiter alij recentiores, Sayrus *lib.6. clauis cap.5.n.16 initio*, & ego ipse *in tractatu de triplici iub. priuilegio sect.2.casu 20.n 14.* Ratio est, quia coniux consentiens, seu dans licentiam alteri coniugi vouendi castitatem, nisi aliud exprimat, non censetur sibi velle

Digitized by Google

velle præiudicare, & renunciare iuri suo, sed tantum, vt coniux vouens ex parte sua se obliget ad continentiam. Licentia enim intelligenda, vt quàm minus noceat concedenti; & talis præsumenda est eius tacita intentio, dum de contraria non constet Et maximè quia illa licentia adhuc operatur aliquid nimirum, tum, vt secundum omnes votum habeat firmitatem, & valorem (cum plures id negent de voto castitatis emisso ante, vel post matrimonium consummatum altero nesciente; vt suprà notatum est) tum, vt coniux consentiens non possit licitè saltem absque iusta causa irritare votum illud (vt Sanchez d. disp. 36. n. 2 & 7 & Lessius d. n. 95. de quo infrà cap. 8. n. 85 & seq. & n. 92. & 93.) tum etiam quia coniux habens votum castitatis sine alterius licentia emissum possit licitè aliquoties offerre actum coniugalem alteri coniugi, ne matrimonium reddatur illi onerosum (vt cap. 1. n. 58. probatum est) si emissum est de licentia alterius, iste in hoc sibi præiudicat, vt non sit ab eo debitum postulandum ob prædictum grauamen, vt tradit Sanchez d. n. 2. & notaui cap. 1. n. 263. cum exceptione ibidem posita. Diuersum autem est, quando alter coniux concedit alteri licentiam profitendi in religione; nam tunc dat licentiam vt tradat potestatem sui corporis alteri, atque ita cedit omnino iuri suo. Ex quo manet solutum primum argumentum prioris sententiæ. Ad secundum etiam patet, qua ratione licentia non sit inutilis, licet per eam illam dans non censeatur renunciasse iuri suo petendi debitum. Ad tertium etiam constat, non competere illam exceptionem, cum concedendo licentiam, non priuauerit se iure suo.

Idem dicendum etiamsi vterque de consensu alterius seorsim tamen, & non mutuo consensu, & pacto, & sine expressione vouendi omnimodam castitatem, vouerit castitatem; per talem enim licentiam neuter censendus est voluisse renunciare iuri suo, & ideo si dans licentiam petat, tenetur alter reddere, licet petens illicitè petat faciens contra votum. Ita in terminis Lessius d. cap. 41. n. 55. & constat ex traditis cap. 1. n. 241. Item quando alter tantum de licentia alterius emisit castitatis votum, & postea illicitè petit, licet Nauarrus d. n. 31. & alij relati à Sanchez d. disp. 36. n. 10. dicant coniugem, qui dedit licentiam peccare reddendo debitum, quia in eius peccatum (inquit) consentit; nihilominus longè probabilius est posse licitè, & teneri reddere, vt probatum est latè d. cap. 1. citato n. 241. & pluribus sequentibus; & aliis allegatis docet etiam idem Sanchez n. 11.

Si coniux alteri concessit expressam licentiam emittendi votum absolutæ, & omnimodæ castitatis in petendo, & reddendo, an, & quando dans licentiam possit exigere, & alter teneatur reddere debitum.

95 Sed quid si coniux alteri coniugi vouenti dederit liberè, & voluntariè expressam licentiam vouendi omnimodam castitatem quo ad petitionem, & quo ad redditionem debiti. In hoc casu eum, qui dedit licentiam, non posse petere debitum & consequenter si petat, alterum vouentem non teneri, nec posse absque violatione sui voti castitatis omnimodæ reddere affirmant Philiarcus de officio Sacerdotis to. 1 p. 2. lib. 3. cap. 4. §. excipiatur relatus à Sanchez d. disp. 36. n. 7. Coninch d. disp. 34. n. 53. Basilius Pontius d. n. 20. & Castrus Palaus d. p. 7. n. 6. Philiarcus probat, quod coniux ita consentiens non coactè nec ignarus iuris sui, sed sui præiudicij conscius videtur tacitè, & ipse vouisse continentiam, vt nec petere possit, nec ipsi petenti sit reddendum iuxta cap. qui vxorem 33. quæst. 5. Quæ tamen ratio nullius est momenti; speciale enim est in coniuge non iuris ignaro permittēte, vt alter solemni voto castitatis ligetur, vt & ipse censeatur vouere continentiam, de quo loquitur c. qui vxorem, quia, cum tale votum solemne emitti nequeat altero non vouente continentiam, qui huius iuris conscius concedit prædictam facultatem, eo ipso videtur vouere continentiam, nè sua licentia sit frustuatoria: Vt autem sit validum simplex votum castitatis omnimodæ de licentia alterius coniugis emissum, non requiritur vllum votum in concedente, vt post Henriquez lib. 11. cap. 15. n. 8. Sanchez d. disp. 36. n. 7. Probant igitur Coninch, Pontius, & Palaus, quia eo ipso coniux censetur renuntiare iuri suo petendi, quod concedit alteri facultatem vouendi absolutam & omnimodam castitatem in petendo, & reddendo, cum hoc fieri nequeat nisi vouens se obliget ad non reddendum debitum, & consequenter nisi alter cedat iuri petendi, videtur per se petere. Quare addit Coninch tales ob periculum incontinentiæ necessario separandos esse.

At Sanchez d. disp. 36. n. 7. dicit primò ex Abbate in dict. cap. charissimum (quod & probabile ait Lessius d. n. 95. virum, qui concessit talem licentiam vxori posse irritare valide tale votum licet illicite, & cum mortali si sine causa; licitè autem cum causa; de quo idem Sanchez d. lib. 9. disp. 10. & ego infrà cap. 8 n. 84. & num. 92. & 93.) & vxorem pariter posse quoad obligationem non reddendi irritare culpabiliter & cum mortali absque causa, si & ipsa iam semel licentiam concesserat, & licitè cum causa, (de quo idem Sanchez d. lib. 9. disp. 41.) & etiam, inquit, tacita irritatio quando coniux conscius voti de licentia à se emissi petit debitum; & si immemor sit, admonetur ab altero, & admonitus persistat in petitione, quæ tamen irritatio non est absoluta, sed quoad illud votum; & culpam committi quidem irritatione, at facta voti irritatione, non est peccatum petere; cum extincta sit omnino voti obligatio, de quibus idem Sanchez latiùs d. disp. 40. & 42. His ergo positis, inquit, idem Sanchez, si coniux siue vir, siue fœmina prius irritet votum illud de licentia emissum quo ad non reddendum siue licitè, siue illicitè faciat, non peccare eum petendo debitum, & alterum teneri reddere; nam supposita irritatione cessat obligatio voti; si verò irritet tantum tacitè petendo debitum admonitus de voto eius licentia emisso censebitur irritatio pro illa vice; & ita etiam peccabit petens quatenus irritat, si sine iusta causa, alter verò tenebitur reddere cum pro tunc cesset obligatio voti. 96

Dicit secundò idem Sanch eod. n. 7. dato, quòd nollet cōiux irritare, vel id non possit efficere (vt alij Doctores sentiunt) peccare quidem mortaliter coniugem, qui contra præfatam licentiam à se concessam petit debitum, cum aduerset ur voto de licentia sua emisso. Alterum verò teneri, quia dans licentiam prædictam, cum nullum interuenerit pactum, pro vt reperitur in voto de communi consensu, & per modum contractus emisso, solum censetur concedere, vt alter se obliget ad absolutam castitatem seruandam, & ipse tenetur religionis vinculo, scilicet voti de licentia sua facti, non contrauenire; non autem addicat à se ius iustitiæ in corpus coniugis; & consequenter si petat, erit sacrilegus contra votum, alter nihilominus tenebitur reddere tanquam rem suam, poscenti: sicut (exemplificat idem Sanchez) dum Prælatus dat facultatem religioso subdito vouendi abstinentiam, irritans sine causa pecat mortaliter peccato sacrilegij contra votum, at non abdicauit à se dominium per talem licentiam, ac propterea valida erit irritatio; vt ergo dans licentiam alteri vouendi omnimodam castitatem, nequeat deinceps petere, 97

&

Digitized by Google

& alter non teneatur reddere, requiritur, vt vltra licentiam (inquit idem Sanchez) velit abdicare à se omne ius iustitiæ, quod habet in corpus alterius; idque insuper alteri intimet, ab eoque acceptetur, vt sit pactum iuxta tradita *suprà cap.1.n.242. fine.* Et huic secundo dicto Sanchez valde fauet D. Bonau. *in 4. dist.32. in exposit. litera n.4.* Et forte idem sentit Lessius *d.c.40.n.96. & d.c.41.n.55. & 56.* dum asserit tunc solum coniuges non posse petere, aut reddere, quando vterque vouit castitatem mutuo consensu, & per modum pacti, quia ex pacto vouendo vterque censetur cessisse iuri suo ad actum coniugalem: licet Palaus, & Coninch illum citent tamquam tenentem eorum sententiam: & idem videtur sentire Rebellus *loco suprà n.62. citato* & à fortiori ita sentiunt Doctores, qui etiam quando vterque coniux communi consensu castitatem vouit, asserunt neutrum posse petere, at vtrum que teneri reddere. Quos Doctores refert Sanchez *lib.9. disp.37. num.4.* Et ex his infertur coniugem, qui non vouit, & concessit licentiam alteri vouendi omnimodam castitatem, cedens omni iure iustitiæ, quod ad petendum habebat, adhuc teneri illi petenti contra votum, reddere debitū; quia alter cum nullum inierit pactū, nec iuri iustitiæ ad petendum cesserit, sed tantum se vinculo religionis voti Deo obligauerit, si contra votum petat debitum, exigit quod suum est; ac proinde illi est reddendum, etsi illicitè petat, vt probant tradita *cap.1. à n.241.* & in his terminis idem Sanchez *d.disp.36.n.11.*

98 Dicit tertiò Sanchez *eod.n.7.* si facta præfata iuris petendi renunciatione, & abdicatione dominij, votoque emisso ab altero coniuge iterum coniuges concedunt sibi ius ad petendum, & reddendum, fore quidem id sacrilegium aduersus votum, tenere nihilominus factum; & similiter si coniux, qui vouit de prædicta licentia cum prædicta renunciatione alterius, remittat renunciationem, iterumque concedat ius, factum esse validum; & deinceps ipsum teneri reddere petenti, licet remissio sit sacrilegium contra votum. Probat; quia per votum simplex continentiæ non redditur vouens incapax acquirendi ius iustitiæ ad liberum vsum matrimonij, vt constat in contrahente post votum; ac proinde si coniugi obligato ex voto detur ius iustitiæ de facto, & ab eo de facto acceptetur, vel detur illi, qui detur illi, qui dedit licentiam à se abdicans, ab eoque acceptetur, tenebit factum; vt si quis contra votum, vel iuramentum de non vendendo, vendat, tenet venditio. Ea enim renunciatio iuris quatenus est in fauorem coniugis, iam ab ipso remittitur, & quamuis peccet remittens, cum acceptauerit in obsequium Dei vouens ipsi proprium corpus; quia tamen non fit incapax acquirendi, vel tradendi dominium, remissio est valida, etsi sacrilega contra votum; & idem ait Sanchez dicendum, quando vterque communi consensu (de quo *dubio seq.*) vouit: ita bene Sanchez: An verò factâ semel remissione, & traditione sacrilega, alter coniux possit irritare votum, vt petitio sit postea licita, disputat idem Sanchez *lib.9.d.disp.40.n.22.* & de hoc *infrà*.

Quando vterque communi consensu vouit castitatem, an neuter possit petere debitum, teneaturque aut possit reddere.

99 Dubium tertium; an si vterque coniux communi consensu vouit castitatem, vterque impediatur omninò vsu matrimonij, ita vt neuter possit petere, nec etiam teneatur, aut possit reddere.

Aliquorum sententia fuit, neutrum citra omne dubium posse petere, vtrumque tamē teneri reddere. Ita docuisse Veracrucem, P. Ledesmam, & non improbabile putare Emanuelem Sà refert Sanchez *d. lib.9.disp.37.n.9.* Fundamentum est primò; quia durante matrimonio, non obstante voto semper manet dominium corporis alterius coniugis, & sic ius iustitiæ ad exigendum, licet sit peccatum contra religionem petere, sicut quando votum factum est seorsim. Secundò, quia per votum factum de licentia alterius non censetur renunciatum iuri iustitiæ petendi; ergo nec quando votum communi consensu emittitur, cum votum alterius superadditum non variet naturam prioris voti.

Communis sententia tamen asserit neutrum posse petere, neutrumque teneri aut posse reddere absque mortali contra votum. Ita ex Iurisperitis, & Summistis, Innocentius, Ioan. Andreas, Cardinalis, Butrius, Abbas, Ancharanus, Henricus, Turrecremata, Ioan. de Friburgo, Syluester, Tabiena, Brunellus, Antonius Gomez, Vgolinus, Siunica. Ex Theologis Albertus Magnus, Abulensis, D. Antonin. Ioannes de Neapoli, Supplem. Gabr. Sotus, Aragon, Henriquez, quos refert Sanchez *d.disp.37. n.10.* & ex Doctoribus *suprà hoc cap.n.1. relatis* Nauarrus *in man.d cap.12.n.59. & d. cap.16.n.5.* Sanchez *d.n.10.* Lessius, Coninch, Villalobos, Pontius, Auersa, Castrus Palaus, Layman *locis suprà n.92. relatis*: & Leandrus Discalceatus nonnullos alios recentiores allegans *de Sacram. tom.1. tract.9. d. disp.35.q.8.* Ratio est, quia eo ipso, quod ex mutuo consensu emiserunt votum absolutum castitatis, vterque virtute cedit iuri suo liberans alium à seruitute, ergo neuter habet ius iustitiæ ad exigendum; & consequenter neuter ratione matrimonij tenetur reddere, atque adeo non potest licitè reddere, quia voto castitatis obligatur abstinere ab omni actu venereo, & seruare continentiam, quandocunque sibi per matrimonium licuerit. Fauet etiam D. Augustinus relatus *can quod Deo 33.q.5.* ibi, *Quod Deo pari consensu voueratis, perseueranter vsque in finem reddere debuistis; à quo proposito si ille lapsus est, tu saltem instantissime persevera.* Neque obstat primum argumentum oppositæ sententiæ, ad quod respondetur, cum duret matrimonium non obstante illo voto vtriusque ex communi voluntate emisso durare ius iustitiæ radicaliter, nec illud simpliciter renunciari (ex quo fit, vt si carnaliter commiscerentur non sit adulterium, nec fornicatio, sed sacrilegium, & si cum alio, vel alia copulentur, sint illi coniuges vouentes adulteri) renunciari tamen secundum quid, & quoad vsum per illud mutuum pactum; quæ renunciatio sufficit, vt neutri liceat petere, aut reddere; & efficit, vt etsi alter eorum petat per modum amicitiæ, sit solum sacrilegium ista petitio, si tamen exigat cogens erit peccatum extra iustitiam, quia aduersatur pacto à se inito, quamuis nec petenti amicabiliter possit alter reddere, & pactum remittere; quia ratione proprij voti obligatur ad non reddendum, quoties licitè potest non reddere. Ad secundum verò negatur consequens: nam quando vterque mutuo consensu vouet continentiam: tunc vult vterque, & potest omninò se obligare ad simpliciter continendum, omnimodamque castitatem abstinendo à petitione, & redditione: & cum ad hoc requiratur mutua proprij iuris renunciatio, hæc virtute includitur in tali voto: Quando vero alter tantum de licentia alterius vouet, non intendit se obligare ad non reddendum, cum id nequeat: nec qui licentiam dat intendit se obligare ad non petendum (iuxta tradita in præcedentibus) & ideo in tali actu non includitur renunciatio. 100

Digitized by Google

Altero, vel vtroque ex dictis coniugibus mutuo voto castitatis adstrictis, an iudex Ecclesiasticus possit, & teneatur illos cogere ad cohabitandum; & qua ratione incontinentiæ consulendum, & an prædicti coniuges teneantur ad mutuam habitationem, & alia obsequia.

101 Porrò etsi vnus ex præfatis coniugibus prædicto voto mutuo adstrictus fornicetur, alter non liberatur ab obligatione proprij voti, quæ ab obligatione alteterius non ab obseruantia voti alterius pendet; vt per se patet; & post Nauarrum *d. n.59.* & alios notauit etiam Sanchez *d.disp.37. n.11.* Quamuis etiam aliqui à Sanchez *d.disp.37.num.11. relati* dixerint, altero ex dictis coniugibus fornicante iudicem Ecclesiasticum ex officio posse, & debere eos compellere ad cohabitandum, vt incontinentiæ consulatur: Alij verò ab eodem Sanchez ibidem allegati idem senserint, scilicet compulsionem ad cohabitandum à iudice faciendam vtroque fornicante. Nihilominus omninò tenendum est, persistenti voti vinculo eos non posse cogi ad cohabitandum, alioqui oporteret dicere, peccatum eos à voti obligatione eximere, quod est absurdum; illi ergo incontinentiæ periculo aliis mediis, aut obtenta dispensatione subueniri potest, & debet. Ante quam dispensationem coniuges hi tali voto castitatis mutuò astricti, & impediti ab vsu coniugij, licet non absoluantur à mutua habitatione aliisque obsequiis; cum illa non pendeant à debiti obligatione, vt post alios Sanchez *d.disp.37. n.14. & eod.lib.disp.5.n.19.* tamen non tenentur simul in eodem lecto cubare; tum quia ea cohabitatio ad solum debitum coniugale soluendum requiritur, quæ obligatio hic cessat; tum ob incontinentiæ periculum; quod vbi esset probabile, omnino tenerentur abstinere ab eodem lecto; imò quia hoc periculum semper est magnum, Coninch, & alij Doctores *suprà n.92. relati* aiunt esse toro separandos.

Præfatum votum mutuum castitatis est licitum; & quando in eo contingat culpa venialis; & an copula inter ipsos coniuges post dictum votum mutuum sit grauius peccatum, quam si alter eorum cum soluta, vel soluto illam haberet, & qua ratione in confessione sit aperienda.

102 Imò ob illud incontinentiæ periculum præfatum votum simplex castitatis mutuo vtriusque coniugis consensu emissum non esse licitum, saltem nisi vterque sit sexagenarius, aut de incontinentia minimè suspectus, docuerunt Gabrielis supplementum relatum à Sanchez *d.disp.36.n.16.* & nonnulli Antiquiores referente Glossa *in c. tua 2. verbo Commorari, de iureiurando*; id etiam probantes tum *ex d.c.tua. & c.veniens, de regul.* vbi iuramentum tantum separandi matrimonium à coniugibus factum appellatur temerarium; & non seruandum; tum ex *can. si vir, & vxor.27.q.2.* ibi; si vir, & vxor diuertere pro sola religiosa *inter se consenserint vita, nullatenus sine Episcopi licentia fiat.* Cuius tamen doctrinæ oppositum, & tale votum absolutè, & per se loquendo esse licitum, vtpote de bono consilij omninò tenendum est, & asserunt communiter Canonistæ, & Summistæ relati à Sanchez *d.disp.37.n.17.* idem Sanchez ibidem, & recentiores relati *suprà n.92.* & etiam alij. Colligitur clarè ex D. Augustino relato *can. Quod Deo 33.q.6.* & D.Gregorio relato *can. Sunt qui dicant.27.q.2.* Ratio autem est euidens; quia votum est de opere bono, & de consilio, & per illud nulli infertur iniuria, aut præiudicium, cum coniuges cedant iuri suo. Quæ cessio sufficit ad mutuum simplex votum castitatis, licet non sufficiat, vt alter coniux transeat ad ordines sacros, vel ad religionem; quia emisso voto simplici periculo incontinentiæ, si superueniat, consulitur facile obtinendo dispensationem, secus autem est, vbi votum est solemne: casus autem *d.cap.tua. & cap.veniens*, est coniugum, qui non amore continentiæ seruandæ, sed ex causa iniusta, & passione fecerant illud iuramentum, vt Glossa, & alij *ibid.* Etsi autem præfatum votum de se est licitum; potest tamen in eo committi culpa venialis ob imprudentiam vouendi ratione periculi incontinentiæ; vt notauit etiam Sanchez *d.n.17.fine.*

Quod si præfati coniuges post illud mutuum votum carnaliter se cognoscant; licet hoc peccatum aliqua ratione possit dici grauius, quàm copula alterius eorum cum soluto, vel soluta quia est sacrilegium duplici ex parte ob mutuum votum; & aliqua ratione leuius, tametsi vterque professus esset, quia est copula inter veros coniuges; & ita caret malitiâ fornicationis, & adulterij retinens solam malitiam sacrilegij; simpliciter tamen est leuius; quia copula cum soluta, vel soluto est sacrilegium, & adulterium, quod præponderat sacrilegio, quod in copula inter ipsos coniuges reperitur ex parte vtriusque coniugis. Quare in confessione aperiendum erit copulam fuisse inter ipsosmet coniuges contra mutuum votum castitatis, aut professionem; vt sic exprimatur circumstantia aggrauans sacrilegij duplici ex parte commissa, & minuens excusans à fornicatione, & adulterio. Sustinendo autem circumstantias intra eandem speciem aggrauantes etiam notabiliter non esse ex necessitate aperiendas in confessione, sat erit dicere copulam fuisse inter ipsos coniuges contra votum castitatis. 103

Si coniuges, qui mutuo consensu vouerunt castitatem sibi inuicem remittant renuntiationem iuris exigendi, an teneat remissio hæc sacrilega, & teneantur inuicem reddere debitum.

An verò præfati coniuges astricti mutuo illo simplici voto castitatis renunciationem iuris petendi, & reddendi in eodem voto inclusam, & ad inuicem factam possint sibi remittere. Dicendum posse validè remittere & iterum sibi conferre potestatem exigendi; hácque remissione semel facta vtrumque ex consequenti teneri alteri reddere ad pristinam seruitutem redactum. Ita Sanchez *d.disp.37.n.15. & disp.40. n.22. & lib.4. sum.c.34.n 17.* Basilius Pontius *lib.10.c.17. n.14.* Suarez *tom. 3. de relig. lib. 9. c 9. n 7.* Lessius *lib.2. c.40. dub.19. n. 96.* & Castrus Palaus *tom.3. de voti relaxatione disp. 2.p.2.n.6.* Et ratio est clara, quia non obstante tali voto mutuo, vterque habet proprij corporis dominium, nec impedit valorem translationis in alium; cum contra tale votum matrimonium validè contrahatur. Nec talis remissio est, vel potest dici irritatio propriè, & per se (quā præfati voti coniuges nequeunt facere) sed solum quasi per accidens & indirectum Dixi, validè. Nam licitè non possunt sed remittentes tanquam voti effractores committunt sacrilegium, vt Sanchez, Suarez, & Palaus *locis citatis*, Et notat Sanch. *d.disp.37.n.24.ad4.* multò grauius peccatum esse remittere in posterum illam iuris exigendi renunciationem, quam si semel illi coniuges non præmissa illa renuntiatione semel illicitè copulentur, sicut grauius peccatum est voto adstrictum contrahere matrimonium, quam semel inito matrimonio petere debitum. 104

Mutuum

Mutuum pactum non petendi nec reddendi à coniugibus initum, an obliget, & qua ratione remitti possit, & alter debeat alteri reddere debitum. Et quid si mutuo pacto accedat iuramentum, vel votum castitatis.

105 Dubium tertium, an si coniuges ineant mutuum pactum abstinendi ab omni actu coniugali, seu à petitione & redditione debiti; hoc mutuum pactum obliget. Hugo Card. *ad Cor. 7* super illud: *nisi de consensu ad tempus* relatus à Sanchez *d. disp. 37. n. 18.* dixit valere pactum non petendi, culpabile verò, & non seruandum pactum non reddendi. At communis sententia asserit huiusmodi mutuum pactum non exigendi, nec reddendi esse validum. ita omnes recentiores in *prae. n.81.91. 92. & 100. relati* & alij DD. quos Sanch. *vbi sup. n. 19.* refert, & sequitur. Probatur ex traditis *sup. n.20.* scilicet, quia per tale pactum nulli irrogatur iniuria, estq; pactum de opere consilij, ac proinde sicut possunt côiuges mutuo voto ad id obligare, ita non apparet ratio cur etiam non mutuo pacto.

106 Poterit tamen vterque coniux licitè hoc pactum remittere, & ita petere, & reddere; atque adeo non peccabunt, dum mutuo consensu copulentur. Ita idem Sanchez, omnis enim res, per quascunque causas nascitur, per easdem dissoluitur *cap. 1. de reg. iur.* & consequenter, cum mutuo consensu pactum initum sit, nec per tale pactum sit facta Deo obligatio continentiæ (vt in voto contingit) poterit idem pactum mutua voluntate dissolui.

107 Si autem alter coniux nolit remittere pactum, sed illi stare, non tenebitur reddere, nec alter poterit eum cogere, pacto enim acquisiuit ius ad non reddendum, seu exemptus fuit ab obligatione reddendi. Excipit tamen Sanchez *d. disp. 37. n. 22.* vnicum casum, scilicet si videat alterum coniugem pœnitere pacti initi, & adeo ad venerem propensum esse, vt negato sibi debito probabiliter fore putet, vt in incôtinentiam labatur; tunc enim teneretur reddere non ex obligatione iustitiæ, sed charitatis ad subueniendum periculo ruinæ alterius coniugis. Addit idem Sanchez ibidem ex eo, quod semel, vel iterum præfati coniuges carnaliter voluntariè commiscentur non censeri eos sibi ipsis pactum absolutè remittere, sed pro illa vice: secus quando continuè cubarent in eodem lecto se commiscentes; nam tunc esset euidens signum remissionis.

108 Aduertendum quoque, quod si prædictum pactum firmatur iuramento solum facto in fauorem vtriusque coniugis, vt vterque liber maneret ab obligatione reddendi; adhuc potest ab illis mutuo consensu remitti, cum vterque possit fauori suo renunciare. Si verò iuramento emisso intuitu pietatis, vt continentiam ad Dei cultum obseruarent, obligabit eo modo, quo votum mutuo consensu editum, vt patet: Et in dubio intentionis, cum materia ipsa non reddendi, seu seruandi castitatem pietatem concernat, præsumendum potius emissum intuitu pietatis, quam solum in fauorem proprium, vt rectè Sanchez *d. d. disp. 37. n 20.*

Si verò post prædictum pactum mutuum absque iuramento, vel cum iuramento tantum in fauorem alterius alter, vel vterque coniux seorsim, & non mutuo consensu iuret, vel voueat Deo castitatem ait Sanchez *d. n. 20.* quod tunc non potest licitè remittere pactum, licet teneat factum, si remittat: Quia illud votum absolutum post tale pactum mutuum non petendi, nec reddendi intelligitur (non apposità contraria intentione) de castitate plena, ac perfecta ac proinde non poterit coniux licitè remittere illud pactum, quia remissione facta cogatur lege matrimonij reddere; sicut coniux innocens ligatus voto castitatis ante matrimonium emisso non potest licitè reconciliari coniugi adultero, ne postea debeat reddere debitum iuxta tradita *c. 1. n. 273* Et idem ob eandem rationem dicit, si ante pactum illud sit emissum ab altero vel vtroque seorsim votum omnimodæ castitatis, puta cum licentia alterius cum plena facultate vouendi totalem continentiam. Verum sicut *eod. c. 1. n. 276.* notaui iuxta probabilem opinionem, præfatus coniux innocens potest remittere licitè iniuriam adultero, quia non cogitur vti suo iure, suóque priuilegio; ita videtur posse ob eandem rationem dici in præsenti casu licitam esse remissionem pacti. Quod si votum castitatis sit emissum seorsim post matrimonium consummatum absque mutuo consensu, & sine præfata ampla licentia, vel post matrimonium ante consummationem pariter sine tali licentia, & non animo ingrediendi religionem, tunc ait idem Sanchez quod coniux poterit licitè remittere illud pactum non reddendi manente obligatione non petendi, quia votum illud non obligat ad non reddendum etiam quando redditio est voluntaria iuxta tradita *suprà n. 85* ex eodem Sanchez. 109

Hæc quad hoc caput tertium. Alia, quæ possent hîc desiderari pertractata sunt *suprà c. 1. per totum* §. 14. 110

Quis etiam possit super prædicto voto castitatis ab vno vel vtroque coniuge ante, vel post matrimonium emisso dispensare quoad vinculum, vel quoad petitionem debiti vel illud commutare, siue sit emissum ab vno sine alterius consensu alterius non per modum pacti, siue mutuo consensu ab vtroque per modum pacti, & reciprocæ conuentionis latè explicaui in tractatu de triplici iubilei priuilegio *sect. 1. casu 20.*

Digitized by Google

CAPVT IV.

DE

IMPEDIMENTO VSVS MATRIMONII EX COGNATIONE SPIRITVALI.

SVMMARIVM CAPITIS IV.

Referuntur Doctores de materia capitis agentes. n.1.

Cognatio spiritualis quid sit? & quotuplex iure antiquo, & nouo, & inter quas personas impediat, & dirimat matrimonium. n.2. & 3.

Contrahitur inter coniuges baptizantes, vel vt Patrini leuantes filium communem, vel alterius tantum, secus si coniux leuet tantum materialiter sine animo exercendi ceremoniam al ecclesia institutam. n.4. & 6. fine.

Oritur tantum ex Baptismo, & Confirmatione, non ex aliis Sacramentis, neque ex Catechismo solo, siue praeuio, siue post baptismum adhibito. n.4.

Coniux in extrema necessitate baptizans filium communem, vel alterius tantum coniugis, licet contrahat cognationem spiritualem, non priuatur iure exigendi debitum: & quando intelligatur adesse necessitatem, & praesertim quando adest alius non sacerdos. n 5.

Quid si in necessitate vt patrinus leuet in baptismo, aut Confirmatione, an tunc priuetur iure petendi. n.6.

Non priuatur iure petendi debitum, si baptizet, vel leuet ex ignorantia facti, vel iuris inuincibili, vel etiam ex ignorantia huius poenae priuationis debiti. n 7.

Ignorantia poena delicto à lege imposita, an excuset delinquentem ab eadem poena. ibid.

Coniux sciens, & extra necessitatem baptizans, vel leuans, &c. peccat mortaliter. n 8.

Tenetur tamen alteri coniugi exigenti reddere debitum. numero 9.

Vtrum coniux extra necessitatem scienter, & culpabiliter baptizans, vel leuans vt Patrinus filium communem, vel alterius priuetur iure petendi; referuntur tres sententiae.

Prima affirmans. n.10. ad 13.

Quae extenditur, etiamsi id fecerit ex malitia, & animo defraudandi debitum coniugale. n.14.

Non potest tamen praefatus coniux excludi domo, & à cura alterius coniugis. n.15.

Si vterque coniux id fecerit scienter, & non animo defraudandi, &c. neuter potest petere, nec potest licitè reddere. num.16.

Quid si vnus solus ex scientia, & de consensu alterius. ibidem.

Quid si vterque id fecerit scienter, & ex malitia, seu intentione defraudandi debitum coniugale, an tunc vterque possit petere, & reddere teneatur. n.17. & 18.

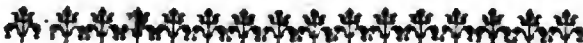
Secunda sententia absolutè negans, coniuges ob cognationem spiritualem inter eos ortam post matrimonij contractum etiam culpabiliter, & ex malitia vnius, vel vtriusque coniugis, priuari iure exigendi debitum coniugale. n.19. 20. & 21.

Tertia sententia asserens non impediri vllo modo vsum matrimonij siue vnus solus coniux, siue vterque post matrimonium cognationem spiritualem contraxerint ex malitia, & animo defraudandi debitum coniugale. Impediri verò quoad petitionem qui solus scienter absque malitia, & fraude contraxit; si vterque scienter, & sine fraude, vterque impediri quoad petitionem, & redditionem. n.22. & 23.

Supposita prima sententia, an praedicta priuatio iuris petendi incurratur ipso facto. n.22.

Habebit locum etiam in coniuge iuuene incontinentiae periculo exposito. Id tamen erit iusta causa dispensationis ad liberum vsum coniugij. n.24.

Quis possit super dicta cognatione quoad liberum vsum matrimonij dispensare. n.20.

CAPVT IV.

De impedimento vsus matrimonij quoad petitionem, & redditionem debiti proueniente ex cognatione spirituali superueniente coniugibus post matrimonium contractum.

DE hac materia Nauarrus *in man cap 16. n 34. & cap.22. n 40.* Gutierez *de matr. cap.100. n.6.* Sanchez *de matr. lib.9. disp.16.* Azorius *p.3 lib.3 cap.10.* Rebellus *de oblig. iustitiae p.2. lib.3. q.6. n.13. & q.18. n 18.* Bonacina *de matr. q.4. puncto 2.* Basilius Pontius *de matrim. lib.10 cap.6.* Suarez *in 3. p quaest.67. de Baptismo artic.8.* Ægidius Coninch *de Sacram disp.34 dub.8.* Martinus Perez *de matr. disp.29. sect.6.* Reginaldus *lib.31. n 291.* Filliucius *tom.1. tract.4. cap.7. num.161. & tract.10. cap.9. n.348.* Paulus Layman *lib.5. tract.10. p.4 cap.8.* Villalobos *tom.1. tract.13. diffic.11.* Gaspar Hurtadus *de matrim. disp.10. diff.6.* Auersa *de matrim. q.16. num.2.* Stephanus Bañez *de Sacram. tract.12. q.2. vbi de impedimento cognationis spiritualis, quaesito 5.* Augustinus Barbosa *ad Decretales, & decreta, collectaneo ad cap. si vir 2. de cognatione spirituali. Et ad can peruenit ad nos, & can. Nosse 30. q.1.* & alij, quos cumulant Sanchez *d disp.26.* Gutierez *d n.6.* & Augustinus Barbosa *d. collect. ad cap. si vir, n.3.* 1

§. I.

§. I.

Praemittuntur nonnulla certa vel ferè ab omnibus doctoribus admissa.

2 NOtandum primò. Cognationem spiritualem esse propinquitatem quandam personarum, quæ oritur iuxta iuris canonici dispositionem, seu Ecclesiæ statutum (non enim prouenit ex iure diuino) ex administratione Baptismi, vel Confirmationis, vel susceptione baptizati, & confirmati, non autem ex administratione aliorum Sacramentorum, vt *cap.3. de cognat.spirit in 6.* Sanchez *de matr.lib.7.disp.54.* Filliucius *tract.10. cap.5. num.185. & 187.* Layman *lib.5. tract.10. p.4.cap.8.* Cur autem ius Canonicum, seu Ecclesia voluerit huiusmodi cognationem oriri ex Baptismo, & Confirmatione rationem tradit S.Tho. *in 4.dist.42.q.1.art.3.* & reliqui Doctores approbant, ductam ex generatione carnali; vt enim per hanc homo accipit esse naturale, ita per hæc sacramenta recipit esse spirituale; & quemadmodum duplex natiuitas repetitur in puero; vna in vtero, in qua tener & debilis formatur; altera ex vtero, quando iam roboratus ad sustinenda aliqua vitæ aduersa in lucem prodit. Ita in homine duplex natiuitas spiritualis, vna in baptismo, in qua tener velut intra vterum Ecclesiæ regeneratur, seu formatur: altera in Confirmatione, in qua roboratur ad sustinendum pericula vitæ. Et in his sacramentis ministrans est quasi pater generans, & susceptor, seu patrinus est quasi mater, quæ nomine ecclesiæ, in suo gremio baptizatum, & Confirmatum suscipit. Quare sicut concurrentes ad generationem contrahunt cognationem naturalem, ita ad istius instar ecclesia voluit eos, qui concurrunt ad generationem spiritualem, quæ in his Sacramentis fit, contrahere cognationem quandam spiritualem: Ex aliorum verò sacramentorum administratione noluit ecclesia oriri similem cognationem, quia in illis non reperitur ratio generationis spiritualis, sicut in Baptismo, & Confirmatione, in quibus duobus solis propterea dantur susceptores, qui baptizatos, & confirmatos quasi paruulos in suam curam, & protectionem recipiant.

3 Secundò, iuxta ius antiquum Sacrorum Canonum tres sunt, seu erant species cognationis spiritualis impedientis, & dirimentis matrimonium. Videlicet *Paternitas* inter baptizantem, & baptizatum; & inter Confirmantem, & Confirmatum. *Compaternitas* inter baptizantem, confirmantem, Patrinos ex vna parte, & parentes baptizati, vel confirmati ex altera parte. Et transfundebatur hæc duplex cognatio à viro ad vxorem, ita vt si coniugatus aliquam personam baptizaret, confirmaret, vel patrinus esset, vxor eius similem cognationem cum eisdem personis nempe baptizato, vel confirmato, & parentibus baptizati, & confirmati contraheret; eo quod vna caro cum viro reputetur, vt habetur *cap.* Martinus *de cognat.spirit.* Denique *Fraternitas* inter filios carnales baptizantis, confirmantis, patrinorum ex vna parte, & ipsum baptizatum, vel confirmatum ex altera parte. De qua te *c.1.de cogn.spirit.* & de hac atque de aliis *can.de eo 30.q.1. c.veniens.d cap.* Martinus *de cognat.spir. & c.1.eod.tit.in 6.* At verò iure nouo Trident *sess.24.c.2.* sublata est omninò Fraternitas, & etiam Paternitas, & Compaternitas indirecta, ita quod neuter earum ad vxores transfunditur, & conseruata est solum Paternitas directa inter baptizantem, cum baptizato, inter confirmato, & compaternitas inter baptizantem cum patre, & matre baptizati, inter confirmantem cum parentibus confirmati, & inter Patrinos cum ipsomet baptizato, & confirmato, & cum eorum parentibus carnalibus. Quæ omnia exprimuntur *d.c.2.* Quare hodie iuxta d. Tridentini ius baptizatus non prohibetur sui Baptizantis, Confirmantis, aut Patrini filiam, vel relictam vxorem ducere; sicut & pater baptizati, vel confirmati eandem relictam viduam ducere potest. Sed de his latius Sanch *d.disp.54.* & aliis allegatis August.Barbosa *collect.ad dict.c.2.sess.24.*Trident.

Tertiò igitur certum est (vt ex prædictis constat & tradunt omnes DD *suprà n.1.* relati, cognationem spiritualem superuenire matrimonio, à coniugibúsq; contrahi, si vnus alterius coniugis, siue ex alio matrimonio, siue ex præsenti, siue etiam ex concubinatu habitum baptizet, aut dum baptizatur, aut confirmatur eum tanquam patrinus tenet. Si autem teneat in baptismo non vt patrinus, sed tantum, vt facilius à baptizante abluatur, nullam contrahit cognationem spiritualem, vt iidem DD.relat. *n.1.* præsertim Sanch. *d.disp.26.n.4.* si etiam teneat in Catechismo solo, siue sit baptismo præuius, siue fiat post baptismum, nullam contrahit cognationem spiritualem, neque impeditur petere, & reddere; quia attento iure nouo Trid. in *d cap.2.* cognatio spiritualis non oritur nisi ex Baptismo, & confirmatione, vt aliis allegatis tradunt August.Barbosa *collect ad cap.2.n 9. de cognat. spirit in 6.* & Sanch. *lib.7.de matr.disp.10.n 12.* Licet enim olim *d.c.2. de cognat spirit in 6.* per Catechismum contraheretur cognatio spiritualis impediens, sed non dirimens matrimonium, huiusmodi cognatio, seu impedimentum fuit sublatum *d.c.2.* Trid, quod ibi cognationem spiritualem assignat solum, vt *n praced.*explicatum est. 4

Quartò certum est, si coniux ex necessitate, quia non est alius, qui id præstet, baptizet filium vtriusque coniugis communem, vel alterius coniugis tantùm, alioqui absque baptismo moriturum, licet inter ipsos oriatur cognatio spiritualis vt dictum est, quæ si matrimonium præcederet, ipsum dirimeret, non impediri petere, & reddere debitum, vt aperte constat ex can. *ad limina* 30.q.1. vbi & redditur ratio, scilicet, quia non est æquum coniugem, qui culpæ immunis fuit, suæque satisfecit obligationi, baptizans prolem, ne in æternum periret, damnum sentire, vt sibi interdicatur debiti petitio, quæ interdictio est pœna delicti, & ita docent omnes Doctores, *num.1.relati*, & alij communiter, quos refert Sanchez *d disp.26.num.1.* Etsi enim textus *in d can ad limina*, loquitur de parente baptizante in necessitate filium vtriusque coniugis communem, ratio ibi adducta conuincit, textum comprehendere etiam parentem baptizantem filium alterius coniugis tantum. Idem dicendum de viro ad fidem conuerso vxorem in infidelitate ductam baptizante in necessitate, vt Sanchez *post alios d disp.26.n.2.* Pontius *d.c.6 n.5.*& Martinus Perez *d.sect 3.n.6.* Necessitas autem intelligitur quando nec Sacerdos, nec alius adest, qui baptizare possit; vt tradunt iidem Sanchez, & Pontius, & alij Doctores à Sanchez relati, & constat ex ratione eiusdem textus excusantis parentem baptizantem, quia id fecit ne infans absque baptismo decederet! Quare licet dicat textus *in absentia Sacerdotis*, subintelligit tamen etiam absentiam cuiuscunque alterius ministri, & exprimit Sacerdotem, quia est in præcepto Ecclesiastico, ne baptizet iure Ecclesiastico nisi Sacerdos. Quod si parens, videns filij in periculo mortis præsentissimo versantis necessitatem etiam præsentibus aliis accurreret ad baptizandum filium sine vlla aduertentia raptus animi misè ratione tunc non priuari iure petendi debitum, dato quod alioqui vbi esset culpa, priuaretur, tradunt Sanchez *dict. numero 2. fine*, Perez *d. num. 3.* Pontius *d. num. 5.* Reginaldus *d.lib. 31.n.291.* Villalobos *d.diff.51.n.3.* & alij ex recentioribus. In talienim casu non solū vacat parens culpa, sed & meretur prospiciēs animæ infantis. 5

Digitized by Google

6 Et quamuis Henriquez, & Petr. Ledesma locis à Sanch. *d. disp.26.n.3.relatis*, & ex Doctoribus *n.1 relatis* Bonacina *d.p. 2.n.3.* & Basilius Pontius *d. c.6.n.6.* teneant parentem etiam in necessitate, & quando nullus alius adest, qui possit munere Patrini fungi, tenentem, & leuantem in baptismo filium communem, vel alterius coniugis contrahere impedimentum petendi debitum, quia textus *in dict cap. ad limina* loquitur de parente baptizante ob necessitatem; nulla autem est necessitas patrini adhibendi in baptismo, præsertim quando non est solemnis, sed priuatus. Vnde ad hunc casum non est extendenda decisio præfati textus. Nihilominus alij Doctores communiter quod de parente in necessitate baptizante dicit præfatus textus, extendunt, & meritò ad patrem in necessitate filij, quando nullus alius adest, qui id præstare possit, fungentem munere Patrini erga filium communem, vel alterius solius coniugis tam in baptismo, quam in confirmatione, & ita non contrahere impedimentum petendi debitum. Ratio est, quia licet in baptismo priuato non sit de præcepto ecclesiastico necessarius Patrinus, sicut in baptismo solemni, & in confirmatione, tamen vt seruetur Sacramenti significatio, præstantius est, patrinum adhiberi; Ex quo infertur parentem leuantem filium proprium in baptismo etiam priuato nullo modo peccare, cum id facit in necessitate, & multò minus si in necessitate leuet, in baptismo solemni, aut in confirmatione, in quibus Patrinus est in præcepto, atque adeo vbi nullus adest, qui id præstet, rectè facit parens id præstando, quia munus ab ecclesia statutum præstat. Ratio autem ob quam in baptismo à parente collato in necessitate excusetur impedimentum petendi, seu vsus matrimonij, est, quia nulla committitur culpa: ergo decisio dicti canonis ad limina extenditur etiam ad parentem in necessitate leuantem filium in baptismo, vel confirmatione, cum vacet culpa, & priuatio iuris petendi sit pœna delicti. Et ita in terminis tenent præter quamplurimos alios à Sanchez *d n.3.* relatos, ex Doctoribus *suprà n.1.* relatis Nauarrus *d cap.16.n.35.* Suarez *d. art.8. §. sed hinc oritur.* Sanchez *d.n.3.& 18.* Reginaldus *d.n.291.* Auersa *d. sect.3. §. videtur saltem.* Villalobos *d. diff.51. n.3.* Hurtadus *d. diff 6 num.23.* Martinus Perez *d. disp.19. sect.6.n.4.* Castrus Palaus *d.§.5.n.2.* & Augustinus Barbosa *collectaneo ad d. can. ad limina num.9.* Quod si parens non animo Patrini, seu non tanquam susceptor, & intendens exercere ceremoniam ecclesiæ, sed tantum materialiter teneret infantem iacentem humi, vel in lecto, vt commodius baptizaretur, tunc iuxta omnes non incurreret priuationem iuris petendi, cum nullam tunc contrahat cognationem spiritualem, vt *n.4.* dictum est.

7 Quintò certum est, si parens coniux sine vlla necessitate baptizet filium communem, vel alterius tantum coniugis ex ignorantia inuincibili facti, seu personæ putans non esse suum, vel alterius coniugis, vel simili ignorantia suscipiat tanquam Patrinus in baptismo, vel confirmatione, nullo modo ei impediri vsum coniugalem, quia prohibitio petendi debitum, cum sit pœna, seu statuatur in pœnam, vt tradunt Sanchez *d. disp.36.n.2.& disp.32.n.43.* Basilius Pontius *d. cap. 6. n. 8. & alij recentiores præallegati*, & constat *ex d. can. Ad limina 30.q.1.* culpam exigit, quam excludit ignorantia inuincibilis facti & ita in terminis Sanchez *d. disp. 32.* Pontius *d. n. 8.* Azorius, Reginaldus, Layman, Filliuccius, Hurtadus, Coninch, Villalobos, Auersa, Castrus Palaus *locis suprà num. 1. num. præcedenti relatis.* Nauarrus *in man. cap.16.n.34.* Syluester *v. matrimonium 8. q.7.* & Suarez *in 3 p. tom. 3. quæst. 67. artic. 8.* Et infertur *d. cap. si vir, de cognat spirit.* & idem si baptizauerit, vel susceperit ex ignorantia inuincibili iuris, nempe legis canonicæ prohibentis coniugibus administrationem baptismatis propriis filiis, vel alterius ipsorum, & susceptionem de sacro fonte, vel in confirmatione, quia etiam tunc deest culpa, ita (quidquid secùs senserint nonnulli à Sanchez *d. disp.36.n.32. relatis*) idem Sanchez, *dict. disp. 32. n.49.* Pontius *dict. cap.6.n.8.* Martinus Perez *dict. sect. 6. n.5.* Reginaldus *lib.31.n.298.* & Palaus *dict. §.5. num.2.* Nauarrus *d. num. 34.* quando enim lex humana punit actionem nulla alia lege prohibitam, ignorantia inuincibilis legis sicut excusat à culpa, ita certum est excusare ab omni pœna pro vtroque foro; ita communiter Doctores. Suarez *de legibus lib.5. c.12. n.8.* Sayrus *lib.3 clau cap. 9.n.24.* Sanchez *d. disp.32.n.6.* Reginaldus *d.n 298.* Carolus Ant. Thesaurus *de pœn. Eccles. p.1.c.15. initio*, & alij à Sanchez, & Thesauro *relati.* Idem quoque probabiliter dici potest, si ex ignorantia inuincibili huius pœnæ priuationis debiti impositæ parentibus filios communes, vel alterius baptizarent, vel de sacro fonte, aut in confirmatione susciperent. Cum in vniuersum ignorantia pœnæ à lege impositæ delicto excuset delinquentem ab eadem pœna iuxta multorum sententiam, quos Sanchez *d. disp. 31. n.120.* refert; quamuis ipse *n.21.* contrarium teneat dicens præfactam sententiam procedere in pœna excommunicationis, & in aliis censuris, atque in irregularitate ex delicto, non in reliquis pœnis, quod etiam sentit Pontius *d.c.6. n.12.* vterque tamen probabilem putat etiam priorem sententiam, de qua re *infrà cap. sequenti.* Vbi etiam an ignorantia inuincibilis facti, vel iuris excuset à pœna legis.

Sextò certum similiter est, quod coniux, qui sciens & extra necessitatem baptizat, aut tenet tanquam Patrinus proprium filium, aut alterius coniugis peccare, vt præsupponunt omnes Doctores in præcedentibus allegati, & in terminis, qui mox allegantur. Et constat, quia id manifeste prohibetur *can.1.& 2. q 30. q 1.* quæ iura iuxta Doctorum communem, vt § *sequenti* dicetur, quo ad pœnam separationis, corriguntur *in cap si vir de cognat spirit.* non tamen quoad prohibitionem; cum ibi nulla eius mentio fiat, atque adeo manent in suo robore, & Abbas, Alexander de Neuo Præpositus *in d. cap. si vir.* & S. Thom. *3. p.q. 67. art. 8.* reddunt rationem, scilicet, quia alius debet esse pater carnalis, & alius spiritualis, sicut alia est cognatio carnalis, alia spiritualis. Hoc autem peccatum esse mortale docent Sanchez *d. disp 25. n. 5.* allegans Nauarrum; & Reginaldus *d. lib.31. n.291. fine.* & ita etiam sentire videntur Suarez *in 3 p.q.67. art.8. § Quocirca libere*, & Martinus Perez *d. sect. 6. n.5.* dum dicunt esse peccatum graue, & inferunt ex grauitate pœnæ in dictis canonibus iniunctæ, scilicet priuatione iuris exigendi coniugale debitum; quam pœnam ibi statutam esse docent communiter DD. Addit *d. n. 5. fine* Sanchez peccare eodem modo coniugem, si teneat vt susceptor in Baptismo, aut Confirmatione alium coniugem, idque colligens ex grauitate pœnæ priuationis iuris petendi debitum ab altero conquam *d. disp. 26, n.7. fine* cum Henriquez, & Viualdo ait ipsum incurrere ex eo, quod cognationem spiritualem cum illo sua culpa contrahat. 8

Septimo deinque certum est, quando vnus coniugum absque necessitate, & scienter contrahit cum altero cognationem spiritualem baptizando prolem communem, vel alterius tantùm coniugis, vel leuando de fonte sacro, vel in confirmatione tanquam patrinus, licet in hoc grauiter peccet, vt dictum est, eum teneri ex iustitia reddere debitum, dum ab altero exigitur. Ita omnes præallegati Doctores, & alij, & constat manifeste ex *d. cap. si vir, de cognatione spirituali*, & aliis sacris canonibus 30. q.1. Et ratio est euidens; quia alter non debet priuari iure suo ob 9

peccatum

peccatum alterius: an verò possit reddere priori bimestri post contractum matrimonium, & si alter coniux sit adulter resoluendum ex traditis *cap. 1. numero 273. & 274.*

His præmissis tamquam certis, vel communiter admissis deueniamus ad explicationem illius quod maximè inter Canonistas, & Theologos controuertitur. Et ideo sit

§. II.

Vtrum quando coniux extra necessitatem scienter, & cum culpa baptizat, aut tenet tanquam Patrinus in baptismo, vel confirmatione communem filium, vel alterius coniugis, priuetur iure exigendi debitum, seu petitione debiti coniugalis ratione illius cognationis spiritualis, nempe compaternitatis orta inter illum, & alterum coniugem.

Prima Sententia.

10 PRima sententia, & communis, vel saltem magis communis affirmat priuari. Ita Glossa *in can. Nosse, verbo non fraudentur* 30. *q.* 1. Hostiensis, Henrieus, Butrius, Ioannes Andreas, Panormitanus, Alexander de Næuo *in cap. si vir, de cognat. spirituali.* Matienzo *in rubr. tit.* 1. Glossa *num.* 143. *lib.* 5. *noua recopilationis.* Turrecremata, Gaëta, Brunellus, & ex Theologis, & Summistis Alexander de Ales, S. Thomas, D. Bonauentura, Paludanus, supplem. Gabr. Nicolaus de Orbellis, D. Sotus, Ouiedus, D. Antonin. Alamanius, Victoria, P. Soto, Viguarius, Palacios, Pet. Ledesma, Manuel, Graffius, Philiarcus, Viuald. Ludouic. Lopez, Astensis, Monaldus, Io. de Friburgo, Angelus, Syluester, Tabiena, Armilla *locis* à Sanchez *d. lib.* 9. *citata disp.* 26. *num.* 7. *relatis* Et ex auctoribus *suprà num.* 1. *relatis* Nauarrus, Gutierez, Augustinus Barbosa, Azotius, Reginaldus, Filliuccius, Bonacina, Rebellus, Bauny, Villalobos *locis d. num.* 1. *relatis*, Layman *d. cap.* 8. *num.* 8. Ita sentiunt etiam Comitolus *resp. moral lib.* 1. *q.* 137. & Leandrus discalceatus *de sacram. p.* 2. *tr.* 9. *disp.* 25. *q.* 69. Quamuis *p.* 1. *tract.* 2. *disp.* 7. *q.* 11. contrariam sententiam sequatur, eandem sententiam ex eo quod sit communis Canonistarum, Theologorum, & Summistarum, vt probabiliorem aientes ab ea non esse facile recedendum amplexi sunt Suarez *in* 3. *p. q.* 67. *d. art.* 8. §. *quocirca libere*, & Sanchez *dict. disp.* 26. *citato num.* 7. licet fateantur in rigore hanc sententiam nullo textu iuris canonici, nec quidem *in d. cap. si vir de cognat spirit*: probari; sed potius Doctorum authoritate niti. Et hanc eandem sententiam tenet Basilius Pontius *lib.* 10. *cap.* 6. *num.* 7. quando coniux scienter, sed non ex malitia in fraudem matrimonij baptizat, vel leuat.

11 Probant plures hanc sententiam primò *ex can. peruenit* 1. *& can. si quis filiastrum* 30. *q.* 1. in quibus dicitur coniuges, inter quos ratione susceptionis proprij filij in Baptismo, vel confirmatione orta est cognatio spiritualis esse separandos. Secundo ex *can. Nosse, ead. q.* vbi dicitur, coniuges ob huiusmodi leuationem, seu susceptionem de sacro fonte non esse separandos, si non facta fuerit vtriusque consensu; ergo indicatur à contrario sensu si vtriusque consensu accidat, fore separandos, & non ad aliud, nisi vt neuter petat; ac proinde idem dicendum, quando vnus tantum id fecerit sciens, & prudens, atque adeo culpabiliter, scilicet eum ob suam culpam priuari iure petendi. Tertio ex *can. ad limina ead. q.* vbi habetur, eum, qui filium in necessitate baptizauit, non esse à coniuge separandum, quia id laudabiliter fecit, ergo iuxta eundem textum à contrario sensu, qui culpabiliter fecerit separandus est toro, nempe, vt debitum non petat. Verum Suarez, & Sanchez respondent *præfatos canones* 1. *&* 2. *& canon Nosse*, fuisse reuocatos in *d. cap. si vir, de cognatione spirituali*, idem dicunt Hurtadus, Coninch, Perez, Palaus, Layman, Auersa *locis citandis.* Imo Coninch, Perez, Hurtadus, & Palaus aiunt fuisse correctos in can. de eo, *eadem q.* 1. *& ad d. can. Nosse, & can. ad limina.* Respondent insuper Coninch, Perez, & Hurtadus, quod deductio à contrario sensu in iure est inefficax, præsertim in odiosis, & ad deducendam tam grauem pœnam priuationis iuris exigendi debitum; & præsertim quia SS. Pontifices sæpe sua responsa limitant, aut eorum rationem aliquam afferunt, non quia deficiente ea limitatione, aut ratione responsa ipsorum non teneant, & oppositum sit dicendum; sed sua responsa limitant, vt præcise ad interrogata respondeant, & rationem aliquam afferunt, vt ostendant sua responsa esse certa.

Quartò igitur Nauarrus, Gutierez, Azorius, & Canonistæ, ac Summistæ magis communiter hanc sententiam colligunt ex ratione *d. cap. si vir, de cognatione spirituali*; ibi enim post decisionem, si alteruter coniux filium suum de sacro fonte leuauerit siue ignoranter siue ex malitia non esse alterutri debitum subtrahendum, subditur ratio his verbis. *Quia si ex ignorantia id factum est, eos ignorantia excusare videtur; si ex malitia, eis sua fraus patrocinari non debet.* Sed fraus tantum patrocinaretur, si à debito reddendo eximeretur, & nocet, prohibita sibi debiti petitione; ergo ibi Summus Pontifex eam interdicit in pœnam culpæ, & sic priuat iure petendi, alioqui ratio illa nullius esset momenti: Quare dum ibi ante allatam rationem dicitur, non esse debitum subtrahendum; ita intelligitur, scilicet innocenti coniugi petenti reddendum esse; non vero vt etiam delinquens possit petere. Et propter hæc etiam Sanchez *dict. disput.* 26. *num.* 7. *iuncto numero* 12 putat saltem valde probabile pœnam priuationis iuris petendi contineri *in dict. inst. cap. si vir*, aduersus coniugatos baptizantes, vel leuantes de sacro fonte, vel in confirmatione filium communem, vel alterius coniugis; Quod si dicatur, si id voluisset Pontifex, expresse dixisset, vt facit *cap. fin. de eo, qui cognouit consanguineam* agens de coniuge incestuoso cum consanguineo alterius; Respondet idem Sanchez *dict num.* 12. non semper Pontifices obseruare eandem claritatem; atque inde opinionum diuersitatem oriri. Si etiam dicatur quod textus *in dict. cap. si vir*, omnino æquiparat scienter, seu ex malitia, & ignoranter baptizantem, aut tenentem, & neutrum dicit posse debitum subtrahere, ergo loquitur de petitione & redditione, cum vtraque permittatur ignoranter baptizanti, & tenenti. Respondet idem Sanchez *eodem num.* 12. quod quamuis Pontifex videatur eodem modo loqui de scienter, & ignoranter baptizante; nihilominus diuersitas rationis ab eo assignatæ videtur satis ostendere diuersitatem decisionis. Loquens enim de ignorantia dicit, ignorantia excusari, loquens vero de scienti, ait suam fraudem non debere ei patrocinari; Ex qua ratione videtur rectè colligi (vt dictum est) illum priuare iure petendi, teneri autem reddere. 12

Quinto, & vltimo pro huius sententiæ confirmatione addi potest, quod cum hæc cognatio spiritualis ante matrimonium contracta sit impedimentum dirimens. Quando culpabiliter, & malitiose superueniens matrimonio debet impedire ex parte coniugis delinquentis vsum matrimonij quoad redditionem, vt patet in affinitate superueniente matrimonio; & ne delictum maneat sine pœna 13

Digitized by Google

14 Declarat autem magis Sanchez *d.disp.26.n.8.* hanc sententiam, vt non solum coniux, qui ex certa scientia, sed etiam, qui ex malitia, & in fraudem matrimonij, vt postea toro separaretur ab altero coniuge (quo casu nonnulli ad eodem Sanchez relati fundati in illa æquiparatione *supra numero.* 21. posita in secunda instantia oppositum tenuere, pro vt etiam tenet Basilius Pontius *dict.lib.*10.*cap.* 6.*numero* 4.) baptizat, & tenet communem filium, aut alterius coniugis, teneatur quidem reddere, sed non possit petere. Quia *dicto cap.si vir*, priuatio hæc petendi statuitur in pœnam delicti (vt dictum est *num.6.*) admissi per coniugem id scienter facientem contra Ecclesiæ præceptum. Quare absurdum videtur dicere, voluisse Pontificem eum coniugem à tali pœna eximere, qui magis delinquit ex malitia id efficiens. Et ita etiam sentiunt Nauarrus, Gutierez, August. Barbosa, Villalobos & alij recentiores *n.*10. *relati*, & plures alij, quos *d.n.*8. refert Sanchez.

15 Qui etiam *n.*10. notat, quod quamuis coniux præfatus delinquens baptizando, vel tenendo de sacro fonte filium communem, vel alterius coniugis debitum petere nequeat; non potest tamẽ excludi domo, & à cura alterius coniugis iuxta tradita *suprà cap.3.numero* 101. & quæ tradit idem Sanchez *lib.9.disput.5.numero* 19.

Et prædicta quidem, si alter coniux tantum culpabiliter etiam ex malitia in fraudem matrimonij, vt inde sumat occasionem negandi debitum, baptizet, & leuet in baptismo, aut confirmatione filium communem, vel alterius coniugis, admittuntur ab omnibus præallegatis.

16 Sed quid si vterque culpabiliter baptizet, vel alter tantum altero tamen consentiente. Sanchez *d.lib.9. disp.*18. reiecta opinione Vincentij, & Goffredi *in d. cap.si vir*, & Ioannis de Friburgo, & Bassolis, qui dixerunt absolute in hoc euentu vtrique licere debitum exigere facta hinc inde compensatione, sicut quando vterquè coniux est adulter. Respondet cum distinctione: & Primò *num* 5. dicit, si ambo coniuges inter se cognationem spiritualem contraxerunt culpabiliter (quia vterque scienter extra necessitatem baptizauit, vel leuauit) non tamen ex malitia, & animo defraudandi matrimonium, seu vt inde possent negare debitum, vtrumque non posse licite petere, neutrumque teneri, nec licite posse alteri debitum reddere, & ita etiam in terminis Basilius Pontius *d. cap.6 nu* 7. & Reginaldus *lib.*31.*nu.*293. & hoc ait Sanchez probari *d.cap.si vir*. Supposita illius capitis communi interpretatione Doctorum, de qua *num.*12. non enim hic ratione delicti vtriusque habet locum compensatio, & remissio, vt in adulterio, vt probat idem Sanchez *dict.disput.*28.*num.*2. de quo etiam *suprà cap.*1. *num.* 251. & *infrà cap. seq. num.* 11. Et idem ait dicendum, quando vterque coniux in culpa est; at vnus solus ex malitia, & animo defraudandi coniugem illam cognationem contraxit, dicit enim in hoc casu neutrum posse petere, nec etiam alteri reddere; non quia malitia, & fraus huic suffragetur, sed quia culpa propria illi obest, priuans eum iure petendi. Idem etiam asserendum dicit Pontius, quando vnus solus coniux baptizauit, aut fuit Patrinus, ex scientia tamen, & consensu alterius coniugis, quia vterque est in culpa; & hoc idem asserit Sanchez *dict.lib.9.disp.*27.*num.* 3. & latius probat argumento à contrario sensu. Quod tamen non caret difficultate, & contrarium loquentes de affinitate sentiunt Hurtadus *disp.*10. *diff.... num.*29. & Martinus Perez *disp.*52. *sect.* 2.*num.*5. & ratio est, quia id nullo iure statuitur, cum textus iuris canonici præallegati loquantur tantum de ipsis parentibus baptizantibus, vel leuantibus de sacro fonte, & argumentum à contrario sensu, ex quo Sanchez facit deductionem, inefficax est saltem ad inferendam pœnam, vt *suprà num.*11. notatum est.

Secundo *n.6.* dicit, quod si vterque fecit malitiose animo alterum debito coniugali defraudandi, 17
vtrumque quidem ius petendi amittere, & petendo peccare, at teneri alteri reddere. Probat, quia cum huiusmodi pœna solo iure positiuo infligatur, potest eodem iure restringi, ius autẽ restrinxit *in d.cap.si vir, de cognatione spirituali*, vbi hunc casum æquiparat casui, quo per ignorantiam id factum sit; in quo patet eos coniuges teneri reddere sibi. Confirmat Sanchez, quia ibi subditur ratio, scilicet, quia malitia, & fraus non debent eis patrocinari, valde autem patrocinaretur, si ex ea malitia coniuges liberarentur obligatione reddendi. Ita etiam sentiunt Reginaldus *d. num.*293. Pontius *d cap.6.n.*4. Nauarrus *in man. cap.16. num.*34. & plures alij *quos d.n.6. refert* Sanchez. Quod si opponatur, quod vbi vnus solus est nocens, sacri canones præallegati excusant eum à redditione, ob eam rationem, ne innocens absque culpa iure suo priuetur, ergo cum vterq; est nocens (quod accidit cum vterq; animo defraudandi alterum debito coniugali cognationem spiritualem contrahit) neuter reddere tenebitur. Respondet idem Sanchez, eam esse rationem, vbi malitia, & fraus absunt; quando autem interuenit malitia, & fraus, ratio est (inquit) ne suffragetur doloso, ac malitioso, vt *in dict. cap.si vir*, qui propterea disposuit in hoc casu vtrumque teneri reddere. Quare addit Sanchez, argumentum concluderet, nisi ius positiuum id impedimentum statuens, priuansque vtrumque iure petendi, disposuisset in eo casu teneri vtrumque reddere, ne fraus, & malitia prosint. Si quis vrgeat, quod vbi alter solus reus est, innocens non tenetur reddere, quia ille iure exigendi priuatur, (vt *cap.1.d. num.* 251. probatum est;) ergo idem dicẽdum de vtroque coniuge culpæ participe, cum non detur hic delictorum compensatio, vt altero delinquente alter delinquens pristinum exigendi ius acquirat, vt supradictum est. Respondet idem Sanchez negando consequentiam, quia etsi concurrenti malitia vtriusque alter non acquirat ius petendi, & ideo peccet petendo, ius tamen *in d.cap si vir*, statuit debitum sibi reddendum esse ob rationem traditam.

Verum præfatæ obiectiones supposita hac prima sententia de priuatione iuris exigendi debitum ratione huius cognationis spiritualis, valde vrgent contra secundum dictum Sanchez, & certè si in casu primi dicti eiusdem Sanchez vterque priuatur iure petendi, & reddere tenetur, nec licite potest, quia vterque ob suam culpam, & in pœnam delicti priuatus est iure petẽdi, vt aliis relatis probat idem Sanchez *dict.lib.9.disput.*30.*num.*1. & patet, quia vbi deest culpa in contractione cognationis spiritualis ratione necessitatis, vel ignorantiæ, non incurritur priuatio petendi debitum, vt supra dictum est, à fortiori dicendum videtur in casu secundi dicti, cum grauius peccatum sit ex malitia, & animo defraudandi matrimonium talem cognationem spiritualem contrahere. Cum ergo iuxta sacros canones, & etiam *in dicto cap. si vir*, sola carentia culpæ sit in causa, vt alter coniux reus culpæ, siue solum sciens, & videns, siue etiam animo defraudandi alterum coniugem debito coniugali contraxerit illam cognationem spiritualem cũ altero cõiuge, teneatur reddere debitum, vbi vterq; eandem cognationem culpabiliter contraxit, reddere iam non tenetur, cum vterque æque sit iure petendi priuatus, etsi vterque peccet petendo, eo quod à iure est priuatus petitione, difficile creditu est, quod ius voluerit eos obligare ad reddendum; id enim 18

foret

foret præbere occaſionem multiplicandi peccata inter præfatos coniuges: Neque videtur poſſe dici, quod malitia patrocinetur (hoc enim procedit quando alter vacat omni culpa) ſed tantum propria culpa vtrique verè obeſt. Quare textus in d.cap *ſi vir*, ibi *ſi ex malitia*, poteſt intelligi pro omni ſcientia, & non ſolum pro fraude, ſeu intentione illa defraudandi debitum coniugale; ita quod ibi ſumi poteſt fraus, & dolus pro modo operandi ex certa ſcientia; & dato quod ſumatur pro illa fraude, & intentione, Pontifex licet loquatur in plurali ibi: *eis ſua fraus non debet patrocinari*, non refert ſuam deciſionem ſolum ad cauſam, quando vterque ex malitia cum fraude cognationem ſpiritualem contraxit; ſed voluit, vt is coniux ſiue vir, ſiue mulier, qui extra neceſſitatem, & non laborans ignorantia baptizauit, vel leuauit de ſacro fonte filium communem, vel alterius coniugis, non ob hoc priuet alterum coniugem iure petendi, nec liberetur ab onere reddendi, vt colligitur *ex initio cap.* vbi dicitur: *ſi vir, vel mulier*, ex quo non poteſt inferri, teneri reddere etiam quandò vterque æqualiter eſt particeps eiuſdem culpæ & malitiæ, & fraudis, quia tunc vterque à iure priuatur iure petendi ob vtriuſque delictum, & ita neuter tenetur, nec poteſt reddere niſi obtenta diſpenſatione ſuper pœna illa à iure iniuncta.

Hæc quoad primam ſententiam.

Secunda Sententia.

19 Secunda ſententia abſolutè negat, Parentes (ſiue vnus ſolus, ſiue vterque id faciat) baptizantes, vel leuantes de ſacro Fonte, vel in Confirmatione extra neceſſitatem, & ſcienter, (ſiue ſine animo, ſiue cum animo defraudandi alterum debito coniugali) filium communem, aut alterius coniugis priuari iure exigendi debitum, licet in eo actu baptizandi, & leuandi peccent, & cognationem ſpiritualem inter ſe contrahant. Ita Gloſſa *in d.c. ſi vir, verbo Debitum, de cognatione ſpirituali, ibid.* Anch ranus, Præpoſitus, Cardinalis, & Canoniſtæ à Sanchez *d.diſp.26.n.6. relati*, & Durandus *in 4.diſt.42. q.1.art.3.* ex Doctoribus *ſuprà hoc capite n.1. relatis* Coninch *d. diſp.34. dub.8.* Hurtadus *diff.6., n 24.* Auerſa *d ſect.2.§ ſaltem tamen.* Caſtrus Palaus *d.§.5.n 5.* & Martinus Perez *d.ſect.6.n.7.& ſeqq.* Probatur hæc ſententia, quia dicta priuatio, ſeu prohibitio petendi cum ſit valde grauis pœna, non eſt aſſerenda niſi in iure ſit inducta, in nullo autem iure ſaltem perſeuerante in ſua viridi obſeruantia continetur; ergo non eſt aſſerenda; in huiuſmodi enim impedimentis, & prohibitionibus, quæ ex iure poſitiuo pendent, neque congruentiæ, neque argumenta à ſimili, aut à contrario ſenſu ſunt efficacia, ſed oportet, vt de illis conſtet in aliquo iuris textu, vel per conſequentiam omninò neceſſariam deducantur. Quando etiam omnis lex apertè ſtatuens aliquam pœnam ſit reſtringenda, quantum veritas verborum patitur reg *odia reſtringi 15, de reg.iur in 6.& reg.49.* vbi dicitur, *in pœnis eſt benignior interpretatio facienda*: & communiter omnes fatentur. Quod ergo non contineatur talis priuatio, ſeu prohibitio ſaltem hodie in iure oſtenditur; quia, quamuis iuxta Doctores communiter contineatur & in *can.1 & 2.30 q.1.* etiam quando cognatio inculpabiliter contrahitur (in eis enim ſermo eſt de cognatione ſuperueniente matrimonio, ob quam ibi prohibetur vſus coniugalis, quidquid abſque fundamento ſecus ſentiant Baſilius Pontius *d.c.6 n.1.* & Caſtrus Palaus *d.§.5.n.5.* aſſerentes in eis eſſe tantum ſermonem de cognatione ſpirituali antecedente matrimonium, & eius valorem impediente non de ſuperueniente) tamen hi canones quo ad ſeparationem à toro correcti ſunt per *cap. ſi vir, de cognatione ſpirituali*, vt ſuprà dictum eſt *art. 11.* imò quoad dictam ſeparationem à toro correcti ſunt etiam canon, *Dictum eſt nobis 4.* & can. *De eo 5. 30. ead. q. 1.* vt notauit Coninch *d. n 28.* Hurtadus *d. num.24.* Caſtrus Palaus *d. n 5.* Auerſa *vbi ſuprà* & Martinus Perez *d. ſect. 6. n.13* Ex canone verò *Noſſe*, & can. *ad limina eadem quæſtione, & etiam c. ſi vir*; quatenus ex eo deducitur prima ſententia, ſolùm à contrario ſenſu argumentum ſumitur, quod in iure non eſt efficax, maximè in pœnis extendendis, vt *num.* 11. notatum eſt. Et quod etiam ex *d. can. ad limina* ex eo, quod ibi dicitur quod qui in neceſſitate baptizauit filium ſuum, non ſit à coniuge ſeparandus, ſcilicet, quoad totum, quia id laudabiliter fecit, non deducatur efficaciter, quod quando id fecit culpabiliter, ſeprandus ſit à toro oſtendit Hurtadus, quia aliàs non ſolum non poſſet petere, ſed nec teddere innocenti. Ex præfato etiam *cap. ſi vir. de cognat. ſpirit.* iidem Doctores aiunt hanc ſententiam probari, dum ibi dicitur *ſiue ex ignorantia, ſiue ex malitia id fecerint, non ſunt ſeparandi, nec alter alteri debet debitum ſubtrahere, quia ſi ex ignorantia id factum eſt, eos ignorantia excuſare videtur, ſi ex malitia eis ſua fraus non debet patrocinari.* Dum enim generaliter dicitur non ſolum in caſu ignorantiæ, ſed etiam malitiæ, & conſequenter quando ſcienter & culpabiliter, tales coniuges non debere alterum alteri debitum ſubtrahere; atque adeo vtrumque tam innocentem, quàm nocentem obligari reddere, patet etiam ex conſequentia neceſſaria vtrique concedi ius petendi; & idem aiunt probari in can. *de eo 30 q. 1.* dum dicitur *ſi autem coniuges legitimi, vnus, aut ambo ex induſtria fecerint, vt filium ſuum de fonte ſuſceperint: ſi innupti* (id eſt continentes interpretantur præfati Doctores, & alij communiter) *permanere voluerint, bonum eſt; ſin autem grauis pœnitentia inſidiatori iniungatur, & ſimul maneant.* Hic enim ſupponitur, ſeu potiùs deciditur, quod quamuis ambo ſponte, & de induſtria cognationem ſpiritualem contraxerint, poſſint ſimul permanere, ſcilicet in eadē domo, & toro cohabitare; quod falſum eſſet, ſi in pœnam peccati eſſent priuati poteſtate petendi debitum; nam alioqui cohabitatio quoad totum eſſet, incentiuum & proxima occaſio ad peccatum, quia cum neuter poſſet petere, neuter etiam poſſet reddere abſque peccato, & ſi dicatur ex Sanchez, & Pontio *d. can. de eo*, ſicut *& d. cap. ſi vir*, ſtatui, non impediri ab vſu coniugali eos, qui ex malitia, & animo defraudandi alterum debito coniugali contrahunt cognationem ſpiritualem: Hinc magis à fortiori concluditur eiſdem textibus etiam comprehendi eos, qui ſcienter abſque fraude eam contrahunt. Etenim ex fraude eam contrahere eſt maius, & peius peccatum, quam ſcienter, abſque fraude, vt *ſuprà n.18.* dictum eſt.

Probatur etiam principaliter hæc ſententia à Co- 20
ninch, & Perez ratione, ſcilicet, quod non poſſit rationabiliter ob tale delictum ab aliquo iure prohiberi coniugibus ius exigendi debitum, ſi aliàs coguntur ſimul manere, & vti eodem toro, vt ſtatuitur *d. can de eo, & d cap. ſi vir*; vel etiam ob paupertatem, vel aliam cauſam, quia ſemper eſſent expoſiti manifeſto, & euidenti periculo incontinentiæ; cum vix vnus in millibus inueniatur, qui poſſit continuò cum muliere dormire abſque manifeſto periculo incontinentiæ. Vnde facilius eſt aliquem cogere omninò continenter viuere, quàm vt cogatur continuò vti eodem toro cum coniuge, & tamen non poſſit petere debitum, quia in homine bene conſtituto, nec vllo modo frigido hoc ferè idem eſt, atque ſi iubeatur quis in mediis flammis verſari, & non ardere. Quocirca etiam imprudenter coniuges vouent caſtitatem,

Digitized by Google

stitatem nisi possint toro separari; & qui ita vouit, & non potest separari, ordinariè ad euitandū imminens incontinentiæ periculum tenentur dispensationē petere, *vt sup. c.1. & c.prae.* notatum est. Hæc tamen ratio videtur nimiū probare, nā ex ea videtur posse inferri coniugem maximè post consummationē non posse licitè, & validè vouere castitatē omnimodam, vel abstinentiā à petitione debiti contra tradita *sup cap. prae.* quia & hic vouens cogitur vti eodem toro cum alio coniuge, qui non vouit, nec eius voto consensit, vel se mutuo castitatis voto astrinxit. Respōderi ergo potest Ecclesiam rectè posse talem prohibitionē petēdi debitum ob præfatum delictum imponere, vel de facto imposuisse ad arcendos cōiuges ab eodem delicto; nā vbi est periculum incontinentiæ vel iidem coniuges si ambo deliquerunt, spontè abstineant ab eodem toro; vel obtineant dispēsationē ad petendum debitū, quā concedere potest Episcopus saltem ex consuetudine, *vt cap seqq* Imò Manuel *in add. ad Bull. Cruc.* §.11. *n* 17. & Villalob. *p.1. tr.13. d. diff.51. n.5.* aiunt etiam Confessarios Regulares de licentia suorum Prouincialiū posse eandem dispensationem concedere, idque dicunt ex priuilegio Pij V. quo concedit, vt Confessarij Regulares possint dispensare cum coniugibus incestuosis ad petendum debitum, de quo priuilegio ego in tractatu de triplici iubilei priuilegio *sect.2. in fin. in coroll. n.5.* nā si sine dispensatione copularentur, esset impropriè incestus, & cum priuilegiū sit fauorabile animæ, extenditur à casu in casum, in quo militat eadē ratio, ita præfati DD. qui tamen addunt dictum priuilegium Pij V. esse viuę vocis oraculum, quod (si ita foret) nunc esset reuòcatum, sed ego *d. n.5.* notaui, non esse viuæ vocis oraculum; sed diploma concessum Prædicatoribus, & aliud simile concessum fuisse Benedictinis à Mart. V.

21 Ad quintum autem argumentum prioris sententiæ *sup n.13.* adductæ (reliquis enim argumentis per iam dicta remanet satisfactum) respondetur iuxta huius sententiæ secundæ auctores ex *d. n.17.* ex eo solùm quod cognatio spiritualis est impedimentum dirimens, si ante matrimonium accidat, non sequi etiam esse impedimentum vsus cōiugalis, dum matrimonio superuenit, quia cum id sit pœna grauissima; non est inducenda, & asserenda, nisi quatenus in iure contineatur, iam verò hodie talis pœna textu aliquo iuris non probatur, sed potius contrarium, vt ostendunt tradita in confirmationem huius sententiæ. Vnde exemplum de affinitate non probat, quia de illa in iure expressum est, quod, dum superuenit matrimonio, impediat vsum matrimonij, de quo *cap. seq.*

Et hanc sententiā probabilem, & in praxi tutā existimant etiā Suar. Sanch. Fill. Laym. & alij recētiores.

Tertia Sententia.

22 Tertia sententia est Bas. Pontij *d.c.6.* vbi post nonnulla alia tradita dicit *n.4.* quod si post contractū matrimonium vir, siue mulier baptizauerit, vel susceperit filium alterius coniugis in fraudem, & malitiosè, vt inde occasionem capiant negandi debitum coniugi prætextu cognationis spiritualis, neque coniux innocēs, neque Reus malitiæ, & fraudis priuatur petitione debiti; licet alioqui delictum sit punibile probat, quia c. *Nosse, c. dictum. c. de eo* 30 *q.1. & d. c. si vir, de cogn spirit.* sermo est de vxore, & viro, qui in fraudem inter se cognationem spiritualē contraxerunt, & decernitur, nō esse separandos, & impediendos vsu coniugij, & consequenter non impediri à petitione. Adducit etiā text. in can *de his* 30. *q.1.* dicens *ibid.* agi de coniuge, qui fraudulenter tenuit in confirmatione filiū vxoris & illud verbum d. text. *inscienter*, non accipit pro ignorantia, vt cōmuniter interpretes; sed de scientia, & industria, ita vt ly *in*, sit seiunctū à ly *scientia*, prout ait distinxisse editionē correctam Parisiensem, id est si ex scientia, & industria; quod confirmat ex verbis sequētibus textus, *licet peccatum sit*, nam si ex ignorantia facti, vel iuris nullum esset peccatum; neque officere ait subsequētia, ibi, *vt dignam pœnitentiam agens Domino t at, de illa, & ignorantias meas ne memineris*; quia inquit ignorantiæ nomine quoduis peccatū intelligitur, sed certè in hoc textu nullum verbū nec signum de fraude suscipiētis. Quare iste textus obstaret sequenti dicto eiusdē Pōtij. 23

Igitur idem Pontius *n.7.* dicit. Quod si post contractum matrimonium alter coniux aut communē, aut alterius tantū filiū teneat scienter, non tamen in fraudem, aut simulandi animo, & sine scientia alterius, is priuatur debiti petitione, quod si ex scientia vtriusque neuter potest petere, neque reddere; & hoc pacto ait esse veram priorem sententiam communē; additque habere validum fundamentum in iure. Quod sic ostendit, quia tàm antiqua iura, quàm recentiora definiunt hoc impedimentum petitionis debiti, & vsus coniugij nō nasci, vel cū in fraudē, vel ob necessitatē leuatur, aut baptizatur filius communis, aut alterius tantum: ergo cum exceptio firmet regulam in contrarium, euidenter colligitur, si vel malitia, vel necessitas absit, incurri hoc impedimentum. Confirmat contra DD. secundæ sententiæ, quia, si, siue fiat sine ignorātia, & malitia, siue non fiat, non priuantur debiti petitione ex hac cognitione spirituali contracta; nulla necessitas erat exprimendi casum ignorantiæ, & malitiæ, siquidem in nullo casu incurrebitur talis priuatio. Cum ergo specialiter constituerit Pontifex in eo facto ex malitia, vel ignorātia, clarè indicat, sine ignorantia, & malitia incurri hoc impedimētum, & arceri à debiti petione. Ita Pontius. Verùm, cum hoc Pontij argumentum habeat vim, quatenus sumitur à contrario sensu iā reiectum est *sup. n.11.* vbi tota eius vis, & vis etiam confirmationis euacuatur. Contra etiā alterum Pontij dictum est; quia si iura prædicta volunt impediri petitione debiti. & vsu coniugis, qui scienter tantū sine fraude, & malitia contrahunt inter se cognationem spiritualē, ergo multo magis, (vt *sup.* dixi) iuxta eadē iura incurrent impedimentū petitionis, & vsus coniugij, qui dolosè, & cū fraude illā cognationem contrahunt; tū quia est longè grauius delictū; tū quia alioqui sua fraus, & dolus patrocinaretur contra prædicta iura: & è cōtra si qui cum malitia, & fraude fecerunt, & consequenter maius delictū perpetrarūt, non priuantur in dictis iuribus petitione debiti; neq; etiā qui tantū sciēter, & sine fraude, qui leuiùs peccāt.

Prædicta in hac ancipiti controuersia, circa quam tam diuersimodè opinati sunt DD. libuit proponere relinquendo prudēti lectori electionem. Licet prima sententia sit tutior, & securior; & interpretatio tot Canonistarum Theolog. & Summist. quod saltem *in d. c. si vir*, contineatur priuatio iuris petendi debitū ex parte coniugis, qui culpabiliter cognationē spiritualē cum alio contraxit; & ea sententia admissa videtur omnino asserendum præfatam pœnā habere locū, etiā quando alter, vel vterque cum malitia, & fraude talē cognationem contraxit, vt satis ōstendunt tradita *n. prae.* & nunc aduersus Pontium, & *n.18* contra Sanch.

Supposita autem eadem sententia, an priuatio iuris petendi incurratur ipso facto in foro conscientiæ absque vlla iudicis sententia, aut declaratoria constabit ex dicendis *cap. seq.* de simili pœna statuta contra coniuges, qui per incestum contrahunt inter se affinitatem. & incurri ipso facto tradunt Glossa *in d. can. Nosse, verbo non fraudentur.* 30. *q.1.* & est communis DD. qui eandē sentētiā tenēt quoad coniugē incestuosū.

Habebit etiam eadē sententia locū in coniuge iuuene, & periculo incontinētiæ exposito scienter cognationē spiritualem cum altero contrahente, vt Sanch. *lib.9. disp.* 27. *n.8.* & magis constabit ex dicendis *cap. seqq. n.* 4. erit autem id iusta causa dispensationis.

CAPVT

Digitized by Google

CAPVT V.

DE IMPEDIMENTO VSVS CONIVGALIS, EX AFFINITATE SVPERVENIENTE.

SVMMARIVM CAPITIS V.

Referuntur Doctores tractantes de impedimento petendi, & reddendi debitum coniugale ex affinitate inter coniuges post matrimonium orta. n. 1.

Alter coniux cum alterius coniugis consanguinea, vel consanguineo carnalem copulam habens cum eodem contrahit affinitatem: si copula sit perfecta; & an sufficiat sola seminatio viri, vel etiam requiratur fœminæ n. 2.

Vir cum consanguinea vxoris in gradu, de quo infrà, habens copulam carnalem sufficientem ad inducendam affinitatem priuatur iure exigendi debitum, nec potest illud petere; & idem de vxore habente similem copulam cum consanguineo viri n. 3.

Procedit, etiamsi sit iuuenis, & expositus incontinentiæ periculo; & etiam si copula incestuosa sit occulta, & quamuis innocens sciens incestum debitum coniugale reddidisset. n. 4. 5. & 6.

Coniux consentiens incestui alterius an priuetur iure petendi. num 7.

An coniux, qui incestum cum propriis consanguineis commisit. num. 8.

Quid si habeat copulam cum affine sui coniugis. n. 9.

Quid si cum eo, vel cum ea, cum qua habet publicæ honestatis iustitiæ impedimentum. n. 10.

Si vterque coniux post contractum matrimonium scienter contraxit affinitatem, siue animo defraudandi debitum coniugale, siue non; an vterque maneat priuatus iure exigendi. n. 11. & 12.

Coniux post contractam scienter affinitatem cum altero petens debitum an peccet solum venialiter; an vere mortaliter, si petat absque præuia dispensatione. n. 13.

Qui cum coniuge incestuoso ad petendum debitum coniugale possint dispensare. n 14.

Talis dispensatio potest obtineri altero coniuge inuito, quâ obtentâ alter tenetur reddere. n. 15. & 16.

An sine dispensatione possit coniux incestuosus aliquando petere licite. n. 17.

Coniux incestuosus iure exigendi priuatus alteri coniugi innocenti petenti tenetur reddere debitum. n. 18.

Non posset autem licite reddere alteri pariter incestuoso. numero 19.

Coniux, qui ob incestum contraxit affinitatem cum altero ante consummationem, an teneatur ingredi religionem, an vero elapso bimestri possit licite reddere; & teneatur. n. 20. An priori bimestri. n. 21.

Quoto consanguinitatis gradu debet esse alteri coniugi coniuncta persona carnaliter cognita ab altero coniuge, vt iste priuetur iure petendi, attento tum iure antiquo, tum iure nouo Tridentini, in cap. 4. de reform. n. 21. & trib. seqq.

Prædicta priuatio iuris petendi debitum orta post matrimonium ex affinitate proueniente ex copula incestuosa an incurratur ante iudicis sententiam criminis declaratoriam. num. 25. & 26.

Huiusmodi priuatio est pœna propria, & vera. ibid.

Alia summaria vide post num. 26.

CAPVT V.

De impedimento vsus matrimonij, seu petendi & reddendi debitum coniugale ex affinitate inter coniuges post matrimonium orta.

DE hac materia pertractant scribentes in *cap. 1. & cap. transmissa, de eo, qui cognouit consanguineam vxoris.* Summistæ *verbo, Debitum coniugale, & v* Matrimonium. Couarruuias *de sponsalib. p. 2 cap. 7. §. 2.* Nauarrus *in man. cap. 16. nu. 35.* Toletus *lib. 7. summ. cap. 17.* Lessius *de iustit. lib. 4. cap. 3. dub. 11. num. 18.* Sanchez *lib. 9. de matr. disp. 27. & seqq.* Rebellus *de obligat. iustit. p. 2. q. 18.* Fagundez *in decalogum lib. 6. cap. 6. num. 32.* Bonacina *de matr. q. 4. p. 2 & p. 16. num. 10.* Azorius *p. 3. lib. 3. cap. 11. q. 1. & 2.* Reginaldus *lib. 31. num. 292. & seq.* Basilius Pontius *de matr. lib. 10. cap. 7.* Layman *lib. 5. tract. 10. p. 3. cap. 1.* Filliucius *tom. 1. tract. 10 cap. 9. num. 349.* Huttadus *de matr. disp. 10. diff. 7.* Villalobos *p. 1. tract. 13. diff. 52.* Auersa *de matr q. 13. sect. 3.* Martinus Perez *de matr. disp. 52.* Castrus Palaus *part. 5. tract. 28. disput. 2. pun. 4. §. 6.* Stephanus Bauny *de sacram. tract. 12. de impedimento cognationis quæst. 3.* Leandrus Discalceatus *de sacr. to. 2. tract. 9 disput. 25. quæst. 59. ad 63.* & alij relati à Sanchez *dict. disp. 27.* 1

§. I.

Coniux, qui post contractum matrimonium carnaliter copulatur consanguineæ, vel consanguineo alterius coniugis ob affinitatem ratione talis copulæ incestuosæ, superuenientem an impediatur vsu coniugali quoad petitionem, & redditionem debiti.

CErtum est, si vnus coniugum cum alterius coniugis consanguinea, vel cõsanguineo carnalem copulam 2

copulam habeat, fieri affinem, seu contrahere affinitatem cum eodem suo coniuge, can. *Fraternitatis* 30. *q.*10. & aliis canonibus infra allegatis, & præallegati Doctores. Oportet autem, vt copula sit perfecta, & sufficiens ad prolis generationem, qualis est ea, per quam semen viri in vas fœminæ naturale immittitur. Ita quod ad contrahendam huiusmodi affinitatem non sufficit sola penetratio vasis fœminei non emisso intra virili semine can. *extraordinaria* 35 *q.*3. *& dict. can. fraternitatis* & constat ex dictis *suprà cap.*1.*num* 97. & tradunt præallegati Doctores, & alij communiter, quos refert Sanchez *de matr. lib.* 7. *disput.* 64. *num.* 8. An vero ad eandem affinitatem contrahendam sufficiat sola seminatio viri in matricem fœminæ, in qua est sanguis menstruus ad generationem paratus, vel etiam requiratur seminatio fœminæ, ita vt seminum commixtio fiat; Plures, & fere æquales numero Doctores stant pro vtraque parte; & sufficere viri seminationem asserunt multi Canonistæ, Theologi, & Summistæ à Sanchez *d. disp.*64 *num.* 21. relati, & esse probabilius tenent idem Sanchez *ibid.* Rebellus *de obligatione iustit. p.*2. *lib* 3. *q.* 25. *num.* 2 Basilius Pontius *d. cap.*7. *& lib.*7. 33. *num.*2. Bonacina *de matr. quæst.* 3. *p.*12. Villalobos *p.*1. *tract.*14 *diff* 17. *num.* 8. Leandrus Discalceatus *de sacram to.*2. *tract.*9. *disp.* 10. *q.* 4. & plures alij recentiores, quorum aliquos citat ibidem Leandrus. Qui fundantur in eo, quod ad prolis generationem non sit necessarium semen fœmineum, sed sufficiat virile intra vas fœminæ naturale immissum, seu receptum ex Aristotele *lib.*2. *de generat anima ium cap.*2. & aliis philosophis à Sanchez *de matr. lib.* 2. *disp.* 21. *num.*10. *relatis*. At requiri etiam fœminæ seminationem tradidere tanquam valde probabile, non pauci relati à Sanchez *d. disp.*64. *num.*20. & ex recentioribus Hurtadus *de matr. disput.*20. *diff.*1. Auersa *de matr. q* 17. *sect.*1. *versus finem*. Castrus Palaus *p.*5 *tract.*28. *disp.*4. *p.*8. *num.*3. Martinus Perez *de matr. disput.*31 *sect.*1. *num.*5. Diana *p.*3. *tract.*5. *resolut.*19. *& p.* 4. *resolut.* 43. & alij relati à Leandro *d. q.*4. & probabilem sententiam putat Sanchez *locis citatis, & lib.*7. *de matr. disp.*83. *nu.*6. *fine*. Mouentur præfati Doctores opposito fundamento, scilicet, quia iuxta medicorum sententiam Hippocratis, Galeni, Auicennæ, & aliorum, quos refert Sanchez *d. disp.* 21. *num.* 11. etiam seminatio fœminæ est ad generationem necessaria; siquidem semen fœminæ non videtur ad aliud à natura esse institutum; quandoquidem natura nihil faciat frustra; Et videmus ex masculo, & fœmina diuersæ naturæ, & speciei produci fœtum tertiæ speciei, mutuò se impedientibus seminibus. Confirmatur ex *can. lex diuina constitutionis* 27. *q.*2. vbi id videtur indicari; dum dicitur quod ad affinitatem matrimonium impedientem, & dirimentem inducendam requiritur sanguinis (id est seminis) commixtio. Hoc posito duæ statuuntur conclusiones communes. Et

Prima communis, & certissima cõclusio est, quod vir habens cum consanguinea suæ vxoris in gradu, de quo infra, copulam perfectam ad generationem aptam, & ad consummandam, & contrahendam affinitatem sufficientem, priuari iure exigendi debitum, neque posse illud petere. Constat ex *cap.*1. *de eo, qui cognouit consanguineam vxoris ibi: Si quis cum filiastra sua scienter fornicatus fuerit, nec à matre debitum petere; nec filiastra, nec ille vllo vnquam tempore poterunt se aliis matrimonio copulare* Et tradunt communiter ibi scribentes, & Menochius *de arbitr cent.*6. *casu* 202. *n.* 99. Farinacius *in praxi crim. q* 149 *num.*29. alij ab eodem Farinacio *relati*. Sanchez *d. lib.*9. *disp.*27. *num.*1. Couarruuias, & omnes alij Doctores *suprà num.* 1. *relati locis ibi item citatis*. Et licet textus *in d. cap.*1. *& in aliis capitibus eodem tit. & alibi* loquantur de viro cognoscente consanguineam vxoris, nilominus idem dicendum est de vxore, quæ contracto matrimonio rem habet cum aliquo consanguineo viri intra gradum infra explicandum, scilicet, eam priuari iure exigendi debitum, nec illud posse petere à viro. Sunt enim correlatiua, & militat eadem ratio, quæ est iniuria matrimonij, & affinitas contracta, quæ omnino in vtroque incestu reperitur, & etiam vtrumque delictum est frequentissimum. Ita Doctores communiter, quos Sanchez refert *lib.*7. *disp.*15. *n.*2 Idem Sanchez *ibidem, & d. cap.*27. *num.*1. *fine*. Augustinus Barbosa *collectaneo ad cap transmissæ num.*6. *de eo, qui cognou & omnes Doctores num.*1. *relati*, qui loquuntur de vtroque coniuge, qui post matrimonium consanguineo, vel consanguineæ alterius carnaliter copulatur. Ad pleniorem autem intelligentiam huius conclusionis, breuiter explicando sunt sequentia dubia.

Primum an procedat conclusio, quando coniux cum alterius coniugis consanguineo, vel consanguinea rem habens est iuuenis, & incontinentiæ periculo expositus. Respond. affirmatiue. Ita in terminis Couarruuias *loco suprà num.*1. *citato*. Sanchez *d disp* 27. *num.*8. Villalobos *alleg ita diffic* 52. *nu.*1. alij relati à Couarruuia, & Sanchez, & alij *num.* 1. *allegati*; cum loquantur indistinctè. Erit autem iusta causa petendi, & obtinendi dispensationem ad liberum vsum matrimonij. 3

Secundum, an eadem conclusio procedat, si copula incestuosa, & affinitas ex ea contracta sit occulta. Angelus, Syluester, & Panormitanus à Sanchez *d. disp.*27 *num.*2. *relati* dixerunt, debere aliquo modo constare de incestuosa copula, vt impediatur petitio debiti. At impedire iam si copula, & affinitas sit omnino occulta, docent Doctores communiter, Sanchez *alios allegans d disp.*27. *num.*2. Pontius, Perez, Laym. & alij omnes *num.*1. *relati*. & aperte colligitur *ex d. cap.*1. *de eo*, qui cognou, quod indistinctè loquitur, & non innititur scandalo, quod ex publico incestu oriri posset, sed affinitati inique cum altero coniuge contractæ, vt etiam constat ex *cap. discretionem eod. tit.* & affinitas æque contrahitur ex copula illa incestuosa occulta, ac si publica esset; vt etiam expresse Sanchez *lib.*7. *disp.* 64. *num.*18. alij apud ipsum, & Doctores *d num.*1. *relati* & alioqui si non sufficeret copula incestuosa occulta, inter coniuges huiusmodi impedimentum foret inutile. Vnde etiam incurritur in foro conscientiæ talis pœna priuationis iuris petendi ante omnem iudicis sententiam, vt Sanchez *disp.*30. Layman *vbi suprà*, Perez *d. disp.*52 *sect.*6. & alij communiter; *de quo infrà latè*. 4

Tertium, an eadem conclusio procedat, quamuis alter coniux innocens eidem incestuoso sciens illius incestum, debitum coniugale reddiderit. Respondetur, quod adhuc remanet priuatus iure petendi, & alter potest illi denegare debitum. Ita Couarruuias in terminis loco *suprà num.* 1. citato, & ita sentiunt etiam alij omnes, & constabit magis ex dicendis *infrà numero* 11. & latius ostensum est *cap.*1. *numero* 251. 5

Quartum an non solum coniux committens incestum cum consanguinea, vel consanguineo alterius, sed etiam coniux, qui solum alteri consentit, vt copulam præfatam incestuosam habeat, priuetur iure petendi. Hunc etiam consentientem priuari docuerunt D. Bonauentura, Ricchardus, Astensis, Syluester, & vterque Ledesma à Sanchez *relati d. disp.* 27. *num.*3. Ita etiam ex Doctoribus *num.* 1. *relatis* sentiunt Sanchez 6. *num.*3. *& disp.*28. *num.* 2. *fine*. Basilius Pontius *d cap.*7. Filliuccius *d. num.*349. Villalobos *d. diff.*52. *num.*3 Reginaldus *d. num.* 292. & Auersa *d. sect.*3. §. *inducit autem*. Nituntur textu in cap. *discretionem de eo, qui cognouit, ibi, sed nec affinitas, quæ post contractum legitime matrimonium inter virum, & vxorem contrahitur*, ei (scilicet 6

(*scilicet alteri coniugi qui non commisit incestum*) *debet officere. qui huiusmodi iniquitatis particeps non existit; cum suo iure non debeat sine culpa priuari.* Hinc ergo argumento à contrario sensu colligitur; Ius ibi velle, vt etiam alius coniux similiter amittat ius petendi, quando est reus culpæ, & particeps incestus suo consensu. At contrarium, & coniugem consentientem incestui non priuari iure petendi ex Doctoribus *suprà num. 1. relatis* tenent Hurtadus *dict. diff.* 7. *allegans* Ochagauiam, & Martinus Perez *dict. disp.* 52. *num.* 2. quia id nullo iure statuitur expresse: & argumentum à contrario sensu, quo alij Doctores nituntur, inefficax est saltem ad inferendum pœnam (*vt cap. præcedenti n.* 11. notatum est) quæ cum sit odiosa est strictè intelligenda, & non est extendenda. Et puto valde probabile, & tutum etiam in praxi. Vide dicta *d. n.* 11.

8 Quintum, an eadem conclusio extendatur ad coniugem, qui incestum cum propriis consanguineis commisit, vt & is priuetur petitione debiti. Affirmarunt Mayronis, Supplementum Gabrielis à Sanchez *d. disp.* 27. *n* 6. *relati.* Verum etsi hic incestus vnius coniugis cum suis propriis consanguineis sit grauius peccatum, quam cum consanguineis alterius coniugis, non impedit petitionem debiti. Vt merito tradunt communiter Doctores, à Sanchez *num.* 7. allegati; & ex Doctoribus *num.* 1. relatis docent idem Sanchez *d. num.* 7. Lessius, Fagundez, Reginaldus, Filliucius *locis ibidem citatis.* Villalobos *dict. diff.* 52. *num.* 2. Pontius *d. cap.* 7. *num.* 2. & Martinus Perez *d. sect.* 2. *numero* 6. Ius enim imponens petitionis debiti priuationem loquitur tantum de incestuoso cum consanguineis propriæ vxoris, nullusque textus adest pro altera sententia, & pœna non est extendenda vltra casus in iure expressos, sed potius restringenda, vt *num. præcedenti, & cap. præcedenti num.* 11. dictum est. Ratio autem cur ius imposuerit talem pœnam solum coniugi incestuoso cum consanguineis alterius est, quia

9 per hunc producitur affinitas inter coniuges. Ex quo etiam patet non incurri dictam pœnam priuationis petitionis debiti, si coniux habeat copulam cum affine sui coniugis; quia hæc non est incestuosa, nec inducit affinitatem cum coniuge. Ita contra Manuel Sanchez *d. disp.* 27 *n.* 4. Pontius, Villalobos *locis citatis* Perez *d. sect.* 2. *n.* 7.

10 Item patet non incurri eandem à coniuge habente copulam cum eo, vel cum ea, cum qua habet publicæ honestatis iustitiæ impedimentum, puta, cum fœmina cum cuius sorore ante præsens matrimonium contraxerat sponsalia, quia etsi talis copula est incestuosa; tamen ius statuit impedimentum petitionis debiti solum coniugi incestuoso cum consanguineis alterius ita; contra Cordubam *in quæst. lib.* 1. *q.* 12. Sanchez *d. disp.* 27. *eodem num.* 4. Villalobos, & Perez *locis citatis.*

11 Sextum dubium. An si vterque coniux post matrimonium contrahat affinitatem, quia vterque habuit rem cum consanguinea, vel consanguineo alterius; remaneat vterque iure exigendi priuatus, quando id fecerunt scienter quidem, sed non animo defraudandi debitum coniugale. Respondetur vtrumque priuari, & ita si vterque sciat delictum alterius, neutrum posse petere, neque reddere debitum; textus enim *in d. cap.* 1. *de eo, qui cognou.* loquitur indefinite; neque hic locum habet compensatio (vt late Sanchez *loco mox citando*) sicut quando vterque est adulter, vt voluerunt Doctores cap *præcedenti n.* 16. loquentes de ambobus coniugibus cognationem spiritualem culpabiliter contrahentibus. Et ratio differentiæ est, quia quando de vtilitate delinquentium agitur, & in eorum fauorem ius exigendi debitum aufertur, paria delicta mutua compensatione tolluntur, vt in adulterio contingit: secus vero quando non de eorum fauore agitur, sed in delicti pœnam priuatio illius iuris statuta est, vt in præsenti. A iure enim priuantur coniuges incestuosi cum consanguineis alterius in pœnam delicti, vt constat ex præfatis iuribus. Et ita in terminis Doctores, quos Sanchez refert *d. lib.* 9. *disp.* 28. *n* 2. & ex Doctoribus *suprà num.* 1. *relatis* idem Sanchez *dict num.* 2. *&* 4. Pontius *d. cap.* 7. *num* 3. Villalobos *d. diff.* 52. *num.* 5. Filliucius, Auersa, *locis citatis*, & alij recentiores *ibidem relati.* Si autem alter alterius delictum ignoraret, teneretur illi exigenti debitum reddere iuxta dicenda in sequenti conclusione communi.

Quid vero, si alter tantum, vel vterque affinitatem contraxisset malitiose, & animo defraudandi debitum coniugale. Sanchez *d. disp.* 28. *num.* 4. vult, quod etiam in hoc casu neuter possit petere, & reddere, si vnus tantum dolose, & fradulenter fecit; & sine consensu alterius, quia malitiose delinquenti obest propria culpa priuans eum iure petendi. Si vero vterque malitiose, & fraudulenter dicit vtrumque priuari quidem iure petendi, neque posse petere licite, vtrumque tamen teneri reddere, ne malitia, & fraus suffragetur iuxta cap. *si vir, de cognat. spirit.* & tradita ex eodem Sanchez *cap. præcedenti numero* 17 licet enim præfatum caput loquatur de impedimento cognationis, extendi debet, inquit Sanchez, ad impedimentum affinitatis, in quo eadem est ratio. Et ita tenent etiam Reginaldus *dict lib* 31. *num* 292. & Villalobos *d. diff.* 52. *numero* 5. Basilius autem Pontius *dict cap.* 7 *numero* 3. ait, quod si vterque malitiose affinitatem contraxit, vt inuicem fraudent; vterque potest petere, & reddere innixus *eodem cap. si vir*, iuxta ex eodem tradita *cap. præcedenti numero* 22. Verum siue alter, siue ambo incestum committendo cum alterius consanguineo, vel consanguinea, idque dolo, & fraudulenter fecerint, dicendum vtrumque priuari iure petendi, neutrumque teneri reddere; quod priuati sint iure petendi, constat ex *dict. textu in cap.* 1. *de eo, qui cognou.* loquente indistinctè, & quia si ibi priuetur tali iure, qui solum scienter absque dolo, & fraude, à fortiori etiam qui dolose, & fraudulenter, cum is grauius peccet iuxta tradita cap. *præcedenti num.* 18 *&* 23. si ergo vterque priuatur iure petendi (quod admittit etiam Sanchez) ergo etiam neuter tenetur, nec potest reddere non obtenta prius dispensatione; cum vterque priuetur iure petendi ob vtriusque delictum, priuatio enim petendi debitū à iure imposita est in pœnam delicti copulæ incestuosæ, vt alios allegans idem Sanchez *disp.* 30. *n.* 1. vnde in contractione affinitatis absque culpa, vt cum ignoratur consanguinitas, vel copula fuit per vim, non incurritur talis priuatio. Neque contrarium deciditur *d cap si vir.* vt dictis *n* 18. *&* 22. ostensum est, & ita in terminis sentit Auersa *dict. sect.* 3 §. *Quod, si dolose*, & procul dubio ita sentiunt alij recentiores *suprà n.* 1. citati, qui indistinctè nulla posita differentia inter coniuges scienter tantum, vel etiam malitiose contrahunt affinitatem. 12

Septimum dubium, an coniux incestuosus ob copulam habitam cum consanguineo, vel consanguinea alterius coniugis, à iure priuatus, & interdictus petitione debiti, peccet mortaliter si illud petat absque dispensatione prius obtenta. Veracrux, & Corduba à Sanchez *d. disp.* 26. *n.* 9. fine relati dixerunt, non peccare lethaliter, si absit contemptus. At alij communiter affirmant peccare mortaliter. Ita præter innumeros alios à Sanchez *d. num.* 9. relatos, ex Doctoribus *suprà numero* 1. relatis, Couarruuias *loco ibidem citato.* Nauarrus *d. num.* 15. Sanchez *d. num.* 6. Rebellus q 18. *suprà num.* 1. *allegata num.* 12. Reginaldus *loco* 13

Digitized by Google

ibidem citato. Perez *d.disp.52.sect.2.n.* 8. & indicant omnes alij recentiores *eod n.1.allegati* Et ratio manifesta est, quia petitio illa est contra præceptum ecclesię in re graui, & euidenter incestuosa. Neque dici potest abrogatum esse hoc præceptum per non vsum, Cum quotidie experimento constet peti ad id à Prælatis dispensationem.

14 Quis vero cum huiusmodi coniuge incestuoso dispensare possit ad petendum debitum. Hanc dispensationem concedi posse ab Episcopo saltem ex consuetudine tradunt permulti Doctores relati à Sanchez *lib.8 de matr disput.* 12.*n.*13. idem Sanchez *ibidem.* Henriquez *lib.12.sum.cap.2.n.9.* Layman *lib.5.tract.10. p.3.cap.1.n.15.* & ex aliis Doctoribus supra *num.* 1. *relatis* Couarruuias *d.cap 7.n.6.* Villalobos *d diff.*51. *nu.*10. & Castrus Palaus *d.§.6.n.5.* Quamuis Rebellus *d.q.*18. *n.15.* & alij relati à Sanchez *d disp* 12 *n.1.* dixerint Episcopum non posse dispensare nisi propter periculum incontinentiæ, si difficilis sit aditus ad S. Pontificem. Sed prior sententia est vera, quam confirmat praxis quotidiana: Passim enim Episcopi in hoc dispensant. Imò etiam eandem dispensationem ex speciali priuilegio sedis Apostolicæ possunt concedere Regulares sacerdotes ad confessiones sæcularium approbati ex delegatione, seu commissione suorum Prouincialium, vt notaui in tractatu de triplici iubilei priuilegio *sect.2.*in fine, in corollario *n.*4.& præter Doctores ibidem allegatos tradunt Rebell. *d.q.* 18.*n.*16. Villalobos *d.diff.52.d.n.*18. Palaus *d.n.*5. & alij à Villalobos *citati.*

15 Poterit autem coniux incestuosus petere, & obtinere valide hanc dispensationem absque consensu alterius coniugis innocentis, & eo etiam inuito; cum talis priuatio iuris petendi debitum à iure statuta sit solum in pœnam delinquentis, & nullatenus in fauorem innocentis, vt dictum est *cap.1.n.251. & hoc cap. n.*1. Et ita etiam in terminis Sanchez *lib.*9.*nu.* 10. & Palaus *d n.5.*

16 Et hac dispensatione obtenta recuperat incestuosus ius exigendi, vt proinde alter ex capite incestus non possit illi negare debitum; per dispensationem enim restitutum est sibi pristinum exigendi ius: & ita etiam Sanchez *dict.num.*10. Layman, & Palaus *locis citatis.*

17 An autem præfatus incestuosus coniux absque dispensatione possit aliquando licitè petere in gratiam alterius tantum, late discussum est *suprà cap.1.nu.*258. *cum pluribus sequentibus.* An etiam si petat, licet mortaliter peccet petendo, alter innocens possit licite reddere: Actum est *d.cap.1.num.*240.241. Et an idem innocens eidem inique petenti teneatur reddere, vel possit negare debitum explicatum est *eodem capite* 1. *n.*249. *& duobus sequentibus.*

18 Quoad eundem autem innocentem coniugem altera conclusio communis, & certa est; Quod illi exigenti debitum alter coniux, qui ob incestum cum eiusdem innocentis cõsanguineo, vel consanguinea post matrimonium commissum cõtraxit affinitatem, ideoque priuatus est iure petendi, tenetur debitum reddere, constat clare ex cap. *discretionem, de eo, qui cognouit consang. vxor.* Ibi: *sed nec affinitas post matrimonium inique contracta ei* (scilicet coniugi innocenti) *debet officere, qui huiusmodi iniquitatis particeps non existit, cum suo iure non debeat sine sua culpa priuari.* Et idem repetitur *cap.penult. & cap.vlt eod.tit.* & tradunt Sanchez *d.disp.*27.*n.*1.*cateri suprà n.1.relati iisdem locis, & alij communiter.* Neque obstat *can.qui dormierit* 27.*q.*2. vbi dicitur coniugi adultero, & incestuoso non esse licitum reddere. Nam primo Glossa *ibidem* reddere, intelligit petere, quam expositionem amplectitur Sanchez *d.num.1.& alij magis communiter*, ex Doctoribus *suprà num.1.relatis* Hurtadus *d.diff.*7.& Martinus Perez *dict. disput.52.sect.2.num.*1. aiunt dum textus dicit *incestuoso non licere reddere*, sensum esse vxori non licere reddere incestuoso, vt pote non potenti petere, ita vt supra particulam incestuoso immediate cadat particula reddere, & non particula licere; quo significet textus, non licere reddere inique petenti. Sed huic expositioni obstat tradita *cap.* 1. *numero* 241. *&* 242. vbi probatum est, coniugem innocentem posse, si velit, licite reddere debitum coniugi incestuoso. Igitur vel approbandus intellectus Glossæ; vel si dictus canon voluit, non licere reddere; fuit correctus per alios posteriores canones prius allegatos ex *dicto tit.de eo, qui cognouit consang.vxor.*

Non liceret vero incestuoso coniugi reddere alteri coniugi, quando & iste incestum similem commisisset; quia hic hoc casu caret iure exigendi, & neuter potest sibi remittere; vt supra dictum est, & id etiam notaui *cap.1.n.*242.*fine.* 19

Quod si coniux post matrimonium ratione incestus affinis alteri coniugi factus sit ante eiusdem matrimonij consummationem, aliqui dixerunt eum coniugi innocenti non solum posse negare debitum pro toto tempore bimestri, sed etiam teneri ingredi religionem, ne possit cogi ad cõsummandum matrimonium, & reddendum debitum; ac proinde reddendo prima vice, qua matrimonium consummat, peccare mortaliter. Ingrediendo enim religionem liberat se ab vsu coniugij, quo ob incestum illum à iure priuatus est. Ergo cum ante consummationem id præstare possit, ad id tenetur. Verum dicendum non teneri ingredi in religionem, sed elapso bimestri posse licite, & teneri reddere; si alter innocens petat. Ita plures à Sanchez *dict.d.disput.*29. *num.*2. *relati*, idem Sanchez *ibidem*, & ex aliis *Doctoribus suprà nu.*1. *relatis* Basilius Pontius *dict.cap* 7.*num.*4. Auersa *d.sect.*3. §.videri potest. Filliuccius *d cap.9.n.*349.*fine, & idem* etiam colligitur ex aliis Doctoribus *eodem numero* 1. *relatis.* Ratio est, tum quia priuatur iure petendi, non autem prohibetur reddere: Vnde quoad hanc partem cum liber maneat; non est cur ad ingressum in religionem obligetur, cum nec voto castitatis ad strictus ad id teneatur, vt capite præcedenti probatum, & si sit aliquod periculum incontinentiæ, facilis est dispensatio. Tum quia per affinitatem ob alterius incestum contractam coniux innocens non priuatur iure suo, dictis cap. *discretionem, penult & vltimo de eo: qui cognou. consang. vxor.* & consequenter incestuosus illi reddere tenetur, nec præfati textus distinguunt, sit ne contracta affinitas ante, vel post matrimonium consummatum; nec obligant incestuosum ad religionis ingressum; sed solum aiunt coniuges inducendos ad continentiam, quod si nolint, Adulterum, & incestuosum debere abstinere à petitione debiti tantum, non vero à redditione. An autem præfatus incestuosus ante consummationem matrimonij possit licite reddere priori bimestri, vel quando alter innocens adulteratur & præbet iustam causam diuortij; actum est late *suprà cap.* 1. *num.*273.*ad* 276. 20

* *
*

Quoto

Quoto consanguinitatis gradu debeat persona carnaliter cognita à coniuge esse coniuncta alteri coniugi, vt coniux idem incestuosus priuetur iure petendi debitum.

22 Porro in quoto consanguinitatis gradu persona carnaliter cognita à coniuge debeat esse coniuncta alteri coniugi, vt ille ob incestum priuetur iure petendi. Si sermo sit iuxta ius antiquum, omnes Doctores asserunt, eam consanguinitatem extendi vsque ad quartum, ita quod si consanguinea coniugis ab altero coniuge cognita sit in quarto gradu illi coniuncta; coniux incestuosus priuatur iure petendi. Doctores id asserentes latè refert Sanchez *lib. 9. d. disp. 27. n. 12.* & tradit idem Sanchez, & alij Doctores *suprà n. 1. relati.* Quia etsi *cap. 1. penult. & fin. de eo, qui cognou. consangu.* loquantur de coniuge incestuoso cum consanguineis alterius in primo gradu; Nihilominus ratio, cur talis pœna coniugi incestuoso sit à iure imposita, est affinitas inique contracta ex eo incestu cum altero coniuge, vt manifestè constat *ex cap. discretionem*, ibi, *sed nec affinitas, &c. de eo, qui cognou. consang.* Quare ad eum consanguinitatis gradum pœna debet extendi, & non restringi, neque vltra extendi, ex quo affinitas oritur propter copulam; hic autem est quartus, *cap. non debet, de consang. & affinit.*

23 Si verò loquamur iuxta ius nouum Tridentini *in cap. 4. sess. 24. de reform.* vbi S. Synodus affinitatem ex copula fornicaria consurgentem quatenus est impedimentum dirimens matrimonium postea contractum, ad eos tantum, qui in primo, & secundo gradu coniunguntur, restringit, in vlterioribus verò gradibus statuit huiusmodi affinitatem matrimonium postea contractum non dirimere, cum tamen iure antiquo extendatur vsque ad quartum gradum, vt dictum est.

Difficultas est, an Concilium in *d. c. 4.* restringens impedimentū inductum propter affinitatem ex fornicatione contractam ad primum, & secundum gradum, censeatur etiam ad eosdem gradus restrinxisse impedimentum exigendi debitum à coniuge, quod inducitur ex affinitate proueniente ex copula incestuosa ab altero coniuge cum consanguineo, vel consanguinea alterius coniugis post contractum matrimonium habita.

Et plures, quos Sanch. *d. disp. 27. n. 13. fine* refert, & sequuntur Rebell. *de oblig. iust. p. 2. lib. 3. q. 18. n. 12.* & Comitolus *lib. 1. resp. mor. q. 138.* existimarunt non fuisse per Concilium sublatum dictum impedimentum petendi; sed adhuc coniugem post contractum matrimoniū habentem copulam fornicariam cum consanguineo, vel consanguinea alterius coniugis in quarto gradu remanere priuatum iure exigendi debitum iuxta dispositionem iuris antiqui. Primò quia impedire matrimonium contrahendum, dirimereque contractū, & impedire post contractum matrimonium debiti petitionem sunt diuersa; At Trident. *d. c. 4. statuit*, ne prædicta affinitas ex copula fornicaria orta matrimonium contrahendum impediret vltra secundum gradum, cum ergo à iure antiquo non sit recedendū, nisi quatenus iure nouo expressum fuerit; & in iure nouo nulla quoad debiti petitionem restrictio inueniatur, impedimentum petendi extenditur vsque ad quartū gradum, prout in iure antiquo. Secundò, quia coniux dum copulatur carnaliter consanguineo, vel consanguineæ alterius coniugis in quarto gradu committit incestum ob affinitatem, quæ ex tali matrimonio consummato orta est circa omnes consanguineos, vel consanguineas alterius coniugis vsque ad quartum gradum; at prædicta pœna priuationis iuris petendi debitum est imposita propter peccatum incestus, non propter affinitatem solam iuxta Glossam *in cap. 1. verbo, copulare, de eo, qui cogn. consang.* Antonium Buttrium *in cap. transmissæ fine, eod. tit.* & alios à Sanchez *d. disp. 27. n. 13. relatos* colligitur: ex *d. cap. transmissæ ibi, qui, & adulterio* &c. & ex eo quod ignorantia consanguinitatis, vel coactio, & vis excusant à præfato impedimento petitionis debiti *cap. 1. & cap. discretionem, eodem tit.* quia tunc non adest culpa incestus: idque statuit ius, ne aliàs facilis daretur occasio adulterandi cum consanguineis coniugum, domum pro ratione necessitudinis frequentantibus.

At tenendem est per Tridentinum illud impedimentum petendi fuisse restrictum ad secundum gradum, sicut ad secundum gradum idem Cōcilium restrinxit affinitatem contractam ex copula fornicaria quatenus est impedimentum matrimonij, ita Nauarrus, Gutierez, Veracrux; Onadus, Palacios, Henriq. Viualdus, Manuel, Sà Petr. Ledesma à Sanchez *d. n. 14. relati* ex Doctorib. *suprà n. . relatis*, idem Sanchez *d. n. 41.* Basilius Pontius *d. cap. 7. n. 5.* Hurtadus *d. diff. 7.* Reginaldus *d. n. 292.* Villalobos *d. diff. 52. n. 4.* Martinus Perez *d. disp. 52. sect. 3.* Filliuccius *d. n. 349.* Castrus Palaus *d. §. 6. n. 2.* Auersa *d. sect. 3. fine.* Et alij recentiores Carolus Antonius Thesaurus *de pœnis eccles. p. 2. verbo incestus pœn n. 4.* Diana *p. 3. tract. 5. resolut. 19.* & Augustinus Barbosa *collectan. ad d. cap. 4. Trid. n. 5.* vbi ait ita decisum fuisse à S. Congregat. Concilij teste Aldano *in compendio canon. decis. lib. 1. tit. 8. nu. 35.* & decisionem refert Farinacius *in declarationibus ad d. cap. 4 fine*, in quo etiam affertur ratio. Verba Decisionis sunt. S. D. N. Gregorius XIII. *ex sententia congregationis dixit per hoc decretum ablatum censeri impedimentum quoque superuenientis affinitatis post contractum matrimonium; quia si impedimentum dirimens sublatum est, quod maius est, ergo & istud quod solum impedit, ne is, per quem contracta est affinitas sine peccato possit exigere debitum, quod minus est. Præterea Concilium sustulit tertium, & quartum, ergo in omnibus.* Ita S. Congregatio. Cuius rationem ibi allatam confirmat regula illa, cui licet plus, licet minus, *de reg. iur. in 6.* Præterea impedimentum petendi debitum statutum est ob affinitatem culpabiliter post matrimonium contractum, vt dixi *suprà n. 22.* ac proinde extenditur ad illum gradum, seu ad illos tantum gradus, ex quibus oritur, vt eodem *n. 22.* explicatum est. At iuxta Tridentinum ex copula fornicaria non oritur affinitas vltra secundum gradum, ergo nec tale impedimentum petendi incurritur; sed dato etiam quod tale impedimentum à iure impositum esset propter incestum; post restrictionem affinitatis, quæ ex copula fornicaria consurgit, ad secundum gradū quatenus est impedimentum matrimonij, fornicatio cū affine in tertio, & quarto gradu iam non est incestus, quia non est censenda cum affine habita, sicut non censentur consanguinei, qui sunt extra quartum gradum, eo quod extra illum non est impedimentum cōtrahendi matrimonium. Confirmatur, quia fornicatio cum affine in tertio, & quarto gradu non habet specialem malitiam irreuerentiæ, seu incestus iure naturali (quod certum est) neque post illud Tridentini Decretum iure ecclesiastico, quia ius ecclesiasticum prohibens dictam copulam intuitu reuerentiæ affinibus exhibendæ cessauit, cessante prohibitione matrimonij, quod solum prohibetur ob indecentiam copulæ inter illos. Ex quibus manet soluta fundamenta alterius sententiæ. 24

Vtrum coniux post matrimonium contrahens incestuosam affinitatem cum altero coniuge sit priuatus iure petendi debitum ante omnem iudicis sententiam condemnatoriam, vel criminis declaratoriam.

25 Pro complemento huius Paragraphi explicandum est, an præfatus coniux incestuosus cum consanguineo, vel consanguinea alterius coniugis post contractum matrimonium in foro conscientiæ incurrat priuationem iuris petendi debitum ante omnem Iudicis sententiam condemnatoriam, vel declaratoriam criminis. Esse necessariam aliquam iudicis sententiam videntur voluisse Panormitanus. Angelus, & Syluester *suprà num.* 5. allegati, dum dixerunt debere aliquomodo constare de copula incestuosa, vt petitio debiti impediatur. Simancus quoque *de institut. cath. tit.* 9. *num.* 201. relatis à Sanchez *lib.* 9. *de matrim. disput.* 30. *num.* 1. dixit incertum esse, an incestuosus cum consanguineis vxoris incidat statim in foro conscientiæ in hanc priuationem. Et ratio afferri potest, scilicet, quod hæc priuatio petendi debiti vere est pœna culpæ affinitatis inique contractæ, vt supra sæpius dictum est, & tradunt communiter Doctores à Sanchez *dict. num.* 1. *relati*, idem Sanchez *ibidem*, omnes alij *numero* 1. *relati*. & etiam Villalobos *part.* 1. *tract.* 2. *diff.* 25. *num.* 2. quod etiam patet euidenter, quia vbi affinitas illa contrahitur sine peccato, vt si ignoretur affinitas, aut vi, aut coacte habeatur copula, ea priuatio non incurritur vllo modo, vt dicitur sequenti paragrapho, pœna autem non incurritur absque iudicis sententia condemnante, vel saltem declarante delictum, vt tradunt Doctores *à me tom.* 2. *var. moral tit.* 12. *numero* 166. allegati, idque esse proprium omnium pœnarum sentire communiter Theologos, & Iurisperitos testatur Sanchez *d. num.* 1.

26 At omnino dicendum est incurri ante omnem iudicis sententiam, ita Doctores communiter, Castro, Caietanus, Angles *locis* à Sanchez *d. disput.* 30. *num.* 2. *relatis*, omnes Doctores *suprà num.* 5. allegati dicentes eam priuationem in foro conscientiæ incurri, tametsi copula incestuosa sit occulta. In terminis aiunt Sanchez *d. num.* 2. Layman, & Perez *locis suprà num.* 5. *relatis* Villalobos *p.* 1. *tract.* 13. *d. diff.* 52. *num.* 1. *& tract.* 2. *diff.* 25. *num.* 2. Castrus Palaus *p.* 1. *tract.* 3. *disput.* 2. *pun.* 2. *num.* 9. Bonacina *de matr. q.* 3. *part.* 2. *num.* 22. & Leandrus Discalceatus *de sacram tom.* 2. *tract.* 9. *disp.* 25. *q.* 63. Rationem autem Sanchez fatetur se nullum inuenire concludentem, vt hæ, & similes pœnæ licet mere priuatiuæ, etiam irregularitas, excommunicatio, suspensio, interdictum non indigeant iudicis sententia, vt in foro contrahantur; & illam solam approbat, quod pœnæ priuatiuæ sint, atque ita facilius in eas incidatur; sicque vsu receptæ, & declaratæ sint, vt nulla indigeant sententia condemnatoria, vel declaratoria criminis; quod ait non accidere in multis aliis pœnis priuatiuis ipso facto delinquentibus impositis. Verùm præter hoc quod sit ita vsu receptum, ac declaratum, vt hæc pœna priuationis iuris petendi debiti à coniuge incestuoso ipso facto in foro conscientiæ incurratur nulla indigeat sententia. Vlterius probatur, quia alioqui talis pœna esset inutilis, lexque illam imponens nullum haberet moralem effectum, etenim nunquam, vel saltem valde raro huic pœnæ locus foret; cum incestus plerumque occultus sit, & non deducibile ad forum externum. Pœna autem à lege imposita ipso facto in foro conscientiæ obligat, quando alioqui lex remaneret inutilis, & inefficax, vt Suarez *de leg. lib.* 5. *cap.* 8 *numero* 9. *& cap.* 9. *numero* 6. & Villalobos *part.* 1. *tract.* 2. *dict. diff.* 25. *num.* 5. Ex quibus etiam aduertendum, quod quamuis in iuribus, in quibus statuitur præfata priuatio, seu pœna, non habeatur particula *ipso facto*, vel similis, tamen citra controuersiam esse, & omnes fateri, esse impositam ipso facto incurrendam; quia vt dictum est hic, & *n.* 5. illa oritur etiam ex incestu occulto, qui non cadit sub iudicium externum, & alioqui inutiliter foret statuta, vt dictum est.

SEQVITVR SVMMARIVM CAPITIS V. & §. I.

Referuntur Doctores tractantes de illa controuersia, an pœna legalis ipso facto, seu ipso iure imposita obliget in conscientia ante omnem iudicis sententiam. n. 27.

Pœnæ legales alia positiua ad sui executionem requirentes hominis aliquam actionem; alia priuatiua ad sui executionem non requirentes actionem physicam, n. 28.

Lex ciuilis, & ecclesiastica potest obligare in conscientia ad vtramque pœnam ante omnem iudicis sententiam. numero 29. *&* 30.

Pœna legalis positiua ipso facto in lege iniuncta delinquenti, an in foro conscientiæ à Reo incurratur, & soluenda sit ante omnem iudicis sententiam. Affirmatiua n. 31. *Negatiua, & communissima, n.* 32. *&* 33.

In pœnis ipso facto impositis criminis declaratoria retrotrahitur ad diem commissi criminis, secus in pœnis ferendis per iudicem. n. 32.

Pœnæ sunt potius temperandæ, quam augendæ, & extendendæ. n. 32.

Lex humana debet esse humanæ fragilitati accommodata possibilis, nec valde difficilis. ibid.

Quem effectum habeant illa verba ipso facto, *& similia, quibus importatur pœna latæ sententiæ. ibid.*

Pœna confiscationis, seu amissionis bonorum. vel certæ pecuniæ soluendæ ipso iure certis criminibus statuta, an à delinquente in foro conscientiæ statim incurratur ante iudicis sententiam criminis declaratoriam. Prima sententia absolute affirmans amitti dominiū, & bona tradēda fisco n. 34.

Secunda sententia asserens amitti dominium bonorum confiscatorum ante declaratoriam; possessionem autem iuste retineri, nec bona fisco tradenda nisi post declaratoriam. numero 33. 36. 37. *&* 38.

Tertia sententia tenens ante declaratoriam criminis retineri iuste possessionem, nec etiam dominium bonorum amitti. n. 39. 40. 41. 43. *&* 44.

Conciliatio prædictarum duarum sententiarum. n. 42.

Differentia inter pœnam confiscationis bonorum ipso iure impositam, & impositam tantum per Iudicis sententiam ferendam. n. 45.

Filius capiens ante sententiam iudicis declaratoriam criminis bona hæretici etiam notorij iniuste capit, & factum non tenet. n. 46.

An, & quando possit esse iusta possessio rei absque illius dominio. n. 37. *&* 43.

Vbi crimen est notorium, an ad incurrendam in foro conscientiæ pœnam amissionis bonorum, vel certæ pecuniæ soluendæ ipso facto iniunctum requiratur sententia criminis declaratoria. Negatiua n. 47. *initio. Affirmatiua eodem. n* 47. *extenditur etiam si delinquens fuerit confessus crimen in iudicio. n.* 48.

Ad præfatam pœnam in foro conscientiæ incurrendam non requiritur iudicis sententia expresse, & formaliter condemnatoria ad pœnam, aut pœnæ declaratoriam, sed sufficit declaratoria criminis. n. 49. *licet regulariter cum declaratoria criminis addant iudices etiam condemnationem ad pœnam. ibid. fine.*

Digitized by Google

Si lex, vel statutum imponat bonorum confiscationem, vel pœnam pecuniariam ipso facto, addendo absque alia declaratione, *an tunc pœna in foro conscientiæ incurratur ante criminis declaratoriam. Affirmatiua,n.50. Negatiua. n.51. & quid si lex dicat pœnam incurrendam ante sententiam n.52.*

Sequuta sententia condemnatoria, vel declaratoria criminis Reus non tenetur statim tradere bona confiscata ipsi fisco, sed potest expectare iudicis executionem n.53. licet contrarium aliqui sentiant. ibid.

Hæreticus & alius reus criminis habentis ipso facto annexam bonorum confiscationem post iudicis sententiam condemnatoriam, vel criminis declaratoriam, si negligentia fisci bona non petantur, non tenetur illa tradere, aut manifestare n.54.

An bona confiscata ab huiusmodi reo tam ante, quam post sententiam possint licite occultari n.55.

Quod dictum est de delinquente iam condemnato, quoad tradenda bona fisco, idem dicendum de eius successoribus vniuersalibus & particularibus. Qui etiam talia bona possunt contra fiscum præscribere spatio 40. annorum, si fiscus non petat per edicta n 56.

Præfati successores quando teneantur bona fisco restituere ibid.

Quid quando iudex in sententia præcipit reum exequi pœnam ad corporalem læsionem non pertinentem, puta absoluendam pecuniam, vel bona tradenda; an teneatur exequi nulla alia iudicis executione expectata n.57.

Quid si iudex præcipiat Reum exequi ex se pœnam corporis afflictiuam. n 58.

Reus, qui ob crimen venit per Iudicem condemnandus, vel per legem ipso facto est condemnatus ad pœnam bonis fortunæ à iudice legitime interrogatus, si neget veritatem, & falso se defendat; & ideo non condemnetur, an teneatur ad restitutionem dictæ pœnæ, Affirmatiua num.59. Negatiua.num 60.

Fiscus iniuste impeditus obtinere sententiam criminis declaratoriam, vel condemnatoriam per falsas defensiones non potest licite vti compensatione.n.63.

Quid si ageretur ad alicuius contractus rescissionem legibus concessam; & Reus falsis defensionibus impediret. numero 64.

Reus criminis habentis annexam priuationem bonorum, an, & qua ratione ante sententiam Iudicis liceat bona confiscata alienare titulo gratuito, vel oneroso; & quod robur habeat alienatio n.65.66.& 67.

Alia summaria vide post n.67.

Lex humana tam ciuilis, quam Ecclesiastica potest obligare in conscientia ad pœnam priuatiuam & positiuam per eandem legem delicto ipso iure impositam, nulla expectata Iudicis sententia condemnatoria, vel criminis declaratoria.

27 Porrò huius difficultatis occasione, & ad maiorē illius declarationem, & quia materia est valde vtilis; censui hoc loco explicandam esse illam famosam cōtrouersiam, an, & quando pœna legalis, seu à lege positiua ciuili, vel canonica, seu ecclesiastica ipso iure, & facto cōmittenti tale delictum, vel legem transgredienti imposita, & statuta statim à commisso delicto, seu violatione legis in foro conscientiæ incurratur, seu habeat locum ita vt ante omnem iudicis, seu superioris sententiam condemnatoriam ad pœnam, vel declaratoriam criminis, seu ante omne iudicis præceptum, vel quamcunque monitionem delinquens, seu legem violans sub pœna peccati mortalis debeat illā exequi, vel pati. De qua controuersia Nauarrus *in man.cap.23.n.66.& 68. & in comm.de.datis, & promissis notabili* 31. Couarruuias *in 4. decret cap.6. §. 8.* Alphonsus de Castro *lib.2. de potestate legis cap.8. & tribus seqq.* Antonius Gomez *in lib.1. Tauri num. 4. & tom.3.var. cap.2 num, & latius cap. 14. num.3* Garcias *de beneficiis part.11 cap.10 à num 7.* Ioannes Valerius *de differentiis v. pœna, differentia* 10. Io. Maria Belletus *disquisitionum cler part.2. tit de pœnis clericor.§. 48. num. 4. & 5.* Molina *de iustit tom 1. disp 95. & duob. seqq.* Lessius *de iustit. lib. 2. cap. 29. dub. 8.* Azorius *part. 1. lib. 5 cap. 7. & 8.* Sayrus *lib. 3 clau. dub. 5. scilicet à num. 23.* Sanchez *de matr. lib 9. dict. disput. 30. & in sum. lib. 2. cap. 22.* Salas *de legib. disput. 15. sect. 1 & quatuor seqq.* Bonacina *de legib. disput. 1. quæst. 1. part. 7. §. 2.* Paulus Layman *lib. 1. tractatu 4 cap. 14.* Fagundez *in decal. lib. 8 cap 29.* Suarez *de legib. lib. 5. cap. 9. num. 7. & nonnullis seqq.* Castrus Palaus *tom. 1. tract. 3. disput. 2 part. 2.* Martinus Perez *de matr. disput 52. sect. 6.* Reginaldus *lib. 13 cap. 26. quæst. 2. scilicet à num. 275.* Filliucius *to 2. tract. 21. cap. vlt. n. 423 & 424.* Carolus Antonius Thesaurus *de pœnis ecclesiasticis p. 1. & 2.* Villalobos *p 1. tract 2. diff. 25 & 16.* & alij à Garzia *vbi suprà*, & lacius à Cenedo *collectaneo 2. ad decreta n. 3.* ego ipse *to. 2. moralium variorum tit. 12. à n. 166 & to. 3. tit. 6. nu. 564. & tit. 11 n. 33.*

Notandum pœnarum legum ciuilium, vel Ecclesiasticarum duplex esse genus; aliæ enim sunt mere priuatiuæ, seu quæ consistunt integraliter in priuatione, & vt executioni mandētur, nulla opus est actione delinquentis, vel tertij; & tales sunt excōmunicatio, suspensio, interdictū, irregularitas, quę sunt pœnę spirituales. itē inhabilitas ad obtinēda imposterū officia, beneficia, gradus, priuatio suffragij, siue vocis actiuę, & passiuę in ordinē ad electiones, quæ sunt pœnæ temporales, nō spirituales, & similes. Alię sūt quæ nō sunt mere priuatiuæ, sed positiuæ sunt; & dicuntur, quia ad sui executionē requirunt aliquā actionē, vel ipsius delinquentis, vel tertiæ personæ; licet eorū aliquæ priuēt aliquibus bonis proprijs ipsius delinquētis, vel cōmunibus; tales sūt amissio, seu cōfiscatio bonorū Priuatio, seu amissio officiorū, quæ delinquens possidet, priuatio collegij, seu egressus à collegio, vbi quis est; pecunię solutio, exiliū, flagellatio, seu mors, & membri mutilatio. Prædicta enim omnia requirunt actiones positiuas, quibus bona, officia, beneficia, collegium, pecuniam, patriam, vitam demittit, & à se abdicat, vel pœnam in se exequitur. 28

Notandum etiam, etsi Sotus *lib. 1. de iustitia q. 6. concl. 1. ad 1 2. & 4. & lib. 4. q. 6. art. 1.* videtur affirmare nullam pœnam præter censuras, & irregularitatem incurri posse ante iudicis sentētiam. Nihilominus tamquam certum supponendū est, legem humanā ecclesiasticam, & ciuilem posse obligare ad pœnam tā priuatiuam, nullam ad sui executionem actionem requirentem quam positiuā actionem aliquam, requirentē subeundam in foro cōscientiæ ante omnē iudicis sētentiam, dūmodo non nō sit intolerabilis, & immoderata, sed moderata, & humanę cōditioni nō admodum difficilis. Ita DD. communiter, & ex præallegatis in specie Alphonsus de Castro *d. c. 8. n 10* Nauarr. *locis citatis*, Sayrus *d c. 9 n 3.* Azorius *d c. 7.* Suarez *d. l. 5. c 5. n. 15 & de censur. disp. 2. s. 3.* Salas *d. disp. 15. s. 2.* Reginald. *d. l. 11. n 178.* Villalob *d tr. 2. diff 23.* Bonacina *d. §. 2. n. 8. & 9.* Castrus Palaus *d. disp. 2. p. 1.* & alij, quos latè referunt Sayr *d. c. 9. n. 24.* Salas *n 26.* & Gazias *d c. 10 n. 9. & 20.* & ego ipse *to. 2. mor. var. d tit 12 n. 166.* quod pluribus exemplis explicant Sayr. Azorius, Salas, & Reginald. Et facit exemplum de impedimento petendi debitū, statutum contra coniugē post contractū matrimoniū incestuosum cū consanguineis alterius cōiugis, quod ante iudicis sentētiā in foro cōscientiæ incurri ostēsū est *suprà n. 6.* & tradunt DD communiter, vt ibi notatum est: facit etiam exemplum pœnæ inhabilitatis ad contrahendum matrimonium cum ea, cum qua machinatus est mortem mariti ea concurrente; vel 29

vel cum qua commisit adulterium fide data de matrimonio contrahendo post mortem coniugis; in quibus duobus casibus præfata inhabilitas contrahitur in foro cōscientiæ ipso facto, licet delictum sit occultum, ante omnem iudicis sentētiam, vt sentiunt DD. communiter, & constat ex praxi Ecclesiæ. Probatur etiam ratione, quia non minor est potestas legis, quā iudicis, nam illa est immediata potestas Principis, seu Reipublicæ, & hæc tantum potestas à Principe delegata. At iudex sua sententia potest virtute legis participata à Principe obligare in conscientia ad pœnam subeundam, vel soluendam, vt omnes fatentur, dummodo pœna sit moderata, & tolerabilis; ergo etiam id potest Princeps immediate sua lege. Confirmatur, id potest suo præcepto absque lege, ergo etiam mediata lege. Qua ratione reprobatur etiam opinio Caietani 2.2.*q*.61.*art*. 3. *& in summ. v. pœna*, & nonnullorum aliorum, quos Salas *num*.24. & Palaus *num*. 2. referunt asserentium legem humanam posse obligere ad pœnas priuatiuas nullam hominis exequutionem requirentes ante iudicis sentētiam; nec vero ad pœnas positiuas, & actionem ad sui executionem requirentes. Quæ opinio etiam reprobatur alia ratione à Suarez, & Sala adducta, scilicet, quia quod delinquēs exerceat circa se ipsum, vel rem suam actionem pœnalem non est per se malum, imò ex se potius honestū; ergo quod ad talem actionem per legem obligetur, nec est per se inhonestum, nec potest existimari supra potestatem legislatiuam, si pœna delicti grauitatem non excedat, nec adeo acerba, & difficilis, vt præter humanam conditionem videri possit obligare hominem ad illam in se exequendam.

30 Dixi *legem ecclesiasticam, & ciuilem*; quoniam non solum potestas ecclesiastica, sed etiam potestas laica suis subditis leges præscribere potest, quæ conscientias eorum ad peccatum mortale obligare queat; vt contra Gersonem 3.*p. de spirituali lectione* 4. Alphab. 61. & Ferdinandum Vasquium quæst. *illustrium lib*. 1. *cap*. 29. tradunt communiter Theologi, & etiam Iurisperiti, quos late referunt idem Vasquius, & Salas de *legib. disput*. 10. *sect*. 1. Etenim non solum Ecclesiasticis, sed etiam laicis in officio, & dignitate positis, Principibus, Reipublicæ, cæterisque superioribus obedientia in conscientia debetur iuxta D. Pauli testimonium, qui de obedientia Magistratibus debita in vniuersum, & absolute loquens, ait *Qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit. Qui autem resistunt, ipsi sibi dannationem acquirunt*. Rom. 13. & infrà *Dei enim minister est vindex in iram ei, qui malum agit: ideoque necessitate subditi estote non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam*. Igitur citra omne dubium potest Potestas humana tam Ecclesiastica, quam sæcularis legem pœnalem, quæ illius transgressorem in foro conscientię ad pœnam obliget absque aliqua iudicis sententia subeundā, ac persoluendam, vel patiendā statuere. Dummodo, vt dixi, sit moderata, & humanæ conditioni non admodum difficilis, vt omnes Doctores num. præcedenti relati notarunt. Nam si pœna sit acerba, & nimis grauis, non est expediens illam imponere, quia pauci illam exequerentur. Quod autem communitati expediens non est, non potest præcipi à legislatore. Ex quo fit, non posse legislatorem obligare delinquentē ad aliquam actionem efficiendam, vel omissionem alicuius actionis, ex qua grauiter eius vita, fama, & honor periclitaretur, quia non esset obligatio naturæ humanæ accommodata, neque rectæ gubernationi conueniens, vt docent vbi supra Suarez *num*.12. *&* 16. Salas *nu*. 27. Reginaldus *dict. numero* 278. & Castrus Palaus *numero* 5.

Controuersia ergo ardua, & grauissima est non de possibili, sed de facto scilicet, an pœna legalis à legislatore ecclesiastico, vel sæculari delicto, seu delinquenti imposita ipso facto, & iure incurrenda siue sit priuatiua non requirens actionem physicam aliquam ad sui executionem, siue positiua, & requirens aliquam actionem, vt executioni mandetur, in foro conscientiæ à delinquente, vel legem pœnalem violante incurratur ante omnem iudicis sententiam condemnatoriam, vel declaratoriam criminis.

Pœna legalis positiua, seu quæ ad sui executionem requirit aliquam actionem ipso facto, seu ipso iure delicto annexa an à delinquente incurratur, & soluenda sit in foro conscientiæ ante omnem Iudicis sententiam.

Et quoad pœnam positiuam, seu quæ requirit aliquam actionē ad sui executionem ipso facto à tempore commissi delicti, vel violatæ legis incurrendam, in foro conscientiæ incurri, & soluendam, seu subeundam esse ante iudicis sententiam condemnantem ad pœnam, vel declarantem crimen, censere Alphonsus à Castro *d. cap*. 8. *& de iusta hæreticorum punitione cap*. 6. & plures alij Iurisperiti ab eodem Castro, ab Antonio Gomez *d. cap*. 2. *n*. 5. Sayro *d. cap*. 9 *n*. 24. Azorio *d. cap*. 7. *q*. 1. & Sanchez *d. cap*. 22. *nu*. 6. *relati* & hanc sententiam tenent ex Theologis Corduba *in quæst. lib*. 1. *quæst*. 56. §. *sed certe*, & pro eadem alios Theologos allegat Castro *vbi suprà*: Fundamentum, præter alia (quibus ex dicendis manebit satisfactum) est, quia alioqui verba illa *ipso facto*, vel *ipso iure* carerent omni effectu 31

At communissima Doctorum sententia loquendo in vniuersum, & absolute de pœna, quæ ad executionem requirit hominis actionem, tenet non incurri in foro conscientiæ ante omnem iudicis sententiam saltem criminis declaratoriam. Ita Glossa famosa, & recepta *in can. Fraternitas* 12. *q*. 2. & sex centum quos referunt Garzias *d. cap*. 10. *num*. 8. Farinaccius *in praxi crim. q*. 116. *n*. 20. Gomez *d. cap*. 2. *num*. 5. *& d. cap*. 14. *num*. 3. Sayrus *num*. 25. *&* 26. Azorius *dict. cap*. 7. *quæsito* 1. *& quæsito* 3. & Sanchez *dict. disput*. 22. *num*. 7. ita quoque Vasquius *d. cap*. 29. *num*. 19. *& de success. progressu in præfat. num*. 98. *versic. simillimum*. Augustinus Barbosa *collect. ad cap. si quis* 1. *num*. 6. *de præsumptionibus in* 6. *& collect. ad cap. cum secundum leges, num*. 5. *& seqq. de hæreticis in* 6. vbi etiam innumeros alios huius sententiæ refert. Farinacius in *fragm. p*. 2. *v. lex. num*. 157. 158. *&* 164. alios Iurisperitos late allegans & ita tenent etiam reliqui Doctores *suprà num*. 27. *relati*. Nauarrus *dict. cap*. 23. *num*. 66. *& d. notab*. 31. Couarruuias *d*. §. 8. *num*. 10. Garzias *d. cap*. 10. *num*. 19. Belletus *d*. §. 48. *n*. 5. Azorius *vbi suprà* Sayrus *d. cap*. 9. *n*. 36. Sanchez *d. disp*. 30. *num*. 1. *dict. cap*. 22. *eod. nu*. 7. *& lib*. 3. *de matr. disp*. 53. *num*. 3. Molina *d. disp*. 95. Salas *d. disp*. 15. *sect*. 3. *num*. 46. *& sect*. 4. *n*. 55. Ioannes Valerus *dict. diff*. 20. *& diff*. 2. Reginaldus *d. lib*. 13. *n*. 284. Layman *d. cap*. 14. *nu*. 3. *&* 4. Suarez *d lib*. 5. *cap*. 8. *num*. 3. *&* 4. Filliuccius *d. cap. vlt. num*. 413. *&* 424. *tract*. 40. *cap*. 6. *num*. 158. Lessius *d. cap*. 29. *dub*. 8. *num*. 63. Fagundez *d. cap*. 29. *num*. 9. Bonacina *d*. §. 2. *num*. 9. Martinus Perez *d. sect*. 6 *num*. 5. Thesaurus *d. tract. de pœn. eccles. part*. 1. *cap*. 5. §. *Respondeo tertio & cap*. 28. *& duob. seqq*. Villalobos *d. tract*. 2. *diff*. 36. *num*. 2. Sà *dict. v. pœna*. Alij plures, *qui infrà citantur, & ego ipse locis suprà num*. 27. *citatis*, & communissimam sententiam dicit Sanchez *d. disp*. 30. *n*. 1. *& d. disp*. 53. *n*. 3. Rationem adduxi *in d. to*. 2. *mor. var. dicto tit*. 12 *nu*. 166. scilicet, quia etsi supremus Princeps ecclesiasticus, vel sæcularis id possit iuxta tradita *nu*. 29. non tamen constat Imperatores, vel summos Pontifices tales leges cum tanta seueritate 32

condidisse

condidisse, aut vsu hominum esse receptas, vt ad pœnam in foro conscientiæ oblig nt, licet leges exprimant priuationem bonorum, officiorum, beneficiorum, & similium bonorum, vel exheredationem aut tantæ pecuniæ soluendæ pœnam delinquenti impositam ipso facto, vel ipso iure incurri: debent namque benignè interpretari, vt non statim priuent dominio, aut iure retinendi, & obligent ad tradendum bona fisco, vel aliis, vel ad abdicandum se ab officio; sed solum per ipsas leges pœnales eo modo latas, velle, vt post latam à iudice sententiam retrotrahatur ad diem commissi criminis, & legis violatæ iuxta ea, quæ latè trado *d. tit. 12. n. 173. quatuor seqq.* in quo differt à pœna legali non latæ, sed ferendæ sententiæ à lege delinquenti imposita, vt dictis numeris declaro. Et huiusmodi benigna interpretatio suadetur tum ex illo principio generali, quod pœnæ temperandæ potius sunt, quam augendæ, & extendendæ, tum quia lex humana debet esse humanæ fragilitati accommodata, & possibilis, nec valdè difficilis, non esset autem talis, si huiusmodi pœna priuationis bonorum, officiorum &c. quæ ad sui executionem totalem, & integralem requirit actionem hominis, foret statim, ac delictum committitur, debita, & exequenda à Reo nulla expectata iud cis sententia; est enim valdè difficile, & ab humana natura alienum (prout etiam notant plures ex præallegatis Doctoribus) vt idem cogatur esse reus, & executor iustitiæ exequendo in se pœnam sæpe grauissimam, & sui criminis proditor, & accusator, supposito, quod delictum esset occultum. Confirmatur, quia verba illa *ipso facto, ipso iure* habent sufficientem effectum, & aliquid, & multum operantur, etiamsi statim, ac committitur delictum pœna in foro conscientiæ non liget, sed expectanda sit iudicis sententia; quia lex illa verba vult, vt sequuta sententia criminis declaratoria pœna retrotrahatur vsque ad diem criminis (vt dictum est) atque adeo licet non obliget in conscientia ante iudicis sententiā saltem declaratoriam delicti ad subeundam pœnam & dimittendam rem, qua lex delinquentem ipso iure priuat, vel abstinendum ab eius vsu, tamen aliquo modo diminuit, & infirmat dominium, titulum, & ius circa talem rem, & potestatem vtendi illa; quæ non manet tam libera, & absoluta, sicut antea erat, vt latè explicaui *d. tit 12. n. 172. & seqq.* Secus autem quando lex non imponit pœnam ipso facto incurrendam, sed solum à iudice infligendam, vt eodem loco latè explico. Confirmatur eadem senteniam ex his, quæ infrà dicuntur in specie confiscationis bonorum, priuationis officiorum, & beneficiorum ipso facto certa crimina patrantibus imposita. Demum confirmatur, quia quando iura imponentia absolutè priuationem bonorum delinquenti volunt inducere obligationem in conscientia ad exequendam pœnam huiusmodi, quæ pendet ex actione delinquentis ante iudicis sententiam delicti declaratoriam, præter illa verba *ipso facto*, vel *ipso iure*; addit alia verba in lege, quæ magis, & expressè hanc intentionem explicant, nisi fortè lex esset inutilis, & inefficax, si obligationem in conscientia non induceret. Quare Molina *d. disp. 26. §. quod dictum,* ait pœnam priuationis, seu amissionis bonorum, officiorum, vel beneficiorum, *ipso iure*, aut *ipso facto* à lege statutā in foro conscientiæ nō incurri, nec bona, officia, aut beneficia amitti, nisi verbū aliud à legislatore addatur, vnde luce clarius constet mentem ipsius esse, vt absque vlla sententia commisso crimine amittantur. De nullo enim (inquit) legislatore præsumendum est voluisse illaqueare conscientias suorum subditorum, eos solius legis vi obligando ad executionem talis pœnæ. Et idem tradit Suarez *de legib. lib. 5. cap. 7. n. 2.* præsertim quoad pœnas à lege ipso iure impositas requirentes ad sui executionem hominis actionem, & præcipuè inflictiuas corporis v.g. flagellationis, peregrinationis, exilij; in his enim maximè pœnis ait verum esse verba debere esse luce clariora, vt talem obligationem in conscientia ante iudicis sententiam inducant.

Ex quibus etiam infertur etiamsi pœna ad sui executionem requirens hominis actionem ipso facto, seu ipso iure à lege statuta sit moderata & non valdè grauis, adhuc tamen in foro conscientæ non ligare, nec esse persoluendam nisi post iudicis sententiam; & vsus vniuersaliter obtinuit; vt non debeatur ante iudicis sententiam, & comprobat illa Canonistarum regula, *quod omnia iura mundi, quæ dicunt pœnam imponi ipso iure*, vel ipso facto debent intelligi, dummodo sequuta sit iudicis sententia criminis commissi declaratoria. Quid verò si crimen sit notorium, vel si lex dicat *ipso facto ante iudicis declarationem, &c.* vel *ex tunc*; vel si reus legitimè interrogatus neget delictum & non potuerit condemnari; explicatur infrà in dubiis sequentibus. 33

Verum pro maiori intelligentia præfatæ communissimæ sententiæ, censui esse in specie, & determinatis pœn is explicanda sequentia dubia.

Pœna confiscationis, seu amissionis bonorum, aut alia pecuniaria pœna ipso iure certis criminibus annexa, an à delinquente in foro conscientia statim incurratur ante iudicis sententiam, saltem criminis declaratoriam.

Primum dubium, an pœna confiscationis, seu amissionis bonorum ipso iure statuta à lege propter hæresim, vel crimen læsæ maiestatis, vel propter aliam causam in foro conscientiæ à delinquente statim incurratur, ita vt ante iudicis sententiam condemnatoriam, vel declaratoriam criminis delinquens amittat dominium bonorum, & illa teneatur tradere fisco. Circa hoc dubium: 34

Prima sententia absolutè asserit delinquentem statim à commisso crimine amittere dominium bonorum, & teneri in conscientia illa fisco tradere, nulla iudicis expectata sententia. Ita Alphonsus à Castro *lib. 2. de potest. legis pœn. cap. 10. & de iusta hæretic. punit. c. 5. & 6.* Corduba *loco suprà num. 31. citato.* ita etiam Abbas, Felinus Alexander de Neuo, Ludouicus Gomez Marianus, Socinus, Gulielmus Benedictus, Paulus de Castro Barbatia, Maynerius, Tiraquellus, quos ad id ex Doctoribus *suprà n. 27. relatis* referunt Antonius Gomez *variar tom. 3. c. 2. n. 5. & cap. vlt. n. 3.* Couarruuias *d. §. 8. n. 10.* Sanchez *d. cap. 22. n. 6.* & Fagundez *in decal. lib. 1. cap. 20. n. 2.* & alij relati à Vasquio *de successionum creatione in præf. 98. ver. simillimum est*, & in eandem sententiam inclinat Antonius *d. cap. 2. num. 3.* quamuis sibi contrarius oppositum teneat *c. vlt. d. n. 3.* Fundantur primò, quia hi criminosi statim à commisso crimine amittunt dominium rerum suarum, & ius possidendi, & administrandi, vt satis constare videtur *ex c. cum secundum leges, de hæreticis in 6. ex l. vlt. C. de bono præscript.* & aliis iuribus, quibus confiscatio bonorum contra hos criminosos ipso facto incurrenda statuitur: Secundo, quia *cap. 5. de præscript. in 6.* dicitur hæredes hæretici scientes defunctum hæresis crimen commisisse non posse bona eius præscribere, quia malam fidem habent; ergo non possunt iustè bona illa possidere, cum ea detineant iniustè. Tertiò quia id non potest expressius significari; quam illis verbis *ipso facto*, vel *ipso iure*, & alioqui essent superflua & nullius momenti. Demū quia iuxta omnium sententiā sequuta iudicis sententia criminis declaratoria tenentur in conscientia hi criminosi tradere fisco

Digitized by Google

bona ipso iure confiscata, aut pecuniam, ad quam leges ipso facto soluendam condemnant; ergo hi iidem criminosi cum sint certi se crimen commisisse, tamquam iam à iure addictam pœnam condemnati tenentur in foro conscientiæ ad restitutionem. Et ex hac sententia sequitur hæreticum, & quemlibet alium criminosum læsæ maiestatis etiam occultum, & etiam emendatum teneri spoliare se bonis, & tradere fisco, & ita etiam teneri se infamare; vix enim potest quis sua bona (præsertim si sit mediocriter diues) offerre fisco, quin se simul infamet, & prodat ante omnem accusationem, & denunciationem; quæ omnia certè sunt valde dura; vt proindè hæc sententia communiter reprobetur, & improbabilis videatur. Igitur

35 Alia sententia asserit quidem hæreticum, & quemlibet criminosum, contra quem statuta est pœna confiscationis, seu amissionis bonorum ipso facto, seu ipso iure statim ac delinquit, amittere dominium suorum bonorum, illudque transferre in fiscum; nihilominus ante iudicis sententiam condemnatoriam ad pœnam, vel declaratoriam criminis iustè retinere bonorum possessionem, administrationem, posseque illis vti, & frui cum debita moderatione, de qua *infrà*; nec teneri interim in conscientia se illis spoliare, & ea fisco tradere. Ita ex Iurisperitis Couarruuias *d* §.8.*n*.8.*9. & 1*0. Vasquius *d. versic. Simillimum est*. Farinacius *de hæresi q.190 n.22. & 68.* Peregrinus *de iure fisci lib.4 tit.5.n.8.13.& 15.* & plures alij à Farinacio *d num.68.relati.* Sanchez *d. cap.2.n 2.* Azotio *loco mox citando*. Fagundez *d.cap.20 n.5.* & à me *tom.2. var.mor. tit.12.n.15*. Et ex Summistis, & Theologis ita sentiunt Gabriel, Bañez, Victoria, Valentia, Caietanus Adrianus, Sotus, Ioannes Medina, Arragon, Syluester, Tabiena, Rosella, Armilla, Angelus, ab Azorio *p.1.lib.5. d.cap.7.q.1.versic.de hoc q.2.& 3.* Sala *de legib.disp.15.n.56.* Sanchez *d.n.1.* & Fagundez *d.n.5 relati.* Et ex Doctoribus *suprà num.27. relatis* Sayrus *d.cap.9.n.30. & 36.* Azorius *d. q.2.& 3.* Lessius *d.cap.29.n.63.& 64.* & Villalobos *d. tr.2.diff.26 n 6.* Filliucius *tom 2 tract.22. cap.7.n.230* & Palaus *tom.1. tract.4. disp.5. punct.18. n.2.* Et quoad amissionem dominij esse communem Iurisperitorum, & Theologorum ait Azorius *d.q.2.* & repetit Farinacius *d.n.68.*

36 Hæc sententia quoad primam de amissione dominij, probatur, quia in vtroque iure ciuili, & canonico, vt constat ex *d.cap secundum leges. ex d.l. vltima,* & ex aliis legibus à Sanchez *d.cap.22. num 1.relatis*, loquentibus de pœna confiscationis bonorum statuitur, vt bona Rei læsæ maiestatis humanæ, vel diuinæ sint ipso facto confiscata, quæ verba nihil significare videntur, nisi bona ipsius iuris potestate nulla expectata sententia esse fisco applicata, & quia statuta bonorum publicatione contra delinquentes datur post sententiam criminis declaratoriam vindicatio bonorum delinquentis fisco à die criminis, vt colligitur ex *l.final.ff ad legem Iuliam.* vindicatio autem rei soli domino competit *l.in rem. ff. de rei vindic.* Secundò quia ob incestas nuptias, & delatronem armorum ad Saracenos delinquentes perdunt dominium bonorum suorum, vt præmittitur *in d.cap. cum secundum*; quod etiam dicitur *in l. Hispana. l.Regia. 4.tit.2.p 2.* prout referunt Couarruuias, & Sanchez *locis citatis*. Tertiò, quia *d.cap.cum secundum leges*, dicitur non posse bona ab hæretico auferri ante sententiam iudicis super crimine hæresis promulgatam, hoc autem esset frustra additum, si dominium penes hereticum remaneret, cum certum sit, dum dominium alicuius rei detinetur non posse à domino auferri, donec per sententiam priuetur. Quartò, quia priuatio dominij est pœna priuatiua actione delinquentis non indigens, pœna autem priuatiua incurritur ante omnem iudicis sententiam iuxta Doctores magis communiter.

Secunda pars eiusdem sententiæ, quod delinquens, seu Reus humanæ vel diuinæ maiestatis retineat possessionem bonorum, quorum dominium ipso iure amisit, & illorum vsum donec per iudicem causa cognita fuerit lata sententia delicti declaratoria, probatur ab iisdem Doctoribus rationibus *suprà num.32.* adductis, scilicet, tum quia leges ciuiles, & Ecclesiasticæ, quæ pœnam priuationis bonorum ipso facto contra delinquentes statuunt, ita vsu sunt receptæ, vt ante iuridicam criminis declarationem delinquens tutò retineat possessionem, & vsum bonorum, nec illa teneatur fisco tradere; consuetudo autem est optima legum interpres; tum quia pœnæ, & odia sunt restringenda, atque adeo talis pœna mitius exponenda, nempè quod ipso iure, vel facto bona sint adducta fisco à die commissi criminis quoad dominium, & proprietatem, non verò quoad possessionem, & vsum. Tum demum, quia alioqui obligatio dictarum legum esset nimis dura, & difficilis, & irrationabilis, cum rationi naturali aduersetur, vt idem sit reus, & iudex, & vt contra seipsum sententiam grauissimæ pœnæ exequatur; quod cum durissimum sit, leges præberent manifestissimam occasionem sæpissimè delinquendi, & illaquearent conscientias. Quintò probatur ex *d.cap. cum secundum leges de hæreticis in 6.* dum enim ibi statuitur, ne bona hæreticorum occupentur, vel in iis fiat executio ante iudicis sententiam clarè patet illis permitti eorundem bonorum possessionem, & vsum donec talis sententia fuerit prolata.

Si opponatur videri repugnantia hæc duo, scilicet, quod delinquens sit ipso iure ante sententiam iudicis priuatus dominio bonorum, & quod retineat iustam possessionem, seu ius legitimè possidendi bona, & illis vtendi, cum hoc ius in dominio ipso fundetur. Respondent Doctores huius sententiæ absque dominio esse posse apud aliquem iustam possessionem, & vsum rei consentiente eo, cuius est dominium. Ita enim Fratres Franciscani habent vsum rerum consumptibilium, non tamen dominium; & Patres interdum possident, & habent vsum rerum filiorum, quarum dominium ipsorum filiorum est. Quia licet iusta possessio, & vsus rei regulariter proueniat ex proprio dominio illius, nihilominus potest etiam aliundè prouenire; atque adeo in hæretico quoque & in alio criminoso læsæ maiestatis poterit relinqui possessio, & aliquis vsus, & consumptio bonorum sine proprio dominio. Si replicetur id procedere, quando possessio, & vsus specialiter conceditur, & quasi ab extrinseco: In præsenti autem non ita esse, cum nulla specialis concessio facta sit hæreticis, sed eo ipso, quod (vt constat ex *d cap.*cum secundum leges) non priuantur bonis ex natura rei, & ab intrinseco, censentur habere iustam possessionẽ, & vsum talium bonorum; ac proinde habere illam ex vi dominij. Respondent absque tali dominio non esse necessariã specialem concessionẽ vsus & possessionis rei quasi positiuè factã à fisco, vel à lege; sed satis esse, quod lex non auferat totum id, quod delinquens ante commissam hæresim in bonis suis habebat; antea autem habebat dominium, possessionem, & vsum, postea verò lex solum dominium abstulit relictis possessione, & vsu, quæ eo ipso, quod lex non abstulit, censetur reliquisse.

Ad argumenta prioris sententiæ quatenus obstant secundæ parti huius secundæ sententiæ, iuxta hos Doctores ad primum Respondetur ex dictis, legem abstulisse dominium, non vero possessionem, & vsum ante Iudicis sententiam. Ad secundum respondet Couarruuias *d.n.10.versiculo ibi*, exigi ignorantiam criminis

criminis hæresis in hærede hæretici, vt bona defuncti præscribantur, scientiamque criminis ibi appellari malam fidem respectu præscriptionis, quæ ignorantiam requirit, non autem quod hæredes iniustè, & mala fide retineant bona, illaque non restituant ante sententiam. Ad tertium, verba non esse superflua, dum priuant dominio. Sed etiamsi non priuent dominio, adhuc non sint superflua ostensum est *suprà num.* 32. & magis explicat *infrà num.* 40. Ad quartum probat tantum ipso iure dominium auferri, non possessionem, & vsum ante dictam sententiam declaratoriam, quæ etiam declaratoria non solum requiritur, vt de crimine constet, sed etiam vt bona possint auferri ab hæretico, vt constat ex *dict. cap. cum secundum.* Quare infrà dicetur eam sententiam requiri etiamsi crimen sit notorium, ita vt nulla tergiuersatione celari possit. Hæc quoad secundam sententiam.

Tertia sententia (licet fortasse hæc & præcedens re ipsa non discrepent) quam probabiliorem existimo, tenet criminosos, siue hæreticos, siue alios, quorum bona ipso iure per legem ciuilem, vel Ecclesiasticam publicantur, & confiscantur, & retinere possessionem, ac non teneri tradere fisco bona ante iudicis sententiam (in quo conuenit cum præcedenti quoad secundam illius partem,) & etiam ante eandem iudicis sententiam non amittere eorundem bonorum dominium, sed illud retinere, licet debilitatum, seu extenuatum, & infirmum, donec per sententiam criminosi declarentur à iudice, in quo ab eadem præcedenti sententia, quoad primam partem differt saltem quo ad modum loquendi. Ita ex Iurisperitis Archidiac. *d. cap. cum secundum leges*, Gutierez *canon. qq. lib. 2. cap. 5. num.* 18. à Garzia *dict. cap. n.* 10. *relati.* Anton. Gabr. *consil.* 196. *lib.* 1. (vbi dicit nullum crimen inducere priuationem dominij ipso iure absque declaratione. Farinacius *in frag. p. 2. v. lex num.* 157. alios cumulans. Gomez 3. *Si manus, de catholicis institutionibus tit. 9. q.* 157. Ioannes Valerus *de diff. in vtroque foro, v. pœna. diff.* 20. Franciscus Becius *consil.* 57. *sub num.* 15. & Augustinus Barbosa *collect. ad d. cap. cum secundum leges in 4. de hæreticis in 6.* Et ex Theologis, præter plures alios à Sanchez *in lib. 2. d. cap. 22. num. 3. relatos.* Sanctarellus *de hæresi quæst. 1. dub. 1. num.* 2. Vasquez 12. *disp.* 170. *toto cap.* 3. Emanuel Sà *v. hæresis num.* 3. Beccanus *tom.* 2. *tractat. 3. cap. 8. de lege petendi q. 4. n.* 3. & ex relatis *suprà num* 27. Molina *d. disp. 95. versic. dubium verò est*, Salas *d. disp. 15. sect. 4. num. 57. & seqq.* Layman *d. cap. 14. n.* 6. Sanchez *d. cap. 22. eod. n.* 3. & Fagundez *in decalog. lib. 1. d. cap. 20. n. 10. & duob. seqq.* & ex parte ita sentit etiam Suarez *de fide disp. 22. sect.* 3.

40 Prima pars huius sententiæ, quod ante sententiam saltem criminis declaratoriam criminosus retineat possessionem, & non teneatur bona tradere fisco, quam tenent etiam Doctores secundæ sententiæ, & est Doctorum *suprà num.* 32. relatorum, & Iurisperitorum, & Theologorum communissima, vt videre est apud præsertim Peregrinum, Garzian, & Augustiuum Barbosam *collect. ad d. cap. cum secundum secundum leges n. 5. & quatuor seqq. de hæreticis in 6.* satis probatur argumentis *suprà d. num. 32. & 36.* adductis, & quoad hæreticos manifestius patet *ex d. c. cum secundum leges de hæreticis in 6.* vbi disponitur, ne occupentur hæretici bona; seu eorum executio fiat ante sententiam latam super crimine, quod est manifestissimum signum, legem illius capitis non obligare Reũ in conscientia ad tradenda bona fisco ante præfatam sententiã. Neque dicatur ibi prohibitionem fieri iudicibus non reo; Nam satis est, quod non præcipiatur præsertim in hac materia odiosa, cum pœnæ sint restringendæ, non ampliandæ, vt suprà dictum est; & vsus vbique receptus iuxtà suprà dicta, qui est optimus legum interpres, quando nulla alia apparet ratio, hanc partem primam satis confirmat Sotus etiam loco suprà citato, & alibi ait hanc esse naturam legis pœnalis, vt dirigatur quidem ad subditos quatenus vetat, vel præcipit aliquid fieri sed quatenus contrauenienti certam pœnam ipso iure vel facto imponit; vt quod eo ipso bona omnia amittat ad iudices iustitiæ ministros dirigatur, quibus imperat talis pœnæ inflictionem.

Secunda pars, quod etiam præfati criminosi, quorum bona confiscantur ipso facto, retineant verum dominium bonorum, donec fuerit lata per iudicem sententia super facto, seu crimine; probatur per textum *in l. quæsitum est 15. ff Qui & à quibus*, ibi, *Quæsitum est an is, qui maiestatis crimine reus factus est, manumittere possit, quoniam ante damnationem dominus est.* Secundò, quia rectè saluatur, seu verificatur bona esse ipso iure confiscata, & applicata fisco statim ac crimen committitur absque ablatione dominij, ergo per leges imponentes ipso facto confiscationem, non aufertur à criminoso dominium ante iudicis sententiam. Consequentia patet ex illo principio generali sæpius repetito, quod pœna est restringenda, quantum legis verba patiuntur. Antecedens verò, scilicet quo ad confiscationem non sit necessaria ablatio dominij ostenditur, tunc ex illo capite *cum secundum leges, de hæreticis in 6.* vbi decernitur ante sententiam ab hæretico non posse auferri bona, & consequenter dominium pœnes eundem hæreticum manere; tum *ex l. vltima, Cod. de publicanis & vectig. ex l. cum ancilla, Cod. de incestu nuptiis, & cap. ita quorundam, de Iudæis*; in quibus iuribus confiscantur bona sine ablatione dominij. Tum quia effectus confiscationis saluantur permanente dominio bonorum in delinquente, vt quod bona confiscata à die criminis ita sint obligata fisco vt post sententiam latam fiscus à quocunque possessore vindicare possit, & rescissio contractuum seu alienationum de illis bonis à die criminis fieri possit post sententiam: hoc enim stare potest cum dominio, sicut hypotheca obligatur creditori dominio illius manente apud debitorem hypothecantem. Et si bona maioratus alienentur, datur rescissio contractus, & bona reuocari possunt, licet dominium eorum sit apud Dominum. Et ad maiorẽ explicationem, seu cognitionem huius rei, scil. quod cum dominio manente penes delinquentem per sententiam à die criminis fiscus reuocet bona ipso facto confiscationi ob delictum subiecta, & rescindat, seu reuocet omnes alienationes bonorum post crimen commissum à delinquente, vel eius hæredibus factas. Aduertendum cum Simanca *d. tit. 9. num.* 141. Molina *d. versic. Dubium.* & Sanchez *d. cap* 22. (in quod etiam notaui *tom. 2. mor. var. tit.* 12 *n.* 172.) quod licet verum dominium prædictorum bonorum non transferatur in fiscum ante sententiam, sed maneat pœnes delinquentem, nihilominus quia fiscus statim à commisso crimine acquirit ius quoddam erga ea bona; illaque eidem fisco ita manent obligata, vt post sententiam criminis declatoriam possint à delinquente auferri, & omnis alienatio postea facta annullari; ideò secundùm quid delinquens amittit dominium, nempe in debito, sub conditione, si feratur sententia; & hoc modo etiam, fiscus secundùm quid acquirit illud dominiũ, & potest dici dominus eorundem bonorum, cum habeat ius ad ea comparanda; etenim qui habeat actionem ad rem recuperandam, rem ipsam habere censetur, *l. qui actionem, de reg. iur.* & hoc est remanere pœnes delinquentem illorum bonorum dominium debilitatum, & infirmum, quia reuocabile cum omnibus suis effectibus à die commissi criminis à fisco per iudicis sententiam. Et 41

hoc

hoc etiam est (vt puto) quod voluerunt Suarez *sect.3 n.6.initio* Fagundez *d. cap. 20. n.12.* dum dominium pœnes delinquentem manere voluerunt tamen cum aliqua læsione. Et hoc pariter est remanere dominium attenuatum, & debilitatum, & infirmum; quia per sententiam iudicis retrotrahenda est confiscatio ad diem commissi criminis; & rescindendi contractus, & alienationes ex tunc factæ; & si reus fuerit defunctus, bona sunt excutienda ab illo die; & hac ratione delinquens ante iudicis sententiam potest dici quasi priuatus dominio, quia illud retinet postea attenuatum, & infirmum, vt terminis etiam Vasquez *d.disp.170.c.4.* & Salas *d. disp.15. sect.4 n 64.*

42 Et hac ratione fortè hæc & præcedens sententia possunt conciliari, vt præcedens dicat statim à crimine emisso bonorum delinquentis dominium transferri in fiscum, scilicet, secundum quid, & in debito & sub illa conditione si feratur sententia, & quia fisco statim acquiritur ius ad præfata bona, quæ sibi manent statim obligata, quod præsens sententia non negat, sed affirmat, licet sustineat penis delinquentem remanere verum dominium, infirmum tamen, & diminutum magis quam antea. Quamuis alij alio modo conciliare nitantur. Nam Simanca *vbi suprà num 157.* distinguit de dominio naturali, & ciuili; & naturale ait esse apud delinquentem, ciuile apud fiscũ, quam concordiã approbat Garzias *d. c. 10 .n 11.* Couarruuias autem *d. §.8. n.9 & 10.* dicit delinquentem habere dominium in foro conscientiæ, fiscum in foro iudiciali: Neutra autem concordia placet Suarez, & Fagundez locis citatis; non prima Simancæ, quia illi termini, inquiunt, melius ad possessionem, quam ad dominium applicari solent: non altera Couarruuiæ, quia, aiunt, dominium fori iudicialis prouenit ex dominio fori interni. Propterea ipsi aliter concordant, scilicet, vt dominium vtile maneat apud reum quamdiu per sententiam non condemnatur, dominium verò directum apud fiscum. Quemadmodum Emphyteuta habet dominium vtile, dominium verò directum manet apud dominum fundi. Verùm Doctores huius tertiæ sententiæ volunt apud delinquentem manere vtrumque dominium vtile, & directum, etsi infirmum; ita quod bonorum alienatio facta à delinquente verè in foro conscientiæ valeat in perpetuum, si crimen sit omnino occultum, nec possit in foro externo probari, quod non contingit in Emphyteuta.

43 Hanc eandem sententiam contra Doctores secundæ sententiæ confirmat Vasquez, & Salas *locis citatis* tum vrgendo illam oppositionem, quod iusta possessio, & legitimus vsus bonorum in præsenti materia non possit esse, si dominium sit statim translatum in fiscum; tum quia possessio illa bonorum in quemlibet vsum non posset esse sine dominio. Tum quia *in d. cap. cum secundum leges* non fuerit facta concessio horum bonorum hæretico, dominio eorum fisco applicato, neque hac ratione rectè defendatur fiscum non posse capere bona hæretici ante sententiam, vt secundæ sententiæ Doctores volunt: Tum demum quia si propter solam concessionem illius capitis *cum secundum leges, de haret. in 6.* hæretici haberent iustam possessionem suorum bonorum, sequeretur delinquentes, quorum bona propter alia delicta ab hæresi lege ciuili, vel canonica confiscantur, non habere dominium, nec iustam possessionem eorum, ac proindè ante sententiam teneri ea fisco deferre; non quidem dominium, quia ipsis legibus ciuilibus, vel canonicis imponentibus pœnam confiscationis ipso facto essent priuati, iuxta eosdem Doctores; non possessionem, quia nulla lege Ecclesiastica, aut ciuili esset illis concessa possessio. Nam dictum *cap. cum secundum leges* solum loquitur de hæreticis. ita licet latius Vasquez *d cap.3. d.sect.3.*

Addo pro vltima confirmatione huiusmet sententiæ, quod nullibi decernitur præfatos criminosos, quorum bona ipso iure publicantur, priuari ipso facto dominio suorum bonorum, & dato quod lex delicto imponat priuationem bonorum, & addat etiam dominij eorundem bonorum priuationem, seu amissionem ipso facto incurrendam, nihilominus quia illa priuatio dominij est pœna legalis; pœna autem huiusmodi non habet locum in conscientia ante condemnatoriam, vel declaratoriam, vt notaui *d.tom.2.varior.moral.* allegato *tit.12.n.171.* & in hismet terminis priuationis dominij tradunt Anton.Gabr. *d consil.196.* Valerus *d diff.20.n.2. & 4.* & Sanchez *d. cap.22.n.5 fine.* Vbi etiam rectè aduertit, quod quamuis priuatio dominij sit pœna priuatiua, quæ secundum se non indiget actione, seu executione; quia tamen illam consequitur bona esse fisco deferenda, iam requireret actionem, & executionem; ac proinde dato quod in pœnis legalibus merè priuatiuis, & nullam requirentibus hominis actionem ad sui executionem, vt in foro conscientiæ incurratur, nulla esset necessaria sententia; est tamen necessaria in huiusmodi priuatione iuxta tradita *num.37.* & Doctores *ibidem* allegatos, & alios communiter. 44

Ex dictis colligitur etiamsi imposita pœna confiscationis, & amissionis bonorum ipso facto incurrenda priuatio dominij, & pœna non habet effectum ante iudicis condemnationem, vel declarationem, nihilominus magnum esse discrimen inter hanc pœnam delicto ipso iure impositam; & impositam non ipso iure, sed per iudicem inferendam, etsi in vtroque casu debet expectari sententia declaratoria, vel condemnatoria, seu priuatoria, vt teneatur quis in conscientia sua bona tradere fisco. Nam primo cum imponitur confiscatio, seu priuatio bonorum ipso iure, statim à die criminis acquirit fiscus ius quoddam erga ipsa, eidemque fisco ita manent obligata ea bona, quod potest fiscus etiam post mortem delinquentis instare super declaratione criminis commissi, quo probato, & facta declaratione ipsius applicantur eidem fisco omnia delinquentis bona vnà cum fructibus extantibus, & consumptis à die criminis perceptis; & hoc pacto bona possunt dici esse fisci statim ac crimen committitur; & hac de causa etiam in *cap.quicunque. §. fin de haret in 6.* dicitur emancipationem filiorum factam à patre hæretico fuisse irritam, quasi factam de filiis, qui erant sui iuris à die criminis; id enim dicitur non quia ante sententiam declaratoriam criminis hæresis, pater hæreticus potestatem patriam in filios amisisset in conscientia; sed quia lata sententia super crimine vero trahitur ad diem patrati criminis, vt Valeras *d. diff. 20. n. 4. versic. Nec supradicta.* Quamuis Sanchez, *d. lib.2.sum.cap.24.n.7.* & alij ibidem ab eo relati teneant per dictum textum filios hæretici effici sui iuris ante omnem sententiam, quia appellantur filij sui iuris, & dicitur emancipationem factam à patre hæretico antequam declararetur hæreticus, esse nullius momenti, quasi patria potestas ad eius valorem petita cessarit. Sed ad hoc dictum saluandum sufficit illa retrotractio, vt dicit Valerus. Secundò si aliqua bona, & possessiones fuerunt medio tempore alienata, rescinduntur contractus, & fiscus recuperat bona. Tertio licet non fuerit in vita delinquentis per fiscum lis contestata, nihilominus conueniuntur eius hæredes pro bonis confiscatis. Quartò non requiritur ad restitutionem bonorum, & fructuum sententia de illis expresse condemnatoria, vel declaratoria criminis, cui 45

est

Digitized by Google

est ipso iure imposita talis pœna, in qua propterea tacitè includitur condemnatio ad illam pœnam. Hæc autem omnia cessant, cum non est imposita pœna ipso iure, sed est per sententiam adhuc imponenda, quia per mortem crimina finiuntur; nec hæredes tenentur ex delicto defuncti. Item valet alienatio per delinquentem ante sententiam sine titulo onerosò, siue gratuito facta, nec reuocantur alienata, nisi appareat contrahentem fuisse participem fraudis, seu alienationem fuisse factam in fraudem fisci. Item restituuntur solum fructus percepti ex bonis à die sententiæ confiscatoriæ bonorum, non verò percepti ante dictam sententiam. Quæ omnia iuribus, & Doctoribus latiùs explicaui *d. tom. 2. mor. var. citato tit. 12. num. 173. ad 177.* & tradunt Doctores suprà allegati, præsertim Peregrinus, Ioannes Valerus *locis citatis*, & Sanchez, *c. 22. à n. 31.* Quare in primo etiam casu pœnæ ipso iure impositæ non potest delinquens alienatione titulo oneroso sine peccato mortali, nisi moneat, & certiorem faciat emptorem ignorantem de pœna ipso iure per ipsum commissa, vt Syluester *v. pœna q. 25.* Couarruuias *d. § n. 9.* Sanchez *d. c. 22. n. 61.* (vbi alios allegat) & alij recentiores suprà allegati: In secundo verò casu delinquens ante sententiam potest alienare nulla præmissa admonitione.

46 Ex dictis etiam infertur contra Alphonsum de Castro, quod si fiscus etiam per euidentiam facti sciens aliquem esse hæreticum ante iudicis sententiam caperet, seu occuparet bona illius, non solum peccaret contra præceptum *d. cap. cum secundum leges, de hæreticis in 6.* sed etiam factum esset irritum, quia ante sententiam non sunt fisci, sed hæretici; & in hoc videtur fundata illa prohibitio *d. cap. cum secundum.* Ita Sanchez *d. cap. 22. numero 18.* Sayrus *d. c. 9. n. 30.* Farinacius *de hæresi quæst. 190. §. 5. num. 5.* Vasquez *dict. cap. 3. num. 15.* Salas *d. sect. 3. num. 62.* Palaus *d. p. 18. n. 4.* Quamuis etiam dato, quod factum teneret non inde sequeretur hæreticum ante sententiam teneri tradere bona fisco. Sicut si is, qui ludo prohibito perdidit pecuniam, quia habet actionem ad illam recuperandam per iudicis sententiam, illam occultè capiat à victore vtens occulta compensatione factum tenet, nec peccat iuxta sententiam multorum, vt notaui *tom. 3. mor. var. tit. 3.* Et tamen victor ante iudicis sententiam non tenetur reddere victo, quia retinet donec per iudicem priuetur, & ita in nostris terminis Vasquez, & Salas *locis citatis.*

Ex dictis pariter infertur debentem aliquid hæretico, vel alteri reo criminis læsæ Maiestatis teneri ipsi soluere, donec condemnetur, quia ante iudicis sententiam possessionem, & administrationem, imò etiam dominium suorum bonorum habet, sequuta verò condemnatione debet soluere fiscò, ad quem vniuersa hæretici bona pertinent. Et ita etiam Azorius *tom. 1. lib. 8. cap. 13. q. 2.* & Sanchez *d. lib. 2. sum. c. 24. n. 8.*

Ex traditis etiam *à numero 36.* hucusque manent soluta fundamenta primæ sententiæ *numero 33.* adductæ, & etiam fundamenta secundæ quoad secundam partem. Alia autem quæ obiicit Alphonsus de Castro contra communem facilè soluuntur ex dicendis.

Quando crimen est notorium, an ad incurrendam in foro conscientiæ pœnam amissionis bonorum, vel aliam pecuniariam ipso facto delinquenti impositam nulla requiratur iudicis sententia.

Prosequamur ergo reliqua, quibus præfata communissima sententia, quod criminosus ipso iure per legem obnoxius pœnæ confiscationis, seu amissionis bonorum, vel etiam pecuniæ soluendæ, aut alterius pœnæ ad sui executionem requirentis hominis actionem non tenetur restituere bona fisco, vel pœnam persoluere, seu exequi ante iudicis sententiam, magis declaretur igitur.

Primò eadem communissima sententia limitatur vt non procedat, quando crimen est notorium & manifestum, vt nulla tergiuersatione possit celari; cum enim pœna sit lata ipso iure per legem, solum requiritur sententia criminis declaratoria, vt de delicto constet; de eo autem satis constat, quando est notorium: ita ex Iurisperitis Dominicus *in d. cap. secundum leges, in principio.* Panormitanus, Felinus, Diaz, Gabriel, Ludouic. Gomez, Villaguttus, & Gregorius Lopez à Valero *d. diff. 20. numero 4. versic. Et licet* & à Sanchez *d. cap. 22. relati* & ex Theologis Adrianus *quodlibeto 6. art. 1. lit. c. relatus* à Fagundez *d. capite 20. numero 4.* 47

At etiam si crimen sit notorium habere locum dictam communissimam, & vt præfata pœna temporalis confiscationis bonorum, vel alia sit persoluenda, seu bona debeant tradi fisco necessariam adhuc esse iudicis sententiam tenent communiter Doctores, vt dicit Syluester *dict. verb. pœna quæstiunc. 25.* ita ex Iurisperitis Clarus in *practica quæst. 80. in fine*, addens ab hac conclusione non recedendum esse in iudicando. Felinus sibi contrarius *in cap. euidentia, & in cap. inquisitionis, de accusat.* Simanca *de instit. Cathol. tit. 9. n. 161. & 166.* Peregrinus *dict. tit. numero 8.* Farinacius *in fragm. 2. v. lex num. 164. fine.* Ioannus Valerus *d. versic. & licet.* Et ex Summistis, ac Theologis Syluester *verb. Assasinus quæst. 5. & v. pœna, quæst 25.* Angelus *v. pœna num. 3.* quos non rectè Fagundez *d. c. 20. num. 4.* refert pro contraria parte, & Rotella *v. Assasinus num. 1.* Vasquez *d. c. 3.* Suarez *d. disp. 22. de fide sect. 2. num. 7.* & ex *relatis suprà num. 27.* Azorius *d. cap. 7. q. 3.* Molina, *d. disp. 95.* Salas *d. disp. 15. sect. 4. num. 60. fine & 62.* Sanchez *d. cap. 22. num. 15.* Fagundez *d. cap. 20. num. 10.* Castrus Palaus *d. punct. 18. num. 4.* & alij à Sanchez *relati*, & communiter Doctores in præcedentibus pro eadem communissima relati, cum loquantur indistinctè. Et probatur ex dictis *suprà, præsertim numero præcedenti*, quia quantumcumque crimen sit notorium, bona ante sententiam Iudicis non sunt fisci, sed delinquentis quoad dominium, & iustam possessionem, & ea fiscus ante sententiam iudicis non potest occupare, *vt d. num. præcedenti* notatum est, cum ea iustè & permittente lege possideat; ac proinde priuata authoritate spoliari nequeat *cap. in literis de restit. spol.* ergo necessaria est sententia declaratoria criminis per quam bona applicantur, & adiudicantur fisco vti ei iam obligata, & hypothecata à die criminis. Quare sententia declaratoria non requiritur solum, vt constet de crimine, sed etiam vt per iudicem tanquam per causam particularem auditis defensionibus delinquentis pœna legis vniuersalis applicetur huic casui, vt suum sortiatur effectum, vt notauit Sanchez *d. n. 15.* & Salas *d. num. 60.* Vnde licet non sit opus accusatore in notorio delicto *cap. euidentia, de accusat.* est tamen semper necessaria iudicis sententia, vt Glossa similis *in d. cap. euidentia* ab aliis communiter recepta. Communiter ex traditis à me *d. tom. 2. mor. var. d. tit. 12. num. 169.* scilicet, quod leges imponentes confiscationem, seu priuationem bonorum generaliter, & indistinctè loquuntur, ac proinde æque de delictis publicis, & occultis, & consequenter si non obligant secretum delinquentem ad se bonis spoliandum, neque delinquentem publicè, & cuius delictum est notorium. Addo quod Reus (vt *infrà* dicitur) non tenetur se spoliare bonis, & tradere fisco neque etiam post sententiam declaratoriam, & condemnatoriam in fauorem fisci, sed sufficit,

Digitized by Google

sufficit, vt non resistat executioni, quæ per iudicem fit; ergo etiamsi crimen sit notorium, talis pœna non debetur ante sententiam iudicis.

48 Quare etiamsi delinquens fuerit confessus crimen in iudicio, adhuc non est obligatus se bonis spoliare neque fiscus potest ab illo ea auferre, quia ea confessio solum facit esse notorium delictum, non reum damnatum, & pœnam applicatam, ac proinde debet reus esse conuictus, & damnatus per sententiam super crimine prolatam. ita etiam contra Azotium *vbi suprà* Sanchez *d. cap.* 22. *num.* 16 & Palaus *d. punct.* 18. *n* 3.

49 Vt autem *suprà num.* 45. notatum est, ad hoc, vt in delictis, quibus confiscatio bonorum, aut alia similis pœna fisco persoluenda est ipso iure annexa, & imposita debeatur eidem fisco, & fiscus possit bona illa capere, non requiritur iudicis sententia expressè, & formaliter condemnatoria ad pœnam, aut pœnæ declaratoria, sed sufficit sententia declaratoria criminis patrati, scilicet, qua iudex declarat hunc esse talis criminis Reum. Quæ tamen declaratoria criminis eo ipso est tacite condemnatoria pœnæ crimini annexæ; quia enim pœna incurritur ipso iure, hinc sequitur, vt declarato crimine, illico pœna succedat. ita præter plures alios Iurisperitos relatos à Sanchez *d. cap.* 22. *num.* 27. & Valerum *loco suprà d. n.* 45. *citato* Peregrinus *de iure fisci num.* 171. *& d. tit* 5. *num.* 8. *cum pluribus sequentibus*, Sanchez *d. num.* 27. Palaus *d. punct.* 18. *num.* 3. & indicant ferè omnes alij Doctores pro eadem communissima sententia relati, qui loquuntur semper de sententia iudicis criminis declaratoria, & de hac etiam tantum loquitur textus *in d cap. cum secundum leges de haret. in* 6. dum prohibet hæretici bona auferri hæretico ante sententiam iudicis super facto, scilicet, super crimine, & ita re ipsa sentiunt Simanca *de Cathol. institut. d. tit.* 9. *n.* 163. & Vasquez *d. disp.* 170. *cap.* 4. vbi licet dicant nullam esse iudicis sententiam tam breuem, & Laconicam, vt solum declaret crimen, & non condemnet Reum imò ipso iure censeri nullam sententiam, quæ cum sit definitiua, neque absolutionem neque condemnationem continet, vt habetur *l. Præses, Cod. de sent. interlocut.* vbi dicitur. *Præses prouinciæ non ignorat diffinitiuam sententiam, quæ condemnationem, vel absolutionem continet, pro iusta non haberi.* Nihilominus quando pœna est ipso iure imposita concedunt sufficere sententiam declaratoriam criminis; Nam vbicunque (inquiunt) iure ipso apposita est delicto pœna, sententia illa, quæ verbis solum videtur declaratoria, habet etiam vim condemnatoriæ: quia dum declarat crimen lege ipsa punitum, hoc ipso applicat ipsi legem, & pœnam, quæ per legem statuta erat in vniuersum. Ita Simancas, & Vasquez. Et hoc idem probabile putat Salas *dict. disp.* 15. *sect.* 4. *num.* 60. *&* 61. quamuis *eodem numero* 61. dicat sufficere sententiam criminis declaratoriam, quando solum agitur de ipso crimine, seu eius nota, & infamia, quia in hoc casu dicitur formaliter condemnatoria; si verò agitur de bonis fisco reddendis, ait, quod si ex sola sententia criminis declaratoria, vt aiunt præallegati Doctores: Addit tamen quod ipse existimat satis probabile, fiscum ex vi illius sententiæ sine expressa, & formali condemnatione ad pœnam, non posse procedere ad executionem bonorum. Et etiam Simanca *d. tit.* 9 *num.* 130. & Molina *de iust. tom.* 1. *disp.* 95. § *ad secundum principale*, dicunt quod Inquisitores nunquam ferunt cõtra hæreticum sententiam criminis declaratoriam, quin semper addant condemnationem ad pœnam ipso iure impositam. Quod etiam consueuerunt facere cæteri iudices ferentes sententiam contra criminosos, quorum delictis confiscatio, aut alia pœna pecuniaria ipso iure est annexa.

Si lex pœnalis ipso facto imponens confiscationem, vel aliam pœnam similem dicat, ad eam incurrendam non requiri iudicis declaratoriam, an etiam tunc vt in foro conscientiæ incurratur, sit necessaria iudicis sententia super crimine.

Secundò ab aliquibus limitatur eadem cõmunissima sententia, vt si lex pœnalis verbis illis *ipso facto*, vel *ipso iure* addat ad incurrendam pœnam confiscationis, vel tantæ pecuniæ soluendæ, vel officiorum nullam requiri iudicis sententiam, & declarationem; vt si lex dicat ipso facto absque alia declaratione censeatur amisisse, vel vacasse, scilicet, officium, vt in Regno Castellæ *l. Regia* 1. *tit.* 21. *lib.* 8. *recopil. in Extrauag. Ambitiosæ, de reb. Eccles. non alien.* & in motu proprio contra admittentes mulieres ad monasteria, nam tunc, aiunt, pœna ipso facto ac statim committitur debitam, in conscientia incurreretur, & debe- 50 retur, ac fiscus potest capere bona confiscata ante omnem iudicis sententiam etiam declaratoriam criminis, quia alioqui illa verba *absque declaratione*, nihil operarentur, essentque superflua: & quia cum sola criminis declaratio requiratur ad hanc pœnam, vt *n præcedenti* dictum est, illa per legem exclusa erit locus pœnæ, nempè confiscationi, &c. & reus tenebitur ante sententiam bona ipso iure confiscata tradere fisco, eique aliam pœnam pecuniariam soluere, ac dimittere officium. Ita Syluester *v. Assassinus in fine.* Tabiena *v. eodem q. vnica. nu.* 3. Corduba *loco suprà n.* 31. *citato*, Azotius *p.* 1. *lib* 5. *cap.* 7. *num.* 6. Sayrus *lib.* 3. *clau. cap.* 9. *num.* 11. Suarez *de legib. lib* 5 *cap.* 7. *num.* 7. Villalobos *p.* 1. *tract.* 3. *diff.* 25. *num.* 6. Bonacina *de legibus disp.* 1. *quæst.* 1. *p.* 7. §. 16. & Alij à Sanchez *d. cap.* 22. *n.* 19. & Bonacina *relati.* Etsi Sayrus, & Salas *locis citatis* loquantur de pœna priuationis beneficiorum Ecclesiasticorum ipso facto debito anexa cum illis verbis. *absque declaratione.* De pœna verò confiscationis bonorum aliud sentire videtur Azotius, & Suarez *locis infrà num.* 55 *relatis.*

Cæterum etiam hæc limitatio reiicitur, & quamuis lex pœnalis addat ad incurrendam pœnam ipso 51 facto impositam siue confiscationis, siue aliam pœnam, præsertim cuius executio requirit actionem hominis, nullam requiri declarationem, nec sententiam; adhuc ad eam subeundam, vel soluendam in conscientia esse necessariam iudicis sententiam criminis declaratoriam longe probabilius est, & tenent magis communiter Doctores. Ita Couarruuias *de sponsf. p.* 2. *cap.* 6. §. 8. *num.* 3 *versic. tertiò hinc.* Nauarrus *in man. cap.* 23. *num.* 66. Ioannes Valerus *v. pœna d. diff.* 20. *num.* 4 Sanchez *d. cap.* 22. *num* 20. Salas *de legib. disp.* 15. *num.* 46. Henriquez *lib.* 13. *cap.* 56. Emanuel Sà *v. pœna num.* 1. *&* 3. Adrianus *quodlib.* 6. *art.* 1. *collect.* 3. *lit. l. & seqq.* Vasquez *d disp.* 170. *cap.* 4. Salas *d. d.* 15. *n.* 64. Reginaldus *lib.* 13. *n.* 287. *fine*, Lessius *lib.* 2. *cap.* 29. *n.* 63. Filliucius *tract.* 44. *cap.* 6. Carolus Antonius Thesaurus *de pæn. cul p.* 1. *cap.* 5. *versic. amplia secundò*, Graffius Gomez, Manuel, Azobedo, & à Sanchez, & Palao *relati*, & alij. Probatur, quia verba illa *absque declaratione* possunt rectè intelligi de declaratione pœnæ, non de declaratione criminis; tum quia non est omnino certum non requiri sententiam condemnatoriam, & declaratoriam pœnæ, vt constat ex traditis *num.* 49. Et supposito non esse necessariam sententiam, & declaratoriam pœnæ expressam, & formalem iuxta probata *d. num.* 49. vt incurratur; adhuc lex rectè potest illam excludere ad maiorem claritatem, & firmitatem, quod non est alienum à stylo legum; vt in simili notauit Couarruuias 2. *var. c.* 5. *num.* 9. & tradunt etiam Sanchez, & Palaus *locis citatis*

Digitized by Google

tis. Cum igitur verba illa possint recte intelligi de declaratione pœnæ, ita intelligi debent iuxta illud generale Principium, quod pœnæ, & odia debent potius restingi, quam ampliari.

54 Quod si lex solum addiderit pœnam fore incurrēdam ante sententiam, tunc longe certius est, eam nō deberi, nisi post sententiam criminis commissi declaratoriam, & legem intelligi tantum de sententia pœnæ condemnatoria, & declaratoria, non de declaratoria criminis. Ita Archidiaconus *in cap pro humani, de homic. in 6 ibidem*. Io. Andreas, Ancharanus Geminian. Franchus, Syl. Angelus, Tabiena *locis suprà allegatis*. Azorius *d. c. 8. allegata q. 6.* & alij relati ab eodem Azorio, qui dicit esse communem DD. sententiam.

Lata iudicis sententia ad pœnam legalem condemnatoria, vel criminis declaratoria non tenetur delinquens in foro conscientia statim bona fisco deferre, vel detegere, sed potest expectare iudicis executionem.

55 Imò neque etiam post sententiam criminis declaratoriam, aut etiam condemnatoriam ad pœnam cōfiscationis, & priuationis bonorum, aut aliam similem crimini ipso iure annexam tenetur Reus statim illa bona fisco deferre, & contra se sententiam exequi, aut detegere, sed potest expectare iudicis executionem (cui nullo modo potest resistere) seu illa retinere, donec petantur, seu exigantur, & ab illo auferātur. Ita Couarruuias *d. §. 8 versic. secundo infertur*, Simancas *d. tit. 9. n* 184. Farinacius *de haresi q. 19. n. 23.* Ioannes Valerus *d. diff. 20. n* 2. Augustinus Barbosa, dicens esse communem Doctorum, *collectaneo ad cap. si quis, nu. 6. de præsumptionibus*. Nauarrus, Adrianus, Reginaldus, Lessius, Carolus Ant. Thesaurus *locis suprà num. 51. recitatis*, Medina 12. *q. 96. ar* 4. Caietanus 2. 2. *quæst.* 12. *ar.* 3. Azorius *dict. lib. 5. cap. 8. quæst.* 4. Suarez *de legibus lib. 5. cap. 10. num.* 10. Molina *de iustitia tom. 1 disp. 65. §. Addit optime, & d. disp 96. §. Ad secundum principale*. Sanchez *d. cap. 22. n* 8. Salas *d. disp. 15. sect. 4. n. 61. &* 82. Fagundez *in decal. lib. 1. d cap* 20. *num.* 14 Bonacina *de legib. part. 1. q. 1. num.* 31. & alij Iurisperiti, & Theologi, ac Summistæ à Couarruuia, Azorio, Sanchez, Sala & Barbosa relati; Et ego ipse *tom. 2. var. mor. dict. tit. 12. num.* 168. & prius tradidit Glossa *in can Fraternitas 21. q. 2. v. cum augmento*. Sententia enim non condemnat hos criminosos, vt bona tradant, seddat fisco actionem ea capiendi, vt & Medina *vbi suprà*, & Sotus *suprà numero* 40. *relatus* dixere huiusmodi leges pœnales, quatenus præceptum continent ad subditos diriguntur, vt eas obseruent, quatenus verò pœnam, seu mulctam adiungunt, præcipue ad iudices diriguntur, vt eam à transgressoribus exigant; quāuis etiam secundario ad subditos, vt iustæ executioni non resistant, sed obtemperēt. Solum ergo Reus post sententiam tenetur esse paratus ad bona illa tradenda, quando à se postulata fuerint non resistendo nec per vim, nec per fraudem, periurium, aut similia; non vero sponte tradere. Hoc enim, inquiunt Suarez. & Sanchez nimis durum est, vt Reus se ipsum spoliet bonis suis, & sit suæ pœnæ executor. Contrarium tamen tenuit Corduba in *quæstionario lib 1. q. 36 notat. 2.* dicens facta declaratione teneri hæreticos offerre bona fisco non petenti. Item videtur sentire Vasquez *de legib. disp. 172. cap. 2 num. 11.* dum dicit hoc delinquentes teneri post sententiam omnia detegere; & absolute tenet Castrus Palaus *to. 1. tract. 4. disp. 5. d. puncto. 18. n. 6.* Eam adducens rationem, quia facta condemnatione iam delinquens nullum ius habet in illis bonis confiscatis, sed totum ius trāslatum est ad fiscum; qui propterea ea sibi, vt propria occupat; ergo quamuis fiscus non petat, non potest delinquens ea retinere, & multo minus alienare, aut in proprios vsus consumere; quia hæc est propria actio dominij, & possessionis, à qua iam per sententiam est spoliatus. Neque obinde, inquit Palaus, fit obligari delinquentem ad rem nimis arduam, & difficilem; tū quia declarato delicto, & lata sententia non est nimis acerbū, deferrē delinquentem sua bona fisco: tū quia non est necessariū, vt deferat, sed sufficit, si manifestet bona, quæ habet, vt fiscus possit ea occupare. Quod si facta manifestatione, subdit idem Palaus, fiscus negligēs fuerit in illorū bonorū occupatione; iam tūc censebitur ex voluntate fisci delinquēs possidere; quę voluntas ante manifestionē præsumi nō potest; ita Palaus. Cuius nihilominus fundamentū nō obstat priori sentētiæ cōmuni, quam etiā Reginald. vocat certam, non tam lex ipsa pœnalis sequuta sententia, quam iudex ferens sententiā criminis declaratoriam, vel condemnatoriā ad pœnam transferunt dominium in fiscū, vt ipse possit, si velit bona confiscata capere, dando illi actionem capiendi, non verò obligando Reum condemnatum ad illa ex se tradenda, vel manifestanda; ac proinde dum fiscus non petit, Reus iuste detinet. Quod magis declaratur ratione Caietani loco citato, scilicet, quod reus non tenetur ex lege nisi ad pœnam, & pœna consistit in patiendo, non in agendo (vnde vt dicebam ex Medina, leges pœnales quatenus pœnam imponunt præcipue ad iudices diriguntur, vt ea à transgressoribus exigant) ac proinde secūdum legem absolute damnatus, aut declaratus Reus criminis tenetur quidem pœnam pati, quam lex imponit, non autem eam in se exequi etiam solum manifestando bona. Et certe etiam negari non potest rem valde difficilem esse, quempiam spoliare se suis bonis omnibus, & exequi contra se sententiam pœnæ grauissimæ, etiam si id facere deberet tantum manifestādo bona: quo etiam ad dictum illud Vasquez, quod delinquentes teneantur post sententiam omnia manifestare, Sanchez, & Fagundez *locis citatis* aiunt illum intelligendū si interrogentur. Et quidem, si pœna delicto ipso iure annexa sit pecuniaria, facta condemnatione, seu declarato delicto eam delinquentē non teneri soluere, nisi petatur ab eo, cui est soluenda, tradit etiam idem Palaus *to. 1. tr. 3. disp. 2. p. 4* quia inquit, ita habet praxis, & vsus communis. Qui tamen vsus ita etiam habet in aliis pœnis confiscatis, & priuationis bonorum, vt notat Bonacina.

Ex quibus colligitur, si hæreticus, & quiuis alius criminosus, cuius bona ob crimen ipso facto sunt confiscata post sententiam iudicis condemnatoriam, vel criminis declaratoriā non occultet aliqua bona; nec interrogatus neget, sed negligentia fisci nullo modo petantur, non teneri hæreticū, seu criminosū cōdemnatū illa restituere, aut manifestare; eo quod suū non sit ea tradere; vel manifestare nō interrogatus, aut requisitus. Ita Ioan. Valerus *vbi suprà* Azorius *d. q.* 44. Fagūdez *d. c. 20. n. 16* Sanchez *d. cap. 22. n. 10.* Bannes *relatus* ab eodem Sanchez. Qui addit, vt teneatur tradere, sufficere petitionem eorū bonorū per edictum publicū, vel alio modo factā à fisco: quod etiā Fagundez *d. n 16.* & Palaus *d. p. 18. n* 5 reperunt, & prius dixit Mol. *d disp 66 immediate ante 2. concl.* 54

Addunt aliqui apud Valerum *d. diff. 20. n. 2. versic. Hinc dicit*, à Reo posse licite occultari prædicta bona si sine scādalo id facere possit. Quod idē Valerus dicit esse magnū verbū, & nunquā obliuioni tradēdū, & etiā Azorius, prout eū intelligit Sanch. *n.* 11. videtur sentire, reū condēnatū posse occultare bona, & etiā quēcunque, qui ea possideat fisco illa non repetente, secus si fiscus repetat. Verba illius sunt; *Quando post criminis condemnationem fiscus bona sibi tradenda curat, Reus in foro conscientia compellitur ad ea redenda,* 55

denda, ita vt nihil sibi retinere possit, nihil possit alteri dare: Imò ea bona repetente fisco, quicumque alius ea possideat occultare tuta Conscientia nequit, sed debet in foro conscientiæ fisco reddere. At Ioannes Valerus vbi supra admittit posse à reo occultari bona solum ante sententiam, secus vero post declarationem, seu sententiam super crimen: & post eandem sententiam non posse licite occultari post Arragon, & Bannem sentit etiam Sanchez *dict. numero* 11. eo quod aliud sit occultare bona habendo se mere negatiue, quod est non manifestare, seu non exhibere bona, quod meram negationem importat, & hoc nulla est culpa, dum fiscus non repetit edictis, vel alio modo, quia non impedit ius fisci. Aliud occultare bona positiue, scilicet data opera abscondere. Hoc enim est peccatum, quia impedit ius fisci. Sed forte nec hoc negat Azorius; nec contrarium potest colligi ex præfatis verbis.

56 Quod dictum est de delinquente iam condemnato, idem dicendum de illius hærede, & possessore, apud quos post crimen commissum talia bona delinquentis condemnati peruenerunt, & existunt. Possunt enim illa retinere, dum fiscus ab eis petit per edicta publica, aut alio modo; ita Azorius *dict. q.* 4. Sanchez *dict. cap.* 22. *num.* 12. Molina *loco sup. à n.* 54 *allegato, & disput.* 95. §. *ad* 2. *principale.* Quibus in locis etiam addit eosdem delinquentis condemnati successores vniuersales, vel singulares posse etiam ea bona præscribere, si tanto tempore non petantur, quantum ad ea præscribendum est necessarium, scilicet, si ante petitionem 40. annorum à morte hæretici condemnati ea possederint cum ignorantia, quod fuerint hominis in heresim lapsi, secus si sciuerint esse hominis hæretici; nam tunc fiscus quocunque tempore potest ea ab illis exigere, vt specialiter in fauorem fidei decernitur, cap. 2. *de hæreticis in* 6. ita idem Molina *dict. disput.* 66 *ante secundam conclusionem.* Petente autem fisco per edicta, vel alio modo ante factam legitimam præscriptionem iidem successores tenentur eadem restituere, vt præfati Doctores omnes. Quod intelligendum, si apud eosdem possessores ea bona extent; aut si non extent, recepere mala fide, scilicet conscij hæresis, vel criminis eius, à quo bona receperunt, Quod si bona recepere bona fide illis non extantibus, solum tenentur reddere fisco, quatenus ex eis facti sunt locupletiores; ita Sanchez *num.* 13. aliique Doctores allegati. Et ratio est, quia bona transeunt cum illo onere, & obligatione ad fiscum.

57 Porrò quod *suprà num* 53. ex communi sententia dictum est, delinquentem cuius delicto annexa est priuatio bonorum, vel alia mulcta pecuniaria, & similis per legem ipso facto inposita etiam post setentiam iudicis criminis declaratoriam, vel etiam condemnatoriam ad eandem pœnam, non teneri tradere bona, vel soluere pecuniam, nisi exigatur, vel iudex exequatur sententiam, declaratur, vt procedat quando iudex condemnat ad solam pœnam, vel solum declarat crimen esse commissum, non vero procedat si iudex condemnet Reum etiam ad executionem pœnę, seu in sententia præcipit Reum exequi pœnam, quæ non pertineat ad corporalem læsionem, vt ad tãtam pecuniam soluendam, vel talia bona tradenda; iam enim delinquens iuste condemnatus tenetur sponte obedire, & parere sententiæ, cum præceptum iudicis iuste obliget in conscientia. Ita Couarruuias *de sponsal. p.* 2. *cap.* 6. *dict.* §. 8. *num.* 10. *versic. secundo infertur, & versic. Tertio infertur, &* 1. *var. cap.* 2. *numero* 10. Nauarrus *in man. cap.* 23. *num.* 66. Io. Valerus *dict. diff* 20. *numero* 3. *versic. in foro verbo conscientiæ.* Molina *d. disput.* 95. *fine.* Suarez *de legibus lib.* 5. *cap.* 10. Sanchez *dict. cap.* 22. *numero* 9. Salas *d. disput.* 15. *sect.* 7. *numero* 82. Vasquez *de leg. disput.* 173. *cap.* 3. Reginaldus *d. lib.* 13. *numero* 288. Bonacina *dict.* §. 2. *numero* 31. Castrus Palaus *tom.* 1. *tr* 3. *disput.* 2. *pun.* 4. Sayrus *lib.* 3. *clau. cap.* 9. *num.* 41. & alij à Couarruuia, Nauarro, Valero, & Sanchez *relati*. Addunt tamen Couarruuias *dict. numero* 10. *dict. versic. infertur secundo* & Molina, quod iudices cum reos cõdemnant ad pœnam amissionis bonorum temporalium, non solent dannare eos ad solutionem, sed simpliciter vti condemnatione bonorum omnium, vel partis eorum ea fisco adiudicantes: At vbi fit condemnatio ad rationem alicuius mulctæ pecuniariæ, tunc etiam reum condemnant ad eius solutionem.

58 In pœnis etiam corporis (modo non sint notabiliter læsiuæ, vt sui ipsius occisio, mẽbri mutilatio, & similes) afflictiuis puta verberationis, seu flagellorum (vt mos est apud religiosos, & fit in officio S. Inquisitionis) exilijs, peregrinationis, carceris, & similibus, & quarum natura dictat, vt ad eas condemnatus easdem exequatur, non esse expectandam iudicis coactionem, sed delinquentem ad aliquam ex eiusmodi pœnis damnatum, si ad executionem sit condemnatus in vltima sententia, quam appellatione, vel alio iuris remedio non possit infirmare, teneri illam exequi, est communis Doctorum sententia: ita Couarruuias *d.* §. 8. *num.* 10. *versic. tertio.* Ioannes Valerus *loco citato*, Nauarrus *in comm.* 4. *de reg. num.* 64. Azorius *part.* 1. *lib.* 5 *cap.* 8. *q.* 6. Lessius *lib.* 2 *cap.* 31. *dub.* 5 *num.* 39. Sayrus *dict cap.* 9. *num.* 41 Suarez *d. cap.* 10. Salas *d sect.* 7. *citato n.* 82. Bonacina *d.* §. 2. *n.* 33. Reginaldus *d n.* 288. Palaus *d. pun.* 4. *n.* 4. & alij à Couarruuia, Sala, Sayro, Palao, & Bonacina *relati.* Quæ tamen communis sententia limitatur, quando carcer esset nimis durus, & tristis, exilium ad locum, siue in loco insalubri, peregrinatio, & alia actio pœnalis de se nimis molesta, & difficilis; nam præcepta humana debent esse humana; inhumanum autem videtur obligari quempiam, vt sit minister iudicis ad exequendum contra se ipsum pœnam adeo molestam. Ita Suarez *d. cap.* 10. *n.* 16 Salas *d n.* 82. *& n* 88. Palaus *d. puncto* 4. *n.* 5. & colligitur ex alijs præallegatis. Apud quos omnes videri poterunt cætera de pœnis corporalibus, quas ad eas damnatus à iudice iussus teneatur, vel non teneatur exequi: hic enim non est proprius locus omnia examinandi.

Delinquens, qui ob crimen condemnandus, vel per legem est ipso facto condemnatus ad pœnam boni fortunæ, legitime à iudice interrogatus, negans veritatem, & falso se defendens, an in foro conscientiæ teneatur ad illam, ad quam nisi falso se defenderet, damnandus erat.

59 Id quod restat explicandum, est, an delinquens, cuius delicto ipso iure, seu ipso facto per legem imposita est confiscatio bonorum, vel alia mulcta, seu pœna pecuniaria, si legitime à iudice interrogatus de delicto à se commisso, negat veritatem, aut falsis testibus innocentiam probet, aut futili appellatione subterfugiat, ac proinde non damnetur; & fiscus non occupet bona, nec consequatur mulctam, teneatur restituere fisco bona, vel mulctam, quæ posita sententia erat cõsequuturus. Et idem dubium est, si delicto non sit ipso iure imposita, sed per iudicem delinquenti inferenda. Et simili modo delinquens iniuste negat veritatem, & mediis iniquis impediat, ne à iudice damnetur

Affirmant Sotus *de iustitia lib.* 1. *quæst.* 6. *art.* 9. *versic. vnum hic autem.* Alphonsus de Castro *lib.* 2. *de leg. pœn. cap.* 12. §. *ex his* & Molina *de iustitia tom.* 1. *disput.* 95. §. *duo sunt hoc loco.* Probant, quia cum fiscus per legem

gem pœnam statuentem siue ipso iure, siue per iudicis sententiam incurrendam à delinquente habeat ius ad illam pœnam, seu consequenda bona, vel pecuniam posita sententia iudicis declaratoria criminis, vel condemnatoria ad pœnam, delinquēs inique, & contra ordinē iuris se defendēs, & impediens sententiam, & ne pœna fisco, vel alteri, cui ex lege debita à delinquente est, adiudicetur, iniuste obsistit iuri fisci, vel alterius, cui pœna est applicanda, eamq; impedit obtinere quod sibi debitū est, estq; iniusta causa damni illius, ergo tenetur ad restitutionē iuxta cap. *si culpa, de iniurijs & damn. dat.* quemadmodū etiam qui iniuste vi, fraude, vel mendaciis est causa, vt testator non relinquat legatum alicui, cui volebat relinquere, vel vt Prælatus non conferat beneficium, tenetur ad restitutionem; quia licet nullus habeat ius, vt alter ei relinquat, vel donet, aut beneficium conferat; habet tamen ius, ne ab aliquo vi, faude, vel mendaciis alter volens relinquere vel conferre, impediatur id facere; ac proinde si aliquis illum impedit, tenetur emolumentum, quod ille alius inde sperabat, restituere. Ex quo infert Molina, si fisco vere constaret crimen esse commissum, & Reum falso, & iniuste se defendisse, posse occultam facere compēnsationem, modò scandalum cesset.

60 At his non obstantibus verius, & probabilius negant alij DD. communiter. Ita Nauarrus *in man. cap.* 18. *n.* 49. plures alij à Sanchez *de matr. lib.* 10. *disp.* 8. *n.* 14. & Fagundez *loco max citando relati* & præter illos Sanchez *d. n* 14. *& in sum lib* 2. *cap.* 22. *nu.* 22. *& duob. seqq.* Lessius *lib.* 2. *cap.* 31. *num.* 50. Reginaldus *lib.* 24. *nu.* 145. Azorius *p.* 1. *lib.* 5. *cap* 8. *q.* 5. Vasquez *de leg disp.* 175. *c.* 2. *num.* 13. *&* 14, Bonacina *disput.* 3. *de contractibus quæst.* 8. *part. vlt.* §. 3. *numero* 6. *fine*. Fagundez *in decal. lib* 8. *cap.* 30. *numero* 3. Castrus Palaus *tom.* 1. *tract.* 4. *disput.* 5 *pun.* 18 *num.* 7. Carolus Antonius Thesaurus *de pœn. eccles. part.* 1. *cap.* 30. *versic. Amplia quinto, & alij recentiores.* Ratio est, quia iniuste impediens tūc tenetur restituere, quando peccat contra iustitiam cōmutatiuam in ordine ad illū, cui ipso non impediente erat lucrū deferendum (vt contingit in eo, qui vi, fraude, vel mendaciis impedit legatum alicui relinquendum, vel beneficiū conferendū) At in præsenti casu delinquens inique iudici negans veritatem, vel iniuste se defendens falsis testibus, vel appellans à sententia alioqui iusta, & iniuste obtinens, vt post interpositam appellationem reuocetur, non peccat contra iustitiam commutatiuam in ordine ad illum, cui erat pœna applicanda, nec vllam illi infert iniuriam. Quod ostenditur; quia ex vna parte fiscus, & quiuis alius actor, cui iuxta legem sit adiudicanda pœna delinquenti imposita, non habet directe ius ad pœnam, sed indirecte, & per accidens, scilicet, mediante iudicis sententia, quia legislator legem pœnalem condens, pœnamque indicens per se, & directe solum intendit concedere ius ad vindictam de delinquente sumendam, ad bonum regimen Reipublicæ, aliorumque exemplum, & cautelam; per accidens vero, & quasi mediate, & indirecte concedere ius actori, & fisco ad lucrum illius pœnæ; vt sit veluti præmiū, quo fortius animentur ad delinquentem accusandum, & frænum, quo homines in officio cōtinentur; ex altera vero parte idem fiscus, seu actor non habet ius ad obligandnm eundem delinquentem, vt veritatem fateatur ob eius vtilitatem, nempe vt sibi pœna applicetur, sed ad illam aperiendam tenea-tur propter solam publicam, & legalem iustitiam, quæ ad criminum punitionem tendit, cum iudicium publicum sit per se institutum ad punienda delicta, & mala precauenda in Republica, & non ad ditandos aliquos, seu accusatores ex pœnis impositis; Hoc enim per accidens se habet. Ergo delinquens iniuste se defendens negando veritatem &c. peccat quidem directe aduersus iustitiam publicam, & legalem, & contra ius, quod Respublica habet, vt id crimen puniatur, non vero contra iustitiam commutatiuam in ordine ad pœnam fisco, actori, vel accusatori applicandum. Et consequenter non tenetur illi restituere emolumentum, quod non consequitur ob non sequutam sententiam criminis declaratoriam, vel condemnatoriam ad præfatam pœnam, neque pœnæ amissio non sequuta sententia est damnum, vt notauit Azorius *loco citato*, cum non debeatur à Reo in foro conscientiæ nisi post sententiam iudicis, vt *suprà* latius probatum est.

Ad damna autem ex iniusta defensione sequuta tenetetur idem delinquens, nimirum ad omnes litis expensas tàm in prima, quàm in secunda instantia, seu post appellationem iniustam propositam factas, peccat enim contra iustitiam commutatiuam, quatenus est causa iniusta talium expensarum; proinde ante vllam sententiam tenetur, vt Sanchez, & Fagundez *locis citatis*. 61

Et quia inique se præfatis modis defendens in iudicio peccat mortaliter contra iustitiam publicam, legalem, & punitiuam, cui malitiosum, & iniustum obstaculum ponit, ne ad executionem perueniat, & mala puniantur, tenetur paratus esse veritatem dicere, si iterum legitime interrogetur, & ab iniusta defensione; & iniqua appellatione prosequenda cessare. 62

Prædicto autem modo iniusto impedita delinquente sentētia criminis declaratoria, & condemnatoria nō potest licite fiscus, etsi certo sciat, crimen cōmissum esse, vti occulta compensatione, quæ iuxta DD. communiter (vt latius tradidi *in* 1. *&* 2. *to. var moral.*) non est licita, nisi quando debitum est luce meridiana clarius, quod hic non contingit ob diuersitatem opinionum, dato etiam, quod prima sententia Molinæ, & aliorum esset probabilior. Ita Sanchez *d. cap.* 22. *n.* 24. 63

Addunt Sanchez *n.* 24. & Vasquez *d. c.* 2. *fine*. Quod reus iniuste veritatem negās, & falsis testibus se defendens tenetur restituere, si ageretur in iudicio contra eundem reum ad alicuius contractus rescissionem legibus concessam, vt Indi vltra quantitatem permissam, vel aliàs illiciti, vel gesti à minore, & ob Rei iniustam defensionem actor non recuperaret illud ludi lucrum sibi per sententiam reddendum; aut minor iure suo destitueretur; quia Reus actoris ius in sui vtilitatem institutum iniuste impediret. De que re egi latius in *to.* 2. *var. mor. tit.* 3 *à n.* 198. *ad* 10 1. *ad* ibi dicta recurrat lector. 64

Reis criminis, cui ipso iure est annexa priuatio bonorum, qua ratione ante sententiam iudicis liceat bona alienare titulo gratuito, vel oneroso.

Ex dictis à *n.* 35. hucusque colligitur Reos criminis, cui ipso iure est annexa confiscatio, seu priuatio bonorū ante iudicis sentētiam criminis declaratoriā posse valide alienare bona tam titulo oneroso, vēditione vel permutatione, aut dādo in dotem, &c. quā titulo gratuito, seu lucratiuo, donatione, mutui datione; cū habeāt verum illorū dominiū; vel saltē eorū possessione, vsu, & administratione non priuētur, nisi post declaratoriam criminis. Ita omnes DD. *suprà n.* 55. *&* 39. & præsertim post Syluestrum *V. hæres* 1. *q.* 8. Angelum *v. pœna q.* 3 *allegantes* Archidiaconum, Ioann. Andream, Abbatem Bartholom & alios, Azorius *p.* 1. *lib* 5 *cap.* 7. *q* 7. Molin. *tom.* 1. *d. disput.* 95. Ioannes Valerus *v. pœna d. diff* 20. Farinacius *de hæresi dect. quæst.* 190. *n.* 72. 65

Digitized by Google

n.72. Vasquez *de leg disp.* 71. *cap.* 2. Sanchez *d. disp.* 22. *numero* 50. Suarez *de fide disp.* 21. *sect* 4. *n* 3. Reginaldus *lib.* 13. *n.* 289. Fagundez *in decalog. lib.* 1. *cap.* 20. *n.* 19 Castrius Palaus *to* 1 *tract.* 4. *disp* 5 *puncto* 19. *num* 2. Carolus Antonius Thesaurus *de pœn. eccles. p.* 1. *cap.* 6. *& cap.* 36. & alij Iurisperiti à Sanchez, & Fagundez *allegati.* Non sunt tamen huiusmodi alienationes omninò firmæ, & stabiles; sed possunt à fisco per sententiam iudicis reuocari, & rescindi, ita quod fiscus illa, à quocumque possideantur, sententia recuperat cum omnibus fructibus perceptis à die criminis, ad quem diem retrotrahitur eadem iudicis sententia, vt *suprà nu.* 41. 42. & 45. notaui, & *in to* 2. *moral. var. tit.* 12. *n.* 167. siue quod à die commissi criminis delinquēs amiserit dominium iuxta DD. *suprà n.* 35. *relatos*, siue quia licet retineat dominium ante sententiam iudicis, iuxta DD. *suprà n.* 35. *allegatos*, statim à cōmisso huiusmodi crimine, cui confiscatio bonorum ipso facto annexa est, per legem fisco acquiritur ius, & hypocheca in omnia delinquentis bona; atque adeo cum onere transeunt ad quemcumque quouis titulo possideantur; cui iuri ex tunc acquisito per fiscum nullus contractus postea initus potest obstare; sicut nec cuiusuis hypothecæ onus alicui rei adiectum impeditur per quamcumque alienationem. Et ita etiam præallegati Doctores, & apud eosdem alij.

66 Si tamen titulo oneroso alienaret, peccaret contra iustitiam per se loquendo, quia periculum infert accipientibus amittendi rem, & pretium; si tamen accipientes nullo exponerentur periculo; vel quia crimē esset ita occultū vt non posset in iudicio probari; vel idem delinquens alienans, seu vendens, velit, & possit indemnem seruare emptorem, nullū esset peccatū: sicut etiam non peccaret, si certiorem faceret eundē emptorem de periculo, seu conditione, & defectu rei venditæ; quandoquidem scienti, & consentienti nulla fit iniuria. Ita Couarruuias *de spons. p.* 2. *cap.* 6. *d.* §. 8. *n* 9. Ioannes Valerus *d. diff.* 20. *n.* 3. Farinac. *d. q* 190. *n.* 82. Molina *d. disp.* 75. § *Tertium est.* Vasquez *d. cap.* 2. Suarez *d. sect.* 4. *n.* 4. Sanchez *d. cap.* 22. *n.* 61. Reginaldus *d. nu.* 289. *versic. Tertium est.* Thesaurus *vbi suprà*, & alij à Sanchez *relatis* contra Sayrum *lib.* 3. *Clau. cap.* 9. *nu.* 30. & alios ab eodem *relatos.*

67 Si vero alienaret titulo gratuito, & lucratiuo, vt vltima voluntate, vel inter viuos donando, vel mutuo dando vel etiam locando, licet Sayrus *d. n.* 30. Ioannes Medina, & nonnulli alij à Sanchez *d. cap.* 22. *n* 63. *relati* affirment eum peccare, longe tamen verius est, non peccare, nisi alienauerit in fraudem fisci (quo casu ageretur directe contra ius fisci, & absque iusta causa) vel probabiliter crederet ex repentina repetitione horum bonoum per fiscum, si crimen fuerit detectū, imminere iacturam aliquam donatariis, aut mutuatariis præter acceptorum restitutionem; quod raro admodum contingere posse notant Molina *d. disp.* 95. §. *secundum est*, & Sanchez *d. n.* 63. Ratio autem, cur præfatis duobus casibus exceptis, non peccet, est, quia si crimen nō detegatur, accipiens nihil reddere tenetur; si detegatur, solū tenetur reddere, quod superest ex his, quæ accepit, aut id, in quo factus est ditior. Ita Molina, Sanch. *locis citatis.* Firinacius item, & Thesaurus *locis suprà citatis.* Reginaldus *d. n* 289. *versic. quartum est*, & alij à Sanchez *relati.* Alia de hac materia Confiscationis bonorum videantur apud Præfatos Doctores, præsertim Farinacium *de hæresi d. q.* 190. Molinam *d. disp.* 95. & 96. Sanchez *d. lib.* 2. *summ. à cap.* 26. Reginaldum *lib.* 13. *à n.* 289. Fagundez *in decal d. lib.* 1. *cap.* 19. & *seqq.* & Castrum Palaum *to.* 1. *tr.* 4. *disp.* 5. *per totam.*

SEQVITVR SVMMARIVM

§. I.

Pœna priuationis beneficij, officij, vel dignitatis, aut administrationis ipso iure delinquenti imposita an in foro conscientiæ statim incurratur à delinquente, isque statim teneatur illud dimittere non expectata iudicis sententia. Affirmatiua n. 68. *Negatiua. n.* 69.

An iste delinquens amittat saltem titulum, licet non possessionē beneficij, aut officij Affirmatiua n. 70. *Negatiua n.* 71.

Beneficium, vel officium an sit dimittendum statim, & ante sententiam, si delictum sit notorium. Affirmatiua. n. 72. *Negatiua. n.* 73.

Superiori, qui commisit delictum habens annexam priuationem officij ipso iure, an possit à subditis ante iudicis sententiam negari obedientia, præsertim si delictum sit notorium Affirmatiua n 72. *Negatiua n.* 74.

Quando lex priuat delinquentem ipso iure beneficio, vel officio addendo illa verba absque alia declaratione, vel monitione, an statim, & ante declaratoriam criminis, delinquens amittat titulum, & teneatur dimittere. Affirmatiua. n. 75 *Negatiua n.* 76.

Lata sententia criminis declaratoria delinquens potest retinere beneficium, donec iudex exequatur. n. 77.

Idem etiam si ob falsas defensiones à iudice absolutus fuit num. 78.

Reus criminis irrogantis ipso facto priuationem beneficij facit fructus suos, & tuta conscientia retinet, donec beneficio priuetur. n. 79.

Post sententiam priuatur beneficio, & fructibus à die commissi criminis perceptis, quos iudice exequente, vel præcipiente tenetur restituere n. 80.

Quid si veniat priuandus beneficio per sententiam iudicis, quos fructus præceptos tunc post sententiam teneatur restituere. ibidem.

An possit lata sententia retinere aliquid pro compensatione seruitutis, & laborum ecclesiæ ante sententiam exhibitorum. n 81.

Beneficiarius reus criminis habentis ipso iure annexam beneficij priuationem an possit ante declarationem resignare valide beneficium. n. 82.

Illud beneficium ante declaratoriam an possit valide impetrari, & delinquente non vocato. n. 83.

Intellectus ad cap. licet Episcopus, de præbendis. ibid.

Reus criminis habentis ipso iure annexam priuationem pensionis Ecclesiasticæ, an ante declaratoriam in foro conscientiæ illam incurrat n 84.

Priuatio Collegij, & eiusdem Collegij priuilegiorū, & bonorū per Collegij statutum ipso facto imposita Collegæ tale delictum committenti an in foro conscientiæ incurratur ante declaratoriam. Affirmatiua n. 85. *Negatiua. n.* 86.

Pœna priuationis fructuum percipiendorum ex beneficiis, vel pensionibus ecclesiasticis ipso facto imposita delinquenti an in foro conscientiæ incurratur ante declaratoriam criminis. num. 87.

Clerici cōcubinarij, de quibus in Trid. s. 25. c. 14. de reform. *an ipso facto in foro conscientiæ incurrant priuationem fructuum beneficiorum suorum ante sententiam. ibid.*

Quandonam pœna priuationis bonorum, beneficiorum, officiorum, vel fructuum beneficij in foro conscientiæ incurratur ante iudicis sententiam, & ex quibus verbis legis id colligatur. n. 88. *ad* 111.

Incurritur ante sententiam si lex dicat delinquentem teneri in conscientia dimittere bona, vel beneficium, vel restituere fructus. n. 88.

Habens beneficium curatum non residens, an in foro conscientiæ amittat fructus beneficij ante sententiam. n. 89.

Beneficiarij omittentes horas canonicas, an fructus beneficiorum restituere teneantur ante sententiam. n. 90.

Prouisi

Digitized by Google

Prouisi de beneficiis cum cura animarum ob omissam fidei publicam professionem an ad beneficiorum fructus restituendos in conscientia teneatur ante iudicis sententiam. numero 91. & 92.

Episcopi, & alij Prælati à sede Apostolica ad Ecclesiarum, & Monasteriorum regimina promoti absque literis Apostolicis ecclesiarum administrationem accipientes; vel fidelitatis iuramentum non præstantes; vel accepto pallio à S. Pontifice sine literis traditionis discedentes. an amittant fructus beneficium; & ecclesiis sint ipso facto priuati ante iudicis sententiam. n. 93. & 94.

Pœna priuationis fructuum in cap. generali de elect. in 6. *statuta contra Clericos non se opponentes præsumentibus ecclesiarum, seu piorum locorum vacantia bona occupare, non incurritur ante iudicis sententiam. n. 94.*

Adepti Episcopatum intra tres, vel sex menses negligentes suscipere consecrationem, an ante iudicis sententiam amittant fructus, si sint Episcopatu priuati. n. 95. & 96.

Verba legis pœnalis, non absoluatur, non possit absolui nisi prius soluat, restituat, *vel nisi dimittat beneficium, an importent obligationem in foro conscientiæ ante iudicis sententiam. n. 97. & seqq.*

Examinatores Synodales aliquid accipientes occasione examinis, & ipsi dantes an ante iudicis sententiam incurrant in foro conscientiæ inhabilitatem ad beneficia, & teneantur obtenta dimittere. n. 98. & 99.

Accipientes & dantes pro iustitia, vel gratia obtinenda in Curia Romana an ad dati, & accepti restitutionem teneantur in foro conscientiæ, ante omnem Iudicis sententiam. num. 100.

Obtinentes beneficium parochiale culpabiliter non suscipientes sacerdotium intra annum iuxta cap. licet canon, de elect. *in 6. an in foro conscientiæ sint priuati beneficio ante criminis declaratoriam. n. 101. & 102.*

Verba, ipso facto vacare censeatur, *an importent amissionem beneficij in foro conscientiæ ante sententiam, ita quod delinquens teneatur statim renunciare beneficium, si fieri possit absque infamia, & scandalo. n. 103. & 104.*

Verba, ex tum sit beneficio, *vel* officio priuatus, *vel* beneficium vacet, *vel* soluere teneatur *an importent obligationem in conscientia ante sententiam. n. 105.*

Verba, statim possit alteri libere conferri, *an importent obligationem dimittendi beneficium ante sententiam. numero* 106. 109.

Occidentes alios per assassinos, an ipso facto, & ante sententiam amittant beneficia. n. 106.

Quid de accipiente possessionem secundi beneficij incompatibilis cum primo. n. 107.

Quid de Parocho in parochiali non residente iuxta ius antiquum, & iuxta Trid. n. 108.

Quid de committente Simoniam confidentialem, an ante sententiam in foro conscientiæ incurrat priuationem beneficij, illudque teneatur dimittere n. 110. & 111.

Pœna conuentionalis à contrahentibus imposita iniustè resilienti à contractu, vel non soluenti debitum tali tempore an in foro conscientiæ debeatur ante iudicis sententiam. n. 113. ad. 117.

Debitor huius pœnæ conuentionalis an possit illam præscribere. num. 117.

Cum quis cadit in commissum sciente domino, & non petente, videtur commissum remitti. n. 115.

Hæres potest legatum præscribere triginta annis. ibidem

Pœna à testatore imposita contrauenientibus suæ voluntati per contrauentionem incurritur in foro conscientiæ ante iudicis sententiam. n. 118.

Alia summaria vide post. n. 118.

Qui commisit crimen, vel delictum, propter quod lege ita statuente incurrit ipso iure pœnam priuationis beneficiorum, & officij an in foro conscientiæ statim illud amittat, & teneatur dimittere etiam ante sententiam declaratoriam.

Dubium secundũ, An pœna priuationis beneficij, dignitatis, & officij publici Ecclesiastici, quod quis possidet ipso facto, seu ipso iure per legem canonicã, seu ecclesiasticã crimini, seu delicto annexã, seu impositam à delinquente incurratur in foro cõscientię, ita vt statim amittat titulũ, & teneatur in conscientia illud beneficium, vel officiũ dimittere, etiam ante sententiam criminis declaratoriam. Ipso facto autem censetur talis pœna imposita, si lex dicat; *ipso facto, ipso iure, eo ipso, prorsus, statim, ex tunc amittant* &c. aut vacet, aut aliis æquiualentibus verbis, de quibus late egi in *tom. 3. mor. var. tit. 5.*

Multorum sententia affirmat. Ita Doctores *relati suprà n. 31.* & alij, quos Gomez, Sayr. Azorius, & Sanchez *locis eodem n. 31. citatis* allegant: Et in terminis Nauarr. *in man. cap. 23. n. 67. initio;* Sayr. *l. 3. clau. c. 9. n. 35.* Perez *lib. 2. ordinat. t. 9. l. vlt. in fine.* Garzias *de benef. p. 11. c. 10. n. 18. 19. 20. & seq.* & apud eundem Abb. Felin. Flam, Parisius, & Lorca, & apud Sayrum Sotbus. Probatur hæc sententia; quia licet pœna latæ sententiæ ex ipso iure cõmissa priuans bonorum priuatorum dominio non obliget in cõscientia ante declaratoriam, imò etiam executoriam, vt suprà late ostensum est; nihilominus in bonis cõmunibus, & iuris publici, qualia sũt beneficia ecclesiastica, Dignitates, Prælaturæ, & officia publica quæcunque Dignitates, & Prælaturæ, quę magis pendent à publica potestate, lex ita potest priuare, & obligare in conscientia delinquentem ad illa dimittenda ante sentẽtiam (cum enim illa particulariter dependeant à lege, Ecclesia, seu Republica, vel Principe, à quibus conferuntur, possunt ab eis dari, vel auferri, vt placuerit maximè ex causa) & ita censetur obligare per illa verba priuationis directæ, *ipso facto*, seu *ipso iure*, vt patet ex ipsa significatione, & vi verborum, & subiecta materia; & si aliquando dictis verbis addit lex etiam nulla expectata iudicis declaratione, id fit ad maiorem declarationem, & abundantiam inquit Garzias *numero* 22. qui plura ad hanc sententiam confirmandum numeris sequentibus adducit. Hinc Sayrus cum Sotbo ait, quod commissa pœna priuationis officiorum ob crimen patratum tenetur delinquens, vel dispensationem, seu rehabilitatem procurare cum omni diligẽtia, & solicitudine, vel dimittere officium seu renunciare, si tamen possit renuntiare sine manifestatione proprij criminis, aliàs enim non teneretur cum sui infamia dimittere iuxta communem Theologorum. 68

At sentẽtia verior, & communis negat, scilicet, delinquentem teneri in conscientia vltro dimittere beneficium, vel officium ante declaratoriam criminis; asserẽs eundem delinquentem retinere possessionẽ, & administrationem beneficij, aut officij; imò etiam titulum, licet infirmum, & diminutum, donec lata fuerit sententia criminis declaratoria, nisi præter illa verba *ipso facto*, vel *ipso iure*, aliis verbis in lege additis, vel alia ratione aperte, & manifeste constet aliam fuisse legislatoris mentem. Ita Innocentius, Ancharanus, Dominicus, Compostellanus, Alcianus, Baldus, Cagnolus, Iulius Clarus, Hieronymus Gabriel à Farinacio, Sanchez, & Fagundez *locis infrà allegatis relati.* Doctores à me relati *suprà numero 32. & to. 3. var. mor. tit. 6 numero 564* 69

& tit.11. numero 33. alij innumeri, quos late cumulat Garzias d. cap. 10. numero 8. & 9. Farinacius de haeresi quaest. 189. §. 6. numero 80. & ex Dotoribus suprà n. 27. relatis Nauarrus sibi contrarius de com. de datis & promissis notab. 31. Graffius decis. aur. p. 1. lib. 2. cap. 11. Couarruuias d. §. 8. num. 8. & duob. seqq. Molina de iustitia disp. 96. Azorius d. lib. 5 cap. 8. quaest. 3. Sanchez de matr. lib. 9. disp. 30. & lib. 3. disp. 22. numero 56. & in sum. lib. 2. cap. 26. num. 7. & cap. 39. num. 39. & lib. 6. cap. 15. num. 65. & lib. 2. opusc. moral. cap. 2. dub. 23. num. 3. Belleius d. §. Lessius dict. cap. 29. numero 63. Ioannes Valerius v. pœna dicta diff. 20. Samuellius de elect. can. tractat. 2. disp. 7. controuersia 3. numero 20. & 22. Layman dict. cap. 14. num. 6. Suarez, de legib. d. lib. 5 cap. 8. n. 4. & 9. Salas d. disp. 15. sect. numero 49. Vasquez de leg. disp. 174. cap. Villalobos d. tractat. 2. diff. 26. numero 4. Bonacina d. §. numero 11. Reginaldus d. lib. 13. numero 284. Fagundez in decalog. lib. 8. cap. 29. numero 8. & 9. Filiucius tom. 1. tractat. 21. cap. 7. num. 126. & tom 2. tract. 21. cap. vlt. d. num. 423. & 424 & tract. 40. cap. 6. num. 159. Lezana tom. 1. cap. 10. numero 30. & tom. 3. v. pœna. numero 8. Peyrinis de subdito tom. 1. quaest. 2. cap. 2. §. 21. concl. 3. & tom. 1. priuil. in constit 6. Iulij 2. numero 19. Portel. in dub. reg. v. lex num. 6. Castrus Palaus d. p. 2. numero 3. & 5. Diana p. 2. tract. 17. resolut. 67. & Carolus Antonius Thesaurus de pœn. Eccles. d. p. 1. cap. 24. & 30. & pro huius sententiæ confirmatione faciunt tradita suprà numero 32. 36. 40. & 41. Probatur ergo; quia hæc pœna ad sui executionem exigit aliquam hominis actionem positiuam, ergo non habet locum in foro conscientiæ nisi sequuta sententia saltem criminis declaratoria iuxta tradita numeris citatis. Confirmatur, quia, vt quis re, quam possidet priuetur in pœnam criminis, oportet, vt sententia aliqua præcedat, cum natura abhorreat, vt idem sit agens & patiens; ac proinde lex humana videretur nimis acerba, & supra humanas vires, si cogeret ad exequendam in se pœnam valde grauem; Quare non censetur obligare cum tanto rigore saltem nisi exprimat, vt in conscientia ante omnem declaratoriam quis teneatur dimittere ius, quod habet, & rem, quam possidet ante omnem iudicis sententiam criminis declaratoriam: Neque ideo verba illa legis, quod delinquens ipso iure beneficium, vel officium amittat, sunt superflua, & carent effectu; nam vt suprà n. 31. 45. & 49. notatum est, efficiunt, vt statim post sententiam criminis declaratoriam pœna incurratur, & non requiratur sententia condemnatoria pœnæ. Item illa verba ipso iure, seu ipso facto amittant, operantur sicut in casu confiscationis, vt sequuta sententia criminis declaratoria retrotrahatur illius effectus ad diem comissi criminis; ita vt rescindantur & ipso iure annullentur beneficia post crimen facta, rescindantur omnia acta ipso iure dicti beneficij, vel officij tanquam ex priuata auctoritate (nam quæ ex publica potestate iurisdictionis scilicet actu gesta sunt, quamdiu delictum mansit occultum valent, nec cassant per declaratoriam subsequutam; nam ad valorem actuum publica potestate gestorum tàm in foro externo, quam interno sufficit beneficij, seu officij possessio, & titulus coloratus iuxta Doctorum communem, & l. Barbatius ff. de off. Præsid. de quo latè egi in tract. de tripl. iubil. priuilegio) Item repetuntur omnes fructus beneficij à die commissi criminis percepti. Quæ omnia non haberent locum, si beneficij, seu officij amissio, seu priuatio non esset imposita ipso facto, sed per iudicis sententiam esset imponenda.

70 Dixi verò in propositione huius communis sententiæ, imo etiam titulum, quia etsi cum lex dicit, ipso iure amittatur, vel vacat beneficium, aut officium, delinquentes ante sententiam criminis declaratoriam retineant quidem beneficij, vel officij possessionem & administrationem propter tradita numero præcedenti. At verò amittere statim ac delinquit titulum ipsum vt non sit amplius dominus beneficij, tradunt Lessius d. cap. 27. num. 64. Azorius d. q. 3. Filiucius d. n. 159. Sanchez d. disp. 22. num. 56. & d. cap. 26. num. 7. Suarez de censuris disp. 43. sect. 1. num. 1. quatenus dicit hæreticum amittere beneficia ante sententiam criminis declaratoriam, & pro hac eadem sententia videntur allegari posse alij Doctores suprà numero 35. relati, asserentes reum criminis læsæ maiestatis Diuinæ, vel humanæ, cuius bona ipso iure confiscantur, amittere ante sententiam dominium bonorum: & retinere solam possessionem, & administrationem. Hanc enim vim, vt statim delinquens amittat titulum ipsum, videntur habere illa verba, ipso iure, seu ipso facto, beneficium vacet, vel amittatur.

Nihilominùs longe probabilius est, delinquentem retinere etiam titulum ipsum, & remanere Dominum beneficij, donec sequatur sententia criminis declaratoria; & ita sentiunt Nauarrus vbi suprà d. n. 8. Ioannes Valerus d. diff. 10 num. 2. & 9. Salas d. sect. 3. numero 47. versic petes Molina d. disp. 96. Vasquez vbi suprà & disp. 172. numero 10. Layman, Fagundez, & Palaus locis citatis, Carolus Antonius Thesaurus locis citatis, & idem sentit Sanchez dict. lib. 2. sum. cap. 26. n. 32. & d. lib. 6. cap. 15. numero 65. Et videtur ita sentire etiam d. dub. 23. & ita sentiunt etiam alij, quos ad id refert Garzias d. cap. 10. n. 8. & 10. Et probatur ex dictis suprà numero 4. & duobus sequentibus Etenim primo priuatio, seu amissio tituli ipso facto per legem imposita, est pœna legalis, quæ non habet locum in foro conscientiæ ante sententiam saltem criminis declaratoriam, vt suprà numero 44. dictum est; & maximè quia licet talis priuatio tituli, & dominij beneficij sit priuatiua, quæ secundum se non egeat actione seu executione, quia tamen ad illam consequi videtur beneficium. vel officium esse resignandum superiori, seu dimittendum, executioni mandari non potest absque aliqua actione, & ita non incurritur ante omnem sententiam declaratoriam. Secundò quia delinquens potest eodem modo vti beneficio, siue de eo disponere sicut antea, & aliud tolli, vt suprà numero 41. notatum est. Tertiò quia absque amissione ipsius tituli ante sententiam iudicis vis significationis illorum verborum, ipso iure, seu ipso facto, beneficiū vacet, seu vacare censeatur, vel amittatur, rectè saluatur per hoc quod non requiratur sententia condemnatoria, aut declaratoria, pœnæ sed tantum declaratoria criminis; & quod beneficium, seu officium maneat quasi confiscatum; quæ quasi confiscatio consistit in illa retrotractione sententiæ ad diem commissi criminis num. 69. fine explicata, & hoc est titulum seu dominium remanere infirmum, & diminutum, quia reuocabile cum omnibus suis effectibus (qui non sint actus potestatis publicæ & iurisdictionis) à die commissi criminis per iudicis sententiam. Quod non contingit, quando pœna priuationis beneficij officij publici non est latæ sententiæ, sed ferendæ per iudicem, quæ debet esse condemnatoria pœnæ & non retrotrahitur ad diem criminis commissi, sed effectum sortitur solum à die eiusdem sententiæ per iudicem prolatæ, vt ostensum est suprà num. 45. & tom. 2. var. mor. tit. 12. num. 175. & 176. Et propter hæc dici potest delinquentem secundum quid amittere titulum beneficij, seu officij; & si hac ratione, & propter prædicta Doctores prioris sententiæ solum volunt titulum ipsum statim amitti à delinquente: quæstio erit de nomine; & forte ita loquuti sunt plures ex eisdem. 71

72 Cæterum siue etiam titulus ipse non amittatur, siue amittatur, & retinetur à delinquenti possessio, & administratio

administratio, nec tenetur dimittere beneficiū aut officiū ante iudicis sētentiam, vt præfata communis sententia *n.49* cōprobata tenet; licet eadē sētētia limitetur ab aliquibus, vt nō procedat quādo delictū est notorium. Ita Doctores *citati suprà num. 47. initio*, Carolus Antonius Thesaurus *de pœn. eccles. p.1. c.7. versic. sed tertia sententia, & cap. 28. versic. media tamen sententia*; id indicat Sanchez *d. disp. 22. citato num. 56.* & pro hac eadem sententia stare videntur Doctores, quos refert, & sequitur Farinacius *de hæresi d. q. 189. num. 66.* asserentes ab hæretico ante sententiam iudicis declaratoriam criminis amitti ius superioritatis; & erga eum obligationes fidelitatis, & quascumque alias extingui, si hæresis sit notoria, vel etiam si sit occulta, possit probari, & fuerit probata etiam sine sententia. Quare cum crimen est notorium iuxta præfatos Doctores (vt notat Thesaurus *d. versic. sed tertia sententia*) subditi possunt superiori reo criminis habentis annexam priuationem officij, & Prælaturæ seu superioritatis ipso facto incurrendam denegare iura & obedientiam, & similiter quando crimen est occultum, & probari potest, & ipse subditus excipiens, & denegans iura id fecerit cum intentione recurrendi, & probandi coram iudice competente; quamuis si velint, possint reddere vsque ad declaratoriam, secus post declaratoriam, nisi quando ob nimiam potentiam superioris cogerentur non in contemptum clauium ecclesiæ, ita alios allegantes Farinacius *dict. numero 66.* & Thesaurus *dict. versic. sed tertia sententia.*

73 Nihilominus asserendū est eandem sententiam habere locum etiam, quando delictum esset notorium, ita vt nec tunc habens beneficium, vel officium reus criminis, quod irrogat priuationem beneficij, vel officij ipso facto non teneatur illud dimittere ante sententiam, sed retinet adhuc titulum, & dominium beneficij, vel illius possessionem, & administrationem tuta conscientia, dum non datur sententia criminis declaratoria. Ita Ioannes Valerus *d. diff. 20. n. 4. versic. licet, & num. 6.* allegans etiam Rodriquez *in explicatione* Bullæ Cruc. *in fine, circa Motum proprium prohibentem ingressum mulierum in monasteria nu. 31. concl. 5.* & Innocentium *in cap. Qualiter 2. n. 10. fine, de Accusat.* Graff. *decis. aur. p. 1. cap. 11. num. 26.* Ita oportet sentiant Doctores *relati suprà num. 47.* asserentes reum criminis habentis annexam ipso facto confiscationem bonorum, non amittere bonorum dominium, nec teneri illi tradere fisco, licet crimen sit notorium, dum non fertur sententia criminis declaratoria. Ita etiam sentiunt alij Doctores *suprà num. 69.* allegati, dum indistincte & absolute dicunt delinquentem non teneri in conscientia dimittere beneficium, aut officium ante iudicis sententiam declaratoriam. Faciunt etiam Innocentius, Hostiensis, Ioannes Andreas, Io. de Anania, Felinus, & Zabarella *in cap. finali. verbo, manifeste, relati* à Farinacio *d. q. 189. n. 64.* & Sanchez *d. cap. 24. num. 8.* indistincte, & absolute affirmantes requiri declaratoriam, vt obligationes tam fidelitatis, quam aliæ quæcunque factæ ad fauorem hæretici extinguantur, & maneant liberi qui eas contraxerunt, seu fecerunt. Probatur ex traditis *suprà d. n. 47.* scilicet, quia sententia declaratoria non requiritur solum, vt constet de crimine, sed etiam, vt per iudicem tanquam per causam paticularem pœna legis vniuersalis suum sortiatur effectum; & quia iura imponentia priuationem beneficiorum, vel officiorum generaliter, & indistincte loquantur, & ita æque de delictis publicis, & occultis; & consequenter si non obligant secretum delinquentem ad dimittendum beneficium, vel officium; neque delinquentem, cuius crimen est notorium. Confirmatur, quia nec post sententiam criminis declaratoriam ante executionem tenetur dimittere, vt infra probatur.

74 Et ex his Ioannes Valerus ait inferri Priorem incidentem in aliquem casum absolutionis, seu priuationis ipso facto prioratus, etiamsi palam constet de crimine, non incurrere dictam pœnam, donec per superiorem declaretur, & consequenter tuta conscientia manere in eo, nec licere subditis illum expellere ab administratione, & post Valerum idem notant Diana *p. 2. tract. 17. resolut. 67. fine* & Samuellius *d. controuersia 3. n. 12. versic. superiorem alicuius.* Quod est valde notādum à Religiosis, qui sæpe simili prætextu conantur subtrahere obedientiam suis superioribus delinquentibus propria authoritate, & ante omnem sententiam contra Superiorem latam. Confirmat illationem Valerus arg. *cap. porrò de diuortiis*, & ita in terminis docere Innocentium *vbi suprà*, & ita fuisse declaratum per FF. de Obseruant. teste Rodriquez *loco citato.* 75 Licet etiam plures limitent, eandem sententiam non procedere quando lex ipso facto priuans delinquentem beneficio, vel officio obtento dicat, *amittant*, vel *priuati sint*, vel *vacet beneficium ipso facto absque alia declaratione*, vel *vlla alia monitione*; vt decernitur in *extrauaganti Ambitiosæ*, contra Clericos beneficiatos, & Prælatos inferiores Episcopis bona ecclesiastica alienantes non seruata forma dictæ *extrauag.* & in *constitutione Sixti V. de habitu, & tonsura*, contra clericos obtinentes beneficia non deferentes habitum clericalem, & tonsuram elapso termino eis præfixo. Et in *c. licet, in can. de elect. in 6.* vbi beneficium parochiale obtinens, si infra annum ad sacerdotium non promoueatur, ipso iure absque alia monitione priuatus beneficio; & in Conc. Lat. *sess. 5. sub Iulio*, vbi contra Cardinales Simoniacos in electione Papę fertur pœna priuationis beneficiorum sub hac forma *eo ipso absque alia declaratione priuatus existat.* Et in *motu proprio Pij V. contra Regulares* admittentes intra claustra mulieres, ibi: *sine alia declaratione.* Quia per illa verba absque alia declaratione videtur S. Pontifex satis explicare, esse suæ mentis, vt pœna incurratur ante omnem iudicis sententiam, & alioqui eadem verba *ipso facto*, addit, essent superflua, & sine effectu. Ita Rodriquez *loco suprà num. 71. citato*, Molina *de iustitia to. 1. d. disp. 96. versic. quod attinet.* Sylvester, Corduba Azorius, Saytus, Suarez, Bonacina, *locis suprà nu. 50. relatis*, Lessius *lib. 2. cap. 29 num. 61.* Fagundez *d. cap. 29. num. 22.* & alij à Garzia *de benefic. p. 11. cap. 10. n. 43.* & Sanchez *lib. 2. sum cap. 22. num. 19 relati.*

76 Attamen eandem communem etiam tunc procedere, & eo pariter casu non teneri delinquentem dimittere beneficium, vel officium ante sententiam iudicis, tenendum est Et ita asserunt Couarruuias, Nauarrus, Ioannes Valerus, Henriquez, Lessius, Sanchez *locis suprà num. 51. relatis*, idem Sanchez *citato lib. 2. opusc. moral cap. 2. dub. 24. num. 2* Salas *disp. 15. de legib numero 46.* Vasquez *de leg. disp. 178 cap. 4 num. 25.* Pelaus *tom 1. tract. 3. disput. 2. pun 3. § 2. num. 10.* Zerula, Vega, Quaranta, Prosper de Augustino *relati*, Garzia *dict. cap. 10. num. 14.* alij ab eodem Garzia *num. 32. & 33. relati*; & Lezana, Peyrinis, ac Diana *locis suprà numero 59. citatis* Mexia relatus à Sanchez *dict. dub. 24. & alij* quos ego allego *tom. 3. mor. var. tit 6. num. 564.* loquentes in terminis *dicta Extrauag. Ambitiosæ.* Probatur ex traditis suprà *n. 51.* scilicet, quia illa verba rectè possunt explicari, quod nulla requiratur sententia declaratoria pœnæ, bene tamen criminis; & quia non est omnino certum, cum pœna ipso facto incurrenda imposita est à lege, non requiri condemnatoriam, & declaratoriam pœnæ. Et quia lex potuit excludere expresse sententiam pœnæ declaratoriam ad maiorē claritatem, & firmitatem. Denique ita consuetudine receptū est, vt tradunt præfati DD.

Digitized by Google

77 Quin (quo magis extensio communis conclusionis *numero praecedenti & n.73.* posita confirmatur) neque etiam lata sententia declaratoria criminis, & etiam pœnæ tenetur delinquens dimittere, statim beneficium, aut officium, sed potest retinere, donec iudex exequatur, seu illi præcipiat, vt dimittat; ita in his terminis, Sanchez *d. dub. 24. num. 2.* Thesaurus *dict. cap. 28. q. 3.* & faciunt omnes Doctores *suprà num. 53. relati*, & alij relati à Garzia *d. cap. 10. num. 16.* Asserentes hæreticum etiam post sententiam latam non teneri statim illam exequi, & se spoliare bonis tradendo illa fisco, sed posse expectare iudicis executionem; idque confirmant tradita eodem *num. 53.* Et præsertim facit illa ratio, quod, cum pœna consistat in passione, non tenetur quis ipsam sibi inferre, sed sat est, si iudici exequenti pareat; & nimis durum est, vt Reus se ipsum spoliet bonis suis, sitque suæ pœnæ executor, vt *citato numero 55.* notatum est.

Et quamuis aliqui ex allegatis pro communi sententia velint in conscientia amitti beneficium, si lex dicat *ipso iure vacet*, hoc tamen etiam non est admittendum, vt probant tradita *infrà numero 183. & 140.*

78 Insuper eadem communis sententia suprà *num. 69.* posita, & approbata procedit etiamsi delinquens delatus esset ad forum externum; & legitimè interrogatus à iudice veritatem negasset, & absolutus esset ob eius inficiationem; vel si condemnatus iniuste appellasset, & à iudice secundæ instantiæ absolutus esset; ita procul dubio Doctores suprà *n. 60.* relati & confirmatur ex ibidem traditis.

Habens beneficium reus criminis irrogantis ipso facto beneficij priuationem facit fructus suos, & tuta conscientia retinet donec beneficio priuetur, post vero sententiam declaratoriam, & executionem iudicis tenetur restituere fructus perceptos à die commissi criminis. Et quid si veniat priuandus beneficio per sententiam iudicis.

Ex dictis inferuntur sequentia corollaria.

79 Primo infertur, beneficiarium committentem crimen, quod irrogat priuationem beneficij ipso facto, tuta conscientia percipere, & retinere fructus beneficij vti suos ante declaratoriam, & dum non priuatur beneficio, cum, vt dictum est, non amittat titulum ante declaratoriam, & ita facit fructus suos: ita in terminis Ioannes Valerus *v. pœna d. diff. 20. n. 6. versic. secundo infertur.* Sanchez *lib. 2. sum. cap. 26. n. 10.* Fagundez *in decalog. lib. 8. d. cap. 29. num. 8.* Carolus Antonius Thesaurus de *pœn. eccles. p. 1. cap. 30. versic. Amplia secundò.* Et idem oportet sentiant Doctores *num. 11. relati.* Contrarium, & etiam ante declaratoriam talem beneficiarium delinquentem non facere fructus suos, & teneri illos restituere tenet Azorius *p. 1. lib. 5. cap. 8. citata q. 3.* quod tenuisse etiam Ludouicum Gomez *cap. 1. num. 9. de rescriptis*, testatur Sanchez *d. num. 10.* Motus est Azorius, quod licet sit possessor bonæ fidei etiam commisso delicto, tamen statim amittit titulum, fructus autem sine titulo non acquiruntur, & sicut hoc locum habet cum initio titulus non acquiritur, ità cum ob crimen titulus amittitur. Sed iam probatum est, non amittere titulum ante declaratoriam; verum dato etiam quod statim amiserit titulum Sanchez *d. num. 10. asserit*, cum ante declaratoriam retineat iustè possessionem, adhuc etiam facere fructus suos, & illos non teneri restituere, nisi post declaratoriam, dicitque non esse simile, quando initio titulus fuit nullus; quia tunc nec titulus, nec possessio iuuant tanquam minus legitimam; at quando postea titulus ob crimen amittitur, manet legitima possessio, ac iustè retenta vsque ad sententiam; quæ sufficit ad fructus acquirendos; sicut quando ab initio non acquiritur dominium alicuius rei, est statim restituenda, at quando semel acquisitum deperditur per hæresim, aut aliud crimen, legitimæ possessionis retentio vsque ad sententiam excusat à restitutione. Lata igitur sententia declaratoria reus criminis habentis ipso iure annexam beneficij priuationem; non solum priuatur beneficio, sed etiam fructibus à die commissi criminis perceptis, quos propterea iudice exequente, vel præcipiente tenetur restituere, vt dictum est *suprà numero 69. fine*, & tradunt Couarruuias, Molina *locis eodem num. 69. citatis*, Sanchez *d. num. 10.* Thesaurus *vbi suprà*, & alij etiam Doctores *alij relati ab eodem* Sanchez, *præsertim* Diaz *in praxi crim. cap. 134. numero 5. fine in nouissima editione.* Quod non euincit quando beneficiarius delinquens non est à lege ipso iure beneficio priuatus, sed priuandus venit per iudicis sententiam à die criminis commissi perceptos; sed tantum post sententiam perceptos extantes, vel non extantes, vt tradunt Felinus *in d. cap. de quarto, de præscriptionibus*, Cardinalis, & Corneus *allegati* à Diaz, & colligitur ex Couarruuia, Molina, Sanchez *locis citatis*, & fere ex omnibus aliis Doctoribus *d. num. 69. relatis* Quamuis idem Diaz *d. cap. 134. citato num. 55.* & Ioannes Valerus *d. diff. 29. n. 7.* post Paulum de Castro, Burgos de Paz, Clarum, Flaminium, Parisium, & plures alios ab eodem Diaz ad id relatos teneant (dicentes esse communem opinionem) etiam quando beneficiarius delinquens non est ipso iure priuatus sed venit priuandus, seu priuari potest beneficio per iudicis sententiam, posse per iudicem condemnari ad restituendum fructus à die commissi delicti perceptos, vel quos percipere potuit siue extent; siue consumpti sint, siue effectus sit locupletior, siue non, & facta dicta condemnatione teneri prædictos omnes fructus restituere; eo quod (inquit Valerus) licet reus hoc casu non sit beneficio priuatus ipso iure, sed per sententiam debeat priuari; & sic habere interim ius in beneficio, quia tamen fiscus quæsitum à die commissi criminis contra eum, vt possit eum priuari facere videtur esse in mala fide; & debet condemnari ad restitutionem fructuum à die commissi criminis perceptorum, & percipiendorum, & tam extantium quam consumptorum, quod si non fuerit condemnatus expresse ad illos fructus restituendos, tunc, ait Valerus, non tenetur illos in conscientia restituere.

At hæc sententia nullo modo placet, nec videtur admittenda, quia iuxta eam nulla esset differentia inter committentem crimen habens ipso iure annexam priuationem beneficij, & inter eum, qui veniat priuandus per sententiam, quantum ad restitutionem fructuum, quod est contra Glossã *in Auth. de incest. nupt. §. 1. coll. 2. v. imminere fine*; & videtur etiam contra alios Doctores communiter, asserentes, quando pœna priuationis bonorum est imposita delinquenti ipso iure habere locum retrotractionem sententiæ, ad diem crimininis, non verò quando pœna non est latæ sententiæ, sed per iudicem ferendæ. Quo etiam casu delinquens est bona fide, non in mala saltem donec iudicium contra ipsum super crimine commisso non inchoëtur. 80

Aduertit autem Sanchez *d. cap. 26. num. 11.* & post eum Thesaurus *loco citato*, quod beneficiarius præfatus delinquens post latam sententiam criminis declaratoriam poterit retinere aliquid pro compensatione seruitutis, & laborum Ecclesiæ ante sententiam exhibitorum, nisi in pœnam iniquæ admini- 81

strationis

Digitized by Google

strationis illis priuaretur in sententia, & nisi esset priuatus beneficio ob hæresin, quia vniuersa bona hæretici publicantur, inter quæ computantur fructus illi ministerio debiti. Et etiam Diaz, & Valerus retéta illorum sententia, dicunt illam non procedere in clerico delinquente priuando per iudicem beneficio qui perseueranter inseruierit beneficio; nam cum tali æquitas suadere videtur, vt à die tantùm propositæ accusationis, vel formatæ inquisitionis condemnetur, & non à die commissi criminis, quia non tenebatur dimittere beneficium, nec prodere seipsum. Id autem intelligit Valerus de fructibus consumptis non de extantibus, etiamsi seruierit, ad horum enim etiam ante formatam inquisitionem perceptorum restitutionem ait fore condemnandum reum.

Idem beneficiarius talis criminis reus ante declaratoriam an possit renuntiare seu resignare valide beneficium.

82 Secundò infertur, eundem beneficiarium criminis, quod ipso facto priuat beneficio, ante declaratoriam criminis posse validè renunciare, seu resignare beneficium, ita vt is, in cuius fauorem resignat verè acquirat ius, vt Sanchez *d. cap* 26. *n.* 9. post Azorium *p.* 1. *lib.* 8. *cap.* 13. *quæst.* 8. & Thesaurus *d. cap.* 30. *versic.* Amplia tertiò. Lata tamen sententia declaratoria criminis, eius effectus retrotrahitur vsque ad diem criminis commissi, & omninò rescinditur resignatio, redditúrque nullius momenti, ac si non fuisset facta, vt etiam præfati Doctores. Qua de causa Ioannes Valerus *d. diff.* 20. *num.* 8. Felinus *in cap. in nostra cap.* 38. *de rescriptis* Diaz, Salzedo, & Penna à Sanchez *d. num.* 9. *relati*, dixerunt, quando pœna priuationis beneficij est ipso iure imposita, delinquentem non posse etiam ante sententiam renunciare beneficio; & si renunciet, esse nullius momenti, quod & Ego *t.* 2. *mor. var. tit.* 11. *num.* 177. dixi post Valerum, quia in foro externo talis renunciatio est nullius momenti propter retrotractionem sententiæ ad diem criminis commissi; secus est quando pœna priuationis non est ipso iure imposita, vt latè Valerus *d. num.* 8.

Eiusdem beneficiarij delinquentis beneficium, an eo non vocato, & ante sententiam criminis declaratoriam possit impetrari.

83 Tertiò inferunt Sanchez *d. cap.* 26. *n.* 12. & post eum Thesaurus *d. cap.* 30. *versic. Amplia vt*; beneficium delinquentis, qui in pœnam ipso iure beneficio priuatur, posse eo non vocato, & nulla expectata sententia criminis declaratoria impetrari tanquam vacans; quod idem tradunt Garzias *d. cap.* 10. *n.* 23. Flam. Parisius *de resign. benef. q.* 1. *n.* 33. *&* 37. & Filliucius *tract.* 21. *cap.* 7. *n.* 216. Id colligentes ex *cap. licet Episcopus, de præbendis, & dignitatibus in* 6. Vbi deciditur beneficium illius, qui iam adeptus est aliud incompatibile, rectè conferri posse irrequisito possessore; licet possessio impetranti non possit dari non vocato eodem possessore. Quam decisionem extendi ad omnes casus, in quibus inducitur beneficij priuatio ipso iure, tradidere Glossa *ibi, verbo, te non vocato*, & plures alij à Sanchez, & Garzia *allegati*, propterea asserentes delinquentem non posse priuari possessione non vocatum, seu inauditum. Et hoc corollarium caret difficultate, supposito quod titulus beneficij amittatur statim, ac crimen committitur, quia sic omninò vacat etiam ante sententiam, & ita potest impetrari. At supposita alia sententia magis communi, quod titulus maneat penes delinquentem, donec sequuta fuerit sententia declaratoria, non caret difficultate; ac proindè Lupus *allegatione* 78. *ad* 4. 9. *versic. imò etiamsi sciuerint*; & Lancellottus *de attentatis cap.* 5. *n.* 36. à Garzia *d. cap.* 10. *n.* 36. *relati*, tenent vt possit beneficium impetrari, seu alteri conferri, requiri sententiam declaratoriam priuationis. Verum cum à die commissi criminis beneficium remaneat quasi confiscatum, vt *suprà num.* 71. dictum est, & sententia declaratoria retrotrahatur ad eundem diem commissi criminis, non videtur recedendum à priori sententia, quod possit validè ante dictam sententiam impetrari; & solum possessio non possit alteri conferri delinquente non vocato, iuxta dispensationem *d. cap. licet Episcopus.*

Pensionis Ecclesiasticæ priuatio ipso facto à lege imposita, an ante declaratoriam criminis à delinquente incurratur.

Quartò infertur, pœnam priuationis pensionis ecclesiasticis ipso iure statutam non habere locum in foro conscientiæ ante sententiam criminis declaratoriam, & interim donec declaratoria feratur, posse delinquentem percipere pensiones. Ratio est, quia est pœna priuans iure quæsito & possesso; & quia pensio est ius percipiendi fructus ex beneficio, & sic titulus spiritualis Vt Nauarrus *consil.* 63. *de Simonia*; & ideo cum sit quid accessorium beneficio, & pars beneficij, iudicatur sicut beneficium in materia priuationis, vt Sanchez *d lib.* 2. *summ. cap.* 28. *n* 36. *circa medium.* Corollarium probant omnia tradita *suprà num.* 69. *&* 71. & etiam est de mente Doctorum, qui ibi alleguntur; & tenet in terminis Ledesma *in summ. p.* 2. *tract.* 7. *cap* 2. *concl.* 14. quem ad id refert, & sequitur Carolus Antonius Thesaurus *de pœn. eccles. p.* 1 *cap.* 31. *quæsito* 1. Quamuis Garzias *p.* 1. *cap.* 5. *num.* 14. innixus suo fundamento *suprà num.* 68. adducto teneat hanc pœnam ligare delinquentem in foro conscientiæ ante declaratoriam; & quia etiam non requirit factum hominis ad sui integram executionem, seu consummationem. 84

Priuatio Collegij, & eiusdem Collegij priuilegiorum, ac bonorum per collegij statutum ipso facto imposita collegæ tale delictum committenti, an in foro conscientiæ incurratur ante declaratoriam criminis.

Quintò infertur, quid dicendum sit de Collega, seu municipe admisso ad Collegium, vel municipiū, in quo viget statutum, vt si Collega, vel municeps tale delictum commiserit, sit ipso facto priuatus Collegio, & Collegij priuilegijs, & obligatus sit restituere, quidquid à Collegio accepent, an in foro conscientiæ ante iudicis sententiam teneatur relinquere Collegium, & accepta restituere; Etsi enim aliqui affirmarunt, quia Collegia, Priuilegia, & bona Collegij videantur concessa sub illa conditione, & sub ea ab ingredientibus acceptati, qua proinde non adimpleta teneri non possunt. Ita Sotus *lib.* 1. *de iust. q* 6. *art.* 6. *ad* 4. B. Medina 1. 2. *q* 96. *art.* 4. *dub.* 2. *ad* 4. Sayrus *lib.* 2. *clau. cap.* 9. *n.* 39. Salas *de legib. disp.* 15 *sect.* 3 *num* 51. Reginaldus *lib.* 13. *n.* 276. & Garzias *de benef. p.* 11 *cap.* 10. *num.* 36. 85

Nihilominus alij ex allegatis *n* 69. pro sententia communi ibidem tradita negant teneri persistere, & restituere ante latam sententiam, nisi aliundè apertè constet mentem institutoris Collegij fuisse, vt nulla expectata sententia Collegium amitteret. Ita Nauarrus *in man cap.* 23 *n.* 63. Molina *d disp.* 96. *versic. de Collega.* Azorius *p* 1. *d lib* 5. *c.* 8 *q vlt.* Vasquez *de legib disp.* 175. *c.* 1. 86

Bonacina

Bonacina *d.* §.2.*n.*26. Fagundez *d. cap.*29.*n.*8. & Castrus Palaus *d.punct.*2. *n.*4. Ratio est; quia receptio ad Collegium non est conditionalis, sed absoluta & illa amissio Collegij, priuatio priuilegij, & bonorum Collegij, cum priuet acquisitis, non acquirendis, est propriè pœna per tradita à Sanchez *de matr. lib.*8. *disput.*21.*n.*77.*ad fin.* Quare nisi contrarium constet de mente eorum, qui statuta suorum Collegiorum condiderunt, metienda est regulis aliarum pœnarum legalium temporalium, quæ non incurruntur in foro conscientiæ ante iudicis sententiam, vt *d.n.*69. probatum est.

Pœna priuationis fructuum percipiendorum ex beneficiis, vel pensionibus Ecclesiasticis imposita ipso iure taliter delinquenti an incurratur in foro conscientiæ ante declaratoriam.

87 Sextò ex prædictis ad probandam eandem communem sententiam *num.* 69. positam infertur pœnam priuationis fructuum ex beneficiis, vel pensionibus percipiendorum ipso facto à lege Ecclesiastica impositam ipso iure incurrendam, si illis verbis *ipso facto*, nil aliud addatur ostendens priuationem ligare in conscientia statim ac contra legem peccatur, non incurri in foro conscientiæ ante declaratoriam. Est enim pœna temporalis, & priuatiua iuris quæsiti, & possessi; quæ non obligat in conscientia ante declaratoriam, vt *d.num.*69. probatum est, & tradunt Doctores ibidem citati. Et in his Nauarrus, Manuel à Sanchez *lib.* 2. *sum. cap.*5. *num.* 2. *relati*; idem Sanchez *ibidem*, Suarez *de censur. disp.*23.*sect.*4.*num.* 7. *fine*, & Thesaurus *de pœn. Ecclesp.*1.*cap.* 23.*quæst.*1. & Doctores mox *allegandi*.

Quare licet in Concilio Tridentino *sess.*25 *cap.*14. *de reform.* decernatur, quod Clerici concubinarij à superioribus moniti, vt à mulieribus concubinis, & aliis suspectis abstineant, non se abstinuerint, sint ipso facto priuati tertia parte fructuum, obuentionum ac prouentuum beneficiorum suorum quorumcunque, & pensionum; quia tamen non adduntur alia verba significantia obligationem in conscientia, talem pœnam etsi latæ sententiæ non obligare in conscientia ante declaratoriam, vel condemnatoriam tradunt Farinacius *in prax crim. tom.* 4. *quæst.*138. *n.* 66. *fine*. Garzias *de benef. p.* 11.*c.*10. *n.*190. & Carolus Ant. Thesaurus *de pœn. Eccles. p.*1. *v.* concubinarius; lata autem declaratoria eius effectus quoad restitutionem eorundem fructuum retrotrahatur ad tempus delicti. Ita Farinacius, & constat ex *suprà d. n.*69. *& seqq.*

Quandònam pœna priuationis bonorum, beneficiorum, officiorum, vel fructuum beneficij in foro conscientiæ incurratur ante iudicis sententiam; & ex quibus verbis id colligatur.

88 Restat modo examinare, quæ sint verba, quæ addita illis, verbis *ipso facto*, vel *ipso iure*, vel se ipsis significant mentem, & voluntatem legislatoris esse, vt pœna temporalis priuationis beneficiorum, vel officiorum vel fructuum, vel aliorum bonorum incurratur, & obliget legis violatorem in conscientia nulla expectata iudicis sententia.

Et imprimis pœna legalis quælibet obligat in conscientia ante sententiam, quando alioqui foret inutilis, vt *suprà n.*26. dictum est.

Secundò, si in lege pœnali addatur, seu dicatur delinquentem teneri in conscientia dimittere bona vel beneficium, vel restituere fructus, tunc legem pœnalem obligare ad pœnam ante omnem iudicis sententiam, tradunt Couarruuias *de sponſ. p.* 2. *cap.*6. §.4.*num.*10. *versic. Tertio* Sanchez *lib.*2.*sum.cap.* 5.*n.*10. Lessius *de iustit. lib.*2.*cap.*29. *num.* 63. Fagundez *in decalog. tom.* 2. *lib.*8. *cap.*29. *num.*13. Bonacina *de legib. disp.*1. *quæst.*1 *punct.*7. §.2 *numero* 14. & alij mox *allegandi*; clarius enim non potest exprimi mens, & voluntas legislatoris obligandi non expectata iudicis sententia. Quare hoc certum est; quamuis Couarruuias dicat cautè à legibus esse hoc statutum.

An beneficia curata, &c. habentes ob non residentiam in foro conscientiæ amittant fructus beneficiorum?

Hinc cum Concilium Tridentinum *sess.*24.*cap.*1. *de reform.* contra Clericos habentes beneficia curata, vel Canonicatus, dignitates, præbendas, aut portiones in Ecclesiis Cathedralibus, vel collegiatis, si vltra tempus ibi permissum non resederint, sed abfuerint absque legitima causa per Episcopum approbata, statuat pœnam priuationis fructuum per hæc verba; *Statuit Sancta Synodus eum pro rata temporis absentiæ fructus suos non facere, nec tuta conscientia, alia etiam declaratione non sequuta illos sibi detinere posse, sed teneri fabricæ Ecclesiæ, aut pauperibus loci erogare.* Et vi huius decreti non residentem teneri restituere fructus ante vllam sententiam tradunt Sanchez *loco citato*. Couarruuias *var. lib.*3.*cap.*13. Augustinus Barbosa *collect. an ad cap.* 1.*Trid.*18.*& de offic. Parochi cap.*8.*num.* 69. Villalobos *part.*1.*tract.* 2.*diff.*26. *num.*13.*ad* 6. Azorius *p.* 2. *lib.*7.*q.*2. Sanctarellus *var. q.*4 *n.*4. Carolus Anton. Thesaurus *de pœn. eccl. p.* 2. *v. Residentia Episcopi cap.*1.*versic. Secundo.* & plures alij *relati* à Barbosa, & Sanctarello. Qui addit ante Trident. non fuisse talem obligationem restituendi fructus ante iudicis sententiam iuxta Syluestrum *v. Clericus* 4.*quæst.*23.*num.*16. & Rosellam *v eodem. numero* 23. quam etiam probabilem dicit Azorius *dict. cap q.*6. eo quod iure communi non reperiatur hanc pœnam ante iudicis sententiam esse soluendam, & pœnæ restringi debeant, non laxari, *cap. odia, de reg. iur. in* 6. 89

Beneficiarij omittentes horas canonicas an fructus beneficiorum restituere teneantur ante omnem sententiam.

Sed quid si lex non habeat illa verba *in conscientia*, sed dicat, *non faciat fructus suos, & eos tanquam iniustè perceptos teneatur restituere*; qualibus verbis Concilium Lateranense sub Leone X. *sess.*9. § *statuimus*, & Pius V. *in suo Motu proprio* incipiente *ex proximo* Lateranensi *edito* 12.*Calend. Octobr.* 1571. *relatus* à Nauarro *in man cap.*25. *numero* 122. & à Palao *tom.* 2. *tr.* 7. *disp.* 2. *n.* 1. decreuit pœnam restitutionis fructuum iuxta dispositionem, de qua in *d. motu contra beneficiarios*, absque legitimo impedimento non recitantes diuinum officium; ita enim dicitur; *Beneficiorum suorum fructus non faciant suos pro rata omissionis officij, & temporis; sed eos tanquam iniustè perceptos in fabricas huiusmodi beneficiorum eleemosynas erogare teneantur.* Hoc casu etiam licet non sint illa verba *in conscientia*, beneficiarium omittentem culpabiliter officium diuinum ex vi legis obligari in conscientia ad restitutionem fructuum ante iudicis sententiam affirmant communiter Doctores. Ita Sanchez *loco suprà citato*. Nauarrus *vbi suprà*, P. Nauarrus *de restitut lib.*2 *cap.*2.*num.*195. Paulus Squillantes *de oblig. cler p.*1.*num.*2. Garzias *de benefic. parte* 3. *cap.*1.*numero* 32. *& duob. sequentibus* Augustinus Barbosa *de Parocho cap.* 10. Lessius *lib.*2. *cap* 34. *n.* 182. *&* 183. Suarez 90

Digitized by Google

Suarez *lib.4. de horis canonicis cap.20. num.1.* Bonacina *loco suprà num.88 citato.* Carolus Antonius Thesaurus *de pœn. Eccles. p.2.v. Horæ canonicæ cap.1. versic. item,* Villalobos *p.1. tract. 1. diff.26. num.13. ad 16.* Castrus Palaus *d. p. 7. num.10.* Alij à Barbosa, Garzia, Thesauro, & Palao relati, & alij recentiores communiter. Dum enim decernitur fructus esse restituendos tanquam iniustè perceptos, lex satis clare ostendit, obligationem restituendi esse ante omnem iudicis sententiam, quasi beneficiarius non acquirat absolutum dominium (lege id impediente) etiam fructuum perceptorum, nisi postquam officium tempori illi correspondens recitauerit, vel absque culpa omiserit; siue Ecclesia id statuerit priuando eos beneficiarios fructibus, eorumque absoluto dominio, qui diuinum officium omiserint per modum legis pœnalis in pœnam, & vindictam peccati; quod Ecclesia potest facere, vt constat ex traditis *suprà n. 29.* & ita statuisse censent Sanchez, & Garzias *locis citatis*; siue per modum oneris, & conditionis impositæ beneficiis, vt qui illa habet, non possit fructus absolutè suos facere, si culpabiliter preces horarias omittat. Quod etiam citra dubium statuere potest Ecclesia; & ita statuisse in hoc casu aiunt Lessius, Suarez, Thesaurus, Palaus *locis citatis*, & alij ab iisdem Palao Thesauro, & Garzia *relati.* Quare non sunt audiendi Medina *in sum. lib.11. cap.14. §.11.* Ludouicus Lopez *tom.1. Instruct. cap.45 & tom.2. cap.105.* Volentes præfatam Pij V. Constitutionem tanquam pœnalem in foro conscientiæ non obligare in conscientia ad præfatam restitutionem fructuum, nisi quando id iudex mandauerit; quod etiam tenuisse Corradum testatur Garzias, *d.n.2.* Et certè si ad restitutionem in conscientia foret expectanda iudicis sententia, talis pœna foret omnino inutilis, cum omissio vt plurimum sit secreta, & improbabilis in foro externo; pœna autem legalis habet locum in foro conscientiæ ante sententiam, quando alioqui esset omnino inutilis, vt *suprà* dictum est.

Prouisi de beneficiis, quibus animarum cura est annexa, ob omissam fidei publicam professionem, an ad beneficiorum fructuum restitutionem teneantur in conscientia ante iudicis sententiam

91 Quid verò si lex tantùm dicat, non faciant fructus suos. Talis est lex Tridentini *sess. 24. cap. 12. de reform.* vbi decernitur, vt prouisi de beneficiis habentibus curam animarũ teneantur à die adeptæ possessionis ad minus intra duos menses in manibus ipsius Episcopi vel eo impedito coram Generali eius Vicario orthodoxæ fidei publicam professionem fidei facere, & in Romanæ Ecclesiæ obedientia se permansuros, iurent; & Prouisi de Canonicatibus, & dignitatibus in Ecclesiis Cathedralibus non solum coram Episcopo, vel eius officiali, sed etiam in Capitulo idem facere teneantur; alioqui (subdit Concilium) *prædicti omnes Prouisi fructus non faciant suos, nec illis possessio suffragetur.* Per hanc ergo formam verborum iudici obligationem in foro conscientiæ, & prouisum ob non factam professionem intra illud bimestre teneri restituere fructus nulla expectata sententia affirmant P. Ledesma *2. p. sum. tract.1. cap.4. post 10. concl.* Azorius *p.1. lib. 7. cap.2. q.1. versic. quæres an ob professionem.* Garzias *de benefic. p.3. cap.3. n.35.* Vgolinus *de potest. Episc. cap.50. §.16. num.4.* Ricciullus *de iure personarum lib.1. cap.13. num.43.* Palaus Squillantes *de obl. Cler. p. 1. num. 98.* Layman *lib. 1. tr.4. cap.14. numero 5.* & Carolus Antonius Thesaurus, *de pœn. Eccles. p. 2. v. fidei professio cap.1. vers. limitant etiam,* & indicat Lessius *d cap.34. numero 183.* Probant Ledesma, & Thesaurus quod non sit lex, siue priuatio purè pœnalis, sed conuentionalis, & non priuans iure perfectè acquisito, sed suò modo illo emittendi professionem sed Garzias putat esse pœnalem, de quo hîc est quæstio, & supposito esse legem, seu priuationem pœnalem. Probatur, quia dum Tridentinum dicit quod fructus non faciant suos, manifeste impedit dominiũ, & acquisitionem fructuum; quod etiam magis confirmatur, dum subditur possessionem non suffragari; nam si non possiderent, nullatenus acquirerent fructus: ergo Concilium ad eorum tanquam rei alienæ restitutionem obligat in conscientia.

Verùm licet hoc sit probabile, contrarium tamen, & non teneri restituere, seu non obligari ad restituendum in foro conscientiæ nisi post sententiam condemnatoriam, tenent Nauarrus *lib.1. consil.1. de sum. Trin. in 1. edit. & consil.12. n.1. de iur. iur. in 2. edit.* Rodriquez *qq. reg. tom.2. q.72. art.3.* Sanchez *lib.2 sum. cap.5. citato n.10.* Augustinus Barbosa *de potest. Episc. alleg.61. n.28. & collect. ad d. cap.12. Trid. cap.33.* Trullench *in decalog. lib.1. cap.1. dub.8. n.8.* & Castrus Palaus *tom.1. tract.4. disp.1. puncto 19.* Nituntur, quia decretum est pœnale, & priuans iure quæsito, ac proindè licet irroget pœnam ipso iure, non obliget in conscientiæ foro, cum id expressè, & in dubio lex pœnalis benignius, quoad fieri possit interpretanda est. Decretum ergo illud sicut potest, ita debet interpretari, vt non faciat fructus suos, neque possessio suffragetur ad illos retinendos sequuta sententia declaratoria. Confirmatur cum Sanchez ex traditis *suprà num.89. & 90.* in duobus enim casibus, de quibus in dictis numeris volens Concilium obligare in foro conscientiæ ad restitutionem ante iudicis declaratoriam, vel condemnatoriam, illis verbis, *fructus non faciant suos*, addidit alia verba. *Nec tuta conscientia etiam declaratione non sequuta detinere posse. vt d. cap.2. sess.23. de reform.* Et alia, *sed eos tanquam iniustè perceptos in pauperum eleemosynas erogare teneantur.* Cum ergo d c.12. Tridentini adhibuerit solum illa verba, *fructus non faciant suos*, signum est voluisse, vt solum post sententiam intelligatur fructus esse restituendos. Et ita non obstant adducta in contrarium. 92

Episcopi, & alij Prælati à Sede Apostolica ad Ecclesiarum, & Monasteriorum regimen promoti absque literis Apostolicis Ecclesiarum administrationem accipientes, vel fidelitatis iuramentum non præstantes, vel accepto pallio à S. Pontifice sine literis traditionis discedentes, an amittant fructus beneficiorum, & Ecclesiis sint priuati ipso facto in conscientia ante sententiam.

Ex quibus, licet pœnam, vt non percipiant quicquam de prouentibus Ecclesiarum, aut Monasteriorum in *Extrauag. iniunctæ, de electione*, statutam contra Episcopos, & alios Prælatos superiores, necnon Abbates, & cæteros Monasteriorum regimina exercentes, qui à sede Apostolica promoti, aut consecrati, siue benedicti ad commissas sibi Ecclesias, & Monasteria absque literis Apostolicis accedere, vel bonorum Ecclesiasticorum administrationem accipere præsumunt; vel non præstant solitum iuramentum fidelitatis, & obedientiæ; vel accepto pallio à S Pontifice sine literis traditionis discedunt; licet inquam, hanc pœnam latam illis verbis *non percipiant*, incurri in foro conscientiæ, & præfatos Prælatos ita delinquentes teneri ad illorum fructuum restitutionem, & etiam incurrere alias pœnas ibidem contra eosdem Prælatos ita præsumentes statutas (nempe 93

quod

Digitized by Google

quod non possint iurisdictionem exercere, & quicquid per eos actum fuerit viribus non subsistat) in foro conscientiæ ante iudicis sententiam affirmet Thesaurus, *d. v fidei professio*, *versic ex hoc.* motus ea ratione, quod istæ non sint propriè pœnæ, nec priuatio iuris perfectè quæsiti, sed imperfectè ob defectum conditionis iuxta tradita à Nauarro *in man. cap. 25. n. 118. initio*, vt quamuis titulum acquisierint, non tamen exercitium, nisi posita illa conditione.

94 Nihilominùs prædictas pœnas omnes dictæ extrauagantis non incurri in foro conscientiæ nisi post sententiam iudicis tenent Ioannnes Valerus *de diff. v obedientia diff. 4.* & Augustinus Barbosa *collectaneo ad d. extrauag. iniunctæ numero* 3. & ita etiam sentire Nauarrum *in cap. acceptata, de restit. spol.* refert Valerus, & faciunt Henriquez, Lessius, & Filliucius *locis infrà allegatis*; & probatur ex traditis *suprà numero* 91. est enim lex pœnalis priuans iure quæsito, & illa verba, *non percipiant, & quid gestum fuerit irritum sit* rectè intelligi possunt post declaratoriam iudicis. Quare etiã pœnam priuationis, seu inhibitionis perceptione fructuum, seu prouentuum Ecclesiarum, item piorum locorum *in cap. Generali, de elect. in 6.* contra Clericos, qui earundem Ecclesiarum, seu piorum locorum vacantium bona occupare præsumentes. non se opponunt, lata his verbis: *De prouentibus Ecclesiarum seu locorum ipsorum aliquid percipere districtius inhibemus*, non habet locum in foro conscientiæ nisi post sententiam declaratoriam, & executoriam, id quod etiam expressè docent Suarez *de censur. disp. 23. sect. 4. fine* & alij relati à Carolo Antonio Thesauro *de pœn. Eccles. p. 2. verbo beneficiorum cap. 2. versic. nota secundò.* vbi tamen ipse tenet contrarium, & putat, eos teneri abstinere in conscientia à tali perceptione sub peccato mortali, ratione præcepti iniuncti illis verbis *districtiùs inhibemus*. verùm cum hæc inhibitio sit pura pœna Ecclesiastica priuationis fructuum, metienda est more aliarum, vt non habeat locum in conscientia nisi post declaratoriam, & ita intelligendum illud præceptum inhibitionem continens. Nec Glossa ibi, *verbo, inhibemus*, quam pro sua sententia allegat Thesaurus id dicit.

Adepti Episcopatum intra tres, vel sex menses negligentes suscipere consecrationem an ante Iudicis sententiam perdant fructus, & sint Episcopatu priuati.

95 Quare etiam pœna decreti Concilij Tridentini *in cap. 2. sess. 23. de reformatione*, quod adepti Episcopatum etiamsi sint Cardinales si non fuerint consecrati intra tres menses, *ad fructuum perceptorum restitutionem teneantur*, & si per tres alios menses id non egerint Ecclesiis ipso iure sint priuati; Etsi iuxta sententiam præfati Thesauri *de pœn. Eccles. part. 2. v. Episcopus cap. 2. versic. nota secundò, & nota tertio* & Reginaldi *lib. 13. n. 181.* quoad restitutionem fructuum, & etiam quo ad priuationem Episcopatus habeat locum in foro conscientiæ ante sententiam, eo quod Episcopatus sit collatus sub ea conditione, & modo & sic non sit pura pœna, seu caducitas ob defectum conditionis, seu modi pertinens ad formam collationis Episcopatus; cui sententiæ plurimum fauet Nauarrus *d. cap. 25. cit. numero 118. initio*; & probabilem putat Lessius *de iustitia lib. 2. cap. 34. numero 103.* & idem Thesaurus *versi. nota quintò.* Confirmat ex eo, quod Vrbanus VIII. *in Breui reformationis sacræ pœnitentiæ* prohibuit maiori Pœnitentiario, & cæteris Officialibus pœnitentiariæ super pœnis præfatis Concilij Tridentini dispensare, scilicet, vt non valeant titulum reualidare, vel fructus condonare; & quoad restitutionem fructuum ita tenet etiam Bonacina *de legib. disp. 1 q. 1. p. 7. §. 2. n. 18.*

Attamen, & obligationem restituendi fructus, & Episcopatus priuationem ex dilatione consecrationis in foro conscientiæ non habere locum nisi post sententiam, tradunt Henriquez *lib. 10. cap. 23. numero vltimo in textu*, Glossa *lit. V. X.* Lessius *dict. numero* 103. Suarez *de legib. lib. 5. cap. 8. numero* 13. Filiucius *de benef. tract. 41. cap. 5. numero 23. versic. & quidem primo. primo*, & Fagundez *in decal. lib. 8. cap. 29. numero* 15. quia vtrumque sit pœnam priuans iure quæsito, & verba illa *sint ipso iure priuati*; per se non significent voluntatem legislatoris esse, vt talis pœna in foro conscientiæ incurratur ante sententiam declaratoriam iuxta tradita sæpius in præcedentibus præsertim *n. 69. & 76.* & rectè intelliguntur de priuatione post sententiam cum retrotractione Item illa verba: *ad fructuum perceptorum restitutionem teneantur*, nil alio addito non sufficiunt ad inducendam, vel indicandam obligationem in foro conscientiæ ante, sed tantum post sententiam, & probant tradita *suprà n. 91. & 94* & quo ad priuationem Episcopatus, ita sentit etiam Bonacina *loco citato* Alteram tamen sententiam non parum corroborat breue illud Vrbani, si adest; Potest tamen dici prohibitionem breuis procedere in casibus, in quibus clare constat Tridentinum in foro conscientiæ ante sententiam inducere priuationem tituli & restitutionem fructuum. 96

Si lex pœnalis addat, vel dicat vt delinquens non absoluatur, seu non possit absolui nisi prius soluta pœna, seu nisi dimittat beneficium, vel restituat vt Tridentinum sess 24. cap. 18. de reformatione *contra examinatores Synodales occasione examinis aliquid recipientes; & in Extrauaganti Bonifacij VIII. & Bulla Gregorij XIII. de datis & promissis pro iustitia, & gratia contra sic dantes, recipientes, &c. an in foro conscientiæ obliget ante omnem sententiam.*

Tertiò pœnam legalem priuationis beneficij, officij, vel fructuum &c. obligare in foro conscientiæ si lex addat, vel dicat delinquentem non posse absolui nisi dimittat, vel restituat, affirmant Lessius *de iustitia lib. 2. cap. 29. numero 63.* Sayrus *lib. 3. clau. cap. 9. numero 71.* & Fagundez *in decalogum lib. 8. cap. 29. n. 13.* Vgolinus, Bonacina, & Thesaurus *locis infrà citatis*. Contrarium tamen, & etiam in hoc casu legem pœnalem non obligare ad dimittendum beneficium, vel restituendos fructus perceptos in cõscientia, nisi post iudicis sẽtẽtiã declaratoriã, ita quod ly, *nõ posse absolui, nisi dimisso beneficio, vel facta fructuũ restitutione* intelligitur, si fuerit delinquẽtis crimen declaratũ, tenent Castrus Palaus *tom 1. tract. 3. disp. 2. p. 2. § 3 num. 20. versi. tertio additur.* Tãnerus, & etiam Lessius *locis infrà allegatis.* eo quod in pœnis facienda sit benigna interpretatio, quantum fieri potest, & verba legis possunt admittere iuxta tradita in præcedentibus. Verùm pro vberiori explicatione examinandi sunt duo sequentes casus. 97

Primus habetur in Concilio Trident *cap. 18. sess. 24. de reform.* Vbi examinatoribus synodalibus statuitur *ne quicquam prorsus occasione examinis, nec ante, nec post accipiant; alioqui Simoniæ vitium tam ipsi, quam alij dantes incurrant, à qua absolui nequeant, nisi dimissis beneficiis ante obtẽtis; & ad alia imposterum inhabiles reddantur*; ita Tridentinum. Examinatores igitur contra tale decretum delinquente aliquid accipiendo teneri beneficia dimittere etiam ante iudicis sententiam crimi- 98

nis

nis delaratoriam, cum Concilium prohibeat illos absolui, non præmissa dicta dimissione, asserunt Vgolinus *de simonia tab.1.c.48.* §.7. Suar. *de relig lib.5 c.8.n.17. & tom.1.de relig. lib. de Simonia c. 58. num. 3.* Fagundez *d.cap.29 numero 19.* Bonacina *de simonia quæst.7 part.2. diff. 1. numero 5.* & Carolus Antonius Thesaurus *de pœn. Eccles. part. 2. V. Simonia capite quarto, versiculo primo.*

99 At non teneri dimittere ante sententiam declaratoriam affirmat Castrus Palaus *loco suprà citato* dicens in dictis verbis Tridentini, *absolui nequeant nisi, &c.* subintelligi, si fuerit delictum eorum declaratum; & ita etiam eandem pœnam non esse vsu receptam cum tanto rigore, vt obliget in conscientia ante sententiam declaratoriam, & consequenter non teneri dimittere nisi ea secuta docent etiam Lessius *d.lib.2. capite 35. numero 148. fine.* & Tannerus *in tertia parte disputatione quinta, quæstione octaua, numero 98.* à Thesauro *relatus.*

100 Secundus casus habetur in *Extrauaganti 1. de sent. excomm.* quæ est Bonifacij VIII. & *in Bulla* Gregorij XIII. eiusdem extrauagantis confirmatoria de datis, & promissis pro iustitia, vel gratia, quam refert, & declarat Nauarrus *in Commentario de datis, & promissis pro iustitia, & gratia obtinendis*, in quibus extrauaganti, & bulla præter plures alias pœnas contra dantes, vel recipientes aliquid pro iustitia, vel gratia apud sedem Apostolicam, seu in curia obtinenda latas, hæc secundo loco ponitur; scilicet, quod ab excommunicatione ibi contra præfatos statuta, & Papæ reseruata, iidem non possint absolui, nisi restiturum fuerit pauperibus quantum quis dedit, vel accepit (scilicet, qui accepit restituerit rem ipsam si apud eum extet, vel pretium eius, aut æquiualens, si fuit pecunia, qui verò dedit, si ei redditum fuerit, quod dedit, & iterum redditum accepit, restituerit pariter pauperibus, vt explicat Molina *de iust. tom.1. disp 92. versic. obseruat* Filliucius *tom. 1. tract.15. num 140.* & Bonacina *de censuris in particulari disput. 2. quæst. 5 puncto 32. num.21.*) in pœnam commissi delicti. Hanc ergo pœnam restitutionis, ex eo quod prædicti non possint absolui ea non præmissa, habere locum in foro conscientiæ ante omnem iudicis sententiam, tradunt Nauarrus *in d.com.notab 31 num.44.* Filliuccius, & Bonacina *loco citatis*, & Thesaurus *d. v. simonia cap. 15.* & idem sentit Molina *loco citato.* Qui tamen addit, in re proposita eum, qui beneficium absolutionis de mandato Summi Pontificis debet impendere, constitui quasi iudicem, vt pœnam executioni mandari præcipiat, antequam absolutionem impendat; iuxta Castrum Palaum verò *loco suprà num.97. citato*, vbi restitutio non foret facienda ex vi iuris naturalis, sed solum vt pœna commissi delicti in dando, vel accipiendo, restitutio nó esset obligatoria in conscietia nisi post iudicis declaratoriam criminis, post quam declaratoriam ab illa excommunicatione non posset absolui nisi restitutione dati, vel accepti facta. Aduertit autem Filliuccius *d.n 104. versic. ex quibus*, hanc pœnam sæpe à Sacra pœnitentiaria condonari.

Obtinentes beneficium Parochiale, qui sua culpa non suscipiunt sacerdotium intra annum iuxta cap. licet canon, *an in foro conscientiæ sint priuati beneficio ante sententiã criminis declaratoriam.*

101 Quartò induci à lege pœnali obligationem in conscientia soluendi pœnam ipso iure impositam ante sententiam, si lex addat, seu dicat: nulla præcedenti monitione, vel absque vlla declaratione sit beneficio priuatus, tradunt Suarez *lib.5. de legib. cap.8.* à *D. Ioan. Angelus Bossius, de effectib. contr. Matr.* num.10 & alij Doctores *suprà n.76. relati.* Confirmant prout *d. n.75.* & deducunt tum ex extrauaganti *ambitiosæ, de rebus Ecclesiæ non alienandis*, de cuius casu *d.n.75.* & etiam mox infrà; tum *ex cap. licet canon. de elect. in 6.* vbi decernitur, quod carens ordine Sacerdotali obtinens parochialem, si non sit intra annum sua culpa promotus ad Sacerdotium, sit absque vlla declaratione priuatus, verba textus sunt, *nulla etiam præmissa monitione sit præsentis constitutionis authoritate priuatus.* Ex vi enim huius clausulæ non promotum intra dictum tempus sua culpa ad Sacerdotium ante omnem iudicis sententiam priuari beneficij dominio, & teneri in conscientia illud dimittere, tenent Glossa ibi, Nauarrus *in man. cap.25. num.118.* Garzias *de benef. p.11. cap. 10. num 28 29. & seqq.* Squillantes *de obligat cler. part.1. num.10. fine.* Suarez *d. num 10.* Vasquez *t 2. disput.168. num.4.* Salas *de legib disp.15 num.45.* Reginaldus *lib.13. num. 181.* Bonacina *de leg disp 1. quæst.1. p.7. §.2 num.17.* Fillinccius *tom 2. tract.21. cap. vlt num.424.* Salzedo, Gutierez, Ludouicus Lopez, Philiarcus, Rodriquez, Soto, Medina, & Vega *relati à* Garzia *d.n.29.* qui *n.28.* ait esse communem Doctorum in *d.cap. licet.* ex quibus tamen Doctoribus Nauarrus, Salzedo, Gutierez, Lopez, Sotus, Medina, Vega, Rodriquez, Reginaldus, & Fillincius, fundantur in eo, quod præfata priuatio in *d. cap. licet*, non sit pœnalis, sed conuentionalis, seu non imponatur ibi, vt pœna propriè, sed vt conditio, seu modus rei traditæ, sub qua beneficium confertur, qua non adimpleta sequitur ipso facto priuatio beneficij absque sententia iudicis, vt cum implentur conditiones appositæ legatis, vel hæreditati à testatore præscriptæ, vt illis non seruatis amittatur legatum, vel hæreditas; illis non impletis statim in foro conscientiæ perditur legatum, & hæreditas. Sed vt bene Garzias *d cap.10 n.30.* non constat de mente legislatoris in d. casu potius, quam in aliis similibus, in quibus imponitur ipso iure priuatio beneficiorum, quod voluerit priuationem esse veluti conditionem, & modum rei traditæ; & verè id non videtur posse probari. Vasquez verò probat in hoc casu priuationem beneficij incurri ante sententiam, quia sit pœna legis naturalis, & dispositio Ecclesiastica in *d. cap licet*, non sit constitutiua illius pœnæ, sed tantum declaratoria legis naturalis; nam ordo Sacerdotalis (inquit) necessarius est ad officium: propter quod datur beneficium; ac proindè, qui non recipit Sacerdotium debito tempore, eo ipso ex natura rei amittit titulum beneficij; quod *in d cap. licet* fuit declaratum. Hoc tamen fundamentum euidenter conuellunt Suarez *d. cap.8. n.10.* & Salas *d.disp.15.n.51. versic. Primò probari potest.* tum quia aduersatur verbis *d cap. licet*, ibi: *sit præsentis constitutionis authoritate priuatus*; ex quibus apertè patet legem Ecclesiasticam ibi non esse tantum declaratiuam, sed constitutiuam, & effectiuam; tum quia etsi ex natura rei sequatur ex beneficio parochiali obligatio ad Sacerdotium, ac proindè grauiter peccet, qui notabiliter differt illud suscipere, non ideo tamen est priuatus beneficio ex natura rei, quia semper potest emendari, & retinere beneficium, si ordinetur iure naturali attento. Quare licet Ecclesia determinet ibi tempus recipiendi Sacerdotium, quod non erat ita certum, & determinatum; si tamen non addidisset priuationem beneficij non promoto post annum, iure naturali etiam post plures annos recipiens Sacerdotium retineret beneficij titulum, cum hoc non inueniatur contrarium legi naturali.

Igitur cum dicta priuatio beneficij sit vera pœna Ecclesiastica ob commissionem delicti in non recipiendo Sacerdotium illo tẽpore à lege determinato, metienda est iuxta alias pœnas Ecclesiasticas similes, ac proindè asserendum non incurri in foro cõscien- 102

N tiæ

Digitized by Google

tiæ nisi post sententiam criminis declaratoriam, non obstantibus: illis verbis nulla præmissa monitione. Probatur ex traditis *suprà n.51. & 76.* & affirmat in terminis Castrus Palaus *loco suprà num. 97. citato*, Zotula *in praxi 1. part. v. beneficium* §. 4. *dict. num.* 4. Molla, & Sahag. relati à Garzia *dict. cap.* 10. *num.* 31. & 32. Ita absque dubio sentiunt alij Doctores supra dictis *numero* 51. & 76. relati.

Si lex pœnalis delinquenti imponens beneficij, vel officij priuationem, dicat, ipso facto vacare censeatur; an in hoc casu delinquens statim amittat beneficium, vel officium in foro conscientiæ cum obligatione illud renunciandi ante omnem sententiam.

103 Quintò, si lex vtatur verbo, vacet, vt si post quam dixit *ipso facto*, addat, *ipsa beneficia absque declaratione vacare censeantur*, vt habetur in Extrauaganti *Ambitiosa, de reb. eccles. non alien.* tunc ante sententiam criminis declaratoriam in conscientia delinquentem amittere beneficium, nec illud posse retinere docent in his terminis Corduba *loco suprà numero* 31. *citato*. Suarez *de legib. lib.* 5. *cap.* 8. *numero* 14. & Fagundez *dict. cap.* 29. *numero* 16. dicentes id euidenter constare ex illis verbis, vacare censeantur, quia non vacat beneficium, nisi quando amittitur titulus, & dominium eius; ex vi igitur talis legis ante omnem sententiam etiam declaratoriam amittitur beneficium, ex quo fit, vt statim oriatur obligatio in conscientia renunciandi illud, nisi forte lex consuetudine, & vsu non sit recepta cum tanto rigore, vt de dicta extrauaganti Nauarrus *in man. cap.* 27. *numero* 150. Caietanus *v. excomm. cap.* 75. Salas *dict. disput.* 15. *numero* 46. & alij à me *suprà numero* 76. & *tom.* 3. *moral. var. tit.* 6. *numero* 564. *relati*. Aduertunt autem iidem Doctores, vt notat Salas loco mox citando, si in hoc, & præcedenti, & aliis casibus, in quibus iuxta Doctores statim in foro conscientiæ ob delictum amittitur beneficium, vel officium, & consurgit obligatio illud ante sententiam renunciandi; si id fieri non potest absque eo, quod homo se infamet, ad hoc non est cogendus; atque adeo ex accidenti excusatur à tali obligatione. Similiter addit Salas, si necesse sit cadere à suo statu, & delinquentem in magna necessitate cōstitui, suspendenda est executio illius obligationis; & procurandum interim, vt Papa, vel Princeps restituat beneficium, vel officium; quod secreto, & sine infamia fieri potest.

104 Verùm licet vtatur verbo *vacare*, modo supra explicato, adhuc non amitti beneficiū, nec consurgere obligationē illud renuntiandi in cōscientia ante, sed tantū post sentētiā iudicis declaratoriā, est magis cōmunis sētētia; quia verba illa satis habere suū effectū, & operari intelliguntur, ex eo, vt pœna habeat locū. non requiritur sentētia pœnæ condēnatoria, sed tantum declaratoria criminis; & quia ex vi illorum verborum beneficiū, vel officiū à die delicti manet quasi confiscatum, & sententia declaratoria quoad effectum retrotrahitur ad diem delicti commissi, vt *suprà n.71.* explicatū est, & ita tenent omnes Doctores *suprà n.76. relati*, qui videantur, præsertim Vasquez. Palau, Salas *d. disp.* 15. *n.* 45. *fine*. Vbi expresse illa sola verba, *vacare censeantur* addita illis, *ipso facto*, & etiam *absque declaratione*, ait non probare amissionem in conscientia magis, quam illa verba: *ipso facto sint beneficio priuati, absque alia declaratione*. Quia, inquit, & recte, priuatio, & vacatio beneficij idem sunt, quando beneficium alteri non confertur, atque adeo sicut priuatio *ipso facto, & ante declarationem* potest recte explicari, vt nulla opus sit sententia pœnæ condemnatoria, vel declaratoria, & vt per sententiam declaratoriam criminis postea retrotrahatur ad diem criminis, ita de vacatione beneficij dicendum est; maxime cum ponitur (addit idem Salas) verbum *censeantur* (vt *in d. Extrauaganti Ambitiosa*) quod indicat non vacare ex tunc; sed ita sententiam postea ferendam, ac si tunc vacassent.

Quando lex pœnalis priuans delinquentem officio, vel beneficio, vtens particula, ex tunc, *dicens, ex tunc sit priuatus, vel vacet, vel ex tunc soluere teneatur talem mulctam, an obliget ante omnem sententiam.*

Sextò, si lex pœnalis dicat ex *tunc sit beneficio*, vel *officio priuatus*, vel *ex tunc* beneficium vacet, seu *vacare censeatur*, à lege induci obligationē dimittendi in cōscientia ante omnem iudicis sentiam tradit Suarez *de leg. lib.* 5. *c.* 7. *n.* 7. & 8. quia illa particula, *ex tunc*, designat tempus commissi criminis, non tempus post latam à iudice sententiam declaratoriam criminis; & quia illa particula *ex tunc*, æquiualet verbo illi, *ante declaratoriam*, nam excludit omnem futuram actionem, vel sententiam cap. cum singula, ibi, *ex tunc* de præbend. in 6. Verum particula *ex tunc*, solum idem sonat, ac *ipso facto*, vt constat ex traditis à me in tomo 3. *mor. var. tit.* 3. *n.* 99. & ex Doctoribus *ibidem* citatis, & ita etiam sumitur *d. cap. cum singula*. Quare sicut, verba, *ipso facto* iuxta Doctores communiter non excludunt sententiam criminis declaratoriam, & condemnatoriam, aut declaratoriam pœnæ, & inducant retrotractionem ad diem criminis; ita idem dicendum de particula, *ex tunc*. 105

Si lex pœnalis ipso facto priuans beneficio ecclesiastico addat, vt statim possit alteri libere conferri, an priuatio, & obligatio in conscientia dimittendi beneficium habeat locum ante declaratoriam criminis; vbi an occidentes alios per Assassinos incurrant beneficij priuationem ante iudicis sententiam. An ob receptionem secundi beneficij incompatibilis cum primo, primū in foro conscientiæ sit dimittendum ante sententiam, & ob retentionem sit dimitendum etiā secundum. Et an Parochus non residens in parochiali incurrat ipso facto priuationem Parochiæ.

Si lex pœnalis illis verbis *ipso facto sit beneficio priuatus*, vel *beneficium vacare censeatur*, addat, *& alteri libere per illos, ad quos eorum collatio pertinet, possint conferri, vel conferantur*; legem tunc ante omnem sententiam inducere priuationem, & obligare in conscientia delinquentem ad statim renunciandum beneficium, docent Corduba *lib.* 1. *quæst.* 36. Suarez *de legib. lib* 5 *cap* 8 *num.* 15. Lessius *lib.* 2. *cap.* 29. *num.* 39. *citato* & Fagundez *in decal. lib.* 8. *cap.* 29. *numero* 13. & 18. Ponderant enim particulam illam *libere*, quæ indicat beneficium illud vacare ipso facto ante omnem sententiam, declaratoriam criminis, & ideo posse alteri conferri, non vocato possessore, nec admissa aliqua executione, vt exponit Glossa *in cap. pro humani* §. *sacri*. Verbo *libere, de homicidio in* 6. Quod caput ad huius sententiæ confirmationem ponderat Corduba. Ibi enim occidentes alios per assassinos priuantur beneficio ipso facto, & additur, *illa libere aliis per illos, ad quos pertinet, conferantur*. Propter quæ verba idem Corduba asserit huius canonis priuationem incurri ante sententeiam etiam criminis declaratoriam 106

declaratoriam. Verùm præfatum canonem non inducere priuationem beneficij, nec obligare ad illud dimittendum ante sententiam iudicis declaratoriam tenent non solum Vasquez *d. disp. 178. cap. 4.* & Salas *de legib. d. disput. 15 num. 30. versicul. octauo* sed etiam Suarez *d. cap. 6. num. 15.* & Fagundez *d cap. num. 18.* Quia (quidquid sit de vi illorum verborum, *liberè.* &c. Si per se considerentur) in illo capite, & paragrapho additur. *Postquam probabilius constiterit argumentis scelus tam execrabile commisisse, aliam sententiam aduersum eum non esse necessariam*; vult ergo ad incurrendam dictam pœnam priuationis beneficij, vt liberè, &c. vt priùs iudici constet de crimine, & ita requiri sententiam iudicis declaratoriam.

107 Ad eiusdem sententiæ confirmationem possent adduci textus *in cap. dudum § 1. de electione, cap. de multa de prabend. & dign. & cap licet Episcopus, & cap. cum singula § primo, eodem titulo in 6.* & in *extrauag. execrabilis Ioannis XXII.* in quibus textibus decernitur, vt habens dignitatem, personatum, officium, aliúdve beneficium curatum, si aliud simile incompatibile sit adeptus cum pacifica possessione, ipso iure sit primo beneficio priuatus, illúdque posse alteri libere conferri ab eo, ad quem spectat collatio. Quo casu per adeptionem secundi beneficij cum primo incompatibilis ipso iure primi beneficij titulum amitti, & incurri obligationem illud in conscientia dimittendi ante omnem iudicis sententiam, tradunt Henriquez *lib. 13. cap. 56. § 2. littera C. in textu*, & in Glossa, alios allegans Garzias *de benefic. part. 11. cap. 5.* & *capite 10. numero 33.* Lessius *libro 2. capite 34. dub 27. numero 143.* Paulus Squillantes *de obligat. cleric. par. 2. numero 11.* Villalobos *part. 1. tract. 2. diff. 16. numero 13. ad 6.* Castrus Palaus *tom. 2. tractat. 13. punct. 2. § 6. numero primo*, & tenent communiter scribentes *in d. textus*, & alij, quos latè referunt Garzias. *d. cap. 5.* & Augustinus Barbosa *collectaneis ad d. textus; de officio Episcopi allegat. 62. & collectaneo ad capit. 4. session. 7. Trident. de reformat.* quo capite Tridentinum decernit, vt nullus plura beneficia incompatibilia Ecclesiastica recipiat; & si recipere, & retinere præsumpserit iuxta *d. cap. de multa, decisionem, & decreti eiusdem Tridentini* dispositionem sit ipso iure priuatus. Verùm neque hi textus probant eandem sententiam, priuatio enim primi beneficij ob adeptionem alterius incompatibilis cum pacifica possessione in prædictis textibus statuta non est pœna; cum imponatur sine pœna recipientis, sed solum ob factum ipsum, nempe ob ipsam receptionem secundi beneficij, ac proinde priuatio primi beneficij in dictis canonibus, & in *dict. capit. 4. Tridentini* est solum conditio, sub qua secundum beneficium incompatibile cum primo Ecclesia vult conferri, vt expresse Henriquez, Villalobos, & Garzias *locis citatis*. Quia verò in *dict. capite dudum, capit. de multa. & cap cum singula, & etiam dict. capite 4. Trident.* præsumentes retinere secundum beneficium incompatibile vnà cum primo priuantur etiam secundo; & hæc priuatio est in pœnam delicti, quod committunt retinendo primum contra sacrorum Canonum prohibitionem, ideo, vt talis priuatio in foro conscientiæ habeat locum, requiritur sententia iudicis, vt tradunt Lessius, & Squillantes *locis citatis*, & Garzias *d. cap 5. n. 7. & 94.* & alij ab eodem Garzia relati; quod caret omni dubio attentis præfatis sacris Canonibus antiquis, nam in *d cap. dudum, & d. cap.* multa dicitur, *quod si retinere contenderit, spolietur etiam secundo.* & in *d cap. cum singula ab vtroque penitus repellatur*, quæ verba continent sententiam ferendam. At cum Trident. *in d cap. 4.* dicat ipso iure sit beneficiis ipsis priuatus; Garzias *d. cap. 5. numero 94. & 98.* vult iuxta Tridentinum incurri eodem modo in foro conscientiæ priuationem secundi, sicut & primi, scilicet ante iudicis sententiam etiam declaratoriam criminis; sed cum priuatio secundi sit pœna, & imposita tantum illis verbis, *ipso iure sit priuatus*, etiam iuxta Tridentinum non incurritur in foro conscientiæ nisi post declaratoriam criminis, & ita absque dubio tenent Lessius, & Squillantes *locis citatis*. & constat ex traditis *suprà num 69. & sequentibus*. Addo Morlam *in Emporio iuris 1. part. titul. 1. quæst 9. numero 46.* & Sahagum *in cap fin. de sequestr. possess. numero 81.* à Garzia *d. cap. 10. numero 33* relati. tenuisse etiam primum beneficium, quo quis iuxta sacros canones ipso iure priuatus est, per assecutionem secundi incompatibilis, in conscientia non esse dimittendum ante iudicis sententiam.

Ad eandem sententiam confirmandam adduci potest textus *in cap extirpandæ, § si verò, de prabendis*, vbi Parochus in Parochiali, seu beneficio curato non residens *ipso facto* incurrit pœnam priuationis Parochiæ; vt liberè alteri conferri possit. Verba textus sunt; *alioqui illa* (scilicet Parochiali Ecclesia) *se sciat authoritate huius decreti priuatum liberè, alij conferenda.* Quam priuationem dicto textu attento incurri ipso facto ante monitionem, & iudicis sententiam tenent Garzias *de benef. part. 3. cap. 2. numero 136.* & alij ab eodem citati. Verùm alij, quos idem Garzias *num. 135.* refert, tenent præequiri iudicis monitionem, & sic iudicis sententiam. Licet modo attenta dispositione Tridentini in *cap. 1. sess. 23. de reform. in fine capitis ibi, etiam vsque ad priuationem compellere.* Parochi non residentes citra omnem controuersiam non incurrant dictam pœnam priuationis beneficij ipso iure, sed per sententiam iudicis præcedentibus citatione, & monitionem, non esse autem necessarium, vt per censuras Ecclesiasticas, & sequestrationem, & subtractionem fructuum, & alia iuris remedia procedatur, priusquam ad dictam priuationem deueniatur tradunt Garzias in *addit. ad d. cap. 2 numero 139.* & Augustinus Barbosa *collect. ad d. cap. 1. Trident. num. 74.* ex eo, quod Concilium *d. cap. 1.* hoc relinquit arbitrio Ordinarij ibi, *liberum esse vult ordinariis*, &c. licet de iure communi requiri videretur *cap. ex tua § 1. de cler. non resid.* 108

109 Igitur licet priuatio beneficij, vel officij sit ipso facto in lege statuta cum illis verbis, *vt is, ad quem spectat collatio, possit illud alteri liberè conferre, & eodem possessore non vocato*, priuatio verò sit pœna in vindictam delicti commissi à lege imposita, adhuc contra sententiã *n. 106.* positam tenendum est, non incurri, neque in foro conscientiæ esse obligationem beneficij, vel officij renunciandi nisi post sententiam criminis declaratoriam, & non ante. Ita enim rectè intelligi potest. Nam quoties beneficij priuatio, seu vacatio à lege inducta est ipso iure, beneficium delinquente beneficiario non vocato etiam ante sententiam criminis declaratoriam potest alteri conferri, licet beneficiarius delinquens ante declaratoriam verè non amittat integrè, sed tantum secundum quid beneficij dominium nec teneatur illud renunciare, vt suprà *num. 83.* iunctis traditis *n. 70.* ostensum est. Quare illis verbis: *possit liberè conferri, &c.* additis illis *ipso facto, vel ipso iure sit priuatus*, non inducitur nouus effectus pœnæ; sed exprimitur effectus, qui tacitè continetur in illis, ipso facto: Cum igitur in pœnis sit facienda benignior interpretatio, & significatio illorum verborum saluetur absque eo, quod censeatur ante iudicis declaratoriam criminis à lege inducta obligatio dimittendi beneficium, ita debet intelligi, & ita procul dubio tenent alij Doctores citati *suprà num. 69. 70. & 76.* & etiam Sà *V. pœna num. 1.* & Sanchez *de matrim. lib. 9. disp 30.*

Committentes simoniam confidentialem, an ante iudicis sententiam criminis declaratoriam incurrant beneficiorum priuationem, & in conscientia teneantur illa dimittere.

110 Octauò committentes simoniam confidentialem per Bullam Pij IV. (de qua Nauarrus *in man. cap.23.num.*110) ipso iure priuatos beneficiis hoc verborum tenore; scilicet, *sed ne quisquam vana fiducia fretus non intendendi contra se iudicij in crimine perseueret, vtque hoc malum grauiori cen ure stimulo vsquequaque prohibeatur, omnes, & singulos, &c. & quidquid tale admiserint in futurum omnibus beneficiis, & officiis &c. Præsentium authoritate priuamus, & ad futurum inhabiles decernimus, & in iuris subsidium excommunicationis sententia innodamus*, obligari ad renuncianda, & dimittenda beneficia in conscientia, & ad restituendos fructus perceptos nulla expectata sententia iudicis declaratoria criminis docent Nauarrus *vbi suprà*, Suarez *de leg. lib.5. cap.8. num.16.* Fagundez *d. cap.29. num.19.* Ponderant enim Suarez, & Fagundez non solum illa verba: *Præsentium authoritate priuamus*, quæ se ipsis æquiualent tantum, illis; *ipso facto*, & excludunt solum sententiam condemnatoriam pœnæ, non vero criminis declaratoriam; sed etiam illa, *& ne quisquam vana fiducia fretus*, &c. Quæ ostendere videntur mentem legislatoris esse, vt pœna obliget in conscientia ante omnem iudicis sententiam, & criminis declaratoriam; nam alioqui delinquens iam fiducia vana fretus iudicium contra se non esse intendendum, in crimine perseuerare potest.

111 Verùm dicendum est, neque per hanc Pij IV. constitutionem, illo verborum tenore vtentem pœnam priuationis beneficiorum iam obtentorum habere locum in foro conscientiæ ante criminis declaratoriam; quia id non important illa verba: *præsentium authoritate priuamus*, vt ait idem Suarez, sed nec alia præcedentia, *sed ne quisquam*, &c. quia intentioni Sancti Pontificis in iisdem verbis explicatæ sufficienter satisfit, dum à die criminis beneficia manent quasi confiscata, & delinquens efficitur obnoxius priuationi, & non est opus condemnatoria, sed tantum criminis declaratoria, vt omninò & etiam in conscientia priuatus existat. Et ita expressè tenent Nauarrus *consil.91. & 92. de simonia in 2. edit.* Laymann *lib.4. tract.10. cap. vlt. num.76.* Azorius *p.2. lib 12 cap.21. quæst.13.* Castrus Palaus *tom.1. tract.3. disp 2. pun.2 nu.10. versic. tertio.* Idem asserentes etiam de inhabilitate ad alia beneficia, scilicet, eam non contrahi in foro conscientiæ ante criminis declaratoriam: Et hanc eandem sententiam quoad priuationem beneficiorum obtentorum tenuit prius idem Suarez *tomo primo, de religione tom. 1. lib 4. de simonia cap.58. in fine.* Qui etiam *d. cap. num.16 fine* addit, quod priuatio beneficiorum obtentorum per dictam constitutionem incurratur in foro conscientiæ ante declaratoriam, intelligendum de rigore verborum; probabile tamen esse, pœnam illam non esse in hoc sensu communiter receptam, & ideo fortasse abrogatam in hac parte esse per communem consuetudinem; & de eadem consuetudine requiri declaratoriam. Quam consuetudinem, si detur, dicit etiam Fagundez loco citato, tolerari posse, quia reuera pœna est valde rigorosa.

Pœna conuentionalis à contrahentibus imposita iniustè resilienti à contractu, vel non soluenti debitum tali tempore, an in foro conscientiæ debeatur ante iudicis coactionem: & quid de de pœna à testatore imposita contrauenientibus suæ voluntati.

Ex traditis an.69. huc vsque licet colligi generaliter, nullam pœnam legalem priuationis, seu nullam priuationem iuris quæsiti, rei possessæ, quæ propriè sit pœna à lege imposita ob priuationem, & detestationem alicuius delicti (alioqui enim non erit pœna can. *Pœnitentia, de pœnit. d.3.*) de qua hic est controuersia, incurri ante sententiam criminis declaratoriam etiam in beneficiis, & officiis, tametsi dicatur, *ipso facto, nulla declaratione præmissa, libereq; alteri possit conferri non eo dimisso possit absolutio concedi*, & aliis verbis talis pœna sit imposita; quæ expressè, & clarè non significent obligationem ad pœnam in conscientia ante iudicis sententiam. 112

An autem idem sit dicendum de pœna conuentionali, quæ partium consensu statuitur soluenda ab eo, qui à contractu recesserit, vel in mora culpabili fuerit restituendi debiti, putà, mutui accepti, iuxta legem, *si pacto, C. de pactis. & c. significante, de pignoribus.* Non leuis controuersia est inter DD. Et procedit controuersia, quando non ū est. nullā esse iustam causā recedendi à contractu, vel differēdi solutionē; nam si dubiū esset, an ex iusta causa recedat, vel nō, proculdubio necessaria esset iudicis sententia. Triplex est sententia. 113

Prima absolutè asserit esse soluendū in conscientia ante iudicis sententiam, siue in contractu dicatur sub tali pœna, siue ab ipso facto sit soluenda talis pœna. Ita Ancharanus *in cap. possessor de reg. iur.* Felinus, Decius, Vasquius, Paludanus, P. Nauarrus à Sanchez *de matr. lib.1. disp.37. n.2. relati.* & videtur tenere Suarez *de legib. lib.5. cap.8. numero 9.* Quamuis etiam inclinet in tertiam sententiam. Ratio huius sententiæ fundatur in differentia, quæ est inter hanc, & pœnam legalem; nam legalis est simpliciter inuoluntaria, & ex obligatione extrinsecus proueniente, non voluntariè assumpta; pœna conuentionalis est voluntaria in sua origine; scilicet, ex voluntario contractu, seu contrahentium spontaneo consensu, potest autem quisque se alteri obligare; & cum huiusmodi pœnam contrahentes in contractu apponant voluntariè, videntur se obligare absque dependentia à iudice. Præterea lex veluti natura sua dicit ordinem ad iudicem, tanquam ad motorem suū, nam iudex est quasi lex viua, pactū verò ex se per ipsosmet cōtrahentes executioni mandari debet, ac proindè per se non requirit iudicē etiam ad executionem pœnæ; sed solum quod in cōscientia constet de transgressione; vel ad summū etiam de voluntate alterius, ac spontaneo modo exigētis pœnam iuxta sententiā tertio loco ponēdā. Posset addi quod pœna conuētionalis sit veluti cōditio cōtractus, conditiones autē contractus statim obligant iudicis sententia nō expectata. Verū licet sit cōditio contractus, tamē statuitur soluenda vt pœna propriè, ac proindè ex hoc capite non est metienda instar aliarū cōditionum, quæ sunt merè conditiones, & proinde ex natura sua nullam petunt conditionem; pœna autem propriè videtur requirere iudicis sententiam.

Secunda sententia tenet non deberi ante sententiam iudicis, sed vt soluenda sit in conscientia esse necessariam iudicis sententiam. Ita Adrianus, Victoria, Ledesma, Ludou. Lopez, Palacius, Beia à Sanchez, *disp.37. n.4 relati.* idem Sanchez *ibid.* & Vasq. 1.2. *disp.273. cap.1.* Stephanus Bauny *de matr. & sponsal. q 1.* & citra omne dubiū sentit Nauarr. *in man. c.23. n 68.* 114

quamuis

Digitized by Google

quamuis allegetur à multis & præsertim à Sala loco infrà citando pro sequenti sententia. Reiicit enim præcedentē sententiam præsertim his duabus rationibus: scilicet, tum quia nemo quamlibet iustus, & religiosus eam pœnā conuentionalē, nisi coactus soluit; tū quia videtur nō esse partibus eiusmodi pœnas in suis cōtractibus imponētibus intentio, vt qui eas incurrerit, vltro solutionem earū offerat, vt solutionem debiti principalis offerre debet, sed vt per eas ad obseruantiam contractuum cogantur, vt per pœnas ad legum obseruātiam; coactio enim spectat ad iudiciū: ergo Nauarrus sentit non deberi, nisi post iudicis sententiam, & etiam Lessius *de iustit lib.2.cap.20. nu.136.* dicit hanc sententiam esse probabilē, licet putet probabiliorem sequentem sententiam tertiam. Probatur ergo hæc sententia, quia intentio contrahentium, & pœnam apponentiū, nisi aliud clare in contractu exprimant, est, vt per tales pœnas cogi possint ad fidem seruandam, & teneantur ad eas sequuta iudicis condemnatione, si fefellerint; cū enim pœna proprie de natura sua, & iuris communis dispositione non sit in conscientia soluenda, nisi post iudicis sentētiam, vt ex traditis in præcedentibus constat; contrahentiū pœnam, proprie apponentium in contractu intentio in dubio iuxta iuris cōmunis pœnam imponentis modum debet intelligi, quia actus præsumitur factus secundū propriam eius naturam, vt Menochius *de præsumpt. lib.2. præsumpt.*10. & intentio hominis in dubio censetur conformis iuris communis dispositioni, seu legibus.

115 Tertia sententia, tria dicit. Primū huiusmodi pœnā conuentionalem, vt debeatur in conscientia à nō seruante sua culpa contractū, seu pactū, nō esse necessariā iudicis sentētiam, in quo cōuenit cū prima sententia. Secundū, deberi statim cum ab altero contrahēte exigitur. Tertiū antequam ab altero cōtrahente petatur, in cōscientia non deberi, ita quod sponte ante exactionē nō sit à resiliente à cōtractu soluēda. Ita Corneus, Vasquius sibi contrarius, Rebuffus, Mexia, Capia Pedilla à Sanch. *d. disp 37 n.3. relati* Gutier. *de matr. c.18 n.19.20. & 21.* Couarruu. *de sponsal p 2. cap 6 §.8. n.11.* Menoch. *de arbitr. casu 260. n.40.* Less. *de iustit. l.2 c 20. n. 136.* Molina *de iust. t. to.1 disp.97.* Sal. *de legibus disp.15. n 15.* Azorius *p.1. l.5. c 8 q.7.* Sâ *v. pœna n.2* Basilius Pont. *de matr. l.12. 3.19. n.5.* Valerius Reginald. *l.13. n.283. & l.25. n.228.* Coninch *de sacram. disp.22. n.19.* Villalobos *p.2 tr. 22. diff 9. n 13.* Bonacina *de legib disp.1. q.1. p.7. §. 2. n 23 & de contract. d sp.3. q.3 p.7. n.4.* & nonnulli alij ab eodem Bonacina relati. Et ita sentit etiam Laymann *l. 3. tr.4. c.20. n. 6. fine.* Si pœna cōuentionalis in contractu mutui conuenta sit mediocris, quam dicit in conscientię foro solui debere, si à debitore exigatur, postquā debitor mutui in notabili mora culpabili fuerit. Hæc sententia quoad primum, & secundum dictum probatur rationibus ad probandam primam sententiam adductis. Confirmatur magis, quia certitudo incursus pœnæ ob non seruatū contractum, vel pactū in contractu appositū, & petitio, seu exactio partis, seu creditoris habet locū sententiæ iudicis, seu operatur in foro conscientiæ, quod sententia iudicis quoad pœnā legalem operatur in foro externo, & interno, & præterea debitor pœnæ cōuentionalis, quam sponte sibi imposuit, constituitur in mora soluendi per interpellationē, seu petitione partis sicut debitor pœnæ legalis per sentētiā iudicis, ergo tenetur in cōscientia ex illo tempore ante cōdemnationē iudicis. Hocq; valde æquū est, vt parte exigēte solutio pœnæ statim fiat, cum debeatur ex pacto. Sicut ergo iudici iubēti soluere pœnā legalē non licet resistere, ita neque parti exigenti pœnam cōuentam denegare. Tertiū dictū probatur, quia videtur nimis duū, & humanæ conditioni minime accōmodatum, vt debitor pœnæ sponte, & non requisitus illam offerat & soluat. Et quia hæc est cōmunis consuetudo, & interpretatio mentis cōtrahentiū, vt pœna in cōtractibus cōuenta nō debeatur, nisi à parte exigatur. Cōfirmat Couarruuias, quia pœna legalis etiam post sententiam nisi actu petatur (scilicet iudex illam exequatur, vel in sentētia iubeat reo, vt illam soluat) non debetur in conscientia, ergo multo minus in contractibus. Quæ ratio satis vrget, licet Vasquezio loco citato non probetur. Hinc Rebuffus in *proœmio constitut regal gloss.1. nu.47.* ait, quod quando quis cadit in cōmissum, si Dominus sciat, & non petat, videtur commissum remittere, & sic in foro cōscientiæ dicerem (inquit) adhuc retineri posse; quia debitor putare potest, Dominum eo iure vti nolle; sicut dicitur de hærede posse legatum triginta annis præscribere; arbitratur enim legatarium illud nolle, cum non petat, teste Ancharano *cap. sine possessione, de reg. cur in 6 ita* Rebuffus.

Ex his tribus sententiis secūda mihi videtur probabilior, vt pote iuri cōformior, imo vsu recepta (cū nullus soluat huiusmodi pœnas cōuentionales nisi per iudicē coactus, nec Cōfessarij ob id negāt pœnitētibus absolutionē) & probabilē putāt etiā Less. Bonacin. & Pont. etsi pœna esset grauis; ita sētit absolute etiā Layman, quæ est intelligēda in dubio, sc. quādo expressis verbis cōtrahentes nō se obligarunt ad pœnā seclusa omni iudicis sentētia; & de pœna cōuentionali, quæ à cōtrahentibus statuitur tanū in pœnā recessus à cōtractu, vel non solutionis tempore præscripto ad soluendū mutuū. Nam si imponatur pro interesse lucri cessantis, vel dāni emergentis, cōstat hoc interesse deberi in conscientia ab iniuste resiliente à cōtractu, vel non soluente tempore præscripto ante omnem sententiam, & exactionem. Vt Sanchez etiam *d. disp. 37. n.1.* fine notauit, & prius Nauarrus *d. cap.23. n.67.* 116

Ex eadem autem secunda sentētia, & ex tertio dicto tertiæ sentētiæ infertur, Debitorē huiusmodi pœnæ conuentionalis posse illā præscribere, ita vt cesset actio illa ad pœnam, si spatio triginta annorum illa non petatur, *l. omnes C de præscript.*30. annorum, quia possidens bonam fidem habet ante petitionem, cum eam offerre non teneatur iuxta præfatam secundam sententiam, & tertium dictum tertiæ. Ita post Purpuratum, & Rebuffum Sanchez *d. disp.27. n.5.* & Gutierez *d cap.18. n.21.* 117

Cæterùm pœnæ à testatore impositæ hæredi, seu hæredibus, aut legatariis contrauenientibus suæ voluntati debentur ante iudicis condemnationem, & executionem, vt late tradidi *in tract. de contractu matrim. cap.11. num.587. & cap. 6. num.22.* ex communi Doctorum, quos *dict num.587.* refero; & ex Doctoribus *suprà num.115. relatis* tradunt Nauarrus *d. cap.23 numero 67. & alibi* Couarruuias *d. §.8. n 17.* Azorius *d q 7.* Reginaldus *lib 13. n.281.* & Sanchez *lib. 7. de matr. disp. 91.* Rationem adduxi *d n.587.* scilicet quia talis pœna non habet vere, & proprie rationem pœnæ, sed est conditio, sub qua, & non aliàs testator voluit instituere, vel legare; ac proinde ea non impleta cessat voluntas testatoris, & consequenter statim corruit hæreditas, vel legatum nulla iudicis sententia expectata. Videantur à me tradita *d. ca. 11. citato n 587 & numeris antecedentibus.* 118

SEQVITVR SVMMARIVM

§. I.

Quæ pœnæ mere priuatiuæ incurrantur in foro conscientiæ ante criminis declaratoriam n.119. ad 127.

Censura omnes ipso facto imposita, seu lata sententia à delinquente

quente incurruntur statim, & ante criminis declaratoriam. n. 119. & huius ratio quæ sit ibidem.

Item alia pœna priuatiua, vt inhabilitas ad aliquid agendum, vel recipiendum, quando alioqui lex, & pœna esset inutilis, si deberet expectari iudicis sententia n. 120.

Explicatur exemplis. n. 121.

Pœna inhabilitatis ad obtinenda in posterum beneficia, officia &c. ipso facto à lege irrogata an in foro conscientiæ à reo incurratur ante declaratoriam. Affirmatiua num. 122. & 123.

Negatiua. n. 124.

Quid si lex dicat ipso facto, & absque alia declaratione sint inhabiles. n. 125. & 126.

Quid de inhabilitate ad testandum. n. 127.

Pœna priuationis vocis actiuæ, & passiuæ, & inhabilitas ad illam in perpetuum, vel pro vna vice si sit lata sententia an incurratur à delinquente statim ante criminis declaratoriam. Affirmatiua. num. 128. Negatiua. numero 129. 130. & 134.

Pœna priuationis potestatis eligendi, de qua in cap. cum inter, de elect. in cap. de postulatione, in cap. cum in cunctis, de elect. in c. quia diuersitatem, de concess. præbend. in cap. fin. de excessu Prælat. in bulla Clementis VIII. de largit. muner. in bulla Pij V. contra admittentes mulieres intra claustrum; in Decreto S. Congregationis, quod Regulares non alloquantur Moniales; & in aliis decretis S. Congregationis, *non incurruntur ante criminis declaratoriam. n. 131.*

Electio facta à Capitulo, in qua tulit suffragium vnus elector inhabilis ad ferendum suffragium, si electio nitatur tali suffragio, an sit valida. Affirmatiua. num. 128. Negatiua. numero 132.

Quæ à persona in pœnam inhabili fiunt ratione priuati iuris & officij, licet delictum sit occultum non valent. numero 132.

Electio spectat ad singulares Canonicos, & ad singulos de Capitulo, vel vniuersitate ratione priuati iuris. ibidem.

Reiicitur distinctio Sigismundi Capucini, & Samuelis de potestate eligendi inchoatiue, & completiue, vt illa sit priuati iuris, hæc officij publici n. 133.

Si inhabilis ferat suffragium in electione, ante scrutinium potest obijci exceptio, & repelli ab electione. ibid. & numero 134.

Canonicus, vel scholaris alicuius Collegij ob crimina priuatus iure ferendi suffragium si iuridice interrogatus neget veritatem, & suo suffragio impediat, ne alicui detur beneficium, seu Prælatura, aut Cathedra, an teneatur restituere. num. 135.

Ad incurrendam in foro conscientiæ pœnam infamiæ iuris ipso facto per legem ante statutum latam an requiratur declaratoria criminis, vel sufficiat delictum esse notorium, imò etiam delictum occultum. numero 136. & trib. seqq.

Infamiæ definitio, & quis dicatur infamis. numero 137.

Infamia facti aboletur per contrarium factum, & emendationem absque superioris dispensatione n. 139.

Quibus delictis incurratur infamia iuris. n. 140.

Infamia iuris de iure canonico non incurritur ipso facto ex omni crimine enormi depositione digno, sed tantum in casibus à iure expressis. n. 141.

Pœna depositionis, & priuationis priuilegij Clericalis in foro conscientiæ non incurritur ante criminis declaratoriam. num. 142.

Etiam pœna priuationis sepulturæ requirit declaratoriam, nisi delinquens decedat in statu peccati mortalis. num. 143. & 144.

Pœna nullitatis actus ipso facto statuta in odium delicti non habet effectum nisi post criminis declaratoriam. numero 145.

Limitatur vbi actus semel validè factus non est capax irritationis. n. 146.

Limitatur etiam vbi ex legis tenore constat de contraria mente legis latoris. n. 147.

Quæ pœnæ mere priuatiuæ incurrãtur in foro conscientiæ ante iudicis sententiam criminis declaratoriam, vbi de censuris, irregularitate, & inhabilitate ad contrahendum matrimonium in pœnam delicti certis personis imposita.

Et prædicta à *num.* 31. huc vsque de pœnis legalibus positiuis, & ad sui executionem actionem hominis requirentibus ipso facto incurrendis à lege impositis. Restat videndum de pœnis legalibus mere priuatiuis, quæ in passione consistũt hominis actionem positiuam ad sui actionem non requirentibus pariter à lege ipso facto iniunctis, an incurrantur, & in foro conscientiæ ligent delinquentem ante omnem iudicis sententiam etiam criminis declaratoriam.

Et quidem pœnas ecclesiasticas spirituales censurarum excommunicationis, suspensionis, & interdicti ipso facto incurrendas à lege ecclesiastica, vel à iudice delinquẽtibus iniunctas, seu impositas, & etiam pœnam irregularitatis statim ac crimen committitur incurri, & ligare in foro conscientiæ etiam ante criminis declaratoriam, certum est, & docent Caietanus 2. 2. *q.* 62. *ar.* 3 Sotus *lib.* 1. *de iust. q.* 6. *nu.* 6. Couarruuias *de sponf. p.* 2. *cap.* 6. § 8. *num.* 16. *verf. Nono ex præmissis*, Garzias *de benefic. p.* 11. *cap.* 10. *num.* 9. Molina *de iust. tom.* 1. *disp.* 96. *versic. Vt vero*; Sanchez *de matr. lib.* 9. *disp.* 30. *num.* 1. Suarez *de censur. disp.* 2. *sect.* 3. *à num.* 6. *ad* 12. & *disp.* 40. *sect.* 4. *n.* 8. & *de legib. lib.* 5. *cap.* 5. *n.* 5. & 6. Vasq; 1. 2. *disp.* 168. *cap.* 2. Sayrus *lib.* 3. *clau. cap.* 9. *numero* 30. Filliuccius *tom.* 1. *tract.* 11. *cap.* 1. *num.* 21. Salas *de leg. disp.* 15. *sect.* 2. *numero* 23. Fagundez *in decal. lib.* 8. *cap.* 29. *numero* 3. & 4. reliqui DD. qui infrà allegantur. & quos allegat Garzias; & est doctrina communis omnium consensu sine controuersia recepta, & constat ex praxi totius Ecclesiæ, & ex Tridentino *sess.* 24. *cap.* 6. *de reform.* dum enim in eo concedit facultatem absoluendi ab istis censuris, quando sunt occultæ, absque dubio supponit in foro conscientiæ incurri, etiamsi non sint deductæ ad forum exterius. Rationem, cur hæ pœnæ censurarum latæ sententiæ, & irregularitatis incurrantur, ante criminis declaratoriam, cum cæteræ pœnæ temporales, de quibus in præcedentibus, non nisi post criminis declaratoriã incurrantur, Sotus vbi suprà ait esse, quia per censuras homo fidelis non priuatur bonis propriis, quæ iure peculiari quis possidet, & tradere per actionem teneatur, sed tantum bonis communibus totius ecclesiæ; quorum Ecclesia priuans est dispensatrix, & ideo per suam legem ante omnem iudicis senten tentiam priuare potest. Hanc tamen rationem reiiciunt Sanch. Suarez, Vasq; Salas *locis citatis*, & alij apud eosdem; Tum quia per censurã non solũ priuatur homo propriis bonis ecclesiæ, sed etiã aliquibus bonis cõmunibus omnibus hominibus, vt est communicatio ciuilis, seu participatio humani cõuictus; priuatur etiã homo aliquando bonis propriis, puta libertate ad communicandum cum aliis, & quadam habilitate, vt alij cum ipso communicent; item quilibet fidelis ius habet recipiendi sacramenta, & Sacerdos ius particulare celebrandi, & tamen tali iure priuantur per excommunicationẽ, & per irregularitatem. Aliam rationem afferunt Suarez, Salas, & Fagundez, nempe, quod sit diuersa ratio de his pœnis spiritualibus censurarum, & de temporalibus; quia censuræ nõ tam sunt pœnæ vindicatiuæ, quam medicinales, vt autẽ medicina adhibeatur, nõ est necessaria sẽtẽtia iudicis, sed vnusquis-

119

Digitized by Google

que tenetur eã assumere, maxime præcipiente medico seu DD. Aliæ verò sũt vindicatiuæ, & ideo maiorē coactionem requirũt. Hinc deducitur alia ratio (quã notat Salas) quod temporales pœnæ per se loquendo carent remedio; censuræ verò sunt pœnæ medicinales, à quibus debet iudex omnino peccatorem absoluere, si correctus, & emēdatus fuerit. Aliam addit Suar. d. c. 5. n. 6. quod censuræ inducuntur per modũ præcepti Superioris vetãtis talem actionē, receptionem, aut cõmunicationē, aut quid simile & ideo non sequuntur conditiones pœnarum, sed præceptorum, quæ obligat virtute ipsius legis absque alia sententia. Aliam denique ponit Salas, quod damna temporalia, qui sensibus, euidentia intellectus percipiuntur, magis sunt dura, & intolerabilia, quam spiritualia, quæ sola fide cognoscuntur, aut ponderantur; ideo non mirum si hæc inducuntur à lege ante setentiam iudicis, illa verò non. Verùm neque hæ rationes vrgent, nam primò fere omnes non accommodantur irregularitati; Secundò ostendunt tantum maiorem congruentiã, cur huiusmodi pœnæ spirituales potiùs, quam temporales possint à lege induci ante sententiam iudicis, non verò concludunt quod id de facto contingat ex eo solum, quod à lege delinquentibus imponantur illis verbis: ipso facto vel ipso iure, vel etiam nulla declaratione præmissa incurrendæ, quæ per se, si nil aliud addatur magis expressiuum, in pœnis, & odiis non excludunt sententiam criminis declaratoriam. Ratio ergo nulla alia esse videtur, nisi quia ita vsus communis obtinuit seu præfatæ pœnæ spirituales censurarum, & irregularitatis sic vsu receptæ, & declaratæ sunt, vt ad illas incurrendas, cum sint latæ sententiæ, nulla indigeant iudicis cõdemnatoria, vel declaratoria criminis, vt in terminis notarunt Sanch. Fagundez, &

120 Lezana *locis allegatis*. Præterea pœna legalis cõsistens in priuationne, vel ad aliquid agendum, vel recipiendum inhabilitans ipso facto seu ipso iure imposita incurritur in foro conscientiæ, quando alioqui pœna, seu lex illam statuens remaneret inutilis & inefficax, nullúmque moralem effectum haberet vt *suprà numero* 26. dictum est, & tradunt Doctores *ibidem relati*; & ita sentiunt etiam *mox citandi*.

121 Quare inhabilitas ad contrahendum matrimonium absque dispensatione S. Pontificis in pœnam delicti commissi à Sacris canonibus imposita ei, qui cognouit consanguineam vxori *cap. transmissæ, de eo, qui cognouit consanguineam vxor.* vel qui fide data de matrimonio contrahendo, cum aliqua adulterium commisit; *cap. super hoc. cap. significasti. cap fin. de eo, qui duxit in matrimonium, quam polluit per adulterium*; & qui mortem intulit vxori animo, & conuentione ducendi concubinam, incurritur in foro conscientiæ ante sententiam iudicis, quia alioqui lex esset inutilis, & careret effectu, nam cum matrimonium semel validè contractum sit ex natura sua indissolubile, si dicta inhabilitas ante sententiam non haberet locũ, & consequenter tali inhabilitate legali nõ obstante matrimoniũ ante sententiam contractum esset validum, lata sententia criminis declaratoria non retrotraheretur, nec matrimonium posset annullari. Ideo fatendum præfatam inhabilitatem incurri ante omnem iudicis sententiam, vt certum est; & ob eandem rationem in his terminis tradunt Sanchez *de matr. lib* 3. *disp* 4. *n.* 10. *ad vltimum*. Salas *de relig. disp.* 15. *n.* 29. & Castrus Palaus *tom.* 1. *tr.* 3. *disp.* 3 *pun.* 2. *n.* 2. *& p.* 7. *n.* 4. & ego ipse *tom.* 1. *mor. var. tit.* 3. *n.* 33. vbi cum iisdem Sanchez in d. responsione ad vltimum, & Palao *d. n.* . . dixi nullitatem, seu irritationem actus à lege in pœnam delicti statutam habere locum, & affectum ante sententiam, quando actus semel factus incapax est irritationis. Quoties igitur pœna legalis est talis vt lata sententia criminis declaratoria non detur retrotractio, ita vt tunc nullum possit pœna habere effectum, necesse est vt habeat locum, & incurratur ante iudicis sententiam condemnantem, vel crimen declarantem.

Pœna inhabilitatis ad obtinenda in posterum beneficia, officia, honores, administrationem, &c. ipso facto à lege irrogata an in foro conscientiæ à delinquente incurratur ante sententiam criminis declaratoriam.

Difficultas ergo est de aliis pœnis merè priuatiuis (scilicet non priuantibus delinquentem re aliqua iam obtenta, & acquisita) Ecclesiasticis, & sæcularibus quæ post iudicis sententiam criminis declaratoriam semper sortiri possunt effectum, vt sunt inhabilitas (extra irregularitatem, de qua supra) & incapacitas ad rem aliquam in futurum, vt ad beneficium Ecclesiasticum, vel officium, aut administrationem, honores obtinendum, ad contractus celebrandos, ad testandum, ad habendum sepulturam, ad electionem actiuè, & passiuè, seu ad ferenda suffragia in fauorem aliorum, & vt suffragiis aliorum eligi possit, quod vocant priuationem vocis actiuæ, & passiuæ, & alis similibus pœnis, si ipso facto à lege Ecclesiastica, vel sæculari sint contra delinquentes statutæ, an incurrantur in foro conscientiæ ante iudicis sententiam criminis declaratoriam. Pro maiori autem claritate seiungam difficultatem de inhabilitate ad obtinendum in posterum beneficia, officia & administrationem, à difficultate de inhabilitate ad electionem actiuè, & passiue, seu de priuatione vocis actiuæ & passiuæ. 122

Igitur pœnam inhabilitatis ad beneficia, officia &c. obtinenda ipso facto incurrendam per legem Ecclesiasticam contra tale delictum committentes statutam statim ac delictum committitur, incurri, & obligare in conscientia non expectata sententia criminis declaratoria affirmant Couarruuias *de sponf. p.* 2. *cap.* 6. *§.* 8 *numero* 16. *versic. Nono ex præmissis*, Tiraquello *in l. si vnquam, verbo reuertatur, numero* 259. *Cod. de reuocand. donat.* Garzias *de beneficiis p.* 11. *cap.* 10. *numero* 9. Caietanus 2. 2. *quæst.* 62. *art.* 3. Syluester *v. Assassinus*, Sotus *lib.* 1. *de iust quæst.* 6. *art.* 6. *post* 4. *concl versic. ex hoc autem.* Corduba *lib.* 1. *qq. q.* 36. *paulo post principium in solut ad* 7. Medina *cap.* 2. *quæst.* 96. *art* 4. Arragon 2. 2. *quæst.* 11. *art.* 3. Rodriquez 1. *tom sum. in* 2. *edit. cap.* 195. *numero* 2. Salon. 2. 2. *quæst.* 63. *articul.* 4. *fine.* Azorius 1. *p lib.* 5. *cap.* 7. *quæst.* 4. Sayrus *lib.* 3. *clau. cap.* 9. *num.* 30. 34. *&* 35. Suarez *de leg. lib.* 5. *cap.* 9. *numero* 2. *& seqq.* Reginaldus *lib.* 13. *num.* 2 9 Filliucius *tom.* 1. *tract.* 11. *cap.* 1. *numero* 21 *tract.* 45. *cap.* 13. *num.* 26. Villalobos *tom.* 1. *tract.* 2. *diff.* 25. *numero* 4. Layman *lib.* 1. *tract.* 4. *cap.* 15. *num.* 5. Bonacina *de legibus disp.* 1. *q.* 1. *p.* 7. *§.* 2. *n.* 9. Alij, qui infra citantur tenentes pœnam priuationis vocis actiuæ, & passiuæ in foro conscientiæ incurri ante sententiam criminis declaratoriam, & plures alij relati à Garzia, Bonacina & Suarez *d num.* 3. dicit esse sententiam Glossæ & communem Doctorum *in cap cum singula de præb. in* 6. ibi: *Ex tunc eo ipso efficiatur inelegibilis*, & in fine *reddantur inelegibiles*; ait enim ibi Glossam, & omnes intelligere illam pœnam statim incurri, ita vt electio de tali persona facta nulla sit. Sed Glossa ibidum dicit collationem esse nullam, potest recte intelligi esse nullam, quia non est firma, cum sequuta criminis declaratoria retrotrahatur ad diem criminis commissi, & efficiat, vt absque alia sententia condemnatoria, & annullatoria collatio sit nullius momenti, ac si nullo modo facta esset. Hanc eandem sententiam Carolus Antonius 123

Digitized by Google

Thesaurus *de pan. Eccles. p. 1. cap. 5. respons. 2. & limit. 1. fine & c. 26. q. 4* quando inhabilitas ad beneficia, vel officia, & aliæ pœnæ merè priuatiuæ in lege ponuntur per se, & non simul cum pœna priuationis officij, vel beneficij, hoc enim casu ait, quod obligant in conscientia ante declaratoriā; secus verò si ponantur simul cum eadem pœna priuationis beneficij, vel officij, & ita videtur sentire etiam Fagundez *in decal. lib. 8. cap. 29. numero* 5. dum dicit pœnas Ecclesiasticas, vel sæculares merè priuatiuas, inhabilitates ad beneficia, officia, ad ferenda suffragia &c. ipso facto iniunctas, si lex in qua feruntur non procedat ad alias pœnas, sed in verbis priuationis tantùm consistat, habere vim obligandi in conscientia ante declaratoriam; quasi velit secus esse si ponantur simul cum pœna priuationis beneficij, vel officij. Quam distinctionem Thesaurus desumpsi, ex Molina *de iust. tom. 1. disp. 96. vesic. Duo obserua.* Et ita sentire asserit; quia ibi loquēs de pœna inhabilitatis ad omnia beneficia, & officia, & quæcunq; alia obtinenda à Gregor. XIII. lata in sua cōstitutione de datis, & promissis, ait, *pœnam illam inhabilitatis ad beneficia, & officia, quia & acerba admodum, & permixtim apposita cum aliis quæ vim non habent ante latam sententiam*, non incurri ante declaratoriam. Sed cum Molina ponat duas rationes, nempè acerbitatem pœnæ; & permixtionem cum aliis, vt dicamus eum absolute sensisse non incurri ante declaratoriam, sufficit prima ratio acerbitatis pœnæ; & ita ab omnibus aliis Molina citatur pro contraria sententia. Addit Thesaurus *d. quæst.* 4. esse communiter receptum pœnam inhabilitatis ad officium pro illa vice, vel quoad illud numero officium obligare in foro conscientiæ ante omnem declaratoriam.

123 Hæc sententia probatur primò ratione Caietani à multis recepta desumpta ex differentia inter pœnas positiuas, & has priuatiuas, quia enim pœnæ positiuæ ad sui executionem aliqua actione indigent, & idem non debeat esse agens, & patiens, oportet actionem iudicis sententiam ferentis adesse, quo illæ incurrantur, & obligent in foro conscientiæ. Hæc autem ratio cessat in pœnis priuatiuis, quæ consistunt tantùm in passione, nullamque hominis actionem ad sui executionem requirunt, ideoque nulla ad eas etiam in foro conscientiæ incurrendas requiritur iudicis sententia; hac enim ratione censuræ, & irregularitas absque iudicis sententia contrahuntur. Hanc tamen rationem reiiciunt Sotus *d. art 6 concl* 2. Castro *lib. 2. de leg pœn. cap.* 5. §. *rursus* 5. *argum.* & Sanchez *d. disp.* 30. *num.* 4. quia vt quis moriatur nulla est necessaria actio, sed priuatio comestionis, & tamen est necessaria iudicis sententia. Suarez *d. cap. 9. numero.* 4. & Fagundez *loco citato* aiunt rationem huius sententiæ esse, quia hic effectus obligationis in conscientia ante omnem iudicis sententiam est aptus fieri integre, & perfectè per solam legem, cum potestas ad id in legislatore non desit, vt *suprà numero* 29. ostensum est; voluntas autem legislatoris sufficienter explicatur per illam vocem *ipso facto*, vel *ipso iure*, & maximè si addatur *absque alia declaratione*, vel *nulla præmissa*; neque est vllum fundamentum iuridicum ad limitandum illam, præsertim, inquit Fagundez, si legislator ad nullas alias pœnas positiuas progrediatur. Confirmat Suarez, quia in hoc videntur hæ inhabilitates comparari censuris, & irregularitatibus, nec sufficiens ratio differentiæ assignari possit, neque ex vsu aliud constet. Aduertunt autem iidem Doctores eum, qui incidit in huiusmodi pœnas priuatiuas, & inhabilitates, ante sententiā minimè teneri abstinere ab iis, ad quæ effectus est ipso facto inhabilis, quoties hoc nequit facere absq; infamia, quia ius ad propriam famam præponderat iuri humano tales pœnas, & inhabilitates inducenti. Confirmat etiam Filliucius *d. n.* 27 ex vsu sacræ pœnitentiariæ, quæ in formula absolutionis à Simonia (cui ipso iure annexa est priuatio beneficiorum obtentorum, & inhabilitas ad ea in posterum obtinenda vt *suprà num.* 10. dixi) etiam addit dispensationem ad alia beneficia in posterum obtinenda, atque adeo supponit aliàs fore ad illa inhabilem ob delictum commissum Simoniæ in beneficio. Prædictis tamen non obstantibus.

Alij probabilius censent præfatam inhabilitatem ad obtinendum in posterum beneficia, officia, honores, administrationem, &c. ipso facto seu ipso iure à lege Ecclesiastica, vel sæculari statutam, licèt sit pœna priuatiua, in foro conscientiæ non incurri ante sententiam criminis declaratoriam; siue per se, siue cum aliis pœnis positiuis in lege ponatur; loquuntur enim absolute, & absque distinctione. Ita Nauarrus *in comment. de datis, & promissis, notab.* 31. *numero* 44. *versic. secundò quod, & consil.* 92. *de Simonia in* 2. *edit.* Molina *d. disp.* 96. *versic. Duo obserua* Sotus *lib.* 4. *de iustitia quæst.* 6. *art.* 3. *ad finem* Ledesma 2. *p.* 4. *quæst.* 18 *art* 2. *dub. vlt.* Sanchez *de matr. lib.* 7. *disp.* 13. *numero* 1. *& lib.* 9. *d. disp* 30. *numero* 1. & 2 *in sum lib.* 2. *cap* 26 *numero* 1. *c.* 39. *num.* 32 *& lib.* 6. *cap.* 15. *num.* 95. *& in consiliis moralib. lib* 3. *cap.* 1. *dub.* 52. *numero* 11. Lessius *de iust. lib.* 2. *cap.* 35. *n.* 147. *versic.* 4. Portell. *in dubiis reg. verbo inhabilitas num.* 4. Castrus Palaus *tom* 1. *tract.* 3. *disp.* 2. *p.* 2 *numero* 10. & 11. Peytinis *tom.* 1. *priuileg. in constit.* 6. *Iulij* 2. *numero* 19. *& de religioso sub tom.* 1. *quæst.* 3. Diana *p.* 1. *tract.* 10. *resolut.* 24. *& p.* 3 *tract.* 2. *resolut.* 66. Lezana *p.* 1. *cap.* 8. *numero* 33. *& cap.* 10. *n* 59. & 31. *& p.* 4. *v. pœna num.* 8. Probatur hæc sententia, quia cum huiusmodi pœnæ inhabilitatis ad beneficia, &c. sint valde graues, & magni momenti, ac proinde difficillimum, rigidum, & valdè durum, vt quis contra se metipsum, seu ex se, & spontè tam grandes pœnas exequatur, seu obseruet abstinendo à beneficiis, & officiis, si illi conferatur, non est credendum, nec dicendum à lege induci ipso facto ante omnem iudicis sententiam saltem criminis declaratoriam (sicut supra de pœnis bonorum, beneficiorum, & officiorum obtentorum dictum est) solis illis verbis *ipso facto*, vel *ipso iure*, vel etiam addito *absque alia declaratione* (vt mox dicetur) nisi alia verba addantur clare exprimentia voluntatem legislatoris esse vt incurrantur in conscientia ante criminis declaratoriam; lex enim debet esse facilis, ac hominum moribus ac fragilitati humanæ accommodata, vt supra dictum est, & ideo in dubio ita intelligenda est; cum ea particula *ipso iure*, vel *ipso facto* solum importet, vt non requiratur sententia ad pœnam condēnatoriā, sed sufficiat declaratoria criminis & quod hæc quoad suum effectum retrotrahatur ad diem criminis commissi, vt sæpè in præcedentibus dictū est: Et quamuis irregularitas sit rigidior, tamen vsu receptum est, vt nulla iudicis sententia requiratur ad eam incurrendam in foro conscientiæ, sicut nec ad incurrendas censuras latæ sententiæ, vt etiam colligitur ex *d cap.* 6. *sess.* 24. *Trident. in de reform.* non ita autem receptum reperitur in pœna inhabilitatis ad beneficia, officia &c. & in aliis priuatiuis pœnis potius temporalibus, quam spiritualibus; immò (ex quo magis confirmatur hæc sententia) in communi praxi receptum est aliam apud viros doctos, & timoratos, vt non credatur inducta obligatio in conscientia ad tales pœnas subeundas, & obseruandas, nisi præmissa iudicis sententia criminis declaratoria; consuetudo autem est optima legum interpres *cap. cum delectus de consuet.* Quod igitur dicitur de censuris latæ sententiæ, & de irregularitate non habet locum in pœna inhabilitates ad officia, &c. & aliis priuatiuis, quia in censuris, & irregularitate peculiare est, cum communi vsu sint ita receptæ, vt non indigeant vlla iudicis 124

Digitized by Google

iudicis sententia, vt incurrantur, non autem id constat de aliis priuatiuis, imò constat de contrario, vt dictum est, ex quibus manent soluta fundamenta alterius sententiæ. Et colligitur hanc sententiam in praxi esse tutissimam, cum hodie videatur magis communis inter recentiores; & probabilem existimant etiam Suarez *tom 1 de relig. lib.4. cap. 18. fine*, & Layman *loco suprà num. 111. relato*, ob eam rationem quod vsu receptum sit, vt hæ pœnæ non obligent in conscientia, nisi sequuta criminis declaratoria.

125 Quam tamen sententiam limitant aliqui, si prædictam inhabilitatem lex imponens illis verbis, *ipso facto*, aut *ipso iure*, aut *eo ipso* addat clausulam, & *absque alia declaratione*, vel *ante omnem declarationem*, siue, *nulla etiam declaratione sequuta*, vel *absque vllo superioris decereto*, aut *ministerio*, aut *sententia*. his enim verbis volunt satis declarari mentem legislatoris esse vt incurratur, & obliget talis pœna in foro conscientiæ ante quamcunque criminis declaratoriam. ita præter Doctores *supra num. 57. relatos* Sigismundus Capucinus *de elect. & pot. Prælat. dub. 107. n. 4.*

126 At contrarium, & non obstante dicta clausula, adhuc requiri declaratoriam criminis vltra Doctores *suprà numero 76. allegatos* in his terminis tenent Sanchez *d. cap. 15. numero 65.* Peyrinis, Lezana, & Diana *d. resol. 66.* Sossa *in explicat. Bullæ Clem. VIII. de largitione munerum n. 102.* Samuellius *de elect. can. tr. 2. disp 7. controuers. 4 n. 15.* Quod probatur ex traditis *suprà nu. 51. d. n. 67.* illa enim clausula solum denotatur, non requiri declaratoriam pœnæ (quæ à lege iam statuta est, nec potest alterari) non autem excluditur declaratoria criminis, qua solum sequuta etiam in foro conscientiæ incurritur talis pœna inhabilitatis, &c. & id probant tradita ad confirmandam hanc sententiam & ita vsu communi receptum, cum videamus in praxi ita obseruari, & practicari, si quidem apud sæculares, & religiosos ij, qui ob aliquod delictum, contrahunt tales pœnas inhabilitatum iniunctas, etiam cum tali clausula, non obseruant, nisi delicto probato, & sequuta eiusdem delicti sententia declaratoria.

127 Quod verò *num. 124.* dictum est de pœna inhabilitatis ad obtinendum beneficia, officia, administrationem &c. dicendum etiam est de inhabilitate ad testandum in pœnam alicuius delicti, puta, hæresis ipso facto, & ante declaratoriam incurrenda à lege imposita, scilicet ante declaratoriam criminis, cui est annexa ipso iure pœna intestabilis actiuè, & passiue, non incurri in foro conscientiæ ante eiusdem criminis, declaratoriam; de qua te late egi *in tom. 2. mor. var. tit. 12. numero 161. & duob seqq.* vbi refero sententias oppositas, & Doctores illas tenentes. Et ad ibi tradita remitto lectorem.

Pœna priuationis vocis passiuæ, & inhabilitatis ad illam latæ sententiæ an incurratur, & liget in foro conscientiæ ante criminis declaratoriam vbi an electio in qua tulit suffragium excommunicatus, vel aliàs inhabilis ad ferenda suffragia occultus, valeat, si postea probetur excommunicatio, aut inhabilitas.

128 Quoad pœnam priuationis vocis actiuæ, & passiuæ, & inhabilitatis ad illam latæ sententiæ, seu ipso facto, seu ipso iure incurrendam in vindictam criminis à lege Ecclesiastica, vel statuto sæcularium statutam eam à delinquente incurri & obligare in foro conscientiæ ante omnem iudicis sententiam etiam solius criminis declaratoriam, & tametsi delictum sit occultum. Rodriquez, Cordubà Salon, Medina, Arragon *locis suprà numero 121. allegatis.* idem Arragon *2.2. quæst. 62. art. 3.* & idem Salon *2.2. quæst. 62. art. 3. controuers. 1.* (vbi loquitur de legibus) vel statutis priuantibus voce actiua, & passiua in aliqua religione, vel vniuersitate; vel Republica, Saytus, Azorius, Reginaldus, Filliucius Villalobos, & Bonacina *locis item suprà d. num. 122. citatis.* Suarez pariter *cap. suprà eodem numero 122. citato numero 4. & seqq.* Coriolanus *de casibus reseruatis p. 2. casu 3. num. 28.* Duardus *in bullam cœnæ lib. 3. §. 8. quæst. 2. num. 46.* Sigismundus Capucinus *de elect. & potest. Prælatorum d. dub 107. numero 5. & seqq.* Sorbes *in annot. ad compendium, tit. ingredi Monasterium Monialium, n. 12.* Vasquez *1.2 disp. 168. cap. 2. n. 12.* & Salas *de legibus disp. 15. sect. 2. numero 9.* Malderus *in 1.2 q 96. art. 4. membro 4.* quoad priuationem vocis passiuæ tantum, & certam sententiam iuxta omnes esse ait Carolus Antonius Thesaurus *de pœn. Eccles. p. 2. cap. 29. versic. illud certum*: priuationem vocis actiuæ latæ sententiæ pro vna vice, seu pro vno actu, seu quo ad hanc numero electionem obligare in conscientia ante omnem declaratoriam quod recepit *p. 2. v elect. cap 3. § nota secundo, versic. item aduerte.* & idem ait dici communiter de priuatione vocis passiuæ ad illum actum, seu pro illa electione. Etsi ego inuenio tantum Suarez, & Sigismundum de hoc casu priuationis vocis actiuæ ad vnum actum tantum in specie loqui, & sentire tanquam certum in foro conscientiæ ante criminis declaratoriam incurri, si sit latæ sententiæ, seu ipso iure statuta contra delinquentem, per ea, quæ mox iuxta eos tradentur. Hæc sententia primò in vniuersum quo ad priuationem passiuæ, & actiuæ vocis probatur rationibus *suprà n. 121.* adductis ad confirmandam sententiam, de qua ibi. Secundò Suarez, & Sigismundus in specie de priuatione vocis actiuæ, seu inhabilitate ad ferenda suffragia, & eligendum, quod hæc inhabilitas ipso facto statuta per legem, ex vi legis obliget in conscientientia hominem inhabilem factum ad non expectata criminis declaratoria, probant; quia alioqui illa verba, ipso facto carerent omni effectu, & lex, & pœna esset inutilis, quia sequuta sententia declaratoria non retrotraheretur quoad eius effectum ad diem criminis annullando actum electionis post crimen commissum gestum ante ipsam sententiam. Quod ita ostendunt. Nam si delinquentens per legem ipso iure factus inhabilis ad ferendum suffragia, & ad eligendum in foro conscientiæ retinet adhuc vocem actiuam, & est habilis ad eligendum, dato quod ante eandem sententiam criminis declaratoriam ferat suffragium in electione; si crimen sit occultum, electio erit valida, & consequenter etiam suffragium semper validum etiam superueniente sententia criminis declaratoria, quæ non potest retrotrahi ad infringendam ipsam electionem semel validè factam; quia ferens suffragium in electione cum aliis de Capitulo, vel de vniuersitate concurrit vt minister publica authoritate fungens (vt tradit idem Sigismundus *dub. 37. n. 5.* & dicit Suarez *d. cap. 9. num. 5. & 6.* & sentit etiam Sanchez *in consiliis mor. lib. 2. cap. 1. d. dub. 52. num. 11.*) Vnde etiam si sit vere inhabilis, dum fert suffragium cum aliis, & sit occultus, & toleratus, actus gestus valet tanquam gestus ratione officij publici iuxta regulam *l. Barbarius ff. de offic. o prætoris.* & Doctores communiter: hoc autem supposito, sententia illa criminis declaratoria erit frustratoria, & nullius effectus quoad illum actum à delinquente occulto ante illam gestum; & sic nulla differentia erit inter pœnam priuationis vocis actiuæ latæ sententiæ, & ipso iure à lege impositam, & inter impositam sententiæ ferendæ, seu per iudicis sententiam. Et multo magis (addunt iidem Suarez & Sigismundus) sententia, pœna, & lex ipsa erit inutilis, & frustratoria, si lex priuet

Digitized by Google

uet ipso facto voce actiua, & inhabiliter ad ferendum suffragium quoad vnum actum tantum; nam si ille actus fiat (vt ordinariè contingit, ait Suarez, eo quod hæ inhabilitates vix possunt sufficienter probari) ante sententiam declaratoriam, nullum omnino effectum habebit illa sententia declaratoria, quia iam non habet locum dicta pœna, & alia non imponitur per legem; nec videtur posse imponi etiam arbitrio iudicis, quia delinquens non peccauit sic ferendo suffragium quia non erat inhabilis, sed inhabilitandus. Iuxta ergo materiæ capacitatem asserendum, verisimilimum esse intentionem legis ipso facto talem pœnam imponentis, vt ante sententiam in conscientia obliget delinquentem ad illam obseruandam, secluso periculo infamiæ. Duardus probat, quia pœna priuationis vocis actiuæ, & passiuæ addit, & officij non continet acerbitatem nimiam repugnãtem humanæ naturæ; qualis est pœna mutilationis membri, & similis; sed est moderata, ac proinde ipso facto contra delinquentes statuta eos ligat in conscientia; quia ob moderationem pœnæ non deest in legislatore potestas & ligandi voluntas indicatur illis verbis *ipso facto*, vel *ipso iure*.

129 Oppositum, & tum priuationem vocis passiuæ, seu ineligibilitatem, tum priuationem vocis actiuæ, seu inhabilitatem ad ferenda suffragia, vel ad eligendum in pœnam delicti à lege, vel statuto alicuius vniuersitatis ipso facto, seu ipso iure statutam non incurri, neque ligare in foro conscientiæ delinquentem ante iudis sententiam criminis declaratoriam sustinent absolute Nauarrus *locis suprà num. 134. citatis, & in man. cap. 13. num. 67.* Sotus, & Ledesma *locis suprà eodem numero 124. relatis.* Idem Sotus *eodem lib. 4. de iust. q. 6. ad. 4.* Molina *de iust. d. disp. 96 ibi: (Idem dicendum est quando quis ipso iure ob crimen aliquod priuatus est iure eligendi, aut iure suffragium ferendi, vt Scholastici ob ambitum in cathedris, nisi enim sententia sequatur eligere possunt, suffragiumque ferre, idque habet consuetudo vniuersitatum:* Sanchez *d. lib. 9. de matr. disp. 30. num. 1. & 2. d. lib. 2. summ. cap. 39. num. vlt & lib. 6. cap. 15. d. num. 65. & d. lib. 2. consil moral. cap. 1. dub. 52. n. 11.* Laymann *num. 122. citato versic. Quamuis* (vbi loquitur de inhabilitate ad ferendum suffragium) Castrus Palaus *tom. 1. tract. 3. disp. 2. p. 2. num. 11.* Portel, Peyrinis, & Diana *locis suprà num. 124. relatis.* Lezana *tom. 1. cap. 10. num. 31. & tom. 4. v pœna 8.* Samuellius *de elect. can tract. 2. disp. 7 contron. 4. num. 5. & 15.* Castellinus *de elect. in prælud. 1. §. 7. num. 20.* (vbi licet loquatur expresse solum de vocis actiuæ priuatione, affert tamen rationem vniuersalem comprehendentem etiam priuationem vocis passiuæ) Sossa *in Bullam Clem. VIII. de largitione munerum numero 120.* Granadus *in cap. 7. contron. 7. tra. 2. p. 1. disp. 13. sect. 2 num. 15.* & alij recentiores *relati à Samuellio.* & quod ad priuationem vocis actiuæ ita sentit Fagundez *in decal. lib. 8 cap. 19. num. 6.* & etiam Malderus *loco suprà num. 128. citato.* ob eam rationem, ne electiones omnes reddantur incertæ. Igitur probatur hæc sententia quoad priuatiónem vocis actiuæ quod ante sententiam iudicis declaratoriam criminis non incurratur, quia alioqui vix esset tuta electio, quod periculosissimum esset Reipublicæ; & electus, qui nouisset inhabilitatem eligentis ad ferendum suffragium, non esset securus in conscientia. Ita Sotus, Sanchez *d. num. 11.* & Malderus *loco citato.* Sed Suarez *d. cap. 9. num. 5.* respondet neutrum sequi; quia licet post factam electionem constet de inhabilitate pœnali alicuius, qui tulit suffragium, nihilominus electio fuit valida, & sustinetur ob rationem numero præcedenti ex eodem Suarez adductam, scilicet quia erat minister toleratus, & publica authoritate suffragium tulit, & ideo acta eius tenuerunt iuxta *dict. l. Barbarius* Probatur in vniuersum ratione adducta *suprà num. 125.* ex vna enim parte verba *ipso facto*, vel *ipso iure*, ex vi sua non induunt obligationem in foro conscientiæ ad subeundam pœnam ante sententiam criminis declaratoriam, vt *d. num. 125.* & sæpius in præcedentibus probatum est: Et ex altera parte in pœnis quibuscunque etiam merè priuatiuis facienda est benignior interpretatio, præsertim cum difficillimum, & durum sit quempiam esse in se ipsum pœnæ executorem, vnde etiam vsu receptum est, has pœnas priuatiuas, & inhabilitates non incurri statim à commisso crimine sed tantum sequuta criminis declaratoria; & qui incurrunt huiusmodi pœnas vocis passiuæ, & actiuæ, nisi fuerint conuicti de crimine commisso, & tanquam rei per criminis declaratoriam condemnati non renunciant officia, ad quæ eliguntur, nec abstinent à ferendis suffragiis neque à Confessariis ad talem renunciationem, & abstinentiam compelluntur & certè durum esset Confessariis negare absolutionem iis Reis, qui nondum sequuta criminis declaratoria abstinent à suffragiis dandis, & recipiendis officiis firmum propositum non haberent. Confirmatur hæc sententia à Samuellio Palao, & nonnullis aliis, quia hæc pœna priuationis vocis passiuæ, & actiuæ priuat iure quæsito, scilicet iure, quod quis iam habet, vt possit eligi. Quoties autem pœna legalis priuat iure quæsito naturali, vel ciuili vel Ecclesiastico (exceptis censuris & irregularitatibus, & aliis, de quibus supra dictum est ex vsu recepto incurri ante sententiam) licet ipso facto à lege imponatur incurrenda, non obligat, in foro conscientiæ nisi post declaratoriam criminis, vt Glossa recepta *in can Fraternitas verbo cum argumento 12. quæst. 2.* & Doctores *omnes suprà numero 12. & 62.* Quæ omnia concludunt etiam, quando priuatio vocis actiuæ, vel passiuæ est tantum quoad vnum actum, & ita vsu etiam receptum vniuersaliter vt etiam notat Lezana *d. v. pœna n. 10. fine.*

Intelligitur autem hæc sententia, & procedunt prædicta, etiamsi pœna priuationis vocis passiuæ, & actiuæ lata esset non solum illis verbis *ipso facto, &c.* 130
Sed etiam cum clausula, *absque alia declaratione*, vt in his terminis tradunt Doctores *citati suprà num. 126.* & probant ibidem tradita, & praxis ipsa, seu communis vsus, quo huiusmodi pœnæ licet latæ cum dicta clausula, receptæ sunt, vt minimè ante sententiam criminis declaratoriam incurrantur in foro conscientiæ.

Ex quibus infertur pœnam priuationis eligendi, de qua *in cap. cum inter, de elect. cap. 1. de postulatione cap. cum in cunctis, de elect. cap. quia diuersitatem de concessione prabenda. cap fin de excessib. Prælat cap. vnico §. 1. ne sede vacante in 6.* Item pœnam priuationis vocis actiuæ, & passiuæ, de qua in *Bulla Clem. VIII. de largit. mun. in Bulla Pij V. contra Prælatos regulares admittentes mulieres intra clausuram, in decreto S. Congregationis, quod Regulares non alloquuntur moniales; in decreto de celebratione Missarum, in decreto de esectu, & Apostatis, & aliis decretis S. Congregationis*, non incurri talem pœnam in foro conscientiæ ante declaratoriam criminis, cum talis pœna in his legibus Ecclesiasticis feratur solum illis verbis *ipso facto*, vel *ipso iure*, vel *absque alia declaratione*, & non addantur alia verba, quibus lex clarè exprimat debere incurri ante sententiam. 131

Nunc satisfaciendum fundamento Soarij, & Sigismundi posito *suprà numero 128.* respondetur enim negando, supposito quod inhabilitates ad eligendum non incurrantur ante declaratoriã criminis, verba, ipso facto, carere effectu, & nullam fore differentiam ac si non esset latæ sententiæ, sed ferendæ per iudicem. Ad probationem respondetur suffragium datum ante criminis declaratoriam esse validum, sed non firmiter, quia sequuta sententia declaratoria 132

per retrotractionem efficitur inualidum, ac nullius momenti, ac si non fuisset latum & sic etiam sequuta eadem criminis declaratoria electio ipsa erit, seu reddetur nulla, si innitatur tali suffragio; scilicet quia alia suffragia non sint numeri sufficientis, vt tradit Carolus Antonius Thesaurus *de poen. eccles. p.1. cap. 6. versic. limita & cap. 29. versic. illud est certum*, quo casu, dato quod talis poena inhabilitatis ad ferenda suffragia incurratur ante declaratoriam iuxta primam sententiam electio nitens tali suffragio esset inualida, & nulla etiam ante sententiam, vt Sotus, Ledesma, & Malderus *locis suprà num. 129. citatis* tenent, & innuit Sanchez *d. dub. 52 num. 11. ibi, item quia aliàs*, & ratio est, quia quæ à persona in poenam inhabili fiunt ratione priuati iuris, & officij, licet delictum sit occultum, non valent, vt late post alios Garzia *de benef. p.5. cap.4. num.314. & seqq.* Sanchez *de matr. lib.3. disp.21. num.26.* Saytus *lib.1. thes. cap.5. num.35.* & Castellinus *de elect. can. cap 5. num. 18.* Electio autem, præsentatio, & collatio beneficij spectans ad Capitulum, vel vniuersitatem quoad singulares personas est actus potestatis priuatæ, seu officij priuati; nam licet ad capitulum ipsum spectet ratione publici officij, tamen ad singulares de vniuersitate, seu de Capitulo, nempe quoad singulares Canonicos, & proportionaliter ad Regulares pertinet ratione Canonicatus, & officij priuati, & spiritualis fraternitatis siue ex priuilegio iuris Communis, vel suorum statutorum: vt post Innocentium *in cap. cum dilectus, de consuetudine in cap. consideramus, de electione, & in cap. consultationibus, de iure patronatus*; Panormitanum *in dict. cap. consultationibus num. 6. & 7. & in cap. veritatis num. 47. de dolo, & contumacia & in cap. si vere, de sentent. excomm.* Felinum *in cap. Rodulphus num. 43. de rescriptis*, Couarruuiam *in cap. Alma mater. 1. p §. 7. num. 9.* Butrium *in cap. 1. numero 16. de rescript. in 6.* Ægidium Selum, Rebuffum, Petrum de Raysio, & alios tradunt Garzias *d. num. 35.* Thesaurus *locis citatis*, Marius Alterius *de censur. tom. 1. lib. 2. disp. 5. cap. 2. col. 6. versic. Aliter dicendum, &* Castellinus *dict. 18. & num. 48.* & sic electionem, in qua emisit votum excommunicatus quantumuis occultus iure proprio, & priuato (siue Canonicus, Regularis, aut aliqui de alia vniuersitate) non tenere siue ante electionem, siue post electionem probetur excommunicatio, cum iisdem Innocentio, Panormitano, & aliis præcitatis aiunt iidem Garzias, Saytus, Alterius & Castellinus, qui videantur præsertim Alterius, & Castellinus, qui sumpserunt ex Panormitano, qui sumpsit ex Innocentio.

133 Ad hanc doctrinam præfatorum Auctorum Innocentij, & aliorum, quod potestas Canonicorum, & aliorum de Capitulo, seu Collegio, aut vniuersitate sit iuris, seu officij priuati, Sigismundus *de elect. & pot. Prælat. dub 37. nu. 5. & dub. 66. n. 11.* & Samuellius *de elect. can. tract. 2. disp. 5. controu. 2. num. 26. & 27.* respondet distinguendo, scilicet, nam vel potestas eligendi in Canonicis, & proportionaliter in Regularibus, & alij de quacunque vniuersitate, aut Collegio consideratur inchoatiue, nempe quando nondum est celebratum scrutinium, & publicata electio; & ita est ius singulare, & priuatum, & procedit doctrina dictorum Auctorum, vel consideratur completiuè, quando videlicet celebrato scrutinio, celebratur quoque in actu electio & tunc est vniuersale, & officium publicum, vt tradit Suarez *loco suprà numero 128. & de censur. disp. 14. sect. 2. numero 18.* quem iidem Sigismundus, & Samuellius sequuntur. Quare iidem Suar. Sigismundus, & Samuellius, *locis citatis* dicunt, quod si vnus electorum, qui tulit in electione suffragium, sit excommunicatus occultus (& idem de quocunque alio electore ob delictum aliquod inhabili ad eligendum, cuius inhabilitas est occulta) ante electionem, seu nōdū celebrato scrutinio potest ei obiici exceptio excōmunicationis, & inhabilitatis, & ita suffragium latum erit nullum, & repelletur ab electione; si verò talis exceptio obiiciatur post electionem, seu post celebratum scrutinium, in quo conuenerit maior pars eligentium, valida est electio, & illius excommunicati, seu inhabilis occulti suffragium computatur in numero eligentium, tamquam & ipse non esset excommunicatus, aut inhabilis, quia ratione illius publici muneris acta eius sustinentur ab ecclesia, quia potestas eligendi in actu electionis vniuersaliter consideratur, & est ius vniuersale, & officiū publicū. Quapropter, inquit Sigism. *d. n. 11.* etiamsi electo constet aliquem sibi suffragantem esse excommunicationis vinculo irretitum, & ratione illius dignitatem obtinuisset, nihilominus valida est electio, si excommunicatus erat occultus, & toleratus, quod idem sentiunt Suarez, & Samuellius *locis citatis*. At esse inualidam, & nullam tenent Garzias, Saytus, Thesaurus, & Castellinus *locis citatis*; item *Alterius* pariter loco citato, vbi expresse ait, quod electio facta ab excommunicato, quantumcunque occulto iure proprio, & priuato (qualis certè est Canonici, Regularis, vel Collegæ concurrentis ad electionem cum aliis de Capitulo vel Collegio) non tenet, siue ante electionem, siue post electionem probetur excommunicatio, quod in iisdem terminis tradunt Panormitanus *in d. cap. veritatis num. 47. de dolo, & contumacia.* Innocentius, & alij *numero præcedenti relati*. Quare iidem Doctores certe non admittunt præfatam distinctionem potestatis eligendi inchoatiue, & completiue (quæ etiam nullo iure probatur) sed absolute volunt eligere in Canonicis, vt singularibus esse iuris, & officij priuati. Tunc ergo electio, & collatio facta ab excommunicato occulto, & tolerato est valida, quando fit ratione iuris, & officij publici; vt si Episcopus sit excommunicatus occultus, & quatenus Episcopus eligat, seu conferat beneficium, tunc electio est valida, licet postea probetur excommunicatio, & id tantum tradit Rota *decis. 602. numero 8. decis. 534. numero 3. part. 1.* recentiorum, quas decisiones pro sua opinione citat Samuellius *dict. numero 26.*

Cæterum admissa illa distinctione, ad idem fundamentum Soarij, & Sigismundi *suprà numero 126.* adductum respondetur, adhuc verba illa, *ipso facto*, non carere effectu, & saluare differentiam inter inhabilitatem ad ferenda suffragia latæ sententiæ per iudicem ferendæ; quia cum est latæ sententiæ, suffragium latum ab inhabili potest infirmari nondum celebrato scrutinio, neque completa electione, si ante idem scrutinium crimen, cui ipso facto est annexa inhabilitas, obiiciatur, & probetur, atque sequatur eiusdem criminis declaratoria, suspensa interim manente celebratione scrutinij, donec feratur eadem sententia declaratoria; si aut inhabilitas foret sententiæ per iudicem ferendæ lato semel suffragio valide, non posset infirmari per sententiam, quæ non retrotrahitur, sicut quando poena est irrogata ipso iure. 134

An verò recenta sententia *numero 129.* comprobata, si elector siue scholaris alicuius Collegij, siue Canonicus, qui commisit crimen aliquod, cui ipso facto per legem, vel statuta Collegij annexa est priuatio vocis passiuæ, & actiuæ, si interrogetur iuridicè, scilicet, quia laboret infamia, vel indiciis, si neget veritatem, si suo suffragio impediret, ne alicui daretur beneficium, aut Prælatum, aut Cathedra, teneretur restituere. Affirmant Sotus, & Ledesma locis suprà citatis, & nonnulli alij ob eam rationem, quod perinde maneat priuatus iure suffragandi, ac si esset condemnatus; & ob aliud fundamentum *suprà n. 59.* adductum ex eodem Soto, quod reus legitime interrogatus 135

Digitized by Google

terrogatus negans veritatem teneatur restituere pœnam, ad quam damnaretur, verùm cum *suprà num.* 60. probatum sit tanquam probabilius, Reum iuridicè interrogatum negantem veritatem non amittere ius suffragandi, vt eligi possit, ac si damnaretur, quia illa priuatio est pœna, quæ non obligat in conscientia nisi post sententiam condemnatoriam ad eandem pœnam; & præter Doctores *d. num.* 60. *relatos*, ita in his terminis Sanchez *d. dub.* 52. *numero* 14. Qui nihilominus addit etiam sequendo hanc sententiam, *&* *d. num.* 60. positam, quod si talis scholaris habens defectum illum interrogatus iuridicè neget veritatem contra iustitiam, & ob id non condemnetur; & suo suffragio impediuit à Cathedra illum, qui opponebat ei illam exceptionem, tenetur illam restituere; quia licet Reus iuridicè interrogatus negans veritatem nō teneatur ad pœnam ante condemnationem, tenetur tamen ad damnum inde subsequutum, iuxta notata *suprà num.* 61. & etiam sibi respondisse doctum iuniorem à se consultum testatur idem Sanchez, Suarez; tamen supposita sua opinione *d. cap.* 9. *n.* 11. (quem sequitur Sigismundus *d. dub.* 39. *num.* 9.) dicit talem electorem iuxta legem inhabilem, ipso facto ad suffragandum etiam existente crimine occulto interrogatum à iudice competente, an hoc vel illud fecerit contra statuta, vel iura inhabilitantia ipso facto teneri fateri veritatem, quia non interrogatur per se ad punitionem, sed ad cauendum peccatum, & iniuriam tertij, & communitatis, ad quem effectum superior habet ius interrogandi nulla præcedente infamia, & subditus tenetur simpliciter dicere veritatem *cap. fin. de cland. despons.* Summistæ *v. impositio.* Nauarr. *in cap. inter verba numero* 255. *& seq.* & P. Sotus *relect. de secreto in* 2. *q.* 2. limitat tamen quando non posset fateri veritatem sine magno scandalo, vel infamia propria, vel inimicitia, vel alia simili graui iactura.

Vbi pœna infamiæ iuris per legem, vel statutum, est crimini annexa ipso facto incurrenda, an ad eam incurrendam in foro conscientiæ requiratur sententia criminis declaratoria, vel sufficiat delictum, vel eius notoreitas; & quibus delictis incurratur.

Quid verò de infamia iuris, seu de pœna infamiæ à iure ciuili, vel canonico, seu lege Ecclesiastica tale delictum committentibus ipso facto, iure imposita, an in foro conscientiæ incurratur, & obliget ante sententiam criminis declaratoriam? Triplex est sententia.

136 Prima sententia asserit incurri ante omnem sententiam condemnatoriam, & etiam criminis declaratoriam, licet delictum sit occultum. Ita Bartholus, Paulus de Castro, Alphonsus de Castro, Pegna Peregrinus *de iure fisci*, Azeuedo partim à Sanchez *in sum. lib.* 2. *cap.* 26. *num.* 1. partim à Farinacio *de haresi q.* 189. *relati.* Garzias *de benefic. p.* 7. *cap.* 8. *n.* 19. Suarez *de censur. disp.* 48. *sect.* 1. *num* 16. Arragon 2. 2. *q.* 11. *art.* 3. Filincius *tom.* 1. *tract.* 19. *cap.* 8. *num.* 209. & Sigismundus Capucinus *de elect. & potest. Pralat. dub.* 86. *n.* 3. Probatur hæc sententia primò, quia lex potest ita pœnam hanc infamiæ irrogare; & verba legis significant id velle, cum sit ipso iure irrogata, ergo id operatur, vt statim commisso delicto incurratur. Præterea, quia hæc pœna infamiæ in priuatione, non in actione consistit; pœnæ autem in priuatione consistentes non indigent iudicis sententia, vt contrahantur. Procedit enim maximè, seu declaratur hæc sententia, vt infamiæ pœna ipso facto ob delictum contracta obliget in conscientia etiam in occultis casibus, quoad effectus infamiæ morales mere priuatiuos, vt ad abstinendum ab Ordinibus suscipiendis, à beneficio consequendo, vel dignitate obtinenda, ab eligendo, à testificando, &c. Non autem quoad effectus requirentes factum hominis positiuum, vt quoad priuationem dignitatis iam obtentæ; tunc enim non obligat et ante sententiam criminis declaratoriam, ita Suarez, & Filliucius, & tradunt alij à Carolo Antonio Thesauro *de pœn. eccl. p.* 1. *cap* 33. §. *Aduertendum quintò, post medium relati.*

Secunda sententia tenet ad hanc infamiæ iuris pœnam incurrendam non requiri quidem iudicis sententiam condemnantē aut declarantem crimen, sed nec satis esse delictum, si sit occultum; sufficere verò delictum, si sit notorium & publicum. ita quod eo ipso, quod delictum sit publicum, & notorium siue per sententiam, siue per famam publicam, aut alio modo, tunc statim incurratur infamia. Ita Nauarrus *in man. cap.* 27. *num* 148. Couarruuias 3. *var. cap.* 3. *num* 2 *versic.* scribit tamen. Henriquez *lib.* 13. *cap.* 36. *& lib.* 14 *cap.* 5 *num.* 2. Auila 7. *part. disp.* 4. *dub.* 7 *concl.* 1. Sanchez *in consil. mor. lib* 6 *cap* 3. *dub.* 6. *nu.* 12. Coninch *de sacram disp.* 18. *num.* 56. Laymann *lib.* 1. *tract.* 5. *p.* 5. *cap.* 4. *num.* 1. Hurtadus *de irregularitate disp.* 2. *diff.* 4. *num.* 12. Castrus Palaus *p.* 6 *de censuris disp.* 6. *p.* 20. *num.* 3. Bonacina *de censur. disp.* 7. *q.* 3. *p.* 1 *num.* 2. Syluester, Angelus, Tabiena, & nonnulli alij à Palao, Sanchez *locis citatis*, Sigismundo *d. loco suprà citato* & Carolo Antonio Thesauro *dict. cap.* 33. *citato* §. *Aduertendum quintò relati.* Probant, quia etsi infamia prouenit ex delicto ipso, nihilominus illius manifestatio, & publicatio, seu notorietas requiritur, vt delictum infamiam irroget; infamia enim significat publicam notitiam, seu esse non potest sine publica notitia, seu opinione, cum sit famæ & bonæ æstimationis diminutio, & dum crimē ignotum est, bonum nomen delinquentis non minuit; & consequenter ex crimine occulto infamia oriri non potest, interueniente autē notitia, seu opinione publica delicti, & delinquētis pœna statim afficere debet, cum ipso iure irrogetur. Et quod ad huiusmodi iuris infamiam incurrendam necessaria sit notorietas delicti, vel per sententiam, vel aliunde ortam, ex confessione delinquentis, vel ex facti euidentia, aut publica fama expressè habetur *in c. vlt. de temporibus ordinationum.* 157

Tertia sententia, quam vti probabiliorem approbo, affirmat huiusmodi pœnam infamiæ, seu infamiam iuris licet ipso iure delicto annexa non incurri in foro conscientiæ nisi post sententiam criminis declaratoriam. Ita per textum *in l. furti. ff. de his qui notant infamia.* Rota apud Varallum *p.* 2. *decis.* 90. dicens etiam ita fuisse tentum in *Bononiensi testamentaria die* 1. *Iunij* 1551. *coram D. Augustino.* item Bursatus *consil.* 14. *num* 18. *& seq. & num.* 22. *& seq. lib.* 1. Nauarrus *in comment. de datis, & promissis pro gratia, vel iustitia num.* 44. *versic secundo quod*, Farinacius *d q.* 189. *num.* 56. *& in fragm. p.* 2. *v. Lex. n.* 164. Augustinus Barbosa *de pot. Episc. alleg.* 43. *num.* 14. Sayrus *de censur lib.* 7. *cap.* 11. *num.* 3. Sanchez *de matr. lib.* 7. *disp.* 13. *n.* 1. *& in sum. lib.* 2. *d. cap.* 26. *n.* 1. *&* 2. *& cap.* 39. *n.* 32. Azorius *p.* 1. *lib.* 8. *cap.* 13. *q.* 8. *versic. septima hæreticorum* (vbi ait id apertè docere Dynum *in cap. infamibus, de reg. iur. in* 6. & Panormitanum *in cap. testimonium, de testibus & in cap. exceptionem, de exceptionibus.*) Lezana *to.* 3. *v. infamia. num.* 3. Thesaurus *d. cap.* 33. §. *Aduertendum quinto, initio.* Peyrinis *to.* 2 *de Prælato q.* 2. *cap.* 5. *num.* 50. & plures alij relati à Barbosa, Peyrinis, & Thesauro, qui refert esse communem, & secundum omnia iura mundi teste Iasone *in l. si quis maior num.* 25. *C. de transactionib.* & constat ex *d. l. furti.* Et confirmant tradita in præcedentibus adductis de alijs pœnis amissionis bonorum, priuationis beneficiorum, inhabilitatis ad illa, & priuationis vocis passiuæ, & actiuæ ipso iure irrogatis. Et Probatur magis

Digitized by Google

magis, quia hæc infamia iuris est pœna valde grauis, cum sit deiectio de proprio statu; siquidem, vt ex Summistis *v. fama, & v. infamia*, & Panormitano *in cap. vestra, de cohab.* tradit Sanchez *in consil. mor. lib. 6. d. c. 3. dub. 4. num. 1.* Infamia dicitur læsæ dignitatis qualitas, vita & moribus reprobata; ita quod homo infamis dicitur ille, cuius status, vita & moribus reprobatus est; eo quod infamia est idem, quod bonæ famæ priuatio, bona autem fama est illæsæ dignitatis status vita, & moribus comprobatus; & sic è contra infamia, seu mala fama est læsæ dignitatis qualitas, &c. sumendo tamen dignitatem non pro honore publico, sed pro potentia naturali cunctis tributa, id est pro vera dignitate, quæ est secundum ratione viuere. Ita Sanchez ibi addens hanc infamiæ explicationem conuenire omni infamiæ, scilicet, facti (quam quis facto ipso incurrit) iuris ciuilis (quæ ex aliquo iuris ciuilis decreto ipso facto imponitur, vel per sententiam condemnatoriam irrogatur) & iuris Canonici, quam quis ex iuris canonici decreto incurrit, vel ad eam damnatur. Cum igitur hæc infamia sit pœna tam grauis, nullo modo dicendum est ex vi legis incurri, & delinquentem in se ipsum debere illam exequi ante iudicis sententiam iuxta sæpiùs tradita in præcedentibus, prout etiam consuetudine vniuersali receptum est, prout de aliis similibus pœnis licet priuatiuis in præcedentibus traditum est. Nec verùm est omnes pœnas consistentes in priuatione ipso facto in lege irrogatas incurri in foro conscientiæ ante omnem iudicis sententiam, vt ex traditis huc vsque constat.

138. Non erit autem opus sententia iudicis condemnatoria ad ipsam infamiam, cum supponamus esse à lege ipso facto crimini annexam; sed sufficiet declaratoria criminis, vt Sanchez *d. cap. 26.* Farinacius, Azorius, Peyrinis *locis citatis*, & alij notant, & constat ex dictis de pœna confiscationis bonorum, & amissionis beneficij, inhabilitatis, &c. Quæ sententia criminis declaratoria retrotrahetur vsque ad diem commissi criminis quoad effectus legales eiusdem infamiæ, & consequenter declarabitur talis Reus infamis, & indignus beneficio, vel officio, vel ordine &c. à tali die; & si à prædicto die beneficium, vel officium fuerit ei collatum, collatio irrita declarabitur; & si susceperit ordines, declarabitur ordinatio irrita, non quidem quo ad substantiam ordinationis (cum character sit indelebilis) sed quoad eius exercitium; id quod etiam notarunt Suarez, Filliuccius, Thesaurus, & Lezana *locis citatis*. Item irritantem omnes alij actus ante sententiam à die commissi criminis gesti exceptis actis ratione publici officij, seu iurisdictionis, vt iidem Doctores, & alij à Thesauro relati.

139 Aduertendum etiam, vt notant Azorius, Sanchez, Peyrinis & Lezana, quod eo casu, quo propter crimen in iure est imposita pœna infamiæ, etsi non incurritur infamia iuris ante declaratoriam criminis, incurritur tamen infamia facti patiens tamen effectus infamiæ facti; quæ propterea per contrarium factum, scilicet per publicam, & constantem vitæ emendationem, nempè triennalem abolетur absque vlla superioris dispensatione; & si de hac facti infamia loquuti sunt Doctores secundæ sententiæ, non discordant à Doctoribus tertiæ sententiæ.

140 Quibus autem criminibus à iure ciuili vel canonico sit annexa pœna infamiæ ipso facto incurrenda, habet *in l. 1. ff. de iis, qui notantur infamia*; tradunt latè Sanchez *d. lib. 6. consil. mor. cap. 3 dub. 6.* Sayrus *de censur. lib. 7. cap. 11.* & Laymann *d. cap 4. num. 1.* vbi enumerant crimen lenocinij, si illud quis per consuetudinem exerceat; crimen sponsaliorum, vel matrimonij cum duabus; crimen publici vsurarij; læsæ Majestatis, hostilis persecutionis Cardinalium Romanæ Ecclesiæ, vel auxilij præstiti, periurij promissoris. Ignominiosa exauctoratio militis, seu cum miles spoliatur insignibus propter aliquod crimen; qui locauit operas suas, vt cum fera pugnaret, secus si absque pretio causa exercendarum virium pugnet. Qui pretio accepto cum alio homine pugnat; hæresis, sodomia voluntaria, si non iure expresso, saltem ex consuetudine, & Doctorum consensu; & mulierum raptus, & ad id consilium, vel auxilium dantes. De aliis, ob quæ incurritur infamia facti, vel iuris per iudicis condemnationem, agunt iidem Sanch. Sayrus, Layman, Azorius *p. 2. lib. 6. c. 7. q. 3.* Aug. Barbosa *d. oblig. 43. à n. 25.* & alij ab iisdem, & à Lezana *d. v. infamia n. 2. relati.*

Licet verò plures, quos allegat, & sequitur Sayrus *de censur. lib. 7. cap. 12. num. 12.* existimauerint iuris infamiam de iure Canonico incurri ipso facto ex omni crimine enormi omni depositione digno, si sit notorium & manifestum. Nihilominus cõtrarium, & non incurri in dictis casibus infamiam iuris (sed facti, quæ per triennalem vitæ emendationem abolеtur, vt dixi) nisi in casibus expressis, vt Garzias alios allegans, *p. 7. cap. 8. n. 66. & p. 11. cap. 3 n. 113 & seq.* Suarez *d. disp. 48. sect. 1. num. 12.* Auila *p. 7. disp. 4. dub. 7.* pariter alios allegans, & alios congerens, Laymann *d. cap. 4. n. 10. versic. dico tertiò*, 141

Pœna depositionis, & priuationis priuilegij Clericalis, vel sepulturæ Ecclesiasticæ latæ sententiæ, an in foro conscientiæ incurratur ante criminis declaratoriam.

Quod autem dictum est de infamia iuris, idem dicendum est de pœna priuationis priuilegij Clericalis, degradationis, seu depositionis à Clericatu ipso facto à iure Canonico, seu lege Ecclesiastica taliter delinquentibus irrogata, scilicet non incurri in conscientia ante, sed tantum post declaratoriam criminis, etiam si crimen esset notorium. Cum sit pœna grauissima, & etiam priuans iure proprio acquisito. Et id etiam latè ostendi *to. 3 mor. var. tit. 11. n. 3.* & tradunt in terminis Henriquez *lib. 14. cap. 5. num. 1. lit. F in Glossa* Gonzales *ad regul. 8. Glossa 56. numero 126.* Bellettus *disq. Cler. part. 2. titul. de pœnis Cler. §. 9.* Azorius *p. 3. lib. 3. cap. 19. quæst. 5.* Suarez *de censur. disput. 31. sectione 4. numero 22.* Sanchez *de matrimon. lib. 7 disput. 46. num. 20.* & plures alij, quos *dict. num. 33.* allego, & alij quos referunt, & sequuntur Diana *p. 1. tract. 2. resolut. 51 versic. Dico.* & Carolus Antonius Thesaurus *de pœnis Eccles. part. 1. cap. 27. §. Quæres an pœnæ prædicta.* 142

Idem dicendum de priuatione Ecclesiasticæ sepulturæ pro aliquo crimine, & nõ ratione solius censuræ à lege Ecclesiastica ipso facto statuta (qualis statura est contra duellantes in Trid. *sess. 25. cap. 19.* statuta in extrauag. 1. de sepult. contra exenterantes cadauera defunctorum, vt alibi sepeliant iuxta Bonacinam *de censur. in particulari disp. 2. q. 2. p. 45 num 8.* & Carolum Antonium Thesaurum *de pœn. Eccles p. 2. v. sepultura cap. 2. §. limita quartò* licet Suarez *de censur. disp. 22. sect. 5. n. 4.* Filliuccius & alij existiment non esse latæ sententiæ, sed ferendæ per iudicem.) Ratio deducitur ex dictis in præcedentibus; quia carere sepultura maxima pœna reputatur, vt notanit Lauarius *var. lucub. de sepultur. titul. 2. cap. 5. numero 30. cap. 12. numero 1. & cap. 14. num. 20.* & priuat iure proprio acquisito, seu possesso; ac proinde metienda est, vt aliæ similes pœnæ, licet ipso facto per legem irrogatæ. Et ita colligitur ex Sanchez *de matr. lib. 9. disp. 30. n. 1 & 2. & lib. 2. sum. cap. 39. n. 32.* quatenus dicit esse communem sententiam Theologorum, & Iurisperitorum, vt pœnæ tam positiuæ, quã priuatiuæ, & quę præsertim priuant iure proprio acquisito non incurrantur ante criminis declara-

Digitized by Google

declaratoriam; & *d num.32.* expresè dicit ex pœnis à Tridentino *d.cap.19.* latis contra committentes duellum ibi prohibitum, cæteras pœnas personales præter excommunicationem non incurri in foro conscientiæ nisi post iudicis sententiam criminis declaratoriam. Colligitur etiam ex Palao *tom.1. tract.3. disp. 2. p.3. num.12.* vbi ait satis probabile esse vltra censuras & irregularitatem nullam aliam pœnam contrahi ipso facto ante sententiam declaratoriam criminis, loquendo de propria pœna, qualis est priuatio alicuius iuris quæsiti, seu incepti possideri, etiam si lex, aut statutum dicat contrahi ipso facto absque alia declaratione, & processu, quia ita habet praxis, & vsus. Ita Palaus. Colligitur etiam ex Farinacio *in fragm p.2. v. lex. num.158.* dum ait vniuersaliter quod licet lex, seu statutum pœnam imponat ipso iure vel ipso facto, adhuc illa non incurritur absque criminis declaratoria: quod idem etiam habet *num.157. n.164.* etiam si lex addat, *absque declaratoria, vel processu.* Circa hanc difficultatem an pœna priuationis sepulturæ latæ sententiæ per se immediatè statuta pro aliquo crimine, & non causa censuræ incurratur ante declaratoriam criminis etiam Carolus Antonius Thesaurus *de pœn. eccles. p.1 cap.41. versic aduerte etiam,* ait varias esse Doctorum sententias.

Quare hac sententia retenta, si non constet notoriè Reum criminis, pro quo imposita est ipso iure priuatio sepulturæ, decessisse in statu peccati mortalis; & multò magis si constiterit decessisse præmissa confessione, vel datis signis veræ pœnitentiæ, & nulla sequuta fuerit criminis declaratoria, nec sit, qui opponat crimen, nullum erit peccatum tradere illius corpus sepulturæ Ecclesiasticæ; nec Parochus sepeliens incurret pœnas sepelientium eos, qui ab Ecclesia sunt sepultura Ecclesiastica priuati; consultiùs tamen faciet Parochus, vbi crimen est notorium, & publicum, & sibi notum supersedendo sepulturæ, & deferendo rem ad Episcopum, vel eius Vicarium, vt ab altero eorum obtineat sepeliendi facultatem, statim incurratur etiam in foro conscientiæ, si delictum sit manifestum, & notorium.

144 Ad dictam enim pœnam priuationis incurrendam in conscientia sufficere delictum esse notorium, nec requiri vllam iudicis sententiam sentiunt Suarez, & Bonacina *locis num. præcedenti relatis.* idem Bonacina *d.q.3 p.48 n.22.* Peregrinus *de Duello q.7. n.3.* Modernus *in selectis disp.36. nu.12.* Carolus Antonius Thesaurus *d. cap.41. eodem versic. Aduerte etiam, & pluribus aliis locis à se ibidem citatis,* & alij agentes de prædicta pœna priuationis sepulturæ lata contra committentes duellum, quos Augustinus Barbosa *collectan. ad d. cap.19. Trident num.20. citat.* Et in hac pœna ipso facto imposita pro delicto (quidquid sit in aliis) ita esse vsu Ecclesiæ receptum testantur Peregrinus, & Bonacina *locis citatis.* Qui tamen vsus videtur esse, quãdo duellantes moriuntur in duello, nec constat de eorum pœnitentia. Addunt iidem Peregrinus, Bonacina, & Modernus, quod si non sit notorium aliquem decessisse in duello, Parochus non debet illi denegare sepulturam; quia publica pœna infligenda non sit nisi publico peccatori. Quod si per testes sufficienter probari possit duellum aiunt Parochus id sciente ante sepulturam debere deferre rem Episcopo, vel eius Vicario, qui summariè capta informatione sententiam ferat.

145 Idem quoque dicendum de pœna nullitatis, seu irritationis actus ipso facto à lege, vel statuto imposita, seu statuta in odium, & vindictam alicuius delicti, ita quod sit propriè pœna, & nullitas non inducta solum ob defectum alicuius solemnitatis, vel conditionis intuitu solius boni communis; hæc enim pœna nullitatis actus non incurritur, nec habet effectum nisi post iudicis sententiam declaratoriam, sicut & aliæ pœnæ, de quibus suprà; vt dixi in *tom.3. moral. var. tit.3. n.33.* & in terminis tradunt Sanchez *de matr. lib.3. disp.4. num.9.* Suarez *de legib. lib.5. cap.32 n.2. & 3.* Castrus Palaus *tom.1. tract.3. disp.2. p.10. n.2. à me d. n.33.* relati; & præter hos in terminis Farinacius *in prag. p.2. v. lex. num.157. & 160.* vbi alios allegat, *& num.164.* ait id procedere, etiam si lex, vel statutum annullet actum ipso facto addendo, & *absque alia declaratione.* Quæ omnia constant ex traditis in præcedentibus.

Excipitur tamen contractus, qui semel validè effectus non est capax irritationis post latam criminis declaratoriam qui statim irritus est, etsi irritatio sit in pœnam delicti imposita, vt notaui *dicto titul.3. eodem n.33. & hoc cap. suprà n.121.* & tradunt Sanchez *d. disp.4. n.10.* & Palaus *d. n.2.* 146

Excipitur etiam casus, in quo ex lege ipsa constat mentem legislatoris esse, vt nullitas actus gesti in lege ipso iure, seu ipso facto imposita delinquenti incurratur statim, & ante omnem iudicis sententiam; qualis est pœna nullitatis, seu irritationis Bullæ Gregorij XIII. contra dantes, & recipientes aliquid pro iustitia, vel gratia obtinenda; vbi iustitiæ, vel gratiæ expeditiones sic (scilicet per data, & accepta) obtentas decernuntur nullius prorsus esse roboris, & momenti, & scienter illis vtentes ipso facto excommunicantur reseruata S. Pontifici absolutione; ex qua excommunicationis pœna latæ sententiæ, quæ supponit peccatum mortale imposita iisdem vtentibus ipso iure nullis, apertè colligitur pœnam illam nullitatis in foro conscientiæ obligare statim nulla expectata sententia; quia si illa pœna nullitatis ipso iure incursa in foro conscientiæ non ligaret, illis expeditionibus vtens non peccaret, & sic non incurret excommunicationẽ, & ita in his terminis tradit Nauarrus *in comm. super eandem Bullam Gregorij XIII. de datis & promissis pro iustitia n.38. notab.25.* & idem docent Molina, Filliuccius, è Bonacina *locis suprà n.100. citatis.* 147

Et hactenus de illa controuersia an, & quando pœna legalis ipso facto pro aliquo delicto à lege, vel statuto imposita incurratur in foro conscientiæ ante, vel post criminis declaratoriam, quam latiùs volui explicare, quia hæc materia est frequentissima. Redeamus ad materiam huius capituli propriam de impedimento vsus matrimonij ex affinitate inter coniuges post matrimonium orta ob copulam incestuosam cum consanguineis alterius coniugis, & sit

SVMMARIVM.

§. II.

Vxor absolutè cognita à consanguineo viri non priuatur iure petendi debitum. n.148.

Quid si metu leui committat incestum, & contrahat affinitatem. n.149. & 150.

Si ex consensu, vel præcepto mariti consentit in copulam incestuosam an possit, & teneatur non reddere debitum eidem marito. n.150.

Quid si metu graui consensit in copulam incestuosam an tunc priuetur iure exigendi debitum. Affirmatiua n.151. Negatiua n.152.

Metus grauis non excusat à culpa in iis, quæ sunt intrinsecè mala. n 152.

An excuset ab excõmunicatione, vbi actio, cui est annexa excõmunicatio lata sentẽtia, sit intrinsecè mala. n.151. & 152.

Intellectus ad cap. sacris de his, quæ vi. ibid.

Christiani captiui remigantes in triremibus Turcarum contra fideles coacti metu graui mortis, & simili an incurrant excommunicationem in Bulla cœnæ latam contra ferentes opem infidelibus aduersus Christianos. n.152.

Igno

Digitized by Google

§. II.

Quandonam, seu quibus ex causis ab hac pœna priuationis iuris exigendi debitum coniugale excusetur coniux, qui cum consanguineo, vel consanguinea alterius post contractum matrimonium habuit carnalem copulam perfectam.

Causæ huiusmodi tres assignãtur, vis, metus, ignorantia; quæ seorsim sunt explicandæ, & examinandæ, & vxor vi absoluta, & præcisa cognita à consanguineo viri non priuatur iure exigendi debitum; priuatur verò, si solo metu leui inducta consensit in copulam incestuosam.

Quoad vim præcisam. Si vxor à viri consanguineo carnaliter cognoscatur vi præcisa, & coactiua, ita vt ipsa non potuerit resistere, certum est, eam non priuari iure exigendi debitum, vt habetur expressè *cap. discretionem, de eo, qui cognouit consanguin.* qui textus licet loquatur in casu, in quo viri consensit ea vis vxori illata est, tamẽ ratio ibidem tradita, & à DD. approbata

 (scilicet

(scilicet quod affinitas iniquè contracta ei coniugi non officit, seu officere debet, qui iniquitatis particeps non fuit, cum iniustum sit, quemquam culpę immunem suo priuari iure; vbi autem vis illata est vxori, culpa incestus omninò caret, & consequenter etiam à pœna priuationis debiti exigendi eximitur) idem prorsus conuincit, vbi abest mariti consensus, vt tradunt Doctores communiter à Sanchez *de matr. lib.9.disp.31.n.1.relati* idem Sanchez *ibidem, & cæteri infrà allegati*. Ratio ergo vniuersalis est, quod priuatio iuris petendi debitum constituta est in pœnam incestuosi; estque verè pœna legalis; vt suprà *n.25.* ostensum est, ergo vbi non est culpa incestus, pœna hæc non habet locum.

149 Quoad metum. Si metu tantum leni vxor committat incestum, seu in incestum consentiat, certum etiam est, priuari iure exigendi debitum. Quia iste metus non excusat à culpa etiam in his, quæ sunt de præcepto, vt cum aliis Riciullus *de iure personarum lib. 4.cap.44.num.28.* & etiam valde parum diminuit culpam, talis enim metus reputatur vanus *l.5.& 16.ff.quod metus causa l.metum C.eod.tit. & cap.dilectus de his, quæ vi, metúsve causa fiunt*; ac proinde non debet excusare à pœna præfata incestuosi. Et ita sentiunt DD. communiter à Sanchez *d.disp 31.nu 2.relati*, idem Sanchez *ibidem* Reginaldus *lib.31. num.295.* Martinus Perez *de matr. disp.52.sect.4.n.2.* Bonacina *de matr.q.4.p.1.n.5.* & constat etiam ex aliis recentioribus, qui infrà citãtur.

150 Addit Sanchez *d.n.2.& n.5. fine* cum nonnullis aliis, & approbat Bonacina, quod si mariti consensu, aut præcepto id effectum est, vxor talem metum passa & incestuosa non tenetur, nec potest debitum reddere, quia eiusdem particeps fuit iniquitatis, in quo loquitur consequẽter ad ea, quæ ex eodẽ suprà *n.7.* tradita sunt. Contrariũ tamen dicendũ per tradita *eodem n.7.* vbi asseritur coniugem consentientem incestui non priuari iure petendi; cum id nullibi in iure reperiatur cautum. Et ita in his terminis tenet etiam Perez *d.n.2.*

Vxor metu graui inducta consentiens in copulam incestuosam cum consanguineo viri, an priuetur iure exigendi debitum coniugale. Vbi an metus grauis excuset à censura.

151 Difficultas ergo est, quando vxor per copulam metu graui, & in virum constantẽ cadente à consanguineo viri cognita est, an tunc etiam ratione metus excusetur à præfata pœna priuationis iuris exigendi debitum an verò eodem iure priuetur. Et priuari arbitrantur Richardus, Astensis, Rosella, Syluester; Graffius P. Ledesma à Sanch. *d.disp.31. numero 4. relati* idem Sanchez *ibidem* Reginaldus *loco citato* Basilius Pontius *de matr.l.b.10. cap.7.num.6.* Perez *d.sect.4.n 4.* Probatur hæc sententia, quia hoc casu cessat ratio *dict.cap.discretionem, de eo, qui cogn. consang. vx.* si quidem vxor, licet per metum grauem incussum consentiat in copulam cum consanguineo, nõ caret culpa, sed peccat mortaliter peccato incestus; nã metus etiam grauis in his, quæ sunt intrinsece mala, & iure naturali prohibita, non excusat à culpa, vt tradunt Doctores communiter tam citati, quam citandi numero sequenti, & vnusquisq; tenetur potius vitam exponere, quàm consentire in peccatum, vt dicitur *c.sacris, de his, quæ vi*; cum ergo non excusetur à culpa mortali incestus, neq; etiam excusatur à pœna priuationis iuris petendi. Confirmant iidem Doctores *ex d. cap.sacris.* vbi habetur, quod sicut metus grauis non excusat à culpa participantem cum excommunicato, ita etiam non excusat ab excommunicatione statuta contra participantes; ita ergo si vxor metu consentiens in copulam incestuosam non excusatur à culpa incestus, neque etiam excusatur à pœna priuationis iuris petendi debitum incestui imposita. Quamuis enim varij sint dicti capitis intellectus Doctorum, quos refert Ricciullus *de iure personarum lib. 4. de iure patron.capite 34.* Nihilominus casu quo communicatio, seu participatio est peccatum mortale, videtur intellectus communis ex Sanchez *d.n.4.* & Ricciullo *d.c.34.n.29.* & suadent illa verba textus *in d.c. nempe, cum pro nullo metu debeat quis peccatum mortale incurrere*; quę verba cum sint prolata per modum rationis, restringunt totam dispositionem *legis non dubium, Cod. de legibus, cum aliis iuribus* à Ricciullo *allegatis*. Tiraquellus *in tract. cessante causa p.1.numero 139. & seqq.* & Surdus *decis. 132. num.17. & decis.m.217. numero 2.* Carpit autem Basilius Pontius loco citato Sanchez tanquam sibi contrarium, nempe, quod *lib. 4. de matr. disp.2.* dixerit grauem metum non esse æstimandum comparatione mali, quod eligitur, ad malum quod euitatur, sed tantum expendi debere obiectum metus, & ita grauem metum esse, quamuis eligatur peccatum, dummodo sit graue malum ex se quod vitatur dicta autem *disp. 31.* dicat non esse grauem metum, quamuis eligatur cõcubitus ad euitandam mortem; dicere enim debuisset esse grauem metũ (inquit Pontius (si consequenter loqui voluisset, & ita nullum esse impedimentum, quod ex ea copula per metum extorta sequitur. Sed malè & absque ratione loquutus est idem Basilius, quia ex toto discursu Sanchez *d.disp. 31.* colligi potest, ipsum non dixisse non esse grauem metum, quamuis eligatur copula incestuosa ad euitandam mortem; sed imò expresse ostendit se loqui de graui metu, vt per se patet.

Contrarium tamen, & ex copula incestuosa per metum grauem, & in virum constantem cadentem, puta, mortis vel mutilationis membri, & similis mali extorta, vxorem non incurrere pœnam præfatam priuationis exigendi debitũ coniugale tenent vti probabile Sotus *in 4. dist.37.quæst.vnic.artic. 2.* Villalobos *p.1.tr.13.diff. 52. n. 7.* Bonacina *loco suprà n.149. relato* Auersa *de matr.disp.17.sect.3. §.quod si fœmina* Laymann *lib.5.tract.10 part.3.cap.1.num.14.* Castrus Palaus *tom.5. tractat 28.disp.3 punct.4. § 6 num 3.* Et hanc sententiam pietate plenam dicit Sanchez *d. n. 4.* Ratio est, quia etsi metus quantumuis grauis non excuset à culpa in his, quæ sunt intrinsecè mala, & iure naturali prohibita, & sic vxor consentiens per metum grauem copulæ incestuosæ peccet mortaliter, tamen cum dicta pœna priuationis iuris petentis debitum sit iure humano & ab ecclesia inducta, non est verisimile, nec credendum tamquam pietate ecclesiæ minime consentaneum, eandem pœnam ligare, & comprehendere etiam coniugem ita coactè committentem copulam incestuosam. Quod confirmatur ratione generali; Nam valde probabile est, metũ grauem, & in virum constantem cadentem excusare ab excõmunicatione, licet actio, cui alioqui ipso iure est annexa excommunicatio, per metum extorta, sit intrinsece mala. Vt tradunt Nauarrus *in cap. ita quorumdam not.11.à num. 9. ad 19. & in man. cap.27. num. 63 ad finem* Pedreza *in sum. præcepto 7. §. 26.* Saytus *de cens. lib.3. cap. 7. numero 8.* Suarez *de censur. disput. 21. sect. 2. numero 62.* Salas *de leg. disput. 11. sect. 1. numero 5. fine*, & Toletus *in summ. lib. 1. cap. 24. circa finem*. Quibus in locis asserunt Christianos captiuos in Turcarum, & Piratarum triremibus metu graui mortis, vel mutilationis membrorum remigantes in perniciem fidelium, puta, dum ipsi Turcæ, seu pyratæ discurrunt maria nostra ad deprædandum, & occidendum, vel capiendum fideles, peccare quidem mortaliter sic remigando, non incurrere tamen excommunicationem *dict. capit. ita quorundam, & in bulla cœnæ can.3.* latã cõtra opem fidelibus aduersus Christianos ferentes. Quia (inquiunt) non est credendum, neque 152

Digitized by Google

neque verisimile est, piam Matrem Ecclesiam pauperes istos captiuos cum tali periculo mortis ad sui præcepti obseruantiam adstringere, & excommunicationis vinculo alligare velle, cum ad solam vitæ conseruationem remigare censeantur, alioquin ab infidelibus occidendi. Neque obstat *d. cap. sacris*, ex quo ob multiplices, & varios intellectus Doctorum non potest sumi certum argumentum ad probandum, quod vniuersaliter incurratur censura, vbi actio sub pœna censuræ latæ sententiæ prohibetur ab Ecclesia, si fiat etiam per metum, non excusat metus à censura, si non excusat à culpa. De quibus variis intellectibus Ricciullus *d. cap. 14.* & Augustinus Barbosa *collect. ad d. cap. sacris de his quæ vi*, vbi præsertim dicit ibi metum carere defensione, & non excusare à culpa, & censura, quia in fidei odium, & legis contemptum incussus fuerat ex Soto *in 4. distinct. 22. quæst. 1. art. 1. conclus. 5.* & Victoria *tract. de excommun. quæst. 12.* Alij intelligunt textum loqui ibi de leui metu, vt Rosella, & alij à Barbosa *d. collect. num. 4. relati.* Non omittendum autem plures præfatos fideles captiuos remigantes in triremibus Turcarum contra fideles ad id metu graui mortis, vel simili coactos non incurrere excommunicationem, nec etiam peccare mortaliter. Ita Corduba *in sum. q. 137.* P. Nauarrus *lib. 3 de restit. cap. 4. dub. 4. in nou. edit. n. 52.* Azorius *p. 1. lib. 8. cap. 21. quæst. 17.* Sanchez *d. disp. 31. num. 6* Perez *loco citato*, Duardus *in bullam cœnæ l b. 2. can 3. q. 13. concl. 1.* & vltra alios à Sanchez *allegatos* Molina *de iust. tom. 1. disput 115. conclus. 2.* vbi explicat casum verum, in quo culpa esset. Idque latius explicat. Et probat Duardus *d. conclus. 1. n 5. cum pluribus seqq.* & præcipua ratio est, quod actus ille remigandi per se, est indifferens, & ab ipsis non ordinatur, ad cooperandum Turcis, seu pyratis ad perniciem fidelium, sed exercetur solius vitæ propriæ conseruandæ, seu mortis, vel mutilationis membri proprij euitandæ causa. Sed in his cum non sint propria huius loci, non est diutiùs immorandum, videantur prædicti Doctores. Addo tanto in confirmationem, quod vxor in copulam incestuosam ob metum grauem consentiens excusetur à præfata pœna priuationis iuris exigendi debitum; doct. ina in illam, quod delinquens metu Principis, vel superioris minantis mortem à pœna criminis ordinarij excusatur, licet non absoluatur ab extraordinaria, vt per Tiraquellum *de pœnis causa 36 numero 3. & seq.* Farinacium *in praxi criminali p 3 quæstione 9 . num. 103* Prædicta de metu.

Ignorantia in præsenti materia potest esse triplex, iuris, facti, & pœnæ; & quod ignorantia inuincibilis facti excuset coniugem à pœna priuationis iuris petendi, si ex tali ignorantia cognouit carnaliter consanguineam suæ vxoris.

153 Quoad ignorantiam, qua ratione excuset incestuosam à pœna priuationis iuris petendi debitum; ad id explicandum Sanchez *lib 9. de matr. disp 32 per totam* prolixam tractationem instituit de ignorantia iuris, & facti excusante à pœna legis. Sed quatenus spectat ad hanc particularem difficultatem pro illius explicatione præmittendum triplicem ignorantiam in hac re esse posse; scilicet, vel iuris, vel facti, vel pœnæ. Ignorantia iuris est, quando coniux accedens ad consanguineam, vel consanguineum alterius nescit specialiter vetitum esse accessum cum alterius consanguineis. Ignorantia solius facti est, quando coniux sciebat quidem ius illud Ecclesiasticum prohibens accessum ad consanguineos alterius, sed ignorabat consanguinitatem, vel gradum consanguinitatis fœminæ, vel viri, cum quibus habita fuit copula. Ignorantia denique solius pœnæ est, quando nouit prohibitionem ab Ecclesia factam, & consanguinitatem, atque illius gradum, nimirum consanguineum viri, vel consanguineam vxoris, cum qua copulam habuit esse consanguineum, vel consanguineam in primo, vel secundo gradu, at ignorauit esse delicto illi indictam pœnam priuationis petitionis debiti. 154

Igitur ignorantiam inuincibilem facti, scilicet, consanguinitatis, vel gradus consanguinitatis excusare à pœna priuationis iuris exigendi debitum coniugem, qui post matrimonium cum consanguineo, vel consanguinea alterius habuit copulam, tanquam rem certam (quidquid secus falsò innixus fundamento sentiat Ouedus 4. *distin. 41. q. vnic. proposit. 9.* dicens probabile esse priuari iure exigendi debitum coniugem, qui ignorans inuincibiliter cognouit alterius coniugis consanguineam, quem refutat Sanchez *d. disp 32. num. 43.*) tradunt communiter Doctores. Ita Sotus *in 4. dist 37. q. vnica. art. 2.* Sanchez *d. nu. 43 & 48.* Alterius *de censur. lib. 5. disp. 10. cap. 4. initio.* Portel *in dub. reg. v. ignorantia n. 31.* Reginaldus *lib. 3. n. 297.* Bonacina *de matrim. q. 4 p 2. n 6.* Sayrus *lib. 2. Clau. cap. 9. n 26. versic. Quartò infert.* Auersa *de matrim. disput 17. sect. 3. §.* Rursus. Villalobos *p. 1 tract. 13 diffic. 52 n. 9.* Laymann *lib. 5. tract 10 p. 3. cap. 1. n. 14* Castrus Palaus *p 5 tract. 28. disp. 3 §. 6 num. 3. & alii locis, qui infrà allegantur*, Leandrus discalceatus *de sacram. p 2. tract 9. disp 25. quæst. 61.* Basilius Pontius *de matrim lib 10. cap 10. cap. 6. num. 9. iuncto cap. 7 num vltimo fine.* & alij apud eosdem. Probatur, quia hoc casu coniux tali ignorantia laborans, licet accedendo ad non suam peccet contra castitatem, & contra iustitiam peccato adulterij, non tamen peccat peccato incestus, à quo illum excusat talis ignorantia) cum ergo priuatio iuris petendi sit à lege inducta in pœnam admissi incestus, vt sæpiùs in antecedentibus dictum est, vbi cessat culpa incestus, cessabit etiam pœna solum ob talem culpam inducta. Confirmatur, quia *cap. 1. de eo, qui cognou. consanguin. ibi, si quis cum filiastra sua scienter fornicatus fuerit, nec à matre debitum petere, nec*, &c. expressè constat requiri scientiam ad incurrendam hanc pœnam priuationis petendi debitum ob affinitatem ex copula incestuosa contractam. Sicut *ex cap si vir, de cognatione spirituali* constat ad contrahendam cognationem impedientem debiti petitionem, requiri scientiam, quod susceptus in Baptismo, vel confirmatione sit filius vtriusque, vel alterius coniugis, vt capite præcedenti n. 7. notatum est. 155

Confirmatur magis. Quia in vniuersum ignorantia facti, si sit inuincibilis, & inculpata, quoad talem speciem facti, seu delicti excusat ab omni illius pœna, vt si quis cogitans percutere Titium laicum errans inuincibiliter circa personam percutiat Caium Clericum non incurrit censuram excommunicationis percussioni Clerici ipso iure annexam, neque etiam alias pœnas percutientis Clericum, sed solum pœnas percutientis hominem, vt expressè habetur *cap. si verò 2 de sentent. excommunicat.* Ita post alios Sanchez *de matrimon. d. disput. 32 num. 23.* Sayrus *dict. cap 9. num. 24. 25 & 26.* Vasquez *tom. 2. disputat. 126. à num. 4. & de excommunicat. dub. 14. num. 4.* Molina *tom. 4. disput 53. numer. 2. & tom 6. tractat. 5. disputat. 71. num. 8.* Suarez *de censur. disput. 22. section. 1. numero 4.* Coninch *de sacrament. disputat. 14. dub. 15. numero 97.* Bonacina *de censur. disputat. 1. quæst. 2. part. 1. numero 14.* Laymann *de censur. tractat. 5 part. 2. cap. 5. num. 8.* & alij recentiores, quos refert, & sequitur Augustinus Barbosa *collectan. ad cap. si quis suadente numero 50. causa 17. quæstione quarta.* Et ratio est, quia talis ignorantia excusat actum illum, seu percussionem à malitia, seu culpa sacrilegij, pœna autem censuræ à iure inducta est propter sacrilegium, quod committitur in

Digitized by Google

in percussione Clerici. Et ita etiam si quis hominem occidit, putans ex ignorantia inuincibili illum non esse hominem sed feram, sicut excusatur à peccato homicidij per inuincibilem ignorantiam; ita etiam excusatur ab irregularitate, & aliis pœnis homicidij, vt Vasquez *disp.* 125. *c.* 2. Sayrus *d. n.* 25. & alij ab eodem Sayro relati. Hinc licet aliqui à Sanchez *d. disp.* 34. *n.* 24. *relati*, excipiant, si ignorans inuincibiliter qualitatem delicti, seu culpæ, det operam rei illicitæ dicentes volentem percutere Titium laicum, si errore ductus percutiat Caium Clericum incurrere excommunicationem. Nihilominus exceptio hæc reiicienda est, & dicendum quoties ignorantia facti est inuincibilis quoad speciem, seu qualitatem delicti excusare ab omni illius pœna vt in proposito exemplo ab excommunicatione, & si quis aliàs det operam rei illicitæ, & facto aliàs damnato, vt Sanchez *d. numero* 24. alios allegans tradit, & docent etiam alij præallegati omnes, qui exemplificant in eo, qui putans percutere hominem laicum ex errore inuincibili percutit Clericum; & id constat ex d. textu *si verò*, & conuincit ratio adducta, quia is caret culpa sacrilegij. Addit tamen Sanchez *n* 25. excipiendam pœnam irregularitatis ex homicidio casuali commisso à Clerico dante operam rei illicitæ, & specialiter sibi prohibitæ ob periculum homicidij, vel mutilationis, cui exposita est. Clericus enim dans operam tali rei sibi specialiter illicitæ, & periculosæ mortis inferendæ homini etiam adhibita omni diligentia excusante à culpa homicidij fit irregularis morte, vel mutilatione inde sequuta *ex cap fin. de homicidio in* 6. & tradunt communiter Doctores, vt apud Sanchez *d n.* 25. Qui etiam *n.* 26. contra nonnullos alios à se ibi relatos, vnà tamen cum Vasquez dicta *disp.* 26. & pluribus aliis ibidem à se citatis extendit præfatam doctrinam etiam quando ignorantia inuincibilis facti, quo ad illius speciem, & qualitatem culpæ, seu delicti est concomitans, ita quod si percutiens cognouisset esse Clericum adhuc percussisset, quam ait semper excusare operantem ab excommunicatione, irregularitate, obligatione restituendi, & aliis pœnis. Quia licet non excuset à peccato operantem circa illud obiectum, quod ignoratur, cum talis sit naturæ, vt cum illa maneat affectus circa idem obiectum ignoratum, excusat tamen opus externum cum illa factum à peccato; cum ex ignorantia inuincibili deriuet, nec ex praua voluntate procedat; quia solum feram, aut laicum interficere intendebat.

Quare cum excommunicatio, irregularitas, & cæteræ pœnæ non incurrantur ob solum prauum affectum, siquidem Ecclesia non punit actus internos, neque etiam restituendi obligatio ex sola praua voluntate, quæ non potest nocere, sed ex actione ipsa externa iniustè oriatur, immunis erit ab excommunicatione, irregularitate, aliis pœnis, & ab obligatione restituendi. Ex quo fit, vt falsò existimans eum quem percutit esse Clericum, cum sit laicus, non incurrat excommunicationem; & eum qui interficit feram, credens esse inimicum, non effici irregularem, quia verè percutit laicum, & occidit feram, & prauus ille affectus non sequuto effectu externo pœnis non plectitur. Ita communiter Doctores, vt apud Sanchez *d. disp* 32. *n.* 28.

Dixi in principio *n* 154. Vel gradus consanguinitatis, quia vt coniux excusetur à pœna præfata priuationis iuris petendi debitum, non est necesse, vt ignoret penitus factum, sed sufficit, vt factum ignoretur quatenus ex eo oritur pœna, vt si ignoretur, eam, cum qua coniux habet copulam, esse in primo, vel secundo gradu consanguinitatis cum sua vxore, sed existimetur esse in vlteriori gradu constituta: proinde enim est ignorare consanguinitatem, ac ignorare eius gradum, cui talis pœna statuitur, quia in vtroque casu verè ignoratur factum tali pœna punitum, vt in terminis Sanchez *disput.* 48. Reginaldus *num.* 297.

Ignorantia inuincibilis iuris Ecclesiastici imponentis dictam pœnam priuationis iuris exigendi debitum, an à tali pœna excuset coniugem, qui habet copulam cum consanguinea alterius; vbi an ignorantia inuincibilis iuris humani excuset à pœna legali, quando actus iure humano prohibitus sub pœna, est etiam prohibitus lege naturali, vel diuina, vel alia antiquiori.

156 Quoad ignorantiam inuincibilem, & inculpatam iuris Ecclesiastici punientis copulam coniugis incestuosam præfata pœna priuationis petitionis debiti, illam non excusare à præfata pœna censere nonnulli à Sanchez *d. disp.* 12. *nu.* 26. *relati*, fortè ea fulti doctrina, quod vbi lex humana ciuilis, vel Ecclesiastica prohibet actionem ex se grauiter malam, & iure naturali, vel diuino, vel alia lege ecclesiastica, vel ciuili prohibitam, illamque punit aliqua pœna, ignorantia inuincibilis iuris humani eum, qui talem actionem seclusa lege humana grauiter malam, & ab eo cognitam facit; non excusat à pœna eiusdem iuris humani ignorati, exceptis censuris. Quam doctrinam tradunt, & tenent. Ita Bartholus *in l. cunctos populos num.* 21 *Cod de sum. Trinitate.* Couarruuias *in cap. Alma mater p.* 1. § 10 *à num* 9. Clarus *in praxi crim.* § *fin. q.* 60. *num.* 11. & Latius *q* 85. *num.* 2. Farinacius *in praxi crim. q.* 90. *num.* 101. Gabriel *comm. concl lib.* 1. *tit. de reg. iuris concl.* 6. *num* 34. Franchus *dec. f.* 521 & innumeri alij Iurisperiti relati à Farinacio *d num.* 101 *& eadem q.* 90. *num.* 40. Sanchez *d. disp* 32 *num.* 7. & Claro *d cap.* 8. *n.* 2. vbi dicit esse communem, qui in vniuersum docent forensem incurrere pœnam statuti, qui actum illo prohibitum sub certa pœna statuti ignarus, efficit, si nouit esse alio iure naturali, vel communi vetitum. Et ex Theologis Scotus 4. *dist.* 6. *quæst.* 8. *in princ.* Sotus *ibid dist.* 12. *q.* 1. *art.* 2. *ad finem ante* 4. *conclus.* B Ledesma *de pœnit. vbi de excom. dub.* 5. Suarez *de legib lib* 5 *cap.* 12. *& tom.* 5. *in* 3. *p. disp.* 31 *sect.* 6 *num.* 10. Salas *de leg. disp.* 15. *sect.* 9. *numero* 110. § *sed hæc regula* Azorius *p.* 1. *lib.* 1. *c.* 15. *quæst.* 2. Aula de cen. *u. p.* 2. *cap.* 5 *disp.* 5. *dub.* 10. *conclus.* 2. Layman *lib.* 1 *tra.* 2 5. *p.* 1. *cap* 5 *num.* 10. Carolus Antonius Thesaurus *d cap.* 15. §. *Respondeo tertiò.* Vbi etiam refert ita sentire Baldellum *theol. mor. to.* 1. *lib.* 5. *disp.* 45. *num.* 7. 8. *&* 9. & plures alij relati à Sanchez *d. disp.* 32. *num.* 16. & Diana *p* 3. *tract* 5. *resol.* 67. *& p.* 4. *tract.* 2 *resol.* 36. *& resol* 85. Qui ducuntur primò, quia ob ignorantiam legis humanæ non cessat causa pœnæ ab eadem lege humana constitutæ, nam lex humana non solum transgressionem suam voluntariam, sed etiam voluntariam transgressionem legis naturalis, & diuinæ punire intendit, ne delicta maneant impunita. Secundò, quia obligatio delinquentis ad pœnam non pendet ex delinquentium, seu peccantium consensu, sed ex authoritate Principis, seu legis-imponentis, & consensu delinquentis ad delicti commissionem, nam qui vult antecedens, nempe delictum, vult etiam consequens, scilicet pœnam. Tertiò, quia ignorantia facti non iuris excusat, *reg. ignorantia* 13. *de reg iur in* 6. *& l. iuris l. error. & l. reg ff. de iuris, & facti ignorantia.* Excipiuntur autem censuræ iuxta præfatos Theologos (exceptis Scoto, Soto, & Ledesma) quas aiunt non contrahi, quando lex Ecclesiastica illas statuens inuincibiliter ignoratur, etiamsi actus sit contra legem Dei, quia requirunt

quirunt contumaciam ex *cap.2. de conſtit. in 6.* quæ ceſſat, vbi lex inuincibiliter ignoratur.

157 Verùm quod dictum eſt de ignorantia inuincibili facti *ſuprà num* 154. idem dicendum eſt de ignorantia inuincibilis iuris, & coniugem, qui habet copulam cum eo, vel cum ea, quem, vel quam ſcit eſſe conſanguineum, vel conſanguineam alterius coniugis in gradu primo, vel ſecundo, ſed inuincibiliter, & inculpatè ignorat legem eccleſiaſticam ſtatuentem pœnam priuationis iuris petendi debitum, excuſari, & eſſe immunem à tali pœna. Ita Sanchez *d.diſp.*32.*n.*49. Portel. *in d.dub.reg.v.ignorantia num.*31. & ex recentioribus *ſuprà num.*154. *relatis.* Pontius, Bonacina, Auerſa *locis d. n.* 54. *citatis.* Reginaldus *d. lib.*.1.*num.*298. Martinus Perez *d.ſect.*5.*n.*5. Villalobos *d.diff.*52.*num.*9. & alios allegans Diana *p* 3. *tract.*5. *reſol.*12. Et probatur primò, quia ad incurrendam hanc pœnam ius canonicum *in d cap.1.de eo, qui cognouit*, requirit ſcientiam, ſeu id ſcienter fieri; & cum diſpoſitio ſit pœnalis reſtringenda eſt, vt tam facti, quam iuris ſcientia ibi requiratur, alterius enim ignorantiâ concurrente illi canoni non contrauenitur verè ſcienter. Secundò, quia coniux ſic delinquens ignorans inuincibiliter legem Eccleſiaſticam, quæ tali pœna prohibet copulam cum conſanguineo, vel conſanguinea alterius coniugis, & ſtatuit inde oriri affinitatem committit quidem adulterium, ſed non inceſtum; quia illa copula ſolum vt fornicaria, & contra iuſtitiam eſt vetita iure naturali; quatenus autem cum ſui coniugis conſanguinea, vel conſanguineo, ac proinde vt inceſtuoſa ſolo iure poſitiuo eccleſiaſtico prohibita; quod affinitatem inde oriri ſtatuit; atque adeo eo ſecluſo in ea copula nulla alia culpa eſſet, præter illam, quæ reperitur in copula cum alio, vel alia non conſanguineo, vel conſanguinea; pœna autem priuationis debiti ſolo inceſtui, ex quo oritur affinitas, eſt iniuncta, vt *d. num.*154. & alibi ſuprà dictum eſt. Ergo coniux, ſicut huiuſmodi iuris ignorantia excuſatur à culpa inceſtus, ſeu à ſpecie culpæ inferentis pœnam priuationis debiti, excuſatur etiam à pœna.

158 Pro maiori confirmatione addo contra Doctores *n.*156.relatos, quod in vniuerſum etiamſi actus ſit prohibitus lege naturali, aut diuina, aut antiquiori lege humana, quem alia lex ciuilis, vel Eccleſiaſtica poſtea prohibet, & imponit pœnam illum efficienti, legem hanc nouam imponentem pœnam inuincibiliter ignorans, & cognoſcens alia lege prohiberi illum efficiens non incurrit pœnam inuincibiliter legis ignoratæ, ſiue illa pœna ſit aliqua cenſura, ipſo facto ſtatuta illum actum facienti, ſiue irregularitas, & quæuis alia pœna; ita quod ignorantia legis pœnam imponentis excuſat à pœna, licet illam ignorans inuincibiliter ſciens actum eſſe alia lege prohibitum illum efficiens peccet mortaliter. Ita vbi pœna eſt aliqua cenſura ſentiunt Clarus *d. quæſt.* 58.*n.*7. dicens eſſe communem, ab ea in iudicando non recedendum, Azorius *d cap* 15.*q.* 3. Salas, Suarez, Baldellus, & Theſaurus, *locis ſuprà numero* 156. *relatis*, idem Suarez *de cenſur.diſp.*4.*ſect.*8. Coninch *de ſacram.diſp.*13. *dub.*10.*num* 91. Bonacina *de cenſur.diſp.* 1.*quæſt.*2. *p* 1. *n.*7. & innumeri alij, quos late cumulat Sanchez, & ſequitur *de matr. lib.*9.*d. diſp.*32 *num.*9.*&* 17. Et ſiue pœna ſit cenſura, ſiue irregularitas, & quæuis alia pœna; ita ſentiunt ex Iuriſperitis Gratus *conſil.* 49. *numero* 37. *lib.* 2 Panormitanus, Nauarrus, Butrius, Hoſtienſis, Ancharanus, Henricus, Ioannes Andreas, & Crottus à Sanchez *d.diſp.*32 *n.*17.*relati.* Vbi etiamſi pœnæ ſint ſpirituales, ait idem ſentire Baldum *in l.* 2. *num.* 11. *de legib.* & Maſcardum *de probat. concl.* 807.*n.*6. Ita etiam ſentiunt plures alij Canoniſtæ ſcribentes *in c.*2. *de conſtit. in* 6. Ex Theologis, & Summiſtis ita ſentiunt Angelus, Syluester, Tabiena, Henriquez Lopez, Corduba, Manuel, & alij relati à Sanchez *d num.*17. & ex recentioribus idem Sanchez *d.diſp.*32 *numero* 9. *&* 17. Coninch *diſp.*18. *num.* 31. Layman *lib* 1.*tract.*4. *cap.* 20. *num.*1. Villalobos *p.*1.*tract.* 2.*diff.* 15. Bonacina, & Reginald. *locis ſuprà allegat.* Caſtr. Palaus *tom.*1.*tr.*2. *diſp.*1. *punct.*17.*n.* 2. Duardus *in Bullam Cœnæ lib.* 1.*c.*2. *q* 5. *numero* 27. Portel *in dub. regular. v ignorantia n.* 19. Diana *p.*3 *tract.*5 *reſolu.*12. *p.*4. *tract.* 2. *reſolu.* 85. *& p.* 5. *tract.* 9. *reſolu.* 17. & alij recentiores ab eodem relati. Probatur primò *ex cap.* 2. *de conſtit. in* 6. vbi expreſſe dicitur *ignorantes non ligari Ordinariorum ſententiis.* & loquitur textus non de ſola excommunicationis ſententia, ſed de omnibus ſententiis Ordinariorum, cum indefinitè dicat *à ſententiis quorumcunque Ordinariorum*, & ita intelligunt ibi Canoniſtæ, quos *d.num.*17. refert Sanchez. Secundò, quia pœna non eſt vlterius protrahenda, quàm delictum fuerit *cap.*2. *de his, quæ fiunt à maior.part cap.ibi:nec pœna, &c. & cap felicis verſic. illud tamen, de pœnis*, ita *iudex pœnam metietur ex culpa*; qui verò tranſgreditur ſcienter legem naturalem, aut diuinam, ignorans inuincibiliter legem humanam pœnalem ſuperadditam, delinquit quidem contra legem naturalem, aut diuinam, ſed non committit delictum contra legem humanam inuincibiliter ignoratam, ergo pœnas tantum iuris naturalis, & diuini incurret, non verò legis humanæ ſuperadditæ. Tertiò ius nouam pœnam facto antea prohibito indicens eſt prorſus nouum quoad pœnam, ac proinde de illo, vt de iure nouo cenſendum eſt, vt Butrius, Immola, Felinus *in d.cap.*2.*de conſtit.* At à culpa tranſgreſſionis noui iuris excuſantur illud inuincibiliter ignorantes, ergo & à pœna eiuſdem iuris. Pluribus aliis comprobat Sanchez *d.diſp.*32.*n* 9. Sed tota vis in hoc conſiſtit, quod vbi operans culpa caret, non eſt locus pœnæ, nam pœna decernitur propter culpam, atque adeo ceſſante culpa tanquam cauſa, ceſſare etiam debet effectus, ſiue reatus pœnæ. Qui verò legem pœnam imponentem inuincibiliter illam eſſe ignorans efficit actum ab illa prohibitum cum tali pœna, caret culpa reſpectu illius legis, cum verè ob ignorantiam inuincibilem non peccet contra eam, ſed tantum contra aliam legem, quam nouit eſſe, ergo etiam carere debet pœna illius legis, quæ tantum propter culpam contra eandem legem ſtatuta eſt: Nec eſt verum legem humanam imponere pœnam propter præciſam tranſgreſſionem voluntariam legis naturalis, aut diuinæ, niſi ſimul, concurrat voluntaria tranſgreſſio eiuſdem legis humanæ. Vt conſtat ex *d cap.*2.*de conſtit.in* 6. *& a'iis iuribus* à Sanchez *d n.*9.*relatis*, & ex rationibus adductis.

Ex quo manet ſolutum primum argumentum *ſuprà n.*156. poſitum.

Ad ſecundum Reſpondetur regulam intelligi ſecundum forum externum in quo ignorantia iuris communis, ac publici regulariter non præſumitur, ſed ab allegante probari debet; quæ probatio difficilis eſſe ſolet; cum in animo conſiſtat, vt latè Farinacius *in fragm. p.*2.*v. ignorantia n.* 227. ceſſat autem præſumptio, ſeu probandi obligatio, ſi de veritate conſtet; & quando præſumatur iuris ignorantia, vel ſcientia latè idem Farinacius *d. v. ignorantia à numero* 257. *cum pluribus ſeqq.* vbi *d.n.*252. *ad* 299. quod ignorantia iuris præſumitur in milite, minore, muliere, ruſtico, & quouis homine groſſo, idiota, & illiterato, illoſque excuſat; de quo etiam idem Farinacius *in praxi crim.q.*98.*cauſa* 11.*n.*19.*& ſeqq.* & Maſcardus *concl.*1285. & Sfortia *Ord. de reſtit. in integ.p.* .*q.*9. 159

Digitized by Google

Ignorantia vincibilis facti, vel iuris an excuset à tali pœna priuationis iuris petendi debitum.

160 Porrò etsi plures existiment ignorantiam vincibilem facti, vel iuris non excusare à pœna priuationis petitionis debiti coniugem, qui ex tali ignorantia culpabili aut facti aut iuris copulam habuit cum consanguinea vxoris, culpabiliter ignorans ius imponens talem pœnam, vel culpabiliter ignorans esse vxoris consanguineam, vel in secũdo gradu, vel cõtraxit cognationem spiritualem cum altero coniuge baptizando illius filium culpabiliter ignorans esse eius filium, vel esse legem imponentem talem priuationem. Ita Abulensis, Sotus, Corduba, Gutierez, Ouedus, Henriquez, Manuel, & alij à Sanchez *de matr. lib.9.d.disp.32. num.44 relati.* Nihilominus dicendum quoque est ob ignorantiam vincibilem, seu culpabilem etiam crassam facti, vel iuris, dummodo non sit affectata, vel non sit adeo crassa, vt sit ingens temeritas ignorare, excusare coniugem, qui ex tali ignorantia post matrimonium contraxit affinitatem, vel cognationem spiritualem cum altero coniuge, à pœna priuationis iuris exigendi debitum coniugale, vt in his terminis Sanchez *d.disp.32. n.47. & 49. fine.* Basilius Pontius *de matr.lib.10 cap 6 n 10.* Leandrus Discalceatus *de sacram.p.2.tract.9.disp 25. q 61.* & ex Doctoribus *suprà n.154. & 157. relatis* Reginaldus *d.lib.31.n.297.* & Martinus Perez *d sect.3.n.4.* Probatur, quia ad contrahendam hanc pœnam ob affinitatem, vel cognationem spiritualem à coniuge contractam post matrimonium cum altero coniuge requiritur scientia, vt probatum est *suprà n.154. & 157. ex cap.1. de eo, qui cognou. & ex cap si vir, de cognat. spirit.* At quando lex, vel statutum imponit pœnam scienter, vel dolosè aliquid facienti, seu ad incurrendam pœnam requirit scientiam, vel dolum, ab ea pœna excusat ignorantia quæcumque non affectata, & quæ non adeo crassa, vt sit ingens temeritas, vt docent Nauarrus *in man cap.27 n.12. declarat.4.* Couarr. *de spons.p.2. cap.6. §.8. n.21.* Tiraquellus *de pœnis temp. casu 13.n.13. & seqq* & in cap. *Alma mater p.1.§.10.n.17. versic eadem sanè ratione*, & alij Iurisperiti à Sanchez *d.disp. 31. nu.36. relati.* idem Sanchez *ibid.* Salas *de leg. disp. 15.sect.9.num.114.* Suarez *d. leg lib 5.cap.12. n.14. & de censur.disp 4.sect.4.à n 9.* Reginaldus *d n.29*. Basilius Pontius, & Perez *locu suprà allegatu.* Bonacina *de censur.disp 1.q.2.p.1.n 11. & q.1.p.3 n 18. & disp 2. q.7. p.4.n.8. & de censuris in particulari disp.1.p.4 n 8.* Castrus Palaus *tom.1.tract.2. disp.1.p.18.n.1.* Diana *p.1.tract.1.resol 13. versic. Notandum. & tract.6.resol.7.p.4.tract.4.resolut.48. & p.5.tract.9.resol.17.* Hurtadus *de cens.in comm. diff.21.n 91.* Durandus *in Bullam Cœna lib.2. cap 1. q.36. & q.37.* Coninch *de sacram.disp.13. dub.11.* & plures alij à Sanchez *d.n.36.* & Diana *ibidem relati.* Quidquid secus sentiant Toletus & Alterius ab eodem Diana allegati. Quod probatur primò, quia quoties lex in delinquente requirit scientiam ad pœnam incurrendam, petit etiam dolum, vt Dominicus testatur *in cap.15.qui. §. is verò num.1. de sent.excomm in 6.* Sanchez *d.n.36.* ad dolum autem non sufficit lata culpa, sed illum excludit quælibet ignorantia, etiam crassa, quæ non sit affectata, vel non æquiparetur temeritati. Vt constat *ex l.sed etsi lege 5. iure. ff.de petit.hæred. ex l.igitur 12.versic.generaliter ff.de liberali causa. & ex l si quis id, quod.versic.doli mali. ff.de iurisd.omn.iud.* quos textus ad id ponderant Sanchez, & Tiraquellus, & expresè indicant dolum excludi per ignorantiam, errorem, & imperitiam quamlibet. Ita sentiunt alij, quos refert & sequitur Farin. *in praxi q.90 n.99. & 2. p fragm.crim.v.ignorantia n 161.fine & 166.* Et ratio est, quia quælibet ignorantia interueniente deficit animus delinquendi. Secundò probatur, quia qualibet ignorantia data quis non verè diceretur scienter fecisse, sed ignoranter. Tertiò, quia tunc legislator intendit punire delictum expresè, & formaliter volitum præcedente illius notitia, quod non accidit, vbi adest ignorantia etiam crassa; quia tunc verè non adest notitia illius, & solùm est virtualiter volitum. Addit Sanchez eodem *n.36.* quod, quando lex non addit *scienter*, requiritur crassa ignorantia, ne ignorans à pœna legis excusetur, vt ipse tradit *disp.32. n.31.* ergo amplius requiritur, quando addit *scienter*; quia alioqui frustra adderetur. Neque obstat si dicatur, idem esse scire, & debere scire *l.quod te mihi 5. ff. de reb. creditis.* Nam id verum est quoad peccatum, etsi ex ignorantia culpabili agens contra legem peccat; at non quoad pœnas incurrendas, tunc enim non est idem scire, & debere scire.

Quod dictum est, quando lex dicit, *qui scienter*, &c, etiam debere dici, quando dicit, *siquis ausus fuerit*, tradit *d.disp.32.num.37.* Sanchez cum P. Ledesma: quia audacia temeritatem importat ex Glossa *in d l.si quis in tantum.v audaciam. C vnde vi.* Vnde audax cum præsumente iungitur *l. habita. Cod.ne filius pro patre, ibi, vt nullus de cætero iam audax inueniatur, qui aliquam scholaribus iniuriam inferre præsumat.* Idem quoque debere dici, si lex pœnam imponat præsumenti aliquid facere vel ausu temerario facienti aiunt idem Sanchez *n.38.* & recentiores citati. Cum non vere dicatur præsumens is qui ignorantia culpabili, & crassa efficit & quia præsumere dolum importat, & temeritatem iuxta Nauarrum *d.cap.27 numero 155.* & alios ab eodem Sanchez *d.num.39.* & Diana *d.resolu.13. relatos*, & ita in his terminis tenent idem Nauarrus *d cap 25. n.74.* Suarez *de censur. d.disp. 4 sect.10.n 4.* & alij à Sanchez *d.numero 38.relati* contra Innocentium *in c cum medicinalis fine de sent.excom.* dicentem in hoc casu probabilem ignorantiam excusare, crassa autem reddere faciliorem dispensationem. 161

Cæterùm si ignorantia fuerit adeo crassa, vt sit ingens temeritas, hanc ignorantiam non excusare à pœna imposita scienter facienti vel præsumenti, seu audenti facere; vel ausu temerario facienti tradunt Nauarrus *d.num.74* Sanchez *d.disp.32. numero 39.* alios allegans, Suarez *d.sect.4 num.5.* Bonacina *d. p.11. citato numero 11.fine & d p. 4. numero 4.* Reginaldus *loco suprà citato,* Duardus *d. quæst.36.num.18.* Diana *d.resolu. 13.* & indicant Pontius, Palaus, Perez, & Leandrus *suprà num.156 citatis* Etenim talis ignorantia, vt quasi scientia reputatur, & constituit in dolo, vt tradit Butrius *in cap.2.de constit n.9.* vbi ait, in canone requirente dolum incidere laborantem ignorantia in tantum crassa, seu crassissima, quæ importaret latissimam culpam, & dolo æquipataretur; & etiam expresse Suarez ibidem dicit in huiusmodi valde crassa, & supina ignorantia præsumi inesse dolum iuxta *l.3. §.generaliter.ff.de dol.except.* Quamuis contrarium alleerat Hurtadus *d diff.21 n.92* (quem approbat Diana *d. p.5.tract.9.resol.17.*) quia, inquit, quod fit, ex ignorantia, vel cum ea, quæcunque sit, non fit scienter, seu cum dolo, quia vere fit ignoranter; & quamuis (addit) dicta ignorantia ferè æquiualeat scientiæ, seu dolo quoad incurrendam culpam, non tamen quoad pœnam, quando hæc imponitur contra scienter, seu ex dolo peccantes, & etiam cõtra eos, qui aliquid facere præsumpserint, aut ausu temerario aliquid fecerint, cũ pro eodem sumantur, & idem sit aliquid facere scienter, seu ex dolo; & illud facere ausu temerario, & præsumere illud facere, & illud contemnere. Ad id allegat Hurtad. etiam Vasq. de excommunicatione *dub.15.* Syluestrum *v.culpa .11.* Angelum, & Tabienam *v. Dolus:* Ob quæ tamen non recedendum à priori 162

Digitized by Google

priori sententia communi, cuius fundamentum non euacuat ratio illa Hurtadi; nam iuxta iura ignorantia illa crassissima habetur pro scientia, & constituit in dolo, & importat animum delinquendi contra legem.

163 Idem dicendum esse de ignorantia affectata, qua scilicet ignorans eligit nescire, vt liberius delinquat eam nempè non excusare ab huiusmodi pœna legali vel statutaria ciuili, vel canonica scientiam ac præsumptionem requirente, tradunt communiter Doctores Iurisperiti, & Theologi. Ex Iurisperitis Ita Glossa *in clement.* 1. *v. scienter de consang. & affin. & in cap. eos v. affectata, de temp. ordinat.* Ioan. Baptista Costa *in tract. de facti scientia & ignorantia inspect* 81. *n.* 9. *& seq.* Mascardus *de probat concl* 879. *n* 31. Farinacius *in frag.* 2 *parte v. ignorantia numero* 167 & apud eundem Iason Felinus, Rebuffus, Gallus, Seraphinus, *de priuileg. iuram.* Tiscus, & alij. Ex Theologis D. Antoninus, Syluester, Tabiena, Petr Ledesma à Sanchez *d. disp.* 2. *numero* 40. *relati.* idem Sanchez *ibid.* Suarez *de censur. disp* 4. *d. sect.* 4. *num.* 5 Filliuccius *tom.* 1 *tract.* 1. *c.* 8 *n.* 260. *versic secundum* Possel *d. v. ignorantia numero* 29. Salas *loco suprà n.* 160 *citato.* Perez *d. sect.* 5. *n* 5. Reginaldus, Pontius, & Leandrus *locis suprà* allegatis. Fundamentum est, quia ignorantia affectata cum sit indirectè volita (in quo differt ab alia ignorantia vincibili etiam crassa, & supina subsequente, vel concomitante, vt Sanchez *in sum lib.* 1 *c.* 6. *n.* 6. & alij Theologi agentes de ignorantia, & patet ex se) in iure æquiparetur scientiæ *Clem.* 1. §. *non rigorem, de iudiciis vbi affectans citationis ignorantiam* habetur pro citato, Menochius *de arbitr. casu* 316. Mascardus *concl.* 879. *n* 11. & cum directe, & per se eligatur, ideoque sit in se directe volita, vt dixi; & includat scientiam saltem periculi, dubitationem, & suspicionem transgressionis legis, non efficit actum inuoluntarium, nec minuit culpam, neque etiam excludit temeritatem, & præsumptionem (quæ in causa sunt, vt ignorantia à pœnis excuset) sed potius voluntarium, & culpam auget ex S. Thoma 1. 2. *q.* 6. *art.* 6. *corpore.* & etiam sufficit ad directam intentionem, temeritatem, & præsumptionem, quia vere propria & magna temeritas, & præsumptio est ex directa voluntate operari, scienter cum periculo agendi contra legem, per quam pœna etiam scienter operanti, vel præsumenti facere infertur ipso facto, & ideo incurritur pœna; quod secùs est in ignorantia tantum indirecte voluntaria licet crassa, & supina, nam in tali casu transgressio semper est ex negligentia potiùs acquirendæ scientiæ, quam ex temeritate, præsumptione, aut malitia.

164 Contra hanc communem, & etiam ignorantiam affectatam excusare à pœna imposita contra scienter vel dolosè, vel temerario ausu delinquentes tenent Bonacina *locis suprà numero* 162. *relatis* Hurtadus *d. diff.* 21. *numero* 92. Duardus *in d. can.* 1. *quæst* 37. Diana *d. p.* 3. *tract.* 5. *resolu.* 13. *& tractat.* 6. *resolu.* 7. *& p.* 5. *tract.* 9. *d resolu* 17. Ghillinus *v, excommunicatio numero* 21 Cælestinus *in compendio tract.* 5. *cap.* 5. *numero* 4. à Summa Diana v. ignorantia *num.* 7. relati, alij relati ab Hurtado *supra num.* 162. *citati*; & etiam Sanchez *in hoc sibi contrarius in sum lib.* 2. *capite* 10 *numero* 38. vbi tenent ab excommunicatione bullæ cœnæ lata contra eos, qui scienter legunt, tenent, imprimunt, defendunt libros hæreticorum, excusare ignorantiam etiam affectatam, vt ita ignorans libri authorem liberius legeret; quia, inquit, reuera non dicitur hîc scienter legere. Nec est ingens temeritas, nisi quando vehementem habuit suspicionem malitiæ libri, quia tunc reputabitur sciens. Probatur ergo hæc sententia ratione *suprà num.* 162. adducta ex Hurtado; quod non fiat scienter, & cum dolo, quod fit ex quacunque ignorantia etiam affectata; & legislator (inquit Bonacina) illis modis loquendi, qui *scienter*, vel *temerè*, vel ausu temerario, vel ex præsumptione fecerit, &c. non videtur requirere quamlibet temeritatem, præsumptionem, vel contemptum, sed videtur exigere temeritatem, & præsumptionem prouenientem ex certa scientia, vel saltem coniunctam cum ingenti temeritate, & videtur etiam Suarez *d. num.* 10 initio admittere tanquam probabile ex ignorantia affectata operantem contra legem pœnalem requirere scientiam, &c. non incurrere pœnam legis ob eam rationem, quod licet sic operari quædam temeritas sit, non est tamen directa temeritas contra legem, de qua ipsa loquitur: qua ratione vtitur etiam Duardus; probabile etiam putat Filliucius loco citato. Sed ob hac quoque puto non esse in praxi recedendum à communi sententia, quam satis efficaciter probat ratio illa, quod ignorantia affectata cum sit in se, per se, & directè volita & includat scientiam periculi violandi legem, æquiparatur scientiæ, & non efficit inuoluntarium; vel solum voluntarium indirectum; sed sufficiat ad rectam intentionem, & ideo etiam sufficit, vt ex ea operans dicatur, & sit reuera temerarius legis violator, vt latius etiam declarat Suarez vbi supra.

Ad euitandam autem hæresim, & consequenter etiam excommunicationem hæresi annexam, qua ratione sufficiat etiam ignorantia affectata latè explicaui *in tractatu de triplici subditi priuilegio sect.* 1. *casu* 10. §. 4. *à n.* 93 *ad* 98.

Ad incurrendam in foro conscientiæ pœnam priuationis debiti coniugalis, censuras, irregularitatem ex delicto impositam, & alias pœnas, an sufficiat scientia iuris pœnam imponentis; an verò requiratur etiam scientia ipsius pœnæ à iure, seu lege impositæ; ita quod ignorantia solius censuræ, & alterius pœnæ ab illius incursu excuset.

Restat modo videndum, an si coniux, qui contraxit cum altero affinitatem ob carnalem copulam habitam cum consanguineo, vel consanguinea alterius, habuit scientiam facti (scilicet nouit esse coniunctum vel coniunctam in primo, vel secundo gradu consanguinitatis) & iuris (nempe nouerit talem copulam specialiter à iure Ecclesiastico prohiberi) laborauit ignorantia pœnæ priuationis iuris petendi debitum illo iure statutæ, excusetur ab eadem pœna, necne propter solam illam pœnæ ignorantiam.

Huius verò difficultatis resolutio, pendet ex resolutione illius difficultatis, an ad incurrendas pœnas censurarum, irregularitatem ex delicto, & alias pœnas à lege humana ipso facto delinquentibus statutas, sufficiat scientia iuris, seu ipsius legis prohibentis adiecta pœna contrauenientibus, an verò vltra hoc requiratur etiam scientia ipsius pœnæ; ita quod si hæc ignoretur inuincibiliter talis ignorantia inuincibilis excuset à pœna;

Ignorantia solius pœnæ inuincibilis, & inculpata an excuset à pœna.

Et prima sententia absolute negat talem ignorantiam solius pœnæ excusare delinquentem, seu violantem legem talem pœnam statuentem, siue illa pœna sit excommunicatio, aut alia censura, siue irregularitas in pœnam delicti solum imposita, siue quæcunque alia pœna. Ita Couarruuias dicens contrariam sententiam esse maximam, & pudendam oscitantiam *in cap. Alma Mater* 1. *p.* §. 10. *num.* 10. *& seqq.* Baldus *in* iure

Digitized by Google

cap.2. num.1. ad finem de constitutionibus. Clarus *in practica q.85. num.2. fine*, loquendo in puncto iuris, quamuis quoad excommunicationis pœnam dicat in iudicando non esse recedendum à contraria opinione, vt pote magis fauente animabus) Corduba *in quæstionario lib.2. q.25.* Auila *de censur. p.2. cap. 5. disp. 5. dub.10. concl.2.* & nonnulli alij Iurisperiti relati à Couarruuia *d. §.10. num. 11.* vbi etiam testatur Scotum *in 4. dist. 69 a.8.* hanc sequi opinionem, saltem vbi actus lege humana cum adiectione pœnæ prohibitus, est etiam iure diuino damnatus. Plura adducit Couarruuias ad confirmandam hanc sententiam, & post eum Corduba. Præcipua autem fundamenta sunt; primò, quod obligatio delinquentis ad pœnam non pendet ex consensu delinquentis in pœnam, sed ex authoritate legis pœnam imponentis, & consensu ipsius delinquentis in delictum ipsum, *Instit. de oblig. quæ ex delicto, in principio*, vbi quod ex maleficio nascitur obligatio, & *l. imperatores ff. de iure fisci, ibi: Tu te huic pœnæ subdidisti.* Et ratio est, quia qui vult antecedens, scilicet delictum, vult etiam necessario consequens, nempè pœnam *l. illud ff. de acquirenda hered.* Secundò quia si desideratur scientia pœnæ maxime, vt voluntas delinquentis, & violantis legem pœnalem feratur & consentiat in pœnam, sed hoc non est necessarium, nam ad pœnam (cum sit extra nos) non desideratur voluntas, sicut ad culpam (cuius principium est intra nos; cum omne peccatum sit voluntarium) sed imò de ratione pœnæ est, vt voluntas repugnet. Tertiò, quia alioqui peccantes mortaliter ignorantes pœnam inferni esse debitam peccato, vt infideles, excusarentur à pœna inferni. Demum quia multi hæretici ignorantes inuincibiliter censuram aliquam esse annexam legibus Ecclesiasticis, illas transgredientes non incurrerent illas.

166 Secunda sententia asserit ignorantiam tantum excommunicationis latæ per Ordinarios, seu per statutum, aut constitutionem dicentes ob actum iure naturali, vel diuino, aut Pontificio, vel Concilio Generali damnatum excusare ab illius incursu, non autem si excommunicatio sit lata à Pontifice, vel Concilio Generali ob actum contra ius naturale, vel diuinum; in aliis autem pœnis impositis per legem humanam quamcunque actui alias iure naturali, aut humano antiquiori prohibito ignorantiam pœnæ solius non excusare ab iisdem pœnis delinquentem. ita sentire Abbatem, Butrium, Felinum *in cap. à nobis de senten. excommun.* Driedonem, Ioannem Crassum, Adrianum, Ioannem Maiorem, & Syluestrum *ob textum in cap.2. de constit. in 6.* referunt Couarruuias *d. §.10. numero 8. initio, & numero 11.* & Henriquez *lib. 13. cap. 23. numero 3. lit. Z. in Glossa.* ita sentit etiam Hurtadus *de cens. in com. diff.22 n.94.*

167 Tertia sententia asserit vniuersaliter ignorantiam excommunicationis excusare ab illius incursu facientem opus cum cognitione iuris positiui illud prohibentis sub excommunicatione, non autem ignorantiam aliarum censurarum, aut irregularitatis ex delicto, vel pœnarum. ita Sotus *in 4. dist. 3. aliarum quæst. vn. c. art.9. ad finem.* Henriquez *dict. num 2.* Ledesma, & Ludouicus Lopez, quos ad id refert Sanchez *de matr. lib.9 disp. 32. numero 31.* Primam partem huius sententiæ probant hi Doctores, & alij Doctores pro sequentibus sententiis citati, ignorantia excommunicationis excusat à speciali contumacia, & inobedientia, pro qua sola statuitur, & incurritur maior excommunicatio. Quod enim pro speciali contemptu, & contumacia, seu inobedientia imponitur, & feratur excommunicatio maior, est communis Doctorum. & constat *ex cap. nemo Episc. 11. quæst. 3.* ibi *Qui aliter non potuerunt corrigi*, & capite *sacro, de sent. excom.* ibi *prohibemus ne quis in aliquem excommunicationis sententiam ferat, nisi competenti monitione præmissa*; ablata autem cognitione excommunicationis latæ in inobedientes, & contumaces non potest esse competens monitio, & specialis contemptus, & inobedientia, si enim nouisset excõmunicationem, forsan resipuisset. Præterea excommunicatio nõ ordinatur solum ad puniendum delictum ea ratione quia est commissum, sed vt medicina ad emendandum, & corrigendum, ac sustinendum à peccato ob timorem tam grauis pœnæ. Ergo certum videtur ad illam incurrendam requiri eiusdem pœnæ cognitionem; alioqui non esset medicina, sed tantum obesset, si etiam ignorata incurreretur. Denique quia excommunicatio est vltima, & grauissima pœna & consequenter requirens summam contumaciam, & inobedientiam, & durans durante contumacia, & inobedientia, ergo ad hoc, vt incurratur, debet adesse non solum scientia iuris prohibentis, vel præcipientis actum aliquem adiecta sententia excommunicationis. sed etiam ipsius excommunicationis. Secundam partem eiusdem sententiæ quoad alias pœnas præter excommunicationem probant argumentis adductis ad probandam primam sententiam.

Quarta sententia sustinet, vbi quis scit actionem 168
prohibitam esse à lege humana, & ignorat pœnam per illam legem inflictam, ignorantiam solius pœnæ si sit inuincibilis, & inculpata excusare à pœna excommunicationis, & cuiusuis censuræ tali modo ignoratæ, non autem excusare ab irregularitate etiam imposita ob delictum, neque etiam cæteris pœnis siue latæ, siue ferendæ sententiæ tametsi inuincibiliter ignoratis. Ita Suarez *de legib. lib. 5 cap. 12. num. 11. de censur. disp. 4. sect. 10. num. 18. & 22. & disp. 40. sect. 10. numero 9. & tom. 3. p. disp. 31 sect. 6.* Molina *tract. 5. disp. 71 numero 9.* Vasquez *tom. 4. dub. 16. de excommun.* Salas *de legib. disp. 15. sect. 9. numero 113.* Azorius *p.1. lib. 1. capite 15. quæst. 7.* Reginaldus *lib. 13. numero 198. versic. Tertia conclusio.* Filliucius *tom. 1 tract. 11. cap. 8. num. 357. & 358.* Basilius Pontius *de matr. lib. 10. cap. 6. num. 12.* Hurtadus *de irregular. disputat. 1. diff. 8. numero 29. & 30.* Martinus Perez *de matr. disp. 52. sect. 5. numero 6.* Laymann *lib. 1. tract. 4. cap. 20. numero 6. & tract. 5. p. 1. cap. 5. numero 8.* Leandrus Discalceatus *de sacram. tract. 9. disp. 52. quæst. 62.* Carolus Antonius Thesaurus *de pœn. Eccles. p. 1. cap. 5. responso 4.* & nonnulli alij apud eosdem.

Hæc sententia quoad primam partem de pœna excommunicationis, & aliarum censurarum; probatur ex traditis numero præcedenti de sola pœna excommunicationis; nam omnis censura, vt incurratur, requirit specialem inobedientiam Ecclesiæ, & contumaciam, & præuiam monitionem per legem Ecclesiasticam iuxta iura numero præcedenti allegata, quæ omnia cessant quidem, vbi ignoratur ipsa censura, licet sciatur ius prohibens actionem sub tali censura, omnis pariter censura non est inducta solum vt pœna ad puniendum delictum, quia commissum est, sed etiam vt medicina ad emendandum, & ad retrahendum à peccato; ex quo clare patet requiri scientiam ipsius censuræ; nam alioqui non esset medicina, sed tantum si contraheretur ignorata. Præterea ita decisum videtur *d. cap. 2. de constit. in 6.* vbi generaliter definitur sententiis *Ordinariorum prolatis non ligari ignorantes*, vbi nomine sententiarum intelliguntur præsertim censuræ, & cum decretum sit fauorabile animabus, ibi; vt *animarum periculis obuietur*, quæ est ratio decreti; retenta verborum proprietate rectè intelligitur, & intelligi debet non de sola ignorantia iuris, seu statuti, sed etiam de ignorantia sententiæ seu censuræ adiunctæ. Et licet textus expresse loquatur de statutis, seu legibus Ordinariorum, tamen ratio ibi adducta extendit decisionem etiam

ad

Digitized by Google

ad leges Papæ, & Conciliorum, cum ignorantur à transgressoribus, & ignorantia pœnæ per ius commune impositæ solum videtur differre ab ignorantia illius, quæ Episcopali constitutione statuitur quoad fori externi præsumptionem, in quo hæc præsumitur inuincibilis, vel saltem facilius præsumitur inuincibilis, quam ignorantia pœnæ communis. At in foro conscientiæ si vtraque sit inuincibilis, nulla discriminis ratio apparet; ac proinde si ignorantia excusat ab hac, excusabit etiam ab illa, aut à neutra; & ita textus *in d. cap. 2.* intelligi debet de vtraque ignorantia.

169 Eadem sententia quo ad ignorantiam inuincibilem irregularitatis ob legis transgressionem, & delictum statutæ, & cæterarum pœnarum à censuris probatur, & imprimis de ignorantia irregularitatis, quia irregularitas, quando est pœna, non fertur, vt medicina, neque ob contumaciam, seu specialem inobedientiam, sed in vindictam peccati, seu delicti commissi, propter turpitudinem seu maculam culpæ ob quam Ecclesia criminosum reddit inhabilem ad altaris ministerium, seu ad ordines; ac proinde scientia eiusdem irregularitatis, cum adest in delinquente scientia legis prohibentis actum sub tali pœna, non requiritur ad illam incurrendam, sed sufficit quod transgressio legis illam imponentis, sit lethaliter culpabilis, licet ipsa irregularitas transgressioni imposita inuincibiliter ignoretur. Et quod absque notitia irregularitatis factum habeat minorem contumaciam, seu inobedientiam respectu Ecclesiæ parum refert; quia absque ea notitia habet sufficientem contumaciam, & indecentiam. Secundò probatur in vniuersum de ignorantia solius pœnæ quoad irregularitatem ipsam, & cæteras pœnas à censuris; quia vbi cognoscitur prohibitio actus facta à lege, ignorantia pœnæ à lege impositæ, quantumcunque sit inculpata, non excusat à culpa legis transgressionem, vt per se constat (quia vt lex in conscientia obliget non requiritur adiectio pœnæ; ac proinde ignorata pœna agens contra legem peccat) ergo nec excusat à pœna, quia non cessante causa, non cessat effectus. Præterea illa pœnæ ignorantia ad summum facit vt eadem pœna non sit voluntaria, sed hoc seu quod transgrediens legem culpabiliter non velit pœnam, seu in eam non consentiat nil refert ad incurrendam pœnam, quia de ratione pœnæ (vt *supra n. 165.* dictum est) non est, quod sit voluntaria, cum pœna potius postulet, vt sit inuoluntaria. Sic Deus punit æterna pœna etiam eos, qui ignorabant eam peccatis suis deberi talem pœnam, ab hominibus suspenditur latro, etiam qui pœnam ignorabit. Confirmat Per. *vbi suprà*, quia ex vi culpæ, ait, ita homo subiicitur potestati iudicis, vt possit ab illo puniri iusta pœna vel iuxta leges, si in illis contineatur pœna; vel eius arbitrio, si ei commissum sit, siue pœna sit huius, siue alterius generis, & siue sit moderata; siue rigorosa, dummodo non excedat proportionem delicti; hanc enim solum requirit æquitas iustitiæ ex parte delinquentis; optio autem pœnæ iudici commissa est. ita Perez.

170 Declarant tamen Suarez, Salas, & Pontius locis citatis, id esse intelligendum per se, ac præcisè, nam si ignorantia pœnæ redundet in obligationem grauem tunc aiunt, quod ignorantia illa excusat culpam, & consequenter etiam pœnam.

171 Declarat etiam Laymann *d. c. 20. numero 6.* non procedere, si pœna sit admodum grauis, & plusquam mereatur delictum absolute spectatum, vt exempli gratia, si Peregrinus transeat per regionem in qua sub pœna grauissima prohibita sit venatio ferarum; non videtur (inquit) afficiendus tanta pœna si violet legem sciens quidem venationem prohibitam esse, sed inculpate ignorans grauitatem pœnæ cum in sua regione, & spectata ipsa natura rei non ita grauiter venatores puniri soleant.

Addunt Reginaldus *lib. 13. num. 274.* & Carolus Antonius Thesaurus *dicto responso 4. fine.* tanquam certū ad incurrendam pœnam à lege humana statutam contra facientem actum eadem lege prohibitū non requiri scientiam distinctam, & specificam illius pœnæ, sed sufficere confusam cognitionem scilicet, quod quis æstimet in confuso, & in genere transgressorem talis legis; quam notitiam ait Thesaurus nunquam solere deesse in delinquente. Id probat Reginaldus à simili, quia vt seruus, inquit, mandatum aliquod sui Domini transgrediens iuste punitur aliqua speciali pœna qua Dominus statuit eiusmodi transgressionem puniri non requiritur eam ipsam specialem pœnam ipsi seruo esse, expressè declaratum sed sufficit propositam illi esse in confuso v. g. dicendo, quod nisi mandatum exequatur, pœnas daturus sit. Similiter peccans mortaliter vt iustè puniatur pœna inferni, non requiritur, vt id distinctè nouerit, ita ergo ad incurrendam pœnam lege statutam sufficere potest, quod ea cognoscatur confusè; vt censetur, cum generaliter scitur aliquid esse prohibitum pœna constituta contrauenienti; ita quod ignorantia pœnæ specificæ ab eo non excuset. ita Reginaldus *loco citato.* 172

Prædictis tamen omnibus non obstantibus alij probabilius (& est quinta sententia, cui potius adhæreo) asserunt in vniuersum ignorantiam inuincibilem pœnæ à lege ecclesiastica, vel ciuili statutæ facienti, vel non facienti talem actum, quem lex ipsa prohibet, vel præcipit sub tali pœna excusare præsertim in foro conscientiæ ab eadem pœna delinquentem, qui scit ius humanum prohibens, vel præcipiens actum, & solum pœnam ipsam ignorat. Quare siue pœna legalis, seu iuris humani sit excommunicatio, sine alia censura, siue irregularitas ratione solius delicti in pœnam statuta, siue quæuis alia pœna, eam non incurrit delinquens, qui scit quidem, opus esse iure humano prohibitum, ignorat tamen inuincibiliter ipsam pœnam nempe censuram, irregularitatem, aut aliam pœnam eodem iure impositam. Huius sententiæ Couarruuias *in d. cap. Alma mater d. §. 10. num. 8. versic. contrariam assertionem* ait esse Ioannem Andream, Butrium, & Felinum *in cap. 2. de constit. in 6.* & Rotam *decis. 444. in nouis.* Ita expresse sentiunt Nauarrus *in man. cap. 23. num. 47.* (vbi ait hanc sententiam in foro conscientiæ multos pios consolari maximè in materia censurarum, & irregularitatum) *& c. 27. num. 274. & d. num. 47.* D. Antoninus, Syluester, Angelus, Caietanus, Hostiensis, Philliarchus, Manuel, Ledesma relati partim à Nauarro *d. num. 47.* partim à Sanchez *lib. 9. de matr. disp. 32. num. 20.* idem Sanchez *ibidem num. 21.* Sayrus *de censur. lib. 1. cap. 18. num. 37.* Portel *in dub. reg. v. ignorantia num. 18. 20. & 22.* Aegidius Coninch *de sacram. disp. 18. dub. 4. num. 31.* Bonacina *de censur. disp. 1. q. 2. p. 1. num. 13.* Castrus Palaus *to. 1. tract. 2. disp. 1. p. 17. num. 5. 6. & 7.* Duardus *in bullam cœna lib. 1. cap. 2. num. 30. & 31.* Diana *p. 3. tract. 1. resolut. 12. & resol. 64. & p. 4. tract. 2. resol. 85.* & nonnulli alij recentiores apud eundem. 177

Hæc sententia quoad ignorantiam excommunicationis, & aliarum censurarum probatur ex traditis *supra num. 166. 167. & 168.* Quoad pœnam irregularitatis, quæ sit imposita tantum in vindictam delicti, non vero etiam ex indecentia, vel defectu significationis (vt est irregularitas imposita propter homicidium voluntarium) probatur primò ex *d. cap. 2. de constitutionibus* (quod supra *num. 168.* probatum est habere locum etiam in pœnis lege S. Pontificis vel Concilij generalis statutis) vbi dicitur ignorantes 164

non

non ligati sententiis, vbi nomine sententiæ non intelligitur sola excommunicatio, sed omnis sententia pœnalis; propositio enim indefinita iuris tradens regulã æquiualet vniuersalini, vt Iuristæ communiter tradunt. Secundò, quia *can. proposuisti d.82.* conceditur venia clericis ignorantibus constitutionem Papæ, quæ deponebat clericos incontinentes, ergo ignorantia pœnæ à pœna per legem imposita excusat; & licet Pontifex illos clericos incontinentes aliqua pœna plectat, hoc non officit, hæc enim sententia non negat delinquentem contra legem ignorantem legis pœnam non debere aliqua pœna plecti, sed negat incurrere pœnam ipsam à lege statutam. Tertiò, quia irregularitas, quæ est solum pœna delicti, similis est valdè censuris, tum in eo quod delinquens in se illam exequi debet, vt supra hoc capite traditum est; tum quia solet imponi solum ad puniendam alicuius contumaciam, & singularem inobedientiam contra potestatem Ecclesiasticam; vel ob grauissima crimina, qualis est imposita iis, qui censura innodati exercent actum ordinis, violantibus interdictum, occidenti hominem; & quod irregularitas sit pœna contemptus, seu quæ requirit contemptum, tradunt Panormitanus *in cap. pastoralis §. verum num.15. de appellat.* Nauarrus *in cap. accepta, de restitut. spoliat. opposit.81. illat.9. num.35. & in cap. cum contingat causa 14. nullitatis, remed.2. num.7. &* Sanchez *d. disp.32. num.17.* Ad textum autem *in cap. cum illorum, de sent. excom.* vbi summus Pontifex ait posse dispensari cum percussore Clerici, qui postea suscepit ordines, si susceperit ignorans ius, scilicet se teneri ad non suscipiendos ordines; Ex quo Azorius vbi supra infert ignorantiam non excusasse ab irregularitate, de qua ibi, quia aliàs qui non eguissent dispensatione. Suarez *de censur. disput.4 sect.9. num.15.* & Palaus *d. num.6.* aiunt ibi sermonem esse de ignorantia culpabili crassa, quia ibi est sermo de ignorantia facti proprij, nempe percussionis, & iuris notissimi, & in foro externo, vt tradunt ibidem Hostiensis, & Panormitanus *num.15.* in foro autem externo non præsumitur ignorantia inuincibilis, sed crassa; vbi agitur de ignorantia facti proprij, & iuris clari, & manifesti; vt Suarez, & Palaus *locis citatis*, Nauarrus *d. cap.27. n.141.*

157 Eadem sententia quoad alias pœnas à censuris, & irregularitate; Probatur primo ex eodem *cap.2. de constit. in 6.* cum generaliter dicat ignorantes non ligari sententiis, scilicet pœnalibus. Secundò, quia violans legem aliquem actum prohibentem sub tali pœna ignorando probabiliter talem pœnam minus peccat, minusque contemnit legem, quàm si sciret pœnam, ergo non meretur tam graui pœna puniri, præsertim, quam in se teneatur exequi. Probatur hæc sententia ex traditis *suprà numero* 158. scilicet quod pœna non debet excedere delictum, seu delicti quantitati proportionari debet quantitas pœnæ, cum ergo leuius sit delictum vbi violatur lex prohibens opus sub grauissimis, & extraordinariis pœnis inuincibiliter ignoratis; minorque sit legis contemptus, æquum non est, vt transgressor subiiciatur iisdem pœnis, quas ignorauit, quibus subiicitur, qui eas non ignorauit; alioquin quantitas pœnæ non proportionaretur quantitati delicti. Tertiò probatur ratione à Nauarro (quam approbat Sanchez, & Palaus locis citatis, & probabilem putat Suarez *de censuris disp 4. sect.9. num.22.* adducta *d num.224.* scilicet, quod licet ad incurrendam pœnam à lege delicto impositam non requiratur consensus delinquentis in ipsam (quia obligatio ad pœnam non nititur delinquentis consensu, sed potestate Legislatoris imponentis eam) requiritur tamen consensus delinquentis in causam pœnæ, ob quam ipsi imponitur ex S. Thoma 2.2. *q. 64. art.4.* vt autem sit consensus in causam pœnæ, non sufficit consensus in causam materialiter sumptam, scilicet in delictum ipsum, sed debet esse consensus in causam formaliter, vt est causa pœnæ, quod non euenit nisi vbi delinquens scit, aut scire debet pœnam. Quando ergo violans legem ignorat inuincibiliter pœnam specialem lege statutam, licet consentiat in aliquam pœnam delicto proportionatam iuxta prudentis arbitrium, quia notissimum vnicuique est omne delictum mereri aliquam pœnam; non tamen cõsentit vllo modo in specialem pœnam legis, & extraordinariam neque secundùm se, neque consentiendo in causam, seu delictum, & ideo non obligatur ad illam pœnam specialem, sed tantum ad aliquam pœnam proportionatam arbitrio prudentis, seu iudicis, qui poterit illum punire mitiori tamen pœna, quam sit statuta à lege. Ex hac igitur sententia nõn potest inferri (vt notauit Nauarrus *dict numero* 274. & post eum alij recentiores prælegati) violatores legum earum pœnas speciales, & extraordinarias inuincibiliter ignorantes in nullas incidere pœnas: Nam incidunt in pœnam ordinariam, & mediocrem, ac delicto proportionatam, quia hæc pœna scita est, aut sciri debet: Licet iuxta hanc sententiam, & tradita ad eius probationem non incurrant pœnam legis violatæ specialem extraordinariam, & exorbitantem, & auctam vltra delicti nudè considerati naturam, aut frequentiam eius, aut ob alias circumstãtias, quia hæc iustè ignoratur, seu probabiliter ignorari potest. Et ex his patet responsio ad fundamenta quartæ sententiæ *suprà numero* 169. adductæ. Secunda enim ratio solùm probat ignorantiã solius pœnæ non excusare à pœna aliqua ordinaria per iudicem inferenda. Ad illud verò de pœna inferni, illa non est extraordinaria, sed ordinaria peccati mortalis & leuior, quam peccatum mereatur; & non à delinquentes, sed in eo exequenda. Si quis vellet sequi quartam sententiam quam probabilem etiam Sanchez *d disput.32. numero 22.* cum eodem Sanchez ibidem; ad secundum argumentum respondeat cum delictum sit aliquanto leuius, etiam pœnam legis posse aliquantulum minui, cum non consistat in indiuisibili. Ad tertium dicat sat esse consentire in transgressionem iuris pœnam imponentis, vbi pœna non est aliqua censura.

Ex hac quinta sententia infertur reseruationem absolutionis alicuius casus, seu peccati in noua constitutione factam in odium eiusdem peccati, non afficere delinquentes ignorantes talem reseruationem, licet sciant se peccare. Licet quando reseruatio absolutionis fit pro communi bono Ecclesiæ, & recta gubernatione, vt grauiora delicta superioribus deferantur pro salubriori remedio, liget etiam ignorantes. Ita Sanchez *d. disp 32. num.18.* Portel. *v. ignorantia num.12.* Castrus Palaus *d. p.17. num. 8.* tunc autem intelligitur absolutio peccati reseruari ob commune bonum præcise, quando per se, & ratione sui reseruatur nulla speciali constitutione illud prohibente, reseruari vero in odium peccati, quando reseruatur constitutione aliqua specialiter prohibitiua, & punitiua delicti, vt fecit Sixtus V. contra male promotos ad ordines; & Gregorius XIII. contra dantes, & recipientes aliquid pro gratia vel iustitia (sic enim Molina *de iust. to 1. disp 92. versic. pœna vocat pœnam*, non posse præfatos dantes, & recipientes absolui ante realem restitutionem) vnde in his duobus casibus reseruationem non incurrunt ignorantes talem pœnam, vt Sanchez, Portel, & Palaus *locis citatis*. Quamuis contra Sanchez, & Molinam contrarium teneat Carolus Anton. Thesaur. *de pœnis eccl. q.15. resp.3. ampl 3.* dicens, certum esse, si reseruatio absolutionis à censura sit in odium delinquentis, & in consequentiam pœnæ latæ alicuius censuræ, puta excomunicationis; 176

quod

Digitized by Google

quod si quis incurrit in censuram, incurrit etiam in reseruationem absolutionis consequentiuam ad pœnam. Et similiter si lex Canonica vetet absolutione ante factam restitutionem, ait dicendum idem, eo quod hæc non sit in pœnam, sed pro iustitiæ reparatione.

177 Item infertur actus annullationem à lege ipso iure impositam non ex defectu solemnitatis, sed in delicti vindictam, seu delinquentis pœnam in foro conscientiæ non incurri ab ignaris eiusdem pœnæ. Ita Sanchez *dict. disp.* 32 & Palaus *locis citatis*, & prius Butrius *in d. cap. 2. de constit. in 6. num.* 19. & Parisius *de confidentia q* 21. *num.* 13. vbi tamen affirmat incurri quoad forum externum.

178 Infertur tertiò, ex hac sententia, & ex traditis *suprà num.* 158. Rusticos & idiotas, ac mulieres sæpe, & vt plurimum posse excusari à censuris, quia licet sciant se peccare faciendo ea, quæ sunt iure naturæ, vel diuino prohibita, & etiam sæpe sunt prohibita lege Ecclesiastica sub censura aliqua, tamen ignorant inuincibiliter ius humanum, vel pœnam ipsam iure humano impositam.

Ignorantia inuincibilis solius pœnæ priuationis petitionis debiti ab hac pœna excusat coniugem, qui post matrimonium cum altero contraxit cognationem spiritualem, vel affinitatem.

179 Infertur quartò resolutio difficultatis initio *n.* 165. propositæ; quamuis enim aliqui putent coniugem habentem copulam cum consanguineo, vel consanguinea alterius coniugis scientem ius Ecclesiasticum talem copulam prohibēs, & solam pœnam priuationis petēdi debitum ignorantem etiam inuincibiliter, incurrere eandem pœnam. Ita in terminis Basilius Pontius, Perez Leand. discalceatus *locis suprà n.* 168. *allegatis*, & Auersa *de matr. q.* 17. *sect.* 3. *versic. Rursus.* Nihilominus iuxta præfatam quintam sententiam, & tradita ad illam probandam dicendum tanquam probabilius non incurrere, & ideo posse petere debitum. Ita expresse Sanchez *d. disp.* 32. *n.* 50. Bonacina *de matr. q.* 4. *p.* 2. *n.* 6 *resp.* 2. Portel *d. v. ignorantia n.* 31. *fine.* Castrus Palaus *d p* 17 *num.* 8. *fine* & Diana *d part.* 3. *tract.* 5. *resolut.* 12. Et hanc sententiam, & sententiam *suprà num.* 157. probatam Portel. & Diana aiunt esse magnę cōsolationis, & notabile remedium ipsis coniugibus pœnitentibus, & Confessariis, quando non habent specialem facultatem concessam ex priuilegio ad dispensandum in tali casu quoad debiti petitionem, si ibi enim intercessit vera ignorantia iuris, vel pœnæ præfatæ, vel ignorantia facti non est necessaria dispensatio. Et id intelligendum est, etiam si ignorantia talis pœnæ fuerit culpabilis, & crassa, propter tradita *suprà n.* 160. cum talis pœna, vt incurratur, requirat scientiam, vt ibidem ostensum est. Quid verò si ignorantia eiusdem pœnæ sit ita crassa, vt sit ingens temeritas, vel affectata, resoluendum iuxta tradita *suprà n.* 162. 163. & 164.

Ignorantia vincibilis, & culpabilis iuris, vel facti an excuset à censuris, irregularitate, & à quacunque alia pœna speciali à lege imposita legem violanti: vbi an detur ignorantia vincibilis mortaliter culpabilis, quæ non sit crassa, & supina.

180 At verò ignorantia vincibilis vel facti, vel iuris, imponentis censuram aliquam, vel aliam pœnam spiritualem, absque illa clausula, *qui scienter, vel ausu temerario, vel dolose fecerint, vel præsumpserint facere*, etiam excuset ab incursu censuræ, & alterius Pœnæ spiritualis. De hac difficultate agunt vltra alios ab ipsis allegatos Sanchez *de matrim. lib.* 9. *disput.* 32. *quæst.* 6. *à numero* 29. Suarez *de censur. disput.* 4. *sect.* 10. Filliuccius *tom.* 1. *tract.* 11 *cap.* 8. *quæstion.* 12. *à numero* 160. Gaspar Hurtadus *de censur. in comm. diff.* 21. Coninch *de sacram. disput.* 13. *dub.* 11. Sayrus *de censur lib.* 1. *cap.* 18. Portel *in dub. reg. v. ignorantia num.* 27. Bonacina *de censur. disput.* 1. *q.* 2. *p.* 1. Villalobos *in summ. p.* 1. *tract.* 16. *diff.* 12. *numero* 6 Laymann *lib.* 1. *tract.* 4. *cap.* 20. Stephanus Bauny *de censur. tract.* 1. *q.* 16. Castrus Palaus *tom.* 1. *tract.* 1. *disput.* 1. *part.* 15. & *p.* 18. & Diana *part.* 3. *tract.* 5. *resolut.* 13. & *part.* 5. *tract.* 9. *resolut.* 17. Pro resolutione:

Aduertendum, quamuis Doctores præfati, & alij conueniant in assignanda triplici ignorantia; vt 181
scilicet alia sit inuincibilis, seu probabilis, siue iuris, siue facti; quæ & dicitur antecedens, & omninò inuoluntaria, & est quæ morali diligentia superari, ac tolli non potest, vel nunquam venit in mentem, de lege, aut facto, seu periculo ignorato dubitare, aut cogitare de opposito, vel si in mentem venit, tamen adhibita pro qualitate negotij diligenti inquisitione ad cognoscendum, ignorantia depelli, & veritatis cognitio acquiri non potuit. Et talis etiā censetur ignorantia, quæ nititur opinione probabili, quam quis tuto sequi potest. Alia sit vincibilis indirectè tantum volita, quæ moraliter vinci, superari, & tolli, & opposita scientia, seu cognitio acquiri potest, & debet, sed ignorans non adhibet sufficientem diligentiam iuxta qualitatem negotij; Et dicitur culpabilis, iniusta, & improbabilis, quia culpabiliter contrahitur; & potest esse culpabilis, vel tantum venialiter, vel quia est rei leuis, vel si est rei grauis, negligentia in veritate inuestiganda est ita leuis, vt non sufficiat ad hoc, vt ignorans peccet mortaliter, sed tantum venialiter; vel culpabilis mortaliter, quando est rei grauis, quam quis necessario scire debet, & adest grauis negligentia circa inuestigationem veritatis; ita quod non excuset ignorantem à peccato mortali. Alia sit vincibilis, & mortaliter culpabilis directè volita, quam vocant affectatam; quæ non vincitur, & expellitur, quia ignorans (vt suprà *numero* 161. notatum est) directè, & studiose ex fine aliquo siue liberius viuendi, seu peccandi, siue ex alio omittit veritatem inquirere, & scire. Quamuis inquam Doctores in prædictis conueniant, discrepant tamen circa ignorantiam vincibilem indirectè tantum volitam culpabilem mortaliter; an scilicet hæc diuidatur, vt alia sit culpabilis mortaliter non crassa, neque supina; alia culpabilis mortaliter crassa, & supina. Et hanc distinctionem negat Suarez *dict. sect.* 10. *numero* 10. asserens omnem ignorantiam mortaliter culpabilem esse crassam, seu supinam, & dicens cum Corduba *lib.* 2. *quæst.* 12. ignorantiam vincibilem dici crassam, quando ex desidia, seu tædio addiscendi oritur, sumpta metaphora ex hominibus, crassis, & pinguibus, qui desides esse solent; supinam verò quando oritur ex minima solicitudine, ac modica ignorantiam vincendi cura, instar supine in lecto iacentium, quasi nil de rebus curantium; idem quod Suarez tenent Laymann *dict. lib.* 1. *tract.* 2. *cap.* 4. *numero* 5. *fine* Coninch *dict. dub.* 11. *numero* 52 Gordonus *lib.* 7. *q.* 6. ita sentire videntur Vasquez 1. 2. *disp.* 117 *cap.* 1 *num.* 3. & Azorius *p.* 1. *lib.* 1. *cap.* 12. *quæst.* 1. Idem etiam sentire videntur Doctores diuidentes ignorantiam vincibilem in affectatam, & crassam, seu supinam vt Sayrus *dict cap.* 18. *numero* 2. & 5. Hurtadus *dict. diff.* 21. *numero* 88. & Filliuccius *dict. cap.* 8. *numero* 259. idem quod Suarez sentire communiter alios te-

ftatur Laymann *vbi suprà*. Et hoc idem sentire videntur Iurisperiti, quos refert, & sequitur Farinacius *in fragm.crim. part. 2. v. ignorantia numero* 162. ibi enim aliis Iurisperitis allegatis dicit absolute, quod ignorantia crassa, & supina est nescire id, quod quis inuestigare, & scire tenetur ratione officij, quod habet, quia sic ignorans habetur pro sciente. *l. quod te, ff. si certum petat.* & præsumitur simulata ignorantia *l. 1. ff. si quis omiss. caus. testam.* Igitur iuxta Doctores huius sententiæ nec in ignorantia vincibili indirectè tantum volita, & non affectata culpabili mortaliter dentur gradus, seu detur latitudo, vt alia sit minus crassa propter maiorem diligentiam adhibitam ad veritatem cognoscendam non tantum sufficientem ad excusandum à mortali; alia valde crassa, & prorsus supina ob modicam, vel nullam diligentiam adhibitam pro veritate agnoscenda; tamen dum neutra excusat à mortali, vtraque dicitur, & est crassa. Et contrariam sententiam de qua mox, admittentem præfatum diuisionem Suarez *d. sect.* 4. *num* 12. ait nullo iure fundatam esse, nullaque ratione explicari posse.

182 Nihilominus alij probabilius admittunt præfatam diuisionem, dicentes dari aliquando ignorantiam non affectatam culpabilem mortaliter, quæ non est, nec dici potest crassa, aut supina, aliquando verò esse, & dici crassam, & supinam. Ita expresse Sanchez *lib.* 1. *sum. cap.* 16. *numero* 7. *& de matrim. lib.* 9. *dict. disput.* 32. *numero* 31 32. *&* 33 Salas 1. 2. *quæst.* 6. *numero* 8. *tract.* 3. *disput.* 4. *sect.* 1. *numero* 6. *& de leg. disput.* 15. *sect.* 9. *numero* 111. Augustinus Barbosa *collect. ad cap.* 2 *numero* 7. *de constit. in* 6. Bonacina *dict. part.* 1 *numero* 4. Portel *dict. numero* 27. Diana *part.* 3. *tract.* 5. *resolut.* 13. *& part.* 5. *tract.* 9. *resolut.* 17. vbi refert Tannerum, & Cælestinum, & Bonacina allegat Sotum, Auilam, & Henriquez, Sanchez *dict. numero* 7. *allegat.* Valentiam; & possunt allegari omnes Doctores, quos idem Sanchez *dict. disput.* 32. *num* 32. refert.

Quare iuxta hanc sententiam ignorantia vincibilis culpabilis mortaliter non crassa est, quando quis adhibet quidem aliquam diligentiam, sed tamen non mediocrem, seu non necessariam, ac morali modo pro qualitate negotij sufficientem ad sciendum id, quod scire tenetur. Ignorantia verò crassa, seu supina est, quæ oritur ex lata culpa in adhibenda diligentia. Vt colligitur ex cap. *Quæsitum, de pœnitentiis, & remiss.* ibi: *Si istis procurantibus, aut studiosè, &c.* Vt post alios ponderat Sanchez *dict. disput.* 32. *numero* 34. & tradunt tum alij Doctores, quos idem Sanchez ad id citat *dict. disp.* 32. *num.* 32. tum Bauny *allegat. quæst.* 18. *&* Io. Baptista Costa *de facti scient. & ignor. inspect.* 18. *vbi* (vt refert Farinacius *dict. v ignorantia num.* 161.) dicit ignorantiam crassam, & supinam esse illam, quando per culpam latam quis ignorat id, quod communiter omnes sui ordinis sciunt. Tunc verò adesse culpam latam quãdo nulla aut fere nulla, seu modica diligentia adhibetur ad cognoscẽdũ id, quod scire tenetur postquã de illo habuit aliquam cognitionem, vel dubitationem, post Castrum *de leg. pœn. c.* 14. tradit Sanchez *d. disp.* 32. *n.* 33. *& d. cap.* 1. *n.* 17. & traditionem sequuntur alij recentiores pro hac sententia relati, & Valentia, ac Grassius *locis à Sanchez d num.* 2. *citatis*; qui aiunt ignorantiam crassam, & supinã procedere ex nimia, & summa negligentia: igitur non omnis negligentia, sed negligentia maxima, & sũma est, quæ efficit ignorantiam crassam; & ita quidẽ omnis ignorantia crassa est culpabilis mortaliter; non autem omnis ignorantia vincibilis mortaliter culpabilis, quæ non excusat à peccato, est crassa, ac supina; nam vt ignorantia sit vincibilis non excusans à peccato mortali, non requiritur tam summam negligentia, sed sufficit non adhiberi diligentiam moralem pro negotij qualitate necessariam; censetur enim transgressor præcepti, qui in eo adimplendo non fuit summè negligens, si non adhibuit mediocrem diligentiam humano, ac morali modo possibilem, cum ad hanc diligentiam præcepta obligent, vt latius idem Sanch. *d. cap.* 16. *n.* 7. 34. *&* 36. ex quo conuincitur dari aliquam ignorantiam ex negligentia mortali procedentem, & ita mortaliter vincibilem, quæ non sit summa negligentia, quæ proinde nec crassa, nec supina dici debet, aut potest. Et ita etiam Castrus Palaus *d. puncto* 15. *n.* 4. ait ignorantiam indirectè voluntariam, in qua nulla diligentia adhibetur ad illam vincendam appellari ignorantiã crassam, & supinam; in hocque sensu verum esse dicere ignorantiam crassam, negligentiam exigere, ex *reg.* 9. §. *sed facti. ff. de iuris, & facti ign rantia.* ibi: *Sed facti ignorantia ita demum cuique non nocet, si non ei summa negligentia obiiciatur.* Quamuis neget ignorantiam, in qua aliqua diligentia, etsi modica ad illam vincendam adhibita sit, posse appellari crassam, & supinam; quia qui (inquit) fecit aliquam diligentiam, iam non videtur procedere ex lata culpa, neque videtur integre habere animum omittendi. Sed contra ipsum est, quia modica diligentia potest stare cum lata culpa, quæ no excludit omnem diligentiam, sed adesse censetur etiam quando est aliqualis diligentia, sed valde modica.

His prænotatis:

Certum est ignorantiam iuris, vel facti vincibilem tantum venialiter culpabilem, & quæ excusat à peccato mortali transgressionem legis, excusare non solum ab excommunicatione, sed etiam ab aliis pœnis interdicti, suspensionis, & etiam irregularitatis statutæ, quidquid sentiant de interdicto, & irregularitate Caietanus, Castro, Corduba, Arragon, Lud. Lopez, Armilla à Sanch. *d. disp.* 32. *n.* 29. *relati*, volentes incurri ob solam culpam venialem; & quidquid etiam senserint de irregularitate Molina, & Megala *relati* à Diana *p.* 3. *tract.* 6. *resol.* 51. Non enim solum excommunicatio maior, sed etiam cæteræ censuræ, & etiam irregularitas sunt pœnæ grauissimæ, vt proinde non sit verisimile Ecclesiam benignam, & piam Matrem velle eos incurri ob culpam leuem, cuiusmodi est venialis. Ita alios cumulans Sanch. *d. n.* 29. Suar. *d. sect.* 4. *n.* 8. Filliucius *d. cap.* 8. *num.* 262. Alij Doctores *suprà n.* 180. *relati*, & plures alios referens Diana *d. resol* 51. 183

Præterea certum est, ignorantiam vincibilem culpabilem mortaliter directè volitam, scilicet affectatam non excusare ab incursu censurarum, & irregularitatis, aut aliarum pœnarum, quæ impositæ sunt absque particula *scienter*, & *simili importante scientiam.* ita omnes Doctores *n.* 180. *supr. n.* 163. *relati*, & alij Theologi, & Summistæ & etiam Iurisperiti communiter, quos refert Farinacius *in frag. crim. p.* 2. *d. v. ignorantia n.* 167. absolutè & vniuersaliter asserentes ignorantiam affectatam nullo pacto excusare ignorantem. Ratio est, quia scientiæ æquiparatur, vt *d. n.* 163. *& seqq.* probatum est. 184

Tertiò communis Doctorum sententia est, vbi ad incurrendum censuras, vel irregularitatem, aut aliam pœnam spiritualem non requiritur scientia, ausus temerarius, aut præsumptio, ignorantiam crassam, & supinam non excusare ignorantem ab huiusmodi pœnis. Ita ex Doctoribus *n.* 180. *relatis*, Suar. *d. sect.* 4. *n.* 10. Sanchez *d. disp.* 32. *num.* 31. *& d. lib.* 1. *sum. cap.* 16 *numero* 7. Laymann *d. cap.* 20. *n.* 2. Bonacina *d. p.* 1. *n.* 10. Portel *loco ibidem citato.* Filliucius *d. cap.* 8. *n.* 261. Coninch *d. dub.* 11. Palaus *d. disp.* 1. *p.* 18. Hurtad. *d. diff.* 21. & prętet hos Salas *de leg. disp.* 15. *n.* 111. Augustinus Barbosa *de coll. ad c.* 2. *n.* 8. *de const. in* 6. Diana *loc. n.* 181. *relat.* & cæteri apud eosdem præsertim apud Sanchez. Probatur primo ex 185

cap. 2.

Digitized by Google

cap.2.de constit.in 6. vbi apertè dicitur ignotantes non ligati sententiis pœnalibus, dummodo ignotantia non fuerit crassa, aut supina; ergo vult textus, ligari, cum ignotantia est crassa, & supina; & debet intelligi etiam de pœnis statutis lege Papæ, vel Concilij Generalis vt *suprà n.168.fine.* probatum est, & nomine sententiæ ibi non sola excommunicatio, sed omnes pœnæ spitituales intelliguntur, cum vniuersaliter & indefinitè loquatur textus, *vt suprà n.* 158. *n.* 168. 174. *&* 175. notatum est. Secundò, quia ignorantia crassa, & supina non solum non excusat à culpa mortai, sed etiam videtur continere quendam contemptũ legis, & pœnæ legalis ita crassè, & supinè ignoratæ ob summã negligentiã voluntariã in acquirenda cognitione, & præsertim quando nulla fuit adhibita diligẽtia post habitam aliquam cognitionem, aut dubiũ; ac proinde merito non debet excusare neque à censuris neque ab aliis pœnis. Confirmari etiã potest doctrina tradita à Farinacio *in praxi crim.q.*98. *&* 100. scilicet, quod ignotantia saltem iutis crassa, & supina, sicut & affectata non solum non excusat à culpa lata sed neque à dolo, ex quo fit vt quodammodo æquiparetur scientiæ

186 Contra hanc tamen sentit Stephanus Bauny *quæstione* 18.*num.*180.*allegata*, vbi *dicto quarto & quinto* distinguit inter ignorantiam crassam, quando est antecedens, & est concomitans: asserit ergo à censura excusare ignotantiam eius crassam, quando est causa antecedens sine qua non, violandæ legis prohibentis, aut præcipientis aliquid sub censura latæ sententiæ, scilicet quando ignorans eam non violasset si sciuisset latam esse censuram contra transgredientem; & rationem esse ait, quod talis non est contumax, neque incorrigibilis, cum sola monitio eum emendare, & à violatione legis retrahere potuisset Quando ignotantia crassa non est causa sine qua non sed concomitans scilicet ignorans est ita dispositus, vt etiamsi sciuisset opus, quod facit esse prohibitum sub pœna excommunicationis latæ sententiæ, illud nihilominus fecisset, dicit hanc ignorantiam non excusare, sed ignotantẽ incurrere censuram, ac si sciens legẽ violasset: rationẽ ait esse, quod talis ignorans sit verè contumax, & incorrigibilis; quia (inquit) contemnit Ecclesiam, & eius censuram; & de hac ignorantia crassa concomitanti asserit esse intelligendum textum *in d.cap.2. de constit.in 6.* Verum iste intellectus ita restrictus est diuinatiuus, & contra sensum Doctorum tum ibi scribentium, tum aliorum qui omnes communiter textum illum intelligunt de ignorantia crassa indistinctè & absolutè & ita tam de antecedente, quam de concomitante, & quia quælibet ignorantia crassa, & supina efficit, vt transgrediens legem illam contemnere videatur; & propterea Ecclesia non eximit illum ab incursu censuræ. Addo quod si ignorantia antecedens excusat, etiam concomitans excusat per tradita *suprà n.*155. quia ignorantia concomitans æquè ac antecedens excusat factum externum à peccato, vel totaliter, si sit inuincibilis, vel ex parte si sit vincibilis. Demum iuxta doctrinam Bauny etiam ignorantia inuincibilis concomitans non excusaret ab excommunicatione, & aliis censuris; quia etiam sic ignorans, si sciuisset, &c. adhuc fecisset, & sic esset vere contumax, & incorrigibilis. Contrarium tamen probatum est *suprà d n* 15.

Difficultas ergo solum est de ignorantia iuris, vel facti indirectè volita mortaliter culpabili, quæ non est crassa, & supina, an excuset à censuris, irregularitate, & pœnis. Et est sententia quadruplex.

187 Prima negat absolutè excusare ab vlla pœna. Ita Suarez, Laymann, Filliuccius, Coninch, Gordonus, *locis suprà n.* 185. *relatis* Villalobos *p.1. tract.16.diff.12.n.* 6. Turrianus *de censur. lib.* 1.*disp.* 5. *dub.* 4 à Diana *p* 5. *tractat.* 9. *resolut.* 17. *relatus*, ita sentire Nauarrum, Couarruuiam, & Syluestrum, refert Suarez *d sect.*10. *numero* 8. ita etiam tenere videtur Hurtadus *d. diff.* 21. & esse communissimam sententiam testatur Gordonus; fundamentum horum Doctorum est, quia huiusmodi ignorantia non excusat à culpa mortali transgressionem legis imponentis censuram, vel aliam pœnam specialem, seu non excusat à mortali factum, propter quod à lege imponitur pœna, ergo neque excusat à censura, seu pœna, cum hæc imponitur propter malitiam mortalem facti, seu transgressionis. Dicunt autem hi Doctores non obstare *d. c* 2. *de const in* 6. sed probare hanc sententiam, dum dicit ignorantiam crassam, & supinam non excusare à sententiis Ordinariorum; quia inquiunt, omnis ignorantia vincibilis mortaliter culpabilis, scilicet, quæ non excusat factum, seu transgressionem legis pœnalis à culpa mortali in iure dicitur, & est crassa, & supina. Quod tamen *suprà n.* 82. reprobatum est.

188 Secunda sententia docet ignorantiam hanc vincibilem non crassam, ac supinam non excusantẽ à mortali excusare à censuris latis per Ordinarios, & Episcopos, non autem à censuris latis per S. Pontificem vel Concilium Generale Ita Sotus *in* 4.*dist* 28. *q.*1.*art.* 2.*§.ex his primum.&* Graffius *p.*1.*decis aur lib.*4.*c* 9 *n.*10. & nituntur *d.cap.* 2. *de constit. in* 6. quia ibi dicitur ignorantiam non crassam, & supinam excusare à censuris Ordinariorum, non tamen à censuris, & sententiis S. Pontificis. Verum hanc sententiam idem Sotus sibi contrarius *dist.*22. *q.*1. *art.*2.*§.Quare distinctio, in fine* reiicit; & iam reprobauimus *suprà n.*168. & refellunt etiam Sanchez *d disp.*32. *n.*8.*&* 32. Suarez *de censur. d. disp.* 4.*sect.*9 Palaus *d.disp.*1.*p.*17.*n.*2. & alij recentiores *suprà allegati*. Textus enim ille non excludit sẽtentias S. Pontificis, sed comprehendit, vel quia S. Pontifex est Ordinarius omniũ Ordinariorum, vel propter rationem (vt notaui *d. num.*168.) illius textus, quæ est, *Vt animarum periculo obuietur*, quæ similiter in legibus, & sententiis S. Pontificis militat; imò magis, quæ minus publicantur, atque iustius ignorantur.

189 Tertia sententia tenet ignorantiam vincibilem mortaliter culpabilem, ad quam vincendam adhibita sit aliqua diligentia, licet non sufficiens pro negotij qualitate ad illam tollendam excusare in censuris, & irregularitate; non vero in aliis pœnis. Ita Castrus Palaus *d.disp* 1.*p.*18.*n* 2. Primam partem probat; Censuræ, & irregularitas sunt pœnæ, quæ contemptum legis requirunt ex Nauarro *c accepta.de rest.spoliat. opposit.*81. *illat.*9 *num.*35.*&* *in cap.cum contingat, causa* 14. *nullitatis remed* 2.*n*7. & tradit Sanchez *d. disp* 32 *n* 18.*&* 31. & notatum est *suprà n.*167. 168. *&* 174. contemptus autem non videtur adesse, vbi aliqua diligentia est adhibita; quia hæc diligentia (inquit) excusat à dolo; cũ quælibet causa siue iusta siue iniusta sit, ab illo excuset, vt probat Flãmma Parisius *de conf.q.*46.*n.*8 secũdã partẽ, & quod in aliis pœnis ad illas cõtrahẽdas sufficiat non fuisse adhibitã diligentiã sufficientẽ ad excusandã à mortali transgressionem legis, seu factum ipsum, probat, quia de illis nihil specialiter decretum

reperitur nisi in pœna priuationis petitionis debiti ob cognationem spiritualem, vel affinitatem à coniugibus post matrimonium contractum; in quibus requiritur scientia delicti, vt suprà notatum est.

190 Quarta sententia, cui adhæreo, absolute affirmat ignorantiam vincibilem facti vel iuris imponentis pœnam quæ non sit crassa, & supina, licet non excuset à mortali factum, seu transgressionem legis, excusare tamen ab ea pœna siue sit censura, siue irregularitas ob delictum imposita, siue alia pœna spiritualis, aut Ecclesiastica. Ita expresse Sanchez *d. lib. 1. sum. cap. 16. n. 7.* & latè *d. disp. 32. n. 21.* Portel *d. v. ignorantia num. 27.* Bonacina *d. p. 1. num 10. versic. Addo.* Diana *locis suprà numero 182. citatis* Augustinus Barbosa *collect. ad cap. 2. n. 8. fine, de constit. in 6.* Huius etiam sententiæ fuisse speculatorem, Ioannem Andream, Syluestrum, Angelum, Tabienam Petrum Ledesmam & Henriquez aliqua ex parte probat Sanchez *d. n. 31.* Hæc sententia (quam Portel ait esse magnæ consolationis; Diana *d. resolut. 17.* dicit ex ea sequi innumeros non incurrere censuras) quo ad censuras, & irregularitatem probatur ratione numero præcedenti adducta, quod omnes hæ pœnæ spirituales non incurrantur sine conceptu legis; & contemptus cessat, quando ignorantia non est crassa, & supina. Secundo in vniuersum probatur ex *cap. 2 constit. in 6.* vbi vniuersaliter decernitur excusare ab omnibus sententiis Ordinariorum ignorantiam, quæ non est crassa, & supina; quod decretũ comprehendit etiam leges, & sententias Pontificis, vt suprà probatum est; & intelligitur non solum de sententia excommunicationis sed & de omni alia pœna saltem spiritualis, vt etiam suprà ostensum est: Et etiam quando factum, seu transgressio legis aliàs damnatur per ius naturale, vel diuinum, aut aliquod humanum vniuersalius, vt etiam *suprà numero* 188. probatum est, ergo aliqua ignorantia mortaliter culpabilis, dummodo crassa non fuerit, & supina, à pœnis Ecclesiasticis excusat, alioqui S. Pontifex ibi nihil decerneret, in quo esse posset difficultas; nam ignorantia, quæ est tantùm venialiter culpabilis iuxta communem Doctorum sententiam (vt *suprà numero* 183. dictum est) excusat à censuris, & qualibet alia pœna graui, cum excuset à peccato mortali. Confirmatur eadem sententia, quia cum ignorãtia vincibilis quæ non procedit ex culpa lata, & ex summa negligentia, seu ex omissione omnis diligentiæ vel ex valdè modica diligentia veritatis inquirendæ, reddat magis inuoluntarium factum contra legem; seu magis inuoluntariam legis transgressionem, & consequenter etiam multum diminuat culpam facti; seu trangressionis, licet non extrahat à malitia mortali, æquum est, vt etiam diminuat pœnam, & ita excuset à pœna speciali legis, & faciat locum tantum alteri pœnæ proportionatæ arbitrio prudentis, seu iudicis. Et hæc sententia procedit etiam quando est sola ignorantia pœnæ nempè censuræ, vel irregularitatis, licet adsit scientia iuris, quod pœnam imponit; dummodo ignorantia non sit crassa, & supina. Ita in terminis Sanchez, Portel, Diana, & tenet etiam Bonacina, licet, id expresse *d numero* 10. non dicat. Et probatur ex modo traditis, & ex traditis, *suprà n. 174. & seqq.* atque antecedentib. ignorantia enim iuris, seu præcepti, nec excusat, nec sufficienter accusat ad censuram, & aliam pœnam in iure ipso, seu præcepto impositam, nisi iuxta modum, & qualitatem ignorantiæ ipsius censuræ & pœnę iuxta tradita in *prædictis n. 174. seqq & antecedentibus.*

Ex prædictis Sanchez *disp. 32. n. 34.* contra Villadrigo, Syluestrum, Angelum, Rosellam, Ioannem Andream Couarruuiam, & Viualdum infert neque culpam leuissimam, neque leuem sufficere ad incurrendam homicidij irregularitatem, sed requiri, & sufficere solam latam, quæ ex ignorantia, & negligentia crassa procedit. Quod etiam vltra prædicta confirmat ex cap. *quæsitum de penitent. & remiss.* vbi S. Pontifex interrogatus, an Græci Sacerdotes, qui filios in lectis opprimebant essent irregulares, sic responde t. *Si isti procurantibus aut studiose negligentibus filij reperiuntur oppressi, ab officiis altaris debent perpetuo abstinere:* Vbi æquiparantur procurantes, & studiose negligentes, minus apta autem videretur esse ęquiparatio, si in illa studiosa negligentia non esset lata culpa; & interueniente sola leui culpa non posset rectè dici negligentia studiosa; & ita de lata culpa textum intellexerunt ibi Hostiensis, Ioannes Andreas, Butrius, Cardinalis, Panormitanus, qui reddit rationem, nempè quod videatur aliquomodo affectari delictum ex tanta negligentia commissum. Et etiam, M. Nauarrus, & Petrus Nauarrus, atque Henriquez ab eodem Sanchez relati docent irregularitatem ex delicto non incurri absque lata culpa.

Obliuio, seu inaduertentia, seu inconsideratio actualis iuris, seu præcepti, vel facti vel pœnæ excusat eodem modo, & in eisdem casibus, in quibus excusat ignorantia à culpa, vel à pœna.

Cæterùm, quæ in præcedentibus de ignorantia iuris, & facti inuincibili, vel vincibili venialiter, vel mortaliter culpabili, crassa, & supina, vel affectata dicta sunt, quoad excusandum, vel non excusandum à censuris, irregularitate ex delicto, & ab aliis pœnis, dicenda, & intelligenda etiam sunt de obliuione, & inaduertentia, seu inconsideratione actuali iuris, vel facti, vel pœnæ, quæ quædam ignorantia est, & ab ignorantia propria solum distinguitur, in eo, quod ignorantia habitum importat, obliuio verò seu inaduertentia, seu inconsideratio actum. Quare de ea traduntur illæmet diuisiones, quæ de ignorantia, scilicet, vt alia sit obliuio, seu inconsideratio inuincibilis, alia vincibilis, hæc alia venialiter culpabilis, alia culpabilis grauiter, & culpabilis grauiter alia non crassa, alia crassa, & supina & alia affectata & directè volita. Quare eodem modo ac ignorantia se habet, nilque differt ab ignorantia habituali quoad excusandum à culpa, & censuris, & aliis pœnis Ita quod in quibus casibus à culpa in transgressione legis, seu præcepti, & à censura, irregularitate, aut alia pœna per legem, quæ ex ignorantia violatur, statuta excusat, vel non excusat; ignorantia iuris, vel facti. Excusat quoque vel non excusat obliuio, seu inaduertentia, aut inconsideratio actualis. Quæ omnia tradunt Sanchez *lib. 1. sum. d. c. 16. numero* 8. Azorius *p. 1. lib. 1. cap. 16 q. 3. & 4.* Suarez *de censuris disp. 4. sect.* 8. Portel *dict. v. ignorantia numero 6.* Bonacina *de censur. disput. 1. quæst. 2 p 1. numero 17.* Duardus *in Bullam Cœna lib. 1. cap. 2. quæst. 5. numero 25.* Castrus Palaus *tom. 1. tractat. 2. disput. 1. p. 15. num. 14. fine.* & alij tractantes qua ratione ignorantia excuset à culpa, vel à pœna. 191

Prædicta quoad hoc caput, quia tum paulò latius tradita, quia sunt valdè notabilia, & vsu frequentia.

CAPVT

Digitized by Google

CAPVT VI.

DE MVTVA CONIVGVM OBLIGATIONE COHABITANDI.

SVMMARIVM CAPITIS VI.

Referuntur Doctores agentes de coniugum obligatione mutua simul habitandi.n.1.
Coniuges ex natura contractus matrimonij, iure naturali, & diuino tenentur habitare in eadem domo, vti eadem mensa, & eodem lecto n.1.& 2.
Neuter potest ad longum tempus abesse ab altero absque eius consensu cessante iusta causa n 3.
Nec valet consuetudo, aut statutum, vt viri diutius sine vxore sint. num.4.
Ex iusta causa etiam inuita vxore vir potest diutius abesse; & quæ sit iusta causa.n.6.
Vxor sine consensu viri non potest abesse n.7.
Vir suo arbitratu ad breue tempus potest abesse recreationis, vel deuotionis causa, non autem vxor viro inuito n.8.
Longam peregrinationem vir absque vxoris consensu non potest vouere, & suscipere. n.9.
Quid de mariti voto, & susceptione peregrinationis in subsidium terræ sanctæ, vel causa deuotionis, & an vxor maritum in tali peregrinatione teneatur sequi.n.10.
Quid de vxoris simili voto, an illi liceat absque viri consensu num. 11.
Maritus in casibus, in quibus potest abesse an teneatur vxorem secum proficisci volentem deferre n.12.
Coniux sanus an teneatur cohabitare cum leproso.remissiue. numero 13.
Excommunicatio an, & quando excuset à cohabitatione. remissiue.n 14.
De coniugum seniorum obligatione, quoad maritalem coniunctionem.remissiue,ibidem
A cohabitatione cum viro excusat vxorem probabile periculum grauis detrimenti corporalis, vel alterius grauis damni, & multo magis periculum peccandi mortaliter, vel amittendi fidem.n.15.& duob.seqq.
Coniuges ex mutuo consensu qua ratione possint cohabitatione, aut thoro separari, & quando lex charitatis obliget coniugem recedere à pacto separationis.n 18.
Vir an lege charitatis teneatur ad quærendam vxorem, quæ sua temeritate ab eo recessit nec petit admitti.n 19.
Vxor non potest se vendere in ancillam absque viri consensu. numero 20.
Maritus inuita vxore iuxta vnam sententiam non potest se vendere in mancipium.n.21 & 24.
Iuxta alteram sententiam communiorem potest.n 22.
Est mortale si absque causa se vendat; & an sit contra iustitiam, si faciat in fraudem matrimonij, an que prab at iustam causam diuortij. ibidem.
An possit vir sponte factus seruus vendi à Domino mittendo illum in partes longinquas; & vxor eum sequi teneatur ibid.
Vxor consentiens venditioni ob id non redigitur in seruitutem, nec sibi præiudicat.ibid.
In Regno Hispaniæ non potest vir se venundare; neque tenetur vxor venditionem retractans pretium reddere n.25.
Altero coniuge in captiuitatem ducto derelictus non tenetur eum sequi.ibid.
Ob dotem promissam non solutam maritum posse vxorem expellere à cohabitatione tenet vna sententia.n 26.
Limitatur si vxor fecit, quantum potuit, vel si nulla dos fuit promissa, & vxor non sit diues, quæ possit dotem constituere. ibid fine.
Extenditur licet dos fuerit ab extraneo promissa; vel si pars dotis tantum sit soluta.ibidem.
Et post expulsionem potest vir agere, vt dos sibi soluatur ibidem
Altera sententia verior asserens ob dotem promissam non solutam vxorem non posse domo expelli, licet alimenta à marito negari possint.n.27.28.& 29.Respondetur ad argumenta prioris sententiæ.n 30 ad 34.
Iudex Ecclesiasticus cogere potest, & debet maritum ad admittendam ad cohabitationem vxorem expulsam ob causam dotis non solutæ, & simul curare, vt dos soluatur.n.28 fine.
Si non soluatur, maritus non debet negare alimenta vxori pauperi n.29.
Intellectus ad cap.per vestra, de donat. inter virum, & vxorem, & ad leg. finalem Cod.ad S. C. Vellelan. numero 30.
Ob dotem promissam non solutam an maritus possit non traducere vxorem. Affirmatiua num.35.Negatiua, & tenenda num.36.
An vxor possit ab habitatione, & domo expelli, quando ipsi coniuges impediti sunt ad debitum petendum, & reddendum num.37.
Alia Summaria vide post numerum.37.

CAPVT VI.

De mutua coniugum obligatione cohabitandi.

TRactationi de mutua coniugum obligatione reddendi debitum rectè annectitur tractatio de eorundem mutua cohabitandi obligatione, cum hæc ex illa oriatur. De qua obligatione mutuæ cohabitationis Couarruuias *de sponf. p.2.c.7.initio n. 1.ad 6.* Marcus Antonius Cucchus *instit maior.lib.5.tit.11.à n. 125.* Farinacius *in praxi crim p.15.quæst. 143.à num.257.* Gutierez *de matr cap. 3.* Henriquez *summ.lib.11 c.16.§. 3* Sanchez *de matr.lib.1.disp. 1.& lib.9.disp.4.* Rebellus *de oblig.iustit p.2 lib.3 quæst 3.sect.1.n.7 & lib 5 q 0. sect. 4* Reginaldus *lib. 31. à num. 302.* Coninch *de sacram.*

D. Io. Angelus Bossius, De effect.contr. Matr.

Digitized by Google

cram disp.34 n.19. Ioannes Valerus *de diff. in vtrumque forum v. vxor diff.2* Saytus *lib.7. clau. cap.7. n.9. & 10.* Toletus *lib.5. cap.2.* Basilius Pontius *de matr. l.12. c.20.* Bonacina *de matr. q 4. p.6. à n.20.* Fagund. *in decalogum l.4. c.7. 10. & 12.* Paulus Laymann *l.5. tr.10 p.3 cap.2.* Hurtadus *de matr disp.10. diff.11. n.52.* Auersa *de matr. q.22. s.9* Martinus Perez *de matr. disp.50 sect.3.* Filliuccius *to.1. tr.10. cap.9. à n.314.* Villalobos *p.1. tr.11. diff. 43.* Stephanus Baunes *de sacram. tr.12. vbi de obligationibus coniugum, initio.* Castrus Palaus *p 5. tract.28. disput.3. p.5. §.1.* Aegidius Trullench *in decal. lib.4. cap.1. dub.4.* & alij apud eosdem.

§. VII.

An coniuges obligentur ad mutuam cohabitationem.

2 CErtissima conclusio est, coniuges ex obligatione iustitię teneri habitare simul in eadem domo; cũ enim obligẽtur sibi inuicem ex iustitia reddere debitum coniugale, mutua officia, seu obsequia exhibere, & cõmunem prolem honeste educare; & hęc esse, seu præstari nequeant, nisi eadem domo vtantur, vnáq; habitent; hinc sequitur vt teneantur ad cohabitandũ simul; vt præfati DD. omnes, & alij tradunt. Quare hæc obligatio cohabitationis oritur ex natura cõtractus matrimonij, estq; de iure naturali & etiam diuino. Vt Doctores citati, præsertim Sanchez *d. disput.4. n.11. & 4* Valerus *d diff.2.* Auersa, Perez, Palaus *locis citatis*, & Fagundez *d. cap.7. n.5.* Non enim minor est obligatio cohabitandi, quàm reddendi debitum; hęc verò oritur ex natura cõtractus matrimonij, & est de iure naturali, & diuino; ac proinde Alexander III. *cap 1. & 2. de coniugio leprosorum*, hanc obligationem cohabitandi probauit ex illo Genes. 2. *Propter hanc relinquet homo patrem, & adhærebit vxori suæ; & erunt duo in carna vna.* Et ex illo Matth. 5. *omnis, qui dimiserit vxorem suam excepta fornicationis causa, facit eam fornicari.* Ex quibus clare patet hanc obligationem ex ipso iure naturæ, & diuino oriri etiam iuxta eiusdem Pontificis sententiam; & de adhæsione per simultaneam cohabitationem intelligunt illa verba Genesis ab Adamo prolata Sanctus Thomas *ad Ephes. 5. lect. 10. & Abulens. cap.19. Matth. quæst.23.* Et quod oriatur ex ipsa natura contractus matrimonij, confirmatur, tum quia homini connaturalis est coniugalis cohabitatio, scilicet ex naturali propensione, & inclinatione, tum ex Aristotele *8. eth. cap 12.* ibi: *viro, & vxori secundum naturam amicitia videtur inesse* &c. tum definitione matrimonij, quod sit coniunctio indiuiduam, & inseparabilem vitæ coniugum consuetudinem retinens. Tum quia sicut natura inclinat ad maris, & fœminæ coniunctionem, & prolis propagationẽ, & ad illius honestam educationem, ita inclinat ad cohabitationem, nequit enim proles commodè educari, & institui parentibus non cohabitantibus ob varias res, quibus indiget proles; quarum alteræ matribus, aliæ patribus propriæ esse censentur. Tum demum, quia natura ipsa coniugibus diuersa munera impertiens ex his, quæ ad vitam humanam traducendam necessaria sunt, hunc coniugalis societatis scopum (vt notauit Sanchez) indicat esse naturalem; nam viro rebus externis, & forensibus occupari tribuit, vxori vero domesticis; viri etiam vti prudentioris est, vxorem dirigere, & gubernare domum; vxoris autem obedire, & in rebus domesticis viro famulari, quod totum nequit dici, & suauiter præstari absque indiuidua vitæ consuetudine.

3 Hæc autẽ obligatio non solũ est in eadẽ domo habitandi, sed etiam simul in eadẽ mensa accumbendi, & in eodem lecto iacendi, vt docent Cuccus *d. n.25.* Sanchez *d. disp.4. n.2.* Villalobos *d diff. 23.* & Fagundez *d. cap.7. numero 6.* Cum id ad perfectam coniugum vnionem exigatur, & ad mutuam amicitiam amorémque inter eosdem coniuges fouendum, augendúmque requiratur.

Ex præfata obligatione sequitur, vt neuter coniugum possit ab altero, eo inuito, discedere, & ad longum, seu diuturnum tempus absque iusta causa, seu necessitate abesse citra peccatum mortale. Sanchez *d. disp.4. n.12.* Coninch *loco suprà citato.* Laymann *d.c. 2 n.3. fine.* Perez *d. sect.3.* Fagundez *d. c.7. n.7.* Palaus, Auersa, Villalobos *locis citatis*, & alij recentiores; & ita constat *ex cap.1. de coniugio leprosorum.* ibi: *Cum vir, & vxor vna caro sint, non debet alter sine altero diutiùs esse*, &c. Quando autem censenda sit diuturna absentia arbitrio prudentis consideratis absentiæ causis, & incontinentiæ periculo definiendum relinquitur. Glossa *in dict. c. 1. verbo diutiùs*, Menochius *de arbitr. casu 456. n.2.* Augustinus Barbosa *collect. ad d c.1. n. 4. de coniug. leprof.* Et in his terminis Sanchez *d. n 3.* Dixi autem *Neuter*; quia quoad ius seruandi perpetuam societatem vir, & vxor sunt pares, vt dixi *suprà c. 1. n.14.* & tradunt etiam citati Doctores. 4

Neque valet statutum, aut consuetudo, vt viri diutiùs sine vxore sint, Butrius Alex. de Neuo, & Præpositus *in d c.1. n.3.* Barbosa *d. collect. n.3.* & Sanchez *d. n.12. fine.* Et ratio est manifesta, quia iuri naturali, & diuino suprà explicato cohabitationem coniugum præcipienti aduersatur. 5

Potest verò vir inuita etiam vxore diu abesse ex iusta causa, seu necessitate diuturnam absentiam postulante, nempè ob bonũ publicũ patrię, Regis, Principis ob militiã, vt si Princeps illũ ad bellũ conuocaret, cùm teneatur se præstare Regi obedientem, & quoties viri docti, & prudentis arbitrio ad familiæ gubernationẽ, & ad rem familiarem tuendam, familiamque ipsam alendam necessaria iudicatur diuturna absentia, si absit propter inimicitias, quas non possit ita breui tempore cõponere. In his enim casibus absentia non debet censeri irrationabilis, & illicita: Nam coniuges in ipso matrimonij contractu pollicentur sibi mutuum obsequium, & operarum communionem quantum ad œconomiam, & propriæ domus gubernationem, & ad hoc tendit societas coniugalis. Quare in huiusmodi euentibus vxor est irrationabiliter inuita, & ideo vir non tenetur illi morem gerere subeundo bonorum iacturam, vel Principis indignationem, & ita docent Nauarrus *in man. cap.16. numero 32. versic.3.* Azorius *part.2. lib 3. cap.31. quæst.19.* Saytus *libr.6. clau. cap.6. num.9.* Sanchez *alios allegans d. disp. 4. n. 13.* Fagundez *d cap.7. n.11.* Toletus, Perez, Coninch, Palaus, Auersa, Villalobos *locis suprà n.1.* allegatis, Laymann, *d. cap.2 n 3. fine.* & alij communiter. 6

E contra verò vxor absque viri licentia expressa, vel tacita abesse non potest, vt post Sotum *4. dist. 32. quæst. vn. art. 3. ad 1. versic. At verò*, tradunt *locis citatis* Sanchez, Fagundez, Coninch, Laymann, Perez, & alij, quia vxor nec militiæ, nec aliis negotiis idonea est, nec ad eam spectat œconomia domus tanquam caput, sicut spectat ad virum. 7

Cùm etiam vir sit superior, & caput mulieris potest breuem aliquam profectionem, & peregrinationem deuotionis causa efficere sua arbitratu etiam inuita vxore; non autem vice versa vxor, si necessitas non exigat absque viri consensu peregrinari etiam ad breue tempus potest. Ita Doctores allegati, præsertim Coninch Laymann Villalobos *locis citatis.* Sanchez *d. disp.4 num.15.* Fagundez *d. cap. 7. numero 12.* Perez *d. sect 3 num.6.* Palaus *dict. §.1. num.3.* & Saytus *d cap.5. n.9.* Ex eo enim quod maritus est caput vxoris, non docet esse ita astrictum vxoris consortio, quin possit 8

Digitized by Google

possit aliquandiu recreationis, vel deuotionis causa ab ea discedere, quod vxori, vtpote viro subiectæ, non permittitur; maxime cum eius statum non deceat peregrinatio.

9 Longam autem peregrinationem deuotionis solius causa inuita vxore maritus non potest vouere & suscipere ex communi eorundem Doctorum locis citatis, & aliorum tum *num.* 1. allegatorum; tum quos latè refert Sanchez *d. num.* 15. ea enim absentia non est causa necessaria, vt in casibus, de quibus *n.* 6. & est præiudicialis vxoris. Neque Deo placent vota, quæ cum damno alterius implenda sunt; quale esset huiusmodi votum, & peregrinatio, quæ in præiudicium debiti, & cohabitationis coniugalis susciperetur. Displicet enim Deo infidelis, & stulta promissio, qualis est quæ cum damno tertij efficitur. Neque obest, quod vxor virum discedentem teneatur comitari iuxta textum *in cap. vnaquaque* 15. *quæst.* 2. & probabitur infra: nam id verum est, quando ex causa necessaria discedit, vel discedit alibi diutius moraturus, & sequela non sit nimis onerosa, vel minimè conueniens fœminis, vt Suarez, Fagundez *locis infra allegatis*.

10 Excipitur tamen votum peregrinationis in subsidium terræ sanctæ, *cap ex multa* §. *in tanta*, *de voto*. vbi ex speciali priuilegio in fauorem terræ sanctæ conceditur viro, vt possit inuita vxore tale votum in subsidium terræ sanctæ emittere, & exequi. Qui casus, cum sit specialissimus ob fauorem tantum terræ sanctæ, non potest illud priuilegium extendi ad votum peregrinationis causa deuotionis factum absque subsidio, sed debet intelligi solum de voto subsidij, vt Glossa *ibi*, *v. viri*. Syluester *v. votum* 5 *quæst.* 1. Rosella *votum* 2. 8. Roderiquez, *in sum. tom.* 2. *cap.* 90 *num* 7. Augustinus Barbosa *collect. ad d. cap. ex multa num.* 10. Suarez *de relig. tom.* 2. *de voto lib.* 6. *cap.* 4. *num.* 14. Sayrus *loco num.* 6. *citato*. Sanchez *d. disp.* 4. *num.* 16. & *lib.* 4. *summ. cap.* 34. *num.* 24. Fagundez *d. cap.* 7. *num.* 13. alij recentiores *supra num.* 1. *citati*. & alij à Sayro, Sanchez, & Fagundez relati; cum enim tale priuilegium sit in præiudicium vxoris, non est extendendum; præsertim quia illud præiudicium sustinetur ob fauorem publici boni totius Ecclesiæ (cuius fauore si vxor loqui nequeat virum, iustum est, vt ad tempus contineat) qui fauor cessat, quando peregrinatio est solius deuotionis causa, cum tunc adsit sola priuata vtilitas, & ideo talis peregrinatio longa inuita vxore nō potest à viro institui vt præfati Doctores. Notauit autem *locis citatis* Suarez, Sanchez, Barbosa *d. collect. num.* 9. idem Sanchez *lib.* 4. *summ. cap.* 34. *num.* 24. Fagundez *in decalogum lib.* 2. *cap* 34. *num.* 14. & Suarez, *tom.* 2. *de relig. lib.* 6. *de voto cap.* 4. *num.* 8. ex S. Thoma *quodlib.* 4. *cap.* 11. & D. Antonino 3. *part. tit. cap.* 22. § 1. Virum tale votum in subsidium terræ sanctæ non posse personaliter implere, si vxor nolit eum comitari, & sit iuuenis, relinquaturque in periculo incontinentiæ; nec vxorem teneri illum comitari, eo quod sit res valde onerosa; quia ex iure naturæ tenetur vir cauere id vxoris periculum; ac proindè satisfaciet tunc redimendo votum. Ex quo fit, vt tale votum non sit consulendum viro, si vxor eum non potest sequi, & de incontinentia timeatur, vt etiam *loco citato* notat Sayrus post Syluestrum *vbi supra*, & Nauarrus *in cap.* 12. *num.* 62. Quod autem vxor non teneatur sequi virum suscipientem peregrinationem terræ etiam sanctæ, præsertim causa deuotionis, & non subsidij (quod docent Suarez, Sanchez locis citatis, & idem Sanchez *de matr. lib.* 1. *disput.* 41. *num.* 8. Fagundez *d. cap.* 4. *num.* 14. Castrus Paulus *d* §. 1. *num.* 3. & Perez *d sect.* 3. *num.* 6.) atque adeo non possit vxore inuita vouere talem peregrinationem, & illam suscipere ex sola deuotione. Probatur quia vxor non tenetur sequi virum in quacunque profectione, sed in ea tantum, quæ eius statum decet: longę vero peregrinationes nec vxores decent, nec eis sunt conuenientes, vt præfati Doctores. Quapropter cum illud votum sit in præiudicium vxoris, vt patet, ea inuita non potest fieri. Vnde cum hisce temporibus terra illa sit in possessione Turcarum, & vota adeundi illum locum non sint facta ad subsidium terræ sanctæ, sed tantum ex deuotione non poterit maritus huiusmodi votum sine consensu vxoris facere; vt Sayrus loco citato. Addendum hodie non esse locum præfatæ exceptioni, vt notant Suarez *d. n.* 8. & Filliucius *tract.* 16. *cap.* 9 *n.* 237. *fine*. Posset tamen esse, si moueretur bellum pro recuperanda terra sancta, vt iidem Suarez, & Filliucius

Quamuis autem etiam vxorem absque consensu mariti posse simile votum peregrinationis in subsidiū terræ sanctæ facere, & exequi, si non sit iuuenis, 11
& suspecta de incontinentia, & habeat talem facultatem, vt secum adeundo Hierosolymam possit ducere milites, qui auxilio ad bellum esse possint, asseruerint plures, quos referunt Sayrus *d. cap.* 5. *num.* 9. & Sanchez *d. disput.* 4. *num.* 17. & Nauarrus *d. cap.* 12. *n.* 61. qui & illos sequitur; quia etsi textus in *d.* §. *in tanta*, nil disponit de vxore, militat tamen in ea eadem ratio, & videtur fauere caput *Quod super his fine*, *de voto*. Nihilominus rectiùs sentiunt alij cōmuniter vxorem viro contradicente non posse tale votum emittere; aut exequi etiam attenta dispositione illius textus ob diuersitatem rationis; quæ facit, vt quod dispositum est in viro in subsidium terræ sanctæ, non sit ad vxorem extendendum; nam mulier cum maiori commodo Ecclesiæ potest peregrinari; & cum illa debeat à viro regi, faciliùs illa tenetur ipsum sequi, quàm è contra vir ipsam. Ita Syluester *d. v. votum.* 5 *quæst* 1 Rosella *votum* 2. §. 9. Suarez *de relig. tom.* 2. *lib.* 6. *de voto cap.* 4. *num.* 15. Sayrus, Sanchez *locis citatis* Fagundez, Perez *locis allegatis*, alij recentiores *supra relati* S. Thomas, Paludanus, Durandus, Suppl. Gabr. Sotus, Viguerius, Stunica, & Roderiquez *allegati* à Sanchez, & Sayro, Qui respondet ad textum *in d. cap. quod super his, fine*; vbi dicitur de muliere, *Quod vadat per se, aut per alium*, quia cum ibi non exprimatur an votum in subsidium terræ sanctæ de licentia viri, vel sine emissum fuerit, intelligēdus est eo modo, quo minus contradicat huic communi opinioni, à qua sine textu, & ratione non videtur recedendum. 12

Vtrum autem in casibus, in quibus iuxta tradita suprà *num.* 6. vir diu abesse potest etiam inuita vxore, debeat secum illam ducere, si ipsa velit eum sequi. Etsi pro parte affirmatiua facit textus *in dict. cap. quod super his fine, de voto*. Vbi habetur, virum in peregrinationem terræ sanctæ abeuntē tenere deferre vxorem illum comitari volentem & remanere nolentem; ibi, *Vt quæ remanere noluerint, viro suos sequantur*. Quæ decisio debet procedere in quocunque alio casu longæ viri absentiæ necessariæ, & ex iusta causa. Nihilominus DD. communiter asserunt virum non teneri vxorem secum ducere, si proficiscatur statim rediturus, aut notabiliter moram non facturus in vno loco, sed in diuersis ob diuersa negotia, quia id magno impedimento esset, & molestissimum viro, & magnæ expensæ essent faciendæ ad eandem transferendam. Quapropter tunc vxor nolens remanere, esset irrationabiliter inuita; teneri vero illam secum ducere, si in vno loco sit diù habitaturus, & non sint necessariæ magnæ expensæ ad eandem transferendam; quia tunc esset rationabiliter inuita. Ita Sanchez *d. disp.* 9 *n.* 14. (dicens in hoc secundo casu intelligi d. text. in cap. quod super his) Augustin. Barbosa *collect. ad d. cap. quod super his n.* 4. Fagundez *d. cap.* 7. *num.* 12. Castrus Palaus *d.* §. 1. *num.* 5. Perez *d. sect.* 3. *n.* 4.

Digitized by Google

Filliuccius *d.cap.9. num.315.* Auersa *d.loco suprà num.1. citato*, & alij recentiores. Quoties autem maritus ad longum tempus, & iusta causa est absuturus moram trahendo in eodem loco, eum teneri, si potest commodè, vxorem extrahere à proprio loco, vt secum cohabitet; tradunt in terminis Toletus, & Sayrus *locis num.1. citatis*, & colligitur ex aliis præallegatis, & doctrina tradita.

13 An autem, & quando coniux sanus teneatur habitare in eadem domo cum coniuge leproso, vel habente morbum gallicum, aliúmue morbum contagiosum, explicatum est *suprà cap.1. numero 198. & tribus seqq.*

14 Quando etiam alter, vel vterque est excommunicatus etiam nominatim denunciatus, eos non excusari à mutua cohabitatione, & obsequiis coniugalibus nisi in certis casibus latè pariter explicatum est *suprà eodem cap.1. à num.278. ad 292.* De seruorum etiam obligatione quoad maritalem coniunctionem, & mutua obsequia fusiùs actum est *eod cap.1. à num 337. ad finem.*

15 Excusaret porrò vxorem à mutua cohabitatione cum viro, ita quod ab eo posset discedere, probabile periculum vitæ corporalis, sicut etiam non tenetur vxor (vt latiùs *cap. 1.* probatum est) debitum reddere cum graui salutis, vel valetudinis detrimento, aut probabili periculo. Ita Sanchez *lib.1. de matrim. disput.4. num.3.* alios allegans Fagundez *d.lib.4. cap.12. num. 14.* alij ab ipsis *citati*, & cæteri Recentiores *suprà num.1. relati.*

16 Item excusaret periculum alterius damni grauis temporalis, vt si vir sit fur incorrigibilis, aut aliis sceleribus deditus, atque ita vxor periculo exposita sit quotidie damni sibi per ministros iustitiæ inferendi, posset ea viro deserto aufugere, quo damnum illud caueat. Ita Paludanus *4. dist.32. quæst.2. art.2. num.7.* D. Antoninus *3 p. tit.1. cap.20. §.10.* & Sanchez *d.lib.9. de matrim. disp.24. num.7.* & latiùs *lib.10 disp.18. num.21.* alios allegans secus si nullum indè vxori detrimentum eueniat, vt ibidem Sanchez, de qua re, & similibus causis ob quas alter coniugum potest ab altero diuertere latius *infrà, parte 4. vbi de diuortio.*

17 Multò magis autem à cohabitatione excusaret vxorem periculum peccandi mortaliter (vt si maritus vellet eam prostituere, vel ad aliud peccatum trahere) vel amittendæ fidei, qua idem maritus cum hæreticis viueret. Vrgentiùs enim obligat præceptum vitandi peccatum, vitæque spiritualis, & fidei tuendæ, quam præceptum cohabitandi viro. Ita Sylvester, Angelus, Tabiena, Rosella, Armilla *v. vxor* Nauarrus *in summ. cap.14. num.20.* Sanchez *de matrim. lib.1. disput.41. num.4.* Fagundez *d.cap.12. num.15. & 16.* alij ab iisdem *relati*, & cæteri recentiores omnes *suprà num.1. citati.*

18 Possunt etiam coniuges ex mutuo consensu cedere huic obligationi habitandi simul, & separari quoad thorum, habitationem, & maritalem coniunctionem, si iusta adsit causa cessionis, & separationis, nullumque adsit detrimentum prolis educandæ, absitque periculum incontinentiæ; hoc enim casu alteri non facit iniuriam. Idque colligitur ex D. Paulo *1. ad Corinth.7. Nolite fraudare inuicem, nisi ex consensu ad tempus, vt vacetis orationi.* & tradunt omnes Doctores *suprà num.1. relati.* Sanchez *d. disp.4. num.5.* Filliuccius *d. cap.9. num.314.* Villalobos *d. diff.43.* Perez *d. sect.3* Fagundez *d.lib.4. cap.7. num.7.* & alij *iisdem locis d. num.1. citatis.* Causa igitur iusta erit, si non ex odio, aut indignatione, si ex amore continentiæ, vt Deo vacent expeditius, vel ne grauentur tam multa prole ex mutuo consensu separarentur. Dummodo id fiat (si separatio non solum quoad thorum, sed etiam quoad cohabitationem in eadem domo) absq; detrimento prolis educandæ, vt si prole careant, vel si adsit, iam prouecta sit, & amplius educatione non egeat, vel commodè possit apud alterum ex parentibus educari: Itemque absit periculum incontinentiæ; quo existente non possunt separationi mutuò consentire, vt colligitur ex verbis D. Pauli *loco citato; nisi fortè de consensu ad tempus*; & iterum: *reuertimini in idipsum, ne tentet vos Satanas propter incontinentiam vestram*: idemque notant citati Doctores. Quapropter iidem Doctores aduertunt, quod iudex Ecclesiasticus nullo modo debet permittere coniuges iuniores separatim viuere, quia plerumque periculum incontinentiæ timeri potest; vt etiam dixerunt Panormitanus *in cap.1. num.7. de coniug. lepros. & ibidem* Alexander de Neuo *num.6.* & quamuis iudex non compelleret; lex charitatis in hoc casu, licet si paratio ex mutuo consensu facta sit in perpetuum, obligat coniugem, vt à pacto recedat, & alteri in hoc periculo constituto subueniat, quamuis propter illius consensum non violaretur iustitia; vt rectè docent Sanchez, Perez, & Palaus *locis citatis.*

Sicut etiam quando vxor ipsa ex propria temeritate, & sine viri culpa graui ab ipso recessit, nec se admitti ad cohabitationem petit, licet idem vir lege iustitiæ non teneatur ad illam quærendam, tamen dummodo non sit adultera (vel si adultera, & ipse simili vitio laboret) idque absque infamiæ nota facere potest, lege charitatis adstringitur illam quærere, & sibi reconciliare, si versetur in periculo incontinentiæ; vel si vitam incontinentem ducat, inde speretur fore, vt rectè vitam instituat, multisque criminibus abstineat, quorum admittendorum periculo aliàs exposita esset; quæ omnia tradit etiam Sanchez *lib. 10. disp.12. n.16. initio. versic. Rursus infertur*, post Syluestrum *v. matrimonium. 10. q.3.* 19

Et prædicta communiter admittuntur, de sequentibus controuertitur. Et primò:

Coniuges an possint altero inuito sese venundare, & mancipare seruituti.

Et primò an stante prædicta coniugum mutua obligatione cohabitandi, reddendi debitum, & sibi inuicem exhibendi obsequia, tàm viro, quàm vxori interdictum sit se vendere in mancipium, seu seruituti tradere altero inuito. 20

In hac difficultate certum est vxorem marito inuito non posse se vendere, vt tradunt communiter Canonistæ *in can penultim. 29. quæst 2.* & Theologi, quos latè cumulat Sanchez *lib 7. de matrim. disput.23. num 9.* refert, & sequitur. Ratio est, quia vltra obligationem cohabitandi, & reddendi debiti coniugalis, in qua coniuges sunt pares, vt suprà dictum est, vxor subditur viro tanquàm capiti in iis, quæ ad regimen domus, & familiæ spectant, ac proindè de se ipsa absque mariti consensu non potest disponere, & alteri subiicere; atque adeo si se ipsam, marito inuito, venderet in ancillam, maritus posset illam à Domino repetere, & vindicare. Cum talis venditio esset contra iustitiam, vtpotè cum sit contra rationem capitis, quæ ex natura matrimonij oritur in viro, vt notant Ledesma, & Sanchez.

Difficultas ergo solum est de marito, in quo hæc subiectio respectu vxoris non reperitur, & non obstante quod ipse sit caput, & minimè subiectus vxori in spectantibus ad domus, & familiæ gubernationem, non posse absque consensu vxoris se ipsum seruituti mancipare; & vendere tradunt Glossa *in d. cap. penultim. 29. quæst.2. v. diuortij, versic. Item quæritur*, & ex Theologis Angles *flor. part.1 vbi de matrim. quæst.10. de errore conditionis art.3. conclus.1.* Probatur primò ex *d. can. penultim. 29. quæst.2.* vbi deciditur seruitutem 21

volun

voluntariam à marito absque consensu vxoris contractam, eidem vxorem non officere, ob eamque non posse dimitti. Secundo quia vxor habet ius in corpus, & personam mariti, non minùs quàm maritus in corpus, & personam vxoris; vir enim non habet potestatem sui corporis, sed mulier, & è contra iuxta Apostolum; ac proindè cum sint pares in hoc iure, sicut vxor inuito marito non potest se alteri subiicere seruituti se mancipando, ita nec maritus vxore inuita. Tertiò quia aduersatur præfatæ mutuæ obligationi cohabitationis, & redditionis debiti coniugalis, & mutuorum obsequiorum; cum his omnibus præsertim liberæ redditioni debiti seruitute præiudicetur notabiliter. Tandem quia in vxoris opprobrium redundat ista seruitus. Quare præfata Glossa ibidem dicit, quod maritus, qui se ea inuita vendidit, potest reposci ab vxore, quæ ius habet in eo, & in cuius opprobrium resultat seruitus. Quod concedit etiam apud eandem Glossam Hugo, maximè cum ipsa tempore venditionis fuerit absens, nec potuit proclamasse *argument. l. si præcedente, §. laicus ff. mandati.*

22 Contrarium tamen, & esse marito integrum se absque vxoris consensu venundare, videtur communis opinio. Ita enim docent Archidiaconus, Bellemera, & Turrecrema *in d. can. penult. 29. quæst. 2.* Syluester *v. matrimon. 8. quæst. 2.* Angelus, Tabiena, Armilla *v. eodem.* Sotus *in 4. distinct. 3. quæst. vnica. art. 3. concl. vnica.* Petrus Ledesma *de matrim. quæst. 52. art. 3. concl. vnic.* Henriquez *lib. 11. cap. 10. §. 5.* D. Thomas, D. Bonauentura, Ricchardus Palud. supplem Gabr. D. Antoninus, Astensis, Ioannes de Friburgo, Celaia, Viualdus, & alij, quos refert, & sequitur Sanchez *d. disp. 23. num. 2.* & partim etiam refert illos sequens Augustinus Barbosa *collect. ad d. can. penultim. 24. quæst. 2* Fundamentum est, quod vir subdatur vxori in iis solis, quæ ad debiti redditionem pertinent, in cæteris verò sit sui iuris: venditio autem hæc non vergit in præiudicium debiti coniugalis; esto etiam vir in eius fraudem se venundaret; tenetur tamen adhuc vir seruus effectus vxori ad omnia, ad quæ lex matrimonij obligat, à quibus retrahi nequit, præcepto domini iuxta tradita *cap. 1. numero 337. & 340. & seqq.* Non vacabit autem culpa mortali talis venditio absque iusta causa facta iuxta eosdem Petrum Ledesmam, Sanchez, & Barbosam, eo quod in dedecus graue vxoris, & familiæ redundet nulla iusta causa præcedenti. Quod peccatum iuxta Ledesmam erit contra iustitiam; quamuis id neget Sanchez, licet vir faciat in fraudem, eo quod vir iure suo vtatur, nec in vxoris detrimentum cedat quoad debitum coniugale, vt dictum est. Dicunt etiam Ledesma, & Henriquez talem venditionem in vxoris fraudem factam præbere iustam diuortij causam; quod negant Sanchez, & Barbosa; eo quod solum præbeant iustam causam diuortij, adulterium corporale, vel spirituale, aut timor damni notabilis ob sæuitiam, morbum contagiosum alterius coniugis, aut si ad peccatum trahere nitatur. Quorum nil in hoc euentu reperitur; præterquam quod vir vtitur iure suo absque detrimento debiti vxoris. Addit Sanchez *num. 6.* Dominum posse virum venditum aliò vendendum mittere, si vxor possit eum commodè sequi; cum per venditionem transtulerit maritus in dominum ius omne, quod ipse habebat suæ libertatis; & tantum id reseruatum est, quod matrimonium lædere poterat; vir autem sine matrimonij læsione poterat domicilium mutare vxore petente eum commodè sequi, vt probabitur §. *sequenti,* quare eodem iure vtetur Dominus. Postremò iidem Barbosa, & Sanchez post plures alios aduertunt vxorem venditioni mariti consentientem non redigi ob id in seruitutem; sed solum præiudicare sibi quoad debitum coniugale; cui præfertur obsequium domini eodem tempore petitum, nisi eidem vxori incontinentiæ immineat periculum iuxta tradita *cap. 1. n. 342. & 343.*

Porrò hac sententia sic confirmata, & explicata. 23
Ad fundamenta prioris sententiæ Glossæ respondet Sanchez *d. disput. 23 fine.* & ad primum, textum illum solum probare ob talem venditionem non præiudicari vxori, vt sit dimittenda, vel ei negandum debitum. Ad secundum, vxorem retinere potestatem, & ius in corpus viri venditi quoad vsum coniugalem, in quo vir, & vxor sunt pares, non esse verò pares quoad subiectionem iuxta tradita *num 20. & num. præcedenti.* Ad tertium, non aduersari, quia non præiudicat redditioni debiti vt *num. præcedenti*, explicatum est. Ad vltimum, solùm probare peccare lethaliter maritum, se vxore inuita vendentem in mancipium, si faciat absque iusta causa.

Cæterùm prædictis non obstantibus priori sententiæ libentiùs adhæreo; quia mihi videtur non posse negari per nouam seruitutem superuenientem, & mariti subiectionem notabiliter præiudicari obsequiis omnibus coniugalibus, ad quæ coniuges ipsi mutuam habent obligationem. Dura enim, & miserabilis seruorum conditio propter dominorum imperium, quibus coguntur obsequi velint, nolint etiam in iis, ad quæ ratione seruitutis non tenentur; vnde maritus se sponte vendens sese exponit manifesto periculo defraudandi sæpiùs vxorem necessariis, & debitis obsequiis coniugalibus; atque adeò videtur non posse se mancipare seruituti eadem vxore inuita. Quam etiam facta venditione mariti, si dominus aliò præsertim in longinquam regionem vendendum mitteret, si ipsa venditioni non consentit, putarem non teneri sequi maritum, eo modo, quo tenetur illum sequi, quando ipse sponte domicilium mutat; sicut etiam non tenetur sequi maritum post matrimonium factum vagabundum. Idque maximè si maritum sequi, illi esset valdè onerosum, vel opprobrio, & dedecori. 24

Et quidem in Regno Hispaniæ *l. regia finali titul. 5. par. 4. expressè* prohibitum est viro se vendere in mancipium; & venditio facta irritatur, & rescindi ab vxore potest, quod procedere, etiamsi vir in fraudem matrimonij non se vendat; post Gregorium Lopez probat Sanchez *d disput 23. num. 8* vbi etiam cum eodem Lopez addit vxorem retractantem hanc venditionem non teneri soluere pretium *argum. l. 2. ff. si liber. ingen.* loquentis in patrono; quia retractat ob suum præiudicium. 25

Quod si alter coniux in captiuitatem sit ductus, tunc iidem Sanchez *d. disput. 23. num. 5.* & P. Ledesma *loco citato* aiunt, non teneri derelictum sequi captiuum, sed niti totis viribus, vt quàm primum poterit, ipsum redimat, quia cum tanto incommodo, seu detrimento non tenetur illum sequi.

Ob dotem promissam non solutam, an liceat marito negare vxori cohabitationem, illámque à domo sua expellere.

Secundò controuertitur, an ob dotem sibi promissam ab vxore, vel à patre non solutam, supposito, quod huius solutionis defectu eandem vxorem alere non teneatur, possit maritus eidem vxori negare cohabitationem, eámque à domo expellere; circa quam difficultatem.

Prima sententia absolutè asserit maritum posse illam expellere, attento iure ciuili, & canonico. Pro hac sententia allegatur communiter Glossa *in Auth.* 26

de non

Digitized by Google

de non eligendo secundò nubentes, v. onera, collatione 1. Quam tamen Couarruuias & Cucchus locis infrà citatis notant hanc sententiam non probare; quia solum dicit iniquum videri, quod vxor alatur à viro non tradita sibi dote, iudicémque curare debere, vt dos marito tradatur; ex quibus verbis non rectè infertur, Glossam illam velle, vxorem posse à viro ex eo expelli à coniugali consortio, & cohabitatione. Sententiam autem hanc tenent Iason in § fuerat num. n 98. instit. de actionib. Paulus in l. cum dotem §. sui autem. ff. soluto matrim. Alex in l insulam §. vxores ff. eod. Baldus in cap. quemadmodum n. 8. de iure iurando. Corduba de Lara in l. si quis à liberis §. si quis ex his num. 51. ff. de lib agnos. Panormitanus in cap. per versus. num. 4 & 9. de donat. int. vir. & vxor. ibidem. Palatios notab. 3. num. 2. Natta consil. 15. n. 9. lib. 1. P. Gregorius in Syntag. iur. lib. 9. cap. 19. num. 3. Ant. Gomez in l. 50. Tauri n. 31. Franciscus Marcus decis 732. num. 42 p. 2. Philippus Paschalis de virib. patriæ potestatis cap. 5. num. 4. Neuizanus in syl nupt in verbo non est nubendum num 46. & sententiam hanc tenent alij Iurisperiti ab iisdem à Sanchez de matr. lib. 9. disp. 5. num. 11. à P. Barbosa, Augustino Barbosa, Couarruuia, Surdo & Stephano Gratiano locis infrà notatis relati Hancque sententiam in puncto iuris communem esse ait Spino in speculo testam. gloss 11. num. 66. fine. Ex Summistis ita sentiunt Angelus v. dos num. 9. Tabiena ibi l quæst 8 num. 9. Armilla num. 10. & Sà v. Dos, limitans quando ipsa vxor sine culpa est. Probatur hæc sententia primò tùm per textum in l. finali Cod. ad sen. Cons. Velleianum ibi: Neque enim ferendum est mulierem fieri indotatam; & sic à viro forsitan repelli. tum per d. cap. per vestras, de donat. int. vir. & vxor. fine, ibi; Ne occasione dotis detenta vxor à viro dimissa, seu vir, qui dimisit vxorem adulterij reatum incurrat. In his enim textibus Iurisconsultus, & Pontifex videntur supponere licitum esse viro ob non solutam dotem domo vxorem expellere; eo vel maximè quod in d. cap. per vestras vxor expulsa fuerat; & tamen S. Pontifex consultus non iubet prius vxorem restitui; quàm præstetur dos; censet ergo S. Pontifex posse vxorem domo expelli. Secundò, quia vir non erat eam habiturus in vxorem, nisi dos fuisset soluta, l. pure §. si eum. ff. de doli exceptione. Sed rectè reiicit hanc rationem Surdus de alim. tit. 7. q. 17. num. 13. ad 16. Matrimonium enim cum sit sacramentum non rescinditur, etiamsi dotes vnius partis causam illi dederint, cap. veniens, de transact. Gloss. ibid. & etiamsi altera pars sit minor, & peteret restitutionem in integrum, vt ibidem Surdus & Glossa, & Doctoribus in cap. ex parte, de restit spoliat. Quare cum in matrimonio non detur retractatio ex causa non sequuta, non est bona ratio expellendi vxorem, quia non esset aliter illam ducturus. Tertiò, quia vix non tenetur vxorem alere dote non soluta; vt in præsenti controuersia supponitur, & tradit Glossa præallegata in d. Auth de non eligendo secundò nuben. sed si non tenetur alere, neque tenetur ei habitationem præstare; quia alimentorum nomine habitatio continetur l. de legatis ff. de alim. & cibar. legat. Quartò, quia dos constituitur ad onera matrimonij sustinenda. l. pro oneribus. Cod. de iure dotium; ac proindè cessante causa, cessare debet effectus, ita quod dote non soluta non teneatur maritus sustinere matrimonij onera, inter quæ non leue existimatur, ferre leuitatem, loquacitatem, importunitatem, & alia mulierum vitia. Quintò, & vltimo, quia omnia iura fauent deceptis, & indigni sunt deceptores omni fauore, cum ergo vir deceptus est causa dotis promissæ non solutæ, illi potius, quam vxori est fauendum, vt sic possit vir ei habitationem, & alimenta negare, & sic eam domo expellere. Aduertunt autem huius sententiæ Doctores (vt notauit P. Barbosa in l. 1. p. 3. n. 55. ff. solut. matr.) quod ob id, seu huiusmodi expulsionem, & negationem habitationis in domo propria maritus non dicatur diuertere ab vxore, in eo sensu, quo diuortiũ prohibetur iure diuino inter coniuges, cum in domo vxoris possit maritus cum ea rem habere. Limitatur autem hæc sententia quando vxor promittens soluit, quantum facere potest. Ita P. Barbosa in l. 1. solut. matr. p. 3. Surdus de alim. tit. 7. q. 17. n. 28. & 29. Item limitatur, si dos nullo modo fuerit promissa. Ita Brunorus, & alij relati à Sanchez dict. disp. 5. nu. 15. sublimitantes, si vxor sit diues, & nolit dotem viro constituere, volentes tunc posse expelli. Extenditur autem eadem sententia siue dos fuerit ab vxore, siue ab extraneo promissa, eo quod ratio expulsionis sit dos non soluta. Ita Corneus, Ruinus, & alij, quos (hac sententia supposita) referunt, & approbant contra nonnullos alios Surdus d. q. 17. num. 35. & Sanchez d. disp. 5. n. 12. Extenditur etiam si pars dotis tantum sit soluta, vt tunc quidem teneatur vir ad partem correspondentem alimentorum quæ admittunt diuisionem; non autem ad cohabitationem, quę diuisionem nõ admittit. Ita Corduba de Lara loco suprà citato, Gomez, & alij, quos (hac sententia supposita) referunt, & sequuntur Surdus d. c. 17. num. 23. & seqq. & Sanchez d. disp. 5. num. 13. Denique hac sententia supposita non obstante, quod vir ob dotem non solutam expulerit, potest adhuc agere, vt dos promissa sibi soluatur à promittente; cum dote soluta sit paratus illam admittere ad cohabitationem. Ita in d. cap. per vestras. Hostiensis, Ioan. Andr. Panormitanus, Butrius, Alexander de Næuo, Lupus, & Sanchez d. disp. 5. num. 14. contra Anchatanum in d. cap. per vestras n. 4. oppositum docentem. Hæc quoad hanc primam sententiam.

27 Secundò sententia asserit, quod attento iure ciuili potest vxor ex causa dotis promissæ non solutæ expelli per maritum à mutua cohabitatione d. l. fin. Cod. ad S.C. Velleianum. Attento tamen dispositione iuris Canonici (cui in hac materia standum est) non potest maritus expellere propriam vxorem propria authoritate; sed iudicium Ecclesiæ expectare debet cap. porrò, de diuort. Ita Baldus Nouellus de dote 6. p. priuil. 43. num. 3. versic. posset tamen. Cardinalis in d. cap. per vestras in opposit. 4. & Lupus ibid in notab. 3. quos duos posteriores tanquàm huius sententiæ refert Stephanus Gratianus tom. 1. cap. 65 n. 28. Verùm si propter d. l. fin. C. ad Velleianum, iure ciuili potest maritus dote non soluta expellere propria authoritate vxorem, poterit etiam iure Canonico; cum textus in dict. cap. per vestras, de donat. inter vir. & vxor. vrgentius quàm dict. lex finalis videatur probare, maritum ob eam causam posse propria authoritate vxorem expellere. Ita arguit contra Baldum Nouellum P. Barbosa dict. numero 55.

28 Tertia igitur sententia longe probabilior, & in praxi recepta, à qua nullo modo recedendum tam in foro interno, quam externo asserit absolute ex causa dotis promissæ non solutę, esto maritus possit vxori negare alimenta, nullo tamen modo posse eam expellere à domo, & mutua cohabitatione. Ita Carolus ad Alexandrum consil. 56. num. 10. lib. 4. Couarruuias de spons p. 2. cap. 7. initio num. 2. M. Antonius Cuccus instit. maior. lib. 5. tit. 11. num. 127. Spino d. gloss. 11. n. 66. P. Barbosa d. nu. 55. & 56. Cacheranus decis. Pedem. 132. num. 28. Baëza tract. de non meliorandis filiab. cap. 32. n. 21. Surdus d. q. 17. num. 7. cum pluribus seqq. Molina de iustit. tract. 2. disp. 425. num. 6. Ioannes Valerus de differentiis in vtrumque forum v. vxor diff. 2. Stephanus Gratianus d. cap. 65 num. 24. & seqq. Vtsillius ad Afflictum decis. 124. num. 4. Augustinus Barbosa collect. ad d. cap. per vestras num. 9. (quamuis contrarium videatur tenere collect. ad d. l fin. num. 9. Cod. ad Velleianum, sed ibi tantum refert Doctores vtriusque partis) & Matienzo in rubr.

tit.

Digitized by Google

tit.1. Glossa 1 num.91. lib.7. noua recop. & ex Theologis Henriquez lib.11. de matrim. cap.16.num.3.fine & cap.18. num.2 Sanchez de matrimon lib.9. disp 5.num.17. Rebellus de oblig. iustit. part.2. lib.5. quest.10.sect 4 num.30. Reginaldus lib.31.num.300. Villalobos p.1. tract.11. diffic.44. num.2. Fagundez in deca'og.lib.4.cap 10.num.18. Castrus Palaus p.5.tract 28.p.5. §.2. num.6. & alij recentiores Theologi communiter. Et hoc idem sentire Syluester v. dos. num. 11. aiunt P.Barbosa, & Rebellus locis citatis, dicentes eum asserere maritum ob dotem non solutam vxorem nondum traductam ad domum suam non teneri traducere; ipsam verò iam traductam non posse propria authoritate eam expellere, si habeat, vnde alimenta illi praebeat; secus si non habeat, quia tunc, cum nemo ad impossibile teneatur, ad domum parentum eam reducere potest. Sanchez autem d.disp.5. num.10. putat Syluestrum ibi potiùs tenere primam sententiam: sed hoc parum refert. Probatur hæc sententia, quia quod dos promissa non soluatur, non est causa sufficiens separationis, nihilq; ad hoc ius cohabitationis attinet, cum coniugalis cohabitationis obligatio non oriatur ex dote recepta, sed ex ipso matrimonij contractu, iureque naturali, & diuino, nec dissolui possit hæc coniugalis societas, nisi ex causa fornicationis, vt constat in cap. gaudemus, & cap porrò, de diuortijs, & ex cap.5 Matth. vbi Christus Dominus prohibet vxorem dimitti excepta fornicationis causa; & tunc etiam iudicio, seu authoritate Ecclesiæ dimittẽda est vxor. cap. plerumque, de donat. int. vir. & vxor. & d. cap. porrò; in quo non numeratur hæc causa non solutionis dotis inter causas diuortij, cum tamen omnes illæ ibi enumerentur. Sicut ergo ob non solutam dotem non cessat obligatio reddẽdi debitũ vxori, quia hęc oritur ex iure naturali, & diuino, & ex natura matrimonij; ita neque ob eandem causam cessat obligatio mutuæ cohabitationis. Quod etiam magis confirmatur; quia præcipuus finis cohabitationis non est vt vxor à viro alatur, ad quod dos constituitur, sed vt mutua sibi obsequia præstent ad prolis generationem, & commodam educationem, vtque vir vxorẽ regat, & gubernet, qui finis non cessat non soluta dote, & consequenter non cessabit obligatio cohabitationis. Quæ ratio, & confirmatio conuincit, nec cum iudicis auctoritate ob dictam dotem non solutam fieri posse dictam expulsionem vxoris à cohabitatione mariti; id quod etiam expresse docent Couarruuias, Cucchus, P.Barbosa, Spino, Gratianus, Sanchez, Ioannes Valerus, & Fagundez locis citatis: imò si maritus ex hac solùm causa dotis non solutæ vxorem expelleret, iudex Ecclesiasticus etiam ex officio prædictam separationem non debebit tolerare, & vterque etiam per censuras cogendus erit ad iterum simul cohabitandum iuxta eosdem Doctores, & alios, quos Gratianus d. cap. 65. num.24. refert; & ita practicari asserit Spino dict. numero 66. fine.

29 Vir igitur ob dotem promissam non debet vxorem expellere, sed agere, & vti sua actione aduersus socerum, vel dotem promittentem; & sicut iudex Ecclesiasticus ex officio non debet separationem coniugum tolerare, sed cogere eos simul cohabitare; ita etiam debet curare, vt dos marito soluatur eo modo, quo potest. Vt notant etiam Couarruuias, & Petrus Barbosa locis citatis: & hoc est, quod præsertim voluit Glossa in Auth.de non eligendo secundo nub. dum dixit iniquum videri, vt vxor alatur à viro non tradita sibi promissa dote. Quod si promissor sit adeò litigiosus, ac controuersus, vt difficillimè dos ab eo extrahi possit; ad summum sufficit viro denegare alimenta eidem vxori retenta cohabitatione iuxta doctrinam præfatæ Glossæ. Quamuis nec alimenta saltem iuxta æquitatem, & honestatem non videantur neganda, vt Valerus d. diff. 2. fine. cuius verba libet transcribere. Quis enim (ait) Christi Iesu sectator denegare posset vxori pauperi alimenta, maximè secum manenti in eadem domo, cum etiam extraneis indigentibus teneamur subuenire, si aliunde non habeant, vnde alantur. Quare neque prædictam Glossam in foro animæ admittendam puto; nisi quando suis manibus, vel aliunde posset acquirere alimenta. Et fatuus nimis esset vir, qui prædicta alimenta denegaret; cum vtique magnam inde vxori præstaret occasionem ad adulterium perpetrandum, vt palàm est. ita Valerus. Sed de obligatione alimentorum præstandorum infrà suo loco parte quarta. Vbi de obligatione mutua, coniugum sibi inuicem alimenta præstandi.

Ad fundamentum autem primæ sententiæ, quoad primum, ad d. cap. per vestras, respondetur primò ex P.Barbosa d. num.56. quod ibi vxor expulsa non petebat restitutionem; si enim eam peteret ante omnia esset restituenda per textum in d cap porrò, de diuortijs, & ex cap ex conquestione, de restit. spoliat. Respondetur secũdo ex Cuccho, & Sanchez quod quamuis S.Pontifex ibi supponat posse quandoque de facto contingere, vt maritus ob dotem promissam non solutam expellat à domo vxorem, non tamen concedit, seu definit esse licitum, sed supposita expulsione licet iniusta respondet ad principale quæsitum de dotis cautione, præstanda sit, necne. Quare S. Pontifex ibi voluit prouidere, ne id sequeretur, quod sequutum contra ius esset. Ad d.l.final. C.ad Velleianũ pariter respõdetur ex Carolo ad Alexandrũ, Couarruuia, P. Barboso, Cuccho, & Gratiano, ibi tãtũ enũciati, quod forsan posset accidere, nẽpe, quod de facto posset expellere vxorẽ dote promissa non soluta, non tamẽ ibi permittitur expulsio, aut eã iure licere conceditur: sæpè enim leges ciuiles, & Canonicæ auertendis, & impediendis etiam iniustis, & omnib. quæ de facto contingere possunt, curam adhibent: nec ideo tamen quis nisi stultè dixerit easdem leges innuere, vt nisi auerterentur, ac impedirentur, propterea licere deberent, vt latè pluribus exemplis d. num.127. explicat Cuccus. 30

Ad tertium, patet responsio ex probatione eiusdem tertiæ conclusionis, obligatio enim alendi prouenit ex dote recepta; at obligatio cohabitandi, sicut & reddendi debitum, & præstandi adinuicem alia obsequia coniugalia est de iure naturali, & diuino proueniens etiam ex natura matrimonij. 31

Ad quartum etiam patet ex modò dictis, nam onus solum alendi, & sustentandi vxorem illiusque familiam tenetur vir subire ex dote, ad onera verò simul cohabitandi, & exhibendi alia matrimonialia obsequia tenetur ex vi contractus matrimonij, in quo vxorem sibi indiuiduam vitæ sociam adiunxit, atque adeo ob dotem promissam non solutam non potest eam domo expellere, nec ei debitum negare; sed ad summum potest eam non alere, modo tamen suprà n.29. explicato. 32

Ad quintum, respondetur subueniri marito, quod non teneatur alere vxorem dote promissa non soluta suo tempore, in qua est deceptus, non autem quoad expulsionem, vel etiam non traductionem ad domum (vt mox dicetur) cum cohabitationis obligatio oriatur ex natura contractus matrimonij, sitque de iure naturali, & diuino nullo modo dependens à solutione dotis, in qua solum versatur dolus. 33

Maritus ob dotem promissam non solutam, an possit non traducere vxorem ad domum propriam.

Sed nunquid ex causa dotis promissæ iuxta promissionem non solutæ poteritne maritus saltem vxorem 34

rem nondum ad domum traductam non traducere, donec illi dos soluatur. Affirmant non solum Doctores primæ sententiæ suprà *num.* 26. positæ, sed etiam Syluester *d. v. dos n.* 11. Petrus Barbosa, Molina, & Rebellus *locis suprà n.* 28 *citatis*. Et id aiunt probari argumentis adductis *d. num.* 26. neque in hoc casu vxoris nondum traductæ procedit dispositio *cap. porrò, de diuortiis*, vbi solum deciditur vxorem adulteram propria authoritate non posse à marito dimitti: & Rebellus præsertim vrget illam rationem, quod dos constituitur, vt maritus ipsa onera matrimonij subeat, ita quod ipsa dos sit quasi pretium prædictorum onerum, &c quo fit, inquit, vt si ex altera parte contractus non impletur, nec ipse maritus ex sua præstare teneatur onera matrimonij, & sustentandæ vxoris, ac familiæ, & proinde obligari non potest ad eandem vxorem in domum suam introducendam; & hanc rationem putat demonstrationem euidentem, vt propterea dicat sine causa ab hac sententia dissentire Sanchez, & nonnullos alios. Sed quam vim habeat præfata ratio, quid probet, & ad summum solum alimenta posse in eo casu à marito negari vxori, ostensum est in præcedentibus.

36 Ideò dicendum, quod sicut vir vxorem iam ad domum traductam ex causa dotis promissæ non solutæ non potest ei negare cohabitationem, vt probatum est, ita etiam non potest negare ei traductionem, sed tenetur ad eam ad domum suam traducendam, & cum ea habitare. Ita expresse Sanchez, Fagundez, Villalobos, Palaus *locis suprà n.* 28. *citatis*; & ita procuIdubio tenent etiã Couarruuias, Cuccus, Ioannes Valerus, Spino, Gratianus, & alij *d. n.* 18. *citati*, asserentes ob similem causam dotis non solutæ non posse maritum domo expellere vxorem; cum ratio adducta à Couarruuia, qua alij nituntur æquè probet maritum teneri ad traductionẽ, sicut probat teneri ad non expulsionẽ. Probatur igitur hæc sentẽtia eadem ratione, & cõfirmatione suprà *n.* 28. adductis, scilicet, quod obligatio cohabitationis non pendet ex dote, sed ex ipsa natura contractus matrimonij oritur. Cum enim ex natura eiusdem contractus matrimonij oriatur obligatio reddendi debitum, vxorem ipsam regendi, & gubernandi, præstandi sibi mutua obsequia, & præsertim quoad prolis gubernationem, & honestam educationem, vt in præcedentibus ostensum est, & nemo negat: & ad hæc omnia necessaria sit domestica cohabitatio, hinc fit, vt etiam obligatio cohabitationis ex ipsa contractus matrimonij natura oriatur, & ita maritus teneatur vxorem non solum traductam non expellere, sed etiam non traductam in propriam domum introducere; ad idque cogi possit, & debeat per iudicem Ecclesiasticum etiam per censuras iuxta tradita *suprà eodem numero* 28. *fine*, & Doctores ibidem allegatos. Qui tamen iudex curare debet, vt promissa dos eo modo, quo potest, viro à promittente soluatur.

An vxor possit ab habitatione, & domo expelli, quando coniuges impediti sunt ad petendum, & reddendum debitum coniugale.

37 Tertiò dubitare posset quis, cum coniuges ad debiti exactionem, & redditionem sunt impediti, aut ratione mutui voti castitatis cum pacto mutuo, seu renunciatione iuris proprij, aut affinitatis, vel cognationis spiritualis contractæ, liceat viro vxorem à sua cura, & domo expellere, sicut tenetur nõ petere debitum, nec reddere; cum enim obligatio cohabitãdi videatur oriri ex natura contractus matrimonij dependenter ab obligatione, seu obligationem debiti coniugalis; hac obligatione cessante, videri potest cessare & illam. Dicendum ob prædicta impedimenta vsus coniugalis neutrum ex coniugibus altero inuito quoad habitationem posse separari, quia prædicta impedimenta solam copulam impediunt, non tamen mutuam obsequiorum communicationem, & cohabitationem domesticam, & commensalem; & Matth. 5. & 19. Christus Dominus ob solam fornicationis causam vxorem dimitti permisit, non solum quoad debitum cõiugale, sed etiam quoad cohabitationem. Ita post Glossam *in can. nosse, verbo non fraudentur* 30. *q.* 1. & plures alios, Sanchez *d. disp.* 5 *n.* 19. Fagundez *in decalog. lib.* 4 *d. c.* 10. *n.* 22. & Castrus Palaus *d. §.* 1. *n.* 6. Et quando ambo coniuges sunt impediti petere, & reddere debitum, quod ante dispensationem non liberentur à mutua cohabitatione, & aliis obsequiis, licet non teneantur vti eodẽ lecto, imò nec possint cum periculo incõtinentiæ (quod vt plurimum contingit) tradidi etiam *suprà ca.* 3 *n* 101. & notant locis citatis iidem Sanchez & Fagundez post Turrecrematam *in can quod Deo* 13. *q.* 1. *n.* 2. vbi dicit ob votũ continentiæ mutuo consensu emissũ eximi coniuges à redditione debiti, non tamen ab aliis obligationibus matrimonij; & sic teneri cohabitare simul.

SVMMARIVM

§. II.

Vxor regulariter tenetur sequi virum domicilium mutantem, quocunque vadat, idque sub mortali n. 38. *&* 39.

Nec potest contrarium consuetudine induci. n. 40.

Non tenetur, quando nequit sine graui detrimento corporali, vel periculo animæ. n 41.

An, vt vxor teneatur sequi, exigatur mutationem domicilij à viro fieri ex iusta causa, vel fieri possit ad libitum. numero 42.

Vir tenetur sequi vxorem ex necessitate, & iusta causa domicilium mutantem, aliòve migrantem, & quæ differentia sit inter maritum, & vxorem. n. 43.

Si maritus nolit mutare domicilium, neque vagari, sed tantum aliquò se transferre ad tempus, an vxor debeat illum sequi. n. 44.

Quid, quando vir ob delictum fugit, vel exulat, vel in carcere detinetur, an vxor illum sequi debeat. Negatiua. num. 45.

Affirmatiua. n. 46.

An teneatur sequi virum per orbem, & hinc indè vagabundum. nu 48 *ad* 52. *vbi distinguitur quando vxor ab initio contractus nouit virum esse vagabundum, & quando non nouit, in isto casu in dubio præsumitur potius scientia, quàm ignorantia. n.* 53.

Sponsa per verba de futuro non tenetur sequi sponsum suum, quocumque vadat, & si mutet domicilium est sufficiens causa dissoluendi sponsalia n 54.

Vxor sortitur domicilium, & forum mariti n. 55.

§. II.

Secluso pacto vt maritus teneatur habitare in certo loco, an, & quando vxor teneatur sequi virum aliò proficiscentem.

Dixi, *secluso pacto*, &c. nam de hoc pacto an, & qua ratione obliget explicatur §. *sequenti*.

Certum est, quod regulariter loquendo tenetur sequi virum domicilium mutantem, quocumque vadat; constat ex can. *vnaquæque* 13. *q.* 2. vbi expressè dicitur: *vnaquæque mulier sequatur virum suum siue in vita, siue in morte*, & tradunt ibidem scribentes, & scribentes in *cap.* 1. *de coniugat. leprosorum*. & cæteri Doctores Legistæ, Canonistæ, Theologi, & Summistæ *v. vxor*. Petrus Barbosa *in l. maritum numero* 55. *fine*

H. sol

Digitized by Google

ff. soluto matrimonio. M. Antonius Cuccus, *lib.5. institut. maior. titul.11. num.148.* Rota *decis.278. num.11. part.4. diuersorum.* Nauarrus *in man. cap.14. num.2.* & ex Doctoribus *suprà num.1. relatis.* Couarruuias *d. capite 7. initio num.5.* Gutierez *dict. cap.23. num. 1.* Farinacius *d. quæst.143. num.157.* Sanchez *lib.1. d. disput.41. num.1.* Fagundez *d. lib.4. cap.12. num.7.* Layman *lib.5. part.3. cap.2. num.4.* Reginaldus *d. lib.31. num.310.* Rebellus, Bonacina, Villalobos, Auersa *locis dict. num.1. citatis*, & alij Canonistæ, & Summistæ, quos referunt Farinacius, & Sanchez. Ratio deducitur ex traditis §. præcedenti, & cap.1. scilicet, quia tenentur ad debiti redditionem, & ad mutua obsequia sibi præstanda, quæ præstare sibi nequeunt nisi simul habitent, & quia vir est caput mulieris Gen.3. *Ephes. & 1. ad Corinth. 11.* & ideo vxor est subiecta marito vt Petrus Barbosa, & Rota *locis citatis.* & Sanchez *libro 9. disp.4. & 5.* hinc infertur vxorem in hac habitatione teneri sequi maritum.

39 Cum autem hæc materia sit grauissima, vt per se patet, vxor tenetur ad hoc sub peccato mortali, vt *locis citatis* Nauarrus, Sanchez, Gutierez, Fagundez, alij ab iisdem citati, Farinacius *dicta quæstione 143. numero, 263.* & colligitur ex aliis recentioribus.

40 Et cum hæc obligatio simul habitandi sit de iure naturali, & diuino, vt probatum est, sequitur, consuetudinem, quod vxor non sequatur virum suum quocunque vadat domicilij causa, non valere, neque prodesse. Glossa *in capite 1. verbo de consuetudine in fine de coniugat. lepros.* Panormitanus *ibidem numero 2. notab.3.* Farinacius *d. q.143. num.266.* Gutierez, Sanchez, & Fagundez *locis citatis.*

41 Limitatur tamen præfata doctrina, seu regula generalis, vt vxor non teneatur sequi virum suum volentem mutare domicilium, quando illum sequendo exponeretur morali periculo vitæ, vel alterius grauis detrimenti corporalis, vel animæ, scilicet peccandi mortaliter, vel amittendi fidem; vt si vir vellet vxorem trahere ad peccandum, vel ad hæreticos proficisci, vt ibi viuant. Constat ex traditis *suprà numero 15. 16. & 17.* & tradunt Nauarrus *loco citato. & lib 4 consil. in vtraque edit. consil. 2 numero 4. de diuortio* (vbi ait vxorem timentem probabiliter fore, vt necetur à viro extra territorium, non teneri sequi virum) Farinacius *dict. quæst.143. numer.168.* Gutierez *dict. cap.23. numero 5.* Sanchez *dict. disput. 41. numero 4.* & Fagundez *dict. capite 12 numero 14. 15 & 16.* Vbi propterea notat, quod si Mercator Anglus coniugatus cum Lusitania velit vxorem in Angliam deferre, non teneretur illa illum sequi ob periculum fidei amittendæ. Et prædicta communiter approbantur: de nonnullis dubitatur.

Si maritus velit mutare domicilium absque causa, an vxor teneatur illum sequi.

42 Et primò an vxor virum mutantem domicilium teneatur sequi, siue mutet ex iusta causa, siue ex iniusta, & siue ex necessitate, siue sine necessitate. Et Alexander de Næuo *in cap.1. num.7. in princ. versic. cessante autem necessitate qui matrimon. accus. poss.* sentire videtur vxorem non teneri sequi virum, nisi ex necessaria, aut iusta causa mutantem domicilium, quod durum sit obligari ad id sine causa iusta mutationis. Contrarium tamen, & teneri sequi virum, licet nulla detur iusta causa mutandi, sed arbitratu tantum suo vir mutet, & modò non faciat ex turpi, aut inhonesta causa, tenent communiter Doctores Bellemera, Archidiaconus, Turrecremata *in can si quis necessitate 34. quæstione 2.* Panormitanus *in capit de illis numero 4. de sponsalib.* Glossa, Innocentius, Hostiensis, Butrius, Ancharanus *in cap.1. de coniug. lepros.* Syluester, Angelus, Tabiena *verbo vxor.* Farinacius *dict. quæst.143. num.258.* Gutierez *d. cap.23. num.3.* Sanchez *d. disp.41. num.5.* & Fagundez *d. cap. 12. num.17.* & alij apud eosdem Sanchez, & Fagundez. Probatur ex traditis suprà *numero 8. & num.38.* scilicet, quia vir est caput, ipsiusq; est gubernare, & consequenter etiam eligere domicilium, non autem vxoris, quæ gubernationi viri subest; ac proindè quomodocunque vir eligat aliud domicilium, modò non ob turpem, & inhonestam causam, vxor maritum sequi debet.

Quare licet etiam vir teneatur sequi vxorem ex iusta, & necessaria causa deserentem domicilium, & in aliud migrantem, quia quoad debiti redditionem, & mutua obsequia sunt pares, vt post alios Farinacius *d. q 143. num.260.* Sanchez *d. disp.41. d. nu.5. & n.14.* Gutierez *d. cap.23. n.13 & 14.* Fagundez *d. cap.12. num.18.* Layman, & Auersa *locis suprà citatis.* Non tamen tenetur sequi, si absque iusta causa, & viri licentia recesserit, vt iidem Doctores; Henricus Boia; & Alexander de Neuo *in cap. de illis, de sponsalib.* Glossa, Hostiensis, Innocentius, Ancharanus *in cap 1. de coniug. lepros.* quia quoad cohabitationem non sunt pares. Nam cum vir sit caput, potest quidem ipse suo arbitratu eligere, & mutare domicilium, non autem vxor, quæ quoad gubernationem, & regimen est eidem viro subiecta, atque adeo nisi ex parte ipsius adsit iusta causa mutandi domicilij, vel nisi à domicilio recedat de viri licentia, vir non tenetur eam sequi. 43

Vxor an teneatur sequi virum aliquò se transferentem tantum ad tempus sine mutatione domicilij.

Secundò dubitatur, an vxor teneatur sequi virum recedentem non animo mutandi domicilium, sed redeũdi absque vagatione de loco in locum. Angelus, Syluester, Rosella, Armilla, Tabiena *verbo vxor*, & nonnulli alij à Sanchez *d. disp.41. relati*, absolutè, & indistinctè asserunt in hoc casu vxorem non teneri sequi maritum. Sed dicendum si maritus aliò proficiscatur non permansurus ibi per longum tempus; & peregrinatio est longa, non teneri vxorem eum sequi, iuxta tradita *suprà n.10.* & Doctores *ibidem citatos*, & tradunt Doctores *mox citandi*: si verò absentia sit futura longa, seu per longum tempus sit ibi moraturus, teneri eum sequi, si absque graui detrimento salutis potest; si maritus proficiscatur, & moretur ex iusta causa aliqua (de qua suprà *num.6.*) secus verò si absque iusta, aut necessaria causa aliò se transferat. Ita quod hæc est differentia quando maritus mutat domicilium, & dum transfert se ad longum tempus statim rediturus eo tempore elapso, vt in primo casu nulla requiratur causa iuxta tradita *num.42.* in secundo autem casu iusta causa sit necessaria; cum non deceat vxorem absque vlla causa debere suscipere laborem itineris longi tum eundo, tum redeundo. Ita Henricus Boic, Alexander de Neuo, & Panormitanus *in cap. de illis, de sponsalibus* à Farinacio *dicta quæstione 143. numero 282.* & Sanchez *dicta disputatione 41. numero 10. relati*, & iidem Farinacius, & Sanchez *iisdem locis.* 44

An teneatur vxor sequi maritum ob delictum aliò fugientem, vel bannitum, seu exulantem; vel coniectum in carcerem.

Tertiò dubitatur, an vxor teneatur sequi virum extra ciuitatem, & territorium fugientem ex causa delicti, scilicet, quia fecit homicidium, vel aliud 45

Digitized by Google

aliud graue delictum, & timens carcerari, & puniri proficiscitur aliò; & similiter virum bannitum, vel qui ob delictum à iudice missus est in exilium. Multorum sententia est, non teneri eum sequi. Ita nonnulli antiquiores relati à Glossa *in cap. si quis necessitate v. eum sequi 34. quæst. 2. ibidem* Bellemera, & Archidiaconus, Ancharanus *in cap. 1. numero 4. qui matr. accus. poss.* Ioannes Lopez *in cap. per vestras* §. 9. *numero 13. de donat. int. vir. & vx.* & plures alij Iurisperiti à Sanchez *dict. disput.* 41. *numero* 11. & Gutierez *dict. cap.* 23. *num.* 11. *relati*, & ex Theologis Henriquez *lib.* 11. *cap.* 10. *numero* 4. *lit. L.* in textu & Glossa. Probatur primò per textum in d. can. *si quis necessitate*; vbi dicitur: *Si isto casu mariti in alium Ducatum, seu Prouinciam fugientis, vxor non vult sequi virum suum, innupta permaneat.* Præterea vxor innocens non debet pati incommodum culpæ viri, & ob alienum delictum puniri, & idem de viro carcerato sua culpa ait loco citato Lopez.

46 Contrarium, & vxorem in prædictis casibus teneri sequi virum si sine magno incomodo suo possit, affirmarunt alij etiam à præfata Glossa *d. v. eum sequi*, qui dixerunt textum in d. can. *si quis necessitate*, & in c. 1. *de coniug. lepro.* fuisse correctos in can. *vnaquaque* 13 *q.* 2. Henricus Boic. *in cap. de illis, de sponsal. ibidem.* Alexander de Næuo *& in cap. 1. qui matr. accus. poss.* vbi etiam Hostiensis, Panormitanus, Ioannes Andreas Melchior Kling *in lib. secundùm Decret. in cap. quoniam frequenter* § *Porro n.* 3. *& lite non contest.* Hypolitus Riminaldi. *consil. matr.* 81. *n.* 23. & alij Iurisperiti, quos referũt, & sequuntur Gutierez *d n.* 11. & Sanchez *d. disp.* 41. *nu.* 12. Ita etiam Laymann *lib. 5. p. 3. cap. 2. n.* 4. Reginaldus *lib.* 31. *n.* 310. & Auersa *loco suprà nu. 1. citato.* Probatur, vxor debet sequi viri infortunium, vt dicitur *l. si cum dotem* § *si maritus. ff. de solut. matr.* ibi. *Quid enim tam humanum est, quàm fortuitis casibus mulieris maritum, vel vxorem viri participem esse?* Quare hoc non est puniri vxorem pro viri delicto, sed infortunium accidit viro, eidemque pœna imponitur, sed quia vxor iure diuino tenetur sequi maritum ex causa necessaria, & ineuitabili aliò migrantem, per accidens id infortunium paritur, non tamen per modum pœnæ, cum sit innocens, sed tanquam onus, ad quod ferendum tenetur lege matrimonij. Quemadmodum seruus idem exilij infortunium pateretur dominum exulantem comitans, non per modum pœnæ, sed quia iure seruitutis tenetur dominũ sequi. Hæc sententia theoricè est probabilior; & secundum eandem idem dicẽdum de vxore ob delictum, quod non sit adulterium, carceris euitandi aliò migrantẽ, vel in exilium missa, scilicet virum eam sequi teneri secluso magno incõmodo, cum vir, & vxor quoad obligationem cohabitandi & mutua obsequia matrimonialia sint pares; & colligitur ex *d.* §. *si maritus.* in praxi tamen non leuem hæc sententia patietur difficultatem, vt plurimum, cum frequentius occurrere possit causa ob quam vxor viri, & præsertim vir vxoris præfatum infortunium sequi non teneatur.

47 Quod autem alterum coniugem in captiuitatem ductum derelictus non teneatur sequi, sed illum quamprimum redimere, notatum est *suprà numero* 25.

Vxor an, & quando teneatur sequi maritum per orbem vagabundum.

48 Quartò dubitatur, an vxor teneatur sequi virum vagabundum, scilicet, qui non velit habere certum domicilium, sed hinc indè, & de loco ad locum vagari. Et vxorem non teneri sequi virum vagabundum asserunt absolutè, & indistinctè Hugo relatus à Glossa *in can. vnaquaque* 13. *quæst.* 2. Verùm Doctores communiter ad dubium respondent cum multiplici distinctione.

Itaque si maritus tempore contractus matrimonij non habebat consuetudinem vagandi, sed effectus est vagabundus post contractum, vel si erat solitus vagari, tunc vxor ignorauit, si vagatio sit magna, & fieri à muliere non possit, nisi cum graui incommodo; vxor non tenetur sequi virum ita vagabundum. Ita communiter Iurisperiti, Glossa *in d. can. vnaquaque v. sequatur* ibi, *Credo quod si sciret* 13. *q.* 2. Melchior Kling *loco suprà allegato*, Couarruuias *de sponsal. p. 2. c. 7. n.* 5. M. Antonius Cuccus *lib. 5. instit. maior. tit* 11. *nu.* 149. Mænochius *de arbitr. casu* 469. *num.* 7. Farinacius *d. q.* 143. *numero* 272. *&* 273. alij Iurisperiti innumeri ab iis, & à Sanchez *dict. disp.* 41. *num.* 6. & Gutierez *d cap.* 23. *nu.* 6. *relati.* iidem Sanchez. & Gutierez *locis citatis.* Fagundez *dict. lib. 4. cap.* 12. *num.* 19. Reginaldus *lib.* 31. *num.* 211. Villalobos *p. 1. tract.* 13 *diff.* 43. *num.* 4. Auersa *de matr. quæst. 22. sect. 3. versic. Quinto si vir velit*, alij recentiores *suprà num.* 1. *citati*, & alij Theologi, & Summistæ à Sanchez & Fagundez *relati.* Grauissimum onus enim esset, vxorem nihil tale expectantem cogere cum notabili incommodo ad vagandum; quod etiam fœminam maximè dedecet. Quare potius tenetur ipse vir à tali vagatione desistere, ne vxorem deserat, & in aliquo certo loco cum ea cohabitare. Limitatur tamen hæc cõmunis doctrina à Couarruuia. & Cucco, vt non procedat, quãdo maritus non temerariè, sed ex iuxta aliqua causa vagaretur. Limitationem tamen reprobant Sanchez *n.* 8. & Gutierez pariter *n.* 8. quia adhuc esset grauissimum onus cogere mulierem ad continuò vagandum; idque confirmatur ex traditis *suprà nu.* 10. vbi probatum est vxorem non teneri sequi virum peregrinantem in subsidium Terræ sanctæ, cum tamen hæc peregrinatio suscipiatur ex honestissima causa. 49

Quod si absque notabili incommodo, sed facile, & absque periculo animæ posset, sequi maritum sic vagantem, tunc eam teneri illũ sequi tradunt Farinac. *d. q.* 143 *n.* 175. Sanch. *d. disp.* 41. *n.* 7. Gutierez *d. c.* 23. *n.* 7. Baldus, Tiraquellus, & Perez *ab iisdem relati*, & Reginaldus *loco citato.* Ex vna enim parte vrget lex matrimonij præscribens mutuam coniugum habitationẽ, qua euitantur multa adulterij pericula, & ex altera facilitas, & commoditas sequendi virum; ac proinde nihil esse videtur, quod iure efficere debeat, vt ipsum non sequatur. 50

Hinc etiam si vagatio, seu peregrinatio esset modica, & breuis, atque ita leuis incommodi, in isto casu vxorem teneri sequi maritum, docent Tiraquellus *ad leg. connub. l. 1. numero* 37. Bartholus, Angelus, Aretinus, Corsetus à Menochio *dict. casu* 469. *num. 5. relati.* idem Mænochius *ibidem*, Farinacius *dict. q.* 143. *num.* 283. & Sanchez alios allegans *d. disp.* 41. *num.* 8 *fine.* 51

Si verò maritus erat solitus vagari tempore, quo vxor nupsit, & id ipsa sciuit, concludunt Doctores vxorem teneri sequi virum sic vagabũdum vagari solitum, ob eam rationẽ, quod ipsa vxor scienter contrahens cum vagabundo, mores eius videtur approbare, & ad hoc onus se obligare. Ita Glossa *n.* 49. *citata*, Bartholus, Baldus, Alterius, Angelus, Aretinus, Corsetus, Panormitanus, Alexander de Næuo, Cardinalis, & alij Iurisperiti, quos Menochius *d. casu* 464. *num.* 4. Farinacius *dict. q.* 143. *num.* 269. *&* 272. Gutierez, Sanchez *locis suprà d. num.* 149. *relatis* latè referunt. Tiraquellus *loco num. præcedenti allegato.* Melchior Kling Mænochius *dict. num.* 4. Couarruuias, Cucchus, Farinacius, Gutierez, Sanchez, Fagundez, Villalobos, Reginaldus, Auersa *locis eodem n.* 49 *allegatis.* Intelligitur autem, si ex modo vagandi nullũ sequeretur peccatum, seu peccandi periculum, quia tunc 52

non

non teneretur vxor maritum sic vagantem sequi iuxta tradita suprà *num.* 41. Et tradunt etiam in terminis Sanchez *d. disp.* 41.*n.*9. alios allegans, & Fagundez *loco citato:* Et ita non teneretur vxor sequi maritum volentem vagari ex turpi, & inhonesta causa. Declaratur etiam à Glossa in canone *si quis necessitate* 34. *quæstione secunda*, & ab aliis à Sanchez *dict. num.*9. relatis, vt procedat, si maritus velit vagari ex causa honesta; quasi velint, vt secus sit si velit temerè, & sine iusta causa vagari. Sed Couarruuias, & Cuccus *locis citatis*, Sanchez *d.n.*9. Gutierez *d.c.*23.*n.* 10. & alij relati à Sanchez volunt vxorem, quæ nouit ab initio matrimonij consuetudinem mariti vagandi, teneri illum sequi, etiamsi temerè, & absque iusta causa vagetur, dummodo non ex turpi, & inhonesta causa. Et ita Glossam illam ibi, *ex honesta causa* intelligunt Sanchez, & Gutierez, scilicet *non ex turpi, & inhonesta causa.*

53 Vtrum autem in dubio potius præsumenda sit scientia, quàm ignorantia talis consuetudinis mariti ab initio contractus matrimonij, Farinacius *dict. quæst.* 143.*num.*274. dicit videri præsumendam potius scientiam, quam ignorantiam. Per regulam, quod vnusquisque præsumitur scire consuetudinem illius, cum quo contrahit; & præsertim in matrimonio; in quo exactior fit inquisitio à contrahere volentibus, quam in aliis contractibus, & hoc idem notat Augustinus Barbosa *collectan. ad cap. de illis numero* 4. *fine*, *de sponsalibus.*

Sponsa per verba de futuro non tenetur sequi sponsum, quocumque vadat.

54 Si quis quærat, an etiam sponsa per verba de futuro teneatur sequi sponsum suum, quocunq; vadat, & vagantem. Respondetur negatiuè. Constat ex cap. *de illis*, *de sponsalibus*, & docent Glossa *ibidem*, *verbo transferentes*, & cæteri scribentes *in d. cap. de illis.* Butrius, Panormitanus, Hostiensis, Henricus, & Alexander de Neuo, Tiraquellus *de iure mariti*. Glossa 2. *numero* 24 Farinacius *dicta quæstione* 143. *numero* 267. & Sanchez *d. libro* 1. *de matrimon. disput.* 54. *numero* 14. vbi propterea ait hinc inferri, si post sponsalia contracta nouit sponsa velle sponsum mutare domicilium, se in alium locum transferendo non teneri cum ipso contrahere, sed esse sufficientem (vt ex d. c. de illis colligitur) causam dissoluendi sponsalia; cum sit notabilis mutatio, nec ante præcognita. Neque sponsa tanto vinculo sit adstricta, vt teneatur sponsum sequi, sicut vxor virum.

Vxor sortitur domicilium mariti.

55 Ex traditis huc vsque, per quæ constat vxorem, quoad habitationem secluso alio pacto esse marito tamquam capiti subiectam, sequitur, vt mariti domicilium sortiatur *l. cum quadam ff. de iurisd. omn. iudic. l. fin. §. item rescripserunt. Digest. ad mancip.* & alia iura, & Doctores allegantes, Tiraquellus *ad ll. connub. l.* 1. *num.*28. Couarruuias *de sponf. par.* 2. *cap* 7. *initio numero* 6. & M. Antonius Cucchus *libro* 5. *institut. maior. titul.* 11. *numero* 155. Franciscus Molinus *de ritu nupt libro* 1. *comp.* 23. *numero* 44. Sanlengerius *resolut. canon lib.* 1. *cap.*120. *numero* 11. & 12. & esse communem opinionem testantur Couarruuias, & Cucchus. Quare vxor non tenetur respondere in loco pristino, sed in loco domicilij mariti. Tiraquellus post alios ibidem. Et quoad dotem acceptam restituendam maritus non est conueniendus in loco contractus (sicut contingit in cæteris contractibus, nisi alio sit solutio destinata, vt latè Couarruuias *dicto numero* 6.) sed eo, vbi domicilium proprium habebit *l. exigere*, *Digest. de iure dotium.* Couarruuias, & Cucchus *locis citatis* alios allegantes. Quod idem Couarruuias ait dicendum respectu decisionis litis, quæ super dote, cæterisque matrimonio connexis contigerit; vt sit consideranda consuetudo, aut lex illius loci, in quo maritus tempore contractus matrimonij domicilium habebat, etiamsi matrimonium contractum fuerit in domicilio vxoris. Quare si diuersæ sint statutæ leges, aut inductæ consuetudines, quoad diuisiones rerum matrimonio constante acquisitarum, vel circa alia in loco, vbi maritus domicilium habet, à legibus domicilium vxoris; seruandas esse leges domicilij mariti, non domicilij vxoris tradit idem Couarruuias *n.* 7. Addens non referre quod maritus mutet domicilium, atque moriatur in loco mutato, adhuc enim ait habere locum præfatam communem opinionem. Et Salengerius *d.n.*12. notat iuxta eandem communem Doctorum, quod si vxor litiget cum marito, etiamsi ab illo conueniatur, conuenienda est coram iudice sui mariti, & in eius domicilio. Quod addit ampliari, vt procedat, etiamsi vir, & vxor simul non cohabitassent. Eam tamen communem opinionem iidem Couarruuias, & Cucchus post alios dicunt non habere locum, quando matrimonium contrahitur eo animo, vel pacto, vt maritus in loco domicilij vxoris habitaret; nam si maritus animo gerebat, vel promisit cum vxore cohabitare eodem loco, leges illius loci erunt attendendæ, & non leges domicilij mariti. De quo pacto sit

SVMMARIVM

§. III.

Pactum de commorando in aliquo certo loco in perpetuum an valeat. Negatiua, numero 56. *quæ limitatur, vbi sit fauore Ecclesiæ, & loci pij. num.*58. *Affirmatiua, nu.* 59. *&* 60.

An possit quis obligari ad factum præcisè præstandum, ita quod non sufficiat soluere interesse n. 61.

Valet pactum, quod vir perpetuò habitet in ciuitate, seu domicilio vxoris. n. 62.

Intelligitur non superueniente noua, & graui causa recedendi, & mutandi domicilium; secus superueniente noua causa mutandi. Et quæ sit ista causa ibidem.

Si maritus sine iusta causa pactum non obseruet, vxor non tenetur eum sequi. numero 63; *& si pœna aliqua fuit pacto adiuncta, potest cogi illam soluere. ibid.*

*Potest etiam iudicis ope compelli, vt in loco promisso commoretur num.*64.

*Conditio maioritatibus adiecta, vt successor teneatur in certo oppido habitare valet. n.*65.

Valet pactum de commorando in aliquo loco pro determinato tempore. n 66.

Pactum de commorando perpetuò in aliquo oppido non continet seruitutem, sed solum aliquantulum restringit libertatem. n 60. *&* 66.

*Quid de pacto quo quis locat suas operas in perpetuum, vel se obligat carceri n.*56. *&* 66.

*Quid de pacto habitandi in certo loco à testatore adiecto. n.*56. 67. *&* 68.

Intellectus ad l. Titio centum. §. Titio centum 2. *ff. de conditi & demonstrat. n.*56. *&* 67.

*Pactum in remissionibus iniuriarum appositum, ne offensor, vel occisor ingrediatur aliquam ciuitatem, valet. num.*69.

Illa priuatio Ciuitatis non est propriè pœna, neque exilium; & ex talis pacti violatione non incurritur

pœna criminalis, seu corporalis, sed tantum ciuilis, & pecuniaria. ibidem.

Pœnæ corporales solum per iudicem imponuntur, ciuiles autem, & pecuniariæ ex priuatorum conuentione imponi possunt. ibidem.

Pactum illud non ingrediendi in ciuitatem an apponi possit à Procuratore habente mandatum ad constituendam pacem cum offenso, etiamsi non fuerit expressum in mandato. num. 70.

§. III.

Vtrum si ab initio matrimonij vxor cum viro pactum inierit habitandi in certo loco, vt ab eo non posset traduci ad alia loca, nec extrahi à sua patria, seu ciuitate, valeat hoc pactum, teneatúrque vir illud in vtroque foro seruare; ita vt si idem vir voluerit mutare domicilium, vxor non teneatur eum sequi, sed imò vir constringi ad habitandum in loco, seu domicilio vxoris conuento possit.

56 PActum permanendi in perpetuum in aliquo loco seu aliqua ciuitate non valere, neque obligare ad perpetuam habitationem ibidem, esse communem Doctorum sententiam tradit Couarruuias ita sentiens *de sponsal. p. 2. cap. 7. versic. verùm.* vbi allegat in specie Romanum *singul. 635.* Glossam *in l. 5. ff. de vsufruct. & in l antiquitas, Cod eodem.* Salicetum *ibidem:* ita sentiunt Dynus, Bartholus, Baldus, Albericus *in l. Titio centum 2. de condit. & demonst.* Palacius, Rubeus *in rubr. de donat. int. vir. & vxor.* Capucius *decis. 135.* Gaillus *lib. 2. de pace cap. 2. n. 20.* & alij relati à Basilio Pontio *de matr. lib. 12. cap. 20. n. 2.* Et in terminis de pacto, quod maritus teneatur habitare cum vxore in certo loco, quod non valeat, tradunt Couarruuias *loco citato,* Alexander de Neuo, Antonius Gomez, Salzedo, Azebedo à Sanchez *lib. 1. de matrim disp 40. num. 1. relati.* & ex Theologis Lopez *1. p. instruct. de matrim. cap. 54. fine.* Dicunt tamen Salicetus, Couarruuias & Salzedo, quod licet hoc pactum non valeat quantum ad obligationem præcisè habitandi in loco certo, valet tamen quoad hoc, vt teneatur alteri ad id, quod interest, si non habitauerit.

Fundatur hæc sententia, quod obligatio perpetui domicilij in certo loco, vel ciuitate, vtpote libertati inimica, est quædam species seruitutis, in seruitutem enim redacti videntur, quibus non datur facultas recedendi *l. 2. Digestis de lib. hom. exhib. l. ab hostibus. Digestis de captiuit. & postlim. reuer.* Siquidem qui liber est, potest ire quo vult *l. penultima, Cod. de operis libertorum.* Pacta autem per quæ libertas infringitur, & seruitus inducitur, reprobantur, primò *d. l. Titio centum. 70. §. Titio centum 2. ff. de condit. & demonstrat.* vbi ea de causa deciditur, non valere conditionem legato adiectam, quod legatarius perpetuò commoraretur in certo loco, quia cõtinet quandam seruitutem. Verba legis sunt. *Titio centum relicta sunt, ita vt à monumento meo non recedat, vel vt in illa Ciuitate domicilium habeat, potest dici non esse locum cautioni, per quam ius libertatis infringitur.* Secundò *l. nec si volens. & l. interrogatam. Cod. de liberali causa,* vbi habetur, neminem posse se efficere seruum, vel ancillam, sibique libertatem adimere, & hominem liberum ad seruitutem non posse se obligare probat Gaillus *numero 22. per textum in l. ob æs alienum, Digestis de condictione & demonstratione,* & quod liber homo non possit vendi, probat idem Gaillus *numero 18. per textum in l. liberi, Digestis de contrahenda emptione & in l. liber homo. Digest. de verbor. obligat.* & huius rationem affert *dicto numero 22.* quod seruitus morti æquiparetur *l. interdicit. ff. de conditione & demonstratione.* Confirmatur, quia non valet operarum locatio in perpetuum, ne sit inutilis libertas, argumento text. *in l. 3. § ne tamen. & l. antiquitas. Cod. eodem.* vbi dicitur, non debere dari perpetuitatem absque vsu fructu in perpetuum, ne proprietas sit inutilis. Similiter non valet, quod se quis vinculis, & carceri obligaret, Gaillus *dicto capitulo 2. numero 21.* alios allegans & probans per textum *in Authent. imo à debitore. Codic. de act. & obligat.* Addens rationem, quia carcer est species seruitutis, & mala habitatio *l. 2. Digest. de liber. hom. exhib.* Prædictum autem pactum commorandi in certo loco est quidam carcer.

Præterea tertiò probatur, quod illud pactum non obliget præcisè ad habitationem; Quia factum præcisè non obligat, & qui factum promisit soluendo, quod interest, liberatur *l. in stipulationibus 54. Digest. de verborum oblig.* Ergo, qui promisit commune in aliquo loco liberabitur soluendo interesse, nec potest præcisè ad habitandum obligari. 57

Addit tamen Gaillus *post Romanum singul. 39.* tale pactum valere fauore Ecclesiæ, putà, si quis se ad perpetuum Ecclesiæ, vel pij loci seruitium obliget, eo quod seruire Deo non sit seruitus, sed potius libertas. 58

Dicendum pactum habitandi in certo loco, aut aliqua ciuitate tam in vniuersum appositum in quouis contractu; tam initum inter coniuges ab initio matrimonij, vt maritus habitet in ciuitate, vel oppido vxoris, esse validum, & obligare præcisè ad commorandum in illo loco. Ita magis communiter Doctores Iurisperiti, & Theologi. Gotofredus *in d. l. Titio centum,* Alexander *ibidem in additionibus ad Bartholum.* Panormitanus *in cap. 1. qui matrimon. accus. possess. ibidem* Ioannes Andreas, Præpositus, Ancharanus, Butrius, & Alexander de Neuo, Cardinalis Zabarella *in cap. 2. titulo eodem.* Henricus *in cap. de illis, de sponsalibus.* Virginius Sfortius *de iure nouo vrbis condendæ libro 3. capite 7. numero 20.* Nauarrus *in man. capite 14. numero 23.* Antonius Cucchus *institut. maior. lib. 5. titul. 11. numero 150.* Gutierez *de matrimon. capite 23.* Farinacius *dict. quæstione 143. numero 148.* & innumeri alij Iurisperiti *à Virginio Sfortio,* & à Sanchez *libro 1. de matrimonio disputatione 40. numero 2. fine relati.* Ex Theologis idem Sanchez *ibidem.* Fagundez *lib. 4. in decalog. cap. 12. num. 8.* Basilius Pontius *de matrimon. lib. 12. cap. 2.* Matt. Perez *de matrim. disp. 7. sectione 3.* Villalobos *part. 1. tractat. 12. diff. 11.* Castrus Palaus *part. 5. tractat. 28. disput. 1. punct. 15. §. 1.* & alij recentiores *suprà hoc cap. numero 1. relati.* & ex antiquioribus Syluester, Rosella, Angelus, Tabiena, Armilla *v. vxor.* & plures alij Summistæ à Sanchez *relati.* Et de pacto inito inter virum, & vxorem tenet etiam Capyccius *dicta decisione 135.* 59

Probatur primò hæc sententia de tali pacto in vniuersum, & in quolibet contractu; quia in concontractibus potest quis apponere omnes conditiones, quas voluerit, modò sint licitæ, & honestæ, minimè à iure naturali, vel positiuo reprobatæ *cap. verùm, de condition. appos. & l. 1. C. de pactis.* Tale est autem præfatum pactum morandi in certo loco, ergo præcisè est adimplendum. Quod tale pactum sit licitum, nec iure naturali, aut positiuo humano reprobatum. Probatur, quia nullibi reperitur damnatum, seu prohibitum, sed imò potiùs reperitur permissum, vt colligitur tum *ex textu in l. cum scimus Cod. de Agricolis, & censitis.* Vbi potest quis se efficere colonum adscriptitium, ac se obligare adhærere 60

glebæ

glebæ perpetuò, & culturæ fundi insistere, à qua non potest vllo modo recedere *l. 2. l. originarios. l. seruos tit. eod.* Tum ex text. *in l. cum Decurionatus, Cod. de Decurionibus lib.* 10. vbi habetur, quod quis potest se facere Curialem sponte sua: Curiales autem non possunt vllo modo à sua Ciuitate discedere *l. si quis decurio l. Curiales l. quidam, Cod. de Decurion. l. vnica, Cod. si curialis relict. ciuit. ex l. 2. ff. de Decurion.* ergo iuxta leges ciuiles valebit pactum, seu conditio, aut obligatio ad habitandum perpetuò in certo loco. Quod etiam magis constabit ex solutione argumentorum contrariæ sententiæ. Neque prohibetur etiam iure naturali; quia per tale pactum quis non efficitur seruus, adimitúrve libertas, sed ea solum aliqualiter restringitur, quæ tamen restrictio est talis, vt propria voluntate quis eam possit sibi licitè imponere, cum possit facere ex iusta causa, vt patet ex *d. l. cum scimus*, esto forte à dispositione, in qua præter voluntatem imponitur à iure reiicitur *d. l Titio centum.* Et licet etiam ei, qui ingenuus est, se verum seruum efficere *d. l. si nec volens*; & aliis iuribus præallegatis. Et licet forte etiam pactum Creditoris, quod ex mora solutionis debitor carceri mancipati possit, & similia pacta non valent *d. Auth. imò à debitore*; cum valdè differant à pacto habitandi in certa ciuitate, importentque longè duriorem conditionem. Etsi ex hoc pactum se mancipandi carceri valere tradant alij, quos Gaillus *d. cap. 2.* refert, & asserit etiam Basilius Pontius *d. cap. 10. n. 29.*

61 Quod verò etiam ad factum præcisè quis obligari possit, vt non sufficiat soluere id, quod interest, si factum non fuerit exhibitum contra tradita *suprà n. 57.* Constat cum talis obligatio sit iuri naturali conformis, & legibus humanis non repugnans, sed approbata tum iure ciuili *l. l. iuris gentium ff. de pactis* (vbi habetur, quod quando ex voluntate paciscentium colligitur voluisse obligari, sic seruandum est, cum præcisè voluisse cogi non sit contra bonos mores ciuiles vel naturales) tum iure canonico *arg textus in cap. qualiter de pactis, Studiosè*, inquit textus, *agendum est, vt ea, quæ promittuntur, opere compleantur.* Et ita tradunt Panormitanus *in cap. per tuas, de arbitris*, & Gutierez *de iuramento confirmatorio 1. p. cap. 38. num. 5.* pluribus comprobans; & quando paciscendi interest factum præcisè impleri, satisfieri non posse solutione, sed promittentem cogi posse, vt præcisè factum præstet tradit Baldus *in l. cum precibus numero* 1. *Cod. de rer. permut.* Cum ergo, qui vult aliquem obligare, vt in aliquo loco commoretur, præcisè ad factum velit obligare, non vult sibi pecunia satisfieri, quia habitationem omni pecuniæ præfert.

62 In specie autem de pacto initio matrimonij ab vxore cum viro inito habitandi in oppido, seu Ciuitate, aut domicilio vxoris. Probatur, quia cum in aliis contractibus, dum quis rem suam tradit, potest apponere pactum non reprobatum à iure *dict. cap verùm. & d. l. 1. Cod. de pactis*, non apparet cur etiam in contractu matrimonij, per quem quis se ipsum tradit, non possit tale pactum apponere, nulla enim reperitur iuris prohibitio. Etenim *cap. Gemma mulier, de sponsal. & l. Titia ff. de verborum obligationibus*, sola pœna in matrimonio coniungendo, vel dissoluendo apponi prohibetur; quæ libertati officit; hæc autem pœna non mutandi domicilium non officit, imò perficit matrimonij libertatem, cum apponatur, vt habitatio sit magis indiuidua inter coniuges. Et licet vxor teneatur obedire marito in alium locum se transferenti, quia iure naturali viro tamquam capiti subdita est, nulla tamen apparet turpitudo contra bonos mores naturales in hoc, quod ille se pacto obliget ad habitandum cum ea in certo loco, quia talis obligatio ex iusta causa apponi potest, & solet: qualis esset, si mulier esset valetudinaria, & aliud cœlum salubrius ea, quod paciscens eligit, non reperiatur, vel ne parentes, & consanguineos deserere cogatur, & procul ab eis viuere. Idem pactū etiam non adimit libertatem, sed solū restringit, & aliquātisper, diminuit, quæ diminuo honestatur ex bono, quod inde vxor, imò vterque coniux accipit ex magis indiuidua societate; vnde pactum videtur conforme illi *Genes. 2.* Propter hanc relinquet homo patrem, & adhærebit vxori suæ. Præterquam quod, vt notauit Alexander de Neuio loco supra citato, huiusmodi pactum non tam ponitur ad obligandum maritum; vt habitet in certo loco, quàm ne vxor cogatur dimittere ciuitatem in qua fuit nata, nutrita; & ne separetur à parentibus, & consanguineis *l. possessioni. C. Communia vtriusque iudic.* Quæ separatio est valdè dura *l. liberorum. ff. de verbor. signific.* Aliæ confirmationes videantur apud Pontium *d. cap. 20.* Ex quibus manet probatum maritum ex vi talis pacti teneri præcisè ad habitationem, si vxor velit, nec posse satisfacere soluendo, quantum interest, si non habitauerit, vt docent locis citatis Pontius, Sanchez, & Palaus: & colligitur ex aliis, excepto Gutierez *d. cap. 23. num. 16.* asserente cum Couarruuia satisfacere virum in hac specie soluendo interesse; quod docuerunt etiam Gregorius Lopez, Gomez, & Azebedo ab eodem Gutierez *relati.* Id tamen iam reprobatum est. Intelligitur verò hæc sententia, dummodo non superueniat noua, & grauis causa recedendi, & mutandi domicilium, putà, quia cæli temperies minùs salubris est, & est impedimento saluti, vel generationi, aut procreationi filiorum; vel si in eo oppido, vel ciuitate maritus capitales inimicitias contraxit, vel alia similis causa iusta superuenerit iudicis arbitrio cognoscenda. Tunc enim etiamsi pactum iuramento firmatum sit, licebit nihilominus marito recedere, & vxor tenebitur sequi, non obstante eo pacto etsi iurato; quod in eo casu obligare non potest, quia iuramentum esset vinculum iniquitatis, seu de re illicita, si expressè fieret, vel extenderetur, vt pactum in eo casu obligaret. Et facit, quod etiam societas ex noua causa superuenienti dissolui potest ante tempus præfixum; vt colligitur ex *l. si conuenerit*, cum duplici sequenti, *ff. pro socio*; & ita docent Doctores *suprà* pro hac sententia relati. Henricus, Panormitanus, Syluester, Gutierez, Farinacius, Virginius, Sfortia, Sanchez, Pontius, Fagundez, omnes alij Doctores *ibidem relati*; & alij Iurisperiti, & Theologi, ac Summistæ *relati* à Virginio, & à Sanchez.

Nulla verò emergente noua causa, si maritus violet pactum, & inuita vxore à loco habitationis conuento recedat, vxor non tenetur eum sequi, vt iidem Doctores, & alij à Sanchez *numero 6.* & Gutierez *numero 18. relati.* quia stante pacto lex diuina non obligat vxorem sequi virum pactum frangentem. Imò si pœna aliqua pacto fuerit adiecta, idem maritus recedens, & pacti violator, cogetur illam soluere; nam cum pactum valeat, & pœna aliquo iure non reprobetur, ipsa quoque valebit. Vtrumque asserunt aliis relatis Gutierez *dict cap. 23. numero 16. & 18.* Sanchez *dict. disputat. 40. numero 5.* & Fagundez *dict. cap. 12. num. 11. & 12.* 63

Quinimo si maritus recedat à loco illo conuento absque noua causa iusta superuenienti, cum posse ab vxore vindicari, vel ope iudicis compelli, vt in loco promisso commoretur post Capycium *decis. Neapol. 135.* Auendanam, & Laram affirmant Gutierez *dicto capite 23. numero 16.* & Palaus *dicto § 2. numero quinto*, de qua vindicatione, & coactione ad cohabitandum *infrà § sequenti* agitur. 64

Digitized by Google

65 Ex dictis etiam infertur validam esse conditionem maioratibus appositam, vt successor sub pœna amissionis maioratus teneatur habitare in certo loco, est enim conditio honesta, & licita, quia interest defuncti ad memoriam, & honorem ibi successorem habitare, vbi domus, & familiæ origo suæ est; aliò enim migrando facilius memoria defuncti abolebitur. Ita Gutierez *d cap.23.n.20.* Sanch.*d.disp.40.n.7.* Fagundez *d.cap.1.n.12.* Castrus Palaus *d. disp. 1. punct.15.§.2.n. 11.* & apud eosdem Pelaez, & Azeuedo. Quod tamen intelligendum aiunt, nisi iusta causa recedendi superueniat, sicut supra de vxore, & viro est dictum. Et esse iustam causam recedendi post D.Pelaez dicunt Sanchez, & Fagundez, si fœmina in maioratu succedat, & alienigenæ nubat, iussúque viri ad suũ domicilium pergat, cum vxor teneatur virum sequi. Quam tamen causam dictus Pelaez, & Sanchez non sine scrupulo admittunt, eo quod fœmina in culpa sit alienigenæ nubendo, si quidem sic nubens tacite vult domicilium proprium deserere, & conditionem maioratui appositam non exequi. Quapropter Palaus *d. n. 11.* ait quod poterit maioratu priuari, sed mulier potest euitare periculum cum viro ineundo pactum, vt teneatur in loco illo habitare, vt videmus fieri.

66 Infertur quoque multo magis validum esse pactum de habitando in certo loco non in perpetuum, sed pro determinato tempore, quod contra Dynum *in d. l.Titio centum. § Titio centum 2.* Bartholum *ibid.* id negantes (vt Pontius *d.c.20 n.1.* refert) admittunt etiam Doctores *relati suprà num.56.* qui loquuntur solum de pacto habitandi in certo loco in perpetuum ob perpetuitatem asserentes continere speciem seruitutis, & adimere libertatem. Facit etiã doctrina Baldi, Innocentij, Hostiensis, Butrij, & aliorum Scribentium *in cap ex rescripto, de iureiur.* dicentes posse debitorem se obligare etiam absque iuramento ad permanendum in aliqua ciuitate, & ad non recedendum ex illa, nisi de licentia creditoris. Facit præterea quod quis potest se dare in obsidem, personam suam obligare ad certum locum non recessurum, donec promissis satisfecerit, vt tradit Gaillus *d.c.2. n.5. & 6.* & etiam Pontius *loco citato.*

Ex traditis etiam ad confirmandam hanc sententiam de valore pacti habitandi in certo loco appositi in contractu matrimonij, vel etiam in aliis contractibus, facile est satisfacere argumentis contrariæ sententiæ *suprà num.56. & 57.* adductis. Et primò in vniuersum respondetur, per hoc pactum non induci seruitutem, sed tantum aliquantulum restringi libertatem, quæ restrictio nullibi reperitur prohibita in iure humano, nec turpitudinem continet facta ex iusta causa, & ita manet satisfactum argumento secundo sumpto *ex l. nec si volens. & l. interrogatum.* Ad confirmationem ibidem adductam respondetur ex dictis *num. 60.* fine, pacta præfata non esse eiusdem rationis, cum ex pacto viuendi in certo loco non sequatur inutilem esse libertatem. Præterea negatur illa pacta esse inualida, vt tradunt etiam alij relati à Gaillo *d cap.2.* non enim adimunt omninò libertatem, sed solùm restringunt. Ad tertium respondetur assumptum carere veritate, vt constat ex traditis *suprà n.61.*

67 Ad primum argumentum desumptum ex *d. l. Titio centum.* (omissa responsione Gothofredi *loco suprà allegato*, quod legato, & voluntate alterius vltima nõ possit homo ingenuus obligari in perpetuum habitare in certo loco, possit autem pacto, & voluntate propria, & non valere argumentum ex vno in aliud) post Bartholum, Cumanum, Imolam, & Paulum *in d.§.Titio centum 2.* Alexandrum de Næuo, Ioannem Lupum, Gregorium Lopez, Acosta, & Pelaez respondent Gutierez *d. cap.3. n.15. versic. Probatur etiam.* Sanchez *d disp.40 n.2.* Pontius *d cap.20. num. 4.* & Palaus *d. §.2.* prædictam legem intelligi, quando ea conditio non recedendi à monumento, vel in certo loco commorandi imposita est vana, & inutilis in nullius fauorem cadens. Pactum autem, de quo hic agitur, iuxta tradita *suprà num.62.* adiicitur contractui matrimonij in fauorem maximum vxoris, vel ob salutem tuendam ob cœli salubritatem, vel ne patria deserta inter extraneos vitam agere cogatur.

Aduertunt autem iidem Gutierez *n.21.* & Sanchez *n.8.* post Acostam *lib.2. select. interp. cap.19. n.5.* duobus modis à testatore posse legato adiici onus commorandi in certo loco; vno modo, si testator leget Titio sub conditione habitandi in certo oppido; altero modo, si leget, dum in tali oppido habitauerit; hosque modos esse valde diuersos; & quidem si leget primo modo reiecta conditione, quæ seruitutis speciem continet, deberi legatum, quando in nullius fauorem redundat prædicta conditio iuxta *d l. Titio centum. §.Titio centum 2.* attento intellectu *num.præcedenti* explicato. Si verò leget secundo modo, præfatum modum non reiici, quamuis in nullius fauorem cedat, quia non inuitatur legatarius ad speciem seruitutis, sed spe lucri; vt in certo loco habitet. 68

Valet pactum, quod in remissionibus iniuriarum apponi solet, ne offensor, vel occisor ingrediatur in aliquam Ciuitatem.

Quæret hîc aliquis, an è contrario valeat pactum, ne quis possit in perpetuum ingredi aliquam ciuitatem, certúmve oppidum. Cum enim Reipublicæ expediat Ciuitates ingenuis hominibus repleri *l. fin. Cod. de indicta viduitate toll.* videtur tale pactum esse contra bonum publicum, & robore carere. Id quod asseruere *Alciatus consil.34.n.3.lib 5.* Acharanus *consil.75. n.3.* & alij tacitis nominibus à Basilio Pontio *d.c.20.n. 9. relati.* Sed dicendum tale pactum omninò valere ex iusta causa inductum; vt si offensus ex causa adulterij cùm propria vxore, vel homicidij in personam parentis, vel filij, vel alterius grauis iniuriæ in propriam personam illatæ, propter quod delictum offensor deberet puniri seuere à iudice pœna capitali, vel alia grauissima, faciat reo, seu eidem offensori remissionem eo pacto, seu conditione, vt semper exulat à Ciuitate, in eamque nequeat ingredi; vt quotidie videmus in similibus remissionibus fieri iudicibus fori externi tale pactum approbantibus. Et ita docet Gamma *decis 63.* Pontius *loco cit.* Martinus Perez *de matr.disp.7.sect.3.* & Palaus *d.p.5.tract.28 disp.1. p.15.§.2.* Nihil enim tale pactum continet contra bonos mores naturales, aut ciuiles, est de re, quam quis facere potest, vt est mutare domicilium; fit ex causa iusta, vt pote, quia ita conducit ad quietem offensi aut consanguineorum occisi; & etiam ad delinquentis securitatem, ne oculis eorum, qui iniuriam passi sunt, obuius fiat offensor, seu occisor; & etiam conducit bono publico, & quieti Reipublicæ, cui non expedit abundare hominibus liberis quomodocunque, sed talibus, qui pacem eiusdem Reipublicæ, non turbent; interest insuper Reipublicæ, vt aliqua pœna puniatur, qui vltimo supplicio afficiẽdus erat, vel in perpetuum ad triremes condemnandus, nisi remissionem illam conditionatam ab offenso obtinuisset. Non est etiam illa priuatio propriè pœna, vt pote non inflicta contra voluntatem, sed sponte assumpta, neque est propriè exilium, & vt transgrediẽs sit puniendus criminaliter; & incurrat pœnas corporales, quæ solum per iudicẽ, & non priuatorũ conuẽtione imponi possunt; & ita pœnæ criminales priores delicto 69

Digitized by Google

delicto debitæ non incurruntur ex violatione talis acti; sed tantum debentur pœnæ ciuiles, & pecuniariæ ex pacto, seu conuentione, non ex delicto, iuxta doctrinam Bartholi *in l. si vnus. §. pactus ne peteret n. 26. ff. de pactis.*

70 Vtrum verò Procurator habens mandatum offendentis ad pacem constituendam cum offenso possit apponere pactum illud absque speciali commissione, & expressione facta in mandato. Pontius *d. cap. 20. num. 11.* dicit communem Doctorum sententiam esse negatiuam. Cum agatur de re grauissima, ac proinde requirente speciale mandatum, ipse verò affirmat eo ductus motiuo, quod in omnibus fere remissionibus hoc pactum solet apponi; & Procurator censeatur habere mandatum ad ea facienda, quæ sunt ex consuetudine. Bartholus *in l. final. ff quæ in fraudem creditorum.* Et Procurator ad agendum possit constituere pœnam & pacta solita. Baldus *in l. bene à Zenone. ff de quadrien. præscript.* At in praxi non videtur à communi negatiua recedendum, ne pactum facile ab offenso impugnetur, & infringatur.

SVMMARIVM.

§. IV.

Quando quis coniugum absque iusta causa diuertit ab altero, is potest restitutionem petere iudicio petitorio, & possessorio, num. 71.

Potest etiam, & debet altero petente, qui diuertit, à iudice ecclesiastico per censuras, & etiam inuocato sæcularis auxilio cogi ad habitandum n. 72.

Imò etiam à iudice laico potest compelli ad cohabitationem, & reddendum debitum, vbi constat de valore matrimonij. num. 73.

Detentor alieni coniugis pariter potest censuris compelli ad illum restituendum alteri coniugi. n. 74.

Potest filius agere contra patrem detinentem illius vxorem. ibidem.

Iure canonico an possit lis esse inter patrem, & filium. ibidem.

An maritus vxorem, & vxor maritum possit vindicare, seu repetere rei vindicatione adiecta causa iuris diuini, & canonici. Affirmatiua n. 75. Negatiua. n. 76. Affirmatiua approbatur. n. 77.

Iure canonico in libello non est necesse exprimere actionem, sed sufficit narrare ita factum esse. ibidem.

Vindicatio non est propriè actio; & quid sit actio propriè. numero 76.

Pro restitutione coniugis separati datur actio ex matrimonio. ibidem.

Actionum formulæ de iure canonico sunt sublatæ. n. 78.

Vbi vir ab vxore, & vxor à viro diuertit, dantur remedia possessoria, seu recuperandæ possessionis. ibidem.

§. IV.

Quid remedij quando alter coniugum sine causa diuertit ab altero, nec vult cohabitare, vt obligationi cohabitationis satisfaciat.

71 RESpondetur primò, quando alter coniugum sine iusta causa diuertit ab altero, coniugum spoliatum posse alterius restitutionem petere iudicio petitorio, & possessorio, prout est textus in cap. *ex transmissa*, & in cap. *literas, de restit spoliat.* & in cap *porrò, de diuortiis.* Vbi Doctores Hypolitus, Riminaldus *consil. matrim. diuers. 81 num. 15.* Monochius *recuper. rem 1. num. 328.* Thesaurus *decis. 11.* Couarruuias *de sponsal. p. 2. cap. 7. §. 5. num. 9.* Surdus *de alim. tit. 7. q. 17. num. 20. 21. & 22.* Farinacius *p. 5. prax. crim. q. 143. nu. 143.* Franciscus Molinus *de ritu. nupt. lib. 1. cap. 22. à n. 17. ad 30.* alij apud eundem *d. n. 30.* & mox *citandi.*

Respondetur secundò, quod quoties alter coniugum ab altero sine causa diuertit, & detrectat cum illo habitare, vt satisfaciat obligationi cohabitationis *§. primo, & sequentibus* explicatæ compelli altero petente potest, & debet à iudice Ecclesiastico per censuras excommunicationis, aut interdicti, & etiam brachio, seu auxilio (vbi censuris audiens non fuerit) à iudice sæculari implorato, vt præcise illum detrectantem cogat ad cohabitandum. Constat ex cap. *literas fine, de restit spoliat.* ibi: *Ad restitutionem plenariam debet ecclesiastica censura compelli.* cap. 1. *fine.* & cap. *non est, de sponsalibus.* & tradunt Panormitanus *in d. cap literas, fine.* Couarruuias *d. cap. 7. initio n. 1.* Cucchus *instit. maior. lib. 5. tit. 11. num 125. & 126.* Farinacius *d. q. 143. numero 244. 250. & 252.* Spino, & Stephanus Gratianus *locis suprà num. 28. relatis.* Augustinus Barbosa *collect. ad d. cap. literas num. 11.* Villalobos *p. 1. tract. 13. diff. 43. num. 1.* Castrus Palaus *p. 5. tract. 28. disp. 3. p. 5. §. 1. num. 1.* Sanchez *lib. 9. disp. 4. num. 6.* alij recentiores *suprà n. 1. relati*, & Iurisperiti communiter à Couarruuia, Farinacio & Sanchez *relati.* 72

Imò vbi de matrimonij valore non sit controuersia, posse etiam ad cohabitationem compelli per iudicem sæcularem, eo quod quamuis ea ratione, qua matrimonium est sacramentum sit res spiritualis, & fori Ecclesiastici, qua tamen ratione est contractus quidam ciuilis, possit etiam Iudex sæcularis coniuges ad mutuam fidem seruandam compellere. Tradunt Glossa *in d. cap non est, de sponsal. v. vxores* ibi: *Per officium iudicis* (scilicet laici) *vel Episcopi loci.* ibidem Panormitanus, & Præpositus, Bursatus *consil. 307. fin. vol. 2.* Couarruuias *d cap. 7. initio nu. 3.* Franciscus Molinus *de ritu nupt. lib. 1. comparat. 22. num. 24.* Sanchez *d. disp. 4. num 7.* Villalobos, & Palaus *locis citatis.* & alij à Sanchez. Et sicut Ecclesiasticus potest compellere coniuges ad reddendum debitum cap. *ex publico, de conuers. coniug.* & ibi: Panormitanus *n. 3.* & Sanchez *d. n. 7. fine.* & etiam id posse iudicem sæcularem, vbi valor matrimonij est certus ob adductam rationem tradunt *iisdem locis* Panormitanus, & Sanchez. Sed quid possit iudex laicus in causis matrimonialibus, explicabitur *parte quarta*, vbi de iudice causarum matrimonialium agitur: 73

Potest quoq; iudex Ecclesiasticus aduersus quemlibet alieni coniugis detentorem procedere censuris 74 iuxta d. cap *non est vobis, de sponsal.* vbi decernitur patrem censuris compellendum restituere filio eius vxorem ab eo iniustè detentam. Ad iudicem enim Ecclesiasticum spectat iura matrimonij, vt pote sacramenti defendere, vt Panormitanus *in d. cap non est n. 3.* Ex quo capite constat posse filium familias agere contra patrem repetendo propriam vxorem. Nam quamuis lis inter patrem & filium prohibeatur *l. lis nulla. ff. de iudiciis.* In hac tamen controuersia, quæ spiritualis est, & similibus lis permittitur inter patrem, & filium iuxta Panormitanum, Butrium, Præpositum *in d. cap. non est vobis.* Dominicum, Francum *in cap. fin de iud. in 6.* Romanum *sing. 615.* Couarruuiam *vbi suprà n. 4.* Sanchez *d. disp. 4 n. 10.* & alios communiter. vt post Præpositum testatur Couarruuias ibidem. Vbi non approbat Glossam *in d. cap. fin. de iudic. in 6.* constituentem regulam, quod iure canonico possit lis esse inter patrem, & filium; licet Glossam in hoc sequantur Angelus, & Paulus *in d. l. lis nulla*, & *ibidem* Iacob. & etiam Solinus *in reg. 244.* eam Glossæ doctrinam testatur communiter esse approbatam. Et prædicta procedunt sine controuersia.

Digitized by Google

Quando vnus coniugum sine iusta causa ab altero diuertit, vel ab alio detinetur, an alter coniux possit illum repetere rei vindicatione.

75 Difficultas est, an stante illa obligatione coniugum cohabitationis ex iure naturali, & diuino, exque natura contractus matrimonij procedente, cum alter ab altero absque iusta causa diuertit, vel ab alio detinetur inuitus, possit maritus vxorem, & vxor maritum petere, & vindicare adiecta causa iuris canonici, & diuini, quo alter habet potestatem in corpus alterius ad mutuam cohabitationem, quodque eis respectiue tribuit hoc ius agendi. Et posse vindicare adiecta dicta causa, ita Glossa *in l.1.§.1. ibidem* Bartholus *de rei vindicatione*: Angelus *in.§. praeiudiciales instit. de act.* à Francisco Molino *d.l.1. de ritu nupt. citata comparat. 22. n.19. relati.* Panormitanus, Praepositus, & Alexander de Neuo *in d. cap non est vobis, de sponsalibus* idem Panormitanus *in cap illud n.18 de praesumpt.* (vbi Glossa ita exponere videtur textum illum, dum dicit vindicans id est petit eam in vxorem) Couarruuias *d. cap 7. initio n.3.* M. Antonius Cuccus *d tit. 11. n.151.* Gutierez *de sponsalib. ca. 21 n.16.* & alij Iurisperiti *relati* à Molino *d compar. 22. citato n.9.* & ex Theologis Sanchez *d. disp. 4. n.9.* & Layman *lib.5. tr.10. p.3. cap.2. num 5.* Ratio est, quia licet alter coniugum non habeat verum dominium alterius, quod videtur requiri ad vindicationem, tamen cum quilibet iure naturali, & diuino habeat potestatem corporis alterius quoad debitum coniugale; & cōsequenter quoad habitationem, quilibet quo ad hoc est sub potestate alterius (etsi vxor etiam est est sub potestate viri tanquam capitis quoad gubernationem) vnde ratione huius potestatis vnius coniugis in alterum videtur illi competere vindicatio causa praedicta adiecta. Quemadmodum etiam eadem ratione Monasterium Monachum professum adiecta causa iuris canonici, Patrem filium, & ciuitatem ciuem vindicare tradunt Glossa *in d.l.1.* Bartholus, & Angelus, Couarruuias, & Sanchez *locis citatis.*

76 Contrarium, & vnum coniugem non posse vindicare alterum etiam adiecta causa iuris &c. tenent Calderinus, & Butrius *in d. cap non est vobis.* Idem Butrius *in d cap. illud, de praesumption.* Speculator, à Sanchez *relatus* & alij tacitis nominibus, à Panormitano *in d. c. non est n.6 relati.* Et ex recentioribus Franciscus Molinus *d. compar. 22. n.20 & plurib. seqq.* Mouentur primò, quod coniux non sit in potestate alterius, sicut filius est in potestate patris. Secundò, quod altera sententia nullo iure probetur. Nam textus *in d. cap. illud, iuxta expositionem* Glossae *suprà notatam*, non debet intelligi de rei vindicatione, sed de petitione tantum; quo in sensu Molinus *n.21.* ait vindicationem saepius accipi à Iurisperitis, praecipue iure canonico in eo sensu sumi, iuxta quod, inquit, non esse necesse actionis nomen in libello exprimere, sed satis esse narrare ita factum esse, vt sine alia expressione iudex cognoscere possit, quae actio petenti detur *cap. dilecti, de iudiciis*, & *ibidem* Canonistae, Glossa *ibidem v. actio intentatur.* Panormitanus, Henricus, Butrius, & alij allegati ab eodem Molino, addente id expresse probare textum *in d. cap. non est vobis, de sponsalib.* illis verbis. *Nos itaque attendentes iustum, & honestum esse, vt viri suas petant vxores*; quae dicit innuere in matrimonij contractu sufficere solam petitionem, nulla propria re vindicatione expressa causa iuris canonici. Et ita etiam repetitione Monachi idem Molinus *num.24.* dicit non esse necessarium rei vindicationem, aut adiectam causam proponere, sed sufficere petitionem concludentem, & legitimam *cap. de his, quae vi, metus caus. fine*: (quem textum ait male à Couaruuia *d. n.3.* allegari pro altera sententia) & *cap. fin. de reg.* textum etiam *in d. §.1. l.1.* & Glossae exempla ibi adducta non obstare; quia de iure ciuili procedunt, quo tunc actionis, & causae expressio necessaria erat ex Bartholo, & aliis *in dict. lib. 1. Cod. de edend. & in l. edita Cod. eodem.* Addit *num. 25.* admisso de iure canonico dari actionem, hanc non posse esse rei vindicationem, vt pote, quę non sit proprie, & verè actio; quia actio est ius prosequendi in iudicio, quod sibi debetur *instit. de act. in princ.* & qui rem vendicat, nihil sibi deberi petit, sed quod suum est restitui postulat; & quod est alicuius, id amplius eius fieri non potest *l. & an eandem §. actiones ff. de except. rei iud. § sic itaque discretis, instit. de actionib. & § etsi rem legatarij instit. de legatis.* Concludit ergo *n 27.* idem Molinus in praesenti materia si danda est actio, dari actionem ex matrimonio, sicut in caeteris contractibus in emptione, & venditione, ex empto, & vendito, in locatione, & conductione, & conducti. Praedicti Molinus.

Non videtur tamen recedendum à priori sententia, & communi, quod in repetitione coniugis possit intentari, & proponi in libello rei vindicatio adiecta causa praefata iuris naturalis, diuini, & canonici, seu potestatis in corpus alterius, &c. quę necessario est exprimenda, ad denotandam qualitatem vindicationis vt Panormitanus in *d. cap. illud. n.10. de praesumptionib.* & post illum Sanchez *d. n 9 nempe*, quod vindicatio proprie non competit nisi habenti dominium verum *l. in rem initio ff. de rei vindic.* Quapropter liberas personas hac actione vindicare non permittitur, nisi adiecta causa illius iuris, quo sunt in potestate petentis; per adiectionem illius causae denotatur non esse absolutam vindicationem, verumque dominium, sed potestatem iure expresso competentem; ac proinde cum quilibet coniugum habeat potestatem in corpus alterius, vt dictum est, potest alterum vindicare, non quasi seruum, aut ancillam, sed adiecta causa iuris diuini, & canonici, quo sub potestate est. 77

Caeterum de his (vt notat etiam Molinas d. compar. 22. n28.) non est multum curandum, cum actionum formulae sublatae fuerint iure canonico; & iuxta *d. cap dilecti* sufficiat proponere factum, ex quo iudex animaduertere possit, quae actio detur *dict. cap dilecti.* licet si quis voluerit, possit etiam in iudicio ecclesiastico proponere actionem. Vt Glossa, *dict. v. actio intentatur*, notauit. Quoties quoque vir ab vxore, aut vxor à viro propria authoritate diuertunt, pro restitutione spoliato dantur remedia possessoria, seu recuperandae possessionis. Hypolitus Riminaldus, Maenochius, Thesaurus, Surdus, Farinacius, Franciscus Molinus *locis sup. n.71. relatis.* De qua infra, vbi de diuortio; & an in hoc possessorio iudex laicus sit competens (de quo Molinus *d. compar. 22. num. 59. & 60.*) *infrà parte quarta*, vbi agitur de iudice causarum matrimonialium. 78

CAPVT

CAPVT VII.

DE VSV MATRIMONII LICITO ET ILLICITO.

SVMMARIVM. CAPITIS VII.

Referuntur Doctores de vsu matrimonij licito, & illicito. numero 1.

Refertur sententia asserens, actum coniugalem nunquam exerceri sine peccato. n. 2.

Actum coniugalem esse ex genere suo bonum, & licitum, & honestum, & posse exerceri sine peccato est dogma fidei. numero 3.

In actu coniugali semper reperitur immunditia, & turpitudo quadam naturalis, de qua sola loquuntur Patres, & Scriptura sacra, dum copulam coniugalem dicunt immundam, & inquinare. num. 4.

Soluuntur argumenta prioris sententia. numero 4. fine, & numero 5.

Actus coniugalis exercitus in gratia, & cum debitis circunstantiis, est meritorius gratia ex opere operantis. n. 6.

An in ipso actu coniugali conferatur, seu conferri possit gratia sacramentalis, & ex opere operato. n. 7. ad 12.

Pontius irrationabiliter contradicit Sancio. n. 13.

Bona matrimonij, qua sint. n. 14.

Qui fines intrinseci matrimonij, ad quos per se ordinatur, & qui extrinseci, ad quos ordinatur à contrahentibus. n. 15.

Actus, seu vsus coniugalis causa prolis, caret omni culpa, & est bonus, si proles referatur ad Dei obsequium. numero 16. & 17.

Præfata relatio in Dei cultum non requiritur expresse, sed sufficit virtualis, & habitu, & quomodo censeatur adesse ista virtualis intentio. n. 17.

Ad excusandum actum coniugalem à culpa non requiritur illum referre formaliter ad prolem, sed sufficit virtualiter. num. 18.

Licitus, & honestus est vsus coniugij ob bonum fidei. n. 19.

Item ad conciliandum mutuum amorem inter ipsos coniuges. num. 20.

Culpa lethalis est exercere actum coniugalem ob finem malum moraliter, vna tamen tantum malitia mortalis inest, non multiplex, sicut cum ob talem finem contrahitur matrimonium; præter autem malitiam mortalem committitur etiam peccatum veniale. n. 21.

Quando finis actus coniugalis est venialis, culpa tantum venialis committitur, & duplex. n. 22.

Nunquam ex parte finis est mortalis actus coniugalis, nisi finis sit mortalis. n. 23.

Bono fine cœptus fit culpabilis, si in continuatione referatur ad finem malum. n. 24.

An actus coniugalis exercitus ob bonum sacramenti, seu ad repræsentandam vnionem Verbi cum carne, careat culpa, vel sit culpabilis venialiter. Referuntur sententia opposita, concordantur. n. 25. & duob. seqq.

Licita est petitio debiti coniugalis ob vitandum incontinentia periculum in altero coniuge. n. 28.

An liceat debitum petere, & vti matrimonio ad vitandam in se incontinentiam tanquam ob finem principalem; vna sententia absolutè affirmat esse peccatum veniale. n. 29.

Alia sententia absolutè docet nullum esse peccatum, etiamsi proles non sit impossibilis, & alio facili remedio incontinentia periculum possit vitari. n. 30. ad 38.

Tertia sententia affirmat nullum esse peccatum, quando alio remedio facili non potest vitari periculum incontinentia; esse veniale peccatum, quando alio medio incontinentia periculo potest occurri. n. 39. & 40.

Declaratur illud primum procedere tantum vbi deficit spes prolis. n. 41. Reiicitur declaratio ibidem.

Sententia Auctoris est, vbi nulla est spes prolis, esse licitam copulam, ob vitandam tam in altero, quàm in se incontinentiam tanquam ob finem principalem. num. 42. esse verò peccatum veniale, vbi est spes prolis, & principaliter intenditur vitatio incontinentia. n. 43.

Licitus est actus coniugalis exercitus in remedium incontinentia, etiamsi petens debitum non vexetur carnis molestiis, & sufficit timere probabiliter fore vexandum. n. 36.

Vitatio incontinentia, si sit tantum finis applicatiuus, seu impulsiuus ad actum coniugalem, vel minus principalis, nunquam vitiosum reddit vsum coniugij. n. 43.

In actu coniugali desiderare, vt proles non concipiatur sine appositione impedimenti, an, & quale peccatum sit, vel careat culpa. n. 44.

Contrahere matrimonium cum tali desiderio sitne mortale, vel veniale remissiue. n. 45.

Petere debitum, & exercere actum coniugalem ob finem extraneum sanitatis recuperanda, vel tuenda, vel alterius commodi temporalis, si sit finis solum applicatiuus, seu impulsiuus, vel secundarius, nullum est peccatum. numero 46. 47.

Si sit finis principalis sanitas, vel commodum temporale, non excluso fine prolis, vel fidei, esse peccatum veniale affirmat absolute vna sententia. n. 48.

Alia sententia dicit non esse veniale, exercere actum coniugalem principaliter ob sanitatem, vbi deest aliud remedium facile recuperandi, vel tuendi sanitatem: secus si aliud remedium occurrat. n. 49.

Declaratur hac sententia quoad primam partem, vt procedat, si proles sit impossibilis n. 50.

Exercere eundem actum gratia alterius commodi temporalis principaliter intenti est semper veniale iuxta eandem sententiam. n. 51.

Tertia sententia asserens absolute nullam esse culpam, nec venialem vti coniugio principaliter ob finem sanitatis, vel alterius commodi temporalis n. 52. & 53.

Responsio ad argumenta prima sententia n. 54.

Auctor approbat, & confirmat primam sententiam. n. 55.

Respondet fundamentis aliarum sententiarum. n. 56. & 57.

Delectatio à natura, seu Deo operi adiuncta est vt condimentum ad promptius operandum; & quare, seu ad quem finem delectatio sensibilis sit à natura indita cibis, & actui coniugali. num. 58.

Delectatio non est à natura per se, & principaliter intenta, sed

vt

vt condimentum operi adiunctum, & accessorium. n. 59.
Culpa mortali non caret actus coniugalis, vbi voluptas carnalis limites matrimonij excedit, & quomodo hoc contingat n. 60.
Si delectatio sensitiua sit tantum finis impulsiuus, seu applicatiuus ad actum coniugalem, vel tantum secundarius, nulla est culpa. n. 61.
Quare voluptatem actui coniugali annexam, dum exercetur, acceptare vacet omni culpa. ibidem.
An sit culpa mortalis exercere copulam coniugalem ob solam delectationem carnalem non exclusis positiue matrimonij finibus intrinsecis; affirmarunt aliqui numero 62. Contrarium certum numero 63. Explicatur illud 1o a6. numero 64.
An verò sit saltem culpa venialis. Negant plures per se loquendo; per accidens verò, & vt plurimum esse peccatum veniale propter vehemens desiderium nimia, & immoderata voluptatis n. 65. & 66.
At affirmat absolutè communis sententia qua pluribus probatur. n. 67 & 68. & Responditur obiectu. n. 69.
Reddere debitum coniugi petenti ob voluptatem carnalem, & in petitione peccanti est licitum & obligatorium. numero 70.
Alia Summaria vide post numerum. 70.

CAPVT VII.

De Vsu Matrimonij licito, & illicito.

1 E hac materia agunt Nauarrus *in man. cap. 16. à num. 23.* Summistæ *v. Debitum coniugale, matrimonium, circonstantia.* Graffius *decis. aurearum lib. 2. cap. 82.* Ioannes Valerus *de diff in vtr. forum v. debitum coniugale.* Toletus *lib. 7. cap. 20. & 21.* Azorius *p. 3. lib. 3. cap. 31.* Manuel *tom. 1 in 1. edit. cap. 242.* Henriquez *lib. 11. sum. cap. 16.* Sanchez *de matr. lib. 9. per totum.* Reginaldus *lib. 31. à num 333. ad 353.* Rebellus *de oblig. iust. p. 2. l. 3. q. 19.* Basilius Pontius *de matr. lib. 10.* Bonacina *de matr. q. 4. p. 6.* Raphaë Auersa *de matr. disp. 20.* Ægidius Coninch *de sacram. disp 34.* Filliuccius *to. 1. tract. 10. cap. 9. à num. 317.* Villalobos *p. 1. sum. tract. 13. diff. 40. & 41.* Paulus Layman *tract. 10. p. 3. cap 4* Fagundez *in decalog. lib. 6. c. 3.* Gaspar Hurtadus *de matr disp. 10.* Castrus Palaus *part. 5 tract. 28 disp. 3. p. 3 & 4.* Martinus Perez *de matr. disp. 49.* Stephanus Bauny *de sacram. tract. 12. vbi de recto vsu matrimonij q. 1. & trib. seqq.* Leandrus Discalceatus *de sacram. part. 2 tract. 9. disput. 25. & alij ab iisdem relati.*

Plura de recto, vel illicito actu coniugali discussa sunt suprà *cap. 1.* & quatuor sequentibus, quæ hic non repetam, sed lector præfata capita percurrat, in præsenti capite explicabuntur, quæ neque in præcedentibus capitibus sunt discussa, neque in aliquo ex sequentibus tractantur. Sit igitur

§. I.

An vsus, seu actus coniugalis in genere suo sit licitus, & bonus tanquam actus virtutis moralis, & consequenter etiam meritorius, si in gratia exerceatur, nec vitietur ex aliqua extrinseca circunstantia.

2 ENauitæ, Manichæi, Priscillianistæ, & nonnulli alij hæretici, quos refert, & latè confutat Bellarminus *lib. vnico de matrimonio à cap. 1. vsque ad 5.* censuerunt omnem vsum matrimonij esse malum, inhonestum, & à diabolo: Ex Catholicis etiam nonnulli tacito nomine à D. Bonauentura *in 4. dist. 31. a. 2. q. 1. relati*, quos secutus fuit Hugo in *cap. vir cum propria 33. q. 3.* docuerunt in copula carnali saltem esse peccatum veniale; idque ob authoritatem quorundam Patrum (quorum dicta Bellarminus *vbi suprà d lib. 9. disp. 1. n. 1.* Basilius *d. l. 10. cap. 1.* & Martinus Perez *d. disp. 49 sect. 1.* referunt) qui dixerunt in ea esse quandam immunditiam; Quapropter etiam *Apocal. 14.* de virginibus dicitur; *Hi sunt, qui cum mulieribus non sunt coinquinati.* Quibus additur ratio, scilicet, quod vtens actu coniugali postponit bonum rationis, cuius actu tunc sua sponte se priuat, aliis bonis inferioribus, quod est manifesta peruersio debiti ordinis, sicut cum honori, & vitę præferuntur bona fortunæ: adest ergo ibi manifesta culpa. Præterquam quod in eodem actu coniugali inuenitur effrænata delectatio appetitus sensitiui, quod testatur erubescentia ipsa, quam natura dictante homo patitur in actu venereo.

3 Sed certū est apud omnes Catholicos, ita vt oppositum asserere sit error in fide, & manifesta hæresis, actum coniugalem, seu vsum matrimonij esse ex se licitum, & honestum, si debite fiat, atque adeo posse exerceri absque vlla culpa. Ita Bellarminus Sanchez Basil. Perez *locis citatis.* Coninch *d. disp. 33. initio* Hurtadus *d. disp. 10. diff. 1.* Leandrus *d. disp. 27. q. 1.* & alij *n. 1.* allegati, & cæteri scribentes de hac materia. Et primò patet ex Genes. 1. vbi Deus benedicit nuptiis primorū parentum, illisque earum vsum præcipit, vel commendat illis verbis, *crescite, & multiplicamini.* & ex eo quod ad Hebręos. 7. matrimonium à D. Paulo dicitur *honorabile connubium, thorus immaculatus.* Secundò ex absurdo, quia alioqui matrimonium esset illicitum, vt pote, ex natura sua ordinatum ad vsum illicitum, quod est hæreticum. Tertiò probatur à priori; tum quia actus cōiugalis est vsus corporis, cuius quis habet dominium, & potestatem in ordine ad talem vsum; ac proindè est actus virtutis iustitiæ (vt *capite 1.* probatum est) cum reddatur coniugi debitum ex pacto matrimoniali, seu vi contractus matrimonij contractum. Tum quia actus coniugalis sua natura ordinatur ad procreandam prolem in cultum Dei & ad conseruandam speciem hominum, ad quod ratio ipsa inclinat; ergo ex se, & suo obiecto est licitus, & si habeatur purè ex amore iustitiæ, vt coniugi debitum reddatur, vel ob amorem prolis in honorem Dei educandæ, de facto erit actus moraliter bonus, vt pote actus virtutis.

4 Quia tamen post peccatum originale actus, seu vsus coniugalis habet in se quandam indecentiam, & immunditiam, seu turpitudinem naturalem, quatenus fit membris pudendis, & fœdo corporis motu, & ardore concupiscentiæ, qua ratio ipsa quodammodo absorbetur (de qua te latè, & eleganter Lessius *de iustitia lib. 4. c. 2. dub. 15. n. 106. versic. Tertiò. actus*) ideo à Patribus, & Scriptura vocatur immundus, & dicitur inquinare, vt in *d. loco Apocal.* licet non reperiatur in eo immundities, seu turpitudo moralis, seu culpa; nec de hac immunditie loquuntur Patr. & Scriptura, sed de illa immunditie naturali: Ac proinde præallegati Auctores ex Patribus, Scriptura, & illa turpitudine naturali male inferunt copulam coniugalem esse semper peccatum. Quamuis ob illum concupiscentiæ ardorem, effrænatámve illam, & intensam appetitus sensitiui delectationem sæpè aliquod veniale habeat coniunctum (& hoc tantum probat vltima ratio *n. 2.* adducta) ideoque olim accessuri Basilicas Martyrum solebant ab ea religiose abstinere; sicut etiam faciunt communicaturi: Ex eo etiam quod coniugalis copula ob ardorem concupiscentiæ priuat aliquo modo vsu rationis, non ideo tamen inferri potest inesse deordinationem; vt dicitur in ratione *eod. n. 2* adducta

non

non enim est peruersio debiti ordinis, si quis leue aliquod detrimentum patiatur in bono potiori ob bonum inferius maximi momenti, quale est bonum speciei, quod ex generatione consequitur; sicut ob indiuidui conseruationem iustè intermittuntur somni tempore actiones superioris rationis.

5 Contra præfatam doctrinam catholicam præter dicta Sanctorum Patrum, quibus inuunt in actu côiugali reperiri immunditiam, quos dictum est loqui de immunditia naturali; non de morali, obiicitur dictum Origenis (quod habetur can. *connubia* 32. *q.* 2.) aientis in coitu, & actu coniugali non adesse præsentiam Spiritus Sancti: obiicitur etiam dictum Siricij Papæ Epistola ad Himerium *c.* 5. appellantis matrimonium pollutionē, & illa verba D. Pauli *ad Rom.* 8. *Qui in carne sunt, Deo placere nō possunt*, applicātis ad eos, qui matrimonio copulantur, quasi hi Deo placere non possent. Sed ad dictum Origenis Bellarminus & alij Doctores præallegati respondent, in illo actu non adesse Spiritum sanctum speciali auxilio, quia ad opera naturalia licet bona (inter quæ constituitur opus coniugale) non exigitur peculiare auxilium Spiritus sancti. Ad Syricium, Sanchez, Pontius, & Martinus Perez respondent, illum ibi non loqui de nuptiis sacrilegè celebratis à Clericis, qui voto solemni ad continentiam arctabantur; reprehendit enim coniugia clericorum, qui iam in sacris constituti erant, quibus perpetuò in Ecclesia Latina prohibita fuere coniugia; vnde rectè dixit Clericos viuentes in carne, hoc est turpiter viuentes, Deo placere non posse in illicitis matrimoniis. Licet enim eo tempore non essent irrita, nihilominus eorum vsus, cum voto castitatis tenerentur, erat culpabilis ratione voti; sicut & qui coniugati assumpti fuerant ad sacros ordines, peccabant accedentes denuo ad vxorem post emissum votum, non quidem contra temperantiam sed contra religionem, quod sufficiebat, vt tactus ille diceretur immundus, & iniquus ob violationem voti. Alias responsiones ad vtrumque dictum affert Pontius; quæ apud ipsum videri poterunt.

6 Ex dictis constat etiam, certum esse actum coniugalem in gratia cum debitis circumstantiis, & fine exercitum esse meritorium gratiæ ex opere operantis, sicut & cætera, vt bona opera iustorum debitis circumstantiis, & fine affecta. Vt notarunt etiam præallegati Doctores, Fagundez *d. c.* 3 *n.* 2. Leandr. *d. disp.* 25. *q.* 2. & alij.

7 Vtrum verò in ipso actu, seu per ipsū actū coniugalē conferatur gratia sacramētalis, & ex opere operato. Et videtur affirmare Fagund. *d. n.* 2. dū pro ratione, quod sit meritorius, dicit, quod est vsus sacramēti, & omne sacramentū ritè debitè exercitū confert gratiā, & in hoc sensu intellexit illum Leandrus *d. q.* 2. Sed non credo Fagundez voluisse hoc asserere, sed loquutum esse de merito gratiæ ex opere operantis, & vocare actum coniugalem debite exercitum vsum sacramenti; Sumendo ly, sacramenti, pro gratia sacramentali, quæ dum matrimonium celebratur, datur contrahentibus ad rectum matrimonij vsum, & ad cætera munia matrimonialia exercenda. Nam certū est in actu coniugali, cum post celebratum matrimonij Sacramentum exercetur, in gratia, & debitè exercito conferri tantum gratia ex opere operantis, vt in aliis actibus bonis, non verò ex opere operato, cum nec sit Sacramentum, nec pars eius essentialis, seu necessaria, vt in tractatu de contractu matrimonij *c.* 10. *n.* 232. ostensum est Gratia ergo sacramentalis cōfertur ex opere operato solum, dum Sacramentum ipsum matrimonij per verba de præsenti celebratur, ita Sanchez *d. disp.* 1. *n.* 4. Basilius Pontius *d. cap.* 1. *n.* 5. Perez *d. sect.* 1. *n.* 4. *d. q.* 2.

8 Addit autem Sanchez, quod antiquitus, cum matrimonia clandestina valida erant, dum sponsalia de futuro transibant per copulam in matrimonium vt dictum est *in tr. de contr. matr. c.* 3. *n* 78. *& seqq.* in ea copula maritali affecta habita dabatur gratia ex opere operato, & quod ita docet etiam Bellarminus *d. lib. vnico de matr. c.* 5. Imò subdit etiam, hodie posse copulam aliquando perficere matrimonium, quod prius erat per verba de futuro initum, vt probaui in *eod. tractatu eod. cap.* 3 *num.* 154. *& cap.* 1. *n.* 58. & etiam quod prius per verba de præsenti coram Parocho, & testibus contractum est inualidè tamen ex ratione alicuius impedimenti dirimentis occulti, vel ex defectu interioris consensus, vt ostendi in eodem tractatu *cap.* 5. *n.* 32. *& d. cap.* 3. *n* 155. Tunc ergo, inquit Sanchez, sicut copula maritali affectu exercita perficit perficit matrimonij sacramentum tanquam forma, seu signum consensus de præsenti expressiuum, ita etiam confert gratiam ex opere operato.

Quam Sanchez doctrinam Pontius (quem sequitur Leandrus *d. q.* 2.) *d. n.* 5. innixus fundamento à me *d. cap.* 3. *citato n.* 78. ex eius, & nonnullorum aliorum sententia relato, reprobat dicens, quod iure antiquo non erat copula, quæ efficiebat sponsalia transire in matrimonium, sed consensus præcedens copulam sufficientibus signis ante copulam explicitus; quē præsumit Ecclesia fuisse ante copulam. Quapropter, inquit, in eo consensu explicito, & exterius significato ante copulam dabatur gratia ex opere operato, nō in ipsa copula. Ideo addit idem Basilius irrideri nonnullos Catholicos, & merito in hac parte, quod illis venerit in mentem in ipsa copula dari gratiam ex opere operato, & ipsam copulam esse signum sensibile quo matrimonij Sacramentum conficeretur. 9

Cum Basilio conuenit Perez *d. sect.* 1. *n* 9. *&* 11. in hoc, quod per se, & moraliter loquendo copula cōiugalis non confert gratiam ex opere operato, asserens esse omnium Doctorum sententiam. Idque ob fundamentum eiusdem Basilij scilicet, quod copula etiam præmissis sponsalibus de se, & per se non sit signum expressiuū mutui cōsensus antea aliquo signo externo expressi, & sic matrimonij antea facti; ita quod sit solum signum præsumptū quatenus ea post sponsalia habita iure cōmuni antiquo attento præsumitur prudenter, seu efformatur prudens iudiciū matrimonium fuisse ante ipsum contractum per consēsum de præsenti aliquo signo externo explicito; Cum ergo copula coniugalis semper per se loquendo supponat matrimonium iam contractum, & ita sacramētum perfectum, non potest conferre gratiam ex opere operato, quia nullo modo est pars sacramenti. 10

Dissentit autem à Basilio idem Perez, quatenus *n.* 10 *&* 12. dicit quod copula post tractationem matrimonij in sponsis de futuro possit esse signum externum sufficiens matrimonij de præsenti ex peculiari conuentione (quod verum est iuxta tradita à me in *d. tr. de contr. matr. c.* 3 *n.* 149. *&* 150.) contrahentium; si de facto ita assumeretur à sponsis, tunc iuxta ius antiquum per ipsam copulam fieret matrimonium validum, sicut fit per quodcunque aliud signum expressiuum consensus de præsenti ex conuentione contrahentium Hinc ergo concludit (in quo propriè dissentit à Basilio) quod antiquitus, & modò etiam, vbi Tridentinum non est receptum, cum matrimonia clandestina sint valida, si ex conuentione contrahentium copula assumitur pro signo expressiuo mutui consensus maritalis, est causatiua gratiæ ex opere operato, non quidem tunc (quia in eo accessu, inquit, manifestum committitur peccatum mortale, cum intentetur accessus adhuc ad non suā, & sic adest obex gratiæ) sed postea remota fictione, seu obice peccati. Quia illa copula licet præterita vnà cum consensu constituit matrimonium, & sacramentum 11

cramentum, & censetur moraliter perseuerare,& ita vt moraliter perseuerans recedente fictione causat ex opere operato gratiam, sicut contingit in cæteris sacramentis fictè susceptis, quæ recedente fictione, & moraliter perseuerantia efficiunt gratiam ex opere operato. Et idem ait posse contingere, vbi receptũ est Tridentinum, & sponsalia per verba de futuro fiant coram Parocho, & testibus, & expressa conuentione assumant contrahentes coram eodem Parocho copulam pro signo expressiuo consensus de præsenti. De quo egi in *d.tr. de contr.matr.cap.2 n.32. & cap.3 n.154.& 155.* Et iuxta hanc suam doctrinam dicit Perez *n.13.& 15.* esse intelligendum Sanchez, scilicet iuxta ius antiquum copulam post sponsalia exercitam, cum iam fuerit à sponsis assumpta pro signo expressiuo consensus de præsenti efficere gratiam ex opere operato recedente fictione, quia in eo euentu est pars sacramenti tanquam forma, seu gerens vicem formæ sacramentalis.

12 Verum Sanchez id nunquam somniauit; loquitur enim de copula habita affectu maritali post sponsalia secundum se, & iuris antiqui dispositione attenta, & nulla præcedenti speciali conuentione sponsorum, de qua nullum verbum apud ipsum (cum tamen in re tanti momenti debuisset se explicare)& de productione gratiæ in ipso actu copulæ eo affectu maritali habitæ. Qua autem ratione talis copula habeatur absque peccato, explicaui in *d.tr. de contractu matrimonij d.cap.3.n.78.* scilicet, quia quatenus est expressiua tacitι consensus de præsenti, per quem efficitur statim matrimonium vi contractus, & vt sacramentum, censetur præcedere seipsam, vt est carnalis coniunctio tam inchoatiuè quàm completiue, videantur ibi tradita.

13 Immerito ergo Basilius tacitè reprehendit Sanchez,& potius à Catholicis irrideri debent hæretici tanquam ignorantes naturam, & essentiam contractus matrimonij, qui consistit in mutuo consensu de præsenti exterius express, aliquo signo sensibili, vel ex natura sua, seu communi vsu, & acceptione, aut iuris dispositione, aut ex contrahentium conuentione expressa prout late explicaui in *d.tr.de contr. matr.cap.3.* & est communis doctrina.

Supposito igitur actum coniugalem, seu vsum matrimonij ex se licitum esse, & meritorium, si debitè scilicet cum debitis circumstantiis fiat; agendum est de circumstantiis, quibus benè, vel male exerceri potest; & quia finis circumstantia in actibus humanis primum, & principalem obtinet locum; de hac primùm differendum. Sit igitur

§. II.

Qua ratione ex parte finis actus coniugalis sit licitus, vel illicitus.

14 PRæmittendum tria esse bona matrimonij, prout late explicaui in *altero tractatu de contractu matrimonij cap.10.n.177. cum pluribus seqq.* Primum bonum prolis, nempe prolis generatio, & educatio. Secundum bonum fidei, scilicet fidelitas in redendo debito & negando corpus cuicumque alij. Tertium, Sacramentum, quo significatur, & ipsa ratio sacramenti, conferentis gratiam, & ipsum vinculum indissolubile, quod causat, quatenus præsertim ex ipsa eleuatione ad rationem sacramenti Ecclesiæ facta à Christo Domino significat indissolubilem vnionem, & coniunctionem Christi cum Ecclesia.

15 Cum etiam finis coniugum in copula maritali habenda possit esse aliquis ex finibus ad quos matrimonium ipsum sua natura, & per se ordinatur, suntque fines matrimonij intrinseci; vel alius finis extrinsecus, quem pariter matrimonium contrahentes sæpe intendunt, supponenda sunt tradita in *dict. tractatu de contractu matrimonij d.c.10.n. 234.* scilicet tres esse fines matrimonij intrinsecos, & per se ad quos sua natura ordinatur, quatenus est contractus (omitto hîc finem illius quatenus Sacramentum Ecclesiæ ibidem explicatum, qui est conferre coniugibus gratiam communem sanctificantem ad mutuum amorem, & munia matrimonialia facile, & rite abeunda, cum non faciat ad rem nostram) Primus prolis procreatio. Secundus mutua animorum, seu amicabilis coniunctio ad mutuum obsequium, auxillium solatium, & communicationem operum in liberis educandis, & aliis officiis ad rem familiarem rectè gerendam. Tertius remedium concupiscentiæ inordinatæ ad fornicationem vitandam. Et quidem primi duo habent rationẽ finis per se primarij, & principalis cum ante Adæ peccatum ad id primo,& principaliter fuerit à Deo institutum matrimonium. Tertia verò est finis secundarius, cum minus principaliter,& secundario, ac tantum post peccatum fuerit à Deo institutum in remedium concupiscentiæ causa fornicationis, quæ latius *d.cap.3. citato n. 243.* explicata sunt & ab omnibus admittuntur. Fines autem matrimonij extrinseci, ac per accidens sunt, quos contrahentes pro libito sibi statuunt & intendunt, qui possunt esse máli, vel honesti vt *d. num. 273.* notatum est; Et ita etiam in ipso vsu coniugij coniuges possunt intendere finem extraneum malum, vt si accedant tanquam ad non suum, vel non suam, vel indifferentem, vt lucrum, corporis sanitatem, vel aliud bonum, vt si fieret ad reformationem pacis cum consanguineis alterius coniugis prius ruptæ ob separationem thori, vel etiam cohabitationis. His notatis:

Explicatur quando iuxta omnes Doctores vsus coniugalis ex parte circumstantiæ finis est licitus, vel illicitus.

Certum est apud omnes actum, seu vsum coniugalem si fiat ob prolis generationem esse bonum, & licitum. Cum enim iste finis sit præcipuus, ob quem à Deo institutum est matrimonium, & consequenter honestũ; (alioqui Deus in ordine ad finem illicitum, & malum illud instituisset) est etiam finis proprius, & præcipuus, ac immediatus ipsius vsus coniugalis; ac proinde recta est ordinatio, & valde honestum dirigere vsum coniugalem ad hunc finem, ad quem est institutus, tanquam ad primarium finem ipsius. 16

Quia autem intentio prolis, & habendi successorem, licet in se non sit mala, est tamen imperfecta, vtpote tendens in solam creaturam, vt actus coniugalis cum illa intentione exercitus careat culpa etiam veniali; debere prolem in Deum referri scilicet, intendi in obsequium Dei, seu ob amplificandum cultum Dei tradunt plures à Sanchez *d. lib. 9. disp.8.numero 2 relati* idem Sanchez *ibidem*,& ex aliis supra *n. 1. relatis.* Reginaldus *d.lib.31. n.336.* Villalobos *d tr.13.diff.40.* Filliucius *d.cap.9.n.317.* & Leandrus *d. disp.25.quest.11.* Bonum enim sacramenti, quod est significatio Christi vnionis cũ Ecclesia, vt dictum est, id videtur exposcere vt vltra intentionem boni à natura in matrimonij vsu intenti, quod est speciei multiplicatio, ipsa referatur ad Deum, & non sistatur in sola creatura; & bono naturæ; non quod motus naturæ sit malus, sed quia imperfectus, nisi ad aliquod bonum Sacramenti referatur. Addunt tamen Sanchez *d.n.3.* & alij Doctores *citati*, & alij ab eodem Sanchez *relati*, non oportere, vt illa intentio seu relatio in obsequium Dei habeatur actualiter in ipso 17

Digitized by Google

ipso vsu coniugali; sed sufficere, si habeatur virtualiter, & habitu; ad quod (vt iidem Doctores notant) satis est, si à principio coniuges contraxerint in hunc finem, nec habeant deinde in ipso actu coniugali intentionem contrariam. Id quod explicauit Syluester *V. Debitum q. 12. versic. 2.* dicens, vt actus coniugalis meritorius sit, referendam esse prolem in Dei obsequiū; idque esse verum, licet de obsequio nil cogitetur, sed solum de successore; quia (inquit) ex quo coniux est in gratia, nec malum finem intendit, virtute refert in Deum. Et prædicta tradit etiam Basilius Pontius *d. lib. 10. cap. 8. n. 2. fine.* licet quærat occasionem contradicendi Sancio, qui nil diuersum ab eodem Pontio traditis dicit.

18 Similiter ad euitandum peccatum veniale non est necesse in ipso actu coniugali intédi expressè, & formaliter ipsam prolem, sed satis est virtute; quod contingit, dum coniux prolis immemor tamquam coniux coniugi copulatur absque contraria intentione, seu exclusione eiusdem prolis, vt post Palacium tradit idem Sanchez *n. 4.* & post eum Filliuccius: Et ratio est, quia cum actus ille natura sua tendat ad prolis generationem, censetur ipsa proles virtualiter intenta, si ex operantis intentione actus ad alium finem non referatur: nisi per accidens ob senectutem, vel sterilitatem proles sit impossibilis, ideo-ideóque intendi non possit vllo modo, cum nemo operans intendat ad id, quod fieri non posse putat.

19 Certum est secundò actum coniugalem ob finem bonæ fidei, seu gratia fidei seruandæ alteri coniugi, reddendo ei debitum habitum licitum esse. Quia sic fit ad finem, ad quem contractus matrimonij à Deo ordinatus, seu institutus est, & quia est actus iustitiæ. Ita omnes. Sanchez *d. disp. 8. n. 1.* Martinus Perez, Reginaldus, Filliuccius *locis suprà allegatis.* Castrus Palaus *d. disp. 2. p. 3 n. 2.* Hinc

20 Certum est tertiò, esse licitum actum coniugalem, si fiat ad conciliandum, & conseruandum mutuum amorem inter coniuges ipsos. Cum ista amicabilis coniunctio coniugum sit vnus ex præcipuis finibus, ad quos est per se ordinatum matrimonium, & etiam natura sua tendit actus ipse coniugalis; intelligitur autem non exclusis expressè bonis prolis, vel fidei iuxta tradita *n. 18.*

21 Certum est quartò iuxta omnes esse peccatū mortale, habere copulam maritalem ob finem lethaliter malum (putà, quia coniux animam fornicariam habet, & intendit accedere ad vxorem non tamquam ad vxorem, sed tamquam ad aliam à se amatam, vel quia vellet eam habere, etiamsi non esset sua vxor, sed aliena) quo pacto etiam in *altero tractatu de contractu matrim. cap. 1c n. 244.* dixi esse culpam lethalem contrahere matrimonium ob finem mortaliter malum. Et ita præter Doctores *ibidem relatos* Nauarrus *in man. cap. 16. n. 23.* Sanchez alios allegans *d disp. 8. n. 7.* & Filliuccius *d. cap. 9. n. 319.* Ratio adducta est *d. n. 244.* scilicet, quia talis est actus, qualis est finis *can. cum minister 23. quæst. 5.* Non erit autem hic multiplex culpa mortalis, sicut quando contrahitur matrimonium ob similem finem, vt *dict. num. 244.* explicatum est, sed vna tantum culpa lethalis desiderij obtinendi illius praui finis, atque adeo illa sola in confessione explicanda, vt contingit, quando alius actus licitus in finem prauum refertur. Vnde non ita damnabilis est abusus actus coniugalis ob finem peruersum, ac abusus ipsius matrimonij ob similem finem; eo quod ille sit res profana; matrimonium verò sacramentum, & res sacra, ac proindè talis abusus matrimonij continet triplex peccatum, scilicet, duplex sacrilegium, alterum indignæ susceptionis, alterum abusus sacramenti; ordinando illud ad tam turpem finem; & tertium desiderium illud rei prauæ, vt *dict. num. 244.* explicaui. Abusus verò actus coniugalis ob finem prauum mortalem est mortale peccatum solum intentione talis desiderij rei mortaliter prauæ. Præter verò culpam mortalem continet etiam culpam venialem, quæ consistit in defectu, seu priuatione debiti finis, quæ non transcendit culpam venialem, vt tradit etiam Sanchez *dicta disputatione 8. num. 9.*

Certum est quintò, & ab omnibus admissum, actum coniugalem exercitum principaliter ob finem venialem esse culpabilem venialiter, ob eandem rationem, quod talis sit actus, qualis finis; ita Sanchez *dicta disputatione 8. dicto numero 9.* Filliuccius *loco citato*, & alij. Erit tamen duplex culpa venialis, altera desiderij obtinendi illius finis venialis; altera defectus, seu priuationis debiti finis, quæ priuatio, vt dixi, non excedit limites culpæ venialis; quæ etiam omnino cessaret, quando actus coniugalis fieret minus principaliter ob finem venialem, & principaliter ob aliquod bonum matrimonij. 22

Et hinc notandum actum coniugalem ex circumstantia finis nunquam reddi mortaliter culpabilem, nisi finis ipse sit mortalis; nam quando est alius finis, siue indifferens, siue ex obiecto bonus, siue malus tantum venialiter, non est tanta deordinatio, vt censenda sit culpa mortalis, vt tradunt Petrus Soto *lect. 16. de matrimon §. quia igitur.* Sanchez *dict. disput 8. nu. 8.* & Villalobos *tract. 13. diff. 40. num. 3.* Et ratio est, quia cum actus ipse coniugalis non sit de se malus, finis non potest illi communicare maiorem malitiam, quam in se habeat. 23

Aduertendum etiam actum coniugalem debito fine, atque adeo licitè cœptum, si in illius continuatione referatur ad finem non legitimum, fieri culpabilem ob defectum circumstantiæ debiti finis. Ita Paludanus, D. Antoninus, Syluester, Margarita confessorum à Sanchez *d disp 8. num. 6. relati.* & idem Sanchez *ibidem*, id limitantes, si variatio finis contingat tempore decisionis seminis; quia tunc illa vehementi voluptate ratio absorbetur, & ita debita deliberatio deficeret. 24

Et in prædictis omnes Doctores conueniunt: De sequentibus controuertitur.

Exercere actum coniugalem ob bonum sacramenti, scilicet, ad repræsentandam vnionem Verbi Diuini cum humanitate, an vacet culpa, sitque licitum.

Et primò difficultas est, an si actus coniugalis habeatur solum ob bonum sacramenti, scilicet ad repræsentandam, seu significandam vnionem Diuini Verbi cum humanitate, sit peccatum veniale. Affirmat Sanctus Thomas, Ricchardus, Supplem. Gabriel *locis* à Sanchez *dict. disput. 8. numero 14 relatis.* Petrus Ledesma *de matrimon quæst. 49 ar. 5. dub. 1.* Henriquez *lib. 11. cap. 15 num. 5. lit. P. in comment.* Sanchez *dict. num. 14.* Reginaldus *lib 31. num. 136.* & Filliuccius *tract. 10. cap. 9. num. 318.* Ratio iuxta hos Doctores est, quia bonum sacramenti est finis extrinsecus matrimonij, & non respicit vsum matrimonij, quemadmodum respiciunt bonum fidei, & prolis; sed tantum vinculum, & essentiam matrimonij. Ergò erit contra rectum ordinem matrimonio vti ob bonum sacramenti, & non ob bonum prolis, aut fidei; quæ tamen deordinatio, inquiunt, non excedit culpam venialem, cum sit leuis peruersio debiti finis. Confirmatur consequens, tum quia rectus sacramenti ordo exigit, vt vsus sacramenti referatur ex intentione suscipientis, & ministrantis 25

ad finem intrinsecum, nam ad extrinsecum sufficit instituentis ordinatio: At finis intrinsecus matrimonij est bonum prolis, & fidei, vt *suprà n.15.* ostensum est; extrinsecus autem est significatio sacramentalis; ergo erit peruersio ordinis, & consequenter culpa venialis vsum dirigere ad solum finem extrinsecum. Sicut debitum ordinem peruerteret, & peccaret venialiter, qui baptizaret ad solam Christi sepulturam repræsentandam. Tum quia sacramenta non sunt solum signa sacra, sed etiam signa practica; & principalis eorum institutio est ad efficiendum; & ita eis ad solam significationem vtens non seruat debitum finem.

26 At negant Gabriel 4.*dist.3.q.vnica art.2.prop.3.* Basilius Pontius *d.lib.1. cap.9 num.4.* Leandrus *d.disput.25.* Probant, quia licitum est, vti matrimonio ad eum finem, ad quem ordinatum est, vt constat ex dictis suprà *n.16.18.*& 19. sed matrimonium est ordinatum ad significandam vnionem verbi cum humanitate, ergo licitum est illo vti ad illum finem. Quinimò iste finis matrimonij, vt sacramentum est, videtur magis illius vsum honestare, quam finis illi conueniens, qui est prolis generatio, & educatio: Neque apparet ratio, cur potius debeat intendi finis intrinsecus, quàm extrinsecus, cum vterque sit honestus, dummodò intrinsecus non excludatur neque expressè, neque tacitè, quia finis extrinsecus non opponitur fini intrinseco.

27 Cæterùm hi Doctores vtriusque sententiæ re ipsa non sunt discordes, sed idem sentiunt; Nam etiam Doctores primæ sententiæ expressè dicunt vsum coniugij relatum in bonum sacramenti, & ad illam significationem vnionis Verbi Diuini cum carne nullomodo esse culpabilem, non exclusis aliis finibus boni prolis, aut fidei, qui fines censentur virtualiter semper intenti, eo ipso quod intentione vtentis matrimonio expressè non excluduntur iuxta tradita *suprà n.17.*

Actus coniugalis si fiat primariò, & principaliter ad finem vitandi in altero coniuge, vel in se ipso periculum incontinentiæ, an sit peccatum veniale?

Secunda difficultas est, an vti coniugio principaliter propter finem secundarium matrimonij, scilicet, in remedium concupiscentiæ, seu ad euitandam incontinentiam sit illicitum, & peccatum.

28 Conueniunt Doctores citandi, & alij esse licitum, & honestum petere debitum ad euitandum in altero coniuge incontinentiæ periculum; eo quod hic vsus coniugalis sit potius debiti redditio, quam petitio (vt *suprà c.1.n.258.* ostensum est) atque ita in eo inuenitur bonum fidei. Confirmatur, quia præcepto charitatis tenemur vitare periculum peccandi cuiusque proximi, quando illud facile, & sine magno detrimento vitare possumus, ergo si alter coniux præsentit periculum incontinentiæ, aut pollutionis in altero, tenetur illud vitare non solùm ei reddendo, sed etiam petendo debitum; & ita nullum erit peccatum exercere actum coniugalem ad illum finem, sed actus honestus, & virtutis, charitatis, & iustitiæ. Difficultas ergo procedit de petitione debiti, & vsu coniugali principaliter ob finem vitandi in seipso incontinentiæ periculum, & est triplex sententia.

29 Prima absolutè asserit esse peccatum veniale. Huius sententiæ assertores refert latè Sanchez *lib.9. disp.9.n.1.* nempe Rosellam, Angelum, V. *Debitum*, Tabienam V. *matrimonium.* Magistrum sententiarum, D. Bonauenturam, Scotum, Guilielmum, Rubionem, Abulensem, Dezam, Vualdensem, Echium, P. Sotum, Podrezam, Ludou. Lopez, Petrum Ledesmam, Raynerum, Ioannem de Friburgo, Astensem, & ex Canonistis Glossam *in can. quicquid v. adulter quæstione 1.* Gratianum, Hostiensem, Butrium, Alexandrum de Neuo, Henricum, & Dominicum. Qui moti sunt primo illo *Pauli 1.ad Cor.7.* vbi post præmissa illa verba, vt vnusquisque vxorem habeat ad euitandam incontinentiam subdit. *Hoc autem dico secundum indulgentiam, non secundum imperium*: Indulgentia autem non conceditur vbi culpa non est. Et ita locum illum intelligunt D. Augustinus *de bono coniugij cap.10. tom.6.& alibi*, D. Gregorius, vt habetur can. *Verùm fine d.13.* D. Anselmus, & Sanctus Thomas *in eum locum*; & quia Doctores huius sententiæ maximè nituntur authoritate Diui Augustini *d.cap.10.* noto hic verba illius, quæ sunt, *Coniugalis, concubitus generandi causa non habet culpam, concupiscentiæ verò satiandæ; sed tamen cum coniuge propter thori fidem venialem habet culpam.* Secundò, quia finis ille euitandi in se incontinentiam non spectat ad bonum fidei, quod respicit solum redditionem. Tertiò, quia vel fit actus ex impulsu concupiscentiæ, & ita est culpa venialis, vel sine tali impulsu, & ita est inordinatio, vtendo medio quo non eget. Quia cum aliis mediis ad id ordinatis possit mederi stimulis concupiscentiæ, videtur exercere actum coniugij, ob solam delectationem, & ita peccat venialiter, iuxta tradita infrà.

Secunda sententia sustinet absolutè nullum esse peccatum, etiamsi nullus alius finis expressè intendatur, si non excludantur. Huius sententiæ Doctores innumeros refert Sanchez *d.disp.9.num.3.* Durandum, Almainum, Maiorem, Nicolaum de Orbellis, Caietanum, Niderum, Coleiam, Philiarcum, Anglem, Sà, Pet. Ledesmam, Palacios, & ex Iurisperitis Tiraquellum *ad l.5 conn. num.111.* Stephanum Caietam *in repet. c ad limina 2.qu.1.§ 4.num.176.*& Vgolinum *de matrim. 10. fine.* Et ex Doctoribus *suprà num 1. relatis*, ita sentiunt Nauarrus *d.cap.16. num.32. initio.* Rebellus *d.quæst.19.num.3* Coninch *d.disputat.34 num.8.& seqq.* Layman *d cap.4.* Basilius Pontius *d.lib.10.cap.8.num.9.* Hurtadus *d.disp.10 n 4 & 5.* Castrus Palaus *d.disput.3. p.3.* Fagundez *d.cap.3.n.3.* Martinus Perez *d.disp 49.sect.2.n.2. & 3.* Stephanus Bauny *d.q.3.assertione 4.* Leandrus discalceatus *d.disp.25.q.15.* Auersa *d.q.21.sect 4 versic.absolutè.* & Bonacina *d.p.6.n.7.* Azotius *d.cap.31.q.2. diff.1.* & idem sentit Diana *part.3.tract.4.resol.219.* Qui recentiores omnes, & etiam antiquiores volunt nullum esse peccatum vti matrimonio ad euitandam in se incontinentiam, etiamsi aliis remediis occurri possit incontinentiæ periculo. Et Maior, ac Palacios intelligunt de remediis quibuscunque etiam facillimis, & ita videntur intelligere etiã præfati recentiores, cũ absolutè dicant esse licitum actum coniugalẽ ob illũ finem euitandi in se incontinentiam, tametsi coniux aliis remediis carnis stimulos possit coërcere. Solum Rebell. *d.n.3.fin* videtur excipere quando aliis facillimis remediis cõiux incõtinẽtiã in se ipso vitare potest. 30

Probatur hæc sententia primò, quia exercere actũ coniugalẽ ad illum finẽ, ad quẽ matrimonium institutũ à Deo est, nullã continet deordinationẽ, alioqui institutio Dei esset inordinata; sed matrimoniũ à Deo est institutũ & ordinatũ in remediũ concupiscẽtiæ inordinatæ ad finẽ fornicationis, & incõtinẽtiæ vitãdæ; ergo nulla est inordinatio vti matrimonio in illũ finẽ, & cõsequẽter nulla culpa. Minor cõstat ex traditis in priori tractatu de contractu *matr.c.10.n.242.*& est cõmunis DD. & probatur ex illo Apost. *1.ad Cor.7.* scilic. *Reuertimini in idipsum, ne tentet vos Satanas propter incontinentiam vestram; Hoc autem dico secundum indulgentiam, non secundum imperium.* In quibus verbis D. Paulus permittit actum coniugalem in illum finem vitandæ fornicationis; & consequẽter etiam colligitur diuina lege 31

Digitized by Google

lege non esse prohibitum; alioqui D. Paulus non permisisset vti matrimonio ad vitandum peccatum fornicationis, si fuisset culpa venialis; cum minus malum maioris vitandi causa fieri non debeat quando vtrumque vitari potest. Ex quo manifestè infertur, nullum esse peccatum exercere actum coniugalem causa vitandæ fornicationis etiam in se ipso; cũ nullum sit peccatum, nisi quod est alicui legi prohibenti contrariũ; permittere autem non est prohibere; cum ergo actus coniugalis in illum finem habitus lege diuina sit licitus, nequit esse vitiosus. Quare dũ D. Paulus ait: *Hoc secundũ indulgentiã dico non secundũ imperium,* non id ex eo, seu ad significandũ quod actus coniugalis ad propriam incontinentiam vitandam sit culpa venialis, sed significat esse minus bonum, seu minoris perfectionis, quàm abstinentia à copula, vt Lytanus, Caietanus, alij interpretes, & præfati DD. omnes, & alij, qui in sequenti sententia citantur, explicant: sicut quando subdens, *& si nupserit virgo, non peccabit; ego autem vobis parco,* non significat esse peccatũ nubere, sed minus bonũ, seu minoris perfectionis, quàm cœlibatus. D. autem Augustinũ loco citato, & alibi, S. Thomam, & alios Patres huius sententię DD. aiunt intelligendos, quos causa vitandæ incõtinentiæ in altero, vel in se absq; prolis expressa intentione, sit veniale, exercere actum coniugalem; si immoderatius exerceatur, seu petatur, addit Rebellus, vel etiam quando aliis facillimis remediis incontinentiam in se ipso quis vitare potest.

32 Secundò, quia si propter alterius coniugis incontinentiam vitandã licitus est actus cõiugalis, ad hanc tunc vrgente charitate, vt suprà *n.* 28. dictũ est, & omnes admittunt: ergo etiam propter propriam, cum ex charitate quisque sibi magis debeat, & magis sibi sit proximus, quã alteri, & maximè, quia vitare in se periculum fornicationis respicit bonum fidei, ad quod spectat non solum reddere debitum, sed etiam abstinere ab alieno concubitu, vt *suprà n.* 14. & *in altero tractatu de contr. matr. cap.* 10. *n.* 11. notatum est.

33 Tertiò, quia vt actus cõiugalis quamuis aliqualiter rationẽ absorbeat, sit licitus, sufficit, vt referatur in aliquẽ ex finibus, ad quos est à Deo institutus, licet sit secundarius, dummodo non excludatur primarius, seu prolis generatio nec expresse, nec tacitè. Cum nulla lex sit quæ obliget, vt in cuiusuis rei vsu quis semper eius finem primarium intendat.

Quod si iuxta DD. sequentis sententiæ contra hãc, & primam probationem dicatur matrimonium, & illius vsum ordinari, & consequenter licitè exerceri a coniugibus ad vitandam incontinentiam etiam propriam, quando aliis remediis coniux præsentiens carnis stimulos nequit illos sedare, secus quando potest alio modo ab incontinentia abstinere; cum tunc peruersio ordinis debiti medium de se primò, & principaliter ordinatum ad prolis generationem, in illum alium finem referre, sit culpa venialis.

34 Primò ad hanc distinctionem Respondent DD. huiusmet sententiæ nil referre, quod possit aliis mediis perfectioribus, & spiritualibus mederi concupiscẽtiæ; quia hoc mediũ vsus cõiugalis, licet minus bonũ, tamen bonũ, & honestũ est ex suo genere (vt *suprà n.* 3. probatũ est) & ad eum etiam finem à Deo ordinatũ est, qui finis vitandæ incontinẽtiæ est bonus, neq; opponitur fini intrinseco, seu aliis finibus matrimonij, illosuè tacite, vel expresse excludit; erit ergo actus cõiugalis relatus in illũ finem bonus, & licitus, nullumq; continebit ordinis debiti peruersionẽ, non obstãte quod alio modo perfectiori, & etiã facillimo cõiux posset carnis stimulos coërcere, & incontinentiã vitare; quia nullus tenetur ad vitandũ peccatum per mediũ facilius, vel perfectius, sed satis est, vt illud euitet per mediũ ex se licitũ, & honestum. Et si obiiciatur fore imprudentem, qui sumeret potionẽ amaram, aut venas scindi permitteret causa salutis recuperandæ, cum possit faciliori medio eam adipisci. Respondet Pontius hoc exemplũ nullius esse momẽti, quia scissio venæ, & potio amara non habent aliũ finem, quã restitutionem sanitatis, quæ cum restitui possit facili medio, prodigalitas quædam esset sanguinis, & laboris corporalis pro salute; matrimonium verò habet etiam alios fines bonos præter remediũ concupiscẽtiæ, quos non excludit tacite, neque expresse qui in remedium concupiscentiæ vtitur coniugio, cũ eo tempore possit etiã expresse vti ex aliis finibus intrinsecis.

35 Præterea contra eandem distinctionẽ vrgent huius sententiæ Doctores, quod scrupulis sit obnoxia; siquidem nemo poterit affirmare, se aliis mediis non posse stimulos carnis sedare, & ad multa experimento cõprobanda astringerentur coniuges ob seruandã continentiã. Quare anxij præsertim redderentur cõiuges spe prolis habendæ carentes, si examinare deberent, nũ aliis modis, v.g. ieiuniis, aliisue carnis afflictionibus incontinentiæ suæ mederi possint; & vix vnquam in hunc finem vitandæ propriæ incontinentiæ liceret matrimonij vsus, quia fere semper potest illud periculum aliter euitari. Quia etiam viget Coninch cõiuges carentes spe prolis tenerentur sub peccato separari thoro, tum quia hoc casu esset præcipuum medium vitandi periculum incontinentię, quã ipsi etiam inter se seruare tenerentur; tum quia, cum tunc sub peccato veniali tenerentur non petere, tenerentur etiam vitare præsentissimum periculum petendi, quale est cubare in eodem thoro, & idem dicendum foret quando vxor esset iam prægnans; tunc enim cum non possit intendi proles, accessus ad eam esset illicitus, licet relatus in finem vitandæ incontinentiæ; & ita foret necessaria separatio tori ad periculum actus coniugalis euitandum. Hæc prædicti Doctores.

36 Et iuxta hanc sententiam foret licitũ vsum coniugalẽ exercitum in remedium concupiscentiæ, seu relatum in finẽ vitandi incontinentiam etiam eo casu, quo petens debitum carnis molestiis non vexaretur; quia talis finis est honestus, & ad eũ est matrimoniũ ordinatũ, & satis est timere probabiliter vexandum fore; Et id in terminis tradit ex Sãcto Leandrus *d. q.* 15. & post Gabrielis Supplementum *4. dist.* 31. *q. vnic. art.* 1. *fine* docet etiam Sanchez *d. disp.* 9. *num.* 4. *fine.* cum alia media non suppetunt ad vitandam incontinentiam ob coniugis fragilitatem.

37 Confirmari potest etiam hæc sententia: quia coniuges pauperes carẽtes diuitiis ad bene alendos liberos ob euitandã incontinentiã licitè possunt vti cõiugio optantes, vt filij nõ nascãtur, dũmodo nihil efficiant generationẽ prolis impediens, vt tradit Sanch. *l.* 9. *disp.* 8. *n.* 10. & traditũ est in *d. tr. de contract. matr. c.* 10. *n.* 165. *&* 166. ergo multo magis erit licitũ vti coniugio in illum finem absque actuali, vel virtuali desiderio non habendi prolem, licet expresse non intendatur.

38 Et ex traditis ad hanc sententiã confirmandã facile satisfit argumentis primæ sentẽtiæ. Ad primũ enim ex dicto D. Pauli, & authoritate Diui Aug. & Patrũ iã responsum est *suprà n.* 31. Ad secundum patet ex dictis *n.* 32. actum coniugalem relatũ in finem vitandæ fornicationis nõ carere bono fidei, ad quod etiã spectat abstinere ab alieno, vel aliena; & quia satis est, vt vsus matrimonij referatur ad finem, ad quem est institutum matrimonium, licet secundariò, & vt non careat bonis matrimonij, sufficit, vt non excludatur tacite, aut expresse. Ad tertium, impulsus, seu motus cõcupiscẽtiæ præbet tantũ causã, vt à volũtate eligatur, & imperetur actus coniugalis ad illum sedandum, non verò ab eo idem actus coniugalis imperatur;

Digitized by Google

quare esto in ipso motu concupiscentiæ rationis iudicium præueniente adsit aliqua culpa ob concursum volũtatis non plenè deliberatæ, tamen actus voluntatis, quo ipse coniugalis imperatur ad illum corrigendum, & sedandum nullomodo est culpabilis neque venialiter, cum non possit esse culpabilis neque ex fine, qui est vitatio peccati, concupiscentiæ; seu incontinentiæ, neque ex medio, quod ex se licitum est, scilicet, copulari coniugi. Ad quartum estò aliter coërceri possit motus concupiscentiæ, negatur inde sequi actum coniugalem in illum finem fornicationis fieri ob solam delectationem, quia coniux non adstringitur vti aliis mediis, vt probatum est: iuxta vero Doctores sequentis sententiæ Respondetur illud fore verum existentibus, & sufficientibus aliis mediis ad resistendum concupiscentiæ; secus vbi illis tẽtatis coniux ob tuam fragilitatem resistere nequit.

Tertia sententia docet exercere actum coniugalem principaliter, seu expressè ob finem vitandi fornicationem in seipso, vel aliud peccatum carnis, nullam esse culpam in petente, quando adhibitis aliis mediis non potest sedare tentationem carnis, & vitare incontinentiam, quando verò potest conuenienter alio medio, esse peccatum veniale. Ita non pauci à Sanch. *d. disp. 9. n. 4. relati*. Paludanus, Supplementum Gabrielis, Capreolus, D. Antoninus, Veracrux, Syluester V. *debitum*. Tabiena *v. Matrimonium*. Henriquez *lib. 11. cap. 15. num. 4. lit. Q.* Victoria, vterque Ledesma, Margarita Confessorum, Manuel *1. to. sum. cap. 143. num. 15. in 2. edit.* & ex Iurisperitis Gregorius Lopez, & Matienzo, idem docent Sanctius *ibid.* Reginaldus *lib. 31. n. 18.* Filliuccius *tract. 10 cap. 9. num. 320.* Primam partem huius sententiæ præfati Doctores aiunt probari argumentis ad secundam sententiam stabiliendam adductis, & præsertim, quia matrimonium à Deo post Adæ peccatum ad illum finem ordinatum, & institutum est; ac proinde illius vsus in eundem met finem, vtpote non contra Dei voluntatem non potest continere offensam eiusdem Dei, nisi vitietur aliqua circumstantia, quam necessitas non excuset; tunc enim erit peccatum. Hinc posteriorem partem eiusdem sententiæ iidem Doctores probant, quia vbi aliis mediis incontinentia euitari potest, absque necessitate vsus matrimonij indebitè ordinatur ad vitationem fornicationis vti ad finem primarium, & vltimum, cum tamen sit finis secundarius, & mediatus nempe ordinatus in bonum fidei, vt in finem vltimum. Cum ergo in hoc casu absque necessitate actus coniugalis, qui est medium per se, & primariò, & principaliter ordinatum ad prolis generationem, & fidem seruãdam, referatur, vt in finem principalem, & vltimum in vitationem incontinentiæ, indebitè refertur, & committitur peruersio ordinis venialiter culpabilis, non tamen mortalis; quia talis peruersio finium non est adeo aliena à ratione, vt censeri debeat constituere peccatum mortale.

40 Declarat autem Sanch. *d. n. 4.* cum D. Antonino, & Tabiena (& idem profectò sentiũt Filliuccius, & Reginaldus locis citatis) primam partem huius sententię esse intelligendam, quando non est spes prolis concipiendæ; nam vbi proles potest concipi, aiunt semper esse culpam venialem in actu coniugali intẽdere primariò, & principaliter vitare incõtinentiam propter peruersionem ordinis, dũ finis secũdarius præponitur possibili, cũ tunc nulla sit necessitas intendendi principaliter vitationem fornicationis, sicut nulla est spes prolis, & carnis tentatio aliis mediis non superabilis vrget. Et ita sentiunt etiam DD. quos in *d. tracta. n de contractu matrimonij c. 10. nu. 260.* allego; tenentes esse peccatum veniale contrahere matrimonium principaliter ob finem secundarium, nempe vitandi incontinentiã, quando est possibilis proles ex matrim. vsu.

Ad argumentũ secundæ sententiæ, quatenus huic tertiæ aduersantur. Ad primũ resp. Sanch. maiorẽ esse veram, si referatur ad finem primarium, & vbi is non est possibilis, ad secundarium, qui medio faciliori obtineri nequit, Apostolum verò in illa exhortatione, *Reuertimini*, &c. intelligendum, quãdo alio modo incontinẽtiæ non potest occurri propter nimiã coniugũ fragilitatẽ aliter vix valẽtium abstinere à coitu, quod ait denotari per illa verba: *propter incontinentiam vestrã*, à Lyrano explicata scilicet, propter pronitatem ad fornicandum. *Dicto* etiam *c. 10. n. 263. ad 1.* respondi Apostolum intelligendum, dũmodo non sit spes prolis concipiendæ. Ad secundum dicitur esse diuersam rationem, quia coniux potest sibi aliis mediis consulere, & si velit carnis tentationi resistere; non potest autem alteri coniugi mederi, nec ipsius consensũ in fornicationẽ impedire. Et licet finis vitandi incontinentiam tendat ad bonũ fidei, scilicet, vt alteri fides seruetur, tamen non est finis primarius, & vltimus, vt est bonum fidei, quod consistit in reddendo debitũ. Ad tertium respondetur obligare legem Dei, qui instituit matrimonium, & illius vsum concessit in illum finẽ, vbi non potest primarius obtineri, nec finis secundarius faciliori modo. Ad tradita *n. 24.* respondetur finẽ vitandi incontinentiam actui coniugali constitutum vt vltimũ non habere rationẽ boni, & honesti quoad honestandum ipsum actum coniugalem, quando primarius finis nempe generatio prolis est possibilis; & vbi hæc non est possibilis, alio medio periculo incõtinentiæ facilè potest occurri. Ad tradita *n. 35.* respondetur, quod dicitur de aliis mediis adhibendis, intelligendũ moraliter, & non scrupulosè. Negatur etiam cætera, quæ ibi dicuntur sequi, cum semper adsit obligatio reddendi debitum ob bonum fidei, & possit petitio esse licita; Nec vnus coniugum possit scire, quæ sit pronitas ad coitum, & fragilitas alterius. Ad confirmationem *n. 37.* adductam respondendum iuxta tradita *d. tr. de contractu matr. citato c. 10. n. 165.* & tradenda *infrà.* Prædicta iuxta aliorum sententiam. 41

Ego, vbi proles est impossibilis, approbo secundã sententiam tanquã probabiliorẽ, & licitũ esse absolutè matrimonij vsum, sicut & ipsũ matrimonij contractum in eum finẽ vitandi incontinentiã. Rationẽ adduxi *d. c. 10. n. 248.* scilicet, quia vbi finis primarius matrimonij est impossibilis, licitũ est intẽdere secundarium: Propter quã rationẽ DD. cõmuniter tenent, deficiente spe prolis nullũ esse peccatũ contrahere matrimoniũ propter finẽ illũ secundariũ, vt *d. n. 248.* notaui; & si matrimoniũ est licitũ in eũ finẽ relatũ, quare non etiã vsus in eundem finẽ, estò aliis medijs incõtinentiæ occurri posset. Et id satis confirmãt tradita *suprà n. 35.* steriles enim, & senes cõiugati vix possẽt scire, quando eis foret licitus actus coniugalis in illum finẽ secundariũ relatus. Sterilitas ergo, seu impotentia ad prolem in cõiugibus iustificat, seu honestat copulam, cum solo fine euitandi incontinentiam, sicut & contractum matrimonij ob eundem finem remedij incontinentiæ, vt *dicto cap. 10. n. 265.* dixi 42

Si verò proles sit possibilis, existimo probabilius esse peccatum veniale in actu coniugali intẽdere primariò, & principaliter finem secundarium, sicut & *d. c. 10. n. 263.* tenui tanquam probabilius esse peccatum veniale (vbi est possibilis proles) contrahere matrimonium illud ordinando principaliter ad eundem finem secundarium, scilicet in remedium incontinentiæ, idque propter inordinationem, & peruersitatem, quæ est, dum quod est secundarium, & minus principale in matrimonio, & illius vsu, scilicet euitatio fornicationis præponitur primario, & principali, nempe generationi prolis. Et argumentis, quæ in contrarium adducunt, sufficienter satisfactum est, *suprà n. 41. & d. cap. 10. n. 259. & 253.* 43

Quod

Digitized by Google

Quod si finis euitandi incontinentiam esset tantum applicatiuus, seu impulsiuus ad copulam coniugalem, vel vnius principalis; tunc iuxta omnes nullum esset peccatum in eodem actu, vt etiam constat ex traditis à me *d. cap.* 10. *num.* 249. & notauit etiam Basilius Pontius *d. cap.* & *n.* 7. *fine.*

An peccatum sit in actu coniugali desiderare non concipi prolem.

44 Cæterùm occasione confirmationis *suprà n.* 37. adductæ explicandum est, an, & quale peccatum sit in actu ipso coniugali excludere finem prolis, seu optare non concipi prolem, nil tamen efficiendo prolis generationem impediens. Præpositus *in rubr de spons. n* 12. *ad finem relatus* à Sanchez *lib.* 9 *disp.* 8 *num.* 10. dixit esse peccatum mortale. Sed dicendum tale desiderium sine appositione impedimenti prolis ex genere suo non esse peccatum mortale, sed imò nec ex se malum, sed posse esse bonum, & licitum, vel malum, & illicitum iuxta bonitatem, & malitiam motiui, seu causæ finalis talis desiderij, atque adeo si habeatur ex causa defectus diuitiarum sufficientium ad alendos filios esse licitum. Hæc enim est iusta, & grauis causa cohonestans tale desiderium non multiplicandi prolem. Rosella, Angelus. *v. Debitum* Paludanus, D. Antoninus, Philiarcus à Sanchez *d. n.* 10. *relati* Nauarrus *in man. cap.* 16. *nu.* 33. idem Sanchez *ibidem.* Filliuccius *tract.* 10. *cap.* 9. *n* 319 Coninch *lib.* 10. *c.* 8. *n.* 4. Stephanus Bauny *de sacram. tract.* 12 *vbi de oblig at coniugum q.* 3 *assert.* 3. & Leandrus *d. d. sp* 25. *q.* 12. Ex eo enim quod per tale desiderium intentionaliter excludatur finis matrimonij, & ipsius actus coniugalis, non est peccatum mortale, quia finis præcepti non cadit sub præcepto, & ex altera parte desiderium illud cohonestatur ex illa iusta, & graui causa defectus diuitiarum ad honeste alendos filios

45 An verò vbi est possibilis proles, sit licitum contrahere matrimonium ipsum cum tali desiderio, & intentione excludente finem proprium, & primarium matrimonij ob illum finem, seu ob illam rationem defectus diuitiarum in paupere magnos carnis stimulos patiente, cui moraliter aliud remedium commodum non occurrit ad vitandam incontinentiam, explicaui *d. tractatu de contractu matr. citato cap.* 10. *num.* 266. vbi resoluo affirmatiuè, licet contrarium sentire videatur Sanchez *dict. d sput.* 8. *citato num.* 10.

Petere debitum, & exercere actum coniugalem primariò, & principaliter ob finem extraneum, v. g. ob sanitatem restaurandam, vel conseruandam, vel aliud temporale commodum, sitne licitum, vel veniale peccatum.

Tertia difficultas, an actus, seu vsus coniugalis, si exerceatur ob fines extrinsecos, puta, causa lucri, v. g. mercedis, vel hæreditatis ab altero coniuge promissæ, vel causa sanitatis corporis recuperandæ, vel conseruandæ, sit licitus, an verò culpabilis venialiter.

46 Certū est iuxta omnes Doctores, si hi fines extranei non ex se mali, sed vel honesti; vel indifferentes sint, tantum fines, seu causæ applicantes, seu impulsiuæ ad habendum actum coniugalem, qui saltem virtute referatur in finem proprium, & intrinsecum, ad quem actus ex sui natura ordinatur, nempe in prolis generationem, eos non vitiare actū coniugalem, nullumque esse peccatum illum exercere ob tales fines. Vt enim tradidi in *tractatu de contractu matr. cap.* 10. *n.* 249. nullum est peccatum, sed licitum est contrahere matrimonium ob huiusmodi fines extraneos tanquā motiuos, & impulsiuos ad cōtrahendum; ac proinde etiā multò magis erit licitus actus cōiugalis, cuius causa applicans, & motiua, seu impulsiua sint tales fines extranei. Rationē autem ibidem adduxi, scilicet, quia omnes aliæ humanæ actiones, vt plurimūm pendēt ab huiusmodi finibus vilissimis tantū applicantibus, & mouentibus ad agendū; & propter hoc nō æstimātur illicitę, & culpabiles, quia stante illo fine, seu motiuo applicante, stat finis debitus actionis, quando nō excluditur. Quapropter talis finis dicitur potius conditio sine qua nō, quā finis. Ita iuxta omnes excusatur à culpa Sacerdos se applicans ad celebrandū propter aduētū amici, vel eleemosynā, vel assistēs horis canonicis allectus distributionibus. Videātur tradita *d n* 249.

Similiter nullum est peccatum, si in actu coniugali, sicut & in contrahendo ipso matrimonio (vt *d. cap. n.* 251.) fines extranei, lucrum, sanitas intendatur vt finis secūdarius, & minus principalis ipsius actus, & non solum vt causa applicans ad copulam, quia nulla oritur inordinatio matrimonij, & eius vsus, & debiti finis Et etiam reliquæ actiones humanæ compatiuntur huiusmodi fines, vt notaui *d. n.* 251. & ita etiam *lib.* 9. *disp.* 8. *n.* 11. præter alios relatos *d. cap.* 10. *n.* 244. & *pluribus seqq.* 47

Difficultas ergo procedit, quando lucrum, aliud bonum vtile, vel sanitas corporis à coniugibus vtētibus coniugio intenditur primc paliter, seu vt finis principalis actus, an sit peccatum veniale, licet non excludatur finis ipsius vsus coniugalis intrinsecus, & proprius, neque tacite neque expresse.

Prima sententia loquens de quocunque fine extrinseco, siue sit lucrum, siue corporis sanitas, absolute docet esse peccatum veniale vti coniugio propter talem finem primariò, & principaliter. Ita Sotus 48 4. *dist.* 31. *q. vnic art.* 4. *versic. sunt qui contra* (vbi loquitur de fine lucri) & versic. Grauius autem (vbi loquitur de fine sanitatis) & loquentes de eodem fine sanitatis; ita sentiunt Angelus, Syluester; Tabiena, *v. debitum.* S. Thomas Paludanus, D. Antoninus, Raynerus, Io. de Friburbo, Abulensis, Veracrux, Nider, P. Soto, Petrus Ledesma, Margarita Confessorum, & nonnulli alij à Sanchez *lib.* 9. *disp* 10. *n* 1. *relati*, & ex recentioribus Franciscus Syluius *relatus* à Diana *loco infrà citato.* Fundamentum est primò, quia iuxta S. Augustinum *loco suprà n.* 29. *allegato*, D. Gregorium, & alios Sactos Patres, vsus coniugij non permittitur, nisi causa debitū reddendi, vel prolis generandę; secundò, quia est peruersio ordinis debiti, præponere finē extrinsecū (etiam si sit bonū indiuidui, vt est sanitas) ad quem actus coniugij de sui natura non ordinatur, finī intrinseco, & proprio (qualis est proles, seu conseruatio speciei, & bonum fidei, & etiam vitatio incontinentiæ) ad quem actus coniugalis, & matrimonium ipsum de sui natura, & De institutione ordinatur. Ergo est peccatum veniale; sicut esset peccatum veniale suscipere baptismum ob sanitatem, vel aliquod commodū temporale, cum baptismus nō sit ad id, sed ad remissionē peccatorū ante illū admissorū institutus.

Secunda sententia loquens de fine sanitatis recuperandæ, vel conseruandę respondet cū distinctione, scilicet, nullam esse culpam, si ad sanitatē instaurandam, vel tuendam nullum aliud mediū facile occurrit, esse verò venialem culpam, si aliud mediū conueniens occurrat. Ita Henriquez *lib.* 11. *c.* 15. *n.* 5. *in texto initio, & litera X. in commentario.* Victoria, & B. Ledesma à Sanch *d. disp.* 10. *n.* 3 *relati.* & ex DD. *suprà n.* 1 *relatis*, idē Sanch. *d n.* 3. Manuel *d. to.* 1. *summ. c.* 242. *n.* 20. Azorius 3. *p. lib* 3. *cap.* 11. *q.* 2. *diff* 2. Reginaldus *d. l.* 31. *n.* 137. & Filliuccius *d. tr.* 10. *c.* 9 *n* 321. Primam partem probāt, quia peruersio ordinis cōpensatur illo bono fine sanitatis nō recuperabilis, aut cōseruabilis alio remedio facili, 49

D Ioan. Angelus B sim, de effectib. contr. Matr.

talisque necessitas cohonestat actum, & finis sanitatis intentus non excludit alios fines matrimonij proprios, & intrinsecos non intentos actu, & expresse. Imò nulla in tali casu videtur peruersio ordinis cum in eo fine sanitatis includantur saltem remotè bona prolis, & fidei, ea scilicet ratione, quia vtens bona valetudine sit aptior proli generandæ, & debito reddendo. Confirmat Reginaldus, quia talis vsus matrimonij cum sit licitus ob bonum prolis, à fortiori erit licitus ob necessitatem restaurandæ, vel conseruandæ propriæ salutis, cui plus quam bono prolis tamquam alieno quilibet tenetur consulere. Secundam verò partem huius sententiæ confirmat quia peruersio debiti ordinis absque necessitate excusante, mala est saltem venialiter, idque probant argumenta primæ sententiæ.

50 Declarat tamen Sanchez *d.n.3.* priorem partem huiusmet secundæ sententiæ intelligendam, vt nulla sit culpa principaliter intendere sanitatem quando nulla est spes prolis; secus verò tali spe extante, nam tunc ait esset culpa venialis peruersionis debiti finis, quia finis principalis possibilis postponeretur nulla vigente necessitate, nam seruato fine prolis primario, posset secundario, & concomitanter coniugij vsus referri ad sanitatem iuxta tradita *suprà n. 42. & 43.* Alij verò Doctores Henriquez, Manuel, & Filliucius nullam huius declarationis mentionem faciunt, sed absolute loquuntur; & Reginaldus expresse tenet, etiamsi sit spes prolis cessare rationem peruersionis interdictæ, & ita etiam cessare peccatum, & rationes in secunda ratione, & confirmatione eiusdem primæ partis procedunt extante spe prolis. Et primam ex illis adducit etiam idem Sanchez.

51 Idem etiam Sanchez *d n.4. fine & disp.8.n.12.* asserit absolute accedere ad vxorem principaliter gratia vtilis, seu lucri esse culpam venialem; & in hoc eum sequitur Leandrus Discalceatus *de Sacram. tom.2.tr.9. disp.15.q.11.* Quia est peruersio ordinis præponendo fini intrinsecò, & primario ipsius actus coniugalis finem extraneum habendo illum pro primario. Ad rationem autem Palacij 4. *dist* 31. *disp.* 2. sententis nullam esse culpam, scilicet quod quærere sibi vtile nemine læso, caret culpa, Respondet Sanchez non vrgere, quia vtile debet quæri mediis ad id institutis, quale non est matrimonium.

52 Tertia sententia asserit absolutè, & indistinctè (siue sit, siue non sit, spes prolis, & etiam si occurrat aliud medium facile instaurandæ, vel tuendæ sanitatis) omni culpa vacare, & licitum esse actum coniugalem ob salutem corporalem recuperandã, vel conseruandam principaliter intentam, non exclusis aliis finibus matrimonij intrinsecis, ita Palacios *loco num. præcedenti allegato*, Almainus, Maior, Celaia, Martinus de Magistris, & Emanuel Sà à Sanchez *d. disp.34. n 2. ad id relati.* Et ex Recentioribus *hoc cap. n.1. relatis* ita sentiunt Rebellus *d.q.* 19. *n.*4. Coninck *d. disp.* 34. *n.*10. Paulus Laymann *d.cap.*4.*n.*3. Fagundez *d.cap.* 4. *n.*4. Basilius Pontius *d.lib.*10.*cap.*8. *n.*9. Auersa *d. q.* 21. *sect.*4. *versic. Tertio alius finis.* Hurtadus *d disp.* 10. *n.* 6. Stephanus Baunes *d. q.*3 *assert.*5. Perez *d.disp.* 49. *sect.* 2.*n.*4 & Leandrus Discalceatus *d.disp* 25.*q.*16. Ita etiam Diana *p.*3.*tract.* 4. *ref.*118. & nonnulli alij Recentiores apud Leandrum; & probabilem sententiam dicit Azotius loco citato. Et ita oportet, sentiant, qui putant contrahere matrimonium principaliter gratia sanitatis, vel alterius finis, qui non sit malus, nullum esse peccatum, sed esse licitum, quos allegaui in *altero tract. de contr. matr cap.* 10. *n.* 255. apud quos, & apud Sanchez *ibi allegatum* alij. Probatur hæc sententia, quia nulla est, neque ostendi potest inordinatio in eo, quod quis relicto fine rei proprio vtatur re non mala (qualis est actus coniugalis) ad alium finem, seu effectum honestum, ad quem naturalem habet proportionem. Actus enim humanus (ait Rebellus) in genere moris non ita finem præcipuũ respicit, vt non possit vestiri alio fine honesto, præsertim cum præcipuus finis formaliter non excluditur. Cum igitur finis obtinendæ, vel tuendæ sanitatis non sit malus, sed licitus, cum laudabile sit propriam quærere salutem; & medium etiam, nempe, actus coniugalis, sit licitum, & etiam conueniens, seu proportionatũ ad illum effectum, vt medici docent, non est vndè malitia etiam venialis deriuetur. Nam quod alio medio possit coniux vti pro restauratione, vel conseruatione sanitatis, non conuincit, culpam venialem, cum satis sit vti medio ex se licito, & aliàs conuenienti; Neque est inordinatio aliqua, quod referatur actus coniugij ad alium finem præter intrinsecos, dummodo tacitè, nec expressè excludantur. Confirmatur hæc sententia, quia cum matrimonium præcipuè institutum sit ad propagationem speciei, videtur etiam secundariò institutum esse ad conseruationem indiuidui, siquidem species saluis indiuiduis propagari non potest. Confirmatur præterea ratione *n.*49. adducta, scilicet, quod hic finis sanitatis remotè tendit in bonum prolis, & ita nulla apparet ordinis debiti peruersio, & consequenter nulla culpa etiam venialis.

Ex prædictis etiam Doctoribus Rebell. Coninch,
Hurtadus, Perez, Pontius, & Auersa expressè tenent 53
non solum ob corporalem sanitatem, sed etiam ob quemcunque alium finem extrinsecum, qui non sit malus, seu ob quamcunque aliam causam honestam; vt propter aliquod aliud temporale commodum, putà, lucrum, & hæreditatem, & quid simile principaliter intentum exerceri posse absque vlla culpa, & licitè actum coniugalem: Ad id enim se extendit ratio primo loco adducta; & potest confirmari aliis rationibus, quibus iidem Doctores probant, non esse peccatum, sed licitum contrahere matrimonium ob res extraneas matrimonio non malas, nempè pulchritudinem, voluptatem, diuitias tanquam propter finem principalem, quas rationes adduxi *in d. tract. de contr. matrim. cap.*10. *n.*255. *& tribus seqq.* Declarat autem Rebellus id procedere, quando causa illa extrinseca honesta, seu temporale commodum esset non leuis momenti; quia cum res (inquit) habeat quandam turpitudinem, siue indecentiam naturalem (vt *suprà n.*4. ostensum est) non per quamcunque causam cohonestabitur.

Ex quibus tam pro secunda, quam pro tertia senten- 54
tia adductis. Ad primum argumentum primæ sententiæ respondetur primò D. Augustinum, & alios Patres prohibere immoderatum vsum ob alios fines extraneos; vt *suprà n.*51. notatum est. Secundò loquutos solum fuisse de finibus, qui per se, & semper actum coniugalem cohonestant, non de finibus extrinsecis qui tamen etiam possunt eundem actum cohonestare iuxta tradita pro vtraque sententia. Tertiò finé sanitatis, &c. reduci ad bonum prolis, & fidei iuxta superius tradita. Ad secundum iuxta vtramque sententiam respondetur nullam esse inordinationem culpabilem, cum actus coniugalis cohonestetur non solũ ex intentione finis intrinseci, sed etiã extrinseci, honesti, & liciti Et argumentum non potest etiam procedere, quando nulla est spes prolis; quo casu tantum procedit sententia Sanchez. Ad illud de baptismo Azotius, & Sanchez respondent aliam esse rationem, quia institutus est, vt recipiatur ob bonum animæ, non ob bonum corporis, aut aliud temporale commodum. Et ex his etiam, & traditis duobus numeris præcedentibus videtur satis constare solutio argumentorum, quæ *n.*49.50. *&* 51. adducta sunt pro secunda sententia, & peculiari sententia Sanchez. Prædicta iuxta aliorum sententias.

Ego

Ego sicut in *altero tract. de contr matr. d. c. 10. n.* 239. sustinui absolutè esse peccatum veniale peruersionis debiti ordinis contrahere matrimonium ob finem extraneum, licet non malum, scilicet sanitatem, diuitias, &c. tanquam ob finem principalē ipsius contractus: ita adhærendo ibidem traditis existimo probabiliorem primam sententiam, & esse peccatum veniale exercere actum coniugalem ob restaurandam, vel conseruandam sanitatem, aut aliud temporale commodum tamquam ob finem ipsius actus principalem siue sit, siue non sit spes prolis, & siue occurrat, siue deficiat aliud medium facile obtinendi sanitatem, vel illud aliud temporale commodum. Et quando est spes prolis generandæ, videtur satis constare, esse aliquam inordinationem, & peruersionem debiti ordinis à natura, seu à Deo instituti in matrimonio contrahendo, & illius vsu; dum vsus ipse assumitur ad finem alienum, ad quem non est institutus, & ordinatus, posthabito fine possibili, ad quem est de sui natura, & ex matrimonij institutione ordinatus. Sed & quando non est spes prolis, vt in coniugibus senibus, vel sterilibus, idem probatur, quia etiam in hoc est aliqualis inordinatio, & peruersitas, vti coniugio ad finem alienum, & extraneum, ad quem matrimonium non est ordinatum, cum possit semper actus coniugalis dirigi ad finem secundarium proprium, & intrinsecum, qui est remedium concupiscentiæ, & vitare periculum incontinentiæ, in quocunque enim etiam sene, & prouectę ætatis semper potest esse aliquale periculum incontinentiæ, quia quilibet, dum viuit, nisi habeat speciale priuilegium, obnoxius est stimulis carnis, ac proinde in vsu coniugij semper potest intendi principaliter remedium concupiscentiæ. Præterea potest semper principaliter intendi conseruatio mutui amoris, seu amicabilis coniunctionis, ad quem finem est etiam per se primò ordinatum matrimonium. Confirmatur, quia bona matrimonij, & fines excellentes, ad quos vsus coniugalis de sui natura, & à Deo ordinatur, sunt, quæ cohonestant illius turpitudinem naturalem (vt *suprà num.* 4. *& d. tract. de contr. matr. cap.* 10. *num.* 180. notaui, & tradunt Doctores communiter) ergo posthabitis dictis bonis, & finibus (licet non expresse, nec tacite exclusis) in actu coniugali intendere alios fines extraneos est aliqua inordinatio culpabilis.

56 Neque iuuat illud, quod fines præfati extranei non sunt mali secundum se, & posse esse honestos, & consequenter inculpabiles; nam id verum est, si debitè, & recto ordine intendantur, si verò adsit peruersitas ordinis à natura, & à Deo intenti, & præscripti, contrahunt malitiam moralem. Quemadmodum etiam non iuuat illud, quod actus coniugalis sit medium licitum ad illos fines de se non malos; nam id quoq; te intelligitur solum seruato debito ordine. Non enim matrimonij contractus, illiusue vsus est medium licitum ad illos fines, nisi seruato recto ordine finium. Ordo enim finium à natura, aut à Deo in rebus constitutus non est tantum de consilio, sed de præcepto (vt *d. cap.* 10. *n.* 259. *versic. ad secundam rationem* dixi) & est obseruandus, præ ertim in rebus grauibus, & ad fines excellentes, & magni momenti; vt sunt Sacramenta, & matrimonium ipsum, vt est contractus, & illius vsus

57 Quod etiam species non possit propagari nisi saluis indiuiduis, & quod finis sanitatis remote tendat in bonum prolis, & fidei, quia coniuges sani aptiores sunt ad actum coniugalem, & debiti redditionem, non excusat à culpa peruersionem ordinis debiti finium matrimonij, & illius vsus. Finis enim proprius & immediatus à natura, & à Deo præstitutus in his rebus grauibus est primariò, & principaliter intendus, & præferendus fini secundario, & remoto qui etiam non est vllo modo finis per se actus coniugalis, sed potius tantum per accidens, & ex ordinatione, & intentione solum operantis, licet possit habere naturalem proportionem, & vim ad efficiendam sanitatem, vel illam conseruandam. Actus enim coniugalis de se, & sui naturâ respicit speciem, non ipsum indiuiduum illum exercens.

Ad maiorem confirmationem, & intelligentiam prædictorum videantur tradita *dict. cap.* 10. *numero* 254 *&* 259.

An vsus coniugij ob solam delectationem carnalem capiendam; vel ob eandem delectationem principaliter intentam exercitus sit peccatum, & quale.

Quarta difficultas est, an petere debitum, & ex- 58
ercere actum coniugalem, vel ob solam, & præcisam delectationem sensitiuam capiendam, scilicet, cogitando tunc solum de sola voluptate sensitiua capienda, non exclusis finibus prolis, & fidei (in hac enim difficultate supponitur semper esse in coniugibus illam virtualem intentionem prolis, & fidei, de qua *suprà num.* 18.) vel ob delectationem ipsam principaliter, seu tamquam ob finem principalem, & primarium ipsius actus intentum, & solum minus principaliter, & secundario propter prolis generationem, aut aliud bonum matrimonij, ad quod per se, & principaliter ordinatur matrimonij contractus, & illius vsus, sit licitum, vel peccatum, & quale.

Ex traditis à me *to.* 3. *moral. variorum tit.* 12. *num.* 10. *&* 11. & ex Doctoribus, qui infrà allegantur, præsentim Sanchez *lib.* 9 *de matr. disp.* 11. *num* 6. & Martino Perez *eod. tract. disput.* 18 *sect.* 7. *numero* 9. Notandum delectationem à natura, seu à Deo esse operi ad iunctam quasi quoddam condimentum, vt auidiùs, & promptius operibus virtutis, vel ad indiuiduorum, ac speciei conseruationem necessariis homines vacarent; sic delectatio gustus ex cibis à natura, seu authore naturæ comestioni adiuncta est, & ordinata tamquam ad finem, vt indiuiduū nutriatur, & conseruetur; Et similiter delectatio actui venereo adiuncta est, & tamquam ad finem ordinata ad bonum conseruationis, & perpetuitatis speciei; quo enim homines facilius vacarent generationis, quæ ad multiplicationem generis est necessaria, & ne ob actum turpem eadem generatio euitaretur, hanc voluptatem operi venereo Deus indidit. Quæ omnia prius tradidere Aristoteles 3. *Eth. cap* 11. agens de moderandis delectationibus circa gustum, & tactum. D. Augustinus *de bono coniugali cap.* 16. *& lib. de morib. eccl. cap.* 21. D. Clemens Alexandrinus *1. pedag. cap* 1. & alij Patres, & Doctores, quos allego *dict. tit.* 12. *numero* 21.

Ex hoc autem, quod delectatio iuxta Aristotelem, & Sanctos Patres citatos, & alios communiter non est à natura, seu authore naturæ per se, & principaliter intenta, sed est solum veluti condimentum actui seu operi adiunctum, & accessorium, sequitur manifestè eam non deberi directè, & principaliter, & propter se appeti, sed solum tanquam accessorium fini principali, seu operi, ob quem à natura, seu Deo prouisa est; alioqui erit, & committetur inordinatio, & consequenter peccatum; Cum sit abusus rei quærere, & exercere actum propter delectationem illi adiunctam absque ordine ad finem, propter quem adiuncta est. His notatis: 59

Certum est iuxta omnes Doctores, si taliter sit coniux affectus erga delectationem, vt eam, dum accedit ad alterum coniugem, sit paratus quærere in quo-

Digitized by Google

uis thoro, & ad accedendum, etiam si non esset suus, vel sua, si actu ita proponat, esse peccatum mortale, Quia ista delectatio excedit limites coniugij, & ita accedens ad suam coniugem habet animum fornicandi, qui licet sit conditionalis, non excusatur à culpa mortali, cum sit verè contra sextum decalogi præceptum. Dixi, *si actu ita proponat*; nam si nil cogitat de accessu fornicario sola habitualis inclinatio non est peccatum, neque illud ponit, quia no habitibus sed actibus meremur, aut demeremur. Et ita etiam post alios à se citatos Sanchez *d. disp.* 11. *n* 3 Reginaldus *lib.* 31. *n* 3:8.

61 Certum quoque est, si delectatio sensibilis in actu coniugali sit solum finis impulsiuus, seu applicatiuus, ad actum vel solum finis secundarius, & minus principalis actus, principaliter autem intendatur proles aut aliud bonum matrimonij intrinsecum, nulla erit culpa, nec venialis vt constat ex dictis *suprà n.* 46. & 47. & *in tractatu de contract. matrimonij cap.* 10. *n.* 249. & 251. Nulla enim hinc oritur inordinatio debiti finis, nec peccatum veniale est intendere delectationem actui coniugali adiunctam subordinate, seu in ordine ad finem principalem actus; cum enim vt *suprà num.* 58. dictum est, natura auctui coniugali adiunxerit delectationem propter honesti finis *eodem n.* 58. explicati necessitatem, nulla est culpa illam appetere ob illum finem, ad quem est à natura ordinata. Quare quod Altisiodorensis *lib.* 4. *sum. tract.* 9. *q* 2. & nonnulli alij ex antiquioribus tacitis nominibus *relati* à D. Bonauentura 4. *dist.* 33. *q.* 3. dixerunt, nempe, peccare venialiter coniuges, qui copulantur ob finem prolis, non propter delectationem, si accepterent delectationem illi actui connexam, omninò reiiciendum est; cum verè nulla sit culpa frui illa delectatione actui à natura annexa (vt dictum est) ob finis honesti necessitatem. Et iuxta Aristotelem 10. *Eth.* delectatio, cum ex se sit indifferens; scilicet nec bona, nec mala, bonitatem, vel malitiam sortitur; cum ergo actus coniugalis ob finem prolis exercitus sit bonus, & licitus, etiam delectatio actum consequens erit bona, & licita: Id quod tradunt Doctores communiter, quos refert Sanchez *lib.* 9. *disp.* 11. *num.* 6. idem *ibidem.* Villalobos *tract.* 13 *diff.* 40. *num.* 2. & *alij*, qui infrà citantur. Neque est simile de eo, qui concionatur recto fine, & tamen peccat venialiter, si admittit gloriam vanam; Nam vana gloria est in se mala; & omninò respuendi; non verò delectatio est ex se praua, vtpote à natura ordinata ad finem honestum, & etiam consequens necessariò ex actu illo honesto, & bono.

62 Licet etiam aliqui antiquiores asseruerint esse peccatum mortale exercere actum coniugalem præcisè, vel principaliter propter delectationem ipsam veneream. Vt Franciscus Maioronus *in* 4. *dist.* 26. Hugo *in can. origo* 32. *q.* 4. & nonnulli alij à Sanchez *d. disp.* 11. *num* 1. *relati.* Qui ad id asserendum moti sunt, primò illo Tobiæ 6. vbi Angelus Tobiæ iuniori recusanti nuptias cum Sara, eo quod, qui illam duxerant in ipsa prima nocte mortui essent, hæc dicit. *Hi namque, qui coniugium ita suscipiunt vt Deum à se, & sua mente excludant; & sua libidini ita vacent sicut equus, & mulus, quibus non est intellectus, habet potestatem dæmonium super eos.* Quibus verbis indicatur peccatum mortale esse accedere ad vxorem, vel contrahere matrimonium delectationis gratia. Secundò ex dict. can. *origo*, vbi ex D. Hieronymo habetur. *Adulter est in suam vxorem amator ardentior.* & ex can. *liberorum* 32. *q.* 4. vbi ex eodem D Hieronymo habetur. *liberorum in matrimonio opera concessa sunt, voluptates autem, quæ de meretricum capiuntur amplexibus, in vxore damnatæ sunt.* Cum igitur talis copula sit damnata, & vt adulterina, erit mortalis. Tertiò, quia coniuges sic referendo actum coniugalem præcisè in solam delectationem volunt frui creatura constituentes in ea vltimum finem, cum non referant in Deum, sed in solam delectationem, quæ etiam super alias hoc habet proprium, quod ita mentem absorbet, vt non relinquat hominem liberum, quo illam in Deum referat.

Nihilominus his non obstantibus, certum etiam videtur non esse peccatum mortale, cum expresè, vel tacitè aliunde fines matrimonij non excluduntur, sed manet virtualis illa intentio prolis, & fidei. Ita Doctores communiter, quos refert Sanchez *d. disp.* 11. *num.* 4. idem Sanchez *ibidem*, Basilius Pontius *de matr. lib.* 1. *cap.* 21. *n.* 11. Et alij, qui infrà allegantur, asserentes esse vel nullam culpam, vel solum venialem. Ratio est, quia quando delectatio in actu coniugali intenta non transgreditur limites matrimonij, sed quæritur tantum virtute vinculi matrimonij, nec maior, seu amplior procuratur, quam natura adiunxerit eidem actui coniugali, vt esset incitamentum ad vacandum eidem actui pro multiplicatione speciei, & solum interuenit inordinatio, seu peruersio finis, dum intenditur vt finis, quod est medium, vel primariò, & principaliter, quod tantum secundariò, & consequenter se habet ad copulam coniugalem. Illa finis peruersio, non apparet tantoperè aliena à ratione, vt censeri debeat, aut possit diuinam amicitiam dissoluere, seu grauiter Deum offendere; vt patet etiam in esu ciborum, & in vsu ornamentorum, & similibus. Et certè in continuo salutis æternæ periculo versarentur homines, si ob solam finis peruersionem circa delectationes, quæ ex vsu, auditu, olfactu, gustu, tactu, & vestibus, seu ornamentis corporis absque alia inordinatione culpa lethalis committeretur. Neque obstant *num. praeced.* adducta in contrarium. Nam 63

Ad illud Tobiæ respondetur, ibi sermonem esse de his qui delectationem veneream pro vltimo fine habent iuxta tradita *n.* 60. qui scilicet tanto impetu feruntur in delectationem, vt ex affectu suo eodem modo delectarentur cum quauis; item sermo est de illis, qui in sola delectatione sistentes finem generationis, & prolis excludunt, ob quam rationem etiam D. Augustinus *lib.* 2. *de moribus Manichaeorum cap.* 18. reprehendit matrimonia eorundem Manichæorum, scilicet, quia liberorum procreationem excludebant, solam delectationem sectantes. Et de his coniugibus finem prolis excludentibus in actu coniugali, & solam voluptatem quærentibus loquitur etiam D. Chrysostomus *hom.* 21. *in Genes* ibi: *Non enim ob desiderium procreandorum*, &c. & idem indicat comparatio illa cum equis, & mulis; Nam equus, vt ait Aristoteles *lib.* 6. *de historia animalium*, est salacissimum animal, tam mas, quam fæmina, & impudicitiæ symbolum. Mulus etiam cum sit animal intemperans, tamen est sterile, vt prodigium habeatur mulæ partus, vt scribit Plinius *lib.* 8 *capite* 44. Eodem modo respondendum ad can. *Origo*, & can. *liberorum*; scilicet ibi damnari actum coniugalem in quo coniux habet pro vltimo fine voluptatem, vel paratus ad accedendum quamuis non esset sua, ac proinde more adulteri in concubinam, vel excludens finem generationis, & prolis. Vnico verbo intelliguntur præfati textus, vbi voluptas matrimonij terminos excedit. Ad tertium respondetur illam delectationem, cum non excedat limites matrimonij, quia non indifferenter quæritur, sed in actu coniugali ratione vinculi matrimonij, in habitu referri in Deum, nec in ea constitui vltimum finem; non enim ita absorbet rationem, quin habitu referatur in Deum; eo enim ipso, quod copulantur, virtute copulæ ordinatur ad finem matrimonij principalem, scilicet prolem, vel fidem, & ita habitu refertur in Deum. 64

Difficultas

65 Difficultas ergo solum est, an exercere actum coniugalem ob delectationem præcisè nil cogitando de finibus matrimonij proprijs; vel principaliter ob delectationem, & secundariò, ac minus principaliter propter finem prolis, vel fidei seruandæ, aut alium finem matrimonij proprium, & intrinsecum sit saltem culpa venialis. Et multorum sententia est, per se loquendo nullam esse culpam neque venialem. Ita Almainus *in 4. dist. 31. q. vnica.* ibidem Maior *q. vnic. concl.* 7. Celaya *q. vnica.* Palacio, & Veracrux à Sanchez *d. disp.* 11. *n.* 4 *relati.* Ioannes Sancius *in selectis disp.* 23 *n* 25. *& disp.* 2 *n.* 14. *& disp.* 5 *n* 1. Diana *p.* 3. *tract.* 4. *n* 215. *& tract* 5. *resol.* 6. Ægidius Trullench *in decalog. lib.* 3. *cap.* 2. *dub* 1. *n.* 7. Et ex Doctoribus *hoc cap num.* 1. *relatis.* Basilius Pontius *de matrim. lib.* 1. *cap.* 21. *n.* 7. *& seq.* Hurtadus *d. disp.* 10. *n* 6. *&* 7. Auersa *d. q* 21 *sect.* 3. *vers. Admitti tamen potest.* Castrus Palaus *d. tract* 28. *disp.* 1. *p.* 10 *& disp* 3. *p.* 3. *n.* 3. *fine.* Martinus Perez *de matrim. disp.* 18. *sect.* 7. *n* 9 *& disp.* 49. *sect.* 2. *n.* 5. & Leandrus *d. tract.* 9. *disputat.* 25. *quæst.* 17. Probatur hæc sententia, quia delectatio sequens ex operatione bona, & licita, est bona, & licita, & appetibilis (vt *suprà n* 61. dictam est ex sententia Aristotelis) sed vsus coniugij, etiamsi in eo coniuges cogitent de sola voluptate, dum non excluditur, sed adest virtualis intentio prolis, & fidei, est bonus, honestus, & licitus, vt pote ex se actus iustitiæ, & per se ad finem honestum ordinatus, ergo etiam delectatio inde sequens est bona, & licita; ita nullum peccatum est illam moderatam appetere, & intendere solum de ipsa cogitando. Confirmatur primò, quia coniuges non tenentur actu semper cogitare de prole, ac de fide. Secundò sequeretur senes, steriles, & prægnantes in actu coniugali semper peccare. Tertiò, quia hoc est bonum saltem secundarium naturale, vel annexum matrimonio, ergo per se, non excludendo tamen alios fines actui contrarios experti potest. Quartò in cibi sumptione licitum est appetere delectationem comestioni à natura adiunctam, vt cibus auidius appetatur ob indiuidui conseruationem; ergo etiam in actu coniugali licitum est appetere per se delectationem actui à natura inditam vt condimentum, vt actus ipse auidius appetatur ob speciei multiplicationem, nulla enim assignari potest disparitas. Quintò, quia si in tali delectatione ex se esset culpa venialis quantumuis minima, etiam ipse actus coniugalis ex se habens annexam illam delectationem esset illicitus, & consequenter etiam matrimonij contractus, qui ad prædictum actum coniugalem ordinatur propter prolis generationem, cum nulla possit esse obligatio ad culpam venialem, vt suprà dictum est. Ergo dicta delectatio carnalis ex se verè est licita, sicut & ipse actus coniugalis. Si dicatur solum bonum honestum, quod naturæ rationali conforme est, posse esse finem operationis humanæ, & constituere actum virtutis, non autem bonum delectabile, quod est naturæ sensitiuæ consonum, qualis est delectatio carnalis. Respondet Ioannes Sancius in præsenti conuerti hos duos fines, cum honestum sit capere delectationem in re, quam quis potest licitè operari; nam operans propter delectationem, operatur simul ob honestum finem ex parte operis, licet ex parte sua, scilicet operantis operetur propter finem delectabilem; Vnde, inquit idem Sancius, quando communiter dicitur, quod, vt quis operetur virtuosè, debeat operari propter finem honestum, id debet intelligi, quod finis honestus sit finis operis, aut operantis. Si etiam dicatur appetendo præcisè delectationem carnalem peruerti ordinem finium à natura, & à Deo in actu coniugali, sicut & in matrimonio constitutũ, cum delectatio sit adiuncta actui, vt condimentũ actus non propter se. Respondet idẽ Sancius huiusmodi ordinẽ finium solum esse præscriptum de consilio, non de præcepto, & consequenter peruersionem finis intendendo vt primum finem, qui est accessorius, & secundarius, inducere tantum actum minus perfectum, non verò culpabilem, vt latius explicaui in *altero tractatu de contractu matrimonij capite* 10. *num.* 126. Imò Perez respondet nullam esse inordinationem vacare actui coniugali ob capiendam delectationem carnalem eidem actui annexam, quia finis iste, nempe, delectatio, est licitus, & honestus, & medium scilicet, ipse actus coniugalis, est licitum; & nulla inordinatio est, quod referatur actus coniugij ad alium finem ex se honestum præter fines intrinsecos dummodo positiue no excludantur.

Dictum autem in propositione huius sententiæ, *per se loquendo nullum esse*, &c. quia per accidens inquiunt Doctores huius sententiæ, potest interuenire culpa venialis, vt si actus coniugalis fiat cum vehementi affectione, & excessu, nempe ob capiendam nimiam delectationem, seu ex affectu, & desiderio nimiæ delectationis. Immo Pontius, Perez, & Leandrus aiunt vt plurimum & moraliter loquendo in actu coniugij inesse culpam venialem propter vehementiã voluptatis; & nimium voluptatis excessum, quia fere semper à coniugibus in vsu coniugij intenditur, & procuratur excessus carnalis voluptatis. Et ob hanc causam idem Pontius, Perez, & Leandrus aiunt D. Augustinum *lib de bono coniug. c.* 6. *& alibi.* sæpe affirmare, in vsu coniugij esse venialem culpam; Et eodem modo aiunt intelligenda dicta Sanctorum Patrum Fulgentij, Chrysostomi, & Basilij, quæ expendit idem Basilius Pontius *d cap.* 21. *n* 9. Almainus etiam Hurtadus, & alij suprà allegati dicunt D. Augustinum *d. c.* 6. debere intelligi, quando actus coniugalis gratia concupiscentiæ, & delectationis exercitus fit ob capiandam nimiam delectationem, & immoderatam, seu intelligendum esse potius antecedenter, quam concomitanter, id est, ratione passionis, ex qua consurgit talis vsus, quæ vt plurimum solet esse immoderata. 66

His tamen non obstantibus, aliorum sententia, & communis, vel saltem magis communis (& quam longè probabiliorem existimo) asserit esse peccatum veniale in actu coniugali intendere præcisè solam delectationem carnalem, vel illam principaliter; licet positiuè non excludantur alij fines intrinseci eiusdem actus. Ita quadraginta tres Auctores, & omnes Classici, partim Theologi, partim Summistæ, & partim Iurisperiti, quos refert Sanchez *d. disp* 11 *n* 4. & præter illos Augustinus Barbosa *collectan. ad d. can. origo n.* 1. Ioannes Valerus *de differentiis v. Debitum coniugale different. vnica.* Et ex Doctoribus *suprà n. 1. relatis,* Sanchez *d disp.* 11 *citato num.* 1. Azorius *d p.* 3. *lib.* 3 *cap.* 31. *q.* 2. *diff.* 3 Rebellus *d. q.* 19. *n.* 5. Valerius Reginaldus *d. lib.* 31. *n.* 340. Paulus Layman *lib.* 5 *tract.* 10. *p.* 3 *cap.* 4. *n.* 4. Coninch *d. disp.* 34. *n.* 12. Bonacina *d p.* 6. *n.* 7. Fillucius *d. cap.* 9. *n* 322. Fagundez *d. cap.* 3. *n.* 5. & Stephanus Bauny *tract suprà d. cto num* 1. *allegato q.* 3. *assert.* 5. *& q* 5 *fine.* Et prorsus sentit D. Augustinus *d. cap.* 6. *de bono coniug.* dum absolutè ait: *Quod coniugalis concubitus generandi causa non habet culpam, concupiscentiæ verò satianda, sed tamen cum coniuge propter fidem thori venialem habet culpam.* Quem locum ita absolutè absque vlla limitatione excessus, seu nimiæ voluptatis coniunctæ, seu quia vt plurimum propter vehementiam delectationis in eo actu culpa venialis insit; intelligunt Doctores, ita quod S Doctor velit per se, & intrinsecè esse peccatum veniale exercere copulam coniugalem ob solam delectationem capiendam; indicans rationem, scilicet ordinis peruersionem, dum vsus coniugalis, qui à natura, & authore naturæ per se, 67

&

Digitized by Google

& primario ordinatus est ad prolem suscipiendam ab operante ordinetur ad voluptatem. Et quod talis sit mens D. Augustini, confirmo ex traditis *in dict. tom.3. mor. var. tit* 12 *n.*21. vbi notaui eundem D. Augustinum *lib. de morib. Ecclesiæ cap.* 21. *asserere* esse peccatum intemperantiæ cibum sumere ob præcisam delectationem gustus, & non principaliter ad vitæ necessitatem. Idem tradit S. Augustinus alibi, præsertim *lib.5. contra Iulianum cap.7. fine tom.7.* Idem clare D. Gregorius relatus in can. *vir cum propria* 33. *q.* 4. ibi: *Oportet itaque legitimam esse carnis copulam, vt causa prolis sit non voluptatis*; quid clarius? Idem D. Anselmus *in illud D. Pauli ad Cor.7. Hoc autem secundum indulgentiam dico* Idem iis ferè verbis, quibus D. Gregorius est vsus D. Chrysostomus *hom.*11 *ad Ephes. & hom* 5. *in* 1 *ad Thess.* D. Fulgentius *epist.*1. *cap.*3. & Clem. Alexandr. *Stromatum* 2. qui Patres absque violentia non possunt accipi iuxta intellectum *num præcedenti*, ex sententia Pontij, & aliorum adductum. Pro hac eadem sententia rectè allegari possunt idem Clemens *lib.*2. *pedag.* D. Basilius *hom. de legendis cum fructu libris gentilium*, & Macaronius *in disputatione de temperantia*, docentes culpam esse, comedere principaliter propter gulæ voluptatem, vt *d. tit.*12. *eod. n.*21. notaui.

68 Probatur autem hæc sententia ex traditis tùm *d. tit.*12 *n* 10. & 21. tùm *in tract. de contract. matr. cap.*10. *num.*259. Probatur, inquam, quia quid inordinatum est, & rectæ rationi oppositum, id quod est natura sua medium, & accessorium, efficere finem, vel finem primarium, seu rem principalem; Natura, seu author naturæ delectationem eandem actui coniugali indidit ob bonum prolis ad speciei propagationem; & conseruationem tanquam propter finem, non verò propter se, & sensus voluptatem, vt *suprà num.* 58. prænotatum est, & tradunt omnes; Ergo exercere actum coniugalem ob solam præcisam voluptatem nil cogitando etiam antecedenter de prole, vel alio fine intrinseco matrimonij, vel ob ipsam delectationem principaliter continet inordinationem, seu aduersatur ordini rationis; & consequenter non caret culpa veniali, licet absit culpa mortalis, cum talis voluptas quæratur ratione vinculi matrimonij, nec limites matrimonij excedat iuxta tradita *n* 63. Quare falsum est ordinem finium in huiusmodi rebus grauibus, & magni momenti à natura, seu authore naturæ constitutum esse solum de consilio, & non de præcepto, vt latiùs explico *d. c.*10. *tractatus de contractu matrimonij citato num.* 259. Prætterea bonitas (vt Rebellus, Fagundez, & Coninch in specie) delectationis sensitiuæ præcisè non cohonestat actum de se sordidum, & ferè rationem absorbente; ac proindè opus est honesta alia causa, & certè cum voluptas carnalis ita rationis vsum obruret, & sit valde brutalis, videtur negari non posse indigna, quæ per se appetatur; & consequenter illam præcisè, vel vt finem principalem intendere in actu coniugali, est aliqua inordinatio rectæ rationi opposita, & consequenter culpa venialis. Demum finis operationis virtuosæ non potest esse delectatio sensibilis, seu bonum delectabile, quod est naturæ sensitiuæ; sed honestas, seu bonum honestum, quod naturæ rationali est consonum. Neque verum est in re nostra conuerti hos fines, scilicet, vt etiam delectabile, sit honestum, vt dicebat Sancius; nisi delectatio ipsa intendatur, & appetatur, debito ordine seruato; neque vt honestum sit capere delectationem ex opere, sufficit opus ipsum de se ordinari ad finē honestum, nec ab operante excludi; sed in ipsis finibus etiam ex parte ipsius operantis requiritur ordinatio finem operis, iuxta ordinem à natura eidem operi constitutum. In præsenti ergo casu illa ordinatio in finem ex parte operis, seu actus coniugalis solum tollit culpam mortalem, non verò impedit venialem. Vt ergo delectatio carnalis licitè intendatur, & appetatur per actum coniugalem, non debet intendi vt finis, sed vt medium, & quid accessorium quia sic debite, & prout à natura illi actui indita est; quæritur. Et virtus temperantiæ non inclinat ad percipiendam delectationem nisi debito modo. Quare

Ad fundamentum præcedentis sententiæ respondetur delectationem illam esse bonam, & appetibilem si debite, seu debito modo intendatur, & appetatur: non enim tantum malum est appetere delectationem in se turpem sed etiam quæ bona, & honesta esse potest, si modo indebito appetatur, seu procuretur; quod vero semper adsit intentio virtualis prolis, vel fidei, hoc tantum operatur, vt non sit culpa lethalis, quia sic non excedit terminos matrimonij. Quod etiam dicit Perez, actum coniugalem esse medium licitum ad capiendam delectationem carnalem ei adiunctam verum est, si assumatur, vt medium debito modo, seu ordine seruato; secus si cum peruersione ordinis à natura constituti matrimonio, & eius vsui; vt dixi etiam *suprà n.* 56. & *d. cap* 10. *numero* 259. Ad primam Confirmationem respondetur saltem antecedenter teneri coniuges cogitare de aliquo fine intrinseco matrimonij, ad quem tanquam, ad bonum proprium ordinatur, ne matrimoniū & actus coniugalis, sicut in tali actu, & in quacumque operatione tenentur operari propter debitum finem à natura, vel Deo constitutū, etsi in ipsa copula nil ampliùs de illo fine actu cogitent. Ad secundam, senes, steriles, ac prægnantes possunt sèper intendere aliquē finem proprium, & intrinsecū matrimonij, & actus coniugalis, vt *suprà n* 51. explicatum est. Ad tertiam, probat nullum esse peccatum si delectatio appetatur non propter se præcisè, tanquam propter finem principalem, sed vt quid accessorium & minus principaliter. Ad quartam, eriā delectatio in comestione ciborum est culpa venialis, si appetatur propter se, & quis comedat ob solam gustus voluptatem tamquam ob finem principalem, vt latè probaui *d. tom.*3. *mor. var. tit.*12. *allegato numero* 21. Et præter Doctores ibidem citatos tradit etiam Laymann *d n* 4. Ad quintam, verum est delectationem actui coniugali annexam non esse ex se malam, sed bonam & licitam ac honestam, dummodo capiatur seruato ordine constituto à Deo, qui illam eidem actui adiunxit non propter se, sed vt condimentum, & quid accessorium. 69

An verò quando coniux exigens debitum ob delectationem peccet, alter licitè reddat & teneatur reddere, actum est *suprà cap.*1. *n.*134. vbi affirmatiuè respondi, & tenent Doctores ibidem citati, & alij communiter, quos Sanchez *dict. disput.* 11. *num.*7. refert.

Vtrum verò vti cibis calidis, aut vnguentis, musco, & aliis medicamentis, seu aliis medijs ad excitandam libidinem, & accendendam magis voluptatem, & quis potentior fiat ad copulam, & sæpius coire possit, sit peccatum. Hostiensis, & nonnulli alij relati à Sanchez *d. disp.*11. *num.*1. dixerunt esse peccatum mortale. Sed dicendum primò esse veniale si fiat solius libidinis causa; quod etiam notaui *suprà cap.*1. *n.*133. & tradunt Sanchez *d disp.*11. *num.*5. & alij recentiores *d num.*133. *relati*; idque propter excessum, & intemperantiam voluptatis, & finem satiandæ libidinis. Dicendum secundò non esse mortale. Ita iidem, Doctores, quia ex vna parte libido illa non excedit terminos matrimonij; & ex altera media illa non sunt illicita. Dicendum tertiò, si non fiat ob maiorem carnis voluptatem, sed bono fine fiat, nullam esse culpam, vt explicaui *d. cap.*1. *n.*132. & tradunt Doctores *ibidem relati.*

SVMMA

Digitized by Google

SVMMARIVM

§. III.

In diebus festis quatumuis solemnibus, rogationum & ieiuniorum reddere debitum coniugale est licitum, & obligatorium. num. 80.
In iisdem diebus exigere debitum non est mortale peccatum, tametsi petatur causa voluptatis. n. 81.
Sententia afferens absolute esse peccatum veniale. n. 82.
Sententia afferens esse veniale tantum exigere in festis solemnioribus. n. 83. *& qua sint solemniora. ibidem.*
Sententia affirmans nullum esse peccatum iisdem diebus vti coniugio etiam petendo secluso contemptu. n 84.
Iuxta omnes conuenientissimum est prafatis diebus prasertim solemnioribus abstinere ab vsu matrimonij. n. 85.
Pariter secundum omnes est peccatum mortale petere, & reddere in contemptum diei festi. n. 86.
Intellectus ad canones. 33. *q.* 4. *n.* 87.
Ad quid obliget praceptum de festis colendis. ibidem.
Non est peccatum mortale exigere debitum coniugale eo die, quo capienda est Eucharistia, seu communicare copulam coniugalem eodem die, seu nocte pracedenti habitam. numero 88.
Oza qua de causa ob tactum arca sit à Deo percussus, & occisus. num. 89.
Communicare post copulam coniugalem eo die, vel nocte antecedente habitam esse culpam venialem absolutè, & indistincte asserit vna sententia. num. 91. *exceptis quibusdam casibus. num.* 92.
Alia sententia opposita absolute docet nullum esse peccatum etiam non vrgente necessitate. n. 93. 94 & 95.
Tertia sententia tenet post copulam ob honestum finem recipere Eucharistiam non esse nullo modo peccatum, esse verò peccatum veniale exigentis communicantis, si copula petita, & habita fuit causa voluptatis carnalis. n. 96. 97. 98. *Exceptis quibusdam casibus, in quibus iusta adest causa communicandi post talem copulam. Et qua sint ha causa. numero* 99 & 100.
Sententia auctoris. num. 101.
Coniux eo die Eucharistiam sumpturus non eximitur ob id ab obligatione reddendi debitum. n. 102.
Vxor communicatura, à qua vir debitum coniugale exigit, an, & quando de congruentia possit, & debeat blande illum admonere, & hortari, vt desistat. ibidem.
Post redditionem potest absque vlla culpa eo die communicare; & quid si sentiat se distractum, & non facile auertere mentem à cogitatione de praterita voluptate. ibidem.
Satisfit argumentis prima sententia. n. 103.
Satisfit argumentis secunda sententia. 104.
Post pollutionem inuoluntariam nocte pracedente habitam an sit veniale communicare, vel saltem de consilio sit abstinendum eo die à communione. num. 94. & 103. *versic. ad secundum.*
Irreuerentia venialis est accedere ad Eucharistiam cum mente distracta ad carnalia. n. 104.
Ea, qua ad debitum modum recipiendi Eucharistiam, & ad reuerentiam erga illam spectant, partim sunt prascripta à lege ecclesiastica, partim dictantur à recta ratione, seu lumine intellectus agnoscentis dignitatem tanti sacramenti. ibidem.
Doctrina Ioannis Sancij, & nonnullorum aliorum asserentium non esse peccatum veniale irreuerentia, & sacrilegij si quis criminis mortalis non conscius pramisit sacramentalem confessionem, recipiat S. Eucharistiam cum actuali voluntaria distractione mentis ad inutilia, & vana, vel cum actuali affectu obiecti illiciti venialiter, seu peccati venialis commissi, vel committendi n. 105.
Reiicitur prafata doctrina. & probatur ad sacram communionem requiri de pracepto non solum reuerentiam externam, sed etiam internam anima; & qua ad dictam reuerentiam internam spectent, & quod ad euitandum veniale communicando non sufficit sola carentia culpa mortalis. num. 106.
Qui accedit ad S. Eucharistiam cũ voluntaria actuali mentis euagatione, vel affectu actuali ad venialia peccat peccato veniali irreuerentia, & sacrilegij iuxta Doctores communiter, & affertur ratio. n. 107.
Si peccata venialia sint multa, vel aliquo modo grauia, illis non detestatis, & emendationis proposito non concepto accedere ad Eucharistiam est peccatum veniale. n. 108.
Cum aliquo peccato veniali habituali prasertim non ex grauibus sine dolore accedere ad Eucharistiam qua ratione non sit peccatum veniale irreuerentia. n. 109.
Satisfit argumentis Ioannis Sancij. n. 110. & 11.
Duplex dignitas, & indignitas qua quis potest accedere ad S. Eucharistiam, & qua sit vtraque. ibidem.
Verba D. Pauli de dispositione ad Eucharistiam, scilicet. Probet se ipsum homo, &c. *Patres intelligunt non solum de probatione simpliciter necessaria auferendo mortalia. sed etiam de purgatione à venialibus prasertim grauioribus. num.* 111. *fine.*
Consulendum est coniugibus communicanturis, vt ob reuerentiam Eucharistia saltem nocte antecedente abstineant à copula. num. 112.
Dato quod copulam habuerint, non esse consulendum, vt eo die à communione abstineant, sed consulendum potius tamquam quid melius, vt communicent, docet Ioannes Sancius. n. 112. 113.
Iuxta eundem Ioannem Sancium ei, qui antecedẽte nocte pollutionem voluntariam, vel fornicationem commisit, si post pramissam confessionem velit communicare, non est dissuadendum, sed suadendum. n. 115.
Idem docet esse inualidum votum coniugis de non communicando in die habita copula. n. 116.
Iuxta communem Doctorum, & sanctorum Patrum sententiam regulariter loquendo laudabile, & conuenientissimum atque consulendum, vt coniuges die habita copula abstineat à communione illam in alium diem differentes. numero 11.
Ratio huius communis sententia. n. 118.
In vsu seu receptione sacramentorum non solum attendi debet vtilitas propria & priuata, sed & reuerentia illis debita; vt inde dignoscatur, an laudabilis sit vsus, & consulendus, & explicatur exemplis. n 119.
Qui fructus gratia correspondeat actui reuerentia, qua Deo exhibetur abstinendo à communione, ne minus decenter, & cum defectu debiti decoris, & congrua honestatis S. Eucharistia sumatur. ibid.
Copiosior fructus percipi potest ex vnica cõmunione cum congrua reuerentia, ferventi deuotione, & exacta praparatione facta, quàm ex duabus minus decenter, & absque praparatione factis ibidem.
Satisfit fundamentis Ioanis Sancij. ibidem.
Votum abstinendi à communione in die copula habita regulariter obligat. n. 121.
Aliquando potest esse laudabile. & consulendum, vt coniux eodem die habita copula coniugalis communicet. n. 121.
Maior causa, & ratio indecentia requiritur ad abstinendum sapius post copulam coniugalem, vel pollutionem inuoluntariam, quam ad semel, vel iterum relinquendam communionem, aut celebrationem missa n. 122.
Casu, quo culpa est, accedere ad Eucharistiam capiendam post copulam vel pollutionem, quanta, seu qua mora temporis requiratur, & sufficiat, vt cesset impedimentum indecentia, & absque culpa possit Eucharistia recipi, referuntur varia sententia, & ponitur resolutio n. 123.
Quo die, vel in cuius antecedente nocte quis pollutionem voluntariam, vel fornicationem commisit saltem ex congruitate. & decentia debet abstinere à communione. Seclusa alia causa tunc communicandi n. 124.
Eo die communicare aliqui dixerunt esse mortale, licet fuerit pramissa

Digitized by Google

præmissa peccati patrati confessio, qui reprobantur. numero 125.
Alij docuerunt esse peccatum veniale.n.126.
Post pollutionem inuoluntariam regulariter neque de consilio est abstinendum à communione. num.127.
Post susceptam Eucharistiam in eodem die an sit licitum, vel saltem veniale exigere debitum.n.128.& 129.
Post partum quoad vsum coniugij non est necessariò expectandum purificationis tempus iuxta legem antiquam.n.130.

§. III.

Quando sit, nec ne ex parte temporis illicitus actus coniugalis?

71 PRimò quæri potest, an peccatum sit, & quale exercere actum coniugalem ante factas publicas denunciationes, dum contingit matrimonium celebrari illis, vel culpabiliter, vel Ordinarij concessione nondum præmissis, de qua difficultate egi in *priori tract. de contractu matrimonij cap.8.§.2.* & ad ibi tradita recurret lector.

72 Quæri potest secundò, an, & quale peccatum sit, vti coniugio ante benedictiones nuptiarum. Et de hac etiam difficultate egi in *d.tractatu cap.9.§.4.*

73 Quæri tertiò potest, an sit illicita copula coniugalis tempore feriarum, in quibus solemnis benedictio nuptiarum prohibita est. Et de hoc etiam egi in *d tractatu d cap.9.§.17.n.69.*

74 Quæri potest quartò, an in priori bimestri ante consummationem licitè peti possit debitum, & reddendum sit. Et de hac materia actum est *suprà cap.1. §. 5.*

75 Quæri potest quintò, an quando alter, vel vterque coniux est excommunicatus, licitus sit vsus coniugij. Et de hac quæstione late actum *suprà cap.1. §.15.*

76 Quæri potest sextò, an sit illicitus actus coniugalis tempore, quo notabiliter noceret saluti. Et de hoc *suprà d.c.1 §.9.n.169.*

77 Septimò, an quando est periculum infectionis liceat coniugi sano vsus coniugij. De hoc *suprà eod.c.1. n.195.*

78 Octauò, an illicitus sit actus coniugalis, quando inde proles damnum pateretur, & præsertim quando mater, vel nutrix lactat prolem. De hac difficultate *suprà d cap.1.§.11.*

79 Nono, an tempore amentiæ alterius coniugis sit licitus concubitus coniugalis. De hoc *suprà eodem c.1. §.16.n.300.*

De prædictis ergo omnibus, cum iam sint pertractata, hîc nil agendum, sed de sequentibus. Igitur

Vtrum in diebus festis rogationum, & ieiuniorum actus coniugalis sit illicitus.

80 Decimò dubitatur, an in diebus Dominicis, & aliis festis, & sacris præsertim solemnioribus, rogationum, seu publicarum supplicationum, & ieiuniorum illicitus sit actus coniugalis; & peccatum sit in illis petere debitum coniugale; Reddere enim debitum est licitum, & obligatorium quouis tempore, & quocunque die quantumuis solemni, & sacro publicæ processionis, orationis, & ieiuniorum exigatur, vt *cap.1.n.48.* traditum est, & docent omnes recentiores qui infra allegantur, & alij communiter quos Sanchez *lib.9 disp.12.num.7.* refert; vbi & refert nonnullos asserentes coniugi petenti causa libidinis in diebus *festis* præsertim solemnioribus, vt in Paschate, &c. non esse reddendum. Cum enim debitum sit reddendum ex iustitia, etiamsi alter peccet petendo ob circumstantiam actui coniugali extrinsecam, vt *d cap.1.* latius probatum est, sola circumstantia temporis non potest redditionem impedire. Quo verò ad actum coniugalem respectu petentis sunt sequentes sententiæ.

Prima sententia affirmat, esse peccatum lethale illis diebus exigere debitum coniugale causa libidinis satiandæ. Ita plures, quos Sanchez *d.disp 12.n.2.* & Augustinus Barbosa *collect. ad can. quotiescumque 33. q.4.* allegant; vbi verò petitur causa prolis, aut vitandæ incontinentiæ, aliqui aiunt nullam esse culpam alij esse venialem. Hæc sententia fundatur primo, quia dicta 33.q.4. multi canones extant, quibus dicitur diebus sacris processionis, & ieiuniorum esse abstinendum à copula coniugali can. *quotiescumque* can. *Fratres.* can. *si causa*; & can. *Christiano*: qui canones sunt ex Diuis Hieronymo, Augustino, & Ambrosio desumpti. Et can. *proposuisti d.82.* vbi ex D. Paulo 1. ad Cor. sic habetur. Nam sic Paulus ad Cor. scribit dicens: *Abstinete vos ad tempus vt expeditius vacetis orationi, & hoc vtique laicis præcepit.* Secundò, quia copula coniugalis in loco sacro habita est mortalis, quia contra reuerẽtiam loco sacro debitã, ergo & habita in diebus sacris, vtique aduersans reuerentię debitæ ipsis diebus sacris. Confirmatur hæc sententia exemplo, quod refertur à D. Greg. 1. *dial.* vbi scribit, fœminam à dæmone arreptam esse, quia post copulam coniugalem publicis processionibus interfuit. 81

Secunda sententia absolute, & indistinctè asserit esse culpam venialem debiti petitionem in diebus sacris rogationum, & ieiuniorum. Ita Magister sententiarum, Albertus Magnus, Durandus, Paludanus & plures alij Theologi, nec non Summistæ, & etiam Iurisperiti, quos late refert Sanchez *d.disp.12.n.3. fine.* & post eum Augustinus Barbosa *loco suprà allegato.* Monentur primò sacris canonibus numero præcedenti allegatis. Secundò quoad dies festos, quod actus coniugalis aduersetur reuerentiæ diebus sacris debitæ, quibus vacandum est actibus sacris, & quia, cum diebus festis orationi institutis vacandum sit Deo; contra rationem, vt pote contra finem festorum est vacare actui coniugali quo ob vehementem delectationem mens perturbatur, & à diuinis abstrahitur, illisque minus apta efficitur. Tertiò, quoad dies rogationum, & ieiuniorum, quia ab Ecclesia præscribuntur, vt caro maceretur, & voluptate etiam licita priuetur; ergo obligatio saltem sub veniali est abstinendi in illis diebus à vehementi delectatione, qualis in actu coniugali reperitur. 82

Tertia sententia tenet esse veniale peccatum petere debitum diebus festis solemnioribus, vt Natalis, Christi Domini, Paschæ, Ascensionis, Pentecostes, Feria quinta & sexta maioris hebomadæ, & etiam ea tota. Ita Sotus, Ledesma, Henriquez, à Sanchez *d.disp.12.n.4.* & Rebellus *de oblig.iustit.p.2.lib.3.q.19. n.6.* Probatur præsertim à Rebello, quia veneri vacare præfatis diebus sine rationabili causa id exigente aliqua inordinatio apparet contra Ordinem quem dictat prudentia, & postulat temperantiæ, ac religionis virtus, apponendo sibi, & suo coniugi impedimentum tantæ distractionis, & hebetudinis ad Deũ, prout oportet tali tẽpore vacãdũ. Cum ea delectatio totũ animũ absorbeat; & etiã sit tẽpus amplexãdi, & tẽpus longe fieri ab amplexibus, vt Sap. Eccl.3. 83

Quarta sententia docet solum esse consilium illis diebus ab vsu coniugali abstinere, ac proinde licitum esse, & vacare omni culpa iisdem diebus debitum coniugale exigere. Ita Glossa *in d.can. proposuisti v. præcepit in d. Fratres, & in d. can. si causa, v. concessũ, & in d. can. Christiano, verbo non licet, & verbo à licitis*, Scotus, Richardus, Maior, Bassolis, Nicolaus Orbellis, Caietanus, Rosella, Armilla, Angelus; vterque Ledesma, & plures alij à Sanch. *d. disp.12.n.5. relati.* August. Barbosa *collect.* 84

collect. ad d. can. quotiescunque 33. *quaest.* 4. & ex Recentioribus *hoc cap. nu.* 1. *relatis* Azorius *d. cap.* 31. *quaest.* 7. Sanchez *d. num.* 5. Reginaldus *d. lib.* 31 *num* 34. Coninch *d. disput.* 34. *num.* 75. Manuel *d. cap.* 242 *num.* 18. Filliuccius *d. cap.* 9. *num.* 225. Auersa *d. quaest.* 2. *sect.* 6 *versiculo secundo circa tempus.* Bonacina *d. p* 6. *num.* 28. Martinus Perez *d. disput.* 49. *sectione* 1. *numero* 3. Basilius Pontius *d. lib.* 9. *cap.* 9. Hurtadus *d. disput.* 10. *numero* 9. Leandrus discalceatus *d. disput.* 25. *quaest.* 20. Villalobos *d. tract.* 13. *diff.* 41 *num.* 2. Castrus Palaus *d. disp.* 3. *part.* 4. §. 4. *num.* 5. Et Stephanus Bauny *d. tract.* 12. *quaest.* 1. *quaesito secundo.* Et hanc sententiam ego quoque approbo. & illius ratio est, quia nullibi in iure expressè reperitur in illis diebus prohibitus actus coniugalis, neque etiam prohibetur ex vi praecepti festi, vel ieiunij, quia non impedit fieri id, quod in dictis diebus festis, rogationum, & ieiuniorum fieri praecipitur. Nam praeceptum diuinum de colendis festis prohibet solùm operationes externas seruiles; qualis non est exigere debitum, & actus coniugalis. Et in diebus rogationum tâtùm praecipiuntur orationes, & in diebus ieiuniorum tantum abstinentia à pluribus comestionibus, & à cibis vetitis. Vnde illa, quae absolutè illis diebus sactis, rogationum, & ieiuniorum sub praeceptum cadunt, coniuges, etsi vtantur coniugio, possunt implere, quamuis non cum tanta decentia, & fructu, atque Ecclesia vellet; sed haec non cadunt sub praeceptum, sicut nec finis praecepti, nempè, vt liberiùs Deo vacetur, vt caro maceretur, ita vt spiritui obediat, cadit sub praeceptum, vt tradunt communiter Doctores, & latius probaui in tractatu de scrupulis & in moralibus variis vbi de conscientia scrupulosa. Nulla ergo erit culpa vacare actui coniugali dictis diebus, nisi aliundè concurrat circumstantia vitians, cum non possit esse culpabilis, cuius nulla est prohibitio. Nam Canones *suprà num.* 81. adducti loquuntur tantum de consilio, & tradunt praeallegatae Glossę; & illud verbum, *praecepit, in d. can. persuasit,* Glossa ibi ait capi, pro *persuasit.* & illud verbum *non licet, in d. can. Christiano,* Glossa dicit capi *non licere,* pro *non expedire.* Addit Azorius, & post eum Pontius, & Perez, quod si antiquitus fuerit aliqua Ecclesiastica prohibitio; iam illa omninò euanuit; ac proindè cessante ea prohibitione, iam etiam cessauit ea obligatio, & durat solum consilium tanquam de re perfectiori, & de decentia. Vnde etiam paucissimi se accusant hac de re, & rarissimi etiam sunt Confessores quamuis doctissimi, qui de hoc poenitentes interrogent, quod etiam signum est nullum esse peccatum.

85 Caeterùm iuxta omnes conuenientissimam est diebus festis, aut ieiunij praesertim solemnioribus ab vsu coniugij abstinere. Quia tunc decet Christianum orationibus, & piis operibus vacare, à quibus impedit vsus matrimonij, cum valdè distrahat mentem à spiritualibus, & diuinis, & voluptati immergat; & ex hoc in illis diebus nonnihil indecentiae habere videtur, quamuis ratione sui non sit prohibitus. Hocque tantum insinuant sancti Patres in dictis Canonibus, & alibi, dum dicunt fideles tunc debere abstinere ab actu coniugij, vel illius vsum non licere; exaggerando enim loquuntur, aiuntque non licere id, quod non decet; quod vel inde patet; quia dicunt fideles etiam à licitis abstinere debere; vt rectè obseruauit Coninch. Hoc etiam tantum probat ratio Rebelli *nu* 63. adducta scilicet illis diebus praesertim solemnioribus abstinendum ab actu coniugali ex decentia, & honestate, vt coniuges liberius orationi, & diuinis assistant.

86 Sicut etiam apud omnes compertum est, esse culpam mortalem petere, & reddere in contemptum diei festi, vt post alios notauit Sanchez *dicta disputatione* 12. *numero* 6. dicens tunc futurum contemptum, quando exigens debitum eliceret hunc actum; *non abstinerem modo, licet Deus praecepisset;* vel si coniux exigeret, quo festum ipsum parui penderet; qui contemptus saperet haeresim.

Nunc ad primum primae sententiae iam patet responsio ex traditis ex intellectu dictorum Canonum, & dictorum sanctorum Patrum. Ad secundum est disparitas, locus enim consecratur ad sola opera sacra, & polluitur copula coniugali, quod in tempore sacro non inuenitur, & ideo non fit contra reuerentiam, quae de praecepto debeatur tempori sacro. Ad confirmationem, ea foemina non propter copulam fuit punita, sed quia conscientia erronea existimans illicitum esse post copulam interesse diuinis, contra conscientiam interfuit, ex Sancto Thoma 4. *d.* 32. *quaestione vnica, articulo quinto, quaestiuncula secunda, ad* 1. Ad primum secundae sententiae, iam responsum est. Item ad secundum, & tertium patet ex traditis ad confirmandam quartam sententiam, vacare enim orationi, & carnis macerationi, est finis praecepti, qui sub praecepto non cadit. Quare licet actus coniugalis vtpotè hebetans mentem causet aliquam distractionem, vt non ita benè vacetur orationi & aliis spiritualibus, non est tamen veniale apponere hoc impedimentum distractionis; quia praeceptum de colendis festis solum obligat ad abstinendum ab operibus seruilibus, & istius praecepti finis est, vt mens Deo vacet; potest autem quis cessare à praedictis operib., & seruare praeceptum, licet Deo non vacet; & consequenter non peccare contra praeceptum de Deo colendo; quia, vt dictum est, finis praecepti non cadit sub praecepto. 87

An eo die, quo Eucharistia sumenda est, vel nocte antecedente sit illicitus actus coniugalis, seu an peccatum sit suscipere Eucharistiam eodem die copula coniugalis habita.

Vndecimò dubitatur. Vtrum eo die, quo sacramentum Eucharistiae sumendum est, vel nocte antecedente illicitus, vel licitus sit vsus coniugalis praesertim ex parte petentis debitum intentione communicandi eodem die, seu quod idem est, an sit culpa recipere sacramentum Eucharistiae post copulam coniugalem, eodem die, vel nocte antecedente habitam. 88

Certum est (quidquid secus Alexander de Neuo *rubr. de sponsal numero* 18. à Sanchez *lib.* 9. *disp.* 11. *numero* 1 *relatus,* nonnulli alij tacitis nominibus relati à Fagundez *de praecept. Eccles. praecepto* 3. *libro* 3. *capite* 6. *numero* 19. senserint) non esse peccatum mortale, neque etiam ex parte illius coniugis, qui exegit debitum, sumere sacram Eucharistiam post copulam coniugalem eo die, vel nocte antecedenti habitam. ita Sanchez, & Fagundez *iisdem locis,* & omnes Doctores, qui *infrà* citantur; qui etiam asserunt post pollutionem mortalem, vel fornicationem, aut adulterium recipere Eucharistiam post peccati admissi confessionem sacramentalem, & peccati remissionem non esse culpam mortalem; ac proindè multo certius est in praesenti casu non admitti mortalem culpam. Ratio vniuersalis est, quia nihil impedit sacram communionem nisi peccatum mortale, aut excommunicatio, vsus autem coniugij est de se licitus, & honestus, & ad summum cum habetur intra terminos matrimonij potest esse solum culpa venialis ex defectu alicuius circumstantiae iuxta tradita in praecedentibus.

Neque obstat, si dicatur Ozam 2. *Regum* 6. ideo percussum, & occisum fuisse à Deo ob tactû Arcae, quia 89

præcedenti nocte cognouerat vxorem, vt aiunt Lyranus, Sanctus, & Vincentius Ferrerius *serm. 4. de corp. Christi*, Bernard. Bust. *2. p. rosarij serm. 16.* & Ant. Molinus *in tract. de sacerd. tract. 2. cap. 9. §. 2.* Ex hoc enim infertur commercium coniug. reddere ineptos coniuges ad cõmunionem, sicut reddebat olim ad tractanda sacra, & edẽdos panes propositionis. Non obstat, inquam, nam respondetur nõ eam fuisse causam percussionis Ozæ, sed vel quia cũ sacerdos minimè esset temerè arcam tetigit, quod solis sacerdotibus permittebatur, vt D. Thomas 4. *disp. 19. q. 2. quæstiuncula 3. ad 3.* vel quia cum impositũ esset præceptum Leuitis humeris arcam portare, id contempsit Oza boues Arcæ oneri subiiciendo, vt D. Ambrosius *relatus à Vincentio Ferrerio serm. de Eucharistia*, & Maior *in 4 dist. 9. q. 1. art. 3. contra secundam conclus.* vel quod modica reuerentia, & quasi rem profanam Arcam tetigerit, vt Abulensis *2. Reg 6. q. 10.*

90 Non obstant etiam testimonium D. Gregorij *in c. cum propria 33. q. 4.* & D. Hieronymi *in cap. sciatis eadem q. 4.* vt infrà explicatur; neque etiam testimoniũ eiusdem Hieromyni in apologia contra Iouinianum; nam ibi ita ait. *Scio Romæ hanc esse consuetudinem, vt fideles communicent omnibus diebus etiam post coitum coniugalem, quod nec laudo, nec reprehendo.*

Difficultas ergo solum est, an debitum petere ea die, qua petens sumpturus est Eucharistiam, seu communicare post copulam coniugalem eo die habitam sit culpa venialis respectu petentis.

91 Et multorum sententia fuit absolute, & indistinctè asserentium esse culpam venialem recipere Eucharistiam post copulam coniugalem eo die, vel nocte antecedenti habitam. ita ex Theologis, Sotus *in 4. dist. 32. q. vnic. a. 3 post. 2. conclus.* (vbi tenet esse veniale etiam respectu coniugis reddentis) Alter Sotus *lect. 16. de matr. §. sequuntur circumstantiæ.* Caietanus *v. communio cap. 1 de quatuor requisitis ex parte sumentis, requisito 4.* Victoria *in sum. de matr. num. 28.* Alensis, Mayronius, Abulensis, Nicolaus Ploue, Medina, Veracrux, Lud. Lopez, Bart. Ledesma, P. Ledesma, Viualdus, ex Summistis, Tabiena *v. communicare*, Armilla *v. eodem*, & ex Iurisperitis Glossa *in can. sciatis v. debemus 33 q. 4.* & *in can. proposuisti v. præcepit dist. 82.* à Sanchez *dict. disp. 13. num. 2. relati.* & præter hoc Nauarius *in man. cap. 21. num. 51. fine* Toletus *lib. 7. cap. 21 num. 4.* Emanuel Sa *v. debitum coniugale num. 19.* Manuel *in sum. part. 1. cap. 65. num. 2.* (dicens, id verum, licet actus coniugalis habitus fuerit meritorius) quamuis *cap. 242. num. 18.* videatur iudicare solum de honestate teneri coniuges abstinere à communione post copulam nocte præcedente habitam. Rebellus *p. 2. lib. 3. q. 19. num. 6.* & Fagundez *de præceptis ecclesiæ præcepto 3. lib. 3. cap. 6. num. 16.* Mouentur primò auctoritatibus Sanctorum tum D. Hieronymi *ind. can. sciatis 33. q. 4.* (vbi ait, *Quicunque vxori debitum reddit, vacare non potest orationi, nec de carnibus agni comedere debet. Et si panes propositionis*, subdit idem Hieronymus, *ab iis, qui vxores tetigerunt, comedi non poterant, quantò magis panis, qui de cælo descendit non potest ab his, qui coniugalibus paulo ante hæserunt amplexibus violari, atque contingi: non quò nuptias condemnemus, has enim non dicimus, sed quod eo tempore, quo carnis agni manducaturi sumus, vacare operibus carnis non debemus*) & in apologia ad Pammachium pro libris contra Iouinianum, *vbi illorum conscientiam*, inquit, *conuenio, qui eodem die post coitum communicant.* Et in lib. 1. contra Iouinianum vbi dicit, ad munditiam corporis Christi omnem coitum esse immundum. Tum D. Augustini *in serm. 226. de tempore, Dominica 10. post Pentecosten serm. 2.* vbi: *Ille bonus Christianus est, qui quoties solemnitates veniunt, vt securus communicet, ante plures dies castitatem cum propria vxore custodit, vt secura, & sincera conscientia ad altare Domini casto corpore, & mundo corde præsumat accedere.* Et etiam alibi docuit abstinendum ab vsu coniugij, quoties communicandum est, vt *serm. 216. & 244.* Tum Concilij Elibertini *in can. omnu homo de consecr. dist. 2.* Cabillonensis *anni. 813. cap. 46.* S. Eligij *hom. 16.* & Thodulphi Aurelianensis Episcopi *epistola ad Compresbyteros*, volentium ante sacram communionem tribus, quatuor, aut octo diebus abstinẽdum ab vxore. Secundò, quia actus coniugalis licet licitus affert quandam indecentiam ad recipiendam Eucharistiam eodem die; nam etiam actus condemnandi latronem, vel homicidam ad necem est licitus, & meritorius, & tamen quia affert indecentiam, quæ adest ad repræsentandum Christi mansuetudinem, arcet ab altari. Tertiò, quia cum ea delectatio totam animam absorbeat, efficit hominẽ distractum, illumque reddit parum dispositum ad res diuinas tractandas. Quæ ratio procedere videtur, etiamsi actus coniugalis habitus fuerit non causa voluptatis solius, atque adeo nec culpabiliter venialiter, sed etiam cũ debito fine, puta, prolis, vel vitandæ incontinentiæ gratia principaliter. Nam eadem mentis distractio, & ineptitudo, seu hebetudo ad spiritualia prouenit ex vtroque concubitu. Demum, quia copula coniugalis habet in se quandam naturalem indecentiam, turpitudinem, atque immunditiam fœdantem corpus, vt *suprà n. 4.* dictum est, ergo contra reuerẽtiam sacramento Eucharistiæ debitam erit eodem die, & paulo post habitam coniugalem copulam accedere ad illam sumendam, sicut contra eandem reuerentiam esset sordido, ac minus decenti habitu ad eandem accedere, & consequenter erit saltem culpa venialis ille accessus.

Hæc tamen sententia est intelligenda, nisi aliqua adsit necessitas, aut causa vrgens sumendi Eucharistiã eodem die copulæ coniugalis habitæ, puta, euitandi infamiæ notam, lucrandi iubilei, vel obtinendæ indulgentiæ, & alia similis, iuxta ea, quæ infra in explicatione tertiæ sententiæ traduntur. 92

Ex opposito plurium aliorum Doctorum est sententia asserentium absolute nullum esse peccatũ, nec veniale ad Eucharistiam accedere ipso die habitæ cõiugalis copulę, scilicet, etiam si habita ex nimia cõcupiscentia, & voluptatis carnis capiendæ gratia. Ita Bassolis *4. dist. 32. q. vnic. art. 3.* Angelus *Eucharistia 3. n. 30.* dicens id procedere licet, concubitus non caruerit culpa veniali. Victoria sibi contrarius *in sum. vbi de Eucharistia num. 81 fine.* Capua relatus à Sanchez *d. disp. 13. num. 3* vbi etiam addit huic sententiæ fauere Nauarrum *loco suprà num. 91. citato* & Philiarcum *to 1. lib. 3. cap. 27. fine* dum dicunt de honestate sola debere coniuges abstinere, nec peccare saltem plus quam venialiter; sed Nauarrus non habet illam particulam *saltem*, nam dicit, *non tamen peccant plus quam venialiter communicando, iuxta communem, quam tenet Caietanus*, quibus verbis indicat se sequi opinionem Caietani; & sic peccare venialiter coniuges post habitam copulam eodem die copulæ communicando. Philiarcus autem dicit de honestate communicare non debere, nõ tamen peccant vel solum venialiter; quibus verbis nõ determinat, quid ipse sentiat circa culpam venialem. Videtur tamen admittere saltem tanquam probabile nullo modo peccare. Hanc eandem sententiã ex recentioribus tenent Ioannes Sancius *in select. disp. 23.* Leandrus Discalceatus, *de sacram p. 2. tr. 7. disp. 6. q. 4.* ita etiam Basilius Pontius *de matr. lib. 10. cap. 9. n. 2.* Hurtadus *de matr. d. sp. 10. n. 9.* Bonacina *de sacram. d. sp. 4. q. 6 p. 2. n. 3.* & Castrus Palaus *p. 4. tract. 21. disp. vnic. pun. 13. n. 3.* qui omnes dicunt coniuges die habitæ copulæ nõ ex necessitate, sed ex decentia, & honestate, ac cõgruitate impediri Eucharistiam recipere, seu debere à communione abstinere, idq; ob immunditiã corporalẽ, & mentis distractionẽ, quæ ex vsu cõiugij excitari

Digitized by Google

excitari plerumque solet. Pro hac eadem Leandrus allegat Coninch *de sacram.q.*80.*art.*7. vbi tamen *n.*25. apertè cōtrarium docet, sic enim habet, *sequitur quartò eum, qui nocte precedente communionem solum voluptatis causa petit debitum, peccare venialiter. Tum quia indecens est tali tempore eiusmodi voluptati indulgere Tum quia ad communionem maxima requiritur deuotio, & puritas affectus, quam talis voluptas funditus euertit; & ad omnem pietatem hominem reddit inhabilem. Quare ta'ibus communiter suadendum, vt tunc communionem differant, quia sæpe ad hoc sub veniali tenentur: nisi forte magna deuotio præteritam culpam abstergat, vide* Suarez *suprà*, & Sanchez *lib.*9 *de matr. disput.*13. Ex quibus patet manifestè Coninch non tenere hanc sententiam, sed contrariam, quam etiam tenent Suarez, & Sanchez, quos etiam sequi videtur, dum ad illos remittit lectorem; licet probabilem etiam putent hanc eandem sententiam.

94 Probatur primò, quia nulla, nec leuis irreuerentia irrogatur Eucharistiæ, nec vlla reperitur prohibitio communicandi in hoc casu. Secundò, quia post pollutionem inuoluntariam nocte antecedente habitam nullum est peccatum recipere Eucharistiam; cum illa pollutio careat culpa, ergo etiam nullum peccatum erit illam recipere post copulam coniugalem, quæ est actus licitus, & caret etiam culpa veniali licet habita gratia voluptatis carnalis iuxta tradita *suprà num.* 65. Antecedens videtur esse S.Thomæ 3.*p. quæst.*80 *art.*7. tradunt Couarruuias *in Clem. si furiosus, de homicidio p.*3. *initio num.*7. Fagundez *de præcep. Eccles. præcep.*3. *lib.*3. *d.cap.*6.*num.*6. Suarez *in* 3 *p q.*68.*sect.*2.§. ex hoc etiam, & censetur communis, & verior sententia, de qua Doctores agentes de dispositione ex parte corporis ad Eucharistiam recipiendam; præsertim multi alij ex recentioribus, qui suprà, & infrà allegantur. Confirmatur, quia licet in eo actu coniugali interueniat aliqua inordinatio venialis, ea non est talis vt ad impediendam receptionem Eucharistiæ sufficiat.

95 Hinc tertiò probat Ioannes Sancius *dicta disputatione* 23. *numero* 30. non solùm post copulam coniugalem eo die habitam etiam causa voluptatis, sed etiam post voluntariam pollutionem, aut fornicationem nocte antecedente habitam præmissa peccati legitima confessione licitum esse citra omnem culpam etiam venialem suscipere Eucharistiam, tametsi non instet necessitas præcepti communicandi, aut defendendi honorem, aut specialis deuotio communicandi tunc. Probat, inquam, quia solum peccatum mortale non ritè confessum, est impedimentum Eucharistiæ ita quod solùm ille, qui peccati lethalis conscius est, & non præmittit sacramentalem confessionem indignè Corpus Christi recipit, & è contrà, qui nullius peccati mortalis sibi conscius est, vel si conscius per confessionem sacramentalem se priùs probat, sanctè, & dignè recipit eandem sacram Eucharistiam, vt constat ex Tridentino *sessione decimatertia, capite septimo* ergo post copulam coniugalem alioqui licitam, vel licet etiam esset venialiter culpabilis, quia gratia voluptatis habita, & post copulam fornicariam eodem die habitam, remissa prius per confessionem sacramentalem culpa, accipere Eucharistiam, nullum erit peccatum, neque veniale; nam si veniale esset sic accedere, actio esset intrinsecè mala, & sic non accederet sanctè, & dignè, quod dicto Concilio Tridentino videtur manifestè aduersari. Ita Sancius, addens non obstare distractionem, licet habeatur cum causa, à qua ortum habuit, sit per pœnitentiam interrupta, & distractio peccatum non sit, dum facit quis quantum in se est, ad illam expellendam.

96 Tertia sententia cum distinctione resoluit propositam difficultatem. Primò enim dicit, si petitio debiti, seu copula coniugalis ea die, qua sacramentum Eucharistiæ sumendum est, vel nocte antecedente facta, seu habita est ob finem honestum, nempe, vel causa prolis accipiendæ, quæ hoc potius, quam alio tempore ob singularem corporis dispositionem speratur concipienda; vel vt debitum redderetur, vel ad euitandum in se, vel in altero coniuge incontinentiæ periculum, nullam esse culpam, nec venialem eodem die accedere ad Eucharistiam; relinquendumque esse coniugem suo iudicio, vt communicet, aut abstineat iuxta rationem impedimenti, vel spiritualis affectus; quem in se senserit. Secundò dicit, si exactio debiti fuit facta, seu copula habita ex nimia concupiscentia, & voluptatis carnalis gratia esse culpam venialem eo die habitæ talis copulæ sacram Eucharistiam suscipere.

Hanc sententiam quoad primum præsertim in terminis copulæ habitæ gratia prolis suscipiendæ, vel reddendi debiti, asserunt cōmuniter Doctores, quos latè refert Sanchez *d.disp.*13. *nu.*5. & 12. & quoties copula ob eundem, vel alium finem honestum petita, & habita fuit. Idem asserunt Maior, & Gerson à Sanchez *eadem disp.*13.*nu.*6.*relati*. idem Sanchez *dictis n.*5. & 12. Suarez *in* 3.*p. to.*3. *disp* 68. *sect.*2. *ad finem* Coninch *d q.*80.*art.*7.*num.*44. Reginaldus *lib.*29 *n.*117. & *lib.*31. *n.*345. Villalobos *to.*1. *sum. tract.*13.*diff.*41 *n.*3. Layman *l.*5.*tract.*4 *cap.*6.*n.*15.*versic. cæterum*. Fagundez (qui in hoc sibi videtur contrarius) *in decal. lib.*6. *cap* 3.*numero* 51. *versic. Secunda*, Martinus Perez *de matrimonio disp.* 49 *sect.*3.*n.*9. Filliuccius *to.*1 *tract.*10.*cap.*9.*n.*324. Scortia *de sacrificio missæ lib.*2.*cap.*7.*num* 4. Augustinus Barbosa, *collect. ad can. Sciatis* 33 *q* 4. & Stephanus Baunes *tom.*1. *tract.*4. *de Eucharistia, vbi de suscipientibus Eucharistiam quæst.*6. Et constat ex D.Gregorio *relato in d. can. vir cum propria* 33. *quæst.*4. cuius verba sunt: *si quis sua coniuge non cupidine voluptatis captus sed solummodo liberorum creandorum gratia vtitur, ipse profecto de ingressu Ecclesiæ, seu de sumendo corporis Dominici, sanguinisque mysterio suo est relinquendus iudicio, quia à nobis prohiberi non debet accipere*. vbi Glossa V. *prohiberi* accipit pro dissuaderi. Ratio autem est, quia tunc actus nullo modo est malus, & licet habeat annexam carnalem voluptatem, & corporalem immunditiam; tamen rectus est, & à Deo intentus finis sobolis, continentiæ, & seruandæ fidei præponderat, & omnem indecentiam abstergit, maximè cum non ita mens absorbeatur, cum finis rectus intenditur. Et licet in copulæ progressu, inquit Sanchez, immisceretur aliqua culpa venialis seruato debito fine, cum adhuc bonus finis præponderet, & compenset, & difficillimum sit in medio ignis non ardere, ob talem culpam venialem non est coniux à communione arcendus. 97

Eandem verò sententiam, quoad secundum dictum præter Doctores pro prima sententia relatos tenent S.Thomas 3.*p. q* 80. *art.*7.*ad secundum*. Albertus Magnus *in* 4. *dist.*32. Alensis, D.Bonauentura *ibidem*. Maior 4.*dist.* 9. Gabriel D Antoninus, Rosella, Syluester, Turrecremata, vterque Ledesma, Lopez, Beia, Cuccus, *relati à Sanchez d disp.*13.*nu.*7. Io.Valerus *de differentiis v. debitum coniugale*, idem Sanchez *ibidem*. Suarez, Reginaldus, Filliuccius, Layman, Villalobos, Scortia *locis suprà citatis*. Coninch *d.q* 80. *nu.* 45. Perez *d.sect.*3.*nu.*10 Fagundez *d cap.*6.*num.*51.*initio*. Bauny *d.q.* 6. *versic. an autem*. Diana *p.*3.*tract.*6. *resolut.* 71. Azorius *p.*3. *lib.*3. *cap.*31. *q.*7.*diff* 2. & ita sentire videtur etiam Io.Lugo *de Eucharist. a disputatione* 1. *sect.*1. *n.*13. & ita sentire sanctos Patres *suprà n.*91. *relatos*, & alios communiter docentes abstinendum à communione post habitam eo die, seu nocte antecedente copulam coniugalem, & D.Greg. *in d.can. vir cū propria*, 98

D.Ioan. Angelus Bossius, De effect. tib. contr. Matr.

S 2 verba

Digitized by Google

verbis praallegatis, asserunt iidem Doctores, præsertim Suarez, Sanchez, Perez, & Scortia. Fundamentum, seu ratio iuxta hos Doctores est, quod talis voluptas quæsita in actu coniugali illius causa habito nimium mentem hebetat, & absorbet, & auocat à diuinis, parumque aptam efficit ad recolenda diuina mysteria, & recordatio sui eã fœdat, & detinet, seu impedit, ne queat facile de Deo cogitare, illumque amare; & ita priuat attentione, deuotione, & puritate affectus ad sacram Eucharistiam recipiendam requisita, & consequenter, cum in hoc casu deficiat bonum prolis, vel fidei compensans, & auferens indecentiam; sic accedere ad sacram Eucharistiam erit venialis culpa contra præceptum diuinum, dispositionem, attẽtionem, deuotionem puritatem affectus in cõmunicaturo requirens, & eam indecẽtiam non cõpensatã alio bono prohibens. Nec, inquit Bauny, videtur posse negari esse reprehensibile diuina mysteria animo curis sæcularibus, vel voluptatis præteritæ titillationib. adhuc impedito tractare, & ea sumere: sancta enim sanctè, scilicet attentè, deuotè, & pura mẽte tractanda esse omnes clamãt Quia verò talis indecẽtia nõ est quid grauiter culpabile, culpa solum venialis committitur.

99 Addunt tamen iidem DD. posse esse aliquas causas, quæ indecentiam illam resarciant, seu tollant, aut minuant, & consequenter nulla sit culpa, accedere tunc ad Eucharistiam, causæ autem sunt hæ. Prima festi magna celebritas, seu solẽnitas, in qua pietas suadeat, decentissimũmque sit Eucharistiam sumere. Secunda si dies sit Iubilei, seu indulgẽtiæ exigentis cõmunionem, qua comparetur, & eo die elapso sine cõmunione obtineri non possit. Tertia specialis, & magna deuotio, & inclinatio, ac præparatio ad sacram communionem. Quarta metus scandali, aut notæ infamiæ, seu suspicionis culpæ grauis admissæ in aliis ex omissione communionis concipiendæ; putà si fœmina, vel vir habeat consuetudinem frequenter confitendi, & quoties confitentur, sumendi Eucharistiam, & famulæ, vel famuli comitantes notarent post confessionem peractam à communione abstinere. Quinta si instaret necessitas præcepti communicandi.

100 Cum etiam in receptione Eucharistiæ post talem copulam coniugalem gratia voluptatis habitam non adsit culpa mortalis, sed tantum venialis iuxta præfatos DD. & etiam ambiguum sit adesse culpam venialem, eam adesse negantibus DD. *n.93. allegatis* aduertit Sanch *d. disp.13 n.8.* non nimis rem hanc constringendam, nec vrgentissimam causam requiri, sed mediocrem sufficere, quò coniux communicans à veniali culpa excusetur.

101 Et hæc sententia sic explicata probabilissima est, licet etiam non displiceat secunda sententia, si coniux qui nocte antecedente communionem sumendã voluptatis carnalis causa debitũ exegit, culpæ præteritæ doleat, & morali diligẽtia curet purgare affectum, & exuere præteritæ voluptatis recordationẽ, applicãdo mentem cogitationi diuinorũ, sesèque ad deuotionẽ, & affectionẽ erga tantũ sacramentũ excitando peculiari attẽtione, vt quãtũ fieri ex parte sua poterit, purè, & sanctè ad illud sumẽdũ accedat. Testimonia enim Patrum possunt rectè intelligi de abstinẽtia tantũ ex decẽtia, & honestate iuxta tradita suprà *n.85.* & quando coniux saltẽ mediocri diligẽtia conatus est distractionẽ mẽtis tollere, si adhuc permaneat est inuolũtaria, & indecentia cõpensatur dolore præteritæ culpæ, & diligentia replendi mentẽ cogitationib sanctis, & piis desideriis, vnde cessat ratio ad confirmandã tertiam sententiam quoad secundum dictum adductã.

102 Ex quibus, cum petere debitum eo die Eucharistiæ sumendæ, seu post copulã coniugalem eo die habitam ad Eucharistiam accedere vel nullũ sit peccatũ, vel solum veniale; cõstat coniugẽ exactũ non debere abstinere à debiti redditione, nec ab obligatione reddendi eximi, eo quod illo die recepturus sit Eucharistiam, cum redditio sit actus iustitiæ, scilicet debitus ex obligatione, vt lege iustitiæ, nec inuenitur ius aliquod hunc actum excipiens; & ita in terminis præter DD. *suprà cap.1.n.48. relatos* docent alij DD. à Sanch. *d. disp.13.n.9 relati*, & Recentiores in præcedentibus allegati, præsertim idem Sanch *ibid.* Layman *d.c.6.n.16.* Suarez *d lect.2. ad fin.* Bauny *d.q.6.* Castrus Palaus *d p. 13.n.4.* Qui etiã rectè aduertunt, quod licet vxor exacta communionem receptura licitè, & laudabiliter posset (vt etiam *d n.48.* notaui) blandè, & precibus nõ importunis conari maritum petentem auertere, ad id tamen non tenetur: Imò si vxor frequenter communicet, putà Dominicis, & festiuis diebus, aiũ. ne simplici petitioni vllo modo resistat, sed statim annuat, ne marito molesta sit, neuè illius in se amorẽ minuat, & occasionem præbeat frequentem communionem prohibendi, quod si rarius, & singulis rãtum mensib. Eucharistiã sumere sit solita; tunc dicunt decens esse maritum debitum petentẽ admonere, & blandè rogare, vt à petitione desistat ob reuerentiã sacramenti suscipiendi; at ipso ægrè ferente reddat; quia nõ propter hoc impeditur cõmunicare, vt *suprà nu.97.* dictũ est, cum exerceat actum diuinæ, & naturali legi conformem; solùm conabitur maiori, qua poterit deuotione ad sacram communionem accedere, sperans diuinam gratiam absuturam non esse. Quod si animo nimis esset dissipata, nec posset mentem colligere, & abdicare à recordatione præteritæ titillationis, ideoque minus esset præparata ad Eucharistiam benè, ac religiosè suscipiendam, decenter, & honestè faceret, si ab ea illo die abstineret, idq; illi consulendum foret, nisi iusta ratione cogatur, iuxta Layman, & Bauny *locis cit.* & Coninch *d.q.80 art.3.n.44.* Vbi idem dicit de coniuge, qui eodem die communionis sumendæ, seu nocte antecedente petiit debitum ob honestum finem prolis suscipiendæ, vel continentiæ seruandæ, scilicet decere, vt abstineat eo die à communione, si affectum purgare nequeat, & mentis euagationem, & indispositionem, & indispositum se sentiat. De qua re *infrà*.

Nunc respondendum argumentis primæ sententiæ, quatenus aduersatur primo dicto tertiæ (licet fortè Doctores pro eadem sententia locuti sint iuxta secundum dictum eiusdem tertiæ sententiæ) & argumentis secundæ sententiæ quatenus aduersatur secundo dicto eiusdem tertiæ sententiæ. 103

Ad primũ ergo primæ sententiæ *n.91.* adductũ, desumptũ ex Patribus, & Conciliis respondetur PP. & Concilia intelligi de honestate, & decentia, & sic de Concilio, quia accedere ad Eucharistiã non multum post actum coniugalem videtur habere nonnihil indecentiæ, licet absolutè non sit prohibitum vlla lege; ad dictum etiã D. Hieron. *in d. can. sciatis*, in specie respondet D. Thom. *in 4. dist.12 q.1. art.1. ad1.* ipsum ibi loqui de Ecclesiæ ministris cõiugatis, quales sũt Græci, quibus interdictum est celebrare die, qua ad vxores accedunt. Ad secundum respõdetur afferre indecentiam materialem, non moralem, sicut & immunditia eum actum comitans, seu consequens est tantũ corporalis, & materialis, quæ ex se non impedit receptionem Eucharistiæ, alioqui neque etiam ex iusta ratione, & vrgente necessitate liceret coniugibus cõmunicare die habitæ copulæ, ministros autem altaris Ecclesiæ ob illam indecentiam voluit arcere à ministerio altaris propter maximam illius muneris dignitatem; quemadmodum etiam ipsis coniugium prohibuit. Ad tertiũ probat secundum dictum eiusdem tertiæ sententiæ, non enim eadem est ratio secundi dicti, tum quia tunc honestus finis prolis, debiti reddendi, vel seruandæ continentiæ compensat, & tollit,

& tollit, aut minuit indecentiam; tum quia non sequitur tunc tanta mentis euagatio, & affectio, ad opera carnis, & ita facilior est bona dispositio ad S. Eucharistiam capiendam. Ad quartum, probat ad summum de consilio, & ex decentia, & honestate eo die copulæ coniugalis abstinendum à communione cessante alia iusta ratione, seu causa tunc communicandi; non verò ex necessitate, & aliquo præcepto naturali, vel diuino, cum illa immunditia sit merè materialis, non moralis, secus in accedente sordido, ac minus decenti habitu, quia adesset etiam indecentia moralis.

Ad secundum secundæ sententiæ, de quo *num* 94. omissa aliquorum responsione, quos Fagundez *d. præcept 3 lib. 3. cap. 6. n. 6.* asserentium esse peccatum veniale communicare post pollutionem etiam inculpabilem nocte præcedenti habitam, respondetur esse diuersam rationem; quia illa est inuoluntaria; & eius effectus non multum permanet, nec valdè mentem perturbat. Actus verò coniugalis est voluntarius, atque adeo magis mentem absorbet, & à spiritualib. auocat. An verò aliquando etiam post pollutionem inuoluntariam inculpabilem, vel culpabilem tantum venialiter deceat à communione pro tunc abstinere, vbi iusta causa non cogat tūc recipere Eucharistiam: explicant præallegati Doctores; & quando posset præsumi prouenire à dæmone ad impediēdam communionem non esset abstinendum; Quando ex aliis causis, si illam passus se sentiret notabiliter hebetē, & per cogitationes reflexum ad carnalia, nec mentem posset facile purgare; tunc ob reuerentiam sacramenti deceret differre in alium diem, secus si non sentiret se magis hebetem, nec ad carnalia per cogitationes reflexum, vt notaui *tom. 1. mor. var. tit. 1. n. 2261.*

104 Ad primum secundæ sententiæ *ibid. num.* 94. adductum ex traditis *num.* 98. patet aliquam irreuerentiam contra Sanctam Eucharistiam committi, dum mente distracta ad carnalia, & præteritæ voluptatis recordatione immunda ad illam, atque adeo non cum dispositione tanto sacramento debita acceditur. Ad illud, quod nulla reperitur prohibitio, verum est iuris positiui, & Ecclesiastici; adest tamen prohibitio iuris, seu præcepti naturalis, & diuini dispositionem attentionem, & deuotionem, in communicaturo requirens. Non enim omnia, quæ ad debitum modum recipiendi Eucharistiam, & ad reuerentiam erga illam spectant ab Ecclesia præscripta, & statuta sunt; sed quædam Ecclesia præscripsit, vt ieiunium naturale; & alios ritus determinatos, quædam dictantur ab ipso lumine naturali intellectus supposita excellentia, & dignitate tanti sacramenti, ad quod accedendum est. Et sicut modestia, & reuerentia externa, quando acceditur ad idem sacramentum, est necessaria ad debitum modum accedendi, ita quod si quis accederet loquendo vana, aut corporis gestus contra modestiæ virtutes exercens, esset peccatum veniale contra reuerentiam debitam sacramento, vt ipse Ioannes Sancius *d. disput. 21. num.* 20. cum Ludouico de Sancto Ioanne *in summ. tractat. de Eucharistia quæst. 7. art. 1.* Ledesma, & Marsilla tradit. Quia etsi de ea non extat expressa lex ecclesiastica, vel diuina positiua, nihilominus dictatur à lumine naturali intellectus, & subintelligitur præcepta in ipsa institutione sacramenti, vt cibi spiritualis à fidelibus ritè, & sanctè recipiendi. Ita etiam debitum reuerentiæ internæ in accedendo ad idem sacramentum dictatur à lumine naturali intellectus, & subintelligitur præceptum in eadem sacramenti institutione; ad quam internam reuerentiam sicut pertinet præparare mentem internam bonis cogitationibus, & desideriis; sic potest ad eam pertinere aliquando mundare animum ab aliquibus reliquiis turpium cogitationum, assumendo aliquid temporis, quo id saltem mediocri diligentia præstari possit.

An sacram Eucharistiam recipere cum actuali distractione mentis ad vana, & inutilia, aut cum actuali delectatione, seu affectu obiecti venialiter illiciti sit speciale peccatum veniale irreuerentiæ, & sacrilegij; anque nulla fiat irreuerentia contra sacramentum Eucharistiæ, si quis in statu gratiæ, & post confessionem mortalium illud recipiat absque alia præparatione.

Hinc reiicienda protsus est doctrina, quam (& fortè ea fuit vnum ex capitibus, propter quæ eius liber 105
fuit suspensus, donec corrigeretur) tradit Ioannes Sancius *in selectis disp. 22. n. 9. & d. disp. 23. n. 21. & 32.* vbi postquam dixit esse quidem veniale peccatum accedere ad Sanctam Eucharistiam cum peccato veniali directè opposito ad naturam actus suscipiendi, scilicet, si ob vanam gloriam quis communicet, aut si accedat cum irreuerentia exteriori, putà loquendo vana, vel corporis gestus minus modestos exercendo; docet nullum esse peccatum neque veniale nouum contra sacramenti reuerentiam, seu contra dispositionem ad recipiendam S. Eucharistiam requisitam accedere ad illam cum actuali voluntaria distractione, & euagatione mentis ad obiecta temporalia, vana, & venialiter mala, & etiam cum actuali cogitatione, & voluntate committendi peccatum aliquod veniale mendacij, aut detractionis, aut leuis vindictæ, aut cum actuali delectatione de re venialiter mala, dicens tunc quidem committi peccatum veniale cogitationis vanæ, aut leuiter ex obiecto malæ, aut mendacij; aut iræ, vel delectationis malæ in re leui, præter hoc autem peccatum veniale nullum aliud committi sic accedendo ad S. Communionē. Quam doctrinam tradunt etiam Vasq. *de Eucharistia disp. 207. c. 2.* & Sà V. *Eucharistia*; Et Sancius primò illā (& codē suo modo Vasq.) probat, quia per hæc venialia nō impeditur effectus principalis cōmunionis, qui est augmentū gratiæ sanctificantis, ergo nulla fit irreuerentia etiā sacramento, aliàs illa irreuerētia leuis in sacra cōmunione sine fundamēto excogitaretur. Quod verò impediatur feruor, aut spiritualis dulcedo, aut alius effectus, qui nō sit præcipuus, nō cōuincit esse peccatū veniale; Quia fideles non tenentur ad procurandum omnē effectū, quē Eucharistia potest causare. Secūdò præcipuè quoad distractionem mentis voluntariam probat Sancius *d. n.* 32. nō esse speciale peccatū veniale irreuerentiæ cū tali distractione mētis communicare; quia non est eadē ratio, inquit, de cōmunione, ac de oratione; qui enim distractus, & absq; vlla attētione interna orat, peccat venialiter præter peccatū, in quo est, quia attentio est de substātia orationis; cū enim sit loquutio ad Deū, attētè loqui debemus, aliàs irreuerentia fieret ei, cū quo loquimur. At suscipere Eucharistiam, cum non sit locutio, sed manducatio, non requirit sub præcepto attentionem, bene tamen sub consilio, nec iniuria fit cibo, si distractè sumatur. ita Ioannes Sancius. Quæ repetit *part. 3. tract. 4. resol. 31.* Potest etiam tertio probari ratione eiusdem Sancij suprà *n.* 95. adducta, & ab eo latius explicata, scilicet, quod iuxta Trid. *d. c. 7.* explicās illud Apostoli; *Probet autē se ipsum homo, &c.* ille dignè, & sanctè suscipit, qui nullius est criminis mortalis conscius, & si erat per confessionem sacramentalem prius se probauit, & remissionem obtinuit; qui autem sanctè, & dignè communicat, nullam irrogat sacramento iniuriam; licet consultius, & honestius faceret accedendo

D. Ioan. Angelus Bossius, De effectib. contr. Matr.

cum maiori sanctitate, & dignitate, qua posset, & sic cum deuotione, & attentione actuali ad mysterium, quod tractatur.

106 Reiicienda, inquam, est præfata doctrina; Nam si non solum de consilio, sed etiam de præcepto ad suscipiendam Eucharistiam requiritur debitus modus reuerentiæ externæ, ita quod peccatum veniale irreuerentiæ, & sacrilegij committit, qui illud cum irreuerentia exteriori vana loquendo, vel gestus corporis immodestos exercendo, aut cum habitu sordido, aut facie laruata suscipit; licet de hoc non sit ius aliquod ecclesiasticum, aut diuinum positiuum, quia id præceptum subintelligitur in ipsa sacramenti institutione, & recta ratio dictat ad hoc sacramentum accedendum esse illa corporis compositione quoad actus, gestus, habitum, quæ ostendat reuerentiam, & externam deuotionem sacramento tantæ sanctitatis, & dignitatis debitam, vt supradictum est, & tradunt Reginaldus *lib.29 num.* 112. & Ioannes Lugo *de Eucharistia disp.*14. *sect.*4. *disp* 15 *sect.*1. & alij *infrà allegati*, & admittit idem Sancius *d. disp.*13. *num.*20. cum aliis. Ita & non minus non solum de consilio, sed de præcepto est, ad accedendum ad Sacramentum Eucharistiæ requiri reuerentiam interiorem mentis, & animæ, cum id non minus, immo magis dictet recta ratio, seu lumen intellectus agnoscentis excellentiam, & dignitatem tanti sacramenti, cum maioris cultus Dei sit reuerentia interior animæ, quam exterior corporis, sicut anima præstat corpori, & reuerentia exterior consistens in compositione corporis quoad actus, & gestus exteriores, & habitus debeat esse talis, quæ interiorem animæ reuerentiam, & deuotionem ostendat, idque etiam à lumine intellectus, seu recta ratione dictatur, vt notat loco citato Reginaldus. Ad reuerentiam autem internam pertinet (vt dixi) preparare mentem internam bonis, & piis cogitationibus, & desideriis, & consequenter excludere cogitationes vanas de re mala, imò etiam de rebus ex se indifferentibus, & non affici saltem actu delectationibus vanis, & malis, seu de obiecto malo licet leuiter, vel indifferenti, & consequenter cum voluntariis cogitationibus vanis, & talibus delectationibus, aut desideriis de re mala licet tantum leuiter accedere ad S. Eucharistiam præter peccatum distractionis vanæ, & prauæ delectationis, seu desiderij de re mala facienda v.g. mendacij, vel iræ aut detractionis accedere ad Eucharistiam erit speciale peccatum cuiusdam irreuerentiæ ac sacrilegij contra dignitatem tanti Sacramenti. Omnes enim dignitatis sacramenti cognitionem habentes etiam alioqui rudes nedum Theologi fatentur non solum de consilio, sed etiam de præcepto saltem sub veniali ad S. Communionem requiri aliqualem præparationem propter reuerentiam debitam tanto sacramento, cui reuerentiæ certe aduersatur modus ille accedendi sine attentione, & deuotione interna, sicut & sine deuotione, & modestia externa. Quare, si dum quis non flexis genibus, nec discoperto, nec abstinendo à vano colloquio, sed ambulando capite cooperto, confabulando vellet communicare, tunc adest culpabilis defectus reuerentiæ, & dispositionis debitæ, committiturque peccatum veniale irreuerentiæ, & sacrilegij sic communicando: ita proculdubio fatendum est, (& nescio qua ratione quis possit negare) si quis cum voluntaria cogitatione, & delectatione de actu coniugali præterito, seu complacentia in voluptate carnali habita in actu coniugali præterito; aut cum voluntaria distractione ad negotia secularia, & cogitatione de rebus vanis, & etiam malis, etsi non grauiter, & actuali desiderio illas exequendi, ad Sacram Eucharistiam accedat, tunc adesse culpabilem defectum illum reuerentiæ, & dispositionis debitæ, committique peccatum irreuerentiæ, & sacrilegij. Quis etiam excusabit ab omni culpa, & à peccato irreuerentiæ eum, qui statim post vana cum aliis colloquia, vel etiam detractoria, vel à ludo surgens, vel ab actu coniugali recedens, immediate Eucharistiam reciperet, & deinde statim ad eadem colloquia ad ludum, ad tactus, & amplexus venereos cum coniuge rediret? Negari absque dubio non potest, quod res sacræ, vt sunt præcipue omnia sacramenta, & maxime Eucharistia, propter suam dignitatem exigant peculiarem reuerentiam in eorum vsu, & receptione Et si ad orandum, seu & recitandum preces sacras, & loquendum cum Deo requiratur de præcepto interna attentio, & deuotio, aliqualisue præparatio, qua mens auocetur ab externis, & ad Deum eleuetur. Quanto magis aliqua præparatio interna necessaria est ad diuinissimā Eucharistiam: ac proinde ad illam accedere cum distractione voluntaria actuali ad res profanas etiam ex obiecto non malas, & illicitas, sed tantum indifferentes erit defectus reuerentiæ, & peccatum veniale irreuerentiæ, & multò grauior irreuerentia erit accedere cum actuali voluntaria cogitatione, & amore obiecti illiciti, etsi tantum venialiter mali. Quibus etiam in casibus voluntariæ distractionis, seu cogitationis rerum profanarum, aut obiectorum ex se venialiter illicitorum, aut actualis amoris illorum, seu complacentiæ in illis ad Eucharistiam sic accedendo non solum committitur peccatum veniale irreuerentiæ, & sacrilegij contra religionem, sed etiam ipsa communio, seu receptio sacramenti efficitur venialiter mala, seu venialiter vitiatur, vt notat Ioannes lugo *sect.* 2. *num.*28. & prius docuit Martilius *in* 4. *q* 6. *num* 4. *concl* 3. *relatus* à Palao *de Eucharistia disp. vnica p.*11. *num.*3. Quia susceptio Eucharistiæ cum tali voluntaria indispositione ex parte intellectus, & ex parte voluntatis, & cum peccato veniali, de quo, quis actu cogitat, & sibi complacet, non potest omnino placere Deo, sed imò illi est aliqualiter ingrata, & consequenter peccaminosa, vt idem Martinus, & Palaus *d.p.*11. *num.*6. etsi Deo, non est ingrata absolutè (inquit idem Palaus contra eundem Marsilium asserentem ob talem indispositionem communionem non causare effectum gratiæ principalem) & secundum se; ac proinde (si nil aliud obstet) eius efficacia ex opere operato non impeditur, quo ad effectum principalem gratiæ sanctificantis; etsi impeditur efficacia ex opere operantis haberet, & effectus feruoris, & spiritualis dulcedinis. Non igitur sufficit, quod fidelis sit absque conscientia peccati mortalis, atque adeo sacramentum possit conferre effectum gratiæ, vt in accessu ad illud euitetur omnis culpa venialis, eiusque susceptio sit simpliciter, & omnibus modis bona, & honesta, seu non peccaminosa hic, & nunc, sed fatendum est ex causa indispositionis, & ex defectu præparationis, & deuotionis committi peccatum veniale sacrilegij, ipsamque susceptionem sacramenti esse peccatum veniale propter defectum debitæ reuerentiæ. Quod etiam confirmat Ioannes lugo alio exemplo; nam si quis quotidie, inquit, & singulis horis diei ter, aut quater Eucharistiam acciperet, etiam seclusa prohibitione ecclesiæ communicandi bis eadem die, frequentia illa proculdubio contineret irreuerentiam. Quamuis minus rectè, & contra communem sensum idem Ioannes Sancius *disp.*22. *num.*15. dicat, quod si non esset præceptum illud Ecclesiæ melius esset pluries in die communicare. Ex quo infero iuxta eum etiam centies, & millies esse communicare, quam abstinere vnico momento, in quo quis posset Eucharistiam recipere; quod certe sine irreuerentia, irrisione, & contemptu tanti sacramenti fieri posset:

Et

Digitized by Google

107 Et quod accedens ad Sacram Euchariſtitiam cum voluntaria diſtractione ad res vanas, & inutiles; aut delectatione rei profanæ, aut obiecti tametſi leuiter illiciti, ſeu cum actuali affectu, & propoſito peccati venialis præter hoc peccatum committat etiam ſpeciale peccatum irreuerentiæ & ſacrilegij, eo quod accedat ſine debita deuotione, & reuerentia, colligitur ex D. Thoma *3.p.q.79.art.*8. & in terminis Suarez *tom.3. in 3.p.diſp.66.ſect.1.* Reginaldus *lib.29.n.99.* Filliucius *tom.1.tract.4.cap.8.n.206.* Layman *lib.5.tr.4. cap.6.num.3.* Caſtrus Palaus *d.p.11.n.6.* Villalobos *p.1. tract.6. diff.36. n.2.* Ioannes Lugo *d.diſp.4. ſect.2. & d. diſp 15 ſect.1.* Stephanus Baunes *de Sacramentis tract.5. vbi de ſuſcipiente Euchariſtiam q 22 dub.4.* Et procul dubio ita ſentiunt *Doctores ſuprà n.97.& n.98. relati.* Quibus in caſibus, ſicut quando communio fit ob vanam gloriam, vel cum irreuerentia exteriori, Suarez, Filliucius, Lugo, & alij aiunt peccatum illud veniale voluntariæ diſtractionis, & vanæ cogitationis, aut actualis affectus, ſeu propoſiti peccati venialis eſſe circumſtantiam actus communicandi illum etiã efficiens venialiter malum, ſeu peccaminoſum, & aliqualiter Deo ingratum. Addunt rationem, quia eſt contra reuerentiam Euchariſtiæ Sacramento debitam, illud ſuſcipere cum re, ſeu circumſtantia, quæ eius fini, & inſtitutioni aduerſatur; id autem facit, qui cum actuali euagatione mentis voluntaria, aut actuali affectu venialium, vel committendo aliquod veniale ſumit Euchariſtiam. Nam Sacramenti Euchariſtiæ ſecundarius finis, & effectus eſt animam ſumentis cœleſti conſolatione, & ſacra quadam voluptate, & conſolatione replere per modum cibi ſpiritualis, & etiam venialia remittere; venialia autem peccata hunc effectum impediunt, hoc ipſo quod actualem charitatis feruorem, & deuotionem directè impediunt, aut minuunt, & de ipſis voluntas actualem habet complacentiam. Ergo peccata venialia, quæ actu committuntur inter ſumptionem Euchariſtiæ aliquo modo repugnant eius fini, & inſtitutioni: & conſequenter efficiunt, vt minus dignè, & reuerenter ſuſcipiatur; & etiam minus fructuoſe quoad effectum gratiæ ſanctificantis; cuius augmentum tanto copioſius infunditur, quanto melius homo diſpoſitus eſt. Quæ ratio deſumpta eſt ex D. Thoma *3.p.q. 79. art.* 8. vbi ita habet. *Effectus huius ſacramenti non ſolum eſt adeptio habitualis gratiæ ſed etiam quædam actualis refectio ſpiritualis dulcedinis, quæ quidem impeditur ſi aliqui accedant ad hoc ſacramentum per peccata venialia mente diſtractus.* Ex quo colligitur eundem S. Thomam eſſe huius ſententiæ. Huius ſententiæ etiam procul dubio fuerunt D. Augustinus *relatus in can. quotidie, de conſecrat.d.2.* vbi: *Si habet,* (inquit) *voluntatem peccandi, grauari magis dico Euchariſtiæ perceptione, quam purificari;* loquitur enim de eo, vt patet ex ipſo canone, quem capitalia peccata non grauant. Tum D. Anſelmus *in 1.ad Cor.11.* vbi manifeſtè indicat eum, qui ex conſuetudine multa venialia committit, & ſentit ſe grauatum eorum conſcientia, ideoque indiſpoſitum, ſine dolore eorum accedit ad S. Euchariſtiam capiendam, peccare venialiter (id quod expreſsè etiam tradunt Suarez, Reginaldus, Layman, Filliucius, & Villalobos *locis ſuprà citatis*, & Ioannes Lugo *d.ſect.2.n.32.*) verba D. Anſelmi ſunt. *Indignè accedit, qui vel aliquod graue peccatum, vel multa leuia commiſit, & non eſt confeſſus.* Hoc enim ſaltem de indignitate veniali reſpectu venialium intelligendum eſt.

108 Ex quo etiam patet, ſi peccata venialia ſint multa, vel aliquo modo grauia, & nulla pœnitentia vel emendationis propoſitum concipitur, efficere vt ſit peccatum veniale cum ipſis recipere Euchachariſtiam, ipſaque communio ſit peccaminoſa venialiter, vt iidem DD. Suar. & cæteri *alleg. loc.cit.* aſſerunt, quia animam aliquo modo ſordidam, & maculatã reddũt, & quaſi quodam pondere grauant, & actualem deuotionem impediunt, ac proinde ſunt cauſa vt ſacra Euchariſtia minus reuerenter ſuſcipiatur, minuſque fructuoſe, ponunt obicem aliquibus eiuſdem Euchariſtiæ effectibus, vt eorum remiſſioni, & feruori charitatis. Quapropter priuſquam ad Euchariſtiam accedatur per pœnitentiam, & actualem deuotionem ſunt purgandæ huiuſmodi ſordes veniales multiplicatæ vel aliquanto graues, vt anima præparetur ad dignam receptionem, ad quod ſignificandum Chriſtus videtur (vt notat Lugo *vbi ſuprà*) lauiſſe diſcipulorum pedes, antequam illis Euchariſtiam daret; in lotione enim pedum ſignificata eſt purgatio, & munditia affectuum venialium, vt conſtat ex textu Euangelico. Porrò hæc præparatio, & diligentia ad purgandam animam à venialibus non eſt neceſſaria, nec ſufficit eadem in omnibus; ſed requiritur, & ſufficit iuxta ſymbolorum conditionem & capacitatem; minor in puero, & ruſtico, & perſona ſimplici; maior in viris maiorem & perfectiorem cognitionem ſacramenti, & ſacrorum myſteriorum habentibus, vt in Sacerdote, & adhuc maior in viro religioſo, vel monacho cõtẽplationi dedito. Attenta ſemper multiplicitate eorundem venialium, vel eorum grauitate, ſeu tali eorum ſpecie, vt Lugo vbi ſupra, vbi idem dicit de gratiarum actione; cum enim aliqua poſt communionem gratiarum actio requiratur, ſicut ante requiritur aliqua præparatio, vt dictum eſt, huiuſmodi gratiarum actio non in eadem menſura ab omnibus exigitur, ſed pro ſingulorum conditione, & capacitate.

Cæterùm vbi peccata venialia habitualia non ſunt multa, vel valde grauia; cum aliquo peccato veniali habituali, licet ſine dolore, & propoſito emendationis de eo, ſiue quia non recordatur, ſiue quia ob humanam fragilitatem aliquam non poteſt facile auertere voluntatem ab eo leui affectu, ſuſcipere S. Euchariſtiam non eſſe peccatum veniale irreuerentiæ, & defectus debitæ diſpoſitionis tradunt locis citatis Suarez, Reginaldus, & Filliucius, & indicant Layman, Ioannes Lugo *d.ſect.2.* & Coninck *q.79.art.9.* ſi alioqui procuret accedere cum amore, reuerentia, & deuotione, ac diſcuſſione conſcientiæ ſi à longo tempore non ſit confeſſus, & nullum aliud interueniat impedimentum ſiue cenſuræ, ſiue prohibitionis Prælati, ſiue ſcandali. Ratio eſt, tum quia culpa huiuſmodi in habitu non eſt circumſtantia actus; tum quia ab hominibus attenta eorum fragilitate exigenda non eſt maior diſpoſitio alioqui ſoli ſanctiſſimi viri ad ſacram Euchariſtiam poſſent accedere abſque peccato. 109

Ex quibus ad primum argumentum Sanctij *n.105.* adductum reſpondetur ex dictis *n.106.& 107.* ad euitandam culpam venialem in ſuſceptione Euchariſtiæ non ſufficere ſolam diſpoſitionem animæ neceſſariam ad augmentum gratiæ ſanctificantis; & venialia actualia repugnare fini ſecundario inſtitutionis eiuſdem Euchariſtiæ, & conſequenter irreuerentiam aliquam ſacramento irrogari ad illud accedendo cum iiſdem peccatis actualibus venialibus; vt latius explicatum eſt; non enim irreuerentia contra ſacramentum committitur, ſolum accedendo cum circumſtantia impediente effectum gratiæ ſanctificantis, qui eſt primarius finis Euchariſtiæ ſed etiam accedendo cum circumſtantia impediente effectum eiuſdem Euchariſtiæ ſecundarium; ſolum intereſt, quod in primo caſu committitur reuerentia mortalis, in poſteriori tantum venialis. Ad ſecundum patet etiam ex dictis, quod ſicut ad recitandas preces ſacras, & ad orandum requiritur aliqua interna 110

Præparatio, attentio, & deuotio, qua mens ab externis auocetur, & ad Deum eleuetur, ita multo magis ad recipienda sacramenta, præsertim Eucharistiam, cum sint res sacræ, & sanctæ, Eucharistia continet fontem omnis Sanctitatis, & communio non sit quęcunque manducatio, sed cibi spiritualis, viui, & sanctissimi; & si argumentum ex ipsa manducatione desumptum probaret, cōuinceret etiam ad communionem non esse necessariam vllam externam reuerentiam. Nam ad manducationem parum refert, quod qui manducat, id faciat stans, capite cooperto, confabulando, & gestibus virtuti modestiæ repugnantibus.

111 Ad tertium argumentum *eodem n.10. & suprà n.95.* adductum, respondetur duplicem esse indignitatem respectu sumptionis sacræ Euchristiæ, & receptionis cuiusuis sacramenti, alteram grauem, quæ impedit omninò effectum sacramenti ex opere operato; alteram leuem, quæ non tollit effectum gratiæ sanctificantis ex opere operato, sed copiosiorem fructum gratiæ, & effectus secundarios, & prima indignitas dicitur indignitas simpliciter, & repugnat grauiter præcepto naturali, & diuino, & etiam ecclesiastico de accedendo in statu gratiæ ad fontem sanctitatis, & ad sacramentum, quod non ad primam gratiam; sed ad augmentum gratiæ conferendum per se primo institutum est. Altera dicitur indignitas secundum quid, quæ leuiter repugnat præcepto virtutis religionis, & naturali, seu diuino de tractandis mysteriis sacris, sacramentisque recipiendis præsertim Eucharistia sumenda cum debita reuerentia, cui reuerentiæ opponitur irreuerentia illa, quæ consistit in accessu ad communicandum, vel celebrandum absque vlla præparatione, aut oratione præuia, cum mente distracta ad vana, & inutilia, aut cum actuali affectu obiecti venialiter illiciti; sicut enim in aliis præceptis ad virtutem charitatis, vel iustitiæ, vel religionis, vel castitatis obligatio non consistit in indiuisibili, sed datur obligatio grauis, & obligatio leuis, ita oportet omnes fateri (& oppositum nisi temere asseri potest) quod reuerentia Eucharistiæ sacramento debita non consistit in indiuisibili, sed aliqua præcipitur graui obligatione, aliqua obligatione leui, ac proinde possit in eius susceptione peccari grauiter, quando irreuerentia est grauis opposita effectui principali, & etiam leuiter, quando irreuerentia in receptione illius est leuis; puta accedendo absque vlla præparatione, vel præuia oratione, cum mentis euagatione ad vana, & affectu actuali peccati venialis, vel cum exteriori immodestia capite cooperto, aut loquendo vana.

Neque D. Paulus 1 *ad Cor.11.* illis verbis: *Probet autem se ipsum homo*, &c. & Tridentinum *d. cap.7. sess.13.* eiusdem D. Pauli dicto innixum, dum aiunt eum, qui caret indignitate illa graui, scilicet conscientia peccati mortalis digne accedere, excludunt alia requisita, vt euitetur indignitas leuis, quæ sunt indebitus modus, & reuerentia tanto sacramento conueniens ad quam spectat aliqua interna præparatio, & deuotio, & attentio mentis ad spiritualia, vt supra explicatum est, & sicut D. Paulus, & Tridentinum non excludunt debitum accedendi cum modestia, & reuerentia externa, vt ipse Sancius, & Vasquez fatentur, quia reuerentia illa externa subintelligitur, dum quis vult de eo pane cælesti edere: sic profecto neque debitum reuerentiæ internæ, vt etiam supradictum est. Addo aliquos Patres, nempe, Chrysostomum, Ambrosium (vt refert Cornelius à lapide *ind. cap.11. ep.1. ad Corinth.*) & etiam Anselmum (vt testatur Ioan. Lugo *de Eucharistia d. disp.15. sect.1. num. 7.*) intelligere illud verbum, Probet, non solum de probatione simpliciter necessaria auferendo mortalia, sed etiam de probatione secūdū quid, scilicet, de purgatione à venialibus, & eorū radicibus, & præsertim de illis, quæ afferunt irreuerentiam contra tantū sacramentū, & impidiunt copiosiorem fructum, & effectum eiusdem sacramenti secundarium supra explicatum. Prædicta paulo latius sum prosequutus, quia existimaui Ioannis Sancij doctrinam derogare reuerentiæ sacramento admirabili debitæ, & etiam esse perniciosam fidelibus, quos facile potest reddere negligentiores in præmittenda conuenienti præparatione, & dispositione, antequam ad id sacramentum accedant. Sed redeundo ad rem nostram.

Quo die, vel in cuius antecedenti nocte coniuges habuerunt copulam coniugalem, an sit laudabile, & consulendum, vt abstineant à sacra communione, differendo illam in alium diem, an verò potius sit illis consulendum, vt eadem die communicent.

Videndum remanet, an laudabile, decentiæ, & honestati conueniens sit ob sacramenti reuerentiam, quo die, vel nocte antecedente coniuges copulam carnalem exercuerunt tam petendo, quam reddendo etiam ob aliquem finem honestum ex explicatis *suprà num.69.* abstinere à communione, illamque in alteram diem differre, idque à Confessarij, proinde pœnitentibus consulendum, nisi aliqua ex iustis causis *suprà n. 9.* traditis eodem die communicandum esse suadeat, vel cogat.

Et Ioannes Sancius *allegata disp.24. n 11.13. & seqq.* duo dicit. Verum ante copulam habitam sanum quidem consilium esse, seu consulendum esse coniugibus sumpturis sacram Eucharistiam, vt ob reuerentiam Eucharistiæ suscipiendæ eo die, seu saltem nocte antecedente diem sumptionis Eucharistiæ à copula cōiugali abstineant; sicut etiam sanum consilium est, vt pridie Eucharistiæ sumendæ abstineat homo à ludo licito, vel à cibo, & alias mortificationes exerceat, vt dignius Eucharistiam sumat. Alterum, si non abstinuerint, seu post habitam copulam coniugalem etiam voluptatis carnalis gratia non esse expediens, nec consulendum coniugibus, vt ob reuerentiam Eucharistiam non sumant, quia id minus bonum est, vt pote consilium de minori bono; sed potius è contra illis consulendum, vt communicent, quia id maius, & excellentius bonum est. 112

Primum dictum probat, quia quamuis habere copulam coniugalem ante sumptam Eucharistiam sit actus virtutis; tamen excellentior actus virtutis exercetur abstinendo ob reuerentiam Eucharistiæ, quam non abstinendo à copula, quando Eucharistia foret sumenda. Abstinens enim ob reuerentiam, actum excellentis religionis exercet, non abstinens vero, iustitiæ, si debitum coniugale exigeretur, aut religionis inferioris, si causa finis matrimonij scilicet procreandi prolem copulæ vacaret.

Secundum dictum probat, quia qui post habitam copulam coniugalem ab Eucharistia capienda abstinet reuerentiæ causa, licet quidem actum religionis exerceat, impedit tamen actum excellentiorem religionis, scilicet realem susceptionem Eucharistiæ. Cum enim propter quod vnumquodque tale, & illud magis; & desiderium suscipiendi Eucharistiam sit propter realem susceptionem; sit si desiderium illius est actus religionis, perfectiorem actum fore realem susceptionem. Si dicatur hæc vera per se loquendo, ex accidenti verò contrarium euenire posse, & ita rectius agere coniugem post copulam eo die habitam ab Eucharistia abstinere, quam non abstinere. Vrget Sancius, quia si suscipere Eucharistiam post copulam 113

lam nullum est peccatum, vt supponitur; & ex alia parte perfectior actus virtutis est realis susceptio, quã illius desiderium. non erit salubrius consilium non agere, quod in se est perfectius.

Secundo probat, quia consilium vt salubrius illi
114 adhærenti, debet afferre illi maius bonum ex Suarez *de religioso statu lib.1.cap.7.num.7.*& maiora bona, imò maxima proueniunt ex communione, quibus abstinens ab ea priuatur. Nam suscipere Eucharistiam adhuc post habitam eo die, vel nocte antecedente copulam coniugalem, etiam ob voluptatem carnalem causat suscipienti gratiam sacramentalem, remissionem venialium, præstat auxilia congrua ad vincendas tentationes, sedat passiones, & incentiua carnis; ac sanitatem corporis ex se adducit, dum moderatur nimium calorem, qui posset libidinem excitare, ex quo corpus reducitur ad optimum temperamentum, à temperamento autem constat valetudinem corporis depẽdere. Denique viam parat ad omnes virtutes acquirendas, humilitatem, affabilitatem, temperatiam, misericordiam. Abstinens autem ob reuerentiam Eucharistæ solum comparat meritum reuerentiæ. Si dicatur eum, qui habuit copulam, posse postea præfata bona consequi communicando die sequenti, vltra meritum reuerentiæ ob abstinentiam eo die copulæ acquisitum. Vrget Sancius si coniux velit die habitæ copulæ communicare, & etiam die sequenti non apparere rationem, ob quam debeat defraudari. Neque hinc rectè inferri; ait idem Sancius *num.*27. dari occasionem coniugibus non abstinendi à copula pridiè susceptionis sacramẽti quia, cum sint securi, quod nec etiam contra consilium agunt, communicando post habitam copulam, contemnent abstinentiam. Nam qui abstinet, subdit idem Sancius *num.*28. vt Eucharistiam suscipiat, duplex meritum sibi comparat, & reuerentiæ, & realis susceptionis; nec contemnent coniuges abstinere à copula, quia licet non defraudentur Eucharistia, tamen defraudantur merito, quod ex reuerentia reportarent, si abstinuissent, quod, inquit, maximum est. Ait etiam *num.*37. *&* 38. testimonia Hieronymi, & aliorum Patrum, & Conciliorum, de quibus *suprà n.*91. & etiam testimonium D. Pauli 1 *ad Corinth.*7. & testimonia Patrum relata in sacris canonibus *suprà num.*81. *adductis* intelligi, seu loqui iuxta primum dictum eiusdem Sancij, solumque probare esse consulendum coniuiugibus, vt abstineant à copula ante Eucharistiæ susceptionem ad illam suscipiendam; dato tamen quod illam iam habuerint; non esse consulendos, vt ab illa abstineant, neque id docere *dicto numero* 91. citatos; neque Concilia præsertim Elibertinum. Et in specie ad illud Hieronymi *in cap. sciatis* de panibus propositionis, ait, quod ibi non intendit in omnibus proportionem seruare inter Eucharistiam, & panes propositionis, quod sicut illi nõ manducabantur de facto; ita de facto non assumatur Eucharistia post copulam; solum seruatur, inquit proportio, quod sicut illi de facto non manducabantur habita copula; sic curent coniuges vitare copulam, vt de facto reuerentius Eucharistiam suscipiant. Et hanc sententiam Sancij amplexus est Leandrus discalceatus *de sacram.p.*2.*tract.*7.*disp.*6.*q.*5. quando copula fuit habita causa prolis, & vel alterius honesti finis, indicans se contrarium sentire vbi copula fuisset exercita ob carnalem voluptatem; fundatur enim in responso D. Gregorij *relato in can vir. cum propria* 33.*q.*4.& in expositione Glossa *ibid.* quod responsum cum expositione eiusdem Glossæ relatum est *suprà num.*97.

115 Præterea (quod longe maius est) idem Ioannes Sancius *d.disp.*23.*num.*30. ob eandem rationem num. præcedenti adductam, scilicet, quia ex communione quis maxima bona comparat, asserit, etiam cum quis voluntariam pollutionem, aut fornicationem nocte præcedenti commisit, si die sequenti confiteatur, & velit Eucharistiam recipere nulla ad id vrgente causæ existente, non esse dissuadendum, sed potius illi consulendum, vt commmunicet.

Denique ex eadem ratione, & alia *num.* 113. posita 116
idem Sancius *num.*40. infert, inualidum esse votum coniugis de non communicando die habitæ copulæ: Cum enim sit melius, inquit, communicare die copulæ, quam abstinere; fit materiam voti non esse abstinentiam à communione; & licet abstinentiæ à communione ob reuerentiam sit actus virtutis, cum tamen sit perfectioris actus impeditiuus, inepta est materia ad votum. Prædicta omnia, & alia (scilicet quod consilium sit cum distractione mentis actuali ad inutilia, & vana accedere ad Eucharistiam, supposito, quod communicaturus nolit mentis distractionem expellere) iam refutata tradit Io. Sancius *d. disp.*23. quæ omnia etiam refert Diana *p.*3 *tract.*6.*resol.* 31. subdens an sint probabilia, remittere se iudicio aliorum, se autem sequi contrariam sententiam, scilicet esse coniugibus consulendum post habitam copulam nocte saltem antecedente, non recipere Eucharistiam.

Igitur contra præfatam doctrinam Ioannis Sancij 117
stat communis sententia Doctorum asserentium regulariter loquendo, & nisi alia iusta causa ex traditis *suprà num* 99. vel simili oppositum manifeste suadeat, laudabile, decentissimum, & decori, ac reuerentiæ erga sacramentum congruens, & conuenientissimum, atque consulendum, vt coniuges à sumptione Eucharistiæ abstineant eo die in quo, vel in cuius saltem antecedenti nocte copulam habuerunt siue petendo, siue reddendo; & maxime quando copula habita sit carnalis voluptatis gratia principaliter. Ita in terminis Vigueriusin*stitut. cap.* 16.§.3.*versic.* 21.*relatus* à Lugo *loco infrà citato.* Salazar *in tract. de frequentia communionis cap* 9.§.1.*& seqq. relatus* à Diana *d. resol.*71. idem Diana *ibidem* Fagundez *de preceptis eccl'esia precept.*3.*lib.*3. *cap.*6.*num.*16 *&* 20. & ex Doctoribus *suprà n.*97. &.98.*relatis*, S. Thom. Albertus Magnus, Maior *locis d.nu.*98.*relatis.* Suarez *d disp.*66.*sect.*2. Sanchez *d.disp.*13. *num.*4. Scortia *d.cap.*7.*num.* 4. alij autem interim sece. Coninch *d q* 80. *art.* 7.*num.*44.*&* 45. Martinus Perez *d.disp.*49 *sect.*3.*num.*8. Reginaldus *d.lib* 29. *num.*117.*& lib.*31.*num.*345. Villalobos *tract.*13.*d.diff.*41. *num.*3. Stephanus Bauny *allegata q.*10.*concl.* 2. Ioannes Lugo *de Eucharistia allegata disp.* 15.*sect.* 2. *num.* 24. ex Doctoribus *suprà n.*93 *allegatis* Basilius Pontius, Hurtadus, Bonacina, Castrus Palaus *locis citatis.* expresse docentes coniuges die habitæ copulæ ex decentia, & honestate debere abstinere à S. Communione; idem docent Victoria, Soto, & Henriquez *relati* à Scortia *vbi suprà.* Idem à fortiori sentiunt omnes Doctores *suprà num.*91.*relati*, absolute asserentes esse peccatum veniale communicare eodem die habitæ copulæ; & relati *num.* 98. docentes esse veniale communicare post copulam eo die, vel antecedenti nocte habitam ob voluptatem carnalem. Et ita profectò sentiunt Sancti Patres *suprà num.*91 *relati*; præsertim, & apertissimè D. Hieronymus *in d. can. sciatis* 33. *q.*4. & in Apolog. ad Pammachium, & S Gregorius in responso relato in can. *vir cum propria* 33. *q.*4. *suprà num.*97. adducto. Diuus enim Hieronymus in vtroque loco loquitur de coniuge, qui habuit copulam, quem eodem die vult debere abstinere ab esu agni, seu receptione Eucharistię reputans saltem non conuenire reuerentiæ debitæ tanto sacramento, vt paulo post ab amplexibus coniugalibus accedatur ad osculum Christi Domini per receptionem S. Eucharistiæ, & exemplum quod sicut panes propositionis non

Digitized by Google

non poterant comedi ab iis, qui vxores cognouerant, ita multo minus post congressum coniugalem debet comedi panis cælestis, id manifeste conuincit, licet de abstinentia à panibus esset in lege scripta præceptum obligans sub mortali, quod non adeit de abstinentia à communione post copulam coniugalem, sed Diuus Hieronymus arguit à simili ad ostendendum saltem honestatem, & congruentiã post talem copulam abstinendi à susceptione Eucharistiæ ob reuerentiam tanti sacramenti, & immerito prorsus, & contra sensum verborum eiusdem D. Hieronymi Ioannes Sancius ait, seu interpretatur, vt velit solum esse consulendum coniugibus; vt abstineant à copula ante Eucharistiæ susceptionem ad illam decentius suscipiendam, non autem dicere, seu consulere vt habita copula pro eo die à communione abstineant; hæc enim interpretatio idem est ac dicere album esse nigrum. Cum D. Hieronymus non potuisset clarius explicare, se loqui de abstinentia ab Eucharistia post coniugalem copulam exercitam, & amplexus cum coniuge habitos. Similiter Sanctus Gregorius in dicto responso relato *in d can. vir cum propria* dum dicit, eum, qui sua coniuge voluptatis causa vtitur, prohiberi recipere S. Eucharistiam, non potest rectè intelligi, vt tantum velit consulendum, vt coniuges abstineant à copula ante susceptionem, cum clarissimè dicat post copulam habitam abstinendum ab ipsa receptione Eucharistiæ; Reliqui etiam Patres *d n. 91. relati*, & Concilia Elibertinum & Cabillonense, ideo volunt immediatè ante diem Eucharistiæ sumendæ coniuges debere à copula coniugali abstinere, quia reputarunt non decere honestati, decori, & reuerentiæ tanto Sacramento debitæ regulariter minus conuenire, si post talem copulam eo die, vel saltem antecedente nocte habitam ad illud suscipiendum accedatur; Et certe si decentia, decorum, honestas, & reuerentia qua conuenit Sacram Eucharistiam sumere suadet, vt coniuges communicaturi abstineant à copula coniugali nocte antecedente communionem, vt dicunt Patres, & Concilia, & ipse Sancius; ergo post copulam habitam eadem ratio decentiæ, & honestatis, & reuerentiæ erga Sacramentum dictat esse suadendum vt abstineant à communione: consilium enim abstinentiæ à copula ideo est sanum, & laudabile, quia ordinatur ad ipsam honestatem seruandam, & reuerentiam exhibendam, seu indecentiam vitandam in ipsa communione. Et ita hîc habet locum regula ab eodem Sancio adducta, propter vnumquodque tale, & illud magis. Cum ergo hæc sit communis Theologorum, & etiam Sanctorum Patrum, & Conciliorum sententia, theoricè, & practice tenenda est; præsertim cum fundamenta Ioannis Sancij non sint alia, quæ potuerint à Sanctis Patribus, & Theologis pro hac sententia allegatis ignorari, aut eorum vis nequiuerit dignosci.

118 Ratio huius sententiæ est, tum quia ob maculam, seu fœditatem, aut immunditiam corporis, quæ actũ coniugalem consequitur, licet non culpabilem, non videtur decens, decori, & honestati congruum statim corpore ita materialiter sordido, & fœdo accedere ad capiendum Sacramentum fontem munditiæ, & puritatis continens; sicut non decet sordido habitu, vel facie externis luto sordida, nisi prius abluatur, & purgetur. Tum præcipuè, quia ad sacram Communionem, vt suprà probatum est, requiritur præparatio iuxta capacitatem communicaturi, attentio seu cogitatio de spiritualibus, & deuotio, a que affectus pius; actum autem coniugalem, & voluptatem carnalem, quæ in ipso percipitur, consequuntur regulariter mentis distractio, & euagatio ad carnalia, & hebetudo ad spiritualia; nec enim facile est animum corporis voluptatibus irretitum & affectum, aut earum recordatione, seu memoria adhuc plenum, vt par est, cogitare de spiritualibus, & de Deo eiusque cultui spectantibus, illisque affici. Et consequenter remanet minus aptus ad suscipiendam Eucharistiam, ea reuerentia, quam decet habere fidelem ad illam capiendam accedentem. Et quamuis hæc ratio vrgeat magis, quando copula coniugalis est habita ob solam carnalem voluptatem, probat tamen etiam, quando habita est causa prolis, vel reddendi debiti, aut incontinentiæ euitandæ, cum in quacumque copula intercedat non solum corporis immunditia sed etiam voluptas carnalis, cuius memoriam, & affectum non est ita facile exuere, vt mens libera maneat ad cogitanda diuina & excitandos pios affectus erga Deum, & concernentia eius cultum. Decet ergo interponere aliquod tempus differendo communionem in alium diem, vt interim diluatur corporalis immunditia contracta, & animus purgetur à reliquiis turpium cogitationum, eisque expulsis mens sese colligat, ad pristinamque tranquilitatem redeat, fiatque apta, & expedita ad cogitanda, & tractanda spiritualia.

Præterea contra Sancium probatur eadem sententia, quia in vsu sacramentorum non semper attendenda est sola vtilitas, seu considerandus solus fructus, qui ex opere operato percipitur, sed etiam decentia, decor, honestas, ac reuerentia tali vsui conueniens, vt si hæc desint, omitti saltem de consilio debeat vsus sacramenti. Ecce si quis carens mortali centies, ac milies in die pœnitentiæ sacramento vteretur cum debito dolore confitendo aliquod veniale de nouo commissum, vel confitendo peccata mortalia aliàs ritè confessa, & remissa, semper reciperet gratiam sacramenti ex opere operato; & tamen quis dicet esse laudabile, & consulendum quempiam millies; vel centies in die confiteri? omnes certe dissuadebunt, & fatebuntur non decere, nec honestati, decori, & reuerentiæ erga sacramentum congruere. Similiter secluso Ecclesiæ præcepto de semel tantum in die communicãdo, si quis singulis horis diei, imo singulis quadrantibus cuiuslibet horæ in statu gratiæ Eucharistiam reciperet semper gratiam ex opere operato consequeretur; nullus tamen dicet talem frequentiam consulendam fore, sed dissuadendam, quia honestati, & decori non conueniret, irreuerentiamque quandam contineret, vt *suprà num. 106.* fine notatum est. Item si coniuges statim, & immediate post habitam coniugalem copulam siue ob honestum finem, siue ob voluptatem absque vlla præparatione & cogitatione de diuinis, & affectu actuali ad Deũ accedant ad capiendam Eucharistiam, consequentur effectum ex opere operato, si nullius criminis mortalis sint conscij; & tamen quis negabit hoc esse contra decentiam, decorem, honestatem, & reuerentiam sacramenti; & non debuisse talibus coniugibus suaderi, vt tunc non communicent. Et idem dici potest de eo qui de ludo surgens accederet ad eandem Eucharistiam suscipiendam. Reuerentia igitur sacramenti, ob quam Deus maxime colitur præferenda est vsui simplici sacramenti, licet ex abstinentia vsus non obtineatur fructus sacramenti: & vbi quis habens desiderium sacramenti, & agnoscens se hîc, & nunc non esse bene dispositum, ne posse ea, qua decet honestate illam suscipere ob illius reuerentiam abstinet à suscipienda Eucharistia, differendo susceptionem in alium diem, habet duplex meritum desiderij, seu communionis spiritualis, & reuerentiæ quæ est actus specialis Religionis; cui duplici merito potest correspondere maior fructus gratiæ, quam esset, qui perciperetur ex communione sine decore, & honestate

tanti

tanti sacramenti vsui conuenienti facta; & etiam in alio die communicando cum maiori, & intensiori desiderio, deuotione, & exacta præparatione facile potest consequi tantum gratiæ ex opere operantis, seu ratione perfectæ, & maioris dispositionis, quod non solum, adæquet, sed & excedat gratiam, quam recepisset in duplici communione facta minus decenter, & reuerenter, & absque vlla, vel cum modica præparatione, & dispositione. Neque cum quis ob seruandum decorem, & honestatem, & exhibendam congruam reuerentiam Sacramento Eucharistiæ desiderans illam suscipere ab ea hodie abstinet differendo in proximum, vel in alium diem communionem, impedit actum perfectioris religionis nam in tali casu suscipere actu Eucharistiam ob defectum decentiæ decoris, honestatis, & reuerentiæ qua conuenit fidelem ad illam accedere, non potest dici actus perfectior religionis, & cultus Dei. Secus quando Eucharistia absque tali defectu, & cum congruenti modo honestatis, & reuerentiæ actu recipitur, quia tunc concurrunt omnia requisita efficientia actum perfectiorem. Ex quibus manet in terminis solutum primum argumentum Ioannis Sancij. Ad secundum etiam ex traditis respondetur primo in vsu sacramentorum, quoad illum consulendum, & persuadendum non attendi debere solam vtilitatem suscipientis, seu solum fructum ex opere operato qui ex vsu potest recipi, sed & potius reuerentia, qua conuenit illis vti, vt suprà tot exemplis explicatum est, vt propterea non sit sanum consilium suadere ad vsũ sacramentorũ, cum deficit congruens reuerẽtia; reuerentia enim erga Deũ, & sacra mysteria præferenda est priuatæ vtilitati: Respondetur secundo pariter ex dictis non minus salubre esse coniugi qui ob proximè præcedentis copulæ coniugalis corporalem immunditiam, & reliquias turpes mentem occupantes, vt seruet decentiam, & honestatem, & decorem rebus sacris, reuerentiam tanto sacramento congruam hodie ab eo suscipiendo abstinet, alioqui id desiderans differendo illius sumptionem in proximum vel alium diem, vt ritè ad illud suscipiendum, qua decet honestate, sese disponat, siquidem hodie consequitur gratiam merito desiderij, & reuerentiæ correspondentem, qui facile potest excedere, gratiam, quam ex opere operato causaret communio absque conuenienti præparatione, dispositione, & non seruata decentia, & honestate atque absque conuenienti reuerentia sacramenti facta, & communicando cras bene dispositus, & præparatus per sanctas cogitationes, & pios affectus consequitur fructum operi operato, & operi operantis, seu perfectæ & dignæ dispositioni respondentem; vt suprà dictum est.

120 Ex quibus etiam infertur contra eundem Sancium regulariter obligare votum coniugum abstinendi à communione die habitæ copulæ, cum absolutè non sit melius, aut maioris obsequij Dei communicare eodie, quam abstinere ob reuerentiam erga tantum sacramentum, vt *suprà* explicatum est.

121 Dixi autem in propositione huius sententiæ communis *regulariter loquendo*, &c. quia potest contingere, vt post habitam copulam coniugalem, præsertim ob finem honestum prolis, vel reddendi debiti coniux non afficiatur eiusmodi voluptate, nec maneat in eo vel memoria, vel delectatio sensibilis, quæ mentem à spiritualibus auocet, & reddat minus aptam, vt sese deuote præparet ad diuina mysteria, & vacet orationi; hoc enim casu si coniux se sentiat inclinatũ ad suscipiendam Eucharistiam, & congrua præparatione, & deuotione sese disponat; cum cesset indecentia, & ratio irreuerentiæ, laudabilius, & consultius erit communicare, quam abstinere.

Aduertendum etiam maiorem causam, & rationem indecentiæ requiri ad abstinendum sæpius post copulam coniugalem, vel etiam pollutionem inuoluntariam, quam ad semel, vel iterum relinquendam communionem, vel missam (si Sacerdos passus sit inuoluntariam pollutionem) quia defectus ille reuerentiæ, seu sui indecentia excusatur ob necessitatem virium spiritualiũ cui noceret frequens illa abstinentia; & ideo sicut in aliis materiis, hîc, & in ista minuitur irreuerentia, quando necessitas cogit ad aliud subtrahendum de debito cultu, & irreuerentia, vt rectè Lugo *d. disp. 15. n. 13.* 122

Quantum autem temporis interuallum debeat intercedere inter copulam coniugalem, & Eucharistiæ sumptionem vt decenter sumatur, & absque culpa veniali; supposita sententia quod sit culpa venialis, cõmunicare proximè post copulam, vt cum ob solam voluptatem habetur, latius explicat Sanchez *lib. 9. d. disp. 15. n. 14. & 15.* varias de hac mora temporis referens sententias, supponens moram illam trium aut quatuor, vel octo dierum à Concilio Elibertino & Cabilonensi, Augustino, & aliis Patribus *suprà n. 91.* relatis præscriptam non esse necessariam, sed ad summum tantum sub consilio: & quidam assignant spatium 24 horarum. Alij dixerunt sufficere vt copula non contingat intra eundem diem naturalem putà si accidat ante mediam noctem, & non post, vel circa mediam noctem. Alij magis communiter aiunt copulam impedire communionem, quando nocte præcedenti habita est. Verius est non posse certam temporis moram præscribi, vt idem Sanchez *d. n. 15.* Suarez *tom. 2. in 3. p. disp. 68. tract. 2. §. secundò dicendum*, & Ioannes Lugo *d. disp. 15. n. 9.* inquiunt, si quidem mentis distractio, & hebetudo mentis ad spiritualia ex copula coniugali, vel ex pollutione voluntaria, vel inuoluntaria, aut fornicatione proueniens, quæ præcipuè est impedimentum Eucharistiæ sumendæ, ab aliis tardius, ab aliis citius prout magis, vel minus voluptatibus carnalibus sunt affecti, expellitur, mensque voluptatis præteritæ memoria purgatur, & reducitur ad pristinam tranquillitatem, & propterea illa regula videtur statuenda, vt quam diu mentis illa euagatio, & memoria præteritæ titillationis, seu voluptatis perseueret, duret indecentia, cessante autem illa, cesset etiam indecentia, & impedimentum. Regulariter autem elapso à copula 24. horarum spacio, aut etiam si nocte præcedenti non sit habita copula, ait idem Sanchez ob id non esse abstinendum ab Eucharistia; quod tunc moraliter non censetur præsens nec tamdiu mentis euagatio durare solet. Et si addit idem Sanchez, & alij prællegati minor mora sufficit in iis, qui facilius se colligunt, maior autem in iis, qui ea sunt mentis euagatione, ac ita voluptatibus carnalibus affecti, & rebus secularibus implicati, vt nunquam vel non facile ad se redeant, in omnibus autem prudens Confessarius ad præscribendam moram debet principaliter attendere, an reliquiæ illius copulæ, vel pollutionis maneant adhuc, nec ne. 123

Post pollutionem voluntariam, vel fornicationem noctè antecedente habitam, an sit eo abstinendum à communione differendo illam in alium diem.

Denique ex traditis in præcedentibus multo magis conuincitur contra præfatum Ioannem Sancium ei, qui pollutionem voluntariam, aut fornicationem nocte præcedente commisit, etiamsi patrati confessionem fecerit, non esse consulendum, vt eodem die communisset, sed potius dissuadendum loquendo 124

quendo regulariter, & nisi alia causa iusta ex traditis *suprà num.*99. suadeat eodem die Sacram Eucharistiam sumere, aut communio nequeat commodè in diem sequentem differri. ita communiter Doctores, S. Thomas *in* 4. *dist.* 9. *q.* 1. *art* 4. *& in* 3. *p. q.* 80. *art.* 7. D. Bonauentura *in* 4. *dist.* 12. *q. vlt.* Paludanus *d. dist.* 9. *art.* 10. Sotus *d. dist.* 12. *q.* 1. *art.* 7. Gabriel *in can. lect.* 10 *&* 20. Abulensis *in c.* 4. *Matth. q.* 6. Viguerius *de Euchar. versic.* 12. *litera* D. Victoria *de Euchar. n* 81. Adrianus *q. de Euchar. q.* 4. Syluester *v. Eucharistia* 3. *q.* 10. Caietanus *v. communicare, ad finem.* Nauarrus *in man. c.* 21. *numero* 51. Suarez *in* 3. *p. to.* 3. *disp.* 68. *sect.* 2. Azotius *p.* 8. *lib.* 19. *cap.* 31. Sanchez *d. disp.* 13. *n.* 14. *&* 15. Reginaldus *lib.* 19. *n.* 115. Coninch *de sacram. q.* 70. *art.* 7. Fagundez *de praeceptis Eccles. pracept.* 3. *lib.* 3. *c.* 6. *n.* 9. Henriquez *lib.* 1. *cap.* 51. *n.* 1. Laymann *lib.* 5. *tract.* 4. *cap.* 6. *n.* 23. Ioannes Lugo *de Euch disp* 15. *sect.* 1. *n.* 10. Scortia *de Missae sacrif. lib.* 2. *cap.* 7. *n* 4. Castrus Palaus *p.* 4. *tract.* 21. *disp. vnic. num.* 2. Hurtadus *de Euchar. disp.* 9. *diff.* 13. Bonacina *de sacramentis disp.* 4. *q.* 5. *p.* 2. *n.* 3. Augustinus Barbosa *ad Tridentinum collectan. ad cap.* 7. *sess.* 23. *num.* 33. Omnes Doctores *suprà num.* 91. 98. *&* 117. & innumeri, quos Sanchez, Scortia, Barbosa, & Bonacina referunt; qui omnes docent talem, qui se nocte antecedente pollui, vel fornicatus est, etiam post praemissam confessionem saltem ex congruitate, & decentia debere in alium diem (nisi aliqua specialis causa communicandi tunc occurrat) differre, tum ob humilitatē, tum vt deuotius, & feruentius accedat, cum carnis voluptas non leuiter deuotionem impediat, vt suprà dictum est. Et hoc quod eo die à communione abstineat, addit Laymann, quod Confessarius consideratis circumstantiis ei praecipere potest; & quandoque debet, vt peccati sui grauitatem magis agnoscat, & in posterum caueat.

125 Immò nonnulli ex citatis, & etiam à Scortia *dicto numero* 4. & Fagundez *dicto capite* 6. *numero* 7. relati tenuerunt talem peccare mortaliter si post voluntariam pollutionem, vel fornicationem intra diem naturalem 24. horarum communicet, vel celebret, non obstante quod fuerit confessus peccatum; quod tamen falsum est, vt tradunt communiter Doctores, quos iidem Scortia, & Fagundez allegant, & alij communiter, praesertim praeallegati, & constat ex Tridentino *dicto capite* 7. *sess.* 23. pollutio enim voluntaria, aut fornicatio post patrati peccati confessionem quoad culpam mortalem non magis impedit communionem, quam quodlibet aliud peccatum mortale, homicidij, haeresis, &c. post quod tamen rite per confessionem deletum non est peccatum recipere sacram Eucharistiam.

126 Alij ex praecitatis Doctoribus sentiunt esse peccatum veniale communicare eodem die, in cuius praecedenti nocte accidit voluntaria pollutio seclusa iusta causa ad communionem cogens. Ita ex praecitatis Sotus, Caietanus, Nauarrus, Bonacina, Barbosa, Fagundez, Henriquez; id asserentes tum propter corporis, & vasis immunditiam culpabilē: sicut enim indecēs est, vt pollutus accedat ad conuiuium Principis; ita turpiter agere videtur pollutus peccato carnis ad tam Sanctum, & Augustum Sacramentum accedens; tum propter aliqualem irreuerentiam tanti sacramenti, seu quae irrogatur Christo Domino castitatis, & puritatis auctori, qui maxime à peccatis carnalibus abhorret; tum quia huiusmodi peccata, & voluptates valde auocant mentem à diuinis, nec permittere solent vt S. Eucharistia ea deuotione recipiatur, qua capienda est.

127 Post pollutionem verò inuoluntariam, cum macula in corpore relicta non sit culpabilis, nec multum mentem distrahat, & distractio ipsa sit inuoluntaria etiam radicaliter, & originaliter, & saepe proueniat à Daemone ad impedienda spiritualia, regulariter neque de consilio abstinendum est à communione, vel celebratione, vt tradunt Fagundez *d. cap.* 5. *n.* 6. & alij Recentiores *num.* 124. *relati*. Dixi, *regulariter*; quia videndum est, an aliquando maneat pollutio inuoluntaria in effectibus, scilicet in distractione mentis, in cogitationibus importunis, & similibus, mentemque ad voluptatem carnalem relinquat reflexam. Si ita maneat, & non sit suspicio eam à daemone exitatam, consilium erit differre communionem in alium diem, si fieri possit, vt dictum est *suprà num.* 103. Si non maneat, vt frequentius accidit, vel parum, nulla est ratio abstinendi à communione, vel celebratione, quod tamen iudicio prudentis Confessarij relinquitur, qui in hoc casu semper debet inclinare magis, vt homo communicet, quàm non, vt loco citato Facundez, & etiam ex aliis colligitur. Quod autem Patres Carthusiani nocte passi pollutionem inuoluntariam abstineant à communione, & celebratione, nec ad gradus altaris accedant iuxta eorum statuta, exceptis diebus Natiuitatis, Paschae, Pentecostes, & die ordinationis, id non arguit esse peccatum communicare, vel celebrare post talem pollutionem inuoluntariam, id enim statuerunt ad exercitium humilitatis, quasi agnoscentes culpam, vbi non est culpa, & ob maiorem reuerentiam sacramenti. Vnde non rectè Sotus 4 *dist.* 12. *q.* 1. *art.* 7. reprehendit tale statutum; vt etiam notauit Ioannes Lugo *d. disp.* 15. *sect.* 1. *n.* 12.

An post susceptam Eucharistiam in eodem die sit licitum, vel saltem veniale exigere debitum, praesertim voluptatis carnalis capiendae causa.

Duodecimò dubitatur, an in eodem die post sumptam Eucharistiam sit licitum non solum reddere debitum (quod est certum cum sit actus iustitiae) sed etiam petere debitum coniugale. Certum est non esse culpam mortalem, venialem autem esse docuerunt Angelus *V. Euchar.* 3. *fine*, Viualdus *p.* 1. *candelabr. vbi de matr. n.* 263. Beia *p.* 1. *resp. casu* 8. Paludanus 4. *dist.* 9. *q.* 3. *art.* 2. *concl.* 3. *n.* 14. D. Antoninus, Syluester, Turrecremata, & alij à Sanchez *lib.* 9. *disp.* 13. *num.* 16. *relati*. Ex quibus Paludanus limitat, si petatur debitum causa prolis, videtur enim aliqua irreuerentia erga sacramentum, sicut & post copulam eodem die sumere Eucharistiam. 128

Caeterùm nullam esse culpam, nec venialem (intellige dummodo non fiat statim post communionem, & speciebus consecratis nondum corruptis; sed post tantum temporis, vt certum non sit species esse corruptas, & non appareat, copulam fieri in contemptum) post susceptam Eucharistiam eodem die exigere debitum sentiunt Tabiena *v. communicare quaest.* 37. §. 43. Nauarrus *d. cap.* 21. *num.* 51. Victoria *de Euchar. num.* 18. Sanchez *d. disp.* 13. *n.* 17. Reginaldus *lib.* 29. *num.* 117. Filliucius *tract.* 19. *cap.* 9. *n.* 324. Leandrus Discalceatus, *de sacram. p.* 2. *tract.* 7. *disp.* 6. *q.* 6. Diana *p.* 6. *tract.* 6. *resolut.* 14. & apud eum Megala. Ratio est, quia ex parte nulla est lex prohibens, & ex altera etiam non reperitur indecentia, sicut in accessu ad communionem post copulam eo die habitam, siue in accessu ad coniugem cum intentione communicandi eodem die. Omnes tamen aiunt esse optimum consilium ob Eucharistiae reuerentiam abstinere à copula eo die. 129

Post

Digitized by Google

Post partum quo ad vsum coniugij non est necessario expectandum purificationis tempus iuxta legem antiquam. Leuit.12.

131 Demum de nonnullis aliis dubitatur, nempe an liceat actus coniugalis tempore menstrui, prægnationis, & puerperij, de quibus infra in capitulo de obligatione parentum erga prolem in facto esse nondum editam in lucem. Hic solum aduertam certum esse coniuges post partum, quoad vsum coniugalem non teneri obseruare tempus purificationis lege antiqua Leuit.12. præscriptum; scilicet, vt mulier masculum pariens abstineat 40. diebus ab ingressu Ecclesiæ, fœminam verò octuaginta, quo etiam tempore videbatur pariter vsus coniugij interdictus, quia durabat adhuc corporalis immunditia, donec eo elapso purificaretur; cum enim hoc præceptũ esset cæremoniale, iam extinctum est. Quare sicut modo non tenetur mulier eo tempore abstinere ab ingressu Ecclesiæ cap. vnic *de purificatione post partum*; ita neque ab actu coniugali, vt Abulensis *in cap. 5. Matth. q. 244.* & alij Doctores communiter à Sanchez *lib. 9. disp. 22. num. 8. relati.* Difficultas solum est & an licitus sit vsus coniugij statim post partum, dum verè, & à parte rei durat corporalis immunditia. De qua difficultate *infrà dicto cap.*

SVMMARIVM

§. IV.

Per homicidium, effusionem sanguinis iniuriosam, effusionem seminis humani voluntariam, si fiant in Ecclesiis, & locis sacris polluitur Ecclesia ex statuto Ecclesiastico; & adducuntur textus n. 131.

Aliqua actiones, quibus polluitur locus sacer ibi facta ex sui natura non sunt sacrilegium, sed ex solo Ecclesiastico statuto prohibente, & statuente per illas sacrum locum pollui; & tales sunt sepultura excommunicati denuntiati, infidelis, seu pagani. n. 133.

Si Ecclesia statuisset solum violari ecclesiam per talem sepulturam, & per effusionem sanguinis, & seminis humani non facta illarum actionum prohibitione, an facta in loco sacro essent sacrilegia. ibidem.

Ab Ecclesia alia sunt simpliciter, & absolutè prohibita fieri in loco sacro; alia sunt prohibita solum in ordine ad violationem loci sacri, vt indigeat reconciliatione, si ibi fiant. ibidem fine.

Omnia peccata saltem externa, & etiam actus coniugalis, facta in Ecclesia, seu loco sacro ex loci sacri circumstantia natura sua, & lege naturali attenta habent malitiam sacrilegij mortalem, vel venialem, iuxta vnam sententiam. num. 134. 135. & quando habeant malitiam mortalem. n. 132.

Contraria sententia asserens habere malitiam sacrilegij ex sola prohibitione ecclesiæ. n. 136. 137. 138.

Peccata facta in loco sacro habent aliquam maiorem grauitatem intra eandem speciem, sicut & peccata commissa in die festo sunt grauiora sine mutatione speciei. num. 139.

Responsio ad argumenta prioris sententiæ. numero 140. ad 144.

Sententia absolute asserens copulam coniugalem neque etiam iure Ecclesiastico esse prohibitam fieri in loco sacro, neque illum polluere. n. 145.

Alia sententia opposita tenens esse semper prohibitam, & sacrilegium, polluere ecclesiam, seu locum sacrum. numero 146.

Tertia sententia docens esse iure ecclesiastico prohibitam, & sacrilegium, & polluere locum sacrum si fiant in eo absque necessitate, & iusta causa, secus si ex vrgenti necessitate, iusta aut aliqua causa. n. 147. & seqq.

Iusta causa an sit tantum morale periculum incontinentiæ, & pollutionis, an verò etiam sola diuturna inclusio in loco sacro absque facultate habendi copulam in alio loco. numero 151. & 152.

Inclusio ad breue tempus non est iusta causa n. 153.

Longum, aut breue tempus in hac materia quodnam debeat dici. num. 154.

Copula coniugalis extra casum necessitatis in loco sacro habita occulte an sit sacrilegium, an verò, vt sit sacrilega debeat esse publica, & notoria numero 156. 157.

Ecclesia, seu locus sacer actu non polluitur, vt egeat reconciliatione, nisi occisio vel effusio sanguinis, aut seminis peccaminosa in ea facta sit publica. n. 158.

Quæ publicitas requiratur, an requiratur sententia iudicis declaratoria criminis. n. 159.

Crimina, quibus polluitur Ecclesia, vt illam polluant, debent committi intra ecclesiam, secus si extra Ecclesiam, vel in aliquo loco, qui non sit pars ecclesiæ, & quæ loca sint, vel non sint pars ecclesiæ late explicatur. num. 160. & duobus seqq.

Ecclesia nomine intelligitur consecrata, vel benedicta; secus si non sit saltem benedicta. n. 163.

An cogitationes, desideria, confabulationes, nutus, aspectus, tactus inhonesti in loco sacro sine inter coniuges, ue inter solutos sint sacrilegi. numero 164. 165. & 166.

§. IV.

Quandonam actus coniugalis sit necne illicitus ex parte, seu ratione loci.

EX circumstantia loci duobus in casibus potest esse illicita copula, primiùm habeatur in loco publico, de quo latè *suprà cap. 1. num. 110. & duobus seqq.* vbi etiam de osculis, amplexibus, & tactibus impudicis in publico habitis. Secũdus si exerceantur in loco sacro. Hic igitur agendum est de secundo casu. Et supponendum effusionem sanguinis humani iniuriosam, & etiam effusionem seminis humani voluntariã & peccaminosam in Ecclesiis, seu locis sacris speciali præcepto ecclesiastico esse prohibitam ab Ecclesia, quæ statuit per huiusmodi effusionem sanguinis, vel seminis ecclesiam benedictam, vel consecratam pollui, ita vt indigeat reconciliatione, seu noua benedictione, aut consecratione, vt diuina officia ibi possint celebrari. Ita cap. vnico, *de consecrat. Eccles. in 6.* can. *si motum*, can. *Ecclesiis, de consecrat. d. 1.* cap. *si ecclesia, finale, de consecrat.* cap. *significasti, de adulteriis.* cap. *tuarum, de Priuilegiis.* & cap. *proposuisti, de consecrat. eccles.* in quibus duobus postremis capitibus de sola effusione sanguinis, atque de homicidio sermo est. 132

Vtrum actiones, quibus ecclesia benedicta, aut consecrata polluitur, & aliæ actiones; quæ factæ in loco sacro sunt sacrilegia, habeant malitiam sacrilegij de se, & iure naturæ; an verò solum ex ecclesiastica prohibitione.

Hoc supposito controuertitur inter Doctores (cuius controuersiæ resolutio facit ad resolutionem alterius difficultatis, an copula coniugalis in loco sacro habita sit culpabilis, & an moraliter) an actiones peccaminosæ, & aliæ actiones; quibus

Digitized by Google

quibus ex statuto Ecclesiæ Ecclesia benedicta, aut consecrata polluitur factæ in ecclesia, seu loco sacro supposita benedictione, aut consecratione loci, illiusque deputatione ad missas, & alia diuina officia ibi celebranda, habeant specialem malitiam sacrilegij ex se suique natura, seu naturali lege, seclusa quacunque alia ecclesiæ prohibitione; Eo quod ipsæmet actiones sint in se turpes, & repugnantes ecclesiæ, seu loci sacri sanctitati, ac proinde recta ratio, seu lumen naturale dictet per ipsas loco sacro, & ad diuina deputato irrogari irreuerentiam: An verò sint sacrilegia, seu habeant malitiam sacrilegij ex prohibitione Ecclesiæ, & in quantum illis ecclesia polluitur ex ecclesiastico statuto. Quod est idem ac quærere, an præfatæ actiones sint prohibitæ statuto ecclesiastico, quia factæ in Ecclesia ex sui natura sunt malæ, & sacrilegæ, an verò sint sacrilegia factæ in Ecclesia, quia prohibita sunt per ecclesiam in cultum, & reuerentiam loci sacri, quam illis actionibus statuit pollui.

133 Suarez *to.1.de relig. lib. 3. de reuerentia debita locis sacris*, de hac materia latè agit, & *cap.2. à num.10. ad 16.* docet certum esse, actionem sepeliendi excommunicatum vitandum, vel paganum in ecclesia esse sacrilegium solum ex prohibitione ecclesiæ, quæ in cap. *consuluisti*, *de consecratione ecclesiæ*, statuit pollui ecclesiam per sepulturam excommunicati vitandi & in can. *Ecclesiam* 11. *de consecrat. d.* 1. statuit pollui Ecclesiam per sepulturam pagani. Possent enim illa cadauera titulo misericordiæ in loco sacro sepeliri absque vllo peccato, sicut absque peccato sepelitur interdictus, vel suspensus, vel occultus peccator, vel excommunicatus non denunciatus. Igitur illa corpora sepelire in ecclesia erit sacrilegium, quia ab Ecclesia ob specialem rationem sibi bene visam, de qua idem Suarez d. cap. 2. *num.11. & 12.* prohibitum ob cultum, & reuerētiam loci sacri, & sic intuitu religionis. Nam Ecclesia præcipiendo, vel prohibendo aliquem actū intuitu alicuius virtutis, facit materiam illius virtutis, ita vt transgressio præcipti affirmatiui, vel negatiui sit peccatum contra illam virtutem, intuitu cuius Ecclesia actum præcepit, vel prohibet, vt late explicaui *in to.3. moral. var. in titulo 9. de ieiunio Ecclesiastico*, & tradunt Suarez *d. cap. 2. & seqq.* Sanchez *lib 9. de matr. disp.15. num.5.* & Basilius Pontius *de matr. lib.10. cap.10. num.10. & 11.* & ita etiam quod homicidium, effusio sanguinis humani iniuriosa, & pollutio humani seminis voluntaria si fiat in loco sacro non sint sacrilegia ex natura sua, sunt tamen sacrilegia ex prohibitione Ecclesiæ facta ob cultum, & reuerentiam loci sacri, & propterea intuitu religionis. Quam prohibitionem ab Ecclesia intelligi factam quatenus ius ecclesiasticum in textibus *numero* 131. allegatis peculiariter voluit, & statuit Deo tribui cultum per immunitatem, & cessationem ab huiusmodi actionibus, & illis, at non aliis violari, seu profanari locum sacrum, ita vt reconciliatione, seu noua benedictone, aut consecratione indigeat; docent Sanchez *d. disput.15 num.* 4. Fagundez *de præceptis eccl. præc.2. lib.4. cap.4. num.19.* & indicat Basilius *d. num.10. &* Caietanus 2.2. *q.99. ad* 5. *dubium* ab eodem Basilio *relatus*. Probat Sanchez, quia illi textus prohibitionis mentionem non faciunt, sed solum statuunt Ecclesias sanguinis, aut seminis effusione violari, ex quo colligitur prohibitionem, & totam rationem specialis malitiæ, & sacrilegij quoad prædictas actiones, quibus locus sacer violatur, esse, quia ex statuto ecclesiastico ecclesiam violant. At Suarez *dict. cap.2. numero* 7. & 8. ait, quod si ecclesia solum statuisset illis actibus violari Ecclesiam, nulla supposita alia prohibitione intuitu cultus Dei, & reuerentiæ loci sacri, illæ actiones ex vi iuris positiui ecclesiastici non essent peccatum mortale, & sacrilegium ex eo solum, quod polluant Ecclesiam; quia, inquit, *dict. num.* 8. valde dubium est, an propter solum effectum polluendi ecclesiam actus ille tam prauus fiat, seclusa eius actus prohibitione. Sicut addit, si ecclesia non prohibeat aliquem actum, sed tantum statuat, vt qui illum fecerit, fiat irregularis, non sequitur peccare tunc mortaliter, qui facit illum actum, vt constat in omnibus actibus criminalis iudicij, per quos incurritur irregularitas ex defectu lenitatis, quæ non facit illos esse peccaminosos in laicis. Et ita etiam nisi illi actus essent per se interdicti clericis, iuxta multos non peccarent grauiter exercendo illos propter solum periculum irregularitatis; licet id, inquit, sit magis incertum, cum clerici fortasse teneantur ratione sui muneris irregularitatem vitare. Eodem igitur modo, subdit Suarez, cum hæc pollutio Ecclesiæ non sit verè macula in illa, solum impedimentum quoddam morale per Ecclesiam positum, vt in tali Ecclesia non possint diuina officia celebrari, donec purificetur, efficere actum per quem tale impedimentum introducitur, non esset mortale peccatum ratione huius impedimenti, & quasi nocumenti illati ecclesiæ, si actus in se non esset prius ab Ecclesia prohibitus intuitu cultus Dei. Vult ergo Suarez attento iure positiuo præfatas actiones in Ecclesia factas, quibus Ecclesia polluitur, esse peccatum mortale, sacrilegium ex sola prohibitione iuris ecclesiastici, & effectum illum moralem polluendi Ecclesiam adiunctum eodem iure ecclesiastico fuisse veluti in pœnam, & ad modum censuræ, ita quod Ecclesia prohibuerit actiones illas fieri in Ecclesia sub tali pœna, scilicet vt si fierent, ecclesia remaneret polluta, & reconsecratione indigeret; ac proinde non esse malas, & sacrilegas, quia polluunt ecclesiam, sed polluere ecclesiam, quia ob prohibitionem sunt malæ, & sacrilegæ. Et licet (aduertit idem Suarez *num.* 9.) iura, quæ de violatione Ecclesiæ in præfatis casibus loquuntur, non præmittant expressam prohibitionem efficiendi talem actum in Ecclesia; illam tamen sine dubio supponunt. Et imò neque ille effectus violationis, seu pollutionis Ecclesiæ per eosdem actus in præfatis textibus instituitur, sed supponitur, & ex illius suppositione aliquid ordinatur. vt d. can *si motum* dicitur, *si homicidio, aut adulterio ecclesia violata fuerit diligentissime expurgetur; & denuò consecretur.* Vbi supponitur instituta violatio, & de remedio decernitur, & in can. *Ecclesiis, sequenti* similiter dicitur: *Ecclesias consecrandas non esse iterum consecrandas, nisi exustæ, vel sanguinis, aut seminis effusione pollutæ fuerint.* Eodemq; modo loquuntur cap. *proposuisti*. cap *si aqua* cap. *si ecclesia, de consecr. eccl.* & d. c. *vnicum eodem tit. in 6.* Igitur ante dicta iura decretalium, & dictos canones decretorum oportet fateri prohibitas fuisse iure ecclesiastico præfatas actiones in Ecclesia, seu loco sacro sub illa pœna, seu illo grauamine, & quasi censura, seu adiuncto illo effectu violationis, scilicet, vt si fierent in Ecclesia, ipsa ecclesia maneret polluta. Qui effectus violationis, si non fuisset adiunctus, ad malitiam sacrilegij adhuc sufficeret sola ecclesiæ prohibitio, sicut sufficit in furto sacrilego, in iocis, seu ludis, in comessationibus, placito, seu strepitu iudiciali, confabulationibus, seu negotiationibus, extractione delinquentis ex loco sacro, seditione, qui actus facti in Ecclesia, quia specialiter iure ecclesiastico prohibiti sunt ibi fieri, licet sine adiunctione illius effectus pollutionis ecclesiæ. De quibus idem Suarez *dict. lib.* 3. *& seqq.* ita Suarez *loco citato*. Sed re ipsa forte non dissentiunt Sanchez, & alij Doctores, qui dum aiunt totam rationem malitiæ sacrilegij in actionibus locum sacrum polluētibus esse, quia

Digitized by Google

quia ecclesiam violant, non negant ipsas actiones esse de Ecclesia prohibitas, aut ex prohibitione in reuerentiam loci sacri non prouenire specialem malitiam sacrilegij. Sed volunt, & sentiunt iuxta textus *num.*131. allegatos esse prohibitas solum in ordine ad violationem loci. Aliqua enim Ecclesia absolutè prohibet fieri in ecclesia in illius reuerentiam; vt sunt ludi, confabulationes, placita, mercatus, extractiones delinquentium: at verò alia prohibuit Ecclesia fieri in loco sacro non nisi in ordine ad violationem loci sacri volens si fiant Ecclesiam pollui, vt sacra fieri in ea non possint, nisi recōcilietur; ac proindè hæc facta in Ecclesia sunt, seu dicuntur rectè sacrilegia solum quatenus violant Ecclesiam; è contra alia absolute prohibita sine ordine ad violationem, sunt peccata specialia sacrilegij, quatenus simpliciter ab ecclesia prohibita in reuerentiam loci sacri.

Difficultas ergo est de aliis tribus actionibus, quibus Ecclesia, seu locus sacer polluitur, nempe homicidio, vulneratione, seu effusione sanguinis iniuriosa, & effusione seminis voluntaria per pollutionem, aut fornicationem, an ex natura rei, seu ipso iure naturæ iniuriosæ sint, & repugnantes loco sacro, supposita eius sanctitate, seu consecratione, & deputatione ad diuina ibi celebranda, & ita sint ex sui natura sacrilegia, an verò sint sacrilegia, ex eo solum, quia modo supra explicato prohibitæ sunt in cultum, & reuerentiam loci sacri.

134 Et vna sententia asserit esse sacrilegia, seu habere malitiam sacrilegij ex sui natura, & independenter ab Ecclesię prohibitione ob propriam turpitudinem, & repugnantiam cum loci sanctitate, & ita esse prohibitas ab Ecclesia, quia in se sunt sacrilegia, dū fiunt in Ecclesia, seu loco sacro. ita Suarez *to.*3.*in* 3.*p.disp.*81. *num.*4.§.*Tertiò violatur Ecclesia.* post relatam secundam opinionem *versic. quod vt verum fatear.* & latius *dict. lib.* 3. *de reuerentia debita locis sacris cap.* 7. *iunctis cap.*1. *&* 3. & prius docuerunt Syluester *versic. confessio* 1. *quæst.* 10. Corduba *in summ. quæst.*190. Ioannes Medina *Cod. de confess. quæst. de circunstantia loci sacri, quos dict. cap.*5.*numero* 6. refert idem Suarez, addens pro hac eadem sententia posse allegari D. Antoninum 3 *part. tit.* 14. *cap.* 19. §. 7. quatenus ibi ex sententia Diui Thomæ ait circumstantiam trahere peccatum in aliud genus, quando habet specialem repugnantiam ad aliud præceptum diuinæ legis; sicut furtum, inquit, ratione loci sacri habet specialem malitiam sacrilegij; quia repugnat præcepto, quod est de veneratione sacrorum, quod præceptum non est ecclesiæ, sed naturalis, ac diuinæ legis. Suarez probat primò *dict. cap.* 7. *numero* 1. *fine* quia sicut in hac materia datur sacrilegium, quia prohibitum; ita non apparet ratio, cur non possit etiam dari sacrilegium prohibitum, quia de se, & secundùm rectam rationem sit tale, quia ex se indecens, & continens irreuerentiam loci sacri, & repugnans loci sanctitati. Secundò probat *num.* 2. quia seclusá ecclesiæ prohibitione, attenta sola loci sanctitate habere actum coniugalem (qui non est malus si fiat in loco conuenienti) est indecentissimum, & de se continens irreuerentiam, & deordinationem respectu loci sacri: Ita quod iuxta multos Doctores, qui infra allegantur, etiamsi fiat in loco sacro ex vrgenti necessitate est peccatum mortale sacrilegij, & ecclesia polluitur; quod non alia ratione asseri poterit, nisi quia actus ille ex se habet indecentiam, & inordinationem intrinsecam, si fiat in loco sacro ob suam turpitudinem; sicut etiam ex se indecentissimum, & turpissimum est absque necessitate exonerare ventrum in loco sacro: Vnde à fortiori ex se erit sacrilegium homicidium, vulneratio, & quæcunque effusio voluntaria humani seminis, si fiunt in loco sacro, & ecclesia illis voluit pollui ecclesiam, quia ex se sunt sacrilegia. Tertiò probat *numero* 5. quia Diuus Paulus 1.*Corinth.*11. dum reprehendit eos, qui in templo manducabant, & bibebant communi modo, significare esse irreuerentiam ecclesiæ in illa manducare, & bibere communi, & ordinario modo nihil discernendo inter illam, & profanum locum; est ergo hoc irreligiosum ex natura rei absque prohibitione iuris positiui. Quod idem videntur sentire Sancti Patres ab eodem Suarez *d.cap.*3.*num.* 7. relati, D. Thomas *in dict. cap.* 11. *prima ad Corinth.* Chrysostomus *in eundem locum homil.*27. *ibidem* D. Ambrosius, D. Anselmus, & D. Hieronymus, & D. Basilius *in reg. breui reg.* 310. qui omnes ex illo D. Pauli aiunt irreuerenter comedi carnales epulas in Ecclesia, & in eadem agi ea, quæ domi sunt agenda; & consequenter sentiunt ex natura rei, & ex fine, ac consecratione ecclesiæ illicitum esse in ea præfatas actiones communes efficere, etiamsi alioqui peccata non sint; ac proinde multo magis hoc dicent de omnibus peccatis externis. Quartò eodem cap. 7. *dict. numero* 5. probat, quia vasibus diuino cultui dicatis vti ad profanos vsus sacrilegium est seclusa omni ecclesiæ prohibitione, quod videtur colligi ex illo Dan. 5. vbi Balthasar punitus fuit ob hanc sacrorum vasorum profanationem; ergo à fortiori est sacrilegium ex sui natura vti loco sacro ad vsus turpes, & inhonestos. Quintò ibidem probat, quia Christus Dominus vendentes, & ementes columbas eiecit è templo tamquam illius profanatores, & quia iuxta Sanctos Patres factum illud reputauit sacrilegium eo modo, quo tunc fiebat, licet nulla esset de ea re prohibitio iuris positiui: Ergo à fortiori tamquam sacrilegos eiecisset, peierantes, murmurantes, & luxuriantes, si ibi offendisset. Sunt ergo omnes hæ actiones sacrilegia seclusa omni lege positiua. Sexto eodem *numero* 5. probat, quia canere in ecclesia lasciua, aut vana, aut pulsare in cythara, vel organo sonos profanos sacrilegium est, quia loco sacro iniuria fit, dum in loco dicato ad Dei laudem profana hæc fiunt, vnde ad illam sacrilegij speciem spectant, quo sacro loco iniuria fit, vt docuit Caietanus 2.2. *quæst.* 91. *art.* 1.§. *inter hæc, circa finem*; ergo eadem ratione omnes actiones, quæ ex natura rei, vel diuina officia de se impediunt, vel habent indecentiam in illo loco habent specialem malitiam sacrilegij, si in illo fiant, quamuis non semper mortalem, sed frequenter venialem, nisi specialis prohibitio Ecclesiæ interueniat, vel tam fœda, & turpis sit actio, vt prudenti iudicio grauem iniuriam loci sacri continere censeatur. Septimò, & vltimò probatur ex eodem Suarez, quia sicut si in odium furti fulminaretur excommunicatio contra furentes, ratio malitiæ furti non esset excommunicatio, sed quia furtum est in se malum; ita etiam ex eo quod Ecclesia statuit locum sacrum pollui per effusionem sanguinis, vel seminis, ratio malitiæ sacrilegij non est ipsa pollutio, sed actus indecentiæ, & repugnantia cum loci sanctitate. ita Suarez *dict. cap.*7. *à num.*1.*ad* 6.

Ex quibus postea infert omne peccatum externum in loco sacro commissum habere inde aliquam malitiam sacrilegij venialem, vel mortalem, pro vt (seclusa ecclesiæ prohibitione) leuis, vel notabilis irreuerentia, seu oppositio puritati, & sanctitati loci sacri in ipso actu apparuerit; internum autem peccatum non contrahere malitiam aliquam sacrilegij ex circumstantia loci sacri; quia interna peccata non videntur inferre iniuriam loco sacro, vt pote insensibilia: Addit etiam non omnia peccata externa, etsi mortalia sint, mortalia esse in ratione sacrilegij; sed illa tantum, quæ specialem deformitatem, & 135

& repugnantiam cum loco sacro, seu eius sanctitate habent; quæ autem hæc sint d.cap. 7. *num.* 11. *fine*, prudentis arbitrio, seu iudicio relinquit; addens tamen esse optimum signum ad discernendum esse notabilem deformitatem, & graue sacrilegium, quando graue scandalum generat, secus è contra; quia licet, inquit, malitia scandali videatur diuersa, & per accidens, tamen indicat propriam malitiam, quando sub illa mouet actus ad scandalum, & ita etiam in præsenti, quia qui in templo operatur actus turpes, & luxuriosos, oscula, tactus, &c. non solum apprehenduntur, vt luxoriosi, ac leues, sed etiam, vt irreligiosi, & in locum sacrum iniuriosi, & sub ea ratione grauiter offendunt populum; & consequenter signum est, sub ea etiam ratione grauiter offendere Deum, & eius templum. Prædicta omnia Suarez, & satis probabiliter. Quibus tamen non obstantibus:

136 Altera sententia, & magis communis asserit nullũ actum, seu peccatum in Ecclesia commissum ex sui natura, & secluso iure positiuo ecclesiastico habere specialem malitiam sacrilegij in confessione explicãdam, nisi ex formali intentione operantis efficiatur in contemptũ loci sacri; ac proinde homicidiũ, vulnerationem, seu effusionem sanguinis iniuriosam, & effusionem seminis humani voluntariam, si fiunt in loco sacro, esse sacrilegia ex sola positiua lege ecclesiæ prohibẽtis, ne talis actus in loco sacro fiant in loci reuerentiam, ita vt si fiãt, Ecclesiam polluant. Et similiter alios actus, qui facti in Ecclesia, sortiuntur malitiam sacrilegij (de quibus Suarez *d.lib.3.cap.3. 4. 5. 6. & 8. & suprà nu.133. circa finem*, nempe, ludos, placita, mercatus, & alios actus ibi enumeratos) factos in ecclesia esse sacrilegia ex eo tantum, quia iure ecclesiastico ibi fieri pariter in reuerentiam loci prohibentur absolute, & absque adiunctione illius effectus pollutionis, seu violationis. Ita Caietanus 2.2.*q.99.ad 5. dubium. & to.1. opusc. tract.31. qui est 17. responsum in 12. dub.* 2. Sotus *lib.2. de iustit. q.4. art.4. § sed eis.* Victoria, Nauarrus, Gutierez *l.c.* à Suarez *d.lib.3. cap.3. num.3.* Sanchez *d.disp.15. num.2.* Pontius *d.cap.10. nu.9.* & Castrus Palaus *to. 2 tract.11. de decimis q vnic p.1. num.7.* Valentia, Vasquez ab iisdem Sanchez, Pontio, & Palao *relati.* Azorius *p.3. cap.31. q.3.* Paludanus, Ricchardus Supplem. Gabr. Ouadus, M. Ant. Cuccus B. Ledesma, Nider, Angles floribus, Henriquez, P. Ledesma Manuel, Carneado à Sanchez *allegati.* iidem Sanchez, Pontius, Palaus *locis allegatis.* Fagundez *de præcept. Ecclesiæ part.2. lib.4. cap.4. num.19.* Martinus Perez *de matr. disput.49. sect.5. num.* 2. & fere omnes alij recentiores, qui infra allegantur, præsertim qui tenent homicidium, vel vulnerationem, seu sanguinis effusionem, pollutionem voluntariam, & fornicationem, si fiant in Ecclesia, seu loco sacro occulte non esse sacrilegia. Probatur hæc sententia primò à priori, quia secluso iure positiuo ecclesiastico peccata in Ecclesia commissa, in tantum possunt habere specialem malitiam sacrilegij, quatenus habent specialem irreuerentiam cum loco sacro, vt sacer est, aut cum eius deputatione, seu consecratione, & benedictione; seu consecrationi, & benedictioni opponuntur (directè enim agere contra sanctitatem loci, vt propriè sacrilegium sit, inquit Caietanus locis citatis, in eo consistit, quod est voluntate incurrere in illud, ad cuius contrarium inest sanctitas loco, vt v.g. si quis extrahit violenter aliquam à loco sacro, facit contra illud ad quod est sanctitas, scilicet, ne extrahatur quis violenter ab illo. Et similiter cum templa consecrentur, & sanctificentur, ad effectum, vt diuina ibi celebrentur, illud peccatum erit contra loci sacri sanctitatem, per quod sacra, ad quæ locus ille deputatus est, impediuntur per ablationem consecrationis aut benedictionis; atque adeo illud peccatum, seu ille actus tantum, qui fit in Ecclesia, erit sacrilegium ex circumstantia loci, quod consecrationem, & benedictionem Ecclesiæ destruit, seu aufert) At nullum peccatum ex iure naturæ seclusa lege positiua opponitur consecrationi, aut benedictioni, seu sanctificationi loci, illamue aufert; cũ illam tollat solum, quia lex positiua ecclesiastica statuit; sicut etiam extractio violẽta alicuius ab Ecclesia opponitur sanctitati Ecclesiæ, solum quia ad effectum immunitatis consecratur, & lex positiua statuit, ne quis ex loco cõsecrato violenter extraheretur. Ergo ex natura rei nullũ est speciale peccatum sacrilegij ob loci sacri circunstantiam seclusa prohibitione iuris positiui. Si dicatur opponi fini cõsecrationis, qui est, vt ibi Deus laudetur, & honoretur, cui fini se opponit, qui ibidem Deum peccatis externis saltem inhonorat. Reiicitur hæc instantia, quia inde non infertur esse speciale sacrilegium; tum quia laudare Deum in Ecclesia non est speciale præceptum; & dato esse speciale præceptum, non est speciale præceptum laudandi tota die: tum quia non videtur speciale præceptum ex consecratione loci illum non offendendi. Sicut quamuis dies festi instituti sint ad Deum laudandum, & honorandum, non est speciale præceptum cõtra festorum obseruationem, si quis Deum aliquo peccato offendat (vt docent idem Suarez *d. to. 1. de relig. lib.2. de diebus festis cap. 18. numero 3.* Fagundez *de præcept. eccl. prac. 1. lib. 1. cap. 9. numero 2. & seqq.* & alij Recentiores communiter ab eodem Fagundez *relati.*) Alioqui omnia peccata die festo commissa haberent specialem malitiam sacrilegij; qui opponerentur fini intento in obseruatione festorum, quod est contra præfatam communem Doctorum præsertim recentiorum. Ergo peccata tam externa, quam interna commissa in Ecclesia esto sint contra finem per consecrationem intentum, non habent specialem malitiam sacrilegij: Nam ad rationem sacrilegij debent esse specialiter ob loci sacri reuerentiam prohibita.

Secundo eadem sententia probatur ratione à posteriori, de qua Suarez *dict. tr. 1. lib.3. de reuerentia locis sacris debita cap 3. num. 4. & 5.* Sanchez, Fagundez, Pontius, & Palaus *locis suprà allegatis*, scilicet, quia non omnia peccata facta in loco sacro sunt sacrilegia, ergo quod aliqua sint sacrilegia, & non alia, non potest prouenire nisi ex ecclesiæ prohibitione seclusa intentione formali directa, & sacrilega operantis illa in Ecclesiæ contemptum efficientis. Antecedens constat; nam scribere in ecclesia epistolam continentem turpia, vel mandatum occidendi aliquem, vel aliam culpam mortalem, non est sacrilegium, vt admittit idem Suarez; Item in ecclesia detrahere, decipere proximum, dicere mendacium etiam perniciosum, falso iurare, dare alicui alapam, fuste percutere non est sacrilegium; item hæresis, odium Dei, quæ sunt grauiora peccata quàm pollutio voluntaria, aut fornicatio, admissa in ecclesia non habent specialem deformitatem sacrilegij ratione loci: Item etsi maiorem indecentiam, quam actus coniugalis, qui de se est licitus, & meritorius, habeant tactus, amplexus turpes, verba inhonesta, sollicitatio fœminæ, cogitationis voluntariæ turpissimæ, contrectatio pudendi alicuius animalis, & tamen copula coniugalis in Ecclesia extra necessitatem habita iuxta communem, vel magis communem sententiam est sacrilegium, tactus verò, amplexus impudici, & cæteræ actiones enumeratæ, si fiant in Ecclesia non sunt sacrilegia, vt infra probatur; consequentia supra posita probatur, quia si homicidium, effusio sanguinis, 137

&

& seminis humani non ex prohibitione ecclesiæ, sed ex natura sua ob indecentiam, quam in loco sacrum cõmittere videntur, essent sacrilegia, & quia per illa iniuria loco sacro inferatur; etiam ob eandẽ rationẽ indecentiæ, & iniuriæ cætera peccata, supra enumerata facta in loco sacro essent sacrilegia, & tametsi essent peccata interna. Nam quod locus sacer sit sensibilis nil referre videtur ad tollendam indecentiam, quia consecratio est spiritualis, & illi consecrationi videtur indecentia aduersari, & inferri iniuria, dum talis locus eligitur ad prauas cogitationes; & ad alios actus internos malos. Quapropter Syluester *versic. confessio 1. quæstion* 10. tenuit desideria, & cogitationes turpes in Ecclesia habita esse sacrilegia. Quod si concedatur omnia illa peccata ob loci sacri circumstantiam esse sacrilegia; oportebit etiam concedere omnia peccata, nisi peccata ipsa ex sui natura sint leuia, & venialia esse sacrilegia; & sic cum in loco sacro committitur peccatum mortale, semper etiam esse mortale in ratione sacrilegij; quia graue est committere mortale peccatum in loco ad peccatorum veniam postulandam, Deumque honorandum destinato. Communiter autem omnes non existimant omnia mortalia commissa in ecclesia, esse mortalia sacrilegia; & ipse Suarez etiam docet aliqua esse mortalia, aliqua verò venialia tantum sacrilegia, quia non videntur, inquit, grauem iniuriam loci sacri continere; sed cum difficillimum sit determinare quæ grauem irreuerentiam contineant, quæ non, & materia præcepti debeat esse liquida, & clara, hinc (infert Palaus) efficitur sola illa peccata ob loci sacri circunstantiam esse sacrilegia, quæ speciali præcepto positiuo ob reuerentiam loci sacri prohibita sunt.

138 Ex dictis cõstat, cur peccata multò grauiora, quàm effusio sanguinis iniuriosa, & effusio seminis peccaminosa, vt hæresis, desperatio, odium Dei &c. & tactus impudici, ac verba inhonesta, quæ loco sacro spectata illius decẽtia, & reuerentia magis aduersantur, quàm copula coniugalis; si admittantur in Ecclesia non sint sacrilegia; sit autem effusio sanguinis iniuriosa, & etiam actus coniugalis iuxta communiorẽ sententiam; ratio enim est, quia quod aliquis actus de se malus, vel ex obiecto bonus factus in Ecclesia sit sacrilegium pendet ex iure positiuo ecclesiastico; quod non tam attendit sæpe ad grauitatem peccati, quam ad alias indecentias, & rationes extrinsecas considerabiles iudicio prudentium.

139 Vtrum verò peccata facta in loco sacro habeant aliquam maiorem grauitatem tamen intra eandem speciem? Habere, sicuti peccata commissa in die festo grauiora sunt commissis die feriato sine mutatione speciei necessario confitendæ, tradunt Caietanus *1.2.q.7.& 2.2.q.99.ad 1.dub.* Nauarrus *in summ. cap. 6. n.11.& 12.* Victoria *in sum de confess. concl. 95.& 96.* Sanchez *d disp.15.n.12.* Fagundez *de præcept. eccl. præc.2.lib.4. cap. 4 num.10.* Castrus Palaus *dict. part 1.num.7.fine*, & alij apud eundem, & Fagundez *dict. num.* 10. dicit esse indecentiam maximam, & circunstantiam notabiliter aggrauantem in ecclesia, vel cœmiterio repræsentare comœdias nimis lasciuas, mercatum facere, triturare segetes, comprimere vuas. Sed de his plura apud eundem Fagundez. Hac posteriori sententia ita explicata, fundamentis prioris sententiæ *n.*134. adductis satisfit, vt sequitur.

140 Ad primum respondetur etiam in hoc genere dari sacrilegium ex natura rei, seu lege naturæ ante omnem ecclesiæ prohibitionem, nempe contemptum loci sacri. Deinde non est necesse in omni peccatorum genere dari aliqua mala; quia prohibita, alia prohibita, quia mala. Si quidem in abstinentia à carnibus nonnullis diebus, in ieiuniis, & in pluribus aliis, quæ ex solo iure positiuo ecclesiastico pendent, non possunt assignari aliqua prohibita, quia mala,

Ad secundum. Plures (vt *infrà* dicitur) tenent, 141
actum coniugalem etiam sine necessitate habitum in templo non esse peccatum, nec ex prohibitione iuris positiui; alij verò asserunt esse peccatum solum ex prohibitione iuris positiui; quod in *textibus nu.* 131. *adductis* illum prohibuit in ordine ad violationem ecclesiæ; & ex hoc, quod licet copula coniugalis de se licita, & meritoria sit, nihilominus, si in loco sacro habeatur, est sacrilegium, & per illam polluitur ecclesia, si publicata fuerit. Doctores posterioris sententiæ contra Suarez inferunt, quod non ex turpitudine & indecentia actionis redditur sacrilegium, sed ex constitutione Ecclesiæ, quæ illam prohibuit, & voluit tribui Deo specialem cultum per immunitatẽ horum actuum in loco sacro. Ad illud de exoneratione ventris Basilius Pontius respondet exonerare in ecclesia ventrem leuandæ naturæ gratia non esse sacrilegium, præsumi autem esse, quia præsumitur factum in contemptum, quando sine vrgente necessitate fit, sicut blasphemus, qui in imaginem expueret, præsumeretur hæreticus, quamuis reuera possit esse sine hæresi. At Castrus Palaus ad idem secundũ argumentũ respondet admittendo, & affirmando vtramque actionem scilicet copulam coniugalẽ, & exonerationem ventris in Ecclesia absq; necessitate, esse sacrilegium; quia tales actiones exercens locũ sacrũ vilipendit; nam eum, ac si vile cubiculũ, & bestiarũ stabulũ, pertractat; si enim quis pedibus imaginem conculcaret, citra omne dubiũ iuxta omniũ æstimationẽ graue sacrilegiũ cõmitteret; quia irreuerenter, & turpiter sancta pertractat, sic de loco sacro dicendum videtur, inquit Palaus, addens inde non fieri, ad alia peccata murmurationis blasphemiæ, testimonij falsi esse doctrinam extendendam; quia hæc non videtur locum sacrum irreuerenter pertractare, quia non assumitur locus sacer, vt medium ad illas exercendas, sicut assumitur in actionibus turpibus, & inhonestis; & idem videri dicendum subdit idem Palaus de conuiuantibus in templo, & mercaturam exercentibus ex proposito, scilicet, esse actiones locum sacrum contemnentes, vel saltem sic præsumi, eaque de causa è templo expelli. Verùm hæc responsio destruit ipsam posteriorem sententiam, & probat priorem sententiam Suarij, & est contra sensum omnium aliorum Doctorum. Qui pro eadem sententia sunt allegati; & non apparet ratio, cur blasphemia, dare alapas, & similia facta in ecclesia non essent sacrilegium, nam etiam qui tales actiones efficit in templo videretur templum contemnere, & irreuerenter tractare. Dicendum ergo iuxta Doctores posterioris sententiæ per copulam coniugalem, & exonerationem ventris, comessationes, & mercatum (si absit intentio contemnendi ex parte operantis) non contemni locum sacrum, vt sacer est, quia ex se non opponuntur consecrationi, neque illam tollunt, vt *suprà num.* 136. dictum est; & qui actus opponuntur, vel tollunt, id habent tantum ex ecclesiastica constitutione, iuxta tradita *eodem num.* 136. *& num.* 137. Pedibus verò conculcans imaginem Christi Domini, vel alicuius sancti committit sacrilegium, quia iniuriam irrogat prototypo in imagine repræsentato; & etiam ipsi imagini ob repræsentationem prototypi sanctæ, cum omnia sancta habeant præceptum naturale sanctè tractandi & non contemnendi, contra quod peccat pedibus imaginem sacram conculcans, & vilipendens; in quo reperitur expressus contemptus.

Ad tertium Respondet Pontius primò à D. Paulo 142

damnari comessationes in Ecclesia ratione contemptus, quam præ se ferebant, seu qui in epulantibus ibi præsumebatur, vt explicat idem Paulus dicens, *aut ecclesiam Dei contemnitis*, &c. ideo etiam à Sanctis Patribus damnari. Secundò respondet à temporibus Apostolorum fuisse præceptum ecclesiasticum non conuiuandi profanè in Ecclesia ob illius reuerẽtiam; quod & posteriorum Pontificum, & Conciliorum decretis confirmatum est; ac proinde erat sacrilegium ex prohibitione tamen ecclesiæ resultans.

143 Ad quartum respondet idem Pontius, Balthasar indigne tractando Vasa sacra, illisque abutendo ad vsus profanos peccasse contra supradictum præceptum naturale sanctè tractãda sancta; hinc tamen nil colligi contra posteriorem sententiam; quæ non negat posse contra reuerentiam Ecclesiæ, seu loci sacri peccari, cum in contemptum religionis, & consecrationis fit aliquid in ecclesia, eo verò cõtemptu secluso non esse speciale peccatum sacrilegij ex iure naturali absque prohibitione ecclesiastica. Et eodem modo respondet ad quintum, fuit enim nimius excessus cum contemptu cultus diuini, & religionis, quo etiam ingredientes templum ad orandum impediebãtur vacare orationi, & diuinis; siquidem mercatus ille fiebat cum strepitu maximo; & mensæ ibi erant numulariorum, ac trapezitarum dantium, & accipientium pecunias creditò, & ad cambia.

Ad sextum respondetur ex dictis peccata, seu opera facta in ecclesia esse sacrilegia ex speciali prohibitione Ecclesiæ facta intuitu religionis, & cultus Dei, inque templi reuerentiam.

144 Ad septimum, quando fertur excõmunicatio contra furantes, furtum non prohibetur intuitu alterius virtutis à iustitia, qua iure naturali prohibetur, sed solum additur pœna illa, & ideo in eo supponitur tota malitia, neque ob excommunicationem sortitur malitiam specie diuersam. Effusio verò sanguinis, & effusio seminis ab ecclesia intuitu religionis prohibentur fieri in loco sacro tantum in ordine ad violationem, & ideo sunt sacrilegium ex sola prohibitione ecclesiastica, & potest dici ipsam violationem esse rationem maliæ sacrilegij, quia prohibitio ab Ecclesia facta est tantum in ordine ad violationem; cum alia sint prohibita absolutè in ecclesia in reuerentiam loci sacri, in quibus etiam ratio malitiæ sacrilegij est sola ipsa Ecclesiastica prohibitio, sine tali ordine ad violationem.

Et prædicta quoad præfatam posteriorem sententiam, cui vt pote communi, vel magis communi tamquam probabiliori adhæreo, existimans tamen esse valde probabilem priorem sententiam: restat videndum:

An, & quando copula coniugalis ex ecclesiastica constitutione sit prohibita fieri in ecclesia seu loco sacro, polluátque locum sacrum.

An, & quando saltem ex iure positiuo ecclesiastico copula coniugalis habita in ecclesia, seu loco sacro benedicto, aut consecrato sit peccatum, & sacrilegium mortale, & ecclesia, seu locus sacer polluatur. Circa hanc difficultatem triplex est sententia.

145 Prima absolutè, & indistinctè asserit esse peccatũ mortale, & sacrilegium tam ex parte petentis, quàm ex parte reddentis, & per illam pollui ecclesiam, si sit publica, vel postea publicetur; ita quod nulla necessitas etiam vitandi incontinentiam, vel longa temporis mansio in Ecclesia ratione obsidionis excuset talem copulam à culpa sacrilegij mortiferi. Ita Paludanus 4 *dist. 18. q. 8. art. 4.* Caietanus *in summ. v. matrimonium cap. vlt. versic. sextum caput*, Nauarrus *in man. c. 16. n. 32.* Graffius 2. *p. decis. cap. 48. n. 26.* Valentia *to. 4. disp. 19. generali q. 6. p. 2. §. 7.* D. Antonin. Armilla, Tabiena, Angles, Henriq. P. Ledesma, Victoria, Viuald. Salzedo, & nonnulli alij à Sanch. *lib. 9. disp. 15. n. 4.* & à Fagund. *de præcept. Eccl. præc. 1. lib. 3 cap. 14. nu. 4. & in decalog. lib. 6. cap. 3. n. 9. relati*, & ita videtur sentire etiam Azorius *p. 1. lib. 10. cap. 26. n. 13. versic. secundo modo polluitur. part. 3. l. 3. c. 13. q. 3.* vbi absolute dicit illicitum esse actum coniugalem in loco sacro.

Probatur hæc sententia, coniuges tenentur ad continẽtiam ex magna absentia etiam per multos annos, vt cũ vir ob mercaturam, vel rem militarem iuste abest. Ergo multò magis ex reuerẽtia debita loco sacro, maximè quia per copulam coniugalem fit magna, & notabilis iniuria loco sacro, in eo, ad quod sacer est, fuit enim sacer ad diuina officia, & sacra mysteria in eo peragenda, non ad hos vsus fœdos. Confirmatur eadem sententia ex iuribus *n. 131.* adductis, nam d. can. *Ecclesia, de consecr. d. 1.* & d. cap. *fin. de consecr.* & in nonnullis aliis textibus ibi citatis absolutè dicitur pollui ecclesiam per sanguinis, & seminis humani effusionẽ voluntariam; & ibi non distinguitur de copula licita de se, aut illicita; & vbi ius non distinguit, nec nos distinguere debemus *l. de pretio ff. de publiciana actione.* Et hanc eandem sententiam, si copula coniugalis sit publica, & notoria (ad quod aiunt sufficere coniuges publice in eodem lecto cubare) tenẽt Sotus 4. *dist. 32. q. vnic. art. 3. post. 3. concl versic. hanc autem*, Vega, Lud. Lopez, Carneado, & Capua à Sanchez *d. disp. 15. n. 5. relati* & secus si fuerit occulta, nam tunc nolunt esse peccatum mortale, licet non explicent an saltem sit veniale Et esse mortale sacrilegium copulam coniugalẽ habitam in loco sacro, si fiat publice etiam ab euitandam incontinentiam, tenet etiam Rebellus *de oblig. iust. p. 2. lib. 3 quæst. 19. n. 7. & 9.*

Secũda sententia prædictę opposita docet absolute nullum committi peccatũ, si scandalum absit, nec ecclesiam violari per copulam cõiugalem in loco sacro habitam, etiamsi absq; vlla necessitate habeatur. 146
Ita Rosella *v. consecratio 1. n. 9.* Basilius Pontius *l. 10. d. c. 10. n. 13.* Hurtad. *de matr. disp. 10. diff. 4.* & Martinus Perez *de matr. disp. 44. sect. 4. n. 7.* Probant Basilius, Hurtadus, & Perez, quia copula coniugalis habita in loco sacro non est mala, & illicita ex se, vbi *suprà n. 136. & seqq.* probatum est; sed neque ex prohibitione ecclesiæ; ergo non est sacrilegium, etiam habita extra necessitatem, nec polluit locum sacrum. Quod non sit mala, & illicita ex ecclesiæ prohibitione ostenditur, quia esse non potest mala ex ecclesiastica prohibitione, nisi quatenus sit prohibita in ordine ad violationem, seu quatenus ius ecclesiasticum statueret etiam per talem copulam alioqui licitam ecclesiam pollui; at nullibi talis est prohibitio, nec ius decernens ecclesiam pollui per copulam coniugalem Per hanc enim copulam non pollui Ecclesiam, vt indigeat reconciliatione docuerunt Glossa *in can. ecclesiis, de consecr. d. 1. verbo semine. ibidem* Hugo, Laurentius, & Gandalupus, Archidiaconus *in cap. vn. de consecr. in 6.* Henricus *in cap. fin. numero 3. eodem tit.* Garson *in 2. in comp. Theol. tract. de sacram. matr.* Rosella *loco citato*, & nonnulli alij *relati* à Sayro *de censur. lib. 5. cap. 16. numero 19.* Id forte verum esse dicit Sotus *in 4. dist. 13. quæst. 2. art. 3. versic. tit. quanto* Fundamentum est, quia neque ex textibus *dict. num. 131.* allegatis, neque ex alio iure probari potest per concubitum coniugalem pollui ecclesiam; & quidem non ex cap. *significasti, de adulteriis.* & can. *si motum, de consecr. d. 1.* quia in his duobus textibus fit mentio tantum copulæ adulterinæ; sed neque ex cap. *fin. de consecrat.* cuius verba sunt: *Si ecclesia non consecrata cuiuscunque fuerit semine, aut sanguinis effusione polluta.* aut ex can. *ecclesiis d. 1.* vbi sic dicitur

dicitur: *Ecclesiis semel Deo consecratis non debet consecratio adhiberi, nisi aut ab igne exustæ, aut sanguinis effusione, aut cuiusque semine pollutæ fuerint.* In his enim textibus non constat esse sermonem de effusione seminis per actum coniugalem; quia ad veritatem dictorum verborum sufficit effusio seminis per actum non coniugalem illicita contra castitatem, cuiuscunque sit siue fœminæ, siue iuri, siue Clerici, siue non Clerici. Cum ergo alibi non constet, actum coniugalem in Ecclesia esse prohibitum intuitu reuerentiæ Ecclesiæ, non est dicendum eo pollui Ecclesiam, & consequenter non esse peccatum, seu sacrilegium. Quod confirmat Pontius, & Hurtadus à simili scilicet, quia nec sanguinis effusio est, & licita polluit Ecclesiam, nec habet specialem malitiam sacrilegij.

147 Tertia sententia communis, vel saltem magis communis, cui vti probabiliori adhæreo, duo dicit. Primum actum coniugalem in Ecclesia petendo, & reddendo, si sine iusta causa, & extra necessitatem fiat, esse semper sacrilegium mortale, & per ipsum pollui Ecclesiam iuxta modum, qui infrà explicabitur. Secundum non esse sacrilegium, nec vllum peccatum, neque per ipsum pollui Ecclesiam, si fiat ex necessitate, & iusta causa, quæ quando sit, explicatur *infrà*. Ita Alensis, Albertus Magnus, Ricchardus, Sotus, Maior, Supplem. Mayronis, Guillermus, Brassolis, Nicolaus de Orbellis, Ouadus, Palacius, Ioa. de Friburgo, Ledesma, Astesis, Castrus, Monaldus, Turrecremata, Nider, Alcozer, Margarita Confessorũ P. Ledesma, B. Ledesma, Victoria à Sanch. *d. disp.* 15. *n.* 12. *relati*, Syluester V. *consecratio* 2. §. 5. Couart. *de sponsp.* 2. *c.* 7. §. 2. *n.* 3. Henriq. *lib.* 11. *c.* 16. *n.* 4. Sanch. *d. disp* 15. *n.* 8. & 12. Sayrus *lib.* 5. *de censur cap.* 16. *n.* 19. Suarez *tom.* 3. *in* 3. *p. disput.* 81. *sect.* 4. §. *Tertiò violatur versic. Tertia opinio.* Rebellus *de oblig. iustit. p.* 2. *lib.* 3. *q.* 19. *n.* 7. & 8. Lessius *de iustit. lib.* 4. *cap.* 3. *de speciebus luxuriæ dub.* 10. *n.* 85. Toletus *lib.* 5. *cap.* 12. *n.* 9. Fagundez *de precept. Eccl. precep.* 1. *lib.* 3. *cap.* 14. *n.* 26. & *seqq.* & *precept.* 2. *lib.* 4. *cap.* 4. *n.* 21. & 22. Layman *lib.* 5. *tract.* 5. *cap.* 5. *nu.* 8. *versic. Tertiò per illicitam copulam.* Coninch *de sacram. q* 83. *art.* 3. *nu.* 231. Reginaldus *lib.* 22. *n.* 33. & *lib.* 31. *n.* 344. Villalobos *p.* 1. *tract.* 8. *diff.* 24. *n.* 6. & *tract.* 13. *diff.* 41. *n.* 5. Castrus Palaus *to.* 2. *tract.* 11. *disp.* 1. *p.* 1. *num.* 1. *fine*, Filliuccius *to.* 1. *tract.* 10 *cap.* 9. *n.* 327. Augustinus Barbosa *de potest. Episc. alleg.* 28. *n.* 47. & 48. & *collect ad cap. significasti num.* 3. *de adulteriis*, cæteri Recentiores, & plures à Barbosa, Sanchez, & aliis Doctoribus citatis *allegati* & hanc sententiam quoad vtrumque dictum tunc etiam Rebellus *d. quæst.* 19. *num.* 7. & 8. quando copula coniugalis habetur occultè, non quando publicè *n.* 9. vult semper esse peccatum mortale sacrilegij, & per eam Ecclesiam pollui, & egent reconciliatione.

148 Primum dictum, esse sacrilegium mortale, si absq; necessitate, & iusta causa copula coniugalis habeatur in loco sacro, multi ex Doctoribus citatis probant, quod talis copula, licet aliàs licita, in loco tamen sacro facta ob indecentiam actus est iniuriosa loco sacro, & contra reuerentiam ei debitam, videtúrque continere vilipendium, & contemptum loci sacri, qui ad hoc vt diuina officia ibi celebrentur, non vt fœdi actus exerceantur, consecratur, & benedicitur. Cæterum iuxta sententiam *suprà n.* 136. & 137. traditam probatur, quia talis copula in Ecclesia est contra reuerentiam loco sacro debitam, intuitu cuius ius Ecclesiasticum prohibuit illam ibi fieri in ordine ad loci sacri violationem, seu statuit per illam violari, & pollui Ecclesiam consecratam, aut benedictam. Et quod Ecclesia consecrata, aut benedicta polluatur per concubitum coniugalem præter præallegatos Doctores tradunt Glossa *in cap. vnico v. seminis, de consecrat. in* 6. *ibidem* Dominicus, Francus, Angelus, Tabiena, Diaz Salzedo, Gregorius Lopez, Lælius de Zanchis, Cuccus, & innumeri alij à Sanch. *d. disp.* 15. *num.* 7. Sayro, Barbosa, & Fagundez *relati*. & Auila *de censur. p.* 2. *disp.* 7. *dub.* 7. *versic. secundus est*. Et est communis sententia Canonistarum, Theologorum, ac Summistarum. Et probatur, quia *d. cap. final. de consecrat.* & *d. can. Ecclesiis consecr. d.* 1. *absolutè*, & indistinctè dicitur Ecclesiam pollui per effusionem seminis voluntariam, & constat ex verbis textum *n.* 140 *relatis*. & idem dicitur *d. c. vnico. de consecr. in* 6. cum effusione ergo sub seminis voluntaria contineatur effusio per actum coniugalem, ex textibus satis clarè constat per actum coniugalem pollui Ecclesiam, & confirmatur illa regula, quod vbi ius non distinguit, nec nos distinguere debemus *d. l. de pretio ff. de public. actione*; atque adeo cum in dictis textibus non distinguatur de copula de se licita; vtraque comprehenditur. Si ergo actus coniugalis ex statuto Ecclesiæ polluit Ecclesiam, oportet fateri esse in reuerentiam loci sacri ibidem fieri prohibitum, & consequenter si fiat, esse sacrilegium mortale saltem ex prohibitione Ecclesiæ factæ intuitu reuerentiæ loci sacri, & sic intuitu religionis. Textus autem *in d. cap. significasti, de adulteriis. in d. can. si motum, de consecrat. d.* 1. non obstant; quia non definiunt ob solum adulterium violari Ecclesiam, sed loquuntur in casu speciali; alioqui probarent per simplicem fornicationem. Non obstat etiam illud à Pontio, & Hurtado adductum, quod per sanguinis effusionem iustam, & licitam non polluatur locus sacer. Nam imò (ex quo magis confirmatur pollui per actum coniugalem) etiam effusio sanguinis iusta, quæ fieret per iudicem suspendendo reum damnatum in Ecclesia, vel ibidem detruncãdo caput, illam pollueret, vt tradunt Glossa *in d. cap. vnicum v. sanguinis, de consecrat. in* 6. Emanuel Sà V. *Ecclesia numero* 13. Sayrus *d. cap.* 16. *num.* 13. Suarez *d. sect.* 4. *initio*, Sanchez, & Reginaldus *vbi suprà*. Fagundez *d. cap.* 14. *num.* 9. & *d cap.* 4. *num.* 17. & *in decalog. lib.* 6. *d. cap.* 3. *nu.* 4. Augustinus Barbosa *collect. ad cap. proposuisti num.* 4. *de consecrat.* & alij à Sayro, & Barbosa *relati*, & communiter Doctores, quia in dictis textibus absolutè, & indistinctè dicitur pollui Ecclesiam per effusionem sanguinis, sub qua rectè comprehenditur, quæ fit per occisionem authoritate iudicis factam. Neque obstat, quod non polluatur Ecclesia, si iudex mittat sagittam, & percutiat perturbatorem Reipublicæ in Ecclesia existentem, quam aliter capere non potest; vt aiunt Sà *loco citato*, Henriquez *d. n.* 4. *fine*, & Auila *d. disp.* 7. *dub.* 1. *versic. secunda conclusio*, & Barbosa *d. nu.* 4. nam huiusmodi occisio, & ob iustam defensionem, per quam non polluitur Ecclesia iuxta Doctores communiter. Quanquam Fagundez *d. cap.* 3 *d. nu.* 4. etiam in hoc casu teneat pollui Ecclesiam. Non obstat etiam quod homicidium per iudicem factum non sit iniuriosum: Nam vt sit sacrilegium mortale sufficit quod sit ab Ecclesia prohibitum in reuerentiam loci sacri in ordine ad violationem, scilicet, decernendo, vt per talem actum locus sacer pollueretur. Aliter respondet Suarez, & post eum Fagundez, & Barbosa, nempe illud homicidium esse iniuriosum Reo, qui quantumuis iustè ad mortem damnatus habet ius, vt in loco sacro vim non patiatur; & quia licet ei iniuria simpliciter non fieret; fit tamen loco sacro; & quod satis est, vt Ecclesia violetur; vt si quis in Ecclesia se ipsum interficiat, polluta manebit Ecclsia, inquiunt, & docent etiam Syluester, Nauarrus, & Grassius à Fagundez *relati*; nam etiamsi propriè sibi iniuriam non inferat, infert tamen illam Deo, & Ecclesiæ, quæ responsio rectè concludit supposita prohibitione Ecclesiæ, & illius statuto, per effusionem sanguinis voluntariam, & homicidium pollui Ecclesiam, vel supposita sententia, quod tale homi-

Digitized by Google

damnari comessationes in Ecclesia ratione contemptus, quam præ se ferebant, seu qui in epulantibus ibi præsumebatur, vt explicat idem Paulus dicens, *aut ecclesiam Dei contemnitis*, &c. ideo etiam à Sanctis Patribus damnari. Secundò respondet à temporibus Apostolorum fuisse præceptum ecclesiasticum non conuiuandi profanè in Ecclesia ob illius reuerentiam; quod & posteriorum Pontificum, & Conciliorum decretis confirmatum est; ac proinde erat sacrilegium ex prohibitione tamen ecclesiæ resultans.

143 Ad quartum respondet idem Pontius, Balthasar indigne tractando Vasa sacra, illisque abutendo ad vsus profanos peccasse contra supradictum præceptum naturale sanctè tractãda sancta; hinc tamen nil colligi contra posteriorem sententiam; quæ non negat posse contra reuerentiam Ecclesiæ, seu loci sacri peccari, cum in contemptum religionis, & consecrationis fit aliquid in ecclesia, eo verò cõtemptu secluso non esse speciale peccatum sacrilegij ex iure naturali absque prohibitione ecclesiastica. Et eodem modo respondet ad quintum, fuit enim nimius excessus cum contemptu cultus diuini, & religionis, quo etiam ingredientes templum ad orandum impediebãtur vacare orationi, & diuinis; siquidem mercatus ille fiebat cum strepitu maximo; & mensæ ibi erant numulariorum, ac trapezitarum dantium, & accipientium pecunias creditò, & ad cambia.

Ad sextum respondetur ex dictis peccata, seu opera facta in ecclesia esse sacrilegia ex speciali prohibitione Ecclesiæ facta intuitu religionis, & cultus Dei, inque templi reuerentiam.

144 Ad septimum, quando fertur excõmunicatio contra furantes, furtum non prohibetur intuitu alterius virtutis à iustitia, qua iure naturali prohibetur, sed solum additur pœna illa, & ideo in eo supponitur tota malitia, neque ob excommunicationem sortitur malitiam specie diuersam. Effusio verò sanguinis, & effusio seminis ab ecclesia intuitu religionis prohibentur fieri in loco sacro tantum in ordine ad violationem, & ideo sunt sacrilegium ex sola prohibitione ecclesiastica, & potest dici ipsam violationem esse rationem maliæ sacrilegij, quia prohibitio ab Ecclesia facta est tantum in ordine ad violationem; cum alia sint prohibita absolutè in ecclesia in reuerentiam loci sacri, in quibus etiam ratio malitiæ sacrilegij est sola ipsa Ecclesiastica prohibitio, sine tali ordine ad violationem.

Et prædicta quoad præfatam posteriorem sententiam, cui vt pote communi, vel magis communi tamquam probabiliori adhæreo, existimans tamen esse valde probabilem priorem sententiam: restat videndum:

An, & quando copula coniugalis ex ecclesiastica constitutione sit prohibita fieri in ecclesia seu loco sacro, polluátque locum sacrum.

An, & quando saltem ex iure positiuo ecclesiastico copula coniugalis habita in ecclesia, seu loco sacro benedicto, aut consecrato sit peccatum, & sacrilegium mortale, & ecclesia, seu locus sacer polluatur. Circa hanc difficultatem triplex est sententia.

145 Prima absolutè, & indistinctè asserit esse peccatũ mortale, & sacrilegium tam ex parte petentis, quàm ex parte reddentis, & per illam pollui ecclesiam, si sit publica, vel postea publicetur; ita quod nulla necessitas etiam vitandi incontinentiam, vel longa temporis mansio in Ecclesia ratione obsidionis excuset talem copulam à culpa sacrilegij mortiferi. Ita Paludanus 4 *dist.* 18. *q.* 8. *art.* 4. Caietanus *in summ. v. matrimonium cap. vlt. versic. sextum caput*, Nauarrus *in man. c.* 16. *n.* 32. Graffius 2. *p. decis. cap.* 48. *n.* 26. Valentia *to.* 4. *disp.* 19. *generali q.* 6. *p.* 2. §. 7. D. Antonin. Armilla, Tabiena, Angles, Henriq. P. Ledesma, Victoria, Viuald. Salzedo, & nonnulli alij à Sanch *lib.* 9. *disp.* 15. *n.* 4. & à Fagund. *de precept. Eccl. prae.* 2. *lib.* 3 *cap.* 14. *nu.* 4. *& in decalog. lib.* 6. *cap.* 3. *n.* 9. *relati*, & ita videtur sentire etiam Azorius *p.* 1. *lib.* 10. *cap.* 26. *n.* 13. *versic. secundo modo polluitur. part.* 3. *l.* 3. *c.* 13. *q.* 3. vbi absolute dicit illicitum esse actum coniugalem in loco sacro.

Probatur hæc sententia, coniuges tenentur ad continẽtiam ex magna absentia etiam per multos annos, vt cũ vir ob mercaturam, vel rem militarem iuste abest. Ergo multò magis ex reuerẽtia debita loco sacro, maximè quia per copulam coniugalem fit magna, & notabilis iniuria loco sacro, in eo, ad quod sacer est, fuit enim sacer ad diuina officia, & sacra mysteria in eo peragenda, non ad hos vsus fœdos. Confirmatur eadem sententia ex iuribus *n.* 131. adductis, nam d. can. *Ecclesia, de cons. d.* 1. & d. cap. *fin. de consecr.* & in nonnullis aliis textibus ibi citatis absolutè dicitur pollui ecclesiam per sanguinis, & seminis humani effusionẽ voluntariam; & ibi non distinguitur de copula licita de se, aut illicita; & vbi ius non distinguit, nec nos distinguere debemus *l. de pretio ff. de publiciana actione.* Et hanc eandem sententiam, si copula coniugalis sit publica, & notoria (ad quod aiunt sufficere coniuges publice in eodem lecto cubare) tenẽt Sotus 4. *dist.* 32. *q. vnic. art.* 3. *post.* 3. *concl versic. hanc autem*, Vega, Lud. Lopez, Carneado, & Capua à Sanchez *d. disp.* 15. *n.* 5. *relati* & secus si fuerit occulta, nam tanc nolunt esse peccatum mortale, licet non explicent an saltem sit veniale Et esse mortale sacrilegium copulam coniugalẽ habitam in loco sacro, si fiat publice etiam ab euitandam incontinentiam, tenet etiam Rebellus *de oblig. iust. p.* 2. *lib.* 3 *quæst.* 19. *n.* 7. *&* 9.

Secũda sententia prædictę opposita docet absolute nullum committi peccatũ, si scandalum absit, nec ecclesiam violari per copulam cõiugalem in loco sacro habitam, etiamsi absq; vlla necessitate habeatur. 146
Ita Rosella *v. consecratio* 1. *n.* 9. Basilius Pontius *l.* 10. *d. c.* 10. *n.* 13. Hurtad. *de matr. disp.* 10. *diff.* 4. & Martinus Perez *de matr. disp.* 44. *sect.* 4. *n.* 7. Probant Basilius, Hurtadus, & Perez, quia copula coniugalis habita in loco sacro non est mala, & illicita ex se, vbi *suprà n.* 136. *& seqq.* probatum est; sed neque ex prohibitione ecclesiæ; ergo non est sacrilegium, etiam habita extra necessitatem, nec polluit locum sacrum. Quod non sit mala, & illicita ex ecclesiæ prohibitione ostenditur, quia esse non potest mala ex ecclesiastica prohibitione, nisi quatenus sit prohibita in ordine ad violationem, seu quatenus ius ecclesiasticum statuerit etiam per talem copulam alioqui licitam ecclesiam pollui; at nullibi talis est prohibitio, nec ius decernens ecclesiam pollui per copulam coniugalem Per hanc enim copulam non pollui Ecclesiam, vt indigeat reconciliatione docuerunt Glossa *in can. ecclesiis, de consecr. d.* 1. *verbo semine. ibidem* Hugo, Laurentius, & Gandalupus, Archidiaconus *in cap. vn. de consecr. in* 6. Henricus *in cap. fin. numero* 3. *eodem tit.* Garson in 2. *in comp. Theol. tract. de sacrãm. matr.* Rosella *loco citato*, & nonnulli alij *relati* à Sayro *de censur. lib.* 5. *cap.* 16. *numero* 19. Id forte verum esse dicit Sotus *in* 4. *dist.* 13. *quæst.* 2. *art.* 3. *versic. tit. quanto* Fundamentum est, quia neque ex textibus *dict. num.* 131. allegatis, neque ex alio iure probari potest per concubitum coniugalem pollui ecclesiam; & quidem non ex cap. *significasti, de adulteris.* & can. *si motum, de consecr. d.* 2. quia in his duobus textibus fit mentio tantum copulæ adulterinæ; sed neque ex cap. *fin. de consecrat.* cuius verba sunt: *Si ecclesia non consecrata cuiuscunque fuerit semine, aut sanguinis effusione polluta.* aut ex can. *ecclesiis d.* 1. vbi sic dicitur

Digitized by Google

dicitur: *Ecclesiis semel Deo consecratis non debet consecratio adhiberi, nisi aut ab igne exustæ, aut sanguinis effusione, aut cuiusque semine pollutæ fuerint.* In his enim textibus non constat esse sermonem de effusione seminis per actum coniugalem; quia ad veritatem dictorum verborum sufficit effusio seminis per actum non coniugalem illicita contra castitatem, cuiuscunque sit siue fœminæ, siue viri, siue Clerici, siue non Clerici. Cum ergo alibi non constet, actum coniugalem in Ecclesia esse prohibitum intuitu reuerentiæ Ecclesiæ, non est dicendum eo pollui Ecclesiam, & consequenter non esse peccatum, seu sacrilegium. Quod confirmat Pontius, & Hurtadus à simili scilicet, quia nec sanguinis effusio est, & licita polluit Ecclesiam, nec habet specialem malitiam sacrilegij.

147 Tertia sententia communis, vel saltem magis communis, cui vti probabiliori adhæreo, duo dicit. Primum actum coniugalem in Ecclesia petendo, & reddendo, si sine iusta causa, & extra necessitatem fiat, esse semper sacrilegium mortale, & per ipsum pollui Ecclesiam iuxta modum, qui infrà explicabitur. Secundum non esse sacrilegium, nec vllum peccatum, neque per ipsum pollui Ecclesiam, si fiat ex necessitate, & iusta causa, quæ quando sit, explicatur *infrà*. Ita Alensis, Albertus Magnus, Ricchardus, Sotus, Maior, Supplem. Mayronis, Guillermus, Brassolis, Nicolaus de Orbellis, Ouadus, Palacius, Ioa. de Friburgo, Ledesma, Astésis, Castrus, Monaldus, Turrecremata, Nider, Alcozer, Margarita Confessorū P. Ledesma, B. Ledesma, Victoria à Sanch. *d. disp.* 15. *n.* 12. *relati*, Syluester V. *consecratio* 2. §. 5. Couarr. *de spons. p.* 2. *c.* 7. §. 2. *n.* 3. Henriq. *lib.* 11. *c.* 16. *n.* 4. Sanch. *d. disp* 15. *n.* 8. *&* 12. Sayrus *lib.* 5. *de censur. cap.* 16. *n.* 19. Suarez *tom.* 3. *in* 3. *p. disput.* 81. *sect.* 4. §. *Tertiò violatur versic. Tertia opinio.* Rebellus *de oblig. iustit. p.* 2. *lib.* 3. *q.* 19. *n.* 7. *&* 8. Lessius *de iustit. lib.* 4. *cap.* 3. *de speciebus luxuriæ dub.* 10. *n.* 85. Toletus *lib.* 5. *cap.* 12. *n.* 9. Fagundez *de præcept. Eccl. præcep.* 1. *lib.* 3. *cap.* 14. *n.* 26. *& seqq. & præcept.* 2. *lib.* 4. *cap.* 4. *n.* 21. *&* 22. Layman *lib.* 5. *tract.* 5. *cap.* 5. *nu.* 8. *versic. Tertiò per illicitam copulam.* Coninch *de sacram. q* 83. *art.* 3. *nu.* 231. Reginaldus *lib.* 22. *n.* 33. *& lib.* 31. *n.* 344. Villalobos *p.* 1. *tract.* 8. *diff.* 24. *n.* 6. *& tract.* 13. *diff.* 41. *n.* 5. Castrus Palaus *to.* 2. *tract.* 11. *disp.* 1. *p.* 1. *num.* 1. *fine.* Filliuccius *to.* 2. *tract.* 10 *cap.* 9. *n.* 327. Augustinus Barbosa *de potest. Episc. alleg.* 28. *n.* 47. *&* 48. *& collect. ad cap. significasti num.* 3. *de adulteriis*, cæteri Recentiores, & plures à Barbosa, Sanchez, & aliis Doctoribus citatis *allegati* & hanc sententiam quoad vtrumque dictum tunc etiam Rebellus *d. quæst.* 19. *num.* 7. *&* 8. quando copula coniugalis habetur occultè, non quando publicè *n.* 9. vult semper esse peccatum mortale sacrilegij, & per eam Ecclesiam pollui, & egere reconciliatione.

148 Primum dictum, esse sacrilegium mortale, si absq; necessitate, & iusta causa copula coniugalis habeatur in loco sacro, multi ex Doctoribus citatis probant, quod talis copula, licet aliàs licita, in loco tamen sacro facta ob indecentiam actus est iniuriosa loco sacro, & contra reuerentiam ei debitam, videtúrque continere vilipendium, & contemptum loci sacri, qui ad hoc vt diuina officia ibi celebrentur, non vt fœdi actus exerceantur, consecratur, & benedicitur. Cæterum iuxta sententiam *suprà n.* 136. *&* 137. traditam probatur, quia talis copula in Ecclesia est contra reuerentiam loco sacro debitam, intuitu cuius ius Ecclesiasticum prohibuit illam ibi fieri in ordine ad loci sacri violationem, seu statuit per illam violari, & pollui Ecclesiam consecratam, aut benedictam. Et quod Ecclesia consecrata, aut benedicta polluatur per concubitum coniugalem præter præallegatos Doctores tradunt Glossa *in cap. vnico v. seminis, de consecrat. in* 6. *ibidem* Dominicus, Francus, Angelus, Tabiena, Diaz Salzedo, Gregorius Lopez, Lælius de Zanchis, Cuccus, & innumeri alij à Sanch. *d. disp.* 15. *num.* 7. Sayro, Barbosa, & Fagundez *relati*. & Auila *de censur. p.* 2. *disp.* 7. *dub.* 7. *versic. secundum est.* Et est communis sententia Canonistarum, Theologorum, ac Summistarum. Et probatur, quia *d. cap. final. de consecrat. & d. can. Ecclesiis consecr. d.* 1. *absolutè*, & indistinctè dicitur Ecclesiam pollui per effusionem seminis voluntariam, & constat ex verbis textuum *n.* 140 *relatis*. & idem dicitur *d. c. vnico. de consecr. in* 6. cum effusione ergo sub seminis voluntaria contineatur effusio per actum coniugalem, ex textibus satis clarè constat per actum coniugalem pollui Ecclesiam, & confirmatur illa regula, quod vbi ius non distinguit, nec nos distinguere debemus *d. l. de pretio ff. de public. actione*; atque adeo cum in dictis textibus non distinguatur de copula de se licita; vtraque comprehenditur. Si ergo actus coniugalis ex statuto Ecclesiæ polluit Ecclesiam, oportet fateri esse in reuerentiam loci sacri ibidem fieri prohibitum, & consequenter si fiat; esse sacrilegium mortale saltem ex prohibitione Ecclesiæ factæ intuitu reuerentiæ loci sacri, & sic intuitu religionis. Textus autem *in d. cap. significasti, de adulteriis. in d. can. si motum, de consecrat. d.* 1. non obstant; quia non definiunt ob solum adulterium violari Ecclesiam, sed loquuntur in casu speciali; alioqui probarent per simplicem fornicationem. Non obstat etiam illud à Pontio, & Hurtado adductum, quod per sanguinis effusionem iustam, & licitam non polluatur locus sacer. Nam imò (ex quo magis confirmatur pollui per actum coniugalem) etiam effusio sanguinis iusta, quæ fieret per iudicem suspendendo reum damnatum in Ecclesia, vel ibidem detruncãdo caput, illam pollueret, vt tradunt Glossa in *d. cap. vnicum v. sanguinis, de consecrat. in* 6. Emanuel Sà V. *Ecclesia numero* 13. Sayrus *d. cap.* 16. *num.* 13. Suarez *d. sect.* 4. *initio*, Sanchez, & Reginaldus *vbi suprà*. Fagundez *d. cap.* 14. *num.* 9. *& d cap.* 4. *num.* 17. *& in decalog. lib.* 6. *d. cap.* 3. *nu.* 4. Augustinus Barbosa *collect. ad cap. proposuisti num.* 4. *de consecrat.* & alij à Sayro, & Barbosa *relati*, & communiter Doctores, quia in dictis textibus absolutè, & indistinctè dicitur pollui Ecclesiam per effusionem sanguinis, sub qua rectè comprehenditur, quæ fit per occisionem authoritate iudicis factam. Neque obstat, quod non polluatur Ecclesia, si iudex mittat sagittam, & percutiat perturbatorem Reipublicæ in Ecclesia existentem, quam aliter capere non potest; vt aiunt Sà *loco citato*, Henriquez *d. n.* 4. *fine*, & Auila *d. disp.* 7. *dub.* 1. *versic. secunda conclusio*, & Barbosa *d. nu.* 4. nam huiusmodi occisio, & ob iustam defensionem, per quam non polluitur Ecclesia iuxta Doctores communiter. Quanquam Fagundez *d. cap.* 3. *d. nu.* 4. etiam in hoc casu teneat pollui Ecclesiam. Non obstat etiam quod homicidium per iudicem factum non sit iniuriosum: Nam vt sit sacrilegium mortale sufficit quod sit ab Ecclesia prohibitum in reuerentiam loci sacri in ordine ad violationem, scilicet, decernendo, vt per talem actum locus sacer pollueretur. Aliter respondet Suarez, & post eum Fagundez, & Barbosa, nempe illud homicidium esse iniuriosum Reo, qui quantumuis iustè ad mortem damnatus habet ius, vt in loco sacro vim non patiatur; & quia licet ei iniuria simpliciter non fieret; fit tamen loco sacro; & quod satis est, vt Ecclesia violetur; vt si quis in Ecclesia se ipsum interficiat, polluta manebit Ecclsia, inquiunt, & docent etiam Syluester, Nauarrus, & Grassius à Fagundez *relati*; nam etiamsi propriè sibi iniuriam non inferat, infert tamen illam Deo, & Ecclesiæ, quæ responsio rectè concludit supposita prohibitione Ecclesiæ, & illius statuto, per effusionem sanguinis voluntariam, & homicidium pollui Ecclesiam, vel supposita sententia, quod tale homi-

cidium fit de se sacrilegium ob indecentiam, & irreuerentiam, quam seclusa etiam prohibitione iuris positiui contineat in ordine ad locum sacrum.

149 Dixi verò copulam coniugalem in loco sacro esse mortale sacrilegium non solum petendo, sed etiam reddendo; nam licet quando actus coniugalis est illicitus solum ex circumstantia se tenente ex parte solius exigentis debitum, non sit peccatum reddere, vt *suprà cap.1.n.*135. Nihilominus quando est illicitus ex circũstantia se tenente ex parte ipsius actus, tunc etiam reddere, est peccatum, sicut & petere, vt *d.c.*8. *n.*228. probatum est, circũstantia autẽ loci sacri tenet se ex parte ipsius actus coniugalis; cũ enim actus cõiugalis violet locũ sacrũ, impediatq; in eo diuina celebrari, donec recõcilietur, & sic directè sanctitati loci opponatur, & cõpleatur tam ex petitione, quã ex redditione, ea loci circunstantia æquè se habet ad petitionem, vtraque enim violat illam, & consequenter vitiat vtrumque actum tam petionis quam redditionis, & vtrumque coniugem æquè afficit, & obligat sub lethali, & ideo tam petitio, quam redditio est peccatum mortale sacrilegij. Ita Doctores omnes *suprà num* 147. *allegati*, & alij communiter à Sanchez *d.disput.*15 *numero* 8. & Fagundez *d.cap.* 14. *numero* 23. *relati* contra nonnullos ab eodem Sanchez *dict.num.* 8.*post medium relatos*, qui non rectè asseruerunt petentem in loco sacro peccare quidem, at alterum coniugem teneri reddere, nisi bono modo possit petentem inducere, vt desistat. Quorum opinio ex dictis manet reiecta, & etiam ex eo, quod sicut exigenti debitum in loco publico alter non potest licitè reddere, *vt suprà numero* 111. probatum est; ita neque exigenti in loco sacro, quia in vtroque casu debitum exigitur in loco non opportuno.

150 Secundum dictum eiusdem tertiæ sententiæ, quod nullum sit peccatum, seu sacrilegium, neque Ecclesia polluatur, si ibi habeatur copula coniugalis ex necessitate vigente, & iusta causa, putà, si diu, vel longo tempore coniuges maneant inclusi in loco sacro ratione belli, vel concussionis militaris, & alteri eorum immineret periculum incontinentiæ, nec alibi adsit opportunitas coniugalis copulæ habendæ probatur, quia in hoc euentu necessitas irreuerentiam excusat, & non est credendum, nec vllo modo censeri debet, actum coniugalem esse vetitum ob loci sacri extrinsecam decentiam; hoc enim esset nimis durum, nec congruum indulgentiæ Apostoli 1. *ad Corinth. Nolite fraudare inuicem, nisi fortè ex consensu ad tempus, vt orationi vacetis, & iterum reuertimini in idipsum, ne tentet vos Satanas propter incontinentiam vestram.* Et sicut cætera præcepta Ecclesiæ in casu magnæ necessitatis deobligant; ita censendum de hoc præcepto abstinendi à copula coniugali in loco sacro. Et sicut etiam excusatur à sacrilegio homicidium in loco sacro cum debito moderamine ob iustam defensionem factum ad tuendam vitam temporalem, nec per illud Ecclesia polluitur, vt tradunt scribentes in textus *suprà numero* 131. adductis, & alij communiter; sic, & multo magis excusabitur copula inter coniuges diù obsessos, & inclusos in loco sacro ad vitandum periculum incontinentiæ, & ad tuendam vitam spiritualem; ac proindè etiam si postea publicè constet de tali copula, si constet etiam de causa iusta, non egebit locus purificatione, seu reconsecratione. Et prædictam excusationem à sacrilegio in hoc euentu necessitatis Suarez *dict.tom.*1. *de religione dict.lib.*3. *de reuerentia debita locis sacris c.*7.*n.*3. rectè ait procedere, dato quod extra casum necessitatis copula coniugalis in loco sacro de se, & iure naturali esset peccaminosa, & sacrilegiũ, quia etiam interdum ob necessitatem, inquit, cessat obligatio legis naturalis; quando ex circunstantiis materia ipsa moraliter mutatur; & ita in præsenti data illa opinione, de qua *suprà numero* 134. nam copula sine vigente necessitate facta in loco sacro contineret virtualem contemptum eius, ideoque non fieret sine irreuerentia loci sacri; at quando interueniente necessitate ad vitandum periculum motale pollutionis fit cum reuerentia, & timore Dei; tunc cessat contemptus, & irreuerentia; quia quod necessitate fit ad subueniendum animæ periculo, non censetur moraliter fieri cum irreuerentia loci sacri; sed imò potius coniuges videntur locum sacrum reuereri, quam illi iniuriam facere; ac proinde tunc cessat non solum deformitas in ordine ad prohibitionem iuris positiui; sed etiam defomitas naturalis, seu in ordine ad ius naturale. Quare in hoc euentu etiam si copula coniugalis sit publica, quantum moraliter de tali actu publicè constare potest, vt si publice coniuges habeant torum communem, per eam non polluitur ecclesia iuxta præfatos Doctores communiter, quia cum tam omnino occultè, quam publicè (scilicet eo modo, vt de ea constare possit) facta ex præfata iusta causa sit licita, & carens omni culpa, non debet, nec potest per eam pollui ecclesia; nec ex præallegatis textibus potest colligi contrarium. Vnde non est approbanda sententia Soti, Rebelli, & aliorum, quos allegam *suprà numero* 145. *fine*, asserentium, quantumque in coniugibus obsessis in loco sacro, ac diuturnum periculum incontinentiæ vrgeat, si copula fiat publicè, vt quia publicè cubent in eodem lecto, copulam esse sacrilegam, & pollui Ecclesiam. Nihiliominus, vt notat etiam Lessius, danda est opera, vt quam occultissimè fiat propter scandalum.

Vtrum verò iusta causa excusandi à sacrilegio, & Ecclesiæ pollutione copulam coniugalem in ecclesia seu loco sacro exercitam, cum coniuges ibi diù detinentur obsessi, vt alius locus illis liber maneat, sit solum periculum præsens incontinentiæ in eorum altero, quod solo actu coniugali euitari queat, an verò censeatur semper iusta causa, quod longa, & diuturna sit obsessio coniugum in eodem loco sacro sine oppotunitate alterius loci. Aliqui videntur velle solum rationem salutis animæ, & periculi motalis imminentis incontinentiæ excusare, atque adeo non excusari copulam à sacrilegio, si habeatur causa prolis, vel fouendi amorem mutuum, & multo magis si ob delectationem sensitiuam. Ita Toletus, & Rebellus *locis citatis*. Syluester *v. debitum coniugale numero* 5. *v.consecratio* 1 *num.* 2. Ouadus, Margarita Confessorum, & alij à Sanchez *dict. disput.* 15. *numero* 12 *citati*, qui mentionem faciunt de solo periculo incontinentiæ, & salutis animæ, iuxta quorum sententiam, si nullum sit actuale periculum incontinentiæ, non erit licita copula, eo quod in tali loco teneantur abstinere, quantum possunt; & hanc sententiam probabilem putat Lessius *dict. cap.* 3. *numerò* 86. & absolutè tenet Fagundez *in decalog. lib.* 6. *dict. cap.* 3. *numero* 12. *versic. item longa*, in hominibus politioribus, & in negotiatoribus, qui diù abesse solent, quos citra periculum incontinentiæ, & pollutionis in se, vel altero coniuge, ait non videri licite petere, cum huiusmodi homines continentiæ assueti sint, secus verò inquit, in hominibus rudibus, qui non tam facile continentiæ assueti sunt. Hoc autem intelligitur de petente iuxta eosdem DD. non de reddente, cũ diuturna est obsessio, reddens enim facilius excusari potest, cũ nesciat alterius dispositionem. 151

At alij (& est probabilius) putant iustam causam esse

Digitized by Google

esse longam, & diuturnam obsessionem in loco sacro, ita vt coniugibus ad alia loca non pateat egressus, quo maritaliter copulentur, & hoc sufficere, vt copula maritalis in loco sacro sit licita, nec per eam polluatur Ecclesia, docent Petrus Ledesma *1.p.quæst. 24.art.3.dub.7.casu 2.* B.Ledesma *dubit.12.de pænit.* Suarez, Azorius, Sayrus, Reginaldus, Lessius, Coninch, Filliuccius, Villalobos *locis suprà num.147.relatis*, alij à Sanchez *dicta disputatione 15. numero 13.relati*, & etiam Fagundez *de precept. Eccles.precept.1.lib.1.cap.14. numero 26.& præcep.2.lib.4.cap.4.num.21.* Ratio, cur sola diuturna obsessio in loco sacro absque alio incontinentiæ præsenti periculo excuset à culpa, & sacrilegio copulam coniugalem in eo loco habitam, est, quia ratio illa sollus periculi incontinentiæ in praxi est res intricata, & perplexa, & grauissimis scrupulis vrgerentur coniuges, & maximo, ac euidenti periculo lethaliter peccandi exponerentur, si tenerentur discutere, an cum copulari volunt, periculum incontinentiæ patiantur, & præterea attenta humana fragilitate, & moraliter loquendo semper censeri potest in coniugibus adesse incontinentiæ periculum, vnde durissimum esset, velle Ecclesiam obligare coniuges solùm propter decentiam extrinsecam loci sacri ad abstinendum à copula coniugali alioqui de se licita in ea diuturna obsidione in loco sacro stante illo morali periculo, cui Ecclesia (ne videatur offendiculum infirmis tendere) præsumitur nolle dare occasionem statuendo per talem copulam violari locum sacrum, sed potius compatiendo fidelium infirmitati noluisse statutum violationis ad hunc casum extendi. Et quamuis tale periculum incontinentiæ desit in aliquibus coniugibus particularibus, non est tamen dicendum peccare illos coniuges mortaliter, in quibus idem periculum incontinentiæ deest, quia leges, & præcepta ad ea, quæ frequenter, & ordinario modo accidunt, attendunt; nec credendum est, Ecclesiæ præcepta cũ tanto rigore obligare. Quare iuxta eosdem Doctores, & præsertim Sanchez, & Fagũdez, & alios à Sanchez *d.n.13.relatos* in eo casu diuturno inclusionis coniugum in loco sacro licita est copula inter ipsos in omnibus casibus, in quibus extra Ecclesiam licitum est illã habere; & sic ad fouendum mutuum amorem, ad prolem suscipiendam, & etiam causa sanitatis, vel lucri comparandi (supposita sentẽtia, quod etiã in hoc casu sit licita, de qua iam suprà §.1.) si vero habeatur ob delectationem tantum sensitiuam erit solũ veniale peccatũ; quia extra locũ sacrũ ob hunc solũ finẽ habere, est tantũ veniale iuxta tradita eodẽ §.1. & ita etiam habita causa sanitatis, vel lucri tẽporalis, non poterit esse nisi in culpa venialis; cũ extra locũ sacrũ habita ob eã finẽ, si est culpabilis, non excedat malitiã venialẽ. Addunt Sanch.*d.n.13.fine* Lessius *d n.86.* & Fagũdez *d.c.4.n.22.* quãdo inclusio coniugũ in loco sacro putatur certò, vel probabiliter futura diuturna, & longa, eosdẽ cõiuges non tantũ in fine, aut medio illius tẽporis, sed etiã statim, & in principio posse licitè vti cõiugio, cũ nõ sit maior ratio de vno tẽpore quã de alio; & iam adsit præsens causa; & quia tenere dicimus; quæ statim, & sine dubio possidere incipimus; nec cogendi sunt coniuges expectare tẽpus elapsũ, cum id videretur valde durũ; & alioqui post habitã semel copulã, tenerentur expectare morã aliquam tẽporis, vt iterũ copularentur; quia breui tẽpore post copulam facile est abstinere, & ita nimiis scrupulis, & offendiculis obiicerentur coniuges, & non fragilitati illorum consuleretur.

153 Quod si coniuges existant in Ecclesia, seu loco sacro breui tempore; quod iuxta omnes est tale; si dormiãt vna, aut altera nocte in Ecclesia, ibi v.g. voti causa manentes, coeũdo cõmittunt sacrilegiũ mortale, quia facili negotio possũt abstinere breui illo tẽpore. ita Suar. *d.sect.4.§.Tertiò violatur, vers.tertia opinio.* Sanchez *d.disp.15.n.12.* Fagundez *d.c.14.* qui alios citat; & indicant omnes alij Doctores *num 127.relati.*

Longum verò tempus, aut breue quodnam in hac materia debeat dici; multi ex Doctoribus *d.n 147. allegati* non explicãt: Suarez *loc.cit.* & P.Ledesma *sum.sacram.c.10.de Euchar.* loquentes de breui tẽpore ponũt præfatum exemplũ si vna vel altera nocte intra Ecclesiam habitent, & dormiant, quo videtur sentire tẽpus longum, seu sufficiens ad excusandam copulã coniugalem in Ecclesia habitã à culpa, & sacrilegio esse spatium trium dierum, aut trium noctium; quãuis Sanch. *d disp.15.n.12.fine*, putet non esse intentionis eorum, vt existiment etiã quinq; aut sex dies reputari longũ tẽpus; quia, inquit, non est difficile sex diebus cõtinere. Quare ipse attenta cõmuni hominũ fragilitate existimat vnum mẽsẽ esse longũ tẽpus; addens tamen se vix credere fore, vt casus iste eueniat; quia semper in Ecclesiis sunt cubicula adhærẽtia; & Turres, quæ loci sacri nomine in hac materia nõ cõprehendũtur; vnde ad ea loca coniuges, quo ad actũ coniugalem possunt confugere. At Fagũdez *d.c.14.n.27.* vti probabilius tenet sufficere trium dierũ, vel noctium spatium attẽta hominũ fragilitate; nã ita procliues, inquit, possũt esse cõiuges ad copulã, aut ita rudes, aut etiã ita iuuenes, vt irrationabile videatur eos velle obligare ad cõtinẽtiã vnius mẽsis; sufficit ergo tunc spatiũ duorũ, vel triũ dierũ, aut noctiũ iuxta opinionẽ, ait, Suarij, quib. elapsis iam non obligabuntur ad prædictã continentiã obseruandã in loco sacro, cum sint (addit) in proxima quadã occasione, & veluti tẽtatione, & in morali etiã impossibilitate, cõsideratis omnibus circumstãtiis, ad se cõtinendũ. Nec obstat (subdit) quod absẽte altero coniuge tenetur alter abstinere per duos, vel per tres menses, vel annos, & per lõgissimum tẽpus, quia (respõdet) id ideo euenit, quia absente altero, nõ est alter in proxima occasione, & morali veluti tentatione ad copulam maritalẽ; vt per se patet. Verum etiã attenta hominũ cuiuscũq; status, & cõditionis fragilitate existimarẽ in hoc genere lõgum tẽpus nõ esse, nisi excederet spatiũ saltẽ octo dierum, nõ enim videtur difficile, & durum, vt à copula ob reuerentiam loci sacri debeant abstinere coniuges, licet simul cohabitantes: cum etiam sæpe longiori tempore cohabitantes extra locum sacrũ, ob infirmitatẽ alterius, vel periculum morbi contrahendi, vel inferendi damnũ proli, & ob alias causas cogãtur ab actu cõiugali abstinere.

Aduertunt autẽ Suar.*d.sect.4.citata §.Tertiò violatur, opinione tertia.* Sanchez *d.disp.15.d.15.num.12.circa medium* & Fagundez *d.c.14.n.28.* quod dictum est in casu diuturnæ obsidionis, seu inclusionis in loco sacro esse ibi licitam copulam coniugalem, procedere non solum vbi vterque coniux esset in Ecclesia obsessus, sed etiam vbi alter tantum maneret inclusus, seu obsessus, posset enim licitè haberi copula altero intra Ecclesiam adeunte, quia eadem est ratio, & probant rationes *suprà n.150. & 151.* adductæ. 155

Copula coniugalis extra casum necessitatis habita in loco sacro, an tunc solùm sit sacrilegium, quando est publica, & notoria; an verò etiam quando occultè fit.

Sed dubitatur, an copula coniugalis etiã extra casum inclusionis diuturnæ, & periculũ incontinentiæ, si in loco sacro fiat occultè, non sit peccatum, neque habeat malitiam sacrilegij, supposita sententia, quod solùm ex Ecclesiæ prohibitione, & non de sui natura sit illicita in loco sacro; & similiter si effusio seminis de se illicita, & per pollutionem, vel fornicationem in loco sacro occultè facta pariter careat malitia sacrilegij, 156

Digitized by Google

legij, supposita similiter sententia quod de se non habeat repugnantiam cum sacro loco, sed ex sola Ecclesiæ prohibitione; iuxta tradita *suprà n.136. & seqq.*

Prima sententia tenet quamcumque effusionem seminis siue de se illicitam, siue de se licitam (vt est ea, quæ ex actu coniugali sequitur) in Ecclesia, seu loco sacro factam occultè; seu si sit occulta ex loci circumstantia non habere peculiarem malitiam sacrilegij, sed solùm quando delictum, seu factum est publicum, seu publicè commissum in eodem loco sacro. Ita Sotus 4. *d.*32. *quæst. vnica art.*3. *post tertiam conclusionem. versic. hanc autem*, Angles floribus, Manuel, Vega, Ludouicus Lopez, Carneado à Sanchez *lib.*9. *disp.*15. *num.*10. *relati.* Vasquez 1.2. *disp.*98. *num.*6. Basilius Pontius *de matrim. lib.*10. *num.*15. Martinus Perez, *de matrim. d. q.*49. *sect.* 4. *num.*9. Hurtadus *de matrim. disp.*10. *diff.*4 *fine.* Lessius *lib.* 4. *cap.*3. *num.*88. *versic. adde*, & Fagundez *de præcept. Eccl. præcept.*2. *lib.* 4. *cap.*4. *num.*32. qui duo posteriores loquuntur tantum de copula coniugali occultè habita in loco sacro, à Pontio, & Hurtado allegatur Azorius *p.*1. *lib.*10. *cap.*26. *quæst.*13. vbi id non dicit, sed expressè contrarium docet *part.*1. *lib.* 3. *cap.*31. *quæst.*6. ab iisdem etiam, & à Perez allegantur Toletus, Victorellus, Sayrus, Coninch, qui tamen solum dicunt per effusionem sanguinis, vel seminis Ecclesiam non censeri pollutam, nec indigere purificatione, nisi quando de effusione constet publicè, nempe vel per confessionem rei in iudicio, aut euidentia facti, quæ in multorum notitiam deuenerit. Probatur hæc sententia, quia effusio seminis ex sui natura illicita, vel aliàs de se licita facta in loco sacro non est sacrilegium ob loci circumstantiam, nisi quantum ex iure Ecclesiastico prohibita est in ordine ad loci sacri violationem, seu quatenus ex iure Ecclesiastico locus sacer illa profanatur, & violatur, & tollitur consecratio, & benedictio; ita quod tota deformitas sacrilegij desumitur ex loci sacri pollutione, & violatione, iuxta sententiam *suprà num.*136. *& seqq.* traditam, & probatam; effusio autem seminis, sicut & sanguinis occulta non polluit Ecclesiam, nec impedit ibi celebratio diuina, sed tantum publica iuxta Doctores omnes; ergo illa effusio occulta non opponitur Ecclesiæ præcepto illam prohibente in reuerentiam loci sacri, & consequenter non est sacrilegium.

157 Altera sententia (quam longè probabiliorem reor) docet effusionem seminis tam per actum de se illicitum, quam aliàs de se licitum (excepto casu diuturnæ inclusionis in Ecclesia & periculi incontinentiæ) non solum publicam, sed etiam occultam in loco sacro factam esse sacrilegium mortale. Ita Paludanus, D. Antoninus, Adrianus, Tabiena, Nauarrus à Sanchez *d. disp.*15. *num.*11. *relati.* idem Sanchez ibidem, Suarez, *de relig. tom.*1. *lib.*3. *de reuerentia locis sacris debita d. cap.*7. *num.*4. Azorius *d. p.*3. *lib.*3. *cap.*31. *q.*6. Augustinus Barbosa *de offic. Episc. d. alleg.*28. *n.*49. Rebellus *p.*2. *lib.*3. *d. q.* 19. *num.*7. Fagundez *de præcept. Eccl. præc.*1. *lib.*3. *cap.*14. *numero* 31. *& præcept.*2. *lib.* 4. *cap.*4. *numero* 19. (vbi ait, effusionem seminis humani voluntariam, & peccaminosam in Ecclesia, & loco sacro esse sacrilegium, siue sit publica, siue secreta, siue inter coniuges, siue inter solutos, siue intra vas naturale, siue extra, hancque rationem, seu originem sacrilegij oriri ex solo Ecclesiæ statuto.) Reginaldus *lib.*52. *n* 33. Castrus Palaus *p.*2. *tract.*11. *disp. vnic. puncto* 1. Et ita absque dubio sentit Villalobos *tract.*8. *diff.*24. *& tract.*13. *diff.*41. *num.*5. & puto idem sentire communiter alios Doctores in præcedentibus allegatis. Ratio est; quia licet dum effusio sanguinis iniuriosa, & effusio seminis humani illicita de se, vel aliàs licitè sequuta in Ecclesia est occulta, nõ remaneat, seu nõ sit reputanda actu polluta, vt indigeat recõciliatione, ad hoc vt ibi diuina celebrētur, tamen Ecclesia suo præcepto non prohibet tantum publicam effusionem sanguinis, & seminis humani, sed simpliciter effusionem sanguinis humani iniuriosam, & seminis humani emissionem voluntariam maximè illicitam per pollutionem, aut fornicationem in ordine ad violationem loci sacri, & ideo per occultam effusionem sanguinis, vel seminis humani radicaliter, seu originaliter ex natura facti, & à parte rei, seu in actu exercito polluitur Ecclesia, ita quod absque nouo actu, nouáque culpa incipit Ecclesia esse polluta, indigétque purificatione, vt ibi celebrari possint diuina, statim ac effusio illa occulta fit publica, seu de ea constet per publicam partis confessionem, vel sufficientem famam, vt constat ex *d. cap. significasti, de adulteriis*, ibi enim adulterium sacerdotis intra Ecclesiam occultè contigit; tamen quia ex pòst facto per confessionem mulieris adulteræ publicè factam de crimine constitit, præcepit Alexander III. vt Ecclesia reconciliaretur, id quod fieri non debuisset, nisi à principio dum adulterium fuit patratum intra Ecclesiam, polluta eadem Ecclesia ex natura facti, & à parte rei, & in actu exercito facta fuisset, nam confessio criminis, & populi notitia de eo superueniens non violauit Ecclesiam, sed potius violatam ostendit. Ergo à principio actus ille effusionis seminis adulterinæ (& idem dicendum de quacunque alia emissione illicita, & de actu coniugali) fuit culpabilis contra Ecclesiæ præceptum, seu prohibitionem, & sic sacrilegium, quia culpa non pendet ex futuro euentu, nimirum an effusio illa illicita, vel aliàs de se licita aliquando sit futura publica, nec ne, sed ipse actus effusionis de se polluit sufficienter, & consequenter est contra speciale prohibitionẽ Ecclesię, & sacrilegium.

Per homicidium, & effusionem sanguinis, aut seminis peccaminosam Ecclesia, seu locus sacer actu non polluitur, nec eget reconciliatione, nisi crimen publicè innotescat, & quæ publicitas requiratur.

Igitur ad maiorem prædictorum explicationem aduertendum quod licet per occultam sanguinis humani effusionem iniuriosam, vel voluntariam seminis humani emissionem secretam intra Ecclesiam factã ex natura facti, & à parte rei radicaliter, & in actu exercito Ecclesia polluatur; tamen per eam Ecclesia in actu signato non polluitur, seu non remanet, nec reputatur actu polluta, vt indigeat purificatione, sed ad hoc, vt actu polluta reputetur, seu censeatur, & egeat reconciliatione, vt ibi diuina celebrari possint requiritur, vt fiat publica, seu publicè innotescat, & statim ac fit notoria, & publica, seu de illa publicè constat, absque alio nouo actu, & peccato Ecclesia polluta manet, & censetur, egetque reconciliatione, seu reconsecratione, aut noua benedictione. Vnde potest contingere quod effusio sanguinis, vel seminis criminosa, & sacrilega ab hinc octo diebus sit facta, & hodie incipiat impedire diuina officia, & non ante; vt si facta tunc videntibus duobus, aut tribus, & vsque nunc tacentibus, nunc autem incipientibus publicare, ita vt fama factum publicum fiat, ex nunc enim incipit impedire diuina officia, & non ex tunc; quia ex nunc solum crimen sacrilegium est publicum. Et quod, vt Ecclesia per homicidium, effusionem sanguinis iniuriosam, aut effusionem seminis humani intra eam sequuta censeatur actu polluta, egens reconciliatione, requiratur, quod delictum sit, vel fiat publicum, seu de eo publicè innotescat, & constet, tradunt communiter Doctores. Glossa *in capite vnico, v. Pollui, de consecrat. in* 6. Nauarrus, Syluester, Sotus, Paludanus, Graffius, Gregorius Lopez, Henriquez, 158

riquez, Toletus, quos referunt Sayrus *lib.5.thes.cap.16. num.10.* & Fagundez *de precept. Eccl. precept.1. lib.13. cap. 14. num.31.* idem Sayrus *ibidem.* Fagundez *d. num.31. & precept.2. lib.4. cap.4. num.24.* Suarez *loco num. præcedenti allegato. & tom.3. in 3.p. disp.83. sect.4. §. secundò dubitari solet.* Augustinus Barbosa *d. allegat.28. num.37.* Sanchez *d. num.11.* Villalobos *d. tract 8. diff.24. num.5.* Reginaldus *vbi suprà* Coninch *de sacram. q.83. num.239.* Auctores *suprà num.156. relat* & alij apud Fagundez, & Barbosa. & constat ex *d. cap. significasti, de adulteriis.* vbi mulier publicè fuerat confessa adulterium, quod in Ecclesia commisit; & rectè Suarez *d §.2. &c.* aduertit ex mente communi Doctorum hoc generaliter intelligendum in quocunque crimine occulto ex iis, quibus Ecclesia polluitur, per quod in quantum tale est, minimè debet Ecclesia censeri polluta, licet Doctores frequentius assumant exemplum effusionis seminis, quia illa frequentius occultè fieri solet. Ratio autem cur requiratur delicti notitia publica, vt impediantur diuina officia, & Ecclesia reputetur polluta, & egens reconciliatione, est primò iuxta Glossam, & Suarez, quia Ecclesia non iudicat de occultis; secundò iuxta eundem Suarez, & Coninch, quia non est conueniens cuncta delicta prodere reconciliando; & quia alioqui sequerentur magna incommoda, putà, si sacerdos ob occultam pollutionem, quæ sibi in Ecclesia contigit, deberet abstinere à celebrando in tali Ecclesia: vel si solus Parochus sciret delictum; siquidem hæreret perplexus: quia non posset absque turbatione abstinere à celebratione in ea Ecclesia, nec posset curare, vt reconciliaretur, quia non potest probare factum illud negantibus reis, nec etiam posset liberè in ea celebrare sicut antea, cum posset semper dubitare, an hic, & nunc foret sufficiens necessitas celebrandi in ea Ecclesia polluta, Tertiò iuxta Coninch, & Fagundez, quia sicut ob occulta crimina non potest iniungi publica pœnitentia, nè delinquens iniuriosè diffametur; ita nec debuit Ecclesia velle, vt locus sacer, ob similia delicta impediretur, ne ibi celebrari possent diuina, & reconciliari deberet; quia eadem diffamatio sequeretur. Deniq; iuxta Glossam, & Coninch, quia cum locus sacer, & sanctus in se non polluatur, nec amittat sanctitatem (quæ enim sunt sancta, coinquinari non possunt *can. vltim.15. q. vltima. versic. de cohabit. Cleric. & male mulieris*) sed polluatur quoad opinionem hominum, sicut reuerentia eisdem locis sacris debita in opinione hominum consistit; vt Ecclesia censeretur polluta, & reconciliatione indigeret, oportuit delictum hominibus innotescere, & de eo publicè constare; sicut etiam quia fama consistit in opinione hominum, non fiunt homines de facto per crimina infames, nisi crimina innotescant.

159 Quæ autem, & quanta publicitas facti, seu peccati requiratur, vt Ecclesia censeatur polluta, ita vt purificatione, seu recōsecratione, aut noua benedictione egeat. Cōmuniter cōueniūt pręallegati DD. vt debitū dicatur publicū ad hūc effectum, non sufficere quod duo, vel tres delictum intra Ecclesiam commissum sciant, & taceant; sed requiri eam publicitatem, quæ resultat vel ex confessione partium, seu delinquentiū in iudicio; vel ex euidentia facti, & ex publica fama, ita quod delictum sit maiori parti Parochiæ, vel viciniæ, vel ex legitima testium depositione; vel ex aliis iuridicis indiciis postea exortis talibus æquiualeant, & moralem certitudinem inducere possint. Euidentia autem facti, seu peccati vt Suarez *allegato §.* Sanch. *d. disp.15 n.10.* & Fagundez *d.c 14. n.33.* non est ita intelligenda, vt necesse sit factum ipsum videri publicè ab omnibus (hoc enim non est necessarium, nec moraliter loquendo est possibile) sat ergo est, quod notitia illa communiter, vel in plebe, vel in Parochia habeatur; vt si publicè constet virum, & vxorem in Ecclesia dormire in eodem lecto, id (vt Sotus, *loco suprà n.145. citato* Suar. Sanch. Rebellus, & Fagundez *locis allegatis* Villalobos *d. tr.8. diff.14. cit. n.5.* & alij ex præallegatis) sufficeret, vt Ecclesia polluta censeretur; si extra casū necessitatis *suprà n.150. ad 155.* explicatum id contingeret. Imò nonnulli asseruerunt post extrauagātem. Ad euitanda Martini V. (iuxta quā non tenemur ratione censuræ abstinere à diuinis, & euitare excommunicatos, nisi post iudicis declarationē in particulari, aut nisi sint publici Clerici percussores) nō sufficere quamcunque notitiam delicti, nec Ecclesiā censeri pollutā nisi post sententiam iudicis, qua declaretur Ecclesiam illam esse pollutam, eo quod illa pœna Ecclesiæ pollutionis, inquiunt, sit veluti quædam cēsura, & instar pœnæ interdicti Ecclesiæ, interdictū verò est cēsura. Ita Penna *3.p q.64.* à Sanch. *vbi suprà relatus,* & probabile putant idem Sanch. *ibid.* Villalobos. *d. n.5 fine.* & Fagūdez *d. c.14. n.34.* sed id displicet August. Barbosæ *d. alleg.28. n.39.* & rem incertā aiunt etiam Suar. Fagundez, & Villalob. quia hæc pollutio à censuris, de quibus in d. Extrauagāti agitur, longè differt, ac proindè ad illam extendi non debet, sine lege iuxta vulgatem regulam, *quæ à iure de reg. iur. in 6.* Quare idem Barbosa addit, quod consultè faciet Parochus, si cum primum aliquod delictum, quibus polluitur Ecclesia, incœperit fieri publicum, ad Episcopū negotium deferat; qui præhabita inquisitione, & commissione determinabit, an Ecclesia sit reputanda polluta, egeátque reconciliatione, sitque interim in ipsa à diuinis Officiis abstinendum. Verum de prædictis, de quantitate effusionis sanguinis, vel seminis, & de aliis requisitis, aut per homicidiū censeatur Ecclesia polluta, si in ea fiāt, videantur præallegati DD. pręsertim Barbosa, Sayrus, Suar. Fagūdez, Villalob. Coninch, & Castrus Palaus.

Crimina, quibus polluitur Ecclesia, cum in ea fiunt, & sunt publica, vt illam polluant debent committi intra Ecclesiam; secus si extra Ecclesiam vel in aliquo loco, qui non sit pars Ecclesiæ; & quæ loca sint, vel non sint pars Ecclesiæ.

Cæterùm cum homicidium, vulneratio, seu effusio sanguinis iniuriosa, vel effusio seminis voluntaria, & peccaminosa licet publica non polluant Ecclesiam, 160
nisi fiant intra eandem Ecclesiam; nam si extra Ecclesiam contingant, nulla fit iniuria loco sacro, & cōsequenter violatus censeri non debet Hinc Ecclesia non polluitur, si quis occidatur, vel effusio sanguinis, aut seminis fiat supra tectum Ecclesiæ, vel infrà, seu subtus Ecclesiam in aliqua cauerna, seu spelunca, vel in aliqua camera ad latus Ecclesiæ adhærente, vel in turri cymbalorum, vel in sacristia, vel in tribunis ex aduerso aræ maximæ, aut in aliquo corpore Ecclesiæ ab vtroque latere, ad sacrum audiendum, ædificatæ, seu ex quibus principes, qui domos cōiunctas Ecclesiis habent, solent audire Missam; cum sint vel vti quædā Cameræ Ecclesiæ adhærentes; aut in porta Ecclesiæ, si extra limina, seu clausurā Ecclesiæ crimen committatur, cum limē diuidat sacrū à profano loco, aut in Confessionariis extra corpus Ecclesiæ existentibus. Prædicta enim omnia non veniunt nomine Ecclesię, nec sunt pars illius, cū ab ipsa Ecclesia tecto, vel pariete, aut aliquo alio intermedio separētur, nec sint deputata ad diuina officia celebranda. Ita Gloss. *in c. vnicum, v sanguinis, de consecrat in 6.* Nauar. *in man c 6. n.32. vers.4. & c.27. à n.256.* Graffiis *in decis. aur 1 p. c 8. à n.23.* Sayrus *lib.5. de censur. c.6 n.8.* Suar. *to.3 in 3 p disp. 83. sect.4.* Marius Alterius *de censur. to 2 disp.3. de interdict. c.1. vers requiritur.* Sanch. *lib.9. disp.15. à n 26.* Aug. Barbosa *de pot. Episc. alleg.28. n.45.* Fagundez *de precep. Eccles. prec.*

Digitized by Google

prac.1.lib.13.cap.14.à n.37.& precept.2.lib.4.c.4.n.33.& in decal.lib.6.c.3.n.16. Basilius Pontius *de matr. lib.10.c.10. n.3.* Villalobos *tract.8.diff.24.*& alij, quos latè Barbosa, Sanchez, & Fagundez. Quod autem dictum est de homicidio,&c. contingentibus supra tectum Ecclesiæ, intelligitur etiam si dicta crimina fiant in intertecto, seu illa capacitate, quæ est inter fornicem Ecclesiæ, seu tabulatum, quia capacitas illa est verè extra ipsam Ecclesiam, vtpote diuisa ab Ecclesia illa fornice, seu illo tabulato. Ita Fagũdez *n.32.* non intelligitur autem si supra tectum Ecclesiæ esset aliqua Capella eiusdem Ecclesię, ad quam ingressus pateat per ipsam Ecclesiam, quia talis nõ est diuisa ab Ecclesia, sed reputatur vnum Ecclesiæ corpus. Ita Sanchez *nu 26.*& Fagundez *n.39.* Qui etiam addunt, quod licet, si extra Ecclesiæ parietes habeatur copula, vel ex ipsis parietibus à parte exteriori suspenderetur homo, non pollueretur Ecclesia, nec sacrilegium esset, quod etiã aiunt alij ab ipsis relati; tamen si pars illa exterior esset cœmiterium Ecclesiæ, esset sacrilegium, & violaretur ipsum cœmiterium; cum & ipsum cœmiterium ab Episcopo benedictum ad corpora sepelienda reputetur locus sacer, & ita polluitur eodem modo, quo Ecclesia; vt constat ex *d.cap.vnic.de consecra.in 6.*& tradunt Glossa *ibid V. pollutio* Basilius Pontius *d.c 10. n.6.*& cum aliis Sanch.*d.disp.15.n.40.* Fagundez *d.cap. 14.n.18.& 51.* Quod etiam dictum est de crimine contingente subtus Ecclesiam, intelligitur, dummodo cauernæ, seu speluncæ non sint loca deputata ad fideliũ sepulturas, vel ad diuina celebranda, ad quæ pateat aditus per Ecclesiam; nam tunc dicuntur spectare ad Ecclesiæ corpus. Ita Sanch.*n.27.* Fagundez *n.39.& d. n.16* & Pontius, *nu.3.* Quare omnes sepulturæ concauæ, quæ intra Ecclesiam inseruiunt, & sunt deputatæ ad res sacras, nempe ad sepeliendos mortuos censentur vnum corpus cum Ecclesia, & ibi factum dicitur factum in Ecclesia. Quod etiam dictum est de confessionariis extra corpus Ecclesiæ, procedit, non solũ si sint extra Ecclesiæ parietem totaliter. Sed etiam si sint intra ipsius parietis concauum; & pariete aliquo ab Ecclesia diuidantur, aut panno cerato, aut tabulato immobili (quæ pariter æquiparantur) & solùm per crates, & foramina confessiones audiantur, tunc enim si copula, aut pollutio habeatur, ab ea parte, in qua Confessarius audit Confessiones, non committitur sacrilegium, nec polluitur Ecclesia; quia cellula illa Confessarij eo tabulato, aut diuisione habetur pro loco ab ipsa Ecclesia distincto, ex textu *in d.ca.vnic.de consecrat. in 6.ibid. Non vnum, sed plura cœmiteria esse noscuntur, quæ quamuis sibi cohærentia, pariete tamen medio seiunguntur.* ita Basilius Pontius *d.n.3.* & alios allegantes Fagundez *n.44.& d.n.16.* & Sanch.*n.34.* vbi ait secus fore, si cellula Confessarij non diuideretur ab Ecclesia pariete, aut lineo cereato immobili, sed tantum velo, quod complicari, & explicari potest, aut tabula nexa ferreis vncis, vulgò gangheri, vel arpioni, quia hæc facilè mobilia fixo parieti non æquiparantur. Quod si copula, vel pollutio in dictis Confessionariis intra concauum parietis Ecclesiæ existentib. committeretur, ab ea parte Ecclesiæ, in qua mulieres peccata cõfitentur, tunc Sãch.& Fagund. aiunt citra dubium fore sacrilegium, & pollui Ecclesiam, quia censetur illa pars spectare ad corpus Ecclesiæ; negat Põtius dicens locũ illũ, in quẽ ingrediuntur mulieres, & confitẽtur, nõ esse locũ sacrũ, eo quod non pertineat ad corpus Ecclesiæ, quod diuinis Officiis deputatum est, quamuis per portã, quæ respicit corpus Ecclesiæ sit aditus ad eas cellulas; & allegat prædicta verba *d.c. vnic.de confecr.in 6.* sed non est recedẽdũ ab alia sententia, quæ & est cõmunis, vt idem Pontius fatetur; quia cum nil immobile diuidat cellulã confitentiũ ab Ecclesia, verè sunt in Ecclesia, vt pars illius, & cũ paries diuidens ipsas cellulas confitentiũ à cellula Cõfessarij sit veluti limen diuidens Ecclesiã, & factũ à profano, cellulæ ipsæ confitentiũ dici debent pars Ecclesiæ licet destinatæ tantũ ad audiendas Confessiones, nõ ad diuina Officia in eis celebranda. Alioqui etiã cellula Confessarij intra dictũ parietis concauũ formata pariete, aut aliquo alio immobili interiecto diuideretur ab Ecclesia, ad illãque per Ecclesiã tantũ esset ingressus, imò si totũ Confessionale duabus, vel trib. cellulis constans ex ligno fabricatum esset totũ in Ecclesia prope parietẽ, vel colũnã Ecclesiæ, si in cellula Confessarij, vel confitentium fieret pollutio, vel copula, non esset sacrilegium, nec pollueretur Ecclesia, quod nemo dicet; & in tali casu pollui expresè aiunt Sanchez, & Fagundez.

Quid verò si crimen polluens Ecclesiam cõmittatur in choro. Si chorus sit intra Ecclesiæ solũ scabellis distinctus, vt cõmuniter consueuit, certũ est esse locũ sacrum, & ita pollui. Si verò est locus à terra eleuatus pariete arcubus, & colũnis, vt fit in multis monasteriis, pręsertim Monialium. Cum videatur pars diuersa ab Ecclesia, sicut est Camera Ecclesiæ adhærens; aut Tribuna, tunc nõ pollui per copulam, vel pollutionẽ ibi factã absolutè affirmat Pontius *n 3.*& videtur probabile. Fagundez tamen *n.45.& d.n.16.* & Sanch.*d.n. 33.* putant nomine Ecclesiæ talem chorum comprehendi; quia intra ipsummet Ecclesiæ ambitum eisdem parietibus interclusus continetur, ad eademque diuina officia destinatus est. 161

Locum autem Organorũ constitutum in quadam chori parte, quia est intra Ecclesiam, & quia etiã ille sonus est cãtus Ecclesiasticus, & pars quædam diuini cultus, censeri locũ sacrũ, & partem eiusdẽ Ecclesiæ, docet idem Sanch. *d.n.35.* & approbat Fagundez *d.n. 46.* Et multò magis dicendũ est, Propylęa circũducta intrinsecus per templi sũmitatem, vulgò *ly cornicciomi* ad Ecclesiam pertinere, quia sunt intra illius corpus, vt patet, & tradunt iidem Sanchez *n.32.*& Fagundez *num.32.* Ideoque effusio sanguinis iniuriosa, & effusio seminis peccaminosa ibi facta est sacrilega, & violat Ecclesiam. 162

Vt per præfata crimina Ecclesia polluatur, egeatq; reconciliatione, sat est, quod sit benedicta, & non requiritur, vt sit consecrata, si nec benedicta, non polluitur.

Ecclesiæ præterea, seu loci sacri nomine in hoc proposito eius violationis; & profanationis per homicidium, effusionẽ sanguinis, & cæteras actiones, quibus polluitur, intelligitur ea, quæ consecrata est, vel specialiter benedicta, & deputata, vt ibi diuina fiant officia; ante enim hanc cõsecrationem, vel benedictionẽ non est locus sacer. Quare non requiritur ad hoc, vt polluta maneat, quod sit cõsecrata, sicut per contrarium si non sit saltem benedicta, non polluitur, nec polluitur, nec recõciliatione indiget, quamuis ibi diuina officia fuerint celebrata, veluti in priuatis Oratoriis. Quæ omnia deducuntur ex *cap.vlt.de consecra.*& tradunt communiter DD. Glossa *in d.ca.vlt.v non consecrata.* Nauarr. Sotus, Angles, Henriq. Manuel Graffius, Sà à Sanch *d.disp.15.n.24.relati.* Saytus *de censur.lib. 5.c.16.num.9.* idem Sanch. *d.n.24.& seqq.* Fagundez *de prec.Eccl.p.1.lib.3.c.14.n 37.& seqq.& in decal.lib.6.ca.3.n. 15.* Auila *de censur p.5.disp.7.* Suarez *to.3.in 3.p.disp.83 sect. 4.* Basilius Pontius *d.lib.10.c.10.nu.5.6.& 7.* Aug. Barbosa *d.alleg.28.nu.22.& 23 & collect.ad c.tuarum n.10.de priuileg.* alij recentiores *suprà allegati*, & alij apud præallegatos. Qui DD. præsertim Auila *loco citat.* Sanch. *n.23.& 42.* Fagundez *n.53.* Pontius *n.6.*& Aug. Barbosa *locu citatis*, & alij à Fagundez *d.n.54.allegati* docent, exemplisq; ostendunt, quoad immunitatẽ Ecclesiarũ (vt 163

(vt scilicet violenta extractio reorum non liceat) latiorem esse loci sacri interpretationē, quam quoad violationem loci sacri; quia, vt Ecclesia gaudeat priuilegio immunitatis sufficit quod erecta, & ibi diuina celebrata sint ex authoritate Episcopi, seu superioris, licet consecrata, aut, benedicta non fuerit; vt videtur colligi *ex cap penul. de immun. Ecclesiarum*; vt verò violetur, oportet, vt sit consecrata, vel specialiter benedicta, sed hoc de re & quæ Ecclesia veniat nomine loci sacri, quoad hunc effectum violationis, & de multis aliis late agunt præfati Doctores *locis citatis*, præsertim Sanchez, Fagundez, & Pontius, qui poterunt videri.

Vtrum cogitationes, desideria, confabulationes, nutus, fictiones, aspectus, tactus inhonesta, & turpia in loco sacro siue inter coniuges, siue inter solutos habeant malitiam sacrilegij?

164 Vtrum verò etiam cogitationes, desideria, confabulationes, nutus, aspectus, tactus turpes, oculorum intorsiones, fictionesque siue inter solutos, siue inter coniuges absque copula, & periculo pollutionis in ipso loco sacro sint sacrilegia ex loci circumstantia, atque adeo loci sacri circumstantia necessariò sit in cōfessione aperienda. Quoad desideria difficultas procedit, si quis existens in Ecclesia desideret copulā fornicariā, aut coniugalem exercendā extra Ecclesiam; nam siue existens in Ecclesia, siue extra Ecclesiam, si desideret fornicationem, vel actum coniugalē complendam, & exercendam intra Ecclesiam, certum est, quod sicut ipsa copula exercita in Ecclesia est sacrilega, ita etiam sacrilegum est desiderium illius in eadē Ecclesia complendæ, cum desiderium habeat eandem specie malitiam, quam habet illius obiectum. Ita etiam Nauarrus *in cap. consideret in principio. n.21. de pœnit. d.5. & in man. c.6 n.11.* Suarez *de pœnit. disp.22. sect.4.n.10.* Sanchez *de matr. lib.9.d.disp.15.n.18.* Fagundez *de precept. Eccles. precept.2.lib.4.c.4 n.27.* & alij apud Sanchez.

165 Circa hanc difficultatem diuersimodè sentiunt Doctores Syluester *v. Confessio 1.q* 10.*n* 11. docuit prædicta omnia etiam turpes cogitationes, & desideria fornicationum etiam complendarū extra Ecclesiam esse sacrilegia, & sic in confessione explicandam esse loci circumstantiam. Corduba *in sum q.*190. & Suarez *loc. sup. n* 134. aiunt peccata omnia externa præsertim turpia facta in Ecclesia habere speciem sacrilegij venialis, vel mortalis iuxta grauem, vel leuem repugnātiam cum loco sacro iuxta tradita *n.*135. interna verò, vt cogitationes, & desideria negant esse sacrilega ob loci sacri circumstantiam, vt *d.n.*135. notatum est. Alij aiunt non esse sacrilegia neque etiam aspectus, & cōfabulationes, tenent tamen esse sacrilegia actus, seu tactus impudicos per partes pudendas, & inhonestas. Ita Lopez 1.*p. instr. c.*3. Manuel *tom.2.c.*207. *n.*1. *in* 2. *edit.* à Sanch. *d.d.*15.*n.*17 *relati.* Quorum fundamentū est, quia tactus eiusdem malitiæ quoad speciem sunt cum copula, aut pollutione vt *tom.2.mor. var. tit.*1 *p.*3. vbi de conscientia scrupulosa probaui: Vnde cum copula etiam coniugalis facta in Ecclesia extra necessitatem, & pollutio habeant malitiam sacrilegij, habebunt etiam tactus ipsi. Eandem sententiam tenent P. Ledesma *in sum sacr. de pœn. c.*19. *circa loci circumstantiā.* Addens tamen quoad verba inhonesta, si altiori, & contentiori voce proferantur, esse sacrilegium necessariò confitendū, eo quod sanctitati loci repugnēt.

166 Verùm iuxta tradita à *n.*136. *ad.*144. dicendum est, neque cogitationes, neque desideria extra Ecclesiam complenda, neque confabulationes, seu verba turpia, neque nutus, aut aspectus, aut oculorum intorsiones, seu fictiones, neque tactus quantumcunque turpes in loco sacro absque pollutionis periculo siue fiant inter coniuges, siue inter solutos, habere circūstantiam sacrilegij necessariò in confessione aperiendam. Et ita docent Caietanus *opusc. tom.1. tract.*17. *resp.*12. *dub.*2. Nauarrus *locis suprà n.*164. *citatis.* Vasquez, Pontius, Castrus Palaus *locis suprà n.*136. *relatis* Sanchez *d. disp.*15.*n.*18 *ad* 22. Fagundez *d c.*4.*n.*26.28. *& tribus seqq. & in decalog. lib* 6 *cap.*3.*n.*13. Ratio deducitur ex traditis *suprà n.*136. *& seqq.* scilicet, quod tunc loci sacri circumstantia sacrilegium constituit, & in confessione aperienda est, quando actus in eo exercitus repugnat directè sanctitati, aut immunitati loci, nempe illis ad quæ locus sanctificatus, & consecratus, aut benedictus est, vt si impediat posse ibi sacrum celebrari, mortuos sepeliri, diuina exerceri, aut ab eo loco immunitatem auferat, aut securitatem rerum ibi ad custodiam depositarum; sed prædictis omnibus actibus, etiamsi sint tactus quantumuis turpes, & in partibus inhonestis, non violatur ecclesia, cū cessat pollutio, & eius periculum; & consequenter prædictis actibus, & tactibus non impediuntur diuina officia, non mortuorum sepulturæ; atque adeo non sunt sacrilegi, nec loci circumstantia est in confessione necessariò explicanda; & licet aliquam irreuerentiam contineant, illa non mutat speciem, seu non trahit actum ad speciem sacrilegij, cum non violetur locus sacer, sed solum aggrauant intra eandem speciem, vt *suprà n.*129. notatum est, & non notabiliter, sed leuiter, vt ait Sanchez *d disp.*15 *n.*2. Ad illud autem quod tactus sunt eiusdem malitiæ cum copula, aut pollutione, si ordinatur ad copulam, vel pollutionem intra Ecclesiam habent malitiam copulæ, & pollutionis in loco sacro factæ, & ita malitiam sacrilegij, vt *n* 164. dictum est, si verò non ordinentur ad copulam, aut pollutionem cum loci circumstantia, habent tantam malitiam propriam contra castitatem. Et de his satis.

SVMMARIVM
§. V.

*Doctores agentes an, & quando copula coniugalis ex parte modi sit illicita, vel licita. n.*167.

*Peruersio, seu variatio modi concubandi, secluso periculo pollutionis extra vas naturale vxoris, & secluso scandalo non est peccatum mortale. n.*168.

*Si fiat absque vlla necessitate, & iusta causa est peccatum veniale. n.*169.

*Nulla erit culpa si non causa maioris delectationis, sed ex necessitate, & iusta causa fiat, & quæ sit iusta causa. n.*170.

*Si experimento constet ex tali modo coëundi semen effundi extra vas fœmineum, vel iam receptum non retineri esset mortale peccatum sic coire. n.*171.

Quid si non ex tali modo, seu situ, sed ex morbo temporali illa seminis expulsio, seu non retentio procederet, & alio situ præsertim naturali retineretur. ibidem.

*Quid si aliqua tantum pars seminis elabatur extra vas naturale, alia retenta n.*172.

*Quid si coniuges eo modo coëundi crederent non ita certò futuram prolis generationem. n.*173.

*Peccatum mortale est ex parte vtriusque habere copulam sodomiticam cum vxore etiam ipsa consentiente. n.*174.

Item peccatum mortale est se preparare ad copulam naturalem & legitimam mittendo membrum virile in vas præposterum vxoris. ibid.

Tale peccatum habebit etiam malitiam iniustitiæ, seu iniuriæ factæ vxori, si fiat contra eius voluntatem, & erit iusta causa diuortij ibid.

Resistare mēbro virili superficie tenus vas præposterū vxoris, vel

vel illis os, aut illud in os immittere ad copulam postea legitimam habendam an sit peccatum mortale, an verò tantum veniale n.175.

Abusus vxoris contra naturam siue sodomia, siue mollitiei habet specialem malitiam adulterij ex parte vtriusque coniugis, si etiam vxor consentiat. n.176.

Est peccatum grauius abusu simili inter solutos. n.177.

Vterque in confessione tenetur explicare se habuisse coitum contra naturam cum propria, vel proprio coniuge. n.178.

Talis abusus vxoris contra eius voluptatem habet etiam malitiam iniustitiæ in confessione explicandam, & est iusta causa diuortij. n.179.

Coniugibus an licitum sit vti cibis calidis, & aliis similibus incitamentis, vt se excitent ad copulam. n. 180.

An se excitare ad copulam coniugalē cogitatione, & delectatione solius pulchritudinis alterius viri, aut fœminæ. ibid.

§. V.

An, & quando actus coniugalis sit illicitus ex parte modi concubandi.

167 DE hac materia Sanchez *lib. 9. disp.16.* Rebellus *de oblig. iust. p. 2. lib.3. p.19. n.11.* Villalobos *p.1. tr.13. diff.41. & tract.40. diff.19.* Bonacina *de matr q. 4. p.13.* Basilius Pontius *lib.10. c.11.* Fagundez *in decalog. lib.6. cap.3. n. 24. 25. 26. & 27.* Auersa *de matr q.21 sect. 5.* Coninch *de sacram. disp.34 dub.9.* Castrus Palaus *p.3. vbi de matr. disp.19. diff.5.* Martinus Perez *de matr. disp. 49. sect. 7.* alij Doctores quos allego *suprà cap.1. n 228. 230. & 231. & tom.3. mor. var. tit.11. d.4. & 17.* & ego ipse *locis præallegatis.* Quapropter locis præallegatis à me discussa, & explicata hic tantum indicabo.

168 Igitur primò. Peruersio in modo concubandi (vt si vir sit succubus, vxor incuba, vel copula fiat auersè, seu præposterè, aut sedendo, vel stando) seclusto periculo pollutionis extra vas naturale vxoris, & sublato scandalo, non est peccatum mortale. Ita Doctores proxime citati, & alij quos *suprà cap.1. n.231. & d. tit.11. n.4.* allego. Ex se enim illa peruersio, seu variatio modi naturalis (qui est, vt fœmina sit succuba, & vir incubus, & iste modus dicitur, & est naturalis, quia aptior est effusioni seminis virilis, & receptioni in vas fœmineum, & congruentior rerum naturæ; cum vir agens, & fœmina sit patiens, ac proinde omnis deuiatio ab hoc modo aduersatur aliqualiter naturæ, & eo magis quo fini huius situs contrarius est) ratione solius indecentiæ non est grauis inordinatio, non est enim regulariter ex se impeditiua generationis, quia non impedit seminis infusionem intra vas fœminæ, nam semen non recipitur in fœmineam matricem per infusionem, seu descensum, sed per attractionem eiusdem matricis, eo quod in ea sit virtus naturalis semen attrahens, sicut in stomacho refectu cibi, vt docet Aristotel. *lib.2. de generat. anim. cap.4* Sanchez & alij *suprà allegati.* Quod confirmatur exemplo relato à S.Th. *quodlib. 6. art. 18.* illius fœminæ, quæ cum in eodem lecto cum suo patre accubaret, ab ipso semen in somnis emissum attraxit, grauidaque inde affecta est. Et idem accidisse in balneis, in quibus erat semen à viro decisum, graues Doctores referunt. Cum ergo peruersio, seu variatio modi naturalis coëundi non contineat grauem indecentiam, nec generationi obstet, non est censenda grauiter inordinata, & mortalis; & licet fiat maioris voluptatis sensualis captandæ gratia; tamen cum huiusmodi delectatio quæratur intra limites matrimonij, erit solum culpa venialis, iuxta tradita *suprà hoc cap. §.1.*

169 Secundò præfata peruersio, seu variatio modi naturalis coëundi, si fiat absque vlla necessitate, est culpa venialis, non solum ob vehementem appetitum, seu inordinatam delectationis concupiscentiam, vt vult Pontius, sed etiam ratione solius indecentiæ, & turpitudinis actus, vtpote aduersans ordini naturali, seu à natura requisito in actu coniugali iuxta tradita *n. præcedenti.* Id quod etiam probaui *suprà cap.1. d. n.231.* & tradunt Doctores ibidem relati, & alij, quos *tom.3. mor. tit.11 n.4.* refero: & Sanchez, & alij *suprà n.167. allegati.* An verò coniugi absque necessitate exigenti modo indebito absque periculo pollutionis extra vas fœmineum, alter possit licite, & teneatur reddere *suprà d. c.1. n.228. & 231.* explicatum est.

Tertiò eadem variatio modi naturalis carebit etiam culpa, si fiat à coniugibus non causa maioris voluptatis, sed ex necessitate seu iusta causa, scilicet, ad euitandum periculum abortus, si vxor sit prægnans, vel ob ægritudinem, vel corporis specialem constitutionem putà viri pinguedinem, ratione cuius non posset modo naturali, vel nisi cum notabili difficultate, seu incommodo haberi copula coniugalis. Id probaui *suprà c.1. dictis n.228. & 231. & d. tom.3. mor. var. tit.11. d. n.5.* tradunt DD. *locis cit. allegati,* & alij *suprà n.167. relati.* 170

Quartò si sit morale periculum effundendi semen extra vas fœminæ, vel semen iam receptum eiiciendi foras ratione modi extraordinarij concumbendi putà, quia experimento constaret in tali modo extraordinario coëundi regulariter, & sæpe, aut fere sēper fœminā ratione suæ debilis complexionis, vel temperamēti nimiæ humiditatis, vel laxitatis fœminei vasis non retinere, sed effundere, tunc esset peccatū mortale, habere copulā coniugalē tali modo, cū naturaliter aut alio modo retineatur semen. Ita Sanch. Pontius, Fagund. Hurtad. Palaus Perez, & alij *suprà n.167. relati.* alij *relati suprà c.1. n.231. & d. tit. 11. n.5.* & omnes, talis enim modus concubitus est contra finē generationis. Quare in tali casu, nec mulier coniugi sic exigenti debitū, tenetur reddere debitū, sed imò reddendo peccaret mortaliter, quia talis concubitus est prohibitus & malus ex circumstantia se tenente ex parte ipsius actus, vtpote repugnante fini generationis prolis; & perinde est, ac si vir peteret, vt vxor cooperaretur ad pollutionem. Vnde etiam nullus timor grauis reddētem excusat, constat ex traditis *c.1. n. 228.* & docent Sanch. *d. disp.16. n.8.* Fagund. *d. c.3. n.27.* Auersa *d. sect.5. § secundò non,* Pontius *d. c.11. n.4. d. sect.7. n.15.* & alij apud Fagund. & Sanch. Qui *d. n.5.* circa mediū aduertit talē modū coëundi carere culpa mortali, si effusio illa seminis non ex ipso concumbendi modo, sed aliquo morbo contingeret; quia tunc situs non est in causa effusionis, & præter intentionem coniugum dantiū operam rei licitæ euenit; nec impedimentum retinendi est perpetuum. At Palaus *d. n. 1.* fine, putat esse mortale, tametsi ea expulsio, seu non retentio seminis procedat ex aliqua infirmitate temporali fœminæ, quæ semen retinere potest seruato naturali modo cōcubitus, quod & ego puto verum: sed fortè Sanchez non loquitur in hoc casu, sed quando etiam seruato situ naturali fœmina ex infirmitate temporali non retinet semen. 171

Aduertēdū etiā nō esse peccatū mortale variationē modi naturalis coëundi, si ex ea aliqua tātū pars seminis elabatur, dūmodo alia pars retineatur; quia iuxta medicorū doctrinā matrix nō retinet totū semē à viro eiaculatū, sed solet aliquando eā solā partē retinere, quæ ad generationē sufficiens est, reliqua expulsa. Ita Sanch. *d. n.5.* Pont. *d. c.11. n.3.* Perez *d. sect.7. n.12.* Hurtad. *d. diff 5.* Palaus *d. §. n.1.* & Auersa *loco citato.*

Qui etiam addunt non esse peccatū mortale, licet coniuges scirent, seu crederent eo concūbendi modo nō ita certò futurā prolis generationē, dūmodo non esset animus impediendi prolem. Cuius rei rationē eā afferunt, quia non tenētur certiorē modum ad prolē concipiendam eligere; sicut nec tenentur vti mediis aliquibus 172

Digitized by Google

aliquibus faciliori conceptioni deseruientibus, sed suæ obligationi satisfaciunt, si nihil efficiant, quo conceptioni obstetur; & vtantur medio conuenienti.

174 Quintò non solum est peccatum mortale Sodomiæ, cũ vir habet copulam cum vxore sodomiticam & in vase præpostero illam consummat, quo casu etiam vxor consentiens eodem modo peccat (vt est certum apud suprà allegatos Doctores, & apud omnes, quorum multos Sanchez *lib.9. disp.17. n.* 3. allegat, alios allego ego *tom.3. mor. var. d. tit* 11. quidquid aliqui tacitis nominibus relati ab Abulense *in cap. 5. Matth. q.224.* omnino falso dixerint non esse peccatum in vxore patienti, ob eam rationem, quod non habeat sui corporis potestatem, sed vir; quod tamen intelligitur de potestate vtendi corpore vxoris modo debito, & in ordine ad prolis generationem, non verò contra finem eiusdem generationis) sed etiam si volens legitime copulari, & consummare intra vas debitum vxoris, quo se excitet, vel præparet ad copulam, vel maioris voluptatis gratia inchoët copulam sodomiticam immittendo membrũ in vas. Quod tradidi *tom.3. var. mor. d. tit. 11. n 69.* Et contra Nauarrum, & Ouadum (asserentes esse tantum veniale nec teneri virum confiteri circumstantiam sodomiæ) tradunt Sanchez *d. disp.* 49 *sect.8. n. 2.* Filliucius *tom. 1. tract.10. cap. 9. n.239.* Bonacina *d. q.4. p.11. n.12.* Fagundez *d. cap 3. n.18.* Perez *d. disp. 49. sect.8. n* 2. Castrus Palaus *d §.3. n. 4. §.2. n.6.* Basilius Pontius *lib. 10. cap 11. n.5.* Diana *p.2. tract. 17. resolut.37.* & Leandrus Discalceatus *de sacram. p 2. tract. 9. disp. 25. q 36.* & Auersa *d. sect.5. §. primò non est.* Et Rationem adduxi *d. num.69.* & tradunt iidem Doctores, scilicet, quia sic vir vtitur vase illegitimo, & ille tactus nec ex se, & natura sua nec ex tangentis recta, & bene ordinata intentione potest ad naturalem copulam referri, quia est contra naturam, & modus improportionatus ad copulam naturalem, & ad alterius ordinis luxuriæ ordinem tendens, ac proindè est semper peccatum mortale, & graue contra eandem naturam, estque sodomia inchoata, ac proinde ex necessitate in confessione explicandus. Et grauius peccatum esset, si præfatus tactus fieret contra voluntatem, haberet enim malitiam iniuriæ vxori factæ, propter quam posset petere diuortium, vt dixi *d. tit. 11. eodem n. 69.* aliis allegatis.

175 Quod si vir superficie tenus circa vas præposterum vxoris membrum virile refricaret, vel circa illius os, aut in os immitteret ad copulam legitimam habendam absque pollutionis periculo, tunc fore tantum peccatum veniale ad instar actuum impudicorum, qui inter coniuges secluso pollutionis periculo fiunt, licet grauius, tradunt locis citatis Sanchez, Filliucius, & Perez quia, inquit Sanchez, os ipsum non est vas ordinatum ad copulam sodomiticam, nec intra vas præposterum ad eam tendens virile membrum immittatur, sed solum superficiem eius externam tangat. At Fagundez *d. cap.3. num.19* (quem sequuntur Diana *p.3. tract. 4. resolut. 204. & p. 5. tract. 7. resol. 7.* Leandrus Discalceatus *d. disp. 25. q. 37. & 38.* & sequi videtur etiam Steph. Bauny *de sacr. tr.12. vbi de oblig. coniugum vers. Tertiò est*) in vtroque casu putat esse peccatũ mortale. Quia, inquit, neutrum membrum, seu neutram partem natura ordinauit ad copulam legitimam, nec proximè, nec remote, sicut ordinauit manus, crura, & similia, & quia periculum est, ne pruritu irritatus in eam partem semen effundat; & quia immittere membrum virile in os sit inaudita species luxuriæ, & plus quàm contra naturam, si licet dicere, adsitque proximum periculum pollutionis in ore: Et tandem, quia natura similes libidinis modos horret etiam inter ipsos coniuges, cum nec inter bruta animantia fiant. Et refricationem membri virilis in præposteri vasis superficie esse peccatum mortale tenet etiam Palaus *d. n. 6.* ob eam rationem quod etiam talis tactus censendus sit sodomiticæ copulæ inchoatio; quia ex se, & spectata eius natura, sicut & ipsius vasis penetratio ad ipsam refertur, quam relationem non tollit (ait) intentio agentis; & idem sentit Pontius *d. n. 5. fine*; cum verò os fœminæ, sicut & eius crura, aliæque corporis partes tangendæ assumuntur ad excitandam naturam, tunc idem Palaus dicit nõ esse peccatum mortale, quia (inquit) spectata coniugum conditione, & frequenti vsu, & consuetudine se cognoscendi; illis partibus vtuntur, vt maiori cum voluptate copulam coniugalem habeant. Verùm vtraque sententia licet videatur probabilis, tamen est nimis rigorosa, & Confessarij communiter non consueuerunt damnare tamquam reos culpæ mortalis coniuges, qui solum superficie tenus tangunt vas præposterum ad excitandum se ad copulam legitimam, quod frequentius solet contingere; nam oris refricatio rarius inter coniuges accidit; quare à priori sententia in vtroque casu secluso pollutionis periculo (quod præcisè ratione tactus illarum partium, si diu non duret, sed breui tantum mora, non est morale, & proximum) puto non esse à priori sententia recedendum; sunt tamen à Confessariis reprehendendi coniuges tactus libidinosos in præfatis partibus habentes, vt abstineant.

Aduertendum autem abusum vxoris contra naturam siue sodomiæ, siue mollitiei vltra malitiã peccati contra naturam, habere etiam specialem malitiam adulterij, seu aduersus fidem datam in matrimonio tam ex parte viri, quàm ex parte vxoris consentientis, vt notaui *in d. tom.3. mor. var. tit.11 n.32.* & tradunt Sanchez *lib 9. disp.18. n.4.* Azorius *p.3. lib.3. c.20. fine ibidem allegati*, nonnulli alij à Sanchez *allegati*, & præter hos Salas 1.2. *tract.3. disp. 6. sect.6.* Basilius Pontius *lib. 10. d. cap.21. n.6. fine* & Castrus Palaus *to.5. de spons. disp.3. p.4.* §.3. *n.16* Ratio iuxta eosdem Doctores, & *d. n.32.* adducta, est, quia vterque facit contra bonum fidei, ad quod pertinet, vt vterque coniux seruet alteri suum corpus castè; per talem autem abusum neuter seruat alteri corpus suum castè; per matrimonium enim coniuges non tradunt sibi inuicem corpora ad talem actum contra naturam, sed ad solum actum naturalem, & legitimum, & generationi aptum; cui traditioni, & consequenter bono fidei præfatus abusus est contrarius, cum non sit vsus coniugis, vt coniugis; & ideo dicitur, & est thori coniugalis violatio, perinde ac accessus ad alienam mulierem, atque adeo verum adulterium. Nam iuxta D. Ambrosium relatum *in can. nemo d. 32. q* 4. ***Adulterium non est solum cum aliena peccare muliere, sed omne id, quod non habet potestatem coniugij.*** Neque obstat consensus vtriusque coniugis, cum non habeant potestatem ad talem actum, sicut nec ad similem actum cum alieno coniuge; sicut enim potestatem non habent, vt alieno coniugi, vel alteri soluto commisceantur carnaliter, sic nec ad se indebite cognoscendum. 176

Ex quibus infertur huiusmodi abusum vxoris absolute, & simpliciter loquendo esse grauius peccatũ abusu simili inter solutos, vt notauit etiam Sanch. *n.3.* & tradunt D. Augustinus *relatus in can. adulterij 32. q 4.* & communiter alij ab eodem Sanchez relati, & alij *n. præced. citati.* Nam inter solutos habet solũ malitiã contra naturã; inter coniuges etiã specialẽ malitiã adulterij, vt probatum est. Secundum quid autem est leuis, quia inter solutos est peccatũ quoad modũ, & substãtiam, cũ inter solutos nulla detur in corpus potestas; inter coniuges ipsos verò est solũ quoad modũ. 177

Infertur etiã vtrũq; coniugẽ teneri in cõfessione explicare vtrãq; circũstantiã contra naturã, & adulterij; dicendo in specie se habuisse coitum contra naturam

Digitized by Google

cum proprio, vel propria coniuge, vt etiam iidem Sanchez, Pontius, & Palaus aduertunt, & tradit etiam Filliucius *tom. 1. tract. 10. cap. 9. numero 331. fine.* Nam si diceret cum coniuge, seu coniugato, aut coniugata in genere, confiteretur plura peccata, quam commisit, siquidem vltra violationem fidei seu matrimonij significaret violationem matrimonij alterius coniugis, & iniustitiam aduersus alterum vel alteram coniugem. Nec satisfaceret dicendo fecisse cum consensu viri alienæ vxoris cognitæ, vel vxoris alieni viri, à quo cognita est, cum neuter posset consentire; quia oporteret etiam explicare consensum proprij, vel propriæ coniugis, ne detegatur falso iniustitia aduersus illum, vel illam, & vtroque consensu explicato plura peccata, quam fecit, fateretur quia fateretur cooperationem consensus alieni viri, vel vxoris, & proprij, vel propriæ coniugis, cum tamen soli propriæ vxoris, vel proprij viri peccato cooperatus, vel cooperata sit. Si autem diceret abusum fuisse cum soluta, vel soluto non explicaret violationem fidei ab vxore propria vel proprio viro factam, cuius ipse, vel ipsa particeps fuit; tenetur ergo vterque declarare, cum propria, vel proprio coniuge peccatum commissum esse.

179 Infertur tertiò, abusum præfatum vxoris contra naturam ipsa renitente vltra malitiam contra naturam, & adulterij habere etiam malitiam iniustitiæ seu iniuriæ factæ eidem vxori, cùm vir ratione matrimonij non habeat ius vtendi vase indebito vxoris, nec illius corpore ad actum pollutionis extra vas legitimum, vt tradit Sanchez *lib. 10 c. 6.* & annotaui *allegato tit. 11. num. 68.* vbi etiam cum eodem Sanchez *d. disp. 4. num. 6. & 7.* & aliis dixi esse sufficientem causam diuortij, & *eod. tit. 11. n. 32.* paulo post initium aliis allegatis dixi eundem abusum vxoris in vase præpostero obnoxium esse pœnæ, mortis à lege communi, vel statutaria decretæ contra committentes crimen Sodomiæ.

Nonnulla alia de seminis effusione extra vas naturale vxoris, & effusione vtriusque non simultanea, de interruptione actus coniugalis inchoati, & retinendo semine, traduntur infra cap. de obligatione parentum erga prolem in fieri.

An liceat coniugibus sese excitare ad copulam irritamentis ciborum, & cogitatione, ac delectatione pulchritudinis alterius viri, vel fœminæ.

180 Vtrum verò coniugibus liceat vti vbis calidis, & aliis similibus irritamentis, vt se magis excitent ad copulam, & potentiores fiant ad illam habendam, latè explicatum est *suprà cap. 1. n. 132. & 133.* vbi dictum est, coniugibus licere vti talibus cibis, & irritamentis, modò ordinentur ad copulam gratia suscipiendæ prolis, euitandæ incontinentiæ in quolibet coniuge, procurandæ salutis corporis, aut propter alium quemcunque finem honestum, qui ab illis intendi potest, veluti ad fouendum amorem coniugalem, aut quid simile; si verò talia ciborum irritamenta adhibeantur solius libidinis causa, esse tantum peccatum veniale; modo absit pollutionis voluntariæ periculum. Horumque ratio *dictis numeris 132. & 133.* adducta est, ibi videnda; & etiam ibidem allegantur Doctores prædicta asserentes.

An verò cogitatione, & delectatione pulchritudinis solius alterius viri, aut fœminæ licitè vti possint coniuges, vt ad actum coniugalem excitentur? dico solius pulchritudinis, quia absque dubio esset culpa mortalis, si coniux in actu coniugali, vel ad excitandum se ad actum coniugalem delectetur in pulchritudine alterius viri, vel fœminæ carnaliter dilectorum, cum sit delectatio morosa in obiecto lethaliter malo, vt post alios Sanchez *lib. 9. disp. 4 n. 6.* Si ergo delectatio sit in sola pulchritudine viri, aut fœminæ, idem Sanchez ibidem asserit non esse culpam lethalem, cum in nullum turpe obiectum delectatio feratur (non secus ac si in cogitatione arboris pulchræ quis delectaretur) & ad honestum finem, nempe actum coniugalem habendum dirigatur. Sed id speculatiuè posset admitti, in praxi vero vix potest contingere absque delectatione carnali alterius viri vel fœminæ. Ac proinde merito idem Sanchez addit hoc nulli permittendum; sed valde dissuadendum ratione periculi.

SVMMARIVM
§. VI.

Quando post matrimonium ratum, aut consummatum vir factus est impotens ad penetrandum vas vxoris, & intra illud seminandi, vel vxor ipsa effecta est ita arcta, vt nequeat semen recipere, idque certo constat, & desperatum est, vt possit perfectam copulam habere, non est illis licita, copula, nec incitatio ad illam. numero 181.

Inter eosdem coniuges affectos perpetuo impotentes, qua ratione liceant tactus turpes, oscula, & amplexus. n. 182.

Si non constet de perpetua impotentia, sed sit aliqua spes habendi copulam perfectam, & seminandi intra vas, illis licitum est conari ad copulam n. 183.

Quantum temporis spatium requiratur, & sufficiat ad experientiam huiusmodi. n. 184.

Quid si vir persuadeat fore, vt illa vice non possit penetrare vas, & permanet dubium de perpetuitate impotentia. n. 185.

Si vxor solum non possit semen intra vas receptum retinere, nec sit spes retinendi, an tunc sit illicita copula. n. 186.

Si vir post matrimonium effectus sit Eunuchus per abscissionē vtriusque testiculi, an licita sit copula. n. 187. & 188.

Senes inepti ad generationem valide contrahunt matrimonium, & eisdem coniugatis licita est copula n. 189.

Si ita sint debiles, vt omninò deficiat potentia ad perfectam copulam, illicitum est eis copulari. n. 190.

Steriles valide contrahunt matrimoniū, & illo vtūtur. n. 191.

Tactus turpes, & alij actus impudici, secluso pollutionis periculo, licent coniugatis in ordine ad copulam coniugalem habendam numero 192. Declaratur de quibus tactibus & qui post copulam sint reprehendendi. n. 193.

Tactus turpes inter coniuges causa solius voluptatis venerea secluso pollutionis periculo, sunt culpa venialis n. 194.

Item quando referunt ad maiorem voluptatem in ipsa copula coniugali. n. 195.

Si habeantur causa solius voluptatis absque ordine ad copulam, etsi absit pollutionis periculum an sint peccatum mortale. Affirmatiua. n. 196. Negatiua. nu. 197. & 198.

Tactus turpes, &c. qua ratione sint liciti, vel illiciti inter coniuges, quibus ob aliquam circumstantiam extrinsecam, seu impedimentum morale, vel physicum vel præceptum Ecclesiasticum non licet habere copulā coniugalē n. 199. & 200.

Coniugibus ligatis voto castitatis absoluto non licent. n. 201.

Secus si ligati sint tantum voto non petendi debitū. n. 202.

Liceantnè coniugi dubio de valore matrimonij. n. 203.

Coniugatus erga se ipsum exercens tactus turpes ob solam venercam volutatem in absentia alterius coniugis, vel absque animo habendi copulam cum præsente, an peccet mortaliter n. 204. & tribus seqq.

Tactus turpes inter coniuges, in quibus præuidetur tantum commotio carnis & spirituum generationi deseruientium & distillatio humoris, qui non est verum semen absque periculo pollutionis, non sunt mortales, imò carent omni culpa, si ob finem honestum exerceantur. n. 208.

Si

Digitized by Google

Si habentur cum periculo pollutionis regulariter sunt culpa mortalis num 209.

Tactus inter coniuges, si cum periculo pollutionis in alterutro habeantur ex iusta causa v.g. ad instaurandum, vel fouendum mutuum amorem an excusentur à mortali in petente. si non sint impudici, & turpes: Affirmatiua. n. 219. & 211. Negatiua. n. 212.

In coniuge reddente an sint semper liciti. Affirmatiua. n. 211. & 213. Negatiua. n. 212.

Tactus impudici, & turpes, & valde ad effusionem seminis excitantes inter coniuges cum periculo pollutionis semper sunt peccata lethalia. n. 210.

Aspectus, & verba turpia cum delectatione venerea sufficiente ad peccatum mortale inter solutos etiam inter coniuges non excusantur à peccato mortali existente morali periculo pollutionis in alterutro ibidem fine.

Delectatio morosa solius voluntatis de copula maritali cogitata, secluso periculo pollutionis non est peccatum mortale in coniugibus, viduis, & sponsis de futuro. numero 214.

Delectatio morosa appetitus sensitiui de copula maritali habita, vel habenda in coniugato secluso periculo pollutionis an sit peccatum mortale. n. 215. 216. & 217.

De delectatione morosa venerea appetitus sensitiui de copula maritali cogitata in viduis, & sponsis de futuro, & de venereis inter solutos, atque de inuoluntaria pollutione remissiue. n. 218.

§. VI.

De nonnullis aliis venereis inter coniuges, an, & quando sint illicita.

HIc agendum de venereis inter coniuges factos impotentes ad copulam post matrimonium valide contractum, & de internis delectationibus, & actibus externis venereis eorundem coniugum circa se ipsos.

An, quando vir post matrimonium factus est impotens ad penetrandum vas vxoris, vel vxor ita arcta effecta est, vt semen nequeat recipere vel receptum retinere, possint licite copulari, vel tactibus se incitare ad copulam.

181 Et dubium primum est, an quando vir post matrimonium ratum, & consummatum superuenit impotentia talis, vt intra vas naturale vxoris seminare non possit, vel ex imbecillitate naturæ, aliôve morbo, vel quouis alio modo, aut quia virilia illi amputata sunt, vel quia in illis habet foramen à parte superiori; quo vrina, & semen exeunt; & similiter an quando post verum matrimonium ratum, & consummatum vxor ita arcta affecta est morbo, aut maleficio, vt semen virile intra vas recipere non possit ita quod desperata sit seminatio intra vas; licita sit inter eos copula, cum illo periculo effusionis seminis extra vas fœmineum, & an etiam licitum sit illis cum eodem periculo se tactibus ad eam excitare. Communiter negant Doctores. Ita Caietanus, Sotus, Ludouic. Lopez, Rodriquez, & Maior à Sanchez *lib. 9. disp 17 num. 20.* Fagundez *in decalog. lib. 6. cap. 3. numero 42.* relati, Sanchez, & Fagundez *iisdem locis.* Filliucius *tom. 1. tract. 10. cap.... num. 132.* Coninch *de sacram. disp 34. dub. 11. num. 115.* Laymann *lib. 5. tract. 10. part. 4. cap. 11. n. 4.* Martinus Perez *de matr. disp. 54. sect 3. n. 2.* Bonacina *de matr. quæst. 4. parte 6. n. 17. & 18.* & Aueisa *q. 21. sect. 8. versic. Quarto dubitarunt aliqui.* Ratio autem est, quia copula inter coniuges solum est permissa, & licita intra legitimum vas; & in ordine ad hanc naturalem copulam, licita quoque sunt irritamenta tactuum; vbi ergo copula est impossibilis, nec illa, nec tactus ad illam licebunt.

Inter hos autem coniuges ita effectus perpetuò impotentes ad legitimam copulam licitos esse tactus venereos etiam per pudenda secluso periculo pollutionis, & in eorum delectatione consistendo, si fiant ob honestum finem, puta ad fouendum mutuum amorem, vel ad carnis concupiscentiam sedandam docent Sanchez *d. disp 17. n. 21. & lib. 7. disp. 23. num. 36.* Fagundez *d. cap 3. num. 43.* Filliucius, Coninch, Laymann, Perez, & Aueisa *locis citatis.* Et Ratio est, quia sunt vere coniuges per legitimum matrimonium & intendunt honestum finem, quo illos tactus honestare possunt, scilicet fouere mutuum amorem, vel sedare concupiscentiam; ergo licet copula sit illis impossibilis, licite possunt vti tactibus, qui sunt liciti aliis coniugibus potentibus ad copulam, qui aliquo impedimento physico, vel morali ad tempus eam nequeunt habere; de qua re infra. Et ob eandem rationem, quia inter ipsos intercedit verum matrimonium, quando fœmina post matrimonium contractum reperitur arcta; vt tamen illi per incisionem absque graui periculo subueniri potest (quo casu *suprà cap. 1. n. 186 & seqq.* ostensum est matrimonium esse validum) & fœmina non vlt admittere incisionem, posse coniuges huiusmodi tactus habere tradunt non solum Sanchez & Fagundez *locis citatis*, sed etiam Angles, Ludouicus Lopez, Manuel, Vega, & Caneado ab iis relati. Villalobos *tom. 1. tr. 14. diff. 18. numero 17.* Quæ omnia magis confirmantur ex his, quæ infra traduntur absolute de osculis, amplexibus, & tactibus inter coniuges. Ex præfato autem fundamento infertur eosdem tactus inter præfatos coniuges licitos esse, etiamsi impotentia post matrimonium ratum, & nondum consummatum superuenerit secluso semper periculo pollutionis; sunt enim veri coniuges, & tactus possunt ordinari ad præfatos fines honestos. Contrarium videtur generaliter sentire Stephanus Bauny *de sacramentis tr. 12. vbi de obligationibus coniugum quæst. 5.* dum dicit in præfatis tactibus semper esse morale periculum pollutionis: & oscula, amplexus, & tactus inter coniuges non ordinata ad legitimam copulam, ad quam de se, & à natura ordinantur, sed sistendo tantum in illorum sensitiua delectatione nunquam carere culpa. Vtrumque tamen minus verum est, & contra communem Doctorum, vt constat ex traditis *infrà.* Vbi explicatur etiam quando sint peccata venialia. 182

Cæterùm si non constet certò de omnimoda impotentia ad legitimam, & naturalem copulam, si sit probabilis spes illam perficiendi, & seminandi intra vas naturale, quamdiu superest talis spes licitum erit coniugibus ad id conari, & tactibus ad id se incitare, quamuis per accidens, & præter intentionem semen extra vas effundatur, ita Sanchez alios immunetos referens *d. disp. 17. num. 23.* Fagundez *d. cap. 3 num. 45.* Filliucius, Bonacina, & Laymann, *locis suprà n. 181. citatis.* Probat Sanchez, tum quia coniux ille dat operam rei licitæ procurans copulam sibi possibilem & permissam; & sic vtitur iure suo, & præter intentionem sequitur extra vas talis effusio. Tum quia *in cap. laudabilem, de frigid. & malef.* conceditur coniugibus triennalis experientia ad cognoscendum, si impotentia sit perpetua, & tamen illo spatio aut semper, aut fere semper extra vas vxoris effunditur semē, si impotentia ex illius arctitudine proueniat. Tum demum quia post matrimonium contractum in dubio potentiæ an sit, vel non sit perpetua, deturque, vel non detur, coniuges habent ius perseuerandi in matrimonio & inuestigandi impedimentum; quod fieri non potest conuenienter, nisi vsu coniugali, vt *sup. c. 2. n. 13.* ostēsū est. Ergo etiā in præsēti casu licebit, 183

Digitized by Google

vbi valor matrimonij est certus, quia post legitimam consummationem, vel postquam constitit certò matrimonium esse validum, superuenit dubium, an potentia seminandi intra vas sit perpetua, vel non sit.

184 Ad huiusmodi autem experientiam faciendam quamdiu superest spes probabilis seminandi intra vas nullum tempus præscribitur, sed licitum est copulam spe illa probabili permanente, vt Sanchez post alios *n.6.* & Laymann *loco citato*. Cessante autem ea probabilitate, & remanente omnibus circumstantiis consideratis dubio formali de perpetuitate triennale spatium permittitur, & sufficit iuxta determinationem in dicto capite *laudabilem*, vt aiunt Sanchez *d.n.16.* & Fagundez *d. num. 45.* Quamuis ibi sermo sit vbi dubium est de impotentia superuenienti, nihilominus, cum vtrobique dubitetur de impotentiæ perpetuitate, in priori casu ad dissoluendum omnino matrimonium, in posteriori autem solum quoad copulam; rectè triennale spatium in eo capite præscriptum ad experiendum, an impotentia sit perpetua, vel temporalis, sufficiet in vtroque casu.

185 Aduertit autem Sanchez *n. 23.* quod quamuis in præfato casu in quo non constat impotentiam esse perpetuam, sibi vir persuadeat fore vt illa vice, qua conatur ad copulam, non possit intra vas seminare, potest nihilominus deposita conscientia accedere ad vxorem, & quia nequit esse certus; si quidem fieri poterit, vt præ voluptate coitus membrum vires assumat erigaturque, atque ita penetrare possit vas, & intra effundere; & quia alioqui frequenter id sibi persuadebit, licet potens tandem sit intra seminare; & ita grauissimis vrgebitur scrupulis; ac in magnas angustias redigetur, si tunc sibi non liceat conatus ad copulam.

186 An verò si solum fœmina non posset semen intra vas receptum retinere, sed prorsus nulla parte retenta expelleret, nec spes retinendi superesset, tunc etiam inter coniuges esset illicita copula. Affirmat Fagundez *d. cap. 2. n. 43.* & prima fronte videri ita dicendum, vt notat Sanchez *d.disp. 26. n. 24.* quod perinde sit semen intra vas non recipere, ac receptum non retinere, cum in vtroque casu matrimonium suo frustretur fine. Ipse vero cum Manuele, Vega, & Ludouico Lopez censet ob id non esse illicitum coniugij vsum, sed licitum sicut in coniugibus vere potentibus. Et ratio est, quia perfecta copula coniugalis habetur intra vas; & per accidens contingit seminis legitime recepti effusio. Et quia sæpe matrix retinet necessarium semen ad generationem superfluo expulso, vt notatum est *n.182.* & ita sentit etiam Bonacina *d p.6.n. 18.*

Si vir post matrimonium contractum effectus sit Eunuchus, an tunc sit licita copula: & an liceat copula coniugibus decrepitis ineptis ad generationem, & coniugibus sterilibus.

187 Dubium secundum, an quando post matrimonium ratum, vel consummatum superuenit impotentia non quidem penetrandi vas fœmineum, sed solum effundendi verum semen, scilicet quia contracto matrimonio vir effectus est Eunuchus per abscissionem vtriusque testiculi, licitus sit his coniugibus vsus matrimonij petendo, & reddendo. Eunuchi enim quamuis membrum virile erigant, quendam tamen humorem tantum aqueum emittunt, non verum semen, nec eiusdem rationis cum vero semine, vt tradunt communiter Doctores agentes de impedimento impotentiæ, & præsertim Sanchez Medicis allegatis *lib.7. d.matr. disp. 92. n.17.* Quo supposito P. Ledesma *de matr. q.58. n.1. dub. 4. circa solutionem ad vltimum* à Sanchez *relatus* tenuit huiusmodi coniugibus non esse licitum copulam ob eam rationem, quod cum fœmina verum semen emittat, id debito generationis fine frustaretur deficiente virili semine vero. Addit confirmationem, quia quando vir potest seminare intra vas illicita est copula, vt suprà dictum est, quia virile semen extra vas effusum fraudatur contra naturam debito fine; ergo etiam in hoc casu illicita erit copula, cum semen fœmineum suo fine fraudetur, siquidem vtrumque semen ad generationem natura ordinauit. Et ita sentire videntur Butrius, Præpositus, & Alexander de Næuo *in cap. 2. de frigid. & malef.* dum aiunt, quando vir castratur post matrimonium, illud non dissolui, sed teneri vxorem quoad alia obsequia.

188 At Sanchez *d.disp.202. num.7.* tenet licitam esse copulam in huiusmodi coniugibus siue petant, siue reddant. Ratio est, quia vir post matrimonium vtroque testiculo orbatus iure suo vtitur, dum vacat actui coniugij, quem matrimonium permittit; & per accidens contingit, quod semen verum non emittatur; atque adeo perinde est, ac si viro constaret præ morbo semen corruptum esse, vel sterile, vel copula fieret prope tempus partus, in quo non est possibilis generatio; & tamen in his casibus non est illicita copula, sicut & in senibus impotentibus ad generationem, non tamen ad seminandum intra vas, de quibus mox. Non ergo licitæ copulæ obstat defectus veri seminis ad generandum apti, cum sint veri coniuges: Neque est simile de copula, per quam seminatur extra vas fœmineum; cum ea non sit coniugalis, nec iure matrimonij innitatur, qualis est ea, quæ fit intra vas. Possunt etiam talem copulam habere ob honestum finem, nempe ad fouendum mutuum amorem, vel ad sedandum concupiscentiæ ardorem.

189 Si autem post matrimonium superueniat tantum impotentia ad generationem prolis, vt contingit in senibus maximè decrepitis, qui licet possint habere perfectum actum coniugalem, & verum semen intra vas fœmineum emittere, ratione tamen grauosæ ætatis careat proxima generandi potentia. De his, sicut certum est, quod non obstante huiusmodi impotentia ad generationem prolis possunt validè contrahere matrimonium, vt Doctores agentes de impedimento dirimente impotentiæ tradunt communiter, & præsertim aliis allegatis Sanchez *dict. disp.92.num.19.* & tribus sequentibus, ita certum est apud omnes Doctores eisdem senibus licet decrepitis ad generationem prolis impotentibus, potentibus tamen intra vas fœmineum seminare licitam esse copulam coniugalem; cum sint veri coniuges, & in iisdem non cesset finis secundarius, qui est remedium concupiscentiæ, seu concupiscentiæ ardorem sedare; & possunt etiam ordinare copulam ad fouendum mutuum amorem. Ita in terminis Sanchez *d.lib.7.disp.202. n.7. & lib.9. d.disp.17. num.23.* & apud eundem Gaieta *repetit. in can. ad limina 30. q.1.* idem tradunt Toletus *lib.5. cap.12. & ibidem* Victorellus *in addit.*

190 Quod si ob grauescentem ætatem senes iam legitimè coniugati deficeret omninò potentia ad perfectam copulam coniugalem, seu ad seminandum intra vas, & constet huiusmodi impotentiam esse perpetuam, tunc eis licerent quidem tactus citra pollutionis periculum iuxta tradita *suprà num 182.* & tradit in terminis Sanchez *d.disp.17. n.23.* non autem erit licita copula cum eo periculo effundendi semen extra vas, iuxta tradita *suprà numero 181.* & etiam in terminis notat Sanchez *d.n.23.* Nam etiam vbi in senibus

Digitized by Google

senibus vires essent ita fractæ, vt nulla arte medicinæ, aut alia iuuari queant ad habendam perfectam copulam cum seminatione intra vas, essent inhabiles ad contrahendum validè matrimonium, vt post alios Sanchez *d.lib.7.disp.92.num.23.* & Victorellus *loco citato*. Si autem non esset desperatum omninò, sed adesset aliqua spes seminandi intra vas, licita erit copula cum eo periculo iuxta tradita *n.183.* & ita etiam in terminis Sanchez *d.disp.17. n.23.* & Bonacina *d.p.6. n.17.& 18.*

191 De coniugibus sterilibus quoque cum sint potentes ad copulam perfectam cum seminatione intra vas, & in eis obtineri possit finis matrimonij secundarius, scilicet, ardorem concupiscentiæ sedare, nulla est difficultas, quod licitè possint coire, sicut etiam ob eandem rationem possunt validè matrimonium contrahere iuxta Doctores communiter, quos allegat, & sequitur Sanchez *d.disp.92. n.26.* & tradunt etiam communiter recentiores agentes de impedimento impotentiæ.

Tactus, oscula, amplexus, aspectus, & verba turpia an, & quando inter coniuges sint licita, vel illicita.

Dubium tertium, an, & quando tactus, oscula, amplexus, aspectus, & verba turpia inter coniuges sint licita, vel illicita.

192 Certum est apud omnes tactus turpes etiam per partes inhonestas, & alios actus impudicos, & delectationem sensibilem, quæ ipsis percipitur secluso pollutionis periculo, licere coniugatis, si habetur in ordine ad copulam coniugalem habendam, seu vt se illis incitent ad copulam coniugalem habendam; ad quam natura sua ordinantur: Ita Theologi antiqui, & Summistæ, quos Sanchez *lib. 9. disp. 44. num.8.* Fagundez *in decalogum lib.9. cap. 5. numero 12.* allegant; idem Sanchez *ibidem*, Fagundez *ibidem, & lib.6.cap.3.numero 3.* Azorius *p. 3. lib. 3. cap. 25. quæst.2.* Rebellus *p.2. lib. 3. quæst.19. numero 20.* Reginaldus *lib. 22. num.6.* Coninch *de sacram. disp.34 dub.11.* Villalobos *parte 1. tract.13. diff.42.* Filliucius *tom.1. tract. 10. cap.9. numero 153.* Hurtadus *de matr. disp. 10. diff. 5.* Bonacina *de matr. quæst.4. parte 9. numero 6.* Stephanus Bauny *de sacram tract. 12. vbi de obligationibus coniugum quæst. 5.* Auersa *de matrimon. quæst. 21. sect. 8.* Martinus Perez *de matrimon. disp. 54. sect. 2.* Paulus Laymann *lib. 5. sect. 4. numero 12.* Castrus Palaus *tom.5. tract. 28. disp. 3. p. 4. §.2.* & alij Recentiores, qui infrà allegantur. Ratio est, quia sicut copula coniugalis cum debito fine coniugibus est licita, ita illis licere debent media, quæ ad ipsam tanquam ad finem per se referuntur, cuiusmodi sunt præfati tactus, qui à natura ordinantur ad copulam coniugalem vti ad finem, ob quem in ipsis voluptatem constituit; licitum est enim iuuare naturam ad actum rationi consonum, & honestum (qualis est copula coniugalis) mediis sua natura ad illum ordinatis. Et idem dicendum, si tales tactus secluso pollutionis periculo inter coniuges habeantur ob quemcumque alium finem honestum, puta ad fouendum mutuum amorem, vel ad sedandam carnis tentationem, vt in terminis Fagundez, & Perez, & constat ex traditis *suprà n.182.* & tradunt Doctores *ibidem allegati*.

193 Intelligitur hæc communis doctrina de tactibus, qui communi modo solent haberi inter coniuges volentes se carnaliter coniungere, nam si tactus sint valde fœdi, extraordinarij, & improportionati ad actum coniugalem, vt sunt vel membro virili refricare superficie tenus vxoris præposterum, vel os illius, vel in os immittere, vel oscula in partibus pudendis, tunc impudicitia seu libido est, quæ saltem est culpa venialis; & in primo quidem ostensum est *suprà num. 175.* vbi etiam referuntur Doctores sentientes talem intemperantiam esse peccatum mortale: In altero vero casu scilicet cum osculis circa pudenda se coniuges ad copulam excitant, licèt Stephanus Bauny *d.q.5. versic. Tertiò* videatur sentire esse culpam mortalem. Filliucius tamen *to.1. tract.30.c.10. n.195.* & Fagundez *d.lib.6.cap.3.n.37. versic. si tamen* sentiunt non excedere culpam venialem, & ita procul dubio oportet sentiant Sanchez, & Perez *suprà dicto numero 175. citati*. Addit Fagundez, quod pariter non auderet condemnare nisi grauis culpæ venialis maritum, qui post copulam cum vxore, & seminationem intra vas factam lingua sua vxoris pudenda adlamberet. Cæterùm licet præfati tactus ita fœdi & oscula circa pudenda non sint inter coniugatos censenda peccata mortalia pollutionis periculo secluso extra vas fœmineum, tamen vt dixi *d.n.175.* & admonet etiam Filliucius *loco citato* increpandi sunt, qui id faciunt, tanquam operis arguentis animum nimis mollem, & libidini deditum.

Tactus turpes, amplexus, & oscula inter coniugatos, si secluso pollutionis periculo fiant solius voluptatis sensibilis, quæ ex ipsis percipitur, causa, sine vlla relatione ad copulam coniugalem, aut ad alium finem honestum esse saltem peccata venialia tradunt communiter Doctores. Sanchez alios allegans *d.disp.44. numero 12.* Fagundez *d.cap.5. numero 39. & dict. cap.5. numero 13.* Reginaldus, Coninch, Hurtadus, Rebellus, Laymann, Perez, Auersa, Filliucius *locis suprà numero 192. allegatis*. & ego etiam *tom. 2. mor. var. titul.1. §.59. numero 2191.* Sicut enim copula ipsa coniugalis habita non ad finem honestum prolis, sedandæ concupiscentiæ, vel fouendi mutuum amorem, sed solius voluptatis causa non caret culpa venialis, suprà hoc capite probatum est, ita etiam tactus inter ipsos solius voluptatis sensibilis causa habiti erunt saltem peccata venialia, cum non assumantur in ordine ad finem, ad quem à natura sunt destinati, & sint saltem superfluitas quædam inordinata. 194

Hinc addunt Sanchez *d.disp.44. numero 8.* Paludanum, D. Antoninum, Syluestrum, Sotum, & P. Ledesmam allegans, & Perez *d. sect. 2. n. 2.* etiam quando tactus illi referuntur ad maiorem voluptatem in ipsa copula coniugali captandam, esse culpam venialem. Quia voluptas illa est nimia; & copula ipsa coniugalis ad eum finem ordinata, & ob illum exercita, est culpa venialis, vt dictum est; & consequenter tales erunt, & ipsi tactus. Difficultas ergo primò est, an quando dicti tactus turpes inter ipsos coniuges fiunt tantum ob capiendam voluptatem sensitiuam in ipsis repertam cum intentione non perueniendi ad copulam secluso etiam periculo pollutionis extra vas fœmineum sint culpa mortalis. 195

Et esse mortale peccatum docuerunt D. Antoninus, Syluester, Margarita Confessorum, Humada à Sanchez *d.disp.44. numero 11. relati*, & ex Recentioribus Stephanus Bauny *dict. quæst. 5.* Probat Bauny, quia omnis voluptas venerea, quæ ex tactibus, & osculis contingit, sicut ipsimet tactus, & oscula libidinosa à natura instituta, & ordinata est ad copulam inter marem, & fœminam, & hac mediante ad procreationem prolis. ergo sistere & conquiescere in ipsamet voluptate nullo modo nec actu neque virtualiter intendendo copulam ipsam est peccatum mortale, quia ipsa voluptas, & iidem tactus frustrantur, seu priuantur suo fine, seu à suo fine extrahuntur, ad quem de se destinantur. Quod si sine intentione non perueniendi ad copulam actuali, vel habituali, licet actu, & formaliter ad 196

copulam non referrent, tactus turpes inter se haberent coniuges eo loco, & tempore, in quo possent, si vellent exercere actum coniugalem, quem tamen nec volunt, nec nolunt, sed sunt indifferentes; tunc idem Bauny ait eiusmodi tactus, & oscula non esse peccatum mortale, nec veniale propter rationem *suprà n* 1.q.2. adductam.

197 At alij Doctores communiter tenent contrarium & etiamsi præfati tactus, & oscula habeantur à coniugibus cum intentione actuali, vel habituali non perueniendi ad copulam, sed ob præcisam voluptatem non esse peccatum mortale. Ita Rosella, Angelus, Armilla, Caietanus, Abulensis, Victoria Sotus, Graffius, Medina, Bartholomæus Ledesma, & plures alij à Sanchez *d.disp.*44. *numero* 12.*relati*.& ex Recentioribus Vasquez *in* 1.2. *disp.* 115. *cap.* 2. Sanchez *d. n.* 12. Fagundez *d. lib.* 6. *cap.* 3. *n.* 39. *& lib.*9.*cap.*... *numero* 13. Villalobos, Hurtadus, Reginaldus, Filliucius, Auersa, Rebellus, Perez, Laymann, & Castrus Palaus *locis suprà num* 192. *citatis* & Ego *loco suprà num.* 194. *allegato.* Ratio est, quia voluptas sensibilis in dictis tactibus, & osculis reperta non quæritur omnino extra matrimonium, sed in ipso, quia quæritur in tactibus sua natura ordinatis ad actum coniugalem, atque adeo sicut matrimonium excusat à mortali voluptatem quæsitam in copula ipsa coniugali, vt supra hoc capite probatum est: ita etiam excusabit à mortali voluptatem veneream in dictis tactibus quæsitam vt pote coniugalem; erit tamen peccatum veniale propter inordinationem debiti finis, vt *num.* 194. dictum est.

198 Quod autem est dictum de tactibus, & osculis, idem, & multo magis dicendum est de aspectibus, & verbis turpibus inter eosdem coniuges absque pollutionis periculo, nunquam enim sunt peccata mortalia, sed carebunt omni culpa, si referantur ad incitandum se ad copulam; erunt vero veniale peccatum, si ob solam voluptatem habeantur in iis enim est eadem ratio, quæ in tactibus, & matrimonium has omnes voluptates excusat à mortali, vt præfati Doctores innuunt, & in terminis Sanchez *d. disp.* 44. *n.* 13. Coninch *d. dub.* 11. *num.* 114. & Perez *d.sect* 2.*n.*7.

199 Quod etiam *suprà numero* 192. dictum est, nempe tactus, oscula, amplexus licere coniugatis ob finem honestum fouendi mutuum amorem, vel sedandi carnis tentationem; & pariter quod dictum est *n.*194. *&* 197. eosdem tactus turpes inter coniuges esse tantum veniale, si fiant ob solam voluptatem in ipsis repertam secluso pollutionis periculo, procedit non solum, quando ipsi coniuges sese tangentes possunt si volunt physicè, & moraliter seu licite habere copulam coniugalem, sed etiam quando ob aliquod impedimentum vel morale; puta propter notabile periculum valetudinis, vel propter periculũ abortus, vel physicum, scilicet propter impotentiã coëundi superuenientẽ matrimonio eis non licet copulam coniugalẽ habere: in hoc enim casu etiam licitos, vel si causa voluptatis tantum fiant illicitos solum venialiter esse inter coniuges, tactus, oscula amplexus, verba turpia, & delectationem ex illis captam, etiamsi inde insurgat alteratio, & commotio membri pudendi, & spirituum generationi inseruientium, dummodo absit periculum pollutionis; perinde ac si non esset talis extrinseca circumstantia seu impedimentum copulæ physicum, aut morale, vt dictum est *suprà numero* 182. & contra nonnullos ibidem allegatos latius traditi *tom.*1. *mor. var. tit.*1.§.59 *num.* 2191. *&* 2192. & tenent Doctores *ibidem allegati*, & Doctores *suprà hoc cap. n.* 182. *relati*, & ex Doctoribus *suprà num.*192.*relatis*, in iis terminis docent Sanchez *d.disp.*44.*num.*20. Coninch *d.disp.*34. *numero* 115. Fagundez *d.lib.*9.*cap.*6.*n.*2. Auersa *d. sect.*8. *versic. septimo si copula.* Martinus Perez *d. disp.* 54. *sect.*3. Filliucius *d cap.*9.*n.*355.& Villalobos *d.diff.*42. Ratio autem (vt dixi *d.§.* 59. *n.*2192. & afferunt etiam præallegati Doctores) est, quia tactus, amplexus, oscula, & delectatio, quæ inde capitur de se, & ex natura sua ordinantur ad copulam coniugalem; quæ tunc ex se, & ex sua natura coniugibus est licita, & solum per accidens est, quod non exerceatur, vel exerceri possit, cum ergo eadem copula tunc per se sit licita, & prohibita vel impossibilis solum per accidens, & ab extrinseco, liciti etiam erunt tactus, oscula, & delectatio inde sequens, vt pote de se ad actum coniugalem tanquam ad finem tendentia, nec post dici prohiberi tactus, & delectationem in casu prædicti impedimenti moralis, vel physici, sicut prohibetur ipsa copula, quia ex ipsis non potest sequi damnum coniugis, vel prolis, vel frustrari finis copulæ, sicut sequeretur ex ipsa copula. Igitur tactus poterunt excusari à veniali, si non ob delectationem solam, sed vel ad sedandam carnis tentationem vel ad fouendum mutuum amorem absque pollutionis periculo exerceantur; erunt verò venialis culpa si ob solam delectationem secluso eodem pollutionis periculo habeantur iuxta tradita suprà *n.*192. *&* 194.*& d.* §. 59. *numero* 2192. & tradunt præallegati Doctores, & alij *d.n.*2192.*citati.*

Et quamuis quando copula coniugalis est coniugibus prohibita aliquo præcepto Ecclesiastico, vt si coniux contraxit affinitatem spiritualem cum altero coniuge, vel si vterque contraxit, & ita sit priuatus iure petendi, Auersa *d.sect.* 8. *versic. Quintò, admittit*, dicat tunc eisdem coniugibus reddi illicitos etiam tactus, qua in huiusmodi dispositionibus (inquit) cointelliguntur tactus cum copula, nihilominus in hoc etiam casu idem dicendum est, & tactus esse licitos, si ob finem honestum fiant, & solum veniales, si ob solam voluptatem secluso pollutionis periculo, id quod tenui *d.* §. 59. *citato numero* 2192. Fagundez *d.cap.*6.*n.*4. Filliucius, & Perez *locis n. præcedenti allegatis.* Et ratio est, quia adhuc impedimentum est extrinsecum, & arcens à copula in pœnam delicti admissi (vt suprà *c.*5.*n* 25.*&* 26. ostensũ est) & cum sit res pœnalis, non debet extendi ad tactus; & delectationem solam, vt similiter illa prohibeat. 200

Quod si coniux esset ligatus voto castitatis absoluto etiam sine alterius coniugis consensu emisso, tunc ei & copula, & tactus, & omnis delectatio venerea spontanea forent prohibita, vt dictum est *suprà cap.* 3.*num.*39. & tradidi *d.tom.*1.*mor. var. citato* §. 59. *numero* 1192. & docent Auctores *ibidem citati.* Sanchez *d.disp.* 44. *num.*26. Vasquez 1.2. *disp.*112.*n.*11. Fagundez *d. lib* 9. *cap.*6.*num.* 7. Coninch *d.disp.* 34. *citato dub.* 11. Perez *disp.* 54 *sect* 3. Villalobos *d diff.* 42. Filliucius *d.c.*9.*n.*350. Auersa *d sect* 8. *versic. sextò aliquis*, & alij communiter, quia votum castitatis absolutum excludit omnem voluptatem veneream externam, & internam, vt pote castitati aduersantem. Quare huic coniugi permittitur tantum id, ad quod lege matrimonij ex iustitia tenetur, nempe ad redditionem debiti, quando solus ipse sue fine, siue cum consensu alterius vouit absolute castitatem, quod si vterque coniux de communi consensu vouit castitatem, tunc nec redditio, nec petitio eis permittitur lege matrimonij iuxta tradita *suprà cap.*3. §.3. & consequenter vterque tenetur integre seruare castitatem, & abstinere ab omnibus actibus venereis, qui illi aduersantur, vt etiam Sanchez, & alij recentiores suprà allegati tradunt. 201

Si verò alter coniux, vel vterque simul vouisset solum non petere debitum, tactus, oscula, amplexus, 202

Digitized by Google

xus, & delectatio ex iis capta eis licerent ob honestum finem, quia illi voto non aduersantur, quod solum debiti petionem interdicit; & ex alia parte hæc omnia sunt illis licita ratione matrimonij, carentque omni culpa, si fiant ob honestum finem, veniale autem peccatum, si solum causa voluptatis venereæ exerceantur absque pollutionis periculo. Et ita etiam tradunt Sanchez, Filliucius, Fagundez, Perez, locis allegatis.

203 In dubio autem de valore matrimonij, an delectatio partis sensitiuæ, & tactus venerei liceant coniugi dubitanti, late explicaui in *tom.1 mor. var. tit.1. §.51. num.* 2023. & etiam *suprà cap.2.num.*52. notaui & etiam explicant Sanchez *disp.* 41. *n.*14. Fagundez *d. cap.9.num.5.& 6* Perez *d.disp* 54. *sect.3. n.* 8. D. Auersa *d.sect.*8. *versic. Octauo.* Iuxta quos, & tradita *d. n.* 2023. certum est, quoties alteri coniugi copula est illicita ratione *dub.9.* de valore matrimonij, ita vt non possit licite petere, licet possit, & teneatur reddere, illicitos pariter esse tactus, ita vt idem dubitans non possit eos petere, siue ex se exercere, sed solum ad petitionem alterius, cum de iis sit eadem ratio ac de copula. Cætera de hac re videantur *d. n.* 2023. aut apud præfatos Doctores præsertim Sanchez.

Coniugatus erga se ipsum exercens tactus turpes ob solam voluptatem in absentia coniugis, vel absque animo coëundi cum altero coniuge præsente, an peccet mortaliter.

204 Difficultas secunda est, an si coniugatus erga se ipsum tantum exerceat tactus tupes ob solam voluptatem veneream, & non coëundi causa, siue alter coniux sit præsens, siue absens, & absit periculum pollutionis, sit peccatum mortale. Conueniunt omnes Doctores infrà citati vnicuique coniugi licitos esse tactus in se ipso in ordine ad copulam mox habendam cum altero coniuge, vt constat ex traditis *suprà n.*192. Quare etiam in absentia alterius coniugis, si idem absens speretur proximè venturus, prædicti tactus in se ipso carent omni culpa, si exerceantur animo copulam habendi cum illo, quia coniux censetur quasi in præsentia exercere, & ad coitū coniugalem se præparare. Vt Vasquez 1.2. *disp.* 123 *num.*4 Auersa *d. sect.8. Tertiò* & Palaus *d.disp.5.p.4. §.2. numero* 4. Difficultas ergo procedit solum si prædicti tactus turpes habeantur in se ipso absque animo copulæ coniugalis sola causa percipiendæ voluptatis sensibilis in absentia alterius coniugis, vel eo præsente, cum quo non liceat habere copulam coniugalem ob impedimentum morale, vel physicum iuxta tradita *supra num.*199.

205 Et prima sententia tenet esse culpam mortalem, sed solum venialem; ita ex Doctoribus *suprà num.* 192. *relatis* Sanch. *lib.9. d.disp.* 44. *n.*16. Castrus Palaus *d §. 2. n.5.* Hurtadus *d. disp.* 10. *num.* 47. Martinus Perez *d.disp* 54. *sect.2. num* 6. Ochagauia *tract. 5. de matr. q.* 12. ab Hurtado *relatus*, & huius etiam sententiæ Sanchez notat esse Paludanum 4. *dist.* 23. *quæst.1. art.2. n.*37. & Ludouicus Lopez 1. *p. instruct. cap.* 87 *fine.* vbi dicunt esse mortalem huiusmodi tactum, quando adest pollutionis periculum, ac proinde extra hunc casum non videtur damnare de mortali. Ratio iuxta eosdem Doctores est, quia etiam illi tactus, licet ab agente possint referri ad copulam illicitam, tamen natura sua ordinantur, vel referri possunt ad actum coniugalem (vt constat ex dictis numero præcedenti) & quamuis actu ad illum non referantur (quia coniux eos tactus experiens non intendit illam, vel est impossibilis ob alterius absentiam, aut aliquid aliud extrinsecum impedimentum) tamen à sua natura, seu ab illa relatione, aut suo ordine ex intétione agentis non extrahuntur. Per accidens enim contingunt non actualis relatio coniugalis, quæ naturæ ordinem seu relationem intrinsecum illorum tactuum non mutent. Confirmatur dupliciter primo, quia sicut ex matrimonio prouenit honestas actus coniugalis, sic & tactuum, qui copulæ deseruire possunt, licet per accidens non deseruiant. Secundò, quia etiam delectatio morosa copulæ cum coniuge absente non est culpa mortalis, quia sua natura referri potest ad copulam coniugalem, tametsi actu non dirigatur, vt probaui allegato *tom.1. mor. var.* §.59. *n.* 2191. & tradunt Sanchez *d. disp.*44. *n.*3. Martinus Perez *d.disp.*54. *sect.* 1. & alij magis communiter tum antiqui tum recentiores à Sanchez *d. n.3. & à me d. n* 2191 *& in præcedentibus* relati. Quare iidem Doctores aiunt falsum esse, vt tactus illi sit coniugales, requiri vt habeantur cum coniuge; nam sufficit vt ad coniugium præsens sua natura deseruire, & ordinari possint, nec ab hac natura ex intentione illis vtentis deuient.

Altera sententia asserit esse mortalem culpam. ita Armilla *v. impudicitia numero* 3. Vasquez *dict. disp.* 113. *numero* 4. Salas in 1.2. *tract.*13. *disp.* 6. *numero* 129. Neotericus in *selectis disp.* 21. *numero* 26. Paulus Laymann *loco suprà numero* 192. *citato*, Auersa *loco suprà num.* 204. *allegato*, Diana *p.2. tract.*17. *resolut.*37. *p.3. tract.*4 *resol* 215. Ioannes de la Cruz *in directorio p.* 1. *precep.* 6. *artic.* 9. *dub.* 12. à Diana *relatus*, Montesinus 1. 2. *q.* 74. *art.* 8. *quæst.* 5. ab Auersa *relatus*. Horum fundamentum est, quod coniux non habet per se ius in proprium corpus in ordine ad vsum veneris, sed tantum in corpus consortis, & in corpus suum solum per accidens, vt possit habere vsum venereum, seu copulam cum altero coniuge, ergo cum vtitur proprio corpore ad vsum aliquem venereum illud tangendo turpiter extra præfatum casum copulæ cum altero coniuge habendæ, tactus est per se illicitus, vt pote, qui tunc per se ordinatur ad pollutionem, seu decisionem seminis extra vas, & ita est peccatum mollitiei inchoatum. Quare licet ille tactus sit per se indifferens ad illicitam, & licitam copulam seu decisionem seminis; tamen in illo casu copulæ non habendæ vel impossibilis, non est amplius indifferens, sed ordinatur ad pollutionem, seu decisionem seminis extra vas vxoris, & consequenter est mortale peccatum. 206

Hæc sententia est valde probabilis, & in praxi suadenda, tamen probabiliorem censeo priorem sententiam ob fundamenta illius adducta. Quibus addi potest etiam, quod illi tactus turpes ideo inter solutos sunt lethale peccatum, quia excitant delectationem veneream similem illi, quæ habetur in copula; & ad id natura sua ordinantur. Quibus ergo est licita copula, & eius delectatio, erunt etiam liciti tactus, si finem aliquem honestum habeant; vt cum referunt ad copulam habendam; venialis culpa, si fine honesto carent, sicut ipsa copula esset. Neque obstat fundamentum posterioris sententiæ, nam licet coniux per se non habeat ius in proprium corpus ad complendum actum venereum in se ipso; tamen potest vti tactibus corporis sui in ordine ad copulam coniugalem ad quam natura sua deseruire possunt, & per se ordinantur, seu iuxta suam naturam possunt ordinari; & solum per accidens est quod nō ordinentur, vel ordinari ab illis vtente non possint, quod vt dictum est, non mutat illorum intrinsecam habitudinem; nam natura sua ad præsens coniugium ordinari possunt, & ab hoc ordine non eximuntur, esto coniux illis vtens non intendat copulam (si actu non intendat pollutionem, vel illam præuideat euenturam, seu eius morale periculum animaduertere debeat) vel impossibilis sit ob alterius absentiam. 207

Quare

Digitized by Google

Quare negandum tunc tactus per se ordinari ad pollutionem, quia versamur in coniugatis, neque ex intentione vtentis, neque per se, & ex natura sua ad pollutionem ordinantur; in solutis autem secus est, quia non sunt de se indifferentes, sed ex se tendunt solum ad seminis decisionem illicitam.

Tactus turpes, oscula, &c. inter coniuges, si adsit periculum pollutionis in alterutro absque periculo consensus in pollutionem, an sint semper culpa mortalis, tam ex parte reddentis, quam ex parte petentis.

208 Difficultas tertiò est, an tactus, oscula, amplexus inter coniuges sint licita præsertim ex parte reddentis cum periculo pollutionis in alterutro coniuge, modò non sit consensus in ipsam pollutionem. Dixi, *cum periculo pollutionis*; nam si ex præfatis tactibus, & delectationibus venereis inter coniuges præuideantur tantum futura commotio membrorum, & spirituum generationi deseruientium, & distillatio solius humoris medij, qui non est verum semen, non essent præfati tactus peccatum mortale. Ita Sanchez *d.lib.9.disp.45.num.43.* & Martinus Perez. Et quidem quando præuidetur solum commotio membrorum, & spirituum absque pollutionis periculo, constat ex traditis à Me *dict.tom.2. moral. var. allegato §.49.num.1191.* & *hoc capite suprà num.192. & seqq.* cum enim sicut tactus, ita & ipsa commotio membrorum, & alteratio spirituum generationi deseruientium sua natura ad actum coniugalem ordinentur, delectatio, quæ ex illis à coniugatis percipitur, non quæritur extra matrimonium; Et ita si ob finem honestum quæritur, nullum est peccatum, si solum causa sui, est venialis culpa. Quando verò præuidetur illa distillatio sola, probatur non esse peccatum mortale (licet alioqui inter solutos, vbi est notabilis, sit peccatum mortale, vt dixi *dict. tomo 2. moral. variar. tit.60. num. 2237.*) quia ex vna parte non est graue damnum generationis, & ex alia omnes hæ venereæ delectationes cum sua natura ad copulam ordinentur, & sic non extra matrimonium, excusantur à culpa mortali. Difficultas ergo procedit quando in tactibus, &c. præuidetur in alterutro pollutio sequutura, vel morale periculum pollutionis extra vas.

209 Communis Doctorum opinio est tactus, oscula, amplexus, aspectus, & verba turpia inter coniuges, si sit periculum morale pollutionis præuisum regulariter esse peccata mortalia. Ita Theologi, & Summistæ tam antiqui, quam medij, & postremi temporis, quos latè cumulat Sanchez *dict. disp.45. num.34.* qui omnes loquentes de tactibus inter coniugatos asserunt absolutè esse mortales, vbi cum præuiso periculo pollutionis exercentur: licet enim inter coniugatos sint alioqui liciti, quatenus tamen præuidentur futuri causa pollutionis, & effusionis seminis extra copulam coniugalem, ratione istius effectus redduntur illiciti, sicut est illicita ipsa pollutio voluntaria. Difficultas ergo solum procedit, an aliquibus in casibus tactus, oscula, & amplexus ex iusta causa liceant tam petenti, quam reddenti; & an reddens semper excusetur à mortali, si habeantur cum præuiso periculo pollutionis.

210 Prima sententia (quam primò Sanchez *dict. disput.45.num.35. & 38.* in terminis tradidit, & amplexi sunt Filliucius *tomo 1. tractat. 10. cap.9. num 356.* Martinus Perez *dict. disput. 54. sect. 5.* Michaël Zanardus *in decretorio Confessar p.1. de Sacrament. Matrim. cap.22.quæst.27.* à Stephano Baunez *q. suprà num.192. citata*, & Diana *part.3.tractat.4. resolut.217.relatus*, & videtur sequi idem Diana) dicit primò præfatos tactus cum præuiso pollutionis periculo absque periculo consensus in eam excusari à peccato præsertim mortali etiam ex parte petentis, si habeantur ex vrgente, & iusta causa, & sint honesti, & non turpes, vt sunt amplexus, oscula, & alij tactus turpitudine carentes soliti exerceri inter eosdem coniuges ad mutuum amorem indicandum, & fouendum. Cum enim etiam inter solutos tales tactus, seu oscula, & amplexus habiti ex iusta causa cum periculo pollutionis, dummodo ei non præstetur consensus, à culpa excusentur, vt latissimè explicaui *tomo 2. moral. var. §.59. num.2205.* vbi dixi iuxta Doctores communiter, culpa carere tactum alioqui licitum, quia necessarium, vel ex honestate, vel ex vrbanitate debitum, licet præuideatur ex eo subsequuturam pollutionem secluso periculo consensus in eiusdem delectationem; & etiam amplexus, & oscula iuxta patriæ morem vsitatum cum præuisione pollutionis; & etiam chirurgo licitum esse verenda fœminæ tangere, vel aspicere medicinæ causa cum simili periculo; Item licitam esse amicam salutationem, & allocutionem, cum eadem præuisione; & pariter à peccato excusari coniugatam, quæ ob honestum finem, putà ad eum alioqui à se auersum reddendum beneuolum viro diceret verba amatoria, & valdè affectuosa, non turpia (v.g. cor meum, anima mea) licet inde soleret euenire pollutio; quia in prædictis, & similibus casibus pollutio; quia in prædictis, & similibus casibus pollutio præter intentionem accidit; & iusta causa exercendi actum, ex quo sequitur, illum reddi licitum non obstante illo effectu præter intentionem sequuturo. Porrò iustam, & vrgentem causam exercendi inter coniuges dictos tactus, aiunt esse, dum habentur ad mutuum amorem indicandum, & fouendum inter ipsosmet coniuges, ita quod non nimia voluptas adsit, nec incitet, sed tanquam amoris indicia exerceantur repressio excessu libidinis insurgentis. Et quod hæc sit iusta causa huiusmodi actus exercendi confirmant, quia alioqui videretur magna austeritas, & amor minueretur, si ab huiusmodi tactibus abstinerent. Et si amplexus, & oscula inter sororem, & fratrem foris venientes ad indicandum mutuum amorem, & ne inurbani videantur, non damnantur ob pollutionis præuisæ periculum; neque inter coniuges tactus illi ad eundem finem mutui amoris indicandi, & fouendi damnandi sunt: Præsertim quod vbi non nimius libidinis ardor incitet eos, sed voluntas mutui amoris fouendi, non influunt notabiliter in coniugatis ad pollutionem. Quamuis in solutis influerent ob corruptionem naturæ nostræ semper in vetita tendentis. Quod si tactus essent impudici, & turpes cum pollutionis in alterutro coniuge periculo, & non essent in loco, vbi adueniente periculo possent facile vti copula ad pollutionem vitandam, tunc in coniuge illos tactus petente, & sponte attentante, semper essent lethale peccatum iuxta eosdem Doctores, & expresè tradit Sanchez *dicta disputat. 45. num.37.* vbi ait hoc velle Doctores communiter à se *num.34. relatos*, & alios omnes absolutè asserentes esse mortales tactus inter coniuges cum periculo pollutionis in alterutro. Et ratio est, quia ij tactus non exercentur ex iusta causa, cum non sint necessarij inter coniuges ad amorem indicandum, sed solum ad se præparandum ad copulam statim habendam, & ex alia parte notabiliter pollutionem excitent. Hinc etiam Sanchez, & Perez aiunt aspectus, & verba turpia cum delectatione venerea sufficiente ad culpam lethalem inter solutos,

tos,

Digitized by Google

tos, tametsi inter coniugatos secluso pollutionis periculo ab ea excusentur, vt suprà ostensum est, ab ea tamen non excusati eo periculo existente, quia ex vna parte deficit causa iusta, & ex altera valde iuuant ad pollutionem habendam. Multò minus etiam aiunt à culpa mortali excusari coniugem, qui aut delectaretur morosè de copula coniugali cogitata cum eodem periculo pollutionis, aut se turpiter tangeret cum simili periculo, cum in vtroque casu deficiat causa iusta; & delectatio morosa de copula cogitata, & tactus corporis turpes valde influant, & incitent ad effusionem seminis.

211 Secundò hæc sententia docet præfatos tactus etiam aliqua ratione turpes in coniuge reddente excusari à culpa, & esse licitos, tametsi adsit periculum pollutionis in se, vel in altero coniuge secluso eius consensu in ipsam pollutionem. Ita Sanchez *d n.35.* (vbi ait id à nullo ex Doctoribus à se *n.34 relatis* explicari, non tamen esse contra illorum aliquem) & alij Doctores pro hac sententia allegati. Fundamentum est, quod reddens dat operam rei licitæ, ad quam obligatur ex iure alterius, & quia adest iusta, & vrgens causa reddendi tales tactus, vtpote, ab alio coniuge exactos. Intelligitur tamen nisi tactus sint tales, & ita ad effusionem seminis excitantes, vt dici possint, & quasi inchoata pollutio (qualis esset virilium contrectatio, & digitorum in vas muliebre intromissio cum aliqua duratione) & coniuges in eo loco existant, in quo copulam habere nequeant. Ita præfati Doctores.

212 Alia sententia absolutè tenet præfatos tactus inter coniuges, etiamsi non sint ex prædictis valde turpibus, & ad pollutionem proximè tendentibus cum periculo pollutionis in alterutro præcisæ non excusari à mortali peccato tam in reddente, quàm in petente, nisi saltem in casibus, in quibus excusarentur inter solutos, & fratrem, ac sororem. Ita in terminis Auersa *de matrimonio q.21. sect.8. versic. Verum Doctores*; & esse de mente Doctorum à Sanchez *d.n.34. relatorum* absolutè asserentium illos tactus inter coniuges cum periculo pollutionis in alterutro esse mortales. Probat Auersa, quia quamuis hi tactus alioqui inter coniuges essent liciti, tamen cum tali effectu, seu periculo redduntur illiciti, nam causa allegata ab Auctoribus prioris sententiæ non est necessaria (inquit) aut vrgens, aut valde vtilis, ob quam permitti possit talis effectus; vt in aliis quibusdam causis, quales sunt enumeratæ *suprà n.210. & n 2205. ibidem allegato.* Quare ad fundamentum in fauorem petentis *n.210.* adductum respondet negando esse vrgentem causam ad indicandum, fouendumque amorem mutuum; quia ad hoc præstabit habere copulam; vel si sint in loco, in quo non possint copulari, debebunt differre ad locum, & tempus congruum. Permittitur autem, addit, amplexus ex occasione inter fratres, & sorores, ne alioqui videantur inurbani, & rustici; & sic in similibus occasionibus multo magis concedi debent inter coniuges, non tamen absque aliqua huiusmodi causa. Ad fundamentum in fauorem reddentis *n.211.* adductum respondet idem Auersa, reddentem, quamuis alioqui daret operam rei licitæ, tamen cum præuisione transire in illicitam: Neque ex iure alterius coniugis obligari ad consentiendum tactibus cum pollutionis periculo, sed potius iniuriam facere matrimonio, & coniugi per hanc iacturam seminis per se ordinati ad copulam coniugalem; Neque etiam esse vrgentem causam, vt satisfaciat petitioni alterius in exercendis, seu permittendis tactibus pollutionem afferentibus. Ita Auersa, & idem attentis rationibus, seu principiis intrinsecis sentire videtur Stephanus Bauny *d.q.5. suprà n.192. allegata versic. Nec tertiò*, licet propter auctoritatem Doctorum illam asserentium priorem sententiam, quoad praxim non reprobet. Ita enim ait. *Quorum opinio, si quid habet ponderis id totum in eorum authoritatem, qui illam inuenerunt, & probauerunt, referendum existimo; sane quia benigna est, & in coniuges indulgens, siquis eam sibi sequendam credet, non magnopere repugnabo.*

Ego quoque approbo priorem sententiam quoad petentem, quoties coniuges facile copulam non possunt habere, vel eis non licet ob impedimentum aliquod extrinsecum morale, vel physicum *suprà n. 199.* 213
explicatum, & tactus illi honesti nec valde turpes iudicantur necessarij, vel vtiles ad instaurandum, & fouendum mutuum amorem inter ipsos; tunc enim est legitima causa, atque adeo excusat à culpa sicut aliæ causæ iustæ *num.* 210. positæ. Quoad reddentem etiam eandem sententiam absolute approbo, quoties eis tunc non permittitur copulari, cum enim coniux petens ratione matrimonij habeat ius petendi, & exercendi præfatos tactus, vt constat ex traditis à *n.191.* & præsertim traditis *n.199.* (ideo illos exercendo absque periculo pollutionis non peccat, si ob honestum finem exerceat; & tantum venialiter si causa solius voluptatis iuxta superius tradita) alter tenetur reddere, & sic esto præuideat subsequuturam pollutionem in petente, vel in seipso iustam causam habet excusantem pollutionem à peccato, & licet agnoscat, sic petendo peccare mortaliter, cum sit circumstantia se tenens ex parte personæ, non ex parte actus potest licite, & tenetur reddere; cum etiam coniux exactus sæpe non possit agnoscere dispositionem petentis vt sit polluendus, & si in seipso tantum præuideat periculum pollutionis, petens etiam sæpe non præuideat tale periculum, aut ipse reddens nescire possit, an idem petens illud periculum præuideat, habet iustam aliam causam reddendi, aut permittendi tales tactus, scilicet, ne petenti efficiatur exosus, & animorum auersio gignatur.

Delectatio morosa coniugis de copula maritali cogitata cum altero coniuge absente, vel cum quo ob aliquod impedimentum morale, vel physicum non potest habere copulam, an sit peccatum mortale; tametsi absit periculum pollutionis.

Difficultas quartò est, an secluso pollutionis periculo delectatio morosa coniugis de copula cogitata cum altero coniuge absente, vel cum quo ob aliquod impedimentum morale (quod tamen non sit votum castitatis absolutum) vel physicum commisceri carnaliter non potest, sit peccatum mortale: De qua difficultate late egi in *præallegato tom. 2. mor. var. §.59. n.2189. & tribus sequentibus.* Quare ne semel tradita, & sufficienter explicata, & probata transcribam, hic summariè tantum referam, quæ ibi approbaui, & cuique facile constare possunt ex traditis *hoc capite suprà num.199.* & quatuor sequentibus, de tactibus inter coniuges, quando illis ob extrinsecam circumstantiam non licet copula coniugalis.

Primò enim *d n.2189.* dixi, si sermo sit de sola de- 214
lectatione appetitus rationalis, seu voluntatis secluso periculo pollutionis, vel consensus in copulam de præsenti, vel delectationis, & commotionis venereæ in appetitu sensitiuo, eam non solum in coniugibus, sed etiam in viduis, & sponsis de futuro non esse peccatum mortale, vt tenent Doctores ibi citati, imò Doctores communiter iuxta Sanchez *lib.9. disp 47. n.1.* & Filliuc. *tom.1.tr.10.c.9.n.359.* Quia actus ille voluntatis complacentiæ habet obiectum licitum, nempe copulā futuram, vel præteritā absque vlla delectatione venerea præsenti, & consequenter est licitus.

Secundò

Digitized by Google

215 Secundò *num.*2191. contra plures Doctores, quos *n.*2190. refero, dixi esse valde probabile, peccatum mortale non committere coniugatum qui de copula maritali habita, vel habenda cogitata tanquam præsenti in coniugis absentia delectatur morosè, & voluntariè cum commotione, seu delectatione appetitus sensitiui, tametsi inde insurgat alteratio, & commotio membri pudendi, & spirituum generationi deseruientium, dummodo absit pollutionis periculum, quod præter Doctores ibidem allegatos tenent etiam Doctores hoc capite *suprà n.* 189. allegati præsertim Sanchez *lib.*9 *disp.*44.*n.*3. Filliucius *tom.*2. *tr* 16. *cap.* 9. *n.* 353. & Martinus Perez *d. disp.* 54. *sect.* 1. sicut enim matrimonium in coniugibus excusat à mortali tactus impudicos inter ipsos absque ordine ad copulam coniugalem (vt *suprà num.*197. & 199. probatum est) ita etiam excusat à mortali delectationem in appetitu sensitiuo de copula maritali cogitata, & ex ea ortam commotionem corporis, & spirituum generationi deseruientium; quia hæc omnia, scilicet delectatio, commotio &c. tactus, & oscula, amplexus, de se tanquam media ad finem ordinantur ad copulam maritalem, quæ inter coniuges est licita; atque adeo omnia prædicta, si tantum propter delectationem à coniugibus appetantur, & exerceantur absque pollutionis periculo essent tantum peccatum veniale, quia eximuntur à suo fine; quemadmodum etiam defectus debiti finis in habenda copula coniugali est tantum culpa venialis, non mortalis, nisi finis mortalis intenderetur; quæ omnia latius confirmata manent ex traditis *suprà toto dubio tertio,* & *d.* §. 59. *citat. n.* 2191. vbi argumentis quæ in contrarium adduci solent satisfit.

216 Et prædicta de morosa delectatione copulæ cogitatæ &c. *d.* §. 59. *n.* 2192. vltra casum absentiæ alterius coniugis extenduntur etiam quoties copula coniugibus est illicita ob circumstantiam extrinsecam, seu ob impedimentum morale, vel physicum illis non permittitur; tunc enim quoque secluso periculo pollutionis excusantur à mortali, quia ex natura sua ordinatur ad copulam coniugalem, & per accidens est, quod exerceri non possit. Videantur tradita *d. n.*2192. & *hoc cap. d. n.* 199.

Quod etiam *suprà n.* 200. quando copula interdicta est, præcepto Ecclesiastico, dictum est de tactibus, multo magis procedit in sola delectatione morosa de copula cogitata. Item quæ *n.*201. 202. tradita sunt de tactibus, quando alter vel vterque est ligatus voto castitatis absoluto procedunt etiam in delectatione de copula cogitata, quam etiam votum excludit; vt ibidem, & *d. n.*2192. ostensum est. Pariter in morosa delectatione de copula cogitata locum habent tradita *n.*203. de tactibus in dubio in dubio de valore matrimonij. Prædicta quoad *cap.*7. & de venereis inter coniuges. 217

Cætera enim de delectatione morosa de venereis viduorum, & sponsorū, atque de venereis in vniuersum quoad solutos, & de pollutione directe, vel indirecte voluntaria, quæ à Datoribus communiter occasione venereorum inter coniuges tractati consueuerunt, late à me explicata sunt *d tom.*2. *mor. var.* §. 59. & §. 60. De delectatione quidem morosa in vniuersum *d.* §. 59. *à n.* 2171. *ad num.* 2189. De delectatione morosa viduorum de copula coniugali præterita appetitus sensitiui, an sit peccatum mortale *n.* 2193. & 2194. De delectatione morosa sponsorum de copula coniugali habenda tempore matrimonij, an sit lethale peccatum *n.* 2195. & *duobus sequentibus.* De delectationibus venereis appetitus sensitiui, & motibus carnis inhonestis in vniuersum, & de illorum causa voluntariè apposita spectante, vel non spectante ad genus luxuriæ, de tactibus, amplexibus, osculis & aspectibus ioco, curiositate, leuitate, vel causa venereæ delectationis, an & quando sint peccatum veniale, vel mortale, atque in materia venerea detur paruitas materiæ excusans à mortali *à num.* 2198. *ad* 2225. De pollutione, eius malitia intrinseca, delectatione, causis actum est *toto* §. 60. Ad tradita igitur in dictis *duobus* §. 59. & 60. remitto lectorem. 218

CAPVT.

Digitized by Google

CAPVT VIII.

DE POTESTATE CONIVGVM IRRITANDI VOTA ALTERIVS.

SVMMARIVM CAPITIS VIII.

Referuntur Doctores agentes de potestate irritandi alterius vota num.1.

Irritatio voti quid sit. n.2.

Vota alia absoluta, & firma à sola voluntate vouentis dependentia; alia infirma, & quasi conditionata dependentia quoad firmitatem ab alterius persona. ibid.

Dependentia voti à voluntate alterius alia quo ad personam, & voluntatem vouentis, alia tantum quoad materiam promissam explicatur exemplis. n.3.

Duplex irritatio alia propria, & directa, alia indirecta, & impropria, quæ propriè suspensio. n.4.

Qua ratione differant quoad tollendi voti obligationem. n.5.

Irritatio directa non est actus iurisdictionis, sed solius dominatiuæ potestatis; irritatio indirecta potest esse actus dominatiuæ potestatis, & iurisdictionis temporalis, vel spiritualis. n.6.

Irritatio propria, & directa à potestate dominatiua procedens non eget vlla causa, vt validè fiat. n.7.

De sui natura fieri licitè absque vlla causa sentiunt aliqui, alij putant peccare venialiter irritantem sine causa. n.8.

An irritatio absque vlla causa sit saltem culpa venialis cuiusdam otiositatis. n.9.

Vtraque irritatio potest fieri vouente inuito. n 10.

Potestas irritandi in eos, quibus competit, an deriuet ex iure naturali an verò ex iure positiuo humano. n.11.12.& 13.

Vxor an subijciatur marito quoad materiam promissam, & quoad voluntatem, seu actum voluntatis vouendi, anque possit maritus omnia vota vxoris constante matrimonio absq; eius licentia emissa directè & perfectè irritare, licet sint de rebus necessarijs, & non præiudicantibus vsui coniugij, & domesticæ gubernationi. n 15.16.17.& 19.

Maritus an possit irritare vota vxoris faciendi eleemosynas de bonis paraphernalibus, vel de communibus, recitandi aliquas preces, & moderatæ abstinentiæ. n.18.

Potest irritare votum vxoris peregrinandi, etiam in subsidium terræ sanctæ numero 20.

Item votum assumendi habitū tertij ordinis S. Francisci. n.21.

An possit maritus perfectè, & directè irritare votum non petendi debitum, & perfectæ castitatis ab vxore absque eius licentia emissum constante matrimonio. n 22 23. & 24.

Dato quod maritus non possit irritare, an vxor aliquando posset petere debitum. num.24

Maritus an possit directè, & perfectè irritare omnia vota etiā castitatis ab vxore absq; eius licentia emissa constante matrimonio ante illius consummationem tunc, seu pro tempore matrimonij implenda. n.25 26.& 27.

Quid de voto religionis ab vxore absque viri licentia emisso post contractum matrimonij ante consummationem, & quid si eo neglecto vxor spontè consummat matrimonium. n.28.

Vota vxoris constante matrimonio absque viri licentia facta implenda tempore soluti matrimonij, vel libertatis vxoris, etiam castitatis & religionis an possit maritus irritare. nu. 29. & quatuor sequentibus.

Superior an possit irritare vota inferioris relata in tempus non subiectionis, & libertatis. num.29. & quid si relata sint in vtrumque tempus, scilicet subiectionis, & libertatis n.32.

In dubio an vxor, vel subditus distulerit executionē voti in tēp⁹ libertatis, an maritus, & superior possit illud irritare n.33.

Vota vxoris constāte matrimonio emissa absq; eius licentia, an maritus fornicationis reus possit irritare; & an vxor etiā post adulteriū à se cōmissū possit irritare vota viri. n 35.36.& 37.

Facto legitimè diuortio an vterque coniux possit vota alterius irritare, quæ poterat ante diuortiū, & quid si sequatur reconciliatio. n.38.& 39.& quod si post diuortium votum castitatis, vel religionis ante diuortium emissum confirmetur, vel emittatur, & postea sequatur reconciliatio. n 41.

An peccet mulier inens matrimoniū, vel post diuortium legitimè factum reconcilians sibi maritum adulterum sciens se indè impediendam ad exequendum votum, quod non sit castitatis vel religionis. n.40.

Vota vxoris ante matrimonium dum erat sui iuris emissa non potest maritus directè irritare, ita vt non reuiuiscant amplius. n.43 & 44.

Omnia vota cuiuscūq; subditi ante subiectionē, & tēpore libertatis emissa non possunt directè, & perfectè irritari. ibidem.

Potest maritus ea vota vxoris ante matrimonium emissa irritare imperfectè, seu suspendere, quorum executio sibi, aut domesticæ gubernationi est præiudicialis. n.45.

Vota de rebus necessarijs, castitatis, aut religionis ab vxore ante matrimonium emissa non potest maritus irritare nec perfectè nec imperfectè. n.46.47.& 48.

Quid si sint vota realia, & de eleemosyna facienda, an maritus possit illa suspendere matrimonio durante. n.49.50.

Omnia alia vota vxoris ante matrimoniū emissa præter prædicta an possit vir impedire quoad illorū executionem. n.52.

In dubio, an votum sit emissum ante, vel post matrimonium, aut subiectionem quoad potestatem irritandi præsumendum fuisse emissum post subiectionem. n. 53.

Obligationem vxoris homini factam ante matrimonium vir nullo modo potest irritare. n 50.

Vota à coniugibus post legitimum diuortium facta, vel confirmata, an, & quæ, & qua ratione sint irritabilia tam à coniuge nocente quam innocente, siue viro, siue vxore, si sequatur reconciliatio n.54.

In dubio, an votum censeri debeat emissum tempore diuortij, & libertatis, an ante diuortium. n.55.

Vota vxoris personalia, & realia ante matrimonium facta tempore prioris mariti, vel dum erat patri, vel curatori subiecta, vel in ea ætate, in qua filiorum vota à parentibus, tutoribus, & curatoribus irritari possunt, si nondum fuerint irritata, an maritus possit directè, & perfectè irritare, an verò solum suspendere ea, quorum executio sibi, vel domesticæ gubernationi noceret. n.56. ad 71.

Duplex potestas dominatiua subsequens; vna moraliter eadem cum priori; altera moraliter diuersa. n.59.

Maritus, & quilibet superior æqualis succedens, an possit validè, & licitè irritare votum vxoris, & subditi de licentia prioris mariti, vel superioris emissa. numero 61.62. & 63.

Puella impubere nubens malitia supplente ætatem, vel ex Pontificia dispensatione, & ante consummationem vouente castitatem, aut religionem maritus an possit tale votum omninò irritare. n 68. & 70.

Magister, Herus, Prælatus religionis tempore nouitiatus, Dominus an possint irritare votum impuberum, qui ante illorum subiectionem illa emiserunt carentes patre, & tutore. n.67. 70. & 71.

Maritus, & quilibet superior, qui concessit vxori & subdito licentiam vouendi, re integra potest illam reuocare. numero 72.

Vota vxoris præter castitatis, & materia necessaria, & aliorum subditorum emissa de licentia mariti, vel superioris an possit maritus, & superior validè irritare. Negatiua. n.73. Affirmatiua n.74.

Procedit affirmatiua non solum in votis impuberum, sed quorumcunque subditorum emissis de licentia superioris. ibid. fine.

Procedit etiam in votis realibus. numero 75. & etiam in votis emissis in tempus non subiectionis. numero 76. & etiam si maritus, vel superior dixerit se concedere facultatem vouendi irreuocabilem. n 77.

Si res voto promissa ex licentia superioris sit iam tradita non potest superior validè reuocare n.78.

Quando superiori illicitè præcipienti sit obediendum. numero 79.

Promissionem factam homini de consensu superioris etiam ante rei traditionem non potest superior validè reuocare. numero 80. Votum verò, vel iuramentum vxoris in fauorem tertij de materia viri dispositioni subiecta, & de bonis dotalibus absque eius licentia emissum potest vir irritare. ibidem.

Taciturnitas superioris scientis votum subditi non inducit voti approbationem. n 81. Et quid si habeat internum consensum n.82. Et quid si fictè exterius consentiat in votum. ibidem fine.

Ex duabus coniecturis in eodem actu concurrentibus illa est præferenda, quæ facit valere actum. ibidem.

Licentia donandi, vel faciendi aliquid subdito concessa non includit facultatem emittendi votum donandi, vel faciendi. num.83.

Concessa licentia donandi homini censetur etiam data licentia promittendi. ibidem.

Vtrum maritus, & quiuis superior, qui vxori, & subdito dedit licentiam vouendi, vel votum promissum approbauit, peccet illud irritando, & an mortaliter, vel venialiter, & quando excusetur à culpa. numero 84. ad 88.

Superior non tenetur implere votum subditi ex sua licentia emissum absque causa irritatum. num.89.

Vxor, & subditus petens irritationem voti de licentia mariti, & superioris emissi sciens nullam adesse causam irritandi qualiter peccet. n.90.

Et quid si subditus sit dubius de sufficientia causæ. ibidem.

Si credat, vel dubitet superiorem esse immemorem licentiæ concessæ ad vouendum, debet illum admonere. numero 91.

Maritus an possit validè irritare votum castitatis, & de rebus necessariis, vt non mentiendi, ab vxore de eius licentia emissum. Negatiua. n.92. Affirmatiua. n.93.

Si ambo coniuges mutuo consensu vouerunt castitatem absolutam, an id votum possit validè irritari, aut suspendi. Affirmatiua. n.94. Negatiua. n.96.

Quid si rescindant mutuum pactum. n.96.

Quid si mutuo consensu voueant religionem, vel maritus ordinis susceptionem, aut religionem, & vxor castitatem. num.97.

Quid si mutuo consensu voueant se non inituros aliud matrimonium, vel daturos calicem Ecclesiæ, vel ieiunaturos, vel peregrinaturos &c. n.98.

Votum vxoris castitatis, aut religionis mutuo consensu tempore prioris mariti emissum, an posterior maritus possit irritare validè, & licitè. n 99.

Vota semel irritata ab habente potestatem dominatiuam irritandi ratione dominij voluntatis vouentis, & materiæ promissæ non reuiuiscunt cessante subiectione. numero 100.

Vota semel irritata ab habente potestatem irritandi solum ratione dominij in materiam promissam finita subiectione reuiuiscunt. Vbi an vota filiorum impuberum, & puberum, Religiosorum, & seruorum verè irritentur, ita vt non reuiuiscant, an verò tantum suspendantur. num.101. ad 105.

Vota vxoris, & aliorum subditorum emissa tempore sui iuris, & non subiectionis non irritantur, sed tantum suspenduntur, quatenus præsenti subiectioni nocent. numero 106.

Quotuplicia sint opera subditorum, quæ possunt vouere. numero 107.

Aliqui dixerunt omnia vota subditorum tam de rebus permissis, quam de prohibitis per regulam, aut superiorem esse inualida, donec accedat consensus superioris. num.108.

Vota vxorum, & aliorum subditorum de rebus non vetitis, sed permissis valent statim, & habent imbibitam conditionem negatiuam, si maritus, seu superior non contradixerit. n.109.

Votum eorundem de rebus per regulam, vel superiorem prohibitis non sunt valida, & obligatoria ante superioris consensum, & habent tacitam conditionem affirmatiuam, si maritus, vel superior consenserit. numero 110.

An id verum sit solum in votis de re prohibita fieri sine licentia, an etiam de re absolutè prohibita. numero 111.

An sufficiat taciturnitas, aut retrohabitio superioris, vt vota de rebus vetitis censeantur approbata, & à subdito possint impleri. n.112.

An peccent subditi emittentes vota de rebus prohibitis fieri absque licentia, non impetrata prius à superiore licentia. num.113.

Quid si animus subditorum esset ad implenda inconsulto superiore se obligare. n.114.

An præfata vota subditorum de rebus prohibitis sint dicenda omninò nulla ante superioris consensum, vel si sint de rebus permissis ante superioris contradictionem. num.115.

Vxor, & quiuis, qui vouit rem à marito, aut superiore, vel à regula interdictam ex vi voti tenetur petere licentiam exequendi rem promissam. numero 16.

Limitatur primò si intenderit se non obligare ad petendum licentiam. ibidem.

Limitatur secundò si tempore voti materia non erat prohibita, quo casu suspenditur votum solum durante subiectione, & prohibitione, quæ superuenit. ibidem.

Limitatur tertiò, si credebat non esse necessariam licentiam, vel ignorabat prohibitionem. ibidem.

Quando superior voti ignarus denegat illius implendi licentiam, non est irritatio voti. n.117.

An

Digitized by Google

CAPVT VIII.

De potestate coniugum in se ipsos quoad votorum irritationem.

DE hac re agunt iuris Pontificij interpretes in can. *Manifestum*, & in can. *noluit* 35. q. 5. & in cap. *scriptura, de voto*. Summistæ *verbo votum*. Nauar. *in man. c. 12 n. 64. versic. maritus*, Graffius *decis. aur. p. 1 lib. 2. cap. 29. n. 8 & p. 2. lib. 2. c. 12 n. 45.* Flamma *p. 3. methodi c. 4. §. 23.* Fernandez *in medulla p. 1 in cap 6. §. 6.* Valentia *2. 2. disp. 6 q. 6. de voto p. 6.* Azorius *p. 1. lib. 11 cap. 16. q. 10. & cap. 17. q. 12.* Sayrus *lib. 6. clauis cap. 5. nu 8 & cap. 10. n. 19. & duobus sequentibus*. Sanchez *de matr. lib. 9. disput. 39. & quatuor sequentibus. & in sum lib. 4. cap 34.* Lessius *de iustitia lib. 2. cap. 40. dub. 19. à num. 87. ad* 101. Suarez *tom. 2. de relig. de voto lib. 3. cap 6 num. 16. & lib. 6. cap. 4 per totum*. Villalobos *2. p. tract. 34. diff.* Bonacina *tom. 2. disp. 4. quæst 2 p. 7. propositione 3.* Basilius Pontius *de matrimonio lib. 10. cap. 17.* Reginaldus *lib. 18. numero 311 cumpluribus seqq* Fagundez *in decalog. lib. 2. cap. 37. 38. & 39.* Filliuccius *tom. 2. tractat. 26 numer. 235. cum pluribus sequentibus*. Laymann *lib. 4. tractat. 4. capite 7. numero 12.* Gordonus *Theolog moral. lib. 6. quæst. 5. numero 70. & 71.* Castrus Palaus *tom 3. tractatu 15. disput. 2. part. 6.* Trullench *in Decalog lib 2 capite 2. dub. 33.* & alij ab iisdem præsertim Sanchez *relati*.

§. I.

Notantur nonnulla circa irritationem in vniuersum.

NOtandum primò irritationem non esse cessationem voti per desitionem materiæ, neque per dispensationem, neque per commutationem, sed annullationem voti, vel absolutè, & totaliter, ita vt omninò euanescat voti vinculum, votúmve amplius non sit; vel quoad eius obligationem, factam ab eo, á quo, seu à cuius voluntate votum pendet. Ita colligitur ex Doctoribus præallegatis locis citatis, & infrà citandis *dict. lib. 6. cap. 1. num 5.* Filliuccius *d. cap. 8. num. 218.* & Palaus *d. disp 2. part. 1. num. 1.* Definientes irritationem esse actum liberum voluntatis eius; à quo votum dependet, per quem vel tollit omnino votum, ita vt amplius non sit, vel tollit obligationem, seu efficit, vt non obliget. Vt enim notant ibidem iidem Filliuccius, & Palaus, Lessius *dicto capite 40. numero 68.* Suarez *dict. capite 1. initio* Layman *dict. cap 7. numero 3 & 4.* Sanchez *dicto libro 4: capite 24. numero 17.* & alij communiter; dantur quædam vota absoluta, & firma, adeo vt non pendeant nisi ex voluntate vouentis, tam ex parte personæ vouentis, quam ex parte materiæ promissæ, vt est votum castitatis in homine maioris ætatis, & similia: Alia sunt infirma, scilicet, quæ ex voluntate vouentis non habeat firmitatem; sed præter vouentis voluntatem pendent à voluntate alterius, cui vouens subiectus est, quæ vota dicuntur conditionata, seu quasi conditionata vel expressè, vel saltem tacitè; quia habent hanc tacitam conditionem, si tertius, à cuius voluntate dependent, consenserit, vel non contradixerit, tunc igitur votum est irritabile, seu dicitur irritari, quando in suo valore, & obligatione dependet à voluntate tertiæ Personæ extra promittentem, & eum, cui promittitur. Vt Suarez *d. num. 3.* Sanchez *d. cap. 24. & cap. 26. n. 4.*

Digitized by Google

numero 4. & alij post Sanctum Thomam 2.2.*quaest.*88. *art.* 8.

Pro quorum maiori intelligentia notandū secundò duplicem esse dependentiam voti à voluntate alterius personæ erga quam est subiectio; vna est per se, & simpliciter dicta se tenens ex parte volūtatis ipsius vouentis, qui ex natura, & conditione intrinseca suæ personæ integrè alteri subiectus est, & consequenter illa voluntas eiusdem vouētis, adeo subordinata est, vt ad hoc, vt votum obliget, debeat includere conditionem, *si ille alter consenserit, vel non repugnauerit.* Talis est voluntas religiosi respectu superioris, & impuberis respectu patris, vel tutoris, vtriusq; enim voluntas secundum omnes actiones suas quodāmodo subiecta est alienæ voluntati superioris, impuberis volūtati patris, vel tutoris Nā religiosus propriæ voluntati per obedientiæ votum se subdidit; sicuti habetur in can. *non dicatis* 12.q.1. & in cap. *si Religiosus, de electione in* 6. ibi; *Cum velle, & nolle non habeat, sed ex illius, quem vice Dei super caput suum posuit. & cuius imperio se subiecit, voluntate dependeat.* Impubes quoque secundū iuris dispositionē non habet plenum suæ volūtatis dominiū, sed subditur patri, vel tutori, in cuius potestate existit, & à quo infirma eius volūtas regi debet; vnde voluntas patris quasi filij voluntas censetur can. 1. & 2. 20. *q.* 2. & can. *mulier* 32. *q.* 2. Altera voti dependentia est secundum quid, ac veluti per accidens, scilicet ratione materiæ promissæ, seu tantum quoad voti materiam, quæ subiecta est iuri, & potestati alterius, qui illius dominium, seu administratione habet, vel illā prohibere potest. Qualis dependentia reperitur in aliis personis alteri obligatis, seu subiectis, vt in filiofamilias è pubere, & in minore 25. annis quoad vota realia, seu de rebus, quarum pater habet vsumfructum, vel curator administrationem; in seruo respectu Domini, in religiosis nouitiis, & iuxta plures (vt sequenti §.) in vxore respectu mariti, ita Suarez, Filliuccius, Palaus *locis nu. præcedenti relatis* Sanchez *dict. cap.* 24. & *de matrimonio lib.* 9. *disput.* 39. *numero* 2. Laymann *dict. cap.* 7. *num.* 4. Gordonus *d. quæst.* 5. *num.* 67. Reginaldus *d. lib.* 18. *num.* 291. & alij.

4 Hinc fit, vt duplex sit irritatio voti, altera directa, & propria, quæ simpliciter irritatio dicitur: altera indirecta, & impropria. Directa est reuocatio volūtatis, seu actus vouendi illum de medio tollens, & annullans; seu votum ipsum immediatè auferens. Indirecta est, quæ non actum vouendi, sed materiam promissam respicit, scilicet, est materiæ promissæ subtractio, vel mutatio, seu prohibitio illam exequendi, quæ propriè potius suspensio quædam voti est, quàm irritatio. Ita Suarez *d cap.* 1. Sanchez *d. cap.* 24. *num.* 3. & *de matrimon lib.* 9. *disput.* 39. *num.* 35. Gordonus *num.* 7. & Palaus *dict part.* 1. Quibus autem dignosci possit, an sit irritatio, vel suspensio, explicatur *infrà numero* 125.

5 Hæ autem irritationes differunt, quod per irritationem directam, & absolutam extinguitur omnino voti obligatio, vt numquam amplius sine noua vouentis voluntate reuiuiscat; obligatio enim semel extincta nunquam reuiuiscit. *l. cum ex causa, ff. de remissione pignoris.* Quare facta tali irritatione per superiorem non posset vouens absque propria voluntate astringi, & quamuis superior irritans postea voto assensum præbeat, non tenebitur subditus ad illud, nisi denuò voueat. vt Suarez *dict. cap.* 1. *numero* 5. Sanchez *d. cap. numero* 8. & *d. disp.* 39 *numero* 35. Villalobos *d. tract.* 34. *diff.* 17. *fine*, Palaus *d. p.* 1. Sayrus *d. cap.* 10. *numero* 13. Nauarrus *d. cap.* 12. *numero* 65. & alij, quos Sanchez refert. At irritatio voti indirecta, & solum ex parte materiæ promissæ, quæque in sola materiæ promissæ prohibitione consistit, per se non extinguit votum, illiusve vinculum annullat, sed illius obligationem suspendit; quamdiu prohibitio durat, & ea ablata, vel cessante, votum de nouo incipit obligare. Ita iidem Suarez, Sanchez, & Palaus *locis citatis.* Aduertunt autem Suarez, & Palaus, quod sæpè durante illa materiæ prohibitione, seu impedimento illam exequendi solet votum extingui, quia eo tempore cessat aptitudo illud exequendi, quod tamen est per accidens.

Præterea differunt, quod irritatio directa ex subiectione voluntatis proueniens non est actus iurisdictionis spiritualis, & Ecclesiasticæ, seu dependens à potestate, & iurisdictione spirituali, aut Ecclesiastica, sicut est dispensatio, & commutatio voti; sed est actus dominij, seu potestatis dominatiuæ ciuilis, & profanæ, quatenus vouens ita sub alterius iure, & potestate est, vt voluntatem suam habeat dependentem à voluntate alterius, seu superioris quoad vim se firmiter obligandi, ita vt non obligetur aliter, quàm pro eiusdem superioris consensu, & voluntate, quæ non competit nisi habentibus potestatem dominatiuam. ita Palaus *dict. part.* 1. Sanchez *dict. cap.* 24. *numero* 4. & 5. Sayrus *dict. cap.* 10. *numero* 7. & Suarez *de censur. disputat.* 4. *sect.* 2. *numero* 8. Irritatio autem indirecta ex promissa materia proueniens (cum competat ratione cuiuscunque subiectionis, habeatque propterea locum respectu tum quorumcunque fidelīū præter Summum Pontificem; quia omnes præter illum habent superiorem in terra, qui ex causa iusta potest quandoque ad tempus prohibere materiam voto promissam, & ita obligationem suspendere, siue superior ille sit temporalis, vt herus respectu famulorum, & similes, siue spiritualis, vt S. Pontifex, vel Episcopus; tum etiam respectu omnium infidelium, præter supremum Principem, quia omnes præter illum alicui subiciuntur. Suarez *d. lib.* 6. *de voto cap.* 1. *num.* 6. & *cap.* 2. *num* 6. Sanchez *dict. cap.* 24. *num.* 4. & Palaus *d. p.* 1. *num.* 3.) aliquando est actus iurisdictionis spiritualis, vel temporalis; aliquando dominij proprij, vel improprij. Est iurisdictionis spiritualis, quando S. Pontifex, vel Episcopus materiam promissam prohibet, vel aliquid cum illius executione incompatibile præcipit: Temporalis quando Rex, vel Magistratus iustè præcipit aliquid, ex quo executio voti redditur impossibilis. Est autem hæc eadem irritatio, seu suspensio actus Dominij, quando herus ob ius, quod habet in famulos imperandi illis, præcipit aliquid executioni voti incompatibile: Dominij proprij, si is, qui habet potestatem dominatiuam nolit votum irritare, sed illud pro tempore suspendere. Ita Sanchez *d. cap.* 24. *num* 25. & Palaus *d. p.* 1. *num.* 3. 6

Ex dictis autem infertur irritationem tam directam, quàm indirectam, seu suspensionem procedentem ex potestate dominatiua, seu quæ fit ex vi potestatis dominatiuæ, vt valeat, non exigere vllam caūsam, sed sufficere irritantis voluntatem. Ita communiter Doctores, quos refert, & sequitur Sayrus *dicto capite* 10. *numero* 14 & ita etiam Recentiores omnes, Suarez *de censur. dict. disputat.* 4. *sect.* 2. *num.* 8. & *d. lib.* 6. *de voto cap.* 1. *num.* 9. Lessius *d. cap.* 40. *numero* 69. Sanchez *d cap.* 24 *num.* 8. Villalobos *d. tract.* 34. *diff.* 17. Azorius *d lib.* 11. *cap.* 18. *q.* 5. Pontius *d. cap.* 17. *num.* 24. Palaus *dicta disputatione* 2. *part.* 4. *numero* 4. & alij. Ratio est, quia executio voti pendet ex irritantis consensu, habet enim imbibitā illam conditionem, *si superior, vel ille, cuius interest, consenserit, vel non contradixerit*, quare eo contradicente, vel non consentiente siue ex causa, siue absque causa, cessat obligatio, quia deficit conditio, & quod superior, siue ille, cuius interest, possit pro libito contradicere validè, & sic reddere irritum votum, patet, quia sic vti 7

sic vtitur iure suo, ad rei enim suæ vsus valorem, suique iuris nulla exigitur causa. Secus autem quando votum suspenditur, vel dispensatur vi iurisdictionis spiritualis, vel temporalis, quia suspensio hæc necessario fieri debet medio aliquo præcepto, seu lege imposita, & cum executione voti incompatibili; lex autem, vel præceptum nullum est, si sit impositum sine causa. Quapropter dispensatio vera, cum fiat nomine Dei, & in obligatione ipsi acquisita, debet rationabiliter fieri; alioqui non censebitur Deus obligationem remittere. ita Suarez *dict. cap.1. num.9.* Sanchez *dict. cap.24. num* 7. Pontius *d. cap. 17. num. 21. & seq.* Palaus, & Azorius *locis citatis.*

8 Imò spectata irritationis natura, etiam licite, & absque vlla culpa etiam veniali abusus dominatiuæ potestatis posse sine vlla causa fieri vtramque voti irritationem directam, & indirectam tradunt magis communiter Doctores Syluester *v. votum 4. quæst.2.* & à Sanchez *d. cap.24. num.* 10. *relati.* & etiam Azorius *dict. quæst* 5. Pontius *dict. cap.17 num.*24. Villalobos loco *suprà citato*, Trullench *dict. cap.2. dub.29. numero* 2. Secundum quos ratio est, quia votum ab ipsius irritantis voluntate pendet; nec vlla lege cogitur illud approbare; & quia suo iure vtitur siue probet, siue improbet. Limitat autem Syluester, vbi ex mala intentione irritaret; aut licentiam semel concessam sine causa rationabili reuocaret. Quamuis alij putent vtramque irritationem ex potestate dominatiua prouenientem de sui natura aliquam iustam causam requirere, vt saltem venialiter peccet sine causa irritans. ita Sotus, B. Medina, Valentia, Arragon, Manuel, Corradus, Abulensis *relati* partim à Sayro *dict. numero* 14. partim à Sanchez *dict. cap.* 24. *num* 13. idem Sayrus, & Sanchez *ibidem.* Laymann *d cap 7. num.* 18. Lessius *d. cap.40. num.70. circa finem.* & Castrus Palaus *dict. p.4. num.* 5. iuxta quos ratio est; quia superior, seu irritans iure, & potestate sua sibi ad prudentem vsum iure diuino, vel humano concesso abutitur, si pro solo suo arbitratu sine iusta causa promptitudinem subditi, seu vouentis sibi subiecti ad exhibendum Deo cultum per voti executionem impediat. Vnde idem Sanchez, Laymann, Sayrus, & Palaus inferunt, subditum quoque venialiter peccare, si sciens superiorem nullam habere iustam causam irritandi votum, & ipse quoque ex parte sui nullam habeat iustam suæ petitionis causam, voti pœnitens petat irritationem; cum sit causa culpæ venialis, quam committit irritans; & sit vituperabile, & culpabile venialiter voti in Dei obsequium emissi absque vlla causa pœnitere, ab eoque liberari velle. Addunt autem Sanchez *numero* 16. & Palaus esse sufficientem causam, si grauamen, seu se grauatum sentiat; eo quod in præsenti ad excusandam culpam venialem, quælibet modica causa sufficiat, qua de causa aiunt moraliter loquendo nullam culpam in concessione irritationis, illiusue petitione inueniri. Excusatetur autem certò ab omni culpa petens, si suam voti exequendi difficultatem syncerè superiori exponat, vt ipse diiudicet, num adsit iuxta irritandi causa. ita Sanchez *dict. num.* 13. & Laymann *loco citato.*

9 Dato etiam quod attenta sola irritationis natura, vt irritatio est, nulla sit culpa venialis, si absque omni prorsus causa fieret; secundum tamen naturam omnium actuum humanorum irritare absque causa vlla esse culpam venialem actus otiosi, seu esse actum otiosum, quia caret fine honesto; tradunt Sanchez *dict. cap.* 24. *numero* 8. Villalobos *vbi suprà*, & videtur admittere etiam Azorius *dict. quæst.* 5. omnis enim actus humanus ad sui honestatem, & vt vitio otiositatis careat, requirit aliquem finem honestum: etsi contrarium, & non esse propriè actum otiosum, eo quod non careat fine honesto eo tempore, quo tenetur illum habere, asserit Lessius *dict. numero* 70. cui adhæret Trullench *dict. numero* 2. sed vix potest liberari ab otiositate, & honestari, si nulla prorsus causa adsit, sed solus vsus liberi arbitrij irritantis.

Ex prædictis etiam infertur eandem irritationem voti à potestate dominatiua prouenientem posse fieri vouente inuito, & contradicente, quia superior, seu irritans non pendet in vsu suæ potestatis à voluntate inferioris, seu vouentis, qui illi non potest præiudicare, & si superior eius obligationi contradicit, quantumuis ipse renuat, cessat obligatio, quia cessat conditio consensus superioris, sub qua obligatio est contracta. ita post Arragon 2. 2. *quæst.* 89. *art.9. paulò post principium.* Sayrus *lib.* 5 *clau. cap.* 8. *num.* 6 Suarez *d. cap.* 1. *ad finem* Sanchez *dict. cap.*24. *num.* 25. Villalobos *dict. diff.7. num.3.* & Palaus *dict. p.4. num.6.* Quia autem subditus, seu inferior facta irritatione potest de nouo votum emittere, & sic irritationem eludere, vt huic incommodo prouideatur, & irritatio semel facta sit firma, debet superior materiam illius voti prohibere; sic enim fiet, vt postea emissum votum de illa sit irritum tamquam de re illicita. ita Suarez & Palaus *locis citatis*, & Sanchez *d. cap* 24. *num.26. fine.* Non tenetur etiam irritans imponere subdito aliquod onus loco voti irritati, vt Sanchez *cap.*24. *n.*26. quia non vtitur commutatione sed mera irritatione, ad quam habet ius; potest tamen partem ab illo promissam irritare relicta alia, quando votum est diuiduum; vt si partim reale partim personale; ita vt obligatio realis sit per accidens coniuncta personali, nec ab illa dependeat tanquam illi accessoria, potest alterutrum irritare. Quod non est nouum aliquid iniungere, sed solum obligationis partem auferre; potest etiam non verè irritare, sed suspendere; quia cum causa libera sit, non cogitur secundum totam suam potestatem operari, vt idem Sanchez *ibidem*, & Suarez *d. cap.*1 *n* 11. & 12 & *cap.7. n.*14 *fine.* 10

Vtrum verò præfata potestas irritandi vota tam directè, scilicet, ratione dependentiæ voluntatis vouentium, quàm indirectè ratione materiæ promissæ (loquendo tantum de irritatione, quæ est actus solius dominij, non alicuius iurisdictionis spiritualis, vel temporalis) competens eis, quorum potestati, curæ, administrationi, & gubernationi rei domesticæ, & familiaris sunt subiecti, qui vouent (vt sunt Prælatus respectu Religiosorum, Pater respectu filiorum familias, tutor respectu pupillorum, Curator respectu minorum, Maritus respectu vxoris, & Dominus respectu seruorum) proueniat ex iure naturali; an verò ex iure canonico & humano? Conueniunt Doctores potestatem irritandi indirectè, & ratione rei promissæ competentem habere ortum ex iure naturali; supposita enim sub ectione vouentis vndequaque orta erga alterum, ad quem spectat eiusdem vouentis gubernatio, cura, administratio, &c. ius naturæ dictat, & exigit, nihil posse in illius præiudicium fieri; atque adeo iure naturæ liberum superiori, aut ei, cuius interest, non consentire ei damno reuocando, seu suspendo obligationem voti sibi præiudicantis ad tempus, quo ei non præiudicet, ita in terminis Sanchez *d. cap* 24. *num.*28. & alij, præsertim qui num. sequenti citantur. 11

Difficultas ergo solùm est de potestate irritãdi vota directè ratione dependentiæ personæ, seu volũtatis vouentium ab eo, qui irritat; qualis est, quæ competit Prælatis Regularium, & Patri, ac tutori respectu filiorum

liorum impuberum, & pupillorum, & iuxta multos Marito reſpectu vxoris, ex iure naturali deſcendat,
12 ſeu ortum habeat, an ex iure poſitiuo humano.

Et prouenire ex iure naturali docent Sotus *de inſtit. lib. 7. quæſt. 3. art. 5.* Suarez *de voto dict. lib. 6. cap. 6. numero 2. & 3.* (vbi loquitur de poteſtate parentum in filiorum impuberum vota, & dicit ius humanum ſolum præſcripſiſſe tempus, in quo poſſit votum filiorum directè irritare, illa omnino annullando ſiue ſint perſonalia, ſiue realia.) *& cap. 7. numero 4.* (vbi loquitur de poteſtate Prælatorum Regularium) Azorius *dict. lib. 11. cap. 18. quæſt. 3.* Sayrus *dict. lib. 6. cap. 10. num. 7. initio.* Petrus Ledeſma, Caietanus Arragon, Ouadus, Vega, Manuel, Corradus, & Salas à Sanchez *dict. cap. 24. numero 29. relati.* Azorius loquens in vniuerſum de irritatione tam directâ, quam indirecta probat ea ratione, quod huiuſmodi poteſtas irritandi innititur tota in gubernatione, & adminiſtratione rei domeſticæ & familiaris; aut in poteſtate, qua quidem non ſui, ſed alieni iuris dicuntur, quales ſunt ſeruus, & filius familias. Suarez *dict. cap. 6.* de poteſtate parentum, & tutorum irritandi vota filiorum impuberum, & pupillorum, quod fundetur in iure naturali addito poſitiuo quoad temporis determinationem, probat, quia cum ex vna parte filius iure naturæ ſit ſub poteſtate patris, & in ætate tenera, & imbecilli etiam pro aliquo tempore poſt ſeptennium iudicium rationis ſit fragile, & inſufficiens ad deliberandum perfectè in grauibus negotiis, & ex alia parte vinculum voti quatenus in futurum obligat, ſit grauiſſimum, & periculoſum, & in eo emittendo quando, vel quomodo expedit, paruulus etiam poſt adeptum vſum rationis errare poſſit, valdè conſentaneum fuit rationi naturali, vt pro aliquo tempore voluntas paruuli filij etiam poſt comparatum vſum rationis pro aliquo tempore pendeat à voluntate patris, vel tutoris, & ab eo tolli poſſit, vel confirmari; quod tempus immaturi iudicij cum iure naturæ non ſit determinatum aliis citius, aliis tardius vſu rationis vtentibus, nec conueniret relinqui arbitrio parentum, rectè ius poſitiuum præſcripſit illud vſque ad pubertatem, ita vt completo in maſculis 14. & in fœminis 12. anno ceſſaret talis poteſtas patris, vel tutoris irritatiua. De poteſtate Prælatorum Regularium probat idem Suarez, quia licet ſtatus religioſus ſit de iure eccleſiaſtico (vt ipſe, & alij Doctores Societatis tenent) tamen poteſtas irritandi etiam directa vota Religioſorum ſubditorum eſt de iure naturali, quia poſito voto obedientiæ neceſſario ex illo ſequitur talis poteſtas; ſicut licet conſecratio calicis ſit de iure poſitiuo, nihilominus debetur illi reuerentia ex iure naturali; & vendere illum, vt conſecratum, eſt ſimonia contra ius naturale. Quod autem ex voto obedientiæ ſequatur neceſſario in ſuperioribus illa poteſtas irritandi, confirmat, quia per voluntariam profeſſionem, & promiſſionem obedientiæ ita ſubditur religioſus ſuo Prælato, vt reſpectu ſuarum actionum, & diſpoſitionis ſuæ voluntatis ſit tamquam pupillus ſub tutore; ita vt velle, & & nolle non habeat niſi dependenter à ſui ſuperioris arbitrio, vt *ſuprà numero 3.* notatum eſt ex cap. *ſi religioſus, de elect. in 6.* & ex can. *non dicatis 12. quæſt. 1.* & etiam vſus, & conſuetudo omnium religionum interpretata ſit hanc ſubordinationem religioſi ad ſuum prælatum, & ſine ordine ad conſenſum illius nullam firmam obligationem contrahere, ſiue ſibi imponere poſſit: Id quod (addit idem Suarez) maximè fuit in votis neceſſarium; tum quia præcipuè ſubiectio hæc religioſi ordinetur ad directionem eorum, quæ ad ſalutem ſpiritualem conferre, vel illi obſtare poſſunt; tum quia non poſſint religioſi conuenienter in ſpiritualibus gubernari, niſi hoc modo voluntas inferioris ſit Prælato ſubiecta. Denique de poteſtate mariti probatur, quia vxor ſubiicit ſe iure naturali poteſtati viri tamquam capitis, vt ſcilicet ab ipſo tamquam à capite gubernetur. Ex quibus inferunt eandem poteſtatem irritandi directe vota competere etiam parentibus, & tutoribus infidelibus.

Contrarium tamen, & præfatam poteſtatem ir- 13
ritandi directè vota Religioſorum ſubditorum, & impuberum ortum habere ex iure poſitiuo humano tradunt. Ita Leſſius *d. cap. 40. num. 74. & 79.* Vaſquez *1. 2. diſp. 165. cap. 4. nu. 19.* Sanchez *d. cap. 24. num. 13 & 32.* & Caſtrus Palaus *d. diſp. 2. p. 1. num. 4.* Probant præcipuè, quod poteſtas irritandi directè Prælati religioſi, Patris, & Tutoris, ac etiam Mariti, & Domini illis competit ex eo, quod vota religioſorum, filiorum impuberum, pupillorum, vxoris, & ſeruorum habent implicitam illam conditionem, *ſi ſuperior conſenſerit, vel non contradixerit*, vt *ſuprà numero 2. 3. & 6.* notatum eſt: at hæ conditiones ſolum iure poſitiuo eccleſiaſtico, ſeu Pontificio ſunt incluſæ in illis votis, quia ſic expediebat propter rationes num. præcedenti adductas; & licet id ſtatutum eccleſiaſticum non reperiatur expreſſe in iure, aiunt tamen hi Doctores deduci ex eccleſiæ vſu. Suppoſita autem tali conditione ex iure eccleſiaſtico in illis votis incluſa, naturaliter, ſeu de iure naturali in ſuperiori conſequitur poteſtas illa irritandi contradicendo, ſeu non conſentiendo; ſicut ſi quis promitteret ſe peregrinaturum ſub conditione *ſi Petrus voluerit*, conditio hæc ponitur humana voluntate, ea autem ſuppoſita competit Petro iure naturali poteſtas, ſeu libertas denegandi conſenſum. Ex quo Sanchez ait radicem poteſtatis irritandi directè vota eſſe ex iure eccleſiaſtico ſic per vſum declarato, poteſtatem verò ipſam eſſe ex iure naturali idem Sanchez *d. num. 31.* contra priorem ſententiam plura alia obiicit; & præſertim quod ſubiectio religioſorum ex voto obedientiæ ſolum arguit poteſtatem irritandi indirectè, ac imperfectè, ſeu ſuſpendendi vota, quatenus obſtant obedientiæ à Religioſo debitæ pro tempore, quo obſtant; & quia religioſi per votum obedientiæ non ſubſunt quoad omnes actiones ſuperiori, ſed quoad actiones ſecundum regulam, quapropter ſuperior eis nequit vniuerſa præcipere, nec omnia prohibere; & poſſunt emittere votum ingrediendi arctiorem religionem independenter à voluntate ſuperioris, ab eoque non irritabile cap. *licet, de regularibus.* Ergo ex obedientiæ voto debita à religioſis non deducitur ea poteſtas in ſuperiore irritandi directe omnia eorem vota. Demum quia aliud eſt rationem naturalem dictare aliquid eſſe conueniens, aliud id eſſe de iure naturali; cum multa rationi conſentanea præcipiantur quotidie iure humano, quæ nunquam de iure naturali fuerunt.

Ex quibus quoad poteſtatem infidelium irritan- 14
di vota ſibi ſubditorum, vt filiorum, vxoris, ſeruorum (quorum vota etſi emiſſa ſuis Diis ſunt irrita, & actus idololatriæ, vt ipſe *ibidem* poſt Suarez *lib. 4. de voto. cap. 8. numero 2.* poſſunt tamen fieri validè ſi ab ipſis infidelibus Deo vero lumine naturali cognito emittantur; vt idem Suarez *lib. 3. cap. 2. num. 9.*) Sanchez *dict. cap. 24. numero 33.* ait eam poteſtatem non eſſe apud eoſdem infideles, niſi legibus eorum, aut conſuetudine inductum ſit apud eos, vt huiuſmodi vota vel Diis ſuis emiſſa, quæ ex

conſcientia

conscientia erronea obligant, pendeant ex superiorum consensu.

Prædicta de origine præfatæ potestatis irritandi directè vota prææallegati Doctores pro vtraque sententia, ex quibus prior est magis communis, & bene fundata. Et cum non appareat ius humanum, quo illæ conditiones sint inductæ, seu statutæ, vt in illis votis censeantur inclusæ, dicere quod potius sint ex iure positiuo sic vsu declarante, quam ex ipso iure naturali ob rationes pro prima sententia adductas, est diuinare; cum vsus possit prouenisse ex ipso iure naturæ. Sed de his vniuersim ad potestatem irritandi vota spectantibus satis, quibus prænotatis sit

§. II.

An Maritus possit irritare omnia vota vxoris præter castitatis constante matrimonio absque sua licentia emissa, & pro tempore matrimony implenda.

15 Resolutio pendet ex eo, an vota vxoris habeant dependentiam à marito non solum ex parte materiæ promissæ, sed etiam ex parte personæ, & voluntatis eiusdē vxoris, sicut vota filij impuberis, pupilli, & religiosi non solum quoad materiā promissā, sed etiam quoad eorum voluntatem dependent quoad firmitatem à patre, tutore, & Prælato, qui propterea possunt omnia illorum vota directè irritare, etiamsi illis nil præiudicent: Si enim vxor non solum quoad voluntatem sit marito subiecta, sicut impubes filius, vel pupillus patri, & tutori, & Religiosus Prælato, poterit instar horum, omnia vxoris vota irritare, licet sibi non præiudicent neque quoad actum coniugalem, neque quo ad gubernationem domus, & administrationem rei familiaris; si verò marito non sit quoad voluntatem subiecta, poterit maritus irritare solum vota de materia sibi præiudicante; non verò ea, quæ sibi non præiudicant, quale esset votum non mentiendi, non fornicandi, & similia.

16 Prima sententia docet vxorem subdi marito non solum quoad rem promissam, sed etiam quo ad voluntatem, omnesque actus voluntatis illius gubernandos, ac proinde posse virum omnia vxoris vota, & iuramenta Deo præstita etiam de materia sibi nullo modo præiudiciali, imò & necessaria (vt non mentiendi, non fornicandi, non furandi, quæ nullo modo est sub potestate viri) irritare, quæ constante matrimonio, & pro eo tempore implenda absque viri licentia sunt emissa, ita Abulensis *in cap.30 Numerorum.* Sotus *lib.7. de iustit. q.7.art.1.versic. At verò sicuti.* P. Arragon.*2.2.q.88 ar.1.* Brunellus P. Ledesma, Sà, Alcocer, Stranica, Rodriquez, Vega, & plures alij à Sanchez, *de matr. lib.9. disp.39.num.4.& num.36.& lib.4.sum.cap.34. num.3.* & à Fagundez *in decal.lib.2. cap.38 num.2.relati.* & ex Doctoribus *suprà num.* 1.*citatis* Sanchez & Fagundez *locis modo citatis*, & Villalobos *d. tract.* 34. *diff.21.num.1.& 4.* & hanc sententiam probabilem dicunt Lessius *d.cap.40.num.87.* & alij, qui pro sequenti sententia allegantur; & hanc sententiam amplexus est etiam Diana *p.4.tractat.4.resolut.110.& p.3.tract.4. resolut.220.* Probatur primò *ex cap.30. Numer.* ibi, *Si mulier maritum habuerit, & vouerit aliquid, si audiens vir statim contradixerit, & irritas fecerit pollicitationes eius, propitius ei erit Dominus.* Quem locū non solum de voto abstinentiæ, sed de omni voto intelligūt Septuaginta interpretes, Vatablus, Pagninus, D. Augustinus *relatus in can noluit; & in can. Manifestum 33.q.5.* (vbi etsi dicit, *qua abstinentia causa vouerit*, id ait, inquiunt Sanchez, & Fagundez ad distinctionem voti continentiæ, seu castitatis, de quo aiunt esse specialem rationem vt infrà.) & D. Ambrosius *relatus can fin.33.q.5.* Secundò probatur ratione, iuncta etiam auctoritate diuinæ scripturæ. Quia etsi quoad actum coniugalem vir, & vxor sunt pares iuxta illud, *ad inuicem reuertimini*, & suprà in hoc tractatu sæpius dictum est; at in cęteris omnibus vir est caput mulieris, & mulier est sub viri potestate. Genesis enim 3. Deus absolutè dixit vxori, *sub viri potestate eris, & ipse dominabitur tui.* Et Paulus *ad Ephes.5. Mulieres viris suis subdita sint, sicut Domino, quoniam vir est caput mulieris. sicut Christus est caput Ecclesia, sed sicut Ecclesia subiecta est Christo; ita & mulieres viris suis in omnibus.* Vbi ponderandæ sunt illæ dictiones *caput*, & *in omnibus*. Sicut ergo omnes corporis actiones capiti subduntur, & ab illo gubernantur; ita omnes actiones vxoris viro subiiciuntur; ita vt viri sit dirigere, & gubernare voluntatem vxoris, ne imprudenter voueat; hac enim de causa Deus subdidit eius voluntatem viro, quia mulieres sunt natura sua leues, & faciles in votis emittendis; ac proindè ob huiusmodi leuitatem, inconstantiam, & imprudentiam sexus muliebris facilis ad obligandum se votis fuit conueniens, vt voluntas vxoris omninò penderet à voluntate mariti; ex quo fit, vt maritus habeat dominium non solum in materiam promissam, sed etiam in omnes actus voluntatis vxoris, & ita possit directè irritare omnia vota vxoris; sicut pater, & Prælatus potest irritare omnia vota impuberis, & religiosi; vt etiam innuit D. Thomas *2.2.quæst.88. art.8.ad 3.* ibi: *Quia nullum tempus est exemptum, in quo Prælatus non possit subditum circa aliquid occupare, nullum votum religiosi est firmum; nisi de consensu Prælati, sicut nec votum puellæ existentis in domo, nisi sit de consensu Patris, nec vxoris nisi de consensu viri.* Et *d. cap.30. Numerorum* eodem prorsus modo, & sub eadem verborum generalitate dicitur, vota vxoris non esse firma, absque licentia viri, ac vota puellæ existentis in domo sine consensu Patris. Præterea ad conseruandam maximam pacem, mutuumque amorem inter coniuges, rectam filiorum educationem, & domus gubernationem, qui sunt matrimonij fines, necessarium fuisse videtur, vt vxoris voluntas plenè subderetur viro in omnibus, quoad nouas sibi obligationes imponendas, cum inde possent oriri discordiæ. Ad maiorem confirmationem additur, quod sicut recta spiritualis gubernatio religionis postulat voluntatem subditorum subiici Prælato in omnibus nouis obligationibus de nouo suscipiendis, ita recta, & pacifica temporalis gubernatio domus, educatio filiorum postulat, vt vxor plenè in omnibus obligationibus de nouo suscipiendis viro sit subdita, ne votis imprudenter factis perturbetur pax domestica. Neque obstat huic plenæ subiectioni, virum non posse præcipere, nec interdicere omnia vxori; quia licet non possit ei omnia præcipere, vel prohibere; potest tamen efficere, ne sibi nouas obligationes per votum imponat: sicut etiam plenæ subiectioni religiosorum non obstat, non posse subditis omnia præcipi, sed ea sola, quæ sunt secundum regulam, nec omnia opera supererogationis posse ad libitum Prælati interdici. Non etiam obstat in religione directionem esse ad finem spiritualem, ad quem pertinent vota; directionem autem vxoris esse ad finem temporalem, cum maritus non sit mulieris caput spirituale sed politicum. Quia esse caput spirituale, & gubernationem dirigi ad finem spiritualem, est quid irritationi votorum extrinsecum, ad illam non necessarium, vtpotè quæ est actus potestatis dominatiuæ, vt *præcedenti* §. ostensum est. Vnde patet, licet non sit caput spirituale, nec eius superioritas, seu gubernatio respiciat finem spiritualem, sed temporalem, scil. gubernationē domesti-

Digitized by Google

cam, potest omnia impuberum vota irritare. Item non obstat Prælatum religiosorum non posse irritare votum subditi transeundi ad strictiorem religionem (vt *suprà n.11.* dictum est) quia materia non est subiecta illi, quamuis sit subiecta subditi voluntas; ac proinde multo minus maritus poterit irritare vxoris votum non mentiendi, & similia, cum materia non sit illi, sed soli Deo subiecta, & quia maximè actus voluntatis, respectu cuius maritus habet potestatem, iam transiit, & sola obligatio remanet. Non obstat (inquit Villalob.) cum sit discrimen. Nam prælatus eatenus habet dominium super actibus subditi quatenus persona illi est subiecta, quia ergo per tale votum persona vouentis licite subtrahitur à voluntate superioris, eiusque potestate; ideo non potest ab eo irritari, quod non euenit in alijs votis subditi religiosi. Quamuis autem maritus non habeat potestatem in illum actum vxoris quatenus præteritum, habet tamen quatenus inducit obligationem de præsenti, quia cum actus liberi vxoris dependeant à mariti voluntate, non potuit illa per eosdem actus sibi imponere obligationem à marito non dependentem. Si etiam dicatur rationem illam leuitatis, inconstantiæ, & imprudentiæ sexus muliebris in prima probatione tactam non obstare, quominus aliæ mulieres solutæ non impuberes possint se votis firmiter obligare, ergo etiam nuptæ, &c. Respondent Sanchez, & Fagundez esse diuersam rationem, quia multo maiori prudentia in vouendo & se obligando Deo indiget nupta, quam soluta; cum illa multis oneribus placendi marito, gubernandæ famidiæ, educandæ prolis grauetur, hæc non; & ideo non ita opus fuit consulere imprudentiæ fœminarum solutarum concedendo alicui potestatem earum vota irritandi, sicut fuit necessarium consulere imprudentiæ nuptarum. Si etiam dicatur prælegatas rationes, si vrgent, habere locum etiam in seruis respectu dominorum. Respondet Sanch. esse diuersam rationem; quia seruitus non est vinculum perpetuum; sed potest seruus domo facilè expelli; nec est socius ad gubernationem domus, & ad prolem educandam; ideoque non oportuit illum ita subiici domino quoad obligationes sibi imponendas, sicut vxorem viro, quæ quoad hæc est socia, nec expelli potest. Iuxta hanc sententiam igitur maritus potest directè irritare non solum vxoris vota, quæ sibi, & vsui matrimonij, educationi prolis, ac domesticæ gubernationi præiudicant; vt sunt vota peregrinationis, abstinentiæ, ieiuniorum, & similium (in quo omnes Doctores conueniunt) sed etiam omnia alia vota siue de materia de consilio tantum (vt sunt vota recitandi aliquas preces, & largiendi eleemosynas ex bonis, quorum habet liberam administrationem) siue de materia necessaria, vt sunt vota non mentiendi, non dicendi falsum testimonium, non furandi, non fornicandi. Hancque potestatem ob allegatas rationes habet etiam maritus seruus respectu vxoris seruæ (vt Sanchez *d. cap.34. num.4.* & Fagundez *d. cap.38. num.4.* notant) quia ex matrimonio eadem potestas consurgit inter seruos, & inter liberos, præterquam inter seruos ad impediendum debitum Dominis obsequium; quod votorum irritatio non impedit.

17 Altera sententia tenet vxorem ex vi matrimonij viro non subiici, quoad voluntatem, sed tantum quoad materiam voto, vel iuramento Deo præstito promissam; & sic posse tantum irritare vxoris vota sibi, seu vsui matrimonij, educationi filiorum, & domesticæ, seu domus, & familiæ gubernationi, & administrationi præiudicialia. Ita ex Canonistis, Innocentius, Hostiensis, Ioannes Andreas, Ancharanus, Panormitanus; Cardinalis *in cap. scripturæ, de voto.* Hugo, & Turrecremata *in cap. Manifestum, 33.q.5.* ex Summistis, Syluester, Angelus, D. Antoninus, Margarita Confessorum, Lopez, Pisanella, Philiarcus, & nonnulli alij à Sanchez *d. disp.39. n.3.* & Sayro *d. lib.6. cap.10. num.19. relati.* Ex Theologis Richardus, Paludanus, Gabriel à Sayro *ibidem relati*, & ex Doctoribus *suprà num.1. relatis.* Nauarrus, Graffius, Flamma, Fernandez *locis ibidem citatis.* Azorius *d. cap 18. q.12.* Sayrus *d. cap.5. num.8. d. cap.10. citato num.19.* Lessius *d. cap.40. n.99.* Layman *d. cap.7. num.12.* Reginaldus *d. lib.18. n.311.* Filliucius *d. cap.8. num.235. & 236.* Suarez *d. lib.3. de voto cap.6. n 26. & d. lib.6. cap.4. num.2. 6. & 7.* Valentia *d. p.6. in vltima difficultate de votis subditorum.* Gordonus *d. q.3. num.70.* Castrus Palaus *d. disp.2. p.6. n.2. & 3.* Basilius Pontius *d. cap.17. num.3.* Bonacina *d. §.2 à num.10.* & Trullench *d. dub.33. n.2.* Probatur, quia neque ex natura rei, neque ex iure positiuo efficaciter colligitur, vxorem viro subditam esse plenè quoad voluntatem, & in actionibus personalibus, quæ vsum matrimonij, educationem prolis, & domesticam gubernationem non impediunt. Non ex natura rei, quia subiectio vxoris ad virum ex matrimonij contractu, seu vinculo oritur, & illi commensurata, (cum non intercedat ibi alia promissio, vel ratio obligationis) ex vi autem talis vinculi sequitur sola subiectio necessaria, & conueniens tali statui, scilicet vsui matrimonij, educationi prolis, & gubernationi familiæ, quando media debeant esse proportionata fini, & effectus commensuratus causæ, ex qua nascitur; ergo dependentia, & subiectio in votis secundum se, & ex parte voluntatis non sequitur ex matrimonij vinculo; sed solum ratione materiæ, vel in ordine ad dictam gubernationem: non enim maior subiectio ad prædictum finem est necessaria: Neque alia subiectio etiam videtur necessaria ad pacem, & mutuum amorem coniugum conseruandum; Neque etiam mulier ea nupta iudicij tenuitate est, vt in omnibus à viro dirigi debeat, sicut impubes à patre, & nequeat prudenter vouere, ac naturali leuitati, & indiscretioni, qua solent se mulieres nuptæ votis implicare, videtur sufficienter prouisum esse, dum maritus habet potestatem irritandi vxoris vota domus gubernationi præiudicantia. Et certum est, vxorem non subiici viro in omnibus: ergo ratio matrimonij dat limitem, scilicet restringit subiectionem, quatenus est necessaria tali statui. Et sicut nequit maritus pro libito vxori omnia opera supererogationis prohibere, neque etiam præcipere quidquid libuerit; ita etiam non potest tollere vota ex eo solum quod voluntariam obligationem imponunt, si ipsi non obsunt, & incommodant, neque impediunt bonam domus, & familiæ administrationem. Præfata etiam subiectio omnimoda voluntatis vxoris ad maritum non colligitur ex illo Num.30. quia illa lex nō erat naturæ (inquiunt huius sententiæ Doctores præsertim Suarez, Lessius, & Palaus) sed cæremonialis, & pro illo populo lata, ac proinde cessauit; alioqui etiam nunc omnia vota puellæ etiam puberis existentis in domo patris posset pater irritare, & posset ea pariter firma reddere eo solum quod statim non contradixerit (hæc enim duo in illa lege continentur) quòd est falsum. Addunt Suarez, & Lessius ibi agi tantum de votis abstinentiæ (sub quibus Diuus Augustinus intelligit ea, quæ sunt de rebus affligentibus corpus) neque sub nomine abstinentiæ posse comprehendi continentia; cum tunc non esset tempus continendi. Vt verò vxor dicatur esse sub potestate viri, & vir illius caput, sufficit quod vxor sit subiecta viro in iis, quæ ad familiæ administrationem pertinent; In his enim, quæ spectant ad actum coniugalem non est ipsa magis subdita viro, quàm vir ipsi, vt *suprà* dictum est.

Quare

Digitized by Google

18 Quare iuxta hanc sententiam vir non poterit irritare vota, & iuramenta vxoris faciendi eleemosynas de suis paraphenis, vel etiam de bonis communibus, neque vota recitandi aliquas preces manè, & vespere, neque vota afflictionis corporalis moderatæ v.g. moderatæ abstinentiæ, ex deuotione alicuius dici; licet cauere debeat (inquiunt Suarez, Filliuccius, Laymann, & Lessius) ne hæc vota exequatur cum mariti scandalo; qui si expressè contradicat, & acerbè ferat, ita vt inde pax perturbetur, id sufficere ait Suarez, vt pro tunc votum non obliget, non tam quia proprie irritetur, quàm quia ex circumstantiis, & mutatione materiæ votum tunc non censetur de meliori bono; indè à principio censendum est includere hanc conditionem faciendi hoc; *si commode, & sine occasione scandali, & perturbationis potuero.* Item iuxta hanc eandem sententiam non poterit vir irritare vota vxoris de rebus neessariis, seu præceptis, vt non mentiendi, audiendi sacrum diebus festis, &c.

19 Quid sentiendum? Vtraque opinio est probabilis, vt constat ex illorum fundamentis; priorem verò vt pote sexui fragiliori fauorabiliorem in praxi amplectendam puto; & pro ea vrget illud Genesis, vbi dicitur absolutè vxorem esse constitutam sub viri potestate; & illud Pauli, sit subiecta viro in omnibus.

20 Ex traditis infertur virum posse irritare votum vxoris peregrinandi, seu eundi in subsidium terræ sanctæ, cum non possit tale votum facere contradicente marito, vt latè supra *cap.6.n.*11.& à marito debeat regi. Ita Doctores *d.n.*11.*citati* Sanchez *d.cap.*34. *n.*5.& Suarez *d.cap.*4. *n.*15.

21 Infertur quoquè posse virum irritare votum vxoris assumendi habitum tertij Ordinis S. Francisci, cum id sit præiudiciale sibi quoad actum coniugij iuxta tradita supra *cap.*1.*n.*130.& expresse etiam tradit Sanchez *dict.cap.*34. *num.*25. Et iuxta priorem sententiam eiusdem Sanchez, & aliorum poterit irritare absolute, vt nunquam amplius etiam soluto matrimonio teneatur vxor talem habitum inducere; at iuxta alteram sententiam solum pro tempore matrimonij, & quatenus est sibi præiudiciale. Et vice versa etiam vxor poterit hoc modo irritare simile votum mariti propter tradita *d.n.*130.

Et ea, quæ *infrà* dicuntur de vxoris potestate ad irritanda vota viri.

Quid autem de votis, & iuramentis in fauorem tertij emissis *infrà n.*80.

Ex traditis etiam pro vtraque sententia pendet resolutio multorum dubiorum circa hanc viri potestatem ad vota vxoris irritanda, de quibus *in sequentibus.*

§. III.

An vir possit irritare votum, aut iuramentum Deo præstitum castitatis ab vxore constante matrimonio absquè sua licentia emissum, & pro tunc implendum.

22 CErtum est, huiusmodi votum nō inducere obligationem non reddendi debitum; quia hoc esset contra iustitiam matrimonij; ac proinde tale votum quatenus est non reddendi debitum nulla eget irritatione. Difficultas est, an quatenus est votum non petendi, aut exigendi debitum; & quatenus continet obligationem abstinendi ab omnibus delectationibus venereis extra debiti redditionem, possit à marito irritari.

23 Iuxta sententiam suprà *n.*16. relatam, quod vxor subiecta sit marito quoad voluntatem. Dicendum est maritum posse absolutè irritare tale votum, & quatenus est non petendi, & quatenus abstinendi à venereis delectationibus, ita vt nec soluto matrimonio reuiuiscat, sed omnino cesset totalis eius obligatio, & constat ex traditis ad probandam præfatam sententiam, quibus ostensum est, vxorem non posse sibi vllam nouam obligationem imponere absque dependentia à viro, cum sit illi subiecta non solum quoad rem promissam, sed etiam quoad voluntatem; vnde etiam iuxta eandem sententiam votum vxoris constante matrimonio emissum de rebus præceptis, & necessariis, quorum materia non subditur viro, sine viri licentia emissum potest à viro irritari quoad illam nouam obligationem per votum inductam. Et ita tradunt ex Doctoribus *d.n.*16.*relatis* Sanchez *d.disp.*39 *num.*11 *&.*12. Fagundez *d.lib.*2. *cap.*37.*num.*2.*&* 3. & Villalobos *d.diff.*21.*num.*6. Et quatenus est votum non petendi posse irritari à viro tenent etiam plures alij, quos Sanchez, & Fagundez referunt; & etiam Nauarrus *in summa Latinâ cap.*12. *num.* 60. & Sayrus *d. lib.cap.* 5.*num.*15. quia putant tale votum vergere in præiudicium mariti, quem semper oporteret subire verecundiam in petendo debitum. Addunt autem iidem Nauarrus, & Sayrus, quod si vxor tali voto se obligaret non tantum ad non petendum amicabiliter, sed etiam ad non exigendum debitum, scilicet ad non compellendum maritum sibi reddere; quia in hoc casu sibi tantum, & non marito inferret præiudicium, non posset maritus tale votum irritare; sicut nec vxor simile votum mariti irritare posset. Quod procedit attenta altera sententia *n.*17.adducta.

24 Itaque iuxta sententiam posteriorem *d. n.* 17. positam dicendum est, maritum nullo modo posse irritare tale votum vxoris, neque quatenus abstinendi à venereis delectationibus, neque quatenus non exigendi debitum, neque etiam quatenus non petendi amicabiliter debitum. Ita ex Doctoribus *suprà d. num.* 17 *relatis* Suarez *d.cap.*4.*&* *to.*3.*de relig. lib* 9.*cap.* 8.*num.*5.*&* *seqq.* Lessius *d cap.*40. *n.*94. Basilius Pontius *d cap.*17.*n.*5. Laymann *d.cap.*7.*num.*16. Gordonus Filliuccius, Reginaldus *locis citatis* & Castrus Palaus *d p.*6. *num.*5. Colligitur ex traditis *eodem num.*17. quia huiusmodi vxoris votum quatenus includit obligationem abstinendi à delectationibus venereis extra redditionem debiti, & non exigendi, aut petendi debitum non infert marito præiudicium. Quia cum neuter coniux ex vi matrimonij teneatur ad exigendum, seu petendum, sed tantum ad reddendum debitum (vt probatum est *suprà cap.* 1.*num.*15.) nec regulariter viri erubescant petere debitum, vt *suprà cap.* 1. *num.*33.*&* 258. huiusmodi votum secundum hanc partem non præiudicat marito, & ita non est ab eo irritabile; secus si maritus emitteret tale votum non petendi; si enim maritus nunquam petat, potest cedere in præiudicium vxoris, cum mulieres sint verecundiores in petendo, vt locis citatis notaui; Vnde illi esset valde onerosum debere semper petere; & ideo posset tale viri votum irritare iuxta Laymann *d n.*16. vbi tamen circa præfatum votum vxoris castitatis aduertit, quod si maritus ægrè ferat semper petere, & ob hanc causam minuatur amor, & discordia excitetur, cessabit pro tunc voti obligatio quoad petitionem debiti, nè sit maioris boni impeditiua, quod est conforme traditis *suprà num.*18. Imò si maritus ob suam pusillanimitatem, & naturam à fœminea parum dissimilem, aut ob eiusdem vxoris conditionem, vel insignem authoritatem notabilem difficultatem, & erubescentiam haberet in petendo, tunc etiam iuxta eandem secundam sententiam posset tale votum castitatis, quatenus imponit obligationem non

non petendi debitum, vt sibi præiudiciale irritare.

§. IV.

An maritus possit irritare omnia vota ab vxore absque eius licentia constante matrimonio ante illius consummationem, tunc seu pro matrimonij tempore implenda.

25 CErtum est, si vxor post matrimonium ratum ante consummationem faciat aliquod votum de iis, in quibus ipsi vir est superior, & caput posse virum illud irritare, sicut potest eadem vota post consummationem emissa irritare. Ratio est quia ex vi ipsius contractus matrimonij vxor efficitur viro subiecta, in eamque viro acquiritur authoritas; vt ex traditis §. præcedenti constat, & in terminis tradunt etiam Sanchez *d. disp. 39. num* 13. *&* 20 Lessius *d. cap.* 40. *num.* 94. *initio*. Fagundez *d. lib.* 1. *in decalog. cap.* 38. *n.* 9. *&* 10. Villalobos *tract.* 34 *diff.* 11. *nu.* 7. & alij relati à Sanchez *d. num.* 17.

26 Quare iuxta priorem sententiam adductam *n.* 16. Maritus omne votum post matrimonium ratum, nondum consummatum emissum (excepto voto ingrediendi religionem ante consummationem) ab vxore etiam castitatis poterit absolutè, & directè irritare; quia iuxta eandem sententiam per matrimonij contractum vxor fit viro subiecta non solum quoad materiam promissam, sed etiam quoad voluntatem, in quam idem vir per matrimonium ratum ius acquirit, vt non possit sibi nouam obligationem imponere ipso non consentiente, seu contradicente, ita etiam Sanchez, & Fagundez locis citatis, vbi etiam, sicut Villalobos, in terminis loquuntur, de irritatione voti castitatis emissi constante matrimonio ante illius consummationē etiam animo transeundi ad religionem, & ibi illud implendi; quia eo animo non obstante verè est subiecta marito, & animus ille cum non cadat sub votum, non immutat naturam voti; nec aufert marito potestatem. quam per matrimonij rati contractum in vxoris voluntatem acquisiuit. Neque obstant textus *in cap. placuit.* & in cap. *quidem, de conu. coniug.* vbi dicitur, vxorem quæ absque mariti licentia in monasterio professionem emisit, & postea est coacta redire ad maritum, non posse debitum petere; quia in eo casu maritus non irritauerat votum, sed solum reuocauerat vxorem.

27 At iuxta posteriorem sententiam *num.* 17. positam dicendum est, maritum non posse irritare nisi sola vota ratione materiæ sibi, vel domus, ac familiæ gubernationi præiudicantia; & ita non posse irritare votum castitatis ante consummationem ab vxore emissum, quia non est de materia sibi præiudiciali iuxta tradit *suprà num.* 24. & quoad votum castitatis, & alia vota tradit in terminis Lessius *d. num.* 94. *versic. Dico secundò*, & *versic. Dico tertiò*; quamuis probabile putet quod num. præcedenti traditum est. Quare si vxor dicto voto castitatis emisso consummauerit matrimonium (quod ad petitionem viri licitè consummare posse, & transacto bimestri teneri ostensum est *suprà cap.* 3. *num.* 44. *&* 45.) tunc tenetur quidem reddere debitum, & ex hac parte votum non egebit irritatione, vt *suprà num.* 22. dictum est; non tamen poterit petere; nec maritus iuxta eandem posteriorem sententiam, & Doctores *d. n.* 17. relatos poterit quoad hoc irritare; vt etiam in his terminis tradit Lessius *dict. num.* 94. tenet tamen tanquam probabile contrarium.

Dixi autem numero præcedenti, *excepto voto religionis*, quia id votum emissum ab vxore post initum matrimonium ante illius consummationem pro tunc implendum non potest à viro irritari iuxta omnes, & in terminis vti rem certam tradunt Sanchez *d. disp.* 39. *n.* 19. *& d. cap.* 34. *n.* 6. & Lessius *d n.* 94. *versic. Excipio primo*, & Fagundez *d. cap.* 38. *num.* 7. Gordonus *d. quæst.* 5. *n.* 71. Palaus *d. p.* 6. *n.* 7. Et ratio est tum quia ius sponsæ de præsenti ante consummationem facit potestatem ingrediendi religionem etiam inuito marito, & ita quoad hoc votum vxor non subiicitur viro; tum quia est votum per quod, seu per cuius executionem vxor constituenda est extra potestatem viri, dissoluendumque matrimonium; ac proindè se habet instar voti facti à religioso transeundi ad arctiorem religionem, quod non est irritabile à Prælato, vt *suprà n.* 13 *&* 16. dictum est; & ita nec maritus potest præfatum votum irritare.

Contrarium, & hoc etiam votum religionis ante matrimonium consummatum pro tunc implendum, posse à viro irritari contra Sanchez asserit Præpositus *in* 3 *p. q.* 6. *de bonis matrim dub.* 20 *n.* 154. (quem refert, & sequitur Diana *p.* 4. *tract.* 4. *resol.* 110.) supposito, quod potestas irritandi vota vxoris oriatur ex leuitate, imprudentia, & facilitate muliebri in votis emittendis: ex hoc enim, inquit idem Præpositus, sequitur, quod non minus possit hoc votum irritare, quam alia; cum eadem subsit causa; quod confirmat Præpositus, quia propter hanc causam pater potest irritare votum filij impuberis de ingressu religionis; nec valet dicere (subdit Præpositus) quod Prælatus non possit irritare votum subditi de ingressu strictioris religionis, qui id, ait, non potest, quia et iure prohibetur, in præsenti autem nihil simile habemus. Sed contra Præpositum est: Quia cum ius vxori ante consummatum matrimonium concedat ius ingrediendi religionem inuito marito quoad huiusmodi ingressum, & consequenter etiam, quo ad votum talis ingressus pro tunc illam eximit à viri potestate, qua cessante non potest fieri irritatio; vnde non est simile de voto impuberis. Quod si post votum matrimonium sponte consummauerit, non poterit absque mariti consensu intrare, sed tenetur cum eo cohabitare, & ei debitum reddere, vt *suprà cap.* 3. demonstratum est; & cum non vouerit castitatem, poterit etiam petere; vt eodem cap. 3. probatum est; licet soluto matrimonio per mariti mortem teneatur voto satisfacere, vt eodem capite dictum est; vbi etiam alia circa hoc. Verùm iuxta sententiam Sanchez & aliorum *suprà num.* 16. traditam consummato matrimonio poterit maritus tale votum irritare. ita etiam idem Sanchez *dict. disp.* 39. *num.* 19. Fagundez *locis suprà citatis*, & alij à Sanchez *relati*; quia consummato matrimonio iam per tale votum, seu eius executionem vxor non est constituenda extra potestatem viri, cum tantum eadem potestate cessante per eiusdem mariti mortem sit implendum. Voluntas autem vxoris constante matrimonio iuxta eandem sententiam *n.* 16. traditam est plenè subiecta viro ab ipso gubernanda, præterquam quoad ingressum in religionem ante matrimonij consummationem; & id etiam probabile putat Lessius *d n.* 94, *versic. Probabile est*; facta autem per maritum irritatione, eo mortuo non tenebitur intrare, vt ibidem Lessius. An verò si vxor erat impubes malitia supplente ætatem, & ante consummationem matrimonij fecit votum religionis implendum pro tunc possit illud votum maritus omnino irritare attenta sententia præfata tradita *n.* 16. posse docent Sanchez *d lib.* 9. *disp.* 41. *n.* 8. & Lessius *d. cap.* 40. *n.* 29. De qua re *infrà* §. 8. *n.* 68.

§. V.

§. V.

An votu vxoris constante matrimonio absque viri licentia emissa animo implendi, seu implenda tempore soluti matrimonij, possit maritus irritare, & præsertim votum vxoris castitatis, aut religionis relatum in tempus soluti matrimonij, & votum non nubendi secundò.

29 SAnchez *lib.9. dict. disp.39. quæst.3. & lib.4. sum. cap.19.* loquens de quocunque superiore quoad vota inferioris, seu subditi sine eius licentia emissa implenda tempore non subiectionis refert plures sententias Ex quibus prima à Sanchez *dict. disp. 39. num. 14. & d. cap.29. num.1.* relata, docet nullum superiorem posse similia vota irritare, quia sunt relata in tempus, in quo nec materia voti, nec vouens subiiciuntur potestati, & sola subiectio est fundamentum potestatis irritandi, huius sententiæ ait esse Caietanum 2.2. *q.88. art.8. dub. penultimo.* Nauarrum *in sum cap.12 num. 66.* Angelum, Arragon, & Anglem. Secunda sententia *d. disp.39 n.15. & d. cap. 39. num.3.* ab eodem *relata*, tradit superiorem, à quo pendet subditi voluntas gugernanda (vt est Prælatus religionis, & pater respectu filij impuberis) posse talia vota in tempus solutæ superioritatis, seu potestatis relata irritare propter illam voluntatis dependentiam; superiorem verò, cui subditus subiicitur solum quoad materiã promissam; nempè quoad aliqua obsequia, & aliquod regimen (qualia sunt seruus erga dominum, filij puberes erga patrem; & vxor erga maritum iuxta sententiam *n.17.* traditam) non posse vota irritare, quia huiusmodi vota eius potestati, & gubernationi non præiudicant, cum sint implenda tempore, quo subditus vouens erit sui iuris: & ita sentire Syluestrum, Sà, & Valentiam refert idem Sanchez, qui *d. disp.39. n.17. & d. cap.29. num.3.* eandem sequitur, & contra Sotum ait dominum non posse irritare votum serui relatum in tempus, quo libertate donatus fuerit; eo quod dominus non habeat potestatem irritandi vota serui, in fauorem ipsius serui, vt eius imbecillitati, & imprudentiæ consulat (sicut habet pater respectu filij impuberis, & maritus respectu vxoris iuxta sententiã eiusdem Sanchez) seu omnino in bonum, & vtilitatem domini, ne damnum ex eo voto sentiat, quod in votis sic emissis locũ non habet. Et *eodem n.3.* post medium pariter dicit, patrem non posse irritare votũ filij puberis erogandæ eleemosynæ emissum sub conditione, si quãdo bona castrensia habuerit, vel implendum quando erit sui iuris, quia huiusmoni vota vere realia puberis non prædicant paternæ administrationi; & pater possit ea solum vota filij puberis realia irritare, quæ suæ administrationi præiudicant. Tertia sententia ab eodem Sanchez *d. disp.39. n.16. & d. cap.29. n.2.* tradita, asserit præfata vota posse irritari à quocunque superiore habente potestatem dominatiuam; eo quod tempore, quo votum illud emittitur, voluntas vouẽtis subditur superiori siue absolutè, siue quoad materiam promissam, quantumcunque executio in aliud tẽpus differatur: & quia licet executio pendeat in futurum; talis tamen voti grauamen, & obligatio est præsens: Et demum, quia ex tali voto sequitur præiudicium superiori; nam tempore, quo verè est superior, & alter subditus, eum non recognoscit vouens sine eius consensu. Huius sententiæ idem Sanchez refert esse Sotum *lib. 7. de iustit. quæst. 3. art. 1.* Lopez, Alcozer, Vegam, & Siunicam.

30 Resolutio tamẽ præsentis difficultatis fit; iuxta sententiam *suprà d. n.17.* traditam, & DD. ibidem citatos maritus non potest vota castitatis, religionis, & quæcunque alia ab vxore constante matrimonio emissa in tempus soluti matrimonij implenda irritare; quia neque executio illorum votorum, neque obligatio aliquod præiudicium marito affert, ita etiam in terminis ex Doctoribus *d. n.17. citatis* Basilius Pontius *d. cap.17. n.6.* Palaus *d. p.6. n.8.*

At in sententia *suprà n. 16.* tradita, omnia præfata vota vxoris siue ante, siue post consummatum matrimonium emissa implenda, seu collata in tempus matrimonij soluti, & libertatis possunt à marito irritari, Iuxta præfatam enim sententiam, & DD. ibidem relatos, vxor non tantum subditur viro ratione materię promissæ, sed etiam ratione voluntatis, qua vouet, vt vir eius imbecillitati, & imprudentiæ consulat; potest autem tam imprudenter vouere vxor pro tempore, quo sui iuris erit, sicut pro nunc. Et in his terminis ex Doctoribus *dict. num.16. relatis* ita tradunt Sanchez *dict. disput.39. num.16.* Villalobos *d. diff. 21. num. 7.* Fagundez *dict. cap.38. num.8. & 9. & cap.37. num.7.* & asserit etiam Diana *p. 4. tract. 4. resolut. 110.* & Sanchez *num. 16.* confirmat etiam aliis rationibus *suprà num. 26.* adductis in fauorem tertiæ sententiæ ibidem ex eodem relatæ. Dixi autem, *omnia præfata vota*, quia etiam votum vxoris de castitate seruanda soluto matrimonio potest vir irritare iuxta eandem sententiam ob eandem rationem, scilicet, quia voluntas vxoris, dum id promittit, est sub viri potestate, ab eoque gubernanda, ne imprudenter se voto liget, potest vero imprudentia reperiri in promittenda castitate in tempus matrimonij soluti, ita contra Lud. Lopez Sanchez *dict. disput. 39. numero 18.* Fagundez *d. cap.37. numero 7.* & alij auctores modo *relati*. Similiter potest vir (quod videbatur pati maiorem difficultatem) iuxta eandem sententiam irritare votum vxoris matrimonio constanti siue ante, siue post consummationem emissam de ingrediendo religionem tempore soluti matrimonij, vt etiam in terminis Sanchez *dict. disp.39. num.19.* Villalobos *d. diffu. 21. num.19.* Fagundez & Diana *locis citatis*, & probabile dicit Lessius *lib.2. cap.40. allegato numero 94. versic. Probabile tamen*. Differentia enim est inter hoc votum; & votum vxoris ingrediendi religionem ante matrimonij consummationem emissum implendum pro tunc; & votum subditi religiosi transeundi ad strictiorem religionem; quod per voti ingrediendi pro tunc executionem vxor eximenda est a potestate viri, dissoluendumque matrimonium; & etiam religiosus per votum transeundi ad strictiorem religionem omnino eximitur à potestate superioris, iusque huiusmodi exemptionem concessit, & in hoc voluntatem subditi non subiecit superiori; & ideo vtrumque votum ob defectum potestatis non potest irritari, illud à viro, hoc à Prælato, vt dictum est *num.28.* At per illud votum ab vxore emissum ingrediendi religionẽ collatum in tempus soluti matrimonij, illa non est constituenda extra viri potestatem, cum ea iam soluta sit implendum, voluntas autem eiusdem vxoris constante matrimonio in sentẽtia, iuxta quam loquimur, est omnino sub viri potestate ab ipso gubernanda; præterquam quoad transitum ad religionem ante matrimonij consummationem, vt iam dixi *d. n.28.* sic etiam votum filij impuberis ingrediendi religionem implendum post pubertatem ait Sanchez *d. n.19.* posse à parte ita, vt non obliget post pubertatem, quia per illud non eximitur filius à dominio paterno, quod habebat in ipsius voluntatem tempore, quo impubes erat, ad gubernandam eius voluntatem circa voto personalia.

31 Aduertendum tamen, Sanchez *in sum. lib.4. cap.19. num. 3. & cap.34.* circa huiusmodi vxoris emissa constante matrimonio implenda tempore soluti matrimonij

Digitized by Google

monij, quoad mariti potestatem illa irritandi mutasse sententiam. Nam etiam attenta sententia præfata *num.*16. tradita, quod maritus omnia vota constante matrimonio emissa irritare possit, non verò solum vota sibi præiudicantia, adhuc asserit maritum non posse irritare vota præfata vxoris implenda tempore viduitatis, & soluti matrimonij; quia, inquit, vxoris voluntas non ita plenè subditur viro, vt voluntas pupilli subditur tutori; eo quod pupillus sit omnino destitutus prudentia, & valde tenue iudicium habeat; mulier autem habeat sufficientem prudentiam ad vouendū absolute, non autem ad vouendū, dum oneribus matrimonij grauata est; & ideo vir, subdit, non habet absolutam, & plenam eius voluntatis gubernationem, sed quoad sola spectantia durante eo statu, ac proinde nequibit irritare vota ad eum statū nō pertinentia, sed ad tēpus soluti matrimonij Quod si votum vxoris esset ad vtrumque tempus emissum, scilicet subiectionis erga maritū, & libertatis, seu soluti matrimonij, tunc idem Sanchez *d.c.*19.*n.*6. (contra Syluestrū, & Emmanuelem Sà volentes posse simpliciter à viro irritari) ait non posse irritari nisi pro tēpore subiectionis, quia tunc tantum obesse potest, vt in simili de voto serui ad vtrūque tempus subiectionis, & libertatis emisso; illud posse à domino irritari solum pro tempore subiectionis, tradunt contra præfatos, & Syluestrum, & Sà Lessius *lib.* 4 *cap.*40.*n.*86. Azorius *p.*1.*lib.*11.*cap.*17.*q.*11. Sayrus *l.*6.*clau c.*6.*n.*18. & Suarez *d.lib.*6 *de voto c.* 6.*n.*48. Verum cum vxor constante matrimonio prematur semper illis oneribus, ob quæ iuxta eundem Sanchez *suprà d.n.*16. dictū est, necessarium fuisse illam, quoad eius vota irritanda, omnino subiici viro, vel dicendū est non habere in eo statu sufficientem prudentiam ad vouendū absolutè; vel habere etiam sufficientem ad vouendū pro eo statu, vnde enim oriatur diuersitas maioris, & minoris prudentiæ non apparet. Et præterea dato quod Maritus vi cōtractus matrimonij sit caput vxoris in omnibus, & vxor sit omnino in eius potestate, vt allegato *n.*16. probatum est, omnia vota vxoris constante matrimonio emissa præter illud ingrediendi pro tunc religionem emissum ante matrimonij contractum, necesse est habeant dependentiam à viri volūtate; & ita sint ab eo irritabilia; & ita prorsus tenent alij DD. *d.n.*16, relati, & num præcedenti relati; & alij ab eodem Sanchez *d.disp.*39.*num.*16.*& d.cap.*29.*n.*2. *allegati.*

In dubio autem an vxor distulerit executionem voti in tempus libertatis, an censendum sit fuisse emissum implendum tempore subiectionis. De hoc egi *in to.*1.*moral, var.tit.*1. §.46.*num.*195. vbi dixi præsumendum non intendisse talem dilationem, quando votum tempore subiectionis impleri potest.

§. VI.

An omnia vota præter transeundi ad religionē ab vxore ante matrimonij consummationem emissa animo ingrediendi religionem, ibique ea implendi possit maritus irritare.

33 RESpondendum iuxta sententiam *suprà n.* 17. traditam non posse irritare, quia non sunt de materia viro subiecta, nec sibi, aut domus gubernationi præiudicantia.

34 At iuxta sentētiam Sanchez, & aliorum suprà *n.*16. probatam potest, & in his terminis tradunt Sanchez *d.disp.* 39.*num.*20. Villalobos *d.diff.* 21. *n.* 7. Fagundez *d.cap.*38.*n.* 9. *&* 10. & Diana *allegata resol.* 110. Ratio, quia emissa sine tali animo possunt à viro irritari, vt §. *præcedenti* dictum est iuxta eandem sententiam, omnia enim vota vxoris tempore subiectionis emissa, & dum ipsa viro subiecta est, à viro possunt irritari, quia per illa, excepto voto religionis emisso ante consummationem pro tunc implendo, non eximitur à potestate viri; animus verò ille (vt *suprà numero* 26. notatum est) cum non cadat sub voto, minime immutat naturam voti, nec viri potestatem, quam per matrimonij contractum in vxoris voluntatem acquisiuit, aufert. Addunt iidem Sanchez, & Fagundez, quamuis vxor vouisset matrimonio rato & non consummato transitum ad religionem, & alia vota simul in eadem religione implenda, posse adhuc omnia alia vota à marito irritari præter ipsum votum religionis; idque ob adductam rationem, quod ea vota tempore subiectionis emissa sunt, & dum vxor viro est subiecta irritantur, nec per illa eximitur à potestate viri, & ex vi contractus matrimonij acquisiuit vir ius in voluntate vxoris, præterquam quoad votum religionis ante cōsummationem implendū. Quemadmodum si religiosus (inquit Sanch. (voueat trāsitum ad strictiorem Religionem, & alia vota implenda in illa, poterit. Prælatus hæc vota irritare, licet non illud. Nec irritatio voti castitatis emissi simul cum voto ingrediendi religionem impediet ingressum in religionem, quia extincto voto castitatis manet votum transeundi ad religionem, quod obligat ad non consummandum, nè ingressus religionis impediatur; & si consummauerit prima vice peccabit, & deinceps tenebitur teddere, & poterit petere iuxta tradita *num.*28.

§. VII.

Vota ab vxore constante matrimonio absque eius licentia emissa, an maritus post notoriam fornicationem carnalem aut spiritualem à se commissam possit irritare?

NEgat expresse Graffius *decis.aur.p.* 1. *lib.* 2. *cap.* 29. 35
num. 8. & videntur idem sentire Nauarrus *in man.cap.*12 *num.* 64. & Valentia 2.2.*disp* 6.*p.*6.*q.* *vltima.* Ratio ab iisdem non affertur, sed forte fundantur in eo, quod coniux adulter amittat ius petendi debitum à coniuge innocente; ac proinde domininm in corpus, & voluntatem eius: quæ tamen ratio, si esset vera, idem dicendum esset existente fornicatione occulta, per quam pariter idem ius amittitur

Lopez 1. *part. instructorij cap.* 47. *ad finem* ait, post notoriam fornicationem alterum coniugem posse 36
alterius votum castitatis, vel non petēdi debitum antea emissum irritare ad euitandum in eo periculum incontinentiæ. Verùm hoc periculum incontinentiæ alterius coniugis est quidem sufficiens causa ad petendam dispensationem voti; non verò confert dominium in alterius voluntatē, aut materiam promissam, quod exigitur ad irritandum. Vnde si eo periculo secluso non poterat coniux votum coniugis irritare, nec etiam illo stante poterit. Præterquam quod nil confert ad periculum incontinentiæ fornicationem esse notoriam, vel occultam; nec fornicationi spirituali consuletur per irritationem voti non petendi vt rectè Sanchez *lib.*4.*sum.cap.*34.*n.*7. Fagundez *in decal. lib.*2.*cap.*38.*n.* 11.

Igitur iuxta eosdem Sanchez *d.n.*7. Fagundez *n.*12. 37
Villalobos *tract.* 34. *diff.*21.*num.*2. & Trullench *lib.*2. *cap.* 2.*dub* 33.*num* 5. Respondendum cum distinctione, scilicet, quod vel coniux innocēs vult vti iure suo, & à nocente, vel reo recedere, & ita non potest adulter eius vota irritare; cum per adulterium, & recessionem coniugis innocentis amittat ius ad petendū, & dominium in corpus, ac voluntatē coniugis innocentis

Digitized by Google

ceptis; & pariter nec coniux innocens potest irritare vota adulteri, quia per diuortium suspenditur ea potestas; Vel coniux innocens non vult vti iure, sed condonata iniuria adulterij vult cum adultero maritaliter viuere; & ita potest vterque coniux irritare omnia vota alterius, quæ tali fornicatione, & adulterio non admisso posset. Nam coniux adulter in pœnam adulterij non prodit omnino ius exigendi debitum, sed in fauorem innocentis, ita vt si innocens velit ab eo recedere, & non reddere, possit id efficere, & alter nõ possit exigere, quia priuatur eo iure per alterius negationem, seu adulterij exceptionem. Quare amissio huius iuris est velut pœna conuentionalis, quæ non debetur, nisi ab alio petatur; & dum non petitur iuste retinetur; sic coniux adulter licet per adulterium amittat ius petendi, non omnino amittit illud, nisi per innocentem eo iure priuetur ab eo recedendo; & ita dum non recedit, aut debitum negat, iuste potest petere.

Facto legitimè diuortio an coniux possit vota alterius irritare, quæ poterat ante diuortium.

38 An verò, & iuramenta ab vxore Deo præstita constante matrimonio, si postea ob fornicationẽ alterius, aut aliam causam sequatur diuortiũ legitime factum, durante diuortio possit vir irritare, sicut poterat ante diuortium, & similiter vxor post diuortiũ eo durante possit ea vota viri antea cõstante matrimonio emissa irritare, quæ posset irritare secluso diuortio, iuxta eosdem Sanch. *lib.9 d. disp.39.n.8.& lib.4.sum.c.30 n.18.* Fagundez *d c.38.n.5.* Villalobos & Trullench *locis citatis.* Dicendum eo diuortio durante, & non reintegrato matrimonio, neutrũ cõiugem posse vota alterius irritare, quæ ante diuortiũ poterat. Constat enim adulterum coniugem nõ posse, quia amisit ius in innocentẽ modo numero præcedenti explicato, ita vt innocens possit nocente inuito trãsire ad religionem can. *Agnete 27.q.2.* & cap. *veniens, de conu. coniug.* ibi: *Super reuocatione ipsius nullatenus est audienda.* Sed neque potest innocens, quia durante diuortio cedit iure suo, liberatque coniugem reum à seruitute, & subiectione.

39 Quod si reconciliatio subsequatur siue mutua voluntate, siue ob recompensationẽ mutuæ fornicationis, tũc integrũ erit vtriq; ea alterius vota irritare, quæ ante diuortiũ poterat, quia res omnino iam est ad pristinum statũ redacta; vnde etiã ea reconciliatione facta poterit nocens ea vota irritare, aut suspẽdere, quæ innocẽs voluntariè emisit tempore diuortij; quia per illam reconciliationem redduntur omnino in pristinum statum, & consequenter potestas irritandi, quæ erat suspensa, reuiuiscit, vt iidem Sanchez, & Fagundez tradunt, & *infrà n.54.* magis explicatur. Aduertendum autem eam esse inter vtrumque coniugem differentiam, quod innocens potest alterum inuitum sibi reconciliare, & ad pristinam seruitutem redigere; & ita vota eius tunc irritare, quæ ante diuortium poterat: Reus autem minime id poterit, nisi alter reconciliationem admittat, vel & ipse labatur in adulterium.

40 Num verò innocens possit eam reconciliationem admittere, etsi non celebrauit diuortiũ, nolle vti iure suo, vt non cogatur vota (quæ non sunt castitatis, vel religionis) implere, sed irritentur. Videtur negandum iuxta Angelum *v. votum 2. n. 12.* vbi ait peccare mortaliter mulierem contrahentem matrimonium aduertentem illud fore impedimentum, ne vota adimpleat. Quod quidem verum est quoad vota castitatis, & religionis; non verò quoad cætera, vt Sanchez *d.num.8.& lib.4 sum cap.18.n.6.* nam vota castitatis, & religionis directè opponuntur matrimonio, illudque excludunt; ac proinde ea vouens se obligauit ab eo ineundo abstinere; & si semel iniit, eo non vti, quando, sibi licitum fuerit, & vota implere. Cætera verò vota non excludunt matrimonium, nec illi repugnant, quare valdè durum videtur, velle obligare ad vitam cælibem, conseruandumque diuortium, vt ea impleantur; & ita præter Sanchez tenet etiam Villalobos *tract. 34. diff. 21. numero 13.*

41 Dixi, *quæ non sunt castitatis, vel religionis.* Nam quamuis si coniux reus post diuortium ab innocente procuratum, & legitime factum, votum castitatis, aut religionis antea emissum confirmet, vel tunc emittat, integrum sit innocenti remittenti iniuriam adulterij, & reconciliationem admittenti ea irritare, aut suspendere eo modo, quo illa iuxta diuersitatem sententiarum poterat ante adulterium, & diuortium. Vt tradunt Sanchez *dict. disput.39. numero 31.& dict.cap.30.num.19.* & Fagundez *dict. cap.38. num.16.* Quia cum diuortium fiat in ipsius innocentis fauorem, & dependenter ab eius voluntate, nequit alter illi iuri præiudicare, atque adeo quidquid vouerit habet tacitam conditionem, quam si integro, & illæso matrimonio votum emissum esset; ne præiudicetur innocentis volentis reconciliari iuri, quod ante diuortium habebat. Nihilominus si innocens ante diuortium erat ligatus voto castitatis, vel religionis nondum irritato, vel tantum suspenso, vel tempore diuortij illa confirmauerit, vel tunc emiserit, non posse innocentem admittere reconciliationem, vt non impleat illa vota; sed teneri illa implere, tradunt Sanchez *d.disp.39.numer. 8.& 41. & d. cap.30. numero 19. & 20.* Fagundez *dicto capite 38. numero 17.* Villalobos *dict. diff 21.num.3* & Trullench *dicto numero 5.* Et rationem affert Sanchez, quod tunc innocens est omnino sui iuris, tum quoad disponendum de sua persona (excepto transitu ad aliud matrimonium) ac proinde potest vouere independenter ab altero; tum quoad illa vota implenda, & ideo tenetur ad illa, & nequit alteri remittere adulterium, ne vota illa infringere cogatur. Verùm præfatum coniugem innocentem non obstante voto castitatis non teneri non reconciliare coniugem adulterum, sed remittere posse iniuriam expresse, vel tacite *suprà cap.1.num.276.* ostensum est esse probabile. At quidquid sit de hoc, certum est facta semel reconciliatione, etsi illicite, aut instaurato matrimonio ob simile innocentis adulterium excusabitur pro tunc à religionis voto, donec soluto matrimonio, aut saltem alio iusto diuortio sequuto liceat ingredi; non tamen excusabitur à voto castitatis eo modo, quo potest illud seruare, & ideo tenebitur ad non petendum.

42 Sed de votis ab altero, vel ab vtroque coniuge emissis tempore diuortij, an, & qua ratione facta reconciliatione, & reintegrato matrimonio possint tam à reo, quam ab innocente irritari, §. *sequenti.*

§. VIII.

Vtrùm maritus possit irritare vota vxoris ab ea emissa ante matrimonium, si antequam persoluerit, nupserit.

43 DOctores vtriusque sententiæ *suprà num.16 & 17. relata,* & alij communiter sentiunt vota omnia de quacunque materia ab vxore ante matrimonium emissa non posse à viro irritari absolute, scilicet irritatione propria, & directa, per quam omnino auferatur voti obligatio. ita in terminis ex Doctoribus *d. n.16.& 17. relatis* Azotius *d.cap.18.q 14* Sanchez *lib.9. disp.39.à n.22.& 29 & in sum.l.b 4.cap 26.n.5. & cap.31. num 2.*

Digitized by Google

*num.*2. Suarez *d.lib.*6 *de voto cap.*7.*num.vltimo*. Lessius *d.cap.*40.*n.*91. Basilius Pontius *d.cap.*17.*num.*7. Villalobos *d.diff.*21.*num.*14. Trullench *in decalog.d.lib.*2.*cap.*2. *dub.*33. *num.*4. Castrus Palaus *dict. part.*6.*numero* 8. Fagundez *d.lib.*2.*cap.*36.*numero* 12, 13. *&* 14. & præter hos alij *dictis numeris* 16. *&* 17.*citati*, & innumeri alij, quos Sanchez & Fagundez *locis citatis* referunt. Et Ratio est, quia ea tantum vota sunt propriè, & absolutè irritabilia, quæ habent expresſam, vel tacitam, & imbibitam dependentiam à voluntate superioris, scilicet *si consenserit*, vel *non contradixerit*, vt *suprà numero* 4. *&* 5. notatum est; Hæc autem vota non habuerunt dependentiam à voluntate alterius, nec illam tacitam conditionem, *nisi maritus contradixerit*, sed emissa sunt absolutè; quia tempore emissionis, & contractæ obligationis mulier erat sui iuris, nec ratione materiæ, neque ratione gubernationis voluntatis subiecta viro; & propterea ab eo non possunt irritari propriè, & directè per ablationem totalem obligationis; sed aliqua tantum indirectè, scilicet illorum obligationem suspendere pro tempore matrimonij, vt infrà explicatur.

44 Oppositum, & virum posse non solum suspendere, sed absolutè irritare vota vxoris ante matrimonium emissa, sicut emissa constante matrimonio, supposita sententia Sanchez, & aliorum suprà *n.*16 adducta, quod vxor etiam quoad voluntatis gubernationem propter muliebrem leuitatem sit subiecta viro contra Sanchez tenet Ioannes Præpositus *in* 3.*p q.*6. *de bonis matrimonij dub.*20. *numer.*154. relatus à Diana (qui & eum sequitur) *part.*4.*tract.*4.*resolut* 110.*versic. Notat etiam idem Præpositus*) sic aiens, scilicet, quod si vir per matrimonium fiat superior vxoris, vt propter muliebrem leuitatem possit eius voluntatem gubernare, & dirigere, non solum suspendere vota ante emissa, sed etiam irritare: Quemadmodum Prælatus religionis potest irritare omninò vota sui religiosi emissa ante professionem, & ita docuit Ioannes de Friburgo *in summ. Confessorum libro* 1. *titulo* 8. *quæst.*15. vbi absolutè dicit virum posse irritare vxoris votum abstinentiæ, peregrinationis, continentiæ, & alterius materiæ tam ante, quam post matrimonium emissum. Vega quoque *tomo* 2. *summ. capite* 129. *casu* 20. *ad finem*, affirmauit posse maritum votum vxoris ante matrimonium emissum post annos pubertatis directè, & perfectè irritare, ita vt amplius non reuiuiscat. Verum contra tres auctores stat præfata communis sententia Doctorum, & ratio adducta, quod vota ante matrimonium emissa sunt facta absolutè, & absque dependentia à voluntate viri; à qua tunc voluntas vxoris quoad gubernationem non dependebat; sicut dependet contracto matrimonio, quoad vota emissa constante matrimonio iuxta sententiam Sanchez, & aliorum, qui *dicto numero* 16. sunt allegati. Neque obstat illud de votis religiosi professi emissis ante assumptum statum religiosum. Verum enim est, (vt notat post Syluestrum V.4.*quæst.*7.*dicto* 3. Sanchez *d. disput.*31 *numero* 1.) Vota ante religionis professionem emissa in seculo, vel in nouitiatu, si per professionem non extinguantur, posse post professionem irritari directè, & perfectè à superioribus non aliter, quam si post professionem essent emissa. Cuius rationem reddunt iidem Syluester, & Sanchez; quia si professus in instanti professionis non habuit voluntatem non extinguendi ea per professionem, extinguuntur per illam, vt est communis Doctorum; si autem tunc eam voluntatem habuit, reputantur ac facta post professionem, atque adeo de tempore plenæ subiectionis; sicut tradunt (inquit Sanchez) DD. peccatum prauæ dispositionis commissum in Baptismo reputari tanquam admissum post Baptismum; & ita subiici sacramento pœnitentiæ. Ex quo apparet disparitas inter virum respectu votorum vxoris emissorum ante matrimonium, & superiorem religionis respectu votorum, quæ religiosus ante professionem emittit. Remanet ergo certa præfata communissima sententia.

Difficultas ergo solum esse potest, an vota vxoris ante matrimonium emissa possit vir irritare indirectè, & imperfectè, scilicet suspendere illorũ obligationẽ. 45

Conueniunt DD. maritum posse irritare indirectè, seu suspendere quoad obligationem vota vxoris ante matrimonium emissa, quorũ executio eidem marito, & administrationi familiæ, reiq; domesticæ præiudicium infert, seu inferre potest, quod verum est, etiamsi vxoris pater ei concessisset facultatẽ vouẽdi: ita Canonistæ communiter, quos referunt Azorius Suarez *to.*2.*de relig. de voto lib.*6. *c.*4.*n.*16. & Sanchez *d. disp.*39.*n.*23. *&* *d.c.*26 *n.*5.*&* *c.*31.*n* 9. & etiam Theologi & Summistę ab eodem Sanch. *relati*. Iidem Azorius, & Sanch. *ibid.* Lessius, Pontius Villalobos, Trullẽch, Suarez, & Palaus *locis suprà n* 43.*citatis*. Et constat etiã ex D. August. *relato in can. Nolit* 33.*q* 5. ibi. *Ita si adhuc innupta concesserat pater vota persoluere, si antequam persoluerit, nupserit, & in iure eius hoc cognitum non placuerit, non persoluat, & hoc omninò sine peccato*. Ratio est, quia ius mariti per matrimonium acquisitum eo durãte præualet obligationi præfatorum votorum; licet tẽpore, quo emissa sunt nec ratione voluntatis, nec ratione rei promissæ habuerint dependentiam ab alio, cum mulier esset sui iuris; vnde absque iniustitia non possunt impleri repugnante marito; & consequenter potest illa irritare suspendendo obligationẽ, quatenus sibi, & domesticæ gubernationi nocent. Cum verò hæc irritatio sit imperfecta, & tantum suspensio obligationis soluto matrimonio, vel vxore sui iuris effecta, eadem voti obligatio reuiuiscit, & tenebitur vxor ea exequi, si vsq; ad illud tempus votũ se extẽdebat, vt iidem DD. tradũt; & cõstat etiã ex notatis *suprà n.*5.

Præterea conueniunt DD. maritum non posse vllo modo irritare nec perfectè nec imperfectè vota de rebus de præcepto, & necessariis, v.g. non mentiendi non furandi &c. ab vxore ante matrimonium emissa. Ita præter DD. *supr. n.*17. *relatos* Sanch. *d. disp* 39.*n.*27.*post medium*. Fagund. *d.lib.*2. *in deca* 37.*n.*9. & Villalob. *d. diff.* 21.*n.*14. Ratio est, quia nec materia illa, vtpote, necessaria subditur viro, sed soli Deo; nec etiam actus ille liber vouendi tanquã omninò præteritus, & Deo consecratus; nec volũtas eo tempore à viro dependebat: in quo iuxta eosdem Sanch. & Fagũdez. & alios DD. *suprà n.*16. *relatos*, distinguuntur à talibus votis non mentiendi, non furandi, &c. emissis post contractum matrimonium; quia tunc voluntas erat viro subiecta; & ideo poterant simpliciter irritari iuxta sententiam *d.n.*16. adductam, DD. ibidem citatos, & rationes ibid. allatas. Iuxta DD. verò sententiæ *n.*17. positæ huiusmodi vota tã post, quã ante matrimoniũ emissa non poterunt vllo modo à iure irritari, quia nec vsui matrimonij, nec domesticæ gubernationi nocent. 46

Item conueniunt votum castitatis ab vxore emissũ ante matrimonium contractũ non posse vllo modo à marito irritari, aut suspendi. Ita omnes DD. *suprà n.*17. *allegati*. asserentes nec tale votũ emissũ post contractũ esse vllo modo à marito irritabile, illiusq; obligationẽ manere suspensam quatenus præiudicat actui coniugali, quoad solam redditionem. Ex DD. autem *n.*16. *&* 43. *relatis* idem docent Sanchez *d.disp.*39.*n.*27. *&* *d. cap.*31.*n.*9. Fagundez *d.cap.*36.*n.*13. *&* 23. Villalobos *d. diff.*21.*nu.*14. & Lessius *d.cap.*40.*num.*94. *versic. Secundò excipio*. Votum enim hoc continet duo, nempe non exercere actum venereum, nec reddendo, nec petendo. Primum non eget irritatione; nam superuenienti fortiori vinculo matrimonij tenetur vxor 47

ex

ex iustitia reddere. Secundum verò nequit à viro suspendi, quia materia petendi non est viro subiecta, nec enim vir potest prohibere, aut præcipere vxori petitionem debiti; est enim vxor libera; & sui iuris in hoc, *vt suprà cap. cap. numero* 15. probatum est; nec tempore voti erat subiecta viro, nec vir habebat aliquod dominium in eius voluntatem, *vt suprà num.* 43. dictum est.

48 Insuper certum est, votum religionis ab vxore ante matrimonium contractum emissum non posse nec perfectè, nec imperfectè irritari. Ita omnes DD *n* 16. *&* 17. *& nu* 28 *relati*. & expressè Sanch *d. disp* 39 *n* 24. Villalobos *d. diff.* 21 *n.* 13. & Basilius Pontius *loco suprà n.* 43. *allegato*. Et constat ex traditis *d n.* 28. vbi probatum est, nec etiam votum religionis pro tunc implendum emissum ab vxore post matrimonium ratũ, & nondũ consummatum posse à viro irritari, à fortiori ergo nec tale votum emissum ante matrimonium. Quod si tali voto neglecto matrimonium fuerit consummatum, non indiget pro tunc irritatione, cũ impleri nequeat, & poterit vxor nedum reddere, sed & petere debitũ, vt *d n* 8. dictum est. Non poterit autem hoc votum religionis emissum ante matrimoniũ irritari pro tempore, quo vxor erit sui iuris; sed tenebitur implere. Nã materia illa viro non subdebatur tempore, quo promissa est; nec etiam actus liber vouẽdi; nec subiicitur etiam materia tempore, quo votum implendum est. Quę ratio procedit retenta sententia *n.* 16. posita; nam iuxta sententiam de qua *nu.* 17. non potest irritari pro tempore libertatis vxoris, quia non præiudicat viro; nec familiæ, ac domus gubernationi. Hoc autem, & quæ in præcedentibus numeris dicta sunt, procedũt, si vxor tempore quo emisit vota ante matrimonium, erat pubes; nam de votis, quæ vxor impubes emisit sub potestate patris constituta, & nupsit malitia supplente ætatem, an possint à marito irritari *infrà*.

49 Dubium est, an vota de eleemosynis faciendis, seu realia ab vxore ante matrimonium emissa, cum tunc esset sui iuris, putà, quia erat vidua, vel carebat patre, & tutore, possit vir irritare imperfectè, seu suspendere illorum executionem ad tempus soluti matrimonij. Sanchez *d. disput.* 39. *numero* 26. docuit non posse maritum talia vota irritare, seu suspendere; sed de illis iudicandum ac de aliis debitis, ad quæ vxores antea tenebantur: Nam quamuis, inquit, id debitum non sit personale; cum nulla hypotheca afficiat bona, alioqui transiret obligatio ad singularem successorem, verbi gratia, legatarium, vel titulo emptionis possidentem ea bona, aut titulo donationis; non tamen est debitum, quod iurisperiti vocant personalissimum; aliàs obligatio voti realis implendi non transiret ad hæredem, contra omnes; & ita potest dici (subdit Sanchez) quodammodo bona afficere; atque adeo virum teneri permittere, vt vxor expleat; & cum eo onere recipere bona.

50 At Suarez loco *suprà num.* 45. *allegato*, quem postea sequutus est idem Sanchez *in summ. libro* 4. *dicto capite* 31. *numero* 10. & Fagundez *dicto capite* 6. *numero* 24. asserunt maritum posse suspendere præfata vxoris vota realia ante matrimonium facta; eo quod impleri nequeant nisi cum præiudicio mariti; esset enim præiudicium viri, si vxor post contractum matrimonium de bonis liberè disponeret, cum durante matrimonio sint commissa administrationi mariti, vel etiam data ad sustinenda onera matrimonij, quare viro fieret iniuria, si eo inuito implerentur, & consequenter potest illorum votorum executionem suspendere. Secus autem, ait Sanchez, & post eum Fagundez, est de obligatione erga hominem, quam vxor ante matrimonium contraxerit, hanc enim, inquit idem Sanchez *dict. cap.* 31. *num.* 31. non potest maritus irritare, seu suspendere propter ius homini acquisitum, & quia mitius agitur cum Deo (vt notauit Glossa *in l.* 2. *verbo, an obligentur, ff. de pollicitat.*) quàm cum homine: Nec superior gerit vices hominis, cui ius est acquisitum, vt possit illud remittere, & irritare, at gerit vices Dei, cui ius per votum acquiritur. Et quoad huiusmodi obligationem erga hominem ab vxore ante matrimonium contractum certum est, illam à viro non posse suspendi; vt tradunt etiam Hugo, Archidiaconus, & Bellamera *in cap. noluit* 33. *quæst.* 5. Quoad vota verò eleemosynæ, & realia, si vxor omnia bona sua non obligasset marito, illique tradidisset in dotem, sed aliqua sibi reseruasset, cum hæc essent sub dispositione vxoris, & de illis posset vota eleemosynarum implere, non posset maritus vxori illorum executionem impedire, quia nullum ex executione pateretur præiudicium quoad administrationem, quæ quoad illa bona ad vxorem ipsam spectat; maritus enim vxoris vota ante matrimonium emissa suspendere potest quoad executionem solum, quatenus executio marito præiudicium infert, vt suprà probatum est.

Præterea dubium est, an maritus alia vota omnia 51
vxoris (exceptis præfatis votis de materia necessaria, castitatis, religionis, & realibus) emissa ante matrimonium suspendere possit, etiamsi eorum executio eidem marito, & domesticæ gubernationi non præiudicet, quale esset votum recitandi aliquas preces, vel moderatæ abstinentiæ, & similia. Et negant DD. suprà *n.* 17. *relati*, volẽtes maritum non posse etiam vota constante matrimonio emissa irritare, nisi eorum executio sibi, vel domesticæ gubernationi præiudicialis sit: ita enim sentiunt Azorius, Suarez, Lessius, Pontius, Palaus, & alij *n.* 45. *allegati* expressè dicentes maritum ea sola vota vxoris ante matrimonium emissa posse suspendere, quorum executio sibi, vel familiæ administrationi officit.

Verum Sanchez *d. disp.* 39. *n.* 25. tenet maritum posse 52
illa suspendere, etiam si sibi non præiudicent. Quia quamuis (inquit) actus liber, quo mulier ante matrimonium vouit, non sit viro subiectus tamquam omnino præteritus, & materia illa voto promissa, est iam plenè viro subiecta; quia potest modo vir in omni tempore occupare vxorem. Qua ratione vtitur Sanctus Thomas 2.2. *quæst.* 88. *ar.* 8. ad ostendendum nulla religiosi vota esse firma absque Prælati consensu. Vnde nec ea vxoris vota ita firma erunt, quin possint à viro suspendi. At hæc ratio probaret ad summum de voto recitandi aliquas preces, & simili requirente actionem positiuam, non verò de voto moderatæ abstinentiæ. Deinde cum tempore voti vxor non esset subiecta viro neque ratione voluntatis, neque ratione materiæ votum factum est absolutè; & ita si constante matrimonio potest impleri sine præiudicio vllo viri, & gubernationis domus; non debet maritus illius executionem impedire, pro libito, & absque vlla causa occupando vxorem eo tempore, quo votum est implendum, secus si ob aliquam iustam causam occuparet, nam tunc executio iam esset præiudicialis. Quare approbo priorem sententiam, cum moderatione tamen de quà *suprà n.* 18.

Porrò in dubio an vxor emiserit vota ante matri- 53
monium, vel tempore, quo per matrimonium effecta est marito subiecta præsumendum sit potius fuisse emissa post subiectionem, explicaui *tom.* 1. *mor. variar. titul.* 1. §. 46. *numero* 1689. Vbi dixi præsumenda fuisse emissa tempore subiectionis, & esse à viro irritabilia, quia mariti possessio præsens voluntatis vxoris nunc subiectæ est certa, cum certum sit illam esse coniugem, possessio autem votorum, quoad suam firmitatem, & independentiam

Digitized by Google

à viri consensu est dubia, quod non est satis ad spolium possessionis certæ; videantur ibi tradita, & Sanchez *lib.4.sum.cap.32.n.7.vbi n.16.*

Vota à coniugibus post legitimum diuortium facta, vel confirmata, an, & qua ratione sint irritabilia.

54 Quid verò dicendum sit de votis vxoris, vel mariti emissis post diuortium legitime celebratum, & de emissis ante diuortium constante matrimonio post diuortium confirmatis quoad irritationem. Respondendũ ex traditis *supr.n.41.* Si coniux reus post diuortium emittat votum aliquod etiam castitatis, aut religionis, aut reale, aut de rebus necessariis, vel tale votum ante diuortium factum confirmat, coniux innocens si conciliari velit, & iniuriam adulterij condonare, illa condonata potest tale votum irritare, vel suspendere eo modo, & casu, quo posset integro matrimonio, idque propter rationem *d. n. 41.* initio adductam, scilicet, quia cum diuortium fiat in fauorem ipsius, & dependenter ab eius voluntate, nequit alter illius iuri præiudicare. Si verò innocens eodem diuortij tempore votum aliquod fecerit, vel confirmauerit, tunc quoad potestatem irritandi censendum est de illis, sicut de emissis ante matrimonium, vt Sanchez, & Fagundez *locis d.n.41 relatis*, & Lessius *d. cap.40.num.96.versic.dico sexto*; tunc enim innocens est omnino sui iuris, quoad disponendum de sua persona (licet matrimonium perseueret) excepto transitu ad aliud matrimonium, ac proinde potest vouere independenter ab altero. Quare facta reconciliatione coniux nocens, quamuis sit vir, non potest suspendere vota castitatis, religionis, de operibus necessariis, & alia sibi, aut domesticæ gubernationi non præiudicantia ab altero coniuge innocente tunc emissa, sicut ea facta ante matrimonium suspendere non potest, vt in præcedentibus probatum est. Poterit autem vir Reus post reconciliationem suspendere alia vota innocentis sibi præiudicantia, aut domesticæ gubernationi; sicut talia vota facta ante matrimonium dictum est ab eo posse suspendi, quæ tamen reuiuiscent cessante subiectione, vt supra dictum est de talibus votis ante matrimonium emissis, & constante matrimonio suspensis. Quæ autem vota vxoris reæ post diuortium facta vir innocens facta reconciliatione irritauerit iuxta sententiam supra *n.16.* traditam, & Sanchez *d.disp 39.num.41.* non reuiuiscet, sicut iuxta eandem sententiam non reuiuiscunt vota integro matrimonio facta, & irritata. Vxor etiam nocens, aut innocens post reconciliationem potest irritare, aut suspendere ea viri nocentis vota post diuortium emissa, quæ posset, si ante matrimonium, vel integro matrimonio facta essent; quæ autem vota mariti possit vxor irritare, vel suspendere infra. Quia autem si coniux innocens post diuortium emittat, vel confirmet votum castitatis, vel religionis, actum est *suprà d.n.41.*

55 In dubio autem, an votum sit emissum tempore diuortij, & libertatis, an verò ante diuortium, & tempore subiectionis quoad potestatem irritandi præsumendum emissum esse ante diuortium, & tempore subiectionis, vt dixi *to.1.moral.var. §. 46.n.1696.* & tradit etiam Sanchez *d.lib.4.sum cap.32.n.9.* In dubio enim superior non est spoliandus certa præsenti possessione irritandi, quam habet.

§. IX.

Vtrum vota vxoris personalia, & realia ante matrimonium facta tempore prioris mariti, vel dum erat patri, aut tutori, vel curatori subiecta, vel in ea ætate, in qua filiorum vota à parentibus, tutoribus, & curatoribus irritari possunt, nondum ante matrimonium neq; à priori marito, neque à patre, aut tutore, vel curatore, irritata, possint à marito irritari.

IVxta sententiam, de qua *suprà n.17.* secundum quã, & Doctores ibidem relatos maritus non habet plenam potestatem in omnia vota vxoris constante matrimonio emissa, sed tantum eius vota de materia viro subiecta, & quorum executio præiudicet vsui matrimonij, & filiorum educationi, & familiæ, ac domus gubernationi. Dicendum est præfata vota ab vxore pubere, siue impubere, & siue absque licentia, siue cum licentia prioris mariti, vel tutoris, vel curatoris emissa nõ posse irritari, nisi ratione materiæ sine viro subiecta, ipsiue, aut domesticæ gubernationi eorum executio noceat; Et ita non posse irritari, si sint vota castitatis, vel religonis, vel de rebus necessariis, vel de eleemosyna facienda, de bonis paraphernis, & moderatæ afflictionis corporalis, & aliquarum precum recitandarum quotidie iuxta tradita *d. n.17.* Ita in iis terminis ex Doctoribus *d.n.17.citatis* Lessius *d. cap 40.n.91.fine*, Basilius Pontius *d.cap.37.n.9.* Castrus Palaus *d.p.6.n.6.* 56

At iuxta sententiam, de qua *suprà n.16.* docentem virum habere plenam potestatem in omnia vxoris vota, vxoremque viro plene subiici non solum quoad materiam voti, sed etiam quoad personam, & voluntatem aliter dicendum, est præsertim iuxta Sãch. qui tamen in hac re fuit varius, & ex mox tradendis constabit. Et pro solutione notandum ex eodem Sanchez *lib.9.de matr.disp.41 n.2.& lib.4.summæ cap.28. initio.* vbi agit, an vota tempore subiectionis alteri habenti potestatem dominatiuam emissa possint à superiore diuerso succedenti, seu subsequenti habenti quoque potestatem dominatiuam irritari; notandum, inquam, duplicem posse esse potestatem subsequentem. Altera est moraliter diuersa à præcedenti, seu priori, vt si prior sit patris, aut tutoris in pupillum, posterior curatoris, aut viri in vxorem, aut è contra. Altera verò est moraliter eadem; vt est tutoris succedentis patri, aut alij tutori in curam pupilli: Prælati religiosi succedentis alij prælato, mariti erga vxorem succedentis alteri marito; & domini alij domino, ac curatoris alij curatori, aut patri in curam puberis. 57

Igitur quoad vota ab vxore emissa tempore prioris mariti absque eius licentia posse maritum sequẽtem illa irritare, eo prorsus modo, quo prior illa poterat irritare, asserunt Sanchez *dict.disp.41.num. 6.& seqq.& dict.cap.28.num.3.* Fagundez *in decal. lib. 2. cap. 38. numero 14.* Diana *p. 3. tract. 4. resolut. 220.* & probabile putat Lessius *lib. 2.cap.40.num.92.* Ratio iuxta eos est, quia cum sit superioritas eiusdem rationis, tota prioris viri potestas transit in posteriorem, ac proindè idem prorsus est, ac si prioris potestas continuaretur; & idem omnino dicendum est de posteriori ac de priori marito; ob quam rationem in superioritate eiusdem rationis ibidem Sanchez ait, sequentem Prælatũ posse irritare vota subditi emissa tempore alterius Prælati, tutorem vota pupilli emissa tẽpore patris, & curatorẽ vota realia puberis iunioris ab eo, dum patri subiiciebatur, emissa, & dominum 58

sequentem

Digitized by Google

sequente vota serui ab eo emissa sub priori Domino. Assertionem tamen Sanch. & Fagundez dicunt intelligendam, nisi ea vota ab vxore tempore viduitatis,& libertatis, & à pupillo tempore,quo erat sui iuris fuerint confirmata,quia,cum tunc à nullius potestate dependeret, iudicandum de illis votis est, ac de emissis ante matrimonium, & subiectionem iuxta tradita præcedenti paragrapho.

59 Hinc Sanchez *d.disp.41.n.7.* infert.posteriorem maritum posse irritare votum religionis ab vxore emissum sub priori marito eo inconsulto post matrimonij consummationem, vel ante relatum in tempus soluti matrimonij,ita vt nunquam reuiuiscat(quamuis vxor post tale votum secundo nubens non obtenta dispensatione, vel irritatione contrahendo, & consummando peccauerit, quia vir prior tale votum poterat irritare iuxta tradita *suprà nu.28. & 31.* Imò poterit posterior maritus (addit Sanchez)irritare illud votum religionis tempore prioris matrimonij emissum implendum tempore eius dissolutionis. Licet præsens matrimonium non consummauerit:Quia irritat illud vt successor prioris viri in eius potestatem,à cuius potestate pendebat,in quam potestatem plenè (præterquam ad cogendam vxorem ad reddendum , si velit priori bimestri ad religionem transire nondum consummato matrimonio) succedit quamuis matrimonium non consummauerit; cum ad potestatem irritandi vota vxoris non prærequiratur matrimonij consummatio iuxta tradita *suprà num.25 & 26.*

60 Præterea infert, licet mulier post castitatis, aut religionis votum sub priori viro emissum non irritatum, vel ablatum per dispensationem peccet lethaliter contrahendo, & prima vice consummando si fuit religionis, & semper exigendo si fuit castitatis,nihilominus tamen facta per sequentem virum irritatione ante consummationem matrimonij non peccabit consummando,& quandocunque facta fuerit irritatio non peccabit exigendo, nec peccabit contra votum castitatis fornicando, vel soluto matrimonio aliud ineundo, quia votum per irritationem fuit omninò extinctum.

61 Porrò assertio, seu doctrina *nu.58.*tradita extenditur, vt vir præsens possit validè irritare , etiam vota vxoris sub priori marito emissa cum eius licentia. Ita Sanchez *d.disp.39. n.16.& d.lib.4.sum.cap.27.nu.37.* vbi vniuersaliter docet superiorem æqualem succedentem ei,qui subdito vouendi licentiam dedit,posse validè irritare votum ex licentia præcedentis emissum, & nondum executioni mãdatum,ita vt amplius non reuiuiscat. Ratio est, quia prior maritus , & superior non obstante licentia vouendi à se data poterat validè votum irritare,vt latè probant idem Sanchez *d.lib. 9.de matr.disp.40.per totum.& d c 27 n.9.& 11.* & Palaus *to.3.tr.15.disp.2 p.3.* De qua re *sequenti* §.ergo etiam maritus, & quilibet alius superior subsequens,cum succedat in eandem potestatem prioris mariti,seu superioris , à cuius voluntate illud pendebat,obligabat que dum ille non irritaret.

62 An verò si absque iusta causa irritet, peccet, sicut peccat prior maritus, aut superior, qui licentiam vouendi dedit absque vlla iusta causa irritans? Maritum enim , & quemlibet superiorem, qui licentiam vouendi vxori, vel subdito concessit, peccare citra omne dubium est, vt latè probat idem Sanchez *d c.27. nu.28.* Solum difficultas est,an peccet solum venialiter,vel mortaliter. Et talem irrationem absque causa solùm culpam venialem continere asserunt Rosella *V. votum 3.n.2.* Sotus *lib.7.de iust q 3.art.1.* à Sanchez *d. c.27.n 31* relati. & Suarez *d to.2.de relig.de voto lib.6 c.4. ad fin* idem videtur sẽtire,dũ dicit raiò esse lethalem, nisi vel scandalũ,vel contemptus grauis intercedat, & Palaus *d.p.3.n.9.* & probabile dicunt Sanch.*d.c.27. num.32.* & Laymann *lib.4.cap.7 numero 18.* Esse verò culpam mortalem tanquam probabilius asserunt Sanchez *dicto numero 31. & dicta disputatione 40.num.7.* Laymann *d. num. 18.* & Doctores magis communiter,quos idem Sanchez *vtroque loco* refert. De qua re *infrà.*

Difficultas ergo est, an maritus, & quilibet superior æqualis succedens possit licitè irritare votum vxoris, aut subditi emissum de licentia prioris, proindè ac si absque licentia emissum esset; an verò peccet si absque iusta causa irritet. Et peccare, & quidem lethaliter asserit Sanchez *dicta disputatione 41. num.18.* Probat *d.num.18.& d.cap 27.num 35.* Primò, quia cum succedat in eandem prioris potestatem, potest solum irritare eo pacto , quo prior poterat, prior autem etsi validè irritet absque causa , peccat tamen , & lethaliter iuxta eiusdem Sanchez sententiam. Secundò , quia illam obligationem permittendo subdito executionem voti contraxit superior non vt persona priuata , sed vt superior ; ergò illa deriuatur ad eius successorem , sicut deriuantur omnes aliæ obligationes , quas ille rationabiliter in quantum superior contraxisset. Confirmat quia in tantum potest successor irritare, in quantum votum illud pendebat à voluntate prioris superioris, cui ille successit, at ab illa voluntate non pendebat absolutè, vt licitè fieret, sed interueniente causa iusta ; ergo succedens indiget etiam causa iusta , vt licitè irritet. At idem Sanchez *dicto capite 27. numero 36. & sequ.* cum Petr. Ledesma *2.tom.summ. tractatu 10. capite 7. dub. vltimo*, & Suarez *dicto libro 6. de voto , capite 8. numero vltimo.* Tenet probabilius esse , posse superiorem æqualem , vt Prælatum religionis , tutorem , curatorem , maritum, patrem religiosi , pupilli , minoris, & vxoris emissum de licentia prioris æqualis , vel patris , aut præcedentis tutoris , vel curatoris , aut prioris mariti irritare absque causa , ita vt non peccet , vel non aliter peccet , quam si absque licentia essentia essent emissa, & sic absque peccato attenta sententia suprà *numero* 8. initio relata ; & tantum venialiter attenta alia sententia eodem *numero* 8. posteriori loco adducta ; & ita etiam Palaus *dicta parte 3. numero 10.* & Lessius *libro 2. capite 40. dub.13. numero 76. versicul. peccabit.* Probat , quia vota hæc non reputantur quasi tempore solutæ potestatis emissa , & sic non conditionalia , sed pendent ex voluntate non solius præsentis superioris , sed etiam successoris in eandem potestatem , ac proinde non solum à præsenti , sed à successore pendent ; & cum præsens superior nequeat æqualis successoris potestati derogare , aut præiudicare , cum par in parem non habeat imperium cap. *innotuit, de electione;* licentia ab eo concessa non minuet potestatem sequentis liberam ad irritanda ea vota. Quod confirmatur , quia etsi præcedens superior , eo quod dando vouendi licentiam effectus sit particeps voti subditi coarctauerit suam potestatem , nec ita liberè , vt antea possit id votum irritare ; non potest tamen successoris, qui nulla ratione fuit voti illius particeps , nec aliquam erga Deum obligationem contraxit , potestatem liberè irritandi coarctare , sicut si præcedens superior (inquit Sanchez) emisisset votum non irritandi vota illius subditi , non posset absque sacrilega voti violatione irritare , & æqualis successor posset , vtpotè , qui suam potestatem non alligauit. Ad primam probationem contrariæ sententiæ , respondet idem Sanchez ex eo , quod posterior succedat in eandem prioris potestatem, non sequi , vt aliter non possit irritare vota, quàm prior non poterat; quia hic suam 63

potestatem alligauit, non autem prioris. Ad secundam negat consequentiam dicens, si aliquid probaret, concluderet etiam nec superiorem maiorem posse; quapropter dicit, illud procedere in obligationibus solis contractis cum homine iuxta ea, quæ *eodem cap.27.n.22.* tradit. Ad confirmationem negat verum esse, posse irritare solum quatenus id votum pendebat à voluntate prioris, sed quatenus ab illa, & cuiuscumque altiorem potestatem habentis, aut successoris in æqualem. Hæc reddunt valdè probabilem hanc posteriorem sententiam; etsi prima probatio prioris fortiter vrgeat, & per licentiam à priore superiore vouendi datam, etiam potestas sequentis in potestatem eiusdem prioris succedentis videatur alligata, vt sine causa non debeat votum irritare; Secus autem est de voto personali non irritandi.

Hac autem posteriori sententia supposita sequitur, vxorē & subditum petentē, præsenti marito, aut superiori irritationem voti de licentia prioris mariti, seu superioris æqualis emissi non peccare, etsi non habeat iustam causam petendi, cum maritus, & superior æqualis posterior possit irritare: Intelligitur autem non amplius peccare, quam si votum fuisset emissum absque licentia. Nam iuxta sententiam *suprà nu.8.* posteriori loco traditam peccatum veniale est, petere absque vlla causa irritationem voti absque licentia emissi Ita Sanchez *d.cap.27.n.38.* qui *n.39.* addit, non teneri etiam subditum irritationem voti petentem ab superiore maiori, vel æquali exprimere ex alterius licentia emissum esse, quia nullo iure id exprimere cogitur, nec ad irritationem rationabiliter impediendam confert, nec potestatem irritantis minuit.

Hæc de potestate mariti præsentis irritandi vota vxoris facta, dum erat priori marito subiecta. Maritus an possit perfectè irritare vota vxoris ab ea emissa, dum impubes erat sub potestate patris, vel tutoris, vel minor sub cura curatoris.

64 An verò maritus possit directè, & perfectè irritare vota vxoris ab ea absque licentia facta, dum erat subiecta patri, vel tutori, vel curatori, sicut poterat ipse pater, tutor, vel curator, itaut eorum obligatio omnino extinguatur, sicut extincta fuisset per irritationem patris, & tutoris, vel curatoris? Posse enim illa suspendere, quatenus actui coniugali, vel domesticæ gubernationi eorum executio potest officere, nullum est dubium.

Sanchez *lib.9. de matr.d.disp 41.n.3.* affirmat, & probabile putat Lessius *lib.4.cap.40.n.92.* Et huius rei rationem afferunt, quia maritus succedit in locum patris, tutoris, & curatoris ad gubernandam eandem voluntatem mulieris, eiusque leuitati, & imprudentiæ succurrendum; ergo sicut votum, quod mulier emisit eo tempore quo parenti, aut tutori, aut curatori erat subiecta, erat dependens ab eorum voluntate, seu consensu; ita etiam pendet à consensu mariti, qui in horum potestatem succedit, nam potestas prima quasi continuatur, etsi in diuersis subiectis. Quare sicut poterat pater, aut tutor ea vota irritare post tempus pubertatis; & facta iam puella maiori, si in illa ætate non essent denuò ratificata, idem dicendum est de viro; quia succedit in eandem potestatem; & sicut pater, & tutor perfectè irritat, ita vt ea vota non amplius reuiuiscant, ita & vir succedens; nec est eadem ratio ac de votis emissis à muliere ante matrimonium, dum erat sui iuris nulli subiecta, & in ætate pubertatis, vel maioritatis; quia tunc vota à nullius consensu pendent; cuius contrarium contingit, quando est subiecta patri, tutori, vel curatori, vel in ea ætate, vt postulet dependere, dum votum emittit. Non obstat etiam, inquit idem Sanchez *d. disput.41. n.12.* quod non sit moraliter eadem potestas superioris religiosi succedentis; & tutoris patri, vel alteri tutori succedentis, & curatoris patri, vel alteri curatori succedentis, quia etsi, inquit Sanchez, non est tanta vnitas moralis potestatis inter maritum, & patrem, vel tutorem, ac inter duos Prælatos religiosos, patrem, & tutorem sibi succedentes; tamen potest verè dici eadem potestas moraliter, quia succedit in eorum vices ad gubernandam illam voluntatem; & eius actus; quod ait sufficere in re tam fauorabili imbecillitati fœminæ.

Ex quibus sequitur, si puella emisit votum castitatis, aut religionis ante pubertatem, aut realia post pubertatem adhuc minor existens, scilicet ante 25. annum expletum absque eorum, quibus subiecta erat, licentia, maritum posse ea irritare etiam ante consummatum matrimonium, quia statim per ipsum contractum matrimonij rati succedit in illius potestatem. Ita Sanchez *d.disp.41.n.4.* & probabile dicit Lessius *d. n.92.* Hoc idem ex parte docuit Suarez *tom 2. de relig. lib.6. de voto, cap.8. num.vlt.* vbi ait vota emissa à puella impubere, dum esset sub patris potestate, si postea malitia supplente ætatem, aut ex dispensatione Papæ nubat, posse intra eandem ætatem pupillarem irritari perfectè à viro siue viuente, siue mortuo patre; quia vir succedit loco tutoris; non verò posse à viro irritari, si iam excessit annos pubertatis, & pubes facta sit; sed solum à patre, si viuit, quia tunc vir non succedit loco tutoris, nam pubes est tutelæ incapax; in quo discordat à Sanchez, & Lessio. Priorem etiam partem dicti sui confirmat Suarez authoritate D.Augustini relata *in can. nouit 33. q.5.* ibi: *Ita si adhuc innupta concesserat pater vota persoluere, si antequam persoluerit, nupserit; & viro eius hoc cognitum non placuerit, non persoluat, & hoc omninò sine peccato.* Sed ibi D. Augustinus loquitur absolutè tam innupta pubere quam impubere, vt etiam contra eundem Suarez notarunt Sanchez *lib.4. sum.cap.31. n.5.* & Fagundez *in decal lib.2.cap.36.n.2.* 65

Ex dictis etiam iuxta eundem Sanchez *ibidem n.5.* & Lessium *num.93.* si puella carebit patre, vel tutore, vel curatore, cum votum faceret, maritus contracto matrimonio adhuc poterit irritare, modo ipsa tunc temporis cum vouit, & sibi obligationem imposuit, fuerit in ea ætate, in qua filiorum vota à parentibus, tutoribus, vel curatoribus respectiuè irritari possunt. Et ratio iuxta eosdem est, quia toto illo tempore, quo secundum leges congruit ei habere tutorem, vel curatorem, votum pendet ab illius voluntate, & consensu, si contingat illum constitui: Maritus autem succedit in eandem potestatem, ac proinde etiam ab illius arbitrio pedet? & ita ab eo irritari potest; idque tam in hoc casu, quam in casu præcedentis numeri, licet votum post illam ætatem ratificauerit constante iam matrimonio; quia reputatur vt votum constante matrimonio emissum, ac proinde sicut votum absque illius licentia factum, potuit irritari. Ita idem Sanchez *dictis numeris 4. & 5.* 66

Idem iuxta eandem Sanchez *dict. disp. 41. num.10. & 11.* & Lessium *dict.cap.40.n.82. & n.93.* dicendum de aliis, qui patre, vel tutore carentes, tunc votum aliquod emiserunt, & postea alicui magistro, vel Domino, aut hero, vel superiori subesse incipiunt, & gubernantur; ij enim possunt vota impuberum ante subiectionem, seu curam eorum emissa, dum carent patre, ac tutore destituti irritare iuxta eosdem Sanchez, & Lessium *locis citatis*, & etiam Suarez *tom. 2. de relig. lib.6. de voto cap.6. num.13.* quia sunt loco patris 67

&

Digitized by Google

& tutoris, horumque vicem in hoc gerunt, & impubes semper sub alicuius cura sit, vel congruat, vt sit, atque adeo eius vota semper habent conditionem imbibitam pendentem ex consensu superioris. Hinc Dominus potest irritare directè, & perfectè vota serui impuberis, & omnia realia puberis minoris 25. annis, & etiam in tempus libertatis emissa, quia est ei loco tutoris, & curatoris. Ita Sanchez *d.n.*10. Lessius *d.n.*92. & etiam Saytus *lib.6.clau. cap.* 10. *n.* 18. *fine*. Secus si erat maior; tunc potest suspendere solum sibi præiudicantia; vt iidem Sanchez, & Lessius. Similiter si Nouitius in sæculo, vel in Nouitiatu emisit vota in ea ætate, in qua pater, vel tutor, aut curator potuisset ea irritare, siue tempore emissionis haberet patrem, tutorem, vel curatorem, vel patre, tutore, & curatore careret, eandem poterit Prælatus tempore Nouitiatus, & ante solemnem professionem irritare directè, & perfectè; quia in illorum potestatem succedit: ita Sanchez *d.n.*11. & Lessius *d. n* 93.

68 Ex dictis etiam Sanchez *d.disp.*41. *n.*8. ait, inferri muliere impubere valide nubenti (vel quia malitia suppleat ætatem, vel ex Papæ dispensatione) & post contractum matrimonij rati, ante consummationem adhuc impubere vouenti castitatem, vel religionem absque præsentis viri licentia posse virum directe, & perfecte tale votum irritare; & si tunc non irritaret posse transacta ea ætate quandocumque etiamsi post consummatum matrimonium illud ratificauerit pubes facta; quia tale votum in ea ætate emissum potest pater, aut tutor irritare etiam transacta ætate, & consequenter idem poterit maritus, qui eius vice fungitur. Et licet Lessius id non dicat expresse, colligitur tamen ex traditis ab eo *toto n* 92. Et si dicatur tale votum religionis ante consummationem ab vxore impubere emissum pro tunc implendum esse votum exeundi à potestate mariti, & sic non esse ab eo irritabile per tradita *suprà n.*28. Respondet Sanch. in ea ætate tenera ante pubertatem nullam concedi facultatem vouendi indepēdenter à potestate patris vel tutoris; atque adeo sicut illi possent irritare non obstante hac ratione; ita & maritus in eorum locum succedens. Addit idem Sanchez; quod quamuis transacta pupillari ætate illud votum castitatis, aut religionis non possit pater aut tutor irritare; poterit tamen maritus, si tunc quando ratificauit, erat consummatum matrimonium, quia est ac votum constante matrimonio factum, vt dictum est *n.* 66. Quod iuxta eundem Sanchez & alios Doctores *suprà n.*16. relatos potest à viro perfectè irritari. Secus si pubes facta ratificauit votum religionis ante consummatum matrimonium pro tunc implendum; tunc enim maritus non poterit illud irritare ante consummationem, sed tantum si consummatio sequatur iuxta tradita *suprà d.n.*28.

69 Quid verò iuxta hanc sententiam à *num.* 64. hucusque explicatam dicendum sit, si vxor sub potestate patris vel tutoris, vel curatoris tunc vouisset cum eorum licentia; resoluendum iuxta tradita *suprà n.*61. 62. & 63.

70 Cæterùm contra doctrinam *n.*64. & *seqq.* sentiunt idem Sanchez *in sum lib.*4. *cap.*29. *n.*5. & *cap.*31. *n.* 5. & Fagundez *in decalogum lib.*2. *cap* 36. *n.*2. & 22. vniuersaliter enim docent, quod quando potestas dominatiua subsequens, seu sequentis superioris est moraliter diuersa à prima, seu prioris superioris, nequit regulariter irritare propriè, & directè vota tempore prioris subiectionis emissa, sed tantum suspendere, quatenus præsenti subiectioni præiudicant; Ita quod cessante subiectione reuiuiscant, sicut *suprà* §. *præcedenti* dictum est de votis ante subiectionem tempore libertatis, & sui iuris à subdito, vel vxore emissis. Quare aiunt votum puellæ impuberis emissum, dum erat sub potestate patris, tutoris, aut domini, vel curatoris, non posse à viro (etiamsi puella malitia supplente ætatem, vel ex Pontificis dispensatione ante pubertatem nupserit) perfectè irritari, sed tantum suspendi quatenus in præsenti præiudicialia. Item vota impuberis Nouitij emissa, dum erat subiectus patri, vel tutori, vel in ipso nouitiatu, non posse ante solemnem professionem directè, & perfectè irritari. Item votum serui impuberis tempore subiectionis erga patrem, vel tutorem, & libertatis emissum non posse à Domino perfecte irritari. Et pariter votum personale impuberis sub patre, aut tutore emissum, si curator ei detur, non posse ab eodem curatore directe, & perfectè irritari. Nam quamuis inquiunt, votum, puellæ, Nouitij, impuberum, & pupilli penderet à voluntate dominatiua patris, tutoris, vel curatoris; tamen potestas dominatiua viri, Prælati, domini, & curatoris est diuersa moraliter à dominatiua potestate patris, & tutoris &c. Confirmant, quia nec vir respectu vxoris etiam impuberis, nec Prælatus respectu Nouitij sui puberis, siue impuberis, nec dominus respectu serui impuberis, nec curator respectu pupilli sunt tutores, nec loco tutoris succedunt, nec officium tutoris exercent. Hinc etiam idem Sanchez *d.cap.*31. & *cap.* 25. *num.*84. & Fagundez *locis citatis* asserunt vota emissa à puella, vel masculo impuberibus, sub nullius potestate (puta quia erant destituti patre, vel tutore) tempore voti existentibus non posse directè, & perfectè irritari, nedum à magistro, vel hero, sed neque à marito; neque à Prælato ante professionem solemnem; quia sunt vota emissa ante subiectionē erga maritum, & Prælatum, & à persona sui iuris tempore emissionis, ac proinde nec ratione materiæ, nec ratione voluntatis habuerunt dependentiam à voluntate mariti, aut Prælati, nec maritus, & prælatus sunt reuera tutores. Et iuxta eosdem Sanchez, & Fagundez *locis citatis* (etsi id non expresse dicant) si puella impubes malitia supplente ætatem, vel ex Summi Pontificis dispensatione nubat, & ante matrimonij consummationem emittat votum religionis pro tunc implendum, non potest vir id votum irritare.

Quibus tamen non obstantibus, mihi magis placet doctrina eiusdem Sanch. & Less. à *n.*64. *ad* 67. tradita, & ex adductis ad eam confirmandam, non erit difficile productis in contrarium satisfacere. 71

§. X.

Vota ab vxore constante matrimonio de quacunque materia emissa de licentia mariti an maritus possit irritare.

CErtum est maritum, & quemcumque superiorem, cui competit potestas dominatiua irritandi vota subditorum concessam licentiam ad vouendum re integra, scilicet antequam vxor, & inferior votum emiserit posse reuocare, vt aliis citatis tradit Sanchez *lib.*9. *disp.* 40. *n.* 13. idque siue licentia concessa sit priuatim, siue publice, quia tunc nulli est ius quæsitum. 72

Difficultas ergo est primò de votis iam emissis ab vxore de licentia mariti, vel semel à marito approbatis, quæ non sint castitatis, vel de materia necessaria, seu de præcepto, an maritus possit illa valide irritare perfecte, ita vt soluto matrimonio non reuiuiscant iuxta sententiam *n.* 16. traditam asserentem vxorem subiici viro tamquam capiti quoad materiam, & quoad gubernationem voluntatis; vel saltem valide suspendere præiudicialia sibi, & guber- 73

nationi domesticæ iuxta sententiam *num.* 17. positam tenentem vxorem subiici viro solum quoad materiam voto promissam,

Ricchardus *in.* 4.*dist.*38.*art.*4.*q.*3. vniuersaliter negat superiorem posse valide irritare votum subditi de eius licentia emissum. Et idem docuit in aliis superioribus præter Prælatum religionis, Philiarcus *tom.* 1. *p.*2.*lib.*3.*cap.*4.§.*sed maior difficultas.* Probat Ricchardus primò, quia vt votum subditi sit absolutum, & firmum desideratur tantū consēsus superioris, illo enim accedente iam non est amplius pendens, sed transit in absolutum; tacita enim conditio, quæ inerat voto impleta est, ergo manet firmum, & irreuocabile. Secundò, quia licentia superioris tribuit subdito dominium, & quasi possessionem actionis illius, ad quam est data; cum iam virtute illius emiserit votum, ergo non potest superior irritare. Tertiò superior irritando peccat, ergo illi non obediendum. Quartò promissio subditi de licentia superioris facta homini, & ipsi intimata non potest irritari, ergo nec facta Deo. His tamen non obstantibus:

74 Communissima sententia docet Maritum, & quemcunque alium superiorem Prælatum, patrem, curatorem, vota vxoris, & subditi de eius licentia emissa, vel ab eo iam semel approbata nondum executioni mandata, posse valide irritare, ita vt vxor & subditus non peccet votum sic irritatum non seruans, nec reuiuiscant finita viri, aut superioris potestate. Ita Caietanus *in sum. v. votum cap. vltimo statim in principio.* & innumeri alij, quos cumulant Sanchez *d. disp.* 40.*n.*4. *&* 25. *& in sum. lib.*4. *cap.*27.*n.*9.*&* 11. & Fagundez *in decal. lib.*2.*cap.*37.*n.*17. ex Doctoribus *suprà n.* 1 *relatis.* Nauarrus *d. cap.*12.*n* 61. Azorius *d. cap.*18. *q.*6. Sayrus *d. cap.* 10. *n.*12. *&* 19.*fine.* Suarez *d. lib.*6. *de voto cap.*4.*num.*19. *& cap.*8.*num.*4. *& seq.* Sanchez *locis modo citatis*, Fagundez *d. n.*11. & Lessius *d. cap.* 40. *dub.*13. *n.* 76. *& dub.*15.*n.* 97 Bonacina *d. p.*7. §.2.*n.*15. Fillincius *d. cap.*5.*n* 239. Gordonus *d. q.* 5.*n.*71.*fine.* Villalobos *d. diff.*21.*n.*17. & Laymann *d. cap* 7. *num.*14. & ita etiam sentit Basilius Pontius *d c.*17 *n* 12. si non absolute concedatur licentia, nec fiat expresse, vel tacite promissio non reuocandi, seu renunciatio iuris sui ad irritandum; sed expresse, aut implicitè solum concedatur prout marito visum fuerit in futurum. Et colligitur *ex cap.*30. Numer. ibi, *Si audiens vir tacuerit, & in alterum diem distulerit sententiam, quidquid vouerat, atque promiserat, reddet: si autem contradixerit postquam rescivit, portabit ipse iniquitatem ipsius.* Vbi quamuis non dicat expresse scriptura vxorem esse culpæ immunem dum viro contradicenti non seruat votum; tacitè tamen id significat; vt notauit ibi Caietanus, dum ait culpam vxoris redundare in virum. Et ita intellexerunt eum locum D. Augustinus *relatus in can. manifestum* 33. *q.* 5. ibi: *Nam cum ad peccatum, &c.* & D. Ambrosius *relatus can. finali eodem q.*5. ibi: *Etiam si viro pœnitente.* Ratio est, quia maritus, & superior dando licentiam, vel votum emissum approbando non desinit esse superior; nec censetur à se abdicare dominium illius voluntatis subditi, & rei promissæ per votum, ac potestatem gubernandi, atque adeo præcipiendi, & prohibendi, maxime cum postea ob variam euentum possit esse subditi bono vtile votum illud irritari. Quod confirmatur ex traditis *suprà cap.*3.*n.*91. scilicet, quod maritus, & alius superior consentiens, seu dans licentiam vxori, vel subdito vouendi, nisi aliud exprimat non censetur velle sibi præiudicare, & renunciare iuri suo, sed tantum vt vxor, seu subditus vtatur voluntate sua, & ex parte sua se obliget ad actionem voto promissam, licentia enim intelligenda est vt quam minimū noceat concedenti; & talis præsumenda eius intentio (quidquid secus videatur sentire Pontius *loco citato*) dum de contraria non constet; & maximè quia illa licentia, seu approbatio aliquid operatur, nempe vt votum sit firmius, cum tunc non possit licitè absque iusta causa irritari, sed sic irritans absque causa pecet, & iuxta plures Doctores mortaliter; de quo infrà. Cum ergo superior licentiā vouendi concedendo non abdicet à se dominium in voluntatem subditi, & potestatem gubernandi, quia iuri suo non renunciat, non facit subditum iuris sui; sed solum concedit illi, vt ex parte sua se obliget, semper tamen dependenter à superioris volūtate, & ea conditione imbibita in voto, *nisi superior contradixerit*, cum semper velit manere superior; & ideo ius non absolute, sed sub ea conditione acquiritur Deo. Et licet Suarez *d. cap.*8. *n.*7.*fine*, limitet hanc sententiam in votis impuberum ex licentia patris, vel tutoris emissis, vt patet, vel tutor non possit postea illa irritare ob eam rationem, quod in impuberibus voluntas patris, aut tutoris desideratur solum ob prudentem voti emissionem, quæ per vnicam approbationem confirmatur; & ideo amplius non pendet votum à patre, aut tutore, nisi forte in ipsa approbatione manifestus error esset cōmissus, quod, inquit Suarez, est per accidens, & incertum. Nihilominus merito hanc limitationem reiicit Sanchez *d. cap.*27 *num.* 17. Quia etsi prudentia in vouendo sit radix dominij, quod patet, aut tutor habet in voluntatem impuberis, vt eius vota irritare possit; potestas tamen hæc non pendet in conseruatione ab ea imprudentia; secus non posset pater irritare quoties sapientissimorum virorum consilio impubes voueret. Præterquam quod non apparet cur in solo impubere per eam licentiam pater, aut tutor abdicet à se dominium, & votum desinat esse quasi conditionale, cum rationes adductæ pro hac communissima sententia contrarium probent.

Extenditur autem hæc communissima sententia 75
tàm ad vota personalia, quàm realia, inter quæ præallegati Doctores nullam constituunt differentiam. Et ratio, & confirmatio adducta idem probat; & in terminis notat etiam Sanchez *d. disp.*40.*n.*5.

Extenditur quoque ad vota de licentiā mariti, vel 76
superioris emissa implenda tempore nō subiectionis: ita in terminis Sanchez *d. cap.* 40. *num.* 5. & Lessius *d. n.*76. & consentiunt alij Doctores (præter Anglem aliud de his votis sentientem à Sanchez *d. n* 5.*relatum*) cum hunc casum non excipiant, sed generatim loquantur. Manet enim nihilominus subditus subiectus quoad personam, nec per voti emissionm est eximendus; & cum possint maritus, & alij superiores ea vota absque licentia emissa irritare, perinde ac tempore subiectionis implenda, vt *suprà num* 31. probatum est, poterunt etiam illa facta cum licentia irritare, cum maneat eadem mariti, & superioris potestas.

Extenditur etiam (contra Pontium loco citato) 77
iuxta Sanchez *d. disp.*40.*num.* 6. *& lib.* 4. *sum. d. cap.* 8. *num.* 6. *& d. cap.* 4. *n.* 19. & Villalobos *d. num.* 17. *fine.* Quamuis maritus, seu superior dixerit vxori, vel subdito, se illi concedere facultatem irreuocabilem nam adhuc, inquiunt, erit valida irritatio facta & facultas reuocari poterit, quamuis superior potuerit & voluerit eximere subditum à sua potestate quoad illam rem promissam. Probat Sanchez *d. disp.* 40. *eodem n.*6. Quia adhuc non accepit subditus possessio- 67
nem, nec dominium exemptionis illius, sed solum habet titulum, quo illam exemptionem comparare possit, quando faciet id, quod requiritur, scilicet, cum votum exequetur; idem Sanchez *d. cap.*27 *citato n.*21. & Suarez *d. cap.* 8. *eodem n.*6. De Prælato religiosi respectu voti personalis, vel realis subditi probant, quia Prælatus non potest abdicare à se dominium voluntatis religiosi, quia hoc repugnat statui

tui, & obedientiæ religiosæ; nec potest illi concedere liberam administrationem, & independentem à voluntate superioris, cum id paupertati religiosæ repugnet. Idem ait Sanchez *d.n.* 21. dicendum esse de patre respectu impuberis. Nam ob eam ætatis imbellicitatem nequit pariter à se abdicare curam, & gubernationem voluntatis illius. Idem ibidem ait Sanchez dicendum de marito respectu votorum personalium vxoris; quia nec maritus potest à se abdicare potestatem gubernandi vxorem, vt etiam Suarez *d. cap.* 4. & Laymann *suprà n* 74. *citato* dicunt. Et idem addit Sanchez, quoad vota realia vxoris, eo quod nequeat bonorum administrationem vxori concedere maritus independenter à sua voluntate. Contrarium verò idem Sanchez ibidem docet quoad vota realia puberum, quæ sola potest pater irritare; Et quoad omnia seruorum. Quia potest pater liberam bonorum administrationem concedere filio, remittendo ei vsufructum bonorum aduentitiorum *l. cum oportet C. de bonis quæ liberis.* Ergo à fortiori poterit illius partis tam amplam licentiam conferre, quam ea verba sonant. Dominus etiam potest omnino donare libertatem seruo, & ideo à fortiori circa illam materiam. Addit tamen ibidem Sanchez ex Valentia 2.2. *disp.* 7. *q.* 6. *p.* 6. *num.* 3. quod esto sit translatum dominium, potest tamen superior ex causa iusta irritare, non tamquam auferendo quod suum est, sed quod est proprium subditi, licet non valeat sine causa.

78 Dixi autem *num.* 94. *initio*. *Nondum executioni mandata*; nam si res non sit integra, sed iam res voto promissa cum licentia superioris fuerit tradita, superior non possit reuocare neque licite, neque valide, vt Sanchez *d. disp.* 40. *n.* 12. Ante traditionem enim est in superiore adhuc potestas reuocandi, quia adhuc apud illum manet dominium, sed facta traditione iam translatum est dominium in alterum *l. traditionibus* 2. *Cod. de pactis*, ideoque iam caret superior potestate reuocandi.

79 Prædictis verò non obstant fundamenta Ricchardi *suprà n.* 93. adducta. Nam ad primum dicitur, vt votum fiat irreuocabile, non sufficere licentiam vouendi, sed requiri traditionem. In illo enim voto licet cum licentia facto manet illa tacita conditio, *nisi superior contradixerit*, vt *n.* 74. explicatum est. Ad secundum, subditus tantum accepit quasi possessionem voti emittendi, & se illo obligandi, ac proinde; superior non potest efficere, quin fuerit validum, non autem accipit quasi possessionem circa rem promissam, quousque illam reddat, & ideo superior valide irritare potest. Ad tertium, quando malitia se tenet ex parte ipsius rei præceptæ, quia scilicet illicita, & iniusta superior præcipit; non est ei obediendum, secus quando malitia se tenet ex parte ipsius præcipientis, qui non præcipit illicita, & iniusta, quamuis peccet præcipiens. Multa enim validè fiunt, quæ tamen non licita.

80 Ad tertium fundamentum, quidquid contra senserit Arragon 2.2. *q.* 88. *ar.* 8. idem sentiens de promissione facta homini cũ licentia superioris ante rei traditionem, ac de promissione facta Deo, respondetur promissionem homini factam de licentia superioris, & acceptam non posse valide reuocari à superiore etiam ante rei traditionem, sed teneri semper superiorem permittere subdito, vt impleat: ita Sanch. *d. disp.* 40. *n* 15. *& d. cap.* 27. *n.* 23. Suarez *d lib.* 6. *de voto cap.* 8. *num.* 5. *fine.* Laymann *d. cap.* 7. *n.* 14. *fine.* Villalobos *d. diff.* 21 *num.* 8. & etiam Lessius *d. cap.* 40. *dub.* 13. *n.* 79. *in responsione ad secundum, initio*; licet Sanchez, & Laymann illum allegent pro sententia Arragonis. Ratio discriminis inter promissioñe homini factam & votum, seu promissionem factam Deo, est iuxta eosdem Doctores, quia licet dominium maneat apud superiorem, tamen iam acquisitum est ius homini, cuius vices cum non gerat superior, non potest eius ius remittere; at cum gerat vices Dei ad gubernandam subditi voluntatem, potest remittere ius acquisitum Deo per votum valide semper, & licitè cum iusta causa; & quamuis sine causa illicite remittat, ei tamen obediendum, quia adhuc gerit vices Dei, sicut confessarius valide absoluens, at peccans mortaliter, gerit vices Dei quatenus absoluit, quamuis culpa sua abutatur potestate. Confirmatur responsio, quia vt inter homines pax, & pactorum firmitas seruetur, tam iura, quam consuetudo paciscentium cum illius subditis ideo superioris consensum requirunt, ne superior deinde reuocare possit; nam si præstito consensu adhuc posset reuocare promissionem, nemo auderet contrahere cum subditis, & religiosis, quod in eorum graue damnum resultaret. Addit tamen Sanchez in vtroque loco excusari à culpa subditum non implentem promissionem repugnante superiore; quia licet superior peccet, non tenetur subditus eo inuito exequi. Dum autem Lessius *loco citato* subdit non posse subditum repugnante superiore exequi, quod homini ex eiusdem superioris licentia promisit, quia traditio rei, & executio à superioris nutu adhuc pendet, videtur repugnare omnino sibi ipsi; & ideo forte Sanchez & Laymann referunt illum tamquam adhærentem sententiæ Aragonis. Quod si vxor absque viri licentia votum, aut iuramentum emiserit in fauorem tertij, quæ fuerint de materia subiecta viri dispositioni, poterit vir illa irritare, cum votum vergat in eius præiudicium; & ideo cum marito non solum sua bona, sed etiam bona dotalia vxoris subiecta sint *l. doce ancillam, Cod. de rei vindicatione*, quodcumque iuramentum de his bonis disponens ab vxore factum poterit à viro irritari. Ita post alios Sanchez *in sum. lib* 3. *cap.* 20. *n.* 3. & Castrus palaus *tom.* 3. *tract.* 14. *disp.* 3 *punct.* 2. *num* 1. *versic. Quartò vir.*

Taciturnitas superioris scientis votum subditi an inducat illius approbationem, & efficiat; vt censeatur de eius licentia factum, & an in licentia donandi, vel faciendi censeatur comprehensa licentia vouendi.

Sed cum *n.* 64. in propositione illius communissimæ sententiæ dictum sit, maritum, & quemlibet superiorem votum à subdito absque eius licentia emissum, & postea ab illo approbatum, posse validè irritare, & vt *infrà post num.* 83. ostenditur, licet superior votum subditi ex eius licentia factum, vel ab eo approbatum validè irritare possit semper, peccet tamen sine vlla iusta causa, declarandum est, quandonam censeatur facta approbatio, itaut censeatur votum ac de licentia superioris emissum; vbi non adest expressus consensus; an nimirum sufficiat taciturnitas, & dissimulatio, vt si maritus, seu superior sciuit certò, & clarè votum ab vxore, vel subdito emissum, & non contradixit, sed tacuit, an ista taciturnitas censeatur consensus, & licentia votum approbans. Et videtur approbatio, quia tacens tacite consentit. Et ita affirmant aliqui à Sanchez *d disp.* 40. *n.* 9. *relati*, qui etiam fundantur in illis verbis *cap.* 30. Numerorum *suprà d. n* 64. *relatis*, vbi videtur requiri, quod maritus statim contradicat; nam si statim non contradixerit, & vsque in aliam diem distulerit, censetur ita consentire, vt sine peccato rettactare, & voti executionem impedire nequeat. Verùm cum in sibi præiudicialibus tacens non censeatur consentire *reg. qui tacet. de reg. iur. in* 6. non obstante taciturnitate 81

poterit

Digitized by Google

poterit maritus, & superior adhuc irritare tanquam votum absque illius licentia emissum. Potestas enim irritandi est actus dominij. Domino autem licet vti, vel non vti re dum voluerit. Et ita docent Sanchez *d. disp.* 40. *num.* 10. Suarez *d. cap.* 4. *n.* 19. Lessius *lib.* 2. *cap.* 40. *dub.* 13. *num.* 77. & Villalobos *d. diff.* 21. *n.* 7. Nec obstat illa lex Numerorum *cap.* 30. quæ quoad illam partem de non differenda contradictione in aliam diem fuit cæremonialis, & iam cessauit vt tradunt iidem Doctores, & alij à Sanchez ibidem relati. Notat autem Suarez *d. num.* 19. quod si materia voti non cadat positiuè in præiudicium viri tacentis, sed pertineat, solum ad debitam subordinationem, & gubernationem, vel bonum animæ vxoris, de quo non constet cadere in præiudicium mariti, tunc taciturnitas sufficit ad præsumptionem, vt possit vxor licitè exequi votum; imo, & debeat, si tempus obligationis instet.

82 Addit etiam Sanchez, & eum sequitur Villalobos *loco citato*. Castrus Palaus *d p.* 3. *num.* 15. & Lessius *lib.* 2. *cap* 49. *num.* 78. quod si dum superior tacuit, teneta internum consensum habuit approbandi votum, voluitque ratificare votum, & non solum pro tunc impedire eius executionem, id sufficere, vt votum censeatur, & dicatur de licentia, & consensu superioris factum; ac proinde non posse licite absque causa irritari. Mouetur, quia votum illud subditi ideo firmum non est, sed ad placitum superioris reuocabile, quia habet tacitam conditionem, si superior conscius consenserit, vel non contradixerit, vt supra §. 1. dictum est, ergo accedente consensu superioris etiam post votum factum firmum redditur votum, sicut contractus conditionalis impleta conditione *l. potior initio ff. qui potiores in pignore habeantur.* Neque obstat (inquit Sanchez & post eum Palaus) consensum superioris internum esse; tum quia exprimitur signo externo, nempe illa taciturnitate; nam licet taciturnitas, & dissimulatio in præiudicialibus non sit indicium sufficiens consensus; tamen hæc taciturnitas iuncto interno consensu facit actum validum, & firmum, nam concurrentibus contrariis præsumptionibus in eodem actu, illa, quæ facit valere actum est potior, & præferenda, vt Mænochius *de arbitrar. casu* 471. *n.* 2. *de præsumpt. lib* 1. *q.* 29. tum quia cum votum illud habuerit omnimodam firmitatem ex parte subditi, ipsumque statim obligauerit, & solum ius superioris maneat illæsum, vt ad libitum reuocare possit, non requiritur notum fieri eius consensum subdito, sed satis est, Deo sit cognitus. Nullum enim pactum consensu superioris initur cum subdito, sed Deo manet obligatus ad non reuocandum, sicut si superior interne votum faceret non irritandi, teneretur non irritare. Ita Sanchez ibi. Hæc tamen doctrina non caret difficultate, & videri potest dictum consensum internum vouenti non manifestatum non sufficere, vt votum censeatur verè approbatum, & dicatur de licentia superioris factum, approbatio enim, seu licentia directè respicit ipsum vouentem, ad ipsumque immediate ordinatur, quatenus vouens est, non verò respicit directè Deũ, neq; ad Deum immediate ordinatur; licet data licentia, vel sequuta approbatione superior obligetur Deo ad non irritandum votum absque iusta causa; at non potest respicere vouentem, neque ad ipsum ordinari, nisi exterius exprimatur, & eidem vouenti innotescat aliquo signo exteriori, cum homines adinuicem non ordinentur, & communicent, nisi per voces, & signa externa, vt *to.* 3. *mor. var. tit.* 2. *n.* 184. latè probaui. Taciturnitas autẽ, & simulatio illa non est sufficiens signũ externũ interni consensus, vt idem Sanch. fatetur, cũ de se sit indifferẽs, & in præiudicialibus, vt est præsens materia nunquam est indicium sufficiens consensus; vnde non est admittenda præsumptio pro firmitate actus contra tacentem. Et alioqui per taciturnitatem post notitiam voti semper censeretur votum approbatum contra tradita *num. præcedenti.* Consensus ergo ille non obstante taciturnitate manet verè, & totaliter internus, & insufficiens ad probationem. Et confirmatur, quia consensus, vt aliquid inter homines, seu erga hominem operetur, debet esse humanus, non est autẽ humanus, nisi aliquo signo externo manifestetur, seu innotescat ei, ad quem dirigitur, vt late ostendi *d. tit.* 2. *allegato n.* 184. *cum pluribus seqq.* Si autem superior faceret votum non irritandi votum à subdito ex eius, vel cum eius licentia factũ, teneretur nõ irritare, quia Deo actibus mere internis ad Deum ordinamur, ipsique obligamur. His tamen nõ obstãtibus valde probabilis est sententia Sanchez, & aliorum quod non sit necesse consensum superioris in votum innotescere subdito; tum quia non requiritur acceptatio subditi ad voti confirmationem, sicut in promissione, & donatione, & contractibus, tum quia idem consensus videtur primario respicere Deum, cui ius acquiritur; sicut si Titij subditus Seio aliquid promittit sub beneplacito Titij, & Titius Seio clam insinuet sibi placere, Titius obligabitur, nec poterit reuocare. Cæterum si Superior fictè consentiat exterius concedens, & internus contradicens non confirmabitur votum, sed postea libere poterit irritare, vt Lessius *vbi suprà.* Si etiam superior voti conscius consentit in corpus, præsumitur consentire in obligationem voti, inquit Lessius *d. n.* 78. quia ideo videtur consentire, vt subditus votum impleat, si tamen per hoc non intenderet approbare votum, non confirmaretur, vt idem Lessius.

Verum omnino est etiam quod idem Sanchez *d. n.* 10. post medium, & Lessius *d. n* 78. tradunt, nempe, quod si subditus obtenta licentia aliquid faciendi, vel donandi, voueat id facturum; non censeri votum factum de licentia superioris, atque adeo pro libito, & absque vlla causa posse tale votum ab eo irritari. Diuersa enim sunt facultas donandi & facultas vouendi, & hæc in illa non censetur comprehensa; & tam longe difficilius concederet superior subdito licentiam ieiunandi simpliciter, & seorsim absque vlla obligatione, quia hoc non est grauamen subdito, sed potest libere omittere ieiunium; nec superiori, qui potest liberè licentiam reuocare; illud autem est grauamen, cum subditum libertate omittendi, superiorem libertate irritandi pro libito priuet; licentia vero præsumitur concessa, vt quam minimum præiudicet, vt dictum est *n.* 74. Neque obstat, cum datur subdito licentia donandi homini, censeri datam etiam licentiam promittendi, & ita si ille eidem homini promitteret donaturum, censeretur promisisse de licentia superioris. Nam promissio, & pactum contrahendi inter homines, vt plurimum tanquam quid præambulum, & dispositio præcedit ipsum contractum distractionis & ideo superior dans licentiam celebrandi distractionem, censetur etiam dedisse licentiam ad promissionem illius distractus, iuxta text. *in l. oratio* 16. *de sponsalibus*, vbi concedens licentiam contrahendi nuptias censetur dare celebrandi sponsalia, votum vero dandi, vel faciendi non est præambulum, seu via, & dispositio, ac initium ipsius operis, vel contractus dandi, sed alterius ordinis; ac proinde non includitur in ea licentia. Poterit ergo tale votum pro libito, & absque causa, tanquam factum absque eius licentia irritari. 83

Vtrum

Digitized by Google

Vtrum maritus, & quiuis superior, qui subdito dedit licentiam vouendi, vel votum ab eo emissum approbauit, possit illud licite irritare, eiúsve executionem impedire, an verò irritando peccet, & an venialiter, vel mortaliter.

84 Difficultas secunda, an maritus, & quiuis superior, qui vouendi licentiam concessit, vel votum iam emissum approbauit vel simpliciter, vel pro determinato actu, vel tempore, peccet illud irritans simpliciter vel quoad illum actum, vel pro tempore, quando votum nondum est impletum. Dixi, *vel simpliciter, vel*, &c. Nam si maritus, aut superior non absolutè, aut simpliciter concessit licentiam, vel approbauit, sed pro determinao actu, vel pro determinato tempore, vel vsque ad beneplacitum suum, licet tunc seruandum sit votum pro illo actu, vel pro eo tempore, vel quamdiu non reuocetur. Nihilominus certum est maritum, seu superiorem posse licitè facto illo actu, vel transacto eo tempore præscripto, vel quandiu libuerit, seu voluerit, si licentia fuit ad beneplacitum, licitè reuocare votum. Ita Suarez *tom. 2. de relig. lib. 6. de voto cap. 4. num. 21. & cap. 8. n. 7.* Sanchez *in sum. lib. 4. cap. 27. num. 25.* & Trullench *in decalog. lib. 2. cap. 2. dub. 30. num. 6. fine.* Et Ratio est, quia licentia, & approbatio non fuit absoluta, sed pendens ab illo actu, tempore, & beneplacito (sicut enim superior licitè potest negare absolutè licentiam, vel irritare statim votum totum, ita potest honestè ex parte concedere licentiam, vel approbare, vel ex parte irritare, vel ad certum tempus concedere, & pro vlteriori deliberationem differre) ergo peracto actu, vel finito tempore, aut cessante beneplacito iustè, & absque voti emissi iniuria poterit votum illud irritari, quia licentia, & approbatio ad tempus illud, illo expleto reuocari potest cap. *charissimus, de conuers. coniug.* cessat ex limitatione temporis. Addit Suarez *d. n. 9.* si licentia, seu approbatio detur indefinitè, vt ad ieiunandum in heddomada, facilius poterit reuocari pro aliquibus diebus nonobstante voto, quia tunc superior non reuocat facultatem priorem, quia non pro eodem tempore illam negat; sed solum adhibet terminum, qui fuerat sine determinatione relictus. Quam tamen additionem Sanchez *d. cap. 27. num. 26.* reprobat ex eo, quod votum ieiunandi, aut orandi semel in hebdomada nullo præfinito tempore, est perpetuum, alioqui ipsemet vouens posset postea præfigere terminum; ergo similiter licentia ad id votum concessa fuit perpetua. Licentia enim ad actum aliquem faciendum accommodatur illi, & durat toto actus tempore; vt licentia ieiunandi aduentu, durat toto aduentu. Quapropter cum tunc verè irritetur votum pro tempore, pro quo ex superioris licentia emissum est, vel approbatum, erit necessaria iusta causa, vt reuocatio sit licita; supposito quod causa aliqua iusta requiratur, vt superior honestè reuocet licentiam datam ad vouendum, vt mox.

85 Igitur quoad præfatam difficultatem, etsi Suarez *d. cap. 8. n. 8.* referat aliquos dixisse hanc irritationem posse per se fieri absque vllo peccato nulla interueniente causa; quia superior dando licentiam non contraxit specialem obligationem non retractandi illam, quia neque hoc voluit, neque promisit; & quia in ipsa licentia vel voti approbatione subintelligitur conditio seu limitatio vsque ad beneplacitum concedentis. Nihilominus tamen hac in re DD. communiter conueniunt esse pecatum, si superior absque vlla causa iusta licentiam seu approbationem reuocet, & votum irritet, seu eius executionem impediat. Ita Suarez *dict. cap. 4. num. 22. & dict. cap. 8. n. 9.* Sanchez *d. cap. 27. num. 28. & lib. 9. de matr. d. disp. 40. num. 7.* quibus in locis alios latè cumulat, & omnes alij Doctores, qui tribus numeris sequentibus allegantur. Et colligitur manifestè ex *d. cap. 30. Numerorum* illis verbis, *suprà n. 74. adductis*, in quibus de viro irritante votum vxoris ab eo approbatum dicitur, *quod portabit iniquitatem eius*, id est *pœnam soluet pro voti illius transgressione.* vt ibi Lyra, & Vatablus, & Abulensis *quæst. 43. ad finem.* Et ratio est, quia talis reuocatio, & voti irritatio est aliqua irreuerentia Dei, & quasi contemptus voti, cui cooperatus est, cuiusque materiam quantum est ex se videtur obtulisse Deo, qui licentiam faciendi votum dedit, aut illud confirmauit; Nam sicut superior dans subdito licentiam promittendi aliquid homini, cooperatur illi obligationi, & quasi offert rem illam ei homini, ita dans licentiam promittendi Deo, quantum est ex se, offert Deo materiam illius voti, & ad illud cooperatur; & ideo non ita facile debet reuocare, & absque causa vlla iusta, & si reuocet, est irreuerens Deo & contemptor voti, in illudque peccat.

Præterea conueniunt Doctores, licitam esse licentiæ reuocationem, & voti irritationem, si adsit id faciendi iusta causa. Ita Suarez *locis allegatis.* Sanchez *d. cap. 27. n. 29. & 30. & d. disp. 40. n. 7.* Lessius *d. cap. 40. num. 36.* Villalobos *d. diff. 21 n. 19.* Castrus Palaus *d p. 3. n. 11.* Sayrus *lib. 6 cap. 10. num. 12.* alij *infrà citati*, & alij, quos *d. n. 29. late* refert Sanchez. Qui rationem addunt, nempe, quia cum prudens licentiæ concessio hunc actum exceptum postulet, videtur ea licentia habere tacitam conditionem, nisi causa iusta illius reuocandæ occurrat. Quæ autem causa sit sufficiens, vt is superior, qui dedit licentia vouendi, illam possit licite reuocare, & votum irritare, licet relinquatur prudentis arbitrio; Nihilominus iuxta Sanchez *d. n. 30.* Sanchez *d. cap. 8. d n. 9.* & Palaus *d. n. 11.* debet esse grauior, quàm requiratur ad irritationem licitam voti emissi absque licentia supposita sententia *suprà num.* 8. adducta, quod etiam vt hæc irritatio fiat sine peccato, debeat adesse aliqua iusta causa irritandi. Debet etiam iuxta Suarez esse grauior, quam fuisset in principio sufficiens ad denegandam licentiam. Non tamen requiritur æqua causa, ac ad dispensationem, vt iidem Sanchez & Palaus docent, quia dispensatio absque causa nulla est, vt dictum est *suprà num.* 7. secus irritatio, vt *d. n. 7. & 94.* probatum est. 86

Quod ergo controuertitur inter Doctores est, an superior absque vlla causa reuocans licentiam, aut approbationem concessam, votumque irritans, vel impediens eius executionem peccet mortaliter, an tantum venialiter. 87

Communis sententia affirmat peccare mortaliter, sit materia voti sit grauis; hocque peccatum reduci ad sacrilegium contra votum, seu transgressionis voti; quood ex genere suo est mortale: Et veniale solum ex leuitate materiæ voti. Ita Caietanus, Arragon. Angles, Vega, Lopez, Flamma, Conradus, P. Ledesma, à Sanchez *d. disp.* 40. *num. 9. & d. cap. 29. n. 32. relati.* & ex Doctoribus *suprà num. 1. relatis* Nauarrus *in sum. cap. 12. n. 61. & 73.* Grassius *p. 1. lib. 2 cap. 29. fine. & p. 2. lib. 2. cap. 12. nu.* 27. Sayrus *lib. 6. clau. cap. 10. num. 12.* Sanchez *locis modo citatis.* Lessius *lib. 2. cap. 40. dub. 13. num. 36. versic. peccabit tamen & dubit. 15. num. 95. fine.* Villalobos *tract. 34. diff. 21. num. 19.* Laymann *lib. 4. tr 4. cap. 7. n. 18.* & probabilius censet etiam Trullench *lib. 2. cap. 2. dub. 30. n. 9.* Probatur primo ex *allegato c. 30. Numerorum*, vbi de viro irritante votum ab vxore de eius licentia emissum dicitur, *quod, portabit ipse iniquitatem eius*, id est viro imputabitur violatio voti & pœna, non mulieri; quæ cum appellet iniquitas, non potest intelligi de culpa veniali, sed de mortali. Et si

si dicatur, ibi non sumi iniquitatem formaliter, sed materialiter, scilicet ipsam non obseruationem voti, cum vxor verè peccatum non committat non obseruando votum à viro impedita. Contra vrget Sanchez *d.num.*32.tum quia est sensus improprius; quia non est propriè, quæ talis est materialiter; nec etiam dicitur culpa materialiter, vbi nullum est præceptum, sed vbi veri præcepti transgressio excusat a culpa formali per ignorantiam inculpabilem; tum quia culpæ materiali nulla debetur pœna trangressionis præcepti. Quare sensus eius loci est, culpa, & pœna, quæ contractura erat vxor violans id votum non facta irritatione, imputabitur viro, qui causa fuit irritando illicite votum; sicut quando rusticus consulto viro init contractum iniustum excusatur à culpa ratione inuincibilis ignorantiæ, at ea culpa, quam ipse aliàs erat contracturus, redundat in malum consulentem. Probatur secundò, ratione *suprà n.* 85. adducta. Etsi enim materia maneat viro, & superiori subiecta, & in eius potestate, seu dominio, tamen cum ipse per consensum factus sit particeps voti, cuius materia ipso consentiente est Deo obligata, & ab eodem quasi oblata tenetur ex vi voti non impedire ne offeratur, promissione impleatur; ac proinde si impediat censetur tanquam trangressor voti, atque adeo si votum sit de materia graui, peccat mortaliter absque causa iusta impediens.

88 At non esse mortale peccatum, sed tantum veniale absque vlla iusta causa reuocare licentiam vouendi, vel approbationem voti, illudque irritare secluso scandalo, & contemptu affirmant Rosella, & Sotus *locis suprà n. 62. relatis.* Suarez *d. lib. 6. de voto cap. 4. fine.* Filliucius *tract.* 26.*cap.* 8.*n* 230. Palaus *d.p.* 3. *num.*9. & probabile dicunt Sanchez *d.cap.*27. *allegato num.* 32. *initio*, Laymann, & Trullench *locis citatis.* Probant quia hæc reuocatio, & irritatio non est contra iustitiam, cum superior vtatur iure suo, quod non amisit propter licentiam datam, vt probatum est *suprà num.* 74. ideoque valida est, vt eodem *num.*74 ostensum est. Neque est contra religionem, quia superior non vouit, & sic nullum votum violat; nec est causa violationis eius; quia cum auferat per irritationem votum illud, non retinet vim obligandi, & sic vouens non violat illud, quare solum est causa, vt votum non sit, vel non obliget, quod non est tam graue, vt sit culpa mortalis. Vnde non est simile de viro iniuste impediente vxorem, ne audiat sacrum in die festo, nam tunc manet præcepti obligatio, ideo impediendo peccat mortaliter Et si dicatur esse peccatum contra fidelitatem, admittit Palaus, sed dicit fidelitatem per se iuxta probabilem sententiam ad culpam tantum venialem obligare. Imò addit hoc peccatum infidelitatis excusari posse si ipse, cui data est facultas vouendi, & promissio facta de ea non reuocanda cedat, & consentiat reuocationi. Vnde concludit, quod sola malitia videtur consistere in quadam leuitate, & inconstantia animi, qua rem, vel personam Deo dicatam absque vlla causa à dedicatione retrahit, & à via perfectionis excludit. Quod cum non fiat per vsum suæ potestatis dominatiuæ, non videtur grauem culpam continere. Ad locum autem 30. *Numerorum* aiunt, vel ibi accipi iniquitatem materialiter modo explicato; vel illam legem in hac parte fuisse cæremonialem, ac proinde cessasse. Hæc reddunt probabilem hanc sententiam; sed probabiliorem puto alteram sententiam ob rationem pro ea adductam, quæ probat esse sacrilegium contra votum talem reuocationem, & irritationem.

89 Etsi autem Fonseca in annotatione ad marginem Caietani *d. cap.*30. *Numerorum* ad finem dicit teneri superiorem implere votum subditi ex sua licentia emissum absque causa irritatum. Hoc tamen dictum minus verum est, vt notauit Sanchez *d.cap.*27.*num.*33. *& dict.disp.*40.*num.*8. addens nec teneri superiorem concedere licentiam ad illud implendum, neque ea concessa teneri subditum implere; quia cum illud votũ per irritationem penitus cassatum, & ablatũ sit, nec iterum consensu solius superioris reuiuiscere possit, nisi denuo emittatur à subdito, nulla obligatione potest afficere subditum, aut superiorem. Qui tunc solum teneretur licentiam voti exequendi concedere, quando illud non irritasset, sed solum obligationem suspendisset absque iusta causa.

Ex dictis autem *num.*87.*&* 88. infertur vxorem, & subditum petentem ab eo irritationem voti ex licentia mariti, vel superioris emissi certo scientem nullam subesse iustam causam irritandi, taliter peccaturum, scilicet, mortaliter, vel venialiter, qualiter peccaret maritus, aut superior irritans iuxta præfatas duas opiniones iisdem numeris relatas; si autem subditus dubius sit de sufficientia causæ, illam proponeret superiori capaci discernendi, an iusta sit, excusatur ab omni culpa, si superior non sit capax (vt facile contingit in viro, Domino, patre, tutore, curatore, qui sæpè aut rustici, aut ignari sunt) consulendus est vir doctus. Ita Sanchez *d.c.*27. *n.*34. & Villalobos *d.n.*19. 90

Aduertendum etiam subditum irritationem voti emissi de superioris licentia petentem ab eodem superiore, si credat, vel dubius sit, an superior sit memor licentiæ à se concessæ, teneri illum admonere, seu illi per se, seu per alium exprimere licentiam ab eo habitam ab vouendum; quia licentia illa retrahet superiorem à facili irritatione; & coget maturè considerare causam, cum propter licentiam concessam sit minus liber ad licitam irritationem. Ita Sanchez *dict.disput.*40. *num.*39. addens non esse opus expressione licentiæ si iusta causa proponeretur, cum ob id solum illa expressio sit necessaria. 91

Quid verò quando irritatio voti de licentia mariti, vel superioris præcedentis petitur à marito posteriori, & subsequenti superiore maiori, vel æquali, explicatum est *suprà n.*63 *fine.*

An votum absolutum castitatis, & de rebus necessariis, v.g. non furandi, &c. de licentia mariti emissum possit maritus validè irritare.

Difficultas tertia, an votum castitatis ab vxore constante matrimonio emissum de licentia viri, & pariter iuramentum castitatis Deo præstitum de licentia eiusdem viri possit vir validè irritare; & similiter an possit validè irritare votum vxoris de materia præcepta, & necessaria, vt non furandi, &c. cum simili licentia emissum. 92

Difficultas solum procedit attenta sententia *suprà num.* 16. tradita, quod vxor sit subiecta viro quoad gubernationem personæ, & voluntatis, sicut filius impubes est subiectus patri, & tutori; & non solum ratione materiæ; nam attenta altera sententia *num.*17. tradita, quod sit illi subiecta tantum ratione materiæ, & quod vir non queat irritare nisi vota vxoris sibi, vel domesticæ gubernationi præiudicantia, constat ex traditis *d. num.*19. *& num.*24. non posse nec licite, nec valide irritari.

Supposita vero priori sententia adhuc maritum non posse validè irritare votum absolutum, & omnimodæ castitatis vxoris de eius licentia absolute concessa emissum sentiunt D. Thomas 4.*dist.*32. *in expositione literæ ibid.* D. Bonauentura *num.* 4. Richardus

dus, Paludanus, Gratianus, Turrecremata, Adrianus, Ioannes de Friburgo. D. Antoninus, Rosella, Tabiena, Syluester, Summa Pisana, Philiarcus, & Manuel à Sanchez *de matrim. lib. 9. d. disp.* 40. *num.* 6. & à Fagundez *in decal. lib. 2. cap.* 37. *num.* 12. *relati*; Nauarrus *in man. d. c.* 12. *n.* 61. *circa finem.* Reginaldus *lib.* 18 *n.* 315. & Laymann *preallegato c. 7. nu* 15. & ita oportet sentiant Coninch, & Basilius Pontius *locis suprà cap. 3. n.* 94. *relatis* asserentes coniugem, qui alteri concessit licentiam vouendi castitatem absolutè, & simpliciter, censeri renunciasse iuri suo, cum castitas absoluta seruari nō possit cum debiti redditione, & ita non posse petere debitum, nec etiam alterum teneri ei petenti reddere; neque posse absque voti violatione; & idem iidem Doctores sentiunt de voto de rebus necessariis. Probatur ergo primò hæc sententia quoad votum castitatis, quia vir concedendo talem licentiam voti absolutæ, & omnimodæ castitatis emittendi renunciauit iuri suo; ergo non potest amplius illud irritare, neque quoad petitionem, neque quoad redditionem debiti. Secundò probatur, quoad votum castitatis, & votum de rebus necessariis. Nam ideo vir alia vxoris vota, præter hæc, de sua licentia emissa potest validè irritare, quia materia voti manet sub potestate, & dominio viri, & superioris, quo non priuatur etiamsi vir licentiam ad vouendum vxori, & superior subdito concedat, vt *numero* 84. probatum est: & ita cum possit prohibere materiam promissam, potest tollere obligationem ab vxore, vel subdito per votum contractam. At materia voti castitatis, & non petendi debitum non est subiecta viro, cum quoad vsum coniugij vir, & vxor sint pares, virque non habeat potestatem gubernatiuam; nec maius ius in vxorem, quam ipsa in virum. Similiter materia voti rei de præcepto, & necessariæ non est subiecta superiori, sed soli Deo; vnde superior, & subditus quoad hanc materiam sunt pares; quare ex consequenti neque maritus votum vxoris castitatis de eius licentia absolutæ emissum, nec vllus superior votum subditi de rebus necessariis ex licentia emissi poterit validè irritare, cum illorum materia non sit sub illius dominio. Si dicatur posse irritare ratione nouæ obligationis, in quantum vir, vel superior potestatem habet in illum actum liberum, per quem fuit inducta. Respondetur id non obstare, quia iam actus ille liber est traditus, & consecratus Deo ex ipsius viri, seu superioris consensu; ac proindè non manet amplius sub eius potestate. Denique quoad votum castitatis probatur ex Diuo Ambrosio *lib. de Paradiso cap.* 7. & refertur *cap. fin.* 33. *quæst.* 5. ibi; *Vota vero continentiæ ita alterius permissu ab altero valent offerri, quod post promissionem non valent in irritum deduci.*

93 At probabilius est, sicut alia omnia vota, ita etiam votum prædictum castitatis absolutum, & votum de rebus necessariis non furandi, non mentiendi, &c. de licentia viri, vel superioris emissum ab illis posse validè irritari. Ita Panormitanus, Sotus, Palacios, Stunica, B. Ledesma, Arragon, Vega à Sanchez *dicta disputatione* 40. *numero* 17. & à Fagundez *dicto capite* 37. *numero* 12. *relati.* idem Sanchez *ibidem, & in summ. libro* 4. *dicto capite* 34. *numero* 11. Fagundez *dict. num.* 12. Villalobos *tractat* 34. *diff.* 21. Lessius *lib.* 2. *dicto capite* 40. *dub.* 15 *numero* 95. & Trullench *dicto libro* 1. *cap.* 2. *dub.* 33. *numero* 6. Probatur ex traditis *suprà cap.* 3. *numero* 92. *& hoc cap. numero* 84. scilicet, quia vir, vel superior consentiendo, vt vxor, vel subditus voueat castitatem, vel non mentiendi, non censetur cedere iuri suo, nec sibi velle præiudicare, nisi id explicet; & consequenter retinet dominium suum, & potestatem irritandi, ac si non fuisset concessa illa licentia; quæ etiam hoc non obstante aliquid operatur, nempe, vt votum sit firmius, cum vir, & superior, qui dedit licentiam, sine peccato mortali, vel saltem veniali iuxta tradita *suprà numero* 87. *&* 88. non possit absque iusta causa irritare. Vnde non obstat prima ratio sententiæ præcedentis, cum falsum sit per concessionem talis licentiæ censeri virum renuntiasse iuri suo. Non obstat etiam secunda, quia etsi vir non sit dominus materiæ illius promissæ, sed in illa par sit vxori, est tamen tamquam caput, veluti dominus illius actus liberi, quo vxor tempore subiectionis se voto illo Deo obligauit; & quamuis ex viri consensu se obligauerit, actúsque sit Deo consecratus, id solum operatur, vt vir absque causa irritans peccet mortaliter, vel venialiter iuxta præfatas opiniones *numero* 87. *&* 88. explicatas, non tamen vt irritatio sit nulla; nec vt sit illicita, si ex causa iusta fiat; quia per licentiam datam (vt iam probatum est) non amisit dominium, & potestatem in ipsum voluntatis vxoris actum; nec votum ob eam licentiam sit independens à viri, & superioris voluntate, sed adhuc imbibitam habet conditionem; nisi vir, aut superior reuocauerit; & ita etiam non obstante illa licentia viri, vel superioris, vt vxor, vel subditus emitteret votum de rebus necessariis, adhuc vir, & superior est dominus illius actus liberi, quatenus nouam obligationem inducit; licet non habeat dominium, & potestatem in materiam soli Deo subiectam. Dictum verò Diui Ambrosij intelligitur, quando vterque maturo consensu castitatem vouit, vel iuramento Deo promisit, de quo sequenti difficult.

Quando autem vir censeatur tacitè irritare votum illud castitatis omnimodæ ab vxore de sui licentia emissum explicatum est *suprà capite* 3. *numero* 95.

Si vterque coniux ex mutuo consensu vouit absolutè castitatem, an possit validè irritari, aut suspendi.

Difficultas quarta, an quando ex mutuo consensu, & per modum pacti vterque coniux vouit castitatem absolutè, & simpliciter, possit huiusmodi votum à viro validè omnino irritari; & ab vxore suspendi quoad obligationem non reddendi, & non petendi. 94

Palacios *in* 4. *dist.* 32. *disp.* 2. à Sanchez *d. disp.* 40. *numero* 19. *relatus*, & nonnulli alij teste Arragonio 2. 2. *quæst.* 88. *art* 8 *dub. vlt.* affirmarunt huiusmodi votum, & iuramentum non obstante mutuo consensu à viro posse irritari validè absque causa licitè cū causa, moti ea ratione, quod adhuc maneat matrimoniū, & consequenter potestas viri in vxorem, vt affirmat Diuus Augustinus *Epistol.* 199. *ad Editium*, & refertur can. *quod Deo* 33. *quæst.* 5. Et præterea, quando vterque mutuo consensu vouet, nullum fit pactum de voto, non reuocando, sed de sola castitate seruanda; sicut quando alter solus continentiam vouet; ergo poterit reuocari.

At nec licitè, nec validè posse tale votum, aut iuramentum reuocari tradunt communiter Doctores Sotus, B. Ledesma, Angles, Nider, Philiarcus, Antonius Gomez, Lopez, Manuel, Vega à Sanchez *d. disp.* 40. *num.* 20. *relati*, Arragon *loco citato*, Sayrus *lib* 6. *Clau. cap.* 5. *n* 27. Suarez *to.* 3. *lib.* 9. *cap.* 9 *num.* 6. Sanchez *d. num.* 20. *& in summ lib.* 4 *cap.* 34 *num.* 15. Lessius *lib.* 2. *cap.* 40 *dub.* 14. *num.* 96. Villalobos, & Trullench *locu suprà num.* 93. *citatu.* Fagundez *d cap.* 37. *num* 12. Bonacina *de præceptu, disputatione* 4. *quæst* 2. *part.* 7. §. 2. *numero* 16. Basilius Pontius *libro* 10. *cap.* 7. *num* 14. & Castrus Palaus *tom.* 3. *tract.* 15. *disp.* 1. *part.* 6. *numero* 6 Et 95

colligitur ex D. Augustino *loco allegato suprà cap.* 3. *num.* 96. & probatur ex traditis *ibidem*, scilicet, quia quando vterque mutuo consensu emittit votum absolutum castitatis; seu continentiam, aut illam Deo promittit eodem mutuo pacto, virtute, vel etiam expresse (vt etiam patet ex cap. *dudum, de conuers. coniug.*) cedit iuri suo quoad quemcunque actum matrimonialem, liberatque alterum à seruitute, & tacite offert Deo statum cælibem, quem vt meliorem elegit; & sic censetur omnino renunciare iuri reuocandi, vt sic ille finis vitæ continentis obtineatur; ideo enim mutuum consensum ad inuicem in vouendo exigunt, vt omnino securi sint à mutua debiti petitione, obligationeque reddendi, quod nullatenus fieri potest, nisi vnusquisque cederet iuri, quod in alterum habet quoad vsum matrimonij. Qui enim iure suo non renunciauit, potest alterum cogere ad reddendum (vt constat ex traditis *cap.* 3 *numero* 92.) eo autem renunciato, non potest, vt *eodem cap.* 3. *n.* 99. probatum est? Ex quo patet ad secundam rationem prioris sententiæ. Ad primam verò responsum est *d. cap.* 3. *citato n.* 99. scilicet, quia manet matrimonium, manere ius iustitiæ, & potestatem in alterum radicaliter, & simpliciter, renunciari tamen secundum quid, & quoad vsum per illud mutuum pactum, & sic non manere liberam potestatem in vsum corporis alterius; quia hæc potestas mutuo pacto, & voto impedita est; vt ibidem declaratum est.

Hinc si emisso hoc mutuo voto vir cogat vxorem reddere, duplex committet peccatum iniustitiæ frangendo pactum cum ea initum, & sacrilegij violando votum; si tamen non cogat, sed amicabiliter petat debitum, & illa reddat erit tantum sacrilegium ex parte vtriusque, vt *d. n* 99. dixi.

96 Aduertendum autem, quod huic mutuo pacto, cum sit contractus humanus, qui neque ex se, neque ex iure aliquo positiuo perpetuitatem inducit, possunt coniuges valide renunciare, illudque dissoluere, vt *d. cap.* 3. *n.* 104 ostendi, & tradũt præallegati Doctores, non tamen licitè, & absque sacrilegio effractionis voti in cessione iuris inclusi, vt probaui *dict. num.* 104. & docent præallegati Doctores; nisi ex grauissima aliqua causa talis renunciatio, seu rescissio fieret, vt Palaus *loco citato*. Facta autem rescissione huiusmodi cum vterque ad pristinum statum, prioremque seruitutem sit redactus, obligantur reddere, etsi non possunt petere nisi votum irritetur, vt *dict. num.* 104. Poterit autem irritari, ac si sine mutuo consensu factum esset; quia per voluntariam illam dissolutionem mutui pacti renunciatio illa iuris irritandi est valide remissa. ita Sanchez *dict. disput.* 40. *numero* 22. *& disput.* 42 *num.* 15 & alij *num. præcedenti allegati*. Qua irritatione facta licebit vxori deinceps reddere, quia votum iam illam non obligat: Vxor autem non poterit tale votum viri irritare, licet vir ei exigenti (vt *dict. cap.* 3. *eodem numero* 104. dixi) teneatur reddere, vt Sanchez *dict. disput.* 42. *num.* 15. & constabit ex tradendis *infrà de potestate vxoris ad irritanda viri vota*.

97 Si etiam vterque coniux mutuo consensu, & per modum pacti voueat religionem, vel maritus ordinis susceptionem, aut ingressum in religionẽ, & vxor castitatem (de quibus votis late actum est *c.* 3. *à n.* 69. *ad* 78.) quæ duo posteriora valida sunt, quãdo vir potest sacros ordines suscipere, & religionẽ ingredi de licentia vxoris in sæculo manentis cum voto castitatis, puta, quia sit sexagenaria, & minime suspecta de incõtinentia. vt *c.* 3. *n.* 77. *&* 78. dixi. Neuter coniux poterit votum alterius irritare, ita Sanch. *d. disp.* 40. *n.* 21. *& d. c.* 34. *n.* 16. Fagundez *d. c.* 37. *n.* 16. & Lessius *d. n.* 96. ob eam rationem, quia cũ hoc votum tendat ad perfectam separationem, & mutationem status, in quo seruẽt perpetuam continentiam, videntur coniuges renuntiare iuri reuocandi; sicut quando mutua voluntate vouẽt castitatem. Quod si sacrilege remittunt renuntiationi, tunc licitum erit viro irritare votum religionis, & castitatis vxoris propter tradita *n preced.*

Si verò coniuges mutuo consensu voueant se soluto matrimonio non inituros aliud matrimoniũ, & seruaturos castitatem, vel ingressuros religionem, tũc poterit maritus irritare valide votũ vxoris, quia nulla videtur facta mutua renunciatio iuris reuocãdi, nam per executionẽ voti status non est mutandus, sed supponitur mutatus, quando executio fiet, & aliàs nullũ præiudicium fiat vxori illa irritatione: Et propter hãc eandem rationẽ idem à fortiori dicendũ in omnibus aliis votis mutuo consensu emissis, vt dandi calicẽ ecclesiæ, ieiunandi, peregrinandi, &c. quia etiam per horum votorum executionem non immutatur status, & consequenter non censentur coniuges talibus votis se mutuo eximere à iurisdictione, & priuare facultate irritãdi, & cum duret matrimonium, vxor manet sub potestate viri. ita Sanchez, Lessius, & Fagundez locis num. præcedenti citatis. Peccatum autem erit irritare absque causa, cum iam voto ante præstitus sit consensus; an verò mortale, vel veniale, iudicandum iuxta sententias *n.* 87. *&* 88. traditas. 98

Votum verò votum castitatis, & religionis mutuo consensu tempore prioris matrimonij facta posterior maritus in locum prioris succedens possit valide irritare, Sanch. *d. l.* 9. *disp.* 41. *n.* 20. negat. cũ nec posset prior maritus, ac proinde huiusmodi vota maneant cũ eadem obligatione, quã haberent non inito posteriore matrimonio. Et ita dicendum iuxta sententiam traditam *suprà n.* 63. *initio*, quam tuetur idem Sanchez *ead. disp.* 41. *n.* 18. At iuxta sententiam eiusdem Sanchez *in sum lib.* 4. *c.* 27. *n.* 16. & aliorum eodem *n.* 63. posteriori loco positam asserendum est maritum posteriorem posse illa vota irritare, ac si absque licentia, & mutuo consensu fuissent constante priori matrimonio emissa. Videantur *ibidem* tradita. 99

§. XI.

Vtrum vota vxoris constante matrimonio absque, vel cum licentia viri emissa, & ab eo irritata soluto matrimonio per mortem viri reuiuiscant, vel non, vbi etiam in vniuersum, an vota semel legitime irritata ab habente potestatem dominatiuam reuiuiscant vouentibus exemptis ab eorum potestate.

De hac re latè Sanchez *lib* 9. *de matr. disp.* 39. *ad* 41. *& disp.* 40. *num.* 24. *&* 25. *& lib.* 4. *sum cap.* 26. *& cap.* 27. *numero* 19. *& cap.* 34. *num.* 34. quibus in locis in vniuersum agit an vota vxoris, vel aliorum subditorum, religiosi, impuberis, pubetis minoris, & serui tempore subiectionis à viro, Prælato, patre, vel tutore, curatore, aut domino irritata reuiuiscant, vimque obligandi recuperent cessante vouentium subiectione.

Iuxta sententiam *suprà num.* 16. traditam, quod potestas irritandi vota vxoris constante matrimonio emissa competat viro non solum ratione dominij in materiam promissam, quæ sibi, vel domesticæ gubernationi sit præiudicialis, sed etiam ratione dominij in vxoris voluntatem, quæ à viro tamquam capite, & domino quoad eius actus sit gubernanda, certum est omnia vxoris vota tempore matrimonij emissa à viro perfecte, & omnino irritata (qualis censenda est irritatio, si simpliciter 100

Digitized by Google

si simpliciter irritauerit non explicans se solum ad tempus voti obligationem suspendere) amplius etiam soluto matrimonio non reuiuiscere nisi de nouo emittantur, quia obligatio semel perfecte extincta nunquam reuiuiscit, vt *numero* 5. notatum est. Et ita tradit Sanchez *locis citatis*, & sentiunt omnes Doctores *dict. num.* 16. allegati. Et idem dicendum est de omnibus aliis votis vxoris etiam ante matrimonium tempore prioris matrimonij emissis, & etiam de emissis de licentia tam prioris, quam posterioris viri, quæ in præcedentibus iuxta eandem sententiam, & doctrinam Sanchez, & aliorum dictum est maritum posse irritare, si enim fuerint irritata minime reuiuiscent soluto matrimonio, vt etiam in his terminis Sanchez *dict. disput.* 40. *num.* 25. *dict. cap.* 27. *num.* 19. *& dict. cap.* 34. *num.* 34. & etiam Basilius Pontius *lib.* 10. *de matr. capite* 17. *numero* 30. supposita præfata sententia de dominio viri in vxoris voluntatem.

101 Difficultas ergo est supposita sententia *suprà numero* 17. tradita, quod maritus non habeat dominium in voluntatem vxoris, quodque vxor non subiiciatur viro quoad gubernationem voluntatis; sed tota potestas irritandi illius vota viro competat solum ratione dominij in materiam promissam, quæ sibi, vel familiæ administrationi præiudicium adferre potest; an vota huiusmodi vxoris ratione materiæ præiudicialia vsui matrimonij, vel gubernationi familiæ à viro irritata soluto matrimonio, & cessante subiectione materiæ reuiuiscant.

In qua difficultate Pontius *dict. numero* 30. dicit, si materia voti sit talis, vt possit simpliciter obligatio extingui à marito, si simpliciter extinctum fuit, non reuiuiscere soluto matrimonio; si verò materia voti sit talis, vt possit tantum suspendi pro tempore matrimonij quatenus adfert præiudicium, soluto matrimonio esse implendum; & ita votum castitatis, seu religionis emissum ab vxore animo implendi post mortem mariti, irritatione non fuisse extinctum, sed solum suspensam eius obligationem pro tempore matrimonij; & idem ait esse de quolibet alio voto secundum partem, aut in totum relatum ad tempus soluti matrimonij; sicut & de irritatione votorum vxoris, quæ ante matrimonium emisit.

102 Alij loquentes in genere de irritatione absolute dixerunt vota tempore subiectionis irritata reuiuiscere cessante subiectione; & ita impuberem teneri votum peregrinationis à patre, vel tutore irritatum exequi quando fuerit sui iuris; & similiter impuberem retractum à religione per patrem, seruum per dominum, coniugem per coniugem, cum simplex votum emisissent, teneri cessante ea subiectione redire ad religionem. Hanc sententiam Sanchez *d. c.* 26. *n.* 2. & Azorius *p.* 1. *lib.* 11. *cap.* 18. *quæst.* 4. referunt tenuisse Innocentium *in cap. Scripturæ, de voto ibidem*, Hostiensem Ioannem, Andream Butrium, Cardinalem, & Ancharanum, Vincentium *in speculo*, Paludanum, & D. Antoninum.

103 Alij pariter loquentes in genere de votorum irritatione docuerunt vota impuberum, quorum voluntas ratione inbecillis iudicij, est sub patris, & tutoris dominio; & religiosorum subditorum, voluntatis quorum similiter, cum non habeant velle, aut nolle, superior est dominus; irritata à patre, vel tutore, aut Prælato finita subiectione non reuiuiscere, quia est vera irritatio, vt pote proueniens à dominio in voluntatem. At verò quando irritatio fit solum ratione dominij in materiam promissam aiunt non esse veram irritationem, sed solum suspensionem obligationis, ac proinde cessante prohibitione superioris, aut subiectione reuiuiscere; & ita contingere in votis puberum minorum, & seruorum, quæ parentes, & Domini non irritant nisi ratione solius materiæ promissæ, ideoque non possunt irritare omnia illorum vota, sed solum de materia subiecta eorum dominio, ac illi præiudicanti, & etiam in votis vxorum iuxta præfatam sententiam *n.* 17. traditam, quod vir non possit irritare omnia vota vxoris, sed ea solum, quæ sunt de materia sibi quoad vsum coniugalem, vel familiæ administrationem præiudicanti. Ita Rosella *v. votum* 2. *num.* 6. 7. 12. *&* 13. Valentia 2. 2. *disput.* 6. *quæst.* 6. à Sanchez *dict. disp.* 39. *num.* 34. *& d. cap.* 26. *num.* 3. *relati.* Suarez *to.* 2. *de relig. tract. de voto lib.* 6. *cap.* 3. *num.* 5. *&* 7. vbi ait sola vota impuberum, & religiosorum posse vere, & directè irritari; reliqua verò vt puberum, minorum, seruorum, vxorum tantum indirecte irritari, seu suspendi, ac proinde, nisi cessauerit obligatio, quia facta fuerint pro aliquo tempore, quod iam transierit, ea vota irritata reuiuiscere; & idem docet *cap.* 4. *num.* 1. *&* 17. & cap. 5. *num.* 7. & cap. 6. *num.* 1. & Suarium sequitur Paulus Laymann *lib.* 4. *tract.* 4. *cap.* 7. *numero* 19. Fundantur primò, quod, vbi irritatio competit ratione solius dominij in materiam præiudicantem irritanti, nequit superior votum irritare, nisi quatenus potest illi subtrahere materiam promissam, quæ sola est sub eius potestate; non potest autem materiam subtrahere nisi pro tempore subiectionis, quia eo solo tempore talis materia est sub illius potestate; & ita hac cessante reuiuiscit obligatio prius tantum suspensa. Quod confirmatur ex eo, quod potestas irritandi ratione solius materiæ competit ad euitandum damnum irritantis; quod damnum non contingit cessante subiectione. Secundò, quia seruus, & vxor non subduntur domino, & viro in spiritualibus, sed in solis pertinentibus ad vsum actionum, & rerum corporalium, & per se, ac immediatè ordinatis ad finem humanum, & quasi corporalem, non ad spiritualem. Ergo ex parte voluntatis in ordine ad Deum sunt liberi, vt Deo voueant, si materiam habeant accommodatam; & consequenter illorum superiores non possunt irritare vota directe, sed tantum suspendere, quatenus materia ipsis præiudicat. Tertiò, quia seruus ad se obligandum Deo non dependet intrinsece & per se ex consensu Domini, cum talis dependentia non sit à natura, vt patet; nec ex voluntatate serui, quia non apparet de simili pacto; nec ex iure seruitutis introducta iure gentium, vel ciuili, quia tale ius non reperitur; & forte non erat rationabile; ergo nec Dominus potest directe irritare eius votum. Et hanc sententiam esse valde probabilem testatur Sanchez *d cap.* 26. *n.* 4.

Prædictis tamen non obstantibus idem *eodem num.* 4. *& dict cap.* 39 *num.* 34. probabilius putat etiam quando irritatio, seu potestas irritandi vota competit ratione dominij, & potestatis in materiam promissam, cuius executio præiudicat irritanti, vota huiusmodi posse à superiore directe & perfecte irritari, & facta tali irritatione cessante subiectione non reuiuiscere, & ita vota filiorum familias, puberum, seruorum, & vxorum (etiam iuxta sententiam *num.* 17. traditam docentem sola vota præiudicantia viro posse ab eo irritari) à patre, domino, & viro, si sint de materia præiudicanti, & illorum dominio subiecta, posse proprie, & directe irritari, & semel irritata soluta subiectione non reuiuiscere. Probat Sanchez primò, quia fundamentum potestatis irritandi competentis his superioribus est, quia vota quoruncumque subditorum dominatiuæ potestati alterius sunt conditionalia, habentque imbibitam conditionem pendentem à superioris voluntate, nempe *si consenserit*, vel *non contradixerit* (vt *suprà num.* 2. 6. *&* 7. notatum est, & tradunt S. Thomas *loco d. n.* 2. *citato* 104

Digitized by Google

& alij Doctores, iisdem numeris præsertim *d.n.7. relati*, qui proindè aiunt ad irritationem validam non requiri causam, sed sufficere solam superioris voluntatem, à qua dependent) ergo sicut alia vota conditionalia deficiente conditione extinguuntur, nullámque vim obligandi retinent, ita etiam huiusmodi subditorum vota extinguuntur, nullámque vim in posterum obligandi retinent superiore irritante, quia deficit conditio in ipsis imbibita; nam tunc superior denegat consensum, votóque contradicit. Et sicut, si in voto exprimatur illa conditio, *si pater, dominus, aut vir consenserit, & non contradixerit*, sequuta contradictione votum omninò extingueretur, ita stante illa conditione tacitè in illis votis inclusa, cum taciti, & expressi sit idem iudicium *l. de quibus, in fine, ff. de legibus, & l. cum quid ff. si certum petatur*, & Euerardus loco *ab expresso ad tacitum*. Secundò, nam sicut, vbi adest perfectum voluntatis subditi dominium, potest superior omnia eius vota directè, & perfectè irritare, quia ratione illius perfecti dominij omnia vota habent imbibitam illam conditionem: *Si superior consenserit, vel non repugnauerit*; ita quando adest partiale voluntatis subditi dominium, scilicet, circa materiam particularem promissam poterit superior directè, & perfectè irritare vota circa illam materiam, cum ratione illius dominij includant eandem conditionem. Quod confirmatur, quia quod iuris est de toto quoad totum, idem esse debet de parte quoad partem *l. quæ de tota. initio ff. de rei vindic.* Et Euerardus loco *à toto ad partes*: ac proinde sicut ad omnimodam, & totalem potestatem irritandi vota requiritur, & sufficit dominium totale voluntatis subditi, seu actus liberi, quo Deo vouet; ita ad partialem irritandi potestatem nempe in materia determinata sufficit partiale dominium nimirum voluntatis, seu actus liberi, quo materia illa promittitur.

105 Ex quibus ad primum præcedentis sententiæ fundamentum negatur superiorem non posse materiam subtrahere, nisi pro tempore subiectionis; quia cum tunc superior sit dominus illius materiæ, & voluntatis quoad illam; nec expressè promittatur, in tempus solutæ subiectionis, habet tacitam conditionem, *si superiori placuerit, vel non contradixerit*; atque adeo superiore auferente conditionem, votum euanescit. Ad confirmationem respondetur, damnum illud non esse adæquatam rationem huius perfectæ irritationis, sed conditionem in his votis imbibitam, quam superior potest absolutè auferre, licet damnum sit radix conditionis illius inclusæ; & ita irritatio pendet à damno in fieri, non verò in conseruari. Ad secundum fundamentum respondetur ex traditis suprà *numero 16.* potestatem irritandi non fundari in subiectione spirituali, sed in dominatiua siue in totum, siue in partem, vnde conceditur huiusmodi subditos esse liberos ad vouendum in materia accommodata, & ipsis libera, sed negatur vltima consequentia sufficit enim ad irritationem potestas dominatiua, nec requiritur spiritualis. Denique ad tertium dicitur seruum in obligationibus contrahendis erga Deum præiudicantibus Domino pendere iure seruitutis à consensu Domini, & ratione illius habere imbibitam conditionem pendentem ex Domini voluntate, ac proindè potest Dominus auferendo conditionem extinguere omninò voti obligationem. Et hanc sententiam præter plures alios relatos à Sanchez *d. cap 26. numero 4. & d. disput. 39. post medium, tenent* Trullench *lib. 2. cap. 2. dub. 29. numero 14.* Fagundez *in decalog. lib. 2. cap. 36. numero 11.* Et ego puto probabiliorem sententiam, & in praxi amplectendam, non solum quia est magis pia, & fragilitati humanæ accommodatior, vt notauit Sanchez *d. n 4.* sed etiam quia videtur communiter recepta à Doctoribus, & praxi ipsa confirmata. Doctores enim communiter vota realia filiorumfamilias puberum, & minorum ante vigesimumquintum annum curatoribus subiectorum, (si non sint de bonis castrensibus, aut quasi castrensibus, quorum administratio spectat ad ipsos filios) & seruorum Dominis præiudicantia asserunt absolutè posse à patre, curatore, & domino irritari, nec dicunt postea reuiuiscere finita subiectione, si fuerint irritata; & solum excipiunt vota eorum ante subiectionem, cum plenè erant sui iuris, emissa, quæ aiunt posse tantum suspendi, quatenus præiudicant præsenti subiectioni; aut etiam vota relata in tempus non subiectionis. Videantur Azorius *part. 1. lib. 11. cap. 18. quæst. 4. 8. & 9.* Sayrus *lib. 6. clau. cap. 9. num. 18. & 25.* Lessius *lib. 2. cap. 40. dub. 14. num. 85. & 86.* & Villalobos *tract. 34. diff. 19. & 20.* qui proculdubio ita sentiunt; & Sayrus alios refert. Vsus enim habet, vt præfata vota à patre, tutore, & domino semel irritata cessante subiectione non seruentur.

Porrò vota emissa ante subiectionem, & dum 106
vouens erat sui iuris, tempore subiectionis, non possunt perfectè irritari, sed suspendi quatenus præsenti subiectioni nocent, quia cum nec actus liber, quo votum emissum est, superiori præsenti subdatur, nec etiam materia promissa sit illi subiecta simpliciter, sed tantum secundum quid, non habent imbibitam illam conditionem pendentem ex voluntate superioris, vt quando fiunt tempore subiectionis, ac proinde non possunt perfectè irritari, sed solum suspendi quatenus præiudicant superiori præsenti, vt *suprà n. 43. & 45.* ostensum est, & tradunt DD. ibidem citati, & citati *n. præced.*

§. XII.

An, & quando à marito, & quouis superiore censeatur facta voti irritatio, vel sola suspensio, vel nec irritatio nec suspensio; vbi an vxor, & subditus teneatur petere licentiam implendi votum habens imbibitam illam conditionem, si viro, vel superiori placuerit, vel non contradixerit, *teneatúrque votum superiori manifestare, vt irritatio, vel suspensio habeat locum; vel excusetur à culpa, si superior neget licentiam exequendi rem promissam.*

NOtandum vota subditorum à voluntate supe- 107
rioris dependentia posse esse vel de rebus, seu actionibus alioqui secundum se, & ex obiecto bonis per regulam, vel superiorem interdictis, siue quia solum prohibeantur fieri absque licentia superioris, siue quia ob iustam causam absolutè sint prohibitæ; vel de rebus, seu actionib. bonis nullo modo per regulam, aut superiorẽ interdictis, seu prohibitis, vt sũt opera cõsilij, recitare litanias B. Virginis, osculari terram, leuis aliqua abstinentia; & opera de præcepto naturali, Diuino & Ecclesiastico.

Et licet aliqui, vt referunt Sayrus *lib. 6. clau. c. 5. n. 18.* 108
Sanchez *lib. 4. sum. cap. 25. n. 4.* dixerit vota subditorum dominatiuæ alicuius potestati quoad voluntatem, & non tantum quoad materiam promissam, esse omninò inualida, etiamsi de operibus nullo modo prohibitis, miniméque obligare, donec accedat superioris consensus.

Nihilominus communis DD. sententia est, omnia 109
vota subditorũ de operibus bonis nullo modo interdictis, seu prohibitis siue sint necessaria, & de præcepto; siue de consilio, & tantũ conducẽtia ad salutem esse statim valida, & obligatoria ante superioris

con

Digitized by Google

consensum, donec ipse exequutioni contradixerit, quia in his notis non conditio affirmatiua, *si superior consenserit*: sed negatiua, *si superior non repugnauerit*. Doctores referunt illos sequentes, Sayrus *dict. cap.* 5. *numero* 22. Sanchez *dict. cap.* 25. *num.* 6. & Lessius *lib.* 2. *cap.* 40. *dub.* 13. *numero* 73. Et ratio est, quia sunt de materia bona, & apta voto emittendo, & sita in vouentium potestate, donec superior contradixerit: Et ita sunt vota licita, & meritoria, & consequenter statim obligant donec superior contradixerit. & cap. *monachi* 20. *quaest.* 4. quod allegatur in contrarium, non dicitur vota à religiosis emissa esse irrita, sed frangenda, id est irritanda; ex quo infertur ante irritationem esse valida. Quod verum est (vt notat Sanchez *numero* 3. post Suarez *tom.* 2. *de relig. tract. de voto lib.* 3. *cap.* 6. *numero* 5. *&* 8.) tametsi superior fuisset contradicturus, si voti conscius esset. Cum haec voluntas praesumpta superioris ad contradicendum executioni voti non sufficiat ad voti obligationem tollendam, quia, dum de facto non contradicit, non est ablatum votum, nec materia interdicta.

110 Item Doctores communiter docent vota subditorum emissa de materia aliàs de se bona, sed tamen prohibita, seu interdicta in regula, vel superioris praecepto in generali, vel in particulari non esse valida, & obligatoria ante consensum superioris, affirmatiuè scilicet donec consensum praestiterit; ac proinde in his votis intelligitur conditio affirmatiua, *si superior consenserit*. Vt si subditus vouit aliqua abstinentiae opera, quae absque licentia, & inconsultò superiore fieri regula prohibet, illud votum non obligat donec superior facultatem concedat. ita Suarez *dict. cap.* 6. *numero* 9. Sanchez *dict. cap.* 25. *numero* 8. Sayrus *dict. cap* 5. *num.* 20. Lessius *vbi suprà* & Laymann *lib.* 4. *tract.* 4. *cap.* 7. *numero* 6. *assertione secunda*, & innumeri alij à Sayro, & Sanchez *relati* contra Syluestrum, & Anglem à Sayro *relatos* dicentes talia vota non esse irrita, sed irritanda, neque adeo obligari vouentem ea seruare quantum potest, donec à superiore irritentur. Ratio huius communis sententiae est, quia materia prohibita non est apta voti materia quae debet esse opus virtutis, res autem à superiore vel à regula prohibita, non est materia virtutis antequam accedat superioris consensus; ergo non erit validum votum emissum quousque accedat superioris consensus, quo accedente res est licita, & opus virtutis. Praeterea cum in huiusmodi votis subintelligitur illa conditio affirmatiua *si superiori placuerit*, *seu superior consenserit* (sine qua conditione subintellecta vouens vouendo peccaret) censentur conditionalia, ac proinde non extante adhuc conditione, nempe superioris consensu, votum non erit validum, & obligatorium.

111 Hanc autem communissimam doctrinam Suarez *dict. cap.* 6. *à numero* 19. Sanchez *dict. cap.* 25. *numero* 10. (quos sequitur Laymann *dict. lib.* 4. *tract* 4. *cap.* 7. *numero* 5. *&* *dict. assertione* 2.) declarant procedere tantum quoad vota de rebus prohibitis fieri absque licentia, non verò quoad vota de rebus per regulam, vel iussum superioris praeceptum absolute prohibitis. Haec enim vota, aiunt, nullatenus obligare, & esse irrita praeterquam in speciali casu (inquit Sanchez) in quo secundum prudentiam attentis circunstantiis concurrentibus iudicaretur maius Dei obsequium vti dispensatione in regula facta per Praelatum. Probant, quia votum debet esse de opere bono, imò meliore, quàm sit oppositum, sed melius est agere conformiter regulae, quam contra regulam etiam accedente superioris dispensatione, & regulae relaxatione: ergo votum de re contra regulam non est materia voti; secus autem quando à regula prohibetur solum fieri opus absque licentia superioris, quia licentia non est dispensatio, nec relaxatio regulae, sed potius executio eius posito modo in ea requisito ad exequendum opus; ac proinde seruato eo modo actus est simpliciter melior, & nullo modo à regula deuians. Quamuis Valentia à Sanchez relatus, intelligat eandem communissimam doctrinam procedere etiam de votis de operibus de se bonis ob aliquam causam per regulam, vel superioris praeceptum absolutè, & simpliciter prohibitis, & ita videntur sentire Sayrus loco citato, & alij ab ipso, & à Sanchez pro eadem sententia relati, qui absolute, & sine distinctione loquuntur, de votis de materia prohibita, & dicunt non esse inualida absolute, sed non esse obligatoria donec accedat superioris consensus; quem, subdunt, teneri vouentem petere, ne promissio sit vana, & ridicula; tacita enim conditio si superior consenserit etiam in his votis inclusa facit materiam licitam, cum alioqui sit de se bona, vt supponitur.

Porrò consensus affirmatiuus requisitus ad hoc, vt subditus possit licite exequi opera interdicta voto promissa non solum exhibetur expressis verbis, quibus superior concedit facultatem opus promissum exequendi; sed etiam censetur adhibitus taciturnitate ipsa, vt si superior audiēs de subditi voto, vel vidēs opus illud interdictum fieri à subdito, taceret, & non contradiceret, cum commode posset contradicere. Nam qui tacet in re ad se spectante, nec sibi damnosa, consentire videtur *reg qui* tacet *de reg iur.* Concedere autem licentiam spectat ad superiorem, nec huiusmodi concessio licentiae ad exequendum votum, cum non sit voti approbatio (vt suprà *n.* 8. probatum est) est damnosa superiori, & alioqui subditi animae fauorabilis; & consequenter est illa taciturnitas sufficiens signum consensus. ita post alios Sayrus *d. cap.* 5. *n.* 21. *fine* & Sanchez *d cap.* 25. *n.* 17. *&* *cap.* 27. *n. vltimo*. Limitat id Valentia à Sanchez *d. n.* 17. *relatus*, vt intelligatur, quando res per regulam interdicta non est maiori bono obstans; nec regula obligat ad peccatum: Quam limitationem reiicit idem Sanchez, quia si regula, inquit, obligans sub peccato non interdicat rem simpliciter fieri, sed tantum ne fiat absque licentia; ad euitandum peccatum sufficit haec licentia tacita, vt in multis aliis; si autem rem simpliciter interdicat, votum est irritum iuxta tradita num. praecedenti ex eodem Sanchez. Verum etiam in hoc casu potest dici, quod huiusmodi taciturnitatem superior censeatur dispensare in regula, quando dispensare potest. Addit ibidem Sanchez post alios ad consensum affirmatiuum praefatum inducendum, & licitam exequutionem voti de opere prohibito fieri absque licentia, satis esse ratihabitionem de futuro probabiliter praesumptam. 112

Cum autem in huiusmodi votis de re de se bona, sed prohibita fieri absque licentia includatur illa conditio, *si superiori placuerit*, *seu licentiam dederit*, subditus tale votum emittens nullo modo peccat, quia non vouet rem illicitam, nam accedente licentia materia illa est ad votum apta. ita Sayrus *d c.* 5. *n.* 20. *fine* & alios allegans Sanchez *d. cap.* 25. *n.* 18. post S. Thomam 2. 2. *q.* 88. *art* 8. *ad.* 4. 113

Si quis verò voueat rem prohibitā intendens illam exequi clàm superiore, votū est omnino irritū, vt potè de re prohibita, & quae non est apta voti materia, nisi quatenus habet imbibitam illam conditionem, *si superior consenserit*, quae excluditur illa expressa intentione exequēdi votū clàm superiore. ita Lessius *d. cap.* 40. *dub.* 13. *n.* 73. Suarez *d. c.* 6. *n* 6. & Sanchez *d cap.* 25 *n.* 19. 114

Digitized by Google

115 Ex dictis, vt recte notauit Sanchez *d.c.25.n. 21.* infertur id, quod *num.* 110. dictum est, & Doctores, quos Sayrus *dicto capite 5. num.* 20. & idem Sanchez *dicto capite 25. num.* 8. referunt, etiam aiunt, nempe vota subditorum de rebus prohibitis non esse valida & obligatoria ante consensum superioris, non intelligi, quod sint omnino irrita; alioqui nec acccedente superioris consensu obligarent. Sed vt ibidem Sanchez post Caietanum, & Armillam, ac Suarium *dict. capite 6. num.9.* aduertit omnia huiusmodi subitorum vota, siue de rebus prohibitis, siue permissis emissa nec esse absolute obligatoria, nec ipso facto irrita, sed medio modo se habere; nam obligant quando sunt de rebus prohibitis stante conditione, *si superiori placuerit*, & quando sunt de rebus non prohibitis stante conditione *nisi superior contradixerit.* Hinc cum omnia vota coniugum alteri praeiudicantia habeant tacitam conditionem, si alter requisitus neget consensum, vt Sanchez *de matr. lib. 9. disp. 35. num.* 27. & notatum est *suprà cap. 3. n.86.*

His praenotatis deueniendo ad difficultates in titulo paragraphi propositas.

Vxor, & subditus vouens rem à viro, vel superiori, aut regula interdictam alioqui de se bonam tenetur petere licentiam illam exequendi.

116 Conueniunt Doctores, subditos dominatiuae alterius potestati, qui emisêre votum de operibus interdictis, seu prohibitis, cuius firmitas pendet à superioris licentia, ex vi voti antequam sint in mora illud implendi, teneri licentiam à superiore petere exequendi rem promissam, nisi voti irritationem petant. Ita Sayrus *d.cap.5. num.*20. Lessius *d.cap.*40. *dub.12.num.71.* Sanchez *d cap.25.n.24.* Layman *d.cap.7. num.7.* Suarez *d lib.3.de voto cap 6. num.11.* & alij apud eosdem praesertim Sanchez. Ratio est, quia alioqui promissio esset vana, & derisoria, si non obligaret ad petendam licentiam, cum absque hac nequeant licitè impleri. Et qui se voluntariè obligat ad finem, censetur se etiam obligare ad medium, sine quo finis nequit obtineri. Neque obstat vouentem aliquid sub conditione non teneri procurare eam apponi; nam id verum non est, vbi alioqui promissio esset derisoria, & vana. Hoc tamen non procedit primò, si vouens expresse, vel virtualiter vouendo intenderit se non obligare ad licentiam petendam, sed solum ad rem promissam, v.g. ad ieiunandum, cum votum non obliget vltra intentionem vouentis. Secundò non procedit, si tempore voti res promissa non erat prohibita, sed postea superuenit prohibitio, vel communis à superiore facta, vel particularis facta ipsi vouenti cum ignorantia voti. Idque ob eandem rationem, quia votum non obligat vltra intentionem vouentis tacitam, vel expressam; at neutra fuit obligandi se in hoc casu ad eam licentiam petendam, cum tunc necessaria non esset. Ita praefati Doctores. In hoc ergo casu votum quidem valet, sed eius obligatio suspenditur, nec tenetur subditus illud exequi durante subiectione illi superiori, & prohibitione; reuiuiscet autem obligatio cessante subiectione illi superiori, & prohibitione, nisi votum esset alligatum tempori, quod cessante subiectione, vel prohibitione iam transactum esset. Ratio est, quia ea prohibitio materiae facta à superiore inscio voti non est irritatio, vt probatur *infrà.* Ita Sanchez *d.disp.43. num.5. & d. cap.25.n 27. & 32.* & Layman *vbi suprà.* Limitant autem post alios Sayrus *n.21.* & Sanchez *d.cap.25.n.26.* nisi quando subditus vouit, intendisset se obligare non obstante futura superioris prohibitione; tunc enim ea sequuta tenebitur subditus petere licentiam. Tertiò non procedit, si tempore voti credebat eam licentiam non esse necessariam. Ita Sanchez *d.n.26.* & Suarez *d.c.3.n.13.* Obligatio enim petendae licentiae oritur ex tacita vouentis voluntate, ignorantia autem (siue sit positiua, nempe error; siue merè negatiua, quia vouens nesciebat necessitatem talis licentiae (tollit voluntarium. Quartò, & multò magis non procedit, si tempore voti res promissa erat prohibita, sed subditus vouēs prohibitionem ignorabat; quia iam adest ignorantia licentiae illius necessariae. Ita Sayrus *d n.21.* Sanchez *d.cap. 25.num.27.* Laymann *d.cap. 7.num.6.* & alij apud Sanchez. Et hoc casu votum esse omnino irritum post Arragonium, Conradum, & Manuel tradunt Sayrus, Sanchez, & Laymann locis modo citatis. Quod probat Sanchez quia tale votum est de re ingrata Deo, vtpote quae vetita est, nisi tacite includatur conditio *si superior consenserit*, quae ratione ignorantiae non includitur; & consequenter est irritum. Sayrus vero, & Arragon probant. Quia ignorantia illa tollit voluntarium adeo vt non vouisset; si materiae promissae prohibitionem praesciuisset; ac proinde votum illud non est obligatorium. Ex qua ratione videtur inferri votum fore validum si vouens crederet, quod vouisset, etiamsi sciuisset rem esse prohibitam, id quod expresse dicunt Vega, & Manuel relati à Sanchez *d. num.27.* Qui tamen id refutat, eo quod ad inducendam obligationem, vel ab ea eximendum, non sit attendendum, quid vouens faceret, si sciret; sed oporteat aliquem actum saltem virtualem praesenti esse, quo velit, aut nolit cum illa circumstantia, quam postea nouit, vouere. Ac proinde nisi haec voluntas virtualis vouendi etiamsi sciret rem prohibitam, sit in vouente tempore voti, votum est nullum minimeque obligat.

Non est voti irritatio, quando maritus vel superior voti inscius prohibet materiam promissam, vel denegat licentiam implendi votum.

Praeterea conueniunt Doctores non censeri, nec esse voti irritationem, quando maritus, aut quiuis alius superior voti eiusdem ignarus prohibet materiam promissam, aut petitam licentiam ad illud exequendum denegat. Ita Lessius *d c.40.dub. 12.n.71.* Suarez *tom.2. de relig. tract. de voto lib. 6.cap.7. n 13. &* 14. & alios late allegantes, Sayrus *d.cap.5. n. 29. & c.10 n.9. fine,* & Sanch. *de matr. lib.9.d.disp.43.n.2. & d. disp.39.n.46. & in sum. lib. 4.c.25.n. 23. & c.26.n. 9.* Irritatio enim est actus voluntarius, voluntas autem non fertur in incognitum; & ideo maritus vel superioris ignarus voti vxoris vel subditi denegans simpliciter talem licentiam; & etiam absolute prohibens fieri materiam promissam non vtitur tota sua potestate circa illud votum; secus quando est conscius voti, & absolute licentiam illud exequendi denegat, aut absolute prohibet rei promissae executionem, tunc enim censetur irritare, vt infra, quia videtur vti tota sua potestate. 117

An vxor, & subditus vouens opus, quod absque mariti, vel superioris licentia exequi nequit, teneatur marito, vel superiori neganti licentiam manifestare votum.

Id ergo, quod inter Doctores controuertitur est, an quoties vxor, & quiuis subditus vouens ex vi voti tenetur iuxta tradita in praecedentibus petere à marito, vel superiore licentiam exequende rem, seu actionem voto promissam, puta ieiunium, vel peregrinationem 118

gratiationem

grinationem Deo promissam teneatur non solum petere facultatem exequendi rem promissam; sed si superior licentiam denegat, teneatur illi manifestare votum; an verò vt pro tunc excusetur à voti violatione, votique obligatio suspensa remaneat pro tunc, & durante superioris prohibitione quod voto promisit, satisque sit petiisse licentiam exequendi opus promissum absque expressione voti. Et similiter si maritus, vel superior non prohibeat materiam voti; seu executionem operis promissi, sed voti inscius tempore, quo votum implere deberet, subditum vouentem occuparet in alio opere incompatibili cum voti executione, teneatur vouens, & petere licentiam (licet alioqui materia promissa nullo modo tempore voti esset prohibita, nec postea fuerit prohibita, quo casu votum non habet inclusam conditionem affirmatiuam, *si superior consenserit*, sed negatiuam, *si non contradixerit*, & ita subditus ex vi voti non tenetur petere licentiam illud exequendi, sed absque alia licentia, nisi prohibeatur, vel impediatur à superiore possit votum implere) & manifestare superiori votum, si fortè desistat ab illa occupatione incompatibili cum voti implemento, & det facultatem exequendi rem voto promissam; an verò minimè teneatur ad talem voti manifestationem, & à voti transgressione excusetur subditus durante illa occupatione incompatibi cum voto.

119 Prima sententia in vtroque casu asserit subditum vouentem teneri manifestare votum superiori licentiam petitam deneganti, vel occupanti illum in opere incompatibili cum voti executione. Ita præter plurimos alios à Sanchez *d. lib. 9. de matr. disp. 43. n. 3. & in sum. d. cap. 25. n. 28.* & à Sayro *d. cap. 5. n. 20. relatos*, idem Sayrus *ibidem*, Lessius *lib. 2. cap. 40. dub. 12. n. 72.* Azorius *tom. 1. lib. 11 cap. 17. q. 6.* & Valentia *2. 2. disp. 6. q. 6. p. 6. quæst. 2.* Ratio est, quia tenetur subditus vouens adhibere medium oportunum, & necessarium, quantum est ex parte sua ad votum implendum vt *num.* 116. dictum est. At superior non potest consentire executioni voti, nisi illud sciat; si enim sciret votum, fortè & facilius consentiret; cum sæpe superiores absolutè negare soleant, quod concederent, si scirent esse Deo promissum per votum; ergo subditus vouens tenetur superiori neganti licentiam, vel volenti occupare in alio opere incompatibili cum voti executione aperire votum, vt probet, vel suspendat prout ei visum fuerit; & hanc sententiam Sanchez *d. cap. 25. num. 29.* dicit esse satis probabilem & absolute tenet Basilius Pontius, si manifestatio voti iudicetur medium idoneum, vt superior concedat facultatem; secus verò si iudicaretur habitura aliquid efficacitatis ad obtinendam facultatem implendi.

120 Altera sententia docet, quamuis vt votum maneat verè irritatum, & extinctum omnino quoad obligationem, requiratur notitia voti in superiore irritante, vt *num.* 117. probatum est, vt tamen eius obligatio suspensa maneat, & subditus vouens ab eius executione excusetur, dum licentia sibi denegatur sufficere petitionem licentiæ exequendi opus promissum non expresso voto. Ita Caietanus licet obscurè *2. 2. q. 88. art. 8.* Nauarrus *in man. cap. 12. num. 69.* Canus, Lopez, Palatios à Sayro *vbi suprà* & Sanchez *d. num. 29. & d. disp. 43. num. 7.* Suarez *d. tract. de voto lib. 3. cap. 6. num. 15.* & Laymann *lib. 4. tract. 4. cap. 7. num. 7.* Ratio huius sententiæ est, quia vxor, vel subditus vouens opus, ad cuius executionem requiritur licentia superioris tacitè se obligare videtur ad id solum, quod communiter est sufficiens medium ad licentiam impetrandam, ne alioqui votum sit vanum, & derisorium (cum enim vota sint strictè interpretationis, virtualis intentio vouentis non est extendenda ad extraordinaria, & communiter non necessaria media) at communiter, & per se loquendo ad impetrandam boni operis exequendi licentiam sufficit suum desiderium superiori manifestare, & licentiam petere; Ergo ad hoc solum censenda est virtualis eius intentio se extendisse. Confirmatur, quia vouens obligatur solum ad implendam conditionem in voto inclusam, & qua posita maneat validum totum votum; id enim totum includitur virtute in promissione, seu voluntate promittendi; at hanc sufficienter implet vouens petendo licentiam tacito voto, quia conditio in voto subintellecta est, *si superior consenserit*; ac proinde non tenetur simul manifestare votum emissum, nisi vouendo expressè intendisset se obligare ad talem manifestationem. Nec sufficit (inquiunt Sanchez, & Suarez) tempore voti adesse intentionem, seu propositum manifestandi illud superiori, sed necesse est, adesse illam expressam intentionem se obligandi. In dubio autem an fuerit propositum, vel expressa intentio, & actualis voluntas se obligandi iidem aiunt, non esse obligationem manifestandi, cum nulla sit possessio pro obligatione voti ad hoc onus manifestationis, sed tota pro voluntatis libertate.

In hac difficultate omnes dicunt tutius, & consultius esse votum superiori explicare. Etsi vtraque sententia sit probabilis, probabilior tamen videtur prior sententia; probat ratio pro illa adducta. 121

Retenta autem posteriori sententia Sanchez *d. disp. 43. num. 8. & d. cap. 25. num. 31.* & Layman *loco citato*, & alij ab eodem Sanchez *relati*, addunt, vbi semel facta petitione exequendi rem promissam tacito voto, licentia exequendi non fuit à superiore denegata in perpetuum, sed pro certo tempore, eo transacto (nisi voti obligatio tali tempori fuisset alligata, atque adeo cessasset) teneri subditum iterum petere; cum per talem denegationem voto superiori incognito non irritetur votum, sed solum obligatio suspendatur; ac proinde remanet obligatio ad petendam iterum implendi licentiam, quando prudentia dictauerit, tempus esse opportunum. Imò etiamsi superior inscius voti rogatus licentiam exequendi rem promissam omnino, & simpliciter denegaret licentiam subdito vouenti petenti dicens se nolle, vt *vnquam impleat*; Quamuis in hoc casu nonnulli Neoterici (vt testatur Sanhez locis citatis) voluerint subditum vouentem non tenri amplius petere licentiam ab eodem, vel à superiore successore, quia sufficiat petere semel licentiam pro toto tempore, quo votum obligat, vt illa materia sit apta voto emittendo; & quia cum iam voti materia sit absolute prohibita, non obligat amplius votum, non quidem per ipsius irritationem, cum sit incognitum, sed per materiæ subtractionem; cum opus absolutè prohibitum prudenter à superiore non sit apta materia voti iuxta tradita *suprà num.* 111. Nihilominus Sanchez *d. disp. 43. num. 8. & d cap. 25 n.* 31. etiam in hoc casu affirmat iterum tempore opportuno petendam esse licentiam saltem à successore superiore, si obligatio voti non erat alligata illi tempori prohibitionis durantis. Quia cum prohibitio illa superioris non sit per modum constitutionis non est perpetua, sed cessante illius superioris potestate eius mandatum extinguitur; Vnde votum, quod erat tantum suspensum, reuiuisceret finita subiectione; etsi nulla alia subiectio succedat (vt contingeret in vxore mortuo marito remanente vidua) obligabit statim votum; succedente autem alio superiore (vt contingit in religiosis) obligabit ad iterum petendam licentiam; quia in vtroque euentu cessat impedimentum. Confirmat Sanchez *dicto numero* 31. Quod multi superiorum sunt imprudentissimi, & 122

pessimis moribus imbuti, vt meritò credi possit per eorum prohibitionem non irritantem votum minimè auferri votum defectu materiæ, & ita sola erit suspensio pro illius subiectionis tempore. Si verò votum erit alligatum tempori (v.g. ieiunandi in vigilia Corporis Christi, vel peregrinationis ad Vrbem in anno Iubilei) quod durante prohibitione sit transactum, cum voti obligatio iam sit extincta per lapsum temporis, non erit necesse iterum licentiam ab alio superiore petere, inquit idem Sanchez. Addit tamen, si ieiunium promissum obseruandum in tali die non esset alligatum tali tempori; sed tempus illud appositum solum ad non differendam voti executionem, per illam prohibitionem superioris inscij voti non extingui voti obligationem, sed solum suspendi, vt tunc non ieiunans excusetur à culpa; & ita vouentem teneri ieiunare altera die, quando concederetur licentia, vel prohibitio cesset; & consequenter esse obligationem petendi iterum licentiam tempore opportuno.

123 Ex quibus idem Sanchez *d. cap.25. num.33.* addit etiam, superiore voti inscio non prohibente quidem materiam promissam, quæ secundum regulam sit permissa, sed tantum occupante subditum tempore, quo necessario erat votum impleturus, non teneri subditum ad votum ei manifestandum, sed si votum sit incompatibile cum illa occupatione excusari à transgressione voti; & si votum erat illi tempori alligatum, cessare omnino; sicut quando superuenit prohibitio superioris; quia occupatio illa sit quædam prohibitio operis cum illa incompatibilis. Quod idem Sanchez ait procedere non solum in superiore habente potestatem dominatiuam, qua irritare potest vota; sed in habente qualemcunque superioritatem, qua possit suspendere votum præiudicans subiectioni; eo quod eadem sit ratio.

124 Vtrum vero supposita priori sententia *num. 119.* tradita. Vxor, quæ vouit absque mariti licentia continentiam, seu castitatem, rogata à marito reddere, teneatur ei significare votum continentiæ à se factum, an verò possit licite reddere tacito voto actum est *suprà ca.8 num. 26.* vbi supposita sententia *ibidem num.85* tradita quod votum castitatis ab altero coniugum post consummatum matrimonium emissum absque alterius licentia, seu consensu non sit validum quoad non redditionem debiti, illud votum nec sub ea conditione *si alter consenserit* comprehendit actum non reddendi, vt *d. num. 6.* notatum est, & tradit Sayrus *d. cap. 5. num. 20. versic. nec valet exemplum.* Ac proinde coniux post tale votum potest reddere non manifestando votum petenti. Quod si tale votum castitatis valeret etiam quoad actum non reddendi, vt tenet altera sententia *d. cap. 3. num. 87.* tradita, tunc vxor, quæ absque viri licentia vouisset, persistendo in eadem sententia *n.119.* tradita teneretur viro debitum petenti aperire votum.

Maritus, & alius superior quandónam, quibúsve verbis, aut signis censeatur vere irritare votum vxoris, aut subditi, vel tantum illud ad tempus suspendere.

125 Cæterùm cum qui potest votum irritare, possit etiam tantum eius obligationem ad tempus suspendere restat explicandum, quandonam maritus, aut quiuis alius superior conscius, & memor voti censeatur irritare, & quando tantum suspendere votum. Igitur si dicat se irritare, vel dissoluere votum, vel nolle, vt voto abstrictus sit; citra omne dubium est vera irritatio. Similiter si materiam voti prohibeat in perpetuum vt si maritus, aut alter superior dicat, *nolo vt vnquam facias*, est manifesta irritatio; quia nullo modo posset illa voluntas sortiri suum effectum, nisi votum irritando, vt Sanchez *d. disp.43. num. 10. & cap.25. num.35.* Pariter si absolutè, & sine temporis limitatione deneget licentiam exequendi votum, illiúsve executionem prohibeat, vt si dicat, *nolo, vt exequaris*, vel *nolo vt facias.* Ita Sanchez *locis citatis.* Lessius *de iustit. cap 40. dub. 12. num.77.* Castrus Palaus *tomo 3. tract.15. disp.2. p.4. num.1.* Dum enim absque temporis limitatione, & absolutè denegat licentiam, & executionem, comprehendit omne tempus; & sic tollit omninò voti obligationem. Quod etiam confirmatur ratione; quia omnia vota subditorum, si sint de rebus sibi permissis, habent imbibitam conditionem, *nisi superior contradixerit*; si de rebus prohibitis fieri absque licentia habent tacitam conditionem *si superior consenserit*, seu, *licentiam dederit*, vt in præcedentibus dictum est; Ergo marito, aut quouis alio superiore gnaro, & memore voti contradicente, aut non consentiente absolutè, votum cessat; quia cessat conditio, sub qua factum est; sicut quodlibet aliud votum conditionatum cessat cessante conditione, sub qua fuit emissum. Si verò maritus, aut alius superior non explicat suam voluntatem; sed dicat, *nolo, vt pro nunc exequaris, aut pro nunc facias*; tunc non erit voti irritatio; sed sola suspensio, vt locis citatis Sanchez; irritatio enim non est ad tempus, sed tollit obligationem in perpetuum; quare si votum illud non sit onus temporis, tenebitur vxor, aut subditus vouens, eo tempore transacto votum implere, si sit de opere permisso; aut licentiam implendi petere, si sit de opere prohibito fieri absque licentia. Si verò sit onus diei, seu temporis non tenebitur amplius ad id votum, nisi intra implendi tēpus superior licentiam concesserit. In dubio autem, an verba illa mariti, aut superioris importent, seu denotent irritationem, vel solam suspensionem, quam irritatio, vt Sanchez *d. disp.43 citato num. 10.* & Lessius *dict. num. 72.* quia votum est veluti in possessione obligandi, vnde pro voto interpretatio facienda est. Item si superior gnarus voti, vel si illius immemor admonitus facto ipso, veniat contra subditi votum, vt actu illo momentaneo frangi debeat à subdito parendo præcepto superioris, non censetur irritare absolute, sed pro illa vice tantum suspendere votum si habeat tractum successiuum; vt si vxor ex consensu mariti emisit votum castitatis quoad petitionem, & redditionem debiti, & postea maritus voti memor vel si immemor ab ea petat debitum (in quo peccat, vt *suprà cap. 3. num.96.* dictum est) non erit irritatio voti, sed suspensio pro sola illa vice, vt *eodem cap.3. n.95.* declaratum est, & tradit Sanchez *loco ibidem citato, & d. disp. 43. num. 10 & d. cap. 25. num. 35.* ac proinde vxor pro illa vice non peccat reddendo (cum vir non obstante illa licentia vxori concessa adhuc retineat ius iustitiæ exigendi debitum, vt *d. cap.3. allegato n. 96.* probatum est) debitum; siue maritus peccet reuocando absque legitima causa voluntatem, siue non peccet reuocando ex iusta causa, vt etiam *d. cap.3. allegato num.92.* notaui.

Aduertendum autem, vt valeat voti irritatio, non requiri vt votum in specie sit superiori notum seu manifestatum; sed si nulla circa substantiam voti falsitate proposita tegatur superiori votum, proponendo illi tantum votum in genere, & ille irritet, valebit irritatio, vt docet Sanchez *lib.4 sum. cap.45. num. 29.* & Pontius *lib.10. cap. 17. num. 22.* quia nil aliud ad sui valorem petit irritatio, quam superioris irritantis voluntatem (vt *suprà §.1. ostensum est*) quæ legitima est, quando etsi non conscius voti in specie, irritat, quodcunque illud sit, cum etiam inscius omnino 126

voti

Digitized by Google

voti possit illud irritare sub conditione; vt si nullo sibi manifestato voto, quod subditus verè emiserit, vel de solo actu interno, aut externo per solum actum vouendi internum, vel per actum externum exterius aliquo signo manifestatum, dicit subdito, *si emisisti hoc votum, illud irrito*; vt ait idem Sanchez *d.lib.4.cap.24.num.*40. Vbi rectè docet potestatem dominatiuam irritandi vota, extendi etiam ad vota mere interna nullo exteriori signo expresso, quia licet superior ignoret votum, potest præfato modo sub conditione, si illud fuerit emissum irritare. Etsi enim superior non possit iubere, vel prohibere actum mere internum, quia id est obligationem inducere, & onus imponere, & de re illa legem, aut præceptum imponere petit posse iudicare & ad illum cogere, quæ nulli potestati humanæ conceduntur respectu actuum pure internorum. Nihilominus cum irritare, & etiam dispensare, ac commutare votum sit liberare ad obligatione & ab onere, non eget potestate legis, aut præcepti ferendorum circa illa, & cogendi aut puniendi; & ideo tanquam quid fauorabilius conceditur superioribus circa actus mere internos. Vt Sanchez *d.n.*40.

127 Si autem à subdito debita opera taceatur votum in specie ad decipiendum superiorem, vt irritationem concedat, quia nimirum scitur superiorem in contraria voluntate habituali esse non concedendi irritationem circa hoc votum occultatum, & id prudenter, & rationabiliter, atque adeo expresso in specie voto denegaturum irritationem, tunc non valeret irritatio, vt idem Sanchez *d.cap.27.num.26.* notauit, dicens secus esse quando ea voluntas esset aperte irrationabilis, aut nulla esset talis voluntas sed tantum crederetur fore, vt à concessione aliqualiter retardaretur, & forte nollet, eo quod minutissima spectet, & scrupulis agitetur. In priori enim casu censetur voluntas ille habitualis rationi consona durare, & ita verificetur regula, in *generali de reg. iur in 6.* in ea generali concessione (etenim quamuis sit vnum votum potest dici generalis concessio ex parte superioris, quia id votum potest esse multiplex, vnum, aut aliud) id quod in specie denegaretur, non continetur. Secus in posteriori casu, quia voluntas præsens est interpretanda secundum rectam rationem. Vt idem Sanchez *d.c.41. num.13.*

128 Aduertendum etiam, quod licet aliqui (vt Sayrus *d.lib.6.cap.10.num.13.* & nonnulli alij à Sanchez *lib.4. summ.cap.20.num.20. relati*) senserint subditum implentem votum post illius irritationem à superiore factam, maximè si non ad subditi instantiam, sed propria sponte irritauit, peccare, eo quod faciat contra obedientiam, seu voluntatem eiusdem superioris; & id verum sit, si superior irritans imposuerit præceptum obligans ad non implendum, nihilominus sola voti irritatio, etiam authoritate propria, & sponte facta, nec id præceptum, nec voluntatem, vt subditus votum non exequatur, arguit, nisi ex circumstantiis occurrentibus aliud colligatur; cum ea irritatio possit eò solùm tendere; quia vult subditum voto non grauari, licet materiam nolit prohibere, vt Sanchez *d.n.*20.

§. XIII.

Vxor an, & quæ mariti vota irritare possit.

129 SAnchez *de matr.lib.9.disp.42.num 1. & in sum.lib.4. cap.34.num.19.* & Fagundez *in decal.lib.1.cap.38.n.9.* referunt aliquos negasse omninò, vxorem posse aliqua viri vota irritare, quia vxor non habet dominium in voluntatem viri, sed imò ipsi tanquam capiti est subiecta, vt *suprà* §.2. probatum est; & quia non est domina materiæ promissæ, nam si esset domina illius, maximè hoc verum haberet in actibus matrimonij, ad quos tamen neutri est dominium, sed vterque est par, seu æqualis iuxta cap. *gaudemus, de diuortiis.* Et præter alios huius sententiæ aiunt videri Azorium *p.1.lib.11. cap.7. quæst vlt. & cap.18. q.13.* Ex quibus tamen locis solum colligitur Azorium velle maritum posse sine vxoris consensu emittere aliqua vota, v.g. abstinentiæ, peregrinationis, eleemosynæ, & similia, & illa exequi inuita vxore; ex quo non fit, vt velit, vxorem non posse aliqua vota irritare.

Igitur communis Doctorum sententia est, non posse vxorem omnia vota mariti irritare. Quia cum non sit caput viri, sed ipsi viro subdita, non habet authoritatem, seu dominium in voluntatem viri quoad illius gubernationem; sed solum quatenus habet in materiam sibi præiudicantem. Ita Canonistæ, & Theologi, qui *num.seq.* allegantur, & alij omnes. 130

Item communis sententia Doctorum est; vxorem posse irritare omnia vota viri, & iuramenta Deo præstita, quæ ratione materiæ sibi præiudicant quoad moderatam debiti redditionem, vel quoad cohabitationem, seu coniunctionem thori, & domicilij, & quoad ea omnia in quibus vir ex lege matrimonij, vel alterius contractus tenetur se accommodare vxori, & consequenter non potest ea vouere, nisi vel de consensu expresso vxoris, vel nisi sub tacita conditione, *si vxor consenserit.* Ita ex Canonistis Glossa, *in can manifestum 33. q.5. ibidem.* Hugo, Innocentius, Ioannes Andreas, Butrius, Panormitanus, Ancharanus, Cardinalis *in cap. Scripturæ, de voto* & alij à Sanchez *d disp 42.num.2. relati* Ex Theologis, & Summistis, Paludanus, Gabriel, Maior, Abulensis, Angelus, Syluester, Rosella, alij ex Antiquioribus à Sanchez *d.disp.42.n.2 & d.cap.34.num.20.relati* Et ex recentioribus Theologis *suprà initio huius capitis relatis.* Sanchez *locis modo citatis.* Sayrus *lib.6. clau.cap 5.n.9. & cap.10.num.20.* Suarez *tomo 2. de relig. de voto lib.6. cap.4.num.8.& seqq.* Lessius *de iustitia lib.2. c.40. dub.15. num.98.* Layman *lib.4. tract.4.cap.7.num.15.fine.* Basilius Pontius *lib.10. cap.17.* § 2. Villalobos *tract.* 24. *diff.*22. Fagundez *in decal. lib.1 cap 38. num.20. & seqq.* Trullench *in decal lib.1. cap.2. dub.33.* Filliucius *tr.26. cap.9.num.257.* Gordonus *lib.6.q.5.num.71.* & Bonacina *de precept.disp 4 q.2.p.7.§.2 num.17.* Ratio est, quia licet vxor sit viro subdita, habet tamen dominium, & potestatem corporis viri, quoad debitum sibi moderatè reddendum, & ad cohabitandum, & cubandum in eodem thoro *1.ad Cor.7.* ergo vota mariti huic dominio præiudicantia potest irritare. Et quamuis quoad actus matrimonij coniuges sint pares ea ratione, quod æquè neuter tenetur, & obligatur petere, & vterque tenetur reddere debitum alteri; nihilominus sunt sibi ipsis subditi, quatenus neuter habet sui corporis potestatem, & dominium, sed vterque per matrimonium eam potestatem, & dominium transtulit in alterum; ratione ergo huius dominij, & superioritatis poterit vxor irritare vota mariti sibi in hoc dominio præiudicantia. Neque est maior ratio, cur maritus possit irritare vota vxoris sibi præiudicantia, non verò possit vxor irritare vota mariti, quæ iuri suo præiudicant. Quare sicut vota vxoris viro præiudicantia absolute, & independenter à viro intellecta sunt irrita, & vt valeant, debent includere conditionem, *si vir consenserit*; ita etiam vota viri in præiudicium vxoris independenter ab vxore intellecta, sunt irrita, & de re iniusta, & vt valeant, debent habere imbibitam conditionem, *si vxor consenserit*, hoc autem est fundamentum potestatis irritandi, vt *suprà* §. *præc.* & §.1. probatum est. 131

Hinc

Digitized by Google

132 Hinc primò, si maritus vouit longa ieiunia, & immoderatas abstinentias, aut vigilias, aut multiplices preces, & alia exercitia spiritualia, quæ obstent debito coniugali moderatè reddendo, vel cubare humi ad longum tempus; huiusmodi vota tanquam sibi præiudicialia, & minimè valida, nisi quatenus habent tacitam conditionem, *si vxori placuerit*, potest vxor irritare; vt præfati Doctores omnes tradunt, & probaui etiam *cap.1. num.129*. Secus si prædicta exercitia mortificationis corporis, & spiritualia sint moderata, non impedientia moderatum vsum matrimonij, vt tradunt iidem Doctores, & alij, quos *d.cap.1.num.128.* allegaui. Nam hæc potest independenter ab vxore vouere, vt *d.n.128.* probaui. Declarant tamen Sanchez *d.disp.42.n.5. & d.cap.34. num 2.* & Fagundez *vbi suprà n.22.* vxorem non posse irritare præfata vota quoad totum, sed solum quoad excessum illum, quia solum potest irritare, in quantum ea vota præiudicant debito coniugali moderatè exercendo, solus autem ille excessus est huiusmodi; & obligatio illa non est indiuidua, sed commodam patitur diuisionem. Quod confirmant, quia si ieiunium ex præcepto Quadragesimæ impedit debiti coniugalis moderatam redditionem, excusabitur vir ab eo ieiunio non in totum, sed quoad partem, & in quantum huic rei præiudicium affert. Cæteri autem Doctores absolutè, & absque distinctione asserunt vxorem posse præfata viri vota sibi præiudicialia irritare; & contra declarationem facit, quod ingens oritetur scrupulorum occasio, si discernendum esset, quantum præiudicarent; maritus enim vnam, vxor aliam opinionem haberet; & sic in diuersas sententias per discordiam abirent, quod non modicum præiudicium erit paci coniugij. Huic tamen obiectioni respondet Fagundez dicens, iudicium circa magnum, aut paruum præiudicium non posse esse mutuæ discordiæ, & iurgij causa, quia adsunt pij, & prudentes Confessores, & alij viri literati, qui eam lite dirimere prudenter poterunt. Sed puto in hac re non multum scrupulizandum, & saltem nisi posset accidenter discerni excessus, & præfata vota de materia diuisibili nõ essent emissa per modum vnius, sed per modum plurium, vxorem posse illa irritare.

133 Secundò pôtest vxor irritare viri votum assumendi habitum religiosum, cum id sit præiudiciale sibi quoad actum coniugalem iuxta tradita *suprà cap.1.n.130.* & ita docent Sanchez, Lessius, Fagundez, & alij Doctores præallegati.

134 Tertiò potest vxor irritare votum mariti longæ peregrinationis, etiam Hierosolymitanæ causa deuotionis; hoc enim præiudicat sibi quoad vsum coniugij; & quoad cohabitationem; vt dictum est *suprà cap 6.num.9.* ac proinde non potest emitti nisi dependenter à consensu vxoris. Ita Doctores *d. n.9. citati* & alij *suprà n.131.allegati*. Quare non est audiendus Abulensis *cap.27. Leuit q.10.* vbi ait posse maritum omnem peregrinationem præter vltramarinam vouere absque vxoris consensu; quem etiam expresse refutant Sanch. *d cap.34. n.23.* & Fagundez *d. cap.38 num 23.* Quid autem de voto peregrinationis in subsidium terræ sanctæ, & quando maritus possit illud emittere absque consensu vxoris, & ipsa inuita, & consequenter ab vxore nequeat irritari, actum est *suprà cap.6. num 10.* Breuem autem peregrinationem potest vir inuita vxore vouere, vt tradunt iidem Doctores, & probatum est *suprà cap.3.n.9.*

135 Vtrum autem votum mariti de non petendo debitum absque vxoris consensu emissũ possit vxor irritare? Certum est, si sit de non petendo ex iustitia, seu non exigendo in rigore, vxorem non posse irritare tale votum, quia sibi non præiudicat, sed prodest, & marito tantum præiudicat, vt constat ex traditis *suprà n. 23.* & ita Sanch. *d.cap.34.n.27.& d.disp.42.n.7.* Fagundez *d.c.38 n.28.* Nauarrus *in man.cap.12.n.60.* & alij omnes. Difficultas est, si votum sit de non petendo vllo modo etiã amicabiliter; aut vir promittat Deo castitatem absolutè; an vxor possit illud votum solum de non petendo omninò irritare, & hoc absolutum castitatis irritare quoad obligationem non petendi. Et non posse docent præter nonnullos alios, quos Sanch. *d.disp.42.d.n.7.* refert, ipse Sanch. *ibid.& d.c 34.n.27.& d disp.42.n.15.* Palaus *d.p 6.n.10.* Lessius, & Villalobos *locis suprà n.131.allegatis.* & ita sentire videtur Bas.Pontius *d §.2.n 19.* Probant, quia ex vi matrimonij neuter coniugum obligatur ad petendum debitum, neque ex vigore iustitiæ, neque amicabiliter, sed tantum ad reddendum, vt probatum est *suprà c.1. n.15.* Et ex altera parte vxor non est caput viri, sicut vir est caput ipsius. Neque obstat per tale votum vxori imponi onus semper petendi; tum quia licet sit aliquod onus, maritus vtitur iure suo, cum obligetur tantum reddere; tum quia est onus parui momenti, potest enim vxor minimo indicio petere, & vir tenetur se tunc paratum exhibere. Addunt Sanchez, Fagundez, & Pontius ad tollendum grauamen vxoris non obstante tali voto non petendi, vel castitatis, teneri virum aliquoties petere, quia hoc sit potius reddere vxori, si non expresse, saltem implicitè petenti. Etsi hoc non admittat Palaus, dicens satis esse se offerre reddere, cum primum vxor minimo indicio suæ voluntatis petit; nec necessariam esse aliam oblationem.

Contrarium, & vxorem posse irritare omnino votum non petendi, & suspendere votum castitatis quoad obligationem non petendi, tenent Henriq. *lib.11. c.15.n.8.* Manuel, Philiarcus, Vega, Arragon, & nonnulli alij à Sanch *d.disp.42.n 7.relati.* & ex præallegatis *n.131.* Layman *d.c.7 n 16.* Fagundez *d.c.38.n 29.* (licet *cap.37.n.19.* contrariam sententiam Sanchez sequatur.) & ita sentire videtur Trullench *loco ibid. citato.* & etiam Nauarrus *d.c.12.n 60.* Ratio est, quia tale votum videtur verè cedere in præiudicium vxoris, cum mulieres sint timidiores, & verecundiores, vt præ verecundia sæpius non audeant petere. Vt *suprà cap.1.n.33 & 258.* dictum est. Et hanc sententiam vti benigniorem & mulieribus fauorabiliorem libentius amplector. Nec obstat cap. *quidam, de conuers. coniug.* à Lessio contra hanc sententiam obiectum. Vbi dicitur, cum, qui inuita vxore professus fuerat, etsi professio non valuit, non posse petere debitum; *Quia,* inquit textus, *cum esset in eius potestate id promittere, votum quoad hoc tenuit.* Secus tamen esse quoad non reddendum debitum, quia id non erat in eius potestate. Et cap. *pla. et eod.tit.* idem dicitur de muliere, quæ cum putaret mortuum maritum, professionem fecit. Non obstat, inquam, tum quia potest intelligi de petitione ex iustitia, tum quia intelligitur ante irritationem, vel suspensionem factam ab vxore, vel à marito; secus si vxor, vel vir irritauerit, tunc enim potest petere. Votũ autẽ illud castitatis à marito absolutè emissũ non poterit vxor irritare quatenus obligat ad abstinentiã à venereis extra matrimoniũ, & ab alio matrimonio; quia in hac nullatenus præiudicat vxori. 136

Item vxor potest irritare vota realia mariti, si cedant in detrimentum dotis, vel aliorum bonorum suorum, quorum administratio penes maritum est, cum sibi præiudicant. Ita in terminis Laym. *loc. sup. n. 131. cit.* & implicite Less. *loc. eod. n.131. alleg.* & colligitur ex dictis; & indicant Suar. *alleg. c.4.n.18.* Sanch. *d. c. 34. n.26.* & Fagundez *d.c.38 n.26.* 137

Quod autem in præcedentibus dictũ est de votis viri præiudicantibus vxori, procedit etiamsi ex eius licentia, seu cum eius consensu sint à viro emissa, adhuc enim vxor poterit illa valide irritare, quod probant 138

Digitized by Google

Bant tradita *suprà n.*74.& tradunt Sanchez *d.c.*34.*n.*30. Fagund. *d.cap.*38.*n.*33. Villalobos, & Trullench *loco sup.n.*131.*relatis*.Peccabit tamen, si irritet absque iusta causa memor voti, vt iidem Doctores, & probant tradita *suprà n.*85. & quidem tantum venialiter iuxta tradita *n.*75.mortaliter verò iuxta tradita *n.*88.

139 Procedit etiam si vir ex vxoris licentia vouerit castitatem absolutam;nam adhuc vxor poterit valide irritare tale votum quoad debiti redditionem constante matrimonio, vt Sanch.Fagund.Villalob.Trullench *loc.cit.*& probant tradita *suprà n.* 93.non tamen sine peccato veniali, aut mortali si sine iusta causa, vt iidem Doctores, & probant tradita *suprà n.* 87. *&* 88. Et idem de voto viri non petendi debitum ex vxoris licentia emissum sequendo sententiam *suprà n.* 126.traditam, quod vxor possit illud irritare absque illius licentia factum.

140 Si verò ex mutuo consensu castitatem perfectam vouerint;quid dicendum quoad irritationem, & remissionem renunciationis iuris proprij, seu rescissionem mutui pacti. Explicatum est *sup.n.* 95. *&* 96. Et quid si vterque mutuo consensu voueat religionem vel alter vitam cœlibem, alter susceptionem ordinis,vel religionem *suprà n.*97.Et quid de omnibus aliis votis (excepto voto castitatis,& religionis (mutuo consensu viri, & vxoris emissis *suprà n.* 98.Quid verò de votis à coniugibus factis postquam mutuo consensu vouerunt castitatem? si perseuerent adhuc in mutuo consensu, & pacto, cum per tale votum non absoluantur à cohabitatione, & aliis obsequiis, sed à solo debito coniugali persoluendo, vt *suprà c.*3. ostensum est;& vir adhuc retineat potastatem gubernandi vxorem, eiusque voluntatem, poterit omnia vxoris vota, præter illud castitatis, irritare;vxor verò solum vota peregrinationis, & alia huiusmodi quæ cohabitationi, & mutuis obsequiis obstant, non autem quæ debito coniugali persoluendo obstant, quia ad solam cohabitationem ius habet, & caret gubernatione voluntatis viri. Hæc autem irritatio erit perfecta, ita quod vota illa irritata non reuiuiscant, iuxta tradita infrà in fine huius paragraphi: Si autem fiat restauratio matrimonij per remissionem renunciationis iuris irritandi; Maritus poterit irritare omnia vota vxoris eo medio tempore emissa; vxor verò vota viri tunc emissa obstantia debito coniugali; vt si vouit magnas abstinentias, non poterit vxor perfectè irritare, , sed tantum suspendere; quia cum vir tunc esset sui iuris quoad debitum reddẽdum, poterat independenter illi obstantia vota emittere, atque ita reputantur tamquam vota facta ante matrimonium, quæ solum potest vxor suspendere in quãtum sibi præiudicant, vt *n.*142.dictum est.Et hæc omnia Sanch.*d.disp.*42.*n.*18.*&* *d.c.*34 *n.*32.

141 Vota viri emissa post matrimonium ratum ante consummationem animo transeundi ad religionem & ibi ea implendi non potest vxor irritare, nec suspendere, quia sibi non præiudicant,nec ipsi vir subditur quoad gubernationẽ voluntatis; si autem non essent implenda in religione possunt ab ea irritari si sibi præiudicio sunt;quia per ipsum matrimonium acquirit dominium,& ius in corpus viri,cui maritus nequit præiudicare,nisi per ingressũ in religionem, vt Sanch.*d.c.*34.*n.*29.Fag.*d.c.*38.*n.*27. Vill.& Trull. *loc cit.*

142 Vota autem viri ante matrimonium emissa poterit vxor non simpliciter irritare,sed eorum obligationem durante matrimonio suspendere, quatenus sibi præiudicium,& nocumentum afferunt.Ita Sanch.*d n.*29. Fagund.*d.c.*38.*n.*31.Villalob.& Trullench.Et probant tradita *sup n.*43.*&* 45.obligationem enim voti præualet ius præsens vxoris per matrimonium acquisitum eo durante, vt de marito respectu votorum vxoris ab ea emissorum ante matrimonium dictum est.

Etiam vota à marito tempore prioris matrimonij emissa poterit vxor sequens in omnibus casibus irritate vel suspendere; in quibus prior vxor poterat, quia succedit loco alterius vxoris, & potestas irritandi succedens loco alterius potestatis irritandi eandem vim habet quam prior, cuius loco successit, habebat, vt probant tradita *suprà n.*58.& in his terminis Sanchez *d.c.*34.*n.*29. iunctis ab eo traditis *c.*28. *n.*3. & Fagundez *d.c.*38. *n.*32. 143

An verò,& qua ratione altero coniuge incidente in fornicationem, vel facto diuortio coniuges possint alterius vota irritare, & irritare emissa tempore diuortij,late explicatum est. *suprà n.*35. *ad* 41. *&* *n.*54. 144

Cæterùm vota viri constante matrimonio emissa præiudicantia vxori quoad debitum,& cohabitationem (præter illud absolutæ castitatis quoad redditionem debiti, & alia vota debito persoluendo obstantia emissa tempore, in quo ex mutuo consensu erant ligati voto castitatis) & quoad dotem, & alia bona eius, semel irrita non reuiuiscunt soluto matrimonio,sed omninò remanent extincta, si vxor perfectè irritauit, & non solum voluit illa suspendere. Vt tradunt Sanchez *dicto capite* 34. *num.* 20. *&* *dicta disput.* 43 *num.*3, Fagundez, Trullench, Villalobos, & alij Doctores *suprà num.* 131. *allegati locis ibidem citatis.* Et Ratio est,quia ad veram irritationem votorum non requiritur dominium, & potestas in voluntatem vouentis, sed dominium, & potestas in materiam promissam, vt *suprà num.*104.late ostensum est; tale autem dominium habet vxor circa ea, quæ debito coniugali, & cohabitationi præiudicant,in quibus vir ex lege matrimonij tenetur obsequi vxori; & circa ea, quæ ex vi alterius contractus tenetur vxori seruare. Et quia prædicta vota, ne sint iniqua tanquam de re aliena, & contra iustitiam debent habere imbibitam (prout habere dictum est *suprà num.*131.) illam conditionem *si vxor consenserit*, quæ est fundamentum potestatis irritandi, vt *suprà d.num.*140. diximus. Quandonam autem censenda sit perfecta irritatio colligendum ex traditis *num.* 128. Et an vir teneatur manifestare votum vxori, & petere licentiam exequendi illud, seu materiam promissam. Videnda sunt tradita *suprà n.*116. *ad* 123. 145

Ex dictis deducitur votum de rebus necessariis, puta non mentiendi,, non furandi, non adulterandi, si à viro siue ante, siue post matrimonium emittatur, ab vxore non posse irritari,nec suspendi, cum voluntas mariti nullo modo pendeat à voluntate vxoris, nec illi sit subiecta;& vxor sola ea vota possit irritare, vel suspendere, quæ illi præiudicium adferunt: Cuiusmodi non est hoc votum. 146

Item deducitur Vota in familiæ, & rei familiaris præiudicium v. g. erogandi magnas eleemosynas à marito emissa non posse vxorem irritare. Vt tradunt post alios Suarez, Sanchez, & Fagundez *locis suprà num.*137. *citatis.* Et idem Sanchez *de matr. disp.*42.*n.*6. Ratio est, quia plena domus, bonorum, & rei familiaris gubernatio (vt sæpè in præcedentibus dictũ est) ad virum tanquam ad caput independenter ab vxore spectat; vnde & ipsa reclamante tenet factum. Hoc autem aiunt præfati Doctores intelligendum, nisi adeo copiosam eleemosynam voueat, vt vel implere nequeat nisi alienando aliquid de rebus vxoris (nam tunc haberet tacitam conditionem, si consentit vxor,alioqui esset de re iniqua, & per se irritum; & ita posset ab vxore irritari iuxta tradita *d. num.* 17.) vel tenderet in vitium prodigalitatis, quo casu non haberet vim obligandi, nec indigeret relaxatione,vt iidem Doctores *ibid.* Hactenus de hac materia. 147

CAPVT

CAPVT IX.

DE OBLIGATIONE PARENTVM ERGA PROLEM IN FIERI, ET IN FACTO ESSE, SEV IAM conceptam, nondum tamen editam in lucem.

De hac materia agunt Doctores *suprà cap.7. num.1. relati locis ibidem citatis.* Basilius Pontius *lib.10. cap.13. & 14* & latissimè Theophilus *de Ortu infantium contra naturam.*

SVMMARIVM

§. I.

Coniuges ex vi coniugij sub mortali tenentur non obsistere prolis generationi num.1.

Voluntaria seminis effusio extra vas vxoris est peccatum mortale: & etiam voluntaria effusio seminis fœminei. numero 2.

Si coniuges coëant eo modo, vt ex natura facti sequatur seminatio extra vas, & generatio impediatur est peccatum mortale. ibidem.

Effusio seminis extra vas contingens præter intentionem, & sine aduertentia caret culpa. ibidem.

Quid si non contingat ex industria, sed tamen cum aduertentia sine repressione. ibidem.

Quid si effusio sit parua quantitatis seminis. ibidem.

Vxor statim à coitu se erigens, vel quid aliud faciens, vt semen exceptum expellat, peccat mortaliter. n.3.

Sponsa de præsenti intra primum bimestre à sponso per vim cognita, & non vxor ab aliquo pariter vi, vel per metum oppressa, an incontinenti possint semen violenter, vel meticulosè exceptum expellere n.4.5.& 6.

Spontè sumere, vel viro, aut fœmina propinare venena, seu potionem ad sterilitatem inducendam est peccatum mortale. n 7.

Ad euitandum mortis periculum in partu imminens non potest fœmina sumere potionem sterilitatis, vt securè reddat debitum. n.8.

Procurans sterilitatem viro, vel fœmina etiam sequuto effectu non incurrit irregularitatem. n 9.

§. I.

Explicantur nonnulla apud omnes certa.

1 Certum est coniuges ex vi coniugij ante vsum, vel in vsu matrimonij, vel post actum coniugalem teneri sub mortali non obsistere propagationi prolis. Quouis enim modo voluntariè à coniugibus fiat aliquid, quo prolis generatio, seu propagatio impediatur, & matrimonium, & semen frustrentur suo fine, ad quem à natura ordinantur; grauis inordinatio contra legem naturæ committitur, quæ proinde est lethale peccatum. Ita omnes Doctores *suprà cap.7.num.167.citati*, & qui *infrà* citantur, & alij quos refert Sanchez *lib.9.disp.16.17.& 20.* & Raynaudus *cap.10.num.2.d.tract de ortu infantium.* & docuit D. Augustinus *lib.1.de nuptiis cap 15.* his verbis. *Qui propagationi prolis obsistunt, siue voto malo, siue opere malo quamuis vocentur, coniuges non sunt, nec vllam nuptiarum retinent veritatem; sed honestum nomen velandæ turpitudini obtendunt. Produntur autem, quando eousque progrediuntur, vt exponant filios, qui nascuntur inuitis. Oderant enim nutrire, vel habere, quos gignere metuebant. Itaque cum in suos sæuit, quos nolens genuit tenebrosa iniquitas, clara iniquitate in lucem promitur; & occulta turpitudo manifesta crudelitate conuincitur. Aliquando eousque peruenit hæc libidinosa crudelitas, vel libido crudelis, vt etiam sterilitatis venena procuret; & si nihil valuerit conceptos fœtus aliquando intra viscera extinguat, ac fundat, volendo suam prolem prius interire, quàm viuere; aut si in vtero iam viuebat, occidit, antequam nascatur.* Ita Diuus Augustinus, quæ partim referuntur can *aliquando* 32. *q.2.* Ex quibus etiam patet parentes teneri sub mortali ad conseruandam prolem iam genitam seu conceptam, sicut & natam, & abstinere ab omnibus, quæ illam lædere possunt, ad quæ *suprà cap.1. num.110.* dixi teneri parentes ex speciali obligatione iustitiæ, seu pietatis.

Hinc primò colligitur voluntariam seminis effusionem extra vas vxoris (vt si à proposito, & à parte ante de industria ab vtroque vel ab altero coniuge procuretur, ne generatio prolis detur) esse peccatum mortale; quia impeditur finis, ad quem Deus matrimonium præcipuè instituit; & tunc perindè est, imò nihil aliud est, quàm se extra vas polluere, quod certum est, esse peccatum mortiferum contra naturam, cum aduersetur fini generationis prolis, ad quem natura ipsa semen instituit; & est peccatum mortale mollitiei, quæ intrinsecè mala, & mortifera est, vt latè probaui *tom.2. mor. var. tit.1. § 60. & tom 3. tit.12. per totum.* Et si fornicatio est peccatum mortiferum; quæ tamen solùm caret ordine debito ad prolis educationem, multo magis voluntaria seminis effusio erit mortalis, quæ aduersatur præfato fini generationis naturalis, ad quem natura ipsa semen destinauit. Quæ rationes non solum manifestè conuincunt de effusione seminis virilis, quod est omninò necessarium ad prolis generationem; sed procedunt, seu probant etiam de voluntaria effusione seminis fœminei; quod à natura etiam ordinatum est ad generationem, aut tamquam necessarium, vt multi volunt, vel saltem tamquam vtilissimum, & valdè ad illam conferens. Vt notat Sanchez *lib.9 disp.17. n.8.* quia fœminea matrix voluptate effusionis seminis irritata, ac incensa auidius virile semen complectitur. 2

Digitized by Google

plectitur. Idem est quoties adeo contrauenitur modo naturali concubitus, seu coniuges tali modo coëunt, vt ex natura facti, eoue coëundi modo eadem seminis effusio extra vas sequatur, generatioque subsequi nequeat, est enim peccatum mortale ob easdem rationes, quod ita impediatur finis, ad quem Deus instituit præcipue matrimonium, & frustretur finis, ad quem natura semen ordinauit. Quæ omnia procedunt siue in toto actu coniugali, siue in parte, aut in illius fine totum semen, aut notabilis pars illius extra vas fundatur. Et prædicta Doctores communiter Sanchez alios allegans *d lib.9. disp.* 17. *num.* 13. *&* 14. *disput.*29. *num.*1. Basilius Pontius *lib.*10. *cap.*11. *num.*6. Filliuccius *tract.* 10. *cap.* 9. *num.* 331. Fagundez *in decalog. lib.*6. *cap.*3. *num.*10. *& cap.* 9. *num.*5. Martinus Perez *de matr. disput* 49. *sect.*7. *num.*2. Bonacina *de matr. quæst.*4. *part.*13. *num.*2. Villalobos *part.* 2 *tract* 40. *diff.*18. Leandrus discalceatus *de sacram. part.*2 *tract.*9. *disp.* 25. *quæst.*39. Diana *part.*4 *tract.*4. *resolut.* 204. & alij Recentiores *cap.* 7. *numero* 167. *relatis locis ibidem citatis.* Dixi, *voluntariam*, &c. Nam si effusio casu, & sine aduertentia, ac præter intentionem contingat, cum non sit actus voluntarius, non est peccatum. Exemplum ponunt Sanchez & alij præcitati, & alij ab eodem Sanchez allegati, vt dum vir potens legitime cõgredi conatur, præter intentionẽ ex festinatione quadam semen extra vas effundit, nempe, quia præ nimia caliditate, & concupiscentia præueniat pollutio congressum, ideo non vitio, sed naturæ, festinationi, & vigori tribuendum est; etiamsi vir (addit Sanchez) metu aliquo sic effundendi accesserit. Quod si effusio extra legitimum vas auctoris non fiat quidem ex industria, sed tamen cum aduertentia sine repressione, & sine consummatione copulæ, quæ potest statim libere haberi, etiam in hoc casu esse peccatum mortale tenet Fagundez *d. cap.*3. *n.*20. ex eo probans, quia si vir animaduertit, & noluit reprimere, cum facile possit, nec voluit copulam legitimam cum vxore statim consummare, consequẽter voluit se voluntarie polluere, quod est peccatum mortale mollitiei. Dixi etiam supra, *aut notabilis pars*, &c. Nam si parua pars seminis extra vas effundatur, alia retenta, effusio etiam voluntaria ex paruitate materiæ excusaretur à mortali ita Sanchez plures alios allegans *d. disp* 17 *n.*14 Pontius, Filliuccius, & Leandrus *locis citatis.*

Vxor, quæ statim à coitu se erigit, aut aliud facit, vt semem receptum expellat, peccat mortaliter. Et an etiam sponsa intra primum bimestre à sponso, & non vxor ab aliquo vi oppressa incontinenti expellens semen receptum peccet mortaliter.

3 Secundò colligitur peccare mortaliter fœminam, seu vxorem, quæ statim post coitum vrinam effundit, aut se erigit, vel quid aliud facit, vt semen receptum expellat opinans probabiliter non esse adhuc attractum à matrice; quia sic matrimonium, & semen frustrantur fine suo, ad quem à natura, seu authore naturæ sunt instituta; ita Sanchez alios allegans *d. lib.*9. *disp.*20. *num.*3. Basilius Pontius *d. lib.* 10. *cap.* 13. *num.* 1. Filliuccius *d. cap.*9. *num.*134. Fagundez *d. cap.*3. *num.* 22. Villalobos *d. diff.*18. Mazucchellus *de casibus reseruatis disp.*2. *cap.*3. *quæst.* 1. *diff.*4. *&* 24. & Diana *p.*7. *tract.* 5. *resol.* 31. Non est tamen necessarium, vt sit nimis anxia, diuque immota, & resupina remaneat ad susceptum semen cõseruandum, breui enim tempore matrix semen recipit, & ad se rapit, & eo recepto os eius clauditur strictissime, ita vt nec acus cuspidem (vt notat Sanch. *d. disp* 17. *n* 12. & notauit etiam ego in tract. *de contractu matr. cap.* 11. *n.* 181.) capiat; aut si minus disposita est, euenit ita iidem Doctores. Addit Fagund. post Henriq. viri semen aliquando esse tam præferuidum, ac calidum, vt vix illud retinere possint fœminæ. Ex quibus patet nullo modo esse audiendum P. Bellochium asserentem mulierem, quæ statim post coitum mingit, vel se erigit, vt semen virile receptum emittat non peccare mortaliter. Quod si mingeret, vel se erigeret absque animo expellendi semen; & putaret à matrice attractum saltem quoad maiorem partem, tunc excusaretur à peccato saltem mortali, quia non impediretur generatio; & hoc tantum probare potest discursus Bellochij.

4 An autem fœmina, non vxor ab aliquo vi compressa, & cognita, vel sponsa intra primum bimestre post matrimonium à sponso similiter per vim cognita statim à copula violenta possit licitè conari ad seminis violenter iniecti expulsionẽ, illúdve incontinenti expellere. In vtroque casu negat Pont. *de matr. lib.*9. *c.*10. *n.*5. Vbi ait quidem fœminam, quam quis iniustè vult comprimere, posse reluctari, & si dum reluctatur, semen extra vas effundatur, ab omni peccato excusari; at verò postquã semen effusum, & receptũ est in vas, seu matricem fœminæ, peccatum mortale esse, illud statim, & incontinenti expellere, cum illius seminis nullus vsus sit, nisi in ordine ad generationẽ. Neq; inquit, ex eo, quod fœmina, dũ vim patitur, licitè possit amouere comprimentẽ, & illius virile membrũ extrahere, etiãsi sit sequutura seminis effusio extra vas, ideo potest licitè semen iam receptũ expellere, quia aliud est, ait, impedimenta apponere, dũ quasi in via est ad consũmationem violentus aggressus, aliud verò semen eiicere; cum iam ad finem peruentũ est, & perfecta, seu consummata copula. Cõfirmat Pontius, quia nullo fine cohonastari potest ea expulsio seminis; nam, vt ea honesta esse posset, necessariũ esset, vt duo cõcurrerent præcepta, quorum vnum efficacius esset alio; hic autem concurrit præceptũ naturale non eiiciendi semen cũ consilio suscipiendi statũ religiosũ, in casu quo sponsa cognita sit per vim à sponso intra bimestre à matrimonio; ergo in hoc casu præsertim effusio illa seminis non potest reddi honesta. Et hanc sententiam tenet cum Taneda, Diana *p.*9. *tr.*8. *res.* 18.

5 At quoad fœminam non vxorem per vim ab aliquo oppressam incontinenti, & statim post copulam per vim consummatam licitè posse expellere semen violenter in vas eius immissum, secus verò si non incontinenti tenet Sanchez *de matr. lib.*2. *disp.*22. *n.*17. Raynaudus *de ortu infantium cap.*10. *n.*37. *initio.* Marchantius *in resolut. p.*1. *c.*6. *q.*2. à Diana *p.*7. *tract.*5 *res.*31. *relatus*, & idem Diana *ibidem.* Ratio est, quia ea seminis tunc violenter iniecti, & primum recepti, nec adhuc pacificam possessionem adepti expulsio habet rationem iustæ defensionis, estque præsentis iniuriæ repulsa; quæ sicut in aliis iniuriis, ita etiam in hac licita est. Quare sicut iuxta communem opinionem Doctorum, quos Sanchez *d. n.*17. refert, licitum est priuata authoritate furem incontinenti, vbi furtum arripuit, donec in loco tuto constitutus est, percutere: quia reputatur iusta defensio, & iniuriæ adhuc præsentis, seu perseuerantis repulsa; ita etiam iusta defensio reputatur illa seminis violenter in vas fœminæ, vim passæ iniecti statim ac receptum est, depulsio; Quando autem iam semen habet quasi pacificam possessionem, & est quasi in loco tuto constitutum, cum tunc expulsio non sit defensa, erit intrinsecè mala, & peccatum. Confirmatur hæc sententia, quia fœmina potest licitè niti amouere opprimentem, quantumuis sit sequutura seminis effusio extra vas, quia non tenetur pati, vt semen intra vas suum violenter iniiciatur; ergo etiam semen violenter iniectum statim potest licite expellere; quia cum nondum sit adeptus pacificam possessionem, adhuc reputatur esse quasi in fieri, & in ipsa

effusione. Et hanc sententiam existimo veriorem. Nec fundamenta Pontij contra prædictam rationem,& confirmationem vrgent,vt per se patet. Sicut enim præcepto naturali de non occidendo, aut percutiendo proximũ præualet ius propriæ defensionis; ita præcepto naturali aliàs obligantí ad non effundẽdum semen,quod à natura destinatum est ad generationem prolis,quando effusio est iniuriosa,& per vim attentata,præualet ius propriæ defensionis; sicut homo dum actu infert, autcensetur adhuc inferre iniuriam potest occidi licitè ab alio,cui iniuria irrogatur; multò magis semẽ ipsum,licet de se ad hominis generationẽ ordinatum,licitum erit fœminæ vim passę expellere,& generationem impedire ad sui defensionem,& iniuriæ propulsionẽ, si fiat statim ac violẽter iniectũ,& receptum est,& effusio adhuc cẽsetur quasi in fieri,& iniuria actu perseuerare ,vt explicatũ est.

6 Quo vero ad sponsam de præsenti à sponso ante elapsum bimestre per vim compressam, & cognitam Sanchez eodem *n* 17.putat eam nec incõtinenti posse licitè semen expellere ob eam rationem, quod iniuria sit multò leuior; nec infamiam patiatur;& damnum non sit adeo graue. Quare immerito Pontius loco supra citato illi attribuit contrarium.Idem ibidẽ existimat de fœmina non vxore per metum cognita, ob eam rationem,quod copula fuerit voluntaria, & cum peccato admissa.Et idem in vtroque casu videtur sentire Raynandus *d.n* 37. Cum tamen in vtroque casu, & tam sponsæ per vim cognitæ intra bimestre, quàm fœminæ per metum cognitæ grauis iniuria inferatur ; nam sponsa intra primum bimestre non tenetur, nec cogi potest ad redditionem debiti, & habet ius ingrediendi religionem, quo priuatur, si per copulam licet violentam proles concipiatur, vt *suprà cap.* 1. *num.* 82. dictum est. Fœmina autem per metum cognita, licet peccet consentiendo, eo quod copula sit intrinsece mala, tamen ex hoc non desinit pati grauem iniuriam,& iniustè exponi periculo infamiæ, si proles concipiatur; sicut & ipsa copula metu graui expressa est iniuriosa, quia non est simpliciter volita, sed solum ad malum graue iniuste comminatum euadendum. Quare in vtroque casu videntur procedere rationes numero præcedenti adductæ, & expulsionem seminis incontinenti, & statim ac libidinis consummatio per vim, aut metum interuenerit, factam habere rationem iustæ defensionis.

Sponte sumere, vel viro, aut fœminæ propinare venena, aut potionem ad sterilitatem inducendam est peccatum mortale.

7 Tertiò colligitur, virum, vel vxorem sumentem vel eis propinantem venenum; seu potionem sterilitatis, ita vt non possit vir generare, aut fœmina prolem concipere, esse peccatum mortale contra naturam, & institutionem, ac legem matrimonij, ita vt nullo bono fine honestari possit. Constat expresse ex Diuo Augustino *loco suprà numero* 1. *relato*; & ex Bulla Sixti *V. effrænatam Anno* 1588.*Nouembris editam contra procurantes abortum*, de qua Sayrus *lib.* 3. *thes. capite* 35. *numero* 24. *& seqq.* Azorius *lib.* 2. *capite* 2. *quæst.* 3. & alij agentes *de excommunicationibus, & irregularitatibus in particulari.* In qua Bulla Sixtus omnes pœnas latas contra procurantes abortum, extendit aduersus omnes eos, qui sterilitatis potiones, ac venena mulieribus propinauerint; & quo minus fœtum concipiant impedimentum præstiterint, ac ea facienda, & exequenda curauerint, siue quocunque modo in his consuluerint, ac mulieres ipsas,quæ eadem pocula sponte,ac scienter sumpserint. Quamuis quoad hanc partem & abortum fœtus inanimati dicta Bulla fuerit ad terminos iuris comunis, & sacrorum canonum, & Concilij Tridentini dispositionem reducta à Gregorio XIII. in sua Bulla incipiente, Sedes Apostolica, De qua idem Saytus *locis citatis.* Idem tradunt Doctores comniter, Sanchez alios allegans *lib.* 9. *dist. disput.* 20. *numero* 3. Basilius Pontius, & Villalobos *locis suprà numero* 3. *relatis*, Raynandus *dicto cap.* 10. *numero* 24. Fagundez *in decalog. lib.* 5. *capite* 13. *numero* 5. Saytus, Azorius *locis citatis*, alij relati ab Augustino Barbosa *in suprà allegatum canon. Aliquando* 32. *quæst.* 2. & Diana *part.* 5. *tract.* 14. *resolut.* 90. *& part.* 7. *tract.* 5. *resol.* 32. & ex Medicis Codronchus *lib.* 1. *de Christ. med. rat. capite* 25. Ratio est, quia sic priuare se potentia generatiua, & prolis conceptionem impedire, efficereque, vt semen non possit esse prolificum, fini intrinseco præcipuo matrimonij, eiusque bonis, quale est bonum prolis, aduersatur, & repugnat. Quapropter in priori tractatu de contractu matrimonij *cap.* 10. *numero* 201. dixi conditionem de procuranda sterilitate per sumptionem veneni sterilitatis vitiare matrimonium, quia repugnat dicto prolis bono, ad quod tradunt Doctores *dict. cap.* 10. *numero* 197. *&* 200. *relati*, & alij à Raynando *dict. numero* 24 *allegati*, & cæteri communiter. Repugnat etiam fini intrinseco seminis, qui est generatio ipsa, qui per priuationem potentiæ generatiuæ frustratur; Et supposita dicta priuatione effusio seminis per copulam reputatur tamquam facta extra vas fœmineum,cum semen nõ conducat ad generationem eodem modo ac si extra vas fœminæ effunderetur.Vnde Sanchez,Caietanus, & alij ab eodem Sanchez relati dicunt huiusmodi procurationem sterilitatis parum,& solum secundum magis,& minus distare à seminis effusione extra vas. Quæ omnia patet esse intrinsece mala, ac proinde etiam nullo bono fine honestari posse dictam sumptionem, vel propinationem veneni, seu potionis sterilitatis ad tollendam potentiam generatiuam, & impediendam prolis conceptionem ex seminis effusione, siue per copulam coniugalem, siue etiam per fornicationem, vt iidem Doctores tradunt.

Quare nec fœminæ ad fugiendum mortis periculum, quod probabiliter timet in partu, licitum est venenum aliquod, vel potionem sterilitatis sumere, vt secure reddat debitum sine conceptione prolis, vt ex præfatis Doctoribus colligitur, & etiam in terminis affirmant Diana *dict. resol.* 90. Raynandus *dict. num.* 24. Codrunchus & Fagundez *dict. num.* 5. Quia, inquit, id est priuare se potentia generatiua, quod est peccatum mortale, vt pote quod fini matrimonij præcipuo, seu bono prolis, & fini naturali seminis repugnat, vt dictum est. Confirmat quia in hoc casu concurrunt duo præcepta, alterum de reddendo debito, alterum de non occidendo se ipso, nec se mutilando, & fortius est præceptum de non mutilando, aut occidendo se, quam præceptum de reddendo debito; quando autem duo præcepta naturalia concurrunt, & vtrunque seruari non potest, seruandum est fortius, & minus forte relinquendum; & nomine mutilationis membri, inquit, venit etiam sterilitas, cum nihil referat, an quis mutilam manum habeat, & ita sterilem,& aridam factam, vt illa iuuari non possit, Hinc iterum confirmat idem Fagundez,quia non sunt facienda mala, vt eueniant bona; certum autem est malum esse, se ipsum mutilare,aut occidere. Quod si contra rationem primo loco adductam dicatur procurationem sterilitatis in hoc casu excusari ex eo,quod matrimonium non solum sit institutũ in officiũ naturæ, & ad prolis generationẽ, sed 8

ſed etiam in remedium concupiſcentiæ, quia poſterior finis obtineri poterit, etiamſi prior excludatur ſterilitate inducta ob certum periculum in partu. Reſpondetur hinc nõ poſſe ſterilitatis inductionem excuſari; nam licet matrimonium ſit etiam remedium concupiſcentiæ; tamen hic finis cum non ſit niſi ſecundarius, non poteſt excludere finem primarium, ad quem matrimonium ordinatur, nempe prolis procurationem, cum fini intrinſeco, & præcipuo matrimonij prorſus repugnet ſterilitatis inductio. Quæ propterea nec etiam ob matris imminens vitæ periculum ex partu licita eſſe poteſt. Vxor igitur cum tali probabili periculo mortis in partu non tenetur reddere debitum marito, vt *ſuprà cap.* 1. *numero* 173. probatum eſt. Contrarium in hoc caſu Diana *dict. reſol.*90. refert tenuiſſe Torreblancam *in pract. iur. ſpirit. lib.* 22 *cap.* 13. *numero* 31. & 36. motum ea ratione, quod ſicut pro tuitione vitæ matris poteſt illi præberi medicina tendens directe in abortum; ita etiam potio ſterilitatis. Sed dato antecedenti negatur ſequela; nam tunc fœtus aggreditur matrem, & eſt cauſa materni obitus, & præſentanea; in præſenti autem caſu fœtus non eſt aggreſſor matris, & periculum eſt diſtans. Ac proinde quod eſt in illo caſu licitum non erit in hoc. De quo tamen *infrà* §. 4. Præterea mulier poteſt ſibi conſulere non reddendo debitum, ad quod cum periculo ſuæ vitæ non tenetur, vt dictum eſt. Nullo ergo modo audiendus eſt d. Torreblanca, ſicut nec audiendi ſunt Moſcius *lib.* 1 *de vena ſect. in morb. acut. cap.* 16. Mercurialis *lib.* 1. *de morb. mulier. cap.* 2. *ſub finem* Ioannes Hurchetus *lib.* 3. *de ſterilitate* §. *de conceptu prohibendo*, & alij medici, qui ſterilitatis inductionem in hoc caſu licitam eſſe docuerunt; quibus præter Doctores hoc & num. præcedenti allegatos, expreſſe aduerſatur D. Auguſtinus *loco ſuprà n* 1. *relato*, & *ſermone* 24. *de tempore*, vbi vniuerſaliter, & abſque vlla reſtrictione grauis culpæ damnat ſterilitatis procurationem.

9 Aduertendum autem, quod licet peccatum mortale ſit procurare ſterilitatem, ne fœtus concipiatur, non tamen incurritur irregularitas ab eo, qui viro, ne generare poſſit, & mulieri ne poſſit concipere prolem, potionem ſterilitatis præbet vt contra Maiolum *tract. de irregul. cap.* 48. § 1. *n.* 3. *verſic. Ad hoc homicidij genus*, tradunt poſt Nauarrum, Angelum, D. Antonin. Henriquez, Villa-Diegum, & Auilam Sayrus *lib.* 7. *theſ. cap.* 2 *num.* 3. & Auguſtinus Barboſa *collectan. ad d. can. Aliquando* 32. *quæſt* 2. quia nullum committitur homicidium, ſicut etiam procurans abortum fœtus nondum animati non fit irregularis, quia non eſt homicidium. Quare Maioli opinio procederet, ſi ex poculo ſterilitatis ſequeretur mors recipientis illud Attenta etiam allegata cõſtitutione Sixti V. contra procurantes abortum, irregularitatem in eadem bulla ſtatutam contra procurantes ſterilitatem mulieribus venena, vel ſterilitatis potionem præbendo, non incurrerent talia venena, aut potionem præbentes alicui viro, quibus efficeretur impotens ad generandum, vt recte docet Sayrus *lib.* 3 *theſ. capite* 35. *n.* 27. contra Petrum Gregorium Toles *in Syntag. iuris p.* 3. *lib.* 36. *cap.* 20. quia Bulla loquitur ſolum de propinantibus talia venena mulieribus, & pœnæ ſunt reſtringendæ.

SVMMARIVM

§. II.

Ad prolis damnum euitandum an vir teneatur abſtinere à copula cõiugali cum vxore amenti, vel furioſa remiſſiue n. 10.

Quid de fœmina, quæ nouit non poſſe edere prolem viuam ibidem.

Vbi vterque, vel alter coniux eſt leproſus, an abſtinendum à coniugio, vt prolis damnum vitetur remiſſiuè. n. 11.

Tempore menſtrui præternaturalis licita eſt copula coniugalis. num. 13.

Tempore menſtrui naturalis, & ordinarij licita eſt copula ad euitandum incontinentiæ periculum in alterutro coniuge n. 14.

Et etiam ad vitandum diſſidium, & odium coniugis. n 15.

Extra prædictos caſus tempore menſtrui ordinarij, an ſit licitum, vel illicitum petere, & reddere debitum coniugale. Sententia affirmans eſſe mortale. numero 16. 17. & 8.

Sententia ſolum dicens eſſe peccatum petere, non explicant quod. n. 20.

Sententia docens eſſe ſolum conſilium tunc non petere. n. 20.

Sententia affirmans vt plurimum eſſe peccatum veniale exigere debitum, & excuſari etiam à culpa veniali, vbi fit ex iuſta cauſa n 21.

Reſoluitur non eſſe mortale, & carere omni culpa ſi eo tempore ex honeſto fine habeatur concubitus. n 22. & 23. *nunquam eſſe peccatum reddere. n.* 24.

Vir eo tempore petens debitum prauidens ſibi imminere periculum notabilis detrimenti propriæ ſalutis peccat mortaliter. ibidem.

Præceptum Leuitici, 20. *de non accedendo ad mulierem menſtruatam an eſſet morale, & qua ratione cæremoniale, iudiciale & morale n.* 6 & 25.

Ex congreſſu cum menſtruata an ſequatur proles leproſa, infecta, & monſtruoſa n. 17 & 22.

An eo tempore mulier ſit inepta conceptioni. n. 18. & 21.

Tempore pragnationis vxoris actus coniugalis cum periculo abortus fœtus iam formati, & animati eſt culpa mortalis n. 26. *Et quando cenſeatur imminere tale periculum numero* 27. & 30.

Cum periculo abortus fœtus nondum formati, & animati an ſit mortale ex parte petentis & reddentis. n. 28. & 29.

Vbi ex modo concubitus eſt periculum oppreſſionis extrinſeca, ſeu abortus fœtus animati talis concubitus eſt mortalis. num 31.

Quid ſi non ex modo inordinato, ſed ex morbo fœminæ ibid.

Extra periculum abortus & incontinentiæ alterutrius coniugum actus coniugalis cum vxore grauida an ob indecentiam, aliamue cauſam ſit mortalis, vel venialis, vel ex ſe ſit licitus n. 2 *ad* 36.

Mulier poſt conceptam prolem, an ex nouo congreſſu poſſit concipere aliam, dari que poſſit ſuperfœtatio. numero 33.

Tempore lactationis prolis an ſit prohibitus congreſſus coniugalis ratione vitandi damni prolis remiſſiue. n. 37.

Statim à partu, & toto tempore immuditiei corporalis vxoris puerperæ ad euitandum damnum prolis, vel indecentiam an ſit abſtinendum ab actu coniugali petendo, & reddendo. n. 36. *ad* 44.

§. II.

An, & quando coniuges ad euitandum damnum prolis alioqui concipiendæ, & naſcituræ teneantur abſtinere ab vſu coniugali.

DVbitatio eſt primò, an vir ſanæ mentis ad euitandum periculum abortus, vel necis, vel notabilis damni prolis concipiendæ, vel defectus educationis teneatur abſtinere à copula cõiugali habẽda cum coniuge amenti, & furioſa. Et ſuprà *cap* 1. §. 16. *n.* 295. 299. & 300. dictum eſt cum tali periculo virum ſanæ mentis nec teneri, nec poſſe reddere debitum vxori amenti, etiamſi haberet lucida interualla. 10

Et n 303.& 304.dictum est,si vterque coniux sit omnino amens,ob eandem rationem damni prolis non esse illis permittendũ coniugij vsum;& grauiter peccare eos,qui illos ad copulam incitarent. Videantur tradita eodem §.16.vbi explicatum etiam late est, an obligatio sit reddendi debitum coniugi amenti, & coniux sanæ mentis possit reddere si velit. De fœmina etiam,quæ nouit non posse edere prolem viuam, an ob bonum prolis saltem spirituale teneatur abstinere à coitu non petendo, neque reddendo, actum est *eodem cap.1.n.174.& seqq.*

11 Dubitatio est secundo, An ad euitandũ periculum infectionis prolis concipiendæ, & nascituræ, si alter, vel vterque coniux sit leprosus teneantur abstinere ab actu coniugali. Et *suprà citato cap 1.n.196.* ostensum est non teneri abstinere,sed imò obligari coniugem etiam sanum ad redditionem si non adsit periculum propriæ infectionis. Videantur ibi tradita. Et de vsu coniugij quando alter, vel vterque coniux est leprosus latè actum est *d.cap.1.à n 179 ad 201.*

An ad euitandum damnum prolis tempore fluxus menstrui fœminei abstinendum sit ab actu coniugali tam petendo, quam reddendo.

12 Dubitatio est tertiò. An ad euitandum periculum damni prolis coniuges teneantur abstinere ab vsu coniugij tẽpore,quo vxor patitur fluxum menstruũ. Notandum fluxum menstruum mulieris alium esse præternaturalem, præter consuetudinem fœminarum communem ex morbo aliquo prouenientẽ continuum,& perpetuũ,vel diuturnum,scilicet, qui durat vltra duodecim dies; alium verò naturalem, & ordinarium,qui communiter singulis mensibus solet fœminis euenire;aliquando verò aliquibus fœminis frequentius,aliquando quibusdam tarius,tertio scilicet quoque mense,aliis verò fœminis nunquam, vt Sanchez *lib.9.de matr.disp 21 n.2.* ex Plinio *lib.7.naturalis historia cap.15.* notauit. Qui fluxus naturalis (vt aduertit Azorius *p.3.lib.3. c. 31. q. 13.*) solum durat duos, aut tres,aut quinque dies ad summum.

13 Igitur si sermo sit de tempore fluxus præternaturalis,perpetui, aut diuturni; Conueniunt Doctores tunc licitum esse vsum coniugij petendo.ita S. Thomas *4.dist.32.q.vnica art.2. quæstiuncula 2. corpore.* Sanchez *d disp.21.n.1.* Azorius *loco citato.* Fagundez *in decal.lib.6.cap.3.n.28.* Basilius Pontius *lib.10.cap.14.num.5.* Filliuccius *to.1.tract.10. cap.9.n.336.* Rebellus *de oblig. iustit.p.2.lib.3. q.19.n.12.* Hurtadus *de matr.disp.10.diff.3. n.10.* Auersa *q.21.sect 6.versic.ita ergo* Bonacina *de matr. q.4 p.6.n.9.* Martinus Perez *de matr.disp.49.sect.2 n. 11.* & alij recentiores,qui infra allegantur. Ratio est,tum quia alioqui cogerentur coniuges nunquam, vel raro vti coniugio, & obseruare perpetuam, vel diuturnam abstinentiam ab actu coniugali, quod est grauissimum,& durissimum; Tum quia tunc nullum proli imminet damnum; quia fœmina tali morbo perpetuo, vel diuturno laborans est inepta ad conceptionem. Tum demum estò proles foret nascitura defectuosa,nihilominus cum magis teneatur sibi quis consulere, quàm alteri; coniuges tenentur magis sibi consulere, quam proli, cum possint periculum incontinentiæ incurrere, si perpetuo, aut diù abstineant ab vsu coniugali. Si etiam vir sit, qui patiatur fluxum seminis, non peccabit petendo debitum, imò, vt inquiunt S. Thomas *quæstiuncula 2.ad 1.* Sotus, & Palacios à Sanchez *dict disp.21. n.9. allegati*; & idem Sanchez *ibidem*, ob præfatas rationes, scilicet, quia perpetua, aut nimis diuturna est passio, durissimumque esset coniuges ad diuturnam abstinentiam astringere; & quia semen illud generationi est ineptum, atque adeo nullum proli imminet damnum.

Si sermo sit de tempore fluxus menstrui naturalis videntur conuenire Doctores etiam tunc licitum esse viro debitum exigere,& accedere ad vxorem fluxum menstruum patientem ad vitandum in se,vel in coniuge periculum incõtinentiæ,seu pollutionis,aut fornicationis,cui aliunde efficacius consuli nequeat. Idque ob rationem num.præcedenti adductam, quod coniuges magis tenentur sibi consulere, quam proli. ita Nauarr.*in man.in summa cap.16 n.32.* Alensis, Palacios à Sanch.*d.disp.21.n.2.relati* Syl. & Barthol. Ledesma *ab eodem* Sanch. *n.4.allegati*, Matienzo, Viuald.& Philiarchus *ab eodem* Sanchez *n.6.relati.* idem Sanch. *n.7.* Azorius.Pontius,Hurtadus Bonacina, Rebellus, Fagund. *locis num.præcedẽti allegatis.* Coninch *de sacram. disp.34.n.76.* Reginaldus *lib.31.n. 142.* Martinus Perez *d.sect.2.n.11.* Villalobos *tom. 2.sum. tract.40.diff. 16. num.3.* Leandrus discalceatus *de sacram. p.2. tract.25. disput. 25 q.21.* 14

Item videntur Doctores conuenire carere omni culpa eo tempore menstrui ordinarij petere, & reddere debitum ad vitandum dissidium, & odium cõiugis.ita in terminis Nauarrus,Sanchez,Azorius,Põtius,Hurtadus *locis citatis*,& alij à Sanchez *d.disp.12 n. 6.relati.* & colligitur ex aliis recentioribus *num.præcedenti allegatis*, & qui *infrà* allegantur. Et probat Azorius,quia tunc pacis bonum excusat ab omni peccato,nec teneatur coniux magis consulere bono prolis, quam sibi. 15

Controuertitur ergo,an extra prædictos casus,seu vbi ad vitandum dictum periculum incontinentiæ, & dictum dissidium actus coniugalis non est necessarius,an eo tempore fluxus naturalis menstrui sit peccatum mortale,vel veniale petere, & reddere debitum.Et sunt variæ sententiæ.

Prima asserit esse peccatum mortale.Ita Scotus *distinct.32.q.vnica.* Angelus *verbo Debitum ibidem* Rosella *n.10.* Tabiena *v.matrim.2.q.6. num. 7.* Palacius *disp.1. fol.107.* Alensis. D. Bonauentura, Argentina, Guillermus,Nicolaus Orbellis, P. Soto, Hugo, Nider, Angles, Raynerius, Ioannes de Friburgo, Monaldus à Sanchez *d.disp.21.num.2.relati.* Et ex Iurisperitis. Gloss. *ad cap.a leius d. 5.* relata ab Azorio *d.q.13.* Butrius, & Alexander de Neuo *in rubr. de sponsalibus, & Dominicus in can fin.dist. 5.* Et ex Theologis recentioribus ita sentit Azorius *d.q.13.* Idem etiam quoad petentem debitum tenet Flamma *p.3. methodi cap. 8. §. 9.* & eandem sententiam aliquando tenuit Basilius Pontius, vt ipse *d. cap.14 num.5.* testatur. Fundamenta huius sententiæ sunt primò. Quia Leuitici 20. imponitur pœna mortis tam viro, quàm vxori tempore menstrui coëuntibus & eodem *cap.20. & 18.* talis congressus enumeratur inter peccata, ob quæ deletæ sunt gentes in terra promissionis. Et Ezechielis 18. inter ea, quæ iustus seruare debet, vt in sua iustitia conseruetur, ponitur; *& mulierem menstruatam non accesserit*; vnde sequitur ad eam accedere esse peccatum mortale, vt pote quo iustitia iusti amittitur; si dicatur legem illam Leuitici fuisse cæremonialem, ac proinde non durare in lege Euangelica; Contra est, quia licet fuerit cæremonialis, quoad immunditiam corporalem vitandam; fuit tamen moralis, quatenus prohibebat accessum ad menstruosam vxorem ad vitandum damnum prolis, sic enim Diuus Augustinus Leuit. 18. & 20. ait illam legem fuisse moralem, quæ etiam tunc obligat; quod idem insinuat *lib. 3. de peccatorum meritis capite 12.* & Diuus Hieronymus *in 18.* Ezechielis dicit rationem prohibitionis factæ *dicto capite 20.* Leuitici esse, quod eo tempore ob sanguinem fœmineum infectum 16

Digitized by Google

infectum ex coitu fœtus leprosus, & elephanticus nascatur; qui etiam in Isaiam *cap. 6.* reprehendit accedentes ad vxores mestruatas ob eandem rationem quod filij morbis infecti nascantur. Et ob eandem rationem, quod indè proles varijs morbis affecta soleat concipi; Accessum ad menstruatam vxorem reprehendunt etiam D. Clemens *epist. ad Iulium, & Iulianum, aliosque discipulos; & lib 9. recognitionum, & lib. 6. constit. Apostolicarum cap. 27. &* D. Gregorius *respons.* 10. *ad Augustinum*, & refertur *can.* 3 *d* 5 Ob eamque damni prolis causam innuunt lege antiqua in *d cap.* 20. Leuit. prohiberi. Vnde D. Clemens *d. lib. 9 recognitionum* postquam dixit pro huiusmodi vitiis, seu morbis natorum obnoxios esse parentes, qui legem seruare concubitus noluerunt; addit hæc. *Neque enim fas est, vt in plantandis quidem virgultis, vel in seminandis frugibus opportunum tempus quæratur, terra purgetur, atque omnia, quæ conueniunt præparentur, ne forte semen iactum lædatur, & pereat: & in homine solo, qui est super omnia, serendi obseruatio nulla habeatur, nulla cautela?* Hinc

17 Secundò probatur hæc sententia, quia si proles eo tempore concipiatur, exponitur periculo nascendi vitiata, leprosa, & monstruosa; ex concubitu enim eo tempore habito concipi, & nasci solere prolem vitiatam, variis morbis affectam, leprosam, & monstruosam tradunt præfati Sancti Patres; Albericus *in l. quæ his ff de ædilitio edicto.* Leuinus Lemmius *lib. 1. de occultu naturæ miraculis cap.* 8. alij medici, aliique rerum naturalium scriptores, vt notat Tiraquellus *ad lib.* 15. *connubialem num.* 129. vbi *à num* 128. *ad* 141. plura adducit in detestationem concubitus tempore fluxus menstrui. Ergo eo tempore tenentur coniuges ab actu coniugali abstinere, cum ex vi matrimonij speciali obligatione iustitiæ, aut pietatis (vt *suprà cap* 1. *num.* 210. dictum est) & etiam lege charitatis teneantur consulere bono, & saluti prolis, & abstinere ab omnibus, quæ illam lædere possunt, cum id facere possunt absque proprio detrimento. Et licet alioqui quis possit vti iure suo, licet inde alteri damnum sequatur, dummodo præter intentionem *l. 2. ff. de aqua pluuia arcenda*, vbi deciditur, auertentem flumen, ne suo prædio noceat, nullius delicti reum esse, quamuis inde vicinus præter intentionem damnum sentiat, quia vtitur iure suo: tamen hinc non infertur coniuges, si commisceantur tempore menstrui, non peccare ex eo, quod iure suo vtantur, & præter illorum intentionem damnum prolis sequatur; nam illud procedit in non subordinatis; & ius vtendi coniugio subordinatur bono prolis, illudque præ omnibus spectare debet; si quidem matrimonium principaliter ad ipsam prolem ordinatur. Quamquam & in aliis licet non contra iustitiã, tamen contra charitatem quis peccaret, si paulisper expectans posset & iure suo vti; & graue proximi detrimentum vitare; sic ergo cum fluxus menstruus ordinarius paucis diebus duret, vt *suprà* dictum est, peccabit coniux tunc vtens iure suo cum prolis detrimento, quod breui tempore expectato cauere posset.

18 Tertiò probatur ratione sumpta ex parte seminis, quod videtur frustra effũdi, ac si extra vas effũderetur, cum raro, vel nunquam eo tempore apta sit mulier conceptioni, vt tradit Aristoteles *de generat. animalium cap* 19. & notauit etiam Tiraquellus *ad d l. 15. connub. n.* 131. & tradunt Sanchez *d. disp.* 21. *num.* 1. & alij Recentiores *n.* 13. *& 14 relati.* Et ratio ea affertur, quod fluxus menstruus valde obstat retentioni seminis in matrice, vbi conceptio facienda est.

19 Secũda sentẽtia ob rationes n. præcedẽti adductas docet, peccatũ esse petere debitũ eo tẽpore nõ explicans an sit mortale, vel veniale. ita D. Thom. *locis citatis*, & alij plures, quos cumulat Sanchez *d. disp.* 21. *n.* 3.

Tertia sententia ait, per se loquendo solum esse consilium tempore menstrui naturalis abstinere à debiti petitione, & actu coniugali; nullam verò culpã, nec venialem esse tunc petere. ita Glossa *in can. si causa v conceptus* 33. 4. Nauarr. *in man. cap.* 16. *n.* 32. Matienzo, Vinaldus, & Philiarcus à Sanchez *d. disp.* 21 *num.* 6. *relati.* Alphonsus de Castro *de lege pœnali lib* 1. *cap. vltimo § alia est in Leuitico* (pro vt referunt Sanchez *d. n.* 6. Hurtadus *d. disp.* 10. *num.* 10. & Martinus Perez *d sect.* 2. *num.* 11. licet Leandrus discalceatus *allegata q.* 12. & Castrum, & Nauarrum velit sentire esse peccatum veniale; quod tamen non dicunt, sed solum tunc petere, & reddere carere etiam culpa veniali, si fiat ex honesto fine, puta, ad euitandum periculum incõtinentiæ, vel discordiam, & odium coniugis; ex quo solum colligitur sentire esse peccatum veniale non per se loquendo, sed si ex nulla iusta causa, sed tantum pro libito tunc debitum petatur) Hurtadus *d. n.* 10. Martinus Perez *d sect.* 2. *citato n.* 11. *& num.* 13. Filliuccius *d n* 336. & probabile putant Sanchez *d disp.* 21, *n.* 7. & Stephanus Bauny *de sacram tract.* 12. *vbi de obligationibus coniugum quæstione* 1. *quæsito* 3. Probant, quia actus coniugalis tunc non est illicitus neque ratione periculi damni, seu infectionis prolis, vt infra probatur; neque ex eo quod sit superfluus, & minime aptus ad prolis conceptionem, frustraque semen effunditur, vt *suprà n* 18. dictũ est, & ita haberi non possit ob prolis generationem; quia exerceri potest ob alios plures fines honestos, vt patet ex dictis *n.* 13. & ex traditis *cap.* 7. §. 1. Confirmat Perez, quia peccatum veniale in hoc casu nascitur ex ipso nimio affectu petentis, & ex vehemẽti appetitu voluptatis venereæ; ergo si is non reperiatur, sed animus, & intentio vtẽdi iure suo, non videtur esse actus illicitus sub veniali culpa. Neque turpitudo (inquit) & indecentia, quæ reperitur in illo coitu quasi materialis obesse potest, quando adest honestus finis, & moderata delectatio.

Quarta sententia existimat eo tempore menstrui exigere debitũ non esse quidem peccatũ mortale, at verò ex se, & saltem, vt in plurimum esse culpã venialem. ita Paludanus, Sotus, Caietanus, Abulensis, D. Antonin. Armilla, Victoria B. Ledesma, P. Ledesma, Veracrux Graffius, Manuel, Lopez, Vega, Emanuel Sà, & Henriq. à Sanch. *d. disp.* 21. *n.* 5 *relati.* idem Sanch. *eadem disp.* 21 *n.* 7. Reginald. *lib.* 31. *n.* 343. Coninch. *d. disp.* 34. *num.* 76. Villalobos *p* 2. *sum tract* 19. *diff.* 15. *num.* 3. Basilius Pontius *dict. lib.* 10. *cap.* 14. *num.* 6. Rebellus, Auersa, & Bonacina *locis suprà num.* 13. *relatis.* Stephanus Bauny *loco num. præcedenti citato.* Leandrus discalceatus *loco num. præcedenti allegato*, & alij ab eodem Leandro *allegati.* Quod non sit peccatum mortale probatur, vt numero sequenti. Quod sit peccatum veniale probatur non ratione ducta ex damno prolis, sed ex quadam speciali turpitudine, indecentia, & inhonestate, quæ in eo coitu reperitur, cum tunc fœminea natura vacet consuetæ purgationi, immundaque sit mulier; & quia tunc frustratur semen suo præcipuo fine; scilicet, prolis effectu, & consequenter actus coniugalis est superfluus, eo quod tunc fœmina sit inepta; aut ferè inepta receptioni, & retentioni seminis, atque adeo minus apta conceptioni prolis; & ita actus coniugalis minus conueniens generationis fini; vnde etiam adest aliqua inconuenientia, & peruersio debiti finis, non expectare tempus generationi aptius, maxime cum fluxus menstruus ordinarius breuî duret. Quæ inordinatio, & frustratio præcipui finis seminis tunc prolis effectu carentis non videtur res grauis, sed tantum leuis. Quapropter præfati DD. præsertim Sanch. & alij recentiores præallegati addunt, quod si adsit iusta causa tali turpitudini, & omissioni præcipui finis

20 (right margin beside first line of right column)
21 (right margin beside "Quarta sententia")

actus coniugalis, & feminis præponderans, & actum honestans; vt si fiat ob alium finem honestum, ad quem etiam matrimonium sit institutum, & actus coniugalis alioqui referri possit, ita vt tunc non fiat ob solam voluptatem, sed aliam honestam causam, puta vitandi incontinentiam, sedandi motus carnis, conseruandi pacem, fouendi amorem inter coniuges, aut alium finem honestum excusabitur actus coniugalis eo tempore exercitus ab omni culpa. Secus si sine vlla iusta causa, & honesto fine; sed pro libito, & sola voluptate; tunc enim non vacabit culpa veniali propter rationem allatam. Quare licet alioqui extra tale tempus menstrui ordinarij exercere actum coniugalem pro libito, & causa solius voluptatis iuxta Doctores *cap. 7. num. 65. allegatos* nullum sit peccatum, nec veniale secluso excessu voluptatis; eo tamen tempore absque vlla alia iusta causa, sed solius voluptatis gratia copulam coniugalem habere iuxta eosdem Doctores (vt etiam in terminis notauit Auersa loco supra citato) est peccatum veniale ob illam specialem indecentiam, & turpitudinem, ac nimiam intemperantiam, quod nolit coniux ad breue tempus differre. Et licet Ledesma à Sanchez *dict. disp.21. num. 5. fine relatus* excuset à prædicta culpa veniali petere debitum eo tempore, si constet fœminã esse sterilem, aut grauidam quatuor iam menses, eo quod concipere nequeat; tamen Sanchez ibidem, & *n.7. fine* ait sterilitatem coniugis non eximere à culpa veniali coniugem petentem, quia quamuis cesset damnum prolis; non tamen cessat ea specialis turpitudo & indecentia.

Ex quibus colligitur DD. huius sententiæ, & DD. sententiæ tertiæ re ipsa non esse discordes, sed idem sentire, scilicet petere, & reddere debitũ coniugale eo tempore ex iusta aliqua causa, seu honesto fine nullum esse peccatum; veniale verò si pro libito, & absq; iusta causa honestante actum, non verò mortale.

22 Igitur contra primam sententiam dicendum est longe probabilius esse petere, & reddere debitum eo tempore fluxus menstrui ordinarij non esse culpam mortalem, vt sentiunt Doctores tertiæ, & quartę sententiæ. Quod probatur, quia ex nullo iure positiuo probari potest esse mortalem culpam, non ex iure diuino veteris legis, quod iam non obligat, præceptum enim illud, in quantũ erat vltra legem naturalẽ, fuit cæremoniale (scilicet quatenus prohibebat accessum ad mestruatã septem diebus ob immunditiã, & horrorem interuenientem, & tũc accedentẽ efficiebat irregularẽ, & ineptum ad tangendũ sacra) & iudiciale (scilicet quatenus imponebat pœnã mortis) quare in lege Euangelica omnino cessauit, vt notauit Alphonsus Castro loco supra allegato. Neq; etiã ex iure ecclesiastico, solùm etenim refertur antiquæ legis prohibitio in illo can.3. d.5. sumpto ex D. Gregorio, nec de nouo iniungitur. Sed neq; probatur ex iure naturali, nam si accessus ad menstruatã vxorẽ iure naturali sub mortali prohibetur, vel primò id est ad euitandũ dãnum prolis ne cõcipiatur, & nascatur morbis affecta, leprosa, aut mõstruosa, & tale damnum vel sequi nõ potest, vel fere nunquã, cum tunc nunquã fere proles concipiatur iuxta tradita *suprà n.18.* & experientia ipsa constat; si quidẽ multi tempore menstrui habẽt copulam coniugalem, & rarissime apparent hæc damna in prole. Et quatenus etiam aliquãdo cõtingerent, & etiam coniuges crederent fore, vt ex eo coitu monstrum gignatur; nulla iniuria proli fit; quia melius est ei sic nasci, quã non nasci, seu nullo modo esse; si autem coitus ille tunc nõ haberetur, forte postmodum non generaretur, vel non esset eadẽ generatio, seu numero proles, vt Philosophi vt plurimũ docent. Vnde proles non damnũ, sed beneficium maximũ recipit. Contra tamen hanc rationẽ ab aliis Doctoribus tertiæ, & quartæ sententiæ approbatã, arguit Rebellus *d.q.19.n.14.* quia, inquit, etsi proli nõ fiat iniuria; fit tamen quomadmodo humanæ naturæ, ad quam conuenienter propagandã matrimoniũ ordinatur, cõuenientius autẽ fieret per coitũ, ex quo perfecta proles spectaretur. Quod si cõiuges (addit) non tenẽtur naturam propagare, si velint abstinere, tenẽtur tamen cõuenienti naturæ modo id facere, si propagare volũt; verũ si nulla fit iniuria proli, neque etiã naturæ vt sic. Et argumentũ ad summũ probat cõmitti peccatũ veniale, si absq; iusta causa tũc actus coniugalis habeatur, secus si ad sit iusta causa actũ honestãs. Vel secundo accessus ad menstruatã iure naturali prohibetur sub mortali, eo quod sit superfluus, & semẽ frustra effundatur, vt dictũ est *n. 18.* & hoc etiã non, nam licet semen tũc frustretur suo fine pręcipuo, scilicet effectu prolis, non tamen inde apparet grauis indecentia, & inordinatio in eo coitu, cũ cõiuges non teneantur abstinere à copula quoties generatio subsequenda non est; aliàs senes, & steriles se cognoscere nõ possent; & nullo in casu esset licitũ cognoscere vxorẽ, quã constaret, esse grauidã. Quod igitur tunc nõ possit fœtus concipi, nõ prouenit ex natura, & modo cõcubitus, quod requiritur, vt is sit peccatũ contra naturam, sed per accidens, quia tunc fœmina non est apta conceptioni; vt in coitu coniugali cum vxore grauida etiam contingit, qui, vt infra dicitur, secluso periculo abortus, non est mortalis culpa, licet semen frustretur suo fine generationis; quia id prouenit solum per accidens, quia fœmina est iam grauida; non verò ex natura coitus. Vt Sanchez *disput. 22. numero 7.* Ex nullo igitur iure inferri potest copulam coniugalem eo tempore habitam esse mortalem, sed ad summum fore venialem propter specialem indecentiam, & turpitudinem & superfluitatem talis coitus, & incontinentiam, si fiat absque iusta causa, ob quam etiam indecentiam coniugibus consulendum est, vt semper tali tempore abstineant à coitu seclusa aliqua valde vrgenti causa.

Carebit ergo talis coitus omni culpa, si tunc fiat ex honesta causa, erit culpa venialis, si absque iusta causa, & honesto aliquo fine, causa solius voluptatis, etiamsi alioqui vxor sit sterilis, & etiamsi extra hunc casum actus coniugalis exercitus gratia solius voluptatis omni culpa vacaret; propter illam rationem, quod adsit quædam specialis turpitudo, & indecentia, & nimia intemperantia absque causa nolle breui expectare. 23

Vtrum verò hæc ratio, quæ efficit, vt coniux tunc absque honesto fine, seu iusta causa petens debitum peccet venialiter, efficiat etiam, vt sit peccatum veniale reddere, cum sit circumstantia se tenens ex parte ipsius actus; latè explicatum est *suprà c.1. n.232.* 24

Aduertendum autem, quod si vir petens debitum eo tempore fluxus menstrui præiuderet sibi ex eo coitu imminere periculum notabilis detrimenti propriæ salutis, seu contrahendi grauem morbum, seu infectionem, tunc mortaliter peccaret citra omne dubium; & vxor tale periculum agnoscens non tenetur reddere, imò mortaliter contra charitatem tunc reddendo peccaret iuxta tradita *suprà cap.1. n 209.* Et in hoc casu procedunt tradita à Fiamma *loco suprà hoc §. n 16. citato.*

Ex dictis à *numero* 20. manet satisfactum fundamentis primæ sententiæ. Nam ad primum sumptum ex lege veteri iam dictum est, illam cessasse, quatenus erat ceremonialis, & iudicialis, quatenus verò etiam continebat præceptum morale, seu legem naturalem, non cessauit, sed non obligat sub mortali: sed ad summum tantum sub veniali, vbi sine iusta causa tẽpore menstrui habetur congressus cõiugalis, vt supra ostensum est. Licet etiã aliquando possit esse mortale, 25

puta

putà, si fiat cum affectu mortali, quem multiplicem excitare potast æstus libidinis vehemens: Cuiusmodi fuisse in gentibus, quas Deus deleuit in conspectu filiorum Israël, Reginaldus loco supra allegato ait probabiliter conici ex grauioribus peccatis luxuriæ memoratis in Leuitico, quibus se contaminare non erubuerunt iuxta illnd de eis dictum in citato cap.20. ibi: *Omnia hæc fecerunt, & abominatus sum eas.* Sancti Patres verò, dum aiunt præceptum illud legis veteris fuisse partim morale, & in lege Euangelica obligare ratione damni prolis, Castro vbi suprà, Sanchez *d. disput.21. num.*10. & alij ex præallegatis dicunt esse intelligendos, dum parentes id in prolis damnum intenderent; vel de debito solius obligationis honestatis, & congruentiæ; quale debitum solent sæpè diuinum ius appellare; vel de obligatione ad veniale. Et forte talem coitum reprehendunt, quia regulariter tunc fit cum tali culpa, quia sine iusta, & honesta causa, & ob solam voluptatem, adestque nimia incontinentia. Ad secundum, & tertium fundamentum patet ex traditis *num.22.*

Accessus ad vxorem grauidam, an sit illicitus, & mortaliter ob periculum abortus fætus non solum post, sed etiam ante illius formationem, & animationem.

Dubitatio est quartò, an ad euitandum prolis damnum tempore prægnationis vxoris abstinendũ sit ab actu coniugali tam petendo, quàm reddendo.

26 Conueniunt Doctores grauiter peccare coniuges tam petendo, quam reddendo, quam reddendo debitum, si ex congressu coniugali immineat probabile periculũ abortus fœtus iam formati, & animati præcisum, constat ex supra traditis. Talis enim copula bono prolis aduersatur, quod maximè tam matrimonium, quam vsus coniugalis spectat, & ita matrimonium, & illius vsus frustrantur suo præcipuo fine, & infertur extremum damnum fœtui, qui innocens perimitur. Quare à tali peccato mortali (quidquid secus sensisse videatur P. Ledesma *de matr. q.64. ar.1. dub.4.*) non excusat ratio euitandi periculi incontinentiæ in alterutro coniuge; cum aliis mediis tali periculo succurri possit; & innocentis vita prædicto periculo sit præferenda. Ita DD. qui infrà allegantur, & præsertim in terminis Sanchez *lib.9. disp 22. num.1.* Castrus Palaus *p.5. tract.28. disput.3. p.4. num.20.* Martinus Perez *de matrimon. disput.49. sect.3. num.15.* Leandrus discalceatus *de sacram. p.2. tract.10. disput.25. quæst. 22.* & plures alij à me *tom.3. mor. var. titul.9. num.50. relati.* An verò tale periculum immineat quando fœtus est proximus partui explicatur *infrà numero trigesimo.*

27 Difficultas est primò, an sit peccatum mortale copula coniugalis ex parte petentis, & reddentis cum periculo abortus fœtus nondum animati, & formati. Quod periculum adesse primis mensibus conceptionis, seu concepti fœtus docet ex Galeno Mercurialis *lib.1. de morbis mulier. cap. vltimo*; idem periculum imminere sub, seu circa initium conceptionis ante fœtus formationem, quando materia seminalis incipit coagulari, & formari, quod tunc ex nouo coitu, nouique seminis receptione materia illa nondum coagulata, & plenè formata facile dissipetur, & effundatur, tradunt Angelus, Syluester, Tabiena à Sanchez *d. num. 1. relati*, Moysius *lib. 1. de vena sect. in multis*, dicens id periculum contingere sub primum septiduum. Azorius *p 3. lib.3. cap.31. q.14.* Rebellus *de oblig. iust p.2. lib.3. q 19. n.16.* Reginaldus *lib.31. n.286.* & Bonacina *de matr. q 4 p.6. n.12.* & latè Tiraq *ad l.15 connub. nu 141.* allegans Hippocratem, & etiam Glossam in can. *origo 32. quæst.4. v. non perdant*, dicentem, quod perit partus ex frequenti concussione. Rationem esse aiunt, quia licet matrix post conceptionem claudatur (vt dictum est *suprà num.3.* & tradunt Auicenna relatus à Sanchez *d. n.1.* & alij Medici à me *in tract. de contractu matr. c.11. n.181. relati*) at vehementi coitus delectatione (inquiunt præfati DD.) irritata aliquando aperitur, & præfata materia seminis nondum coagulata dispergitur, & effunditur.

Igitur copulam coniugalem tempore prægnationis cum verisimili periculo abortus fœtus non formati, seu dissipationis effusionis materiæ seminis nõdum coagulati, & formati, esse peccatum mortale docuit expresse Tabiena *v. matrimon.3. quæst 5. numero 6.* & idem videntur sentire Azorius, Rebellus, & Bonacina *loco citato*, quatenus prius absolutè dicunt esse peccatum mortale congressum cum vxore grauida si adsit verisimile periculum abortus, & deinde dicunt tale periculum esse circa initium conceptionis, quando nondum est facta coagulatio materiæ seminalis. Rationem tangit Azorius; quod tali concubitu dispergitur, seu dissipatur semen ad fœtum, & prolem ipsam institutum; & ita videtur esse directè contra finẽ matrimonij, & seminis, cum proles ipsa sic impediatur omninò. Addit tamen Bonacina ob ea, quæ *n. seq.* dicuntur, rarò constare coniugibus hic, & nunc subesse tale periculum, vt teneantur illud sub mortali euitare. 28

At talem copulam coniugalem eo tempore materiæ seminis nondum coagulatæ & formatæ ratione talis periculi effluxus conceptionis anterioris, seu dissipationis eiusdem materiæ non esse illicitam absolutè tenent Angelus, Syluester, à Sanchez *relati.* Ricchardus *in 4. dist.32. art.2. quæst.2.* & Astensis *2. part. sum. lib.8. tit.10. art.4. q.3.* à Reynando *relati.* Sanchez *d. n.1.* Coninch *de sacram. disp.34. dub.9 nu.7.* Filliuccius *to.1. tract.10. c.9. n.337.* Hurtadus *de matr. d. sp.10. diff.2. n.11.* Perez *d. sect 3. eod n.15.* Palaus *d. §.4. n.11.* & Raynaudus *de ortu infantium cap.11. n 12.* Ratio est primò, quia dictæ dissipationis nullum est moraliter, seu morale periculum, eo quod post conceptionem matrix omninò claudatur, & neque propter irritationem coitus præsumenda est aperiri; vt tradunt Medici, Auicenna; & post alios Ioa. Valuerdus de Anatome humani corporis *lib.3. c.14. à me d. tract. de contract. matr. cap. 11. n.181. relatus*, qui dicit matricem, postquam semel facta est conceptio, statim arctissimè constringi, ita vt nihil vlterius ingrediatur; vnde etiam neque casus euenire potest, in quo coniuges cognoscere possint prædictum periculum subesse. Secundò, quia si subesset morale periculũ dissipationis, & effusionis materiæ illius seminalis nondum formatæ, & animatæ; istius materię dissipatio, seu damnum cum non intendatur à coniugibus, sed præter eorum intentionem, & per accidens sequatur, non videtur tanti momenti, vt ob eius periculum actus coniugalis sit mortalis, & coniuges debeant priuari iure se cognoscẽdi, & exercendi actum alioqui eis licitum. Ratione igitur talis periculi, si ob aliquam rationem peculiarem timeretur, quia in ea dissipatione aliqua inordinatio apparet, actus coniugalis esset illicitus venialiter si absque aliqua iusta causa, & sine honesto haberetur, vacaret verò omni culpa, si honestaretur iusta aliqua causa, seu honesto fine, vt in terminis Hurtadus, & colligitur ex aliis DD. relatis. Ex quibus Raynaudus, & Palaus expresse volunt nunquam esse mortalem congressũ cum grauida, nisi subsit morale periculum abortus fœtus animati; Sanch. verò, Hurtadus, Perez, & Leandrus aiunt non esse mortalem, nisi subsit morale periculum prolis iam formatæ, non explicant verò qualitatem formationis, an perfectam organizationem, ad 29

Digitized by Google

quam statim sequitur animatio, an verò etiam de formatione nondum perfecta, tamen quæ materiæ seminis tribuit consistentiam, & organizationem aliquam, sed imperfectam. Sed fortè etiã ipsi intelligunt materiam formatã per animationẽ. Nam ante fœtus animationem perditio materiæ fœtus non intenta à coniugib. sed per accidens ex actu cõiugali, ad quem habent ius etiam tempore prægnationis, non videtur maius dãnum, & maioris momẽti vno tempore, quã alio, dummodo fœtus ipse nondum sit animatus. Et hanc sententiam ego quoque approbo ob præfatas rationes, & maximè ob primam, cum vix ex solo actu coniugali debito modo exercito possit sequi perditio conceptionis anterioris.

30 Quando verò ex coitu cum vxore grauida censendum sit imminere probabile, seu morale periculum fœtus animati; Rebellus & Bonacina locis suprà *nu.*28. relatis aiunt tale periculum maximè imminere tempore proximo partui, quod indicat etiam Azorius *loco eod. n.*28. *citato.* Rationem adducit Bonacina, quod eo tempore periculum sit, vt fœtus ob seminis abundantiam suffocetur.

At Raynaudus *d. cap.*11. *n.*12. *versic. sed neutrum placet.* dicit tunc esse minus periculum læsionis fœtus, cum iam robore polleat, & firmitate præstet; nec etiam timeri possit vt ex semine immisso suffocetur; cum tot inuolucris intra vterum obuoluatur; ne enim semen fœtum contingat, impediunt secundinæ; quæ eundem fœtum vndequaq; obuoluunt & claudunt intra vteri capacitatem, in quam semen postea immissum recipitur, non tanta copia, vt sufficiat ad suffocandum iuxtà positum fœtum. Eo igitur tempore partui proximo maius periculum læsionis fœtus esse potest solum ab extrinseco, scilicet ob extrinsecam oppressionem ratione modi tunc coëundi; ac proindè si coniuges coëant eo modo, ex quo fœtus oppressio extrinseca ab incubante nequeat sequi, talis coitus vacabit culpa mortali.

31 Quoties autem ex ipso congressus modo est periculum oppressionis extrinsecę seu abortus fœtus animati præuisum, erit talis congressus coniugalis mortalis culpa propter damnum non solum vitæ temporalis, sed etiam æternæ fœtus inde sequens; quem parentes tenentur ex speciali obligatione iustitiæ, aut pietatis, & etiam ex lege charitatis vitare. Ita Raynandus *loco citato*, Henriquez *lib.*11. *cap.*15. *n.*4. & Sanchez *d. lib.*9. *cap.*20. *num.*5. Dum autem iidem Sanchez, & Henriquez addunt, secus esse quando periculum abortus non est ex modo inordinato, sed quod vxor sit infirmæ, ac delicatæ complexionis, quia cum ex ipso modo inordinato est periculum abortus, tunc vir abortui causam præbet, non cum ex vxoris infirmitate; non possunt intelligi de abortu fœtus animati, nam etiamsi non ex ipso modo inordinato, sed ex vxoris infirmitate illius abortus probabiliter timeretur, ex lege saltem charitatis teneretur vterque abstinere ab vsu coniugali ad euitandum prolis spirituale damnum. Intelligendi ergo sunt de abortu fœtus nondum animati; ita quod si ex ipso modo inordinato coëundi sit probabile periculum etiam fœtus non formati, nec animati, sit peccatum mortale ita coire, quia sic vir causam abortui præbet; secus vero quando non ex ipso modo inordinato, sed ex infirmitate vxoris. In quo tamen casu puto etiam committi peccatum mortale, si seruato debito, & naturali modo coëundi abortus periculum cessaret, iuxta tradita *suprà cap.* 7. *numero* 171. *fine.*

Congressus cum vxore prægnante extra casum periculi abortus, an sit semper illicitus, & an mortaliter, vel venialiter.

Difficultas est secundò, & præcipua inter DD. an cessante periculo abortus formati, & animati, & dissipationis materiæ seminis, seu effluxus conceptionis anterioris actus coniugalis, ex eo præcisè quod habeatur tempore prægnationis, sit illicitus, & peccatum mortale, vel saltem veniale.

Et quod concubitus tali tempore exercitus contineat indecentiam grauem, & non solum leuem, atque adeo sit peccatum mortale videntur primò suadere dicta Sanctorum Patrem; D. Augustini, quod refertur can. *si causa* 33. *q* 4. ibi: *ratio conceptus cessare vsum carnis demonstrat* Et *de bono coniugali cap.*6. ibi: *sunt adeo incontinentes, vt coniugibus nec grauidis parcant.* D. Hieronymi; & refertur can. *origo* 32. *quæst.*4. *ibi. qui dicunt se causa Reipublicæ, & generis humani iungi, imitentur saltem pecudes, & postquam venter intumuerit, non perdant filios.* Diui Isidori; & refertur can. *non solum* 31. *q.*7. vbi acriter reprehendit coniuges tempore prægnationis coeuntes, tanquam deteriores pecudibus; quæ post conceptum non coëunt. Quo etiam pecudum exemplo Origenes *lib.*5. *in Genes.* & Diuus Ambrosius *lib.*1. *in Lucam ferè in finem* ad illud: *Occultauerat se mensibus quinque*, non leuiter reprehendunt accessum ad vxorem prægnantem, tamquam libidinem plusquam pecuinam. Et Clemens Alexandrinus *lib* 3. *Stromatum. & 2 pædagogi* scribit, nullum ex veteribus in Scriptura prodi, qui cum vxore prægnante coierit; imò neque cum lactante, & idcirco Aaronem triennio Moysem ætate superasse, quod pater Moysis vsque ad Aaronis ablactationem non nisi triennio post factam continuisset se ab vxore. Verba Clementis referunt Tiraquellus *ad d. l.*15. *connub. num.*144. Basilius Pontius *d. cap.*14. *numero* 7. & Raynandus *d. cap* 11. *numero* 15. Ipsi etiam Ethnici prudentiores accessum ad vxorem grauidam tamquam indecentiam, & turpitudinem continentem improbarunt, vt notauit Tiraquellus *ad l. & nu.* 141. Nam Seres, quos hodie Sinas appellant, speciali lege vetabantur accedere ad vxores post conceptum, vt scribit Clemens Romanus 8 *recognit. cap.*11. Etiam Zenobiam Palmyrenorum Reginam nunquam sui corporis potestatem fecisse marito donec expectatis menstruis cognosceret se nondum concepisse, ex alijs scriptoribus refert idem Tiraquellus *d. n* 141. Qui etiam *ad l.*9. 85. multis probat inter animalia solùm equam tempore prægnationis appetere concubitum. 32

Secundò talem concubitum non carere graui culpa probari potest ex eo, quod videtur esse contra naturam, & finem matrimonij, seu generationis, ad quam ordinatur, quia mulier iam prægnans nequit amplius concipere iuxta notata *suprà nu.*29. & ita semen illud suo fine generationis frustratur.

Quibus tamen non obstantibus communis Doctorum sententia est, extra casum præfati periculi abortus fœtus; vel dissipationis seminis, non esse culpam lethalem exigere, & reddere debitum eo tempore prægnationis; Antiquiores DD. refert Sanchez *d disp.*22. *n.*1. 3. & 4. ex recentioribus ita Sanchez *d. n.*3. Azorius, Auersa, Fagundez, Filliuccius *locis suprà n* 27. *& 29. citatis.* Villalobos *p.*2. *tract.*13. *diff.*41. *n* 9. Basilius Pontius *lib.*10 *cap* 14 *nu.*7. Hurtadus *d. diff.*3. *n* 12. *fine.* Perez *d. sect.*3. *num.*16. *& seq.* Castrus Palaus *d. p.*4. *n.*12. Raynaudus *d c.*11. *n.*13. & Leandrus discalceatus *d. disp.* 14. *q.*24. Probatur hæc communis sententia, quia iuris positiui nulla est prohibitio exercendi copulam coniugalem, quando vxor est grauida; ex iure autem naturali, licet videatur aliqua indecentia copulam coniu 33

Digitized by Google

coniugalem habere eo tempore, quo mulier conceptioni inepta est, & semen generationis fine frustretur, vt videntur satis ostendere tradita numero præcedenti. Nihilominus cum matrimonium non solum ad prolis generationem, sed etiam ad concupiscentiæ remedium, & mitigationem sit institutũ, copula ob prædictum finem licitè habetur, cum eo fine honestetur, & indecentia illa cesset. Et certè si toto tempore prægnationis coniuges sub mortali deberent ab actu coniugali abstinere, durissimum esset, & euidentissimo peccandi periculo manerent expositi. Neque obstat, quod semen frustretur fine generationis, hoc enim non sufficit ad culpam mortalem, quia per accidens hoc contingit ob prægnationem, & mulieris ineptitudinem, non ex modo, seu defectu aliquo concubitus, quod ad peccandum sal rem mortaliter requiritur, vt *supr. nu.* 22. notatum est. Addi etiam potest non semper actum coniugalem eo tempore priuari suo primario fine; scilicet prolis generatione. Nam (vt notaui *in tract. de contractu matr. c.* 11 *n.* 180.) iuxta Hippocratem in peculiari libro de superfœtatione potest dari, & aliquando contingit superfœtatio, seu secunda conceptio, cum mulier iam grauida iterum viri concubitu vtitur, illa enim vteri, seu matricis fœminę post semel factam conceptionem occlusio, de qua suprà *n.* 29. non est perpetua, sed interdum ob peculiarem fœminæ dispositionem iuxta eundem Hippocratem aliquantisper reseratur, ex qua reseratione oritur superfœtatio, seu secunda conceptio non excidente priori fœtu ob firmam eius alligationem per ora vasorum Et licet Aristoteles 2. *histor. c.* 4. dicat superfœtationem in humana specie esse infrequentem, non negat tamen quin aliquando contingat. Huius exemplum Paulus Iurisconsultus *l. antiqui ff si pars hered petatur* refert ex Lælio, verba sunt: *Sed & Lalius scribit se vidisse in Palatio mulierem liberam, quæ ab Alexandria perducta est, vt Adriano ostenderetur, cum quinque liberis ex quibus quatuor eodem tempore enixa (inquit) dicebatur, quintum post diem quadragesimum.* Plinius *lib.* 7 *cap.* 11. refert quandam mulierem fœtum vnum consueto partu, alterum quinque mensium peperisse. Addit exemplũ Herculis, & Iphicli ad probandum, quod vbi paululum temporis inter duos conceptus intercessit, vterq; editur. Et Scortia *lib.* 1. *de Nilo cap.* ... *fine*, testatur se Genuę nouisse nobilissimam fœminam, quę tertio mense post partum legitimum, nouum masculum peperit. Hæc ergo si vera sunt, & non fabulæ probant accessum ad mulierem iam grauidam posse obtinere suum primæuum finem.

34 Non obstant testimonia Patrum talem concubitum reprehendentium; nam vel reprehendunt solum quando est verisimile periculum abortus, vel non reprehendunt tanquam absolutè illicitum, sed vt minus perfectum; & sic improbant loquentes tantum de consilio. Ita præallegati DD. & Glossa *in d. can. si causa* 33. *q.* 4. Verbo *conceptus*. Et ita etiam plura, quæ contra concubitum cum vxore grauida tradit D. August, *serm.* 144. *de tempore*, Raynaudus *d. c.* 11. *in fin.* ait accipienda (quidquid verborum cortex præferat) de indecentia incontinentiæ indice, & imperfectionem, non culpam inferente.

35 Ex prædictis ergo constat actum coniugalem cum vxore grauida per se non esse lethalem culpam, num verò etiam extra periculum incontinentiæ ob indecentiam, quam continet, sit venialis saltem ex parte exigentis. Affirmant plurimi à Sanchez *d. disp.* 22. *n.* 4. *relati*, & ex Recentioribus *preallegatis* Basilius Pontius *dict. cap.* 14. *num.* 7. qui allegat etiam Azorium *dict. cap.* 31. *citata q.* 14. Vbi tamen non ait absolutè esse peccatum veniale accessum ad vxorem grauidam extra periculum abortus, & incontinentiæ, sed dicit tantum esse veniale, quando est abusus pro libito sine vlla causa rationabili, si verò sit causa rationabilis, ait, nullum esse peccatum.

Igitur alij sentiunt etiam casum periculi incontinentiæ non esse per se loquendo, & absolutè illicitum, & non solum petere ab vxore grauida debitum ad finem sedãdi concupiscentiam, sed etiam ad alios honestos fines, carere etiam culpa veniali, licitumq; esse. Ita non pauci à Sanchez *d. disp.* 22. *nu.* 6. *relati* Guliel. Pacif. *tract. dialogistico de matr. cap.* 16. Augustinus Barbosa *collect. ad can si causa.* & ex Recentioribus *supr. allegatis.* Sanchez *ibidem.* Filliuccius *d. n.* 337. Hurtadus *d. diff.* 3. *n.* 13. Auersa *loco suprà allegato.* Coninch *d. disp* 34. *n.* 77. Martinus Perez *d. sect.* 3 *n.* 17. Palaus *d. puncto* 4. *n.* 12. & Leandrus discalceatus *d. disp.* 25. *q.* 24. Ratio sumitur ex dictis, scilicet, quia nulla est prohibitio iuris positiui, aut naturalis accedendi ad vxorem grauidam, & alioqui magnum onus esset coniugum, cum vxor magna ex parte temporis matrimonij grauida sit, vnde essent expositi innumerabilibus peccatis venialibus admittendis; & ita laqueus iniiceretur eisdem coniugibus, quod cauendum esse tradidit Apostolus 1. *ad Cor.* 7. Neque ex eo quod effusio seminis sit frustrà, infertur esse peccatum veniale; nam etiam in sterilibus, & senibus semen caret suo fine generationis, & tamen illis copula est licita ad honestos fines exercita; ob indecentiam ergo illam, quæ in tali concubitu cernitur iuxta tradita *num.* 29. erit ad summum venialis ex parte petentis si solius voluptatis gratia, & ex nulla iusta, & honesta causa fiat; etiamsi aliqui actus coniugalis solius voluptatis causa exercitus careret culpa veniali, sicut suprà dictum est de actu coniugali cum vxore patiente fluxum menstruũ. Dixi, *ex parte petentis*; nam reddere in tali casu nulla est culpa, tametsi petens peccet venialiter; quia obligatio iustitiæ reddendi excusat à culpa, vt constat ex traditis *cap.* 1. *num.* 228. & 232. & in terminis tradunt plures à Sanchez *d. disp.* 22. *nu.* 5. *allegati*, & alij recentiores *hoc num. relati.*

An statim à partu, & antequam mulier sit sanguine purificata, actus coniugalis sit necne illicitus.

Dubitatio est quintò, an tempore, quo proles lãctetur ab vxore coniuges ad eiusdẽ prolis damnum euitandum teneantur ab vsu coniugij abstinere. De qua dubitatione latius actum est *suprà cap.* 1. *num.* 202. *ad* 218. 37

Dubitatio est sextò, an tempore purgationis vxoris puerperæ, seu statim à partu, & antequam mulier à sanguine purificata sit, ad euitandum damnum prolis, vel ob indecentiam coitus eo tempore exerciti teneantur coniuges à copula coniugali abstinere. Si tunc puerpera lactat prolem; resoluendum iuxta tradita cap. 1. numeris allegatis; attenta autem præcisè ea corporali immunditia: 38

Certum est modo non esse expectandum purificationis tempus iuxta legem antiquam, vt *suprà cap.* 7. *num.* 130. notatum est. 39

Secundò certum est, si ex coitu immineat probabile periculum mortis, aut infirmitatis grauis, vel notabilis aggrauationis infirmitatis ex partu contractæ, esse peccatum mortale tunc petere, & reddere debitum; vnde mulier exacta reddere non tenetur; vt notatum est *suprà c.* 1. *nu.* 171. & docent Sanchez, *lib.* 9. *disp.* 22. *n.* 12. & Azorius *p.* 3. *lib.* 3. *cap.* 31. *q.* 13. 40

An verò cessante hoc periculo ratione illius immunditiæ corporalis puerperæ, dum durat, actus coniugalis sit illicitus.

Buttius, & Alexander de Neuo *in can. finalem d.* 5. existimant secluso incontinentiæ periculo esse peccatum 41

Digitized by Google

catum mortale petere, & reddere, eo quod *d. Canone* desumpto ex D. Gregorio dicatur, nisi tempus purgationis prius transierit, mulieres non debere viris suis admisceri. Confirmari etiam potest, quia proli, si concipiatur eo tempore, sicut ex tempore menstrui, damnum inferri tradit Galenus *lib.1. de sanit. tuenda*; vnde hic applicari possunt tradita *suprà n.17. de copula tempore menstrui.*

42 Alij loquuntur de huiusmodi concubitu cum puerpera, sicut de concubitu cum vxore menstruata, scilicet aiunt esse peccatum veniale ob specialem indecentiam, & inordinationē in eo contentam, nisi tunc exerceatur ex rationabili, & iusta causa, illam honestante, nempe ad euitandum periculum incontinentiæ, vel dissidij inter coniuges, aut ob aliam similem causam. Ita plures à Sanchez *d. disp.22. nu.10* relati, Azorius *d. q.15.* Basilius Pontius *lib.10 c.14. n.9.* Castrus Palaus *suprà n.33. allegato nu.13.* Leandrus discalceatus *de sacram p.2. tract.9. disp.25. q.23.* & apud eundē Ochagauia *tract.5. de matr. q.3. nu.3.* Ratio iuxta eosdem DD. est illa, quod in actu coniugali tūc exercito reperiatur indecentia aliqua & inordinatio, sicut in actu coniugali tēpore mēstrui; vnde nisi aliqua iusta causa cohonestetur erit saltem peccatū veniale, etiā dato, quod alioqui actus coniugalis exercitus voluptatis solius moderatæ gratia careret omni culpa. Cōfirmat Pontius, quia etiam ex tali concubitu fœtui, si concipiatur, damnum inferri potest, vt num. præced. dictū est.

43 Alij demum censent in actu coniugali eo tempore purgationis puerperæ nullam apparere indecentiam, siue inordinationem, & consequenter ex hoc capite non esse culpam vllam, neque venialem, & *textum in d. can. fin. d.5.* loqui solùm de consilio. Ita Richardus, Palacios, Astensis, Angelus, Rosella, D. Antoninus, Turrecremata, Henriquez *d. disp.21. n.11. allegati. idem* Sanchez *ibidem* Hurtadus *disp.10. diff.3. nu.13.* Filliuccius *loco suprà nu 29. citato.* Villalobos *loco suprà allegato.* & Martinus Perez *de matr. disp.49. sect.3. nu.19.* Confirmat Sanchez ratione *suprà n.36.* adducta.

Quare iuxta hanc sententiam si eo tempore actus coniugalis habeatur solius voluptatis gratia erit quidem venialis culpa, ex eo, quod extra hunc casum, & absolutè loquendo actus coniugalis principaliter exercitus ob voluptatem veneream ob rationem peruersionis debiti finis est culpa venialis, non verò erit culpa venialis ob specialem inordinationem, quæ in tali actu tunc exercito reperitur.

44 Ego libentius adhæreo aliis DD. asserentibus quoties tempore præfatæ immunditiæ corporalis puerperæ pro libito, & solius voluptatis gratia, & sine vlla rationabili causa petitur, esse culpam venialem, etsi actus coniugalis ob solam præcisam voluptatem indecentem habitus careret culpa veniali; quia actus coniugalis tempore immunditiæ corporalis puerperæ videtur continere specialem indecentiam, & inordinationem, sicut & habitus tempore menstrui ordinarij; & etiam videtur nimia incontinentia, nolle differre breui copulam coniugalem ad tempus purificatæ vxoris, cum nulla iusta causa adest tunc commiscendi.

SVMMARIVM

§. III.

Si coniuges in actu coniugali non curent simul effundere semen non est peccatum, licet sit consulendum, vt coniunctim effundere procurent, n.46. 47. & 48.

Quid si vir, vel vxor se prouocet ad prius seminandum. num. 48.

Cum vir ante vxorem seminauit, potest licitè continuare copulam, donec & ipsa vxor seminet. n.49.

An vero teneatur continuare, & expectare eiusdem vxoris seminationem, & peccet mortaliter non expectando, & se retrahendo ab actu coniugali. Negatiua sententia. n.50.

Affirmatiua si absque iusta causa non expectet. n.51. & 52.

Vxor post viri seminationem se retrahens, vel alio modo nitens non seminare in ipso actu coniugali an peccet mortaliter. Negatiua n.53. Affirmatiua si absque iusta causa nolit seminare. ibidem.

An vbi vir in actu coniugali seminauit, & se retraxit, licitum sit vxori incontinenti se tactibus procurare, quo seminet. Negatiua. n.54. Affirmatiua. n.55.

A copula coniugali inchoata ante seminationem mariti, & vxoris ex mutuo consensu, si neutri subsit periculum pollutionis desistere, an sit peccatum mortale. Affirmatiua. nu. 57. Negatiua. n.58.

Erit veniale si fiat absque iusta causa, nullum peccatum, si ex iusta, & honesta causa. ibidem.

Si vxor in ipso actu suum semen effudit, aut in seminandi periculo sit constituta, si maritus data opera, & absque iusta causa desistat à copula ante suam seminationem, an peccet mortaliter. Negatiua. n.57. Affirmatiua. n.59. & si desistat contra voluntatem vxoris præter peccatum contra naturam peccat mortaliter contra iustitiam. n.59.

Excusatur à peccato ex causa vrgente se retrahens, & non seminans, & quæ sit iusta causa n.60.

Fornicans non aptus effundere semen generationi aptum, vt Eunuchus committit duplex peccatum. n.62.

In coitu fornicario si fœmina iam seminauit, vel sit periculum seminationis teneatur ne vir continuare coitum, donec seminet, vel desistere à coitu etiam cum periculo seminandi extra vas. Resoluitur teneri desistere. n.63. & 64.

Qui se preparauit ad copulam fornicariam tenetur ab ea abstinere etiam cum periculo effusionis seminis extra. n.65.

Mulier fornicans pœnitens criminis licitè potest & tenetur se subtrahere, ne semen viri recipiat. n.66.

§. III.

Ob prolis bonum, eiusque damnum in fieri vitandum coniuges qua ratione copulam coniugalem habere debeant, & an inchoatam teneantur complere.

De his Sanchez *lib.9 disp.17. à num.7. ad 15 & disp.19.* 45
Basilius Pontius *lib.10. cap.11. num.3.* Bonacina *de matrim quæst.4. p.6. num.15.* Filliuccius *tom.1. tract.10. cap.9. numero 333.* Hurtadus *de matrim. disput.18. diff 5. num.21.* Auersa *de matrim q.21. sect.5. §. Quarto.* Martinus Perez *de matrimon disput.49. sect 8.* Castrus Palaus *part.5 tract.28 disp.3. p.4 § 3. num.2 ad 7.* Diana *p.3. tract 4. resol.204. & part.5. tract.14 resol 37.* & Leandrus discalceatus *de sacram. tract.9. disp.25 q.40. & trib. sequentibus.*

Dubitatio prima, an coniuges teneantur sub mortali procurare, vt simul semen effundant, & si vir prius in actu ipso seminauit, teneatur expectare seminationem vxoris.

Esse culpam mortalem si ex industria vtriusque 46
coniugis semen in actu ipso simul non effundatur, suaderi posse videtur, quia Galenus, & alij Medici à Sanchez *d. disp.17. num.17.* relati docuerunt generationem impediri, vbi seminatio vtriusque non est simul, præsertim si vir seminet priusquam fœmina; & fundamentum est, quod ex vtroque semine fiat vnum principium actiuum generationis; atque adeo vtrumque simul concurrere sit necesse.

Conueniunt Doctores expediens esse, & consu- 47
lendum, vt coniuges procurent simul, & coniunctim semen effundere. Ita Sanchez *d. disp.17. n 8.* allegans, & Perez *d. sect.8.* Dato enim etiam, quod mulieris semen non sit ad generationem simpliciter necessariū multum

multum tamen confert ad vtilius generandum; ideo enim est à natura institutum, nam vis actiua seminis virilis in fœmineum agens conceptum pulchriorem, ac nobiliorem format, & etiam ex simultanea seminatione certior redditur generatio, quia fœminæ matrix voluptate effusionis seminis irritata, & incensa auidius virile semen amplectitur. Hinc Sanchez addit coniugi tardiori ad seminandum consulendum esse, vt ante concubitum tactibus venerem excitet, vt vel sic possit in ipso concubitu simul effundere.

48 Præterea Sanchez *d.disp.* 17. *n.*9. & alij recentiores docent, non esse peccatum, si coniuges non simul effundant, seu non concurrant simul, & coniunctim semen effundere. Et videtur certum, quia esto, quod etiam mulieris semen sit necessarium ad prolis generationem, hinc tamen non fit, vt simul vtcunque effundi necesse sit, nam etsi aliquantulum vnum post aliud fundatur, adhuc possunt cōmisceri simul quantum attinet ad generationem, & illius vnum totale principium effici: Et esset proculdubio res scrupulis plena, si ad hoc, vt liceret copula, necessarium esset, vt coniuges curarent vtriusque semen simul effundi. Et quamuis facilior, & certior sit generatio per simultaneam effusionem; tamen non tenentur coniuges maiorem facilitatem, & certitudinem, seu cōuenientiorem, & faciliorum eligere, & procurare, sed sufficit nil faciant, quod generationi obstet, vt *suprà cap.*7. *n.*173. & in his terminis tradunt Sanch. *d.n.*9. & Auersa *loco citato*. Hinc iidem Sanchez *n.*10. Basilius Pontius, & Auersa post Henriquez *lib.*11. *cap.*15. *num.*3. & alios tacitis nominibus ab iisdem Henriquez, & Sanchez *relatos* addunt, non peccare mortaliter virum, aut vxorem antecedenter se delectantem, & tactibus irritantem venerem, quamuis animaduertat inde celeriorem orituram effusionē sui seminis; cum coniunctio effusionis non sit necessaria ad generationē, vt dictum est. Subdit autem Auersa, esse solum peccatum veniale ob appetitum immoderatum venereæ voluptatis. Peccaret verò mortaliter alteruter cōiugum, si ex industria procuraret non simul fundere ad finem impediendi generationem prolis putans per hoc impedire, vt per se patet.

49 Insuper certum est, dum vir ante fœminam semen effudit; licere eidem continuare copulam, donec fœmina seminet, cum id pertineat ad completam copulæ vxoriæ consummationem. Ita post Caietanum, Tabienam, & Graffium Sanchez *d.disp.*17. *n.*11. Auersa, Pontius, & Bonacina *locis suprà n.*45. *citatis*.

50 Difficultas ergo est primò, An maritus, qui in actu ipso coniugali semen effudit, teneatur expectare vxoris seminationem; & si non expectet, peccet mortaliter contra naturam.

Et non teneri expectare, sed posse se retrahere, etsi nondum vxor seminarit, tenent Sanchez *d.disp.*17. *n.*9. & alij recentiores *suprà n.*45. *relati* præter Huttadum, & Auersam; Henriqu. *lib.*11. *c.*16. *nu.*7. & Præpositus à Diana *allegata reso.*37. *allegatus*. Nitūtur eo fundamēto, quòd semen fœmineum non est generationis principium actiuum, nec ad eum est simpliciter necessariū, sed sufficit solum semen viri intra matricem fœminæ receptum, iuxta Philosophos, & Medicos Aristotelē, Galenum, Auicennam, Hugonē, Senensem à Sanch. *d.disp.*17. *nu.*9. & *lib.*2. *de matr. disp.*21. *n.*4. *relatos*, & alios multos, & iuxta S.Th. Albertum Magnum, & Theologos magis communiter, vt iisdem *locis* refert, & testatur Sanch. qui etiam *d.n.*9. confirmat ex eo, quod experientia teste fœminæ omnino inuitæ, in balneisq; semen virile recipientes concipiunt; cum tamen tunc non seminent, aliàs veneream delectationem maximam non possent non sentire; supposito ergo hoc, quod absque fœmineo semine generatio sequatur, nullum præceptum obligat ad procurādam, & expectandam vxoris seminationem, dum maritus in ipso actu semen suum effudit, licet possit actum continuare, donec & ipsa vxor seminet; & licet ex concursu vtriusque seminis facilior, & certior sit generatio, non tenentur, vt dictum est, coniuges faciliorem, & certiorem viam eligere.

At contrarium, & virum post semen suum in ipso actu effusum, si non expectet seminationem vxoris, peccare mortaliter contra naturam, ideoque per continuationem copulæ teneri prouocare seminationem fœminæ, asseruerunt Ochagauia *de sacra. tr.*5. *de matr. q.*2. *n.*13. à Diana, & Leandro *locis suprà n.* 45. *cit. relatus*, Huttadus *loc.* pariter *suprà d.n.*45. *cit.* vbi & ipse allegat Ochagauiam, & Auersa *d.q.*21. *sect.*5. § *communis tamen*. Nituntur opposito fundamento, nempe, quod etiam fœminæ semen est actiuum principium generationis, ad hancque vtriusque seminis cōcursus requiritur. Vt docent ex Medicis, Hippocrates, Galenus sibi contrarius, Vallesio, Pet. Mata à Sanch. *d.disp.*21. *n.*11. *relati*. Scotus, Abulensis, Caiet. D. Bonauent. Maior, Iauellus partim à Sanch. *d.n.*11. partim à Conimbricēsibus *lib.*1. *de generat. c.*4. *q.*27. *citati*, & Soarius *to.*2. *in* 3. *p disp.* 10. *sect.*1. vbi docet esse probabile adfuisse semen in B. Virgine absque inordinatione, vt ministraret conceptioni Christi materiam, vt sic esset vera, & naturalis Mater Dei, & valdè probabilē opinionem dicit idem Sanch. *d.num.*11. Ne ergo generatio impediatur, & semen ipsius viri prorsus amittatur, continuata copula debet expectare, & prouocare seminationem vxoris; sicut & hæc, si prius effundit semen, quam vir, tenetur ob eandem rationem non impediendi generationem, & perdendi suum semen expectare effusionem seminis viri. Confirmatur hæc sententia, quia estò quod semen fœmineum non esset ad generationem necessarium; est tamen omnibus consentientibus vtilissimum; & à natura sic institutum, vt simul cum virili concurrat. 51

Et hanc opinionem in praxi adhibendam puto; nā licet & alia opinio sit probabilis; tamen cū hic agatur de dāno prolis vitando, & iuxta posteriorē sententiā generatio prolis sit certa, quantum est ex hac parte; iuxta verò priorem incerta; in praxi posterior eligēda videtur, iuxta communem sententiam, quod vbi agitur de dāno alterius vitando, debemus in praxi sequi opinionē, qua adhibita certè damnū vitatur, si id sine notabili incōmodo possumus, licet & opposita opinio sit probabilis; de qua re latius egi *to.*1. *mor var. tit.*1 *p.*1. 52

Hinc ad illud dubium, An si vxor in actu ipso coniugali data opera nitatur non seminare, putà in alium cogitationem se diuertat, ne se excitet, sed potiùs à sensu voluptatis, & ab effusione seminis impediat, vel post viri seminationem ante proprij seminis effusionem voluntariè à copula desistat, peccet mortaliter contra naturam. Et si Ioannes Præpositus *q.*6. *de bonis matr. disp* 4. *n.*35. (quem refert, & sequi videtur Diana *p.*5. *tract.*14 *allegata resol.*37.) & Castrus Palaus *loco suprà n.*45. *citato*, scilicet, *d.*§ 3. *nu.*3. *fine*, docent fœminam non esse obligatam seminare, & sic si data opera seminationem propriam impediat nullo modo peccare; idque ob illam rationem, quod illius semen non est ad generationem necessarium. Sanchez *lib.*9. *disp.*19. *num* 3. §. *non crederem*. & Lessius *lib.*4. *cap.*3. *n.*55. *versic. in actu coniugali*, tenent mulierem post viri seminationem ante proprij seminis effusionem desistentem à copula, vel data opera nitentem non seminare non peccare mortaliter contra naturam, ob illam rationem, quod eius semen ad generationem non requiratur, videntur autem non excusare à veniali; & idem ob eandem rationem tenet Bonacina *loco suprà num.* 45. *allegato*, & Perez *d.disp.*49. *sect.*9. *numero* 7. Esse tamen peccatum mortale in terminis tradunt Ochauia, Huttadus, & Auersa *locis* 53

suprà

suprà n.51.citatis. & ita sentire videntur DD. qui absolutè, & indistinctè dicunt, si altero coniuge seminante alter voluntariè, & data opera se retrahendo, vel alia ratione impediat suam seminationẽ eum peccare: ij sunt Tabiena *v.luxuriosus q.6.nu.7.* Armilla *v.Debitum nu.9.* Angelus, Rosella, Caietanus, Paludanus, Henriq. Sà, & alij à Sanch. *d.disp.19.d.n.3.initio allegati.* Et probatur ex dictis *suprà n.51.* scilicet, quia semẽ fœmineum vel est necessarium ad generationem, vel saltem ad illam valdè confert, & à natura sic institutum, vt simul cum viri semine concurrat; ac proinde huiusmodi concursum data opera, & absque vrgente causa impedire est peccatum graue contra naturam. Et ab hac opinione quoad praxim reor non esse recedendum saltem ob periculum damni prolis. Erit autem vrgẽs causa excusans à culpa, si maritus non continuet copulam, donec ipsa fœmina seminet, vel si fœmina facta viri seminatione se retrahat, si superuenirent hostes ad persequendum, vel alij ad intuendũ, aliàve similis causa, vt notauit Filliuccius *tract.10.c.9. n.333.* & etiam Auersa *loco citato*; quo etiam casu, si vir nondum seminasset, & contingeret in recessu illius semen effundi extra vas fœminæ præter voluntatem, & intẽtionem, nullum erit peccatũ, de quo *infr.n.60.*

Difficultas est secundò, An vbi vir seminauit intra vas muliebre, & membrum virile extraxit, licitum sit vxori, quæ semen in ipsa copula non effudit, incontinenti se procurare tactibus donec seminet.

54 Rodriq. *in sum p.3.c.8.n.4.* à Diana *p.2.tr.17.res.38 relatus*, idem Diana *ibid.fin.* negant, & etiam Palaus *d.§. n.6.fin.* sentit tunc non esse licitum fœminæ effundere semen, si se continere potest. Probatur, tum quia talis effusio non potest dici complementum, seu perfecta consummatio præcedentis copulæ, cum fœmineũ semen ad generationem non sit necessarium; sed sufficiat virile iuxta tradita *nu.50.* tum quia coniugibus ea copula est licita, per quam efficiuntur vna caro, at fœmina illa effusione seminis non videtur fieri vna caro vtpote viro absente, & ab ea separato; non ergo talis effusio erit licita, sed intrinsecè mala, cum videatur esse idem, ac se polluere propriis manibus, quod est intrinsecè malum.

55 At melius, & verius affirmant Lessius *lib.4.c.3.n.55. & 94.* Fagund. *in decal.lib.6.c.3 n.20.* nõnulli alij relati à Diana, ex DD. *supr.n.45 relatis*, Sanch. *d.disp.17.n.12.* Bonac *d.p.6.n.15.* Auersa *d.sect.5.§.communis tamen.* Perez *d.disp.49.sect.8.n.3.* & Leãdr. discalceatus *d disp.25.q.41.* Probatur, tũ quia alioqui vxores grauissimo periculo peccandi lethaliter essent expositæ, cum frequentius viri, quia robustiores, prius seminent, & illicò recedãt manẽte in fœminis valde irritata, & cõmota libidine; tum præcipuè, quia semen fœmineum vel est necessarium ad generationem, vel vtilissimum à natura institutum, vt ad eandem generationem concurrat, vnde talis effusio ab vxore illicò post mariti recessũ procurata verè est complemẽtum, & consummatio præcedentis copulæ per commixtionem cum semine viri, quod non statim ac receptum est intra vas fœmineũ per extractionẽ membri virilis corrũpitur, sed aliquo tempore calore matricis fotum conseruatur illæsum, & aptum ad agendum in semen fœmineum postea effusum, ad generationemque efficiendam, vt post Petrum Mato tradit *d.n.12.* Sanch. Vnde etiam per illã effusionẽ coniuges efficiuntur vna caro, ad quod sufficit seminũ vtriusq; coniugis cõmixtio. Imò supposita sententia *n.51* tradita, quod semen fœmineũ ad generationẽ desideretur, in huiusmodi casu vxor statim à retractione viri, qui iam seminauit, non solum licitè posset, sed etiam, vt semen viri non frustraretur, generatióque impediretur, teneretur se excitare ad seminandum, ni aliqua vrgens causa (vt *suprà* dictum est) illam à seminatione excusaret; & ita in terminis tenet Auersa *loc.cit.* Addens tamen maiorem esse obligationem viri, qui in actu coniugali præmaturiùs semẽ effudit, ad continuandam copulam, donec & ipsa seminet, quàm ipsius vxoris iam à viro disiunctæ ad prouocandam suis tactibus seminis effusionem; quia ille est modus per se conueniens ad hunc effectum seminationis fœminæ.

An, & quando coniuges à copula inchoata possint, vel nequeant desistere.

Dubitatio secunda, An coniuges inchoatam copulam teneãtur sub mortali complere semen effundẽdo, an verò licitè ab ea inchoata possint desistere.

Aliqui censuêre peccare mortaliter contra naturam virum à copula inchoata ante seminis sui effusionem desistentem, cum effundere potest, saltem vbi id non faceret ex iusta causa, vt vitandi detrimentũ propriç salutis ex seminis effusione sequuturum, vel si cõmodè complere nõ potest ob vrgentẽ aliquam aliam causam superuenietem. Ita Syluester, Graffius, P. Ledesma, Henriq. à Sanch. *lib.19.disp.19.n.1.relati.* & Azorius *3.p.lib.3.c.24.q.7.* Moti sunt primò, quia aliàs impeditur generatio, ob quam copula coniugalis sui natura ordinatur; frustrarę autem coitum coniugalem suo fine intrinseco principali, obstando generationi, est peccatũ mortale iuxta tradita sæpè in antecedentibus. Secundò, quod tactus impudici inter coniuges absque animo perueniendi ad copulam coniugalem sunt peccatum mortale iuxta tradita *suprà c 7.n.196.* multo magis erit mortale penetrare vas fœmineum absque eo animo. 56

Alij ex opposito existimarunt nullum esse peccatum contra naturam, sed licitum esse viro ante effusionem seminis desistere à copula inchoata vxore consentiente, & secluso in eadẽ vxore periculo consentiendi pollutioni volũtariæ. Si enim vxor iure cõiugij semen exigeret, tunc desistere aiunt esse peccatum mortale contra iustitiam: Illo periculo in illa existente esse mortale contra castitatẽ. Ita opinatũ fuisse quendam virum doctum testatur Sanchez *d.disp.n.2.* vbi refert huius opinionis fundamenta. Quorum primum est, quod vir non obligetur ad euitandam mulieris inuolũtariam pollutionem, sicut nec propriam pariter inuoluntariam. Secundum, quia post inchoatam copulam maritus ad euitandũ periculũ vitæ, vel notabilis detrimenti propriæ salutis potest desistere, & non effundere semen, vt infrà probatur, quod non liceret, si esset contra naturam tunc non seminare. Tertium, quia alioqui pariter in copula fornicaria vir post seminationem fœminæ teneretur continuare copulam vsque ad sui seminis effusionem, vnde vel fundendo semen rem licitam faceret, imò debitam, ad euitandum, scilicet, ex duobus malis maius, scilicet, frustrationem fœminei seminis, quod asserere videtur absurdissimum; vel esset constitutus in perplexitate, & necessitate peccandi, vel per fornicationem fundendo semen; vel contra naturam desistendo ab effusione. Quartum, quia facta seminatione virum non seminare non cedit in iniuriam neque vxoris, cum consentiat, neque in iniuriam prolis, quæ non habet ius vt hic, & nunc generetur. Quintum, quia facta seminatione fœminæ generationem impedire, & copulam suo fine frustrari ad summum est tantum venialis otiositas, sicut cum tactus impudici inter coniuges habentur absque animo copulæ, licet ad hanc, & generationem ipsam intrinsecè ordinentur. 57

Verùm dicendum est primò, si neuter coniux in actu ipso seminauit, & non subsit periculum in viro seminandi extra vas, & in fœmina seminãdi in se ipsa, & vterque consentiat, non esse pecc. mort. desistere à copu 58

à copula inchoata nullam expectando seminationem. Ita Paludanus, Diuus Antoninus, Angelus, Rosella, Tabiena, Caietanus & nonnulli alij à Sanchez *dict. disputatione* 19. *numero* 3. *relati*. idem Sanchez *ibidem*. Lessius *de iust. lib*.4. *cap*. 3. *num*.55. Laymann *lib*.6.*sect*.4. *num*.19. *fine*. Martinus Perez *de matrim. disp*.49. *sect*.9. Basilius Pontius *lib*. 10. *cap*.11. *num*.9. Filliucius, Hurtadus, Bonacina, Palaus, & alij recentiores *suprà num*.45.*allegati*. Ratio est, tum quia inde nulli fit iniuria; tum quia coniuges non tenentur generationem procurare, etsi teneantur illam contrariè non impedire; & cum communi consensu possint non vacare copulæ; ita etiam communi consensu à copula inchoata possunt desistere; tum demum, quia illa penetratio vasis, seu copula absque seminatione est tantum quidam tactus partium verendarum, qui per se loquendo est licitus coniugibus (vt *suprà cap*.7.*n*.198.) quem possunt sine seminis effusione ex consensu vtriusque exercere etiam ob honestum finem, scilicet, vt consulant valetudini, cui effusio seminis esset noxia; vel filiorum copia abundent, quos conuenienter alere non possunt, ob idque talem copulam absque pollutionis periculo haberent ad concupiscentiam sedandam; quo casu careret etiam culpa veniali, vtpote tunc licita, vt in terminis Sanchez alios allegans, Pontius, Perez, & Palaus. Si enim tactus, etiamsi ex natura sua ordinentur ad coitum, ex iusta causa sedandi concupiscentiam, fouendi mutuum amorem liciti sunt in coniugibus absque animo copulæ perficiendæ, vt *d. cap*.7. probatum est; cur ex simili causa iusta non erit in illis licita copula absque seminatione modo dicto? erit autem culpa venialis exercita absque iusta causa, vt *loco citato* ex Veracruce notat Sanchez, & colligitur ex alijs, & addit idem Sanchez cum Margarita Confessorum esse solum veniale peccatum, non vero mortale, quamuis nullus alius finis adesset, quam impediendi generationem. Quia etsi impedire generationem semine effuso sit peccatum mortale contra naturam, quæ ad solam generationem semen instituit; nihilominus, vbi seminis iactura non fit, nulla est ratio culpæ lethalis, cum non teneantur coniuges (vt dictum est) prolis generationi vacare; & sicut ad illam impediendam possunt mutuo consensu à copula abstinere; ita ab inchoata neutrius semine effuso desistere; & hoc idem innunt alij præallegati, præsertim Palaus. Ex quibus patet non obstare primum argumentum positum *suprà numero* 56. quia solum frustrare actum coniugalem per seminis effusionem consummatum suo fine est peccatum mortale propter dispendium seminis ad generationem natura sua ordinati, cum sit impedire generationem contrariè. Vbi verò ex parte coniugum nulla est seminatio, nullum est seminis dispendium, estque impedire generationem solùm negatiuè; ideoque est sola venialis culpa; & otiositas, si desit iusta causa. Quod verò dicitur in secundo argumento est falsum, præfati enim tactus inter coniuges absque periculo pollutionis non sunt culpa mortalis, vt *suprà dicto capite septimo numero* 197. probatum est. Hæc tamen velim dicta speculatiuè loquendo, nam in praxi puto frequentius fore mortale peccatum ratione moralis periculi effusionis seminis in alterutro coniuge ob iam concitatam, & commotam vehementer libidinem; ac proindè dissuadendi sunt coniuges à simili actu; vt etiam aduertunt Sanchez, & Veracrux relatus ab eodem Sanchez: Addens tunc coniuges ob similem actum non damnandos, quando experti sunt id periculum non subesse.

59 Secundò dicendum, si fœmina seminauit, vel in seminandi periculo sit constituta, esse mortale peccatum, si maritus data opera à copula desistat ante proprij seminis emissionem, nisi vrgeat iustissima, & grauissima causa desistendi. Ita Doctores communiter, quos Sanchez *dicto disputatione decimanona, numero quinto* refert, præter quos, idem Sanchez *ibidem*. Perez *dict. sectione nona*. Filliucius, Bonacina, Auersa, Hurtadus, Palaus *locis suprà numero* 45. *relatis*. Lessius, Laymann *locis numero praecedenti allegatis*. & Diana *parte* 3. *tractatu quarto resolutione* 227. Probatur, quia sic est occasio, vt semen fœminæ intrinsecè ad generationem ordinatum pereat, & frustretur suo fine, cum generatio sequi non possit absque virili semine, & ita peccat grauiter contra naturam. Quod etiam peccatum mortale contra naturam committeret vxor, quæ post seminationem propriam, seminationem viri non expectaret, prodigeret enim suum semen ad generationem ordinatum. Etsi maritus inuita vxore nollet seminare, & vxor contra voluntatem mariti nollet eius seminationem expectare, foret etiam in vtroque casu peccatum mortale iniustitiæ contra ius alterutrius. Vt Sanchez alios allegans *dicta disputat. decimanona numero nono*. Hurtadus, Perez, Palaus, & alij. Vterque enim coniux ex vi matrimonij habet ius ad debitum petendum, & ad copulam coniugalem habendam generationi aptam; cum ad talem actum coniugalem ordinetur intrinsecè ipsum matrimonium; quare sicut negatio debiti est peccatum mortale contra iustitiam; ita etiam non perficere copulam aptam generationi est speciale peccatum contra iustitiam, cum sit vera negatio debiti.

60 Dixi, *nisi vrgeat aliqua iustissima, & grauissima causa*, nam huiusmodi causa vrgente non peccaret maritus post fœminæ seminationem desistens ab inchoata copula, vt etiam Sanchez *dicta disputatione decimanona numero sexto*, alios allegans, Filliuccius, Auersa, Castrus Palaus *locis suprà numero* 45. *relatis*. Martinus Perez *dict. sectione nona*. Lessius, Laymann, Diana *locis proximè citatis* docent. Qualis causa esset; si post fœminæ seminationem animaduerteret maritus periculum graue vitæ sibi imminere; si seminet. Quod quidem, si ante accessum aduertisset, teneretur non coire; vbi tamen coiuit, siue aduerterit, siue non, potest desistere ad huiusmodi periculum euitandum; item si fera, aut hostis superueniret; vel si aduersaretur honestati, quia subito superuenissent aliqui alioqui actum visuri; huiusmodi enim causis honestaretur ille iuri recessus à copula inchoata, licet iam facta fœminæ seminatione, & tametsi ita Venus in ea esset irritata, vt membro virili è vase fœmineo extracto aduerteretur semen extra vas effundendum. Quod rectè probatur ex differentia, quæ est inter fornicationem, & pollutionem, ac inter dictam non seminationem: illa enim duo in nullo casu etiam vrgentissimo licita esse possunt; quia sunt actus positiui; positiuè autem, & contrariè cooperari damno prolis non licet gratia cuiuscunque mali vitandi etiam vitæ propriæ, vt *tom*.2.*mor. tit*.1.*p*.3.*& to*.3.*tit* 12. latius ostendi; illa verò non seminatio est actus negatiuus, & solum opponitur quasi negatiuè bono prolis, atque adeò nemo astringitur ad cooperandum illa seminatione, bono prolis tanto periculo vitæ, & honestatis detrimento. Nec obstat periculum illud, ac moralis certitudo effusionis seminis extra vas: quia in prædicto euentu, si ea accideret, non esse volita, & contingeret præter intentionem mariti, & dando operam rei licitæ propter tuendam vitam, seu moralem honestatem.

Digitized by Google

61 Ad fundamenta autem *n.57.* adducta quatenus doctrinæ communi propositi dicendi secundi, ad primum respondetur pollutionem mulieris in præsenti casu esse voluntariam, vtpote à viro per legitimum actum coniugalem excitatam. Ad secundum patet solutio ex dictis *num. præcedenti.* Ad tertium quid dicendum, habetur *infrà n.63.* Ad quartum illa non seminatio est iniuriosa naturæ, & legi matrimonij, infertque damnum proli, ius enim habet proles, seu natura, lexque matrimonij exigit, vt inchoato actu coniugali per seminis fœminei effusionem non impediatur generatio per voluntariam omissionem effusionis seminis virilis ad eam necessarij. Ad quintum illud procedit, quando ex parte vtriusque in copula, à qua desistitur, semen nullum est effusum, vt constat ex dictis *num.58.* tunc enim nullum est seminis dispendium, & ita non committitur mortale peccatum, sed tantum quædam venialis otiositas.

Quid verò dicendum, dum maritus effuso proprio semine desistit à copula nondum facta seminatione vxoris, iam supra explicatum est *n.50. & tribus sequent.*

62 Ex traditis autem *n.58.* Sanchez *d.disp.19.n.8.* rectè infert impotentem ad emissum semen generationi aptum (vt sunt Eunuchi) fornicando duplex peccatum mortale committere, vnum fornicationis, alterum contra naturam; quia inutiliter fœmineum semen in eius dispendium prouocat.

A copula fornicaria inchoata an semper desistendum etiam post fœmina seminationem, & cum periculo seminationis extra vas.

63 Sed nunquid etiam in copula fornicaria vir post seminationem fœminæ, vel eius periculum ineuitabile licitè possit, & teneatur continuare copulam vsque ad sui seminis effusionem.

Affirmarunt aliqui viri docti suppressis nominibus à Sanchez *d.disp.19.n.7.relati*, quod etsi copulæ continuatio alioqui sit mala, tamen ad euitandum seminis fœminei dispendium, & damnum prolis, ad quod idem semen fœminæ effusum intrinsecè ordinatur, efficiatur licita, & debita; ex duobus enim malis concurrentibus minus malum tuto eligitur, & eligendum est; minus autem malum est fornicatio, quæ solùm aduersatur prolis educationi, quam non seminatio, vnde in totum semen fœmineum perit, & frustratur suo fine, & ipsa proles destruitur, & sic est contra naturam. Vnde talis seminatio cum non fiat animo libidinoso, sed solùm ad complendum actum ratione vitandi damni prolis, quæ ius habet, vt generetur, vbi fœminæ seminatio ad fuit, non erit formaliter fornicaria, sed materialiter tantum, & consequenter non intrinsecè mala. Ob quæ idem Sanchez censet hanc esse opinionem probabilem.

64 At dicendum omninò est teneri virum fornicarium abstinere à seminatione, & se retrahere etiamsi ex vi prioris commotionis post retractionem esset futura seminatio extra vas. Ita Lessius *loco suprà n.55.relato* Auersa *de matr.q.21.sect.2.§.ad fundamentum.* Diana *resol suprà n 59. allegata* dicens oppositum non esse probabile; idque probabilius censet Sanchez *d.n.7.* Ratio est, quia tota ea actio, & quælibet eius pars est intrinsecè mala, illicita, & indebita, omni autem tempore quis tenetur opus prauum abrumpere, ac proindè continuando perseuerat in actione peccaminosa, & contraria rationi, & proli, nempe in eius educationis graue detrimentum vergente; quæ non potest in vllo euentu honestari, neque etiam ex eo, quod ex duobus malis minus sit eligendum; quia licet illa non seminatio sit ex se contra naturam; & hac ratione peior fornicatione; absolutè tamen, & simpliciter peior est fornicatio ita intrinsecè mala, vt nunquam liceat, quia semper sit in graue detrimentum educationis prolis; cum tamen non seminatio non sit ita contra naturam, & mala, quin ex causa vrgentissima licita sit, vt probatum est supra. Nil etiam refert, quod ex abruptione sequatur postea effusio seminis extra vas contra naturam generationis, quia id sequitur per accidens, & præter intentionem; quia non erat intenta, sed solum abruptio mali operis; vnde cum talis pollutio sit in eo casu inuoluntaria ex iusta, & necessaria causa orta, nullo modo est culpabilis.

Hinc etiam ob eandem rationem paratus fornicari, tenetur abstinere à copula, etiamsi dum ad illam se præparauit ita esset concitatus, vt nisi perficiat, sit futura effusio extra, seu pollutio. Quod confirmatur, quia ante seminis effusionem actus est solum inchoatus, & imperfectus in genere luxuriæ, continuando ergo voluntariè committit nouam culpam, cum illius consummatio consistat in seminatione intra vas, per quam iniuria fit proli ob detrimentum educationis. 65

Ob eandem rationem mulier fornicans, quæ pœnitentia ducta, ne fornicationem consummet, suscipiatne virile semen, corpus subtrahit, id licitè facit, & tenebatur facere, esto etiam inde sequatur virilis seminis effusio extra vas, cum id non intendat, detque operam rei licitæ ab incœpto crimine desistens. 66

SVMMARIVM
§. V.

Abortus quot modis possit fieri.n.67 & 78.
Abortus fœtus animati anima humana voluntariè procuratus est grauissimum peccatum. n.68.
An sit verum homicidium. Negant aliqui ibidem. Affirmant communiter alij. ibidem.
An iuxta leges ciuiles puniatur pœna mortis, & comprehendatur statutis decernentibus pœnam contra homicidas, Negatiua n.69. Affirmatiua communis ibidem.
Fœtus animatus adhuc existens in vtero materno sit ne verè homo; Negatiua n.68. & 69. Affirmatiua ibid.
Abortus fœtus animati à parte, vel matre patratus est parricidium, & sæpè multiplex.n.70.
Parricidium quid sit. ibidem.
Ab vno ex coniugibus effecto, altero non consentiente est contra iustitiam.n.71.
Fœtus si sit mas quadragesimo, si fœmina octuagesimo à conceptionis die animatur.n.72.
In dubio præsumitur masculus quoad irregularitatem incurrendam, & quoad pœnam ibidem.
Abactio seminis, & abortio fœtus inanimati meditatò procurata tamquam mala reprehenditur à Philosophis Ethnicis, Sanctis Patribus, & à Doctoribus.n 73. & 74.
Grauitas huius flagitij rationibus ostenditur.n.75.
Non est verè homicidium.n.76.
Cur dicatur homicidij festinatio. ibidem.
Non punitur regulariter pœna mortis, sed alia arbitraria. ibidem.
Vno in casu punitur pœna mortis, de quo in l. Cicero. ff. de de pœnis. *ibidem.*
Illicitus est, etiamsi parentes sint pauperes, careantque facultatibus ad alendam multiplicem prolem. numero 77.
Abortus nomine accipitur siue expulsio seminis iam recepti, & nondum coagulati, siue fœtus iam conformatis partibus nondum animati, siue fœtus iam animati anima rationali. n.78.

Remedia

Digitized by Google

Ex lege charitatis quisque obligatur cum propria vitæ periculo ad baptizandum infantem filium hominis Christiani in articulo mortis constitutum alioqui absque baptismo moriturum ob defectum alterius, qui possit, aut velit illum baptizare. num.132.

Extenditur etiamsi necessitas illa extrema spiritualis pueri proueniret à causa extrinseca, putà, Tyranno baptismum impediente. ibidem.

Iniustè inuasus equo fugiens per viam angustam tenetur lege charitatis non prosequi cursum cum periculo propriæ vitæ, ne continuando cursu proterat, & occidat puerum non baptizatum in via existentem. n.133.

Iniustè inuasus ad sui necessariam defensionem potest licitè occidere iniustum aggressorem tam, etsi agnoscat illum moriturum in peccato mortali, & ipse sibi non sit conscius alicuius culpæ mortalis. n.135.

Potest tamen ad charitatis exercitium permittere se occidi, ne inuasoris salus æterna periclitetur. n.137.

Quid si inuasor sit ebrius, aut phreneticus. n.136.

Quæ certitudo proprij status gratiæ requiratur, & sufficiat, vt quis lege charitatis teneatur exponere vitam propriam corporalem pro salute æterna proximi extrema necessitate spirituali laborantis. n.137.

Ad saluandam vitam alterius corporalem quis licitè potest, & aliquando tenetur omittere propriam defensionem, & exponere periculo, vel certæ morti propriam vitam corporalem. n.137.

Vt actus sit moraliter honestus non sufficit quod operans iure suo vtatur, & iustitiam non lædat, si aliis virtutibus opponatur. n.138.

Si vna cum matre prægnante infirma pereunte certus esset interitus prolis absque baptismi susceptione, mater ipsa non teneretur neque ex charitate abstinere à medicamentis de se curatiuis n.139.

Quando actum est de vita matris, & fœtus, nisi aliquod remedium adhibeatur, & nullum aliud suppetat, an etiam lege charitatis inspecta liceat vsurpare & applicare medicamenta dubia an futura sint salutifera, vel noxia. Negatiua n.140. Affirmatiua n.141. Quæ extenditur etiamsi medicamentum sit insolitum, & nouum; de quo nondum sit factum aliquod experimentum. n.142.

§. IV.

De obligatione coniugum conseruandi fœtum iam conceptum, illiusque abortum vitandi, seu non procurandi.

67 SVprà hoc capite §.1. actum est qualiter coniuges tenentur non obsistere prolis generationi, illámve non impedire, ne sequatur; ac proinde peccatum mortale esse, si voluntariè effundant semen extra vas fœmineum; vel si mulier receptum semen statim data opera expellat, ne concipiat; Nunc agendum est de obligatione conseruandi semen, illudque non abiiciendi iam per actum coniugalem receptum in mulieris matricem, & existens ibi in quasi pacifica possessione, idque siue adhuc fluidum, siue iam concretum, & coagulatum nondum fœtu formato, & animato, siue sequuta iam fœtus formatione, & animatione. Eiicere, seu abiicere semen, aut illius abactionem procurare ante animationem communiter dicitur, efficere abortum, seu procurare abortum concepti fœtus inanimati. Abiicere verò, seu procurare abactionem post animationem, dicitur, efficere abortum, seu procurare abortionem fœtus concepti animati anima rationali.

Abortio fœtus animati data opera procurata est verum homicidium.

Primò certum est, procurare, seu data opera efficere abortum fœtus animati, ne in lucem prodeat, & nascatur, siue id fiat à parentibus, siue ab extraneis, & siue in odium alterius parentis, siue ob inopiam bonorum ad alendam prolem necessariorum, siue causa honoris seruandi, siue ob pecuniam, siue ad impediendum parenti successorem, aut quemcumque alium finem (excepta ad summum tuitione vitæ prægnantis alioqui perituræ, nisi fœtus abortus causetur, de qua re *infrà*) esse grauissimum peccatum contra iustitiam, & verum homicidium, & si id fiat à matre, vel patre, habere etiam ratione parricidij. Licet enim esse homicidium negare videatur Tiraquellus *ad l. si vnquam Cod. de reuoc. donat. §. si susceperit liberos num.*148. (quod idem indicat *de retract. lign. Glossa.*9. *§.*1. *n.*78.) ex Baldo, & aliis Iurisperitis ab eo relatis, motis eo Christi Domini dicto apud Ioannem, *Mulier cum parit tristitiam habet*, &c. *cum autem peperit, iam non meminit pressuræ propter gaudium, quia natus est homo in mundum.* Ex quo præfati Doctores intulerunt infantem ante egressum ex vtero materno non esse hominem ex Christi sententia; & consequenter, cum homicidium non sit, nisi hominis, vt vox ipsa sonat, exanimationem fœtus animati in vtero existentis etiam dolo procuratam non esse homicidium, & illam procurantem non puniri ex statuto, seu lege puniente homicidam, & interfectorem hominis. Et quod fœtus animatus in vtero matris, licet iam habens animam propriè non possit dici homo, sed tantum homo sit, & dicatur postquam natus, vel post octauum mensem, tradit Thesaurus *in decis. Pedem.* 12 *n.*7. motus ea ratione, quod ante octauum mensem nondum est integraliter formatus; homo autem ex anima, & corpore efficitur; quorum altero deficiente non est homo; & idem prius docuit Mænochuis *de arbitr. casu* 357. *n.*9. & confirmatur per textum *l.* 9. *ff. ad l. Falcidiam, vbi partus nondum editus homo non rectè fuisse dicitur.* 68

69 Nihilominus Doctores Iurisperiti, & Theologi, ac Summistæ communiter docent esse verum homicidium. Iurisperitos referunt Augustinus Barbosa *collectan. ad can. Moyses* 32. *quæst.*2. Farinacius *in praxi tom.*5. *q.*122. *p.*5. *num* 98. *& p.*6. *n.*134. *&* 149. *num.*8. (Quamuis *eadem p.*6 *n.*135. *&* 136. videatur admittere tamquam probabile contrarium, vbi fœtus non excessit octauum mensem.) Stephanus Gratianus *tom.*1. *cap.*72. *n* 17. Molina *de iust. tract.*3. *disp.*27. *n.*2. vbi etiam notat esse homicidium proditorium, quamuis id communiter non attendatur, nec homicidij pœna illud patranti imponatur. Theologi, & Summistæ referuntur à me *tom.*1. *mor. var. tit.*1. *n.*1319. Belletto *disq. cler p.*1. *tit. de discipl. cler. §.*5. *n.*25. *& seqq.* & ab Augustino Barbosa *collect. in cap. si aliquis, de homicid.* & tradunt omnes; qui infra allegantur. Cùm enim fœtus animatus habeat animam distinctam ab anima matris etiam in ipso matris vtero; & non solum post partum (vt erroneè senserunt quidam, quos referunt Lactantius *de opif. Dei cap.*17. & fusè Tertullianus *lib.*2. *de anima cap.*25. *&* 26. Qui id tribuit Hiresio Medico, Ænesidemo, & Platoni, etsi Marsilius Ficinus *lib.*18. *Theol. Plat. cap.*3. & Carpentarius *in cap.*17. *Alcinoi digress.*9. post Plotinum *lib.*1. *de dubiis animæ cap.*19. *&* 32. Platonem dicentem fœtum in vtero matris viuere matris anima intellexerunt non de fœtus animatione, sed de respiratione) efficitur vt sit verus homo, & propterea illius exanimationem dolo procuratam esse verum homicidium, vt expressè etiam habetur *c. consuluisti* 2. *q.*5. & tradit Tertull. *in Apolog.*

Nec

Digitized by Google

Nec contrarium, nisi ridiculè, colligi potest ex præallegatis verbis Christi Domini; cum illis non in partu, & natiuitate fieri hominem, qui homo non fuerat, sed nasci hominem, vtique iam factum, & præexistentem dixerit. Vt etiam fœtus animatus sit, & dicatur verè homo, sufficit, vt constet & anima, & corpore licet nondum totaliter perfecto, alioqui non esset, nec inficeretur culpa originali, nec posset baptizari, cum solus homo & originalis culpæ, & baptismi sit capax. Ad summum ergo fœtus animatus nondum natus potest dici, quod non sit persona, nec homo, nec animal solum ad effectum, vt ei non possit dati tutor, de qua re in vtramque partem Tiraquellus *d.§.1 n.77.& 78.*& Gratianus *d.cap 72.n.16.* & ad alios effectus, de quibus in *d.l.9. ff. ad l. Falcidiam*, & Tiraquellus *d. num.*78. non autem ad hunc effectum, vt eius exanimatio non sit homicidium, vt Gratianus *loco citato*, & constat manifestè ex traditis. Quamuis autem prædicta sint omninò certa, nihilominus Ioannes Caramuel in sua Theologia morali (quæ post supra tradita scripta, postque totam hanc tractationem ad meas peruenit manus) *num.*1163. non dubitauit ea reuocare in dubium innixus opinione Io. Marci Medici in libro inscripto. *Idearum operatiuum*, ideo asserentis fœtum, dum in vtero matris geritur, carere semper anima rationali, sed tunc tantum ea informari, cum ex vtero emittitur, seu paritur: Quam opinionem idem Caramuel re vera sentit esse probabilem, vt colligitur ex verbis, quibus præfatam Io. Marci opinionem proponit: sic enim post eam opinionem descriptam, subdit, *Idque* (scilicet prædictam opinionem) *tàm grauibus fundamentis confirmat; vt non sit cuiusque Philosophi, aut Theologi congruentem responsionem dare. At quia* (addit) *facile est ob loqui. liber, dum sudaret sub prælo, multas calumnias, imo & accusationem, aut traductionem passus defendi, aut explicari debuit, vt maiori authoritate, & applausu prodiret; quod ipsum* (ait Caramuel) *ipsemet Io. Marcus in proœmio, quod vocat defensionem aduersus adulterinas, & suppositittias ideas.* Verba Io. Marci ab eodem Caramuele notata sunt. *Dum hæc prælo cuduntur, accidit præter opinionem, vt rumore nescio quo hic meus tractatus doctrinam perabsurdam, & fide sancta alienam continere vulgaretur: Qui rumor à leuibus initiis eousque processit, vt etiam venerabile Capitulum (nempe Archiepiscopale consistorium) inspectionem veniret, librumque à Theologis reuidendum censeret, quod etiam factum. Interea veluti hæreticus. & infamis, & qui oleum, & operam perdidisset, ludibrio habebar. Tametsi vero grauissimorum virorum censura, qui librum legerunt, & cum quibus plura hic controuersa disserui, rumor hic notatus euanuit; siquidem teste* Hieronymo, *falsus rumor citò opprimitur.* Post quæ notata. *Ecce* (inquit Caramuel) *librum accusatum Domini Consistoriales iudicarunt Doctrinam continere probabilem, & tamen continet hanc opinionem, quam ipse author etiam hodie verbo, & calamo, priuatim, publicè, in thesibus, in lectionibus, in consiliis, in colloquio etiam familiari, prout dat occasio, propugnat.* Prædicta scribit Caramuel addens, seu colligens, *admissa præfata Io. Marci opinione, nos debere dicere, in nullo abortu homicidium committi, & multa in tractatu de abortu, quæ in p.7. P. Diana edidit, aliter restituenda*: & vt præfatæ opinioni, & alteri opinioni Thomæ Fieni *in libro de formatione fœtus quæst.*8. *concl.*11. docentis, *prima vel secunda, aut tertia die embryonem anima rationali informari*, maiorem credibilitatem conciliet, idea Caramuel subdit, *quod si easdem* (scilicet opiniones Io. Marci & Fieni) *improbabiles iudices, vellem duas demonstrationes (morales, aut physicas) à te habere; alteram, qua ostendas easdem nullo fundamento probabili suffultas; alteram, qua conuincas non habere illas authoritatem æternam, quæ sufficiat ad probabilitatem extrinsecam.* Hæc omnia Caramuel *d.num.*1163. & 1164. Ex quibus manifestè apparet ipsum approbare tanquam probabilem præfatam opinionem quod fœtus quamdiu in vtero matris existit, nunquam est anima rationali informatus, sed eam incipit habere tunc solam, cum exit ab vtero, & paritur.

Verum præfata Io. Marci opinionem tamquam erroneam esse reprobandam non videtur dubitandum, cum non solum repugnet sententiæ omnium Summistarum, Theologorum, Canonistarum, & Iurisperitorum admittentium vt aptissimam distinctionem abortus fœtus inanimis, & animati anima rationali; sed & sacris Canonibus *d. cap. consuluistis.2. q.5.* (vbi expressè procurans, seu committens abortum fœtus formati, scilicet *anima rationali informati* est homicida, sicut qui occidit vnius diei puerum) can. *quod vero*, & can. *Moyses 32.q.2.* in quibus habetur præfata distinctio abortus fœtus formati, & informati; & formati abortus voluntariè procuratus, & causatus dicitur pertinere ad homicidium; pœnaque vtrique abortui diuersa constituitur. Item repugnat Constitutioni Sixti V. *in nouo Bullario* 87. *incipienti, Effrenatam*, & Constitutioni Gregorij XIV. *incipienti Sedes Apostolica*, in quibus eadem abortus distinctio continetur; & à Gregorio mitiùs puniuntur procurantes abortum fœtus inanimis, quam procurantes abortum fœtus animati. Quinimo eandem opinio Ioan. Marci repugnat diuinæ Scripturæ Exodi 21. vbi licet vulgata obscuriùs loquens habeat, *si percusserit quis mulierem prægnantem, & abortiuum quidem fecerit, sed ipsa vixerit, subiacebit damno, quantum maritus mulieris expetierit, & arbitri iudicauerint; sin autem mors eius fuerit subsequuta, reddit animam pro anima*; Nihilominus iuxta versionem Septuaginta dicitur: *Qui percusserit mulierem prægnantem, & illa abortum fecerit; si fœtus erat formatus, dabit animam pro anima: si nondum erat formatus, multabitur pecunia.* Repugnat etiam decretis Ecclesiasticis; quæ *num seq.* adducuntur, iuxta quæ crimen abortus fœtus animati, seu formati puniendum est pœna mortis tamquam verum homicidium. Omitto, quod etiam repugnat legibus ciuilibus pariter *num seq. relatis*, quæ iuxta communiorem intellectum efficientes abortum fœtus formati puniunt pœna mortis. Ex quibus mihi persuadeo Theologiam Moralem fundamentalē quoad tradita *supradicta n. 1163. & 1164.* fore à censoribus fidei corrigenda, seu delenda, præsertim ea, quæ tradit de opinione Io. Marci. Opinio etiam Thomæ Fieni (de qua Caramuel *num.*1162. & Diana *p.2. tract.5. resol.6. fine*) Quod fœtus prima, secunda, aut ad summum tertia die ab emissione, seu receptione seminis anima rationali informetur, licet non videatur subiacere Ecclesiasticæ censuræ, videtur tamen carere probabilitate; quia impossibile apparet, seminis materiam fluidam tam breui tempore disponi ad animæ rationalis infusionem certa lineamenta, & organa corporea præ requirentem (cum quælibet forma prærequirat materiam benè dispositam & sibi proportionatam, & quo nobilior, eò perfectiorem materiæ dispositionem) quæ tam citò efformari, & effici, videtur excedere vim prolis genitricem, & efformatricem naturalem. Aduerto etiam contra eundem Caramuelem, quod data opinione Fieni non euanescit distinctio abortus fœtus nondum animati, & abortus fœtus animati: siquidem abortus nomine accipitur, siue expulsio voluntaria seminis iam in matricem recepti, & nondum alterati, seu coagulati, modò sit facta conceptio, seu semen receptum sit in quasi pacifica possessione; siue fœtus iam formatis partibus nondum animati; siue fœtus formati, & animati, vt *infrà num.*78. dicitur.

69 An verò hoc flagitium abortionis fœtus animati à quocunque committatur, puniatur pœna mortis iuxta

Digitized by Google

iuxta leges ciuiles. Puniri pœna mortis tradunt Molina *d.disp* 27.*n*.2. Farinacius *d. n.* 98. & esse communem sententiam Doctorum testatur Molina *d.n.* 1. ex Gomez, Couaruuia, Claro, & Carrerio, & Iurisperitos ita sentientes late refert etiam Farinacius *d. p.6 num.*137. & alios plures refert Aloysius Riccius *in collect. decis. p.*1. *coll.* 570. & ex Medicis tradit Codronchus *de Christ. & tut. med.rat. cap.* 22.*lib.*1. & satis constare videtur ex *l penult.* C *ad l. Corn. de sicariis*, & ex *l.si quis aliquid* §. *qui abortionis.ff de pœnis.* in qua habetur quod qui poculum dat abortionis, aut amatorium, etiamsi animo non interficiendi illud det, sequuta inde morte alicuius maris & fœminæ punitur pœna mortis: Ex quo Molina infert, quod multo magis mortis pœna punietur si animo necandi infantem, aut vt abortus illius sequatur, & per consequens vt moriatur, id fiat. Quamuis contrarium, & iuxta leges ciuiles huiusmodi flagitium non mortis, sed mitiori extraordinaria puta, exilij pœna puniri, seu puniendum esse teneant Mænochius *d.casu* 357. Thesaurus *d.decis.*12. Fachineus *lib.9. controu. iur cap.*10. attento iure ciuili, secùs tenens iuxta ius canonicum, & plures alij *ab iisdem ibidem*, & à Farinacio *d.q.* 122. *p.6. num.*136.*relati.* qui aiunt non obstare textum in *d l si quis aliquid.* Et quod ibi pœna mortis pro poculo abortionis imponitur, quando ex eo mulier aut homo moritur. Quia fœtus in vtero matris, & nondum editus, licet animatus, homo non est, inquiunt. Sed hæc euasio nullius momenti est, cum verus homo sit eo ipso, quod anima rationali informatur. Dicunt etiam non obstante *l.Diuus ff. de extraord.cog.l. si mulierem ff. ad l Cornel. de sic. l penult.suprà allegatam* C. *eod. tit. & l.Cicero ff. de pœnis.* Eo quod dictæ leges loquantur indistinctè de abortione fœtus absque distinctione inanimati & animati; & abortus fœtus inanimati non est homicidium, nec pœna homicidij scilicet, mortis punitur. Et in specie *ad l Cicero* in cuius principio dicitur mulierem quandam ex eo, quod medicamentis partum abegerat, capite damnatam fuisse. Respondet primò Mænochius *d casu* 357. *num.*12. nomine capitalis pœnæ ibi rectè intelligi posse pœnam non mortis, sed exilij, aut deportationis, quæ capitales esse dicuntur per iura ab ipso ibi allegata. Secundò respondent ipse ibidem, & Thesaurus *d. decis.*12.*fine*, præfatam mulierem grauiori pœna vltimi supplicij fuisse punitam; quia fœtum abegerat non simpliciter odio matris, aut alia verisimiliter causa iusta, sed propter pecuniam à secundis hæredibus acceptam, quo in casu, cum delictum sit multiplex, & grauius, & atrocius reddatur iuxta iura ab eodem Mænochio allegata, & alios Doctores, quos ibidem citat, merito grauiori pœna digna fuit; cum spem parentis, memoriam nominis, subsidium generis, hæredem familiæ designatum Reipublicæ ciuem sustulerit; vt Cicero in oratione pro A.Cluentio scribit, vnde illius legis principium desumptū fuit. Addunt etiam non obstare can. *Moyses* 32. *quæst.* 2. vbi refertur lex Moysis statuens mortis pœnam facienti abortum fœtus formati; tum quia, inquiunt, lex Moysis cessauit; tum quia inquit Thesaurus; partus non est formatus, nisi post octauum mensem, tunc enim solum est maturus. Cæterùm cum nullo modo possit negari rationabiliter posse data opera procuratam comprehendi legibus, & statutis hominum interfectores vltimo suplicio punientibus; & præsertim cum huiusmodi sit homicidium innocentis, & ex eo sequatur irreparabile damnum animæ, quæ æterna salute priuatur. Et certè si hoc flagitum abortus fœtus animati post octauum mensem patratum est vere homicidium, & pœnis contra homicidas latis comprehenditur, cur non etiam quando ante octauum mensem fœtus habentis iam animam rationalem abortio, seu exanimatio data opera efficitur, aut procuratur; cum tam in vno, quam in altero actu verè anima rationalis separetur culpabiliter, & violenter à corpore, in quo consistit ratio homicidij. Quidquid verò dicendum esset iuxta leges ciuiles, iuxta ius Ecclesiasticum huiusmodi flagitium puniendum est pœna mortis tamquam verum homicidium, vt constat ex variis decretis, quæ adducuntur *in Synodo Moguntina cap.*21 *nimirum can.*21.*Concilij Ancyrami can.* 63.*Conc. Elibertini, ac can.Concilij Ilerdensis*; & in hanc rem plura cumulant Io. Baptista Scottia in selectis Pontif. *constit Theorem* 367. & Zerula *in praxi Episc. V. Abortus.*

Quod vero abortio fœtus iam annimati à patre vel matre data opera patratum sit parricidium, docent (quidquid non recte secus sentiat Thesaurus *d. decis.*12. *n.*13.) Glossa *in d. l. Diuus v. exilium ff. de extr. cognit.* Ghirlan.*in tract.de sortileg.n.*2.*& n.*6. *in principio.* Decianus in *tract crim lib.*9.*cap.*8.*n.*14. *&* 15. (quos refert, & sequi videtur Farinacius *d. quæst.* 122. *n.* 14.) Molina *d.quæst.*27 *num.*2. Gomez *var.cap.*3. *n.* 3. dicens esse communem doctrinam, Ioannes Hosales *in decal. c.*157. & Raynaudus *de ortu infant. cap.*10 *à num.*17. & præsertim *n.*20. cum sit homicidium personæ coniunctissimæ. Non enim vox *parricidij*, ad necem paternam tantum restringitur, vt voluit Fabius *lib.6 cap.*8. Etymologiam nominis spectans; sed vt occisio ascendentis cuiuscunque per descendentem nomine parricidij propriè sumpti venit ob summam sanguinis coniunctionem inter illas personas intercedentem: ita vicissim (vt tradit Molina *d.tract.*3. *d.cap.*26.) Parricidium propriè & formaliter est occisio descendentis per ascendentem ob eandem summam coniunctionem personarum, & constat ex iure ipso, præsertim ex *l. vnica Cod.de his qui par.vel liber. occiderunt*, & § *alia deinde lex institut.de publ iud.* 70

Addendum eandem abortionem fœtus animati ab vno coniuge altero non consentiente procuratam vt prole ipsa careat esse eidem coniugi iniuriosam & etiam ex hac parte contra iustitiam, vt notauit etiam Raynaudus *d.cap* 10. *num.* 22. Nam si in vxore, vel marito negatio debiti coniugalis est contra iustitiam erit frustratio finis, in quem primario ordinatur actus ille, nempe prolis extinctio post conceptionem sequutam. Quæ ratio probat idem dicendum de abortione fœtus inanimati. Ex quo etiam manifeste colligitur per talem abortionem committi iniuriam in coniugium ipsum, quod etiam suo fine frustratur, cum partus conceptus non permittitur nasci, quæ late, & erudite prosequitur Raynaudus *d.c.*10. *à n.*22. 71

Addendum etiam ex Rayn. *d.c.*10.*n.*14. fœminam prægnantem voluntariè abortientem posse multiplex homicidium, & parricidium committere ob necem multiplicis fœtus. Si enim prægnans prorsus ignoret an vnum, vel plures fœtus in vtero contineat, dubitare semper posse videtur se multiplex homicidium patrare, si voluntariè abortionem efficiat; quia merito dubitare potest, an plures fœtus in vtero habeat præsertim ab animatione diebus ac mensibus cum motus patens, & manifestus nondum præbuit argumenta vnici fœtus concepti. In dubio autem operans eo peccati genere delinquit, quo operans ex certa cognitione ob æque deprauatum effectum. Quod verò sæpe plures concipiantur fœtus, & etiam in lucem edantur, & tot, vt res fabulosa videatur, traditur *in leg. antiqui. ff. si pars hereditatis petat.* & scribit Ludouicus Bonaciolus *Enneade de mulieb. cap.* 6.

Quo autem tempore à conceptione fœtus animetur, seu præsumi debeat informatus anima rationali latè explicaui *tom.* 1.*moral.var.tit.*1.§.51.*n.* 1321.vbi re- 72

iectis

iectis nonnullorum sententiis dixi esse communem, & receptam sententiam Iurisperitorum, & Theologorum (quos ibidem refero) fœtum masculinum quadragesimo, fœmineum octuagesimo ob emissione seminis, seu conceptionis die regulariter, & ordinarie animari. Dixi *regulariter, & ordinarie.* Quia aliquando (vt *ibidem n.*1322. Cum Azorio, Rebello, & Fagundez notaui) ob calidiorem, vel frigidiorem matris naturam citius aut tardius animari solet; tametsi rarò hoc contingat, vt Doctores communiter sentiunt, qui proinde statuerunt præfatam regulam vt masculus post 40. fœmina post 80. dies præsumatur animam habere rationalem. Ibidem etiam *n.*1324. & duobus *seqq.* aduerti iuxta plures DD. *ibid. cit.* (& vsus S. Pœnitentiariæ id probat) post 40. diem à receptione seminis, seu à conceptione in dubio fœtũ præsumi masculũ, & non fœminã; & ita etiam præsumi animatũ anima rationali, non solum quoad irregularitatem incurrendam, sed etiam quoad pœnam corporalem in foro externo, & iudicialiter infligendam si abortus voluntarie efficiatur, seu procuretur sequuto effectu. De quibus, & aliis ad hanc materiam spectantibus, videat lector tradita *ad d.n.*1321. *ad* 1331. vbi etiam enumero signa, ex quibus dignoscitur, & probatur fœminam carnaliter cognitam concepisse, aliàs à me tradita statui non repetere.

Quale, & quàm graue peccatum sit abortio, seu abactio seminis, & fœtus nondum animati data operâ procurata.

73 Secundò certissimum est, apud omnes abortionem seu abactionem, seu excretionem, aut expulsionem ex vtero materno; vel corruptionem in vtero ipso fœtus nondum animati voluntariam, & meditatam à quocunq; fiat, seu patretur, vt proles concepta, & inchoata ad maturitatẽ non perueniat, & recepta anima rationali in lucem edatur, sed omnino pereat; ex natura sua esse grauissimum flagitium; & multo grauius si ab ipsis parentibus sit procurata. Ita Philosophi Ethnici, Sancti Patres, & Theologi, ac Summistæ omnes qui suprà, & infrà citantur. Hanc igitur abortionem, & anteoccupationem animationis fœtus tanquam horridam, & teterrimam detestati sunt Philosophi Ethnici; Hippocrates (vt scribunt Moscius *lib.* 2. *de venesect. in morb. acut. cap.* 15. & Mercurialis *lib.*1. *de morbis mulieb cap.* 2. Codronchus *d. Chr. & tut med. ratione cap.*22. *lib.*1.) iuramento se obstrinxit ad seruandam semper indemnitatem præfatam & abortionem præcauendam. Phauorinus Philosophus apud Gellium *lib.*1. *cap* 1. Mausonius apud Stobæum *serm.* 194. in farragine Gesneri refert priscos legislatores graui animaduersione hoc scelus puniendum statuisse, & aliis omissis Cicero allegata oratione pro A. Cluentio; neque contrarium sensit Aristoteles *Politic. cap.* 6. vbi *propter filiorum* (inquit) *multitudinem, si fœtus exponi maiorum instituto prohibeantur, determinanda est filiorum procreandorum multitudo: sed si quid præterea fuerit genitum, abortionem ante sensum, & vitam facere conueniet; Nam postquam concepta sunt, & sensum, ac vitam acceperunt nefas est attingere eos;* licet enim illis verbis, si quid præterea fuerit, &c. videatur velle permissam abortionem fœtus nõdum animati; vbi non suppetunt facultates alendi, tamen non voluit, sed tantum (vt notauit etiam Raynandus *d. cap.* 10. *num.*31.) satius esse abortionem efficere ante fœtus animationem; quam post animam infusam. Quamuis enim vtrumque sit grauissimum scelus, tamen longe grauius est abortio, & occisio fœtus animati, quam abortio nondum animati; ac proinde iuxta doctrinam Theologorum, quod volenti committere alterutrum è duobus malis potest licite suggeri, vt leuius admittat, non male Aristoteles coniuges pauperes multiplicitatæ prolis oneratos præ egestate determinatos procurare abortionem fœtus animati; & viui admonuit consultius facturos (cum ab vsu coniugij nolint abstinere; & velint prolẽ conceptam perdere) & minus peccaturos, si nondũ animatam prolem, quam iam animatam perdant. Etsi etiam Hippocrati contrarium attribuitur; Quia author libri de natura pueri inscripti paulò post initium refert Scottũ quoddam, ne ob grauiditatem vilesceret apud Amasios ad expellendum à se semen ante fœtus animationem à se inductam modo eiciendi indicato, quod ineptè excusant Mercurialis *d lib.*1. *de morb mulieb. cap.* 2. & Cordæus *com.*3. *ad lib.*1. *de nul. sect.* & Laurentius *lib.*8. *anat. quæst.*19. existimantes Hippocratem eo facto caruisse culpa, & periurio ex eo, quod non abortum, qui intra septiduum nondũ plenè conformatis partibus accidere potest, sed solum seminis effluxionẽ, seu expulsionẽ suaserit; tamen liber ille non est Hippocratis, vt scripserunt Horat. Augenius *lib.*22. *ep.*71. & Bapt. Syluaticus *contr.*82. Errauit autem enormiter author illius libri, & non minus Mercurialis, & alij præallegati excusãtes à culpa præfatam seminis expulsionẽ consultò causatam, cum sit nequissimum scelus, vt constat ex traditis *suprà* §.1 & magis confirmant tradita infra, & auctores detestãtes abortum voluntarium fœtus inanimati, sub nomine abortus comprehendunt etiã illã effluxionẽ, seu abactionẽ seminis recepti, & existẽtis quasi in possessione, licet nõdũ coagulati, nec inchoatis partib⁹ fœtus.

Ex Sanctis Patribus idem scelus, præsertim à coniugibus, & parentibus patratum grauissimè reprehendunt S. Augustinus *loco suprà hoc cap. n.*1 *citato serm.* 244. *de tempore*; & aduersus Manichæos *lib. de eorum moribus cap.*18. *& lib* 1. *de nupt. & concup. cap.*15. D. Chrisostomus *homil* 24. *in. epist. ad Romanos* D. Hieronymus *epist.*22. & præter alios Tertullianus *cap.*9. *Apologetici*, defendens Christianos ab impacto infanticidij scelere, & hoc flagitium in Ethnicos sanguinis suorum liberorum adeo prodigos retorquens sic ait: *Nobis verò homicidio semel interdicto etiam conceptorum vtero dum adhuc sanguis in hominem delibatur, dissoluere non licet. Homicidij festinatio est prohibere nasci; nec refert natam quis eripiat animam, an nascentem disturbet. Homo est; & qui est futurus; & fructus omnis iam in semine est.* Ex quibus verbis clare cõstat Tertullianum loqui de fœtu etiam nondum animato. Cur autem dicat esse homicidij festinationem infrà explicatur. Doctores eandẽ nequitiam detestãtes suprà, & infrà referũtur. 77

Grauitas igitur huius flagitij abortionis, seu abactionis seminis recepti, seu fœtus ante animationem constat primò, quia est contra finem generationis, & seminis, non minus quàm pollutio voluntaria, & peruertitur vsus coniugij, dum excluditur eius præcipuum bonum. Vnde secundo talis abortio, & abactio est iniuriosa naturæ, vt notauit D. Augustinus 14 *de ciuit cap.*16. vbi, *Coire*, inquit, *non ad liberorum procreationem est facere iniuriam naturæ.* Tertiò continet iniuriam in ipsum coniugium, cum eius primarius finis, ad quem institutum est, nempe prolis impediatur, & frustretur. Vnd D. Augustinus *citato cap.* 15. *lib.*1 *de nupt.* de coniugibus prolis abortum procurantibus hæc habet. *Quamuis vocentur coniuges, non sunt, nec vllam nuptiarum retinent veritatem, sed honestum nomen velanda turpitudini ostendunt.* Quartò, si in odium mariti, vt eum prole fraudet mulier prægnans voluntariè abortet, peccat contra iustitiam, sicut cum negat ei debitum, vt *suprà n.* 70. dictum est. Quemadmodum iniuriam infert colono, & contra iustitiam peccat, qui post aruum ab eo excultum, & exortas segetes, illas, licet adhuc herbescentes, & immaturas conculcat, & vastat. Quintò Prægnans voluntariè abor-

tum per se procurans, vel efficiens, vel alteri potionem abortus causatiuam propinanti consentiens grauissime etiam peccat in se ipsam, & delinquit contra charitatem erga se debitam & obligationem non perdendæ propriæ vitæ quæ ob abortum regulariter periclitatur. Communis enim est Medicorum doctrina (quam Mercurialis *lib.1.de morb.mulieb.c.2.&* Baptista Codtanchus *lib.1. de Christ.& tit. med.rat.d. cap.22.* Prægnantem abortientem, quidquid fabulose scripserit Agathon relatore Codroncho herbam Cyuram vino maceratam, & vmbilico impositam absque matris periculo abortum facere) non vno sed pluribus esse obnoxiam vitæ periculis, eo quod abortio præter leges naturæ, & violenter fiat, & corruptiua fœtus sint venenata, & naturæ humanæ inimica, quæ cum infantus corruptione etiam matri mortem inferunt; & contingens, ac per accidens est, si non sequatur. Idque esse vnum ex tribus criminibus impiæ matris abortiētis, notauit S. Hieronymus *d.disp.22.* Demum cedit in graue damnum Reipublicæ, cum inde ciuium multiplicatio impediatur.

76 Porrò licet præfata abortio fœtus adhuc inanimati voluntariè facta ad impediendam eius animationem, & natiuitatem sit tam graue crimen, & suo etiam modo contra quintum præceptum quatenus impeditur hominis generatio, vt notauit Molina *de iustit tract.3.d. disp 27. num.2.* non est tamen vere homicidium (quod est hominis occisio, & ante animationem fœtus non est homo iuxta tradita suprà) vt tradunt communiter Doctores, Molina *d.ct. num 2.* Mænochius, & Thesaurus *loci suprà n.69.relatis*, Farinacius *d.q 122.n.98.& 137.* alij Iurisperiti ab iisdem Molina, Mænochio, Thesauro, & Farinacio *allegati*, & Doctores, qui *infrà* allegantur. Neque Tertullianus *loco suprà n.7. allegato*, dum dixit esse festinationem homicidij, sentit esse verum, & formale homicidium, est enim huiusmodi abortio, & anteoccupatio animationis fœtus festinatio homicidij, ea ratione, quod sicut embrio est homo in potentia, ita eius corruptio, seu exclusio est hominis interemptio in potentia, & quasi occisio anticipata; ac proinde festinata; & id tantum voluit Tertullianus, quia etsi *lib.de anima cap.9.19.22.27.& 36.* senserit (vt aliqui illi attribuunt) animam hominis per traducem ad singulos deriuari; non inde tamen voluit animam hominis, qui concipitur venire ad eam intra semen actu, & formaliter, & consequenter seminis expulsionē esse excussionem rei animatæ anima humana, sed affirmans animas esse ex traduce, tantum intendit venire animam ad fœtum vi substantiæ ex parte decisæ, vt notarunt D. Augustinus *epist.157.* & Ioannes Brunellus *repet. in 1.Decret.de homic.p.4.num.3.* Non obstat etiam caput, *si aliquis, de homicidio.* vbi decernitur, vt homicidam teneri, qui homini, vel mulieri dando potionem impediat generationem abortione fœtus etiam inanimati. *Si aliquis* (inquit textus) *causa explendæ libidinis, vel odij meditatione homini, aut mulieri aliquid fecerit, vel ad potandū dederit vt non possit generare aut concipere, vel nasci soboles, vt homicida teneatur.* Non obstat, inquam, nam sensus est, vel (vt tradit Molina *d.disp.27.n.6.*) talem accedere ad homicidam aut facere id ipsum, quod homicida, alia tamen ratione; Homicida enim obstat, ne vita hominis vlterius progrediatur, quod idem facit qui vitam ex naturalibus causis orituram, impedit sequi, sed ille obtruncat vitam formalem, & actualem; iste impedit potentialem; quod non sufficit ad verum homicidium; vel sensus est, vt scribit *in dictum can. num. 1.* Henricus Boich, & post eum Farinacius *d. n. 8.* dici homicidium interpretatiuum nempe quoad pœnitentiam tantum, non quoad pœnam. Abortum igitur fœtus inanimati procurans non est homicida propriè & vere, quod expresse etiam habetur can. *aliquando 32. q.28. de his.* Vbi referuntur verba D. Augustini dicentis *non est homicida, qui abortum procurat antequam anima sit corpori infusa*; & can. *quoad verò.* & can. *Moyses ead. causa & quæst.* expresse habetur abortum fœtus nondum animati non esse homicidium. Quapropter talis abortio fœtus inanimati non inducit irregularitatem iuxta communem Doctorum, vt notauit Molina *d.disp. 27.num.6.* Nec punitur pœna mortis, sed alia exilij arbitraria, vt Molina *d n.6.* Mænochius, & Thesaurus *locis suprà allegatis*, Farinacius *d q.121.n 98.& 137.* & alij Iurisperiti, qui *d. n. 98.* cum aliis ait, procurantem abortum fœtus nondum animati anima humana teneri quidem lege Aquilia tanquam de rupto, non autem tanquam de occiso; ac proinde non debere puniri pœna mortis, sed mitiori arbitraria. Et etiam habetur *l. mulierem ff. ad l. cornel. de sicariis* & *l. Diuus Seuerus ff. de extraord. criminibus.* & *l. Cicero ff. de pœnis*; ex qua quidem constat abortum etiam ante animationem factum muliere prægnante pretio accepto, vt illum efficeret, idque vt substitutus partui relictus in euentu, quod non nasceretur succederet in bonis eius, qui ita vxorem prægnantem reliquit dato eo modo partui substituto, punitur pœna mortis, vt notatum est *suprà n 68.* & præter Mænochium, & Thesaurum *locis ibidem citatis*, & alios ab iisdem allegatos tradit etiam Molina *d. num. 6.* Secus verò si à prægnante esset factus ex alia causa etiam in odium mariti ne ex ipsa filios haberet vt iidem Doctores. Et quamuis Sixtus V. in Bulla, de qua facta est mentio, *suprà hoc cap. n.7.* statuit irregularitatem ipso facto incurrendam, & pœnam mortis contra procurantes abortum etiam fœtus inanimati; tamen quoad hoc delictum fuit reducta ad terminos iuris à Gregorio XIV. in sua Bulla. de qua etiam *suprà d.n.7.*

Parentum paupertas, seu inopia non excusat a culpa abortionem fœtus non animati, vel seminis abactionem.

Tertiò certum est quamuis huiusmodi abortio, seu abactio seminis, & fœtus inanimati voluntariè procurata non sit homicidium, non tamen licere coniugibus eam procurare ratione paupertatis, & impotentiæ ad alendos plures liberos, vt tradunt Doctores *suprà cap.7.num.44.relati*, & alij communiter. Nam etsi (vt ibi dictum est) ratione defectus bonorum ad alendam multiplicitem prolem possunt absque graui culpa, vel etiam absque omni culpa in actu coniugali desiderare, vt non concipiatur proles, nihilominus ob paupertatem impedire, ne generatio ex vsu matrimonij concipiatur, & nascatur, est graue peccatum, vt constat ex suprà traditis, peruertitur enim vsus coniugij, illiusque finis primarius frustratur, eiusdemque, & matrimonij præcipuum bonum, quod est proles, excluditur. Si ergo illis desūt facultates ad alendos plures liberos, non deest remedium; scilicet abstinentia ab vsu coniugij, quam ex mutuo consensu possunt seruare secluso incontinentiæ periculo, vt *suprà cap. 1. num. 222.* notaui. Imò ob hanc causam (si absit incontinentiæ periculum) potest negari debitum iuxta tradita *eodem c.1.n.220.* & Doctores *ibidem* allegatos. Quod si nolint continere, sed vti coniugio, tenentur nihil efficere, quod obstet prolis generationi, ac natiuitati, confisi de Dei prouidentia, quæ susceptam prolem non deseret (vt *d.cap.1.num.219.* notatum est) cum pascat *volatilia, & catulos leonum quærentes à Deo escam sibi.* Contrarium verò efficere, & generationi per expulsionem seminis obstare, vel prolis iam conceptæ 77

ceptæ, progressum, & animationem abortione voluntariè causata impedire, est graue peccatum contra naturam; à quo nullo modo paupertas potest excusare. Quod si quis dicat ad tuitionem honoris, & famæ esse licitum procurare abortum fœtus nondum animati, si autem suscipiantur tot liberi, vt sint vltra facultates, parentes ex tanta multiplicitate prolis educandæ ob egestatem casuros à statu, & ducturos inglorіam vitam, ac contemptui habendos; primò negatur assumptum, de quo *infrà n.91. & seqq.* Deinde si bene consideretur, hæc non est vera inhonoratio, aut infamia, vt notauit Raynandus *de ortu infant cap.10.num.46.* Nec desunt aliæ viæ (vt dictum est) consulendi numerosæ proli, ac citra probrum, vt experientia ipsa constat.

Quid nomine abortus hîc intelligitur?

78 Ex prædictis igitur, & ex traditis hoc eodem capite manifestè constat abortum ad finem, vt proles impediatur efficere, seu procurare, esse peccatum mortale, & grauissimum flagitium siue impediatur fœtus ne concipiatur (quod fit per abortionem, seu excussionem seminis adhuc fluidi, & non coagulati, licet Bordonus *tom.1.qq.reg.resol.45.* contra Floronum *loco infrà citato.* & Diana *p.7.tract.5.resol.31.* dicant, non dici abortum, si digitis fœmina semen receptum eiiciat, sed solum cum conceptum est semen, scilicet fœtus ineptus est fieri per organizationem, quod verum puto, quando statim post coitum semen, eiicitur, secus quando semen existit in quasi possessione in vtero fœminæ, quia iam tunc vere facta est conceptio, seu fœmina dicitur concepisse; & ita expulsio seminis concepti tunc dicitur vere abortus, vt indicant Doctores, qui mox citantur) siue vt iam conceptus conformatis partibus nondum integre, seu plenè perfectis ante animationem excutiatur; siue vt iam animatus examinetur, & eiiciatur, quibus tribus modis fit, & dicitur abortus iuxta tradita *suprà n. 67.* & notata ab Azorio *p.3.lib.2.cap.4. q.1.* Filliucio *tract.29.cap.6.n.100.* Florino *de casibus reseruatis, vbi de abortu num.11. §. tertiò excipitur,* & Ægidio Trullench *in decal.lib.5.cap.1.dub. 4. num.1.* Nam quando fœtus est tam animatus tollitur actualis vita hominis, & committitur verum homicidium; Quando verò semen in vas fœminæ effusum, & receptum ante coagulationem, & partium fœtus inchoationem expellitur, vel fœtus ipse nondũ animatus excutitur, tollitur vita hominis in potentia, estque contra ordinem naturæ; nam à natura semen institutum, & ordinatum est ad generationem; seu conceptionem fœtus, & fœtus concipitur, vt animetur, animatusque in lucem edatur; vnde dicitur festinatio homicidij, vt suprà probatum est. Licet verò quolibet ex tribus præfatis modis abortus voluntariè fiat, seu procuretur, semper sit peccatum graue, & mortale, & execrabile scelus; grauissimum est, quando fœtus iam est animatus; vt *suprà num.72.* notatum est; aliis duobus modis procuratus, seclusis extrinsecis circumstantiis est eiusdem speciei peccatum, grauius tamen, quando fœtus iam est conceptus & partibus corporis inchoatis & efformatis, licet nondum integre, quia magis accedit ad animationem, vt notauit etiam Filliucius, & Trullench *locis allegatis.* Suprà dictis ergo suppositis & communiter approbatis dubitatur de sequentibus.

Prægnans laborans graui morbo cum periculo vitæ potest ad sanitatem restaurandam vti remediis de se effectiuis sanitatis, licet præuideatur inde sequuturus abortus fœtus non animati, si alia remedia non suppetunt.

Primò dubitatur, an, vbi fœtus nondum est animatus, prægnans graui seu lethali morbo laborans, 79
cui ad salutem restaurandam, vitamque conseruandam non suppetit aliud, possit licite vti remedio cum morali periculo, vel certitudine abortus fœtus sequuturi. Pro solutione sciendum, remedium posse esse duplex; vnum, quod ex sui natura, & directè, ac principaliter est causatiuum sanitatis, licet ex eius sumptione, seu applicatione sequi possit vel sequatur abortus. Et huiusmodi remedium sunt venæ sectio, seu sanguinis emissio, hypocaustum, seu sudatorium Balneum, pharmacum purgatiuum humoris emplastrum mitigatiuum doloris, & alia huiusmodi. Alterum, quod est mortiferum, vel ex sui natura, & directe tendit, & ordinatur ad abortum & necem fœtus si sit animatus, & tale sunt venenum, dilaceratio, percussio, & similia.

Itaque licet aliqui, quos suppressis nominibus allegat P. Nauarrus *de restit. lib.2.cap.3.num.157.* & Saytus *lib.7.clau.cap.12.num.19.* opinati sint, Prægnanti, etiamsi alia remedia non suppetant ad salutem restaurandam, & morbum depellendum, non licere vti remediis primi generis ex sui natura, & directè causatiuis sanitatis, si ex eorum vsu timeatur verisimiliter sequuturum abortum, eo quod, inquiunt, quamuis non sit homicidium, tamen actus ille sit intrinsecè malus, sicut semen effundere propter sanitatem quandoque vtrumque sit contra naturam generationis. Nihilominus Doctores communiter sentiunt prægnanti graui morbo laboranti, & in periculo vitæ constitutæ, cui nullum aliud superest, licere ad vitam tuendam adhibere remedia ex sui natura morbi illius curatiua, intentione primaria morbum expellendi, non excutiendi semen, vel fœtum iam compactum inaminem, licet mors, seu abortus fœtus postea sequatur, seu huius abortus periculum morale, vel certum præuadetur; D. Antoninus *3.p.tit.7.cap.2.§.5.* Syluester *v.medicus, quæst.4. d.2.* Corduba *in summa quæst.137. dict.4. & in quæstionario lib.1. q.38. dub.2.* Armilla *v.abortus.* M. Nauarrus *in man. cap. 25. n. 61.* P. Nauarrus *d.cap. 3.num.140.* Couarruuias *in Clem. si furiosus de hom. d.2.p § 3.num.1.* Henriquez *lib 12.cap.16. num.8.* Grassius *decis. p.1.lib.2 cap.92.num. 24.* Sanchez *lib.9. disp.20.num.9.* Lessius *lib.2.de instit.cap.10.* Azorius *p.3.lib.2. cap.2.q.4. & cap.4.quæst. 5. & p. 5. lib. 2. cap. 26. versic.mihi tamen.* Saytus *d num. 10.* Bonacina *de restit. disp.15.quæst. vlt.p.7.num. 3.sect.1.* Laymann *lib. 3. tr. 3. p.3.num.4.* Vasquez *opusc.de rest. cap.2. §.1. dub.7. n 29. cap.3.§.5. dub.25.* Fagundez *in decal.lib.5. cap.12. n.18. & lib.6.cap. 3.num.32.* Filliucius *d.cap.6.num* 102. Villalobos *p.2.tract.12.diff.13.* Basilius Pontius *lib. 10. cap. 13. num.2.* Duardus *in Bullam Cœnæ lib. 2. in can. 7. q. 30. n. 39. & 40.* Diana *p.3.tr. 5.resol. 11. & part.5. tract.14.resol. 90. & p.7.tract.5.resol. 34.* Trullench *in decal.lib.5. cap.1. d.dub. 4. n. num.1.10.* Malderus *2.2. tract.3. cap.1.dub 16.* Raynandus *de ortu infant.cap.10.num* 38. Ioannes Lugo *de iust.1. tom disp. 10.sect.5.n.132.* Mazucchellus *de casibus reseru.disp. 2.cap.2. quæst.1. diff.3.* & alij, Sanchez, & Sayrum, & ex medicis Codronchus *d. lib.1.de Chr. ac tut.med.ratione cap. 22.* & Mexius *lib. 2. de sect. venæ in morb. acut c.14.* Ratio est, quia mater habet ius præferendi vitam suam spei vitę futuræ alienæ, & antequam fœtum concipiant habet ius vtendi remediis ad salutem corporis necessariis, quod ius non amisit per 80

illius

illius conceptionem; ergo nemo peccet vtendo iure suo, nec mater vtendo tali remedio ex sui natura curatiuo morbi, licet inde sequatur abortus fœtus præuisus, quia mater illum non intendit, sed per se primo, & directè sanitatem intendit, & quod deinde proueniat perditio, seu abortus fœtus, id est per accidens, quod non attenditur. Actiones enim humanæ ex fine, & obiecto suo bonæ, vel malæ redduntur, quidquid sit de illis rebus, quæ per accidens, & concomitanter sequuntur, vt tradunt communiter Doctores. S. Thomas 1.2. *quæst.* 64. *art.* 7. *in corpore.* Victoria *in relect. de homicid. ad vltimum.* Valentia *tom.* 3. *disp.* 5. *quæst.* 8. *p.* 2. *fine.* Sanchez *d. disp.* 20. *num.* 14. & alios allegans Fagundez *d. lib.* 5. *cap.* 11. *num.* 10. Quare confirmatur hæc communis sententia; quia in hoc casu abortus fœtus censetur solum permissus, non intentus, nec procuratus, cum præter intentionem sequatur, matre suo iure vtente, sicut si causa valetudinis quis vtatur aliquo genere cibi, vel potus ex quo sibi pollutio sit sequutura, non intentione habendi pollutionem, sed procurandæ salutis corporis, si tunc pollutio accidat non intenditur, nec procuratur, sed permittitur inuoluntariè, & per accidens euenit; nec imputatur ad peccatum. Ex quo etiam patet solutio fudamenti opinionis oppositæ; licitum enim est facere opus alias licitum, & necessarium, licet inde per accidens sequatur seminis effusio. Et præterea seminis effusio cum directè procuratur, mala est ex obiecto; ac proinde vt medium per se intentum ad finem etiam bonum siue sanitatis, siue alterius accipi non debet, medicina autem de se curatiua, puta, sanguinis diminutio etiam procurata ex se non est illicita, sed medium à naturâ ordinatum ad sanitatem, vitamque tuendam.

Prægnans in morali periculo vitæ ex morbo futuro exitiali progrediente grauiditate, an ad vitam tuendam possit vti remediis directè, & principaliter tendentibus in abortum fœtus, si nondum sit animatus.

81 Quod ergo inter præfatos Doctores controuertitur, est, an vbi fœtus nondum est animatus, & eius expulsio, cum nullum aliud remedium prodesse possit matri ad eius morbum depellendum, vnicum existimatur, & est remedium ad illius vitam tuendam, eidem liceat adhibere, seu sumere medicamentum seu remedium ex sui natura, & directè tendens ad expellendum fœtum, & ex intentione illum expellendi.

Et ex Doctoribus *num. præcedenti* allegatis licere negant Corduba, P. Nauarrus, Sayrus, Vasquez, Basilius Pontius, Lessius, Bonacina, Fagundez, Duardus, Ioannes Lugo, Mazucchellus, Maderus, Azorius *d. cap.* 26. *citato versic. tamen.* licet contrarium teneat *allegato cap.* 4. Diana *d. resol.* 11. & alij à Sayro *vbi suprà relati.* Quæ sententia probatur primò ex textu in *cap. si aliquis*, de homicidio, adducto *suprà num.* 6. ex testimonio Tertulliani *suprà num.* 74. in dicto enim textu, qui procurat abortum, licet fœtus inanimati, censetur vt homicida; & Tertullianus talem procurationem vocat festinationem homicidij. Secundò ex testimonio Diui Ambrosij *lib.* 3. *de officiis cap.* 9. & refertur *can. denique* 14. *quæst.* dicit enim *si alteri subueniri non potest, nisi alter lædatur, commodius est neutrum iuuari quàm grauari alterum.* Tertiò, quia directa procuratio abortus est contra naturam generationis; vnde sicut illicitum omninò est & intrinsecè malum est, directè procurare pollutionem etiamsi medium necessarium existimetur ad sanitatem, & vitam conseruandam, ita etiam illicitum omninò erit procurare directe abortum, licet putetur medium necessarium ad matris salutem, imò id magis illicitum videtur, quia est magis directè & propinquè contra naturam generationis expellere fœtum, quam procurare pollutionem, sicut fœtus etsi inanimis longe propinquior est humanæ naturæ. Cum ergo non sint facienda mala, vt eueniant bona, nec erit licita directa procuratio abortus ob matris sanitatem. Quare non obstat huiusmodi abortionem non esse homicidium, nam adhuc mala est intrinsecè, vtpote contra naturam generationis; inquit Pontius; Neque etiam obstat tunc fœtum haberi tanquam aggressorem, & inuasorem matris, dum eius saluti periculum affert, sicuti praui humores censentur inuasores naturæ, licitum autem sit inuasorem cum periculo vitæ repellere: Nam etiam semen simili modo (inquit Lessius) inuadit naturam, quando abundantia, vel retentio morbum mortalem generat, & tamen directe per voluntatem pollutionem expelli non potest, etiamsi sit medium necessarium ad salutem, vt *tom.* 2. *moral. tit.* 1. §. 61. *num.* 236. *& tom.* 3. *tit.* 12. *num.* 11. ostensum est. Etsi dicatur esse diuersam rationem, eo quod pollutio lege naturæ sit prohibita etiam causa salutis conseruandæ ob vehementem delectationem coniunctam, ratione cuius facile homines illa abuterentur, si semel facultatem causa sanitatis illam procurandi sibi permissam esse persuaderent, vt *d. n.* 2216. notatum est; Vrget idem Lessius voluptatem potius esse prohibitam ob pollutionem, & inordinatam seminis emissionem; quam natura destinauit solum ad multiplicationem & conseruationem speciei, non indiuidui, vt iisdem locis explicaui. Denique non obstat fœtum nondum animatum esse partem ventris, seu matris *l.* 1. §. 2. *ff. de ventre inspiciendo*; licitum autem sit ob salutem totius abscindere partem, seu membrum. Nam, inquiunt Lessius, & Pontius, fœtus licet non animatus non est proprie pars ventris, sicut, etiam semen non est pars hominis, sicut sanguis; cum à natura, sit ordinatum solum ad speciei non indiuidui conseruationem; & lex illa loquatur tam de animato, quam inanimato fœtu; quæ omnia latius notau *tom.* 3. *mor. var. tit.* 12. *n.* 15. 82

At contrarium, si certum sit fœtum in vtero matris nondum esse animatum, & alioqui matri mortem allaturum nisi expellatur, illi ad salutem conseruandam licere vti remedio directe tendente ad illum expellendum directa intentione expellendi affirmant ex Doctoribus *num.* 80. *relatis* D. Antoninus Syluester, Henriquez, Sanchez, Laymann, Raynandus, Villalobos, Trullench, Azorius *d. cap.* 4. *q.* 5. Couarruuias (licet à Doctoribus prioris sententiæ allegetur pro eandem sententia) *d.* §. 3. *num.* 1. *versic. Hinc est omninò.* M. Nauarrus *d. cap.* 25. *num.* 62. *versic. quartò peccat*, & Graffius *d. n.* 24. & præter hos Ioannes de Neapoli *quodlib.* 10. à D. Antonino, Couarruuia, & Graffio *relatus*, Lezana *p.* 3. *V. Abortus n.* 4. & nonnulli alij à Diana *d. resol.* 11. & Raynando *d. n.* 39 *allegati*, & probabile putant Lessius *vbi suprà*, & Diana *d. resol.* 90. *& p.* 7. *d. resol.* 34. *fine*; & ex Medicis Mercurialis *lib.* 1. *de morb. mulieb. cap.* 2. *ad finem*, & Moxius sibi contrarius allegato *lib.* 2. *cap.* 16. Probatur hæc sententia, quia ex vna parte fœtui vita non adimitur, & ex alia parte matris saluti consulitur, nec apparet, cur cum euidenti suæ vitæ discrimine teneatur conseruare fœtum inanimatum; qui etiam matre pereunte non animabitur, & peribit. Quapropter, cum fœtus alioqui sit periturus, salutis maternæ conseruatio videtur ratio iusta cohonestans talem procurationem abortus, vt minimè sit peccatum contra naturam, quasi obstans fini generationis; Peccatum enim contra iustitiam non potest esse, cum fœtus inanimatus non sit capax iniuriæ; neque etiam contra

contra charitatem, cum nullum sit spirituale bonum fœtus inanimati quod vitæ suæ tẽporali mater anteponere debeat; sicut si esset animatus: ex nullo ergo capite mala est abortio fœtus inanimati directè, & ex intentione procurata, cum vita matris pendet ex ea. Confirmatur magis ex eo, quod fœtus in hoc casu est quodammodo aggressor seu causa efficiens mortem matris; ergo licebit eum directè expellere, sicut licitum est occidere iniustum aggressorem ad saluandam propriam vitam.

83 Hanc sententiam ego quoque approbo saltem tanquam valde probabilem, præsertim ob illam rationem, quod vita actualis matris præferenda sit vitæ fœtus in spe solum, & in potentia, quæ etiam mortua matre non potest perduci ad actum; Vnde non videtur verisimile in huiusmodi casu ius naturæ obligare ad conseruationem, seu non læsionem fœtus alioqui certo perituri ante animationem, cum certitudine, vel manifesto periculo matris. Quare dictum Ciceronis in oratione pro Cluentio *suprà n.69.* exaggerantis nequitiam abortus etiam fœtus inanimati, ex eo, quod tollat spem parentis, procedit de abortione extra extremam matris necessitatem, & ad illum malum finem impediendi vitam fœtus, & successionis paternæ procuratam. Quemadmodum etiam dictum Scriborij Largi *epist. ad Caium Iul.* aientis nefarium esse spem dubiam hominis (fœtum scilicet adhuc inanimem) lædi, venit intelligendum, cum spes illa dubia hominis, si allæsa maneat, non erit causa perditionis certæ personæ, scilicet matris, nam in pari causa par est homini certo consulere, quàm speciei dubiæ: Extra igitur necessitatem tuendæ vitæ maternæ nefarium esset, spem illam dubiam hominis lædere. Illud etiam D. Ambr. in fauorem prioris sententiæ adductum, intelligitur, quando læsio alterius ad alteri subueniendum fit cum alterius ininiuria, vt Glossa *ibidem*, Comitolus *resp. lib.4. quæst. 13. num. 6.* & Raynandus *cap.9. num.3.* Fœtus autem inanimis in hoc casu extremæ necessitatis maternæ vitæ conseruandæ abortio procurata iniuriam non infert, cum non sit illius capax, vt num. præcedenti dictum est; Iura quoque ciuilia, & canonica, Sancti Patres, & cõstitutio Sixti V. quæ damnant, & puniunt abortum fœtus etiam ante illius animationem procurantes, intelliguntur extra præfatam necessitatem tuendæ vitæ matris, & quando procuratur ad crimen tegendum, vel ex causa libidinis, vel odio mariti, aliáve simili, vt etiam simili, vt etiam exprimitur in *d. cap.* si aliquis de homicidio.

84 Nec obstat etiam tertium argumentum prioris sententiæ *n.81.* adductum; iam enim probatum est in hoc casu abortionem fœtus inanimati ob salutem matris non prohiberi iure naturæ. Quare dispar est ratio de pollutione directè procurata etiam causa sanitatis, est enim pollutio voluntarie procurata ita intrinsecè mala, vt ex nulla causa cohonestari possit; non vero procuratio abortus, seu expulsio fœtus inanimati, licet is magis accedat ad generationem, quàm semen, ita est mala, quin possit honestari, si fiat ad tuendam matris vitam; qua pereunte etiam fœtus periret. Ratio autem est, quam attuli *d. tom. 3. mor. var. eodem titul. 12. num.14.* scilicet, quia cum impeditur generatio per pharmacum directè tendens in expulsionem fœtus, illa non impeditur per actum de se ordinatum à natura ad generationem; at in simplici pollutione etiam procurata ob sanitatem, aut vitam conseruandam semper impeditur generatio per vsum rei venereæ, & actum effundendi semen, qui ad solam generationem est ordinatus; & ideo semper inuertitur ordo naturæ, seu exercetur actus contra finem, in quem est ordinatus. Est etiam valde probabilis alia ratio disparitatis assignata à Sanchez *dict. disp.20. num.12.* Raynando *num. 3.* & Trullench *loco citato suprà num. 81.* indicata, scilicet, quod totalis ratio intrinsecæ malitiæ, vt in nullo casu liceat voluntaria seminis effusio, non est damnum generationis, sed quia natura omnimodam administrationem denegauit propter periculum imminens abusus, & perdendi semen ob nimiam delectationem; quæ in ipsius voluntaria effusione sentitur, quam rationem latius explicaui *dicto tomo 2. moral. var allegatò num.2236.* & præter Sanchez Raynandum, & Trullench, aprobatunt etiam Laymann, Fagundez, Ariaga *locis dicto num.2239. & dicto titul. 12. num.5 relatis.* Hæc autem ratio non habet locum in abortu, nec in abscissione alicuius membri, vt per se patet.

Præcedens sententia procedit etiam in grauida ex coitu fornicario, vel adulterino, cuius vita eodem modo periclitatur ab intrinseco, seu ex morbo non excusso fœtu.

Porrò præfata sententia, quod prægnans laborans morbo graui, & mortem allaturo perseuerante, seu progrediente grauiditate iuxta Medicorum sententia, ita vt nullo alio modo, quam fœtus exclusione, à tali morbo & morte liberari queat, licitè possit vti remedio, seu medicina directè tendente in abortum non solum procedit in matre coniugata, quæ ex legitimo coitu conceperit, sed in ea, quæ ex adulterio, vel fornicatione, aut alio coitu illicito effecta sit grauida, si postea vita eius periclitetur ab intrinseco, scilicet ex morbo lethali grauiditatem perseuerantem, seu progredientem certò, aut probabilissime consecuturo de Medicorum sententia, vt in terminis Raynandus *dicto capite 10. num. 41.* & innuunt cæteri Doctores pro eadem sententia relati, qui indistinctè loquuntur de prægnante, & matre laborante morbo, ad cuius salutem, seu vitam tuendam nullum aliud remedium superfit, nisi fœtus concepti expulsio. Militant enim eædem rationes circa quamcunque mulierem prægnantem spectando præcisè rem ex hoc capite periculi vitæ ex morbo imminentis, quod sicut & in fœmina coniugata absque culpa grauida effecta, non potuit præuideri & ita esset allicere fœminam ad illicitum coitum sub prætextu licitæ expulsionis fœtus, quod idem non est de periculo vitæ fœminæ per suam culpam grauidæ ab extrinseco, puta à marito, à iudice; vel consanguineis: de qua re *infrà.* 85

In præallegatis casibus licitum etiam est medico, & obstetrici applicare prægnanti infirmæ ea remedia, quæ ipsa potest assumere, & an teneatur.

Sicut autem prægnanti ad euadendum imminens vitæ periculum ab intrinseco, seu ex morbo, cum aliud remedium non suppetit vitæ tuendæ, licitum est vti medicamentis non directè, & etiam directè in abortum, seu excussionem fœtus animati tendentibus iuxta tradita; ita etiam licitum est Medico, & obstetrici illi applicare; si enim applicatio, quam per se sibi facit mater, caret culpa, estque licita, non apparet, cur non sit censenda inculpabilis, & licita applicatio facta per alios, nempe, per Medicum cuius est ægroto remedia salutifera applicare. Ita Sanchez *dict. disp.30. num.15.* & late id comprobans Raynandus 86

Raynandus *de ortu infant capite* 9. *num.* 18. *&* 19 Et loquendo de solis medicamentis ad matris curationem per se ordinatis Doctores communiter, quos referunt Sanchez *d. num.*15.& Malderus 2.2. *tr.*5.*cap.*1. *dub.*17. addentes cum Corduba in *quæstionar. lib.* 1. *quæst.* 38. *dub.* 3. teneri medicum, obstetricem præfata medicamenta applicare, si sint prorsus necessaria ad salutem matris, cui medentur, eo quod ex officio eis incubit, eius vitæ consulere. Quæ iuxta eosdem Doctores procedunt etiam in euentibus fœtus animati, in quibus iuxta quæ infrà explicantur, & tradunt Doctores pariter, qui infrà allegantur, licitum sit matri prægnanti graui morbo oppressæ, cuius vitæ non possit consuli etiam medicamentis de se ad sanitatem tendentibus nisi cum manifesto periculo vitæ prolis, illiusque abortus; in iisdem enim euentibus etiam Medico, & obstetrici licet, ea medicamenta applicare, imò iuxta Doctores citatos tenebitur adhibere, ob illam rationem, quod tenebitur vitæ matris prægnantis officio consulere necessariorum medicamentorum applicatione. Et hoc admittit etiam Raynandus *dicto num.*15. Si mater in tali periculo vitæ constituta non renuat talia medicamenta sibi adhiberi.

Quid si prægnans infirma nolit talia remedia sumere cedens iuri suo in bonum prolis, an tunc Medicus possit, & teneatur talia remedia applicare.

87 Quid verò, si ipsa mater nollet talia medicamenta in prolis exitium cessura sumere cedens iuri suo in bonum prolis; an tunc etiam teneatur eadem remedia ei adhibere. Videtur enim medicos, & alios quibus id ex officio incumbit strictius obligari ad adhibenda remedia vitæ prægnantis necessaria, etsi inde prolis interitus sit sequuturus, quàm ipsam matrem ad ea sumenda, & se curandam. Mater enim videtur posse cedere iuri suo in bonum prolis; nam sicut iniuste inuasus, qui sibi moraliter nullius est conscius culpæ, ad exercitium charitatis, & ne anima inuasoris in statu peccati moralis existentis in æternum damnetur licet licitè possit illum occidere ad sui defensionem, potest tamen etiam licitè omittere defensionem, & sinere se confodi, vt notaui *suprà cap.*1.*num.*207.& tradunt Victoria & plures alij quos ibidem refero. Ita etiam mater prægnans potest iuri suo cedere omittens sumere remedia vitæ suæ necessaria malens consulere vitæ prolis. Medicus ex eo quod tenetur ex officio consulere vitæ matris, & ei adhibere remedia ad finem illum necessaria; quamuis præuidat secuturum prolis interitum, quem secluso eo fine euitaret, ex suppositione talis finis videtur teneri, & licite (si ipsa mater licite eis vti possit) vel saltem absque iniustitia (si eadem mater non peccando contra iustitiam illa sibi adhibere possit, de quo infrà) posse ea vti media necessaria ad præfatum finem applicare.

88 Nihilominus Raynandus *d. cap.* 9. *num.* 20. tenet medicum, aut alium ex officio obligatum ad inuigilandum eius vitæ conseruandæ non peccare, si prægnanti illa renuenti non applicet illa remedia, quibus potuisset curari, non nisi tamen cum interitu prolis. Probat, quia in hoc casu quoad applicationem remedij matrem morbosam sanaturi, & liberaturi à morte cum prolis interitu, medicus videtur se habere, vt se habet tertius priuatus circa inuasorem iniustum, quando inuasus innocens vult magis interfici, quàm inuasori necem inferri, quo casu licet inuasus non possit aliter defendi, nisi cum morte inuasoris, priuatum, cui ex officio id non incumbit, non teneri illum defendere cum occisione inuasoris tradunt Molina *de iustit. tract.* 3. *disp.* 18. *num.* 6. post Nauarrum, & Victoriam à se allegatos, Lessius *de iustit. lib.*2. *cap.*9. *dub.* 13. *num.* 92. Bonacina *de restitut. disp.*2.*quæst.vlt.sect.* 1. *p.*11. *n.*5.& Almainus *in* 3. *dist.* 29. *quæst.* 1. quem allegat Raynandus *dicto num.*20.(male contrarium attribuens eisdem Victoriæ, Nauarro, Molinæ, & Bonacinæ, qui tunc solum volunt priuatum, qui non aliter potest inuasum innocentem defendere nisi occidendo inuasorem, teneri cum occisione inuasoris defendere vitam inuasi, quando idem inuasus expresse vult defendi, vel præsumi potest velle defendi cum occisione eiusdem inuadentis, quod idem docet alios plures allegans Fagundez *in decal. lib.*1.*cap.* 4. *num.* 11. etsi id neget Lessius *d. n.* 92. eam adducens rationem, quod vbi mala sunt paria, nemo priuatus tenetur alterum inferre, vt alterum excludat; præsertim cum id fieri non possit nisi cum illo horrore occisionis proximi; Vnde etiam nemo tenetur vitam suam tueri per mortẽ alterius vt præter Lessium *ibidem* tradunt Molina *d. tract.* 3. *disp.* 14. *n* 1. *conclus.*3. S.Thomas *de reg.princip.cap.*6. Syluester *v. bellum* 2.*num.*5. P. Nauarrus *de restit. lib.* 2. *cap.* 131. *num.* 6. Victoria *in relect.de homicid.num.*24. Augustinus Barbosa *collect.ad can.non est nostrum num.*2. 23. *quæst.* 5. alij ab iisdem Molina, & Barbosa, & Recentiores communiter (ad eundem ergo modum se gerere potest circa matrem prægnantem in periculo vitæ constitutam, à quo sine interitu prolis medicamentis eximi nequeat, quisquis ad eius vitæ defensionem ex officio non tenetur; & ita eidem renuenti, & vitam suam postponenti, vitæ prolis non tenebitur medicus applicare remedia, quibus posset curare cum prolis interitu; secus addit idem Raynandus si ipsa vellet, & licite posset curari medicamentis in prolis necem cessuris; & sufficeret virtualis consensus, qualem persona alienata à sensibus, & minimè sui compos censetur habere, vt idem Raynandus ait, & colligitur ex Molina *d num.*6.

An in periculo vitæ matris à difficultate partus possit illa licitè procurare abortum fœtus nondum animati vtendo remediis ad illius expulsionem ordinatis.

Secundò dubitatur, an sicut in periculo vitæ matris prægnantis prouenientis à morbo, cui non potest aliter consuli, licitum illi est procurare abortionem, & expulsionem fœtus inanimati vtendo medicamentis directè tendentibus in abortum, & abactionem fœtus; ita ad euitandum periculum vitæ à difficultate partus, quódve aliàs experta esset in partu sibi imminere, licitè possit procurare, & efficere abortum fœtus vtendo iisdem remediis directè tendentibus in illius expulsionem. 89

Affirmatiunt Torreblanca *loco suprà hoc capite numero* 9.*citato*, *& de magia lib.*2.*cap.*43.*numero* 10. Mercurialis & alij medici *suprà num.*8. *relati.* & ex Doctoribus *suprà numero* 80. *allegatis.* Basilius Pontius *dict cap.*13.*numero* 2. & Ioannes Lugo *dict.sect.*5. *numero* 130. supposita sententia *suprà numero* 82. posita, & approbata, quod liceat abortus fœtus inanimati ad tuendam vitam matris in eius manifesto periculo constitutæ ab intrinseco ex morbo grauiditate progrediente exitiali futuro. Licet absolutè id negent, & teneant sequentem sententiam. Pro hac eadem sententia videntur posse allegari Leo, Zambellus, Bordonus, & Trullench *locis infrà*, *dubitatione tertia citatis.* Probatur hæc sententia, quia non apparet ratio differentiæ inter matrem prægnantem, vt ei ad euitandnm

euitandum vitæ periculum ex præsenti morbo, & ab intrinseco imminens nullo alio remedio ad salutem tuendam ei suppetente licet procurare fœtus inanimati abortionem vtendo remediis directè tendentibus in eius expulsionem; non autem eidem liceat pariter procurare iisdem remediis abortum, quando vitæ periculum manifestum prouenit à difficultate partus, & prægnans sit in partu moritura fœtu prius ante animationem excusso; nam etiam in hoc posteriore casu certa possessio vitæ matris, seu actualis vita matris, videtur præferenda vitæ fœtus in spe, & hac ratione procuratio abortus cohonestari. Nec iuuet dicere cum Sanchez *d. disp. 20 n. 10.* in hoc posteriore casu fœtum non esse aggressorem sicut in priori, & etiam periculum non esse præsentaneum, sed distans, cui aliis mediis adhibitis occurri potest.

Nam contra est, inquit Lugo; quia etiam in posteriori casu fœtus est aggressor, cùm conatu, quo prodire tentabit ex vtero, mater in mortis periculum manifestum sit adducenda. Quod verò periculũ (subdit,) non sit præsens, parũ refert, tum quia etiã infirmitas, contra quã abortũ iuxta sentẽt. *d. n. 82.* positã procurare licitum est, potest non afferre periculum mortis hodiernæ, sed post mensẽ; & tamen potest hodie adhiberi medium ad abortum, nõ enim iuxta eandem sententiam expectandus est vltimus articulus necessitatis, & periculi, sed oportet præuenire adhibitis tẽpestiuè remediis; quia postea sero medicina paratur, & fortasse non proderit, postquam morbus longiori ti mora nimium inualuit: eodem igitur modo præueniri posset per abortum procuratum contra mortem sequuturam post aliquos menses ex partus difficultate; vel etiam si crimen prægnantis grauidæ ex coitu nefario publicetur à consanguineis, vel marito, aut iudice, inquit *loco citato* Ioannes Lugo.

90 At negant DD. communiter. Ita DD. *citati suprà n. 7. & 8. item relati suprà n. 81.* & in his terminis formalibus Sanchez *d. disp. 20. n. 10.* Villalobos *p. 2 tract. 12. diff. 13. n. 2. versic. lo segundo* Raynandus *de ortu infant. c. 10. n. 42.* Diana *p. 6. tract. 8. resol. 37. & p. 7. tract. 5. resol. 32.* Caspensis *in cursu Theol. to. 1. tract. 18. disp 3. sect. 5. n. 40.* ab eodem Diana *ibidem allegatus*; & ita absolutè sentiunt Pontius *d. n. 2.* & Lugo *d. sect. 5. n. 131.* Negantes vniuersaliter ad tuendam matris vitam, siue eius periculum immineat ex morbo, siue ex difficultate partus, siue ab extrinseco si stuprum, vel adulterium prægnantis detegatur, siue ad tuendum eius matris honorem, infamiãmve vitandam esse licitum procurare abortionẽ fœtus licet inanimati. Et hi probant illa vniuersali ratione, quod hæc procuratio sit contra naturam generationis non minus quam seminis effusio voluntariè procurata; ac proinde ita esse intrinsecè mala, vt neque ad salutem, seu vitam tuendam possit esse licita, sicut pariter ob eundẽ finem nõ est licitum procurare pollutionem. Verũ probatur ex variis discriminibus, quibus hic casus differt à casu periculi vitæ prægnantis prouenientis à morbo propriè sumpto, quo mater hic, & nũc laborat, futuro omninò exitiali perseuerante grauiditate, & non excusso fœtu. Et primũ discrimen est, quod in hoc euentu periculum vitæ à difficultate partus est ipsi prægnanti voluntarium, vtpote præuisum antequam haberetur copula coniugalis, ex qua sequutura est conceptio fœtus, cum supponamus iam fuisse expertam talem difficultatem partus. Quare debebat abstinere ab vsu coniugij, provt, quæ tales sunt etiam de consilio Galeni, vt testatur Eros *de passion. mul. c. 11.* debent abstinere; maximè quia debitum marito exigenti non tenentur reddere, vt *suprà d. n. 8. dictum est. & c. 1 n. 173.* probatum. Sibi ergo imputandum, quod in tales angustias præuisas, vel quas præuidere poterat, & debebat, sese coniecerit; ac proindè ratio euadendi tale periculum sibi voluntarium non potest cohonestare expulsionem fœtus de se alioqui contra naturam generationis, & finem matrimonij primarium. Secundum discrimen, quia interim donec tempus partus aduenierit possunt occurrere alia remedia, & si nullũ aliud se offerat, illa naturalis pariendi difficultas poterit tolli remedio sectionis vteri; vel genituræ, de qua infrà, quam fieri posse absq; morali periculo matris tradunt Medici, qui infrà suo loco citantur. Et licet hoc sit remedium durum, debebit mater illud admittere ex eo, quod voluntariè se tali periculo exposuit. Tertium discrimen, quia cum periculum mortis prægnantis prouenit à morbo futuro lethifero grauiditate aliquo tempore perseuerante, & non excusso intra breue tempus fœtu, periculum verè est præsens, & ab ipsius fœtus existentia necessario iudicatur futura matris mors. At quando periculum vitæ perseuerante fœtu, eoque animato, & ad maturitatem perducto prouenit à difficultate partus, dum fœtus adhuc est inanimatus (quod contingit circiter septem mensibus cum dimidio, vel saltem plusquam sex mensibus ante tempus partus) non potest periculum vitæ dici præsens; neque etiam prouenire ab ipso fœtu, cum intra tantũ temporis spatium possint matri atq; accidere alia mala, morbive lethales, qui illi vitam eripiant, & si fœtus perseueret animatus mortua matre consetuari, & lucem aspicere, & lauari sacro fonte adhibita sectione vteri illicò post matris mortem; provt infrà explicabitur. Igitur licet sit licita matri grauidæ prouidæ procuratio abortus, seu excussionis fœtus nõdum animati ob morale periculũ vitæ sibi imminẽs ex morbo improuiso post grauidationẽ superuenro, qui non adhibita eiusdem fœtus adhuc inanimati excussione mortem inferret; non ideo tamen est licita ob periculum præuisum vitæ prouenturum à difficultate partus.

An fœmina prægnans ex coitu extra coniugium habito, fornicario, vel adulterino, aut incestuoso vel sacrilego ad euadendam mortem alioqui inferendam à consanguineis, vel marito, aut iudice, vel infamiã sequuturã, si crimẽ prodatur, possit licitè procurare, & abortũ efficere fœtus nõdũ animati.

Tertiò dubitatur, An mulier prægnãs, quę ex coitu illicito, nẽpe fornicario, vel adulterino, aut incestuoso, 91
vel sacrilego concepit, possit licitè procurare abortum fœtus nõdũ animati, tũ ad euitãdum morale periculũ vitæ ab extrinseco, putà, quia, si scelus prodatur, & ipsa detegatur concepisse, occidetur à cõsãguineis, vel à marito si sit cõiugata, vel morte mulctabitur à iudice cognito, quod adulteriũ cõmiserit; tũ ad euadẽdã infamiã, vitãdũq; honoris periculũ ex eiusdẽ sceleris detectione, seu publicatione; putà, quia puella nobili, & illustri genere nata in domo parentum ex coitu fornicario, vel Monialis ex sacrilego conceperit.

Aliqui, quos suppressis nominib. refert Azorius *p. 2. lib. 2. c. 26. q. 4. & p. 3. lib. 2. c. 4. q. 2.* affirmant ad infamiã vitandã licitũ esse vti remedio, nè fœtus concipiatur; eo quod id non sit abortũ facere, sicut quãdo fœtus iam conceptus excutitur, & nulli infertur iniuria.

Alij expressè asseruerunt licitum esse fœminæ procurare excussionem seminis, & abortum fœtus concepti nondum animati tum ad vitandum morale periculum mortis ab extrinseco, tum ad tuendum honorem, infamiãmque vitandam, quæ alioqui consequeretur crimine detecto; si aliud non occurrat medium vtriusque periculi vitandi. Ita Torreblanca *locis suprà nu. 89. allegatis*, Leozambellus *in repertorio morali v. Medicus, n. 11.* à Diana *p. 6. tract. 8. resol. 37. relatus*, Bordonus *qq. reg. p. 1. resol. 45 n. 4.* (vbi allegat Graffium, & nonnullos alios, qui tamen loquuntur solum in casu periculi mortis ab intrinseco, scilicet in morbo non excusso fœtu inanimato) & probabilem sententiam existimant Trullench *in decal. lib. 5. cap. 1. dub. 3 n. 1. fine* & Lezana *p. 3. v. Abortus n. 5.* & ita sentiendum putant Pontius, & Ioannes Lugo *locis supr. n. 89. rel.* Suppositо, quod

Digitized by Google

to, quod id licitum sit matri ad euitandum mortis periculum ab intrinseco, scilicet à morbo præsenti proueniens fœtu ipso non excreto, licet absolutè contrarium teneant. Vnde idem Pontius non rectè à Trullench, & Lezana allegatur pro hac sententia, quasi illam absolutè teneat.

Prima pars huius sententiæ probatur ratione adducta *suprà n.89.* ad probandum licitum esse fœminæ prægnanti procurare abortum fœtus inanimati in periculo vitæ à difficultate partus; scilicet, quia si licitus est abortus fœtus nondum animati cum vita matris ab intrinseco periclitatur moraliter, & non occurrit aliud remedium ad illam tuendam nisi expulsio fœtus; non apparet etiam cur non debeat licere cum vita fœminæ prægnantis, quæ ex scelere concepit, periclitatur ab extrinseco, si conceptio, seu crimen detegatur, & non suppetat aliud remedium euadendæ mortis à consanguineis, vel marito, aut iudice inferendæ; in hoc enim casu etiam tuitio propriæ vitæ matris videtur sufficienter cohonestare abortum fœtus inanimati, cuius vita solùm est in spe, & in potentia, cum matris vita sit actualis. Et quod periculum vitæ sit ab intrinseco, vel extrinseco præsens, vel distans videatur se habere per accidens quoad huiusmodi cohonestationem.

93 Secunda pars eiusdem sententiæ; nempe, quod etiam in periculo morali infamiæ incurrendæ, & honoris amittendi ex criminis publicatione per vteri tumorem licitus sit abortus fœtus non animati probatur, si enim licitus est ad tuendam vitam matris, mortisque periculum vitandum, & conceptio sequuta sit ex coitu criminoso; eadem ratione erit licitus ad tuendam famam, & honorem prægnantis. Etenim grauis infamia mortis periculo æquiparatur iuxta Glossam *in l.9. ff de manumissis vind.* imò fama, & honor sunt bona longè pretiosiora, & super vitam ipsam expetibilia præsertim personæ nobili, nec plebeiæ, abiectæque conditionis, vt colligitur *ex l. 8. §. fin. Digest. quod metus causa.* Vbi iuxta Paulum Iurisconsultum metus grauis infamiæ honestæ personæ maior est metu mortis.

94 At communissima sententia, & vera omninò negat tam in præfato mortis periculo ab extrinseco, quam in periculo infamiæ, si crimen prægnantis detegeretur ob tumorem ventris licitum esse eidem prægnanti abortum fœtus non animati ad tuendam vitam, famam, & honorem; hancve rationem tuendæ vitæ, vel famæ excusare posse abortum à graui peccato contra naturam. Item negat ob eandem rationem tuendæ vitæ, vel famæ licitum esse fœminæ vti remedio, ne ex semine per coitum nefarium recepto sequatur fœtus conceptio. Ita Doctores *suprà numero 81. relati.* Azorius *locis suprà numero 91. allegatis.* Pontius, & Ioannes Lugo *locis numero 89. citatis.* ex Doctoribus *suprà numero 90. relatis*, Sanchez, Villalobos, Diana, Caspius *locis ibidem citatis.* Raynaudus *d. cap. 10. n. 41. 43. & 46.* (quamuis *d. n. 46. fin.* videatur admittere in priori periculo, scilicet, vitæ licitum esse abortum, vbi ita habet, *censebitur graue exitij periculum vitæ matris, quæ ex scelere concepit, si sceleris compertæ per vim extrinsecam letho danda, iniustè licet, sed tamen ex vsu furentium ob eam nequitiam hominum prænoscetur; tunc enim mater absque nouo scelere, per fœtus nondum animati abortionem non honori suo ac famæ, sed vitæ propriæ prospicere poterit; nisi hoc dictum Raynaudi ibidem admittat intellectum positũ infrà n 97. fin.*) Coriolanus *de casib. reseru. de abortu n.6.* Tannerus *to.3. disp.4. q.8 n 58 & alij Theol.* à Diana *allegata resolut.57. relati.* Et è Iurisperitis illicitum, & peccatum esse puellæ ex scelere grauidæ abortum licet fœtus nondum animati procurare, seu efficere pro tegendo crimine, & tuenda fama, seu euitanda infamia tenẽt Menoch. *de arbitr. casu.357. fine.* Clarus *in pract. crim. q.64. n.2.* Ant. Thesaurus *decis. Pedem.12. n.12.* Farinac. *in prax. crim. q.122. n.88.* & alij Iurisperiti à Menochio, & Claro *relati.* qui omnes asserunt talem puellam puniendam esse pœna extraordinaria, & etiamsi suggestione suæ matris ad eũ finẽ conseruandi honoris abortũ fecisset, loquuntur enim indistinctè de abortu à tali puella facto non distinguentes de abortu fœtus animati, vel non animati. Et sic etiam sentit Carol. Anton. Thesaurus *de pœn. Eccl. p.2. verbo Abortus cap.1. versic. Imita tertiò in fine*; vbi testatur esse communem sententiam Theologorum, & Iuristarum, ac verissimam. Et ex Medicis idem docet Codronchus *de Christ. & tt. med. raut. lib.1. d. cap.22.*

Hæc sententia à Doctoribus *suprà n.81.* relatis, & à Pontio, & Ioanne Lugo probatur illa ratione vniuersali, quod volontariè, & directè impedire conceptionem fœtus semine iam per copulam carnalem in vas mulieris recepto, vel efficere abortum, seu excussionem fœtus iam concepti nondum animati non minus, imò magis est contra naturam, quam pollutio, seu effusio seminis voluntaria extra vas; ac proinde ita intrinsecè mala, vt ex nulla causa quantumcunque aliàs honesta, neque etiam vitæ propriæ tuendæ, & multò minus conseruandi honoris cohonestari possit; sicut ipsa pollutio directè procurata ex quacunque causa id fiat, semper est mala, nec excusari potest à turpitudine contra naturam, quæ ordinauit semen tantum ad generationem prolis, & multiplicationem speciei; & ita illius dominium, seu administrationem homini permisit tantum in ordine ad illum finem. Cum ergo non sint facienda mala, vt eueniant bona, fœmina, quæ ex coitu criminoso recepit semen virile, non potest absque graui peccato contra naturam vti remedio, vt impediat conceptionem fœtus, vel vt fœtus conceptus nondum animatus excutiatur, etiamsi alioqui versetur in periculo vitæ sibi inferendæ à consanguineis, marito, vel iudice, aut in periculo honoris, si crimen detegatur. 95

Verùm supposita sententia, de qua *suprà n.82.* probatur hæc sententia sequentibus. Et primò, quia in huiusmodi fœmina ex scelere grauida periculum vitæ, vel honoris, seu infamiæ non est improuisum, sed præuisum, vel quod debuit præuideri; ac proindè sibi ipsi imputet, quæ voluntariè tali se periculo exposuit iuxta tradita *suprà n.90.* Secundò, quia dum semen receptum nondum coagulatum est, & partes fœtus inchoatæ, vel fœtus adhuc est inanimatus, & tumor ventris adhuc valdè distat, periculum vitæ, vel honoris, non potest dici præsens, nec potest dici prouenire ex ipso semine, vel fœtu, cum pluribus aliis modis qui possunt intra illud tempus accidere, iacturæ vitæ, & honoris fœminæ possit sequi iuxta pariter tradita *eodem n.90.* Tertiò, quia possunt suppetere alia media, quibus crimen semper remaneat occultum, & mors, infamia, amissione honoris caueatur; quod plures fœminas, quæ ex coitu nefario, & criminoso conceperunt, præstitisse constat, siue simulatione morbi vsque ad partum, siue per varios prætextus secedendo in locum abditum, & remotum; siue aliis quæsitis coloribus, & artificiis, quæ in similibus casibus fœminis vaferrimis nunquam defuerunt. Quartò, quia alioqui fas esset adultero, vel fornicario, si morale periculum vitæ, vel grauis detrimenti famæ, sibi ex perfectione copulæ cum muliere, vel puella consentientibus in eam, & conceptione inde sequuta impendere videat, post inchoatam copulam, & penetratum claustrum retrahere se se, & semen extra vas effundere; non ad peccati nondum prorsus consummati discontinuationem (ex quo fine, an liceat retractio illa, & effusio discussũ est *suprà n.63. & 64.*) sed præcisè ad euitanda prædicta dãna, & similiter mulier, vel fœmina ad eundem tantum, 96

si

Digitized by Google

si damnum vitæ, vel honoris graue ex conceptione præuideret, posset licite copulam inchoatam interrumpere, & etiam post propriam seminationem se subtrahere efficiendo, vt viri semen extra vas effundatur. Hoc autem absurdissimũ est, & nescio quo stomacho possint admittere aduersarij, qui in consequentiam admittere debent: Dato enim quod illa seminis effusio ex fine prædicto sit inculpabilis, aperitur amplè aditus omnibus spurcitiis, & exsaturandi libidinem extra matrimonium, & inter non coniuges, qui etsi nouerint commixtionem illam corporum esse sibi illicitam, tamen si persuasum habeant veram esse doctrinam de licita interruptione copulæ, & effusione illa ob finem euitandi damnum proprium siue in honore, siue in vita, facile contemnent culpam talis criminationis, & in omnem turpitudinem prompte prolabentur; Vnde nulla apparet congruentior spurcitiarum schola, & magis exitialis, quam præfata doctrina. Hinc igitur quinto (quæ ratio debet conuincere quemlibet intellectum non malè dispositum, minimèque depranatum, tàm euidens apparet) probatur hæc eadem sententia; quia admissa opposita sentẽtia nemo sanæ mẽtis certè negare poterit, inde aperiri latissimam viam spurcitiis, & libidinibus, fornicationibus, adulteriis, incestibus, & sacrilegiis; cum constet plerasque fœminas his flagitiis, & libidinibus abstinere tantũ, ne superueniente fœtus conceptione crimen prodatur; quod peccandi frænum omnino tolleretur & proprietudo, ac pronitas in omnem turpitudinem parata foret, si ad celandum flagitium, & euitandum detrimentum in vita, vel in honore fœminæ fornicatiæ, adulteræ, incestuosæ, vel sacrilegæ licitum esset, semen iam receptum, vel conceptum fœtum nondum animatum expellere. Et ego noui (& verum dico) puellam nobilissimam, quæ per quinque annos carnale commercium frequentissimum habuit, quia illi succedebat sumpto pharmaco expulsio seminis, vel fœtus inchoati impedire progressum generationis, ventrísque tumorem ex grauiditate; cum tamen existimasset talem euacuationem esse nouum scelus, & mortiferum, quid igitur, si existimasset esse licitum pro tuitione nedum vitæ, sed etiam famæ, & honoris? Cum igitur præfata doctrina huic sententiæ contraria polliciat ad flagitium venereum extra matrimonium, & aperiat patentem aditum ad omne genus libidinis, sanè affirmandum est, illam aduersari rectæ rationi, & iuri naturali, vt meritò, Pater Diana dixerit esse probabile, & nostram sententiam verissimam prononciauerit *loco suprà allegato* Carolus Antonius Thesaurus. Ad maiorem confirmationem addo detestationem, & prohibitionem similis abortus, & sub grauissimis pœnis, quæ in sacris canonibus, Pontificiis constitutionibus, & legibus ciuilibus, ac particularibus statutis Rerumpublicarum habetur, & sanè directa ad præcauenda innumera mala alioqui in genus humanum euentura, si post flagitia, & nefarias libidines, ac turpitudines huic viæ famam, & honorem, ac & iam vitam soluunt scienter & voluntariè in periculo constitutam conseruandi locus esset. Quapropter tametsi per se loquendo, & ex natura rei licitum esset fœminæ fornicatiæ vitam eo modo ab extrinseco periclitantem, ac etiam honorem, & famam tueri expulsione seminis recepti, vel excussione fœtus concepti nondum animati, nihilominus posita necessaria consequentia tot malorum ac turpitudinum, & tot legibus Ecclesiasticæ & secularis potestatis absolute vetantibus præfatum abortum, illicita esset illius procuratio etiam ob præfatos fines.

Illicitus est abortus fœtus inanimati in periculo honoris, & famæ, quamuis esset licitus in periculo vitæ ab extrinseco matri imminente.

Non desinam tamen hic aduertere contra tradita *suprà numero* 93. in probatione secundæ partis primæ sententiæ, scilicet, dato, quod fœminæ, quæ ex scelere concepit liceret abortum, vel abactionem seminis recepti procurare ad tuendam vitam ab extrinseco mortaliter periclitantem scelere per tumorem ventris detecto, non ideo tamen inferri posse videtur necessaria, vel probabilis consequentia, quod ideo illi liceat ad tuendum honorem, & famam, vt notauit Raynaudus *dicto capite decimo numero* 43. & 44. Cum enim vita sit fundamentum aliorum bonorum hominis, & eius interitus extremum malorum, quæ alicui possunt euenire intra naturæ ordinem; non quidquid licitè ad vitæ defensionem fieri potest, similiter potest fieri ad defensionem, seu conseruationem famæ, & honoris: Vnde hæc bona iuxta omnes possunt licitè prodigi, vt vita conseruetur; è contrario autem ad tuendum honorem, & famam non licet vitam prodigere; ex quo patet vitam esse bonum longè pretiosius quam honor, & fama, & omnis res temporalis, vt traditur *leg. sancimus, Cod. de Sacros. Eccles.* & docent Nauarrus *in cap inter verba* 11. *quæst.* 3. *conclusione quarta à numero* 20. Victoria *relect. de homicid. ad* 14. *numero* 36. & alij allegati à Balthasare Gomezio *de potestat. in seipsum libro secundo capite quinto numero primo & sequentibus.* etsi ipse *eodem capite num.* 10. *& sequentibus* probare conetur honorem esse bonum æquale vitæ, imò illi præferendum, licet non rectè. Nam quamuis honor sit maximum bonorum temporalium *l. Iulianus. ff. si quis omissa causa testament. l. miles § socer. ff. ad l. Iuliam, de adult.* & melius sit bonum nomen, quam diuitiæ multæ Prouerb. *cap.* 22. cum aliis adductis à Nauarro *dict. conclusione* 4. *numero decimooctauo.* & Doctores à Balthasare *dict. capite* 5. *numero* 7 *relati.* Nihilominus minus bonum est, quam vita, quæ honoris est fundamentum; proindéque pro nudo honore tuendo, non liceat seipsum certæ, & indubitatæ prælectæ, & volitæ morti, aut mortali eius periculo obiicere. Vt tradunt Nauarrus *d. conclus.* 4 *numero* 25. & *de fin. humanorum actuum numero* 31. Arragon in 2.2 *q.* 64. *artic.* 5. *ad* 5. Raynaudus *locis citatis.* licet contradicat idem Balthasar. Contra rationem enim est, ac proindè illicitum, anteponere quod minus est, ei quod maius est *argum. cap. ad hoc d.* 89. Quod si aliqui, vt etiam habetur *leg. iusta. ff. de manumissu vind.* dixerunt infamiam grauem esse morte peiorem, & moriendum pro honore, seu hominem potius debere pati mortem, quàm honoris detrimentum, Nauarrus *d. conclus.* 4. *num.* 24. & 25. ait eos fuisse Ethnicos, & errasse; vel illud commune dictum, *pro honore moriendum*, ne sit error; intelligendum, de honore fundamentali, & radicali, scilicet, de eo, quod causat honorem, nempe de actionibus virtutum, & de declinatione peccatorum, pro quibus finibus, cum casus accidit, vita ipsa honeste exponitur, & hoc tantum probant, quæ late tradit idem Balthasar, & prius illo Ildefonsus Messia *lib.* 2. *de vera, & falsa gloria cap.* 13. & 17. Neque obstat quod idem Balthasar Gomezius *dicto capite quinto num.* 15. & 17. ait & tradunt communiter Doctores, quos refert, & sequitur Fagundez *in decal. lib.* 5. *cap.* 8. *num.* 2. Virum nobilem iniuste ab aliquo inuasum non teneri cum honoris & bellicæ famæ notabili detrimento, grauiuè notâ infamiæ

77

infamiæ, & dedecoris fugere, sed posse inuasorem occidere. Hinc enim non infertur, vitam posse licitè postponi nudo honori, aut famæ; nam iidem Doctores non asserunt nobilem inuasum licite posthabere honori suo, aut famæ vitam suam; sed tantum considerant, quod licitum est viro nobili, & militi circa vitam inuasoris: in quo differunt à Clericis, ac religiosis, qui si salua eorum vita possunt fugere, iuxta Doctores magis communiter tenentur si non ex iustitia saltem ex charitate, ne inuasorem occidant, vt late idem Fagundez *dicto capite 7. num. 9.* qui cum humilitate, modestiam, & mundi contemptum profiteantur, fuga eis non est dedecori & ignominiæ, sed honori, & gloriæ verti potest; & ob talem fugam magis æstimatur. Viro autem nobili & militi fuga grauem inurit notam infamiæ, & dedecoris; & ideo inuasorem potest occidere, ne honore excidat, qui in illis circumstantiis ex conflictu, & fugæ neglectu pendet. Oporteret tamen, vt ex suprà dictis colligitur, & in terminis tradit Raynandus *dicto num. 44.* etiam nobili, & militi fugere nolenti constare moliter, se non fore occidendum, alioqui male faceret non fugiendo, quia bonum pretiosius & dignius, nempe vitam bono inferiori scilicet famæ, & honori postponeret. Et eadem ratione ob proportionalem rationem intelligendum, quod magis communiter tradunt Doctores, ad rerum nostrarum, seu fortunarum magni momenti licitum esse furem occidere; si rem nostram fur non vult dimittere. Ex dictis igitur constat non valere illam consequentiam; ad tuendam matris vitam licet efficere abortum fœtus non ad conseruandam eius famam, & honorem. Cum sit longe dispar ratio. De qua plura Raynandus *dicto capite 10. num. 46.* qui eodem *num. 46. fine,* dum dicit, quod mater, quæ ex scelere concepit, vbi vita indeclinabiliter periclitatur ab extrinseco si crimen detegatur, per fœtus, nondum animati excussionem vitæ suæ potest prospicere non honori suo, ac famæ. Forte loquutus est non absolutè, sed comparatiuè, scilicet, quod etsi esset licitus talis abortus, vt vitæ matris ex scelere grauidæ consuleretur, non tamen honori, ac famæ.

An puella post illicitum, & fornicarium coitum ad tuendam vitam, vel famam tectis vitio virginitatis amissa, & conceptione sequuta possit nubere viro ignoranti, cum periculo, vt vir existimet prolem esse suam.

98 Vtrum verò fœminæ, seu puellæ post coitum, seu stuprum antequam certa sit, se concepisse, vel vbi concepit, liceat eo vitio tecto cum periculo, vt proles existimetur eiusdem mariti, nubere ignoranti ad tuendam vitam, & famam; scilicet, si probabiliter crederet aliàs fore, vt conceptione eius comperta immineret sibi mortis à cognatis inferendæ periculum, vel si sponsalia de futuro contraxisset, à quibus sine scandali, aut infamiæ periculo resilire non posset. Respondet rectè Sanchez *dict. lib. 9. disputat 20. num. 11.* posse nubere, eo quod huiusmodi iactura præponderet mariti damno, si prolem illam suam putet. Extra tamen tale periculum, vt idem Sanchez aduertit, esset peccatum mortale ob periculum supponendi viro alienam prolem, cum nata in viri domo eius præsumatur iuxta *l. filium 6. ff. de his, qui sui, vel alieni iuris sunt,* & alia latè à me tradita *tom. 1. moral. var. tit. 1. num. 1442. cum pluribus seqq.* & à me *à num. 1450. ad 1454.* discutitur, & latè agitur de obligatione matris adulteræ certò scientis filium esse adulterinum manifestandi id, si absque periculo vitæ, vel famæ potest, & credit profuturum, præsertim quando ipsa non potest filios legitimos seruare indemnes.

An vero puella iam corrupta sic nubens peccaret mortaliter præcisè ob vitium virginitatis amissæ tectum tradens se viro tanquam virgo, & talis ab ipso reputata aliàs non ducturo illam; de hac re latè agit Sanchez *lib. 6. disputat. 17. à num. 7. & 8.* concludit non peccare contra iustitiam ratione fraudis, quia in contractu matrimonij defectus tam viri quàm fœminæ non consueuerunt manifestari; & ita æqua est vtriusque conditio, & consequenter nulla iniuest vtriusqae conditio, & consequenter nulla iniustitia. Numero autem 9. concludit nullum esse peccatum, si nullum sit periculum, vt vitium detegatur, & marito innotescat; quia inde nullum damnum, nullumque scandalum sequi potest. Tandem *num. 10.* concludit esse peccatum mortale contra charitatem, si verisimile sit, maritum deuenturum in notitiam vitij, idque ægrè laturum, vitamque discordiis plenam acturum, ipsamque vxorem male tractaturum. Quæ omnia videtur indicasse Nauarrus in *dict. cap. inter verba conclus. 1. coroll. 16. num. 60. in 2. edit.* & latius videri possunt apud eundem Sanchez. Hic enim non est locus discutiendi hanc difficultatem. 99

An ordine naturæ tantum, & iustitiæ obligatione attentis, matri prægnanti morbo graui laboranti ad tuendam vitam licitum sit, vti medicamentis necessariis directè tantum tendentibus ad illius sanitatem causandam, non verò ad expulsionem fœtus, ex quibus tamen per accidens, & concomitanter probabiliter præuidetur sequuturus abortus eiusdem fœtus iam animati.

Quartò dubitatur. An post fœtus animationem, seu quando probabiliter creditur fœtum in vtero existentē esse iam informatum anima rationali, attento solo ordine naturæ, citraque iniuriam in ipsam prolem, & omnem iniustitiam, prægnans graui morbo laborans, & alioqui moritura (cum nulla alia remedia suppetant) licitè possit ad tuendam vitam vti remediis de sui natura, & directè tantum ad sanitatem efficiendam tendentibus, & ordinatis (qualia *suprà n. 72.* dictum est, esse venæ sectionem, seu sanguinis effusionem, sudatorium, balneum, pharmaca purgatiua humorum, emplastrum mitigatiuum doloris, & alia huiusmodi non directè tendentia ad fœtus excussionem, vel læsionem) cum periculo exanimationis abortus eiusdem fœtus animati per accidens sequuturi, qui tamen talibus medicamentis non adhibitis, & mortua matre iuxta probabile iudicium peritorum viuus esset proditurus. Fagund. *in decal. lib. 5. c. 12. n. 28.* (& idem habet *lib 6. cap. 3. n. 34.*) dicit, quod si dubitatur probabiliter, an fœtus sit animatus, & mater sit in periculo vitæ, & non supersit aliud remedium, potest licitè, & sic sine vlla iniustitia sumere pharmacum, & venæ scissionem, & alia huiusmodi remedia de se ordinata ad morbum expellendum, & hæc eadem medicamenta ei licitè possunt applicari non directa, & positiua intentione faciendi abortus, sed maternæ salutis, etiamsi per accidens sequatur abortus: Quia mater est in certa possessione vitæ suæ, fœtus autem in dubia, imò in nulla possessione; cum de illo dubitetur, an possideat, vel non possideat vitam, & in materia de iustitia, certa, & indubitata possessio præualet dubiæ. 100

Idem autem Fagundez *n. 29.* asserit, si proles iam 101

sit

Digitized by Google

sit animata, non esse licitum (& loquitur etiam iuxta ordinem naturæ, non gratiæ, & attenta obligatione iustitiæ, & pietatis, & non solius charitatis, vt constat ex prima, & secunda eius ratione) matri sumere, nec ei præberi pharmacum, venæ incisionem, vel aliud medicamentum directa, & positiua intentione curandæ matris, non procurandi abortus, si non applicato remedio probabiliter speretur vita illius cum periculo matris, seu viuus sit proditurus cum morte eiusdem matris, si enim iam putetur in vtero mortuus, nullum erit peccatum, inquit, cum tunc nullum præiudicium aut nocumentum fiat vitæ fœtus. Probat primò, quia dum proles est viua, & probabiliter creditur viuere in vtero materno, possidet vitam suam sine matris iniuria; ergo etiamsi mater intendat suam curationem, & non nocere vitæ prolis; si tamen medicina talis est, quæ proli noceat, iniuria fit ei, & illa sumptio non obstante præcisa intentione curandi matrem, est occisio filij, atque adeo illicita. Secundò probat, quia non sunt facienda mala, vt eueniant bona, malum autem est, prolem occidere, & ei nocere, dum putatur viuere in vtero, licet fiat cum intentione solius salutis matris. Pro hac sententia sua citat plures DD.[1] qui tamen tenent sententiã infrà post sequentem numerum positam. Addit tamen *n.*30. si datur medicina ex natura sua directè tendens ad curationem matris, sine vlla læsione prolis animatæ (de quo ait se valde dubitare) non esse improbabile matrem posse illam sumere non ad abortum, sed ad sanitatem instaurandam, etsi præter intentionem abortus sequatur, nullo verò modo posse præsumere medicinã directè tendentem ad curationẽ, seu sanitatem efficiendã, sed cũ læsione prolis, seu habentẽ respectũ aliquẽ ad læsionẽ prolis. Vtrum dubitatio præposita procedit de remedio, seu medicamento de sui natura & directè, ac per se curatiuo, seu effectiuo sanitatis, & nullo modo directè læsiuo prolis ad cuius tamen sũptionem potest mediatè, & aliquo modo remote, sequi prolis læsio per accidens, ac præter intentionem prægnantis medicamentum assumentis, vel medici applicatio, v.g. ex sanguinis effusione, & sudoris emissione in sudario, seu hypocausto ex sui natura, & directè tendente ad expellendum sanguinem, & alios humores in venis putridos vel superabundantes, potest sequi prolis læsio ex defectu alimenti, & ex sumptione pharmaci purgatiui humorũ corruptorũ existentiũ in ventriculo, & venis potest sequi aliqua alteratio in ipso fœtu, vel eius suffocatio; sicut etiam ex balneo, & ex emplastro applicato, & directè tendẽte ad dolores mitigandos, seu amouendã causã immediatam doloris, putà, ad dissoluendum lapidem in renibus, vel vesica efformatum; vel ad flatum existentem in intestinis, vel fœces obduratas; nam de vsu remediorum directè tendentium ad damnum prolis, seu proximè respicientium, & efficientium læsionem prolis agitur dubitatione sequenti.

102 Vasquez *de rest. c.*2.§.1. *dub.*7.*n.*28.& 29. & *c.*3. §.5. *dub.*6.*n.*23.& 24.& Basilius Pontius *de matr. lib.*10.*c.*11. *n.*6. (quos sequitur Ioan. Lugo *de iustit. disp.*10. *sect* 5. *n.*135.) distinguunt de medicamentis directè efficientibus sanitatem, seu ad sanitatem matris tendentibus, ex quorũ vsu sequi potest, vel præuidetur sequuturus abortus prolis animatæ; alia enim sunt, ex quibus sequitur mors prolis negatiuè, scil. per subtractionem alimenti; alia ex quibus sequitur positiuè, scilicet, per alterationem aliquam positiuè causatam ex medicamento, vel potione. Dicunt ergo ad tuendam matris vitam alioqui perituram absque prolis iniuria, & iniustitia posse adhiberi medicamentum primi generis, nempe, sanguinis effusionẽ, & sudatorium, seu sudationem, licet subtracto sanguine, ob defectũ alimenti proles sit peritura; non posse autẽ licitè, & absque iniuria in prolem, & labe iniustitiæ, & peccato homicidij ad eundem effectum tuendæ vitæ matris adhiberi medicamenta secundi generis, ex quibus sequutura sit mors prolis per alterationẽ aliquã causatam à medicamento, vel potione. Primam partem huius dicti probant. Quia etsi non licet extremè indigenti absq; iniuria, & iniustitia auferre cibũ ad vitã propriã tuendam, quia ille solus habet ius ad cibũ illum, tamen est alia ratio in præsenti casu, nã sanguis ita est prolis alimentum, vt etiam illi sit matris deseruiens ad vitæ sustentationẽ; vnde licet proles habeat ius ad illud alimentum, tamen etiam mater habet & prius ius ad illũ sanguinem, vt fuerit illi opus, & non tenetur conseruare intra se alimentum proli, nisi prius suæ consulens saluti; ac proinde non tenetur sibi nociuum retinere ad vitam prolis tuendam saltem ordine naturæ, & iustitiæ obligatione attentis, tenetur ergo mater prolem viuam existentem in vtero, sicut & iam natam alere ex solo superfluo, & sibi non nociuo.

Secundam partem dicti probant, quia medicina, seu potione ex cuius sũptione per alterationẽ positiuã ab ea causatam accidit, seu præuidetur mors prolis sequutura, positiuè, & voluntariè occiditur proles innocens; positiuè autem occidere innocẽtem, etiamsi per accidens sit, modò sit voluntarium, est homicidiũ, quod nunquam licet etiã ob defensionẽ propriæ vitæ, nisi sit inuasoris occisio; quia nullus habet ius lædendi aliquem innocentẽ positiuè, vt se defendat; fœtui autem licet subtrahere alimentũ; vnde sequitur mors innocentis; quia ius naturæ concedit alimentum primò matri, eo quod ita natura ordinatum est, vt illa tueatur vitam prolis ex superfluo tantum.

Si dicatur primo actiones humanas bonitatem, 103
vel malitiam moralem, & speciem in genere moris sumere ex obiecto suo, & ex fine, seu ex eo quod per se est in intentione operantis, non autem ex effectu per accidens, seu concomitanter subsequuto iuxta tradita *suprà n.*80. S.Thom. & alios DD. *ibi citatos.* Respondet Pontius *d.c.*13.*n.*7. ex Vasquez 1.2 *disp.*102. *c.*4 *n.*5. (cuius doctrinam approbat etiam Raynaudus *de ortu infant. c.*9. *n.*16.) etiam voluntarium indirectum, seu intentionem indirectam (vt cum quis directè vult aliquid, vel eius omissionem animaduertens, vel animaduertere debens inde aliquod malum positiuum, vel negatiuum sequuturum, quod ipse potest impedire, si vult abstinendo ab eo in quod voluntas directè fertur) sufficere ad peccatum, idque contingere in maxima parte peccatorum, & præsertim habere locum vbi actus humanus consummatur exterius; tunc enim inquiunt Vasquez, & Pontius, actus speciem sumit ex eo, quod est indirectè tantum volitum; neque est necessarium, vt circumstantia nocumenti sit expressè volita, sed satis est, sit indirectè volita, vt tribuat speciem actui, vt cum quis vult iacere sagittam in feram, propè quam videt esse hominem, siue id faciat ex ignorantia culpabili, siue præuidens, non tamen intendens, siue directè intendens, eadem est species homicidij. Hinc igitur (subdit Pontius) vt applicatio illius medicamenti habeat malitiam homicidij, non requiritur homicidium esse per se intentum, & directè, sed satis est præuideatur periculum; & applicetur causa, ex qua sequatur probabiliter.

Si dicatur secundò pollutionem non minus esse 104
intrinsecè malã, quam exanimationẽ fœtus; & tamen, quamuis illicitum sit illam procurare, licitum esse illam permittere dando operam rei licitæ, vt studio, confessionibus audiendis, aut etiam rei indifferenti, vt equitando, iter agendo, quia inde per accidens, & præter intentionem sequitur; ergo similiter ordine naturæ solùm attento licitum erit permittere abortum fœtus animati per accidens, & præter intentionem

[1] *D. Io. Angelus Bossius, De effe. lib. contr. Matr.*

tionem sequuturi ex medicamento directè, & principaliter effectiuo sanitatis maternæ, & ad eandem sanitatem à sumente,& applicāte ordinato. Respondent Vasquez *d.dub.6.nu.24.* & Pontius *d.n.7.*esse disparem rationem inter homicidium, & pollutionem; quod pollutio non imputatur peccato, nisi sit per se intenta,etiam si sit volūtaria indirectè,quia tota eius malitia consummatur in actu intentionis, aut saltem in applicatione medij non habentis alium effectum. At verò peccatum homicidij consummatur exterius, & in actu exteriori reperitur primariò illius malitia, & ita nunquam licet aliquid voluntariè facere,vnde sequatur probabiliter homicidium positiuè. Quia tunc sine intentione illius nihilominus imputabitur; & non est causa sufficiens excusans homicidium tueri vitam propriam, quoties homicidium est innocentis, nam nullus habet ius tuendi vitam propriam cum morte innocentis. Rationem autem à priori; cur, vt pollutio imputetur peccato debeat esse intenta Pontius ait esse, quia effusio seminis aut procuratur ab homine immediate, vel in causa non habente alium effectum, & sic iam est per se intenta; aut sequitur sine intentione, & sic sequitur ex naturali virtute expultrice operante etiam nobis nolentibus, & reluctantibus, & in rebus necessariis occupatis, quæ ad alium effectum conducunt; atque adeo necessarium est ex natura ipsa, vt ad pollutionis malitiam requiratur directa intentio; quod aliter se habet in homicidio, cum non possit sequi ex naturali aliqua potentia in nobis naturaliter operante; seu non habeat similem causam in natura. Est enim (vt notaui in tractatu de Scrupulis *n.163. & num.215.& tom.2.mor.var.tit.1 n.2103 & num.2251.*) secundum se peccatum, sicut etiam fornicatio, & adulterium secundum se sunt peccata, cum non sint actus naturales, sed suapte natura liberi, ac hominis voluntati subiecti, vt citatis locis tradidi ostendens differentiam inter pollutionem, & homicidium,ac fornicationem.

105 Si dicatur tertiò, In bello iusto licitam esse occisionem innocentis, quia contingit per accidens, & præter intentionem. Respondent Vasquez, & Pontius *locis citatis*, esse disparem rationem,quia in bello iusto innocentes cum nocentibus occiduntur ad impetrandam victoriam ob bonum publicum, quod præponderat.

106 Si dicatur quartò, non peccare,seu non committere homicidium eum, qui equo currens aliter non potest euadere, & vitam propriam tueri,quam occidendo,seu cursu equi conterendo puerum, vel dormientem iacentem in via, cum id præter intentionem accidat.Pontius *d.n.7.* cum Vasquez *de restit.c.2. §.1 dub.7. aiunt.* Assumptum esse falsum,& non posse equo fugientem occidere innocentem iacentem in via,eo quod sit positiua occisio innocentis.

107 Si dicatur quintò,matrem prægnantem fugientem feram cum vitæ fœtus periculo non peccare. Vasquez *eod.dub.7.* & Pontius *d.n.7.* respondent esse disparem rationem; quia tunc fuga matris fit in conseruationē æque vtriusque,& non vnius tantū, & ita parū referre,quod inde sequatur mors fœtus; medicamentum verò applicari in defensionē matris,& positiuā occisionē fœtus, quod non licet citra peccatū homicidij.

108 Demum si dicatur matrem potius habere ius ad medicamentum sanitatis effectiuū cum morte fœtus, quam fœtus ad vitam cum morte matris;cū hic pendeat à matre,non è contra; præsertim cum matre vi morbi extincta ferè necessarium sit etiā fœtum mori. Respondet Pontius ex traditis *n.102.*nullum esse ius ad tuendam propriam vitā cum periculo innocentis.

109 Cæterùm non obstantibus omnibus in præcedentibus pro vtraque sententia adductis,alij (& est communis sententia,quam veram puto)asserunt indistinctè,attento tantum ordine naturæ,considerataq; sola morte corporali filij,licitè,& absque vlla iniustitia,& labe homicidij matrem ad liberandam se ab exitiali morbo & propriam vitam (cum necessaria omninò sunt ob aliorum defectum) posse vsurpare præfata medicamenta de sui natura,& per se,ac directè sanitatis effectiua, & tendentia ad eiusdem matris salutem tuendam, & pariter à medico,& ab aliis absque peccato iniustitiæ eidem ad eundem finem applicari,licet prænoscatur inde concomitanter, & per accidens sequutura, atque adeo indirectè volita mors prolis,quæ alioqui medicamentis non adhibitis spectaretur secta post mortem matris aluo, proditura in lucem viua. Ita ex Doctoribus *suprà n 80. relatis.* D. Antoninus,Corduba,P.Nauarrus,Henriquez,Azor. *citato cap.26 q.6. & citato cap.3 q.22. & citato cap.4.q.7.* Sayrus *citato c.12.n.21.*Sanchez *citata disp.20.n 15.* Layman,Villalobos,Fillíucius, Trullench, *loc.cit.* Diana *d.p.3 tract.5 resolut.n.& p.7.tract 5.resol.35* & præter hos Rodriquez, Lopez,Vega, Bañez, Arragon, Benzonius, Sà à Sanchez *relati* Naldus *v. Abortus n 3.* Fernandus de Moure *relatus* à Baynando *d. cap.9. n.6.* Scipio de Rubeis, & Dicastillus à Diana *d.resol.35. relati.* idem indicant Lessius, & Duardus *locis suprà d.n.80.citatis*; & Carolus Antonius Thesaurus *loco supra n.94. relato.* dum dicunt solum esse peccatum contra charitatem applicationem medicamentorum,quæ directè tendunt ad sanitatem causandam, si iudicio medicorum credatur probabiliter fœtum proditurum viuum,secto saltem post mortem matris vtero. Et ex Medicis ita sentit Monius *lib.2. de vena sect. in morb. acut. cap.13.*

Probatur hæc sententia primò ratione *suprà n.80.* adducta, quia mater ante conceptionem, & animationem fœtus habet ius vtendi remediis præfatis ad salutem sui corporis necessariis, & directè ordinatis, & tendentibus ad morbos, prauosque humores expellendos, & ad salutem restituendam;quod ius non amittit per conceptionem, & animationem fœtus, etiamsi ex illorum vsu concomitanter vita fœtus periclitetur, quia habet ius præferendi vitam suam corporalem vitæ alienæ pariter corporali cuiuscunque, & potius ius habet mater ad possessionem suæ vitæ tuendam, non obstante tali periculo fœtus; quam fœtus ad suam cum periculo matris; cum vita matris prius sit in possessione, & vita etiam fœtus ex vita matris, & non è contra vita matris ex vita fœtus dependeat.Cum ergo mater ad vitam tuendam sibi adhibet præfata medicamenta, solum per se, etiam ex intentione sumentis, vel applicantis ordinata ad curationem morbi & sanitatem inducendam, vtatur iure suo,non infert iniuriam,nec peccat peccato iniustitiæ contra ipsam prolem, licet inde eiusdem prolis mors præuisa sequatur siue negatiuè per defectum alimenti,siue positiuè per aliquam alterationem concomitanter resultantem in eadem prole, ex alteratione, & commotione humorum maternorū à medicamento directè causata; quia mater, aut medicus non sumit, vel applicat tale medicamentū ad mortē proli inferendā;nec illam per se intendit;sed eiusdē matris salutem,& quod inde eiusdem prolis mors proueniat, id se habet concomitanter,& per accidens; quod nō sufficit,aut potest inducere culpam homicidij; quia sumere,seu adhibere tale medicamentū directè curatiuū ad propriā salutē tuendā,licet cum præuisione periculi moralis mortis prolis per accidens,& concomitanter sequuturæ,non est occidere fœtum, sed seipsā seruare,& mors solū per accidens sequitur;quod ad bonitatē,& malitiā actuū humanorū nō attēditur iuxta doctrinā communē *sup cit n.80.* traditam;quod actiones humanæ ex suo obiecto,& ex fine,seu ex eo, quod

quod per se est in intentione operantis, speciem in genere moris sumunt, non ex eo, quod sequitur concomitanter, & per accidens, & præter directam, & principalem intentionem; & licet voluntarium indirectum & in causa sæpe sufficit ad peccatum, & inducendam malitiam specialem, iuxta tradita *suprà n.103.* & tradita à me *in tract. de scrupulis num.* 164. *& tom. 2. mor. var. tit. 1. num.* 2203. intelligitur de voluntario indirecto in applicatione causæ, quæ proxime, & per se influit in actum malum sequentem, & nullum aliū effectum habet, nec applicans habet ius, aut honestam rationem applicandi talem causam intendendo alium effectum honestum. De quo videnda sunt iisdem locis tradita. Et certè contra Vasquez, & Pontium, si mater vtendo remediis ad suam salutem necessariis, ex quibus per positiuam alterationem in fœtu resultantem mors fœtus sequitur, committit formale homicidium, licet ipsa mortem fœtus non intendat, nec ad illam per se, & de sui natura remedia tendant, sed ad morbum matris expellendum, humoresque prauos purgandos, & fœtus alteratio, morsque sequatur tantum concomitanter, & per accidens, non apparet, cur à culpa homicidij excusari possit mater, quæ solum ob finem tuendæ sanitatis vtitur venæ sectione, vel sudario præuidendo mortem prolis inde sequuturam ob defectum, seu subtractionem alimenti. Nam nulla videtur differentia, quod ex vsu remedij per se curatiui morbi concomitanter sequatur mors prolis ob inediam, vel ob suffocationem; nilque vel parum refert, quod ad remedij sumptionem negatiue per subtractionem eius, quod est necessarium ad vitam, aut positiue per alterationem in ea resultantem proles exanimetur, vel ergo in vtroque casu committitur formale, & verum homicidium innocentis prolis, vel in neutro. Nec iuuat dicere matrem in priori casu habere prius, & potius ius ad sanguinem, & sic posse prius, potius saluti suæ consulere; Nam etiam habet prius, & potius ius ad vitam suam tuendam remediis necessariis, & per se, ac directè à natura ad illam efficiendam ordinatis; Quare si mater in vsu sectionis venæ ad suam salutem necessariæ cum periculo vitæ fœtus non peccat peccato iniustitiæ, seu homicidij, quia vtitur iure suo; nec in vsu etiam aliorum medicamentorum ad suam salutem necessariorum cum simili periculo exanimationis fœtus concomitanter sequuturæ peccabit peccato homicidij, & iniustitiæ, quia verè vtitur iure suo, vt dictum est. Ratio ergo cur in neutro casu committatur homicidium formale est, quia in neutro mater potest dici moraliter causa mortis; si quidem causa mortis humano, & morali modo, & quatenus requiritur ad actionem iniuriosam, & ad malitiam homicidij inducendam non dicitur (vt colligitur ex Molina, Lessio, P. Nauarro, Corduba, & aliis Doctoribus, qui in numeris sequentibus allegantur) qui vtens iure suo id faciendi, aliquid facit, ex quo præuidet mortem sequuturam, si eam non intendit, nec ad illam tamquam ad finem per se intentum ordinat. Dixi *vtens iure suo*; nam si ex iustitia teneatur illam causam non apponere, dicetur causa mortis, & peccabit peccato homicidij, etiamsi non mortem, sed alium effectum intendat; nam tunc licet effectum mortis non intendat, dicitur occidere, quia propter obligationem non ponendi causam imputatur ei effectus perinde ac si eum intenderet, & dicitur iam physice, & moraliter causa illius.

111 Hinc confirmatur hæc communis sententia sequentibus casibus, seu exemplis, in quibus mors, seu occisio innocentis indirectè, & per accidens, ac præter intentionem operantis non ad eum, sed ad alium effectum honestam causam, ex qua mors innocentis consequitur, dirigentis, est licita, & caret malitia homicidij. Et primū exemplum est *n.* 105. adductum. Quando in bello iusto ad expugnandos hostes, & obtinendam Victoriam necesse est dirigere tormentum in arcem, in qua cum nocentibus existunt plures innocentes pueri, fœminæ, qui omnes ruente, vel combusta arce debent opprimi, & perire: in hoc enim casu licitam, & malitia homicidij carere occisionem talium innocentium dixi *in to. 1. mor. var. tit. 1. num.* 934. & tradunt Doctores communiter. Molina *de iustit. 1. to. tract. 2. disp. 119. concl. 2.* Sayrus *lib. 7. clau. d. cap. 12. num. 15.* Lessius *de iustit. lib. 2. dub. 7 n. 37.* Ioannes Lugo *de iustit. disp. 10. sect. 5. num. 33.* Sanchez & Comitolus *locis suprà allegatis*, & alij. Cuius ratio affertur, quia illud non est directe, & ex intentione occidere innocentes, sed præter intentionem, intendit enim dirigens alium effectum, scilicet turrim demoliri ad vrbem obtinendam, & hostes debellandos; quod illi licet, non obstante præuisa morte innocentium, quando aliter victoria ex hostibus non posset obtineri. Quare etsi diruens arcem, aut globum immittens physice loquendo sit causa mortis innocentium, non tamen est reus homicidij; quia illud per se non intendit, nec applicat causam, quam ex iustitia non deberet applicare, & consequenter non dicitur humano, & morali modo causa mortis talium innocentium; nam talis ratio causæ communiter attribuitur tantum intendenti mortem, vel applicanti causam, à qua ex iustitia tenetur abstinere. Neque in hoc casu occisio innocentis excusanti, à malitia homicidij ob rationem boni publici præponderantis, vt inquiunt Vasquez, & Pontius; sed quia per accidens, & indirecte, atque præter intentionem dirigentis tormentum sequatur innocētium occisio: nam etiam ratione boni publici nullo modo est licitum innocentem per se, & directe interficere (vt tradunt communiter Doctores, notaui *d. tit. 1. mor. var. num.* 931. vbi & refero Doctores) cum id sit intrinsece malum, & iniuriosum ipsi innocenti. Quapropter innocentes illi, quorum mors per accidens, & concomitanter tantum, & non per se intenta ex demolitione arcis ad hostes debellandos, & victoriam obtinendam effecta, & non ad illos occidendos sequuta non imputatur ad peccatum, si directo, & ex intentione ad victoriam obtinendam, seu ob bonum publicum occiderentur, esset verum, & formale homicidium, & etiamsi essent in castris obsidentium ciuitatem non possent occidi, vt ciuitas cogatur ad deditionem, vt tradunt Molina, & Lessius locis supra allegatis, & Ioannes Lugo *dict. sect. 5. num.* 125.

Secundum exemplum est, de eo, qui ad euadendum hostem inuasorem, à quo alioqui occideretur equo insistens, & fugiens per angustum iter, vbi iacet infans, vel dormiens, & videns non posse illum declinare, sed certo conterendum, & occidendum, si vrgeat equum, & prosequatur fugam, prosequendo fugam illum conterit, & occidit, ne sistens in manus inimici inuasoris veniat, & ab eo occidatur. Et idem de eo, qui similiter non potest euadere mortem ab inuasore inferendam, nisi illum fugiendo impellat alium in flumen, vel in præcipitium ob itineris angustiam. Licet enim in his casibus non licere fugienti absque iniustitia, & labe homicidij cursum prosequi, & proterere infantem, vel dormientem, aut alium impellere in flumen, aut præcipitium, vt ipse mortem ab hoste insequutore inferendum euadat, Vasquez, & Pontius *locis suprà num.* 160. Sayrus *d. cap. 12. num. 17.* Maldetus *tract. 3. de iustit. cap. 1. dub. 12.* & Torres *to. 2. in 2. 2. disp. 26. dub. 2. num. 27.* & Pet. Nauarrus à Lessio *dict. lib. 2. cap. 9. n. 59. relatus.* Eo quod, inquiunt, proterendus, vel impellendus in flumen, aut præcipitium 112

Digitized by Google

pitium ob itineris angustiam non sit iniustus aggressor, sitque iustus possessor suæ vitæ, & etiam loci communis, in quo iacet vel iter peragit, non minus quam fugiens, cui non potest ob angustiam viæ locum cedere; ac proinde ab alio non nisi iniuste potest proteri, aut impelli in flumen, cum priuetur iusta sua possessione, & sic illa conculcatio, aut impulsio in flumen, ex qua sequitur mors, erit verum homicidium. Contrarium tamen, & licite, atque absque iniuria, aut iniustitia, seu peccato homicidij posse inuasum fugam continuare infante obtrito, vel deiecto alio in flumen, cum alioqui non posset vitam propriã tueri asserunt Lessius *d.n.59.* adducens Cordubam *lib.1.q.58.dub.2.* Caietanum *2.2.quæst.65.art.2.* (vbi generaliter dicit, occidere innocentem per accidens dando operam rei licitæ, & necessariæ, non esse contra ius naturale, diuinum, aut humanum) Bonacina *de restit.disp.2.q.vlt.sect.1 p.7.num 1.* Villalobos *to.2. tract.12.diff.13 n.1.* Duardus *d.q.36.num.38.& 44.* Raynandus *de ortu infant.cap.7. num.15. & cap 9. num.14.* & Trullench *in decal.lib.5.cap.4.dub.4.num.19.* Et ratio est, quia inuasus habet ius ad fugam in via, quo in tanto periculo non priuatur existentia infantis, vel alterius in eadem, cum ergo viam continuans vtatur iure suo exterme sibi necessario intendens vitam tueri, & non contritionem, & occisionem pueri, vel impulsionem alterius in flumen, licet puer conteratur, vel alter in flumen impellatur, non facit illi iniuriam, nec committit iniustitiam, nec mors innocentis potest illi attribui tamquam causæ morali, quia sequitur solum indirecte, & per accidens, atque præter fugientis intentionem, quia salutem propriam, & non mortem innocentis intendebat. Solum ergo in tali casu tenetur fugiens eam circunspectionem adhibere, quam pro tempore, & loco potest, ne noceat; ea enim adhibita, si mors innocẽtis sequitur, est per accidens non intenta, sed permissa; ac proinde minime iniuriosa, & contra iustitiam. Esse verò contra obligationem charitatis, si puer proterendus non esset baptizatus, tradunt iidem Doctores; quod vita spiritualis, & salus æterna proximi sit anteferenda propriæ corporali ex lege charitatis. De quo *infrà n.123.& seqq.*

113 Tertium exemplum est, quando iniuste inuasus ab aggressore, qui eum interficere tentat, non potest suam vitam defendere occidendo aggressorem, nisi interficiendo aggressorem simul confodiat, & occidat aliquem innocentem, quo tamquam scuto idem aggressor ab illius tergo consistens se protegit illum opponendo inuaso. Hoc enim casu inuasus ad se defendendum, & liberandum à morte alioqui ab aggressore inferendam, potest licite, & absque vllo peccato iniustitiæ, & homicidij tentare vulnerationem aggressoris, illumque occidere, cum periculo, vel etiam cum certitudine occisionis ipsius innocentis, non tamen intendendo illam directè, neque etiam vt medium ad occisionem ipsius aggressoris, & ad propriam defensionem, sed solum illam permittendo, tamquam concomitanter solum, & per accidens se habentem ad aggressoris occisionem. ita Corduba *lib.1.q.33* Pet. Nauarrus *lib. 2. cap.3. num.147.* à Lessio *d. lib.9.n.17 relati.* idem Lessius *ibidem*, Sayrus *d.cap.12 n.18. fine*, Duardus *d.q. 36. num.37.* Filliuccius *tract.29.cap.3.n.36.* Bonacina, & Trullench *locis suprà relatis* & Ioannes Lugo *d sect.5.n.124. & 125.* Ratio est, quia inuasus habet ius se defendendi, quo non priuatur oppositione illius innocentis ipso inuito facta; vnde in hoc casu, sicut & in præcedentibus, & etiam in sequenti mors innocentis inuito se contra aggressorem defendenti, & illum confodienti vt causæ illius morali non potest imputari, cum tantum intendat inferre mortem aggressori iniusto iure suo se defendendi vtens, & non innocenti, licet hic, & nunc non possit eundem aggressorem occidere, nisi simul occidat innocentem ob intimam coniunctionem cum eo, quod est, tantum talem occisionem permitti, & concomitanter, ac per accidens sequi, non verò esse per se volitam, seu proprie voluntariam sicut in præcedenti casu; & in casu demolitionis, aut combustionis arcis, seu turris ad vrbem capiendam, & victoriam ex inimicis reportãdam necessariæ, mors innocentium solum censetur permissa, & concomitanter se habens, & per accidens respectu demolientis, non verò dicitur volita, seu illi est voluntaria, vt requiritur ad imputationem ad peccatum; actio enim demoliendi, aut comburendi ex intentione agentis ius illam faciendi, cum aliter non possit victoriam reportare, solum tendit ad opprimendos, aut comburendos nocentes, licet hic & nunc non possit oppressio, aut combustio horum separari ab oppressione, aut combustione innocentium, ideo est licita, non obstante innocentium morte præuisa, quæ solum per accidens contingit, quamque agens ipse non tenebatur euitare desistendo ab vsu iuris sui, cum tanto detrimento boni publici, & euidenti periculo amissionis victoriæ; similiter igitur in præsenti casu, actio, qua inuasus petit iniustum inuasorem ex intentione agentis tendit ad feriendum, & occidendum illum, licet hic, & nunc non possit ictus ille non lædere innocentem intermedium ob localem vtriusque coniunctionem; & consequenter sicut illa demolitio, aut combustio est licita, & caret iniustitia, ita & iste ictus, cum inuasus alio modo non valens se defendere vtatur iure suo gladium dirigens ad feriendum inuasorem nocentem per viam illam rectam, & per accidens sit, quod in illo spatio intermedio inueniat innocentem, propter quem non tenetur abstinere ab actione, quæ de se ordinatur solum ad suam defensionem; ideoque eiusdem innocentis mors non potest dici voluntaria, sicut nec in aliis casibus, cum non sit obligatio illam euitandi; nam ad voluntarium inductiuum, seu effectiuum culpæ requiritur, vt homo teneatur aliquid agere, vel omittere, vt tradunt Theologi, & Summistæ agentes de voluntario post S. Thomam *1.2.q.6.art.3.* & in terminis prædictorum casuum, & similiũ notauit Villalobos loco num. præcedenti allegato, dicens rationem, cur in prædictis casibus occisio, seu mors innocentis careat malitia homicidij, & non imputetur ad peccatum, esse, quia non est voluntaria, siquidem non est obligatio illam in tanta necessitate euitandi, quæ est necessaria ad voluntarium.

Dixi autem initio huius casus, ***non intendendo illam directe, neque etiam vt medium***, &c. Quia mors innocentis (vt etiam notauit Ioannes Lugo *dicta sect. 5. num.125.*) siue intendatur vt finis, siue vt medium ad hoccidendum nocentem semper est illicita, si directe intendatur; vt vere directe intenderetur, si eligeretur vt medium volendo ipsam, vt nocens possit occidi; medium enim directe eligitur, & amatur, licet propter conducentiam ad finem. Quare inuasus, si non posset se defendere ab inuasore, qui se infante protegit, illumque occidere, nisi prius interficeret infantem, hunc vno ictu interficeret, vt postea libere posset alio ictu occidere inuasorem, actio illa feriendi infantem esset illicita, vtpote directo tendens ad mortem infantis, etsi assumptum vt medium ad occisionem inuasoris. Vnde vt *suprà num.111.fine* dictum est, & tradunt Doctores *ibidem citati* in bello iusto, si habeantur in castris innocentes, puta, infantes filij hostium, non possunt hi occidi, vt pro liberandis filiis à nece parentes obsessi se dedant, quia iam directe occiderentur innocentes, licet eorum occisio ordinaretur ad alium finem deditionis. Vt 114

ergo

Digitized by Google

ergo occisio innocentium licite, fiat, requiritur, vt à se defendente, & ius suum prosequente neque vt finis, neque vt medium eligatur, aut directè talis occisio intendatur, sed solum sit indirectè volita volendo causam non propter coniunctionem cum innocentis occisione, sed cum occisione nocentis, quem aliter offendere non potest se iuste defendens; tunc enim se defendens vult actionem prout est coniunctam cum alio effectu licite volibili, ad quod per accidens est, quod connexa sit etiam cum alio effectu, quem idem se defendens directè velle, & intendere non potest, vt bene Ioannes Lugo *loco citato.*

115 Quartum exemplum est, quando quis inuaditur ab insano vel ebrio habente in manu gladium districtum à quo sit occidendus, nisi ipsum interficiat; potest enim licite sic inuasus ad vitæ suæ defensionem talem ebrium, aut insanum licet alioqui innocentem nec peccantem in ipsa inuasione ob vsus rationis defectum confodere, & occidere, vt docent Corduba *lib.1.q.38.in 4. ratione pro secunda opinione.* Pet. Nauarrus *de restit lib. 2.cap.3. num.*347. Saytus *d.lib.7.Clau.cap.*10. *num.* 23.& idem sensit Sotus *lib.6.de iustit q.1. art. 7.in fine corporis*, vbi dicit eum, qui irruentem in se militem occidit, etiamsi sciat iuste bellare ex ignorantia inuincibili, non peccare, sed licite occidere, vt suam vitam tueatur, quam alio modo non possit saluam facere. Et vtriusque ratio est, quia inuasus habet ius tuendæ propriæ vitæ corporalis, quam vitæ corporali alterius non tenetur postponere; & vim vi licet repellere, etiamsi non sit formaliter iniuste, & cum peccato illata; nec obstat inuadentis innocentia, quia hæc non aufert inuaso ius suam vitam tuendi, in pari innocentiæ causa sibi magis tenetur, quam alteri cęteris paribus. Cum ergo in hoc casu inuasus non teneatur euitare mortem innocentis, mors illi non est voluntaria, prout voluntarium requiritur ad peccatum iuxta tradita *suprà numero* 113. *fine.* Quamquam in vtroque euentu innocens aggressor dici possit, & sit inuasor iniustus materialiter, vel vt Corduba, & Pet. Nauarrus *locis citatis* aiunt, ex parte causæ, licet non ex parte subiecti inuadentis.

116 Denique cōtra Vasquez, & Pontium hæc sententia confirmatur exemplo pollutionis adducto *suprà num* 104. Etsi enim illicitum, & intrinsecè malum sit directè, & efficaciter velle, & procurare, & procurare pollutionem etiam euenturam in somno non solum volendo illam vt finem, sed etiam vt medium ad consequendam inde sanitatem, quæ aliter obtineri non possit, vt late probaui *to.2.mor.var.tit.1.n.*2236. & *in tract. de scrupulis num.* 198. nihilominus licite potest homo illam permittere, sed indirectè, & concomitanter velle, volendo, & apponendo causam aliquam de se ad illum effectum tendentem, licet per accidens, & tantum concomitanter, & consequenter expellat semen, seu excitet naturam ad expellendum semen; vt si homo morbo laborans sumat medicinam sibi necessariam, quæ de se tendit, & ordinata est ad sanitatem, & humores purgandos præuidens inde consequuturam seminis expulsionem; vel si det operam rei licitæ, vel etiam indifferenti, quam exercendi alioqui ius habet, non ordinatæ ad pollutionem efficiendam, & ex ea consequatur pollutio præuisa quidem, sed non intenta, non peccat contra castitatem, quia non vult pollutionem, seu seminis expulsionem directè, sed illa per accidens, & concomitanter, & omnino præter illius intentionem sequitur. Simili ergo modo mater morbo laborans vtens remedio ad suam salutem necessario de sui natura ad sanitatem efficiendam ordinato volendo solum sanitatem, & non intendendo abortum animati fœtus in eius vtero existentis, nullo modo lædit iustitiam, aut iniuriam infert proli, quia illius mors nullo modo directè volita est, sed solum per accidens, & concomitanter, ac præter intentionem matris medicinam sumentis, vel medici illam applicantis sequitur. Nec legitima differentia potest assignari inter hunc casum, & casum pollutionis, quæ licet differat ab homicidio, & fornicatione in eo, quod non volita in se, non est secundum se peccatum, sed taliter habita, cum possit esse actus naturalis à sola vi naturali expultrice proueniēs absque hominis vlla cooperatione voluntatis, aut appetitus illam intendentis, & nullo modo voluntati subiectus: Homicidium verò, & fornicatio secundum se sunt peccata, cum nunquam possint esse actus naturales, sed sua natura sint liberi, ac hominis voluntati subiecti: Nihilominus quando etiam pollutio est subiecta voluntari, quæ potest illam impedire non applicando illius causam, vel de se ad illam efficiendam ordinatam, vel de sui natura ad alium effectum tendentem & solum per accidens, & concomitanter aptam illam excitare cum præuisione, seu aduertentia applicantis causam quoad inducendum, vel excusandum à peccato eum, qui talem causam apponit, non differt ab occisione hominis innocentis; nisi quod vrgentior, & longe grauior causa requiritur ad licite volendam, & ponendam causam, ex qua per accidens sequitur innocentis occisio, quàm ad volendam, & ponendam causam, ex qua per accidens sequitur pollutio.

Circa autem illud exemplum de infirmo ad liberandum se à morbo sumente medicinam cum præuisione sequuturæ pollutionis, Dixi licitè posse sumere medicinam de sui natura, & directè tendentem ad sanitatem; nam si medicina de sui natura, & directè tenderet ad efficiendam pollutionem, seu seminis effusionem, & ex consequenti ad sanitatem, eo quod superabundantia seminis esset materia, & causa morbi, tunc illicitum foret, vti tali medicina, quia esset directè, & efficaciter velle, & procurare pollutionem, seu seminis effusionem, quod est intrinsece malum, nec potest cohonestari, etiamsi procuretur ob finem aliàs honestum sanitatis, & euitandæ mortis, vt latè probaui *to.2.moral. & in tractatu de scrupulis numeris suprà citatis.* 117

Hinc Ioannes Lugo *d.sect.5.num.*126. in casu cuiusdam fœminæ, quæ graues quandoque dolores, & symptomata patiebatur, à quibus statim liberabatur vbi corpus certo quodam situ componebat, sequuta effusione seminis quod illius mali causa erat; dicit se respondisse, quod fœmina illa non poterat ad eum finem corpus tali situ componere, vt dolore illo leuaretur; quia situs non aliter conducebat ad illum effectum, nisi causando effusionem seminis quam implicite intendebat eligendo remedium illud. Et quidem si talis situs ex se nullo modo conducebat ad dolorum mitigationem, sed solum exoneratio naturæ per seminis effusionem; & fœmina eligebat situm proxime, & immediatè intendens pollutionem, & ea mediante leuamen dolorum. Certum est non potuisse id facere licitè; quia sic efficaciter volebat, & procurabat pollutionem, quod non licet neque applicatione causæ de sui natura, & per se, ac proximè in illam influentis, neque applicatione causæ habentis alium effectum per se, & consequutiuè pollutionem; etiamsi pollutio ob finem sanitatis procuretur, vt *locis allegatis to.2.mor.var.& tract.de scrupulis* probaui. Si verò talis situs de se aliquo modo conduxisset ad mitigandos dolores; & propter eiusdem situs conducibilitatem ad leuamen illum elegisset non intendens per se pollutionem, licet præuisam, quæ foret consequenda ad talem situm; illum sic eligendo non peccasset; quia in huiusmodi electione vtitur iure suo, & talis situs corporis non est causa per se, & de 118

sui

sui natura in pollutionem influens, sed habet alium effectum, & pollutio sequitur tantum concomitanter, & per accidens. Et de hoc videantur, quæ in similibus casibus tradidi *dict.to.2.mor.var.n* 2206.& in *dict. tract. de scrupulis numero* 167. Ex quibus etiam colligi potest, quid dicendum si præfata fœmina animo vtendi iure suo, quod habet iacendi in quolibet situ sibi magis commodo, vel sibi bene viso, & non intentione procurandi pollutionem, tali medio composuisset corpus tali situ.

119 Quid verò si in vasis seminalibus sit semen corruptum omnino, ita quod ob prauas qualitates amisetit rationem veri seminis, minimeque sit prolificum, & ibi detentum causet dolores, & accidentia venenosa, & symptomata, vt facile contingit in fœminis, an tunc liceat illud expellere vtendo medicamentis, & per se tendentibus, & ordinatis ad illius expulsionem, de quo Sanchez *lib.9. de matr.disp.17. num.19. & lib.5. summ.cap.vlt.num.12.fine* negat absolute Ioannes *d.num.*126. Et prius negauit valles Medicus *in additionibus ad Galenum lib. 6.de locis patientibus cap.1. §.cogitanti mihi*; Sanchez *dict.num.19. relatus* Codronchus etiam retractans, quod aliàs dixerat, *lib.1.de Christ. & tut.rat. med. cap.*21 pariter partem negatiuam sustinet, lateque comprobat. idem Sanchez *n.* 19. docet ad expulsionem seminis verè corrupti efficientis in muliere accidentia venenosa, & symptomata esse licitū vti non solum aliis medicamentis ore sumptis, vel exterius applicatis, sed etiam confricationibus partium occultarum muliebrium, & intromissione digitorum vsque ad os vteri, quo virtus expulsiua prouocetur, semenque illud expellatur; nec curandum esse, si obiter, & præter intentionem sequatur pariter seminis veri effusio; additque ita sensisse viros doctissimos Societatis de hac re consultos. Probat, quia sicut licet naturæ medicamentis subuenire, vt prauas alias, ac corpori nocentes qualitates depellat, licet per accidens sequeretur pollutio; ita debet esse licitum, vt illud semen, quod iam non verum semen, seu praua, ac venenosa qualitas, depellat, naturam adiuuare. Confirmat, quia iuxta eundem Sanchez *disput.45.num.9.* & etiam Reginaldum, Bonacinam, Filliuccium, *& alios, quos d.tom.2.mor.var.tit 1.n.*2205. *& dict.tract.de scrupulis num.* 166. allegaui, licitum est fricare partes pudendas ad sedandum pruritum magnam molestiam inferentem, quamuis inde præuideatur pollutio præter intentionem sequutura; quia datur opera rei licitæ, & necessariæ; ergo etiam in hoc casu ad expellendum illud semen venenosum licebit similis confricatio, licet per accidens sequatur pollutio, dummodo absque periculo consensus in eam. At idem Sanchez allegato *lib.5. summ.d.cap.vlt.d.n.12. fine* retractauit hanc sententiam dicens non licere iuuare naturam huiusmodi confricationibus ad expellendum semen corruptum, & venenosum, in quo sequutus est Rebellum *de iustit. part.2.lib.3.q.19. sect.3. fine.* vbi damnat easdem confricationes ad eum finem; eo quod pro medicando semine corrupto plura alia suppetunt remedia, quæ peti possunt tum ab arte medicinæ ad corrigendos prauos humores, ex quibus fit seminis corruptio; tum à nuptiis contrahendis, & ab aliis causis. Et sanè talis confricatio eo modo facta de se suique natura directe tendit ad excitationem naturæ ad pollutionem, seu veri seminis effusionem, venereamque delectationem, & est efficax causa illius; & directa procuratio pollutionis; secus autem est de confricatione exteriori partium pudendarum ad sedandum pruritum; quæ pro immediato effectu per se habet resolutionem humoris subtilis in cute earundem existentis pruritum gignentis. Quod si datur aliud medicamentum, quod ore sumptum, vel exterius applicatum directe, & de sui natura tendat ad resolutionem, seu expulsionem seminis corrupti, cum id non sit verum semen, licitum esset vti illis medicamentis ad talem resolutionem, & expulsionem efficiendam; nunquam verò si de sui natura, & directe tendant, & ordinata sint ad expulsionem veri seminis, licet concomitāter expellant etiam corruptum, vt sunt fricationes partium pudendarum præfatæ. Plura de hac re videantur apud Codronchum. Et prædicta paulò latius ad maiorem, & euidentiorem confirmationem communis sententiæ *n.*109. contra illam impugnantes, vt plurimum Thomæ Sancio contradicentes.

Mater prægnans ad sanitatem instaurandam, & vitam propriam tuendam, an absque iniustitia possit vti medicamentis de se æque tendentibus, & ordinatis ad sanitatem efficiendam & ad abortionem, seu expulsionem fœtus iam animati.

Sextò dubitatur, an si medicamentum de sui natura effectiuum sanitatis de se æque sit sanatiuum matris, & noxium proli, seu æque tendat, & ordinetur ad matris salutem, & ad fœtus animati abortum, seu mortem, nec matri ad euadendam mortē aliud suppetat remedium; an ad tuendam propriam vitam mater illud cum periculo mortis prolis sumere, & medicus eidem applicare possit absque iniustitia, & peccato homicidij. 120 Negant Lopez *1.part. instructorij capite* 63. *versic.si autem medicina.* Corduba *in summ quæst.* 173.*dicto* 2. Manuel, & Vega à Sanchez *lib. 9.dict.disput.20.numero* 18. *relati.* Et à fortiori negant Doctores *suprà n.*100. *& 102.relati.* & idem videri sentire Ludouicum Mercatum Medicum *lib.4.de mulier affect. c.3.sub finem,* refert Raynaudus *de ortu infant.cap.9.n.2.* Idque ob illud dictum Diui Ambrosij quod non sit subueniendum vni cum læsione alterius, & quod cum medicamentum de se tendat etiam in exitium prolis, illud sumere sit directò procurare mortem prolis, & consequenter non posse carere culpa iniustitiæ, & homicidij formalis.

Affirmant verò, & tectius Sanchez *d.num.*18. Bonacina *de restit.disp.2.q vlt.sect.1 p.7.num.* 3. *versic. Addo tamen.* Villalobos *2.p.sum tract.12.diff.3.n 2. fine.* Raynaudus *d cap.9 num.3.& seqq.* Diana *p.3.tract.5.resol.*11. *& p.7. tract.5.resol* 36. & Trullench *in decalog. lib.5. cap. 1.dub 4.num.5.* 121 Probatur hæc sententia eodem modo, quo sententia *suprà num.* 109. approbata. Mater enim ante conceptionem, & fœtus animationem habebat ius vtendi præfato medicamento de sui natura tendente ad sanitatem per humorum purgationem inducendam, quo non priuatur ob prolis superuenientiam, & existentiam in vtero, ergo licitus est vsus talis medicamenti (si aliter salutem consequi non potest) non obstante periculo mortis prolis, quæ respectu eiusdem matris solum sanitatem intendentis per accidens, & præter eius intentionem euenit. Quemadmodum in exemplo *suprà num.*111. adducto, & in aliis duobus sequētibus numeris adductis mors absque culpa innocenti infertur ab operante, quia is habet ius ad actionem per se intentam, ex qua concomitanter sequitur innocentis occisio, quę illi actioni non est intrinsece annexa, quin sua natura possint separari, quamuis hic & nunc, in hisue circunstantiis sit certitudo, vel magnum, ac graue periculum, ne coniungantur, ac proinde talis occisio innocentis omnino per accidens coniungitur cum operatione, quæ exercetur ad alium finem, nempe, ab opprimendos in bello iusto hostes turris demolitione, ad vitam alioqui ab inuasore obtruncandam tuendam ipsa fuga; & ad feriendum ipsum iniustum aggressorem

Digitized by Google

gressorum se puero protegentem; si enim innocens abesset, posset eadem operatio fieri; æque enim de ploderetur tormentum ad demoliendam turrim, vt nocentes occiderentur, ac si nulli ibi essent cum eis innocentes, & inuasus equitando fugeret per iter illud angustum ad liberandum se è manibus inuasoris, etiamsi in illo itinere non esset infans, aut claudus, vel dormiens: Et similiter iniuste inuasus simili ictu gladij districti tentaret ferire aggressorem non se puero protegentem. Idcirco est per accidens, quod in primo, & tertio exemplo innocens cum nocente à bellante in bello iusto, & ab iniuste inuaso occidetur; in secundo exemplo innocens cursu equi conteratur, dum ij omnes ius proprium aliàs sibi competens prosequuntur ad graue damnum proprium euitandum; à cuius prosecutione non est abstinendum ob interuenturum per accidens damnum innocens; vt in eorundem exemplorum declaratione explicatum est. Ita ergo in præsenti casu cum mater prægnans habeat ius vtendi præfato medicamento æque sanatiuo, & noxio proli, & non existente prole animata illo vti posset, & per accidens sit quod hic, & nunc habeat in vtero prolem, sumendo tale medicamentum sibi omnino necessarium ad vitam tuendam, licet cum magno, & graui periculo prolis animatæ, illi non infert iniuriam, nec constituitur rea homicidij, quia mors prolis sequitur per accidens, ob quam non tenetur abstinere à talis vsu iuris proprij tam sibi necessario, imò extreme necessario. Quod insuper confirmatur ex traditis supra eodem *num.* 110. nempe, quod mater habet potius ius ad vitam suam tuendam cum periculo damni prolis, quam proles ipsa ad propriam cum periculo vitæ matris, præsertim cum mortua matre (inquit Sanchez, & post eum alij supra relati) rarissimè saluetur proles, eo quod mortua matre fere semper humores statim fœtum interficiant; de quo infra *num.* 145. & 146. Ad id de potiori iure matris ad vitam propriam tuendam facit, quod Doctores communiter tradunt in difficultate comparatiua patris, & filij, vel matris & filij æque laborantium, & ad extrema deductorum; cui potius subueniendum, si ambobus subueniri non possit, statuunt enim præferendam vitam parentum, illisque potius subueniendum esse dimisso filio, qui simul iuuari non potest. ita S. Thomas 2.2. *q.* 26. *art.* 9 *ad vltimum. & art.* 11. *ad* 1. Sanchez *de matrim. lib.* 9. *disput.* 4. *numero* 26. Suarez *de fide spe, & charitate disput.* 9. *sect.* 4. & alij Doctores agentes de charitate. & *in sequenti parte huius tractatus capite* 1. *à numero* 121.

122 Et hanc eandem sententiam admittunt Lessius *de instit. lib.* 2. *cap.* 9 *dub.* 10. *num.* 64. Saytus *lib.* 7. *clau c.* 12. *num.* 21. *fine.* & Duardus *in Bullam cœnæ lib.* 2. *in can.* 7. *q.* 36. *num.* 41. quando non adhibito tali remedio ex suo genere æque sanatiuo nulla est spes, vt fœtus edatur viuus, sed iuxta mediorum probabile iudicium, & mater, & fœtus essent simul morituri, & eo adhibito probabiliter speratur salus matris. Hoc enim casu dicunt licitè posse hoc remedium de sui natura sanatiuum (secus sentientes si de sui natura esse tantum, vel principaliter læsiuum prolis) adhiberi, vt alterum ex duobus saluetur; nec diuinæ ordinationi sit resistendum. Vnde Lopez, & Mercatus locis supra allegatis dum videntur velle neque matri, neque proli subueniendum cum periculo, seu læsione alterius, licet alioqui tam mater, quam proles sint perituræ, nullo modo sunt audiendi; eorumque doctrina est nimis dura. Quis enim patietur duos ruere in exitium, cum alterum possit eripere absque alterius iniuria? Et in hanc rem facit tum quod S. Augustinus in *Epist.* 50. per aliam occasionem dixit de duobus in domo ruitura inclusis, quorum alter tenuat educi, & liberari ab oppressione; vnum enim saltem iuxta eiusdem D. Augustini sententiam expedit liberare, quam permittere vtrumque eadem ruina opprimi: tum quod Doctores communiter docent in illa simili difficultate comparatiua patris, & matris, & vxoris, aut patris, & filij æque extremè indigentibus, cui potius subueniendum sit, si vni tantũ ex duobus subueniri possit; non enim dicunt neutri subueniendum ne alter cum alterius damno iuuetur, sed subueniendum magis coniuncto omisso altero, cui simul succurri non potest. Consultius enim est mala minuere, quam multiplicare, quod fieret vtroque omisso; Idem igitur dicendum in præsenti casu. Tunc ergo solum neutrum licet iuuare cum alterius læsione, si læsio sit culpabilis, & coniuncta cum iniuria læso illata, de qua læsione loquitur D. Ambrosius, vt supra dictum est. Quod non euenit in nostro casu,

Quando fœtus est animatus anima rationali, vel in dubio animationis, anue sit mortuus in vtero, vel adhuc viuat, ad salutem matris alioqui perituræ tuendam, an obligatione iustitiæ tantum attenta licitum sit illi vsurpare, & aliis eidem applicare medicamenta de sui natura tantum directe tendentia ad abortionem, & expulsionem fœtus.

Septimò dubitatur, An Mater prægnans absque iniustitia, & peccato homicidij ad suam salutem 123
tenendam (cum aliter suo morbo nequeat mederi & sit peritura) possit adhibere (& medicus consequenter ei applicare) remedium ex sui natura, & directè, ac per se tendens ad abortum, seu ad interficiendam prolem iam animatam (nempe venenum, dilacerationem, percussionem, & simile) & solum hac ratione sanatiuum, quatenus est eidem proli mortiferum, si proles ipsa probabiliter credatur in vtero matris viua; (si enim probabiliter crederetur post animationem obiisse, certum est, quod præfato remedio posset extrahi, seu expelli ex materno vtero) siue sit spes, vt proles viua edatur mortua matre, siue etiam probabiliter credatur non fore prodeundam viuam in lucem.

Affirmarunt imprimis nonnulli Medici aientes ad vitam matri seruandam, fœtum licet viuum in vtero 124
matris obterendum, si aliter prodire nequeat, & eo non expulso mater sit peritura. Ita Rocherus *lib.* 1. *de morb. mulieb. cur. cap* 8. *fine.* Rodericus à Castro *lib.* 4. *de morb. mulieb. cap.* 3. ex Aetio, Moschione, & Auicenna (quos, & etiam Theodorum Priscianum ad id refert Raynandus *de ortu infant. cap.* 9. *num.* 5. & 7.) alios medicos etiam refert Tertullianus *lib.* 6 *de anima cap.* 25. quibus videtur adhærere, dum ibidem obtritionem, seu trucidationem fœtus viui in vtero materno existentis ob matris salutem alioqui morituræ fœtu non extracto vocat *necessariam credulitatem*, & licet etiam appellet sceleris necessitatem, seu scelus ex necessitate; videtur posse intelligi, non quod velit esse vere scelus, sed quod in tanta matris necessitate illa obtritio careat culpa, quæ alioqui extra eam esset horrendum scelus. Potest enim eidem materiali actioni, tametsi mutatis circũstantiis, culpa carenti idem nomen, seu eadẽ appellatio remanere. Sicut Oseas iussus est à Deo facere *filios fornicationum*; quia ex vxore quondam fornicaria liberos suscipere iubebatur, non quidem per fornicationem, sed ex muliere aliàs fornicaria, & eodem materialiter opere. Idem senserunt Marianus Socineus *in cap. si aliquis, de homicidio*, & Simon de Brixia *in Clem.* 1. *de homicidio* à Felino *in d. cap. si aliquis in principio relati*, qui tamen ibi

Digitized by Google

ibi nil circa id definit, sed cogitandum reliquit, post relatam illorum sententiam addens, *sed tu cogita*. Sed hanc eandem sententiam de obtruncatione fœtus viui in vtero materno, & vsu aliorum remediorum proli mortiferorum ad matrem saluandam alioqui perituram, scilicet quod non sit contra iustitiam, nec inde iniuria eidem proli perdendæ inferatur acrè defendit, & pluribus comprobat Raynandus *d. cap. 9. num. 11. cum pluribus seqq.* vbi contendit licitum esse matri sine prolis iniuria, & salua quacunque obligatione iustitiæ adhibere sectionem vteri ad prolem extrahendam, si iudicetur necessaria ad eiusdem matris vitam conseruandam, tametsi fœtus animatus ob eam adhibitam sit periturus.

124 Hanc sententiam præfati Iurisperiti probant, eo quod fœtus, dum est in ventre, sit pars ventris *l. 1. §. 1. ff. de ventre inspiciendo*, & can. *si quid, de censur. d.* 3. licitum autem est partem abscindere, & vita priuare ob totius conseruationem.

Raynandus autem probat quia cum homo etsi non est dominus propriæ vitæ, sed solus Deus, sit tamen custos, administrator, & tutor vitæ ex eiusdem Dei concessione, potest licite, & absque iniustitia, & peccato homicidij iniustum inuasorem occidere, cum id est necessarium ad propriam vitam tuendam. Vt consensu communi tradent tum Theologi, S. Thomas 2. 2. *q. 64. art. 7.* Vasquez *de restit. c. 2. §. 1. dub. 6.* Filliucius *tract. 29. cap. 3 num.* 34. & alij quos late cumulant Sayrus *lib. 7. clau. cap.* 10. *num* 14. & Fagundez *in decal. lib. 5. cap. 3. num. 1.* Tum Philosophi, quos refert Carbo *lib. de pacific. anim. cap. 21. concl* 1. tum Iurisperiti *in l. 1. & 2 C ad l. Corn de sicar. & l. 1. Cod. vnde vi. l. etsi quicunque ff. ad l. Aquil. l. 1. de vi. & vi arm. l. vt vim ff. de iust. & iur. & l. iniuriarum ff. de iniuriis.* tum Canonistæ *in cap. significasti 2. de homicidio, & clem. 1. de homicidio*, & alij, quos latè refert Fagundez *d. n. 1.* & constat, ex præallegatis legibus, & Sacris canonibus; & ex ratione manifesta, quia iusta defensio vitæ propriæ omni modo licito, & necessario est de iure naturali, & diuino, seu dictatur à iure naturali, & diuino, etiam si alter vitam nobis eripere volens sit occidendus, aliàs ius naturale, & diuinum esset vinculum iniquitatis, & melior esset malorum, quam bonorū hominum conditio, & iniquis daretur occasio inuadendi bonos, dum essent certi ab illis non esse occidendos. Idque est licitum non solū laicis, sed etiam Clericis, & religiosis, & quibuscunque personis, quando sine iniusti inuasoris occisione, vitam propriā aut membrorum etiam integritatem tueri nequeant, vt præfati DD. Neq; ex huiusmodi occisione inuadentis iniusti ad vitā propriam tuendā incurritur irregularitas, aut excōmunicatio, si inuadens occisus sit clericus, vt cōmuniter DD. quos refert, & sequitur Fagund. *d. cap. 3. n. 1. 2. & 3.* At in præsenti casu, de quo agitur, fœtus (inquit Raynandus) est veluti inuasor matris, ergo ad salutem tuendam matris eius alioqui perituræ occisio, & excussio fœtus obtruncatione, sectione matris, & aliis remediis directe ad illius necem tendentibus est licita iustitiæ obligatione tantum inspecta. Si dicatur non fœtum inuadere matrem, sed morbum, respondet Raynandus hoc esse idem ac si diceretur, cum latro stricto gladio ensem vibrat, in viatorem, non latronem esse inuasorem, sed ensem per latronem, quod est ludere in vocibus, & gratis tricari.

125 Si dicatur fœtum non esse iniustum inuasorem, vt pote incapax culpæ, & nullam matri inferentem iniuriam, adhuc vrget Raynandus *n. 14.* licitum esse, cū aliter inuasus non potest propriam vitam tueri, occidere inuasorem innocentē, puta ebrium, aut insanum iuxta tradita *suprà n. 115.* & DD. *ibidem citatos*, ergo fœtum cum non secus ac inuasor insanus matris vitæ immineat, vimue inferat, licet absque culpa sicut insanus, repelli potest absque iniustitia, etiamsi repelli nequeat nisi vitæ priuatione.

Confirmat idem Raynandus suam sententiam doctrina adducta *suprà n. 112.* de licita occisione infantis existentis in angusta via, is enim ab inuaso fugiente hostem insequentem equo proteri potest, quia ponit obicē, vi cuius peribit vita fugientis, nisi infantē conterat; cū igitur etiā fœtus, quo superstite moriendum matri, ponit obicē conseruandæ vitæ matris, vt mater salua conseruetur, non minus absque iniustitia priuabitur vita, quam infans impediens fugam vitæ conseruandæ necessariam; id que siue mater prægnans remedia proli mortifera per se sibi applicet, siue à medico, aut ab aliis matris infirmæ, & periclitantis curam gerentibus propter tradita *suprà numero* 86. scilicet, quia sicut mater absque iniustitia potest præfatis remediis prolis corruptiuis vti, ita medico, & aliis permittitur applicare absque peccato contra iustitiam; quod latius prosequitur idem Raynandus *d. cap. 9. n. 18. & 19.*

Addit idem Raynandus *num.* 16. matrem absque labe iniustitiæ posse vsurpare præfata remedia proli interitum directe allatura ad sui salutem conseruandam, non solum ex indirecta, sed etiam ex directa intentione interitus, scilicet directè intendendo, & volendo mortem prolis, non vt finem vltimatum, sed vt medium ad saluandam vitam matris. Quod confirmat, tum ex traditis *suprà num.* 103. de voluntario indirecto; tum quia, inquit, qui iuste operatur, non prohibetur directe intendere tam actum suum, quàm eius adiuncta: Vnde etsi iniuste inuasum sub moderamine inculpatæ tutelæ posse quidem licite occidere iniustum inuasorem directe tantum intendendo suam defensionem, & solum indirecte mortem eiusdem inuasoris, quatenus per accidens sequitur; non verò posse licite intendere directe talem mortem asserunt S. Thomas 2. 2. *q. 64 art. 7.* Caietanus *ibidem* & nonnulli alij à Sayro *dict. lib. 7. clau. cap. 10. num.* 19. *versic. Prima.* Contrarium tamen, & posse occidere etiam ex intentione directa, nempe intendendo directe inuasoris mortem tanquam medium necessarium ad vitam ipsius inuasi conseruandam tenent Soto, vterque Nauarrus, Valentia, Philiarcus, Lopez à Sayro *d. n. 17. versic. secunda relati.* idem Sayrus *ibidem*, Lessius *lib. 2 de iust. citato cap 9. n. 53.* Molina *de iustit. tract. 3. disp. 13. n. 3.* Filliuccius *d. cap. 3. n. 37.* & nonnulli alij ab eodem Raynando relati. Ea ducti ratione quod occisio inuadentis ex fine defendendi vitam propriam est honesta, & bona, atque adeo potest licite intendi tamquam medium necessarium eiusdem boni finis; licet non posset licitè intendi sistendo in ipsa sicut in fine. Prædicta Raynandus ad confirmandam hanc sententiam de licito vsu remediorum proli mortiferorum ad tuendam vitam matris ordine tantum naturæ attento, considerataque iustitiæ obligatione. 126

Cæterùm communis Theologorum, & Summistarum sententia affirmat, vt rem certam, illicitū esse, & contra iustitiam, atq; adeo verum homicidium ad salutem matris prægnantis alioqui vitam amissuræ vsurpare præfata remedia, quæ directe solum tendūt ad interficiendam prolem animatam, & matrem catenus tantum iuuant, quatenus prolem ipsam interficiunt, si constet, vel probabiliter iudicetur ipsam prolem esse animatam, & viuere. ita omnes Doctores *suprà n. 100. 102. 109. & 115. relati.* & Sanchez *d. disp. 20. num.* 7. testatur quod ita sentiunt omnes Doctores, quos ipse latè cumulat tota illa *disp.* 20. moti illa ratione clara, & euidenti, quod sit intrinsece malum directe, & per se innocentis mortem procurare, licet ob alium finem alioqui honestum, & licitum; *cum non sint facienda mala, vt eueniant bona* ad Rom. 3. Igitur 127

probatur

probatur hæc communissima, & certa sententia. Quia etsi priuata authoritate occisio innocentis licita est, minimeque contra iustitiam vbi quis ab illo inuaditur nec potest ipse mortem effugere, vel nisi inuasorem innocentem, puta, ebrium, vel insanum confodiat, vt *suprà n.*111. quia tunc vtitur iure suo, quod habet præferendi vitam suam corporalem vitæ illius innocentis aggressoris, & vim vi repellendi, & ille etiam inuasor iniustus saltem materialiter; vel dum vibrat gladium districtum in iniustum inuasorem (à quo foret occidendus) qui se puero protegit, eodem ictu ferit inuasorem, & etiam puerum ob coniunctionem, quam habet cum inuasore quia etiam tunc inuasus ob vitæ suæ defensionem habet ius dirigendi gladium districtum contra inuasorem ad illum occidendum, id quod posset præstare, si puer abesset, nec ob coniunctionem pueri debet eo iure priuari; & vulnus, quod puero infertur, sequitur tantùm concomittanter, & per accidens, vt *suprà n.*113. late demonstratum est. Vel nisi fugam arripiat, & prosequatur per angustam viam, vel secus flumen, in qua iaceat puer, vel dormiens, vel alius ambulat, & adhibita circumspectione tunc sibi moraliter possibili non potest euitare illius obstrictionem, vel impulsionem in flumen; quia tunc habet ius fugiendi per illam viam, vtpote communem ad vitam propriam innocente in ea non existente, & ob eius existentiam & periculum, nè equo proteratur, vel impellatur in flumen tali iure cum tanto suo damno non debet priuari; vnde protritio, aut impulsio sequitur tantum concomitanter, & per accidens ad actum per se intentum, nempe, ad fugam quem actum faciendi ius habet. Nihilominus vbi nullus adest inuasor ab extrinseco (vt etiam in terminis obseruarunt Sayrus *lib.*7.*cap.*7.*n* 17. & Duardus *in bullam cœnæ lib.*2.*in can.*7. *q.*36.*à num.*45.) non est licitum eadem priuata auctoritate occidere innocentem, etsi eius occisio esset medium ad vitam propriam conseruandam, & in vniuersum occisio innocentis non est permissa, nisi quando consequitur ad actionem, quam faciendi quis ius habet, ex vrgentissima causa facere cogitur; nunquam verò licitum est (saltem extra casum, in quo quis inuaditur ab ebrio, vel insano) directè innocentem occidere etiam non intendendo illam vt finem; sed tantum vt remedium ad liberandum se à morte, vel eius periculo. Vnde *sup. d. n.*113. ostensum est quando iniustus inuasor protegit se puero, non esse licitum vno ictu occidere directè puerum, vt eo occiso inuasus, postea possit inuasorem; ipsum ferire, cum nullum sit ius in vitam pueri, qui suæ vitæ possessione nòn potest per se, & directè priuari, & ex eo quod inuasor sit à tergo illius, & alioqui nisi prius ipse occidatur solus inuasor sit occisurus inuasum. Item vbi quis equo insidens, vel pedester existeret, in angusta via à cuius vtroque latere esset flumen, in qua etiam existeret dormiens, vel puer, aut claudus, aut alius ambulans, si casus ferret, vt ipse esset ruiturus in aliquod ex duobus fluminibus, nisi puerum, vel dormientem, aut claudum, aut ambulantem, qui tunc loco cedere non posset, viam illam angustam occupantem in flumen proiiceret, aut impelleret, vt sic in via posset insistere, & proprium præcipitium euitare peccaret contra iustititiam, & esset reus homicidij; quia etsi puer, dormiens, aut claudus, vel ambulans sit illi obex ad vitæ conseruationem, atque præcipitium in flumen euitandum, tamen illi vim vllam non infert, neque est aggressor iniustus neque formaliter neque materialiter, & est iustus possessor viæ, ac loci, in quo iacet, seu existit, aut ambulat; & consequenter alter iniuste impelleret vt ipse in flumen non rueret, & mortem effugeret. Item si duobus simul naufragantibus vnus prius tabulam apprehendisset, in illiusque possessione pacifica existeret, alter, qui præuentus est, non posset absque iniustitia, vt se ipsum à morte liberaret ab illo ea extremè indigenti tabulam auferre certo, seu mortali periculo submersionis eum exponens; licet fuerit illi obex ad effugium propriæ submersionis quia vim iniustam aliquam eidem non intulit, & tabulam pacifice, & iuste possidet. Ita ergo in præsenti casu nostro cum fœtus, quem constat, vel probabiliter creditur animatum esse & viuere, sit in legitima possessione vteri materni tamquam loci sibi à natura ipsa constituti, neque vllam vim matri morbo laboranti vere, & propriè, seu per actionem positiuam de sui natura læsiuam matris ab eodem proximè, & immediate effluentem (vnde non habet hîc locum similitudo ebrij, vel insani inuasoris) inferat, sed tantum passiue, vt ita dicam sit obex conseruandæ vitæ matris, & consequenter non sit neque possit dici aggressor matris iniustus neque formaliter, neque vlla ratione, nisi impropriissime, & abusiuè: licet eius existentia in vtero sit obex conseruandæ vitæ matris, non posset absque iniustitia & peccato homicidij potione venenosa, vel dilaceratione vel obstrictione, vel sectione vteri materni, aut alio remedio ipsi mortifero occidi, & expelli, vt mater salua conseruetur; quia nec matri, sicut & nulli alij priuato competit ius directo & per se, seu actione de sui natura, & etiam intentione operantis directa ad illius mortem occidere innocentem, licet occisio non intendatur directe vt finis vltimus, sed vt medium; quo non adhibito salus propria occidentis periret. Quare casus noster, est similis casui, in quo iniustus inuasor se protegit oppositione pueri ab inuaso, in quo absque iniustitia, ac vero, & formali homicidio inuasus non potest directe, & primò vno ictu occidere puerum, vt postea possit alio ictu facilius, & tutius occidere inuasorem: quia esset occisio nocentis directo & per se volita, quod est omnino intrinsecè malum. Ac proinde in hoc casu mater, vel medicus absque iniustitia, & peccato homicidij non potest remediis directe, & tantum tendentibus in illius occisionem procurare, seu efficere abortum, seu expulsionem fœtus animati, licet vltimate ordinet mortem fœtus, illiusque expulsionem ad salutem maternam consequuturam expulso fœtu; quia est occisio innocentis directe, & per se volita, & intenta atq; adeo intrinsece mala, & illicita, iustitiæ repugnans; id quod non contingit in aliis casibus, de quibus in præcedentibus dubitationibus; & ex traditis manent sufficienter reiecta fundamenta Raynandi. Fundamentum autem *suprà n.*124. adductum sumptum *ex l.* 1. *de ventre inspiciendo* nullum est; nam illud de licita abscissione partis ob bonum totius intelligitur de parte, scilicet anima totius informata; non verò de informata anima distincta, & quæ est indiuiduum quoddam hominis per se, vt est fœtus anima rationabili informatus licet adhuc in vtero materno existens; qui proprie pars vteri materni. De Tertulliano mihi nõ videtur dubitãdũ, quin vtpote doctissimus, & pius non senserit illicitã esse illã fœtus viui obtruncationem ad matrem saluandam, cum huiusmodi obtrũcationẽ, & dilaniationẽ fœtus appellet crudelitatẽ cæcũ latrocinium, & scelus; quæ omnia important culpã, eamq; grauissimam. Et certe mater aut medius, vel obstetrix prefatis remediis fœtũ, quẽ cõstaret esse viuũ, ob salutẽ maternã exsecãs, & dilaniãs, si factũ ad forũ iudiciale deduceretur, & probaretur, nõ transiret, vt puto, immunes à pœna procurãtiũ abortũ animati.

128 Porrò non solũ, quando cõstat, vel probabiliter indicatur, fœtum animatum, & viuere in matris vtero, sed etiam in probabili dubio, an sit iam animatus, vel si constiterit prius de animatione, postea dubitetur

Digitized by Google

dubitetur an sit mortuus, vel adhuc viuus, ita vt medici, & obstetrices in neutram partem deflectant, sed fluctuent, non licet absq; peccato iniustitiæ ob matris salutem procurare abortum, & expulsioné fœtus præfatis remediis tantũ directe tendentibus ad fœtum ipsum interficiendũ. Quia sicut est intrinsece malũ, & contra iustitiã procurare, & velle mortem, seu occisionem innocẽtis, ita etiam illius periculo voluntarie se exponere iuxta regulam de malitia actionis, vel omissionis in dubio practico, an sit licita, vel illicita, anne sit alterius læsiua. Et ita in his terminis tradit etiam Sanchez *d.lib 9.d.disp.*20.*n.*7.

Si matre prægnante abstinente à medicamẽtis iuxta iudicium medicorum sit bona spes, quod proles sit mortua matre proditura in lucem, & receptura baptismum, an ex lege charitatis mater teneatur abstinere, & vitam propriam corporalem postponere saluti æternæ prolis,

Octauò dubitatur. An iuxta ordiné gratiæ, & ex lege charitatis mater prægnans habés in vtero prolé, quam constat esse animatã anima rationali, teneatur abstinere nõ solũ à remediis de sui natura proli mortiferis (dato quod attẽta iustitiæ obligatione illis posset ad suam salutem tuendam vti) sed etiam à remediis de sui natura ad curationem tẽdentibus (ex quorum tamen vsu per accidens, seu cõcomitanter esset sequutura mors eiusdem prolis) cũ periculo manifesto suæ vitæ, si ea ab huiusmodi medicamentis abstinente bona, & probabilissima iuxta iudicium medicorum, & peritorum sit spes prolem viuam esse in lucem prodituram, & recepturam, seu posse recipere baptismum, & consequi salutem æternam.

129 Et negatiuam partem tenent Vasquez *d.opusc de restit.cap.*1.§.1.*dub.*7.*n* 29 *fine* & Basilius Pontius *lib.*9 *d. cap* 15.*num* 6. vbi asserunt matrem (vbi id sit ad eius salutem necessarium) non teneri abstinere à venæ sectione, quamuis inde vita spiritualis prolis periclitetur, eo quod mater (inquiũt) nõ teneatur vitã temporalem pro spirituali vita fœtus perdere, quando de sua salute spirituali dubia est, cum ad id non teneatur ex officio. Pro hac eadem sententia negatiua recte potest allegari Emanuel Sà *v. charitas num.* 4. vbi tamquam certum asserit, matrem grauidam nõ teneri permittere se secari, vt fœtus baptizetur, alioqui sine baptismo moriturus. Et ibidem etiam tenet tamquam probabile, eum qui non est Prælatus, seu Parochus, nõ teneri cũ periculo suæ vitæ baptizare infantem alioqui moriturũ sine baptismo. Et idé in vtroq; casu sensit Ioannes Sancius *in selectis disp.* 10.*n.*9. *versic. & licet.* Vbi etiam doctrinã generalem Theologorũ de obligatione diligendi plus vitam spiritualé, seu salutẽ animæ proximi, quàm propriam vitã corporalẽ hanceque illi esse postponẽdam asserit, esse falsam, addens, quod ipsi nequaquam id exequerentur, qui cæteros exequi esse obnoxios docent; sanctũ verò Thomam 2.2.*q.*26.*art* 5. dicentem obligatos nos esse plus proximi animam diligere quàm nostrum corpus seu nostram corporalem (ex quo cæteri Theologi tradiderunt præfatam generalem doctrinam) interpretatur ita intelligendum, nempe, vt propter vitam propriam tuendam non sit inducendus, vel prouocãdus proximus ad peccandum, vnde vita spiritualis illius amittitur: vel esse intelligendum de iis, qui ex pacto oneroso se obligarunt ad non omittendam curam animæ proximi etiam cum periculo propriæ vitæ; qui certe intellectus est omnino falsus, & menti eiusdem Sancti Thomæ omnino repugnans, vt ostendetur infrà

130 Communis tamen sententia affirmatiuam partem docet, ita in terminis ex DD. *suprà hoc cap n.* 80. relatis Pet. Nauarrus *d.cap.*3.*n.*143. Sanchez *d.disp.*20.*num.*27. Sayrus *d.cap.*12.*n.*22. Lessius *d.c.*9.*n.*63. Laymann *d.c.*4. *n.*4. Bonacina *d.p.*7.*n.*3.*versic.dixi.* Filliucc. *d.c.*7.*n.*104. Fagundez *locis ibidem citatis.* Raynandus *de ortu infantium c.*9 *n.*21. Duardus *d.q.*36 *n.*41. Diana *d.p.*7.*tr.*5.*resol.*37. Trullench, & alij *ibidem citati.* Et præter hoc alij à Diana, & Raynando *allegati.* Qui propterea omnes asserunt peccare contra charitatem matrem, quæ ad suam salutem tuendam vtatur medicamentis etiam tantũ de se curatiuis cum præuiso periculo mortis fœtus animati, quoties iudicio medicorũ eis non adhibitis, & etiam moriẽte matre bona spes est, vt proles superuiuat, & baptizari possit: Quamuis Sanchez, & plures alij ex præcitatis addant rarissime posse contingere, vt fœtus superuiuat, quia matris morbo lethali laborantis corrupti humores (inquit Sanchez) alimentũ, quo puer nutriendus est, ita inficiunt, vt pene miraculum sit matre pereunte fœtũ incolumen euadere. Ratio huius sententiæ cõmunis sumitur ex doctrina illa generali, quod præcepto charitatis tenemur plus diligere animã proximi, quã propriũ corpus, vitamq; propriam corporalem postponere vitæ spirituali, & æternæ saluti alterius; ac proinde lege charitatis obligamur eandem corporalem vitam exponere manifestissimo periculo, cum id est necessarium ad obtinendam, vel conseruandam vitam spiritualem proximi in extrema illius necessitate constituti, qui alioqui, & nisi tali periculo vitam nostram corporalé exponeremus, eandem vitam spiritualé consequi, aut tueri nõ posset. At in præsenti casu talis est status prolis perituræ sine baptismo; est enim in extrema necessitate animæ, ei ergo tenetur mater ex lege charitatis subuenire cũ periculo propriæ vitæ corporalis, & cõsequenter abstinere à præfatis medicamentis, quibus non adhibitis salus æterna prolis illi superuicturæ, & baptismum recepturæ ponitur in tuto. Minor, & consequentia sunt claræ, & de maiore etiã non est dubiũ.

Nam doctrinam illam generalem de obligatione charitatis cũ periculo propriæ vitæ corporalis subueniendi proximo existenti in extrema necessitate vitæ spiritualis, quam nulla alia ratione possit obtinere, vel conseruare, nisi periculo manifesto nostrã corporalé ad illi in ea necessitate succurrẽdũ exponamus, tradũt Theologi, & Summistæ communiter S.Tho.2.2.*q.*26. *art.*5.*ibid.* Caietan. Bannes, Arragon, Malderus, & alij Interpretes. Valentia *disp.*3.*q.*4.*p.*4.*assert.*5. Torres *disp.* 87.*dub.*2 *concl.*; Lorca *sect.*3.*disp* 28. Gabriel *lect.*74. *in can lit.O.* Abulensis *in cap.*18.*Matth q.*95. Azorius 2.*p. lib.*12 *cap.*4. § *tertio loco.* Fagundez *in decal lib.*5.*cap.*12. *num.*8.*& pluribus seqq* Suarez *de charit d sp.*9.*sect.*2.*n.*2. Coninch *de actib supern.disp.*25.*dub.*7.*nu.*86. Bonacina *disp.*5.*q.*4.*de charit p.*4 *num.*2. Corduba *lib.*1.*q.*26.*in* 2.*p.* Villalobos *p.*2. *tract.*3.*diff.*7 *n.*7. Filliuccius *to.*2.*tract.* 28.*c* 2.*n.*35. Martinus *de bello diuino p* 2.*c.*9. Castrus Palaus *to.*1.*tract.*7 *de charit.disp.*1.*p.*9. Rutilius Benzonus *in spec. episc. seu de fuga temp pestis lib* 1.*disp.*1 *q.*1 *conclus.*1. Nauarrus *in man cap.*24.*n.*9.*&* 10. & Fusius *in can.non referenda* 23 *q.*5.*à num.*10. Balthasar Gomesius *de potest. in seipsum lib.*2 *cap.*4.*num.*5. & alij apud eosdem. & esse sententiam communem omnium DD. testãtur Malderus, & Lorca. Et solum inter eos DD. est aliquando dissensio, quandonam quis dicatur constitutus in extrema necessitate spirituali, vt illi succurrere ex præcepto charitatis teneamur exponendo vitã nostrã corporalem periculo: posita autem extrema necessitate spirituali proximi (vt in præsẽti casu nostro euenit) omnes conueniunt esse obligationé ex lege charitatis prouenienté de illi succurrẽdo cũ propriæ vitæ corporalis discrimine. Quare duplex intellectus Ioan. Sancij ad S. Thom. *suprà nu.*129. adductus est omnino voluntarius, & ridiculus, vtpote omninò, & expresè contra 131

contra

contra mentem sancti tam claris verbis declaratam. Et quoad primum intellectum certissimum quidem est,& ipsis solis radiis clarius, nemini, vt saluet vitam suam corporalem, licitum esse inducere proximũ ad peccandum, & hac ratione quemlibet obligari plus diligere animam proximi, quam vitam corporalem propriam, quod nil aliud est, quam dari obligationẽ non præbendi proximo occasionem, & causam peccandi,& ruinæ spiritualis; hæc tamen obligatio est ipsamet obligatio cauendi scandali actiui; quę vt plurimũ non est obligatio charitatis, sed alterius virtutis. Nam quamuis scandalũ speciale, quod tali obligationi specialiter aduersatur sit peccatum contra charitatem; ac proinde ex obligatione charitatis malum proximi vetãtis, vitandum sit; Nihilominus scandalũ illud rarissime contingit, cũ pauci reperiantur tantæ impietatis, vt directe intendant spiritualem proximi ruinam, quod requiritur ad rationẽ scandali specialis charitati aduersantis: Scãdalum autem generaliter dictũ, quod est frequens,& sola indirecte intẽtione, seu volitione ruinæ spiritualis alienæ constituitur, nõ est speciale peccatum ab eo, ad quod proximus consilio, seu exemplo inducitur. Quapropter obligatio illud vitandi vt plurimũ non est charitatis, sed aliarum virtutum, scilicet, earum ad quarum violationẽ peractus contrarios fit inductio, vt docent S.Tho. 2.2.*q.43.ar.3.* Vasquez 1.2.*disp.*102.*c.*4. Torres *to.*1.*in* 2.2.*disp* 95.*dub.*3. & alij Theologi agẽtes de scandalo. Qua igitur ratione S.Thomas agens de ordine charitatis,& pręceptis illi annexis extra locum diuertisset disputationem ad præceptum, cuius obseruatio ad alias potius virtutes, quam ad charitatem spectat? certè nisi præpostere, & inepte præstitisset. Primus ergo Ioannis Sancij intellectus expresse menti,& verbis S. Thomæ repugnat. Quo autem ad secundum intellectum certum quoq; est, Parochos,& alios, qui ex officio habent curam animarum, teneri cum periculo propriæ vitæ non omittere curam salutis spiritualis subditorum, vt grassante peste debent cum periculo propriæ vitę corporalis ministrare subditis sacramenta ad illorum salutem necessaria, illosque iuuare in spiritualibus. Vt tradunt Benzonus, Marchinus *locis citatis*, Balthasar Gomezius *d.c.*4 *n.*6. Castrus Palaus *d.p.*4. Suarez *de pœnit. disp.* 44.*s.*3. & alij à Castro,& Balthasare *relati*. At hæc obligatio est iustitiæ, non charitatis, de qua sola agit D.Thomas; eius ergo menti, & verbis non consonat secundus intellectus Ioannis Sancij; & etiam vtrumque intellectum falsum esse, & à mente S. Thomæ conuincunt locus D.Augustini *ex* 1.*de doctr. Christ.c.*27. quem S.Doctor adducit,& ratio, qua probat nos debere magis diligere proximum, quantum ad salutem animæ, quam proprium corpus.

Doctrina igitur illa generalis, & apud DD. receptissima probatur primò tum ex illo Ioannis 14. *Hoc est præceptum meum, vt diligatis inuicem, sicut dilexi vos*; sicut ergo Christus dilexit nos exponendo vitam propriam corporalem pro nostra spirituali salute; ita & nos simili modo debemus deligere proximos: tũ ex illo Ioannis 1.*c.*3. *In hoc cognouimus charitatem Dei, quia ille animam suam* (id est vitam) *posuit pro nobis; & nos debemus pro fratribus animas ponere*. Quem locum expendẽs S.Augustinus *lib. de mend.c.*6. dixit, *temporalem vitam pro æterna proximi ponendam non dubitabit Christianus*. Probatur secundò ratione adducta à S.Thoma ad ostendendum hunc ordinem charitatis fundatũ in ratione motiua charitatis, nam bona spiritualia, & maximè æterna, scilicet consecutio æternæ beatitudinis sunt bona excellentiora,& Deo gratiora quolibet corporali bono etiam proprio, cum inde maius bonũ Dei externum, nempe auctior gloria redundet: Ergo ex charitate, quæ primò respicit Deum bono corporali propriò præferenda sunt bona spiritualia, & æterna proximi;& ita ex consequenti in extrema proximi necessitate spirituali debemus & bona temporalia, & vitam ipsam propriam expendere, si hoc pacto sit spes, vt proximus obtineat, vel conseruet vitam spiritualem, & salutem æternam consequatur.

Hinc inferunt DD. communiter tanquam rem certam vnumquemque ex lege charitatis obligari cum propriæ vitæ periculo ab baptizandum infantem filium Christiani hominis, in articulo mortis positũ in loco pestifero, vel inter infideles existentem alioqui sine baptismo moriturũ, eo quod desit alius qui possit, aut velit illum baptizare. Ita Syluester *verb. bellum* Maior *in* 4.*dist.*15.*q.*22. Corduba *lib.*1.*q* 26.§.*aliter* Nauar. *in man c.*14.*n* 9. Valent. *d.q.*4.*p.*3 *fin.* Lorca *d.disp.*28. *n.*32 Suar. *d.disp.*9.*sect.*2 *n.*3. Azotius *d.c.*4.*q.*3. Coninch *d disp.* 25.*n.*88. Bon. *d.p.*4 *n.*2. Fill. *loc. cit.* Castr. Palaus *d. p.*9.*n.*5. Rayna. *de ortu infant.c.*6. *n.*19.& alij apud eosdem. Quare non est audiendus Emanuel Sà (licet in hoc illum non impugnet Castrus Palaus, sed illius tãtùm opinionem indicet) *loco suprà alleg.* reputans probabile, non esse obligationem tali puero conferendi baptismum cum periculo propriæ vitæ. An verò mater grauida teneretur permittere se secari (quod Sà dicit sequi data obligatione baptizandi talem puerum,& esse absurdum à nemine concedendum) vt filius in vtero existens baptizaretur alioqui sine baptismo moriturus *infrà § sequenti*, vbi sectione matris ob sui vel prolis salutem discutietur. Non rectè etiam Sotus *relect. de secreto, memb.* 2. *q.*1. *post.*6.*concl.* absolutè negauit esse talem obligationem baptizandi infantem cum periculo propriæ vitæ baptizantis; quando necessitas illa extrema prouenit ab extrinseca causa, puta, ex malitia Tyranni prohibentis, & impedientis baptizare puerum; quasi tunc non sit casus extremæ necessitatis per se, sed per accidens. Contra Sotum enim stant omnes præfati Doctores,& merito. Nam impertinens est (vt iidem Doctores notant) à quo,& quomodo proueniat necessitas, vt obligemur, si de facto necessitas spiritualis vrget, & alia via non possit illi subueniri, sed proximus periturus est in æternũ. Quod si infans ex parentibus infidelibus reperiatur in simili necessitate, eandem obligationem illum cum periculo vitæ baptizandi, si baptismus potest illi absque iniuria, & vi illis illata, & iniusta perturbationẽ parentum conferri, tradunt Suarez, Coninch, Raynandus; & Castrus Palaus dicens esse communem sententiam. 132

Præterea (omissis pluribus aliis casibus necessitatis extremæ spiritualis proximi, in quibus ex præfata generali doctrina Auctores præallegati inferunt esse obligationem subueniendi cũ periculo propriæ vitæ corporalis) inferunt DD. iniuste inuasum equo insidentem fugientem aggressorem per angustum iter, in quo iaceat puer nondum baptizatus, qui continuato cursu sit proterendus,& absque baptismo moriturus; teneri ex obligatione charitatis potius permittere se occidi ab aggressore, quam puerũ proterere,& animã eius perdere. ita DD. *suprà n.* 112. ob eandem rationem, quod ex lege charitatis vita spiritualis, & salus æterna proximi sit præferenda propriæ corporali. 133

Ita igitur in casu præsentis dubitationis octauæ Mater prægnans (ad quam etiam specialiter spectat cura filiorum) ex obligatione charitatis tenetur vitam suam corporalem periculo exponere abstinendo à medicamentis etiam de se curatiuis, vt proles illis non adhibitis proditura in lucem baptizetur,& æternam possit consequi salutem, quam certo amitteret facto abortu post medicamenti sumptionem. 134

Digitized by Google

Iniuste inuasus potest licite occidere inuasorem ad sui necessariam defensionem, tametsi agnoscat illum moriturum in peccato mortali, & fore damnandum in æternum.

135 Si obiiciatur primò iniustè inuaso licitum esse, vbi aliter vitam suam corporalem conseruare non potest, occidere aggressorem etiamsi sciat illum esse in lethali peccato moriturum, & amissurũ æternam beatitudinem, & sibi non sit conscius alicuius culpæ mortalis, vt contra Gersonem *tract. de Euch.* Augustinũ de Ancona *in opusc. de auth. eccl.* & nonnullos alios à Molina *d. tract. 5 disp. 13. initio*, & à me *suprà c. 1. n. 204. relatos* tradunt Doctores relati *suprà n. 118.* & alij communiter ab ipsis allegati. Molina *d. disp. 13. n. 1.* Sayrus *lib. 7. clau. cap. 10. n. 16.* Pet. Nauarrus *l. 2. de restit. cap. 3. n. 332.* & alij à Molina, & à Me *d. cap. 1. n. 205. relati* post S. Thomam 2. 2. *q. 64. art. 7.* ergo falsum est in extrema necessitate spirituali proximi, ne eius anima pereat in æternum, teneri nos illius vitæ spirituali, & æternæ saluti vitam nostram corporalem postponere. Respondetur talem aggressorem non esse in extrema necessitate spirituali, cũ ab illa se possit liberare; sed potius est extrema malitia, ob solam suam nequitiam, à qua potest desistere, laborat tali necessitate; non autem necessitate absoluta, qualis est pueri morti proximi morituri absque baptismo, & prolis exanimandæ in vtero matris, quæ certum animæ exitium absolute irreparabile adiunctũ habet, nisi subueniatur: ita Molina, Sayrus, Pet. Nauarrus *locis citatis*, Coninch *d. disp. 25. q. 95.* Bonacina *d. p. 4. n. 2. fine.* Castrus Palaus *allegat. p. 9. n. 7.* & alij à Molina, & Sayro *relati.*

136 Quod si inuasor sit ebrius, aut phræneticus, an tunc inuasus ex lege charitatis teneatur permitti se occidi, ne in peccato inuasor moriatur. Respõdet Castrus *d. n. 7.* non teneri; quia nõ debet reputare aggressorem esse in peccato; neque si est, esse postea contetendũ; neq; se esse ita dispositum, vt mortẽ subitaneã, & non præmeditatam subire possit sine periculo dãnationis. Quam responsionẽ regulariter admittendã puto; si tamen inuaso certo moraliter constaret inuasorem alioqui innocentem esse in statu peccati mortalis, & se esse in statu gratiæ, cum tunc inuasor extrema necessitate spirituali laboret absolute, & non ob suam voluntariam nequitiam, tunc videretur debere permittere se occidi potius, quam occidere inuasorẽ innocentem, & solum dubium, an postea sit contetendus recuperato rationis vsu, videtur leuis causa ad excusandum ab obligatione charitatis, secus si aggressor laboraret perpetua insania, quia tunc nulla est spes contritionis futuræ.

Quæ certitudo status gratiæ proprie requiratur, & sufficiat, vt teneamur lege charitatis exponere vitam nostram corporalem pro vita spirituali, & æterna proximi in extrema necessitate spirituali existentis, vbi etiam, an possimus negligere propriam vitam corporalem pro saluanda vita corporali proximi.

137 Si obiiciatur secundò ex Vasquez, & Pontio *locis suprà n. 123. citatis* neminem teneri procurare salutem animæ proximi cum periculo salutis animæ, vt certũ est (cũ ordo charitatis postulet, vt salutẽ nostrã spiritualẽ alienæ præponamus non è contra) & cõsequẽter non posse esse obligationem postponendi vitam propriam corporalẽ spirituali alterius saluti extrema necessitate laboranti, si moraliter non constet de statu gratiæ proprio. Sed nemini seclusa reuelatione potest constare, quod sit in statu gratiæ, sed mater potest semper dubitare, an sit in gratia; ergo ordine charitatis non obligatur exponere periculo propriam vitam pro prolis salute spirituali, ne ipsa prolis animæ cõsulens cũ vita corporea perdat & æternam, si forte non esset in gratia. Respondetur, vt teneamur ex charitatis lege exponere vitã corporalẽ in extrema necessitate spirituali proximi, cui, vt non amittat vitam æternam, non possit aliter subueniri, non esse necessariã carentiam omnis dubitationis proprij status gratiæ, sed sufficere moralem certitudinẽ eiusdem status, qualem certitudinem gignit deuotus vsus sacramentorũ, vel actus cõtritionis verus, & proprius ex supremo motiuo diuinæ bonitatis offensę elicitus, & etiã amor Dei super omnia. Et quod post exactã conscientiæ discussionem quis non agnoscat se reũ alicuius culpæ mortalis. Quæ licet non sit certitudo fidei, aut diuinæ reuelationis, cui non possit subesse falsũ, est tamen sufficiens ad efformandũ iudiciũ firmum, ac moraliter certum de statu gratiæ, & diuina beneuolentia excludens anxietatem de contrario statu. Si enim hæc certitudo moralis proprij status gratiæ non sufficeret ad postponendã vitam nostrã corpoream saluti æternæ proximi, non solũ nunquã astringeret obligatio charitatis ad illam postponendã; sed imò etiam nunquã (seclusa speciali reuelatione diuina iustificationis nostrę, seu boni status nostri) licitũ esset nobis exponere, ne alius amittat salutem ęternam, & multo minus, ne amittat vitam corporalem; quod est contra DD. cõmuniter. Nam iniuste inuasum sibi moraliter nullius culpę consciũ non teneri inuasorem iniquũ occidere, sed ad exercitium charitatis, ne eiusdem inuasoris salus æterna periclitetur posse mortem ab eo patienter pati sinendo se confodi, docẽt Auctores cõmuniter, qui *suprà c. 1. n. 207.* late allegãtur, & *n. 208.* huius ratio affertur. Ad saluandam etiam vitam alterius corporalem licite potest quis omittere propriam defensionẽ, & exponere periculo, vel certæ morti vitam propriã corporalem, puta, iniuste inuasus potest prætermittere sui defensionẽ, si ipse sit persona vulgaris, & inuasor Princeps, à quo pendeat bonũ commune. Filliuccius *tr. 29. cap. 3. n. 43.* Fagundez *in decal. lib. 5. c. 3. n. 8.* & *c. 12. n. 18.* Sayrus *lib. 7. clau. c. 10. n. 26.* & alij apud eosdẽ. Qui etiam addunt in hoc casu teneri prætermittere suam defensionẽ. Item quando inuasus esset filius, & inuasor pater, Filliuccius loco citato addẽs idem fortè dicendũ in aliis casibus his similibus. Imò in omni casu, in quo ad conseruandã vitam propriam corporalẽ necesse esset occidere proximũ inuadentem posse inuasum licite negligere propriam vitam ne alter occidatur; tradunt Filliuccius *tr. 28. c. 42.* & alios late referens Sayrus *d. lib. 7. c. 10 n. 25.* Quamuis contrariũ verius asserant alij; de quo *in parte sequenti huius tractatus c. 1. n. 1200.* & 1201. Insuper pro vita tẽporali amici, & cuiuscunque proximi posse quempiam vitam propriã temporalem exponere tradunt Filliuccius *d. c. 2. n. 33.* & alij Doctores magis communiter, quos late refert, & sequitur Fagundez *d. c. 12. n. 7.* etsi etiam in hoc casu contrarium probabilius putent alij, de quo pariter *allegato c. 1. citatis numeris* 1200. & 1201. Plures etiam alios casus, in quibus quis potest negatiue mortẽ pati, vt vita corporalis proximi saluetur, enumerant citatis Doctoribus Sayrus *lib. 7. cap. 9. n. 20. cum pluribus sequentibus*, Fagundez *d. c. 12. n. 8.* & Filliuccius *d. cap. 2. num. 34.* & ego *dicto cap. 1. §. 19. à numero* 1188. In præfatis autem casibus nullus ex Doctoribus hîc, & *suprà d. cap. 1. num.* 202. allegatis, & ex aliis, quos iidem Doctores citati referunt, in eo qui cedit iuri conseruandæ vitæ propriæ, illamque exponit, ne alterius vita spiritualis pereat, requirit certitudinem physicam, aut reuelationem diuinam de statu gratiæ ipsius

Digitized by Google

ipsius; sed omnes existimant illi sufficere certitudinem moralem, excludentem dubitationem propriam de statu opposito, qualem pij homines ordinariè habent, & qui nullius sibi sunt conscij culpæ mortalis. Quare etiam maior certitudo status gratiæ non est necessaria in matre prægnante, vt æternæ saluti suæ prolis postponere licitè possit, & teneatur vitam propriam corporalem in extrema illius necessitate, scilicet, quando necesse est, vel prolis salutem in æternum petire salua vita matris corporali vel vitam matris corporalem discrimini exponi, vt prolis salus æterna ponatur in tuto.

Vt actus sit moraliter honestus non sufficit, vt careat malitia contra iustitiam, vel aliam virtutem, si præceptis aliarum virtutum prohibeatur.

138 Si tertiò obiiciatur in vsu, & applicatione medicamenti matris curatiui vnde prolis vita periclitetur per se tantùm intendi eiusdem matris sanitatem, & salutem, per accidens verò esse quod sequatur mors prolis præter intentionem, & matris, & curantium eam, sicut in causa belli iusti, & in aliis casibus *suprà num.* 111. 112. 113. *&* 115. positis licitum est, lædere innocentem præter intentionem, vt non amittatur Victoria, vel vita propria. Respondetur id in præsenti dubitatione, seu casu dici non posse: Quamuis enim mors prolis esset per accidens respectu præcepti iustitiæ, non esset tamen per accidens respectu præcepti charitatis in præsenti casu cum iustitiæ præcepto concurrentis, quod per se obligat posthabere propriam viam corporalem, vbi id omninò necessarium est ad salutem spiritualem, & æternam proximi, vt suprà probatū est. Non enim vnius solius virtutis honestas spectanda est, aut sufficit ad moralem actus honestatem, si aliarum virtutum præcepta concurrant, & ita licet actus sit bonus spectata iustitia; quia operans vtitur iure suo, si tamen talis vsus iuris sui temperantiæ, aut religionis, vel fidei præceptis prohibeatur, actus ille carebit malitia iniustitiæ, non tamen malitia opposita temperantiæ, aut religionis, vel fidei; sic in nostro casu mors fœtus cum illius æternæ salutis amissione ex vsu medicinæ sequens non esset per accidens ad præceptum charitatis, quo mater grauiter obligatur in extrema necessitate consulere eiusdem prolis æternæ saluti exponendo periculo propriam vitam corporalem.

Si vna cum matre pereunte certus esset interitus prolis absque baptismi susceptione non tenetur mater neque ex charitate abstinere ab his, quæ directè tendunt ad suam salutem.

139 Si quartò obiiciatur; matrem prægnantem posse absque vllo peccato fugere feram, à quo alioqui foret discerpēda, tametsi ex motu violento fugæ proles iam animata sit exanimanda, & non receptura baptismum. Respondetur, in hoc casu fugam cum morte prolis non esse contra charitatem, quia cum matre pereunte certa esset etiam mors prolis, quia matre non fugiente, & à fera occisa proles quoque anima simul, & corpore periret. Tunc ergo solum charitas obligat matrem vitam suam corporalem exponere pro prole, quando mortua matre prolis salus æterna in tuto constituitur, quia mortua matre proles superuiuit, seu superuictura est, & proditura in lucem vt saltem possit recipere baptismum.

D Io. Angelus Bossius, De effectib. contr. Matr.

Si de vita matris, & fœtus iam animati desperatum sit, ac etiam attenta lege charitatis liceat matri vsurpare, & medico illi applicare medicamenta aquè dubia an sint sanitatem allatura, vel mortem acceleratur à matri, & fœtui.

Nonò dubitatur, An si certo cōstet iudicio medicorum, matrē prægnantē infirmā, & etiā fœtum in eius vtero animatū morituros, nisi mater remedio aliquo iuuetur, & nulla medicamenta suppetant nisi dubia, & periculosa matri, & fœtui, scil. de quibus formaliter dubitetur, an matri, & fœtui simul salutaria, vel noxia sint futura, vitamque vtriusque conseruatura an mortē acceleratura; an mater talia medicamēta dubia vsurpare, & medicus ei applicare possit licitè inspecto tam ordine naturæ, seu obligatione iustitiæ attēta, quā attēto ordine gratiæ, & inspecta obligatione charitatis.

Esse licitum vsum talium medicamentorum, si illis adhibitis dubium sit, vtrum mater, vel fœtus saluabitur, tametsi eis non adhibitis certum sit, quod tam mater, quam fœtus moriatur, negat in his terminis Sayrus *d. lib.* 7. *clau. cap.* 12 *num.* 23. alios allegans, & Trullench *in decal. lib.* 5. *cap.* 1. *dub.* 3. *n.* 6. & ita sentiunt omnes Doctores existimantes illicitum esse (etiam vbi certò sit futura mors infirmi, cui alio medicamento succurri nequeat) medico talia medicamenta dubia adhibere, quos Doctores refero ego *tom.* 1. *mor. tit.* 1 *n.* 466. & alios etiam referunt Sayrus *d. n.* 23. & Sanchez *lib.* 9. *de matr. citata disput.* 40. *n.* 19. Probat Sayrus, quia porrigens huiusmodi medicamentum dubium exponit se periculo occidendi matrem, vel vtrumque, & non sunt facienda mala, vt eueniant bona. Confirmari etiam potest aliis rationibus à Me *d. tit.* 1. *n.* 467. *adductis*, quas tangit Trullench *loco citato*. Non obstare ait idem Sayrus neque dictum Galeni in tali casu certæ mortis infirmi nullo applicato remedio, & spei salutis medicamento dubio applicato, interficiēdum esse audacter; de quo dicto Galeni *d tit.* 1. *n.* 463. *&* 465. neque dictum Cornelij Celsi *lib.* 2. *de re medica cap decimo ad medium*, vbi agens de periculosa sanguinis detractione, sic ait, *Si nullum aliud apparet auxilium, periturusque sit, qui laborat, nisi temeraria via fuerit adiutus; in hoc statu boni medici est ostendere quàm nulla spes sine sanguinis detractione sit, faterique quatenus in hac re metus sit, & tunc demum, si exigatur, sanguinem mittere De quo dubitari in eiusmodi re non oportet; satius est enim anceps auxilium experiri, quam nullum, de quo dicto* Sanch. *d. n.* 19. Rayn. *de ortu infant. c.* 8. *n.* 4. *fin.* Non obstare, inquam, ait Sayrus, post Cordub. & Lop. à se ibi *allegatos* dicens Galen. & Celsi dictū intelligendum, & verū esse quando mors alicuius tertij indè non immineret, in nostro autem casu mors fœtus imminet. Dicit ergo, si fœtus nondū sit animatus, licitū esse, & securius sumere talē medicinā, vbi alioqui salus matris, & fœtus est desperata, quia nō sit iniuria fœtui, si sequatur abortus, & mater inde saluari possit; si autē fœtus sit informatus anima rationali, non esse licitū sumere medicinā sui natura tā mortiferā, quām salutiferā, quia tunc iniuria fieret fœtui ob periculū eum occidēdi, cui se exponit mater sumens, & medicus porrigens talē medicinam. E hanc eandem sententiam sequitur Fagundez *in decal. lib.* 5. *cap.* 12. *n.* 31. vbi de medicamento dubio, scilicet an sit ex natura sua curatiuum matris, post experimentum semel, aut bis factum non constet quod non noceat proli. 140

At in huiusmodi casu desperatæ salutis matris, & fœtus, etsi medicamentū dubiū quoad vtilitatem vel dānositatē tā matri, quam proli afferendā, affulgente aliqua spe salutis maternæ, & consequenter etiam 141

Digitized by Google

fœtus conseruandi, dicendum est licitum esse omnino matri sumere, & medico applicare tale medicamentum dubium. Ita in his terminis Sanchez *d. n.19.* Villalobos *part. 2.tract. 12.diff. 13.num. 2. fine.* Raynaudus *dicto cap. 8. num. 3.& 9.* Diana *part. 3.tractat. 5.resolu. 11. §. Notandum est fine. & part. 7. tr. 5.resol. 36. fine.* & ita procul dubio sentiunt omnes asserentes vbi infirmi salus est desperata non adhibito ei aliquo remedio, & suppetat tantum remedium dubium an sit futurum salubre, vel noxium, licitum esse medico illud adhibere, quos Doctores refero *d. to. 1. moral. var. tit. 1. num.* 465. vbi & 468. *& duobus seqq.* contra Doctores contrarium sentientes latè probo eandem sententiam; & præsertim quod prudentiæ, seu recto iudicio & charitati etiam erga infirmum conformius sit, vt exponatur illi periculo accelerandæ mortis cum aliqua spe vitæ conseruandæ (quæ in huiusmodi casu vsus medicamenti dubij est, vt iisdem numeris latius declaro) quam vt relinquatur certæ morti iam iam instanti; illud enim periculum accelerationis mortis per duos, aut tres dies compensatur maiori vtilitate, scilicet vita plurium annorum, quæ ex medicamenti applicatione speratur, vel sperari potest. Et tutius est (vt indicat Celsus *loco citato*) eligere viam continentem dubiam salutis spem, quàm certæ morti ægrum relinqui; & etiam vbi æqualia mala imminent, ei, quod certius instat occurrendum, at in hoc casu certius est mortem infirmi aliunde desperati sequuturam non adhibendo medicamentum dubium, quam adhibendo; nam non adhibendo omninò certa est mors, adhibendo est aliqua spes vitæ; licitum ergo tradunt etiam Doctores, quos *dictis numeris* 465.& 467. allego, vbi *n.* 470. Respondeo contrariis obiectis, & ad ibi dicta remitto Lectorem. Quæ omnia procedunt, & conuincunt licitum esse, vsum remedij dubij, non solum considerata ambiguitate fructus, aut nocumenti circa matrem, sed etiam considerata ambiguitate vtilitatis, aut damni circa prolem ipsam ex vsu, & applicatione talis remedij dubij, an sit mortiferum. Consultius enim est ipsam exponere periculo accelerationis mortis cum spe aliqua vitæ conseruandæ, & baptismi recipiendi, quam illa incerta morte relinqui, & circa prolem maximè viget necessitas summa spiritualis, qua laborat in huiusmodi suppositione certæ mortis, si remedium dubium non adhibeatur. Peribit enim corpore, & anima simul, nisi per remedij applicationem iuuetur; salus verò animæ cum quouis periculo vitæ corporalis procuranda est, si vtraque periclitetur, & per neglectum salutis corporeæ prospiciendum est saluti animæ; in tali igitur statu prolis, vt eius corporalis, & spiritualis, ac æterna salus omninno sit desperata, nisi vita corporalis exponatur periculo per vsum remedij ancipitis an sit salutem allaturum, vel mortem acceleraturum, licitum est ei periculo prolem exponere quia agitur iuxta prudentiam, & charitatem.

142 Prædicta quoque procedunt de medicamento dubio, cuius nullum præcesserit experimentum, si medici consideratis ex regulis artis medicinæ rationibus hinc inde non putent tantum esse noxium, sed vere formaliter dubitent de illius vtilitate, & nocumento, & posse nocere, & posse prodesse; nam etsi extra hanc extremam necessitatem non esset licitus vsus talis remedij iuxta ea, quæ tradidi *tit. 1. mor. var. tit. 1. num.* 453. *& sequentibus.* Nihilominus attenta huiusmodi vrgentissima necessitate remedium hoc antea omnino insolitum, & omni experientia destitutum, de quo rationabiliter dubitatur, an possit prodesse, prudenter, & absque vitio potest, & imò debet adhiberi, vt adductæ rationes ostendunt quæ militant æque de medicamento dubio taliter cognito post experientiam, ac de medicamento dubio ex regulis artis medicinæ, & efficacibus tali ante omne experimentum agnito. Quamuis enim nũ facile veniendum sit ad experimentum noui medicamenti, vbi agitur de vita hominis. Quapropter cæteris paribus cum suppetũt medicamenta, quæ assidua experientia constat posse tali vel tali morbo prodesse, prudens & rationabilis artis medicinæ vsus postulet illa morbis esse applicanda, vt *d. tit. 1. citato num.*243. notaui; & ex Galeno, & Auicenna animaduertit etiam Codronchus *lib. 1 de Christ. & tuta medendi ratione cap.* 13. hinc tamen nequit rectè inferri, remedium de nouo excogitatum, quod efficaci ratione probatur fore vtilius, vel posse prodesse, non posse infirmo applicari; si summa infirmi necessitas, qui alio quouis remedio careat, ad istud applicandum, & experiendum cogat, non ob finem solius experientiæ sed ob finem sanitatis efficiendæ. Et procul dubio voluerunt etiam Doctores à Me *d. tit. 1. nu.* 465. *relati* & alij *num. præcedenti citati.*

SVMMARIVM

§. V.

Sectio vteri materni quadruplex. num. 143.

Quando vnà cum matre prægnante etiam fœtus in eius vtero existens mortuus est, sectio matris licitè fieri potest præsertim ad comparandam peritiam anatomicam. ibidem.

Matre prægnante præmortua si fœtus creditur viuere, vel de eius morte non constat, sectio materna licita est, & fieri debet, vt fœtus educatur, & baptizetur. numero 144.

Aliqui senserunt fœtum nec momento posse superuiuere matre demortua, sed cum illa necessariò, & semper emori. num. 145.

Contrarium, & posse aliquamdiu superuiuere, & secto vtero statim post matris obitum viuum educi certissimum est, & ostenditur ex ipsa experientia. n. 146.

Referuntur plura exempla fœtuum viuorum ex vtero matris mortuæ secta eductorum. ibid.

Mortua matre fœtus in eius vtero latens non potest nisi ad modicum tempus, nec vltra horam viuere. n. 147.

Vt diutius viuat, an iuuet, si os matris mortuæ apertum immisso epistomio perstet. ibidem.

Ob periculum in mora sectio confestim post mortem facienda, ad idque habendus paratus chirurgus. ibidem.

Indicia ad cognoscendam matrem, & quemcumque ægrum obiisse. ibidem.

Extra extremam necessitatem conseruandæ vitæ matris prægnantis, vel fœtus, vel boni publici remedium sectionis vteri prægnantis viuentis ad educendum fœtum non est adhibendum, nec potest licitè adhiberi. n. 148.

In vllo vnquam casu, neque etiam, vt possit baptizari fœtus alioqui intra materna viscera corpore, & anima moriturus licitam esse sectionem prægnantis viuentis negarunt Theologi, & Summistæ communiter, & nonnulli Iurisperiti. n. 149.

Verior sententia, & medicorum communis affirmat in desperatione partus naturalis licitam esse sectionem vteri prægnantis viuæ, si sit probabilis spes boni euentus, & eo modo extrahendi fœtum viuum salua matris vita. num. 150.

Licet in sectione vteri sit periculum vitæ, si tamen ea non adhibita certa sit mors fœtus, & matris, & ea adhibita affulgeat spes probabilis conseruandæ vtriusque, mater licitè potest se illi periculo exponere, & admittere sectionem. num. 151.

Multis exemplis, seu experimentis ostenditur sectionem vteri prægnantis viuentis posse fieri absque cæde matris, & fœtus. num. 152.

Ostenditur

Digitized by Google

§. V.

An, & quando sit licita sectio vteri materni ad educendum, seu extrahendum fœtum, siue fiat ob bonum fœtus, siue ob bonum matris, siue ob bonum vtriusque.

HViusmodi sectio vteri materni potest fieri, vel iam matre demortua, vt educatur fœtus matri mortuæ superstes; vel tam matre, quam fœtu viuis, vt fœtus ipse, cuius desperatur naturalis emissio partu ordinario, eximatur, ipsiusque vita, vel matris, vel vtriusque conseruetur, vel matre viua mortuo iam fœtu, vt fœtus ipse matri noxius extrahatur, illaque damnoso onere liberata mater incolumis conseruetur. Quando autem (quod potest esse quartus casus sectionis) essent ambo mortui, scilicet, & mater, & fœtus in illius vtero latens, si fieret sectio, non posset tendere in bonum illorum; honestè tamen poterit fieri ob alium bonum finem, præsertim ad adipiscendam peritiam anatomicam, vt si morbus, qui non potuisset bene agnosci, insolitaue mala affectio matri, & fœtui mortem attulisset, & pro recto vsu artis medicæ erga alios in simili casu expediret talis morbi, seu prauæ affectionis scire originem. De quo Raynaudus *de ortu infant. cap.1. fine* refert duo exempla, vnum ex Ioanne Albosio medico de Embrione putrefacto, quem mulier Senonensis annos 28. in vtero gestauerat. Alterum ex medico Friburgensi, qui scriptis testatus est, se anno 1595. reperiisse mulieris vterum lapideum pondere librarum septem, vesicam item lapideam, & peritoneum, cui vix nouacula immitti poterat, & in eo statu annos triginta 143

septem

Digitized by Google

ſeptem vixerat. Cum igitur hæc, & ſimilia eueniunt, vel contigiſſe, ſuſpicio eſt, laudabilis eſt ſectio mulieris demortuæ, vtpotè bono communi conducens, cùm indè poſſit comparari notitia multorum conducentium ad medendum aliis prægnantibus pro felici partu, & fœtus ſalute. De aliis tribus ſectionibus ad matris, vel fœtus, vel vtriuſque ſalutem ordinatis, quæ tantum in titulo paragraphi comprehenduntur hic pertractandum eſt.

Sectio vteri matris demortuæ, vt fœtus, qui creditur viuus, vel ſaltem dubitatur quod viuat, vel non conſtat, quod mortuus in vtero ſit, cum priùs conſtaret eſſe viuum, non ſolum eſt licita, ſed neceſſariò adhibenda, vt fœtus eximatur, & baptizetur.

144 Et quoad primam ſectionem, certiſſimum eſt mortua iam matre, ſi filius creditur in vtero illius viuere, vel de hoc ſit dubium, ſeu non conſtet de illius morte ante mortem matris, cum conſtaret priùs eſſe viuum, matris vterum non ſolum licitè poſſe, ſed neceſſario deberi ſtatim à morte ſecari, & aperiri, vt fœtus, educatur, & ſi extiterit viuus, baptizetur. Ita fatentur omnes Theologi, & Summiſtæ. Ita S. Thomas 3. *p. qu.* 68. *art.* 11. *in reſponſione ad* 3. *ibidem.* Suarez, Coninch, & alij illius Interpretes. Alenſis 3 *p. quæſt.* 17. *membro* 4 Paludanus *in* 4. *diſt.* 6. *q.* 1. *art.* 1. *concl.* 3. Gabriel *d.* 4. *dub.* 2. Broanſonis *q* 4 *corollario* 2. *lit. k.* Soto *diſt* 5. *q. vnica art.* 11. *concl.* 3. *circa tertium.* Pelbartus *roſario* 4. *tract. de baptiſmo cap* 5. *caſu* 5. Layman *lib.* 5. *tract.* 1. *cap.* 3. *q.* 1. Fagundez *in decal. lib* 5. *cap* 11. *num.* 35. Caſtrus Palaus *p.* 4. *tract.* 19. *diſp. vnica p.* 6 *nu.* 2. Bonacina *de ſacr. diſp.* 2 *q.* 2. *p.* 6. *nu.* 8. Raynandus *cap.* 2. *num.* 1. Villalobos *p.* 1. *tract. diff.* 4. *num.* 5 Graffius *p.* 2. *deciſ. aur. lib.* 1. *cap.* 40. *num.* 20. Angelus *v. Baptiſmus* 6. *n.* 2. Firmus *v. eodem num.* 39. Victoria *in ſumm. vbi de baptiſmo num* 32. Poſſeuinus *de offic. Curat cap* 6. *num.* 8. *fine.* & cæteri Theologi, & Summiſtæ, quos longum nimis foret enumerare: & expreſsè etiam ita decernitur *lib.* 2. *ff. de mortuo inferendo.* Præceptum enim charitatis omnes obligat tum ad vitam corporalem proximi conſeruandam, dum eſt in extrema neceſſitate, alioqui illam amiſſurus, cum id poſſumus præſtare noſtro notabili detrimento; tum ad procurandam etiam ei æternam ſalutem, qua ſit priuandus auxilio illi à nobis non præſtito; ne ergo fœtus matri demortuæ ſuperſtes miſerè moriatur intra maternum cadauer, & vitam corporis, ſimulque vitam æternam amittat, illi ſtatim à morte ſuccurrendum eſt aperitione vteri materni: Et Parens id non procurans peccaret etiam contra pietatem, & in Patris defectum idem ſpeciali obligatione tenentur curare propinqui, & quibus filiorum tutela commiſſa eſt, & in horum omnium defectum Rectores loci quoad temporalia, & quoad ſpiritualia ex vi officij ad idem tenerentur.

Fœtus iam animatus an ex neceſſitate moriatur ſimul cum matre obeunte, an vero intra eiuſdem matris recens defunctæ vtero perſeuerare aliquandiu viuus poſſit, & ea ſtatim ſecta viuus eximi.

145 Vtrum verò poſſit dari caſus, vt matri prægnanti demortuæ ſuperſtes ſit fœtus, vtiliſque ſit futura ſectio vteri materni ad illum viuum educandum, & lauandum ſacro fonte. Quamuis vnus, aut alter Medicus ad ſummum aſſeruerint impoſſibile eſſe, fœtum mortua iam matre vel momento in eius vtero viuere, ſed ſtatim exanimari. Ita Rodericus à Caſtro *lib.* 4. *de morb. mulieb. cap.* 3. *in ſcoliis*, & Verandeus *libro* 2. *de morb. mulierum cap.* 7. Et nititur Rodericus ea ratione, quod motu, & vita matris prægnantis ceſſante, ceſſet etiam in fœtu cordis motus, qui pendet ex contractione, & diſtenſione duarum arteriarum vmbelicalium, qui motus cum primum in matre ceſſat, illicò etiam ceſſat in fœtu; qui proindè impedita per matris mortem reſpiratione, ex neceſſitate moritur: In vtero enim, inquit, non reſpirat fœtus per os, nec per illud ante ſectum vmbelicum ſpiritum attrahere poteſt obſtantibus ſecundinis, & aliis inuolucris. Verandæus verò probat ea ratione, quod fœtus in vtero matris non alia vita, quam vita matris viuat; & conſequenter moriente matre, neceſſariò ſtatim & cum illa moritur fœtus. Quapropter iidem Rodericus, & Verandæus aiunt, ſi aliquando, vt referunt Hiſtoriæ, & Doctores, fœtus per ſectionem vteri materni eductus eſt viuus, mater nondum erat prorſus mortua, dum ſecaratur, licet talis putaretur, ſed ſolum agebat animam, & extremos ſpiritus trahebat; & confirmat Verandæus Hiſtoria; quam Paræus *lib.* 24. *cap.* 54. refert de muliere quadam prægnante, quæ à peritiſſimo anatomico mortua habita ad ſecundum nouaculæ ictum, ex quo poſtea obiit, agnita eſt paſſione hiſterica laboraſſe.

Nihilominus etiam certiſſimum eſt, demortuæ matri prægnanti poſſe ſuperuiuere fœtum, & ſæpè ſuperuixiſſe, & ex ſecto matris vtero viuum educi poſſe, prout ſæpè experientia; & facto ipſo compertum eſt. Ita ſentiunt, & ſupponunt Theologi, & Summiſtæ *ſuprà allegati*, idem ſupponit ius ciuile lege *num præced.* allegata, & alibi ſæpe, nempe *l. anniculus amittitur. & l. etiam ea. ff. de verb. ſignif. l. poſthumus in fine principij ff de inoff. teſtam. l. ſi ego. § partus. ff. de public. in rem actio. l. quod dicitur ff de lib. & poſthum l.* 1. *§ ſi qua prægnans. ff. vnde cognat. & l.* 1. *§ ſed etſi matris. ff. ad S.C. Tert.* quas leges ad id adduxit etiam Tiraquellus de iure primogenitorum *q.* 18. *n.* 1. qui idem ſentit; ſicut & ſentiunt alij Iuriſperiti præſertim in *d. l. poſthumus*; & fatentur etiam communiter Medici. Et experientia ipſa conuincit. Gorgiam Epirotam è matris demortuæ vtero, dum ad ſepulchrum portaretur prodiiſſe in lucem refert Valerius Maximus *lib.* 1. *cap.* 18. Lycam ex matris peremptæ ſecto ventre eductum refert Virgilius 10. *Æneid.* & ibidem Seruius ſcribit primum de familia Cæſarum ſecto matris mortuæ vtero pariter lucem vidiſſe, indeque dictum Cæſarem à cæſione, vt notat etiam Tiraquellus *d. q.* 18 *n.* 1. Scipionem quoque Affricanum primum è matre iam defuncta ſecta natum ex Hermolao Barbaro, è Silio Italico refert idem Tiraquellus ibidem. Similem ortum habuiſſe Manilium ſcribit Plinius *lib.* 7. *cap* 9. Eundem ortum habuiſſe Gerardum poſtea Epiſcopum Conſtantienſem refert Molina *de iuſt tract.* 2. *diſp* 624. *n.* 1. Paræus *lib.* 24. *cap.* 14. *fine* teſtatur ſe extraxiſſe è matre mortua fœtum viuum manibus, & oculis (quod certè admirabile) ſurſum elatis: Plura exempla ſimilia cumulat Schenelius *lib.* 4. *obſeru med. pag.* 664. Cornelius Gemma *lib.* 2. *Cyclogn. c.* 6. teſtatur, ſe ſex fœtus viuos è mortuis matribus ſtatim ſectis exemiſſe, alios infantes eodem modo è matribus, quas clarè conſtabat eſſe mortuas, ſectis eduxiſſe viuos narrat Carolus Stephanus *lib.* 3. *de diſſect. part. corp. hum. cap.* 1. Horatius Augenius pariter *lib.* 5. *epiſt.* 2. *cap.* 11. ſcribit à ſe è matre perſpicuè mortua eductum fœtum viuum. Raynandus *d cap.* 2. refert alia exempla, & *in fine n.* 6. præſertim refert Chirurgum (vt iſte eidem confirmauit) poſtea factum religioſum Societatis Auenione ex prægnante indubitanter mortua à ſe ſecta extraxiſſe puerum viuum. Prædictis addo exemplum notiſſimum, quod Lin- 146

Digitized by Google

cij in Austria superiori non multis ab hinc annis contigit, vbi tunc Augustissimus noster Cæsar Ferdinandus Tertius, cum Serenissima Imperatrice Maria vxore morabatur. Hac enim prægnante, & partui proxima grauissimis doloribus perempta, & statim secta repertus, & eductus est infans, qui baptismi compos factus non multò post obiit.

Denique Daniel Tannerus *lib.4.p.2.sect.3.ca.*8.testatur, infantes intra vterum matris paulo ante manifestissimè defunctæ fuisse deprehensos subsultare. Ex quibus perspicuè, & indubitatè constare videtur, fœtum prægnanti de recenti defunctæ posse superuiuere, nec simul cum matre necessariò mori, exque mortuæ matris vtero statim post mortem secto educi posse viuum, prout sæpe contigisse testantur præfati Authores, & Medici non modicæ authoritatis, qui expressè, & clarè loquuntur de fœtibus viuis extractis ex secto vtero matris, quam certò constabat esse defunctam, & non agentem tantum animam, in extremisve tantum laborantem. Neque ex eo, quod vnus, aut alter Chirurgus errauerit, defunctam existimans eam, quæ tantum passione hysterica laborabat, sequitur alios passim præsertim peritissimos simili errore deceptos. Neque etiam obstant fundamenta, quibus Rodericus, & Verandæus moti sunt ad contrarium asserendum. Nam dum Verandæus dicit fœtum in vtero viuere non alia, quam vita matris, vel sensus est, fœtum statim mori mortua matre, & id est, quod controuertitur, & consequenter est petitio principij; vel sensus est, fœtum non habere animam distinctam à materna, sed informari eadem anima matris, & hoc est erroneum, vt *suprà numero* 66. ostensum est. Quod verò supponit Rodericus à Castro, scilicet, fœtum in vtero materno, vt viuat, indigere motu pulmonum respirationis; & etiam motu cordis Raynaudus *d.cap.2.num.*8. ostendit esse falsum ratione, quam ad id adducit Andreas Laurentius *lib.* 8 *Arcat. cap.7. q.26.& 27.* sumpta ex fine vtriusque illius motus. Nam respiratio necessaria solum est propter refrigerationem copiosi caloris: vnde mulieres passione hystericæ laborantes ob caloris tenuitatem adeo respiratione non vtũtur; vt sæpe ante mortẽ sepulturæ tradãtur ob nõ animaduersam respirationẽ, insecta animalia etiam hyeme degẽtia subter terram sola transpiratione vtuntur, non respiratione ob caloris remissionem. Ita ergo etiam fœtus ob caloris exiguitatem non eget respiratione, sed sola transpiratione. Motum præterea cordis ait Raynaudus ex eodem Andrea Laurentio non esse fœtui necessarium siue ad proiiciendum in cor spirituum materiam; siue ad spiritus vitales in cordis sinu confectos à fumidorum vaporum, & elementorum admistione purgandos: siue ad eos expellendos è corde in aortæ tubos, vt in iam natis euenit. Horum enim nihil cernitur in fœtu, cum spiritus vitales accipiat à matre per vmbilicales arterias. Quorum influxus licet cesset per matris obitum, nihilominus potest vita fœtus adhuc ad tempus aliquod conseruari spiritibus ante mortem à matre communicatis: Non enim tam subito copia spirituum in fœtum viuente matre effluxa omninò consumitur, vt absque nouorum spirituum subministratione non possit fœtus ad aliquam morum continuare vitam. 147

Dixi *ad aliquam moram*, quia fœtus intra vterum matris defunctæ tum ob defectum alimenti, tum ob indigentiam refrigerationis ab externo aëre attracto; tum ob secundinarum, quib. inuoluitur sordes, & immunditiam, tunc ob malas affectiones ex matris ægritudine contractas, tum ob nisum, quo conatur erumpere, nequit diù viuere; & vix vltra horam matri superstitem esse posse iuxta Medicorum peritorum sententiam tradit Poslcuinus *dict. cap.6.numero* 9. vbi etiam addit obstetrices octuagenarias, in illo munere versatas, & valde peritas dixisse, fœtum post mortuam matrem non nisi ad modicum temp us viuere. Et licet Graffius loco suprà citato post Henricum *in cap. maiores numero* 5. de baptismo dicat matre mortua, vt filius possit diutiùs viuere, ab obstetricibus dari hanc cautelam, scilicet, quod statim post mortem matris ei aperiatur os, eidem immisso epistomio, vt puer aërem possit attrahere, & sic respirare; quod docuit etiam Ludouicus Mercatus Medicus *lib.4.de mulier. affect.cap.3.in fine*; hoc tamen modo ad diutiùs viuendum non posse fœtum iuuari docet Paræus *lib.24. cap.* 38. Quare, cum in hac re verè sit periculum in mora, opus erit celeritate, vt sectio fiat confestim post matris mortem; quod vt fieri possit, cum mater ægra parere nequit, nec in ea dispositione est, vt viuens possit secari iuxta tradita infrà, & agnoscitur non posse diù viuere, habeatur paratus Chirurgus; qui illicò ac matrem mortuam esse deprehensum est, si de morte fœtus ante non constet, illam aperiat, & fœtum extrahat, qui statim baptizetur; vel etiam baptizetur statim, ac apparet aliqua illius pars præsertim caput, si sit periculum vitæ illius in extractione ex vtero. Ad agnoscendum verò ægri indubitatam mortem Medici, & obstetrices exercitatæ, & alij periti infirmorum ministri lumen paruæ candelæ accensæ ori iacentis solent admouere, & obseruare, num flamma deiiciatur; vel bombycis, aut lanæ filum subtilissimum iuxta os ponere; & attentè animaduertere an filum recipiat aliqualem motum ab infirmi halitu; si enim flamma nullo modo deiicitur, & filum stat omnino immotum, indicium est matrem obiisse. Alio etiam indicio mortem certò deprehendi dicunt alij, scilicet, si cyathus aqua plenus vsque ad suprema labra super os ventris locetur, & aqua prorsus immota permaneat.

Prædicta quoad primam sectionem, scilicet, matris defunctæ ad educendum fœtum superstitem.

Quoad alias duas sectiones multa sunt controuersa; singillatim explicanda. Et

An desperato partu naturali licita sit sectio vteri matris viuentis ad educendum fœtum, alioqui intra vterum cum periculo interitus matris moriturum, & corrumpendum, si probabiliter speretur sectionem nec matri, nec fœtui mortem illaturam.

Dubitatur primò, cùm desperatur partus naturalis, seu fœtum posse edi, & prodire in lucem per viam naturalem ex quacunque causa (siue ex arctitudine, aut nimia crassitie vteri materni, siue ex fœtus obesitate, siue ex deprauata ossium ischij, ac pubis conformatione, siue ex alio accidente, aliáve causa, de quibus causis Raynaudus *cap 3.num.*8. ex Moschio, & Theodoro Prisciano *in excerptis p.2. cap.*15. Auicenna 21.3. *tract.*4. *cap.*5. Moxio *lib.3.de vena sect.in morb.acut. c.*3. & Matt. Akakia *lib.1.de morb.mul.*) & si diutiùs intra vterum matris persistet, exanimabitur (quia vel suffocabitur à nimio æstu cordis nimis concalefacti, quem mater temperare non poterit, vel deficiet ob inopiam alimenti in maiori copia, quam antea sibi necessarij; vel quia à sordibus, & immunditiis secundinarum breui omnino inficietur) vnde etiam matri vel moriendum erit, vel subeunda contritio fœtus intra vterum horroris, credulitatis, & grauissimorum dolorum plena, & mortis periculo non minus fortè, quam vteri sectio exposita. An sit licita sectio vteri matris prægnantis viuæ innocentis (nam de sectione prægnantis viuæ iustè ad vltimum supplicium condemnatæ infrà) ad vitam matris, & fœtus 148

Digitized by Google

tus conseruandam, si nullum aliud remedium suppetat, quo vtriusque vitæ consuli queat. Dixi, *si nullum aliud remedium*, &c. quia certum est extra extremam necessitatem siue tuendæ vitæ matris, & fœtus, aut matris solius, aut fœtus solius alioqui corpore, & & anima perituri, siue boni publici, cui alio remedio subueniri non possit, nunquam esse matri viuenti adhibendam, non posse licitè adhiberi sectionem, vt ante tempus naturalis partus, fœtus educatur; sed expectandum naturalem partum. Ita quod, quacunque ex causa intendatur fieri sectio matris viuentis, necesse est, vt sit supremum remedium alio omnino deficiente. Cum enim modus pariendi, & in lucem edēdi prolē naturalis sit à natura, seu naturæ authore Deo institutus vti conuenientissimus, tum vt vsque ad illud tempus naturaliter pariendi, & edendi proles conseruata congruum reciperet augmentum, & partium corporis perfectionem ad vitam extra vterum retinendam consequeretur; tum vt in lucem regulariter prodiret absque vitæ periculo, grauissima inordinatio esset, intentare eductionem fœtus in lucem per aliud medium maximè ita proli, & matri periculosum, qualis est sectio (quæ quamuis à peritissimo fiat, semper mater & fœtus non leui mortis discrimini obiiciuntur) extra summam, & extremam necessitatem, qualis non est, quando suppetit aliud remedium, quo adhibito proles sit, vel speretur edenda naturali partu: Et planè nullus erit, qui non fateatur temeratium prorsus esse tanto periculo matrem, & fœtum vltrò exponi, si euitari possit. Neque dicatur sectionem posse à culpa, & temeritatis nota excusari ob liberationem matris ab acerbissimis, & interdum valdè diuturnis naturalis partus doloribus sustinendo breuiores, & leuiores dolores sectionis. Contra est, tum quia ob periculum illud vitæ matris, & fœtus non potest excusari à culpa, & temeritate sectio, licet per eam mater, si sit superstes, liberaretur à grauioribus, & diuturnioribus doloribus; tum quia fieri, nec credi potest, vt ex tam magna diuisione tam multarum partium tantopere sensitiuarum, seu sensu summè pollentium, scilicet, abdominis, peritonei, ac vteri non resultet dolor naturalis partus dolores æquans, vel etiam superans, maximè accedente horrore insuetæ dilacerationis, qui absque dubio dolorum acerbitatem auget, atrociorem que efficit.

Difficultas ergo proposita procedit solum in vrgentissima, & extrema necessitate nullo alio remedio pro salute matris, & fœtus Medicorum iudicio suppetente præter sectionem vteri ipsius matris viuentis, an hæc sit licita, & honesta, si probabiliter speretur sectionem nec matri, nec fœtui mortem illaturam, sed cessuram in bonum tàm matris, quàm fœtus, qui alioqui ob impossibilitatem partus naturalis tandem in vtero exanimatus, & corruptus prætet sui interitum matrem etiam manifesto mortis periculo exponat, necesse est, cum nisi frustillatiua, & horrida dilaceratione per immissionem instrumentorum ferreorum, non sine ingentibus matris doloribus sit facienda, vnde Tertullianus *libro de anima capite* 25. illam pueri in vtero matris emortui extractionem appellat, violentum puerperium.

149 Igitur S.Thomas, & alij Theologi, & Summistæ *suprà n.*144. (excepto Raynando) *relati*, & alij ab iisdem, & à Raynando *de ortu infant. cap.*3. *num.*2. *allegati*. Graffius, & Posseuinus *locis eodem numero* 144. *relatis*, censuerunt sectionem matris prægnantis viuentis esse intrinsecè malam, & nullo modo licitam, neque etiam ad finem, vt proles, cuius salus corporea, & naturalis partus desperatur, baptizetur, & salutem æternam consequatur, alioqui illam cum vita corporali intra vterum matris corruptus, & exanimatus amissurus. Cum non sint facienda mala, vt eueniant bona iuxta Apostolum *ad Rom.* 3. Esse intrinsecè malam probant ea ratione, quod de sui natura, & per se inferat matri mortem, & ita secare vterum viuæ matris, sit illam occidere; ac proindè sectio illa sit verum homicidium, quod ex nulla causa, quantumcunq; aliàs honesta, potest excusari à culpa; ex quo concludunt, nec Medicos, seu Chirurgos posse talem sectionem adhibere, nec matrem prægnantem absq; culpa homicidij sui ipsius in illam consentire, cum non sit domina, nemóque possit ipsum accidere, aut cōsentire, vt ab alio interficiatur. Ita etiam senserunt ex Iurisperitis præter Graffium, Nauar. *consil. de homic.* & Franciscus Marcus *p.*2. *decis.*951. In eandem sententiam consentiunt nonnulli Medici, & docti, qui acriter reprehendunt huiusmodi sectionem prægnantis viuentis pro indubitato habentes, eam sectionem esse matris occisionem; seu ea sectione ex necessitate matrem interfici, seu post eam non posse superuiuere, & fabulosas esse historias, seu narrationes, quibus contrarium, & matrem præmissa sectione adhuc in multis casibus superuixisse, & etiam fœtum fuisse superstitem, referuntur: cum ingens magnitudo vulneris ad fœtum extrahendum inferendi substantiæ vteri, & musculis abdominis, necnon & peritonei ingentem hæmorrhagiam, seu magnum sanguinis profluuium prorsus lethale necessariò sit effectura, tot vndiq; vasis multo sanguine distentis vtero insertis. Ita Alexander Massaria *lib* 4. *rei Medicæ cap.*12. *in fin.* (vbi testatur se per annos 40. non plus quam ter vidisse adhibitam sectionē viuis mulieribus in naturalis partus desperatione, & omnes exanimatas fuisse.) Ambros. Paræus *lib. de hom. gener c.*38. & nonnulli alij à Raynando *d c.*3. *n.*3. *relati*. Addunt nōnulli eandem sectionē prægnantis viuentis esse illicitam etiam ex parte fœtus, licet alioqui in vtero matris morituri ante partum, existimantes esse occisionem eiusdem fœtus. Ita Lopez 1.*p instr. c.*63. §. *sed in casu*, & Malderus 2.2. *tract.*3. *cap.*1 *dub.*16.

Econtra alij; præsertim Medici communiter aiunt in desperatione partus naturalis sectionem matris viuentis esse licitam, & honestam, si probabiliter, ac rationabiliter speretur, quod sit futura vtilis matri, & fœtui, qui nō adhibita sectione certò, & ineuitabiliter essent ambo perituri, ea autem adhibita vitam iuxta probabilem spem retinebunt. Ita Reynandus *de ortu infant c.*5 *per totum*, qui etiā *c* 3 *n.*6. refert Medicos idē docentes, & sunt Franciscus Rousserus *opusc. de partu Cæsareo*; Gaspar Bohuinus *appēdice ad librum Rousseti, referens*, Ioan. Albuf. & Francisc. Saguyerium; Mauritius Cordęus *cōment* 1 *ad* 1. *lib. Hippocrat. de morb. mulie. tex.*11. Iaco. Duuallius *de Hermaphrod. ex partub. c.*24. Andreas Laurent. *lib.*8. *Anat q.*22. Veichardus *lib. de morb. mulier. c.*14. Io. Marinell *lib.*3. *de morb. mul. c.*50. Io. Schirichius *obseru. medic. lib.*4. *fol.*665 *& seq* Rodetic. à Castro *lib.*4. *de morb mul. c.*3. Francisc. Ranchin. *lib.*7. *qq. chirur. q.*14. Misaldus *cent.*1. *Aphor.*100. Daniel Neretus *lib.*4. *med. pract p.*2. *sect.*6. *c.*6. *casu* 3. & ex Iurisperitis idem docuit Balthasar Gomezius *tr de potest in seipsum lib.*2. *c.*4. *n.*3. 150

Resolutio huius difficultatis omninò pendet ex eo, an cū sectione vteri prægnantis viuæ sit ineuitabiliter coniūcta mors matris, & fœtus, vel saltē matris, an verò vterus secari, & aperiri possit, & infans extrahi absque cæde matris, & fœtus, ita quod licet in tali sectione magnū sit periculū, non tamen sit sēper certa mors matris, aut fœtus, sed cōsideratis bona matris dispositione, eiusq, viribus aptis ad perferendos grauissimos dolores per sectionē inferēdos, & Chirurgici sectoris peritia, formari à peritis possit iudicium probabilis, & rationabilis spei retinēdæ, seu cōseruādæ vitæ vtriusq; licet non sit certitudo omnimoda excludēs totaliter periculum; supposito enim quod non sit sēper certa 151

mors,

mors, & affulgeat probabilis spes boni euentus, & tàm matrem, quàm fœtum superuicturos; cum alioqui forent certò perituri, desperato iam partu naturali; nulli dubium esse posse videtur, sed fatendum est, tanquam certum in tali casu licitam esse sectionem, licet non careat etiam periculo mortis inferendæ; huic enim periculo, quod non est certæ, & indubitatæ mortis sequuturæ, honestè, & licitè se exponere potest mater, vt euitet certum sui, & prolis interitum alioqui sequuturum intercluso naturali partu. Quemadmodum in pluribus aliis casibus homo sectione alicuius membri, vel alia actione, putà præcipitatione de ponte, vel de muro se potest licitè exponere periculis mortis non certæ, & ineuitabilis, vt certam mortem alioqui illa actione prætermissa sequuturam euitet, seu euitare conetur, vt infrà nonnullis exemplis ostenditur, & nonnulla alia exempla referuntur à me in *tom.1.mor.var. tit.1. n.936.* & etiam à Sayro *lib.7. clau. cap.9. num.36. & 37.* & Balthasaro Gomezio *de potestate in seipsum lib. 1. cap.22. num 22.*

152 Quod igitur non sit certa mors, sed mater prægnans viuens secari possit absque eius, & fœtus cæde, & vterque possit sectioni superuiuere incolumis, constat ex effectu ipso, seu ipsa experientia, quia multæ prægnantes viuentes in desperatione partus naturalis sectæ ad educendum fœtum superstites vnà cum fœtu fuerunt, & conualuerunt. De quo varia exempla à grauibus, & fide dignis Authoribus referuntur, partim ab ipsismet visa, partim ab aliis pariter scriptoribus fide dignis narrata: quos non est credibile in re tanti momenti fabulas texisse, & falsa narrasse; non enim viderentur posse excusari à graui peccato ob grauitatem mendacij, vtpote, quod multis poterat esse perniciosum. Ne igitur pronuncientur rei grauis criminis, fides illis adhibenda est, & credendum narrasse veros casus, in quibus sectio vteri prægnantis viuæ feliciter & matre, & fœtu incolumi facta est. Franciscus Roussetus *loco suprà citato* refert decem exempla huius felicis sectionis saluis matre, & fœtu; Gaspar Bahuinus narrat sex alia partim à se visa, partim ab aliis oculatis testibus audita. Præfatus Roussetus refert de quadam muliere oppidi Mesnilij in Gallia, cum prægnans alio modo parere non posset, sex vicibus fuisse à Nicolao Guillato Chirurgo oppidano secta, semperque extractum fœtum viuum; & mortuo dicto Chirurgo, cum septimum grauida facta esset, nec inuentus Chirurgus, qui sectionem adhiberet, ob impossibilitatem prorsus partus naturalis periisse vnà cum fœtu. Relatus quoque Bohuinus prægnantem, cuius partus naturalis desperabatur, fuisse sectam à quodam Chirurgico Castratore parum perito, qui abdomini vulnus adeo profundè inflixit, vt ad primum illum ictum fœtus apparuerit, & viuens, atque illæsus fuerit extractus, vulnusque more veterinario consutum nihilominus perfectè coaluisse; posteaque eandem mulierem primum gemellos; deinde seorsim alios quatuor infantes naturali partu edidisse in lucē. Daniel Sennerus *d.lib.4.p.1.cap.1.sect.2.cap.17.* scribit quandam fœminam vterum in fascia pendulum extra abdomen diù gestasse, & tandem coram se illius vterum sectum fuisse cum salute matris, & fœtus. Alia exempla refert Raynandus *d.cap.5.& 6.n* 8. & præsertim cuiusdam mulieris ter sectæ saluo fœtu, idque sibi tanquam rem certam narrasse Sacerdotem ex Societate prius in sæculo Chirurgo. Tot igitur experimentis, & aliis, quæ alij Authores narrant ostenditur matris prægnantis sectionem fieri posse ipsius, & fœtus vita salua; vt proinde Mizardus *loco suprà n 146.citato* rectè dixerit esse rem indubitatam, & multis experimentis firmatam. Ex quo sequitur, vt desperato partu naturali cum certitudine mortis fœtus, & euidenti, vel saltem grauissimo periculo etiam interitus matris, si alia via fœtus non educatur, licitam, & honestaam esse sectionem, si adsit aliqua probabilis spes salutis corporalis propriæ matris, & salutis corporis, & animæ fœtus, esto quod sectio non careat omminò periculo vitæ ipsius; quia huic periculo honestè se exponere potest ad euitandum certum sui, & fœtus interitum sequuturum sectione prætermissa; sicuti, vt *num. praced.* innuebatur, licitæ sunt aliæ sectiones partium corporis æquè, vel magis periculosæ, quæ à peritis in arte factæ sæpè feliciter succedunt, illisque vita hominis conseruatur, quæ alioqui indubitatè periret. Quæ sectiones si sunt licitæ ob salutem corporalem ægri, multò magis erit licita sectio prægnantis in desperatione partus naturalis existente probabili spe boni euentus, cum inde vita corporalis non vnius, sed matris, & prolis, & huius etiam salus æterna possit in tuto poni.

Itaque desperato partu naturali, & affulgente spe conseruandæ vitæ matris, & fœtus posse licitè secari ventrem prægnantis viuæ, confirmatur ex aliis similibus sectionibus non minus periculosis, quæ sæpè valdè prosunt ad conseruandam vitam, ideoque licitè adhibentur. Talis est sectio membri siderati, seu totaliter corrupti, aut gangræna infecti, à quo nisi abscindatur, reliquo corpori imminet corruptio totalis. Quæ præcisio, vtpote, quæ fit ferro secando os, neruos, tendones, venas, arterias, & applicatione candentium laminarum ad sistendum sanguinem, non fit absque horrenda dilaceratione, & conuulsione; & tamen quia, vt ipsa experientia docet, potest iuuare infirmum, & à certa alioqui morte liberare, licitè iuxta omnes adhibetur, si iudicio medicorum sit probabilis spes, quod sit profutura. Refert Plutarchus hoc euenisse Caio Mario, qui cum in vtroque pede varices haberet, & ad præseruandum reliquum corpus à putrefactione iudicaretur necessaria sectio partium corruptarum, nullis vinculis alligatum præbuit se medicis secandum; ac ne suspirio emisso, nec adductis superciliis Chirurgi curationem pertulit. Addit Seneca Epist.78. dum varices secarentur, eum legere librum perseuerasse; licet enim Seneca Marium non nominet, manifestè tamen de eo loquitur. Etsi cum Medicus ad alterum crus secandum transiret, vetuit dicens, curationem non esse tanto dignam cruciatu; refert & Cicero 2. *Tusculan.* Paracentesis quoque seu incisio scalpello, acu, óve facta, quæ hydropicis adhibetur ad detrahendam aquam cum corporis pernicie putrescētem, licet sit remedium horrendum, cum fiat immisso per musculos transuersales abdominis ad peritoneum vsque ferro, vel transuerberatione medij vmbilici, quia, vt constat multis experimentis, sæpè ægro, vbi aliud remedium non suppetit, licitè adhibetur; de quo remedio, & eius experimentis Hippocrates *lib.6. Epidem.sect.3.* Schenchius *lib.3.obseru.* Andreas Laurentius *lib.6.Anatom. quæst.9.* Roussetus *sect.3. cap.3.* vbi etiam refert simili remedio fortuitò sanatum fuisse baiulum quendam hydropisi grauiter laborantem; scilicet, quia cum ei in rixa alter ictu cultri perforasset abdomen, & peritoneum, statim effluxit aqua illa putrida morbum efficiens; qua sectione fortuita desperata sanitas Deo ferientis inimicam voluntatem in bonum vertente, est ei restituta. Non minus periculosa etiam sectione vteri est sectio vesicæ ad extrahendum calculum, quæ fit in perinæo, scilicet, in loco inter scrotum, & sedem, seu sub pudendo inter femora, & nates, cum in perinæo concurrant plures insignes venæ, arteriæ, nerui, musculi, tendones, ac ligamenta; & ipsa vesica priusquam

153

quam incidatur, vt plurimũ sit exulcerata, atq; adeo sectionis incapacior, & tamẽ experientia quotidiana constat, non semper mortẽ afferre, sed vitam cõseruare calculo extracto, eam esse licitã est in cõfesso apud omnes, si de consilio Medici prudentis adhibeatur. Idẽ ergo omnino sentiendũ de sectione vteri prægnãtis viuentis; vbi partus naturalis desperetur, si de consilio medicorũ peritorũ eam probabiliter matri, & fœtui profuturã iudicantiũ adhibeatur. Exẽpla aliarum sectionũ periculosarum, quæ tamen non sunt semper mortiferæ, refert ex aliis Raynandus *d.c.* 5. *n.* 12.14.& 15. inter quas præsertim enumerat castrationem, seu sectionẽ ad extrahẽdos testiculos corruptos, vel sanos tam in viris, quam in mulieribus, quæ licet fiat in partibus viuaciori sensu pollentibus, & periculo fioribus, quam abdomen, peritoneum, & vterus, tamen sæpissimẽ feliciter succedit, vt pariter quotidiana experientia confirmat; & idcirco de consilio medicorum licite adhibetur. Prædictis addo in vniuersum pro salute totius corporis alioqui certo perituri, licitum esse secare membrum corporis, licet principale, & tamẽsi sectio sit periculosa, nõ tamen semper mortifera, vt tradunt communiter DD. Innocentius in *cap. significauit n.* 1 *de corpore vitiat.* Bellamera *in c.* 1. *n.* 2. *eod. tit. ibidem* Archidiaconus, & Turrecremata. Præpositus *in cap. maritum num.* 2. *d.* 13. Balthasar Gomezius *de potest. in se ipsum lib.* 1. *cap.* 22. *n.* 19. & 20. & *lib.* 2. *cap.* 7. *n.* 1. Henriquez *l.* 14. *cap.* 8. *n.* 4. *in* Glossa E. & alij Theologi, & Summistæ communiter.

154 Denique sectionem (& hanc probationem à priori vocat Raynandus) vteri prægnantis viuæ non semper, & certo mortem afferre probatur, discurrendo singillatim per sectiones ipsarum partium corporis necessarias, vt fœtus educatur, quæ sunt sectio abdominis, sectio peritonei, & sectio ipsius vteri. Omnes enim hæ partes possunt secari sine certo, & euidenti periculo mortis. Et primo musculos abdominis etiã magno vulnere posse absq; mortis consecutione incidi tradit Galenus *l.* 6. *meth. c.* 4. Non enim ex huiusmodi incisione sanguinis profluuium sequitur, quod mortis timorem rationabiliter gignet, cũ venæ mammentiæ ascendentes, à quibus maxime timeri posset sanguinis profluuium secundum rectorum musculorum longitudinem conscendant; & Chirurgis nõ desint pulueres astringentes, & alia sanguinis fluxum cohibentia. Peritoneum quoq; salua vita secari posse ostendunt tradita à peritissimis Medicis Galeno, Celso, Aegineta aliisq; de curatione peritonei agentes: Quod etiam aliquando citra mortem corruptũ in aliquibus repertum est; & finis extremitatum partis anterioris sit leuior, & facile cedẽs, ex eius incisione nõ est periculum spasmi, qui accidit, seu timendus est ex sola incisione fibrarum multum neruosarum, & æquali neruositate circa extrema firmatarum ob earum contractionem cum violenta distensione ad suum principium. Demum ipsius vteri incisionem quantumuis amplam non esse mortiferam, constat ex eo, quod nec omnimoda eius auulsio mortem inferat, vt contigit, in nonnullis patientibus, quæ validissimo impetu conãtes edere fœtũ, vnà cũ fœtu vterũ radicitus euulsum emiserũt salua vita; vt tamquam testis de visu scribit Farnelius *l.* 7 *physiologiæ.* Exemplũ etiam aliorum, quibus vterus ob gangrænam, aut similem causam excisus, mortem non attulit, referunt Christophorus vega *tract. de procidentia vteri.* Mercurialis *de morb. mulieb lib.* 4. *c.* 21. & alij ex Medicis *suprà* 146. *relatis.* Refert etiam Langius *l.* 2. *epist. medic in* 29. quendam ita peritum ilia vxoris sextõ mense prægnantis cultro capulo tenus immisso traieciſſe; & chirurgum peritum vocatum intestina elapsa reposuisse vulnus abdominis consuisse; & triduo post matrem puerum occisum in suprema parte caluariæ vulneratum peperisse, & matrem nihilominus conualuisse. Ex quo exemplo patet abdomen, peritoneum & vterum posse secari remaneate viua prægnante secta. Quapropter desperato naturali partu, & effulgente spe probabili retinendæ vitæ matris, & fœtus licitam esse sectionem prægnantis viuentis ad fœtum educendum, & baptizandum omnino asserendum est.

Iudicium autem de probabilitate huius boni euentus ad medicum peritum, haudque præcipitem spectabit attentis fœtus, conditione, dispositione, ac viribus prægnantis, & aliis circunstantiis, ex quibus ipsa appareat impotens ad naturalem partum, nec sit moritura sectione adhibita. Non sunt autem habenda in consideratione accidentaria incommoda improuisa quæ possunt præter artis regulas, & cognitionẽ contingere; hæc enim, cum casu, & fortuito eueniant, nõ variant iudicium de probabilitate boni euentus. De indiciis considerandis videantur Roussetus *in paranesi ad chirurgos*, Martinus Akakias *lib.* 2. *de morb mulie. c.* 15. & Ludouicus Mercatus *lib.* 4. *de mul affect. cap.* 5. 155

An vero matre, & prole non perituris propter necessitatem extremam, & bonum publicum Reipublicæ liceat sectio prægnantis infra explicabitur.

Medicus, seu Chirurgus, qui primus in desperatione partus naturalis prægnanti viuenti adhibuit sectionem vteri, an peccauerit.

Num autem saltem Medicus, seu Chirurgus, qui primus in desperatione partus naturalis vsus est hoc remedio sectionis vteri prægnãtis viuæ grauiter peccauerit, etiamsi desperata videretur corporea matris, & vtraque fœtus salus? Affirmasse quemdam refert Raynandus *c.* 3. *n.* 5. ea motus ratione, quod Medicus medicamentum antea ignotum quoad vim, atque sit profuturum, vel nociturum ægrotis, etsi alioqui desperatis applicans, vt illius vim experiatur, peccat mortaliter, vt tradidi *tom.* 1. *mor. tit. n* 454. Et docent Theologi communiter ibidem à me allegati; quia præbendo tale medicamentum exponit ægrum periculo mortis, vel mortem ei accelerat. Verum licet à graui peccato non potuisset excusari talis Medicus, aut Chirurgus si dubius de felici, vel infelici euentu; vt solum experiretur, an sectio vtilis, nec ne foret, tamen si bene considerata natura partium secandarũ, & attento bono exitu aliarum similium sectionum, & incisionum alioqui periculosarum; consideratis etiam dispositione, ac viribus matris prægnantis, etiã conditione fœtus, probabiliter, ac rationabiliter iudicauit sectionem potuisse feliciter succedere, & cõmodare vitæ matris, & fœtus, non modo non peccasset, sed in tanta necessitate conseruandæ vitæ corporalis matris, & fœtus, & prospiciendi saluti æternæ eiusdem fœtus sese laudabiliter gessisset, nullo alio remedio suppetente, quamuis nullum sectionis experimentum aliud præcessisset; in huiusmodi casu cum ratione probabili vtilitatis ad conseruandam vitam matris, & fœtus fuisset ductus, prudenter se gessisset; vt enim *suprà numero* 138. ostensum est, in extrema necessitate deficiente omnino alio remedio, de quo captum sit experimentum, potest licitè adhiberi, ægro medicamentum nouum, quod Medicus ratione probabili ex medicamenti natura, & artis medicinæ regulis iudicat posse prodesse, & vitam ægri conseruare, licet Medicus dubitet etiam de nocumento inferendo, secus autem esset extra extremam necessitatem aliis medicamentis certioribus iuxta experimenta suppetentibus.

156

Digitized by Google

Sectio vteri matris viuentis matrem dissectam superstitem non reddit inhabilem ad nouam conceptionem, aut ad naturalem partum.

157 Quanquam etiam non defuerint Medici, qui dixerunt sectionem vteri reddere matrem superstitẽ ad nouã conceptionem,& gestationem partus inhabilẽ, eo quod consolidatũ vteri vulnus per obductã cicatricem obstiturũ sit nouæ dilatationi vteri ad prolis gestationẽ necessariæ,ac proinde ex hoc capite reddi illicitã tanquã inducentem sterilitatem.ita Pareus *l.1. de hom.gener.c.*38.Ludou.Guionius *l.5. de pulchritud. & sanit.corp.c.25.* & Verandæus *l.2 de morb. mulier. c.7.* & saltem matrẽ sectam reddi inhabilem ad nouũ partũ naturalẽ voluerit Rodericus à Castro *l.4 de morb. mulier.c.3.in scholiis* ea adductus ratione,quia tametsi vterus post vulnus consolidatũ possit concipere,tamẽ in partu dilatari satis nõ poterit; nisi cicatrix de nouo aperiatur,ex quo vis vteri expultrix dispergetur,& infirmior fiet,quam vt possit prolem naturaliter edere. Nihilominus exempla *suprà n.* 148. adducta satis demõstrãt sectionẽ vteri in matre dissecta superstite post vulneris cõsolidationẽ nec nouã fœtus cõceptionem, nec partũ naturalẽ impedire. Nã facta perfecta vteri cõsolidatione,quæ haud difficilis est, vterus ex natura hac valde dilatabilis,vt constat triplici fœtu in vterum cõcepto,& sæpe ex magnitudine,& crassitie fœtus notabili,facile poterit admittere distensionem ad fœtus gestationẽ necessariam,& etiam distensionẽ ad partũ naturalem requisitam absque vulneris,seu cicatricis aperitione. Etsi dato,quod sectio impediat nouã conceptionẽ,& gestationem partus, & naturalẽ editionẽ,non ideo sequitur in desperatione partus naturalis,si speretur probabiliter futurã vtilẽ vitæ matris, & fœtus cõseruandæ,eam non posse licite adhiberi, cum ea prætermissa sit futura certa mors & matris,& fœtus,per quam impedietur nouus conceptus,& partus,ac impediatur per vteri sectionem; erit ergo adhuc licita sectio cum tali spe vtilitatis seruandæ vtriusque, quamuis habeter illa qualiacunque incommoda,quibus præferenda est præsens vita matris, & fœtus.Neque etiam ex eo,quod impediret gestationem partus verè induceret sterilitatem, quia adhuc fœtus conciperetur.

Sectio vteri prægnantis viuæ ad extrahendum fœtum mortuum siue solus, siue cum alio gemello viuo in vtero existat,an sit licita.

158 Ex traditis *à nu.*146.inferendum est, quid sentiendum sit de honestate sectionis vteri prægnantis vitæ, in cuius vtero fœtũ mortuũ esse ex sufficientibus indiciis(de quibus Paræus *l.24.c.31.*)constat.Potest autẽ contingere,vt fœtus in vtero mortuus sit solus,vel etiam cum alio gemello adhuc viuo. Vtroq; enim modo contingit fœtum viuæ matri immori, & exempla vtriusque modi referuntur à diuersis.Medicis.Heclestero *decade 6. obs.casu 3. in scholio*, Mathęo Cornari *in enchirid consultat.medicarum.* Carolo Stephano *l.3. de dissection.part.corp.hum.c* 2.Andrea Lauẽtio *l.8.anatom. q.22.* Batucino *in appendice ad Rousssetum* §. *de superfœtatione historia 3.& 4.* Fœlice Platero *l.de partu mulier.generat.* Schenchio *lib.4.obseru.medic.tit.de fœtibus.* Marsilio Cagnato *lib.4.var.cap.9.*& à Sennerto *lib,4.p.2.sect.6. cap.8.initio.*

Si enim fœtus in vtero mortuus sit solus, & sit etiã probabilis spes matrẽ vi sectionis non esse moriturã (vt de facto contigisse scribũt Marsilius Cagnat.Mathæus Cornari, & Sennertus locis allegatis) Sed cõmodũ reportaturã, licita erit sectio vteri matris viuæ ad extrahendũ fœtũ mortuũ,& corruptũ,quo fortasse sic non extracto remaneret exposita euidenti, vel grauissimo periculo mortis;& aliud remediũ tutius,& magis oportunũ medicorũ iudicio nõ suppetat. Hoc enim manifeste probãt iam tradita de sectione vteri matris ipsa, & fœtu viuentibus in desperatione partus naturalis. Raro tamen potest contingere, vt sectio pro matris salute iudicetur vnicum remedium ad extrahendum fœtum mortuum,& corruptum, cũ extrahi possit vel medicamentis (vt scribunt Moschius *c.16.excerptorum.* Plinius *l.2.c.8.9.13.14.& 22.& l. 21 c 20.& 22.l.22.c.21.*) vel ministerio chirurgi (vt constat ex quotidiana praxi, & tradunt Tertullianus *de anima c.23.* Paræus *de hom gener.c. 26.* & Iacobus Roffius *l.3.de mulieb.c.6.*) vel conatu,& impulsu ipsius naturæ,vt scribit Cagnatus *d.cap.9.*

Si autem per signa (de quibus Hipocrates lib. de superfœtatione) constet cum fœtu mortuo existere alium viuum;& desperetur partus naturalis respectu viui,& sit probabilis spes, quod sectio matri non sit mortem allatura, licita pariter erit sectio matris tum ratione conseruandæ vitæ corporalis, & propriæ & fœtus viui; tũ vt idem fœtus viuus recepto baptismo habeat vitam æternã;quam alioqui non consequeretur.Et de vtilitate sectionis in hoc casu exemplum refert Marcellus Donatus *l.4 histor.med. mirab. c.22.* de muliere,quæ conceperat duos gemellos,quorũ vnus tantum intra vterum mortuus est, qui sectione vteri materni fuit extractus remanẽte intra vterũ altero viuo,qui postea sanus partu naturali est in lucẽ editus. 159

Prægnans vbi sectio vteri iudicatur necessaria ad eius vitam conseruandam, an teneatur illam pati, attenta sola ratione propria vita tuendæ.

Dubitatur secũdò.An in euentu, quo sectio prægnantis iudicetur necessaria ad illius vitã conseruandam,& sit probabilis spes boni euẽtus,scilicet, quod sectio nõ sit illi mortem allatura,sed profutura attenta sola ratione propriæ vitæ tuẽdæ teneatur tale remedium admittere. Dico autẽ, *attenta sola ratione propria vita tuenda.* Nam si fœtus in eius vtero latẽs esset animatus,& solo remedio sectionis possit illius saluti spirituali, & æternæ prospici, an tunc ex obligatione charitatis teneretur mater pati sectionem, explicabitur postea. 160

Cum remediũ hoc sectionis sit plenũ horrore,& asperũ, in genẽ dolorẽ,& cruciatũ patienti inferẽs; resolutio dubitationis pendet ex resolutione illius difficultatis,an æger moriturus teneatur,vt vitã conseruet,vti remedio difficili aspero,quod nisi cũ magno dolore, & cruciatu applicatur, seu adhiberi potest, quale esset amputatio manus, vel pedis,vel alterius membri principalis corporis,aut aperitio lateris.

Et DD. communiter asserunt hominẽ,licet à Deo sit cõstitutus custos suæ vitę,neq; ex obligatione charitatis erga se ipsum,neq; ex obligatione alterius virtutis teneri tale remedium adhibere.Eo quod præceptũ custodiendæ,& cõseruandæ propriæ vitæ corporalis ex charitate sui ipsius oriẽs, aut recta ratio non obliget ad illã custodiendã,& cõseruandã cum tanta atrocitate dolorũ,& cruciatuũ,itaq; horrifico medio. Vnde illud Caij Marij *suprà n.146 relatũ*,post alterum crus illi resecatũ,*non est tanto dolore digna salus.* Præsertim cũ vtilitas tam asperi,& horridi remedij numquã possit esse plane certa,nec forte sit futura admodum diuturna,& absq; grauibus incõmodis remedij illius vsum per reliquã postea vitam consecuturis. Ob hæc igitur omnia recta ratio dictat neglectum studij de vita per remedium atrox,& asperum ,atque horrificũ conseruandi cohonestati, & licitum esse.Ita Soto *de iustit.*

Digitized by Google

de iustit lib. 5. quæst. 2. art. 1. Bannes *2.2. quæst. 63. art. 1. ibidem* Salon *controu. 4.* Arragon *quæst. 26. art. 4. quæst. 5. in corp. ad medium.* Gregorius de Valentia *tom. 3. disput. 5. q. 9.* Petrus Nauarrus *lib. 2. de restit. cap. 3. num. 102.* Sayrus *lib. 7. clau. cap. 9. num. 30. fine & 38.* Lessius *de iustitia lib. 2 cap. 9. n. 96.* Sanchez *lib. 1 summ. cap. 18. n. 14.* Molina *de iust. tr. 3. disp. 1 fine.* Fagundez *in decal. lib. 5. cap. 13. n. 7.* Bonacina *de restit. disp. 2. q. vlt sect. 1. p. 6.* Balthasar Gomezius *de potest. in se ipsum lib. 2 cap. 7. n. 11.* Raynandus *de ortu infant c. 6. n. 2. & 6.* Quod si dicatur repudiationem huiusmodi remedij censeri quendam influxum moralem, & cooperationem in mortē sui ipsius. Contra est, quia constat non esse cooperationē physicam: Moralis verò absque debito operandi interuenire nō potest; quare probandū prius esset teneri ægrorū huiusmodi remediū asperū, & atrox adhibere, hoc autē est, de quo est disputatio; ac proinde probare, ægrum teneri in præsenti casu admittere illud remedium, quia alioqui operabitur moraliter in mortem suam, est petere principium.

161 Præfati tamen DD. limitant, si infirmus ad cuius vitam conseruandam vnicū remediū illud asperū, & atrox suppeteret, esset bono cōmuni necessarius, puta Rex, aut Princeps, aut Dux magni exercitus, aut persona ita necessaria Reipublicæ, vt ea mortua non reperiatur alia similis; tunc enim aiunt talē infirmū teneri remediū asperū, scilicet, abscissionē membri etiā cū ingenti dolore admittere, & pati. Et ad id posse à Republica, seu superioribus compelli, si sit nō mediocris spes vitæ retinendæ, & diu conseruandæ; quia & ipse infirmus ex charitate, vel ex iustitia legali tenetur vitam ipsam exponere pro bono cōmuni; ac proinde multo magis tenetur pro eodem bono cōmuni pati abscissionem membri, & dolorem quantumuis vehementem. ita Sot, Arragon, Salon, Petrus Nauarr. Sayrus, Lessius, Fagund, Molina, & Bonacina. Et etiamsi Religiosus aliquis sit Reipublicę vel Cōmunitati necessarius, aut valde vtilis; cuius vita esset desperata nō adhibito aspero, & atroci remedio abscissionis membri, & eo adhibito illius salus esset moraliter certa, illum teneri pati abscissionem membri, manus, vel pedis, ad idque posse propter bonum commune suæ cōmunitatis à superiore etiā cum magnis doloribus obligari tradit loco citato Fagund. Quod Lessius nō admittit, nisi salus esset omnino certa (quod raro cōtingere ait) & dolores nō nimis diuturni. Sed videtur eadē ratio religiosi bono cōmuni totius Reipublicę, vel suæ Cōmunitatis necessario, ac cuiusuis alterius personæ, cuius vita bono Reipublicæ, & Communi sit necessaria.

162 At vero, si remediū asperum, & valde doloriferū, quale est abscissio manus, vel pedis, aut lateris perfessio, seu apertio sit necessariū solū ad bonū particulare, & salutē solius infirmi, cuius vita nō sit necessaria, nec valde vtilis cōmunitati, tūc infirmū neq; à Principe, nec à superiore religionis, si sit religiosus, neq. à parentibus, si sit filius familias posse cogi ad admittēdum, & patiendum tale remediū docent S. Tho. 2. 2. *q. 65 art. 1. in corpore*, Molina, Sayrus, Fagund. Lessius, Bonacina, Raynand. *locis citatis.* Quia cum infirmus ipse non teneatur vitā cū tanto cruciatu conseruare, vt probatum est, neque ab vllo ad id cogi potest. Et Respublica, seu Princeps non habet ius, aut potestatem in corpora, aut membra ciuiū in ordine ad bonū aliquod particulare, sed tantū in ordine ad bonū cōmune. Prælati verò, seu superiores Religiosorū, & Patres non possunt omnia licita, & honesta præcipere, sed ea tantū, quæ moderata sunt; nam quæ maxime difficilia, & quę se habēt velut actus heroici, vt grauissimos pati dolores, non cadunt sub hominū obedientia. Quare Medicus, & quicunq; alius, qui ægro renuenti tale remediū, licet alioqui necessariū suæ vitæ retinendæ, secaret membrū, puta pedem, vel manū, vel testiculos amputaret, vel amputari faceret, licet solū animo illius vitæ consulendi, illi iniuriam inferret, & grauiter peccaret contra quintum præceptum, vt tradit Molina *d. disp. 1.* Ratio est, quia etsi (vt *suprà cap. 1. n. 206. & 208.* tradidi, & docet Molina *d. disp. 1. n. 4.*) solus Deus sit dominus vitæ, & membrorum hominis, non verò ipse homo; nihilominus à Deo ipso constitutus est custos, & administrator vitæ suæ, & suorum membrorum; & ideo, qui ei eodem inuito infert nocumentum in vita, vel in membro, non solùm Deo, sed & ipsi homini facit iniuriam; secus si eodem homine volente, & consentiente, tunc enim soli Deo iniuria irrogaretur, non homini, vt Molina *dict. numero 4.* quoniam volenti, & consentienti non fit iniuria.

Ex hoc autem, quod homo non est dominus, sed 163 tantum custos vitæ suæ, & membrorum suorum, & claustrum virginale est vera pars corporis mulieris, sicut pes, manus, &c. Molina *dict. disput. 1. numero 6.* Aduertit, quod quia apertio eiusdem claustri virginalis solum est permissa à Deo ad matrimonij vsum, hinc fieri, pati virginem illud aperiri à proprio coniuge ad vsum matrimonij, maritumque illud aperire, nullum esse peccatum contra quintum præceptum, sed esse rem licitam: pati verò virginem illud aperire non ad vsum matrimonij; illudue à masculo alio, quam à proprio viro ad vsum matrimonij aperiri, voluntatemque id patiendi; aut rumpendi esse peccata contre quintum præceptum decalogi, non secus atque peccata contra quintum præceptum sunt, pati ruptionem, aut abscissionem alterius membri, illamque efficere; aut velle pati, vel efficere absque legitima causa. Ex quo infertur (vt idem Molina ibidem notat) stuprum, voluntatemque illud faciendi mutare speciem superaddendo fornicationis peccato contra sextum præceptum decalogi, nouam speciem contra quintum necessario confitendam; sicut fornicatio habentis votum castitatis, aut cum habente tale votum superaddit malitiæ fornicationis malitiam sacrilegij. Quare differentia est inter fœminam virginem, & masculum virginem fornicando amittentes virginitatem, vel volentes illam amittere; nam in fœmina sic amittente, vel volente amittere virginitatem reperitur circumstantia stupri necessario confitenda: in masculo vero non reperitur talis circumstantia mutans speciem, neque necessario confitenda; fœmina enim illa non solum peccat contra sextum decalogi præceptum, sed etiam contra quintum ob claustri virginitatis ruptionem sine legitima causa. Masculus verò ille cum nullum in eo rumpatur membrum, non peccat contra quintum præceptum; nisi cum virgine fornicetur, aut fornicari velit.

Prædictis addendum non solum ratione ingen- 164 tis cruciatus, sed etiam ratione magni pudoris, & ob causam pudicitiæ posse remedium alioqui ad vitam retinendam necessarium respui; sic fœmina cancro, vel alio morbo grauissimo in verendis laborans curationem pudendorum à Chirurgo faciendam licite respuere potest cum periculo vitæ, licet posset sine peccato permittere se curari. ita Nauarrus *in capite si cui, de pœnitentia dicto 1. numero 12. & 13.* Lessius *libro 4. de iustit. capite 3. numero 60.* Emanuel Sà *v. infirmus, fine*, & Sanchez *in opusculis moralibus libro 1. capite 4. dub. 31.* Ratiò est, tum quia nemo tenetur admittere curationem, à qua non minus abhorret, quam ab ipso morbo, vel morte, multæ autem virgines pudicæ præsertim nobiles, vel religiosæ malunt

Digitized by Google

tolerare morbum, aut mortem, quam à vitis contingi; tum quia, cum pudicitia sit tantum bonum, & tactui illarum partium facile coniungatur periculum turpis motus, aut delectationis carnalis, potest fœmina præferre eandem pudicitiam vitæ. Verùm neglectus talis curationis non solum licebit fœminæ nobili, aut religiosæ, vt solùm aliqui videntur admittere; sed etiam cuilibet (vt præallegati Doctores absolute loquentes innuunt) si quidem pudor, & verecundia non nobilitatem, aut statum, sed naturam sequitur; & adeo laboriosum erit fœminæ infimæ sortis sua ostendere verenda, ac nobili, & ratio pudicitiæ seruandæ intactæ æque sanè in omnibus militat.

165 Præterea addendum infirmum morti proximum, qui non posset sanari nisi medicina exquisita, & valde pretiosa, magnique valoris, in qua emenda expendendum esset totum patrimonium, vel notabilis pars patrimonij, posse licite recusare talem medicinam, minimeque teneri illam procurare, etiamsi esset probabilis spes consequendi sanitatem sumptione talis medicinæ; sed sufficere ei, si vtatur remediis, ordinariis, & communibus, & congruentibus ad morbum depellendum, & sanitatem inducendam de se ordinatis. Ita Victoria *in relect. de homicid. numero.35.* Emanuel Sà *v. infirmus fine.* Lessius *de iustit. lib.4. capite 3. numero 12.* Azorius *3. part. lib.2. capite 3. quæst.11.* Suarez *de charitate disput. 7. sect. 4. numero 4.* Coninch *de effectib. actuum supernaturalium disput. 27. numero 135. & seqq.* Castrus Palaus *tom tract. 6. disput.2 part.2. num.6.* & Raynaudus *dict. capite 6. numero 3.* Nemo enim vi curæ, quam vitæ suæ debet, ad illam diu conseruandam tenetur facultates omnes, vel earum magnam partem expendere in curatione infirmitatis, etiamsi hac via foret seruandus, & alioqui moriturus; nam licet vita sit bonum longe nobilius omnibus fortunæ bonis, non ideo tamen pro nostra, aut proximi vita conseruanda tenemur omnia bona, seu omnes opes nostras, vel notabilem earum partem expendere, si non possumus expendere, quin faciamus vitam nostram miseram; cum quis non teneatur se miserum reddere, vt se, vel alium in vita conseruet, vt recte Coninch, & Castrus locis citatis. Quare etsi vita, & opes, seu bona fortunæ seorsim considerentur, illa sit his pretiosior, & præferenda; si tamen consideretur vita vt coniuncta cum magna miseria; qualis est eius, qui honesto statu, & omnibus fortunæ bonis excidit; & etiam diuitiæ considerentur, quatenus reddunt vitam ipsam commodam, & iucundam, qua ratione sunt quodammodo pars quædam ipsius vitæ, & illam efficiunt expetibilem, quæ aliàs esset misera, & quasi longa mors, multò grauius est consumptis diuitiis, & amisso statu viuere, quam retentis diuitiis, & statu mori; Vnde si æger teneretur opes omnes, vel earum magnam quantitatem expendere ad vitam tuendam, & protrahendam, & postea misere traducendam, obligaretur ad malum saltem æquè graue sustinendum, ac est illud, quod vitare intendit; igitur repudiatio remedij, pro quo faciendæ essent magnæ impensæ, per quas reliqua vita incommode, & misere duceretur, cohonestatur ea ratione vitandi tanti incommodi. ad quod subeundum propter propriam vitam, vel proximi diutius conseruandam nullo modo dictare potest charitas. Quæ in vniuersum non obligat extraordinariis mediis sibi, & proximo succurrere, sed solum ordinariis, & communibus, vt tradunt Victoria *d. num .35.* Coninch *dict. disput.27. num. 145.* Castrus *d. p.2 num.8.*

Addendum rursus, quod licet æger valens sumere cibum, seu alimentum cum aliqua spe vitæ, sumere teneatur, cum cibus sit medium à natura ad conseruandam vitam ordinatum; nihilominus si in extremis constitutus, & quasi desperatus iaceat; & tanta sit in eo animi deiectio, & appetitiuæ virtutis tanta consternatio, vt non nisi cum summo labore, & quasi quodam cruciatu comedere, & cibum deglutire queat, si illum respuat, non peccabit, quia illa incommoditas cohonestabit reiectionem; nec inde erit sui occisor; quia tunc reputatur quædam moralis impossibilitas, nec tenetur æger cum tanto cruciatu vitam protrahere, maximè vbi nulla, vel perexigua spes vitæ relinquitur. ita Sà *v. infirmus numero 1.* Sayrus *lib. 7. capite 9. numero 31.* post Victoriam, & Ludou. Lopez. Et similiter à peccato excusatur graui morbo laborans, qui ob eandem difficultatem pharmacum respuit; cum certum est per illud sanitatem recuperandam. Ita Sà *ibidem.* 166

Tandem addendum, quod solus horror remedij, seu medij vnici ad vitam conseruandam alioqui illo medio neglecto peritură excusat à peccato repudiationē talis remedij. Quamobrem quia natura humana maxime vsum carnium humanarum abhorret, & omnes gentes, apud quas aliquid ciuilitatis fuit, vesci carnibus humanis rem extremæ barbariei, & feritatis censuerit, vt colligitur ex Homero, & Virgilio *de Cyclopibus*, & Aristotele *l. 7. eth. cap.1.* Ita quod illas extra necessitatem extremam, omnique alio cibo deficiente comedere vllo modo non liceat, tradunt omnes DD. infra citati, & alij cōmuniter; & solū dissidiū sit, an esus sit licitus in extrema necessitate, & in defectu' cuiusuis alterius cibi teneant Victoria *relect. de tēperantia n.6.* Azorius *p.1. l.7. c.33. q.4.* Valentia *2.2. disput.9. q.3. p.1.* & Fagundez *de præcept. ecclesi. præcept.4 lib. 1. cap.1. num.6.* Esse verò licitum affirmauerint Caietanus *2.2. q.148. art.1. ad finem in resp. ad 1.* Martinus Nauarrus *in man cap.23 num.122.* Abulensis *in 4. Regum capite 6. q.32.* Toletus *post.7. lib. tract. de peccatis mortalibus cap.60. num.3.* Lessius *de iust. lib.4. cap.3 num.10.* & Sanchez *in sum lib.1. capite 18. num.12.* Hoc tamen dissidio non obstante; Omnes conueniunt concessa secunda sententia admittente licitum esse edere carnes humanas in extrema necessitate, neminem tamen teneri ad illarum esum, sed posse licite potius mori, quam illas comedere; eo quod medium tam horrendum, qualis est esus carnium humanarum, quem ita abhorret natura, adhibere non teneamur causa propriæ vitæ tuendæ; quam non tenemur omnibus mediis licitis conseruare, & prorogare, sed tantum mediis ordinariis, & proportionatis nostræ conditioni. Vnde etiam in obsidione (vt etiam notat Lessius *d. c.3. n.11.* & Raynaudus *d. cap. 6. n.6 num.*) non tenetur homo vesci canibus, felibus, muribus, calceamentorum segmentis, & similibus, licet posset, si vellet; sicut etiam, vt *suprà* dictum est, non tenetur pretiosissimis vti medicinis, vel cibis ad morbi aliàs lethalis curationem. 167

Ex prædictis igitur clare colligitur matrem prægnantem spectata tantum obligatione tuendæ vitæ propriæ non teneri pati incisionem ventris ad educendum fœtum iam intra vterum mortuum, vel viuū, licet partus naturalis sit desperatus, cum huiusmodi sectio summos cruciatus adiunctos habeat, & magnū horrorem præ se ferat. Neque dicatur matrem repudiatione sectionis euitare summos dolores, eo quod ea neglecta oportebit eam pati maiores dolores in extractione fœtus mortui ex vtero ferreis instrumentis facienda; ac proindè, ex hoc capite liberandi se à cruciatibus sectionis non eximi ab obligatione illam patiendi. Nam respondetur primò posse euenire, 168

vt

Digitized by Google

vt natura ipsa expellat fœtũ: secundo vix potest euenire, vt dolores in fœtus mortui extractione sint grauiores, vel æquales cruciatui sectionis; Tertiò dato quod essent pares sectio vteri continet maiorem horrorem. Supposita etiam acerbitate ingenti dolorum in extractione subeundorum, non teneretur ob eandem rationem mater admittere extractionem, maxime quia non possit fieri sine graui horrore fœminæ, cuius pudenda forent Chirurgo aperienda, & ab eo tangenda.

Si dolores in abscissione membri non sint magni, sed faciles, an æger ad tuendam vitam teneatur illam admittere, & pati.

169 Cęterum dato quod dolores sectioni adiuncti nõ essent magni, deessetque horror sectionis, puta, quia prægnans aliàs fecerit sectionis experimentum; an tunc ex debito custodiæ vitæ suæ teneretur illam admittere, & pati existente probabili spe conseruationis vitæ. Et idem de abscissione membri, putà brachij, vel pedis siderati, seu gangræna infecti, nec aliud remedium pro tuenda vita præsto sit, & per abscrissionem probabiliter speretur corporea salus, an si in abscissione non sint proferendi magni dolores, teneatur æger abscissionem pati ad vitam conseruandam, & protogandam. Et loquentes de abscissione membri à medicis iudicata necessaria ad vitam conseruandam alioqui amittendam, in hoc casu ægrum teneri admittere abscissionem, Respondent Sotus, Lessius Sayrus, Molina, Fagundez, & Bonacina *locis suprà numero* 160. *relatis.* Rationem afferunt, scilicet, quia cum homo à Deo sit constitutus administrator, & custos vitæ suæ (vt *suprà numero* 162. *& tom.* 1. *mor. var. loco eodem num.* 160. *citato* dixi) tenetur eidem periclitanti mediis ordinariis, & non admodum difficilibus consulere; abscissio autem membri in ea circunstantia, de qua loquimur est medium ordinarium, & non admodum difficile, si dolores sint faciles, & in hoc casu cessat etiam horror sectionis, qui in præsenti originem trahit ab apprehensione magni cruciatus in sectione perferendi. Hanc responsionem existimo veram; quia tamen supponit obligationem sumendi medicamenta ordinaria ob præseruandam vitam ab interitu physice, vel moraliter certo, neglecto omni medicamento. Ideo

Infirmus etiam in poriculo mortis constitutus, an possit licite respuere omnia medicamenta alioqui illi certo, vel probabititer profutura ad vitam conseruandam cursui naturæ, & diuinæ prouidentiæ exitum suæ ægritudinis permittens.

170 Ideo hic examinandum, an infirmus teneatur vti medicamentis ordinariis, & communibus à natura ordinatis, cum à medicis iudicantur necessaria ad morbum depellendum, & vitam conseruandam, ita quod illis non adhibitis æger eorundem medicorum iudicio sit certo, vel saltem valde probabiliter moriturus, illis autem adhibitis sit iuxta eorundem medicorum iudicium moralis certitudo, vel probabilis spes recuperandæ sanitatis, & vitæ conseruandæ, ac protogandæ; an vero possit licite, & honeste respuere omnia medicamenta.

Prima sententia, & communis affirmat ægrum morbo graui periclitantem peccare mortaliter, si respuat omnia medicamenta etiam ordinaria, & non difficilia, ex quibus iudicio medicorũ probabilis spes recuperandæ sanitatis, & vitæ conseruandæ speretur, cursui naturæ, & Dei prouidentiæ se committens, seu exitum ægritudinis permittens. ita Doctores *num. præcedenti relati.* ita etiam præfatus Lessius *libro* 2. *de iustitia capite* 45. *numero* 4. Sanctus Thomas 2. 2. *quæst.* 97. *art.* 1. *ad* 3. (vbi excusat Diuam Agatham, quæ, vt in eius vita refertur, gloriabatur se nunquam medicinis carnalibus vsam, quia ex speciali Dei prouidentia id fecit) Caietanus *ibidem.* Nauarrus *in man. capite* 11. *numero* 41. Decianus *lib.* 9. *tract. crim capite* 1. *numero* 46. Suarez *de relig. tom.* 1. *tract.* 3. *lib.* 1. *capite* 2. *numero* 1. Sanchez *in sum.lib.* 2. *capite* 34. *numero* 14. Ioannes Valetus *de diff. v. obedientia, differentia.* 3. Balthasar Gomezius *de potest. in se ipsum lib.* 2. *capite* 7. *numero* 6. & aliis omissis Ioannes Baptista Codronchius *de christ. & tuta medendi ratione capite primo.* Probant Caietanus, & alij Theologi citati, & Nauarrus, quod id sit tentare Deum sperando ab eo salutem neglectis ordinariis mediis causarum secundarum ad talem effectum à natura, seu ipso Deo authore naturæ ordinatarum,

Altera sententia affirmat ægrum quantumcunque periculosum posse licite respuere omnia medicamenta, cursui naturæ, & diuinæ prouidentiæ se committens, & in Deum salutem suam iactans, idque ad exercitationem spei in Deum, & resignationem testandam; & etiam ad exercitium patientiæ, sufferendo infirmitatem à Deo datam amore Iesu Christi in vnione eius laborũ, quos pro nobis sponte passus est. ita in terminis Raynandus *de ortu infant. cap.* 6. *num.* 4. ita etiam sentire videntur Innocentius, Hostiensis, Cardinalis, Felinus *in cap cum nos, de homicidio.* Syluester *v. medicus quæst.* 7. *dicto* 3. Angelus *v. eodem. num.* 10. & Armilla *eodem num.* 6. quatenus absolute dicunt infirmum non peccare non obediendo medico, eique obedire minime teneri, hinc enim recte inferri videtur, eos sentire, posse ægrum omnia remedia respuere. Vbi etiam infirmus in mortis periculo constitutus non haberet certitudinem moralem recipiendi salutem ex remedio, eum non teneri illo vti docent Victoria *relect. de temperantia num.* 1. *vers. ad confirmationem,* & Sayrus *lib.* 7. *clau. capite* 7. *num.* 28. *fine.* Qui quamuis dicant, quod si infirmus haberet certitudinem moralem recuperandæ salutis per medicinam, & sine medicina mortis sequuturæ, cum repudiatione medicinæ non posse excusari à mortali, nisi alia subesset iusta causa abstinendi ab ea, cum medicina sit per se ordinata ad salutem à natura, sicut & cibus; & quia, inquit Victoria, si quis non daret medicinam proximo sic ægrotanti peccaret mortaliter. Nihilominus addunt vix posse haberi talem certitudinem moralem, ac proinde nunquam esse damnandos de mortali eos, qui in vniuersum decreuerunt abstinere à pharmacis. Probat Raynandus, quia hoc non est tentare Deum, scilicet intendere, & expectare à Deo salutem per miraculum; sed se Dei prouidentiæ, & voluntati committere vitam suam, vt quod è sua gloria potius, & bono ægri fore perspexerit, id permittat. Quod si obiiciatur hominem teneri vti alimento ad conseruationem propriæ vitæ, alioqui spernens omne alimentum (seclusa iustissima causa id faciendi) censeri sui ipsius occisorem, ergo etiam teneri vti pharmaco necessario ad vitam conseruandam; Respondent Victoria, & Sayrus esse disparem rationem, primò quia cibus, seu alimẽtum est medium naturale, & per se ordinatum ad vitam animalis, non autem pharmacum,

171

Digitized by Google

non tenetur autem homo adhibere omnia media possibilia ad vitam conseruandam, sed media per se ordinata, iuxta tradita in præcedentibus; Secundò, quia aliud est mori ex defectu alimenti, quo imputaretur homini, & esset mors violenta (vbi saltem quis non esset condemnatus ad moriendum inedia) & sic non comedere, esset se interficere; aliud est vi morbi naturaliter ingruentis; & sic non sumere pharmacum, esset solum non impedire mortem aliunde imminentem, ad quod sæpe non tenetur homo, vt etiam constat ex traditis *suprà numero 131.156.160. & seqq.* Ad illud etiam ex Victoria adductum, quod vbi esset certitudo salutis futuræ, quis proximo remedium absque peccato mortali non posset negare; Respondet Raynaudus non vrgere, nec conuincere hominem non posse licitè respuere habita ratione salutis propriæ; quia iuxta eundem Victoriam in relect. de homicid. *numero 25.* & etiam alios Doctores, quoties homo tenetur vitæ proximi ex charitate opitulari, æque non tenetur consulere propriæ, quia quoad se ad exercitium charitatis potest cedere iuri suo, cui non potest cedere quoad alios. Confirmat Raynaudus hanc sententiam de licito neglectu omnium medicamentorum ex motiuis supra explicatis, quia etiam viri sanctissimi existimarunt id licere, & honestum esse. S. Macharius *homil. 48.* (vbi docet satius esse, ac salubrius viro spirituali præcipuè Eremitæ, non curare accipere medicamenta, nec medicos accersire tempore infirmitatis, sed sperare à solo Deo salutem) S. Bernardus *epist. 321.* S. Ephrem. *tom. 1. tract. de fide.* S. Chrysostomus *homil. 14. in 1. ad Timoth. sub finem partis moralis agens de ægris in Cœnobiis*; eandem praxim non adhibendi ægris remedia viguisse in quodam Sanctarum Virginum monasterio narratur in actis S. Euphrasiæ *capite 6.* Idem seruasse S. Fulgentium moribundum scribit author *vitæ eius capite 32.* & approbatum fuisse miraculo in sorore sua Macrina refert in eius vita D. Gregorius Nissenus, cum agit de sancto eius cadauere. Demum cõfirmatur exemplo Carthusiensium Monachorum, qui, vt obseruent eorum regulam etiam infirmi, & graui morbo oppressi possunt licite abstinere à carnibus declarante licet medico fore omnino necessarium esum carnium ad salutem recuperandam; vt docent Vasquez *1.2. to. 1. disput. 126. cap. 4. à num. 20.* Sayrus Sanchez, Fagundez, & alij, qui *infrà n. 183. & seq.* citantur.

172 Prædictis tamen non obstantibus, non est nullo modo recedendum à prima sententia. Idem videtur manifeste conuincere illa ratio, quod homo non est dominus suæ vitæ, sed illius custos, & administrator à Deo constitutus, ac proinde ex hac obligatione custodiæ vitæ suæ, cum illa periclitatur siue ab extrinseco, siue ab intrinseco, tenetur illi consulere, quando potest mediis non difficilibus, sed facilibus, & ordinariis à natura ordinatis, & non solum salutem suam iactare in Deum, qui sicut in aliis effectibus consequendis, vel efficiendis vult nos adhibere causas secundas ad illos ordinatas, ita etiam ad sanitatem consequendam, & vitam tuendam vult nos vti causis secundis, scilicet remediis ab eodem, vt authore naturæ ordinatis; vnde velle expectare effectum à solo Deo, aut nos eius diuinæ prouidentiæ committere neglecto omnino vsu causarum secundarum, & in præsenti casu omnium remediorum, quæ facile possumus adhibere, videmur verè tentare Deum; sicut si ad saluandam vitam propriam ab incendio domus conflagrantis, à fera, vel hoste insequente omnino necessaria est fuga, quis nollet fugere committens se Dei prouidentiæ, esset vere Deum tentare. Quare sicut certum apud omnes est, hominem, cum posset, nec alio modo queat mortem euadere, teneri fugere in prædictis casibus, & non fugiendo incendium, feram, vel hostem cum certo vitæ periculo, peccare mortaliter, & censeri sui ipsius occisorem; ita videtur certum, in graui infirmitate, & mortali, quæ remediis facilibus, & ordinariis expelli potest medicorum iudicio, teneri hominem eadem remedia adhibere. Quod enim in priori casu periculum vitæ sit ab extrinseco, in posteriori ab intrinseco, nil refert; nam eadem in vtroque casu est radix obligationis, scilicet, quia homo est à Deo constitutus custos suæ vitæ, cui propterea quomodocunque hic, & nunc periclitanti consulere debet, cum potest facile, & mediis ordinariis, & communibus; & prætermittens id facere, peccat mortaliter. Et sicut iuxta Doctores secundæ sententiæ, homo ad conseruandam vitam tenetur vti cibo, quia est medium ad id ab authore naturæ ordinatum; ita cum id est necessarium ad ęgritudinem mortalem depellendam & vitam, conseruandam, tenetur vti medicamentis, & remediis, ordinariis, & communibus, cum etiam hæc à natura, seu authore naturæ sint prouisa, & ordinata ad sanitatem efficiendam. Quare Eccles. *capite 38.* scriptum est: *Altissimus creauit de terra medicinam, & vir prudens non abhorrebit illam*, & paulo post, *in his curans mitigabit dolorem, & vnguentarius faciet pigmenta suauitatis, & vnctiones conficiet sanitatis.* item *eodem capite* initio. *Honora medicum propter necessitatem, etenim illum creauit Altissimus.* Et infra. *Da locum medico, etenim illum Dominus creauit, & non discedat à te, quia opera eius sunt necessaria.*

Ex quibus primò infertur ægrum graui, & mortali morbo laborantem teneri aduocare, vel consulere medicum, ne alioqui vitæ suæ curam deserat; & illi debere obedire sumendo remedia saltem ordinaria, & communia, ac facilia ab ipso præscripta, cum illis neglectis esset verisimiliter moriturus; & assumptis probabiliter salutem consequuturus. ita Ioannes Valerus, Condronchius *locis suprà allegatis*, Medina *Cod. de ieiunio q. vlt.* & Sanchez *in opusc. moral. lib. 5. capite 1. dub. 33. numero 5.* Neque contrarium sentiunt Canonistæ, & Summistæ pro secunda sententia relati, qui aientes infirmum non teneri obedire medico, id intelligunt ex vi subiectionis respectu eiusdem medici, quia non est infirmi superior; non negant autem teneri obedire ex vi obligationis propriæ vitæ custodiendæ. Extra etiam infirmitatem mortalem morbo laborantem teneri consulere medicos, vt vtatur cibis salutaribus, & abstineat à nociuis, tradunt præfati Canonistæ, & summistæ, Medina, & Sanchez *locis citatis*. 173

Secundò infertur ægrum periculosum, si sit religiosus, vel filius familias, respuentem omnia humana remedia etiam facilia posse à superiore, vel parentibus, sub cuius potestate est, cogi ad illa recipienda; & ipso renuente posse eundem superiorem, aut parentes illi applicare medicamenta huiusmodi leuia, & facilia, quæ illi expedire iudicarentur ad illius incolumitatem, & bonum. Quia superior, & pater non præciperent rem difficilem, sed rem facilem, & quam alioqui æger ex obligatione custodiendi propriam vitam facere tenetur. ita in terminis Molina *tract. 3. de iust. disp. 1. numero 10.* Codronchius *locis num. seq. citat.* & colligitur ex aliis Doctoribus *suprà num. 162. allegatis.* Quare sic nolens ægritudini mederi, posset à superiori, parentibus, & propinquis ligari ad remedium illi applicandum, vt in terminis Turrecremata *cap. 1. numero 10. d. 83.* & Igneus *in l. 1. §. si sibi manus numero 10. ff. ad Syllan.* quos ad id refert, & sequitur Balthasar Gomezius 174

de

Digitized by Google

de potest. in seipsum lib.2.ca.7.n.12. Imò talem ægrum ex lege charitatis quilibet posset cogere ad id, eique inuito, & renuenti applicare medicamentum; ad idque sub mortali teneretur, si posset absque suo notabili incommodo. Ita Balthasar Gomesius *d.cap.7 n.14. & 15.* & Molina *d.disp.1.n.12.* & vniuersaliter quando vita alicuius periclitaretur omnino, nisi is aliquid adeo leue faceret, & sub reatu lethalis culpæ ad mortem, vel membri abscissionem euadendam teneretur id efficere; tunc à quocunque lege charitatis posset ad id cogi, illóque inuito posset quiuis id in eo exequi, imò verò ad id teneretur sub reatu culpæ lethalis, si absq; notabili suo periculo posset id exequutioni mandare; non secus ac teneretur quis eripere ab eo ensem, qui se vult interficere, & detinere eum, qui vult se in flumen iniicere, vel in locum periculosum ire; & extrahere nolentem exire de domo, quæ conflagratur. Quemadmodum Angeli violenter extraxerunt Loth de subuersione Sodomorum, ne simul cum impiis ipse periret *Genes.19.* vnicuique enim mandauit Deus de proximo suo; ideoque etiam inuitos, quando absque notabili detrimento nostro possumus, seruare debemus ne pereant can. *ipsa pietas 23 quæst.4.* vtilitati enim horum, non voluntati consulendum, cum ipsi inueniantur sibi inimici can. *& qui emendat. d.45.* Ita *locis allegatis* Molina, Balthasar Gomezius, & Igneus *locis citatis*, & præter alios Iurisperitos à Gomezio allegatos Tiraquellus *de nobilit cap.6.n.39.*

175 Hinc Medicus ægrorum periculosum inuitum, & reluctantem curare potest, & debet Glossa *in summa d.83.* S.Thom. *2.2.q.33.art.6.* Codronchius *de Christ. & tut. med. rat. lib.1.cap.34.* Tiraquellus *d.c.nu 38.* alios allegans, & Balthasar Gomezius *d.c.7.n.13.* & ab eo curationis impensas, & mercedem (licet aliàs, qui rem alicuius gerit illo vetante non possit postea actione negotiorum gestorum, neque ab illo quidquam exigere mercedis, aut expensarum nomine *l.fin C.de negot.gest. l.si pro te. ff. mandati*) recuperare, vt Glossa præcitata, Codronchius, Tiraquellus, & Gomez *locis citatis*, & alij Iurisperiti, quos latè iidem Tiraquellus, & Balthasar referunt, & Surdus *decis.255.n.26.* Vbi addit idē esse de quocunque alio, qui in curatione infirmi curationem renuentis impensas fecerit, vel ministerium fecerit, potest enim ab eo expensas, & mercedem exigere, vt tradunt etiam alij ab eodem Surdo relati, & cum aliis Balthasar Gomezius *d.cap.7.nu.16.* *Qui n.17.* Quoad Medicum ait præfatam doctrinam de expensis, & mercede reposcendis procedere, tametsi æger moriatur; cum Medico non debeat imputari mors; & suffecerit, si vtiliter cœperit gerere, licet euentus non fuerit sequutus *l.sed non vltro ff de negot.gest. & n.20.* cū Gasparo Baeza *de decima tutori Hispanico præstanda ca.4. n.25. & seqq.* addit procedere etiam in Medico, qui ægrum coniunctum inuitum curauerit, & expensæ factæ, ac labor essent magnæ, eo quod ex sola coniunctione, & nisi aliæ coniecturæ concurrant, non præsumitur donatio, vbi agitur de re magni momenti, licet secus in re modica, vt alios allegantes Menochius *de arbitr. casu 88.n.16.* & Mascardus *de probat. conclus.554. num.41.* Quamuis contrarium, & Medicum coniunctum censeri fecisse expensas, & laborem causa pietatis, & ita nihil posse reposcere teneant Glossa, Præpositus, & Archidiaconus *in can.1. d.83.* & alij ab eodem Balthasare Gomezio *numer.19. relati per text. in l. alimenta Cod. de negotiis gestis.* Qui tamen non vrget, quia legitur de alimentis à matre filio præstitis, quæ censentur materna pietate præstita, ideoque non reposcenda de qua re in sequenti parte huius tractatus cap.1. Procedunt vero prædicta in Medico curante eum, qui absolutè nollet curari, non in eo, qui nollet à certo aliquo Medico, quia forsan de eo non confidit, vult tamen ab alio, si enim Medicus curauerit inuitum nolentem ab eo curari, sed ab alio, nihil eum exigere posse tradunt Ioannes de Lignano *in tract. de bello cap.49.* & Balthasar Gomezius *d. cap. 7. num.18.*

Quandonam licitum sit medicinam corporalem respuere.

Prædictis sic stantibus, pro maiori declaratione, & intelligentia sententiæ communis *suprà num.170.* positæ *& num.172. & seqq.* magis confirmatæ de obligatione ægri periculosi ad adhibenda medicamenta communia, & facilia, quæ iudicantur necessaria ad eius vitam conseruandam, addo sequentia, &c. 176

Primò limitatur præfata sententia tempore martyrij, in quo ei, cui à Tyranno inflicta sunt vulnera, fas est respuere omnem medicinam corporalem (etiamsi esset periculum mortis) ob gloriam Dei, & fidei testimonium, & videretur minus sponte ille suscipere. Ita Caietanus, & Nauarrus *locis suprà numero 170. allegatis.* Balthazar Gomezius *de potest in se ipsum lib.2.cap 7. num.9.* & restans esse communem Sanchez *in opusc. mor. lib.5.cap.1.dub.33. numero 8.* contra Sotum *in 4.dist.46.quæst.5.articul.2.* Vtilitas enim (inquit Caietanus) maxima est necessitas promptitudinis animi ad sustinendum, & promptè testimonium fidei perhibendum; si autem Martyr medicinam susciperet, videretur (vt dixi) minus sponte hæc pati pro Christo.

Secundò infirmus etiam vulgarium medicamentorum, & modicæ expensæ, & quæ facile, & sine cruciatu possunt adhiberi respuere potest, si sibi verisimiliter persuadeat, posse vim morbi superari, ipsumque morbum expelli viribus naturæ sibi relictæ; vt non rarò præter expectationem euenit; vel si (quod interdum contingit, & ego experientia noui in quodam Prælato infirmo, cuius morbus semper ingrauescebat post pharmaci licet vulgaris sumptionem) timeret maiorem naturæ exacerbationem ex remedij vsu; ita vt natura eo adhibito impar sit futura morbi violentiæ. 177

Tertiò licitum est, & meritorium nolle mederi quibusdam ægritudinibus, & doloribus mortis periculum non adferentibus, vt cauteriis, vulneribus aliquot minoribus, doloribus iliacis, vel stomachi ad spiritualem profectum, scilicet, carnem domandam, & mortificandam, ad compatiendum passioni Christi, eiúsve dolores in passione experiendum, vel expeditius vacandum spiritui. Ita Caietanus, & Nauarrus *iisdem locis.* Sanchez *dicto dub. 33. numero 8.* & Gomezius *dicto capite 7 numero 10.* Sic admirabilis ille Sanctus Monachus Simeon Stylita terrenus Angelus, & martyr habens in altero pede molestissimum vlcus, nunquam tamen curari voluit, ita scribit Theodorus Episcopus Cypri *in libro, quem Philotheum, siue Sanctorum Patrum Deum amantium inscripsit capite 26.* Similiter Beniamin senior grauem, qua laborabat, hydropisim nunquam curauit, inuisentésque consolabatur, & rogabat vt Deum precarentur pro ipsius anima, nihil de corpore solliciti, quia & dum sanum (aiebat) esset, nihil mihi profuit, neque dum infirmum, me læsit. Id referunt Sozomenus *libro 8.* Pallad. *in Lantiaca historia sectione duodecima.* & Tiraquellus *de nobilit. capite 31. numero 516.* Et iuxta hæc, & etiam tradita numero præcedenti possunt rectè intelligi Sancti Patres *suprà numero 171.* In confirmatione secundæ sententiæ adducti, & alia ibidem tradita. 178

Aduertendum tamen ægrum etiam alioqui virum perfectum (imò quemlibet) teneri semper vti cibis 179

Digitized by Google

salutaribus, & abstinere à nociuis, & læsiuis, & à nimia inedia. Quapropter si vterentur scienter singulari inedia, vel cibo ita nociuo ex propria opinione contra bonorum, & sapientum sententiam, vt breui abrumperetur vita, peccaret mortaliter. Ita Syluester, Angelus, Armilla *locis suprà numero* 171. *citatis*, Victoria *relect. de temper. numero* 12. *fine*, & alios allegantes Sanchez *d. dub.* 33. *numero* 6. Balthasar Gomez *de potest. in seipsum lib.* 2. *capite* 6. *numero* 16. & Sayrus *libro* 7. *clau. capite* 9. *numero* 31. id enim non esset non prolongare vitam (quod mox dicetur esse licitum) sed abrumpere, quod absque culpa lethali fieri nequit, nisi fortè quis id faceret ex peculiari auxilio, & reuelatione diuina. Dixi *scienter*, nam si infirmus comedat, vel bibat rem nociuam putans, vel non aduertens, quod ei nocebit, non peccat mortaliter iuxta eosdem Summistas, & Doctores. Quinimò tametsi credat cibum, vel potum futurum læsiuum, seu allaturum aliquod nocumentum, sed non magnum, nec notabile, purà effecturum dolorem aliquem capitis, vel maiorem aliquam febrim, non peccaret mortaliter iuxta eosdem Summistas, & Doctores, quia nocumentum non est magnum; & quia potest esse compensatio grauioris, vel æqualis afflictionis, quia aliquando sitis, ad quam temperandam infirmus bibit aquæ quantitatē, ex qua præuidet febris augmentum, infert maiorem afflictionem, quàm sit ea, quæ est ex febris augmento etiam maximo, vt notant Syluester, & Angelus; inter duo autem mala minus est eligendum *cap. duo dist.* 13. Addit Sanchez ex sententia iuniorum Doctorum, quod non peccaret mortaliter infirmus, etiamsi ex intentione illud non notabile intenderet.

An teneamur vitam nostram corporalem prolongare, cum possumus, vtendo cibis delicatioribus, medicinis exquisitis, abstinendo ab aqua, habitando in loco salubriori, sumendo quotannis pharmaca &c.

180 Quarto licet homo non possit ex proposito sibi vitam decurtare, & abrumpere, nullus tamen tenetur vitam prolongare. Quare nullus ad vitam prolongandam, & conseruandam tenetur vti cibis delicatioribus, selectis, & optimis, licet salubertimis, sed sufficit, si communibus, dummodo sint ex his, qui ad vitæ conseruationem naturaliter sunt producti. Ita Sotus *lib.* 5. *de iustit. quæst.* 1. *artic.* 6. Victoria *relect. de temper. num.* 12. & in *relat. de homicid. num.* 33. & 34. Medina *Cod. de ieiunio. quæst. vltim.* Couarruuias *lib.* 1. *var.* 2. *num.* 10. Petrus Nauarrus *lib.* 2. *de restit. cap* 3. *num.* 88. Ioannes Alphonsus *in speculo medicinæ luminari* 2. *fol.* 69. Balthazar Gomez *d. cap.* 6. *numero* 13. Sayrus *lib.* 7. *clau. d cap.* 9. *numer.* 28. & 29. Fagundez *in decalog. lib.* 5. *cap.* 11. *num.* 18. & 19. Sanchez *in opusc. moral. lib.* 5. *cap.* 1. *dub.* 33. *num.* 1. Raynandus *de ortu infant. cap* 7. *numero* 13. & alij à Gomezio, & Sanchez *relati*. Et contrarium dicere, esset damnare omnia ieiunia Ecclesiastica, & Monastica. Homo enim non tenetur (vt Ioannes Alphonsus loco citato aduertit) omne adhibere studium ad producendam vitam, aut illam conseruandam, seu valetudinem tuendam, imò ea solicitudo est reprehensibilis, nec Christiano digna, Christo testante Matth. 7. *Nolite soliciti esse animæ vestræ, quid manducabitis, &c.* dum per se nociuis non bibitur non vtatur; imò potius aliquantulum nociuis, siue non ita salubribus vti licebit ob mortificationem seu pœnitentiam agendam propter peccata, vel ad redigendum corpus in seruitutem, vel ad imitandos sanctos in asperitate vitæ. Ita Victoria *d. relect. de homicid. numero* 33. & 34. Et colligitur etiam ex Sanchez *lib.* 4. *summ. cap.* 6. *num.* 5. Dum dicit, non teneri aliquem exequi votum de nimiis pœnitentiis, quando dubium est, vel sunt opiniones, an & notabiliter corpori sint nocituræ, ex hoc enim sequitur illas teneri exequi, quando modicum damnum saluti macerationes essent parituræ. Dixi, *sed sufficit, si communibus, &c.* Quia ex alimentis quædam sunt (vt notat Victoria *d. num.* 33.) quæ non sunt propriè alimenta, quia de se sunt insalubria, & nociua humanæ valetudini, inter quæ non solum enumerantur venena; sed etiam alij cibi insalubres, vt fungi, herbæ crudæ; semina, & fructus acerbi, & alij cibi similes nociui, qui communiter non sunt in vsu hominum. Alia sunt alimenta, quæ licet non sint ita salubria, sicut alia, non sunt tamen contraria vitæ humanæ, vt oua, pisces, lacticinia, potus aquæ. Igitur quamuis homo teneatur abstinere à cibis prioris generis, vtpote nociuis valetudini humanæ, & illis vti esset se interficere, vt in terminis Victoria, & Fagūd. *loc. cit.* Sufficit tamē, si vtatur posterioris generis cibis, quib. cōmuniter homines vescuntur, & in quantitate, quæ ad cōseruandam vitam, & valetudinem sat est, iuxta omnes præallegatos Doctores. Quare si Medicus alicui consulat, quod si comedat carnes, aut bibat vinum diutiùs decem annis viuet, quam cum piscibus, & aqua, non ideo non licebit ei abstinere à carnibus, & à vino, cum potus aquæ non sit contrarius vitæ, neque hoc sit vitam minuere, sed non producere, ad quod non tenetur quisquam. Ita in terminis Victoria *numero* 34. Sanchez, Fagundez, Sayrus, & alij *præallegati*. Prædicta intelliguntur de sanis; Nam ægrotantibus aliqui sunt cibi insalubres, & nociui, qui sanis sunt salubres, à quibus iidem ægri tenentur abstinere iuxta tradita *num. præcedenti*.

Quemadmodum autem, vt diutiùs viuat, nullus tenetur vti vino; ita etiam non tenetur abstinere à vino ob eandem rationem. Et ita sentiunt præfati Doctores.

Item iuxta eosdem Doctores, nullus gratia sanitatis, & ad prolongandam, aut diutiùs conseruandam vitam tenetur mutare locum habitationis, aut viuere in loco salubertimo, sed maximè ob bonum virtutis, & carnis mortificationem potest habitare in regione nociua frigoris, vel caloris, vel humiditatis. Vnde refertur D. Norbertum Præmonstratensis Fundatorem domos fundationis iuxta Paludes, & aquæ fluenta valde prope erexisse, vt Religiosi ægrotantes degerent, & inde potius animæ, quam corpori inseruirent. Et idem scribitur fecisse Diuum Bernardum, sicut enim honestè, & licitè, atque non sine merito pedibus nudis incedunt plures Religiosi ob bonum virtutis, & tamen medium esse nociuum saluti nemo non fatebitur; & humi cubare, & catenas ferreas circa corpus ferre licitum est ob bonum virtutis, quamuis cum aliquo detrimento salutis; ita etiam fas est ob bonum virtutis neglecto loco salubertimo degere in minus salubri, & aliquantulum nociuo. Quæ omnia fieri posse honestè videtur satis conuincere illud Christi Domini Ioannis 12. & Matthæi 10. *Qui odit animam suam* (id est vitam) *in hoc mundo in vitam æternam custodit eam.* Quasi dicat, cui perfecta salus, & valetudo occasio fuerit animam suam perdendi, odio habeat illam, & illis vtatur cibis, seu mediis, quibus valetudo minuatur, & attenuatur aliquantulum.

Item iuxta eosdem Doctores, & alios *suprà numero* 165. allegatos ad salutem conseruandam nemo tenetur; exquirere exquisitissima medicamenta.

Item iuxta eosdem Doctores ad prolongandam vitam nullus tenetur quotannis sumere pharmacum,

cam, & se purgare ad vitandas febres, aut alias ægritudines, etiam vbi neglecta annuali purgatione esset probabile periculum mortis. Et ita Innocentius in *cap. tua nos, numero 5. de homicidio*, inquit, quod non teneretur aliquis viuere medicinaliter, quia omnia sunt bona sanis; imò quod sanus malè faciat viuendo medicinaliter dixit Cornelius Celsus *libro 1. de re medica cap. 1.* & postea Ripa *de remediis ad curandam pestem in paragrapho incipiente Medicorum auxilio numero 121.* Ex quibus patet hominem non teneri prolongare vitam, nec ad illam diutiùs conseruandam vti omnibus mediis, quibus ei liceret vti, sed sufficere si mediis ordinariis, & communibus conseruet.

An sit licitum ieiuniis, abstinentiis, & aliis pœnitentiis, & corporis castigationibus vitam abbreuiare.

181 Vtrum autem liceat vitam corporis abstinentia, ieiuniis, & pœnitentiis, afflictionibúsve, aut macerationibus abbreuiare, & illis ita vti, vt illorum causa vel saluti notabiliter noceatur, vel vita decurtetur. De hac re agunt Victoria, Ioannes Medina, Couarruuias, Petrus Nauarrus, Sayrus, Sanchez, Fagundez, Balthasar Gomezius *locis suprà numero 180. allegatis.* Sanctus Thomas 2. 2. *quæst. 147. art. 1. ad 2. ibidem* Caietanus Soto *de secreto teg. memb. 1. q. 3. concl. 3 in confirmatione quinti argumenti.* Toletus *lib. 5. cap. 6. numero* 14. Raynandus *de ortu infant. cap. 7. numero 13. & 14.* & alij apud eosdem.

Primò certum est apud præfatos Doctores, & alios, si quis non vult omninò edere, vel velit abstinere à cibo necessario, seu minus necessario edit, vt breuiter moriatur (quod fecisse Porum Regem Indiæ, cum victus esset ab Alexandro, refert Iustinus *lib. 12.*) eum peccare mortaliter contra dilectionem sui, & contra quintum decalogi præceptum, ac contra iustitiam latissimo modo in Rempublicam, esset enim se interficere, seu velle se occidere; sicut enim aliis mediis non licet se occidere, vitámve propriam detruncare, ita nec abstinentia totali à cibo necessario; & iuxta id maximè intelligendus est S. Hieronymus à Diuo Thoma *vbi suprà relatus*, dicens, *non differre vtrum magno, vel paruo tempore te interimas.* Cum enim cibus à natura sit ordinatus ad vitæ corporalis conseruationem & ad hunc finem propriæ vitæ conseruandæ omnibus animalibus indiderit naturalem inclinationem ad illum capiendum, tenetur & ipse homo conseruare propriam vitam per alimentum, seu sumptionem cibi ad illius conseruationem necessarij, ne faciat contra illam naturalem inclinationem, & obligationem se conseruandi, sitque sui occisor. Quare etiamsi pietatis, ac religionis intuitu ea intentione breuiter moriendi nolit prorsus edere, vel abstineat à quantitate ad vitam sustinendam iuxta suam complexionem necessaria, peccat mortaliter, vt notant iidem Doctores præsertim Couarruuias, & Gomezius, cum nulla causa possit rectificare actum se occidendi.

182 Et hominem teneri conseruare vitam per alimentum, adeo vniuersaliter, & absolutè verum putant aliqui, vt velint etiam damnatum iusta iudicis sententia, vt inedia moriatur, teneri edere, nec posse licitè abstinere à cibo, si ei clàm offeratur; probantes illa ratione, quod abstinentia ab omni cibo sit actus omninò, & directè tendens ad mortem; & consequenter nulla ratione licitum esse posse. Ita Sanctus Thomas 2. 2 *q. 69. art. 4. ad 2. ibidem* Caietanus, Couarruuias *d. lib. 1. var. cap. 2 numero 10 initio.* Balthasar Gomesius *cap. suprà d. nu. 180. citato.* Victoria *d. relect. de homicid. num. 28.* Driedo, Castrus, Nauarrus, Petrus Pleza, Armilla, Arragon, Bannes à Sanchez *in opuscul. moral. lib. 6. cap. 4. dub. 14. num. 4.* & à Balthasare Gomezio, & Couarruuias *relati.* Quamuis verius sit contrarium, & posse licitè omnino à cibo oblato abstinere, vt in ipso impleatur iustitia, & vt aliis præbeat patientiæ exemplum, & vt Deo pro peccatis satisfaciat: ita Petrus Nauarrus *de rest. lib. 2. cap. 3. num. 75. & seq.* Sanchez *d. dub. 14. num. 5.* Sayrus *lib. 7. clau. cap. 9. num. 22. & lib. 12. cap. 18. num. 30. fine.* Lessius *de iust lib. 2. cap. 9. num. 29.* Fagundez *in decal. lib. 5. cap. 12. num. 24.* Maior, Sotus, Salon, Tabiena, & Angelus *relati partim* à Sanchez, partim à Gomezio. Id enim non est directè se occidere, sed indirectè, & reductiuè; causa autem indirecta non est culpabilis (vt in præcedentib. huius tituli sæpè dictũ est) nisi quando quis causam apponens potest, & tenetur illam vitare; iustè autem damnatus non tenetur illam vitare ob illos bonos fines virtutis: Homo enim licet non sit dominus, sed tantum custos suæ vitæ, ratione tamen huius custodiæ habet vsum illius acceptum à Deo in exercitium virtutum, & ita licet ob nullum finem quantumuis de se bonum, & honestum non possit positiuè se interficere; sibíve vitam detruncare; nihilominus ob exercitium alicuius virtutis potest licitè cessare à vita producenda, & conseruanda, vt constat ex pluribus exemplis in hoc paragrapho suprà adductis, & aliis à Sayro, Lessio, & Fagundez *relatis*; ita ergo in præsenti casu, cum damnatum abstinere ab omni cibo etiam sponte ablato non sit se occidere positiuè, sed tantum cessare à vita sustinenda, & ob bonum, seu exercitium obedientiæ, exempli patientiæ, & satisfactionis pro suis peccatis, talis abstinentia non erit illicita, & culpabilis, sed licita, & meritoria. Et ob hanc eandem rationem damnatus iustè ad mortem, qui posset è carceribus fugere, non tenetur id facere, sed ob eosdem fines potest licitè manere, quia id etiam non est se positiuè occidere, sed solum cessare à conseruanda vita. Ita iidem Doctores proximè citati, & etiam Couarruuias *d. cap. 2. num. 8. & 10.* Balthasar Gomezius *d. cap. 6. num. 12.* Caietanus, & alij à Sanchez *dicto cap. 4. dub. 13 relati.* Potest tamen licitè idem iustè damnatus vel ad moriendum inedia cibos oblatos edere, vel è carcere aperto fugere ex bono fine conseruandi suam vitam, quantum potest, & durissimum esset, & suprà humanas vires velle eum obligare ad abstinendum à cibis, vel fuga in tali casu. Ita præfati Doctores omnes. Et de prædictis etiam *in sequenti parte capite primo §. decimo-nono.*

Secundò certum est seclusa illa intentione breuiter moriendi, seu abbreuiandi vitam vti ieiuniis, pœnitentiis, & afflictionibus discretis, & iuxta prudentiæ regulas ob bonum virtutis non solum esse licitum, sed etiam meritorium, licet inde vita sit abbreuianda, idque præuideatur. Ita omnes Doctores *numero* 181. allegati, & alij omnes. Et tunc iuxta Ioannem Medinam *Codice de ieiunio quæstione vltima. initio.* Raynandum *dicto numero* 14. Et alios omnes Abstinentiæ, & pœnitentiæ citra omne dubium sunt discretæ, & iuxta prudentiæ regulas, si per eas solùm sensibiliter, & remotè tantum vita abbreuietur. Ita Medina, & Raynandus locis citatis, & omnes fatentur. Et constat tam exemplo Sanctorum Patrum, qui radicibus, & oleribus in eremo vtebantur; & asperrimam vitam agentes frequenter ieiunabant; ex quo necesse erat vires extenuari; & radicale humidum paulatim corrumpi, & per consequens eorum vitam abbreuiari; quos secundum naturam certum est diutiùs victuros, si abstinentiæ asperitates temperassent; tum quia quamuis ieiunia aliqualem corporis ægritudinem inferant, non 183

ideo

Digitized by Google

ideo oportet à ieiuniis cessare, modo tanta non sit, quæ fortitudinem mentis impediat iuxta Diuum Bernardum in Cantica Canticorum, dicentem, *Carnis infirmitas robur spirituale auget, & vires subministrat; fortitudo vero carnis debilitatem spiritus operatur*; tum quia literis assiduè incumbere, frequenter prædicare, & similes actiones literarias exercere sunt actus, per quos vita multis saltem insensibiliter abbreuiatur, & tamen sunt liciti, & honesti, & iuxta regulas prudentiæ; nec ab illis ob illam insensibilem, & remotam abbreuiationem vitæ tenemur abstinere; ita ob eandem insensibilem vitæ breuitatem ex illis prouenientem non tenemur à ieiuniis, & aliis corporalibus afflictionibus, quæ ob bonum animæ solent à viris perfectis assumi, abstinere. Maximè autem censentur discretæ, & iuxta prudentiæ regulas, atque laudabiles, ac meritoria inter Religiosos (vt notauit Saytus *libro septimo, dicto capite nono, numero trigesimotertio.*) vigiliæ, ieiunia, & pœnitentiæ, quæ ex regula sunt præscriptæ; cum enim à viris sanctis, ac prudentibus excogitatæ sint; & à Summis Pontificibus approbatæ, & ad veram, solidámque virtutem, & mortificationem comparandam accommodatæ, non censentur esse contra rationem, & prudentiæ regulas, sed iuxta illas. Etsi consultiùs sit in omnibus illis exercendis à suis superioribus, quibus tota anima aperienda est, dependere.

184 Tertiò certum etiam est seclusa ignorantia, vel inaduertentia, aut bona fide, peccatum esse, & ex sua natura vti abstinentiis, ieiuniis, & pœnitentiis indiscretis, & contra rationem, & contra rationem, & prudentiæ regulas. Ita absque dubio Doctores *suprà & infrà citati*; inter quos solum est dissidium, quænam abstinentiæ, & pœnitentiæ, seu afflictiones corporales censendæ sint indiscretæ, & contra rationem. Et iuxta omnes, & textum expressum in can. *non mediocriter de consecratione dicto* §. Censetur, & est est abstinentia indiscreta; quando quis ita abstinet à cibis communibus, vt non sumat quantitatem præcisè necessariam ad alimentum, & sustentationem; & valetudinem indiuidui secundum diuersam vniuscuiusque complexionem. Recta enim ratio non dictat (vt in terminis notauit Sanctus Thomas, & *ibidem* Caietanus 2. 2. *quæstione* 147. *articulo* 1. *ad* 2.) vt etiam propter opera spiritualia, quis tantum de cibo subtrahat, vt natura conseruari non possit. Quare id facere etiam sine intentione moriendi, ex natura sua est peccatum graue iuxta omnes. Faciens tamen talem abstinentiam indiscretam intuitu pietatis, & vt carnem domet, ac spiritui subiiciat, non aduertens se excedere vtendo tali abstinentia excusatur ab omni culpa iuxta omnes; si autem aduertat se excedere, putet tamen se bene facere, non excusatur à peccato, peccatum tamen non est mortale, sed veniale tantum propter iustam intentionem, & bonam fidem, vt in terminis Caietanus *loco citato.* Nauarrus *in man. capite* 15. *numero* 12. Couarruuias *var.* 1. *capite* 1. *numero* 10. Toletus *loco suprà citato.* Sanchez *in opuscul. mor. libro* 5. *capite* 1. *dub.* 3. *numero* 12. & alij recentiores. Et quamuis Petrus Nauarrus *de restitut. libro* 2. *dicto capite* 3. *num.* 91. & 92. impugnet præfatam distinctionem, velitque esse mortale quoties aduertitur excessus non obstante intentione boni finis, & illa bona fide, qua putat se facere bene; quem etiam sequitur Balthasar, Gomesius *dicto capite sexto numero quinto, versicul. sed tertia verior.* Innixus d. textui in citato. can. *non mediocriter*, nihilominus immeritò reprobant; nam illa bona fides sufficiens est ad excusandum à mortali; sicut etiam si quis bona fide credat se hic & nunc excusari à ieiunio de præcepto, si non ieiunet non peccat mortaliter, illum excusante illa bona fide, etiamsi alioqui teneretur ieiunare, vt tradunt communiter Doctores, & notaui *tomo tertio mor. var. titulo* 9. *de ieiunio Eccles.* Tunc ergo talis abstinentia cum aduertentia excessus esset peccatum mortale, quando quis eam facit nullo proposito fine honesto, & cessante bona fide, qua credit se facere bene, & obsequi Deo. Et iuxta hoc intelligendi sunt Canonistæ scribentes ad d. can. *non mediocriter* à Gomezio *allegati*, asserentes esse peccatum mortale vti indiscretis abstinentiis etiam pietatis, & religionis intuitu cum aduertentia excessus, & quod inde sit sequenda vitæ abbreuiatio. Vnde cum aduertentia excessus faciens talem abstinentiam illa bona fide, si à Confessario, vel alio viro prudenti, & docto, cui credere debeat, admoneatur se malè facere vtendo tanta abstinentia, in illa perseuerans etiam intuitu pietatis, & vt carnem domet, peccabit mortaliter; quia cessat bona fides.

Difficultas ergo est, an quoad abstinentiam à communibus cibis quantum ad pluralitatem comestionum, vel quantum ad quantitatem, An si sumatur cibus necessarius ad alimentum, & conseruationem indiuidui, & ob vigilias, aut alias corporis afflictiones notabiliter, seu sensibiliter vita abbreuiatur, idque, qui tali abstinentia, seu pœnitentia, & afflictionibus corporis continuatè vtitur, clarè aduertit, talis abstinentia, vel pœnitentia sit absolutè censenda indiscreta, & illicita, & ex se peccatum mortale, licet inde sic ieiunans, vel abstinens, aut corpus affligens non impediatur ab impletione sui officij; seu notabiliter non inhabilitetur ad officium, ad quod sub mortali tenetur; an verò tunc solum sit censenda indiscreta, & illicita, quando præter notabilem, atque præuisam abbreuiationem vitæ per talem abstinentiam, vel corporis afflictionem quis notabiliter se inhabilitet ad implendum officium ad quod tenetur. 185

Et vt censeantur, & sint indiscreta ieiunia, abstinentiæ, & aliæ corporis castigationes, & pœnitentiæ, & consequenter illis continuatè vtens peccet mortaliter, sufficere, si ægritudinem notabilem inferant, vel notabiliter, seu sensibiliter vitam abbreuiant non habito respectu inhabilitatis ad officia debita, in terminis asserunt Ioannes Medina *Codice de ieiunio, dicta quæstione vltima,* & Raynaudus *dicto capite septimo, numero decimoquarto*, & consentiunt Sanctus Thomas, Caietanus, Couarruuias, Soto, Martinus, Nauarrus *locis suprà allegatis*, Petrus Nauarrus *dicto capite* 3. *numero* 88. Petrus Arragon 2. 2. *quæstione* 64. *articulo* 5. *ad* 5. Saytus *libro* 7. *clau. capite* 9. *numero* 32. Fagundez *in decalog. libro* 5. *capite primo numero* 17. & Balthazar Gomesius *de potestate in seipsum libro* 2. *capite* 6. *numero* 3. & 5. Quatenus absolutè docent eum; qui vtitur ieiuniis, abstinentiis, & pœnitentiis, quas aduertit notabiliter nocere saluti corporis, vitámque notabiliter diminuere, peccare mortaliter, etiamsi non vtatur intentione vitam decurtandi.

Probatur hæc sententia, quia eæ abstinentiæ, & asperitates notabiliter, & sensibiliter vitam abbreuiantes videntur omninò directè, & immediatè tendere in vitam, eámque proximè lædere, quod est illicitum, quod secus est, quando abstinentiæ, & asperitates ob incommoditatem corporis aliquam tantum insensibiliter nocent, & vitam diminuunt iuxta tradita *numero* 183. nam tunc solum remotè, & indirectè vitam corporalem lædunt. Confirmatur hæc sententia tum dicto illo Diui Hieronymi *suprà numero* 182. adducto, quod Caietanus 2. 2. *quæst.* 147. *dicto articulo* 1. *circa responsionem ad* 2. *fine* ait intelligi, quando aduertitur notabilis excessus nocumenti ex abstinentiis,

Digitized by Google

tiis, & corporis asperitatibus prouenientis; tum ex eodem Diuo Hieronymo relato in d. can. *non mediocriter, de consecr. d. 5.* vbi reprehendit abstinentiam immoderatam, & vigilias, seu Psalmorum, vel Officiorum decantationem, quibus amentiæ, aut tristitiæ nota incurritur.

Et post modicum addit, *Audiant itaque, qui ea, quæ necessaria sunt corpori, subtrahunt, illud quod per Prophetam Dominus loquitur; Ego Dominus odio habens rapinam holocaustorum; de rapina verò holocaustum offert, qui siue ciborum egestate, vel somni penuria corpus immoderatè affligit.* Tum ex illo Diui Augustini in regula sua, *Carnem vestram domate ieiuniis, & abstinentia escæ, & potus quantum valetudo permittit.* Tum ex illo Pauli, quod rationabile esse debet obsequium nostrum. Tum demum, quia inquit Medina, si ex ieiunio, aut abstinentia verisimiliter timetur hominem moriturum, tenetur homo huiusmodi abstinentiam deserere; nam alioqui esset homicida sui ipsius, ac proindè esset, ac si se ipsum occideret; ergo etiam vbi verisimiliter timetur ægritudo, cum possit esse talis, quæ semel inducta curari non possit, sed paulatim mortem allatura sit, oportebit pro ea vitanda cessare ab abstinentia. Non enim ad id est expectandus extremæ necessitatis articulus, sed præueniendum est. Addit tamen Medina, quod si aliter præfatis damnis, & incommodis corporeis obuiari, seu mederi potest, non erit necesse à præfatis abstinentiis, & pœnitentiis desistere.

186 Sanchez *dict. dub. numero* 13. dicit vtentem nimiis abstinentiis, & asperitatibus, ac pœnitentiis, aut vigiliis, quibus se reddit inhabilem, seu impotentem ad debita opera, quæ sub mortali præstare tenetur, peccare mortaliter. Quod est certissimum, & in terminis tradunt Sanctus Thomas, Caietanus, Sayrus, & Fagundez *locis citatis.* Et id claré probant testimonia Sanctæ Scripturæ, & Patrum numero præcedenti adducta. Et confirmat Sayrus ex Apostolo *ad Timotheum* 1. dicente castigationem corporis esse *ad modicum vtilem*, scilicet de se non esse bonam, vel malam; sed vtilem, in quantum deseruit mortificationi appetitus, & inordinatarum animi passionum; vnde addit idem Apostolus, Pietas autem *ad omnia vtilis est.* Ex quo infertur iuxta Apostolum corporis castigationem in tantum esse licitam, quantum ad pietatem conducere potest; ac proindè qui ex nimiis ieiuniis, aut corporis afflictionibus inhabilem se reddit ad debita pietatis, ac deuotionis, vel iustitiæ opera peragenda contra rationem operatur, & peccat, vt dicit Sanctus Thomas *in dicta responsione ad* 2. Quare ieiuniis se reddens impotentem ad reddendum debitum grauiter peccat, si faciat aduertenter, vt *suprà capite primo* probatum est; item qui tenentur ad aliquod opus vel liberale, putà, legendum, vel prædicandum, aut cantandum; vel mechanicum, putà, fodiendum, ædificandum, & similia; si vtendo nimiis abstinentiis, vel etiam comedendo aliquid, quod notabiliter corpori noceat, se aduertenter reddant inhabiles ad implendum opus, seu officium per magnum tempus, peccant mortaliter, nisi sint eo animo, vt velint relinquere officium, & obligationi operis præstandi satisfacere; inferunt enim iniuriam iis, quibus opus præstari debet. Ita Caietanus *circa dictam responsionem ad* 2. & Sanchez ex Ledesma, & aliis iunioribus. Hinc etiam si nimiæ abstinentiæ, & vigiliæ notabiliter nocerent integritati sensuum, & mentis, idque esset præcisum, essent indiscretæ contra rationem, & temperantiam, ac prudentiæ regulas, cum sensus, & mentis integritas sit maximum bonum ieiuniis, & aliis pœnitentiis præferendum; & consequenter essent peccatum graue; & maximè etiam quia sic impedirent implere alia opera pietatis, deuotionis, aut iustitiæ debita; ita apertè constat ex Diuo Hieronymo & Sancto Thoma *locis citatis.*

Quod si per nimias abstinentias, & asperitates quis non impediatur ab impletione sui officij, ad illudue præstandum non reddatur inhabilis, idem Sanchez *d. dub.* 13. *num.* 11. asserit nullum esse peccatum neque contra temperantiam, neque contra charitatem propriam, sed esse licitum ieiunare, & abstinere etiam à communibus cibis quoad pluralitatem comestionum, & etiam quoad quantitatem, dummodo sumatur cibus necessarius ad alimentum, & sustentationem, ac valetudinem indiuidui iuxta propriam complexionem, quamuis sic ieiunans claré, & sensibiliter aduertat ex tali abstinentia diminui eius vitam. Quam sententiam videtur expressè tenere Victoria *d. relect. de temperantia num.* 14. vbi sic habet: *Si quis vtatur alimentis, quibus homines communiter vtuntur, & in quantitate, quæ solet sufficere ad valetudinem conseruandam, dato quod ex hoc abbreuietur vita etiam notabiliter, & hoc percipiatur, non peccat.* Quæ verba habet etiam Sayrus *d. c.* 9. *num.* 29. *initio.* Victoriam in hoc sequens; etsi *numero* 32, videatur oppositum docere, quamuis consideratis, ac pensatis, quæ ibi habet, rectè intelligi possit, quando non sumitur cibus necessarius ad indiuidui conseruationem, vel nimiæ abstinentiæ efficiunt impotentiam ad implenda debita officia. Eadem verba, quæ Victoria habet Ledesma 2. 4. q. 17. *art.* 6. relatus à Sanchez, qui ait hanc eandem sententiam asseri ab aliis doctis iunioribus Magistris: Probat Sanchez ex vsu multorum Sanctorum, & Fundatorum Religionum, qui & exercuerunt, & suis iniunxerunt grauissimas pœnitentias, quibus vita sensibiliter abbreuiatur. Sed Medina hoc exemplo Sanctorum contendit probari solùm licitas esse abstinentias, & pœnitentias, quibus paulatim, & insensibiliter vita abbreuiatur. Præterea idem Sanchez confirmat primò, quia id non est intendere abbreuiare vitam, seu occidere, sed tantum est vti mediis ordinatis à natura ad sustentationem, & non prolongare vitam, ad quod nullus tenetur, vt *suprà num* 180. probatum est. Secundò, quia licitum est exponere vitam corporalem pro spirituali alterius, & pro vita corporali amici, vt suprà probatum est; ergò etiam licebit homini abstinere à cibis cum moderatione posita, propter finem spiritualem; licet aduertat sensibiliter abbreuiari vitam. Tertiò, quia aliàs esset illicitum dare operam literis per multum tempus, & exercere actus valdè laboriosos, vt cursorum, Nautarum, seu nauigantium, Mercatorum &c. quia per hæc, vt constat experientia, sensibiliter abbreuiatur vita. Verùm ad primam confirmationem respondet Medina, aliud esse vitam prolongare, aliud vitam, aut sanitatem notabiliter nobis, aut proximis non adimere; ad primum, inquit, nec tenemur, obligamur tamen ad secundum. Ad secundam respondet idem Medina nos posse, & debere exponere vitam corporalem pro spirituali proximi, & etiam pro salute animæ propriæ, cum id est necessarium, quia id postulat ordo charitatis; in proposito autem non videri ita necessarium per ieiunia, & asperitates corpus interimere, vt anima viuat, ac proindè confirmationem nil probare. Ad tertiam, Respondet idem Medina, si verisimile sit ex nauigatione, aut alio corporali labore mortem, aut notabilem ægritudinem sequuturam, cui aliter obuiari nequeat, nisi à nauigatione, vel labore huiusmodi desistendo, cessandum esse; alioqui talem nauigationem, & itinerationem temerariam fore, & contra charitatem sibi debitam; sicut & in simili de ieiunio, & abstinentia in simili 187

casu

casu dictum est *n.* 185. Addit tamen non indè omnem nauigationem, aut cursum debere damnari, cum talia pericula non semper verisimilia sint.

188 Quid dicendum? sententiam Ioannis Medinæ, & Raynandi locum habere dicendum, vbi verisimile esset nimias abstinentias, & corporis castigationes breui mortem allaturas, vel de proximo inducturas grauem aliquam, & periculosam ægritudinem; tunc enim censerentur directè, & proximè petere vitam; & sic illis vtens cum aduertentia talis nocumenti, seu læsionis videretur se ipsum occidere, etiamsi intentione se occidendi careret: si verò ob notabile, & sensibile nocumentum post magnum tempus, & annos (vt regulariter solet contingere iis, qui studiis, operibus laboriosis, & etiam operibus pœnitentiæ, & austeritatibus vitæ, ac vigiliis intuitu pietatis, & religionis vacant) mors, vel ægritudo sit sequutura: prius tamen, quam alioqui seclusis illis pœnitentiis naturæ cursu spectato fuisset euentura, tenenda est sententia Sanchez, alioqui ieiunia, & rigorosæ abstinentiæ, corporisque castigationes continuatæ siue spontaneæ, siue ex instituto nonnullarum Religionum fiunt, vix absque scrupulo possent exerceri; item qui multum, & continuatè vacant studiis legendi, seu docendi, vel consulendi, vel prædicandi, vel libros euulgandi gratia, sæpe anxij essent; vnde pœnitentiarum, asperitatum vitæ & studiorum remissioni, ac neglectui lata aperiretur via. Et sententiam Sanchez certè confirmant exempla Sanctorum Patrum, & Eremitarum, Anacoritarum, & Fundatorum Religionum, de quibus *suprà n.* 185. *&* 187. & verè hoc pacto pœnitentiis, & abstinentiis vti sumpto necessario cibo ad sustentationem, conseruationem, & valetudinem indiuidui necessario, sensibiliter aduertendo vitam fore abbreuiandam non est se occidere, sed tantum non prolongare vitam ob bonum virtutis; quod iuxta omnes licet; & alij Doctores pro sententia Medinæ, & Raynandi allegati rectè possunt intelligi, quando nimiæ abstinentiæ sunt tales, vt non sumatur cibus ad indiuidui iuxta eius complexionem, sustentationem, & conseruationem necessarius.

Monachi Carthusienses in ægritudine periculosa ad vitam conseruandam, & alioqui morituri nisi edant, possint, an & teneantur abstinere ab esu carnium.

189 Ex traditis huc vsque resoluenda est difficultas tacta *suprà n* 171 *fine*, de Monachis Carthusiensibus, an scilicet, cum graui, & lethali morbo laborant, si Medicus iudicet illis ad salutem recuperandam omninò necessarium esse vesci carnibus, teneantur illas edere, an verò licitè possint, ac debeant ab illis abstinere non obstante illa extrema necessitate, cui aliter non possit consuli, & vita conseruari.

Igitur imprimis sciendum, quod etsi Carthusienses sani, & infirmi etiam in extremo vitæ periculo existentes carnes non edunt; nihilominus nullum habent votum de tali abstinentia, nec aliquod statutum obligans etiam ad peccatum veniale, vt Sanchez *in opusc. moral lib.* 5. *cap.* 1. *dub.* 34. *n.* 2. notat ex Petro Sutore Carthusiano *in historia sui Ordinis lib.* 1. *tit.* 3. *cap.* 8. vbi refert Ordinem Carthusiensem extitisse per 170. annos absque aliquo statuto talis abstinentiæ, sed illam seruasse ex consuetudine ab initio Ordinis, scilicet, Anno 1084. vsque ad 1254. in quo in quodam Capitulo Generali factum est statutum de tali abstinentia sub graui pœna in transgressores, & priùs quidem eiectionis à religione, & postea sub minori nempè priuationis perpetuæ officij, si fuerit Prior, Vicarius, aut Procurator; & respectu aliorum priuationis perpetuæ officiorum, & carcerationis ad beneplacitum. Quod tamen statutum ad nullam culpam obligat, cum constitutiones eiusdem Ordinis ad nullam culpam obligent essentialibus votis exceptis, vt idem Sanchez ibidem notat. Hoc notato:

Si Carthusiensis Monachus existat in extrema necessitate ab extrinseco edendi carnes, scilicet, quia illi deest omnis cibus præter carnes, quas si non edat, fame moriatur, videtur certum teneri illas comedere. ita præcitatus Petrus Sutor, Victoria *relect. de temper. num.* 10. *initio.* Rodriquez *in Summ. tom.* 1. *capite* 94. *num.* 16. Ledesma 2. 4. *quæst.* 17. *art.* 6. Azorius *part.* 3. *lib.* 2. *capite* 3. *quæstione* 14. *fine.* & Sanchez *d dub.* 14. *numero* 5. quia cum mors ex sola fame sit violenta, videtur illi imputari. 190

Si verò existat in extrema necessitate ab intrinseco nempe ab ægritudine, in qua Medicorum iudicio non possit vitam conseruare, nisi edendo carnes; vel quia alij cibi sint ei inutiles, vel quia nullum alium cibum appetit, ita quod si carnes non comedat, moriatur. Aliqui tenuerunt tunc obligari ad carnes comedendas, etiamsi vouisset numquam comedere illas in quacunque infirmitate quantumuis periculosa; & quod tunc non comedens carnes censeretur se ipsum occidere. ita Ioannes Medina *Cod. de ieiunio quæst. vlt. in respons. ad* 4. Ioannes Andreas *num.* 17. Panormitanus *num.* 2. Felynus *nu.* 3. Alexander de Neuo *n.* 6. *fine. de iureiurando.* Balthasar Gonçezius *de potest. in seipsum lib.* 2 *ca.* 6. *n.* 6. & ita etiam sentiunt Maior, Gerson, & Martinus relati à Victoria, & Sanchez, quando sine scandalo, seu ordinis dissolutione, & obseruantia regulari, puta secretò posset comedere. 191

Verùm primò dicendum, vix posse dari casum, in quo æger nequeat vitam conseruare, nisi carnes comedat. Nam Arnoldus à Villa Noua Medicus docuit sine esu carnium posse homines viuere; & infirmos reparari; prout tradunt Ioannes Andreas *in capite secundo de obseruatione ieiunij*, & Anania *in capite sicut ex literarum, numero secundo, de homicidio.* 192

Secundò dato, quod Carthusiensi periculoso morbo laboranti Medicus ad recuperandam salutem iudicaret omninò necessarium esum carnium, adhuc probabilius est, non teneri neque in secretò illas edere. ita Victoria *loco citato.* Petr. Sutor *vbi suprà* referens insigne miraculum ad id confirmandum. Dionysius Carthusianus *in laudibus sui Ordinis.* Rodriquez, & Ledesma *vbi suprà*, Azorius *d. q.* 14. Vasquez 1. 2. *disput.* 162. *cap.* 4. Saytus *lib.* 7 *clau. cap.* 9. *num.* 30. Sanchez *dict. dub.* 34 *num.* 6. Fagundez *in decal. lib.* 5. *cap.* 11. *numero* 19. Filliuccius *tom.* 2. *tract.* 29 *cap.* 5 *numero* 80. & alij apud Azorium, & Sanchez. Ratio deducitur ex dictis in præcedentibus, quia in hoc casu Carthusiensis ob bonum virtutis, scilicet, abstinentiæ communis, religionis, & obseruantiæ statuti Ordinis abstinens à carnibus, si moriatur, moritur naturaliter ex morbo, cuius ipse non est causa, nec ipse censetur se occidere, sed tantum non prolongare vitam comedendo carnes, non tenetur autem quis prolongare vitam omnibus mediis possibilibus, sed tantum communibus; & præsertim quando id facit ob aliquod opus insigne virtutis, nempe charitatis (vt quando inuasus iniustè nullius conscius culpæ mortalis finit potius se ab inuasore occidi, quàm illum occidere; vel constitutus in extrema necessitate habens panem sibi omnino ad vitam tuendam necessarium, sponte tribuit alteri in simili necessitate existenti iuxta multorum opinionem, etiamsi sit persona priuata, & iuxta omnes si sit persona Reipublicæ valde vtilis, de quare *in sequenti parte cap.* 1. *§.* 19.) vel ob bonum commune, vt in præsenti Carthusianus in extremo vitæ periculo constitutus licitè à carnibus abstinet 193

Digitized by Google

abstinet exponendo vitam corporalem ob bonum commune religionis, & constitutionis tam Sanctæ obseruantiæ, quæ si in tali necessitate relaxaretur, facilè sequi posset dissolutio religionis, & obseruantiæ Ordinis, & idem trahi ad minores necessitates; potest autem quis pati iacturam propriæ vitæ corporalis pro maiori bono, quale est præfatum bonum virtualis abstinentiæ, & obseruantiæ, statuti, seu constitutionis in tota religione. De cuius statuti, seu constitutionis honestate non est dubitandum, cum facta sit ob bonum religionis, & virtutis abstinentiæ, vt Azorius, Sayrus, Victoria, & Filliucius *locis citatis*, & dato etiam quod aliquando quis Monachus ægrotans ex abstinentia carnium moriatur, quia tamen hoc non ita frequenter contingit, honestè, & meritorie Carthusienses ferunt hanc iacturam pro maiori bono scilicet abstinentiæ.

194 Hinc licet non possit fieri votum de abstinentia à carnibus præcisè in extrema necessitate (sicut nec constitutio) quia hoc nihil bonitatis habet, vt in terminis Victoria, & Sanchez; tamen quis potest, emittere absolutè votum de abstinendo perpetuo à carnibus, & sic etiam non edere illas in extrema necessitate, qua abstinere à carnibus perpetuo ob bonum virtutis est honestum & bonum, licitum enim honestum, & meritorium est non vti carnis esu, & vini potu ob bonum virtutis abstinentiæ, & domandam carnis libidinem, & vt dictum est, rarò accidere potest, quempiam infirmum mori ex sola abstinentia, ita Vict. Ledesma, & Sanch. Addentes quod etiam secluso voto, si quis proposuisset nunquam comedere carnes ob bonum abstinētiæ, posset in præfata extrema necessitate non comedere ob eandem virtutem.

175 Tertiò Carthusienses in præfata necessitate possunt absque peccato edere carnes; cum, vt dixi (non habeant votum non edendi, nec statutum obligans ad culpam, licet possint puniri pœna statuti. Imò etiamsi emisissent votum talis abstinentiæ à carnibus etiam in extrema necessitate, illos in tali necessitate posse licitè illas edere propter necessitatem, sicut possunt non edere propter reuerentiam legis, tradunt Victoria *d. relect. de temper. numero decimo*, & Ledesma *loco citato*. excusatur enim (inquit Victoria) Dauid comedens panes propositionis propter necessitatem, & Discipuli vellentes spicas die festo Matth. 12. vt ait S. Thomas *3. part. quæst. 4. articul 4. ad 3.* Idem Victoria *num. 9.* ait in tali necessitate Carthusianum, qui tale votum emisisset posse licitè edere carnes non tantùm secreto, sed etiam publicè non obstante scandalo respectu aliorum, quia stante doctrina publica de licito vsu in extremo vitæ periculo esset scandalum pharisæorum. At Sanchez *dicto dub. 34. numero septimo* tenet, quod si Carthusienses iuxta Ordinis regulam emitterent votum de perpetua abstinentia à carnibus, etiam in extremo vitæ periculo, tenerentur illud in eodem etiam periculo seruare, quia cum sit votum de re licita, & honesta, sicut & tale statutum, eo quod factum sit ob bonum religionis, & virtutis (vt aiunt Azorius, & Filliucius *locis citatis*) ex necessitate obligaret. Quod tamen videtur satis durum, saltem quando posset secretò, & sine scandalo carnes edere. Et quidem personam priuatam, quæ fecisset votum perpetuæ abstinentiæ à carnibus non teneri illud seruare in extrema necessitate, cum non sit in bonum religionis, tradunt Rodriquez *vbi suprà*, Syluester *v. votum 2 quæst. 13.* Angelus *v. eodem 3. n. 21.* quos refert, & approbare videtur Sanchez *dicto dub. 34. num. 6.* Aduertens *num. 10.* eum, qui absolutè vouisset non edere carnes, vel non edere in tali die, posse edere in casu morbi, eo quod communiter non intelligatur quis velle se obligare ad abstinentiam in tali necessitate.

Spectata prolis æterna salute, an mater prægnans ex charitate teneatur cum propriæ vitæ periculo pati, & etiam procurare vteri sectionem, quando nullum aliud remedium est consulendi bono animæ eiusdem prolis; quæ probabiliter speratur fore sectioni superstitem, & suscepturæ baptismum.

Dubitatur tertiò, an spectato prolis bono, cum scilicet, si mater prægnans viua non secetur, proles in vtero eius clausa iam animata certò sit corpore, & anima peritura; Si verò secetur, sit probabilis spes, vt proles retineat vitam temporalem, & salutem æternam consequatur per baptismi susceptionem, teneatur mater ex charitate erga prolem, vtque succurrat eius extremæ necessitati spirituali, admittere, & pati sectionem, licet cum aliquo periculo propriæ vitæ corporalis. 196

Non teneri in terminis asserunt Emanuel Sà *v. charitas num. 4.* Ioannes Sancius *in selectis disputat. 10. num. 9.* quibus videtur consentire Castrus Palaus *tomo 1. disputat. 1. puncto 9. num. 5. fine*, pro hac sententia possunt allegari Vasquez, & Basilius Pontius *locis suprà num. 129. allegatis*. Cum dicunt matrem non teneri pro vita spiritualis prolis exponere propriam vitam corporalem. Et potest hæc sententia probari argumentis, *dicto num. 129. 135. & 137. adductis*. Præter quæ proponuntur sequentia.

Primò, quod mater possit licitè respuere tam horrendum, & atrox remedium suæ vitæ corporalis, & vtriusque vitæ corporalis, & spiritualis prolis, permittendo suam corporalem salutem, & prolis pariter tam corporis, quam animæ Dei prouidentiæ. 197

Secundò, quod non potest dici casus extremæ necessitatis spiritualis omninò à sectione vteri materni dependentis, cum etiam intra vterum proles possit baptizari operâ obstetricis. 198

Tertiò, quod data impossibilitate actuali baptismi, & sacræ ablutionis prolis intra vterum existentis possit dari supplementum batismi, quo culpa originalis deleatur per gratiæ infusionem, etenim in impossibilitate baptismi in pueris rationis vsu carentibus loco baptismi ad delendum originale per gratiæ infusionem sufficere parentum preces, & pueri oblationem, vt fiebat in lege naturæ quoad masculos, & fœminas & in lege Mosayca quoad fœminas, & etiam quoad masculos saltem ante octiduum vitæ quo circumcisio conferebatur, docuit Caiet. *3. p. q. 68. art. 2.* & postea Tilmannus Segebergensis *lib. de sacr. c. de bapt.* & quid simile tradidit Gerson *t. 2. serm. de Natiuit. Deip. consid. 2.* dicens in tali casu orandum esse pro paruulo, si forte conuertatur, & ignoscat, id est, non imputet ei Deus baptismi defectum. Et fauent Sylu. *v. baptismus 1. n. 5 & 7.* Valer *t. 3. p. disp. 3. q. 5. p. 3.* & alij, Suar. *to. 3 in 3 p disp. 27 sect. 3 initio relati*. quatenus sentiunt Deum supplere aliquando defectum baptismi initi ob defectum debitæ materiæ, vel formæ, vel intentionis ministri. Et probatur ratione, quia alioqui hi infantes in vtero matrum clausi essent exclusi à prouidentia diuina à re omninò necessaria ad salutem, & ita Deus videretur defecisse in necessariis. 199

Verùm iuxta tradita *suprà n. 130. cum seqq. ad 140.* asserēdū matrē ex præcepto, seu obligatione charitatis in ea extrema necessitate spirituali prolis, alioqui cū vita corporali amissuræ salutem æternam teneri admittere, & pati vteri sectionem, vt proles ipsa possit baptizari; stante illa probabili, & bona spe, quod 200

Digitized by Google

quod sectioni erit superstes proles & baptismus poterit ei conferri. Ita in terminis Raynand. *de ortu infant. cap. 6. n. 8. & seqq.* & ita oportet sentiant Doctores *suprà n. 130. & 131. relati.* & licet iidem Doctores, & alij *suprà n. 140.* allegati dicant nullo vnquã in casu neque vt proles baptizetur, esse licitum secare vterum matris prægnantis, id dixerunt, quia existimarunt sectionem tendere directè in necem matris, esseque veram occisionem; supposito autem, quod talis sectio possit fieri matre, & fœtu superstitibus, vt suprà probatum est, non negarunt esse licitam, & obligatoriam, vt proles consequi posset æternam salutem per baptismum, quã seclusa sectione non obtineret, vt *suprà num. 151, fine* notaui. Hanc sententiam tenet etiam Torres 2. 2. *tom. 2. disput. 26. dub. 2. num. 37.* dummodo mater putet se esse in statu gratiæ, & soboles censeatur baptizanda; quæ duo tamen ait rarò contingere; sed non rectè id addit, vt constat ex traditis *suprà n. 137. 146. & 147.*

Hæc sententia probatur eadem ratione qua suprà probatum est, prægnantem cum periculo suæ vitæ corporalis lege charitatis teneri abstinere à medicamentis etiam de natura sua tantum sanatiuis, si ex illorum vsu periclitetur vita spirituali prolis, scilicet quod ex præcepto charitatis tenemur exponere propriam vitam corporalem pro vita spirituali proximi in extrema illius necessitate, absque malitia sua constituti, vbi nullum aliud suppetit medium illi succurrendi, & est probabilis spes, vt hac ratione salutem consequatur æternam; ac proindè cum in præsenti casu sectio vteri materni sit vnicum medium, à quo pendet salus æterna prolis, affulgeatque spes, vt proles sit superstes sectioni, & possit baptizari, tenetur mater ex charitate erga prolem admittere, & pati sectionem cum periculo suæ vitæ corporalis. Nec potest sectionem respuere ob atrocitatem dolorum inferendorum, aut sectionis horrore, aut quia velit se committere cursui naturæ, & Dei prouidentiæ si fortè citra miraculum morbus vincitur, vt in argumẽto *num. 197.* adducto dicitur, quia hîc non agitur de sola vita corporali ipsius matris; sed de procuranda salute spirituali prolis. Quisque enim, cum agitur de sola sua vita, potest cedere iuri, quod habet ad talia media pro vita conseruanda, præsertim si inferãt magnum dolorem, & habeant adiunctum insignẽ horrorem. Mater autem nullo ex prædictis prætextibus potest excusari ab obligatione procurandi proli vnicum salutis æternæ remediũ, quod in præsenti est sola sectio, sine qua proles est peritura in ęternũ; tenetur ergo sectionem admittere, & pati. Imo etiã inde infertur, eã teneri, & petere, & procurare, vt illi adhibeatur, cum supponatur hîc esse vnicum medium satisfaciendi obligationi procurandæ æternæ salutis prolis, alioqui absque baptismo morituræ, vt rectè Raynandus *dicto capite 6. num. 21.* Sicut enim obligatio sustentandi vitam per cibos non tantum exigit, vt homo comedat cibos oblatos, sed etiam, vt cibos quærat, & petat ab iis, qui suppeditare illos possunt; ita in præsenti casu obligatio ponendi in tuto salutem æternam prolis, adstringit matrem non solum ad patiendam sectionem, sed etiam ad illam procurandam, cum sit vnicum medium ad vitam spiritualem prolis obtinendam, sicut cibus ad vitam corporalem conseruandam.

201 Infertur etiam Chirurgum, seu artificem secandi peritum, qui iudicat probabiliter sectionẽ habituram felicem euentum, & prolem fore baptizandam, teneri præstare suam operam, & secare matrem, & etiam non requisitum, & forte quia ignoretur eius peritia, vel quia à prægnante; & aliis ignoretur tali remedio posse subueniri extremæ necessitati spirituali prolis. Quilibet enim (vbi alio modo illi consuli non potest) tenetur, cum potest, succurrere proximo in extrema necessitate spirituali constituto alioqui æternam amissuro salutem. Et si Medicus, & Chirurgus tenentur curare ægrotum periculosum renuentem curari si commodè potest, cum tamen agatur tantum de vita corporali illius conseruanda vt *suprà n.* 175. dictum est; & quemlibet infirmum in extrema necessitate spirituali constitutum, alium, qui illum curet, non habentem, vt tradunt Summistæ *V. Medicus* Lessius *lib. 2. de iust. cap. 31. dub. 7.* & latius Codronchius *de Chr. & tut. med. rat. cap. 31.* multo magis tenentur suam operam præstare, vbi eam extrema necessitas spiritualis proximi exigit; quam rem latius prosequitur Raynandus *d. c. 6. n. 22. 23. & 24.*

Pro solutione secundi, & tertij argumenti, quæ *suprà n. 198. & 199.* adducta sunt resoluendæ sunt duæ sequentes difficultates.

An infans in vtero matris secundinis inuolutus, vel nondum perfectè natus, & egressus ex vtero materno possit verè baptizari.

202 Prima est, an infans nondum perfectè natus, seu egressus ex vtero matris, vel etiam totus in matris vtero existens possit validè baptizari, si aliqua illius pars possit aqua tangi.

Aliqui dixerunt puerum non esse capacem baptismi; nisi sit perfectè natus, & egressus ex vtero. Ita Mayronis *in 4. dist. 4. q. 1. §. sed occurrit.* Richardus *dist. 6. a. 4. quæst. 1.* Comitolus *qq. mor. lib. 1. q. 13.* & nonnulli alij à Raynando *dict. cap. 6. num. 13. relati.* Nixi illo D. Augustini *epist. 57.* ad Dardanum; *quod renasci quis non potest, antequam natus sit.* Et illo D. Isidori *relato in can. 111. dicto 4. de consec. Qui in maternis vteris sunt, ideo cum matre baptizari non possunt; quia qui natus adhuc secundum Adam non est, renasci secundum Christum non potest. Quæ dicta forte sumpserunt ex illo Ioannis 3. Nisi quis natus fuerit denuò, non potest videre regnum Dei, & nisi quis renatus fuerit ex aqua, & spiritu, non potest introire regnum Dei.*

203 At hæc sententia iam antiquata est, & posse infantem intra vterum adhuc existentem, & nondum ex vtero egressum validè baptizari, dummodo aqua illius corpus, aliquámve illius partem tangat est communissima sententia. Ita S. Thomas *3. p. q. 68. in resp. ad 4. ibi scribentes,* præsertim Suarez *in commentario.* Valentia *3. p. disp. 4. q. 1. p. 2.* Nauarrus *in man. cap. 22. n. 7. fine.* Coninch *de sacr. q. 66. art. 7. dub. 2. & q. 68. art. 11.* Laymann *lib. 5 tract. 1. cap. 3. n. 2. initio.* Raynandus *dict. cap. 6. n. 13.* Castrus Palaus *p. 4 tract. 19. disp vnic. p. 6. n. 1.* & communiter alij. Quare quando dicunt puerum in vtero matris clausum non posse baptizari validè, vt idem S. Thom. *d. art. 11. corpore.* Suarez, & alij, & Isidorus *loc. cit.* loquuntur in casu, quo infans nulla ratione ab aqua potest attingi, in se ipso incapax est baptismi, si quidem per matrem non posset baptizari cum sit persona distincta à matre, & ablutio matris nequit reputari ablutio ipsius infantis; secus, quando ex vtero emiserit vnam partem, puta caput vel aliam quamcumque partem, & in illa parte fiat ablutio baptismalis, vel si prægnantis demortuæ, vel viuentis vterus aperiatur, & infans viuat, & nondum extractus baptizetur; tunc enim valet baptismus licet perfectè infans natus non sit; & similiter (vt cum Victoria *de baptismo numero 31.* Viualdo *de modo baptismi num 16. versu. si autem puer.* Chapeuille *de modo administrandi sacram. temp. pestis cap. 2. q 10. locis citatis* docent Coninch, & Laymann, & etiam Bonacina *de sacram. disputat. 2. q. 2. p. 3. num. 424.* alios etiam allegans) si nulla ex vtero pars sit egressa. Si tamen detur,

Digitized by Google

tur, vt intra vterum totus existens possit obstetricis peritæ manu in vterum inserta ab aqua attingi in aliqua sui parte, & sufficienter ablui, & abluatur cum debita prolatione verborum, & intentione, validus esset baptismus. Ratio est, quia essentia baptismi consistit in ablutione corporis cum prolatione verborum, & intentione conferendi Sacramentum; ac proindè quoties corpus infantis secundam aliquam sui partem potest ab aqua attingi, & sufficienter ablui, potest validè baptizari, licet nondum sit natus, & secundum aliquam sui partem, vel secundum omnes ex vtero egressus. Dum autem dicitur hominem renasci per baptismum, vel debere priùs esse natum, vt possit baptizari; non intelligitur id ita, vt baptismum præcedere debeat propria natiuitas; sed vt dicatur per baptismum renasci, sufficit, quod præcedat ea natiuitas, qua quis de non homine fit homo, modo possit aqua tangi, & lauari. Alioqui neque etiam infans ex secto matris mortuæ, vel viuæ vtero viuens extractus vllo modo baptizari posset, quia talis modus prodeundi in lucem non dicitur, neque est propriè corporalis natiuitas, nec talis infans potest propriè dici natus. Eo quod natiuitas propria importet nixum, seu efficientiam matris in fœtus effusione, seu egressu ex vtero, nec sufficit, quod fœtus ex vtero matris merè passiuè se habentis educatur, seu prodeat in lucem, vt contingit, quando ex vtero matris demortuæ, vel viuentis extrahitur, vt docent Suarez *loco citato & tom 2. in 3. part. disput. 13. sect. 1.* Raynaudus *de ortu infant. cap. 1. num. 6. & cap. 14. num. 2. & 4.* & plures Iurisperiti ab eodem Reynando *dict. cap. 14. relati.* Et constat apertè *ex l. Ann culus amittitur 132. ff. de verb. signif* ibi: *Falsum est eam peperisse, cui mortuæ filius exsectus est & ex l. si ego ff. de publiciana in rem actione* §. 5. ibi idem est, *& si ex partu partus est; etsi non natus sed post mortem matris exsecto ventre eius extractus est.* licet talis fœtus super sectionem eductus sit propriè, & verè filius matris, & admittatur ad matris successionem, & potiatur aliis iuribus filiorum, ac si naturali modo, & per matris fusionem, & nixum prodiisset in lucem, de quo *infrà.*

104 Dissidium ergo hodie inter Doctores solum est, an dum infans totus in vtero matris clausus existit, sit incapax baptismi, ex eo solum quod aqua ad eum pertingere, seu corpus eius in aliqua parte immediatè tangere non possit, & sic minimè ablui, prout requiritur ad substantiam baptismi; & ob hanc rationem, seu impossibilitatem, quod fœtus ab aqua in se ipso attingi possit, esse incapacem baptismi tradit in terminis Raynaudus *dicto capite 6. numero 14.* & sentire videntur Diuus Thomas, & Suarez *locis suprà citatis*, & plures alij Theologi, quatenus absolutè aiunt puerum in vtero matris clausum non posse baptizari, licet, vt sit capax baptismi, non sit necessaria totalis egressio pueri ex vtero, sed sufficiat egressio capitis, vel alterius partis. Ratio est, quia non videtur quomodo aqua possit ad corpus pueri in vtero materno clausi pertingere; tum ob obstructionem vteri qui à conceptionis tempore, vsque ad tempus partus, ita occlusus manet, vt nihil os eius intrare possit, vt suprà dictum est; tum quia licet obstetrix tam perita esset, vt manum absque eius læsione immittere sciret, & posset, & tangere eundem fœtum, tamen adhuc ab ipsa corpus infantis non posset secundum aliquam sui partem aqua immediatè perfundi, & ablui, sicut requiritur ad baptismum obstantibus secundinis, quibus fœtus circumdatur, ac omninò, & totaliter inuoluitur. Vnde ab obstetrice ita perita posset quidem immediatè applicari aqua secundinis, non autem fœtui; quod non sufficit, vt fœtus possit validè baptizari; nam secundinæ non sunt pars aliqua corporis fœtus, sicut verbi gratia sunt capilli; sed tantum quoddam tegumentum, & vestimentum corporis fœtus. Quare sicut iuxta omnes sacco coriaceo inclusus puer verè non baptizaretur, si aqua solum corium tangeret, non ablutio immediatè ad puerum pertingeret; & similiter iuxta omnes homo vestitus non esset verè baptizatus, si eius solæ vestes aqua perfunderentur; ita nec verè baptizatur puer clausus intra secundinam, si sola secundina abluitur, & nullo modo aqua ad corpus ipsum, vel eius partem immediatè pertingit; cum secundina nil aliud sit, quàm corium, quo fœtus intra vterum totus obtegitur, & veluti vestitur, vt foueatur, donec ad eam perueniat corporis perfectionem, vt in lucem edatur. Propter quam rationem etiam puerum iam ex vtero recenter fusum, vel eductum pelle secundina circundatum verè baptizari, si solæ secundinæ aqua affunderentur, & nullo modo corpus eius immediatè tangeret; præter Raynaudum negarunt etiam Ricchardus *in quarta distinctione 6. articulo 2. quæstione 1.* Gabriel *distinct. 4. quæst. 2. articul. 3. dub. 2. litera N.* & Zambranus *de baptismo dub. 3. num. 8.*

At ad verum infantis baptismum secundinis inuoluti sufficere ablutionem secundinarum, etsi aqua ad carnem non pertingeret, cum prolatione verborum, & intentione baptizandi, tradunt Vasqu. 3. *p. disp.* 145. *c. 4. n. 31.* Coninch *d. q. 66 art 6. dub. 2.* Layman *citato cap. 3. n. 5 versic. idem quoque* Castrus Palaus *allegata disp. vnica puncto 4. nu. 5.* & alij relati à Layman, si puer sit iam extra vterum recenter natus, seu fusus adhuc secundinis inuolutus, idem sentiunt Aureolus *in 4. dist. 4. q. 1.* Syluester *v. baptismus 4. q. 1.* Angelus *eodem 6. quæst. 4.* Armilla *eodem num 38.* & alij relati. Fundantur autem in eo, quod pellis secundina vtpote à natura instituta, & ordinata ad fouendum fœtum pro eo statu, dũ adhæret corpori, censetur pars eiusdem corporis; ac proinde sufficiens, vt eius ablutione infans ea inuolutus dicatur verè esse ablutus, & consequenter capax veri baptismi; sicut ob eandem causam, scilicet, qui dum corpori adhærent, censentur hominis pars sufficit, capillos perfundi aqua, etsi ob eorum densitatem aqua carnem non tangeret, iuxta præfatos Doctores, Sotum *4 dist. 3. quæst. vnica. art. 7.* Henriquez *lib. 2. cap. 7 num. 2.* Valentiam *tom. 4. disp. 4. quæst. 5. p. 2.* Toletum *lib. 2. cap. 18.* & alios, quos citat, & sequitur Bonacina *d. p. 3. num. 22.* secus autem aiunt de vestibus quia non sunt vllo modo pars corporis. Et hæc sententia est probabilis. Vnde etiam os vteri post conceptionem ita obstringitur, vt non admittat noui seminis immissionem, aut receptionem iuxta multorum sententiam, vt suprà hoc capite, & capite 7. notatum est; non tamen indè consequitur, vt obstetricis peritæ manu aperiri, & penetrari possit, poterit ergo infans totus in vtero matris clausus baptizari per ablutionem, & madefactionem secundinæ aqua ab obstetrice, vel manu immediatè, vel parua spongia aqua plena iniecta.

Aduertendum autem circa prædicta, quod iuxta præfatos DD. & alios communiter solum in extrema necessitate, & vbi periculum est in mora, licitũ est baptizare puerũ nondũ perfectè natũ, & egresũ totaliter ex vtero matris denudatũ secundina, & quoties in tali necessitate foret ablutus extra caput, vel scapulas, v. g. in digito, vel brachio, aut pede; vel in secundina, siue intra vterum siue extra vterum; cum materia sit dubia, si vtero effusus, & secũdina amplius non inuolutus esset superstes, iterũ baptizari deberet. Quoties enim materia baptismi est dubia, vt in prædictis casib. solum in extrema necessitate licet eã adhibere, & postea superstite sic baptizato, vt possit illi applicari materia certa, iterum est baptizandus sub conditione.

205 (margin, beside "At ad verum infantis baptismum")

206 (margin, beside "Aduertendum autem")

207 Ex quibus ad argumentum *suprà num.* 198. adductum respondetur primò fœtum, dum existit in vtero clausum esse incapacem baptismi iuxta tradita *num* 20. & Doctores *ibidem* allegatos obstantibus secundinis ne corpus possit immediatè aqua tangi. Secundò dato, quod aqua posset fortè immediatè pertingere ad puerum, cum id semper esset incertum; & pariter data altera sententia *num. præcedenti* adducta, cum sit tantùm probabilis, & consequenter ablutio secundinarum sit materia incerta, nunquam constare posset puerum sic ablutum esse extra summam necessitatem spiritualem, ac proinde cum ex solo baptismo à parte rei vero salus animæ pueri æterna pendeat, non sufficere applicatio remedij quo ad nos incerti, relicto, si suppetat, certo, quale est ablutio infantis manifesta, & quæ est certa, & indubitata materia baptismi, quæ in casu, de quo agimus non potest puero adhiberi nisi interuentu sectionis vteri materni. Ita etiam Raynaudus *dict. cap.* 6. *num.* 14 *fine.*

An aliquod baptismi supplementum detur quoad infantes in vtero matris, quibus non potest applicari baptismus, & quoad infantes, quibus applicatur baptismus irritus, & nullus ex defectu materiæ, aut formæ essentialis, vel debitæ intentionis,

208 Difficultas secunda, an pro paruulis, & infantibus vsu rationis carentibus, quibus impossibile est applicare baptismum, vel applicatur baptismus irritus, & nullus defectu materiæ, vel formæ essentialis, vel debitæ intentionis peruersi ministri, & moriuntur, detur supplementum baptismi, quo saluari possint. Affirmant Doctores *suprà num.* 199. *relati.* At communis, & certissima Theologorum sententia est non dari tale supplementum, & extra casum Martyrij baptismum re ipsa, & validè susceptum esse medium necessarium infantibus ad salutem, & obtinendam iustificationem; ita quod si moriantur eo non suscepto, non saluentur. Ita Adrianus *in* 4. *q* 5. *de baptismo ad tertium*, Sotus *d.* 5. *art.* 2. *& dist* 15. *art.* 1. *& lib* 2. *de natura, & gratia c.* 10. Ioannes Hessel *lib.* 4. *Cathechism. c.* 9. *sub finem.* Castro *lib.* 3 *contra hæreses, verbo, baptismus, hæres.* 9. Cathar. *lib.* 5. *contra* Caiet. & præter plures ex antiquis Theologis à Suarez *tom.* 3. *in* 3. *p. q.* 27. *sect.* 3. *concl.* 1. *relatis.* Idem Suar. *d. sect.* 3 *per totam.* Ex aliis recentioribus Vasquez 3 *p disp* 151. *c.* 9. Sayr. *lib.* 2. *de sacr. c.* 4. *q.* 3. Coninch *de sacr. q.* 68 *art.* 2. *dub.* 1 *n.* 14. P Laym. *lib.* 5. *tr.* 2. *c* 6 *n.* 6. Castr. Palaus *to.* 4. *tr.* 19. *disp. vn p.* 6. *n.* 1. Bonac. *de sacr. disp.* 2. *q.* 2 *p.* 2. *n.* 8. Rayn. *de ortu infant. c.* 5. *n.* 16. & alij recentiores communiter contra Caietan. Gersonem, Sylu. & alios *sup. d. n* 199. *relatos.* Ratio manifestissima sumitur ex verbis Christi Domini Ioan. 3. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto non potest intrare in regnum Dei.* Quæ verba, cum sint absoluta, & per negationem, quæ est malignantis naturæ, secundùm illorum proprietatem important necessitatem simpliciter baptismi ab æternam salutem, & non tenatis auferunt omnem spem gloriæ. Quo sensu etiã semper illa verba fuerunt intellecta ab Ecclesia, & Sãctis patribus, & Conciliis, vt latè Suat. *d. sect.* 2. vbi propriam vocat sententiam Caiet. temerariam, & Castrus vocat hæresim; & præter allegatos Doctores eam improbauit etiam Pius V. iussitque non apponi in Romana Commentatiorum Caietani editione, cui cæteræ deinceps se conformarunt. Sententiam etiã Gersonis, quod in tali necessitate ad preces parentũ paruulo morituro absq; baptismo infundatur gratia, & Sylu. atq; aliorũ, quod in casu, in quo baptismus paruulo collatus est irritus, ex misericordia, & speciali priuilegio Dei si non omnibus, saltem aliquibus conferatur gratia, tanquã diuinationẽ improbant Adrianus, Sotus Sayr. & Suar. 1. quia etsi Deus posset ex speciali dispensatione, & priuilegio hoc facere, si vellet; non habemus tamen fundamentum id asserendi stãte illa lege vniuersali de necessitate baptismi latè à Christo Domino, & in diuina scriptura promulgata, nec ex aliqua scriptura sacra, aut alia authoritate, aut ex diuina reuelatione constat de tali priuilegio, vt latè prosequitur Suar. *d. sect.* 3. *concl.* 1. inde concludens nullum puerum decedentem sine baptismo saluari ex speciali priuilegio, aut dispensatione, vel saltem non posse hoc de aliquo affirmari absque speciali reuelatione sine temeritate. Adultis autem licet ad salutem consequendam sit necessarius baptismus re ipsa susceptus, quoties illum possunt recipere, in casu tamen impossibilitatis actualis baptismi possunt illi per contritionem, vel actum amoris Dei super omnia iustificari, & sic per solum desiderium, seu votum baptismi in illo actu comprehendi, sicut enim adulti per propriam cooperationem saluari debent, ita dignum, & iustum est, eos non perire, & à gloria excludi nisi interueniente proprio demerito quo carente, quando nullo modo potest eis baptismus applicari. Vt Suarez etiam *lib.* 4 *de prædestin. c.* 5. *à n.* 14. discurrit.

Quod si dicatur ex hac cõmunissima sententia, & doctrina inferri, Deum pro huiusmodi infantibus nullum statuisse remedium salutis, cum tamen velit omnes saluos fieri, & ita debuerit illis prouidere de sufficienti medio ad salutem consequendam. Respondetur primò nullum statuisse, cum martyrio saluari possint. Respondetur secũdò cũ Suar. *d. sect.* 3. *circa fin.* Vasq. 1 *p. disp* 96. *c.* 2. Castr. Palao *d. p.* 6. *n* 1. & aliis, admittendo reliquisse hos infantes sine remedio pro illo statu, seu quod in illo statu applicari posse. Hoc enim nullum est inconueniens; cum Deus obligatus non fuerit, nec docuerit singulis hominibus pro omni tempore, & conditione, qualibet occasione, & circumstantia remedium salutis prouidere, sed satis fuit omnibus prouidere in causis vniuersalibus, seu vniuersali quandam ratione hominibus accommodata; alioqui amentes in peccato mortali existentes remedium habere deberent. Quare addo Deum haud simpliciter, & absolutè reliquisse illos infantes sine remedio, quia quantum ex se sufficienter illis prouidit saltem in causis vniuersalibus: Nam pro illis instituit baptismum; & per generales causas sufficienter prouidit, vt eis posset applicari; quod verò hæ causæ interdum impediantur, ex concursu aliarum causarum est per accidens, nec pertinuit ad prouidentiam Dei ordinariam, hæc omnia impedimenta auferre; aut propter priuata incommoda, & raros euentus statuere extraordinaria remedia, quorum vsus conuenientem modum, & vsum ordinarium sacramentorum perturbaret. Vnde (inquit Suarez) interdum permittit Deus infantem mori in eo statu absque remedio salutis ad ostensionem suæ iustitiæ, interdum verò extraordinario modo prouidet, vt infans non obstante quocumque periculo aliqua ex parte egrediatur de vtero matris, vt baptizari possit, antequam moriatur ad ostensionem gratiæ, & electionis suæ. 209

Si etiã dicatur peccatum originale in omnes in vtero matris indifferenter deriuari, ergo & gratia Christi etiã in vtero matris participatur. Respõdetur non esse omninò eandem rationem quoad hoc in culpa Adæ, & gratia Christi communicanda; nã culpa originalis transfunditur per naturalem generationem; ac proindè in vtero matris, & in ipso conceptionis instanti; gratia verò Christi per spiritualem generationem infunditur, quæ fit per humanam, & sacramentalem 210

Digitized by Google

talem actionem, quæ non semper potest applicari subiecto, vt cum infans in se ipso ablui non potest, vt pote in vtero matris omninò clausus, vel quia puero moribundo carenti baptismo nullus adsit præsens, qui baptismum illi ministret.

Si vi sectionis mater prægnans alioqui ex morbo morti proxima sit moritura, an licita sit sectio, si sit spes probabilis sectionem futuram vtilem proli, alioqui morituræ, & sine baptismo.

211 Dubitatur quartò. An si iudicio Medicorum, seu peritorum in arte certum sit, vi sectionis inferendam esse matri ægræ mortem, siue sectio sit futura totalis causa mortis, vel iuncto graui morbo, ex quo etiam non adhibita sectione breui mors foret sequutura, allatura sit mortem per modum causæ partialis efficacis, ita quod certum sit etiam sectionem certò habituram influxum in mortem quoad accelerationem, licita sit sectio, si probabiliter speretur fœtum futurum saluum, & suscepturū baptismum, cum alioqui foret moriturus sine baptismo, & ita amissurus æternam salutem. In hoc casu nonnulli medici existimarunt licitam esse, imò etiam necessariam, vt consulatur vitæ corporali, & spirituali fœtus. Ita Roder. à Castro *lib. 4. de morb. mulier c. 3. in Scholiis* Iacobus Duuallius *lib. de Hermaphr. & partubus c. 24.* Matthias Cornax *inter obseru. Schenchij lib. 4. tit de fœtibus.* Franc. Ranchinus *lib. 7. qq. chir. q. 14.* & Ioan. Vetandæus *de morb. mulier. c. 7.* Hi enim docuerunt, vbi desperata sit matris prægnantis vita, antequam moriatur, dum agonizat esse secandam, vbi sectio speratur futura vtilis tuendæ vitæ prolis, non vero differendam sectionem post obitum; Eo quod post obitum licet statim facta sit inutilis moriente ex necessitate prole vnà cum matre, vt ipsi sentiunt, vel saltem facta matre agonizante, & adhuc viua securius prospiciatur vtrique saluti fœtus, ob cuius bonum, vtpote magnum licite potest negligi modica obtruncatio, seu permitti acceleratio mortis matris alioqui breui morituræ maximè illa consentiente, cum illa obtruncatio modicæ vitæ videatur leuissimummalum in comparatione ad interitum vtriusque vitæ fœtus, ac proindè cohonestatur tanto bono vitæ corporalis, & spiritualis eiusdem fœtus; iuxta axioma Theologorum, quod è duobus malis licitè eligitur, & est eligendum minus relicto maiori malo.

212 At vti omninò certum asserendum est, neque esse necessariam, neque licitam talem sectionem matris viuæ tametsi agonizātis, & alioqui breui morituræ & consentiētis, ex cuius vi siue tamquam causæ totalis siue solius partialis matris mors, vel illius acceleratio sequitur. Ita in his terminis Coninch *de sacr. q. 66. n. 17. fine.* Rayn. *de ortu infant. c. 7. & seqq.* Præposit. *3. p. q. 66. n. 99. ab eod.* Raynaud. *n. 17. relatus.* Et ita prorsus sentiunt omnes Doctores *suprà n. 144. locis ibid. relatis,* & alij Theologi absolutè, vniuersaliter docentes matrem prægnantem etiam ægrotantem ad mortem, seu morti proximam nullo modo posse licitè aperiri, vt fœtus educatur, & baptizari possit; quamuis alioqui sit moriturus absque baptismo; ideo enim id dixerūt quia existimarunt ad sectionem necessariò consequi mortem matris sectæ, & ita sectionem esse veram occisionem illius. Nec dissentit Graffius *loco suprà eodem num. 144. allegato.* Nam etsi in Codice dicatur fœtum in vtero matris clausum incapacem baptismi, vt baptizetur, *non debere extrahi è matre adhuc viuente, sed agonizante, & moriente*; Codex est mendosus; loco enim particulæ, *seu*, positæ ab authore in originali Manuscripto, librarius impressor posuit, sed. Qui error manifestè constat ex sensu, & ex sequentibus ibi: *si tamen mortua est.* Quare hæc sententia est communissima Theologorum, & Summistarum; & solum contradicunt prællegati Medici, vel Hæretici, vel ignari doctrinæ sacræ, vel falsa miseratione delusi. Probatur autem euidenti ratione, scilicet, quod sectio matris prægnantis in circumstantiis iuxta quas loquimur, est vera, & directa occisio innocentis etiam ipso consentiente est res per se illicita; cum solus Deus sit dominus vitæ hominis; ac proindè (vt sæpe hoc tractatu, & *tom. 1. mor. tit. 1. dixi*) à nemine eripi, seu obtruncari potest nisi à Deo, vel ab eo, cui id Deus commiserit; qui soli publicæ potestati id concessit ad scelerum punitionem; & sicut quis iniussu Dei non potest sibi mortem inferre, quia non est dominus, sed custos vitæ suæ, ita non potest consentire, vt ab alio sibi mors inferatur, seu vita auferatur. Et licet aliquando occisio innocentis, scilicet, dum sequitur per accidens, sit licita, vt cum vrget necessitas prosequendi ius proprium, & debitam vindictam nocentibus inferendi in bello iusto, vel ad propriam vitam tuendam occidendi iniustum inuasorem se se puero obiecto protegentem, & in aliis similibus euentibus §. præced. enumeratis, & explicatis, in quibus occisio innocentis omninò per accidens adiungitur actioni per se intentæ, & permissæ in necessitate tuendi propriam vitam, vel honorem, quia actiones, quæ tunc directè intenduntur possunt ex natura sua eædem numero fieri, si innocens abesset, vt late explicatum est eodem §. præcedenti. In præsenti tamen casu occisio prægnantis innocentis consequutura illius sectionem non esset per accidens, quia sectio ex se, & etiam ex intentione operantis directè in eam tenderet, & consequenter est omnino illicita, & contra quintum præceptum decalogi tam respectu secantis, quam ipsius prægnantis consentientis; neque potest cohonestari vllo prætextu, quod liceat, & sit laudabile vitam propriam corpoream postponere vitæ spirituali alterius, & in præsenti mater consentiat sectioni, illamque admittat vt prolis saluti æternæ consulatur. Quia tunc solum licitè postponitur vita nostra alienæ saluti, quando in postpositione non includitur intrinsecè culpa, Mater autem prægnans in præsenti casu consentiens sectioni peccaret mortaliter se ipsam interficiens.

Quare etiam sectio in circumstantiis præsentis casus non potest cohonestari ex illo fine, quod inde sit consecuturum eximium bonum non solum vitæ corporalis, sed etiam salutis æternæ prolis; non enim facienda sunt mala, vt eueniant bona iuxta Apostolorum ad Romanos 3. Nec minimum peccatum veniale committi potest propter quodcumque bonum inde consequendum; vel ad euitandum in se vel in aliis quodcumque malum; ita vt si omnes homines deinceps non forent damnandi, vel omnes damnati essent à pœnis æternis liberandi, & ad beatitudinem euehendi si aliquod peccatum veniale committeret, adhuc id non liceret, & potius permittenda omnium mortalium æterna ruina, quàm admittere minimum veniale peccatum, quo tanto malo obuiaretur, vt ex doctrina S. Anselmi, & Diui Augustini *libro quæstionum super Genes. capite 4.* & habetur *c. 1. d. 14.* & communis omnium. Et illud axioma, quod liceat eligere minus malum relicto maiori, non intelligetur, vt liceat aliquod malum morale quantūcunq; leue ad euitandum aliquod malū ingens, id enim nunquam licitū est: sed intelligitur in casu perplexitatis ob consciētiam erroneam, qua quis putat se teneri ad alterutrū è duobus malis, seu quæ putat esse peccata, admittēdū; 213

tunc enim si error est inuicibilis, & nequeat deponere conscientiam erroneam, debet eligere minus malum relicto grauiori: de qua re latè egi *tom.1. mor. var.tit.1.parte* 1.vbi de conscientia erronea.

214 Vnde etiam quamuis si puer mox moriturus deficiente alia aqua proiiciatur in flumen, vel in puteum à ministro proferente verba, seu formam baptismi cum intentione conficiendi baptismum, puer verè esset baptizatus, seu conficeretur verus baptismus, vt contra Sotum, Scotum, Syluestrum, Tabienam, Armillam, Toletum, & nonnullos alios tradunt Doctores, qui mox citantur; eo quod tunc adsint omnia requisita ad verum baptismum, nempe aqua, ablutio, & quæ potest esse antequam suffocetur, & moriatur, & debita forma, cum intentione ministri, vt supponitur. Quod enim puer non extrahatur, sed moriatur, hoc non impedit confici baptismum, qui non ad corporalem vitam, sed ad salutem animæ ordinatur, & tunc etiam baptismus non solum significat Christi mortem, quatenus puer baptizatus moritur peccato, sed etiam eiusdem Christi resurrectionem, quatenus idem baptizatus viuit Christo, & regeneratur spiritualiter. Quamuis, inquam, conficiatur verus baptismus; tamen proiectionem illam infantis mox morituri, & alioqui absque baptismo, de se illicitam esse, & non cohonestabilem illo prætextu pueri baptizandi & illius æternæ saluti prospiciendi, docent communiter Theologi, eo quod ea immersio æquè per se, & directè tendit ad occisionem, ac pueri ablutionem, & imò potius ad ablutionem per accidens dirigitur ex sola intentione mergentis, seu proiicientis; ad occisionem verò per se & directè; & non sunt facienda mala, vt eueniant bona. Ita Scotus, & alij præcitati. Valentia *tom.4.disp. 4.q.1.p.2.* Suar. *tom.3. in 3.p. disput. 20. sect. 3. & disp. 31. sect. 3.* Vasquez *disp. 145. cap.3.* Bonacina *de sacram. disp. 2. q. 2. p. 3. num.25* Coninch *de sacram q. 66. num. 72. & 75.* Laymann *lib. 5. tract.2.cap.3. quæst.4.* Raynandus *d.cap.7.num.5.* Castrus Palaus *tom. 1. tract.19 disp vnica p.4.num* 12. & alij recentiores. Et ob eandem causam etiam illicitum esse puero extremè laboranti in defectu alterius aquæ conferre baptismum aqua pestifera, aut venenata statim mortem allatura, etiamsi baptismus foret validus, & puer per mortem temporalem consequeretur æternam vitam, tradunt Suarez *d.disp 31. sect. 3. versic. secundò hinc colligo*, & Raynandus *d. n.5.* quia actio abluendi tali aqua est de sui natura interpretatiua pueri, & non sunt facienda mala, vt eueniant bona. Imò etiam in casu, in quo puero nondum baptizato ex morbo paulo pòst morituro aspersio aquæ, seu ablutio applicata pro illo batizando esset acceleratura mortem, eo quod debilis esset vt non possit illam ablutionem absque periculo vitæ pati, non esse licitam talem ablutionem licet ad finem, vt puer baptizatus æternam consequatur salutem, pro qua videtur aliquantula vitæ abbreuiatio non habenda in consideratione, docuit Sotus *in 4. dist.3 art. 8 circa finem* à Suarez *d disp.31. sect.3. versic in hac re relatus*, dicens in nullo casu aliquem cum tali periculo mortis baptizandum, ita vt baptismus sit ei causa, vel mortis, vel accelerationis præsertim notabilis; quasi hoc sit occidere baptizandum; & idem si talis casus posset dari, vt ex sola modicæ aquæ aspersione puero alioqui breui morituro accelerauetur mors sēsit Raynandus *d.cap.7.num.* 11. Verum Doctores communiter dicunt primò vix, imò nunquam posse dari huiusmodi casum, vt puero quantumuis morbo graui laboranti, debili, & morti proximo ex ablutione baptismali sit inferenda, vel acceleranda mors, cum sufficiat aqua modica, & adhiberi possit tepefacta, quæ nullo modo videtur posse lædere infantem. Ita Scotus *in 4. dist.5. q.3.litera B.* Gabriel *dist.4. q.2. art.3. dub.4.* Sotus *vbi suprà.* Coninch *d.q.66. num.76.* Castrus Palaus *tom 4. tract. 19. disp. vnica p.2. num. 24.* & Raynandus *d. n.* 11. Secundò aiunt, concesso quod possit dari casus ille, illud periculum esse tam paruum, rarum, & incertum, vt attenta omnimoda certitudine maxime mali imminentis infanti, nisi tunc baptizetur, nulla illius sit habenda ratio, nec venire debet in humanam considerationem. Ita Vasquez *d.disp.*145 *n.25.* Coninch, & Raynandus *loco citato.* Suarez *d.disp. 31. sect. 3. versic. secundò colligo.* Layman *d.q.4.* & Castrus Palaus *d. n.24.* Tertiò gratis admisso per aspersionem illius modicæ aquæ puero accelerari mortem adhuc licite administrari posse, & esse administrandū puero sic proximè alioqui morituro baptismū, vt saluetur, docent iidem Suar. Vasq. Coninch, Laym. & Castrus Palaus *locis cit.* eo quod modicum illud vitæ corporalis, quo puer tunc priuatur, possit, & debeat negligi spiritualis iacturæ cauendæ causa, scilicet ne baptizandus in æternum pereat; & non per se, sed per accidens mors, seu mortis acceleratio succedat ex illa aquæ aspersione, quæ per se, ac directè tendit ad abluendum, non ad occidendum; & per accidens est prædictæ ablutioni baptizandum in ea esse dispositione, vt affusio aquæ ita humana, & temperata illi nocere possit. Secus autem est de proiectione in flumen, vel puteum, vel de ablutione aqua venenata, sunt enim hæ actiones illicitæ, nec possunt cohonestari illo fine æternæ salutis pueri, quia sunt plene, & de natura sua interfectiuæ, sicut & sectio prægnantis, ex vi cuius, vel vt partialis efficacis sequitur mors eiusdem prægnantis ex morbo intrinseco proxime morituræ, & propterea illicita est de se, nec cohonestari potest ob bonum animæ prolis inde consequuturum.

Et si dicatur esse abbreuiationem vitæ ob bonum virtutis, vt in præcedentibus explicatum est, & consequenter etiam debere esse licitum matri proxime morituræ abbreuiare vitam pro modico illo tempore ad exercitium charitatis, vt fœtus suscepto baptismo æternam consequatur salutem. Respondetur in præsenti casu per sectionem non abreuiari vitam eo modo, quo suprà dictum est, posse abbreuiari vitam ieiuniis, abstinentiis, vigiliis. & aliis vitæ asperitatibus, tractu tamen longi temporis; sed obtruncari, & adimi statim vitam, ac proinde sectionem esse verè occisionem matris innocentis quæ nunquam est licita. 215

Neque etiam potest dici mortem, seu accelerationem mortis matris sequi per accidens; nam verè illa actio secandi in circumstantiis præsentis casus de se tendit ad inferendam mortem; non vero est tantum coniuncta per accidens alteri actioni de se ad alium finem tendenti, vt occisio innocentium in demolitione turris, in qua sunt nocentes in bello iusto, & pueri, quo inuasor iniustus se ab inuaso protegit. 216

Non potest quoque in præsenti casu ad iustificandam matris sectionem, ne infans in æternum pereat, iuuare illud, quod à Theologis magis communiter admittitur, scilicet licitum esse suadere seu consulere minus malum morale, seu minus peccatum, ei, qui firmiter statuit maius malum perpetrare. Illud enim intelligitur, quando vtrumque malum est morale & peccatum, non quando vnum est morale, & peccatum, alterum verò malum est pœnæ, malum enim morale licet leuissimum nunquam est licitum, aut permissum vt malum pœnæ quantumuis maximum euitetur, vt *num.* 213. dictum est. In præsenti verò carentia vitæ corporalis, & spiritualis fœtus absque baptismo non secta matre morituri est malum tantum pœnæ, cum nullius culpa eueniat; 217

Digitized by Google

niat; sectio verò matris, ex cuius vi illius mors sequitur, est, malum morale, & intrinsecè culpabile, vt pote actio interfectiua matris. Præterea quando vtrumque malum est morale, & peccatum, Theologi tenentes licitum esse consulere minus malum; non volunt licitum esse minus peccatum committere, vt maius euitetur (vt male quidam à Glossa *in cap.* 1. *d.* 14. *verbo periculosissime, relati.* dixerunt, scilicet licere alicui committere veniale ad cauendum mortale; hoc enim falsum est, & ipsi reiecerunt præsertim cum aliis Sanchez *disp. mox citanda num.* 27. sed tantum volunt, minus culpabile esse minus malum committere, quam maius, supposito, quod quis alterutrum firmo proposito statuerit admittere, vel licitum esse huic parato alterum ex duobus malis facere, proponere, seu illum docere, quod minus peccabit admittendo minorem culpam; & ei, qui tantum maius malum perpetrare firmiter proposuit, suggeri licitè posse obiectum minus malum formaliter saltem, quod in damnũ tertij non tendat; vt hoc electo desistat à maiori malo patrando; tunc enim consilium ad minus malum patrandũ supposito illo firmo proposito alterũ è duobus malis admittẽdi, vel admittendi solum maius peccatum, est honestum & bonum, sicut euitatio maioris mali est bonum quoddam. Nec tale consilium est mali approbatio absoluta, quæ est semper illicita, sed tantum comparatiua, & conditionalis, scilicet tendens in minus malum desistendo à maiore, posito quod operans nolit ab vtroque desistere. Ita aliis allegatis Sanchez *de matr. lib.* 7. *disp.* 11 *num.* 15. Sayrus *lib.* 2. *de sacram. c.* 8. *q.* 1. *art.* 4. Molina *de iust. tract.* 2. *disp.* 335. *num.* 3. & Salas *de vsur. dub.* 42. *num.* 4. qui etiam latius tractant, an Loth, qui *Genes.* 19. filias suos Sodomistis obtulit, vt illis abuterentur, peccauerit, nec ne; & qua ratione à peccato potuerit excusari. Ad quos circa id remitto lectorem. Tantùm aduerto, quod cum aliis notauit Sanchez *d. disp.* 11. *num.* 17. nempe quod quamuis liceat consulere alteri minus malum ad vitandum maius, nulli tamen licet sibi tali consilio vti; & ratio differentiæ est, quia in altero non potest vtrumque malum, seu peccatum vitare, & ideo tutè consulit minus vt in se ipso potest, & tenetur vtrumque vitare.

218 Quid verò si aqua ad fœtum in vtero matris clausum immitti quoquomodo possit an esset abluendus & baptizandus etiamsi ex ea immissione aquæ quantumuis modicæ præuideatur sequutura certò mors matris. Affirmat Præpositus *loco suprà num.* 212. *relato.* Quia illa modicæ aquæ immissio de se, & ex intentione operantis non ordinantur ad matris necem, sed ad ablutionem infantis, quæ ablutio in ratione actionis materialis est aliquid indifferens, in ratione autem ritus sacri est sancta, & honesta. Quare mors matris tantùm permittitur, & per accidens ex illa immissione, nec imputatur ad culpam. At Raynandus *dicto capite* 6. *num.* 17. *fine.* negat licitum esse baptizare infantem in illa suppositione, quod constet matrem contactu aquæ ad baptizandum immissæ esse necandam, quia ea aquæ immissio (inquit) tàm erit directe occisio matris, quàm sectio in circumstantiis, de quibus in præsenti casu agitur; & ideo vtraque æquè prohibetur, & culpa homicidij æquè se habebit ad vtramque actionem per se, non per accidens, & consequenter sicut sectio ita huiusmodi aquæ immissio non potest cohonestari illo bono fine baptizandi infantem, illiusque salutem æternam procurandi. Verum casus iste videtur moraliter impossibilis, scilicet, quod ex attactu modicæ aquæ sufficientis ad baptismum, matri quantumuis grauiter laborans, & debilis sit, sit mors inferenda, seu acceleranda. Deinde supposito casu, & quod non sit amplius spes vlla vitæ matris breui omninò ex morbo morituræ, approbo sententiam Præpositi, quia ex vna parte fœtus habet ius, vt baptizetur, & ex altera ab operante aqua immittitur directè ad abluendum infantem; & per accidens est, quod ex intima coniunctione infantis cum matre, hæc aliqua modicissima parte illius aquæ tangatur, vnde diuersa est ratio de sectione, quæ directè, & per se est dilaceratiua corporis matris, & ad hunc effectum fit ab operãte; & ideo mors illi non adiungitur per accidens, sed per se, & ex vi actionis directe ab operante intentæ. Quod si pro immissione aquæ ad infantem necessariò præmittenda esset aliqua actio directè versans circa corpus matris, ex qua actione præuideretur certò sequutura statim illius mors, tunc ab huiusmodi actione abstinendum esset, quia esset verè, & propriè interfectiua matris, sicut sectio.

In desperatione salutis tam matris prægnantis, quam prolis deficiente alio remedio, si iuxta peritorum iudicium dubitetur an sectio sit pro futura, vel mortem allatura, vtrique an liceat illam adhibere.

Dubitatur quintò, si iudicio peritorum tam matris prægnantis, quã fœtus animati in eius vtero existentis sit omninò desperata salus, nisi iuuentur sectione, nullo alio remedio suppetente; & dubium sit, an sectio vtrique, vel alteri sit mortem allatura vel profutura ad vitam conseruandam, an sit licita sectio. Resolutio huius dubitationis pendet ex traditis *suprà §. præcedenti num.* 140. 141. & 142. & iuxta tradita *ibi n.* 15. & 142. asserendum est licitam esse eam (sicut & quodcumque aliud remedium dubium nullo alio suppetente in casu desperatæ omninò salutis infirmi, si ei aliquo remedio non succurratur, posse licitè applicari, & applicandum esse ibidem resolutum est) adhibere, & fore ahibendam, vt eo, quo potest meliori modo saluti vtriusque corporali, & spirituali fœtus consulatur. Id enim manifestè probant adducta *d. n.* 141. ad probandum licitum esse, & necessarium vsum remedij dubij (est enim sectio in huiusmodi casu remedium dubium) hîc non repetenda; omnia enim ibidem tradita de remedio dubio, vbi salus infirmi desperatur, si aliquod remedium non adhibeatur, & nullum aliud præter dubium, suppetat, tradita procedunt æquè de sectione in dubio, an sit profutura vel nocitura, vbi salus matris, & fœtus alioqui desperatur, & forte adhibita sectione potest conseruari. Et idem dicendum, si ambiguitas fructus, vel nocumenti ex sectione causandi consideretur tantum circa matrem alioqui morituram, si tali sectione non iuuetur; & similiter si consideretur tantum circa prolem pariter desperatam, & tunc nullum aliud suppetit remedium attento solum periculo vitæ corporalis ipsius ex sectione imminente; hæc enim omnia constant ex traditis *d. num.* 140. Et in his terminis idem docet Raynandus *de ortu infantium capite* 8. Aduertendum tamen non multum timendum vitæ fœtus ex sectione si Chirurgus sit peritus secandi; aliquando autem potest timeri periculum prolis, vel ex imperitia sectoris, vel ob debilitatem prolis variis indiciis agnitam, quæ propterea ad primum aëris ingressum grauiter forte lædenda sit. 219

Cum creditur sectionem aequè profuturam matri, & periculosam proli, vel certò profuturam matri, & dubitetur de exitio prolis, an attenta sola obligatione iustitiae sit sectio licita.

220 Dubitatur sextò. An si iudicio peritorum in arte probabiliter iudicetur, sectionem praegnantis infirmae, cui ad salutem aliud remedium non suppetit aequè illi profuturam ad salutem instaurandam, & etiam aequè futuram periculosam foetui animato cuiusnam vita praeferenda spectata tantum iustitiae obligatione. Resolutio petenda est ex traditis *suprà num.* 111. & 121. vbi probatum est, habere matrem potius ius ad vitam suam tuendam cum periculo damni prolis, quam proles ipsa ad suam tuendam cum periculo vitae matris, praesertim cum matre mortua vel statim saepè moriatur etiam foetus, vel si superstes sit, non diù superuiuat, nisi citò secta matre mortua extrahatur, quod non ita facile contingit fieri; ob eam enim rationem dictum est, *suprà dicto num.* 121. praegnanti in defectu aliorum remediorum ad vitam propriam tuendam posse absque iniustitia vti remediis de se aequè tendentibus ad sanitatem efficiendam, & ad expulsionem foetus. Quare etiam in hoc casu dicendum est licitum esse matri vti sectione attenta sola iustitia. Et idem dicendum, si certò moraliter speretur salus matris praegnantis ex sectione (nullo alio remedio suppetente) & dubitetur de morte prolis sequutura, vel etiam praeuideatur omninò sequutura ob debilitatem eius sufficientibus indiciis cognitam; erit enim licita sectio ad salutem matris ordinata, si tantùm consideretur quid ferat iustitia; idque ob eandem rationem. Et ita in vtroque casu sentit Raynandus *de ortu infant. cap.* 9. *per totum.*

221 Verum contra praefata duo dicta, praesertim contra secundùm videtur vrgere illa obiectio, quod sectio (praecognita foetus morte certò sequutura) tendere videtur per se, & directè ad foetus necem, & non esse per se curatiuam matris solius; *suprà* autem *n.* 127. ostensum est, non esse licitum (etiam attenta sola iustitia) praegnanti ad salutem propriam tuendam vti medicamentis per se, & directè tendentibus ad inferendam mortem foetui animato. Raynandus respondet attenta ratione obligationis solius iustitiae posse ad tuendam propriam vitam] vti remediis per se, & directè tendentibus tantùm ad interitum foetus veluti aggressoris matri innocenti mortem intentantis. Id quod latius *suprà num.* 124. & *seqq.* ex eodem Raynando explicatum est, cuius tamen sententia reiecta est *dict. num.* 127. & *seqq* Respondetur primò *dicto num.* 127. agi solum de remediis tantùm ad interficiendum foetum de se ordinatis, & tendentibus, quae eatenus sunt curatiua matris, quatenus foetum prius enecant; talis autem non est sectio, quae de se primò versatur circa matrem, & illius est curatiua. Respondetur secundò sectionem, cum sit actio immediatè versans circa vterum matris, non verò immediatè circa corpus foetus, non tendere per se, & directè ad necem prolis, sed quando ea adhibita, mors foetus sequitur, haec se habet consequenter solum ob illius alterationem, quae facta sectione, sequitur, siue ab aëre extrinseco causata, siue ab alia causa, nunquam tamen immediatè ex actione ipsa secandi, quae solum membra matris attingit. Quod si actio secandi matrem non posset exerceri (siue ob imperitiam sectoris, siue ob aliam causam) nisi etiam immediatè attingeret foetum qui ea actione feriretur, & dilaniaretur, tunc esset vera, & formalis occisio infantis, & illicita, & contra iustitiam, nedum contra charitatem, iuxta tradita *eodem num.* 127. Si etiam foetus iam animatus esset valde immaturus, vt ob immaturitatem siue foetus ex vtero naturaliter, siue artificiosè extractus non sit vitalis, sed per ipsam fusionem, vel extractionem, seu separationem ex vtero interiret, vt regulariter contingit ante septimum mensem à conceptione iuxta Doctores communiter, vt *tom.* 1. *mor. var. tit.* 1. *num.* 1406. 1460. & 1464. latè tradidi. Tunc etiam sectio vteri materni ad extrahendum foetum illiusque extractio directè tenderet in necem foetus essetque eiusdem foetus immediatè interfectiua, ac proinde contra iustitiam iuxta tradita *dict. num.* 127. Quare doctrina praecedenti numero tradita intelligenda est, quando foetus in vtero clausus est tam maturus, vt quantum est ex ratione maturitatis sit vitalis, seu possit viuere extractus, licet forte ex alio accidenti ad sectionem sequatur mors illius.

Ex lege charitatis mater cum propriae vitae corporalis periculo tenetur abstinere à sectione, si ea non adhibita sit probabilis spes prolem in lucem prodituram, & recepturam baptismum, quae, adhibita sectione, periret absque baptismo.

Porrò attenta lege charitatis erga proximum, si abstinendo à sectione esset spes probabilis foetum proditurum in lucem, & recepturum baptismum, & sic consequuturum salutem aeternam, certò amissurum adhibita sectione, tunc mater cum manifesto suae vitae periculo teneretur abstinere à sectione. Id quod non oportet modò probare; cum sufficienter ostendant tradita *suprà n.* 130. *cum pluribus sequentibus*, & *n* 200. 222

Matris praegnantis viuentis noxiae iustè damnatae ad vltimum supplicium sectio ad educendum foetum animatum an, & quando sit licita.

Dubitatur sextò, an si mater praegnans iustè damnata sit ad vltimum supplicium, viuens secari possit.

Certum est, si antequam adueniat tempus partus naturalis, nullum appareat periculum mortis foetus in vtero, sed speretur naturalis partus sequuturus, abstinendū esse ab extractione per sectionem; & dilato vltimo supplicio expectandum naturalem partum. Ita omnes Doctores *citati suprà n.* 144. & qui *infrà* citantur, & habetur *l. Imperator Hadrianus. ff. de statu hominum.* & *l. praegnantis. ff. de poenis.* Quamuis enim sectioni matris viuentis, & demortuae foetus possit esse superstes, vt *suprà n.* 10. & *seqq.* ostensum est; nihilominus est res semper obnoxia alicui periculo, & citra omne dubium longè melius est foetui, emitti ex vtero expectato tempore naturalis partus à natura statuto: Hacque de causa praeallegatis iuribus cautum est, praegantis criminosae damnatae ad mortem supplicium differendum, donec partum edat, ne foetus ipse vlli periculo exponeretur per artificiosam eductionem anticipatam. Quantumuis enim Chirurgus sector sit peritus, certum est, foetum remotiorem à periculo vitae futurum, si partu naturali edatur in lucem: minimus enim scalpelli, seu cultri chirurgici ictus improuidus potest esse foetui lethalis, praeter alia accidentia, quae in eductione artificiosa possunt euenire foetui laesiua; & quod mora in vtero toto tempore à natura fouendis, & perficiendis 223

Digitized by Google

ciendis fœtibus constituto valde vtilis est ad reddendam securiorem eius vitam. Cum ergo per sectionem fœtus semper alicui periculo exponantur, ab ea sæper abstinendū etiam in prægnante iustè ad mortē damnata, nisi detur vrgentissima causa talem expositionem cohonestans, vt infrà. Quare etiam S. Felicitas (vt meminit Martyrologium Romanum 7. *Martij*) licet damnata, vt à bestiis deuoraretur, quia erat prægnans, non est feris obiecta, nisi post partum; vt prædictæ leges obseruarentur, quibus standum, cum per bonum publicum licet, & non adest grauissima causa aliud suadens.

224 Difficultas ergo primò est. An si dilato supplicio vsque ad tempus naturalis partus periculum sit, ne fœtus in vtero prægnantis noxiæ, & iustè damnatæ moriatur, licitè possit sic damnata ad vltimum supplicium, secari publica accedente authoritate, vt puer educatur, & baptizetur, si spes sit, vt fœtus sectioni sit futurus superstes, & baptismum suscepturus, estò prægnans ipsa credatur ex sectione moritura. Negant Paludanus 4. *dist.* 4. *q.* 1. Henriquez *lib.* 2. *capite* 21. *num.* 5. Gabriel, D. Antoninus, Tabiena, Fumus, Victoria, quos referunt, & sequuntur Comitolus *lib.* 1 *resp. mor. q.* & Fagundez *in decalogum lib.* 5 *c.* 12. *n.* 3. & idem videtur sentire Bonacina *de sacr. disp.* 2. *q.* 2. *p.* 6 *num.* 9. Qui id asserunt, quia putant sectionem fieri non posse sine periculo mortis fœtus, imò nisi cum certa morte eiusdem, antequam etiam baptizetur, existimant enim sectionem esse veram matris occisionem, & mortua prægnante ex vi ipsius sectionis statim etiam mori fœtum, iuxta sententiam *suprà n.* 145. adductam.

225 At rectius affirmant Suarez *tom.* 2. *in* 3. *p. q.* 68. Coninch *de sacram. d. q.* 68. *num.* 92. Laymann *lib.* 5. *tract.* 2. *cap.* 3. *q.* 1. Castrus Palaus *tom.* 4. *tract.* 19. *disp. vnica p.* 6. *n.* 2. & Raynandus *de ortu infant. cap.* 12. Ratio est, si sectio fiat annuente Potestate publica existente spe, vt proles possit baptizari; & saluari, quæ alioqui in vtero moreretur sine baptismo, licet ex sectione certa mors matris sit sequutura, non fit iniuria matri, quæ iamiam iustè damnata est ad vltimum supplicium, & sectio adhibetur authoritate publicæ potestatis, nilque fit contra vllum ius. Nam cum leges præallegatæ de dilatione supplicij prægnantis post naturalem partum sint conditæ in fauorem fœtus; ac proinde si illi vtilius sit, imò ad illius salutem corporis & animæ necessarium sit matrem viuam secari, si id fiat, non fit contra, sed iuxta illas leges. Quæ si in circūstantiis huius casus obligarent ad expectandum naturalem partum, essent iniquæ ob magnum detrimentum non solum vitæ corporalis, sed multo magis animæ fœtus, qui sic omninò excluderetur à gloria æterna. Quare potestas publica in huiusmodi hoc casu teneretur curare, vt præfatæ prægnanti sic damnatæ sectio ab artifice perito adhiberetur, vt proles salua fieret. Quamuis autem Suarez, & Palaus addant moraliter loquendo vix posse euenire huiusmodi casum, in quo ob vtramque vitam fœtus ponendam in tuto sit prægnanti prædamnatæ adhibenda sectio, eo quod, inquiunt, ex occisione matris (quæ sectioni semper iuxta ipsos est annexa, & casus præsens procedit, etiamsi præuideretur certa mors prægnantis sequutura) maius periculum imminet, quam imminere potest ex partus naturalis expectatione; & etiam vix cognosci possit huiusmodi prolis periculum; Vnde addunt practicè, & moraliter semper esse differendum supplicium prægnantis vsque ad partum; vnde tandem alteram Paludani, & aliorum sententiam approbant. Nihilominus iam *suprà num.* 150 *&* 152. ostensum est, sectionem de se non esse occisionem prægnantis, neque etiam fœtus, cū experientia constet sæpissimè factam sectionem matre, & fœtu superstitibus, & etiam sæpe ex vtero matris demortuæ statim secto eductam prolem viuam probatum est *num.* 146. Non desunt etiam plura indicia, quibus medici, & obstetrices peritæ agnoscunt debilitatem virium fœtus, & illius periculum. Quod periculum etiam semper esset, quando mater damnata ad vltimum supplicium ob morbum grauem foret certò moritura ante tempus naturalis partus.

Habito respectu solum ad bonum publicum, an prægnans ad mortem damnata non expectato partu naturali possit licitè secari ad educendam prolem.

Secundò difficultas est. An quando ex parte prolis nullum est periculum ante naturalem partum, licitè secari possit prægnans iustè ad mortem damnata, cum periculum est in mora, & ratio boni publici poscit accelerari illius mortem, si ex matris (cuius vitæ in hoc casu nulla habenda est ratio, cum sectio fit authoritate publicæ Potestatis, vt supra dictū est) sectione certò sit sequutura trucidatio, seu interfectio, ac mors prolis, quamuis illius partus naturalis desperetur, vel periculum sit in mora, & ex longiori vita matris iā damnatæ grauissima toti Reipublicæ impendeant mala, nullo modo erit licita sectio; non etiam desperato partu naturali esset remedium, sed certus interitus prolis. Non enim facienda sunt mala, vt eueniant bona iuxta Apost. & ita etiam neque vt impediantur mala pœnæ, vt *suprà* dictū est. Non ideo tamen prætermisse sectione ad euitandam positiuam læsionem prolis lætalem licitum erit, vbi partus desperatur naturalis, prægnantem prædamnatam interficere alio modo, quo nullo modo fœtus positiue læderetur v. g. per strangulationem. Quasi ob bonum cōmune licitum sit permittere prolem alioqui breui morituram intra viscera matris mori anticipate: Nam etiam in hoc casu non esset mera permissio mortis fœtus, sed vere interueniret influxus in mortem eius ob voluntariam subtractionem alimenti, quo solo vita conseruari potest. Quare etsi fœtus non subtractione materni sanguinis, quo cibandus est, adhuc paulo post moriente matre post expectatū naturalis partus tēpus non sequuto partu moreretur in matris vtero; nihilominus nō interiret vi extrinsecæ actionis voluntariæ, qua subtrahitur illi alimētū, sicut eueniret in casu strangulationis matris vel amputationis capitis illius. 226

In eo igitur tantum casu cum periculum est in mora, & ratio boni publici exigit, licitū erit prægnātē ad vltimū suppliciū dāmnatā secare ad prolē educendā quando spes probabilis est prolē ipsā non esse lædendam ex sectione, & fore educendam ex vtero vitalem considerata sectoris peritia, & fœtus in matris vtero maturitate sufficienti ad vitā extra matris vterū retinendā, licet non sit omnimoda certitudo, sed remaneat aliqua formido periculi eiusdem prolis, cui periculo exponi posse videtur innocēs proles ob bonū cōmune, licet nunquā certæ morti sequuturæ ex sectione. Ita Raynand. *d. c.* 12. *n.* 6. Sufficiens autem maturitas fœtus ad vitam retinendam regulariter præsumitur in septimestri, vt in *præallegato tom.* 1. *mor var. tit.* 1. 1. *n* 1406. 1462. *&* 1461. tradidi (vbi etiam quomodo septimestre sit computandum) & docet Rayn. *d. n.* 6. Vbi reprobat opinionem Fracastorij *lib de symp. c.* 11. asserentis semen humanum esse duplicis speciei, vnum quod efficit fœtum maturum, & vitalem post septem menses, alterum tantum post nouem menses, quo supposito nunquam posset sciri maturitas fœtus, & cum esse vitalem nisi post nouem menses: Reprobat, inquam, tamquam fundamento carentem 227

Digitized by Google

tem; sicut enim homines sunt vnius speciei atomæ, ita & semẽ, quo gignũtur, vnius est speciei; secus autẽ est de tritici semine, cum triticũ sit multiplex specie. Graui ergo dãno publico vrgente ad prægnantis damnatæ mortẽ vlterius non differendam, si fœtus sit septimestris, licite poterit, vti sufficienter maturus, & iam vitalis per matris sectionem aduci nõ apparente alio periculo illius vitæ ex sectione imminẽti. Et licet mora eius in vtero vsque ad nonũ mensem magis congrueret fœtui ob diu̇tius fomentũ, & maiorem perfectionẽ, quam consequeretur; ac proinde nonnihil periculi remaneat in eius extractione ante nouem menses decursos; nihilominus talis extractio non erit culpabilis, si eam poposcat necessitas boni publici, ob quam videtur permissum aliquali periculo prolẽ exponere. Et si verò Pineda *lib. de Salomone c.10.* Valesius *c.18. sacræ philosophiæ*, & Moscius *l.3 de sect. venæ in morb. acut. c.4.* adducant exempla partus quadrimestri, & quinquemestri vitalis, tamen id est valde incertum, & improbant Aristoteles, Plinius, & Menochius à me *d. tit. 1. num 14.63. fine allegati*, & ad ibi à me tradita remitto lectorem.

218 De partu vero octimestri, etsi à Philosophis, & Medicis magis cõmuniter censeatur vt plurimũ non esse vitalem, vt notauit *d. to. 1. mor. var allegato tit. 1. n. 161* Nihilominus Aristoteles, & Plinius scribunt in Ægypto, & in Italia viuere, licet semper valde debilẽ. Et admissa communiori sententia, quod non sit vitalis; cum huius duæ probabiliores causæ assignentur, vt obseruat Raynandus *d. c.12. n 8.* vna ex Hipocrate, quod octauo mense prægnans quodam vteri morbo laboret, qui à fœtu participatur, vnde accedentibus conflictationibus, & vexationibus, quas in partu patitur, ita eius vires debilitantur, vt non sit vitalis, sed dũ funditur, statim moritur. Altera à Mercuriali *lib. 2. de morb. mulier. cap. 1.* (& est cõmunis Medicorũ) quod fœtus septimo mense iam perfectus enitatur magno conatu dirumpere membranas ad exeundũ ex vtero, ex qua colluctatione non parum franguntur illius vires, ac proinde si mense octauo nondum perfecte restauratis viribus eundem conatum iteret admncto partus labore necesse est, illum deficere. Cum, inquam, ex altera harum duarum causarum partus octimestris non sit vitalis, nil apparet obstare quo minus ex grauissima causa, ob quæ bonum publicum non possit per matris sectionem partus octimestris extrahi vitalis, & superuicturus; nam in huiusmodi eductione cum fiat sine eius connixu, & labore cessat secunda causa; & cum citius eximatur ex vtero morboso, liberatur à contagio ex morbo matris deriuando, magisque augendo, si per totum octauum in vtero perlisteret. Admisso etiam quod aliquid morbi ex materno morbo contraxisset (puta quia iam dimidium octaui mensis elapsum esset) adhuc tamen (vt inquit etiam Raynandus *n.9.*) licita esset fœtus extractio adhibita sectione eo tempore facta ob vrgentissimam necessitatem dandi letho matrem criminosam iam damnatam ad vltimum supplicium. Id namque ad summum esset, exponere fœtum alicui periculo, quod necessitas boni communis potest satis cohonestare.

Ex graui necessitate extrinseca vrgentissima, obq; bonum publicum in desperatione partus naturalis, an, & quando mater prægnans innocens viua licite secari possit ad educendum fœtum, quem luce frui maximè intersit boni communis.

219 Dubitatur septimò. An sectio matris prægnantis innocentis viuæ, si tam mater, quam proles animata ex ea non sint futuræ ob noxię certo mortis periculo, sed iuxta peritorum iudicium erunt superstites, sit licita ob vrgentem grauem necessitatem extrinsecam (qua cessãte illicita esset) quæ exigat adhiberi sectionem, puta quod desperetur partus naturalis; & tamẽ prolẽ prodire in lucẽ, & viuere intersit boni cõmunis.

Ob magnum aliquod bonum extrinsecũ nempe, si ob bonum Reipublicæ, vel ad illiustris familiæ cõseruationẽ magis intersit fœtũ in lucem prodire, & viuere, quam matrem, esse licitã sectionem prægnantis innocẽtis, tametsi præuideatur eam futurã matris occisionem asserit Ioan. Varand. *lib. 2. de morb. mul. cap. 7.* Quod idem sensisse videtur Henricus VIII, Anglorum Rex; dum (vt refert Florimundus *lib. 6. histor. hæres. c. 4. n. 2.*) Ioannam Seimer prægnantẽ, quã putabat continere in vtero masculũ, vt vere habebat, cum desperaretur partus eius naturalis, iussit secari ad fœtũ educendũ, Medicis, matrine, an proli consultum mallet, rogãtibus dicens, vxores se semper habiturum, non sic autem filios masculos. Quamuis Sanderus *l. 1. de schismate Anglic. ad an n. 1537.* scribens ortũ Eduardi, quem tunc Ioanna in vtero gerebat, non ita clare dicat in lucem prodiisse media sectione.

At certissimum est, si sectio sit certò mortẽ matri allatura, idq; præuideatur, eã fore illicitam, nulloque modo citra crimen homicidij adhiberi posse, nõ obstantibus quibuscunq; malis ex morte prolis euenturis, v. g. extinctione familiæ antiquissimę, & illustrissimæ, transmissione pinguissimæ successionis, etiã Regni ad extraneos, & bello excitando cum populorũ ingenti detrimento, quibusuis aliis malis, quæ quis fingere posset. Occisio enim per se, & directa innocẽtis est per, & intrinsece mala, vt nullo fine quantumuis aliàs honestissimo excusari à malitia iniustitiæ possit, vt late probaui *tom. 1. mor. var. tit. 1. num. 799. 931. & 940.* & docent communiter Theologi, vt *d. num. 799. & 931.* notaui. Factum vero Henrici (si verè fecit) non caruit immani impietate, & iniustissima nequitia.

Igitur in desperatione partus naturalis tunc solum quando Medicorum iudicio censebitur tum prolem futuram superstitem, tum matrem prægnantem pollere viribus ad sustinendam sectionem, nec ex ea vitam amissuram, vt proles viuens educatur, & salua sit, licita erit, imò necessario adhibenda sectio, tum ob bonum spirituale prolis (scilicet, vt baptizetur, & æternam salutem consequatur) tum, vt prospiciatur communi bono alioqui graue detrimentum passuro mortua intra matris vterum prole; ita quod ad sectionem admittendam obligabitur mater lege charitatis erga prolem, & iustitiæ saltem legalis bonum commune respicientis; vt constat ex generalibus principiis procurandi salutem æternam proximi, & consulendi bono communi etiam cum periculo propriæ vitæ corporalis. Et ita etiam docet Raynandus *d. cap. 12. num. 4* Insuper addens, quod etiam si bonus euentus respectu matris & prolis ex sectione esset ambiguus, & dubius, si ea non adhibita, tam ipsa mater, quàm proles forent certo perituræ, adhuc sectio esset adhibenda, tum vt satisfieret obligationi *suprà numero* 219. explicatæ, tum ob hanc peculiarem obligationem communis boni curandi, & publici mali grauis impediendi; ob quam licet sperari posset matris salus absque sectione, & solius prolis vita non certo, sed dubio periculo adhibita sectione exponeretur, scilicet dubium esset, an sectio illius saluti profutura, vel eidem mortem allatura, permittenda esset proles illi periculo, & sectio adhibenda, vt publico bono consuleretur. Nam etsi nullo modo sit licitum, per se, & directe occidere inocentem etiam prætextu ingentis boni communis inde consequuturi; ob bonum tamen cõmune obtinendũ, vel graue malum cõmune auertendũ licitum 220

Digitized by Google

est innocentem periculo exponere iuxta Doctores communiter, & tradita à me *d.t.1.var.mor.tit.1.§.29. à n.931. ad* 952.

231 Porrò non erit sufficiens causa aperiendi matrem innocentem prægnantem viuam ratio comparandi scientiam perfectam status prægnantium, qua deinceps Medici, & Chirurgi melius iuuare possint grauidas, & parientes ad felicem partum, & partus exitum. Cum ex sectione mulierum demortuarum, & etiam animalium fœminei sexus talis notitia semper potuerit comparari, & modo etiam ex sectionibus adhibitis non solum prægnantibus iã mortuis cum fœtu in vtero superstite, sed etiã adhibitis pluribus prægnãtibus viuis ad illarum, & fœtus saluti consulendum (de quibus *suprà n.151, & 152.*) & aliis etiam huiusmodi peritiam comparare potuerint, & possint Medici, & Chirurgi, de quare latius Raynandus *d.c.12. n.11.*& 12.

Filius ex secto matris vtero eductus, an habendus vti natus, ac iuribus natorum quoad successiones, & hæreditates, & legata, quæ filiis natis & nascituris competit, potiatur.

232 Dubitatur octauò. An filius qui ex secto matris viuæ, vel demortuæ vtero eximitur superstes, & viuit, omnium successionum, hæreditatum, & legatorum, institutarum, vel relictarum seu relictorum pro filiis natis, vel nascituris ex legitimo matrimonio, vel ex tali fœmina capax sit, ac si esset naturalis partus, seu ex naturali partu natus esset. Difficultatem facit id, quod *supr. n.203.* dictum est, vt tradunt Doctores *ibidem citati*, & indicant leges ibidem citatæ, scil. quod filius; qui per sectionem ex vtero materno extrahitur, propriè, & in rigore loquẽdo non dicitur partus, neque natus ex tali fœmina secta, seu propriè non paritur à tali fœmina, nec ex ea nascitur. Ob hanc igitur rationẽ filium ex vtero matris secto artificiosè eductum non potiri prærogatiuis, & iuribus, atque successionibus, quæ illi competerent, si partu naturali natus esset: Negant Paulus à Castro *ad l. quod certatum, C. de posth. hæreditatibus instituendis ibid.* Iason, & Iacob. de S. Georgio, Purpuratus *cons.*158 *n.4. lib.1.* Curtius Iunior *cons.319. n.6. & 7. lib.3.* & alij, à Tiraq. *in l. si vnquã v. susceperit liberos n.*140. *C. de reuocanda donat. relati*, excludentes sic eductum per sectionem à legato relicto filio, quem mater pepererit.

233 At contrarium, & potiri affirmant communissimè alij Iurisperiti. Ita Alciatus *in l. etiam* 141. *ff. de verb. sign.* Tiraq. *loc. cit. n.141. & seqq.* Brisson. *in l.11 ff de verb. signif.* Mantica *de coniect. vlt. vol. lib.11.* Gutier. *pract. lib.2. q.101.* Alphonsus Carenza *de partu cap.6. sect.1.* Guilielmus Benedictus *ad cap.* Raynutius *de testam verbo, & soboles, quam gestat in vtero*, & multi alij à Tiraq. Carenza & Mantica *relati*. Et manifestè constat ex pluribus legibus *suprà n.146 adductis* præsertim ex *l. 1. si quæ prægnans. ff. vndè cognati. & l. quod dicitur ff. de lib. & posth & ex l. 1 ff ad S. C. Tertullianum.* Nam etsi de filio per sectionem ex vtero matris exempto propriè dici nequeat quod mater illum peperit, & quod ex ea sit natus, tamen cum eius sanguine formatus sit, est verus eius filius, ac proindè iure merito tanquam ex ea natus est habendus, & tractandus & admittendus non solum ad legitimam matris hæreditatem, & cẽsendus institutus secundum tabulas, ac vnde cognati, & vt legitimi possessionem bonorum ab intestato petere possunt, ipse quoque petere illam potest, vt claré habetur *l.1. ff. ad S.C. Tertullianũ.* sed etiã admitti debet ad successionem, hæreditatem, & legata ex legitimo matrimonio, vel ex tali fœmina natis, vel nascituris à testatore relicta; quia intentio testatoris versatur circa verum filium ex tali legitimo matrimonio, vel ex tali fœmina procreatum; dummodo enim effectus habeatur, non curatur de malo *l. si mater 3. Cod. de institut. & substit.* Et ideo ius commune, vt aliquis pro nato sit habendus, voluit attendi tantum fornicationem, & procreationem ex tali fœmina, vel ex tali fœmina, quæ ex legitimo coniuge conceperit; & talis fuit: & est intentio testatorum, licet vtatur illis verbis, *natis, vel iis quos peperit*, quia regulariter contingit liberos prodire in lucem partu naturali. Quare conditionem, *si decesserit sine liberis ex legitimo matrimonio nasciturũ*, deficere, si ex secto ventre filius extractus fuerit, tradit post alios Mantica *d.n.11.* Vbi etiam addit ex Baldo, quod si quis receperit fundum pro se, & suis filiis legitimis nascituris, comprehendit etiam eos, qui ex secto ventre sunt extracti.

Hinc etiam cum filius ex matris vtero eductus censeatur ex tunc natus, id quod etiam probat Mandosius *de ætate minori c.1. n* 25. & à die natiuitatis computetur vniuscuiusque ætas, vt idem Mandosius *ibid.* Couarr. *de spons. p.2. c.8. §.2. n.3.* & Sanchez *in sum. lib.4. c.35. n* 4. ideo filij ex ventre secto extracti ætas ex tempore extractionis computanda est. 235

Si eadem sectione gemelli simul educerentur, quis eorum habeat ius succedendi in primogenitura, aut Regno.

Sed quid si in ventre matris secto reperiantur gemelli, qui simul sint eadem sectione educti & agatur de successione in primogenitura, vel in principatu, aut regno; quis eorum habebit ius succedendi in primogenitura, vel regno? De hac difficultate latè disserui *tom.1. mor. var tit.1. à n.971. ad* 979. & ad ibi tradita (quæ non expedit repetere) remitto lectorem. 236

SVMMARIVM

§. VI.

Prægnans tenetur omittere, vel præstare omnes actiones, quas omittere, vel præstare fœtus conseruatio, & promotio poscit. num. 136.

*Abstinere debet à congressu coniugali fœtui periculoso n.*137.

Item à ieiuniis, & abstinentiis, quæ fœtui detrimentum afferre possunt. n. 238.

Omnes prægnantes excusantur à ieiuniis de præcepto Ecclesiastico ibidem.

Neque etiam ad euitandum incontinentiæ periculum potest prægnans licitè ieiunare cum damno notabili fœtus. ibid.

*Debet prægnans abstinere à ferendo graui onere. & ab operibus laboriosis num.*239.

*Item à tripudiis, choreis, & nimiis, seu numerosis saltationibus num.*240.

Qui prægnantem impellunt, & inducunt ad saltandum vel cum ea saltant præuidentes inde sequuturum abortum fœtus animati incidunt in irregularitatem, si abortus sequatur. ibidem

Prægnans non debet se nimis strictè cingere, strictiorive vestitu vti. ibidem.

Affectus animi inordinati, & turbidi, vehementesque, ac violenta passiones prægnantium præsertim timoris, & iræ fœtui non parum nocent, quibus propterea grauidæ temperare debent, & præcauere, nè in se ipsis excitentur. n. 242.

*Alij etiam tenentur non præbere prægnantibus causas inordinatarum passionum, & affectorum turbidorum n.*243.

Qui incutiendo prægnanti terrorem indebitum, aut grauem metum sunt causa abortus, grauiter peccant, & sunt homicidæ, si fœtus est animatus, & an sint homicidæ voluntarij, vel casuales. ibidem.

§. VI.

Digitized by Google

§. VI.

De nonnullis aliis obligationibus prægnantium abstinendi ac certis actionibus noxiis fætui concepto, & aliquas eiusdem fætus conseruationi, & promotioni necessarias præstandi

CVm certum sit prægnantem teneri eas omnes actiones omittere, vel præstare quas fœtus concepti tam ante animationem, quam post conseruatio, & promotio omitti, aut præstari exigit, non tantùm debet prægnans abstinere à directa procuratione abortus fœtus siue animati, siue nondum animati, vt in præcedentibus latè explicatum est, sed etiam ab omni opere, ex quo præuidetur, vel præuideri debet operis natura, seu qualitate vel conditione considerata posse sequi fœtus notabilem læsionem, & abortum.

237 Quare primò tenetur mater prægnans abstinere à congressu cum viro, ex quo abortus periculum immineat, tametsi ad incontinentiæ periculum euitandum marito vellet commisceri, de qua re latè *suprà num.*26.

238 Secundò tenetur abstinere à ieiuniis, & à quibuscumque abstinentiis, ex quibus ob alimenti sufficientis defectum, vel alimenti prauas qualitates proli conceptæ imminet vitæ periculum; de qua re fusius egi *tom.*3.*mor.var.tit.* 9. *num.* 49. & 50. Vbi ostensum est prægnantes omnes excusari à ieiuniis de præcepto Ecclesiastico, & etiam ad vitandum incontinentiæ periculum non posse cum periculo notabilis damni fœtus ieiunare, & abstinentiis vacare; cum incontinentiæ periculo possit absque fœtus damno consuli aliis viis, & mediis, oratione, sacramentorum frequentia, piis consiliis, aliisque remediis, & prægnati sit semper liberum non consentire tentationi, & peccatum vitare, non verò restaurare damnum corporale, & spirituale fœtus, si moriatur ex alimenti defectu. Videat lector, quæ latius *dictis duobus numeris* 49. & 50. tradidi.

239 Tertiò, debet prægnans abstinere à ferendo graue onus, atque omnibus operibus importunis, & laboriosis; ex quibus attentis eius viribus, & complexione timeri probabiliter potest, & debet periculum abortus. Ita Doctores Binsfeldius *in En. hirid. Theol. Pastor.p* 3.c.12. Fagundez *in decal. lib.*6.*c..n.*33. & Rayn. *de ortu infant.c.*11.*n.*9.

240 Inter opera autem huiusmodi laboriosa apta efficere abortum enumerantur tripudia, & choreæ, & saltationes, quibus præsertim si cum aliquali excessu à prægnante habeantur, notabiliter fœtum lædi, & abortum effici experientia ipsa constat, & tradunt Albertus Magnus *lib.* 9. *de animalibus tract.*1.c.11. Nider *in* 5.*præceptum decal.c.*1.*litera* P. D.Antoninus, Nauarrus *locis mox citandis, & locis citatis* Fagundez, & Raynandus; qui duo exempla abortus ad saltationem prægnantis sequuti adducit. Vnum ex Authore libri de natura pueri, qui scribit scortum quoddam prægnans quod à Domina abortionem fœtus in illius vtero clausi præoptante adductam ad septies saltandum, post septimam saltationem absolutam non sine crepitu eiaculauit fœtum. Alterum de viro proprio cuiusdam prægnantis, quæ post innumeras saltationes abortiuit, & facta abortione non multo post interiit. Et certe quoties prægnans tripudiis, choreis, aut saltationibus nimiis exultat, præuidens, vel præuidere debens periculum futuri abortus, lethaliter peccat peccato contra naturam, si fœtus nondum sit animatus, peccato verò homicidij, si sit animatus, siquidem qui amat periculum peribit in illo. Ita D.Antoninus 2.*p.tit.*17. *cap.*8 §.1. Nauarrus *in man.cap.*15.*n.*14. Syluester *v.homicidium* 2.*n.*11. Fagundez, & Raynandus *vbi suprà*. Et etiam, qui præuidens tale periculum abortus fœtus iam animati impellit, seu inducit prægnantem ad saltandum, vel eius saltationi cooperatur cum ea saltans incidit in irregularitatem, si sequatur abortus. Ita Nauarrus *loco citato*. Si tamen iocus sit leuis, & moderatus, & periculo carens non committitur peccatum, etiamsi sequatur abortus, vt Fagundez *dicto num.*35. etsi consultius sit ab huiusmodi ludis prægnantem omninò abstinere.

Quartò cauere debet prægnans, ne nimis strictè se cingat, nimisve arcto vestitu vtatur; ex quo solo aliquas prægnantes passas esse abortum refert Mercurialis *lib.*1. *de morbis capite* 4. & *lib.*2. *cap.*1. Quare si prægnans strictè se cingendo, vel adhibendo vestium iustò strictiorem præuideat inde periculum abortus peccabit lethaliter. Ita Nider, Fagundez, & Raynandus *locis preallegatis*. 241

Quintò, debet prægnans præcauere, ne in se excitentur affectiones, seu passiones inordinatæ, & vehementes præsertim timoris, & iræ (quam Seneca *lib.*1. *de ira caput vlt.* vocat vitium muliebre) & quæ cum aliæ intentæ affectiones, quæ solent grauem corporis commotionem excitare, & humores perturbare, & corporis sanitati non parum nocere; vnde & fœtus in corpore clausus potest facilè lædi notabiliter. Quare documenta generalia, quibus in vniuersum omnes monentur abstinere ab affectibus, passionibusve animi vehementibus ob bonum corporis, & sanitatem, potiori ratione, & specialiter locum habent circa prægnantes, præsertim cum sint procliuiores ad illas concipiendas, & magis aptæ indè contrahere morbos graues, & difficillimæ curationis; de quo Ioannes Raphaël, Moscius *lib.* 2. *de vena sect. in morb.mul.c.*2. 242

Hinc etiam alij tenentur non præbere prægnantibus causas inordinatarum passionum, & vehementium affectuum corpus, illiusve humores commouentium, ac perturbantium. Ac proindè qui prægnantibus incutiunt timorem indebitum, & grauem metum, vndè sequitur abortus, peccant mortaliter cum sint abortionis causa; si incutiendo illis talem metum præuideant, vel præuidere debeant, abortum inde euenturum, vel illius periculum; & si fœtus est animatus sunt veri homicidæ. Ita Molina *de iustit. tr.*3. *disp.* 3. *num.*6. & prius Caietanus 2. 2. *q.*64. *art* 8. *circa responsionem ad* 2. 243

An verò essent homicidæ voluntarij, an casuales disputant ibidem Caietanus, & Molina, & etiam Nauarrus *in man.cap.* 27.*n.*240. post medium agens de percutiente prægnantem, qui est causa abortus. Et videntur conuenire, homicidium, seu abortum dici, & esse voluntarium, si metum mulieri incutiens sciens esse prægnantem manifestè præuidit abortum sequuturum, licet illum non intenderit directè, & expressè, quia tunc incutiens censetur, ac si abortum intenderit, secus verò si non præuidit; licet præuidere debuerit, seu culpabiliter non præuiderit; tunc enim licet sit causa abortus, & peccet peccato homicidij, est tamen homicida casualis, quia non potest censeri intendisse abortum. De qua re latius iidem Caietanus, Nauarrus, & Molina *locis citatis*, vbi explicant quodnam dicendum sit homicidium voluntarium, quod casuale.

Alia à prægnantibus euitanda latè, & diligenter prosequitur Mercurialis *d. lib.*2. *c.*1. apud quem videri poterunt, si lubet.

CAPVT

Digitized by Google

CAPVT X.

DE PARENTVM OBLIGATIONE BENE EDVCANDI FILIOS.

SVMMARIVM CAPITIS X.

Auctores agentes de parentum obligatione bene educandi filiósque; illosque bonis moribus, & artibus imbuendi. numero 1.

Vnde oriatur obligatio parentum benè instituendi proprios filios per se, vel per alios. numero 2. & tribus sequentibus.

Reipublicæ bonum pendet ex bona adolescentum educatione. num. 4.

Bona, vel mala filiorum educatio est decus, vel dedecus parentum num. 5.

Filiorum bona educatio est ingentis meriti apud Deum. ibidem.

Parentes tenentur prouidere filiis necessaria non solum saluti corporali, sed etiam saluti spirituali, & ita curare, vt baptizentur, & quàm primum à natiuitate; & quando sit peccatum illis diutius differre baptismum, & quæ sit censenda diuturna dilatio. n. 6

Extra casum necessitatis baptismus non debet conferri absque consuetis Ecclesiæ cæremoniis. ibidem.

Adulti sufficienter in fide instructi tenentur quàmprimum recipere baptismum, & quid de vsu antiquo, quo diu baptismus differebatur. n. 7.

Ecclesia etsi non potest Cathecumenis determinare tempus recipiendi baptismum, potest tamen declarare obligationem iuris diuini de suscipiendo baptismo. ibidem

Infantes nati ex vno parente infideli, & altero fideli, vel nati ex vtroque parente infideli altero ad fidem conuerso sunt baptizandi volente parente fideli. numero octauo, & sufficit, quod parens sit mediatus, vt auus mortuo patre. n. 8.

Infans debet educari apud parentem fidelem siue parentem, siue matrem. num. 8.

Altero ex parentibus infidelibus ad fidem conuerso; & baptizato filius infans ipsis inuitis potest baptizari, & multo magis si vterque parens sit fidelis. n. 9.

Si vterque sit parens infidelis, altero consentiente ob animam pueri paruulus poterit baptizari secluso periculo apostasiæ, & sacrilegij. n. 10.

Quando alter parentum infidelium venit ad fidem. si filij iam sint adulti, an possint, & sint cogendi ad Christianam religionem. n. 11.

Pater filiorum infidelium Christianus potest, & debet suo præcepto filios adultos cogere ad baptismum suscipiendum. ibidem.

Etiam pater Paganus tenetur suo præcepto curare, vt filij sui baptizentur. ibidem.

Fides Catholica est prima semita, qua tendimus ad possessionem summi boni, & fundamentum spiritualis structuræ, & simpliciter necessaria ad salutem in omni statu secundum modum reuelationis, aut prædicationis pro temporum, aut personarum varietate facta. n. 12.

In lege noua tam maiores, quàm minores, ad quos Euangelicæ veritatis promulgatio sufficienter peruenit, obligati sunt credere explicitè fidei Christianæ mysteria in symbolo contenta. n. 13.

Etiam ad notitiam sacrificij Missæ, sacramentorum, præceptorum Dei, & Ecclesiæ, Orationis Dominicæ, & salutationis Angelicæ tenentur fideles, ac proindè ad ea addiscenda. num. 14.

Parentes filios suos per se, vel per alios tenentur edocere præfata omnia. n. 15.

Ab infantia tenentur eos instruere in rebus fidei, & in aliis prædictis ad salutem animæ necessariò ab vnoquoque sciendis, & huius plures afferuntur rationes. numero decimosexto.

Ad idem tenentur omnes habentes curam puerorum & etiam Patrini baptismi, & Pastores animarum. numero decimoseptimo.

Parentes, Patrini, & alij ad quos spectat pueros in spiritualibus instruere, notabiliter id munus negligentes mortiferè peccant. n. 18.

Educationis puerorum vis magna est ad mores honestos, vel prauos imbibendos. n. 19.

Parentes, & qui loco parentum sunt, strictè obligantur ad bonam filiorum, & pupillorum educationem, illósque informare bonis moribus, curare, vt à prauis abstineant, præcepta Dei, & Ecclesiæ seruent, & virtutem sectentur, idque munus à pueritia inchoandum latè probatur. numero 20. 21. 22. & 23.

Parentes bonæ filiorum educationi debent omnia postponere. num. 24.

Adolescentes erudiendi primò in timore, & amore Dei. num. 25.

Secundò admonendi, vt mandata Dei obseruent; & proximum diligant. n. 26.

Tertiò instituendi in spectantibus ad religionem, in reuerentia erga loca sacra, & res, & personas sacras, in vsu sacramentorum, in reuerentia, & obseruantia parentibus, & aliis maioribus exhibenda. num. 27. 28. 29. 30. & 31.

Parentum præcipua cura, vt filij à peccatis, & vitiis abstineant. n. 32.

Ad rectam educationem, & præcauenda vitia in adolescentibus multum interest obseruare & cognoscere illorum inclinationes. num. 33.

In pueris præsertim obseruanda, & consideranda verecundia. ibidem.

Adolescentes proni ad lasciuias, explicantur mala luxuriam consequentia illis à parentibus proponenda, vt à venereis abstineant. n. 34.

Parentibus curandum, vt adolescentes à teneris temperantiæ virtutem colant; & illius actibus assuescant. numero 35.

Intemperantia in cibo, & potu vini, quæ, & quanta damna afferat. n. 36.

Immoderatus, & nimius somnus valdè noxius corpori, & animæ. n. 37.

Digitized by Google

Erudiendi sunt adolescentuli, vt temperanter, & honestè se habeant in locutione, in vsu visus, auditus, odoratus, & tactus, in vestitu, & ludis. n.38.

Præcauendum, nè adolescentes improborum consuetudine vtantur, & quæ moribus periculosa amicitia, & consortium. n.39.

Ex bono, vel malo vitæ parentum exemplo præcipuè pendent filiorum boni, vel praui mores. n.40.

Parentum mores in liberos deriuantur; & vt plurimum filij sunt imitatores prauarum affectionum, & incontinentiæ parentum. n.41.

Duplex modus benè educandi filios instructione, ac adhortatione, & correptione, atque verberibus. n.42.

Pueri, & adolescentes inobedientes à parentibus, increpationibus, minis, & verberibus sunt cogendi, vt à vitiis abstineant, & virtuosè viuant latè. n.43.

Paterfamilias, & materfamilias intuitu disciplinæ, & correctionis licitè possunt moderatè verberare, & cædere filios. ibidem.

Vt illos ad meliorem frugem reducant possunt etiam, & debent expellere domo. & eis alimenta denegare si probabiliter putent sic posse corrigi, secus si timeant eos euasures peiores. n 44.

Eruditio in scientiis, & liberalibus artibus quàm vtilis n.45.

Pater in conscientia tenetur curare, vt filij addiscant scientias, & liberales disciplinas, & ad id facere expensas necessarias, sicut cæteri paris conditionis. n.46.

Pater tenetur ea facere, quibus in futurum filius seipsum alere, & tueri possit. ibidem.

Parentes pauperes curare debent, vt filij addiscant artes illiberales, & mechanicas iuxta illorum capacitatem. n.47.

Et docere illos legere, & scribere. ibidem.

Erudiendi filij in disciplinis, & artibus, ad quas dignoscuntur habere aptitudinem, & inclinationem. n.48.

Filij erudiendi debent committi præceptori non solum perito, sed & vitæ probitate conspicuo. n 49.

Non permittendum illis legere libros fidei dogmatibus, & bonis moribus aduersantia præsertim turpia continentes numero 50.

Curandum, vt legant libros sacros, & de rebus ad pietatem, & religionem spectantibus. n.51.

Item, vt vacent lectioni historiarum præsertim antiquarum. num.52.

Puellæ solicitiori cura sunt à parentibus educandæ ad illarum pudicitiam conseruandam. n.53.

Pudicitiæ laudes ibidem.

Masculus, & fœmina post innocentiæ statum proni ad malum, & maximè ad sensibiles delectationes, ad quas vehementius excitantur, cum sint proximi pubertati. n.54.

Curandum ab initio, vt otium euitent, & vacent continuò operibus mulierum propriis, & quæ sint hæc opera. numero 55.

Puellæ diebus festis post peractas suas deuotiones laborantes ad euitandum otium excusantur à peccato ibidem.

Erudiendæ, & in operibus occupandæ vnà cum puellis honestis eiusdem ætatis, & non permittenda illis societas mulierum improbarum, nec habere peculiarem familiaritatem cum aliqua ex ancillis. n.56.

Versetur puella semper coram matris, vel matronæ honestæ oculis. n.57.

Doceatur legere, & scribere per mulierem probam, non per virum, & si aliquando per virum doceatur, sit semper præsens mater, vel matrona ibidem.

Dormiat puella sola in lecto sine alia puella, & nullo modo cum pueris, præsertim cum iam est pubertati proxima. ibidem.

Curent parentes, vt filiæ sint temperantes in cibo sumendo, & vilioribus cibis assuescant, & præsertim modicum vinum illis permittant. n.58.

Curandum, vt moderatè aquam bibant. ibidem.

Factum notabile S. Monicæ narratur. ibidem.

Soliciti sint parentes, vt filiæ loquacitatem euitent, sintque taciturnæ, & verecundæ præsertim in conspectu virorum. num.59.

Mulieres præsertim tenerioris adhuc ætatis sunt naturaliter loquaces. ibidem.

Curandum, ne turpia audiant, neque legant libros impudicos; sed ad piorum lectionem inducendæ. ibidem.

Item vt abstineant à fucato, & superfluo ornatu; & reprehenditur excessus in ornatu. n.60.

Non permittant parentes puellam in domo à viris præsertim adolescentibus familiariter, & crebrò visitari, & cum eis habere sermones maximè prolixos, nec desponsatas per verba de futuro vti tactibus impudicis cum sponsis, nec esse solas cum sponsis; alioqui grauiter peccabunt. n.61.

Qui tactus inter sponsos permittantur. ibidem.

Inhibendum filiabus domo exire, & vagari, sed cogendæ domi manere, præsertim non ducendæ ad choreas. n.62.

Verecundia in mulieribus frænum ad non labendum in turpia, & inhonesta. ibidem.

Parentes præsertim matres erudiant filias non solum verbo, sed multò magis exemplo, & honestate vitæ; nec illis præsentibus, aut audientibus quid malum faciant, aut loquantur. num.63.

Puellæ sunt matris actionum imitatrices. ibidem.

Parentes promissione donorum inducentes ad opera virtutis an peccent. n.64.

Parentes, & superiores legentes literas filiorum, & subditorum, quas vel ad ipsos alij, vel ad alios ipsi mittunt, non peccant. n.65.

Peccant grauiter parentes filios ab obseruatione præceptorum, & operibus bonis reuocantes, & absque iusta causa impedientes ea filios exequi. n.66.

Item grauiter peccant parentes sine rationabili causa vi, vel dolo retrahentes filios, vel filias ab ingressu religionis, vel illorum professionem impedientes. n.67.

Excommunicatio in Trid sess.25. cap.18. fin. de reg. lata est contra impedientes fœminæ voluntatem, veli accipiendi, vel voti emittendi. ibidem.

Explicatur quid veli accipiendi, vel voti emittendi nomine intelligatur, & an dictã excommunicationem incurrant impedientes ingressum religionis, an verò solùm, qui professionem, & nonnulla alia ad præfatam excommunicationem spectantia n.68.85. cum pluribus seqq.

Filio habenti votum castitatis, & in concubinatu existenti pater an possit licitè suadere matrimonium n.81.

An peccent parentes communicantes cum filia Deo dicata, quæ nupsit. n.82.

Parentes dolo, vel minis cogentes extra casus in iure permissos filios, vel filias ad ingressum monasterij vel habitus religiosi sumptionem, vel professionem faciendam mortiferè peccant. n.83.

Excommunicatio in Tridentino sess.25. cap.18. de reg lata contra eos, qui extra casus in iure permissos cogunt fœminam contra eius voluntatem ad ingrediendum Monasterium, vel habitum religionis suscipiendum, vel ad professionem emittendam; quique consilium, auxilium, aut fauorem dederint, & latissimè explicatur, quoad personas, quas afficit, & actiones, quibus inducitur, & quoad alia. num.84. ad 97.

Non comprehendit cogentes ad ingrediendum in Monasterium num.95.

Casus, in quibus ius permittit cogere aliquem virum, vel fœminam ad ingrediendum in Monasterium. numero 94. & 98.

Patres cogentes filios, vel filias ad matrimonium, vel eos impedientes ne matrimonium contrahant an, & quando, & quam grauiter peccent. n.99. & 100.

An peccent patresfamilias in diebus ieiuniorum ministrantes cœnam filijs. n.101.

Obligationi rectè educandi filios repugnat illorum expositio. num.102.

Alia summaria vide post num.102.

CAPVT

CAPVT X.

De obligatione parentum erga filios quoad spiritualia, & bonam educationem, seu institutionem.

1 E hac materia agunt Nauarr. *in man. cap.* 14. *n* 17. Graffius *decis aur. p.1. lib.2. cap.*58. Sayrus *lib.7. clau. cap.7.* Fagundez *in decalog lib.4. cap.1.* Reginaldus *in praxi fori pœnit. lib.20. cap.41. & duobus seqq* Filliuccius *tract.28. p.2 c.2. n.22.* Bonacina *de præcept. disp.69. q vnica. p.6.* Trullench *in decal. lib.6. c.1. dub.3.* Ægidius Romanus *de regim Principum li.2. p.2.* Iauellus *œconomica Christianæ tr.3. & 4.* Marcus Antonius de Cames Augustinianus *in sua Microcosmia part.2. Dialogo 7. & tribus seqq.* Ioannes Torres *in sua philosophia morali lib.1.* Homobonus noster *de statibus p.2. cap.10.* & Annæus Robertus *rerum iudicaturum lib.1. cap 9.*

§. I.

Vnde oriatur parentum obligatio benè educandi, seu instituendi proprios filios per se ipsos, vel per alios idoneos.

2 QVemadmodum enim parentes tenentur ad educationem corporalem filiorum præstando eis alimenta ad vitam naturalem ab eis acceptam conseruandam, & promouendam necessaria, de qua in sequenti parte huius tractatus cap.1. ita obligantur bonam educationem eisdem filiis dare, animiq; alimenta præstare, nempe illis procurare necessaria ad animæ salutem; & in iis, quæ ad fidem Catholicam, Dei cultum, & bonos animi mores spectant per se, vel per alios instruere. Et ad hæc munera erga filios præstanda parentes de iustitia, & pietate naturali teneri, docuit Toletus *libro quinto, summ. capite 1. num.2.* & post eum Fagundez *dict. capite 1. num.13.* Animaduertit enim Toletus omnia decalogi præcepta tam primæ, quam secundæ tabulæ fundata esse in iustitia, & iure naturæ. Siquidem iustitia est quædam virtus, qua reddimus cuique quod suum est, illique debemus. Huius autem quatuor sunt species, vt ibidem idem Toletus. Prima est, qua Deo reddimus, quod suum est, & hæc dicitur *Religio*, hæc enim nos non inclinat, vt Deo adhibeamus debitum cultum, & honorem, si non quantum Deus meretur, at saltem quantum possumus. Secunda est, qua filiis parentes, & parentibus filij secundum carnem impendunt id, quod eis ex hoc titulo parentum, & filiorum debent; & hæc dicitur *Pietas*, quæ in quarto decalogi præcepto fundatur. Tertia est, qua superioribus exhibemus ea, quæ illis ratione superioritatis debemus, & hæc dicitur *Obseruantia*, quæ etiam eodem quarto præcepto decalogi comprehenditur. Quarta est, qua aliis proximis generaliter impendimus ea, quæ debemus, & hæc propriè dicitur *Iustitia*, quæ aliis sex decalogi præceptis secundæ Tabulæ continetur.

3 Ægidius autem Romanus *d. p.2. cap.1.* & Iauellus *d. tr.3. c.1.* ex triplici fonte, siue capite deducũt huiusmodi obligationem paternã bene educandi filios, illósq; bonis moribus imbuendi. Primũ caput est, quod parentes sunt principium, & causa filiorum, qui ab eis suum habent esse. Sicut enim in omni specie rerũ naturaliũ videmus, quod natura, quæ dat esse alicui rei, solicita est circa adhibẽda media, per quæ res ipsa valeat in esse conseruari; vt si natura dat esse igni, statim confert leuitatem, siccitatem, & calorẽ, per quas qualitates seruatur in esse. Per calorem nempe corrumpentib. resistit, per leuitatem, & siccitatem sursum ad propriam sphæram, eo quod in loco, superiori, magis habet in esse cõseruari, quã in inferiori: Simili modo natura non solũ dat esse animalibus, sed quia animal absq; cibo conseruari non potest, propterea eadẽ natura solicita est dare animalib. os, & alia organa, per quæ possunt cibum, & nutrimentum sumere. Quare etiam parentes, qui sunt causa filiorum, & à quib. filij naturaliter esse habent, adstringuntur filios regere, illorumq; curã habere, atq; illis ea prouidere, ac eos instruere iis, per quæ valeant in esse cõseruari, & possint bene viuere nõ solũ secũdũ corpus, verũ etiã secundũ animam. Quantò enim anima est nobilior, & potior corpore, tanto parẽtes, qui dando esse corpori animę creationi, & infusioni in corpus sunt cooperati, vndè quodãmodo etiã anima ab eis habet suũ esse, debent omnẽ adhibere diligentiã, & curã, vt proprij filij sint tã perfecti in anima, quã in corpore; & si soliciti sunt circa diuitias cõgregandas, facultates, & pingues hæreditates filiis relinquendas, vt abũdanter subueniãt, quantum ad indigentiam corporalem; multò magis longè diligentiores, & solicitiores debent esse, vt filij habeant perfectam animam, & vt virtutibus, ac bonis morib. imbuantur. Secundum caput est, quod parentes sunt superiores filiorum, & illis præstantiores, & naturaliter ipsis præesse debent; superiora autem naturaliter, & semper in inferiora influunt, & ea regunt, & conseruant; aspicimus enim super cœlestiã corpora influere inferiora, & ea regere, atque conseruare. Ita ergo parentes cum sint naturaliter superiores filiorum, & illis præsint, tenentur esse solliciti circa illorũ regimen, & curam; & imitari vniuersalẽ omnium Patrem Deum, qui cum singulis reb. præsit, habet sollicitudinẽ, & curã totius vniuersi; & eius prouidentia, & gubernatio ad entium vsq; minima se extendit. Tertium caput est, Quod parentes naturaliter diligunt filios; cuius ratio est multiplex; & quia omne animal diligit sui simile; sic omnis homo proximum suum Eccles. 13. Filius autẽ est similis Patri, quia omne generans generat sibi simile; & filius sanguine maximè proximus est patri. Et quia filij sunt quædã pars parentũ, nam filius est quædam pars à patre abscissa 8. *Eth. c.12.* Imò filius est viuum simulacrũ patris, & altera patris persona iuxta naturæ ordinem illi morienti succedens, ac illum post mortem repræsentans. Ex huiusmodi igitur naturali amore parentum erga filios manifestè infertur eosdem parentes teneri esse solicitos circa filiorum regimen, & curam, quia quilibet debet esse solicitus circa ea, quæ vehemẽter amat; cum de ratione amoris sit, vt solicitet amantem circa rem amatam, & quilibet solicitatur circa dilectum.

Eandem parentum obligationem incumbendi solicito studio educatione filiorũ, & eorũ mores curãdi deriuo ex amore, quẽ quisq; ciuis, vt eius pars, debet habere erga Rempublicam, cuius bonum, & perfecta constitutio ex iuuentutis eruditione, & institutione pendet; illa enim est bona, & perfecta Respublica, quæ bonis constat ciuibus, boni autem ciues nequaquam erunt, nisi ab adolescentia bonis moribus, & artibus fuerint eruditi, & cum ætate creuerit vitæ probitas; vt proindè parentes, præceptores, Tutores, aliique puerorum, & adolescentum curam habentes, qui solicitè illorum educationem, & mores curant, quique iuuentutem ciuitatis bonis artibus instruunt, nunquam vel satis commendari, vel dignis præmiis foueri possint. *Non enim is solus Reipublicæ* (inquit Seneca *de tranquillitate animi, capite tertio,*) *prodest, qui candidatos extrahit, & tuetur reos, & de pace, bellóque censet; sed qui iuuentutem exhortatur, qui in tanta bonorum præceptorum inopia, virtute instruit animos.* Ipsa námque 4

Digitized by Google

experientia docet puerorum institutionem,& disciplinam esse fontem totius boni, & mali, quod in Rempublicam manat; primumque ædificij,& politici regiminis,& vniuersæ Reipublicæ fundamentum, quod innuit Simanca *de Repub. lib. 9. cap. 25.* Cuius hæc sunt verba. *Puerorum ingenia tamquam agri, ex quibus Respublica suos omnes fructus est perceptura, diligentissimè colantur, & rebus optimis ferantur.*

5 Addo ad hanc solicitudinem debere parentes impelli ex amore, erga seipsos; magnus enim honor illis acquiritur, & ingens gaudium accrescit ex filiorum disciplina, & probitate; & non leui inhonorationi efficiuntur obnoxij, si indisciplinatis,& prauis moribus corrupti appareant. De hoc Ecclesi. *cap. 22.* habemus. *Confusio patris est de filio indisciplinato.* Et Prouerb. 19. *Dolor patris filius stultus.* De illo. *Filius sapiens lætificat patrem* Prouerb. 10. & Paulus 1. *ad Thessal. 2.* Filios à se in spiritu genito,& lacte sanctæ instructionis enutritos, propriam coronam, & sui ipsius gaudium appellat. *Quæ est enim nostra spes, aut gaudium, aut corona gloriæ? nonne vos?* Et Seneca amico Lucillo scribens *lib. 5. epist. 34.* *Si agricolam* (inquit) *arbor ad fructum producta delectat; si pastor ex fœtu gregis sui capit voluptatem; si alumnum suum nemo aliter intuetur, quàm, vt adolescentiam illius suam iudicet. Quid euenire credis his, ô Lucille qui ingenia educarunt & quæ tenera formauerunt, adulta subitò vident.* Denique de vtroque Sanctus Petrus Chrysologus *serm. 94.* *Nam sicut discipuli probitas (ait) laus est Magistri, ita Magistri vituperatio discipulus nesciens disciplinam.* Non prætermittendum etiam parentes ex bona filiorum educatione, & disciplina ingens apud Deum meritum consequuturos, vt scriptum reliquit Diuus Hieronymus *epist. 95.* vnde ad Tim. 5. ex huiusmodi filiorum educatione commendatur vidua, si filios educauit, è contrà verò parentes filiorum institutionem negligentes infidelibus æquiparantur,& ipsis infidelibus deteriores prounciantur; *si quis* (inquit ibidem Apostolus) *suorum, & maximè domesticorum curam non habet, fidem negauit, & est infideli deterior.*

§. II.

De obligatione parentum solicitè procurandi filiis baptismum.

6 CErtum est apud omnes parentes teneri prouideri filiis necessaria non solum saluti corporali, sed etiam multò magis necessaria saluti spirituali, vt constat ex traditis præcedenti paragrapho, & tradunt Doctores suprà *numero primo* relati, præsertim Sayrus, Bonacina, Fagundez, Nauarrus, Graffius, & præter hos Henriquez *libro 2. capite 23. numero 1. littera A. in Glossa*, & alij, quos ipse latè refert; ac proindè, cum baptismus sit ad salutem necessarius, tenetur pater curare, vt filij baptizentur; qua etiam obligatione tenentur tutores, & alij filiorum curam habentes. ita Henriquez *dicto libro 2. capite 4. numero 3. dicto capite 23. numero 1.* Suarez *tomo 3. in 3. part. disputatione 31. sectione 2.* Coninch *de sacrament. quæst. 68. numero 3.* Bonacina *de sacramen. disputat. 2. quæst. 1. part. 2. num. 6.* Layman *lib. 5. tractatu 2. capite 6. numero 8.* Castrus Palaus *parte 4. tractat. 19. part. 8. num. 8.* & alij apud eosdem. Et quidem in articulo, seu periculo mortis manifestè vrget obligatio charitatis ad procurãdum baptismum, ne filius carens baptismo in perpetuum condemnetur,& à regno cœlesti excludatur. Extra verò articulum, & periculum mortis licet non obliget charitatis præceptum, nec præceptum aliquod diuinum positiuum, obligantur tamen parentes, & alij, qui curam infantium gerunt sub graui culpa præcepto Ecclesiæ non quidem scripto, sed vsu,& consuetudine vniuersali introducto, vt illos, quam primum à natiuitate baptizati curent, néve diu sine iusta causa illis differant baptismum. ita *locis citatis* Henriquez, Suarez, Coninch, Bonacina, Layman, Castrus Palaus,& Villalobos *p. 1. tract. 5. diff. 12.* & meritò fuit tale præceptum inductum; quia videtur quidam Dei, religionisque contemptus,& alienum est à parentum pietate, & charitate diù conseruare filios mancipia diaboli, & inimicos Dei; cum facile possint membra Christi & Ecclesiæ,& filios Dei efficere; & regni cœlestis hæredes cõstituere. Quare si in hoc parẽtes, vel tutores negligentes fuerint, Pastores Ecclesiæ ratione officij obligari eorũ negligentiam emendare tradunt locis citatis Suarez, Layman,& Palaus. Quę autem sit dicenda notabilis, & diuturna dilatio sufficiens ad præfatum peccatum mortale in parentibus,& tutoribus negligentibus, Bonacina ait, non peccare mortaliter, si baptismũ differant per tres, vel quinq; aut tres dies. Henriq. *d. c. 4. n. 3.* ait non peccare mortaliter, si infanti baptismũ differant circiter duodecimũ diẽ. In Concilio Prouinciali Mediolanẽse *1. p. 2. fol. 34.* cõstituta est pœna excommunicationis contra eos, qui non curant baptizari infantem ante nouem dies, vnde videtur censuisse notabilem dilationem, si differatur baptismus vltra octauum diem. At Suarez, Layman, & Palaus (& idem videtur sentire Coninch) aiunt relinqui arbitrio prudentis iudicandum, quænam sit diuturna dilatio sufficiens ad peccatum mortale. Addit tamen Palaus seclusa graui causa censendam esse diuturnam dilationem, si vltra mensem à natiuitate differatur baptismus: eo quod sit res contra communem praxim, & periculo scandali satis exposita. Ex rationabili, & graui causa (qualis fortè est, si expectandi sint Patrini, vt baptismus maiori cum solemnitate fiat, vt sæpe euenit, cum filij magnatum sunt baptizandi) conueniunt Doctores licitam esse maiorem dilationem, adhibita tamen diligenti cura, vt omnibus periculis occurratur, vt infans non moriatur absque baptismo; Quo in casu Palaus, & Layman baptismum posse differri quidem vltra mensem, sed non vltra duos: Coninch verò dicit posse differri aliquantulum, nil determinans circa qualitatem dilationis; & in hoc etiam casu videtur determinatio temporis relinquenda arbitrio prudendentis attenta grauitate causæ. Nunquam tamen licitum esse extra necessitatem, seu periculum mortis baptismum absque solemnitate, & consuetis Ecclesiæ cæremoniis ministrare, & propterea grauiter peccare parentes, vel tutores, qui filios domi baptizant extra casum vrgentis necessitatis, credentes Ecclesiæ satisfacere si postmodum filios ad Ecclesiam deferant pro cæremoniis baptismi suscipiendis, tradunt locis citatis Paulus Layman, & Castrus Palaus post Armillam *V. baptismus n. 45.* vbi. *A peccato* (inquit) *non excusantur Magnates, qui primò pueros baptizari faciunt in domo sine solemnitate extra necessitatis casum, sed propter maiorem pompam, vel expectationem compatrum, non enim est sufficiens causa. Et illi vero* (addit) *non efficiuntur compatres, quia iam puer erat baptizatus.* Et vbi absque baptismo tantum cæremoniæ infanti adhibentur non contrahi cognationem spiritualem compaternitatis tradunt etiam Angelus *V. baptismus numero 4.* Nauarrus *in man cap. 22 num 40.* Layman *d. cap. 6. n. 4.* & alij Doctores communiter.

Quemadmodum autem parentes, & tutores tenentur paruulis iam natis quàmprimùm procurare baptismi collationem; ita etiam adulti, dummodo iã in fide sint sufficienter instructi, & probati, diuino Christi præcepto obligantur ad sacramentum baptismi suscipiendum, cum primum commodè possunt,& 7

ad

ad illud diu non differendum, vt tradunt Doctores communiter. Caietanus *3.parte, quæstione 68.articul.3.* Sotus *in 4.dist.5.q.vnica.art.3.* Henriquez *d.cap.4.nu.2.* Suarez *d.sect.2.* Coninch *d.q.68.articul.3 num.36.& 37.* Layman *d.cap.6.num 8.initio.* Castrus Palaus *d.part.8. num.5.* & alij ab iisdem *allegati.* Ratio sumitur ex fine, ad quem baptismus fuit à Christo Domino institutus; fuit enim institutus non solum in peccati originalis remissionem, sed & in signum, quo fideles congregentur in vnum, vnámque Ecclesiam visibilem constituant, participésque fiant reliquorum sacramentorum, & sacrificij fructus. Huic autem fini grauiter obstat, qui baptismum longo vitæ tempore absque sufficienti causa suscipere recusat; & consequenter grauiter peccat vti viam salutis negligens se à Christo, & eius Ecclesia, in qua est vera salus, separando. Similiter baptismus est institutus ad fidem solemniter profitendum, vnde & sub expressa Sanctæ Trinitatis inuocatione confertur, & fidei sacramentū dicitur. Ergo tenēs illū sibi sufficienter propositū suscipere professioni fidei est iniurius. Præterea probatur ab inconuenienti, quia alioqui in fide sufficienter instructus, si cum primum potest commodè, non obligaretur præcepto diuino baptismum suscipere, nunquam extra mortis articulum obligaretur, cum nulla sit ratio, cur magis in vno, quàm in alio tempore extra illum articulum obligetur, atque adeo poterit quis absque peccato separatus à Christo, & eius Ecclesia, & Sacramentorum vsu vsque ad finem vitæ perseuerare; Quod est absurdum. Non obstat antiquus vsus, quo plures vsque ad maturiorem ætatem, vel ad extremum vitæ baptismum differebant; Nam vel factum est ex rationabili causa, vel ex ignorantia fuerunt excusati. Licet etiam in can. *duo tempore & seqq. de consecr. d.4.* Ministris Ecclesia præcipiatur solum vigilia Resurrectionis, & Pentecostes baptismum ministrare extra necessitatis casum; Nihilominus crescente populo, & occasione ministrandi baptismum consuetudine præfatum decretum abolitum est; & quouis tempore baptismus ministrari potest. Etsi autem Ecclesia non potest Catechumenis, & iam in fide instructis suo præcepto determinare tempus, in quo obligentur baptismum suscipere, & vltrà non differre, sicut determinauit tempus annuæ confessionis, quia Ecclesiæ non habet iurisdictionem in non baptizatos, vt definit *Trid sess.14 c.4.* sed tantum in baptizatos; nihilominus potest declarare obligationem diuino præcepto illis impositam, scilicet, declarando quibus in circumstantiis, & occasionibus præceptum diuinum de suscipiendo baptismo obliget, quia per hanc declarationem nullam in non baptizatos iurisdictionem exercet; sed solum exercet clauem scientiæ à Christo Domino concessam pro rebus dubiis resoluendis. Ita Coninch *d.n.3. dubio vnico* Layman *d ca.6.cit.n.8.versic dubitatur* & Palaus *d.p.8.n.7.*

Infantes nati ex vno parente infideli, & altero fideli, vel si post natiuitatem alter parentum infidelium conuersus est ad fidem, sunt baptizandi volente parente fideli.

8 Porrò nati ex vno parente fideli, & altero infideli Iudæo, vel Pagano, vel nati ex parentibus infidelib. quorum alter postea ad fidem conuersus sit, si adhuc paruuli sint annuente patre fideli, & Christiano possunt, & debent baptizari etiam inuito, & renuente parente infideli. ita Henriq. *d lib.2 c.25.n 3 & 4.* Azor. *p.1.lib.8.c.25.* Rebell. *q 1.de oblig.iust.p.2.lib.3.q.20.n.12.* Coninch *d.q 68 nu.82.* Layman *d.c.6.n 10.vers. Tertiò.* Palaus *d tr.19 p.6 n.11,* Paschalis *de patria potest p.1.ca.7. n.8.& seqq.* Ant. Ricciullus *de iure personarum lib.2 c 32. n.25.* August. Barbosa *collect. ad cap ex literis de conuers infidelium n.2.& collect ad can. Iudæi.28.q.1 n.7.& alij ab ipsis relati.* & constat *ex can. Iudæi sumpto ex Concilio Tolet. 4.cap.62.* vbi dicitur prolem debere sequi religionem parentis fidelis siue matris, siue patris. *& d.cap ex literis.* vbi decernitur prolem debere educari penes infidelem, postea ad fidem conuersum, altero remanente in infidelitate, ne proles exponatur salutis animæ periculo. In nutriendis enim filiis, secùmque retinendis, & gubernandis maximè circa necessaria ad salutē animæ æquale ius est patri, ac matri. Quare ad baptizandum infantem infidelis Iudæi, vel Pagani filium sufficit matrem esse ad fidem conuersam, & ab ea offerri; potius enim matri fideli, quàm patri Iudæo cōmittenda educatio, vt constat ex *d.can. Iudæi. & colligitur ex citato cap. ex literis,* & tradunt præter præallegatos alij Iurisperiti à Paschali *d.c.7. n 8. relati.* Etsi enim etiam patres Iudæi habeant filios in potestate, vt Glossa *1.in can. Iudæorum 28 q 1.* & communiter DD. quos referunt, & sequūtur Paschalis *d.c.7.n.9.* & August. Barbosa *collect. ad d.can. Iudæorum nu.1.* Nihilominus in hoc casu de patria potestate non curatur, vt Paschalis ibidem *n 16.* Nam quando est diuersa conditio patris, & matris tunc filij illius conditionem sequuntur, ex qua eorum conditio non efficitur deterior, vt ibidem idē Paschalis ex Glossa *in cap. fin de cland. despons. & ex cap ex tenore, qui filij sint legit.* & ex Baldo *in l. quæ contra, Cod. de incest. nupt.* & colligitur ex *d c ex literis,* vbi dicitur prolem inuita matre infideli educandam apud parentem Iudæum ad fidem conuersum; nam licet textus ex contingentia facti ponat casum in patre ad religionē Christianam conuerso, tamen ex rationis identitate idem dicendum est in matre ad fidem conuersa; nam decisionis ratio, quæ ibi assignatur per Summum Pōtificē, est, quod in illa ætate infantili non debeat apud illas remanere personas, de quib. posset esse suspicio; quod eorum saluti, vel vitæ parentur insidiæ. Siue ergo Pater, siue Mater infidelis ad fidem veniat altero in infidelitate perseuerante, cōmunis soboles est assignanda conuerso ad fidem, saltem vbi filij non sunt doli capaces, ob illam rationem, quod pater, & mater non iudicantur ad imparia quoad filiorū conditionē, quando sunt diuersi status, vt Paschalis *d c.7 n.10. fine* post Barbatium *consil 57 per totum lib.3.*

Ampliatur præfata communis doctrina, quòd, vt filius possit, & debeat baptizari, sufficiat vnum ex parentibus esse, vel factum esse fidelem, vt procedat siue parēs iam fidelis sit immediatus, vt pater; siue mediatus, & sic mortuo patre, si sit superstes auus paternus fidelis, siue iam ad fidem conuersus, & petat filiū nepotem baptizari, & apud se educari, potest, & debet filius baptizari reclamante matre infideli. ita reprobata opinione Nauarri *cons.4. tit. de conuers. infideliū 1.p. lib.3.* fuisse in Curia Romana resolutum testatur ibidem in fine additio; vbi, Matre Iudæa super educatione infantis ex patre Hebræo procreati contendente cum auo infantis paterno; qui defuncto eiusdē infantis patre in infidelitate, superstes aderat ad fidē conuersus, & petebat paruulum nepotem apud se educari, & baptizari; lata sententia infans traditus fuit auo Christiano ab eo educandus, & fuit postea inuita matre baptizatus, ac in fide perseuerauit. & ita docent etiam Paschalis *d. cap. 7. num.4.* Ricciullus *dict. cap.32. num.25.* & Augustinus Barbosa *locis citatis.*

Quin imo altero ex parentib. infidelibus ad fidem conuerso, & baptizato, etiā si vterq; parēs tam fidelis, quàm infidelis recusarent filium communem baptizari adhuc poterit filius paruulus baptizari, quia ex eo, quod infans habet vnum ex parentibus fidelem, Eccle

Digitized by Google

Ecclesiæ est quæsitum ius, quod fidei fauore absorbet ius infidelis, ob quod potest cogere parentem fidelem ad baptizandū filios infantes, qui propterea contra voluntatem infidelis, & fidelis parentis possunt baptizari, sicut etiam filij parentum Christianorum possunt, & debent baptizari, quantumuis parentes recusarent, cum ratione baptismi sint omninò de potestate Ecclesiæ. ita Azorius *d. quæst.* 3. Ricciullus *dict. cap.* 32. *numero* 22. Farinacius *frag. crimin. part.* 2. *versic. Iudæi n.* 631. & Rebellus *loco suprà allegato.*

10 Si etiam vterque parens sit gentilis, alter tamen eorum consentiant infantem communem baptizari ad finem liberandi eum à culpa originali, & propter animæ salutem, id sufficere, vt possit contra alterius voluntatem baptizari, docent Coninch, Layman, & Castrus Palaus *locu suprà nu.* 7. *initio relatis*; & probat ratio ibidem adducta. Aduertunt tamen cauendum esse periculum Apostasiæ, & sacrilegij, ac proindè non esse conferendum baptismum, nisi sit spes, vt proles sit Christianè educanda. Quare si parens infidelis consentiret in baptismum, non quia crederet animæ saluti prodesse, sed quia putaret eo infantem liberandum esse à corporis ægritudine, vel dæmonis vexatione, non videretur ille consensus sufficiens, vt baptismus filio concederetur, si filius parentibus restituendus esset; quia ex illo consensu non remouebitur periculum peruersionis, & irrisionis fidei. ita Layman *d. cap.* 6. *n.* 10 *versic. Quamobrem.* Palaus *loco citato, & alij apud eundem.*

11 Sed quid, quando alter parentum infidelium venit ad fidem, filij ex ipsis parentibus infidelibus nati sunt iam doli capaces, an tunc possint, & sint cogendi ad Christianam religionem capessendam, baptismúmque illis sufficienter propositum suscipiendum. Paschalis *d. cap.* 7. *nu.* 10. *fine.* dicit eos fore relinquendos propriæ libertati & voluntati. Certum est Ecclesiam, cum non habeat in eos iurisdictionem, non posse per se eos cogere ad baptismum suscipiendum, vt constat ex traditis *n.* 7. At si pater filiorum infidelium sit Christianus, & fidei cultor, posset, & deberet illos inducere etiam præcepto, vt propositam ritè fidem, & baptismum suscipiant, vt notat Henriquez *d. lib.* 2. *cap.* 2. *n.* 3. & ratio est, inquit idem Henriquez, quia pater habet quoddam ius in filios, vt etiam dirigat circa finem supernaturalem; sicut in statu legis naturæ Princeps, & Respublica, quæ sua electione creabat Sacerdotes, dirigebat ciues in cultum Dei, & finem etiam supernaturalem. Addit Henriquez *d. n.* 3. *litera R in* Glossa, quod etiam pater paganus potest, & præcepto diuino tenetur iurare, vt filij sui baptizentur, quia censentur pars patris (vt suprà §. 1. dictum est) & lex supernaturalis, ac diuina Christi obligat parentem pro se, & suis; sic in statu legis naturæ Pater tenebatur prouidere spiritualia suis filiis, qua quidem potestate non est priuatus per legem Christi.

§. III.

De obligatione parentum erudiendi filios in fide Catholica, & ijs, quæ ex necessitate salutis quilibet Christianus credere, & scire tenetur.

12 Fides Catholica est prima semita, qua tendimus ad possessionem primi, & summi boni; teste Apostolo ad Heb. 11. Accedentem ad Deum oportet credere; & sine fide impossibile sit placere Deo. Ideoque Clemens Alexandrinus *lib.* 2. *stromatum n.* 4. dixit *Fidem esse instar elementorum sine quibus viuere nequimus, & esse magis necessariam ad vitam, quam respirationem.* Est enim fides initium, & fundamentum ex necessitate præmittendum, quo omnis spiritualis structura innititur; *fundamentum enim aliud*, inquit Apostolus 1. ad Cor. 3. *nemo potest ponere præter id, quod positum est, quod est Christus IESVS, id est, fides in Christum IESVM*, prout communiter exponunt Patres. Constat autem ædificij cuiusque stabilitatem totam à fundamento esse; adeóque sicut fundamentum ipsum simpliciter est necessarium, ita simpliciter necessaria est fides ad spiritualis virtutis ædificium, & ad salutem. Quare in omni hominum statu non solum credendum de Deo fuit, quod vnus est Deus omnium Creator super omnia diligendus, adorandus, colendus, quod sua sapientia, & prouidentia cuncta in singulari regit, & administrat, quod est Trinus in personis; vnus in substantia; quod est optimus, misericors, & iustus, remunerator bonorum, ac sperantium in se, ac punitor malorum iuxta eorum demerita, licet minus, quàm meruerunt; & quod propterea eius lex, & præcepta sunt seruanda; sed etiam adfuit præceptum diuinum de credendo Mediatore, & propitiatore Christo, secundum modum, ac mensuram reuelationis, aut prædicationis pro temporum, aut personarum varietate facta. Cum enim Christus à Deo Patre constitutus sit caput, dux, via, & medium ad vitam æternam; conueniens est, vt hoc caput, hunc Ducem, viam, & Mediatorem suum cognoscant; & per hanc fidei cognitionem corpori eius mystico, siue Ecclesiæ militanti vniantur. Non eadem autem in omni statu fuit cognitio; sed vt notauit Sanctus Thomas 2. 2. *quæst.* 2. *art.* 7. quantò homines remotiores fuerunt à tempore Christi, tantò difficiliùs, & obscuriùs mysteria fidei Christianæ communiter crediderunt, nempe, secundum modum reuelationis ipsis factæ. Dum enim mysteria Redemptionis humanæ ante Christi aduentum figurarum velamine occultata manebant, satis erat fidelibus genericè, & confusè credere futurum aliquem (siue Deum siue Angelum, siue purum hominem) qui humanum genus à peccati seruitute liberaret, & Deo reconciliaret, neque necesse erat in specie credere fore hunc Dei filium, hominémque moriturum, resurrecturum, &c. Exceptis iis, quibus Deus Incarnationis, ac Redemptionis mysterium explicitè, & distinctè reuelasse creditur, nempe, Adamo, Henoc, Iobo, & nonnullis aliis gentilibus, item Patriarchis, & Prophetis, ac cæteris Maioribus Ecclesiæ, qui explicitè, ac speciatim Christum Dei Filium pro humani generis salute moriturum; adeóque SS. Trinitatis, & Incarnationis Verbi mysteria crediderunt, sacrificiis figurarunt, & populo sub vmbris & velaminibus Dei iussu annunciante, & exindè constans semper fama, & persuasio de futuro mundi Redemptore emanauit. De quo S. Thomas vbi suprà, & Theologi communiter agentes de fide.

At verò in lege noua, & post Christi aduentum omnes tam Maiores, quam Minores, ad quos Euangelicę veritatis promulgatio sufficienter peruenit, Christianæ fidei mysteria explicitè credere obligati sunt. De qua obligatione quorūcunq; fideliū vulgariū etiā, & rudium credendi explicitè tractant Scholastici 3. *sent. dist.* 25. S. Tho. 2. 2 *d. q.* 2. *art.* 5 *ibid. Scribentes.* Sanch *lib.* 2. *Sum. ca.* 3. Azorius *p.* 1. *lib.* 8. *c* 6 *q.* 2. *& c.* 7. *q.* 3. Layman *lib.* 2 *tr.* 1. *c* 9. *& alij apud eosdem*, & cōmuniter sentiūt vnūquemque fidelium necessitate præcepti teneri ad credendum actualiter, & explicitè articulos in symbolo contentos, quosq; publicó, ac soléni ritu, vsúque, & prædicatione sancta Ecclesia proponit, saltē secūdum ipsorum substantiā, vt vero conceptu, quamuis imperfectè, & confusè apprehendantur, & credantur. Status enim, & professio Christiani hominis exigit, vt summa, ac præcipua Christianæ fidei 13

capita

capita, siue articulos cognoscat, & credat; vt etiam constat ex perpetua Ecclesiæ praxi, quæ ad baptismum, in quo fidei professio fit, neminem adultum admittit, nisi symboli articulis sit instructus, illosque credat. Quare communiter reprobatur opinio Rosellæ *v. fides n.1. & quorundam Canonistarum*, quos Sylvester *v. eodem q.3. &* Sanchez *d. cap.3. num. 3.* referunt; Asserentium fidelibus rudibus sufficere, si fidei articulos, siue præcipua capita credant implicite, scilicet, credendo quidquid credit Sancta Mater Ecclesia. Si tamen aliqui Christiani, vel ob instructorum penuriam, vel ob nimiam ruditatem fidei mysteria ignorent, à culpa excusari, & saluari posse non videatur negandum. Rarò tamen videntur posse laborare inuincibili, & inculpabili ignorantia mysteriorum,
14 quæ Ecclesia solemniter celebrat.

Quod autem dictum est de mysteriis fidei in symbolo contentis, idem iuxta Doctorum communem, vt apud Sanchez *d. cap.3.* & Laymann *d. cap.9. n.3.* de Sacrificio Missæ, septem Sacramentis, præceptis decalogi, & Ecclesiæ, atque de Oratione Dominica, ac Salutatione Angelica. Ad horum enim omnium sicut & articulorum Symboli notitiam habendam obligati sunt fideles, & consequenter tenentur, & articulos Symboli, & prædicta omnia addiscere, si non verbotenus, saltem secundum earum substantiam. Quod etiam ostenditur, quia oportet, vt quisque discat ea, quæ sunt sui muneris, ad quod præsertim se adstrinxerit, vt Sanchez *d. cap.3. n.11.* & Laymann *d. cap.9. n.3.* In baptismi autem regeneratione ad tria nos obligamus, quæ & professi sumus, fidei confessionem, diuinorum mandatorum obseruationem, & abrenunciationem Satanæ, pompisque, & operibus illius. Ergo obligatus est quilibet Christianus ea scire, quibus possit suas tam arctas in tanto sacramẽto factas Deo promissiones implere, hæc autem sunt fidei symbolum, preces, mandata, & peccata, quæ sunt Satanæ opera, atque pompæ. Tenetur ergo quilibet fidelis ea ediscere saltem quoad substantiam. Imò quod attinet ad Orationem Dominicam, salutationem Angelicam, & Symbolum Apostolorum esse Ecclesiasticum præceptum, sub veniali tamen tantum obligans longa consuetudine introductum, vt ea memoriter addiscantur, docent Paludanus *4. dist.15. q.1. ar.1.* Nauarrus *in man. cap.11. num.22.* & Laymann *dict. num.3.* & videtur colligi ex can. *vos ante omnia, de consecr. d.4.*

15 Ex quibus infertur prædicta omnia, quæ quilibet fidelis pro salute obtinenda ex præcepto diuino credere, & scire tenetur, parentes teneri per se, vel per alios idoneos instructores edocere filios suos. Vt tradunt omnes Doctores *suprà num.6.* initio relati, Laymann *d. cap.9 n.3. fine* & ex aliis Doctoribus *suprà nu.1. relatis* Marcus Anton. in Microcosmia *p.2.* dialogo 8. Ægidius Romanus *d p.2. cap.5.* Iauellus *d. tr.3. q.12.* & Homobonus *d. cap.20.* Vnde D. Augustinus *serm. 216. de tempore. Ille bonus Christianus* (ait) *qui Symbolum, & Orationem Dominicam memoriter tenet, & filios, vel filias suas, vt ipsi teneant fideliter docet.*

16 Cum autem præcepto diuino prædicta credendi, & sciendi obligentur fideles, cum primum rationis vsum assequuntur, vt aliis relatis docet Sanchez *d. c.3. n.12.* cum ex tunc præcepto diuino res fidei explicite credendi, seruandi mandata, recipiendi baptismum, & confitendi fidem adstrigantur; ideo in iisdem mysteriis fidei, & aliis necessariò ab vnoquoque fideli sciendis ab ipsa infantia filij per parentes, vel alios instructores sunt erudiendi, maxime cum tunc sint magis apti ad imbibenda fidei mysteria, vt locis citatis latè Ægidius, & Iauellus explicant, & probant triplici ratione. Prima, quia fidei Catholicæ mysteria transcendunt humanam rationem, vnde eis simpliciter credendum est, & acquiescendum ex auctoritate diuina, & ex simplici credulitate, non ex perspicacia rationis, & demonstrationibus hominum. Quare expedit, vt in illa ætate proponantur, & addiscantur, in qua non quæritur dictorum ratio, sed simpliciter acquiescitur dictis, & facile creditur. Hæc autem est prima, & infantilis ætas. Infantes enim non quærunt à patre, vel matre, aut Magistro rationem eorum, quæ eis addiscenda proponuntur, cum vsum rationis non habeant, & facile acquiescunt dictis; vnde Aristoteles *in II. Rhet. c.12.* dixit, quod iuuenes eruditi sunt solum à lege; appellat autem ibi Philosophus (vt obseruat Ægidius *d. c.6.*) eruditionem à lege, monitiones maternas, & documenta illius fidei, quam parentes tenent. Secunda ratio est, quia in omni gente parentes statim sunt soliciti erudire proprios filios in iis, quæ sunt fidei illorum, & in iis, quæ pertinent ad eorum leges, & cultum diuinum ab iisdem legibus præscriptum, vt constat ex Aristotele *d. c. 12.* tanto ergo magis debent efficere parentes profitentes Christianam fidem, quanto Christiana religio, & lex superat cæteras religiones, & leges; sola enim religio, & lex Christiana est immunis ab omni errorum cõtagio; in cæteris aliis religionibus, & legibus falsitates aliquæ sunt admixtæ. Tertia ratio est, quia iis quæ sunt fidei Christianæ firmiter, & inseparabiliter adhærendum est; Cum ergo ex vna parte consuetudo sit quasi altera natura ex Aristotele *lib.1. de memoria, & reminiscentia c.11. & sequenti* § latius ostenditur; ac proinde quanto aliquid est assuetum, tanto magis vertatur in naturam, & illi feruentius, & firmius adhæreamus; & ex alia parte magis simus assueti ad ea, circa quæ in ipsa infantia insudamus, quam ad alia, & per consequens magis adhæreamus illis; mysteria fidei filiis ab infantia proponenda, & explicanda sunt, vt ab illa ætate illis assueti firmiter, & perseueranter adhæreant.

Cæterum obligatio, qua tenentur parentes (& etiam tutores, & alij puerorum curam habentes, & Pastores animarum, vt Nauarrus *in man. c.11. n.22.* Sà *v. fides n.2.* Laymann *d. n.3.* & Doctores cõmuniter) erudiendi suos liberos naturales de rebus ad salutem necessariis, adstringit etiam Patrinos baptismi, de quibus D. Augustinus *serm. 163. de temp. 25.* (& refertur d. can. *vos ante omnia de consecr. d.4.*) *Quicunque viri* (inquit) *quæcunque mulieres de sacro fonte filios spirituales exceperint cognoscant, se pro ipsis fide iussores apud Deum extitisse, & ideo semper illis Solicitudinem veræ charitatis impendant, & admoneant, vt castitatem custodiant.* &c. & prosequitur instructionem obseruantiæ præceptorum, fugæ delictorum, & confessionis inconcussæ fidei. & *serm.115. Nescio* (ait) *qua fronte se Christianum dicat, qui paucos versus in Symbolo, vel in Oratione Dominica parare dissimulat Filiis, quos in baptismo excipitis, scitote vos fideiussores prò ipsis apud Deum extitisse; & ideo tam illos, qui de vobis nati sunt, quàm illos, quos de fonte excipitis, semper castigate, atque corrigite, vt caste, iuste, & sobrie viuant*, & eandem Patrinorum obligationem docent Valentia *to.4. disp. 4. q.2. p.3* Suarez *to.3. in 3. p. q. 68. art. 8.* Homobonus *d. cap.20. n.2.* & Doctores communiter. 17

Quod si parentes, & alij, ad quos spectat pueros in supradictis instruere, fuerint notabiliter negligentes, sciant se mortaliter peccaturos, vt tradunt Doctores *n.6 relati*, & patet ex grauitate negotij: 18

Digitized by Google

§. IV.

De obligatione parentum filios bonis moribus, & Christiana disciplina instituendi, curandique vt à vitiis abstineant, & peccatis; Deum diligant; eius, & Ecclesiæ mandata obseruent; & virtutum actibus assuescant.

19 NOn ambigendum, neque in dubium verti potest, magnam esse vim educationis ad mores honestos, vel prauos imbibendos, seu inducendos; ac proinde toto cælo errarunt, qui educationem affirmarunt nil ad virtutem vel prodesse, vel nocere, sed quemque iis moribus imbutum durare, qualis naturâ aut ad vitium, aut ad virtutem propensus exstat; *si præcepta* (inquit Seneca *epist.94*) *nihil adiuuarent, omnis institutio tollenda est, ipsa natura contenti esse debemus.* Addit idem Seneca. *Erras, si existimas nobiscum vitia nasci, superuenerunt, ingesta sunt.* Et Plato *dialogo 4. de Repub. Educatio, & institutio commoda bonas naturas inducit; & rursum bonas naturas si talem institutionem consequantur, meliores adhuc, & præstantiores euadere scimus.* Diligenti ergo institutione, atque doctrina propensionem ad vitia cohiberi, & in bonam verti naturam; ac semina virtutum innata vberiores virtutum fructus producere liquet, qua neglecta è contra necesse est vitia à teneris sensim surripere, & postea continuato incremento tota ætate diffundi.

20 Hinc igitur concors omnium Doctorum sententia, parentes, & qui loco parentum sunt, arcta obligatione teneri ad bonam educationem filiorum, & pupillorum, illosque informare bonis moribus, & curare, vt ab actibus prauis abstineant, & præcepta Dei, & Ecclesiæ seruent, & virtutibus instituantur, ita Doctores *suprà num.1.* Nauarrus, Grafflius, Sayrus, Fagundez, Fillinccius Reginaldus, Bonacina, Homobonus *relati locis citatis* Ægidius Romanus *d. p.2 cap. 6.* Iauellus *d. tract. 3. q. 7.* Marcus Antonius di Cames *in d. sua microcosmia p.2. dialogo 8. & 9.* Henriquez *lib.2 cap. 2. num.1 litera A. in Glossa* alios referens & alij Doctores communiter agentes de obligatione parentum erga filios. Idem docuit S. Augustinus *posteriori loco suprà num. 17. allegato.* Qui etiam *in psal. 177.* grauiter monet parentes in hæc verba: *Magis cogita, quomodo nutries eos, qui nati sunt quam vt nascantur; nō enim iam felicitas est habere filios sed bonos habere.* Idem colligitur ex illo Eccles.7. *Filij tibi sunt, erudi illos,* &c. & ex Apostolo *ad Ephes. 6.* dicente; *Et vos patres nolite ad iracundiam prouocare filios vestros: sed educate illos in disciplina, & correptione Domini.* Non ergo parentes solum debent esse soliciti, vt pinguem eis relinquant hæreditatem, copiosas facultates temporales, sed magis, vt ipsis supersint virtutum ditissimi, quæ sunt veræ diuitiæ; atque adeo amplum patrimoniū filiis relinquet Pater, dixit Tull. *l.1 de officiis,* & efficaciore sermone D. Chrys. *in Epist. ad Ephes. c.6. hom. 21* Si eos virtutibus, & bonis moribus instituerit, odisse vitia docuerit, & erubescere de quocunque dicto, vel opere licet leuiter prauo, & rectæ rationi dissono. Quare grauiter errant parentes curantes solum, vt filij sint homines, hoc est, inter homines diuitiis, & honoribus eminentes. Huiusmodi parentes tantopere cupientes filios in hoc sæculo facultatibus abundare, & honoribus præfulgere, nec curantes quid in alio sint pasturi, à nonnullis corporum, vel carnis, non animarum parentes vocantur; & non visorum, qui bonorum parentum sunt symbola, eo quod editos fœtus imperfectos, lingua perficiunt; sed imitatores Struthionum sua oua non fouentium, sed in terra derelinquentium. Improbi enim parentes imprudentium horum animalium dura viscera induunt; si cum illos genuerint, in terrenis affectibus, & moribus, ac temporalium bonorum puluere manere permittunt, nullam rationem ducentes, quod ab infernalibus bestiis, id est, dæmonibus in alio sæculo misere deuorentur, de quo Ludouicus de Ponte *p.2. tract.5. cap.9.* Et nouerint parentes notabilem eorum in recta, & Christiana filiorum educatione negligentiam esse lethaliter culpabilem, vt in terminis ex Doctor. *num.1. relatis* Sayrus *d. cap.7. num.6.* alios allegans, Bonacina *d. p.6. nu.3.* Homobonus *d. c.20.* & indicant Nauarrus, Grafflius, Fagundez & alij *d. n.1. relati.* & etiam D. Augustinus *loco suprà n.17 fine citato.*

Porro, vt parentes plene huic obligationi satisfaciant, & vt filij in tota ætate à vitiis sint immunes, bonis actibus vacent, & virtutibus, atque Christiana disciplina resplendeant, illorum bona educatio, & institutio à teneris, & ab ipsa infantia sedulo inchoanda, nec prætermittenda, donec tales euadant, quales bonum ipsorum filiorum, parentum, & totius Reipublicæ exigit. 21 Quemadmodum enim Nutrices tenera infantium corpuscula diligenti studio fouent, & solicita cura constringunt, ne membra habeant mutila, aut inflexa; sic & à primis annis formandi sunt, & dirigendi mores, *Altius præcepta descendunt, quæ teneris imprimuntur ætatibus*, Seneca *de consolat. ad Heluidium cap.16. Educatio* (inquit idem Seneca *lib. 2. de ira*) *maximam diligentiam, plurimumque profuturam desiderat; facile est enim teneros adhuc animos componere; difficulter reciduntur vitia, quæ nobiscum creuerunt.* Idem scribens Lucillo *lib.19. epist. 109. facile conciliantur ingenia tenera ad honesti rationem.* Cum enim pueri habeant potentias interiores aliis imaginibus vacuas, humores molles, & voluntatem flexibilem, quicunque habitus non solum facillime, sed & perfectissime in illis imprimuntur. *Nam & dociliora* (ait Quintilianus *lib 1 institut. orat cap.12.*) *sunt ingenia priusquam obduruerunt* Et Vegetius *de re milit lib.1. cap.4. Non tantum celerius, sed & perfectius imbibuntur, quæ discuntur à pueris*; idque ita pro constanti habuit Lactantius *l.7. de diuino præmio cap.8.* vt hoc solo argumento Plato (vt idem asseuerat) *lib.4. de virtute, & lib.26. de pulchro* magis euidenter animarum immortalitatem probauerit. *Quia in pueris ingenia sunt mobilia, & ad percipiendum facilia, nam quæ discunt, ita celeriter capiunt, at non tunc primum discere illa videantur, sed recognoscere, & reminisci.* Pueritia (est metaphora D. Anselmi *de similit. l.3.*) est veluti cera mollis, quæ statim, & facile recipit bonorum motuum formas, & impressiones antequam crescentibus annis obdurescat; & quemadmodum ceræ quæ obduruit, difficilime forma sigilli imprimitur; ita pueritia, quæ prouectiori ætate obduruit, formas bonorum habituum non admittit, vel difficillime recipit. Eadem metaphora ad id vtitur S. Basilius *in regulis fusioris disput. interrog.15. Animus* (inquit S. Doctor) *dum tener est, & ritu ceræ, quæ ipsas impressas formas quascunque facillime recipit, mollissime cedit, confestim ab initio omni rerum bonarum imbui exercitatione debet, quo videlicet, vbi postea rationis vsus accesserit, & habitum illum rerum iudicandarum ætas attulerit, pietate iam ab ineunte ætate assuetus, nullo impedimento cursu vtatur faciliore; cum & ratio; quod expediat admoneat, & ad id assequendum facilitatem præbeat consuetudo.* Non est etiam prætermittendum exemplum dolij odorem liquoris primi infusi diu conseruantis; de quo Philo Iudæus *libro quod omnis probus sit liber, Sicut vasa odorem, quo primum fuerint imbuta, referunt, sic iuuenum animi, quas primum formas imaginatione concipiunt, nunquam aboleri sinunt.* Et eodem exemplo Horatius *lib. 1. epist. ad Lollium* admonet à pueritia actibus virtutum vacandum.

Nunc

Nunc adbibe primo
Pectore verba puer, tunc te melioribus offer;
Quo semel est imbuta, recens seruabit odorem Testa diu.

Ad id alludit sententia illa Saluatoris Matth. cap. 9. quod vinum nouum in vtres nouos sit mittendum, vt in eis nulla mala qualitate contracta conseruetur; si quidem plurimum refert, vinum diuinæ dilectionis, quod legis nouæ est proprium, in nouos vtres paruulorum mitti, priusquam prauorum aliorum liquorum saporem, aut odorem contrahant. *Quod enim semel imbibimus* (dixit D. Cyprianus lib. 2. epist. 1.) *difficulter deponimus, nec propositum nostrum facile mutamus.* Quod Lycurgus duorum canum, quos diuersimode educauerat, exemplò significauit, vt Ribad. *de Principe Christiano lib. 2. cap. 39.* Metus, cum quo gallinarum pulli ab initio enutriuntur à matribus, in illis semper perseuerat; ita quod (inquit Seneca *lib. 22. epist. 122.*) videntes miluum transeuntem statim se recipiunt in locum tutum, quamuis ea sint ætate, vt nihil debeant timere, & miluus de eorum rapina non cogitet. Vndè hoc? nisi ex assuetudine, quæ cum illorum pennis creuit. Experientia manifesta compertum est, homines firmiorem retinere memoriam eorum, quæ in pueritia, & adolescentia illis contigerunt, quam illorum, quæ postea illis acciderunt; & intensius, ac fortius amare, vel odisse eos, quos in pueritia habuerunt amicos, vel inimicos; quàm eos, in quos in prouectiore ætate amorem, vel odium conceperunt. Quod Ælianus *de varia historia lib. 1.* obseruauit in illis duobus ciuibus Atheniensibus Themistocle, & Aristide; Ambo enim fuerunt strenui Duces, ambo non minus fortitudine, quàm consilio præditi, ambo virtutibus præcellentes: Ambo iisdem tutoribus vsi, simulque educati, & ab eodem præceptore. Verum à pueritia, & adolescentia ipsa cœperunt rixari, & contentiones habere, quando scholas frequentabant; in studiis malè educati fuerunt; ideoque cum ætate creuit odium, & ad mortem vsque capitales inimici extitere; vt Plutarchus in vita Themistoclis; & Probus in vita Alcibiadis. Filia Herodiadis, quæ à pueritia à matre fuit edocta saltare, non diuinas laudes recitare, saltando è vita decessit, vt scribit Nicephorus *Ecclesi. Hist. lib. 1. cap. 20.* Senex ille venerabilis Eleazarus, quia à teneris edoctus fuit timorem Dei, & legem diuinam obseruare, fortiter aduersum amicorum persuasionem moti potius elegit, quàm carnem suinam tunc patria lege vetitam comedere. *At ille* (inquit textus *2. Machab. 6.*) *cogitare cœpit ætatis, ac senectutis suæ eminentiam dignam, & ingenitæ nobilitatis canitiem; atque à puero optimæ conuersationis actus, & secundum sanctæ, & à Deo conditæ legis constituta.* Simile exemplum reliquit Tobias Senex. *Cuius deuotionem* (ait D. Augustinus *q. 119. ex vtroque testamento*) *non captiuitas minuit, nec oculorum amissio, quominus Deum benediceret, persuasit; neque exhausta substantia à via institiæ, & veritatis auertit.* Et huius inconcussæ virtutis, & constantiæ in tot malis, quæ illis Deus ad posterorum patientiæ exemplum euenire permisit; originem adducit diuina scriptura *Tob. cap. 2. Nam cum ab infantia sua semper Deum timuerit, & mandata eius custodierit, non est contristatus contra Deum, quod plaga cæcitatis euenerit ei.* Tantum igitur valet ad bonos, vel prauos habitus fere indelebiles inducendos, atque bene, vel turpiter vsque ad extremam senectutem agendos bonus, vel malus vsus ab ineunte ætate inchoatus. Totam præcedentem doctrinam confirmat S. Io. Chrysostomus *hom. 36. ad populum Antioch.* vbi sic ait: *Consuetudinis vis in bonis, & malis magna, ipsa nos trahente, laboris iam non indigebimus.* Dauid cum Gigante præliaturus armis Saulis indutus dixit eidem Sauli, *Non possum sic incedere quia vsum non habeo* 1. Reg. 17. Vsus & consuetudo non minus potens, quam natura ipsa, ab ipsisque non minus quam à natura, siue naturali propensione sperandum, vel timendum. Quare D. Bernardus *de considerat. ad Eugen. lib. 1. cap. 2. Quid* (ait) *non inueterat consuetudo? Quid non assiduitate duretur? Quid non vsui cedat?*

Sed quid de hac re Sacræ tradiderint Literæ videamus. *Filij tibi sunt* (dixit sapiens *Eccles. 7.*) *erudi illos, & curua illos à pueritia sua*; sumpta similitudine à plãtis quæ dum tenellæ sunt, in quancunque partem facile flectuntur, & si curuæ, facile diriguntur; secus verò iactis iam profundè radicibus, & trunco obdurato. Idem *prouerb. 23. Noli subtrahere à puero disciplinam.* Idem *Eccles. 30. Curua ceruicem eius* (scilicet bona institutione, disciplina, & correptione) *in iuuentute, & tunde latera eius, dum infans est; ne forte induret, & non credat tibi, & erit tibi dolor animæ.* Et rationem adfert *Prouerb. 22.* vbi: *Adolescens, ait, iuxta viam suam* (nempe iuxta mores imbibitos, & habitus in adolescentia contractos) *etiam cum senuerit, non recedet ab ea.* Ideo *Thren. 3.* dixit Hieremias; *Bonum est viro, cum portauerit iugum* (scilicet Christianæ disciplinæ, timoris Dei, & obseruantiæ mandatorum eius) *ab adolescentia.* Quam admonitionem ne contemnant adolescentes, sed illi acquiescant, ne postea serò tamen pœnitentes cogantur de seipsis conqueri. *Cur detestatus sum disciplinam, & increpationibus non acquieuit cor meum, nec audiui vocem docentium me, & magistris non inclinaui aurem meam. Pene fui in omni malo in medio Ecclesiæ & Synagogæ, Prou. 5.* 22

Vtilitatem, & necessitatem, bonæ institutionis filiorum à pueritia ipsa demonstrat locis citatis Ægidius Romanus, & Iauellus quadruplici via, seu ratione. Et prima ex hominis connaturalitate ad quærendam, & capiendam delectationem in parte sensitiua; pueri enim mox nati delectari incipiunt cum primum mammas incipiunt sugere. Cum ergo concupiscentia delectabilium secundum appetitum sensitiuum sit naturalis, & ab infantia nobiscum crescat, nisi illa moderetur, eique resistatur, statim bona instructione, & sanctis admonitionibus, ac bonorum morum impressione, adeo excrescit, vt homo in delectabilibus sensibilium potentiarum sectandis totus immergatur, nec aliter delectetur in cibo, potu, venereis, ludis, & gestibus, quam irrationale brutum. Secundò ex rationis defectu, quo homo in pueritia laborat, variis obnoxius ærumnis. Quemadmodum enim dum infans nondum satis viribus corporis pollens incipit ambulare, facillime labitur sibi relictus, imminetque periculum, ne fracto crure, aut distorto pede claudus perpetuò efficiatur, ideo mater, vel nutrix valde solicita est, & vigilat, ne per se ipsum, & solus ambulet, sed continuo sustentat, ac regit primos eius gressus, donec robustior effectus, & assuetus pedem post pedem figere, & gressum ordinatum facere possit per se ipsum absque lapsus periculo ambulare; Eodem pacto quoniam infans non regitur ab intrinseco rectæ rationis dictamine, sed potius ducitur sensu, & imaginatione appetitum sensitiuum mouente; si sibi relinquatur de facili prolabetur in actus prauos, ac præcipue inhonestos, cum ex Aristotele 2. *Eth. cap. 12.* in iuuenili ætate homines maxime incitentur ad lasciuiam, sintque suarum passionum insecutores; ac proinde tunc magis illis bona educatione subueniendum, vt admonitionibus debitis, & correctionibus suffulti prauæ concupiscentiæ obsistant, ne in opera mala, & turpitudines labantur præcipites. Tertia ratio sumitur ex pronitate, quam homo in natura lapsa habet ad malum, & illicitas delectationes, etsi enim *insunt ingeniis nostris* (dixit Tullius *lib. 3. Tuscul.*) *semina innata virtutum, quasi adolescere liceret, ipsa nos*

Digitized by Google

nos ad beatam vitam natura perduceret. Nunc autem (subdit) *simulatque editi in lucem, & suscepti sumus, in omni continua prauitate, & in opinionum peruersitate versamur, vt plane cum lacte nutricis errorem suxisse videamur.* Diligenti ergo institutione, atque doctrina vitia sensim succrescentia à teneris euellamus necesse est, si non postea nouis incrementis tota ætate diffundi velimus. Imò si vt virga tortuosa ad rectitudinem reducatur, inflectitur in contrariam partem, etiam vltra medium: Ita nos multum debemus cauere delectationes sensibiles etiam licitas, vt faciliter ab illicitis abstinere possimus & ad pronitatem ad malum vitandam, atque tollendam oportet per diuturna tempora, & ab ipsa infantia ad contrarium, scilicet, ad bonum, & actus honestos assuescere. Quarta denique ratio sumitur ex euitatione praui, & vitiosi habitus; cum enim adolescentuli, & iuuenes fiut animo molles, & ductiles seu flexibiles (vt *suprà* dictum est) ad instar teneræ, & mollis ceræ, si relinquantur suo arbitrio, & sine fræno disciplinæ permittatur abire post suas appetitus sensitiui passiones, absque modo sectabuntur concupiscibilia, & lasciuias, & sic facile ex frequentatis actibus imprimentur habitus vitiosi, sicut in cera molli, & ductili imprimitur statim forma sigilli, qui postquam confirmati fuerint, efficientur quasi connaturales, & inseparabiles. Ne igitur malos habitus contrahant pueri, & iuuenes, solicite per parentes, vel alios probos instructores sunt imbuendi bonis moribus per oppottunas admonitiones, & correptiones. Primi etenim mores tàm boni, quàm mali quasi indelebiliter imprimuntur in animo, & perraro inuenimus hominem ab infantia male, & vitiose eruditum in reliquo vitæ decursu ad bonum conuerti. Contrahit enim immutabilem malitiam, sicut Æthiops nigredinem, & Pardus varietatem iuxta illud Hierem. 13. *si mutare potest Æthiops pellem suam, aut Pardus varietates suas, & vos poteritis benefacere cum didiceritis malum.* Quod etiam agnouit, & probauit sapientissimus Plato, qui propterea *in sua Republica* (*dialogo 4. de Republ.*) inter cætera hanc constituit legem. *Statim à teneris annis pueri honestis in locis assuefaciendi sunt: ne si ludis minus decentibus assuescant, nunquam probi viri euadere poterunt.*

Parentes cupientes habere filios morigeros debent illos ab initio educare iuxta D. Chrysostomum, & huiusmodi eruditioni omnia postponere.

24 Audiant igitur parentes attente, quid illis dicat D. Io. Chrysostomus *praallegata homil. 21. in cap. 6. ad Ephes. Vis filium tuum* (ait) *esse morigerum? Ab initio illum educa in eruditione, & correptione Domini.* In quo proponit Annam imitandam. Quæ (*1. Reg. 1.*) puerum Samuelem statim ablactatum obtulit in templum Deo nesciens, an alios quos postea genuit, esset paritura. *Neque dicebat* (inquit Sanctus Doctor) *expectabo donec crescat puer, vt rebus mundanis antea vtatur, aut paululum puerili ætate immoretur; sed reiectis his omnibus mulier vnum duntaxat intendit. Quomodo statim ab ipsis vitæ exordiis spiritualem imaguncùlam Deo fingendam offerret. Pudorem nobis viris incutiat mulieris huius philosophia obtulit ipsum Deo, illique reliquit. Propterea & coniugium, illius factum est illustrius; quoniam primitias Deo obtulit; & huius gratia aluus eius facta est fœcunda, viditque puerum hunc in mundo celebrem esse; atque alios etiam fratres illi acquisiuit.* Ita Chrysostomus. Et paulò post *omnia nobis* (addit) *prouidentia puerorum eruditionique & correptioni, quo in Domino educentur, postponantur; si didicerit filius tuus ab ipsis initiis Philosophus* (scilicet amator sapientiæ) *diuitias acquiret omnibus diuitiis maiores, gloriamque potentiorem. Tantum non lucraberis artem ipsam docens, & eruditionem externam, & per quam pecunias acquirat, quàm si artem doceas, per quam pecunias contemnat; si voles ipsum facere diuitem, ita facias, non enim diues est, qui multis pecuniis eget, & sumptuosè vestitur, sed qui nulla re opus habet. Istuc instrue filium tuum, istuc doce. Hæ sunt maximæ diuitiæ. Nè quæras quomodo celebrem eum in externis doctrinis, & gloriosum facias, sed cura, quomodo doceas, eum gloriam in hac vita contemnere. Hinc fiet illustrior, & gloriosior. Ista factu sunt possibilia tàm pauperi, quàm diuiti; ista neque ex præceptore quisquam, neque per artem discat, sed per diuinos sermones. Nè quæras, quomodo vitam longam viuat, sed quomodo viuat perpetuam, & fine carentem. Magna ipsi largire, non modica. Nè cures, vt Rhetorem ex ipso facias, sed ad Philosophiam* (hoc est ad amorem sapientiæ, & Dei) *erudi. Nihil enim damni erit, etiam si non sit Rhetor; sine Philosophia verò nihil proderit innumera etiam Rhetorica. Modestia opus est, non sermonibus; bonis, & honestis moribus, non dicendi vi, & suauitate; operibus, non verbis. Ista regnum conciliant, ista etiam vera bona largiuntur. Non linguam acuas, sed mentem expurges. Ista dico, vt non prohibeam erudire pueros, sed vt prohibeam, nè solis istis intendatur.* Hæc Diuus Chrysostomus. Et quia quis fortè poterat dicere prædicta ad solos religiosos spectare. *Nè putes* (subdit Sanctus) *solitariis duntaxat eruditionibus istis, quæ ex scripturis sunt, opus esse. Nam eis potissimum pueris necessaria sunt, qui mundo isto vsuri sunt. Quemadmodum enim* (subdit) *apparatu nauium gubernatoreque, ac supplemento nautarum non ita opus habet qui semper in portu consistit, atque qui semper in mari versatur; ita habet mundanus, & solitarius; ille quidem in portu tranquillo est; quietam, & otiosam vitam, atque ab omni tempestate liberam viuens; iste verò perpetuus in marinis negotiis est, fluctuátque in medio mari; cum multis, & magnis procellis pugnam habens; & si ipse non habuerit opus, instructum tamen esse oportet, vt aliorum linguas obturet. Ita quantò celebrior fuerit filius tuus in hac vita, tantò magis opus habebit ista eruditione. Habet enim, qui in hac mundana vita degit, maiorem delinquendi necessitatem, quam solitarius. Prædicta omnia Chrysostomus explicans illud Apostoli præallegatum Patres nè prouocate ad iram liberos vestros, sed educate eos in eruditione, & correptione Domini.* Quæ libuit adnotare, cum manifestè declarent vtilitatem, & necessitatem bonæ filiorum institutionis; ab ineunte ætate, & contineant efficacem adhortationem ad patres, nè tale opus, & tam liberis suis necessarium, & ex lege naturali debitum vllo prætextu negligant.

Erudiendi sunt adolescentes in timore, & amore Dei, in obseruatione mandatorum Dei, in reuerentia locis & rebus sacris debita; in recto sacramentorum vsu, in reuerentia, & obseruantia parentibus, & aliis maioribus exhibenda.

Ad huiusmodi autem puerorum, & adolescentulorum institutionem spectant sequentia. &

Primò, vt ex tunc per patrem, vel præceptorem erudiantur in timore, & amore Dei. Qui sunt primi duo lapides ædificij, *in quo omnis ædificatio constructa crescit in templum sanctum in Domino*, inquit Apostolus *ad Eph. 2.* & Diuus Augustinus *in psalm. 111.* Erit enim (ait) ædificij perfectio, ineffabilis pax illa sapientiæ, cuius est initium timor Domini. Vndè prima laus Sancti Iob, à cuius narratione eius historia initium sumit, est hæc, *quod erat vir simplex, & rectus, ac timens Dominum.* Et idem de venerabili sene Simeone dicitur Luc. 2. *Homo erat in Hierusalem, cui nomen Simeon, & homo iste iustus, & timoratus.* Et ille rectus, iste iustus quia vterque Deum timebat, non timore imperfectorum, aut malorum, scilicet, proueniente ex metu pœnæ, & gehennæ; sed timore filiorum, quo iustus 25

iustus (inquit Beda *in cap.* 2. *Luc.*) *Deum suum quantò ardentius diligit, tanto solertius offendere cauet; scilicet, amat Deum non tanquam seruus Dominum, sed tanquam filius patrem. Timor Dei initium dilectionis eius, Eccles* 25.& consequenter omnium bonarum actionm, & virtutum radix, & origo. Nam *Timor Dei* (ait Thomas de Kempis *p.*1.*serm. ad noui. cap.*6.) *facit à peccato recedere; periculo tentationum præcauere, de præteritis malis dolere, à præsentibus delectationibus abstinere, de necessariis vitæ sobriè sumere, ac discretè actus suos regere, semper ad prefectionem tendere; & cuncta, quæ Deo magis placent, inquirere, ac studiose agere; & ad eius honorem omnia bona laudabiliter trahere, & promouere.* Vnde Eccl.1. *Qui timent Dominum, inquirent, quæ beneplacita sunt ei, & qui diligunt eum, replebuntur lege ipsius.* Et psal. 111. *Beatus vir, qui timet Dominum, in mandatis eius volet nimis.* Vbi enim timor, & amor Dei, ibi quoque mandatorum obseruatio, ait D. Gregorius Nazianz. *de sanctis luminibus*, & S. Prosper Aquitan. *lib.*3. *de vita contemplat. Illi profectè*, inquit, *Deum diligunt, qui volendo, quod vult Deus, & nolendo, quod non vult, nec vllis peccatis acquiescunt, & semper se ad virtutes, quas ipse dignatur donare diligendas, & habendas, extendunt.* & S. Gregorius 19.*mor. in Iob.*7: *Ille veraciter vim diuini timoris intelligit, qui se à cunctis prauis operibus custodit.* Propterea D. Chrysostomus cupiebat, vt pueri vna cum lacte ebiberent Sanctum Dei timorem; hortaturque parentes, vt in puerorum animis statim post ablactationem imprimerent: *Obsecro* (aiebat) *receptos à nutricibus liberos non anilibus fabulis assuefaciamus, sed ex primæua mox ætate discant esse iudictum Dei, infigatur animis eorum esse supplicium; hic metus si radices egerit, magna bona operabitur: hom.* 2. *in Epist. ad Thess.* sicut etiam ex primæua ætate, & cum primum nacti sunt vsum rationis, sunt à parentibus, vel præceptoribus instruendi ad amorem Dei, admonendo illos cogitare à quo creati sunt, & cur in hoc mundo positi sint; nimirum, vt Deo rerum omnium auctori, ac Domino seruiant; ad ipsum, tanquam ad finem suas actiones referant, cui in perpetuum vniri esse debent vt tradunt Suarez *de charit. disp.*5.*sect.*3.& Laymann *l.*2. *tract.*2. *cap.* 2. ob illam rationem, quod iste amor Dei est necessarium principium ad omnia alia mandata Dei obseruandata, iuxta illud, *qui diligit me, mandata mea seruabit.* ac proinde actus diuini amoris, postquam affulsit vsus rationis, non sit diu differendus.

26 Secundò parentes per se, vel præceptorem debent ab infantia filios admonere, & hortari vt omnia mandata Dei obseruent, tum proponentes eis illud, *Diuerte à malo, & fac bonum*, psal.33. quod complectitur omnem christianam iustitiam, & perfectionem; Cuius duæ sunt partes, vna; abstinere à malo; altera, bona facere: tum suggerentes illis decalogi præcepta, illos adhortando, vt in illis semper meditentur, replicantes eis sæpe illa verba Iosue *cap.*1. *Non recedat volumen legis huius ab ore tuo, sed meditaberis in eo diebus, ac noctibus, vt custoias, & facdias omnia, quæ scripta sunt in eo.* Et quia omnis lex in vno sermone impletur, *diliges proximum tuum sicut te ipsum*, ad Galat.5. admonendi erunt pueri, & adolescentes, vt proximum diligant, qua dilectione concepta, & bene in eis radicata facilis erit mandatorum obseruatio. *Non difficile est docere* (inquit D. Hieronymus *to.*9.*lib.*3. *epist. ad Galat.*5.) *quomodo vniuersa præcepta, non occides, non adulterabis, non falsum testimonium dices: & cætera his similia vna charitatis obseruatione teneantur.*

27 Cum vero primæ tabulæ præcepta Dei cultum respiciant, instruendi erunt tertio loco pueri, & adolescétuli in iis, quæ ad religioné spectant (est enim religio, per quam homines Deo cultum, & reuerentiam exhibent, vt S. Tho. 2.2.*q.*81.*art.*1.) & graui admonitione hortandi ad illorum obseruantiam. Et quia virtutis religionis est, reuerentiam exhibere locis, ac rebus sacris, admonendi erunt infantes, & iuuenes, quanta modestia, & reuerentia versande beant in Ecclesiis, dum ibi morantur causa orandi, conciones audiendi, vel sacro, aut diuinis officiis interessendi, vel peccata confitendi, vel quacunque ex causa contingat, eos in ecclesia morari quod magis decet eos exactè obseruare in Ecclesiis, in quibus Augustissimum Eucharistiæ sacramentum asseruatur & multo magis si fuerit expositum. *Pietate enim aduersus Deos* (dixit Tullius *lib* 1.*de Deorum natura*) *sublata, fides etiam, & societas humani generis, & vna ex ellentissima virtus iustitia tollatur, necesse est.* Et Camillus Romanos alloquens, referente Tito Liuio *decad.*1. *lib.*5. *Intuemini* (dixit) *vel secundas res, vel aduersas, inuenietis omnia prospere euenisse sequentibus Deos, aduersa spernentibus.* Irreuerentia erga loca sacra, & cætera Deo dicata ipsi Deo grauiter est iniuriosa; & sæpe illam etiam in hac vita seuere puniuit; de qua re plura exempla præter illud Antiochi 1.Machab.6. refert Ioannes Torres *lib.*11.*cap.*6.

Quemadmodum enim virtus religionis exigit, vt 28
templis, locis, & aliis rebus materialibus, & inamimis Deo dicatis exhibeatur reuerentia debita, ita postulat, vt exhibeatur sacerdotibus, qui speciali consecratione dicantur, & Christum ipsum repræsentant; quorum dignitas omnem aliam humanam præcellit, vt docuit S. Ignatius. *Epist.*10.*ad Smyrnen*: *Vbi sacerdotium* (inquit) *est omnium bonorum, qui in hominibus consistunt, apex. quod si quis inhonorauerit, Deum inhonorat, & Dominum Iesum Cristum primogenitum totius creaturæ.* & etiam Plato *lib.* 7. *de legib.* statuit ministros cultus diuini post Deum esse honorandos *Primò cauendum est* (inquit) *ne quid in Deum aut verbo, aut opere aliquando peccemus; deinde ne quid aduersus diuinos homines. Deus quippe nimium indignatur, quoties quispiam illius similem improbat. Dei vero similis est vir bonus.* Quamquam etiam ex vi quarti præcepti iuxta omnes Doctores teneamur personas Ecclesiasticas reuereri.

Ad religionem præterea spectat vsus sacramento- 29
rum, quæ propterea pueris, & adolescentibus explicanda sunt non solum quoad numerum, (quod sint septem) & quoad effectum inuinsibilis gratiæ, quam ex se producunt, in quo præcellunt veteris testamenti sacramenta, quæ venturum Saluatorem promittebant, cum nostram salutem per gratiæ communicationem tribuant. *Sacramenta noui Testamenti* (inquit D. Augustinus *in Psal.* 73.) *dant salutem, sacramenta veteris testamenti promiserunt Saluatorum, mutata sunt sacramenta, sunt faciliora, pauciora, salubriora, feliciora* Sed etiam quoad necessariam, & conuenientem dispositionem, qua sunt suscipienda, quanta deuotione & reuerentia ad illa sit accedendum, cum ea suscipere, vel necessitas salutis, vel libera pia voluntas suadet. Quanto, & quàm intenso affectu frequentanda pœnitentia, & Eucharistia, illa cum omni, qua possit humilitate, & dolore culparum; hæc cum magna interiori reuerentia, & conscientiæ candore, & ardenti amore erga Christuum Dominum in illa realiter præsentem, proponendo illis vbertiores fructus, qui ex illorum sacramentorum vsu benè dispositis communicantur. De quibus Ludouicus Granatensis *in suo mem. tr.*2.*c.*1. Huc etiam spectat auditio Missæ in diebus festis; cui omnes habentes vsum rationis tenentur interesse, non minus quam teneantur semel in anno confiteri, si aliquid mortale perpetrauerint. Propterea cum pueri septemnio completo incipiant vti ratione, & consequenter ex tunc præcepto Ecclesiastico audiendi sacrum in diebus festis ligentur, vt cum aliis tradit Azorius *p.*1.*lib.*7 *cap.*2. *q.* 1. parentes, & alij, qui eorum curam habent, curare debent, vt iisdem diebus rem sacram audiant.

Sicut

Digitized by Google

Sicut decet, item curent vt diebus festis aliis diuinis officiis, & sacris concionibus intersint; preces aliquas quotidie recitent,& alia pia exercitia in cultum Dei, Beatæ Virginis, & alicuius ex sanctis iuxta capacitatem, & statum, ac conditionem cuiusque habeant; & præsertim cessante vrgenti impedimento intersint missæ sacrificio, ad cuius deuotionem eos excitent explicando illis excellentiam, & vberiores illius fructus,& quod est idemmet Sacrificium, quod Christus Dominus in cruce Deo patri obtulit quoad rem ipsam, licet in modo oblationis differat; & consequenter sicut est omni alia oblatione præstantius: ita maiori deuotione, & reuerentia excolendum; vt admonuit Sanctus Alexander Papa 1. *Epist.1. ad omnes Orthod. cap.* 4. vbi *Nulla oblatio* (ait) *hac potior est; sed hæc omnes præcellit; & sicut est potior cæteris, ita potius excoli & venerari debet.*

30 Adhæc admonendi sunt adolescentes, vt reuerentiam, honorem, & obedientiam suis parentibus exhibeāt. *Beneficiorum enim maxima sunt*(inquit Seneca *lib 6. de benef. c.23.*)*quæ à parentibus accepimus*;& ideo maior obligatio illis obsequendi; hoc est primum secundæ tabulæ præceptum, de quo Exod. 20. *Honora patrem tuum quem dominus Deus tuus dedit tibi.* & Paulus *ad Ephes. cap. 6. Honora patrem tuum, & matrem tuam, quod est mandatum primum in promissione.* Et *ad Coloss.* 3. *Filij obedite parentibus per omnia*; & addit rationem *Hoc enim placitum est in Domino.* Hoc est, id enim vult, & præcipit Deus. Etiam Plato in *suis legibus* (*dialogo* 4. *de legib.*) post cultum, & venerationem Diis debitam sanxit venerationem parentibus exhibendam. *Post Deos patrios* (ait) *maxima cura haberi debet in cultu viuentium parentum, quibus fas est prima, & maxima debita persoluere, omniumque antiquissima debitorum.* Ideo rectè Seneca *lib.3. de benef. cap.* 1. *Parentes* (inquit) *non amare, impietas est; non agnoscere, insania* Et quemadmodum D. Ioannes. 1. *cap.*4. Dixit eum, qui proximum non diligit, nec Deum diligere. *Ita fieri non potest* (inquit Philo Iudæus *lib. de Deo*) *vt pius sit erga illum inuisibilem Deum, qui erga conspicuos parentes est impius*! Præter hæc, & alia huiusmodi proponendæ sunt filiis benedictiones, quibus à Deo filij parentibus honorem exhibentes, illisque obsequentes cumulantur, & maledictiones, quibus erga parentes impij,& in obedientes afficiuntur, de quibus in Scriptura veteris Testamenti.

31 Quemadmodum verò parentibus, ita etiam omnibus, qui parentum vice funguntur, vt tutoribus, curatoribus, præceptoribus, & aliis, qui parentum priuilegio potiuntur, quales sunt seniores, præsertim si illos vitæ probitas commendet, de quo D. Petrus 1. *cap.*5. *Similiter adolescentes subditi estote senioribus, omnibus enim inuicem humilitatem insinuate, quia Dominus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam* Et sapiens *Eccles.* 4. *Præsbytero humilia animam tuam; & magnati humilia caput tuum.*& Leuit.19. præcipitur *coram cano capite consurge & honora personam senis.* Hinc Orig. *hom.*20. *in Luc.* in illa verba, *Et erat subditus illis*, loquēs de obedientia à Christo Domino patri putatiuo Iosepho exhibita dixit: *Discamus ergo & nos, & filij parentibus nostris esse subiecti. Quod si patres non fuerint, subiiciamur iis, quis patrum habent ætatem.* Et Plato *dialog.* 9. *de legib. Quilibet seniorem* (ait) *& re, & verbo colat; at si viginti annis sum maior est, quasi patrem, si vir fuerit, aut matrem, si mulier reuereatur.* Hoc præceptum, seu documentum si obseruassent pueri illi, qui, (vt 4. *Reg.* 2. scribitur) Prophetæ Heliseo ascendenti in Bethel de illa ciuitate egressi occurrentes illuserunt, dicentes *Ostende calue, ascende calue*, non eos dilacerassent vrsi. Quorum tamen culpam D. Augustinus *serm.* 104. de tempore imputat eorum patribus; qui videntes eosdem pueros Elisæo illudentes non reprehenderunt statim, sed imò potius illis arrisere de illusione complacentiam ostendentes, quod agnoscentes pueri insolentius Sanctum Prophetam; atque adeo in vindictam patrum, & eorundem puerorum voluit Deus illos ab vrsis de saltu vicino egressis lacerari. Multò verò magis oportet reuereri superiores omnes, Principes, Reges, Magistratus, & personas publica authoritate fulgentes. Quod monuit D. Petrus 1. *c.*2. illis verbis. *Subiecti estote omni humanæ creaturæ propter Deum, siue Regi quasi præcellenti, siue Ducibus tamquam ab eo missis ad vindictam malefactorum, laudem vero bonorum.* Et Exod. 22. *Principem populi tui non maledicas.*

Parentum præcipua cura, vt filij adolescentes à peccatis abstineant, & vitiis non contaminentur, & quod debent parentes obseruare inclinationē, & affectiones filiorum prauas, vt possint admonitionibus ad oppositas virtutes flectere.

Cæterum cum virtutibus, quibus solis homo efficitur bonus, & morigerus, aduersentur vitia, & peccata, vt proinde virtuti non pateat aditus in cuiusque animum à vitiis, & peccatis præoccupatum, & coinquinatum; cura parentum, & præceptorum præcipua sanè, & maximè solicita, ac vigilans sit, vt filij vitiis, & prauis habitibus non contaminētur, frequenterque, ac enixè admoneant, & adhortentur, vt à peccatis plusquàm à quacunque alia re lethali, & peccati occasionibus abstineant. Non desinat pater replicare filio illud Salomonis *Eccles.* 21. *Fili quasi à facie colubri fuge peccatum, & si accesseris ad illa, suscipient te, dentes leonis dentes eius, interficientes animas hominum.* Circa quæ verba primò aduertendum non dicit, vt caueamus, ne peccatum ad nos accedat; sed ne nos ad peccata accedamus; Quod est idem ac dicere, quod fugiamus à peccatis, eaque non quæramus ad illa accedentes. Quod fuit dicere, vt peccandi occasiones euitemus. Qui enim peccati occasiones amat, & quærit, profectò ipse ad peccatum accedit, non peccatum ad ipsum. Præterea & illud quoque animaduertendum, peccatum æquiparari morsui viperæ, & leonis, ad declarandam summam peccati malitiam, pessimos illius effectus, & ingens damnum, quod animæ affert. Sicut enim serpentis, seu viperæ venenum ob suam frigiditatem eum, quem vipera momordit, quasi insensibilem efficit, mox calefactum paulatim per venas permeat ad cor, & illicò mortē affert, ita vbi peccatum hominem per voluntatis complacentiam momordit, illum ferè insēsibilem reddit, mentem enim perturbat, voluntatem deprauat, rationem excæcat, intellectum obscurat, conscientiæ tranquillitatem aufert, memoriam distrahit, & cælestium, & sui ipsius obliuionem gignit, & tandem animæ mortem infert, illam separans à Deo, qui est animæ anima, & expolians thesauro omnium virtutum charitatis, & reliquatum supernaturalium, sine quibus vitam animæ nequit consistere. sicque adimpletur illud D. Iacobi *cap.*1. *Concupiscentia cum conceperit parit peccatum, peccatum autem cum consummatum fuerit, generat mortem*, scilicet animæ, ab illa excludens Dei, & Christi præsentiam, quæ est secunda mors *Apocal.*20. Dicit etiam Spiritus sanctus in præallegato loco, quod peccatum habet dentes leonis; scribunt enim Naturales, dentes leonis esse venefica qualitate infectos, vt quidquid momorderit, inficiat, & continuò corrumpat, vt putrescere faciat; ita peccatum animum corrumpit, & putrescentem ad instar cancri efficit, prout de se ipso post peccatum admissum Dauid conquerebatur dicens, *putruerunt, & corrupta sunt cicatrices meæ à facie insipientiæ meæ.* In cuius confirmationem Salomon 32

mon Prou. 10. dixit, quod etiam peccatorum nomem efficitur putridum; *Et nomen impiorem putrescet.* Quod fuit dicere nedum ipsum peccatũ horrori esse, sed etiam ipsius nomen solũ esse abominabile;& merito, quia & Deo ipsi abominabilis peccator; nec vlla res vere horrore,& abominatione digna sit ac peccatum, quod solum est verum malum,& consequenter ab omnibus odio habendum. Has igitur veritates enixe parentes filiis adolescentibus proponant, replicent sæpius,& animo imprimere sint soliciti.

33 Quia autem etsi natura hominis corrupta in omnibus prona est ad malum, iuxta tamen diuersitatem complexionnm,& temperamẽtorũ corporis alius in vnũ, alius in aliud vitiũ pronus est, valde expedit, parentes,& præceptores habere notam naturalem puerorũ,& adolescentũ inclinationem, vt opportuna,& cuiusq; prauis affectionibus accõmodata remedia, ad monitiones, adhortationes, exercitia mature, & antequã morbus vitiorũ cõtrahatur,& succrescat, sedulo applicent adinstar medicorũ, qui contrariis morbis contraria adhibent medicamenta: *Calida enim frigidis, & frigida calidis curantur*, dixit D. Gregorius *hom. 32.* Quamuis enim solus Deus sit cordis scrutator, & qui nouit omnium corda Hierem 17. & Act. 1. *Et perturbationum, & affectionum* (inquit Plutarchus *in mor. lib. de sera numinis vindicta*) *præscire similitudines, priusquam aperte in nefanda erumpant scelera ac manifeste cernantur non humana virtutu, sed diuina potius sapientia opus esse dignoscitur.* Hoc tamen non obstante affirmandum est, non deesse in ætate tenera aliquas verisimiles externas cõiecturas interiorum affectuum,& inclinationum. *Ex studiis suis* (ait sapiens Prou 20.) *intelligitur puer, si munda,& recta sunt opera eius.* Et Socrat. referẽte Tull. *Tusc. 5.* dicebat. *Qualis quisque animi affectus est, talis est homo, qualis autem homo est, talis eius oratio, orationi autem facta similia sunt; & factis vita:* Sicut enim ignis vix potest abscondi, quin foras erumpat; ita etiam animi affectus, quantumuis homo curet illos habere secretos, & abscondere, nihilominus insensibiliter,& ipso homine non aduertente se se produnt.

Eminet indicio prodita flamma suo.

Ouidius *in Epist. Medeæ ad Iasonem.* Affectiones igitur,& naturales animi inclinationes puerorũ, qui in illa ætate nesciunt fingere, & iuxta internas passiones,& affectiones vt plurimum loquuntur, operantur, ex sermonibus, gestibus, operibus,& studiis eorũ bene obseruatis dignosci poterunt, & ad quæ vitia sint proni: Ad quasue virtutes à natura inclinentur. *Lingua sapientum ornat scientiam, os fatuorum ebullit stultitiam.* Prou. 15. Et Quintilianus *lib. 11. institut. orat. cap. 1. Profert enim* (ait) *mores plerumque oratio, & animi secreta detegit.* Et Aristoteles *l. 1. Periherm. c. 1. Ea, quæ in voce versantur, signa sunt affectuum, quæ in animo sunt,* Et de operibus,& studiis, sapiens *præallegato loco, Ex studiis suis intelligitur puer, si munda,& recta sint opera eius.* Ex huiusmodi cõiecturis Gregorius Nazianzenus *oratione in Iulianum* agnouit prauam dispositionem,& pessimos mores Iuliani Apostatæ, scilicet, eius sermone, gestis,& studiis, quibus puer adhuc vacabat, vt merito de illo prædixerit, *ô quantum malum fouet Romanum Imperium.* Ex verbis ergo,& actibus exterioribus repentinis affectus,& mores adolescentum facile queunt agnosci, cũ etiã in homine perfectiori rationis vsu prædito idem contingat, internosq; eius affectus demonstent. *In repentinis* (dixit D Thom. *1. 2. q. 109. ar. 8.*) *operatur secundum finem præconceptum, & secundum habitum præexistentem* Aliud etiam signũ bonæ, vel malæ indolis, ad malumuè, vel bonũ pronitatis adolescentuli est, si cum quid mali se egisse putat, vel detegitur, erubescat,& verecũdetur, vel immutatus permaneat. *Bonum in adolescente* (inquit Seneca *l. 1 epist. 11.*) *signum est cũ illi exalto rubor suffunditur.* Et Diogenes Cynicus cuidã adolescentulo ad eius repentinam,& inopinatã præsentiam erubescenti dixit, *Confide fili, huiusmodi est virtutis color.* vt refert Diogenes Laertius *in vita Diogenis Cynici l. 6.*& ex nostris D. Bernardus *serm. 86. in Cantic. Quid amabilius* (ait) *verecundo adolescente? quam pulchra, & quam splendida gemma est morum verecundia in vita, & vultu adolescentis, quam verè, & minimè dubia bonæ spei nuncia.* E contra verò malæ indolis signum esse in adolescente non suffundi rubore scribit D. Gregorius Nazianzenus *lib. aduersus mulieres* vbi: *At vero* (inquit) *malis sanguinem condensauit* (scilicet natura, seu naturæ author Deus) *immotumque intus tenuit, eoque efficitur, vt ad nullam turpitudinem erubescant.* Vbi igitur ex supradictarum coniecturarum obseruatione Pater, vel Præceptor agnouerit ad bonumne, vel ad malum,& ad quæ vitia puer,& adolescens habeat pronitatem, solicitus sit instructionibus, admonitionibus,& correptionibus ad oppositas virtutes illũ flectere, omnemque auferat occasionem (quantum fieri poterit) in qua fiat iuueni commoditas iuxta malam inclinationem,& prauos affectus quasi innatos operandi.

Adolescentes vt plurimum proni ad lasciuias; explicantur mala luxuriam consequentia, quarum propositione parentes curent illos à venereis auertere.

34 Quoniam verò adolescentes,& iuuenes vt plurimũ proni sunt ad lasciuias,& venereis delectationibus facillime capiuntur,& inescantur, vt si huic sensualitatis vitio citò non obstetur, sero postea paretur medicina; & vix à tali contagione contracta queant sanari. Omni solicitudine curare debent Parentes, ne filij in venerea prolabantur, eisuè assuescant. Dicã eis cũ D. Paulo *1. ad Corinth. 6. Fugite fornicationem;* hortẽtur,& curẽt, vt semper procul ab omni fornicationis, & libidinis occasione sint, hoc enim est, fugere fornicationẽ,& optimũ illius præseruatiuũ; multæ enim,& vrgentes in ea ætate existunt in turpitudinẽ prolabẽdi occasiones; non desunt mulierũ inhonestarũ fraudes, nec laquei à dæmone ad animas iuuenũ capiendas præparati. Ideo Sapiens admonuit iuuenẽ, *Prou. 5. Fili attende ad sapientiam meam, & prudentiæ meæ inclina aurem tuam. Ne attendas fallaciæ mulieris; fauus enim distillans labia meretricis; & nitidius oleo guttur eius, nouissima autem illius amara quasi absynthium; & acuta quasi gladius biceps.* His verbis describit Sapiens malæ mulieris fraudes ad decipiendum incautum iuuenem, illumque hortatur, ne præbeat aures eius fallacibus verbis,& blandis persuasionibus; quia etsi illius labia ad instar faui distillent melliflua verba, & illius persuasiones sunt lenes adinstar olei (quod de se est vsque ad ossa penetratiuum, vt dixit Dauid) nihilominus tandem amaritudinem absynthij degustare faciunt; & eius lingua est veluti gladius vtraque parte acutus ad scindendum, scilicet, tendens ad corporis,& animæ ruinam, & necem. Et prosequitur Sapiens aduertendo iuuenem, quod si eius pedes,& gressus sequatur, illum ad mortem, & ad inferos ducent; ac proinde vt sit tutus, procul ab ea perambulet, nec ad fores domus eius proxime accedat, ne forte,& temporis,& virium corporis iacturam faciat. *Pedes enim eius* (subdit Sapiens) *descendunt ad mortem, & ad inferos gressus illius: Nunc ergo filimi audi me & ne recedas à verbis meis Lõge fac ab ea viam tuam,& ne appropinques foribus domus eius; ne des alienis honorem tuum, & annos tuos crudeli, ne forte impleantur extranei viribus tuis, & labores tui sint in domo aliena; & gemas in nouissimis, quando consumpseris carnes tuas, & corpus tuum.*

Digitized by Google

Circa hanc igitur Sapientis admonitionem aduertẽdum duo remedia aduersus peccatum luxuriæ proponi. Vnum, vt iuuenes occasiones ad libidinẽ pertrahentes deuitent; id namque denotant. *Ne attendas fallacia mulieris*; & illa, *longe fac ab ea viam tuã, & ne appropinques foribus domus eius*. Si quidem *qui amat periculum peribit in illo*, Ecclesi.7. Et hoc idem remedium proposuit Apostolus præallegatis verbis, *fugite fornicationem*. Quas proinde occasiones filiis præcludunt parentes, si cupiunt filios præseruare à peccatis venereis. Alterum remedium luxuriæ, attente considerare ingentia damna, quæ luxuriæ vitium infert, quæ pariter parentes filiis præsertim ad libidinem pronis proponere, & sæpius repetere debent. Et quatuor damna enumerat sapiens; primum honoris detrimentum, & infamia; Vnde vir luxuriæ deditus assimilatur tum cani, tum porco, animalibus ad libidinem pronis. Hinc sapiens Eccl.9. dixit. *Non des mulieri potestatem animæ tuæ, ne ingrediatur in virtute tuã, & confundaris*. *Qui meretricibus dat* (dixit D. Chrysostomus *homil.* 89. *in Ioan.*) *ridiculus, & insanus est*. Et D. Ambrosius *serm.* 15. *in psal.* 118. *de Salomone* loquens dixit, *Salomon, cuius sapientia totis celebratur sæculis, factus est insipiens, quia nimium amauit*. Amisso autem apud Deum, & homines honore, quid boni ab homine sperari potest? Secundum damnum luxuriæ sapiens dicit esse temporis male consumpti iacturam; quo nihil pretiosius, vt pote ad æternæ salutis negotium peragendum concessum, & semel oscitanter amissum irrecuperabile. Propterea D. Paulus *ad Ephes.* 5. nos admonet cautè viuere, & ne veluti stulti tempus infructuose sinamus præterire, sed potius veluti sapientes illud redimamus, agnoscentes tempus velociter currere, & dies superstites malos esse. *Videte itaque fratres quomodo cautè ambuletis* (ait Apostolus) *non quasi insipientes, sed vt sapientes redimentes tempus, quoniam dies mali sunt*. Quo loquendi modo temporis valorem valde commendauit, dum vult illud nos emere, & redimere; sicut res, quas magni æstimamus, & cupimus habere, ad manus inimicorũ peruentas, omni via, & quocumque pretio oblato soliciti sumus redimere. Quod si iuuenes perceperint, agnoscent quàm ingens damnũ sit, temporis, quod in lasciuiis, & aliis operibus malis consumitur, amissio; & soliciti erunt illud in bene factis insumere. Tertium dammnum luxuriam, & libidinis cum mulieribus expletionem consequens, est opum, & facultatum consumptio, & extrema paupertas, id enim indicant illa verba, *Et labores tui sint in domo aliena*. Vnde idem sapiens *Ecclesi.* 9. *Ne des* (ait) *fornicariis animam tuam in vllo, ne perdas te, & hereditatem tuam*. Et D. Chrysostomus *hom.* 86. *in Ioan.* *Mulieris cupiditas tunc cessat* (inquit) *cum omnibus rebus amantem spoliauit*. Et Ouidius lib. 1. de arte amandi.

Inuenit artem
Fœmina, qua cupidi carpat amantis opes.

Et Pierius Valerus *in Hierogl. lib.* 27. *c. de Taranda* dixit, *Facultates omni cura, & diligentia congestas, citò, vbi amore capti fuerimus, prodigi, inutiliteruè dissipari*. Hac de causa libinis vitium inferno æquiparetur, quia scilicet omnia bona citò consumit. *Tria sunt insaturabilia, Infernus, & os vuluæ, & terra, quæ non satiatur aqua*. Ad huius veritatis confirmationem sufficiat exemplum filij prodigi, quem diuina scriptura Luc. 15. testatur omnem substantiam cum meretricibus consummasse, & ad extremam fuisse paupertatem redactum, vt non meliorem habens coactus sit porcorum cibo vesci. Quartum damnum luxuriæ à Sapiente iuueni propositum ad illam euitandam est amissio virium, & roboris, ac sanitatis corporis, ac tandem ipsius vitæ, *ne fortè impleantur extranei viribus tuis, & gemas in nouissimis, quando consumpserit carnes tuas, & corpus tuum*. Id considerabat Boëtius. Quando *libro* 3. *de consol. Philosoph. prosa* 7. *dixit. Quantos voluptas corporis morbos, quàm intolerabiles dolores, quasi fructum nequitiæ fruentium solent referre corporibus*. Et Tullius *lib. de senect. Libidinosa* (inquit) *& intemperans adolescentia effœtum corpus tradet senectuti*. Subscripsit insignis ille Philosophus, & Medicus Marsilius Ficinus *lib.* 2. *de vita producenda cap.* 15. vbi. *Quo maior* (ait) *delectatio in tangendo percipitur, atque gustando, eo vita grauius frequenter accidit detrimentum*. Prædicta damna, & alia paucis complexus est Plautus in Truculento *act.* 1. *scena* 7 *vbi*.

meretrix meum herum
Miserum sua blanditia intulit in pauperem,
Priuauit bonis, luce, honore, atque amicis.

Et non minus eleganter & copiosè D. Basilius *de vera virg.* vbi, *Fit sæpe* (ait) *vt qui mortalem ardet, & corruptibilem speciem, non modo pecunias, omnemque substantiam amoris gratia profundet, sed cibum etiam & somnum, & vestem, & omnem existimationem, corpus denique ipsum, & corporis vitam contemnat*. Sed, quod maius detrimentum est, adolescens venereis deditus delectationibus prodigit animam suam (Quod ponderat D. Aug. *de bon. mul. c.* 3.) quam Dominus Iesus Christus proprio redemit sanguine, cuius mors est vera mors lõge peior corporis morte. Quapropter Euseb. Emyssenus de initio Quadragesimæ *Hom.* 1. *Agnoscamus* (inquit) *quid incõmmodi nutriant oblectamenta carnalia; tunc planè vera mors est, quando homo anima præmoriente deteriore sibi parte hominis fit superstes.*

Parentibus curandum, vt adolescentes sui à teneris temperantiæ virtutem colant, & illius actibus assuescant.

35 Præter remedia superius explicata, quia & turpitudinis, & aliorum omnium peccatorum fons, & origo sunt praua concupiscentia, & illicita desideria, informandi sunt adolescentes virtute temperantiæ, curandumque, vt à teneris illius actibus assuescant; hæc enim virtus in iuuentute imbibita lapsum in peccata non permittet, vt potè, quæ (vt inquit D. Bernardus *in serm. peru serm.* 35.) *reprimit illicita desideria, nec cedit promissionibus, nec emollitur blanditiis*. Et Tull. *lib.* 2. *de fin. bon. & mala. Temperantia* (ait) *est moderatio cupiditatum rationi obediens*. Et Seneca *lib.* 13. *epist.* 89. *Temperantia voluptatibus imperat, alias odit, atque abigit, alias dispensat, & ad sanum modum redigit, nec vnquam ad ipsas propter ipsas vadit; scit optimum esse modum cupitorum, non quantum velis, sed quantum debeas sumere*. D. quoque Ambrosius *lib.* 1. *Offic. c* 24. Scripsit Temperantiam esse, *quæ modum, ordinemque seruat omnium, quæ vel agenda vel dicenda arbitramur*. Denique (pluribus aliorum Sanctorum Patrum testimoniis omnibus) S. Prosper *lib.* 3. *de vita contempl. capite* 19. paucis colligit omnes temperantiæ optimos effectus. *Temperantia* (inquit) *temperantem facit abstinentem, parcum, sobrium, moderatum, pudicum, tacitum, serium, verecundum. Hæc virtus libidines frænat, affectus temperat, desideria sancta multiplicat, vitiosa castigat, omnia intra nos confracta ordinat, ordinata corroborat, cogitationes prauas remouet, inserit sanctas, ignem libidinosæ voluptatis extinguit, animi torporem desiderio futuræ remunerationis accendit, mentem placida tranquillitate componit, & totam semper ab omni vitiorum tempestate defendit.*

Intemperantia in cibo, & potu vini, quæ, & quanta damna afferat.

36 Soliciti igitur sint parentes instructionibus, admonitionibus, & suasionibus, vt sui filij à teneris temperantiam colant, curentq; inprimis, vt in cibo, & potu sumendo

Digitized by Google

sumendo debitam moderationem obseruent, abstineantq; à nimis delicato victu, à superfluis comessationibus, & potationibus, ne inter eos enumerentur. *Quorum finis interitus, quorum Deus venter* ad Philip. c.3. Proponant illis damna corporis, & animæ delicatiorem victum, nimietatem cibi, & potus consequentia. *Audi fili mi* (admonet Sapiens Prou.23. in hoc genere) *& esto sapiens, & dirige in via animã tuam. Noli esse in conuiuiis potatorum, nec in comessationibus eorum, qui carnes ad vescendum conferunt; quia vacantes potibus & dantes symbola consumentur.* Et Eccles.37. *Propter crapulam* (inquit) *multi obierunt, qui autem abstinens est, adiiciet vitam.* Morbos enim insanabiles gignit nimius cibus, & potus, atque nimis delicatus, vitamq; obtrūcat. *Incurabilibus* (scribit D. Chrysostomus *serm. contra luxū, & crap.*) *& difficillimis implicantur morbis, qui perpetuo in voluptate viuunt* & Seneca l.16. ep.99. *multos morbos multa fercula faciunt.* Et rationem adducit D. Basilius *hom.1. de laudib. Ieiunij: Si quidē habitudo corporis* (inquit) *externa bona sensim mutatur, & in diuersum recidit, nimirum succumbente natura, nec valente corpulentiæ pōdus sustinere.* Ideo ne corporis salutem perdamus, consulit D. Hieronymus *l.2. in Iouia: Ne tales accipiamus cibos, quos aut difficulter digerere, aut comesos magno partos, & perditos labore doleamus.* Quid dicam de damno, quod intemperātia, & inordinatio victus, & potus sumendi affert animæ. Mentē primum obtundit, & inhabilem ad agenda reddit, & hominem risui, & contemptui aliorū exponit. *Pueros impuberes compertum est* (inquit Aulus Gellius *l.4. c.19.*) *si plurimo cibo nimióue somno vtantur, hebetiores fieri, aduertimusq, hinc elici tarditatem; corpora fieri improcera minusq; adolescere.* S. Isidorus *l.1 de sum. bon. c.31. Qui nimiū cibis vtantur* (ait) *quantò magis ventrem pascunt, tantò amplius sensum mentis obtundunt.* & D. Chrysostomus *serm. cont. luxū & crap. Qui talibus* (scilicet comessationibus, & potationibus) *vacat* (ait) *& ad præsentem vitam inutilis fit, ad nihilum accommodus & vbiq; ridiculus est tam in publicis quam in priuatis rebus.* Idem Chrysostomus *eodem serm. sicut nauis oneraria, quæ suprà suam magnitudinem vehenda capit, oneris magnitudine grauata submergitur. ita anima, & corporis nostri natura, si plures acceperit cibos, quam ferat natura sua, impletur, & in perditionis pelagus demergitur, & nautas, & gubernatores, & eos, qui in prora, & alios nauigantes, & ipsum onus cum hominibus perdit.* Et D. Leo *serm.8. de ieiun. decimi mensis. Quotidiano, Dilectissimi, experimento probatur, potus satietate aciem mentis obtundi, ciborum nimietate vigorem cordis hebetari, ita vt delectatio edendi etiam corporis contraria fit saluti, nisi ratio temperantiæ obsistat illecebræ, & quod futurum est oneri, subtrahas voluptati.* Deinde intemperantia huiusmodi in anima prauas excitat affectiones, eam vitiis replet, & omnino impedit vacare actionibus virtutum. Sicut enim terra (cui D. Chrysostomus *hom.89. in Matth.* assimilat adolescentes) si nimis sit pinguis, & humore abūdans, germinat spinas, tribulos, aut malas, & noxias herbas bonum semen suffocantes, ita homo ob intemperātem victum obesus, ac nimio humore in venis repletus noxias herbas prauorum affectuum, & vitiorum producit; quæ virtutum semina innata suffocant. *Quantum quis* (inquit S. Ephrem Syrus *to.2. Paren.19.*) *perperam suam fouet carnem, tantò amplius in se ipso perturbationes, ac pessimas auget, ipsaque deinde anima à praua consuetudine corporis grauata inutilis, & infructuosa redditur.* D. verò Gregorius *lib.30. mor c.20.* explicans illa verba diuinæ scripturæ, *Princeps cocorum destruxit Hierusalem. Quid enim* (inquit) *per muros Hierusalem significans scriptura exprimit, nisi virtutes animæ. Muros igitur Hierusalem Princeps Cocorum destruxit, quia virtutes animæ, dum non restringitur venter, perdit. Sedit populus manducare, & bibere* (inquit diuina scriptura *Exodi 32.*) *& surrexerunt ludere,* scilicet, luxuriari. Et Dauid, *incrassatus, impinguatus, dilatatus recalcitrauit.* Vtrumque dānum corporis, & animæ complexus est S. Petrus Chrysologus *serm. 41. Nam quoties ciborum cruditas vitalia deiicit* (inquit) *infirmat stomachum, corrumpit sanguinem, vitiat humores, succendit choleram, extremum febris gignit incendium; toties æger mentem perdita, mittit sensum, fertur desideriis, contrariis vrgetur, salutaria respuit, quærit noxia, fugit curā.* Quos pessimos effectus præsertim parit ebrietas, & intemperantia in vini potu. *Vini vsus* (scripsit ex sententia Platonis Philo Iudæus *lib. de Temul.*) *voluptates, dolores, iras, amores, vehementiā concitat. sensus verò, opinionem, intelligentiam prorsus extinguit, si quis ebrietate fuerit occupatus.* Et D. Ambrosius *Exam. lib.3. cap.17. Noë* (ait) *per vinum patuit deformitati, qui per diluuium excreuit ad gloriam.* Et Spiritus sanctus *Eccl.19. Vinum, & mulieres apostatare faciūt sapientes.* Propterea D. Paulus enixe *Ephes. cap.5.* hortatur vinum sobrie sumere. *Nolite inebriari vino, in quo est luxuria,* quæ est primogenita nimij potus vini. Et propterea *vini vsus* (scribit Valerius Maximus *lib.2 cap.2.*) *olim Romanis fœminis ignotus fuit, ne scilicet, in aliquod dedecus prolaberentur; quia proximus à libero Patre intemperantiæ gradus ad inconcessam venerem esse consueuit.* Oppositos effectus è contra gignit sobrietas. *Quæ* (inquit Philon Iudæus *lib. suprà illud, resipuit Noë, Nō solum animabus, verum etiam corporibus omnium confessione vtilissima est; nam infirmitates arcet, nec sinit corpora plus iusto grauata corruere. Quid enim sobria mente præstantius est apud homines? Quæ gloria? Quæ diuitiæ? Quod robur? Quæ potentia? Denique quid aliud ex his, quæ mirantur homines?*

Nimis, & immoderate dormire valde noxium corpori, & animæ.

Præterea curent parentes, vt filij obseruent temperantiam in somno, illumque moderate capiant; de quo insignis Medicus Menardus *lib.6. epist.4.* scribens Episcopo eius amico. *Somnus inter diem, & noctem septē horarum spatium non excedat; sitque potius nocturnus, quam diurnus.* Vbi duo docet. Vnum, nocte, non die dormiendum, quia id noxium est; *In die quoq; dormire* (scribit Auicenna *lib.1. Ten.3 Doct.2. cap 9.*) *est malum. generat enim ægritudines humectantes & reumatismos, & corrumpit colorem, & generat splen, & laxat neruos; & efficit pigritiam; & debilitat desiderium, & generat apostemata, & febres frequenter.* Alterum, quod somnus in spatio 24. horarum non excedat septem horas. Prolixior enim somnus signū est corporis male affecti. Vnde Plutarch. *in moral. lib. de sanit. tuenda, Somnus inordinatus suspicionem morbi futuri adfert.* Et quantum somno tribuitur, tantum vitæ detrahitur. *Nihil temporis tam periit de vita nostra* (dixit D. Bernardus ad fratres de monte Dei) *quàm quod somno deputatur.* Et Seneca *lib.12 epist.118. Vitam nobiscum* (inquit) *diuidit somnus, ex hoc tempore tam angusto, & rapido & nos auferente, quid iuuat maiorem partem mittere in vanum.* Qua de causa Tullius *Tusc.1.* somnum mortis imaginem appellauit; ac proinde etiam, dum homo dormit, nulla est differentia inter bonum, & malum. *Bonus, & malus* (docuit Aristoteles *Eth.1. cap.13.*) *minime in somno discernitur; qua propter, inquiunt, à miseris felices in dimidio vitæ differre* Nimium somnum etiam animæ esse noxium dixit Auicenna *part.2. numero 28.* vbi, *Non prolongetur* (inquit) *somnus, quoniam obest animæ;* & compertum est, somnum sicut, & otium esse libidinis fomentum, & incentiuum.

D. Ioan. Angelus Bossius, De effectib. contr. Matr.

Erudiendi sunt adolescentuli; vt temperanter, & honeste se habeant in loquutione, & in vsu visus, auditus, odoratus, & tactus, & in vestitu, & ludis.

38 Posthæc parentes, sicut & præceptores soliciti sint, vt adolescentes temperanter, & honeste se habeant in sermonibus, in iis, quæ ad visum, auditum, odoratum, & tactum spectãt, & in vestitu, & in ludis: Nè igitur permittant illos loqui inhonesta, ad quæ illa ætas est procliuis; turpes enim sermones accendũt concupiscentiam veneream, sicut suauis odor, & sapor excitant gustum; inhonesta enim locutio turpem generat illicitorum concupiscibilium memoriã, hæc concupiscentiã veneream auget, & hæc sic aucta impellit ad opus inhonestũ. Propterea si parẽs, vel præceptor audierit adolescẽtes turpia loqui, admonitionibus, increpationibus, minis, & aliis castigationibus auertat, & coërceat, & eodem modo, iisdemque mediis curent, nè audiant, aut videant turpia, & lasciua, ex quorum aspectu, & auditu fortius idem periculũ incontinentiæ imminet; atque adeo prohibendi sunt adolescentes videre imagines mulierum nudas, & inhonestas, & interesse comœdiis, in quibus vt plurimum turpia, & lasciua repræsentantur, & narrantur. De quo late egi *in tom.* 3. *mor. var. tit.* 8. Caueant, nè iuuenes tam mares, quam fœminæ vtantur suauibus odoribus, qui etiam plerumque excitant ad venerem, suntque occasio luxuriæ præsertim in fœminis, quæ odorabilibus non naturalibus, sed artificiosis se respergunt, vt luxurientur. Non minor etiam diligentia à parentibus adhibenda, vt adolescentes honeste se habeant in tactu, præsertim quoad partes pudendas, ex quarum contactu etiam inaduertenter sequuto concitatur concupiscentia voluntate repugnante. Vtque à simili contactu præseruentur curandum, vt non simul cubent, seu dormiant adolescentuli, nec pueri cum puellis domesticam, secretam, & assiduam conuersationem habeant; amor enim concupiscentiæ velut fur in abscondito semper insidiatur; & natura ipsa docet malitiam.

Doceant in super parentes, & curent filios vestire modeste, & abstinere à vestibus pompam, & mollitiem referentibus; nimis enim pomposis, & mollibus, ac delicatissimis vestibus vti, omnino reprehensibile, & signum animi muliebris, & ad lasciuiam proni; & ad intemperãtiam, & impudiciam trahit. Quare Saluator *Lucæ* 16. Diuitem illum, & epulonem reprobat, dicitque fuisse in inferno sepultum, quia induebatur purpura, & epulabatur quotidie. Ludis itẽ tantum honestis, & corporis saluti accommodatis, vacare permittant, ab inhonestis autem, & à quibus honestas periculum potest pati, arceãt, quales, vt plurimum sunt choreæ inter mares, & fœminas; de quibus late à me actum est *to.* 3. *mor. var. tit.* 7.

Præcauendum, nè adolescentes malorum, & improborum consuetudine vtantur, & quàm moribus periculosa amicitia, & consortium flagitiosorum hominum.

39 Super omnia autem, vt adolescentes à peccatis, & vitiis præseruentur, curare debent parentes, ne malorum, & improborum hominum cõsuetudine vtantur, ex qua omnium morum corruptela nata est consequi. Propterea Plutarchus *in mor. lib de educandis liberis*, tradit parentibus sequens documentum. *Generatim autẽ* (ait) *liberos nostros flagitiosorum hominum cõsortio segregare oportebit; quod Pythagoras obscuris quibusdam præcepit sermonibus dicens, quæ nigrantes habent caudas, gustari non oportere, hoc est, cum hominibus consuetudinem non esse habendam, quos morum deprauatio ipsa denigrat.* Iurisperitorum axioma est, *nos formari à coniuncto.* Et Dauid, *Cum bono bonus eris, & cum peruerso peruerteris*, ad quod illud distichon à Xenophonte sub nomine alterius antiqui Philosophi:

Iusta docent iusti, prauũ coniuxeris, ante.
Quæ fuerit protinus, protinus aufugiet.

Vir iniquus (ait sapiens. *Prou. cap.* 16.) *lactat amicum suum, & ducit eum per viam non bonam.* Non absurda est prouerbij sententia. *Si cum claudo habitas, subclaudicare disces. Conuictor delicatus* (inquit Seneca *epist* 9.) *paulatim eneruat, & emollit. Vicinus dites cupiditatem irritat: Malignus comes, quamuis candido, & simplici rubiginem suam affricuit.*

Ex bono, vel malo vitæ parentum exemplo præcipuè pendent filiorum boni, vel praui mores.

Hinc cum filij vtriusque sexus cum parentibus conuiuant, & continuam cũ ipsis habeant consuetudinẽ, oportet, eos esse morum probitate, & recta viuendi ratione filiis præfulgere, & eisdem omnino cauendũ est ne filiis malo sint exemplo, nilque loquantur, aut faciant in præsentia filiis audientibus, vel videntibus, à recta ratione dissonum; si enim parentes fuerint blasphemiis, obtrectationibus, maledicẽtiis, turpiloquiis illicitis lusibus, turpitudinibus, & aliis vitiis dediti, & assueti; tales erunt & filij, ad eorum enim consuetudinem, & mores deducentur, nam cum omnia adolescentes, quæ oculis excipiunt, simiarũ instar imitentur, fit sanè, vt quæcunque à parentibus, quorum præsentior, & assiduior conuersatio, fieri viderint, ad vnguem etiam facere nitantur, & se assuescant. Hinc Plinius in *Panegyrico, non tam imperio* (ait) *illis opus est quã exemplo*: Et Iuuenalis *satyra* 4. *sic natura iubet, velocius, & citius nos corrũpunt vitiorum exempla domestica*; & maxime materni mores in filias deriuantur. Vnde idẽ Iuuenalis *satyra* 6. *scilicet expectas, vt mater tradat honestos, aut alios mores, quam quos habet.* Et Velleius *lib.* 2. *recte facere mater filiam suam faciendo docet.* Propterea D. Hieronymus *Epist.* 15. *ad Lætam* ita consuluit. *Non te videat filia, quod si feceris, peccet; mementote vos parentes virginis eam magis exemplis doceri posse, quam voce. Cito flores pereunt, cito violas, & lilium, & crocum pestilens aura corrumpit.* 40

Parentum mores in liberos deriuantur, & vt plurimum filij sunt imitatores prauarum affectionum & incontinentiæ parentum.

Hac occasione non prætereundum, multum interesse, vtrumque parentẽ esse pudicũ, & aliis honestis moribus præditũ, vt filios gignãt, & habeant probos; quia mores parentũ generatione ipsa quasi transfunduntur in filios, Vt propterea viri (vt consuluit Faber in rub. instit. de nupt. & notarunt Tiraquellus *ad l.* 7. *conn. n.* 1. & 2. & Author microcosmiæ *cap.* 7.) debent sibi deligere vxores, quæ probis, honestisque parentibus natæ sint, atque etiam ex patria, quæ fœminas humiles, & pudicas ferre solet; & è contra etiam fœminæ honestis, & probis viris sint iungendæ; quia parentũ mores in liberos deriuãtur; *sic enim* (inquit Marsilius Ficinus à Tiraquello, & Authore microcosmiç allegatus) *natura comparatum est, vt corpus, & anima proportione quadam harmoniaca congruant; motusque corporis in animam, sicut & anima in corpus facillime, & vehementissime penetrent*, Quare quamuis vniuscuiusq; mens sit arbitrio 41

arbitrio prædita, & anima filij non educatur ex corpore, vel anima parentum, tamen tale corpus, & cum tali procliuitate à tali corpore parentis educitur, cui procliuitati facile mens obsequitur, ex quo fit, vt filij parentum morum sint hæredes, & imitatores. Et huc tendit illud Hieremiæ 31. *Patres comederunt vuam acerbam, & dentes filiorum obstupuerūt.* Et Ezech. 16. clarius, vbi *sicut mater* (ait) *ita, & filia eius.* Et multò clarius Sap. 3. de impiis, & iis, qui sapientiam abiiciunt: *Nequissimi filij eorum, quasi nequissimorum nequissimi sint etiam filij.* Huic alludens dixit Esdra *lib. 4. c. 9. qualis ager, talia & semina.* & ex puro fonte, puri latices, & ex impuro lutulentæ aquæ. Item testatur illud tritum:

Sæpe solet similis filius esse patri.

Facit, & illud Horatij

Fortes creantur fortibus, & bonis.
Est in iuuencis, & in equis patrum
Virtus, nec imbellem feroces
Progenerant Aquilæ columbam.

Et illud Euangelij *Matth. 7. & Luc. 6. Non potest arbor mala bonos fructus facere, neque arbor bona malos fructus facere.* In eandem rem est textus in iure canonico can. *si gens Anglorum. d. 56.* & iure ciuili est textus clarus in *l. quisquis verbo C. ad l. Iul. Maiest.* vbi, *in filiis* (dicitur) *paterni criminis exempla metuuntur.* Id etiam pluribus aliis confirmat Tiraquell. *ad d. l. conn. à n. 3. ad 14.* Vnde aliqui secundū P. Greg. Tolos. *syntag lib. 18. c. 3. n. 4.* dixerunt filium pro effigie, & similitudine interpretari; quia plerumque filij non solum corporis, sed etiam animi, id est moris parētum referunt similitudinem: Licet frequentius, & melius filium à Græc. *philo*, id est, amor, Doctores deriuari tradant, secundum Glossam *verbo appellantur in §. vlt. instit. qui tutores dare possunt* & Tiraquellum *in l. si vnquam in præfat n. 11. vers. ne quid. C. de reuoc. donans.*

42 Hinc fit, vt præsumatur filius eiusdē voluntatis, & affectus cum patre, vt per textum *in l. si operarum iudicio ff. de operis libertorum* tradunt Baldus *in l. liberti Cod. eod.* & alios allegans Tiraquellus *ad d. l. 7. conn. n. 8.* & ita incontinentem præsumi illum, qui patrem incontinentem habuit, latè tradit Mænochius *de præsumpt. lib. 6. præsumpt. 58. n. 6.* ex eo quod filij soleant esse paternæ incontinentiæ imitatores; & hanc esse causam quare filij præsbyterorum prohibeantur promoueri can. *1. d. 58.* tradit *ibid.* Glossa *v. presbyterorum.* Et eadem de causa spurios sacris non initiari docuit Glossa *in c. 1. v. defectu de filiis presbyterorum in 6.* Quare Albertus Gand. *in tr. de malef. tit. de præsumpt. & indic. dubit. versic. præsumptio enim natura est.* à Tiraquello *d. n relatus* aduertit, vt parentum eius, qui accusatur, mores conspiciantur, vt proinde etiam agnoscatur, quibus sit ipse accusatus moribus. Qui enim bonos habuit parentes, bonus; qui malos, malus præsumitur.

§. V.

De parentum obligatione corripiendi ab ineunte ætate filios ad vitia inclinatos, & à recto virtutis tramite aberrantes.

43 DVplex est modus benè educandi filios, illos à vitiis retrahendi ad virtutes amplexandas. Vnus suauis, & absque coactione, & vi, nempè instructionibus admonitionibus, & adhortationibus: Alter seuerior, & coactiuus, scilicet, correptione, minis, & castigationibus. Vtrumque modum docuit, & parentibus proposuit Apostolus ad *Ephes. 6.* verbis §. *præcedenti* adductis: *Educate illos* (scilicet filios) *in disciplina*, ecce primus modus, *& in correptione Domini*, ecce secundus modus. De primo satis actum § *præcedenti.* De secundo *in præsenti.* Qui est necessarius, quando primus (à quo semper est inchoāda bona filiorum institutio) caret effectu, & filij adolescentes paternā instructionem, & disciplinā peruicaces contemnunt. Ad hanc correptionem teneri parentes, & mortaliter peccare, si in hoc genere fuerint notabiliter negligentes ex Doctoribus *sup. n. 1. allegatis* in terminis tradunt Sayr. Homob. & Bonac. *loc. sup. n. 20. fine relatis.* Graff. *p. 1. lib. 2. c. 58. n. 15.* Trull. *lib. 4. c. 1. dub. 3. n. 5.*

44 Igitur quod filij contumaces, & quibus parentum disciplina, & admonitiones nō sufficiunt ad illos bonis moribus imbuendos, correptione, & castigatione maturè sint ab iisdē parentibus coërcendi, & cogendi ad virtuosè viuendū tradunt plurimis in locis diuinæ scripturæ. Sapiēs *Eccl. 7. Filij tibi sunt, erudi illos, & curua* (scilicet correptione, & castigationibus) *illos à pueritia.* & *c. 30. curua ceruicē eius in iuuentute, & tūde latera eius, dū infans est, ne fortè induret, & non credat tibi, & erit tibi dolor animæ.* Vtilitatē, & optimum corruptionis effectū ad auferēdū vitiū, & virtutē inducendā demōstrat Sap. Prou. 22. vbi, *stultitia* (ait) *colligata est in corde pueri, & virga disciplinæ fugabit eam.* Parentes ergo in educatione filiorum prudenter, & fortiter se gerant, nè illis hilarē vultū, sed potius austerū ostendant, nè cū illis ludant, nè eisdē assententur, & multò minus nè ad eorum vitia, & malè gesta conniueāt, illósve excusent dicentes eos esse adhuc adolescentes, & aliquid puertiæ, & iuuentuti esse condonādū; vel deniq; crudeli miseratione parcant virgæ correctionis, qua tunc facilè possunt illorū emendationē operari, ne postea eos pœniteat sed serò; inde enim barathrum malorum quoad eosdem filios, ipsos parentes, & totam familiam. Audiant patres huiusmodi molles, & nimiū indulgentes: *Nè corrideas* (admonet illos Spiritus sāctus *Eccles. 30.*) *filio, ne doleas & nouissimò obstupescant dentes tui. Non des illi potestatem in iuuentute, & ne despicias cogitatus eius. Et eodem capite. Equus indomitus euadit durus, filius emissus euadit præceps. Lacta filium tuum, & pauentem te faciet, lude cum illo, & contristabit te* Et paulò pòst subduntur illa verba superius adducta. *Curua, &c. tunde latera eius dum infans est, ne forte induret, & non credat tibi, & erit tibi dolor animæ.* Ob nimiam etiam patris indulgentiam, & correctionem neglectam filius peruicax induratur in malitia, & malè agere assuetus (tanta est vis mali habitus à teneris contracti, & consuetudinis) ita perpetuò vt primo imbutus fuit, perseuerat; vt ampliùs non prosint nec admonitiones, nec correctiones, & castigationes paternæ ad vllam emendationem. Sed in eo habet locum illud Prou. 6. *Homo apostata vir inutilis, graditur ore peruerso, annuit oculis, terit pede, digito loquitur, prauo corde machinatur malum, & omni tempore iurgia seminat: huic extemplò veniet perditio sua, & subito conteretur, nec habebit vltra medicinam.* Ex quo sæpè fit, vt multiplicatis sceleribus manu hostis, vel carnificis pereant; vtrâq; terminent, vel ad eos à nece cōmerita liberādos oporteat patrē omnes consumere facultates; & ita adimplentur illæ prædictiones, *Et nouissimo obstupescēt dentes tui; & cōtristabit te; & erit tibi dolor animæ.* Et illa Eccl. 10. *filius stultus mæstitia est matris suæ.* Si ergo parentes suos filios adolescentes vero, & sincero amore diligant, & benè illis esse cupiunt, illos inobedientes, & vitiis deditos corripiant, & castigēt; hoc enim casu corrigere, & etiā flagellis cædere, est amare, seu amoris paterni actus, & verè se se filiis declarant parentes, quando suo tempore, & cum debita moderatione corripiunt, & castigant; illos verò odisse, cum illis omnia indulgent, & illorum vitia dissimulant, & impunita relinquunt. *Qui parcit virgæ* (ait Spiritus Sanctus Prouerb. 13.) *odit filium suum; qui autem diligit illum, instanter erudit.* Imitentur parentes omnium patrem Deum; de quo Apostolus *ad Hebræos 12. Quem enim diligit Dominus castigat, flagellat autem omnem filium, quem recipit* Et sub-

dit idem Apostolus, *Quis enim filius, quem non corripiat pater* Consultius est, vt plorent filij, quàm parentes; & melius est, quo filij conquerantur de flagellis ad eorum correctionem, & emendationem à paterna manu inflictis, quam quod cædantur, & interficiantur inimicorum, vel ministri iustitiæ manu vel eorum animæ in æternum pereant, & in infernum detrudantur. Dixit enim patri Spiritus sanctus Prou. 23. *Noli subtrahere à puero disciplinam, si enim percusseris eum virga, non morietur Tum virga percuties eum, & animam eius de inferno liberabis.* Quibus verbis clare innuitur paternam correptionem, & animaduersionem liberare filium ab interitu corporis, & animæ. Quemadmodum è contra nimia indulgentia, dissimulatio, & neglectus animaduersionis eos corporis, & animæ manifestò exponit periculo. Quare cum res manifestissima sit, parentes posse correptione, & castigationibus paternis filios auertere à vitiis, & impedire, nè malos imbuant mores, ob quæ illis animæ & corporis pernicies eueniat: Si in huiusmodi correctionis officio negligentes, & remissos se exhibuerint, valde erunt reprehensibiles, nec iustam, & cōminatam pœnam euadent; sæpe etiam in præsenti vita sumente Deo vindictam non solum de filiis sceleratis, & proteruis, verum etiam de parentibus ipsis qui eos suo tempore corrigere neglexerunt, quibus propterea & non tantum ipsis filiorum delicta qui adscribuntur. Agripina Neronis mater negligenter, & nimis indulgenter se gessit in illius educatione, sed pœna non fuit in alteram vitam dilata: siquidem Nero matris opera ad imperium euectus in huius officij remunerationem illam statim interficit. Ita Iosephus *de antiq. lib* 1 *cap.* 10. Euidentius eandem doctrinam confirmat vltio, & vindicta, quam Deus ob neglectam filiorum correptionem sumpsit de Heli sacerdote alioqui optimo viro. Vt enim 1. *Reg.* 1. & 4. narratur, iidem filij eadem die, eodemque in loco in bello gladio perempti sunt, cuius nuncium audiens, & ipse Heli de sella repente corruens fractis ceruicibus expirauit, dignitate sacerdotali, vita, & & omni successione priuatus. Et vt agnosceretur tanti mali causam fuisse correctionem filiorum ab eo neglectam, prædictorum rationem addit diuina scriptura; scilicet *eo quod nouerit indigne agere filios suos, & non corripuerit.* Nec aliud delictum (inquiunt D. Basilius *de orat. ieiun.* & D. Chrysostomus *hom.* 17. *in c.* 5. 20) in sacra Scriptura reperitur Heli attributum. Diuus etiam Gregorius *in suis dialogis* refert quendam puerum quinque tantum annorum solitum Dei nomen sanctum iurare, & blasphemare patre audiente, & non castigante, cælesti flagello repente in eiusdem patris sinu, & amplexibus percussum statim periisse. Boccius quoque scribit de filio Lucretij discipuli Zenonis, quod, quia pater non curauit eum corrigere, euasit malus, & vitiosus, lusor, amoribus, & prauæ consuetudini mulierum deditus, ita quod pluries, crucis patibulo periisset, nisi pater pecuniarum quantitate illius vitam redemisset; sed tandem, cum iam eius causâ omnibus paternis facultatibus consumptis, factus esset pater impotens ad eum ab vltimo supplicio liberandum, ob noua scelera morti adiudicatus, ad locum supplicij traheretur, videns à longè eundem patrem, rogauit illum, vt ad se accederet ad accipiendum vltimum osculum; accessit ille, at filius loco osculi dentibus eius nares abscidit dicens, quia pater neglexisti corrigere, & castigare me adhuc puerum, & adolescentem, dum tibi obedire contumaciter tenuebam, ecce ergo nunc ob tantæ negligentiæ culpam castigo te, qui tua indulgentia ad hunc infelicem statum deduxisti. Et consonat, quod Iansenius *in c.* 23. *Prou.* super præallegata verba. *Tum virga percuties eum*, &c. refert quendam adolescentem ob nimiam indulgentiam matris, quæ non curauerat eum corripere, moribus corruptum dum ob grauissima crimina capitaliter damnatus duceretur ad supplicium, exclamasse. *Non Prætor, sed mater mea me ducit ad supplicium.* Ex quibus satis manifestè agnoscere possunt, & debent parentes necessitatem sibi iniunctam benè educandi à teneris proprios filios non solum doctrina, instructionibus, admonitionibus, & minis, sed & flagellis, moderatè tamen, & prudenter attentis ætate, genio, duritie, peruicacia puerorum, & conuenienti tempore, vbi admonitiones, increpationes, & minæ non prosunt Certum est enim patrem, & matremfamilias intuitu disciplinæ, & correctionis licitè posse verberare, & cædere filios moderate, putà, virga flexili, vel flagellis, quibus solent vti ludimagistri, aut alio simili instrumento pro quantitate delicti, & intra limites paternæ correctionis. Ita Molina *tract.* 2. *disp.* 228. §. *Sextum effectum*, & *tract.* 3. *disp.* 56. Iansenius *loco citato.* Syluester *v. vxor q.* 3. & *v. percussio* Reginaldus *lib.* 10. *n.* 42. Surdus *de alimentis tit.* 7. *q.* 1. *num.* 14. Sanchez *in consil. mor. lib.* 6. *cap.* 4. *n.* 5. *fine.* Homobonus *de statib. p.* 2. *cap.* 10. *n.* 3. allegans, & Doctores agentes *de excommunicatione ob clerici percussionem*, quos refert, Augustinus Barbosa *tom.* 4. *collect. in ius canonicum ad canonem si quis suadente decimo septimo quæstione* 4. *numero* 64. & 66. Quod tamen limitatur quoad filios Clericos Sacerdotes secundum omnes, & iuxta Molinam *d.* §. *Sextum*, & alios, quos refert, & sequitur Barb. *ad d. can. si quis suadente n.* 68. de qua re *infrà* cum de potestate.

Quinimo si parentes non possent nec increpationibus, nec verberibus filios inobedietes emēdare, & ad meliorē frugē reducere, possent, & tenerentur eos domo expellere, & alimenta eis denegare, si probabiliter crederent sic posse corrigi, vt in terminis docent Syluester *v. familia n.* 3. Nauarrus *in man. cap.* 14. *n.* 21. *versic. trigesimo secundo.* Graffius *p.* 1. *lib.* 2. *decis. aur. c.* 8. *n.* 15. Surdus *vbi suprà n.* 15 Homobonus *d. c.* 20. *n.* 3. & Fagundez *in decal. lib.* 4. *c.* 1. *n.* 2. Si verò probabiliter crederent, per hoc eos posse licentius peccare; per suā autem curam eos à multis, licet non ab omnibus peccatis, & malis se temperare, si faciunt, quantum possunt, erunt immunes ab omni culpa, & excusabuntur, nec eis imputabitur filiorum peruersitas, vt iidem Doctores tradunt, & constat ex can. *quantumlibet, & seq. d.* 47. 44

§. VII.

De parentum obligatione erudiendi filios in humanis scientiis, seu liberalibus disciplinis & bonis artibus.

CErtum est, eruditionem in scientiis literariis, atq; liberalibus artibus, multa illas possidentibus afferre bona. Prosunt enim ad Deū cognoscendum, ad otiū fugiendū, ad illicita præcauenda; ad benè regēdā domum, & familiam, ad comparanda sibi, & suis alimenta, & necessaria vitæ decenter ducendæ, ad proprium honorem, & familiæ splendorum, & ad publicum commodum. Quare decet, & expedit omnes cuiuscunque conditionis, & status, quibus est commoditas, & habilitas eas apprehendendi, illas addiscere. 45

Hinc communis Doctorum conclusio est, patrē in conscientia teneri curare, vt filij addiscant scientias, & liberales disciplinas, quibus cæteri eiusdem conditionis eruditi, & informari solent, & facere sumptus & expensas ad id necessarias, sicut cæteri paris conditionis faciunt, nisi aliundè filius in studio literarum se sustentare possit. Ita Alciatus *in l. v. victus* & 46

Digitized by Google

& l. seq. ff. de verb. signif. Mathæus VVesembecius in pandect. lib. 37. tit. 7. n. 2. Menoch. præsumpt. lib. 4. præs. 191. n. 21. cum plurib. seqq & de arbit. cent. 6. casu 501 n. 7. ad 13. Surdus de alimentis tit. 4. q. 6. n. 1. 2 & 3. Mattha de success. p. 4. q 8. art. 8. n. 12. & alij Iurisp. apud eosd. Et ex Theologis Ægid. Rom. de regim. Principum lib. 2 p... c. 7. Iauellus de œconomia christiana tr. 3. c. 13. Azorius p. 2. lib. 2. c. 4. q. 17. Filliuc. tr. 29. p. 2. c. 2. n. 24 Regin. lib. 10. n. 43. Homob. de statibus p. 2. c. 10. n. 1. Trul. lib. 4. c. 1. dub. 3 n. 3 & 4. Rebell. de oblig. inst. p. 2. lib. 1. q. 8. n 34. & Bonac. de precep. disp. 6. q. vn. p. 6. initio n. 2. & colligit Mænoch. ex illo Eccl. 7. praced. §. adducto: Filium habes, erudi illum. & ex illo Prou. 13. pariter § praced. adducto. Noli subtrahere à puero disciplinam. Hoc enim inquit Matta, d. n. 12. est proprium onus parentum, ita vt si pater nullam artem filio contulerit, filius postea non tenetur alere patrem, prout sancitum fuisse in lege Solonis testatur Plutarchus in eius vita à Mattha d. n. 12. relatus, quod tamen Surdo d. q. 6. n. 6. videtur nimis durum, & inhonestum, & grauiorem esse pœnam, quàm culpæ mensura sit. Ratio iuxta eosdem Doctores desumitur tum ex eo, quod scientiæ humanæ conferunt ad benè moraliter viuendum; tum præcipuè ad honestum victum comparandum; si quidem studio literarum, & aliis artibus homo se alere, & sustentare potest. Vt Glossa in l cum potest §. Gener. v. constaret ff. soluto matr. & Mænochius d. præsumpt. 191. n. 14. Pater autem non solum tenetur alere filium de præsenti l. si quis à lib. ff. de lib. agnosc. Sed etiam ea facere, quibus in futuram se ipsum alere possit l. Stichus de l. 3. ibi. Vnde se tueri possit. & aliis iuribus à VVesembeccio, & Surdo relatis. Confirmat Mænochius n. 16. & 17. Quod pater filiis præstare debet ea, quæ sunt pietatis paternæ, erudire autem filium in optimis disciplinis, est pietatis paternæ officium, vt expressè habetur l. Macedoniani, C. ad sent. C Maced. Et licet Iason in l. quidam cum filium n. 33. ff. de verb. obl. Barthol. in l. de bonis. §. non solum ff. de carbon. edicto, & alij à Mænoch. d. ca. 501. n. 11 relati. dixerint patrem teneri erudiri facere filium solum in Grammatica, non verò in scientia legali, Medicinæ, vel simili; cum sine hac (inquiunt) viuere possit commode Nihilominus idem Mænochius ibid. n. 12. asserit patrem nobilem habentem tantum reditus, vt possit impensam studiis iuris ciuilis, vel medicinæ, &c. præstare filio cupienti ad ea incumbere, non debere recusare, cum euenire facile possit, vt pro numero filiorum tot non supersint bona, quibus inter se diuisis possint singuli secundum eorum nobilitatem commodè viuere. De hac re videantur tradita parte seq huius tr c. 1. de alimentis n. 62. Vtrum verò expensæ à patre factæ in studiis eo mortuo sint computandæ in legitima & in diuisione hæreditatis communicandæ, traditur ead. p. seq. c. 3. vbi de legitima, & diuisione hereditatis.

47 Ex his autem infertur, si parentes sint pauperes, & ob facultatum inopiam non possint filios in studiis literarum alere, illis curandum esse, vt addiscant illiberales, & mechanicas artes statui, & conditioni cuiusque accommodatas, vt ita necessaria victui pro se, & suis comparare possint, & nè destituto omni medio honesto se sustentandi propter inopiam ad furandum, vel ad alia crimina perpetranda inducantur, quod etiam in terminis tradunt Rebellus, & Trullench. Expediret etiam si aliquo modo suppetunt paternæ facultates, seu pecuniæ, & filij sint capaces, docere illos legere, & scribere, cum id multum prosit ad negotia peragenda, & rem temporalem benè, & vtiliter administrandam scriptis notare ea, quæ quotidie peraguntur, ne memoria effluant, vel quis cogatur secreta, & proprios sensus alius aperire, qui scriptis consignent.

48 Cum verò non omnium ingenia ad omnes scientia, & artes naturaliter sint dispositi, curent parentes per se, vel per præceptores, & instructores idoneos agnoscere genium, qualitatem, & aptitudinem ingenij filiorum, & naturalem inclinationem ad hanc, vel illam scientiam, vel artem; Et in ea, ad quam ipsos habiles deprehenderint, curent erudiri per se, vel per alium præceptorem; cum enim nil, vel nisi magna cum difficultate in hoc genere repugnante Minerua feliciter succedat, canendum omninò, ne adolescentes erudiantur in ea disciplina, vel arte, ad quam nullam, vel saltem modicam habeant aptitudinem, & inclinationem; quia non proficient, & docens operam, parentes verò expensas perdent. Hac enim de causa ex multis adolescentibus, qui ad Academias, & literarum, ac bonarum artium gymnasia mittuntur, paucissimi proficiunt, & ad suos, vt ante ignari, redeunt, quia aut sunt hebetis ingenij ita quod nulli scientiæ apti nati sunt, aut illi vacare adstringuntur, ad quam nullam habent aptitudinem, imò forte oppositam.

Præterea parentes committant filios erudiendos præceptori, seu magistro, qui non solum eruditione, & sufficienti scientia præditus sit, sed etiam qui præstet moribus, & vitæ probitate, ita vt eius vita adolescentibus ipsi concreditis sit speculum, & exemplum honestè viuendi; quos enim mores pueri, & adolescētes in magistro aspiciunt, eos apprehendunt, & altè retinent. Et quæ sup. n. 40. tradita sunt de incōmodis, quæ ex malo vitæ parentum exemplo sequuntur, huc quoque spectant Quibus addo Alexandrum (vt D. Hier. epist. ad Lætam de instit. filia ex Græca Historia refert) potentissimum Regem, orbisque dominatorem & in moribus, & in incessu Leonidis pædagogi sui non potuisse carere vitiis, quibus adhuc paruulus fuerat infectus. Procliuis est enim (subdit idem Hier. ibidem) malorum æmulatio, & quorum virtutes assequi nequeas, citò imiteris vitia. Sed de qualitatibus præceptoris latè Ægid. Romanus d. p. 2. cap 9. & Iauellus d. tr. 3 c 5. vbi fine acriter reprehendit ciues, & diuites, qui pro curandis possessionibus, agris, brutis, & mercibus omni studio laborant inuenire hominē in huiusmodi peritum, vigilem, fidelem, & laboriosum; pro erudiendis vero filiis sæpissimè recipiunt hominem imprudentem, incultū, obscœnum, & omni turpitudine fœdū. 49

Tàm parentes autem, quàm pædagogi non permittant adolescentibus, & iuuenibus legere quoscūque libros sine delectu, sed omninò caueant, ne legāt libros fidei Catholicę dogmatibus vel bonis moribus aduersantes materias continentes, & præsertim etiā eos, qui de amoribus mulierum, deque turpibus, & venereis pertractāt; quorū lectione nil magis efficax ad prauandos iuuenū animos, vt notauit Plutarch. in mor. apoph. Laconic Si enim corrumpunt bonos mores colloquia praua, quæ citò transeunt, multò magis id efficit lectio prauorum librorum turpia repræsentantiū, quæ ob diuturnitatē, & attentionē magis intus penetrat, & firmius menti turpia phantasmata imprimit. Carmen enim compositum (dixit Lact. de vero cultu lib. 6. cap. 21.) & oratio cum suauitate decipiens capit mentes, & quò voluerit, impellit. Vt ab omnibus commendetur Augustus Cæsar, eo, quod iusserit ab Vrbe Roma exsulari Poëtam Ouidium, quando in lucem edidit tres illos pestiferos libros de arte amandi. 50

E contra verò iidem parentes, & pædagogi adolescentes hortentur, & vrgeant, vt legant libros sacros, & de rebus ad pietatem, & religionem spectantibus, quorum lectio assidua, & experientia ipsa teste non solum ad ignorantiam depellendam, & ad eruditionem rerum necessariarum ad salutem, sed etiam ad morum informationem, & ad diuitias virtutum comparandas, atque ad continue in illis proficiendum. Vnde D. Gregorius moral. lib. 8. c. 12. Libri sacri (ait) ad 51

Digitized by Google

loquendum nobis quasi quædam argenti venæ sunt. & Th. de Kemp. *lib. 5. de disciplina claustrali c. 1. Lectio sacra* (inquit) *ignorantiam nostram erudit, dubia soluit, errores corrigit, bonos mores instruit, facit cognoscere vitia, hortatur ad virtutes, excitat ad feruorem, incutit timorem, recolligit mentem, recreat fastidiosum animum.* D. Hieron *epist. ad Damas. t. 3. Nulli dubium* (scribit) *quin in sacris voluminibus ex eorum lectione vniuersa vitia purgentur.* Quod diffusius explicat S. Laurentius Iustinianus *lib. de inter. conflict. cap. 12.* vbi, *si quando* (ait) *blanditur caro, si sæuit mundus, si circumsistant bella, si insurgant aduersa, si maledicant homines, si temporalia desint, si elementa turbentur; si infirmetur corpus, si mortis atrocitas intentetur, præstò sunt in voluminibus sanctis apta remedia, quibus imminentes soluantur languores animarum.*

52 Post lectionem sacrorum, & spiritualium librorum eisdem adolescentulis, & iuuenibus proponenda, & commendanda est lectio historiarum antiquorum tēporis Xenophontis, Thucididis, Herodoti, Iustini, Laërtij, Suetonij, Plutarchi, Titi-Liuij, Iulij Cæsaris; tum posteriorum, & etiam nostrorum temporum Prodest enim plurimum ad eruditionem, ad prudentiam comparandam, tesque in pace, & bello benè agendas, & ad instruendos, & habendas in conuentibus, & conuersationibus honestas colloquutiones. De historia enim dixit Tullius *lib. 2. de orat.* quod, *est temporum testis, lux veritatis, vita memoriæ, magistra vitæ nuntia vetustatis.* Et etiam Æneas Sylvius in præfatione de vniuerso, historiam appellauit magistram vitæ; *siquidem* (ait) *prudentia est, quæ vitam ducit, prudentiam verò multarum, & magnarum rerum cognitio parit, quā nemo inter scriptores melius historia tradit.*

§. VII.

Explicantur quædam specialia à parentibus præstanda pro bona puellarum, seu filiarum educatione, præsertim ad illorum pudicitiam præseruandam.

53 PVeri, & adolescentes solicitè, & sedulò sunt à parentibus educandi, vt tradita in præcedentibus ostendunt. Verùm puellæ virgines summa cura, & sedula diligentia pudicam educationem requirunt. *Quid enim salui esse potest mulieri amissa pudicitia,* dicebat apud Liuium *lib. 1.* Lucretia. Pudicitia est decor, ornamentum, splendor, & diuitiæ puellarū: Vt quemadmodū sol sua præsentia totū mundū illustrat & reddit formosū; ita castitas, & pudor super omnes alias dotes mulierē exornat, & formosā efficit. *Gratia super gratiā mulier sācta, & pudorata, omnis autē ponderatio nō est digna continentis animæ,* Ecclesi. 26. Vt proindè olim (vt refert D. Gregorius *lib. 5. de virg.*) elegerint magis mori, quam procacium virorum violentia amittere pudicitiam. Ideo Eccles. 7. specialiter admonentur parentes, vt vigiles, & soliciti sint in custodienda filiarum pudicitia, & integritate. *Filia tibi sunt* (ait sapiens) *serua corpus illarum, & non ostendas faciem hilarem ad eas.* Et vt demonstret operis difficultatem, & consequenter necessitatem summæ in hoc genere diligentiæ à parentibus adhibēdæ, subdit. *Trade filiā, & grande opus feceris,* hoc est, trade viro in matrimonium filiam, scilicet, castam, & grande opus fecisti; in hoc ostendens difficultatem seruandæ pudicitiæ in puellis: Quare etiam parentibus maximè laborandum est, vt bona, & pudica educatione suas puellas illibatas, & à vitiis pudicitiæ oppositis alienas ex ipsa adolescentia custodiant. Præsertim cum, si semel filiæ corpus violatum & corruptum fuerit non solum ipsa sui omne ornamentum amittat, & infamiam contrahat, sed & familiæ honor deperdatur, & insuper absque spe matrimonij sæpe insordescat, & ad meretriciam turpitudinem sibi via paretur, dicente eodem sapiente Eccl. 42. *Super filiam luxuriosam confirma custodiam, ne quando faciat te in opprobrium venire inimicis.* In hoc igitur munere custodiendi filias ab omni labe peccati, & præsertim turpitudinis solicitè se gerant parentes, præsertim matres, ad quas præcipuè filiarum, cum semper cum ipsis morentur, cura spectat. *Si solicita prouides* (scribit D. Hieronymus *in Epist. ad Lætam de institutione filiæ*) *ne filia percutiatur à vipera. Cur non eadem cura prouideas, ne feriatur à malleo vniuersæ terræ? ne bibat de aureo calice Babylonis? ne egrediatur cum Dina* (*Genes. 34.*) *& velit videre filias regionis alienæ.*

Cum autem masculus, & fœmina post innocentiæ statum longè maiorem inclinationem (vt in præcedentibus notatum est) habeant ad malum, quam ad bonum; & vtrique sicut cuilibet animali sit naturale desiderare sensus delectationes; ad hasque vehementius incipiant excitari, & inclinari, quando ad eā accedunt ætatem, in qua consurgit concupiscentia, quæ in fœminis vt plurimum incipit anno 12. in quo rationis vsus, & vigor est debilis; ex hoc tempore inchoatæ pubertatis, vel pubertati proximo, præsertim parentes per se, vel per honestas matronas debent inuigilare custodiæ filiarum, ab iisque amouere omnem peccandi occasionem; & studere, vt piè, & honestè occupentur, & nihil aliud discant audire, nihil loqui, nisi quod ad timorem Dei pertinet, inquit D. Hieron. *præallegata Epistola.* qui etiam post multa notat, quod licet quidam *putent maiorem esse virtutis præsentem contemnere voluptatem, tamen ego* (inquit) *arbitror securioris sententiæ esse nescire, quod quæras,* quibus indicat puellæ quidē erudiendæ in iis, quæ bona sunt, malorū verò præsertim turpium vllam notitiam non esse tradendam etiam in ordine ad fugam, cum longè sit melius puellas ea nescire, neque nomen ipsum ad pudicitiā conseruandam. Vnde etiam cauendum est, ne turpia proferant, etiamsi quid significent, ignorent. 54

Imprimis igitur curandum, vt puellæ otio non torpescant, (cum otium perpetuò pudicitiæ aduersetur) sed semper alicui operi conuenienti incumbant: primum vt opportunis temporibus orationi, & sacris precibus (in quibus sunt ab ineunte ætate erudiendæ) vacent; Deinde semper aliquibus operibus mulierum propriis, qualia sunt texere, suere, figurare, ex filo laneo, serico, argento, & auro, fusum ducere, cibos præparare, & coquere, & alia similia. *Discant* (inquit D. Hieronymus *in dicta Epistola ad Lætam de institutione filiæ*) *& lanam facere, tenere colum, ponere in gremio calathum* (est corbis, in quem netrices pensum, & fusos componunt) *rotare fusum, stamina pollice ducere.* De Lucretia Romana summæ dignitatis, & præclarissima muliere refertur, quod filij Tarquinij in medio suarum puellarum filantem inuenerunt, idque dum cæteræ mulieres nobiles Romanæ fenestris recreationis gratia astabant. Cæsar quoque Augustus voluit, vt suæ filiæ, & nepotes discerent manibus suis opera præfata mulierum propria exercere ad otium euitandum. Et in diuina Scriptura aliundè non commendatur mulier vti bona, virtute, & probitate, ac fortitudine prædita, beataque prædicatur, nisi quia otium abhorrens, prædictis vacet operibus mulierum conditioni congruentibus. *Mulierem fortem* (Prouerb. 31.) *quis inueniet? &c.* & reddens rationem subdit. *Quæsiuit lanam, & linum, & operata est consilio* (hoc est, ingenioso artificio) *manuum suarum, manum suam misit ad fortia, & digiti eius apprehenderunt fusum; Considerauit semitas domus suæ, & panem otiosa non comedit. Date ei de fructu manuum suarum, & laudent eam in portis opera eius. Surrexerunt filij eius, & beatissimam prædicauerunt, & vir eius laudauit illam.* Vt igitur puellæ vitiis, & concupiscentiis, quia malitia ipsa, naturali impellente pronæ sunt, 55

vacent,

vacent, euadant bonæ, & vtiles, & verè laudabiles, studeant parentes, vt operib. mulierum propriis iuxta earum inclinationũ (vt suprà dictum est de masculis) incumbant. Et aduertendũ, puellas in die festo post suas deuotiones occupantes se in suis operib. excusari à peccato, si id faciunt ad vitandum otium iuxta Syluestrum *v. Dominica q.5. verf.4.* Emanuel Sà *v. festum n. 6.* sicut enim necessitas corporalis excusat operi seruili vacantes in die festo, ita & multò magis excusare debet necessitas spiritualis; ac proindè cum otium puellis spiritualiter noxium sit, illis licebit ad illud vitandum in die festo laborare peractis iam suis deuotionibus.

56 Erudienda autem est filia, & in operib. congruentibus occupanda vnà cum puellis honestis eiusdem ætatis, non autẽ permittendæ sunt operari in societate mulierum nuptarum, siue non nuptarum, quæ nesciunt nisi lasciua loqui, & iocos inhonestos habere; istæ enim vt pestiferæ sunt à pudicis puellis fugiendæ, quoniam corrumpunt bonos mores colloquia praua; & posito quod non amittant castitatem corporis, amittunt illam mentis. Seruandum igitur consilium D. Hieron. *illa Epistola ad Latam*; scilicet, *vt puella filia turpia verba non audiat, nec etiã intelligat, cantica mũdi ignoret.* & paulò pòst inferiùs. *Placeat ei comes nõ compta, neque formosa, neq; lasciua, quæ liquido gutture carmen dulce modulatur, sed grauis, pallens, sordidata, subtristis.* Non permittatur etiam filia habere peculiarẽ familiaritatẽ cum aliqua ex ancillis, quæ sit illi veluti à secretis, secretósve habeat sermones, sed quod loquitur, omnes audiant. *Nolo* (inquit D. Hieron. *d. epist. ad Latam*) *de ancillis suis aliquam plus diligat, cuius crebrò auribus insusurret; quidquid vni loquitur, hoc omnes sciant.* Huiusmodi enim familiaritas cum aliqua ex ancillis, vel comitib. valdè suspecta, & noxia est; sæpe enim deferunt nuntia, & literas iuuenum amantium; ex quib. ad peiora deuenitur cum dedecore parentum, quib. præsertim matribus, vbi filiæ instat aquæ pereuntibus aduertere negligentibus culpa imputatur.

57 Versetur semper puella coram matris (vel probæ fidei, ac morum, & pudicitiæ matronæ, vel Virginis veteranæ) oculis, vt *ne transuersum quidem vnguem* (inquit D. Hieron.) *à matre discedat.* Si enim centum haberet oculos, tot sunt necessarij pro bona custodia vnius filiæ solius, sunt enim puellæ ingenij versatilis, ac leuioris, atq; viuaciores, quàm masculi. Præsertim verò si edocenda sit legere, vel scribere, aut canere (licet id munus longè consultiùs foret, & si possibile sit, curandum, vt per mulierem peritam, & honestæ vitæ exerceatur) per præceptorem virum, præterquam quod is debet esse maturæ ætatis, & morum, ac vitæ probitate insigni præditus. Mater, vel matrona, cuius curæ puella sit concredita, præsens semper adstet, ne fidat senectuti, ac bonæ opinioni præceptoris; facilè enim est etiam senibus, & alioqui viris probis labi in concupiscentiam carnalẽ data opportunitate. Et de hoc ego per certam notitiam in audiendis confessionibus puellarum, quas parentes nimia securitate commendabant præceptoribus, testimoniũ perhibeo. Itẽ matres domo exeuntes non relinquant puellas solas, neque cum pueris masculis licet modicæ ætatis, & multò minùs cum famulis; alioqui enim illis aperietur via ad turpidines. Propterea D. Hiero. ad Lætam, *Si quando ad suburbana* (inquit) *pergis, domi filiam non relinquas; nesciat sine te nec possit viuere; & cum sola fuerit, pertimescat.* Non etiam permittant easdem puellas saltem post septennium, & maximè cum sunt pubertati proximæ, noctu in eodem loco solas simul cubare; & multò minus cũ pueris masculis eiusdem ætatis, etsi fratribus, experientia enim docuit pudicitiam indè periclitari, & tam puellos, quàm pueros libidinibus assuescere.

Caueant parentes, vt filiæ sint temperantes in cibo sumendo; & vilioribus cibis assuescant, seruentq; regulam, quam puellæ præscribit D. Hieron. *in d. epist. ad Latam. Cibus eius* (ait) *olusculũ sit, & simi'ia, ra óque p sciculi; & sic comedat, vt semper esuriat;* vt statim post cibum possit *legere, orare & psallere;* docet etiam Sanctus; *vt nõ videat cibos, quos desideret,* ac proindè non versetur *in publico,* scilicet, *in parentum conuiuio.* Item doceant, & curent esse sobrias in potu, & parcè vti vino, in quo, vt *suprà* diximus, est luxuria, Ephes.5. ideo olim puellæ non permittebantur vinum bibere. Et ita D. Hieronymus dicta epistola. *Discat* (inquit) *iam nunc, & vinũ non bibere, in quo est luxuria; & si necessitas postulauerit, vino vtatur modico propter stomachum, & etiam carnium edulio sustentetur.* Imo curandum est, vt etiam assuescant moderatè bibere aquam, & non ad societatem; ne postea nuptæ, & nactæ opportunitatem bibendi vinum, illud immoderatè bibant. Ad cuius rei confirmationẽ placet hic notare, quæ de sua sanctissima Matre Monica refert D. Augustin. *lib.9. confes. c.8.* vbi dicit, quod propter senectam, ac mores optimos ab aliis mulieribus nobilibus honorabatur, quæ propterea ei suas filias educandas committebant; & *ipsa* (ait D. August.) *curam filiarum commissam sibi diligenter gerebat, & erat in eis coercendis, cum opus esset, sancta seueritas, vehemens, atque in docendis sobria prudentia. Nam eas præter illas horas, quib. ad mensam parentum moderatissimè alebantur, etiamsi exardescerent siti, nec aquam bibere sinebat, præcauens consuetudinem malam, & addens verbum sanum; Modò aquam bibitis, quia in potestate vinum non habetis; cum autem ad maritos veneritis, factæ dominæ apothecarum, & cellariorum, aqua sordebit, sed mos bibendi praualebit.* Addit idem D. August. eandem suam matrem adhuc adolescentulã sæpiùs paucas tantũ illius guttulas ex cupa parẽtum eisdem iubentibus depromendo paulatim assueuisse potui vini; ita vt postea in eam consuetudinem lapsa prope iam plenos vino caliculos inhianter hauriret; quam prauam consuetudinem subdit Sanctus matrẽ exuisse obiiciente sibi, dum quadam vice cum illa rixaretur ancilla, quod esset meribibula; *Quo illa stimulo percussa* (ait Sanctus) *respexit fœditatem suam, statimque damnauit, & exuit.* Quare adiungit S. Augustinus dictum notatu dignum; nimirum, quod *sicut amici adulantes potuerunt, sic inimici litigantes plerumque corrigunt.* 58

Ad hæc curare debent parentes, vt puellæ loquacitatẽ euitẽt, sintq; taciturnæ, & verecũdæ præsertim in conspectu virorũ; & interrogatæ vix respondeant ad interrogationẽ non multiplicantes verba, quæ est doctrina Apostoli *1. ad Tim.2.* dicentis mulierẽ in silentio erudiendam, *mulier* (inquit) *in silẽtio discat cũ omni subiectione*; alioqui multa imprudenter cũ sui, & suorum dedecore proferet, cum enim ex abundantia cordis (scilicet ex passionũ internarũ impulsu, & motione) os loquatur, & fœmina respectu viri deficiat ratione, & prudentia, & ducatur magis passionibus, quàm ratione, & respectu fœminarum adultarũ, & prouectæ ætatis adhuc magis deficiant puellæ ob teneriorẽ ætatẽ, & inexperientiã, naturaliter sunt loquaces (defectus cõmunis fœminarũ, quas ad loquacitatẽ pronas, & prõptas esse notauit. D. Io. Chrysost. *in Io homil.6.* & Prou.7. fœmina appellatur garrula) inordinatæ, & incautæ, dũ verba proferunt; atque adeo ad defectũ naturæ corrigendũ debent à parentibus suasionibus. & etiam correptionibus assuefieri silentio, & erudiri, vt non loquantur, nisi præmeditatè; sic enim vitabunt sermones vanos, incautos, & imprudentes, ac sine ratione prolatos, & sic clamores, & iurgia, atque rixas, in quæ mulier ad irã natura sua procliuis facilè impellitur, quo molesta, & odibilis omnibus efficitur, cum nihil molestius in domo quã mulier loquax, & litigiosa, dicente Spiritu sancto Prou.21. *Melius est sedere in angulo domus, quàm cum muliere litigiosa in domo communi: Mi*

Digitized by Google

ni: *Melius est habitare in terra deserta, quàm cum muliere rixosa, & iracunda.* Mulierem nubilem, vel nuptam, loquacem,& audacem omnes cordati contemnunt, atque de ea malè concipiunt, circumspectam verò in loquendo, ac verecundam, & taciturnam omnes commendant,& de ea benè opinantur: ideóq; iuxta Aristotelem silentium in muliere est eius ornamentum, quo omnib. se reddit amabilem,gignítque bonam existimationem, & pudicitiæ opinionem: propterea puellis consulit D. Hier. *ad Demetriadem* in hæc verba: *Sit sermo Virginis prudens, modestus, & rarus, non tã eloquentia pretiosus, quàm pudore. Mirentur omnes te tacente tuam verecundiam, te loquente tuam prudentiam.* Maximè autem cauendum est, ne ex ore puellarum verbũ turpe prodeat. Arcendæ insuper à lectione librorum impudicorum, & ad piorum lectionem inducendæ, prohibendæ, ne decantent, nec audiant cantilenas parum honestas, neque delectentur sonis instrumentorum demulcentibus, & emollientibus. vt aduertit D.Hieron. *ad Latam. Surda sit* (inquit) *ad organa, tibia, lyra, cithara, cur facta sint, nesciat.* Et epistola *aduersus Heluidium: Vbi tympana* (inquit) *sonant, tibia clamitat, lyra gemit, cymbalum concrepat, quis ibi Dei timor.*

60 A superfluo cultu, ornatu fucato, & vestitu superbo, vt puellæ abstineant, sedulò quoque curent iidẽ parentes, D. Hieron. in præallegata epist. ad Heluidium dicit, quod mulier expoliens faciem, naturæ bonum infuscans, ad speculũ se pingens, vt pulchrior appareat, quàm nata est, iniuriam, & contumeliam artifici, scilicet, Deo inferre. Huiusmodi mulierem sic expolitam vocat libidinum victimam, & iuuenum scandalum. Et certè ista solicita cura expoliendi faciem, & corpus exterius superfluè ornandi signum est obliuionis, & contemptus interioris cultus animę, & animi ad libidinem proni. Et non est dubium castitatem duos secretos, & occultos aduersarios habere, qui illam impetere, & impugnare solent. Vnus est pulchritudo, & venustas, quæ viua fax, & libidinis incitamentum dicitur. Alter corporis exterior ornatus, præsertim quando in fœmina parum canta, & prudenti, vt puellæ esse solent, apparuerit. Quare idem D.Hieron. præfata epistola ad Lætam de institutione filiæ, de vestitu & ornatu puellæ loquẽs; *spernat* (inquit) *bombycum telas, serum vellera, & aurum in fila lentescens pro gemmis, & serico diuinos codices amet.* Et paulò superiùs, *Caue ne aures eius perfores, ne cerussa, & purpurisso ora depingas; nec collum auro, & margaritis premas; nec caput gemmis ornes, nec capillum irrufes, & ei aliquid de gehenna ignibus auspiceris.* Id quod longè ante consuluit, seu potius præcepit D. Paulus 1. *ad Timoth.* 2. *Similiter & mulieres* (ait) *in habitu ornato cum verecundia, & sobrietate ornantes se: & non in tortis crinibus aut auro, aut margaritis, aut veste pretiosa, sed quod decet mulieres, promittentes pietatem per opera bona.* Idem D.Petrus 1.c.1. *Mulieres subditæ sint viris suis; quarum non sit extrinsecus capillatura, aut circumdatio auri, aut indumenti vestimentorum cultus.* Purpurissum virginis debet esse pudor, & verecundia, quæ est mulieris verum ornamentum; iuxta illud præallegatum, Gratia super gratiam mulier casta, & pudorata. Habeant igitur puellæ Virgines præ oculis exemplum Hesther, de qua Hester 2. scriptum est, quod *non quæsiuit muliebrem cultum*, sed *quæcunque voluit Egeus Eunuchus custos virginum, hæc ei ad ornatum dedit.* Et ideo, quia non confidit in vanitate ornatus, sicut reliquæ virgines, postpositis omnibus sola eligitur ab Assuero Rege in veram vxorem, & coronatur Regina. Cum igitur virgo vanum, & nimium ornatum affectat, parẽtes illam coërceant, & acriter reprehendant, prout tenentur facere. Non omittam tamen aduertere, quod cum excessus in ornatu ex se non sit peccatum mortale, sed tãtum veniale, vt probaui cum aliis *to. 2. mor. var. tit. 1. num. 1123. & in tract. de scrup. n. 83.* si filia se ornat cultiùs, quàm suo statui conueniat absque malo fine, venialiter tãtum peccabũt parentes, si non acriter eam reprehendant, vt tradunt Syluester, *v. vxor. q. 3.* Nau. *in man. c. 14. n. 18. v. 22.* Graffius *p. 1. lib. 2. c. 58. nu. 22.* & Fagundez *in decal. lib. 4. c. 1. n. 18.* quia consentiens in crimen alterius non grauius peccat communiter, quam actor illius *c. 1. de offic. deleg.* Quod si parentes scirent filiam vti stibio, purpurisso, cerussa, & aliis Veneris illecebris ad illaqueandos animos, & non acriter reprehenderent, mortiferè peccarent, vt Nauar. *d. n. 18.* Graffius *d. n. 22.* & Fagũd. *d. n. 18.*

Non permittant quoque parentes puellam in domo à viris præsertim adolescentibus, & iuuenibus familiariter, & crebrò visitari, cum iisque sermones habere præsertim prolixos. *Procul* (inquit D. Hieron. *ad Latam*) *sit ætas lasciua puerorum, ipsa puella & pedissequæ à secularibus consortiis arceantur, ne quod malè didicerint, peius doceant.* Conformis enim ætas, mutuus aspectus, dulce colloquium de facili reciprocum, & cõcupiscibilem conciliant amorem, præterquã quod fœmina naturaliter ad virum, vt ferrum ad magnetem se cõuertit; eadem de causa prohibeant illi, nec permittant illam ad fenestras se exhibere cernendam à iuuenib. & ex fenestris cum eisdem loqui; & insuper animaduertãt, ne puella per munuscula, & literas amatorias sollicitetur; dona enim, & literæ amatoriæ corda iuuenũ irretiunt, & ad libidinum amorem inflammant; & si adhuc periculosiores sunt internuntiæ, & nuncij lænocinantes, quia suasionibus, promissis, laudib. adulationibus puellæ animum immutant, & transformãt veluti callidissimi incantatores, & deceptoriæ sirenæ. 61 Porrò contra pietatem naturalem lethaliter peccare parentes, qui patiũtur filias suas habere amatores impudicos, & ad malum finem, & etiam qui filias à suspectis colloquiis fœminarũ non retrahunt; & multo magis, qui sciunt filios, & filios turpem vitam ducere, & non acriter reprehẽdunt; tradũt Nauar. Graff. & Fagund. *locis suprà citat.* Sayrus *lib. 7. c. 7. n. 4.* & Trullench *lib. 4. c. 1. n. 4.* & parentes, ac qui loco parentum sunt non solum huiusmodi filiorum delicta possunt, & tenẽtur corrigere, & paterna castigatione punire; sed & ob eam causam eos contumaces poterunt in carcerem detrudere, & iudici tradere, vt seuerius puniantur iuxta *l. 3. C. de patria potestate.* Itẽ peccãt mortaliter parentes permittentes spõsos de futuro cum filiab. suis despõsatis vti tactib. impudicis, & enormib. & per partes inhonestas, vel per alias partes diuturnis, & cum notabili mora, quia sunt proximæ dispositiones ad copulam, & pollutionem. Ita Nauarrus *d. c. 14. d. n. 18. fine.* Sayrus *d. n. 4.* Trullench *d. n. 4.* & Fagundez *d. cap. 1. num. 19.* Ex quo etiam sequitur, vt grauiter peccent parentes permittentes filias suas desponsatas esse solas cum sponsis tum propter periculum tactuum enormium per pudendas partes; tum etiam propter periculum copulæ; vel consensus in eam, vel in pollutionem. Ita Nauarr. Sayr. & Fagund. *loc. cit.* & alios allegans Sanch. *de matr. lib. 9. disp. 46. n. 53.* Amplexus verò, & oscula, & alij tactus honestiores, non diuturni habiti in signum beneuolentiæ, & ad consiliandum, & fouendum mutuum amorem, non animo luxuriandi, inter sponsos sunt liciti. Vt Nauarr. Sayr. Fagundez *loc. cit.* Sanch. *d. disp. 46. n. 51.* Henriquez *de matr. lib. 11. c. 19. num. 4.* & alij à Sanchez, & Henriq. *citati*, & communiter DD. & notauit etiam *in to. 2. mor. var. tit. 1. §. 59. n. 2197. & in tr. de scrup. n. 158.* Sunt enim actus magis remoti à copula, & pollutione, sicut matrimonium cohonestat copulam, ita sponsalia cohonestant oscula, quando cum illis fouetur amor in ordine ad matrimonium.

Sciant rursus parentes ad pudicitiam filiorum conseruandam, non esse illis permittendum domo (nisi oculis demissis pergat ad templum sacri, vel aliorum 62

diui

diuturnorum causa audiendi, cum iisdem parentibus suis,& non sine illis comitibus redeat) exire,& vagari; sed domi manere cogant semper sub eorum oculis,& custodia, vt suprà dictum est. Vix enim aliud est, quod magis filiorum pudicitiæ obstet. *Nunquam exeat foras* (scribit D. Hiero. *ad Lætam*) *ne inueniant eam, qui circumeunt ciuitatem, ne percutiant,& vulnerent,& auferant theristrum pudicitiæ, & nudam in sanguine derelinquant*, vt contigit Dinæ filiæ Iacob, quæ (vt narratur Genes. 34.) quoniam egressa est tabernaculo Iacob patris, vt videret filias regionis illius, rapta,& stuprata est; Imitētur Virgines puellæ Mariam (vt hortatur *loc. cit.* D. Hiero.) quam Archangelus Gabriel non in vicis, non in plateis, neque ad fenestras domus, sed intus in cubiculo suo orantem reperit. *Quæ etiam* (ait idem Hieron.) *ideo forsitan timore perterrita est, quia virū; quē non solebat, aspexit. Æmulentur* (subdit idem Hier.) *eam de qua dicitur Psalm 44. omnis gloria eius filiæ Regis ab intus.* Pariter D. Ambros. *in 1. Luc.* Beatæ Virginis exēplum in hoc genere imitandum puellis virginibus proponit. *Discite* (inquit) *Virgines non circumcursare per alienas ædes, non demorari in plateis, non aliquos in publico miscere sermones.* Apud antiquos testudo, quæ semper domum suam secum defert, erat simulacrum castæ mulieris. Et Virgilius 2. Georg.

Casta pudicitiam seruat domus.

D. Thomas *de regim. Princip. lib. 4. cap 6* Ægid. Roman. *eod. tract. lib. 2. p. 2. c. 19.* & Iauellus *de œconomica Christ. tr. 4. c. 1.* docet, naturam mulieri multa frena prouidisse, ne quid turpe committat,& in lasciuiam prolabatur; inter quæ præcipuum esse verecūdiam, & pudorem; at quis nesciat pudori,& verecundiæ aduersari vagationem, discursum,& circuitum extra domum, eámq; de medio tollere; sicut enim non assueti conuersari cum hominibus sunt verecundi,& rubore,& pudore afficiuntur, si cum eis loquuntur, vel quid pertractāt; vt videre est in rusticis curias principum ingredientibus; iam verò assueti verecundiam exuunt, ita quod audacter ingrediuntur, mutata facie loquuntur,& pertractant, quæ volunt omni inhonorationis timore deposito. Eodem prorsus modo, si puella extra domū non discurrat, nō assuescet afferre se libera fronte hominibus, nō audacter,& liberè loquetur, sed semper suam laudabilem seruabit verecundiam; è contra verò si ceperit vagari, & extra domū discurrere, paulatim euadet audax, & inuerecunda, atque intrepido aspectu, libero sermone, & immodestis gestibus corā viris versabitur, apertum sibi pudicitiæ discrimen parans. Quibus omnibus,& aliis in præcedentib. explicatis, rectè in hoc genere scripsit Cassiodorus super Matthæum; vbi: *Sex* (ait) *sunt quæ incorruptam seruāt castitatem, scilicet sobrietas, operatio, asperitas cultus, inhibitio sensuum, veritas sermonis cum honestate, euitatio opportunitatis personæ, & loci, & temporis.* Præcipuè caueant parentes, ne puellas ducant ad choreas, seminarium, & gymnasium libidinum, vt alibi scilicet, *tom. 3. mor. var. tit. 7.* probaui.& Ricchardus *4. d. 37 art. 2. q. 4 ad 3.* damnat peccati mortalis ducere filias ad choreas, vt cum iuuenibus saltent, in hac tamē re non immoror, quia de hoc latissimè egi *d. tit. 7. Et certè si puella* (vt admonet D. Hiero. ad Lætam) *non debet habere colloquia sæcularium, non interesse nuptiis seruulorum, neque familiæ perstrepentis lusibus misceri, multò magis à choreis debet abstinere.*

63 Ad vltimum parentes, præsertim matres non solum verbis, & admonitionibus, sed & exemplo filias doceant ex probitate,& honestate vitæ propriæ virtutis, & honestatis semitas, per quas ambulēt, demōstrent. Plura ad id superius *n. 40. & 41.* sunt adducta. Præter quæ D. Hieron. ad Lætam. *Te habeat* (inquit) *magistram, te rudis miretur infantia. Nihil in te, & in patre suo videat, quod si fecerit, peccet.* Quare Patres,& Matres præsentibus,& videntibus filiabus honestè se gerant in cibo, potu, vestitu, locutionib. conuersatione,& aliis, nam illorum actiones honestæ, vel malæ filiabus sunt lectio, qua docentur, quod & ipsæ debeant agere, illásque omnino imitabuntur; vnde D. Ambrosius *lib. 1. de Virg. Quid poterit?* (inquit) *filia de adultera matre discere, nisi damnum pudoris.* Et Iuuenalis Satyra 6.

Scilicet expectas, vt tradat mater honestos
Aut alios mores, quàm quos habet.
Et sequitur leuiter filia matris iter.

Plura de filiarum bona educatione videātur apud D. Hier. *citata epist. ad Lætā.* Ægidium Romanū *de regimine Principū lib. 2 p. 2. c. 19.* & Iauell. *de œcon. Christ. tr. 4.*

§. VIII.

Traduntur nonnulla alia ad materiam bonæ filiorum educationis directè, vel indirectè spectātia.

PRimò parentes possunt licitè filiis donare, putà, pecunias, vestes, si opera virtutis exequantur, sacramenta frequētent,& à vitiis desistant. Ita Sanch. *de matr. lib. 1. disp. 39. n. 4.* sicut pariter Domini possunt dona seruis promittere, vt opera bona præstent,& à malis desistant, vt idē Sanch. ibid. licitū enim est offerre munera eo pacto, vt is, cui offeruntur aliqua efficiat opera spiritualia, ingrediatur religionē, baptismū suscipiat, sacramenta frequētet,& vel à peccatis recedat; si non dentur in pretium rei spiritualis, sed tantum ad inductionem, vt ibidem Sanch. Videmus enim in sacris literis à Deo promitti bona temporalia seruantibus præcepta, etiam per modū pacti. Genes. 12. & 17. Et si licitum est, parentibus,& dominis minis,& verbetib. cogere filios,& seruos à vitiis desistere, missam audire,& suo tēpore confiteri, vt *suprà n. 43.* fine notatum est;& tradunt DD. ibidem citati, cur non licebit etiam muneribus promissis,& datis, ea conditione? 64

Secundò non peccat paterfamilias legens literas filiorum (quas ipsi ad alios, & alij ad ipsos scribunt) sicut nec quicunque superioritatem habet in alium perlegendo literas subditorum, quas vel ad ipsos alij, vel ad alios ipsi mittunt; vt Prælatus legens literas Monachorum, Abbatissa Monialium, & viri vxorū. Et ratio est, quia ij omnes vtuntur iure suo, dum præcauent, ne aliquid mali his subsequatur, quorum regimen habent. ita Nauar. *in Summ c. 18. n. 53.* Syluester, Angelus, Tabiena *v. falsarius.* Armilla,& Caiet. *v. litera,* & alios allegans Sanch. *in consil. mor. lib. 6. c. 6. dub 3 n. 2.* 65

Tertiò peccant grauiter parentes, qui filios, vel filias ab obseruatione præceptorum diuinorum, vel Ecclesiæ, & ab operibus bonis reuocant, & nulla existente legitima causa, ea exequi impediunt. ita Nauar. *in man. c. 14. n. 17.* Toletus *lib. 5. c. 1. n. 11.* Saytus *lib. 7. c. 7. n. 1. & 2.* Reginaldus. *lib. 10. n. 41.* Fagund. *in decal. lib. 4. c. 1. n. 14.* Trullench *lib. 4. c. 1. dub. 3. n 2.* communiter DD. quos refert Saytus. Quare peccant mortiferè parentes arcentes,& coërcentes, à confessionibus, à communione, ab auditione sacri, & etiam à concionibus, & obseruatione similium rerum sacrarum, quibus & Dei, & Ecclesiæ præceptis satisfaciant; & spirituale pabulum animis suis prudenter, ac religiosè præstent, ita iidem DD. Itē peccant parentes, qui sine rationabili causa reuocant vota filiorum, quæ bona eorum venia fecerunt,& quidem mortaliter iuxta Nauar. Saytum, Trullench *loc. cit.* & alios DD. *suprà c. 8 n. 87.* allegatos, venialiter verò iuxta DD. *eod. c. 8. n. 8 5 relatos.* 66

Item peccant mortiferè parentes sine rationabili causa, vi, vel dolo retrahentes filios, vel filias ab ingressu in religionem; vel post ingressum à religione extrahentes,& ne professionem emittant, impedientes. Ita iidem DD. Suarez *de censuris disp. 23. sect. 7. n. 10.* Sanch. *in Summ. ca. 4. n. 15.* Filliuccius *t. 1. tr. 14. c. 6. n. 90* 67

Bona

Digitized by Google

Bonacina *de censuris in particulari disp.2.q.2 p.3.num.1.* Et Castrus Palaus *p.6.de censur.disp.3.p.36.n.9.* Et Trident. *sess.25.de reg.iur.c.18.fine* fert excommunicationem ipso facto contra eos, *qui sanctarũ Virginum, vel aliarum mulierum voluntate veli accipiendi, vel voti emittendi quoquo modo sine iusta causa impedierint.* Vbi nomine veli accipiendi, vel voti emittendi intelligi professionem, vel cum veli susceptione, vel absque susceptione veli cum tribus votis tradunt iidem Doctores. Discrepant autem, an in eandem excommunicationem incurrant solum impedientes, sine causa iusta professionem, an verò etiam impedientes ingressum, & habitus susceptionem docent Suarez, Filliuccius *loc. cit.* quia etsi Concilij decretum loquatur de solis impedientibus professionem, quia tamen nemo potest profiteri, nisi habitu suscepto, quia hanc susceptionem impedit, etiam professionem impedit, & ita consequenter præfatam censuram incurrit. At Sauch. & Palaus, probabilius putant comprehẽdi tantum impedientes professionem, non vero impedientes habitus susceptionem; eo quod decretum de impediente professionem loquatur, supponens iam fœminam esse Nouitiam, & sit pœnale, atque adeo non sit extendendũ ad impedientes habitus susceptionem, & tantum remotè professionem; si enim voluisset comprehendere etiam impedientes ingressum, expressisset, sicut in eodem decreto expressè excommunicat cogentes ad habitus religiosi susceptionem. Iuxta omnes autem non comprehenduntur impediẽtes emissionem voti priuati, & non solemnis de professione emittenda, vel de habitu suscipiendo; quia sine tali voto & habitus suscipi, & professio emitti potest. Ad incurrendam etiam talem excommunicationem impeditio debet esse iniusta, vt constat ex illis verbis, absque iusta causa; & etiam debet inuoluntarium causare, alioqui non impediret voluntatem veli suscipiendi; & ita cum vis, metus, & dolus inuolũtarium efficiant, hãc inducunt excommunicationem. ita Sanch. *d.c.4.n.10.* Bonacina, & Palaus *locis cit.* vt autem agnoscant parentes, quantum Deo displiceat reuocare filios, vel filias à proposito religionis seu religiosi status assumendi, libet notare exemplum, quod D. Hieron. *epistola ad Latam de instit. filia* refert de Prætextata, quæ cultiori habitu, & ornatu illi adhibito conabatur virginem Eustochium auertere à sancto proposito cælibatus, verba D. Hieronymi sunt. *Prætextata nobilissima quædam fœmina iubente viro Hymettio, qui patruus Eustochij Virginis fuit, habitum eius, cultúmque mutauit, & neglectum crinem mũdano more texuit sibi, vincere cupiens, & virginis propositum, & matris desiderium; & ecce tibi eadem nocte cernit in somnis venisse ad se Angelum terribili voce minitantem pœnas, & hæc verba frangentem. Tune ausa es viri imperium præferre Christo? Tu caput Virginis Dei tuis sacrilegis attrectare manibus? quæ iam nunc arescent, vt senties excruciata quid feceris, & finito quinto mense ad inferna duceris, sin autem perseuerauerìs in scelere, & marito simul orbaberis, & filiis: omnia per ordinem expleta sunt; & seram misera pœnitentiam velox signauit interitus. Sic vlciscitur Christus violatores Templi sui, sic gemmas, & pretiosissima ornamenta defendit.* hæc Hieronymus.

68 Dixi autem, *absque rationabili causa*, nam ex rationabili poterunt parentes impedire ingressum in religionem. Rationabilis autem causa reuocandi, & retrahendi filios ab ingressu religionis, & à nouitiatu, si iam ingressi sunt, erit, si parentes timeant infamiam eiectionis, propter infirmitatem corporis, aut peruersæ indolis, aut ingenij filiorum, si non habeant ætatem competentem, si illorum ope indigeant ad corporis sustentationem, si filij sorores habeant; quarum vitæ remedium ab illis pendeat; & aliæ his similes, de quibus Nauar. *in man.c.12.n.45.* & Reginald. *lib.18.n.375.* & ego in *sequenti parte cap.1.§.20.*

Hic etiam aduertendum duxi, non leui reprehensione dignos esse parentes, qui filias deformiores, vel defectu aliquo corporali notabili laborantes curant sedulò fieri moniales; pulchras nuptui tradunt. Hos enim parentes, qui deformes filios Deo consecrant, arguit D. Hieron. scribens ad Demetriadem Virginẽ, *Solent* (inquit) *miseri parentes, & non plenæ fidei Christiani deformes, & aliquo membro debiles filias, quia dignos generos non inueniunt, virginitati tradere.* Aduersus quos viget illud eiusdem Diui Hieronymi *ad Latam* sumptum ex Leuit.21. *Qui claudam, & mutilam, & qualibet sorde maculatam obtuleris hostiam, sacrilegij reus est.* Extat etiam Leuit.2. & Deuter.15. alia lex, qua deformia, & maculosa vetebantur offerri, vel immolari Deo. His consonat vetustus mos Romanorum, apud quos Virginem vestalem capi fas non erit, quæ aliqua corporis labe insignita esset; vt ex Antistitis Labeonis authoritate scripsit Gellius *lib. noct.1. cap.12.* & Fenestella *de Magistratibus Romanis c.7.* Vitia enim corporum, vt D. Gregorius *in pastorali* (& refertur latè can. hinc etenim) luculenter probat, habent symbolum vitiorum animi. Quod idem approbat D. Hieronymus *ad Fabiolum de veste sacerdotali. Præcipitur* (inquit) *sacerdotibus, vt nulla debilitate insignes sint, vt truncis auribus, læso oculo, simis naribus, claudo pede, cutis colore mutato, quæ omnia referuntur ad anima vitia.* Hæc D. Hieronym. Hoc idem pluribus confirmat Tiraq. *ad l con n.59 & 60.* 69

Item lethaliter peccant parentes, si filios, vel filias post emissa vota continentiæ, aut religionis in ætate deliberandi vi, vel dolo ab eorum impletione retrahant, vel consulant, aut cogant ad matrimonium cõtrahendum, ita Nauarr. Saytus, Toletus, Fagundez, Trullench *locis suprà n.66. relatis*, & alij omnes. 70

An verò filio habenti votum castitatis, & in concubinatu existenti, & propter vehementia, & continua carnis incentiua succumbenti, nec se continere valenti licitè suadere possit pater, vt matrimonium contrahat, eique id præcipere, vt sic minus peccet, explicatum est *suprà cap.3.n.16.* & pro solutione videnda etiam sunt tradita *cap.9.n.217.* 71

An etiam parentes peccent participantes, seu communicantes cum filia Deo per votum solemne dicata, quæ nupsit, videtur affirmandum, quia cãn. *de filia 27.q.1.* qui est ex Concilio Martini Bracharensis prohibentur esse cum tali filia Deo dicata, quæ maritum duxit, dicitur enim, *Si eam pater, vel mater in affectum receperit, à communione habeantur alieni.* Verum Glossa *ibi v. receperit, fine*, quam sequitur Sanchez *de matr. lib.9. disp.14.n.17.* dicit textum intelligi, cum pater fouet filiam in errore, seu crimine, propter quod excommunicata est, hoc enim ait Glossa significare illa verba in affectum receperit; scilicet adeo dilexerit, quod in errore eam foueat; & ideo non est contrarius textui in can. *quoniam multos 11.q.3.* vbi conceditur participatio inter parentes, & filias, non obstante excommunicatione; scilicet, quando participatione filius excommunicatus non fouetur in crimine. Quare si parentes participando cum tali filia essent causa, vel occasio, vt illa non rediret ad monasterium, in quo est professa, peccarent cum illa participando. 72

Quartò peccant mortiferè, qui dolis, aut aliis mediis filios, vel filias contra eorum voluntatem cogunt extra casus à iure permissos, ad ingressũm monasterij, vel habitus religiosi susceptionem, vel professionẽ faciendam. ita Nauar. Saytus, Toletus, Trullench *locis suprà num.66. relatis.* Graffius *p.1. decis. aur. lib.2.c.58.n.21.* Fagundez *in decal lib.4.c.1.n.20.* & alij qui infrà citantur, & communiter omnes. In electione enim status filij sunt liberi, nec à voluntate parentum dependent, eisve subiiciuntur; vt latè probaui *in tract. de contractu matr. cap.11. §.1. & 6.* 73

Quin imò allegato *c.18.* Trident. *sess.25. de regul.* ipso facto 74

facto excommunicantur quicumque (nisi in casibus in iure promissis) ad egrediendum Monasterium, vel ad suscipiendum habitum cuiuscumque religionis, vel ad emittendam professionem virginem, vel viduam, vel quamcumque aliam mulierem inuitam quomodocumque cogentes, cuiuscunq; qualitatis, vel conditionis fuerint, non solum parentes, sed & non parentes, tam Clerici, quam Laici, seculares, vel regulares, atque etiam quacumque dignitate fulgentes; & etiam quicumque consilium, auxilium, vel fauorem dederint; quique scientes eam non sponte ingredi Monasterium, aut habitum suscipere, aut professionem emittere, quoquo modo eidem actui vel praesentiam, vel consensum, vel authoritatem interposuerint; quae excommunicatio, sicut & ea, de qua *suprà n.67. eodem cap.18.* lata, nulli est reseruata. Et de ea agunt Nauarrus *in man d cap.14.n.17.* Suarez *de censur.disp.23.sect.7.num.8.& 9.* Sanchez *in sum.lib.4.cap.4.* Azorius *p.1.lib.13.cap.9.q.2. versus finem & 2.p lib.1.c.21. q.15.* Reginaldus *lib.18 n.173.* Bonacina *de censur.in partic. disp.2 q 2.p.2.* Filliuccius *tract.14.c.6 n 88 & 89.* Fagundez *in decal. lib 4.ca ..nu.20.* Castrus Palaus *p.6.de censur.disp.3.p.36.n.8.* Portel. *in addit.ad dub.reg.v Monialis n.5.seqq.* Hieronymus Rodericus *in comp.qq.reg.resolut.101.num.31.79.& 80.* Ascanius Tamb. *de iure Abbatis disp.1.q.4 & disp.2.q.1.* Augustinus Barbosa *de pot.Episc. alleg.104.& collectan ad d ca 18.* Trid. Diana *p.2.tract.15. resol.56.* & alij à Barbosa *d.collect relati.*

Igitur dicta excommunicatio afficit solum cogentes foeminam, non verò cogentes virum aliquem. Ita Nauar. Sanch. Fagundez, & alij. Constat ex textu, loquente tantum in virgine, &c.

85 Non comprehendit etiam Regem, vel Reginam, aut Imperatorem, cũ de ipsis non fiat expressa mentio iuxta ipsum Triden. c.11 sess 22. ita Sanch. Bonacina, Palaus Portel, & Barbosa *dict. collect.* contra Suar. affirmantem omnes, & vniuersos cogentes comprehendi, quia censura sit generalissima etiam contrà personas quacunque dignitate fulgentes.

86 Quidquid verò nonnulli ab Azorio *d.c.21.q. relati* dixerint, scilicet verisimile esse ea excommunicatione non comprehendi parentes, quib. filiorũ cura cõmissa est, quiq; iure naturali illarũ incolumitati solent consulere; cæteri docẽt parentes, fratres, & sorores cogentes in d. decreto comprehendi, quod in libertatem religionis latum est, quæ potius à parentibus, quàm ab aliis potest lædi. ita expressè Saytus, Nauar. Graffius, Trullẽch, Portel, Tambutinus, Barbosa vtrobique, Castrus Palaus; & indicant alij.

87 Intelligitur decretum de cogentibus vi coactiua, scilicet, metu pœnæ, minis, vel alio modo de se coactiuo; non verò de inducentibus, & allicientibus ad ingressum spe præmij, & oblatione, vel subtractione lucri. ita Sanch. *d.c.4.n.6.7.& 11.* Azor. *d.c.11.q 2. versus finem*, Bonacina, *n.5.* Barbosa alios allegans *d alleg 104. n.3. & d. collect. n.5.* & cõmuniter Iurisperiti, quos allego, & sequor *tract. de matr. c 11.n.640.* docentes valere legatum alicui relictum si religionẽ ingrediatur. Vnde non incurrent suadentes religionem minãdo priuationem alicuius boni, ad quod ius non habet fœmina, putà, quod auferent eleemosynam consuetam sibi, vel Monasterio elargiri solitã: vel quod eam non meliorarent in ea parte in qua parentes possunt.

88 Non etiam comprehendũtur dicto decreto inducentes ad ingressum, vel ab illo reuocãtes blanditiis, & precib. solis, non armatis minis actualibus, vel virtualibus, neq; coniunctis cum aliquo metu graui, vel leui, vel reuerentiali. Ita Sanch. *d.c.4.n.8.* Hieron. Roder. & Barbosa *d collect. n.4. fine* & constat ex traditis à me *d.tract.de contr.matr.c.12.n.314.* Quod si blanditiæ, & preces essent nimiæ, & importunæ coniunctæ cum metu reuerẽtiali, seu prouenientes à persona, cui debetur reuerentia, tunc continerent metum iustum, & inducerent nullitatem professionis, & parentes præfatam excommunicationem, iuxta Sanch. Roder. & Barbosã *loc. cit.* & alios DD. quos refero *in d.c.12.n.117.* quãuis probabile sit contrarium per DD. *d.c.12. n.115.* & tradita à me *eod.c.12.n.118.* quæ ibi videantur, & ita sentit Portel. *d.v. Monialis n.12. fine.* Neque præterea incurrerent iuxta Sanch. *d.c. 4.n.9.* qui dolo, seu dolosè inducerent ad religionis ingressum, licet dolus dans causã actioni non solum minuat voluntariũ, vt facit metus, sed omninò voluntarium auferat; nihilominus cum decretũ sit pœnale, & de sola coactione loquatur, non videtur extendendum ad dolum, qui non dicitur verè coactio, quamuis voluntarium auferat.

An solus metus purè reuerentialis sufficiat ad inducendum dictam excõmunicationẽ, negãt Riccius *in praxi for. eccle. decis.708.* Portel *d.v. Monialis n.12.* Hier. Roder. *d.resol.101.n.80.* August. Barbosa *d.collect. n 4.* & Diana *d.resol.56.* Villalob *p.1.tract.17.dub.31.n.11.* Colligitur ex traditis à me *in tract. de contr matr. c.12.nu.107.* Quare iidem DD. si parentes, vel cõsanguinei solum manifestando puellæ statum Monachalem illi cõuenire ob iustas causas v.g. non sufficientis dotis pro matrimonio, & similium inducant ad Monachatum, aiunt non incurrere hãc excommunicationẽ. Præter à me *d.n.107.* tradita; Probat Portel metũ purum reuerentialem à parentibus vel consanguineis tali manifestatione non inducere excõmunicationem, quia in illo timore incutiendo non se habent actiuè, sed ipsa puella metũ concipit ob patris reuerentiã. Addit idem Portel hãc esse praxim, iuxta quam nemo iudicat parentes, vel consanguineos tale suadentes, & facientes dictam excommunicationem incurrere. 89

Ad eandem excommunicationem requiri metum grauem respectu puellæ, nõ verò sufficere leuẽ habito respectu mulieris, & puellæ, eo quod metus leuis pro nihilo reputetur iure *l. nec timorem ff. quod metus causa*, tradunt Sanch. *d.c 4.n.4.* Portel *vbi suprà n 8.* Bonacina *d.p.2.n.4.* & Palaus *d p.36 n.6 vers. non est dubium.* Et huius sententiæ oportet sint alij DD. quos *d. tract de matr. c.12 n.295 & duobus seqq.* refero, tenentes professionẽ, & etiam votum simplex metu tantum leui extortum non esse ipso iure naturæ irrita. Si etiã parentes puellæ minarẽtur maledictionẽ, nisi ingrederetur, Sanch. *n 11.* ait, nõ incurrere eandem excommunicationem, nisi quando attenta ignorantia, & fragilitate fœminæ id reputaretur graue malum, & grauem metum incutiens Non incurreretur etiam si quis puellæ minetur iustam accusationem, nisi ingrediatur, &c. cũ per hunc metum, vtpote iustum, & licitum nõ irritetur professio, nec matrimonium, vt probaui *in tra. de contr. matr. c.12 n.188.& 189.* & in his terminis ita sentiunt Sanch. *d c.4.n.5.* & Portel *n.9.* 90

Non incurritur hæc excommunicatio, & alia eodẽ *c.18.* lata contra impedẽtes ingressum, vel professionem, nisi sequuto effectu; quia Trident. non conãtes cogere, vel impedire, sed cogẽtes, & impediẽtes, &c. ita Sãch. *n.18.& 19* Bonac *n.12.* Palaus *d.n.8.v.2.* Barb. alios allegãs *d collect n 8.* & Portel *d.v. Monialis n.17.* 91

Quamuis autem Nauar. *consil.56. de sentent. excomm. in 1. edit. & consil.6. de regul in 2. editione* Suarez *d disp.23. sect.7.n.9.* Filliuccius *d.cap.6 n 89.* & Diana *d resol.56. versic. quid ego sentiam*, asserant incurrere præfatam excommunicationem etiam cogentes solum ad ingressum in Monasterium retento habitu sæculari causa solius educationis puellæ, donec matrimonio collocetur, & non animo, vt habitum religiosum suscipiat, & profiteatur, eo quod Concilium illic tria distinctè numeret, sub disiunctione, scilicet, *ad ingrediendum, vel ad habitum suscipiendum, vel ad professionem faciendam*, in alternatiuis verò sufficit vnam partem earum esse veram *cap. in alternatiuis, de regul. iur. in 6.* 92

& verba sunt propriè intelligenda, vbi non constat de contraria mente loquentis. Et quia Concilium voluit consulere libertati puellarum, solus autem ingressus causa educationis præbet facile occasionem, vt postea ob verecũdiam fœmineam, vel blanditias, & preces Monialium puella ingressa inuita habitum suscipiat; & ita cogens ad ingressum puellam, indirectè cogit ad habitum suscipiendum, & ad professionem faciendam.

93 Nihilominus probabilius videtur eam excommunicationem non incurri à cogentibus fœminam ad monasterij ingressum absque animo, vt postea habitum religiosum suscipiat siue suasionibus Monialium, siue ratione, sed solum, vt ibi educetur in habitu sæculari, donec ætatis idoneæ matrimonio sit, & animus parentum sit, eam matrimonio iungere, si puellæ placuerit; quia Conciliũ consuluisse videtur libertati status religiosi. Iste autẽ ingressus solũ causa educationis absque animo, vt aliqua ratione ab extrinseco inducatur puella ad habitum religionis suscipiendum, non videtur libertatis status religiosi obesse. Ita Rodriq. *in sum to.2 c.8.n.10.* & ex Doctoribus *suprà n.83. relatis* Sanchez *d.c.4 n.12.* Portel.*n.14.& 15.* Hieronymus Rodericus *n.79.* Bonacina *d p 2.n.6.* Augustinus Barbosa *d.collect.num.9* & Castrus Palaus *d.p.36. n 8.versic.Hanc sententiam.* Incurrent verò iuxta Portel, Sanchez, & alios Doctores mox citatos dictam excommunicationem cogentes ad ingressum animo principali, vt postea suasionibus Monialium; vel alia ratione puella habitum susciperet, vel post ingressũ cogentes ad habitum suscipiendum, vel si spontè habitum susceperit cogentes ad professionem faciendam; quo pacto trium illarum partium disiunctiuarum illius disiunctiuæ Tridentini proprietas saluatur. Addit Palaus, quod incurret dictam excommunicationem cogens ad ingressum, si habeat animum, vt postea statum religionis, vel matrimonij eligat, qui sibi aptior visus fuerit. Quia (inquit) saltem in genere est intentio cogendi ad religiosum habitum, talisque ingressus sit expositus periculo alicuius nimiæ suasionis à Monialibus factæ, vel coactionis à parentibus; sed cum in hoc casu intentio cogentis sit indifferens ad electionem status religiosi, vel matrimonialis, nec adsit intentio actualis, vel virtualis determinata, vt suscipiat habitum, non videtur sic cogens comprehendi dicto decreto Tridentini.

94 Aduertendum etiam priorem sententiam Nauarri, & aliorum procedere solùm in parentibus cogentib. puellam puberem ad ingressum causa solius educationis, nõ autem cogentib. ad talem ingressum causa solius educationis puellam impuberem, vt expressè se declarat Diana *d.resol. 56.* Eo quod parentes filios, & filios impuberes iure naturæ possint religioni offerre, vt ibi educentur, donec perueniant ad pubertatem, & ipsi teneantur in hoc parentibus obedire: de qua re latissimè Sanch. *lib.4.sum.c. 18.* Suar. *to 3. de relig lib.5.c.9.* Portel *v.clausura Monialium,* & alij à Sanch. *relati.* De qua re *infrà, parte 3. huius tractatus,* vbi *de patria potestate.*

95 Prædicta quoque excommunicatio non comprehendit cogentes ad ingrediendum in Monasterium Cõuertitarum, illarúmue habitum suscipiendũ, quia religiosæ non sunt, vt *d.c.18.* ad finem Tridentin. ait, & ita etiam Fagundez *d.c.1.n.20.fine.*

96 Dantes etiam auxilium, consilium, & fauorem, non incurrunt, nisi quando ipsæ agentes incurrunt, vt Doctores *n.91.citati.*

97 Nec incurrent, qui ingressui, vel habitus susceptioni, vel professioni puellæ coactæ præsentes fuerint non animo auxiliandi, & fauendi violentiæ illi, sed alio animo, nempè si assisterent gratia Domini sui quem comitantur, vel vt audiant missam tempore professionis celebratam, vel vt audiant illam professionem, vel à fortiori, vt illam impediant, vel testificent esse irritam. ita Sanchez *d.c.4.n.21.* Portel *n.17.* Bonacina *n.10.* Et cum Concilium loquatur de scientibus, &c. quælibet ignorantia etiam crassa excusaret actui interessentes, vt Sanchez *n.20.* Bonacina *d.n.10.* & constat ex traditis *suprà c.5. n.160.*

Denique iuxta idem Concilium id expressè declarans non incurrunt præfatam excommunicationem cogentes fœminam ingredi Monasterium in casibus à iure permissis, veluti primò in pœnam alicuius delicti: Secundò ad cautionem pudicitiæ; tertiò quando coniux sciens ius disponens coniugem consentientẽ, vt alter ingrediatur religionem, & profiteatur, teneri & ipsum ad ingressum, si manens in sæculo maneat expositus periculo incontinentiæ, consenserit, vt alter profiteatur; iste enim coniux, qui consentit, si manens in sæculo sit suspectus, quod non seruabit votum continentiæ, cui se adstrinxerit, ad hoc, vt alter posset ingredi in religionem, compelli potest ad pariter intrandum iuxta cap. significante, de conuersat. coniug. de quo Reginaldus loco mox citando. 98

Quartò, si quis spontè vouit religionem, is enim compelli potest, ad tale votum implendum; sicut qui sponsalia cõtraxit, cogi potest ad matrimonium contrahendum. Demum ex quacunque alia causa iusta à iure permissa; ita Suarez *d.sect.7 n 9.* Filliuccius *d ca.6. n.89.* Bonacina *d.p.2. n.14.* Barbosa *d.collect.n....* & Reginaldus *d.lib.18 n.373.* Notant autem Suarez, & Reginaldus, quod in tribus primis casibus fœmina coacta ingredi Monasterium non potest cogi ad habitum, aut ad professionem, quæ requirit libertatem, sicut & matrimonium; quilibet in statu deligendo liber est. Prædicta circa præfatum Tridentini decretũ.

Quintò mortiferè peccant parentes absq; vrgenti causa cogentes filios, vel filias ad matrimonium contrahendum, vel impedientes, ne absolutè contrahãt, vel ne contrahant cum hoc, vel illa. ita DD. superius *n 83.* de qua re latè egi *in tract. de contr matrimonij ca.11.* (quod est de libertate matrimonij in vniuersum §.1. 3.6 & 8) & quidem *d c.11.n.23.& 68.* probatur grauiter peccare parentes cogentes graui coactione filios ad contrahendum matrimonium absolutè, vel ad contrahendum tale matrimonium, licet non incurrãt excommunicationem Concil. Trident. *c.9.sess.14.de reform.* latam contra cogentes, quominus matrimoniũ liberè contrahatur. *n. verò 69.* probatur peccare grauiter parentes sine rationabili causa impedientes filiorum matrimonium. *n.70.71. & 72.* ostenditur eos posse licitè, moderatè, & leui coactione cogere, vel impedire ex iusta causa, supposito, quod filij velint eligere statum coniugalem, & non statũ religionis; si verò desit iusta causa, nec leuiter posse cogere, aut impedire; & quæ sit iusta causa declaratur, eodem *n.70.* 99

Numero verò 93. probatur parentes habere ius impediendi ex iusta causa, nuptias filiorum, ita vt possint etiam sponsalia eorum iurata ex simili causa irritare; faciendo illos absoluere ab iisdem sponsalibus. Prædicta, & alia de libertate matrimonij videantur *d c.11.* 100

An verò, & quando Paterfamilias peccent in die ieiunij de præcepto ministrantes carnem filiis, & famulis nolentibus sine causa iusta ieiunare, teneanturque illos ad ieiunandum; & an teneantur in eodem die ieiunij illis præbere sufficiens alimentum ad ieiunium, explicaui latissimè *to.3.var.mor tit.9.à nu.220.ad 226.* ad ibidem tradita recurrat lector. 101

Sextò obligationi rectè educandi prolẽ non videtur dubium repugnare expositionẽ infantiũ, etiamsi exponantur in Xenodochio, si sine iusta causa exponantur. quia apud parentes sẽper melius bonis morib. & artib. imbui possũt; de huiusmodi verò expositione latius *parte sequenti huius tractatus cap.1. de alimentis.* 102

SVMM

Digitized by Google

SVMMARIVM

§. IX.

Doctores pertractantes vbi, seu apud quos educari debeant filij præsertim impuberes. n.10. & 104.

Iure communi iudicis arbitrio relinquitur, penes quem pupilli educari debeant. n.105.

Filij regulariter penes patrem viuentem elapso primo triennio educandi n.106. & 107.

Limitatur, vbi apud patrem non possent educari sine periculo animæ, si pater sit infidelis, vel hæreticus, mater vero Christiana & Catholica n.108.109. & 110.

Limitatur etiam, si apud patrem vita filij periclitaretur, vel si is superinduxisset nouercam, ex cuius odio erga priuignum, illius vita metui posset. numero 12. & 113.

Facto inter virum, & vxorem diuortio ex iusta causa, apud quem ex parentibus educari, & ali debeant, iure antiquo Codicis est in arbitrio iudicis, & quale debeat esse huiusmodi arbitrium. n.114.

Iure nouiori Authenticorum facto diuortio filij sunt educandi, & nutriendi apud matrem ad secundas nuptias non venientem expensis patris, si is causam diuortij dederit si verò contra, tunc apud patrem, nisi pater minus idoneus sit ob paupertatem, vel aliam causam. n. 5.

Si parens innocens in diuortio celebrando sit infidelis, is autem qui in culpa fuit, fidelis, proles est educanda apud parentem fidelem. ibidem.

Quando culpa viri factum est diuortium, & vxor transit ad secundas nuptias, apud virum educantur filij. ibidem.

An quando culpa matris diuortium fit, soboles sit educanda apud patrem expensis matris diuitis, si etiam pater sit diues. Affirmatiua. numero 116. Negatiua, numero 117. & 118.

Pœna præfata quoad educationem filiorum contra coniugem, qui suo delicto dedit causam diuortij, non habent locum nisi post iudicis sententiam. n.119.

Quando alter coniunx de facto, & non de iure diuertit ab altero an proles sit educanda apud innocentem expensis alterius. Affirmatiua. n.120. Negatiua & vera ibidem.

Quid quando neutrius coniugis culpa diuortium celebratur, vt si mutuo consensu, vel alias iustè æquali culpa separentur. n.121.

Quid etiam quando matrimonium bona fide contractum, postea reperitur inualidum, & suscepta est proles, & quid, si alter coniugum ab initio fuit in mala fide. n.122.

Pupilli mortuo patre sunt educandi vbi, & apud quem idem pater sua vltima voluntate ordinauerit; à qua tamen voluntate iudex ex causa recedere potest. n.123.

Pater meliùs cæteris præsumitur prospicere vtilitati filiorum. ibidem.

Mortuo patre sine ordinatione, vbi pupilli sint educandi, debent educari apud matrem viduam ad secundas nuptias non transeuntem. n.124.

Limitatur, si sit turpis, & vilis, vel suspecta ob immaturum matrimonium filiis procuratum. ibidem.

Et quid si esset pupillis successura ibidem.

Post matrem auia, & proauia materna præ cæteris admittitur ad pupillorum educationem, excluditur ob causas matrem excludentes. n.125.

Mater, auia, & proauia materna in educatione pupillorum regulariter præfertur fratri pupilli adulto. n.126.

Matri, &c. præfertur frater, & post eum auunculus, si apud eos pupillus magis commodè & vtilius educari possit, vel si ipsæ transierint ad secundas nuptias, vel constet patrem voluisse pupillum esse educandum apud fratrem. ibidem.

Pupillus iuxta iuris decisionem non est educandus apud matrem secundò nuptam, quæque pupillo superinduxit vitricum, vel esset suspicio eam conuolaturam ad secundas nuptias. numero 127.

Ius ciuile præcisè, & absolutè excludere matrem secundò nubentem ab educatione filiorum impuberum affirmant nonnulli n.128.

Sed Doctores magis communiter sentiunt non excludi absolutè, sed solum reddi suspectam; vt in dubio sit excludenda; secus verò si hæc suspicio ex coniecturis honestæ vitæ, & bona opinione matris, & vitrici infirmetur. numero 129.

Iudex potest rectè arbitrari pupillum esse educandum apud matrem secundò nuptam, quæ pupillo morienti non est successura, & bonis moribus, ac honestate vitæ præditam esse constet; nec adsint filij secundi matrimonij, qui eidem pupillo essent successuri n.130.

Item licet esset successura pupillo in re modica. ibidem.

Et quid si foret successura tantum in tertia parte hæreditatis pupilli ibidem.

Etiam si successura esset in tota hæreditate, si iudici constet matrem, & vitricum esse bonæ conditionis & qualitatis, bonæ opinionis, & famæ, potest decernere apud ipsos pupillum educari. ibidem. Et præsertim si omnibus circumstantiis spectatis posset melius educari apud matrem, & Vitricum, tunc deberet iubere apud eos alendum. ibidem.

Pupillus potest educandus committi coniuncto Vitrici. ibidem.

Concurrentibus paribus qualitatibus honestæ vitæ &c. In matre secundo nupta, & in aliis cognatis; vel tutoribus, an in educatione pupillorum iudex præferre debeat matrem. n.131.

Filius, vel filia adulta volentes apud matrem secundò nuptam, vel aliam personam morari, & ali, an, & quando sint audiendi, si ipsi voluerint. n.132.

Auo pupilli paterno, qui ad secunda vota transiuit, & matre, quæ pariter secundo nupsit contendentibus super educatione pupilli, auóne, an matri committi debeat educatio. numero 133.

Quando mortuo patre nec mater, nec aui pupilli sunt superstites, apud quem pupillus educetur est in arbitrio iudicis, quæ in hoc negotio considerare, & attendere debeat iudex. n.134.

Pupillus ex iuris decisione, & Doctorum communi regulariter loquendo non debet educari apud illum, qui eidem mortuo est successurus vel ex substitutione, vel ex proximitaeu qualitate; vel si factum illi fuisset à patre pupilli legatum post mortem pupilli præstandum n.135

Limitatur, si hæreditas pupilli esset tenuis, & successurus diues. ibidem.

Quid si successurus pupillo non esset extraneus, sed frater, vel auunculus; an ad excludendum eum ab educatione attendenda sit consideratio spei successionis. Negatiua ibidem. Affirmatiua ibid.

Consideratio spei successionis non procedit in matre, auia, & aliis ascendentibus pupilli n.135.

Si tàm extraneus, quam frater, vel auunculus pupillo successurus essent talis conditionis, quæ excluderet suspicionem mali pupillo euenturi ex spe successionis, posset illis à iudice committi pupilli educatio. ibidem.

Pupillus educari potest apud tutorem, & quid si tutor sit pupillo successurus. ibidem.

Pupillus siue mas, siue fœmina non debet educari apud eos, vbi eius pudicitia sit periculum. numero centesimo trigesimo sexto.

Sponsa, an & quando educari, & ali possit apud sponsum, vel sponsi patrem, aut matrem, & quando neque etiam apud eiusdem sponsæ matrem, & consanguineos debeat pupilli sponsa educari. numero centesimo trigesimo septimo.

Filiæ illegitimæ an, & quando possint educari apud matrem, & an potius apud suam matrem illegitimam educari debeant, quàm apud hæredem patris grauatum illas alere & dotare. numero centesimo trigesimo octauo.

Iudex in designando apud quos educari debeant pupilli debet facere id, quod verisimiliter faceret pater, si viueret; & quod faceret de propriis n. 139.

Ex officio potest iudex decernere vbi pupillus educetur, vel deponere pupillum ad contrahenda sponsalia inductum in monasterio, vel alio loco honesto, & tuto pro securitate pudicitiæ, & libertate matrimonij ibidem.

Iudex potest supplere pro pupillis. ibidem.

Potest iudex ex officio remouere tutorem suspectum. ibidem.

§. IX.

Apud quos filij vtriusque sexus præsertim pupilli; & adolescentes educari debeant viuentibus patre, & matre, aut defuncto patre superstite matre, vel è contra, aut vtroque parente defuncto.

103 DE huiusmodi materia Doctores præsertim Iuris consulti variis in locis agunt, nempe agentes de tutela, de alimentis, quæ à parentibus debentur filiis, & de diuortio. Placuit hoc capite de bona filiorum educatione, de hac re pertractare, quia licet leges ciuiles, & Doctores considerent varias rationes, ob quas aliquibus personis, etiam parentibus non sit demandanda filiorum præsertim impuberum educatio, illa tamen præcipua, vt non educentur apud personam, apud quam possit morum honestas, & pudicitia periculo exponi; vt ex sequentibus constabit. De hac autem materia extant in iure ciuili *tit. vbi pupillus educari, & morari debeat. & tit. Cod. eodem, & ibidem scribentes,* Mænochius *de arbitr. casu* 168. Surdus *de alim. tit.* 1. 441. *& tit* 4. *q.* 13 Corduba *à Lara in d. si quis à liberis* §. *si mater. num.* 11. 12. *&* 13. *ff. de lib. agnos.* Vincentius de Franchis *decis.* 350. Valasius *consultat.* 92 *num.* 10. *&* 11. Seraphinus *decis.* 1194 *&* 1217. Fontanella *de pact. nupt. claus.* 5. Glossa 8. *parte* 11. *à num.* 1. *ad* 19. Molfesius *ad consuet. Neap. p.* 3. *q* 11. *à num.* 6. *& p.* 5. *q* 8 *& q.* 11. *num.* 18. *&* 39. Augustinus Barbosa *collect. ad l.* 1. *&* 2. *Cod vbi pupilli educari debeant.* Annæus Robertus *rer iudicatarum lib.* 1 *cap.* 8. *&* 9. & alij Iurisperiti à Mænochio *dict. casu* 168. Surdo *dict q.* 13. Augustino Barbosa, & à me *in tract. de contr. matr. capite* 1. *num.* 117. *relati* Et ex Theologis Molina *de iustit tract.* 2. *disput.* 224. & Sanchez *de matr. lib.* 7. *disput.* 88. *num* 16 *&* 17 *& lib.* 10. *disput. vlt.* & etiam ego ipse *loco citato.*

104 In præallegatis autem titulis, vbi pupilli educari debeant agitur de pupillo, qui iam patre orbatus sit, sicut & ibi scribentes. Mænochius *d. casu* 168. Surdus *dict. q.* 13. *& in aliis quæstionibus allegatis*, Seraphinus Molfesius, Robertus, Molina *locis citatis*, & Sanchez *dict. disput.* 88..

105 Imprimis conueniunt omnes, & certum est, apud quem, seu quos pupilli educatio habenda sit iure communi arbitrio iudicis ex rerum, personarum, & temporis circumstantiis, & quid magis pupillo expediat, & an cesset suspicio non solum vitæ, sed etiam pudicitiæ, & sic statuendum apud quem habenda tutius, & securius educatio, diiudicandum relinquitur. Constat ex *l.* 1. *in principio ff. vbi pupill. educ. debeat* (ibi: *Et solet ex persona, ex conditione, & ex tempore statuere, vbi potiùs alendus sit, & nonnunquam à voluntate patris recedit Prætor*) ex *l. penult ff. eod.* (vbi: *is disceptetur*, inquit Vlpianus, *vbi morari, vel educari pupillum oporteat, causa cognita id præsidem statuere oportebit*) ex *lib.* 1. *ibi: quando autem inter eam, & cognatos*, &c. & ex *l.* 2. *per tot. Cod.* vbi pupilli educari debeant. & tradunt præallegati Doctores. Mænochius *d. casu* 168 *initio*, Surdus *dict. quæst* 13 *initio.* Seraphinus *dict. decis* 1357. Molfesius *locis citatis.* Molina *dict. disput.* 224. *versic. quando testator.* & *versic. quando neque mater.* Fontanella *dict. part.* 11. *n.* 17. Annæus Robertus *d. cap.* 8. Sanchez *d. disp.* 88. *n.* 17. & iurisperiti communiter *relati* à Menochio *d. casu* 168. *n* 1. & Surdo *d. q.* 13 *n.* 1. & Augustino Barbosa *ad d. tit. Cod. vbi pupilli educ. debeant in initio.* Vt autem post Baldum, Crauetam, & Caualanum rectè aduertit Surdus num. 1. hoc iudicis arbitrium debet esse à iure, vel secundum ius regulatum, non autem absolutum, & irrationabile; non enim sub colore arbitrij debet iudex pro libito voluntatis iuris regulas subuertere; & id faciens grauiter peccaret. Quod aduertere debent iudices, vt præallegati DD. admonent. Quid autem iura in hac materia præscripserint, ex eisque iuncta præsertim Doctorum communi, aut magis communi interpretatione, seu intellectu explicatur sequentibus inquisitionibus

Patre viuente extra casum diuortij regulariter filij sunt apud patrem educandi, & quando ei non permittenda educatio.

Inquisitio prima. Patre viuente an, & quando filij præsertim impuberes extra casum diuortij, & dissolutionis matrimonij, quod detectum sit fuisse nulliter contractum, penes eundem patrem sint educandi. Procedit inquisitio de tempore vltra primum triennium; & tempus ablactationis; primo enim triennio mater regulariter etiam inuito patre potest penes se infantem nutrire, & educare. De qua re in sequenti secunda parte huius tractatus de effectibus matrimonij *cap.* 1. quod est de alimentis *n.* 317. 106

Communis, & certa conclusio est, regulariter esse educandos apud patrem. Quæ conclusio nititur ratione naturali, & ciuili. Naturalis est illa, quæ ex S. Thoma *suprà hoc cap. numero* 3. adducta est, scilicet, quia cum parentes sint filiorum causa, & principium, per se illis incumbit, vt eorundem filiorum tam quoad corporalia, quam quoad spiritualia, curam gerant, & pater est præcipua causa, vt pote principium actiuum proli, & cum regulariter amor paternus vincat omnem alterius amorem, nullibi commodius educari posse videntur filij quàm apud patrem. Ciuilis ratio est, quia filij naturales, & legitimi de iure ciuili existunt sub potestate patris, ratione cuius etiam ad ipsum eorundem filiorum cura spectat; & apud eundem educandi, vt Seraphinus *dict. decis.* 1194. & Doctores communiter, qui à me in dict. sequenti parte huius tractatus de effectibus contractus matrimonij *dict. cap.* 1. de alimentis *num.* 678. & 682. referuntur. Et constat etiam ex iure ipso, præsertim ex *l. deinde* §. *etiamsi maximè. ff. de liberis exhibendis.* 107

Dixi regulariter, quia in nonnullis casibus filij non apud patrem, sed potius apud matrem, si sit superstes, & seorsim ex iusta causa à marito viuit; vel apud aliam personam iudici bene visam, debebunt educari.

Et primus casus est, si apud patrem filij educari, & commorari non possent absque morali periculo peccandi, & impudicitiæ ac inhoneste viuendi. Hæc enim esset iusta causa, ob quam filij apud patrem non forent educandi, sed vel apud matrem, vel alibi iudicis arbitrio. Hanc causam iudici in decernendo, apud quem pupillus debeat educari, præcipue considerandam proponit Vulpianus in *dict. leg. penultima ff. vbi pupillus educari debeat*; vbi verbis supra adductis addit

Digitized by Google

addit idem Vlpianus, *In causæ cognitione euitandi sunt, qui pudicitiæ impuberis possunt insidiari*, Allegata etiam *l. Deinde, citato §.etiamsi maximè Digest. de lib. exhibendis* dicitur ob nequitiam patris in educatione filiorum impuberum eidem patri præferri aliquando matrem, vt apud eam morentur, & educentur sine diminutione patriæ potestatis. Quod etiam notatur in *dict. decis. Seraphini* 1194. vbi additur, decisionem dictæ legis habere locum ratione puerilis, & teneræ ætatis impuberis. Ad hoc idem facit *l. finalis §. minores, Cod. de sententiam passis*, vbi Imperator Constantinus, quod non obstante patria potestate filiis impuberibus tutor dari debet, si vel libidini, & vitiis addictus, vel aliqua prauitate ipse pater corruptus sit. Ex quo rectè infertur, neque eosdem pupillos educari debere apud talem patrem nequam, cum magna sit vis educationis ad bonos, vel malos mores inducendos, vt suprà hoc capite dictum est, & tradit Ricciullus *de iure personarum libro 2 capite 32. numero 19. argumento cap. Iudæi 2. de Iudæis*. Hanc etiam ob causam, scilicet, si filius non possit morari apud patrem, & in eius domo absque morali periculo peccandi, & contrahendi prauos mores, posse filiumfamilias habitare seorsim à patre, & extra illius domum debere ab eodem patre illi subministrari necessaria alimenta tradunt communiter Doctores à me in *allegata sequenti parte citati cap. 1. de alimentis n. 691.*

109 Hinc filius infans parentum infidelium Iudæorum, aut Paganorum, matre ad fidem conuersa consentiente, & volente baptizatus, non apud patrem infidelem, sed apud matrem fidelem (vt *suprà hoc capite, numero octauo.*) est educandus. Quia remanens apud patrem infidelem esset expositus periculo subuersionis, facilè enim posset pater illum adducere ad infidelitatem; & idem si post matris conuersionem filius iam adultus, & vsus rationis capax sponte, & volens baptismum susciperet, quemadmodum è contra, si mater sit infidelis, & pater filius, filius communis baptizatus post primum triennium apud patrem debet educari. Constant prædicta omnia ex *capite fin. de conuers. infidelium.* & tradunt Sanchez *de matrim. libro 10. dict. disput vlt. numero 3.* Doctores *suprà dict. numero 8. allegati*, & alij à Sanchez, *relati*. Quod si impubes filius vsu rationis pollens vtroque parente remanente in infidelitate, & etiam inuito, voluntarie fidem per baptismum susceperit, tunc apud fideles, prout iudex ecclesiasticus arbitrabitur, educandus erit, nullo modo apud parentes ob illam rationem periculi peruersionis ex educatione, & cohabitatione cum parentibus infidelibus; de qua re plura Nauarrus *consil. 4. de conuers. infidelium.* Et si omnibus Christianis prohibitum est cum Iudæis habitare præcipue ob eam rationem, quod ex huiusmodi habitatione, & assidua conuersatione potest oriri periculum subuersionis, vt notat Antonius Riciullus *de iure personarum d. lib. 2. cap. 41. num. 1. & 2.* multo magis filij impuberes baptizati simili periculo erunt expositi, si permittentur educari, & morari penes parentem infidelem.

110 Quod dictum de filiis impuberibus infidelium, idem etiam procedit in filiis hæreticorum volentibus inuito vtroque, vel altero parente hæretico viuere catholice; ad euitandum enim subuersionis periculum educandi non erunt apud patrem hæreticum, contra cuius voluntatem fidem Catholicam sit amplexus, sed apud matrem, si sit Catholica, vel si & ipsa hæretica sit, apud alios Catholicos. Dixi, *inuito*, &c, Quia si parentes hæretici nati permitterent filios amplecti, quam maluerint sectam etiam catholicam, eo casu, quia abesset illud periculum peruersionis, filij Catholici morari possent apud parentes hæreticos; & si tutius foret seorsim à parentibus educari, & habitare cum fidelibus.

Quid autem, si mater vidua infidelis relicta sit à viro cum infante, & superstes sit auus paternus ad fidem conuersus, an infans debeat educari apud auum fidelem, vel apud matrem infidelem explicatum est hoc capite *suprà numero 9.* & resolutum contra Nauarrum debere educari apud auum fidelem. 111

Secundus casus est; si vita impuberis periclitaretur ob nimiam patris sæuitiam, & crudelitatem, tunc enim apud matrem seorsim à patre ex iusta causa degentem, vel apud aliam personam debebit educari. Ob huiusmodi enim causam etiam patrem teneri præstare alimenta filio seorsim, & extra illius domum habitanti, tradunt DD. communiter, quos in sequenti parte huius tractatus de effectibus contractus matrimonij *d. capite primo de alimentis numero 688. refero.* 112

Tertius casus est. Si pater impuberis secundam vxorem duxerit, & ex nouercæ odio erga priuignum merito metui possit eiusdem priuigni vitæ. Hæc causa Nouercæ superinductæ fuit considerata in *d. decis. 1194. Seraphini*; & ob odium, quod solet intercedere inter Nouercam, & priuignum, posse eundem priuignum eo inuito habitare seorsum à patre extra eius domum, & nihilominus teneri patrem eum alere, est communis sententia Doctorum, quos *dict. cap. 1.* de alimentis proxime *citato num. 688.* refero. Non enim impubes educari debet in domo, si suspicio probabilis sit, vt ibi vitæ illius insidietur. Vt colligitur ex *l. 1. Cod. vbi pupill. educ. deb.* & tradunt Baldus *consil. 487. vol. 1.* & Surdus *tit. 4. dict. quæst. 13. numero 30.* & tunc præcipue metui posset, nouercam vitæ priuigni machinaturam, si eo mortuo pater successurus esset in bonis eiusdem priuigni propriis notabilis, & magnæ quantitatis, in quibus post patris mortem essent successuri filij nouercæ *arg d. l. 2. Cod. vbi pupilli educ. debeant.* Iudicis prudentis tamen partes erunt ex circumstantiis personarum, & rerum inuestigare, & cognoscere an præfatæ suspicioni sit locus. 113

Attento iure communi tam antiquo Codicis, quàm nouiori Authenticorum apud quem ex coniugibus educandi sint filij facto inter eos diuortio.

Inquisitio secunda: facto ex iusta causa diuortio inter coniuges, apud quem eorum educari, & morari debeant filij.

Iure Codicis *l. vnica Cod. diuortio facto*; in arbitrio iudicis est, apud quem educari, & ali debeant liberi; *Licet neque nostra* (inquit textus) *neque diuorum parentum nostrorum vlla constitutione caueatur, vt per sexum liberorum inter parentes diuisio celebretur: Competens tamen iudex æstimabit vtrum apud patrem, an apud matrem matrimonio separato filij morari, ac nutriri debeant.* Et hoc idem notarunt ibi scribentes Bartholus, Baldus, Cynus, & alij, quos Augustinus Barbosa *collect. ad dict. l. vnicam numero 1.* refert. & per eundem textum tradidere Goffredus, & ex Summistis, Astensis, Angelus, & Syluester *relati* à Sanchez *dict. lib. 10. citata disput. vlt. num. 1.* Idem Sanchez *ibidem*, & Barbosa *d. collect. num. 2.* aduertentes huiusmodi arbitrium debere esse, vt per primum triennium proles apud matrem educetur, vltra hoc triennium apud patrem, prout ius *in leg. non filium Cod. de* 114

patria potest. decreuit circa prolis educationem, & etiam probant tradita *num.* 107. Quod tamen iuxta Goffredum, Astensem, & eosdem Sanchez, & Barbosam intelligitur, nisi iudex inspectis particularibus circumstantiis aliud expedire arbitretur, nam tunc ipsius esse dicunt arbitrari, vter coniux apud se educaturus sit prolem, vt *in d. l. vnica deciditur.*

115 At verò hodie iure nouiori Authenticæ *si pater, Cod. eod.* scilicet, *diuortio facto*, desumptæ ex Authentico, *vt liceat matri, & auia §. illud collatione* 8. *tit* 18. *aliàs* 13. *Nouella* 117. *cap.* 7. si pater causam diuortij præstiterit, apud matrem manentem in viduitate liberi educari debent, si verò mater causam diuortij dederit, apud patrem, nisi minus idoneus sit; quo casu si mater sit locuples apud ipsam manebunt, & ab ea enutriri debent. Verba dictæ Authenticæ si pater, sunt, *si pater causam diuortij præstiterit, apud matrem ad secundas nuptias non venientem liberi nutriantur, patris expensis; si verò contra, tunc apud patrem matris locupletis expensis, nisi pater minus idoneus sit.* Verba autem Authentici, *vt liceat. d. §. illud* sunt. *Etsi quidem pater occasionem separationis præbeat, & mater ad secundas non venerit nuptias, apud matrem nutriantur expensas patre præbente; si vero per causam matris ostendatur solutum matrimonium, tunc apud patrem maneant filij, & alantur: Si autem contigerit patrem minus idoneum esse, matrem verò locupletem, apud eam pauperes filios manere, & ab ea nutriri iubemus.* Ex quibus patet Authenticam cum Authentico concordare in principali dispositione; & solùm discordare quoad illa verba *matris locupletis expensis*, quæ *in d. §. illud*, non reperiuntur; & *in d.* Authentica *si pater*, fuerunt addita ab Irnerio Iurisconsulto, vt tradunt Glossa *in d. §. illud. verbo alantur*, & *in d. authentica, si pater* verbo *matris*; & Doctores, qui infrà citantur, & alij communiter. Quod autem *in d. §. illud, & d. auth. si pater*, deciditur de educatione filiorum apud matrem, si pater diuortij causam præstiterit; & apud patrem, si mater occasionem diuortio dederit: affirmant etiam communiter ibi scribentes Augustinus Barbosa *collect. ad d. auth. licet n.* 1. & 2. Sanchez *d. disp. vltim num* 2. ex Doctoribus *suprà num.* 103. Corduba à Lara *d. §. si mater à num.* 11. & Valascus *d. consult.* 92. *num* 11. & alij Iurisperiti communiter, quos Corduba, Valascus, Augustinus Barbosa *locis citatis*, & Sanchez *d. disp. vltim. num.* 5 & 6. referunt. Vt propterea meritò nullo modo audiendus sit Henriquez *lib.* 11. *sum. cap.* 18. *fine*, contra præfatos textus ita expressè loquentes, quos non allegat, dicens post diuortium prolis educationem præcipuè pertinere ad patrem, nec Authores ab eo relati id dicunt. Neque etiam rectè loquutus est Molfesius *d. p.* 5. *quæst.* 8. *n* 4. dum dixit post diuortium inter virum, & vxorem regulariter filios potius apud matrem, quàm apud patrem, educari debere ad id allegans *dict. leg. vnicam. & dict. authent. si pater*, cum hoc eius dictum expresse aduersetur iisdem textibus propterea malè ab eo allegatis. nam *dict. l. vnica*, educatio penes quam haberi debeat relinquitur iudicis arbitrio; *dicta authentica si pater, & d. §. illud*, deciditur prolem educandam penes coniugem innocentem cum certis limitationibus, seu exceptionibus ibidem positis. Quarum prima est, vt id non procedat, si post diuortium culpa viri factum mulier transiit ad secundas nuptias. Secunda, si vxor, seu mater noxia, quæ dedit diuortij causam sit locuples, & vir pauper; quo casu in dictis textibus deciditur prolem apud matrem alendam, & educandam fore. Ex quo Sanchez *dict. disput. vltim. num.* 3. infert (licet in dictis textibus non exprimatur) etiam quando pater, qui præbuit diuortij causam est diues, & mater pauper prolem alendam apud patrem, cum militet (inquit) eadem ratio, & pater, ac mater sint correlatiua, & sic dispositum in vno censeatur dispositum in reliquo. Quam tamen illationem non admitto, cum matri innocenti pater nocens citra omne dubium debeat præbere expensas alimentorum, & educationis, vt expressè in eodem textu dicitur, non est autem ita certum matrem noxiam debere patri innocenti præstare expensas alimentorum prolis apud eundem patrem educandæ, prout in sequentibus numeris explicatur. Prædictis duabus exceptionibus additur tertia, scilicet, si parens innocens in celebrando diuortio sit infidelis, & qui in culpa, sit fidelis; tunc enim fauore fidei, nè proles in infidelitate educetur, pro educatione tradenda est coniugi fideli iuxta *præallegatum cap. finale de conuersatione infidelium.* & tradita *suprà numero* 109. & ita etiam post Angelum *v. filius*, Syluestrum *v. eodem* & Gutierez *quæstionibus can. libro* 1. *capite* 24. *numero* 19. tradunt Sanchez *dicto numero tertio*, Augustinus Barbosa *collectaneo ad dict. authen. si pater, numero tertio.*

Quando culpa matris diuortium fit, an soboles sit educanda apud patrem expensis matris locupletis, si etiam pater sit diues.

Ex præfatis igitur textibus, & Doctoribus communiter constat facto diuortio inter virum, & vxorem filios esse educandos apud matrem, si pater fuerit in culpa, & è contra educandos apud patrem, si mater fuit culpabilis. Item constat in primo casu expensas alimentorum filiorum à patre, si diues sit, præstandas esse matri, apud quam filij sunt educandi, si verò idem pater sit inops; eosdem filios alendos esse à matre; Item in secundo casu, scilicet, quando mater præbuit causam diuortij, si ipsa sit inops, constat filios apud patrem ali debere ab ipso patre sumptibus suis. Sed non leuis controuersia est, an in hoc casu diuortij ex culpa matris sequuti; si vterque, scilicet, tàm pater, quàm mater sit diues, & possit alere, an filij apud patrem alendi sint expensis eiusdem matris culpabilis locupletis, an verò sumptibus eiusdem patris innocentis pariter locupletis, & idoneæ ad alendum. 116

Et prima sententia asserit, filios debere ali apud patrem sumptibus matris locupletis. ita Glossa *in dict. authentic. si pater, fine.* & *in dict. authen. vt liceat matri citato §. illud verbo Alantur*; & *in l. alimenta verbo materna Cod. de negot. gest. ibidem* Bartholus *numero* 1. Paulus Castrensis *num* 3. Alexander *num.* 6. Boërius *consil.* 17. *numero* 11. Corduba à Lara *in d. §. si mater. num.* 12. Gutierez *qq. canon. cap.* 24. *numero* 19. Petrus Barbosa *in rubric. soluto matrimonio part.* 2. *num.* 53. Augustinus Barbosa *dict. collect. ad dict. authentic. si pater numero septimo*, & communem Iurisperitorum sententiam esse dicunt Alexander, Boërius, Petrus Barbosa, & Corduba *locis citatis*. Hanc eandem sententiam tenent Angelus *v. filius numero* 22. Syluester *v. eodem numero* 24. & Sanchez *dict. disput. vltima, numero septimo & octauo*, qui ait hanc sententiam tenere Glossam *in cap. fin. de conuersatione infidelium v. insidientur*, & ibidem Hostiensem, Butrium Cardinalem, & Henricum; etsi Glossa solum dicit apud patrem ali debere sobolem, quando mater præstat causam diuortij, & non addit, quod expensis ipsius matris. Hanc sententiam probauit ius regium Castellæ *l.* 3. *titul.* 19. *parte* 4. vbi expressè habetur matris præstantis causam culpabilem diuortio expensis prolem apud patrem alendam fore. Etsi enim *in dicta authentica vt* 117

liceat matri, & auiæ d. § *illud*, id expresse non habeatur. Et in *d. authentica si pater. Cod. diuortio facto*, verba illa *matris locupletis expensis* fuerint addita ab Irnerio Doctore priuato, & carente authoritate legis condendæ, nihilominus recte fuisse addita, & implicite contineri in præallegato authentico, vnde illa authentica desumpta est, sentiunt iidem Doctores, etsi in fundamento additionis, & huius sententiæ non conueniant. Et quidem Corduba à Lara probat hanc sententiam. Quia si diuortio facto, vxor, quæ causam culpabilem diuortio dedit non teneretur suis expensis alere filios apud maritum manétes, sequeretur, quod inculpatus maritus sustineret onus alendi liberos sine fructibus dotis, nam diuortio facto dos vxori restituitur vt in *l. diuortio ff. soluto matr.* id autem manifeste absurdum esset, & æquitati naturali repugnans, cum dos detur ad sustinenda onera matrimonij, filiosque alendos, vxorque sic ex suo delicto reportaret commodum. Hanc tamen rationem reprobant Sanchez, & Barbosa locis citatis. Nam facto diuortio ob culpam vxoris, puta, ab eius adulterium, aut dos illi non restituitur, sed retinetur à marito sine obligatione illam alendi; si propter eius hæresim, fiscus eam acquirit; de quo late idem Sanchez *dict. lib.* 10. *disput.* 4. & Pet. Barbosa *ad l.* 1. *in principio ff. soluto matrimonio.* Quare iidem Sanchez, & Barbosa probant, quia cum pater, & mater; vir, & vxor sint correlatiua, dispositum in vno censetur in reliquo dispositum, etiam in lege correctoria, & pœnali. Quare cum in *d. authentico, vt liceat matri, & auia* §. *illud*, disponatur patre præstante causam diuortio fore sobolem alendam apud matrem expensis patris, iure optimo Irnerius inde desumens textum *d. auth. si pater*, addidit ea verba; *matris locupletis expensis* quando mater est delinquens, quasi in illa dispositione *d.* §. *illud*, patre delinquente tamquam in correlatiuo, idem dispositum censeatur. Quare Sanchez ait non obstare, quod, cum in d. §. *illud* non dicatur, filios esse aducandos apud patrem innocentem expensis matris; sicut dicitur esse educandos apud matrem innocentem expensis patris; & verba illa *dict. auth. si pater. expensis matris locupletis* addita sint à Doctore priuato, casus sit decidendus iuxta regulas iuris, quæ habent onus alendi filios pauperes vltra primum triennium spectare ad patrem, non ad matrem, licet sit & ipsa diues, nisi in casibus expressis in *l. Nesennius. ff. de negot. gest.* quorum nullus est iste; & onus alendi filios esse paternum constat ex *l. si quis à liberis ff. de liber. agnosc.* & late explicatur in sequenti parte huius tractatus de effectibus contractus *matr. d. cap.* 1. de alimentis; Illud quod est dispositum in *d.* §. *illud* in casu patris delinquentis, non possit extendi, & censeri dispositium in casu matris delinquentis, vt & ipsa teneatur suis expensis alere filios apud patrem. Nam pater etiam non delinquens tenetur ad præfata alimenta filiis pauperibus præstanda; non sic mater; & consequenter sit dispar ratio patris, & matris; dispositum autem in vno correlatiuo non censeatur dispositum in reliquo, vbi diuersa militat ratio ex Euerardo loco à correlatiuis *n.* 8. Non obstare id (inquam) probat Sanchez, quia (ait) cum dispositio *d. auth. si pater* procedat etiam si proles non excedat triennium (quo primo trienij tempore onus alendi filium spectat ad matrem) cum lex illa indistincte, & generaliter loquatur; & ita pater dans causam diuortio culpabilem iuxta dictam dispositionem ad expẽsas educationis prolis primi triẽnij teneatur, ad quas secluso delicto non tenetur; ita etiam mater delinquens, tenetur ad expensas educationis filij pro tẽpore vltra primũ trienium, ad quas, si sua culpa diuortiũ non esset sequutum, non teneretur. Quare textus ille (concludit idem Sanchez) non attendit ad obligationem, quam ante delictum coniuges habebant, circa expensas educationis prolis ministrandas; sed in pœnam delicti, ob quod diuortium fit, statuit, vt eo sequuto auferatur proles coniuge delinquente, & apud innocentem educetur expensis delinquentis, siue ad eas alioqui teneretur, siue nõ. Ita Sanchez.

117 Altera sententia præcedenti opposita negat, filios apud patrem innocentem ali debere expensis matris cuius culpa factum est diuortium, licet ipsa sit diues. ita *Salicetus in d. l. alimenta Cod. de neg. gest.* & post eum Valascus *d. consultat.* 92. *n.* 11. vbi acriter reprehendit Irnerium, dicens fuisse nimiam eius licentiam adiicere authenticæ illa verba *matris locupletis expensis* contra iuris regulas patri tantum imponentes onus alendi filios. Quare probatur hæc sententia, quia iure alibi non cauetur matrem vltra primum triemnium ablactationis esse obligatã suis sumptibus educare filios, præterquam in nonnullis casibus præsertim expressis in *d l. Nessenius* (de quibus late *in d. sequenti parte huius tractus cap.* 1. *de alim.* §. *septimo. à num.* 330.) inter quos iste casus non cõtinetur, sed regula iuris communis patri solum imponit onus alendi filios pauperes aliunde non habentes *d. l. si quis à liberis, & alibi* (prout latissime in sequenti parte huius tractatus *d. cap.* 1. de alimentis traditur) à qua regula non nisi iure aperto est deuiandum. Et *illa authentica si pater*, in Codicem traducta ab Irnerio non potest, nec debet habere plus authoritatis, quam authentica constitutio in §. *illud*, à qua fuit translata, cum ab illa authoritatem sumat, non à se; in qua constitutione nec reperitur, nec dicitur, quod filij apud patrem innocentẽ ali debeant expensis matris culpabilis locupletis; sicut è contra dicitur debere ali apud matrem innocentem expensis patris culpabilis. si enim lex voluisset, idem esse etiam quoad matrem culpabilem, cum id sit contra regulam iuris, expressisset. Addit etiam Valascus verba illa: *Matris locupletis expensis*, non conuenire illi rubricæ Codicis, quæ ita inscribitur, *Diuortio facto apud quem liberi morari, vel educari debent*; non enim agi (ait Valascus) nisi apud quem habitatio, & educatio filiorum erit in casu diuortij coniugum, non autem quorum expensis; & est diuersa illa rubrica ab alia Codicis, & *ff. vbi pupilli educari debeant*, quæ agit de educatione extra causam diuortij. Ad rationem autem illam pro priori sentẽtia ex Corduba adductam, nempe, quod diuortio facto maritus dotem restituit (id enim videtur admittere idem valascus, & putat hac ratione fuisse motum Irnerium ad addendum illa verba) vnde iniquum est, quod sine dote filios alat: Respondet; quod licet dotẽ restituat, adhuc tamen pater est, cui incumbit onus alẽdi filios *d. l. si quis à liberis* & cap. *cum haberet, de eo qui ducit in matrimonium*, & adhuc manet patria potestas, à qua multi effectus producuntur, de quibus Pinellus *in rubr. Cod. de bon. mater in* 2. *p per totam.* Et Clem. Ascanius, & Paschalis *in tract. de patria potest.* quibus vtilitatibus patriæ potestatis mater non vtitur; nec vsum fructũ bonorum filiorum habet, quo fruitur pater. Ac proinde non mirum si alere teneatur filios etiam diuortio sequuto ob culpam vxoris, licet iam dotem non habeat. Verum huic sententiæ non obstat illa ratio Cordubæ, cum diuortio facto ex culpa vxoris maritus dotem non restituat, vt *num. præcedenti* dictum est.

Hanc sententiam de rigore iuris communis existimo veriorem, etsi fortasse iudices fori externi in praxi à priori, vt pote communi non recedent; in foro tamen conscientiæ iuxta hanc posteriorem non vereri iudicare, cum vere sit conformis dictæ regulæ iuris communis patri tantum iniungenti onus alendi filios, & non matri. & ita ex d. authentica in §. *illud* non possit sumi argumentum à correlatiuo ob diuersitatẽ rationis in patre, & matre. Et dato etiam, quod dispositio

Digitized by Google

positio dictæ authenticæ procedat etiam in sobole triennium ablactationis non excedente; etiam pater iuxta ius commune excepto lacte (quod mater, si potest, nullaque iusta causa excusetur, tenetur propriis vberibus ministrare infanti) tenetur ad expensas pro educatione filij lactantis necessarias, nempe, ad prouidendum de vestibus lineis, & laneis, subuculis, lecto, & similibus, & medicinis, si infirmetur, vt probatur in allegata *sequenti parte huius tractatus cap. 1 de alim. n. 324.* & tradunt Doctores communiter *ibidem allegati*; & Valasceus *d. consult. 91 n. 6.* Neque etiam mater tenetur ad expensas lactationis filij, nisi quando absque causa recusat propriis vberibus lactare. Vt *d. cap. 1. de alim. à n. 318. ad 323.* explicatur, ac proinde facto diuortio ob matris culpam; & ex iudicis sententia tradita prole patri; cum iam per ipsam non stet, quo minus lac suum eidem proli præbeat, & alioqui sit parata præbere, quando vlla alia causa ex à me enumeratis *à d. n. 318. ad 323.* non excusetur, ad expensam lactationis non tenetur, nec cogi potest.

119 Cæterum quamuis sententia certa, vt locus sit pœnæ in d. authentica contra patrem, vel matrem præbentem diuortio causam statutæ priuationis educationis prolis, & expensarum pro educatione, ad quas alioqui non teneretur, prærequiritur iudicis sententia iuxta doctrinam communem, quod ad pœnam legalem delicto iniunctam persoluendam nemo obligatur nisi post iudicis sententiam; de qua re late egi *in 2. & 3. t. moralium variorum*; & etiam supra in hac parte *cap 5.* & hoc idem in præsenti tradit Sanchez *d. disp vlt num. 8.*

120 Aduertendũ etiam, quod etsi Innocentius, Butrius, Ioannes Panormitanus, & Cardinalis *in d. cap. fin de conuers. infid.* dispositionem *d. auth. si pater*, contra coniugem dantem causam culpabilem diuortio extendunt, vt habeat locum, non solum si fiat diuortium de iure, vt propter adulterium, sed etiam si fiat de facto, vt quia absq; iusto titulo coniux recedit, ita quod expensis coniugis culpabiliter recedentis apud alterum proles debeat educari, Nihilominus huiusmodi extensio non videtur admittenda, & illam improbãt Sanchez vbi *suprà n. 9.* & Augustinus Barbosa *d. collect. ad d. auth. si pater, n. 8.* quia, cum quis coniugum de facto recedit, non dicitur diuortium facere, nec est vere diuortium, nec lex huiusmodi pœnalis loquens in diuortio vero, ibi: *Si pater causam diuortij præstiterit*, potest extendi ad recessum de facto.

121 Quid vero, quando diuortium neutrius coniugis culpa celebratur, vt si mutuo consensu vterq; separatur, vt vitam cœlibẽ ducat voto emisso, vel absq; illo, vel quia vterq; est damnatus de crimine hæresis, vel alter de hæresi dãnatus, alter adulter, in quibus casibus vterq; est in culpa diuortij, & potest iuste diuertere non compensatis delictis iuxta tradita à Sanchez *d. l. 10. disp 16.* In hisce casibus Sanchez *d. disp. vlt. n. 10.* & Augustinus Barbosa *collect. ad d. auth. si pater n. 8.* respondent seruari posse dispositionem *d. l. vnica Cod diuortio facto*, iuxta explicationem *suprà n. 114.* traditam, nẽpe, vt infans minor triennio à matre educetur; maior vero à patre, nisi iudex aliud arbitretur; quia in huiusmodi casibus nil immutatũ reperitur *in d. auth. si pater* & *d. §. illud*; sed tantum quando alterius coniugis culpa diuortium fit, & idem seruandum, quoties non constiterit vtrius ex coniugibus culpa diuortium factum sit, tradit ibidem Sanchez ex Henrico *in d. cap. fine n. 7. de conuers. infidelium.*

122 Quando verò matrimonium bona fide contractũ est, & postea reperitur inualidũ & filius interim conceptus, iidem Sanchez *n. 10.* & Augustinus Barbosa *d. n. 8.* resoluunt filium esse communibus vtriusque parentis expensis alendum, quamuis sit minor triennio, cum ob bonam fidem vtriusq; onus debeat esse commune, secus vero si alter parens fuerit in mala fide constitutus, altero existente in bona; tunc enim aiunt filium alendum esse ab eo, qui in mala fide fuit, nisi pauper sit, alius vero locuples. Sed de hoc latè agitur *in sequenti parte huius tractatus d. cap. 1. de alimentis n. 325. & duobus sequentibus.*

Patre defuncto pupilli educandi sunt apud quem idem pater iusserit fore educandos, si de hac eius voluntate constet, à qua tamen voluntate iudex aliquando recedere potest.

Inquisitio tertia, mortuo patre apud quem filij, præsertim pupilli, & impuberes educari debeant, si non sit superstes auus paternus habens pupillos sub potestate, & loco patris in cura filiorum succedens.

Imprimis certum est iudicem debere spectare, & regulariter sequi voluntatem patris, si de ea constet, decernendo filium educari apud personam ab eodẽ patre electam. est textus clarus *in l. 1. § si omnes. versic. apud eam educetur ff. de inspiciendo ventre.* & *in lib. 1. ff. vbi pupilli educ. debeãt.* & ex Doctoribus *suprà n. 103. relatis* tradunt Seraphinus *d decis 1357 n. 5.* (vbi etiam Additionator alios *allegans*) Mænochius *d casu 168.* & cõsil *61 n. 12.* Surdus *tit. 4. d q. 13 n. 2.* Molina *d disput. 224. initio versic. quando testator*, & alij à Surdo *relati.* Ratio est, quia pater præsumitur semper melius cęteris prospexisse vtilitati filiorum *l nec in ea ff de adult.* Potest tamen, & debet iudex à voluntate patris recedere, & alium locum, aliamue personam designare, si id magis filiis expedire indicauerit; puta, si electus à patre esset talis, qui vitę, vel religioni, vel moribus, vel bonis filij insidiari facile posse præsumeretur. ita expresse habetur *d l. 1. ff vbi pupill educ. deb.* ibi: *Et solet ex persona, ex conditione, & ex tempore statuere, vbi potius pupillus alendus sit, & nonnunquam à voluntate patris recedit Prætor.* Idẽ dicitur *l. Quintus Mutius, versic itaque hæc. ff de annuis legatis.* Et hoc idem tradunt Seraphinus *d. decis. 1352. n. 4.* Menochius *d. casu 168 n. 5.* Surdus *alios allegans d. q. 13. n. 4.* Fõtanella *d. p. 11 n. 17.* & Molina *d. versic. Quando testator* Ratio redditur in *d. l. Quintus Mutius* (vt notauit Molina) scilicet, quia hoc ad authoritatem solũ testatoris pertinet, in dispositionibus autem ad solam authoritatem pertinentibus iudex statuere potest contrarium, si perspexerit id magis expedire, vt latè *d. l. Quintus Mutius* explicatur. 123

Defuncto patre, qui non disposuit penes quem filij forent educandi, mater regulariter cæteris præferenda, si in statu viduali viuat, exceptis nonnullis casibus.

Secundò, vbi pater nihil disposuit; & mater superstes est, nec ad secundas nuptias transierit, nec adsit suspicio quod transeat, apud matrem potius, quàm apud alium educari debent filij impuberes; cum regulariter nullibi commodius iudicandum sit educari posse minorem, quam apud matrem. Ita expresse *l. 1. Cod. vbi pupilli educari debeant. Educatio* (inquit Imperator) *pupillorum tuorum, nulli magis, quam matri, si non vitricum eis induxerit, committenda est.* Et idem tradunt Mænochius *d. casu 168. n. 2.* Surdus *d. q. 13. n. 10. & seqq.* Saraphinus *d. decis. 1357. n. 1.* Fontanella *d p. 11 n 16.* Augustinus Barbosa *collectan. ad d. l. 1. Cod. pupilli educari debeant*, Molina *d disp. 224. versic. si mater.* Et DD. omnes *in d. l. 1.* & alij, quos Surdus, Seraphinus, & Augustinus Barbosa late referunt. Parentum enim amor superat omnes. Et §. eiusdem quoque principis, *auth de nuptiis* dicitur, *quod mater omnium fide digna eligi debet ad filiorũ educationem.* Vnde pro matre semper præsumitur pręsertim in alenda fœmina. vt Baldus *consil. 487.* & *Surdus d. q. 13. n. 12.* Limitatur tamen hæc communis traditio 124

Digitized by Google

tio in matre vidua, quæ sit vilis, turpis, & impudica, improba, & imprudens; tunc enim ei non debet cōmitti filiorum pupillorum, & maxime fœminarum educatio, sed alteri personæ idoneæ. ita Mænochius *d. casu* 168. *n.*5. Surdus *d q.*13. *n.* 21. Augustinus Barbosa *d. collect. n.*8. Baldus *d. consil.* 487. Gutierez *de tutela p.*2. *c.* .*n.*9. & 10 Et alij communiter; & aiunt Baldus, Mænochius & Gutierez, quod iudex non arbitrabitur pupillum esse educandum penes matrem vilem, ac turpem, vel penes alterum, qui vitæ, religioni, moribus, vel bonis pupilli insidiari præsumeretur. Limitatur præterea in matre vidua ex alia causa suspecta, puta, quæ filio, vel filiæ immaturum, & impar matrimonium procurauerit: ita Craueta *consil* 18. Mænochius alios allegans *d. casu* 168 *n.* 6. Surdus *d. q.*13. *n.*23. Barbosa *vbi suprà*; qui aiunt eandem causam esse considerādam in aliis personis, & addit Surdus ex Craueta cōsilio citato, quod ob hanc causam liceret tutori pupillū authoritate propria eripere de manibus matris. An verò limitari debeat etiam in matre, quæ esset filio, vel filiæ successura? Pro affirmatiua videtur stare textus in *l.*1. *Cod. vbi pupill. educ. deb* vbi ab educatione pupilli excluditur ille, qui eidem ab intestato successurus est, vel ex substitutione, vel ex proximitatis qualitate. Nihilominus contrarium, & præfatam traditionem *d. l.* 1. & Doctorū procedere etiam in matre, quæ filio, vel filiæ esset ab intestato successura tradunt cōmuniter DD. Mænochius *d. casu* 168. *n* 18. Surdus *d. q.* 13. *n.*12. Barbatia, Socinus, Curtius ab iisdē relati, Trentacinq. *resolut. var. lib* 2. *tit de minor. resolut.* 7. *n.*14. & Augustinus Barbosa *collectan. ad d. l.* 1. *n.* 5. *fine. Cod. vbi pup. educ.* & colligitur ex *d. l.* 1. *Cod eodem.* Confidit enim lex de matre propter innatum eius amorem erga filios; quare suspicionem illam, quæ ex successione oritur iuxta *d. l* 2. non considerari etiam in auia, proauia & cæteris ascendentibus propter immensum amorem, quem suis descendentibus portant, tradunt Trentacinq, Barbosa *locis citatis*, & Surdus *d q.*13. *n.*25. post Caualianum *de tutoro, & curatore n.*301.

Post matrem auia, & proauia materna præfertur cæteris quoad pupillorum educationem; Excluditur ob causas similes excludentes matrem.

125 Tertiò; post matrem, auia materna vidua, & cuius non est suspicio, vt transeat ad secundas nuptias aliis præferri debet in educatione filiorū, vt ipsi committi debeant. Colligitur ex *d. l.* 1. *Cod. vbi pup. educ. debeant.* Et ex *d.* § *eius quoque auth. de nuptiis.* & tradunt post alios Seraphinus 5. *decis.* 1357. *n.*1. & 2. Mænochius *d. casu* 168. *n.*4. Surdus *d. tit.* 4 *citata q.*13. *n.*24. & *seqq.* Gutierez *d. cap.*8. *n.*11. & Augustinus Barbosa *dict. collect. ad l.* 1. *n.*14. *Cod. vbi pupilli educ. debeant.* Ratio sumitur ex affectione auiæ erga pupillos, cum non minus, quàm mater illos diligat; imò plus amat, cum ardentius descendat amor in nepotes, quàm vigeat erga filios *l. liberorum in fine, ff. de verb. signif.* Addit Seraphinus, idem ius esse in proauia materna, vt post auiam aliis, quoad educationem nepotum, & nepotum impuberum præferri debeat, si vidua sit; tum ob eandem rationē affectionis, tum quia tam auia, quam proauia, succedit loco matris, & continetur sub nomine parentum; tum etiam quia proauia venit appellatione auiæ in fauorabilibus. vt Bartholus *in l.*3. §. *affinitatis n.*3. Baldus *ibidem ff. de postul.* & alij ab eodem Seraphino *d. n.* 2. *relati*, & prædicta multo magis procederent, si tàm auia, quàm proauia nullū interesse haberent in successione, vt *ex l.* 2. *Cod. vbi pupilli.* notauit Rota *d. decis.* 1357. 3. apud Seraphinum. Excluditur autem ab educatione eisdem de causis, quibus numero præcedenti dictum est excludi matrem; nempe, si luxuriosè viveret, vel aliter in moribus peccaret, vel esset imprudens, vel suspecta, puta, quia nuptias intempestiuas procurauit, vel etiam, quia cœpit bona pupilli dilapidare. ita iidem Doctores.

Ex traditis duobus præcedentibus numeris constat matrem, auiam, & proauiam in educatione pupillorum præferri debere fratri ipsius pupilli adulto, & etiam auunculo, vt etiam in terminis tradunt Mænochius *d. casu* 168. *n.*7. Surdus *d. q.* 13. *n.*10. *iunctis num.* 29. & 33. Gutierez *d. cap.*8. *n.*15. & Augustinus Barbosa *d. collect. ad l.* 1. *n.*12. *Cod. vbi pup. educ. deb.* Qui tamen frater adultus, & post eum auunculus matri, & auiæ præferūtur, quādo ex rationibus, seu causis præcedentibus duobus numeris explicatis excluduntur ab educatione. Et etiam quādo pupillus magis commodè, magísque vtiliter apud fratrem, vel auunculum educari posset. ita Caualcanus *de tutore num.* 307. Gutierez *d cap. n.*16. Surdus *d. q* 13 *n.*29. & 33. Augustinus Barbosa vbi suprà *n.*13. & alios allegans Menochius *d casu* 168. *n.* 9. & *duobus sequentibus*, vbi dicit in educatione sororis matri præferri fratrem tribus in casibus, scilicet, quando pro fratre stat dispositio, seu voluntas patris, quando mater transiuit ad secunda vota, & quādo pupillus magis commodè apud fratem educari posset; & vtilius foret ipsi pupillo. Quare *d n* 9. *post* Baldum *consil* 487 *fine*, & Iasonem *consil.* 237 *fine lib.* 2. addit, quod ne vtiliter faciat iudex, moueri non debet lachrymis maternis, sed omnino facere debet, quæ magis vtilia pupillo sunt. Et idem ex ser. Francisco Vincentius de Franchis *d. decis.* 350. vbi ait, quod iudex in assignatione personæ apud quam educari debeat pupillus, debet esse seuerus, & rigorosus non gratiosus, nec moueri debet lachrymis matris, nec tutorum blanditiis, sed solum vitæ meritis.

126

Pupilli an, & quando educari possint apud matrem secundò nuptam.

Hucvsque de matre, auia, & proauia vidua, & carente suspicione transeundi ad secundas nuptias, restat videndum, an si mater defuncto viro patre filiorum transiuit ad alia vota, filiisque superinduxerit vitricum, illi præ cæteris committenda sit, vel committi possit filiorum præsertim pupillorum, & minorum educatio; & quod de matre, idem de auia, vel proauia, quæ ad secunda vota transiisset.

127 Et circa hoc, (de quo etiam in tract. præcedenti de contr. matrim. cap. 11. n. 269. & 317.) constat iuxta iuris decisionem matrem binubam excludi ab educatione filiorum impuberum primi matrimonij eosque apud aliam personam esse educandos. ita expressè habetur *d. l. Cod. vbi pup. educ. deb.* (cuius verba *suprà n.* 124. rescripta sunt) & *d.* §. *eiusdem quoque principiu auth. de nuptiis.* Verba textus sunt, *quoniam omnium mater fide dignior ad filiorum educationem videbatur; dat ei etiam hoc hæc lex, nisi ad secundas accesserit nuptias.* & idem habetur in *authenticis suprà n.* 113. *adductis.* ex quibus textibus Doctores deduxerunt generalem conclusionē, quod pupillus regulariter educari non debet penes matrem, quæ transiuit ad secunda vota, & vitricum superinduxit, sed apud aliam personam idoneam, ita Cynus, & alij scribentes *in d. l.* 1. Glossa *in cap. fin. de conuers. infidelium*, Gutierez *præallegato cap.*8. *n.*21. Specul. *in speculo*, Glossa 29. *n* 13. & Doctoribus *suprà n.* 103. *relatis*, Menochius *d. casu* 168. *n.*10. Surdus *tit.* 4. *d. q* 13. *n.* 15. *tit.* 1. *d. q.*41. Seraphinus *d. decis.* 1194. Annæus Robertus *d. cap* 9. Molfesius *d. p.*3. *q.*11. *n.* 16. & *d. p.* 5. *q.*8. *n.* 5. & *q.*11. *n* 38. Vincentius de Franchis *d. decis.* 350. *n.* 2. Fontanella *d. p.*11. *n.* 14. Augustinus barbosa *d. collectaneo ad d. l.* 1. *n* 15. *Cod vbi pup. educ. deb.* Sanchez *d. disp.* 88. *num.*16. & 17. Ego ipse *d. cap.*11. *citatis n.* 269. & 317. & alij communiter à Surdo, Barbosa, Sanchez & à me

relati

relati: Qui omnes aiunt ius in citatis textibus ita statuisse propter suspicionem, & periculum, nè vitricus filiorum vitæ insidietur, vt vxor succedat, vel etiam vt succedant illius filij. Addunt Mænochius *d. n.* 10. & Surdus *d. q* 13. *n.* 16. idem esse si mater adhuc esset vidua, subesset tamen suspicio illam esse connolaturam ad secundas nuptias; tunc enim etiam aiunt procedere dispositionem iuris, & matrem non admittendam ad educandum filium in domo sua. Neque prædictis obstat, quod vitricus possit esse tutor priuigni *l. vltima Cod de contrario iudicio tutela* & tradunt Mænochius *casu* 151. *n* 5. & Doctores, qui mox citantur & alij ab Augustino Barbosa collect in. citato *n.* 18. relati, & consequenter non debet esse suspectus in priuigni educatione. Nam in tutela non adest illud periculum, quod in educatione in domo propria, ac proinde est diuersa ratio inter tutelam, & educationem pupilli, vt Glossa *in d. l.* 1. *v. vitricum vbi pup. educ. deb.* Crauetta *consil.* 190. *n.* 7. & alios allegans Surdus *d. q.* 13. *num.* 17.

Verũ difficultas est, an ius ciuile in prædictis duobus textibus absolutè excludat ab educatione pupillorũ matrem ad secundas nuptias transeuntem, ita vt iudici nunquam liceat contrariũ arbitrati; an verò solum ob id reddatur, seu præsumatur suspecta, & solũ in dubio permitti nõ debeat pupillos apud eam, & vitricũ educari; ac proinde iudicis arbitrio relinquantur, locusue sit, num ex circunstantiæ concurrant in matre, & in vitrico, quæ suspicioni huic præponderent, & ideo non sit ei prolis pupillæ educatio deneganda. De qua difficultate latissime Sanchez *locis citatis.*

118 Et *n* 16 refert primam sententiam asserentem absolute excludi, & priuari, eamque tenuisse Glossam *in d auth. vt liceat matri, & auia § illud v. non venerit*, Crauettam *consil.* 18. *n.* 3. Guido Papam *decis.* 559. *n.* 2. Mænochium, & Spinum *locis n. præcedenti citatis*, & plures alios. E. quidem Guido Papa ibi dicit, quod iudex in hoc casu non habet sequi voluntatem patris defuncti, qui iussisset pupillum educari debere semper apud matrem etiam secundò nubentem. Nititur hæc sententia præcipue (vt notat idem Sanchez *d n.* 16.) textu *d. l.* 1. *Cod vbi pup educ. deb.* illis verbis: *Educatio pupillorum tuorum &c. si non vitricum*, &c. Quamuis enim postea textus subdat iudicis esse, orta lite inter matrem, & cognatos circa pupilli educationem, arbitrati inspecta personarum conditione, vtri præferendi sint; & ita videatur decidere, id esse arbitrarium; tamen ea verba arbitrium indicantia videntur referenda ad ipsam matrem, dum vidua permanet, cui incumbere educationem lex illa decideratur; cum possit esse talis, vt merito educatione pupillorum priuanda sit. Quare iuxta Doctores huius sententiæ sensus dicti textus est; lite orta circa educationem, iudex arbitretur, num ij mores desiderentur in matre, vt merito sint illi in hac educatione præferendi cognati; quod vel inde aiunt iidem Doctores, constare, nam priuatio, qua mater per legem priuatur educatione, eo quod secundò nubat, supponit terminos habiles, nempe matrem talem fuisse, cum esset vidua, vt nisi secundò nuberet, tutela minime priuaretur, iuxta illud vulgare, Priuatio præsupponit habitum, & potentiam. Hanc sententiam confirmat Sanchez pluribus aliis, præsentim quod in matre binuba cessat ratio, ob quam confidit de matre, & subintrat diffidentia, suspicio, & præsumptio contra ipsam, quod non affectu materno, sed potius nouercali sit pupillos prosequutura, ob quam præsumptionem lex illam priuat educatione, scilicet timens fore, vt mariti amore obcæcata non solum filiorum curam negligeret, sed etiam odio quasi nouercali prosequeretur, eorum vitæ insidias pararet, vt vitrico morem gereret.

Alteram sententiam oppositam affirmantem matrem ad secundas nuptias transeuntem non excludi absolute à filiorum impuberum educatione, sed solum præsumptionem iuris esse contra illam, quod suspecta sit; ac proinde in dubio standum esse huic præsumptioni; & excludendam illam ab educatione; posse tamen ex coniecturis honestæ vitæ matris ac vitrici præsumptionem huiusmodi infirmari, vt educatio matri binubæ deneganda non sit; ideoque arbitrio iudicis committi, an mater binuba in hac educatione præferenda aliis sit, refert idem Sanchez *d disp.* 88. *num.* 17. quam præter Glossam *in d. l.* 1. *v. quando autem Cod. vbi pupilli*, & plures alios ab eodem Sanchez *dict. num.* 17. *fine allegatos*, & ipsum sancium *ibidem* sustinent plures alij, & recentiores communiter. ita Faber *in Cod. fabr. lib.* 5. *tit.* 3. & ex Doctoribus *suprà num.* 103. *relatis* Surdus *dict. q.* 3. *num.* 9. & 10. Vincentius de Franchis *dict. decis* 310. *num.* 3. Gutierez *dict. cap.* 8. *num.* 22. Fontanella *dict. part.* 3 *q.* 11. *num.* 18. & *dict. part.* 5. *quæst.* 11. *numero* 38. Annæus Robertus *dict. capite* 8. Augustinus Barbosa *collect ad dict. l.* 1. *numero* 15. & 17. *Cod. vbi pupilli.* Molina *de iustit. dict. disput* 224. *versic. quando mater*; ego ipse *in præcedenti tract. de contractu matrim dict. capite* 11. *numero* 317. & recentiores Iurisperiti communiter. Et ita etiam sentit Mænochius *dict. casu* 168. *numero* 10. vbi ideo refert Platonem ab educatione filiorum non omnino eiicere matrem ab secunda vota transeuntem; & ita seruatur in praxi, cum sæpe à Parlamentis, senatibus, & iudicibus pupillorum educatio fuerit adiudicata matri, quæ ad secunda vota transierat, vt testantur locis citatis Vincentius de Franchis, Fontanella, Molfesius, & Sanchez. Qui *dicto numero* 17. probat hanc sententiam dicens contra Doctores prioris sententiæ, verba illa textus *dict. leg.* 1. *Cod. vbi pupilli. Quando autem in eam, & cognatos*, &c. indicantia iudicis arbitrium, referri ad matrem secundò iam nuptam, ita vt, quod idem textus proxime dixerat, nimirum matrem secundò nuptam priuandam esse educatione, limitetur per eam clausulam, nisi iudex attenta matris, & vitrici conditione aliud arbitratus fuerit; quod latius comprobare nititur, & licet interpretatio patiatur difficultatem: tamen ab hac sententia nullo modo recedendum est in praxi, cum iam sit in Tribunalibus recepta, & ex textibus *suprà numero* 127. adductis non colligatur clarè matrem secundò nuptam absolute, & præcise excludi ab educatione pupillorum, sed recte possint intelligi regulariter, vel in dubio, & vbi non constet pupillos absque periculo iacturæ vitæ, & bonorum, & melius, vel saltem æque bene apud ipsam pupillos educari posse. 129

Igitur etsi iuxta prædictos textus, & iuris dispositionem in dubio iudex non debet arbitrari, alendos esse filios penes matrem secundo nuptam, nisi appareat de circumspectione, & bonis moribus matris, & vitrici (quod etiam notat vincentius de Franchis ex Baldo, Bartholo, & Ripa) nihilominus quando mater non esset ab intestato successura filio, vel filiæ impuberi, puta, quia haberet pupillus substitutum, vel à successione impuberis, eadem mater secundo nupta statuto excluderetur, & ipsa & vitricus essent honestæ vitæ, & bonis moribus dotati, posse iudicem arbitrati quod filij educentur penes matrem secundò nuptam tradunt in terminis Albericus *in d. l.* 1. *fin. Cod. vbi pupilli*, Curtius Iunior *consil.* 94. *n.* 9. Surdus, Gutierez, Vincentius de Franchis, Fontanella, Annæus Robertus, Molfesius, Molina *locis num. præcedenti citatis*, & Augustinus Barbosa *dict. collect. numero* 15. & alij 130

& alij à Vincentio de Franchis, Molfesio, & Molina *relati*, quia tunc cessat suspicio iuris in dictis textibus & ita fuisse iudicatum in facti contingentia, & sæpius testantur Fontanella, Vincentius de Franchis, & Robertus, Limitat Fontanella *n.* 16. vbi adessent filij secundi matrimonij, qui pupillo fratri vterino essent successuri; quia tunc, inquit, militaret idem timor insidiarum, & ideo educatio non esset committenda matri, pro vt sæpius suum declarasse senatum idem Fontanella testatur. Idem *n.* 15. addit, matrem secundò nuptam posse etiam habere pupillorum educationem, si ipsa pupillo esset successura in re parui momenti, puta, tantum in vsu fructu aliquorū mobilium, vel tota hæreditas pupillorum non esset notabilis, quia in hoc casu propter leuitatem successionis non potest esse suspicio mali, vel insidiarum in damnum filiorum, id quod sentit etiam Cuttius *dict. n.* 9. quid amplius dicens, nempe iudicem posse apud matrem ad secunda vota transeuntem collocare alendum filium, etiam si successura sit ab intestato solum in tertia parte hæreditatis; cuius dictum Surdus *dict. q.* 13. *num.* 19. reprobat, quia ea pars hæreditatis (inquit) suspectam quoque reddit matrem, licet non in totum. Hoc tamen procederet solum si illa tertia pars esset notabilis quantitas bonorum. Quinimò, etiam matri secundo nuptæ ab intestato in tota hæreditate filiorum etiam notabili posse iudicem committere eorundem filiorum educationem, si eidem iudici constet eam, & vitricū esse personas bonæ conditionis, & qualitatis, bonæ opinionis, & famæ, posse eundem iudicem arbitrari apud ipsam, & vitricum educandos pupillos post Paulum de Castro *in l. si paterno num.* 4. *Cod. de negot. gest. & consil.* 356. *lib.* 1. Socinum *consil.* 193. *num.* 2. *vol.* 2. De Ponte *decis.* 20. *num.* 25. tradit Molfesius *part.* 3. *dict. quæst.* 11. *num.* 8. *& part.* 5. *dict. quæst.* 11. *num.* 39. & indicat Surdus ipse *num.* 20. *fine.* Quia prædictæ omnes bonæ conditiones matris, & vitrici præualent suspicioni successionis, & nocendi priuignis, & hoc idem tenet Sanchez *d. disp.* 88. *num.* 19. Et in vniuersam quando mater binuba, & vitricus essent talis conditionis vt excluderetur penitus ab vtroque suspicio nocendi illis, iudicem posse eisdem matri, & vitrico committere educationem pupillorum tradunt non solum Doctores mox citati, sed etiam alios allegans Molina *loco num. præcedenti citato.* Et si spectatis circunstantiis concurrentibus, nullibi iudicetur pupillos posse melius educari, quàm apud matrem secundò nuptam & vitricum, cesseтque suspicio mali, posse iudicem matri, & vitrico eandem filiorum educationem committere, præter Castrum, Socinum, De Ponte, Molfesium, Molinā & Sanchez locis citatis tradunt Baldus *in l. omnem Cod. ad Tertull.* Curtius Iunior *dict. consil.* 94. *num.* 9. *versic. propterea*, & Surdus *dict. quæst.* 13. *num.* 20. Declarantes tamen dummodo vitricus non sit creditor pupilli. Addunt ibidem Curtius, & Surdus, quod in casibus, quibus vitrico non est permissa educatio priuigni, potest tamen iudex præhabita cognitione illum committere educandum coniuncto vitrici; quia in eo cessat suspicio, quæ militat in vitrico. Prædictorum autem ratio (vt notant Molina *loco citato*, Fontanella *dict. part.* 11. *numero* 17. & Molfesius *dict. part.* 3. *quæst.* 11. *numero* 9) est, quia cum hæc educationis pupillorum materia sit arbitraria iudici, est in eius potestate attentis prædictis circunstantiis personarum matris, & vitrici, & aliarum personarum tutoris, agnatorum, vel cognatorum iudicare, num pupillis expediens sit potius educari penes matrem, & vitricum, quam penes alias honestas personas, & quod est magis illis expediens, & vtile, id facere debet, vt *suprà numero* 126. dictum est, idque exequi, quod faceret de propriis filiis, & debent iudices semper cauere, ne arbitrium in hac educationis materia sit irrationabile (vt *suprà n.* 105. notatum est) & quod sibi nolunt, aliis ne faciant. vt Craueta *d. consil.* 190. *n.* 5.

Quid verò concurrentibus paribus qualitatibus honestæ vitæ, bonæ opinionis, & famæ, ac commoditatis, seu vtilitatis filiorum in matre, quæ transiuit ad secundas nuptias, & aliis cognatis, vel tutoribus educationem pupillorum, seu pupilli prætendentibus, an præferenda sit mater? Affirmat Sanchez *d. disp* 88. *num.* 18. Quia dicta *lex* 1. *Cod. vbi pupil. educ. debeant* ait qualitatem, & coniunctionem personarum prætendentium à iudice esse spectandam ibi: *Inspecta personarum qualitate, & coniunctione perpendet, vbi puer educari debeat.* Cæteris autem qualitatibus paribus in matre, & aliis prætendentibus mater superat in coniunctione, erit ergo præferenda. Nam quando duo contendunt circa idem, præualet, qui potentius ius habet *leg. contra pupillam* §. *fin. ff. de re iudicata*, & post Romanum, & P. Barbosam idem Sanchez *ibidem.* At mater potentiore iure gaudet. Quæ probatio condudit supposito quod in d. textu agatur de matre secundo nupta contendente cum cognatis iuxta sententiam eiusdem Sanchez, non verò vigeret, si ageretur de matre vidua, non secundo nupta iuxta sententiam *n.* 128. relatam. 131

Quid etiam si filius, & filia sint adulti, & in ætate, in qua possunt deliberare, & velint habitare cum matre secundo nupta, & vitrico? Albericus in *leg. fin. Cod. arbitrium tutela* relatus à Surdo *dict. quæst.* 13. *num.* 5. & idem Surdus ibidem aiunt, filium adultum idoneum deliberare, debere educari, vbi ipse voluerit & etiam apud Vitricum, si illum elegerit. Addit tamen Surdus ex Alciato *in tr. de præsumpt. reg.* 1. *præsumpt.* 22. *n.* 2. iudicem non debere sequi voluntatem pupilli, si arbitretur, illum moueri per imprudentiam ex iudicij imbecillitate *arg. l.* 1. *in fin. ff. de minoribus.* In dubio etiam suspicionis de matre, vel vitrico, aut alia persona debere filium, vel filiam potius ali, vbi pater iusserit, quam vbi ipsa voluerit post Neapod. tradit Vincentius de Franchis *d. decis.* 350. *n.* 3. 132

Si auus pupilli paternus, qui ad secunda vota transiuit, & mater, quæ pariter secundo nupsit, contendant super educatione, quis præferendus?

133 Quid etiam, si auus pupilli, vel pupillæ paternus, qui secundam duxit vxorem, & mater, quæ transiuit ad secundas nuptias, contendant super educatione eiusdem pupilli, vterque prætendens penes se debere educari? Iste est casus, de quo agitur *in præallegata decisione* 1194. Seraphini super educatione puellæ impuberis Et pro auo allegabatur patria potestas, & etiam quod seclusa patria potestate ad eum spectaret educatio; & quod non tenebatur extra domum præstare alimenta pupillo; & quod apud matrem nō posset ali pupillus, cum ad secunda vota transisset. Contra tamen auum paternum allegabat mater, quod ex secunda vxore suscepisset liberos masculos, & eos præcipue diligeret, neptis verò à Nouerca magna male tractaretur; & præterea, quod lis esset inter eundem auum, & neptem pupillam tam super legitima patris, quam super bonis auiæ paternæ; cuius ad eandem matrem successio spectabat; ac proinde quod his omnibus perpensis satius esset apud se filiam educari, non apud auum paternum. Rota fundata in supradictis, quod ista materia sit arbitraria iudicauit filiam neque apud auum, neque apud matrem, sed in aliquo Monasterio aui expensis

Digitized by Google

sis alendam, donec nuptui collocaretur. Et quod apud auum ob præsumptionem odij nouercæ magnæ erga neptem non deberet pupilla educari confirmant tradita *suprà num.*112. de patre, qui filiis nouercam superinduxit.

Quando mortuo patre non sunt superstites mater, vel aui, pupilli apud quemnam apud cognatos, vel apud tutorem, vel apud quem ex cognatis educari debent relictum est, iudicis arbitrio, & quæ in huiusmodi arbitrio attendere debeat iudex.

134 Inquisitio quinta, quando mortuo patre, qui nil de hac re disposuit, neque mater, neq; aui pupilli, seu minoris sunt superstites, apud quem educari pupillus debeat, apud tutoremne, an apud fratres, patruũ, vel auunculum, vel apud quam aliam personam? Cum hæc materia educationis relicta sit arbitrio iudicis, vt supra dictum est, certum est spectare ad iudicem eligere vbi, & apud quem pupillus patre, matre, & auis orbatus educari debeat spectatis qualitatibus omnium quoad propinquitatem, seu coniunctionem cum pupillo, affectum ad illum, mores, & reliqua omnia, quæ excludere possunt suspicionem mali, vel damni pupilli tam corporalis, seu temporalis, quam spiritualis, constat ex *l.*1.*§.*1 *ff. vbi pup. ed. deb. & ex l* 1. *&* 2. *Cod. eodem & d.l.*1. *citato* §. 1. & d.l. 2. *dicitur*, quod iudex in hoc negotio eligendi personam, apud quam pupillus educetur, peculiariter attendere debet, ne ex eo, quod pupillo quis ab intestato est successurus, periculum eidem immineat, suspicióne talis periculi sit. Dicta enim *l.*1.§.1. *versic. denique ff. vbi pupilli* loquens in substituto mandat iudici, quod inquirat, si ex successione oriri potest aliqua suspicio, & licet ibi adsistet etiam iussus patris defuncti, nihilominus iudex debet iuxta eundem textum diligenter examinare negotium cum consanguineis. Præfata autem lex. 2 Cod. eodem generaliter loquitur de eo, cuius proxima sit successionis spes. *Vtrum nepos tuus* (ait textus) *ex filia apud te, an apud patruum suum morari debeat; ex singulorum affectione, & qui magis ad suspicionem ex spe successionis propior sit, æstimabitur.*

135 Ex quibus textibus præsertim ex *d. l.* 2. Doctores communiter asserunt pupillum non debere educari apud illum, qui eidem successurus est, vel ex substitutione, vel ex proximitatis qualitate; iudicemque aduertere debere, ne statuat apud talem fore pupillum educandum. ita Baldus *suprà allegato consilio* 487. Iason *consil.*53. *num.*33. *vol* 3. Berous *consil.* 189. *numero* 1. *& seqq.* Aretinus in §. *actionum numero* 56. *versic. vnum tamen tene cordi. instit de action.* Crauetta *allegato consil.* 18. *num* 3. Parisius, & Grammaticus *allegati* à Mænochio *d. casu* 168. *num.* 15. alij allegati ab eodem *consil.*62. *num* 12. *versic. verò.* Gutierez *de tutela part.*1. *cap.*1. *num.*6. *& p.*2. *cap.*8. *num.*6. Trentacinq. *var. resolut. lib.*2. *tit. de minor. resolut.* 7. *num.* 14. alij relati ab Augustino Barbosa *collect. ad d.l.* 2. *num.* 2. *Cod. vbi pupilli.* Ex Doctoribus *suprà numero* 130. *& seq. relatis.* Surdus *tit.* 4. *dict. quæst.* 13. *num.* 30. *& duobus sequentibus.* Augustinus Barbosa *loco citato.* Molina *dict. disput.* 224. *versic. quando mater.* & alij *suprà numero* 130. *relati.* Et confirmat Aretinus vbi supra, ne committendo educationem filij ei, cuius est proximior spes succedendi, detur materia delinquendi. Extendit assertionem Berous *loco citato*, & post eum Surdus *numero* 31. siue quis sit ab intestato, siue ex testamento successurus pupillo in totum, vel pro parte, etiamsi illi factum à patre fuisset legatum præstandum post mortem pupilli, eo quia substitutionis appellatio includat nedum vniuersalem, sed etiam particularem. Limitatur vero assertio si hæreditas pupilli esset parui momenti, & tenuis, & successurus foret diues; nam stante tenuitate patrimonij, pupillaris, & diuitiis substituti, seu successuri præsertim iunctis eius bona fama, & moribus, facile posse iudicem arbitrari illam suspicionem orientem ex spe successionis non considerari in persona maxime pupillo coniuncta, puta, in fratre, vel patruo, vel auunculo tradunt Mænochius *locis citatis*, Surdus *dict. quæst.* 13 *numero* 32. Gutierez *dict. capite* 8. *numero* 7. *versic. hæc tamen declara*, nonnullos alios allegans Augustinus Barbosa *citato collectaneo numero* 3. Fontanella & Curtius Senior *loco suprà numero* 130. *versic. idem numero* 15. Quin imo Mænochius *dict. casu* 168 *numero* 16. *&* 17. *& dict.* 62. *num.* 18. (quem sequitur Trentacinque *loco citato*) considerationem illam spei successionis, de qua in *dicto textu leg.*2. *Cod. vbi pupilli*, ob quam lex vult aliquem excludi ab educatione pupilli, ait locum habere solum in extraneo substituto, non autem in fratre, quasi coniunctio sanguinis, & affectio fraterna excludat suspicionem insidiandi vitæ pupilli ex causa succedendi illi. Quod tamen reprobant alij affirmantes procedere etiam in fratre. Cum in *dicto textu leg.* 2. *indistincte* contra patruum, & auunculum, quoscunque successores præter ascendentes pupilli consideratur suspicio prouenies à spe successionis, atque etiam indistincte, & generaliter prohibeatur educari pupillum apud eum, qui eidem pupillo morienti successurus est, & non excipit personam fratris, aut auunculi, & consequenter illos comprehendit. ita Surdus *dicto quæst.* 13. *dicto numero* 32. Gutierez, Augustinus Barbosa *locis citatis*, Caualcanus *de tutore numero* 301. *versic. tertio debet ista*, & alij à Surdo, & Barbosa *relati.* Quare Caualcanus, & post eum Surdus iis *locis* aiunt collocandum fore pupillum potius penes auunculos non successuros, quam apud patruos, qui sunt ad successionem vocati. Dixi, præter ascendentes, nam illa consideratio, & decisio præfati textus non procedit in matre, auia, & cæteris ascendentibus propter immensum amorem, quo filios, nepotes, & neptes diligunt, vt *suprà numero* 124. *fine* notatum est, & tradunt Doctores ibidem citati. Amplius addendum quod si tam extraneus, quam coniunctus ad successionem pupilli post illius mortem vocatus, vel ex qualitate proximitatis successurus, esset persona tantæ honestatis vitæ, bonæ opinionis, & famæ, talisque conditionis, vt merito excluderetur suspicio nocendi pupillo ob spem successionis; tunc non procederet communis assertio, & illa prohibitio *dictæ leg.* 2. quia tunc cessaret illa præsumptio, & suspicio, ob quam pupillo successurus arcetur ab illius educatione; & stantibus illis bonis qualitatibus successuri iudex poterit illi committere educationem pupilli. & ita docet Socinus *consil.* 193. *numero* 17. *vol.* 2. à Mænochio *dict. casu* 168. *numero* 17. *relatus* idem Mænochius *ibidem.* Surdus *dicta quæst.* 13. *num. fine*, indicat Molina loco *suprà citato* & faciunt Doctores *suprà num.* 130. *versic. quin imo relati.* Et confirmat ratio adducta *eodem num.* 130. *versic. Prædictorum autem.* Quare iudex poterit non solum decernere (vbi desint alij, quibus potius id committendum sit iuxta regulas iuris) quod pupillus alatur apud tutorem pupillo non successurum. vt tradit Surdus *dicta quæst.* 13. *numero* 9. cum ei commissa sit cura non solum rerum, sed & personæ pupilli *leg.* 1. *ff. de tutel.* idem Surdus ibidem. Et post alios Corduba *in leg. si quis liberis,* §. *si mater. numero* 85. *ff. de agnosc. liberis* (vbi etiam agit an tutor priuetur decima, si recusat alere pupillum in domo propria, & concludit negatiue

gatiuè, si extra demum congruentia alimenta pupillo exhibeat) sed etiam poterit decernere, vt alatur pupillus apud tutorem pupillo ab intestato successurum talibus præditum qualitatibus, quæ suspicionem nocendi pupillo excludunt.

Pupillus non debet educari apud eos, vbi eius pudicitiæ sit periculum.

136 Vltra prædicta in hoc negotio educationis filiorum iudex attendere præcipuè debet, quod *l. penultima ff. vbi pupilli educ. deb.* peculiariter admonetur, nempè vitandam esse educationem apud eos, vbi pudicitiæ minorum, siue mares sint, siue fœminæ, insidiabitur; quod esset, siue ipsi exemplo, vel facto ipso, & sollicitatione ad impudicã vitã inducerent; siue periculũ foret vt ab aliis de domo, aut familia educantis, vel cum educatore consuetudinem habentibus ad impudica solicitarentur, & pertraherentur. De qua re latè Craueta allegato consil. 190. ferè per totum.

Sponsa an, & quando educari, & ali possit apud sponsum, vel sponsi patrem, aut matrem, vel consanguineos.

137 Hinc etsi inter iurisperitos valdè sit controuersum, an sponsa aliquando educari, seu ali possit aut debeat apud sponsum, seu sponsi patrem, aut matrem in illorum domo commorans, de qua controuersia Bartholus *q. 16. incipiente quaritur vtrum iudex. & in l. 1. ff. vbi pupill.* Craueta *d. consil.* 190. Mænochius *d casu* 168 *n.* 18. & post plures alios Surdus *tit.* 4 *d. q.* 13. *n.* 34. & resoluunt id decernendum arbitrio iudicis qui circunstantiis omnibus personarum sponsæ, sponsi, eius patris, & etiam matris, & cognatorum sponsæ bene perspectis deliberet, quid sponsæ pupillæ vtilius sit; tamen præ cæteris omnibus attendere debet iudex, an puellæ pudicitia in domo sponsi eiusuè patris, aut matris exposita esse possit periculo; Et DD. asserentes posse dimitti apud sponsi patrem, quando sponsalia sunt cõuenientia & vtilia, vt Baldus, Alexander, Iason, & Corneus *locis* à Craueta, & Surdo *relatis*, intelligendi sunt, si nulla sit suspicio periculi pudicitiæ, quod tamen periculum, vt plurimum debet timeri ob opportunitatem mutuæ conuersationis, seu consuetudinis sponsi cum sponsa, & experientia constat, in domo sponsi, & vbi sponsus ad sponsum habet liberum, accessum, non esse tutam puellæ pudicitiam propter frequentes sponsi amplexus, oscula, & etiam solicitationes ad copulam carnalem, ad idque faciunt tradita supra hoc capite *n.* 61. Et quidem si sponsalia fuerint inualida, quia contracta à puella minore septennio, vel non intelligente, quid ageret, non debere tunc educari apud sponsum, eiusue patrem, aut matrem, ne puellæ auferatur libertas recedendi à sponsalibus, si voluerit, tradunt Bartholus *in d. l. 1. ff. vbi pupilli. educ. deb.* Craueta *d. consil.* 190. *n* 4.. Alexander *consil.* 161. *n.* 9. *vol.* 5. Iason *consil.* 207. *n.* 10. *vol.* 2. Surdus *d. q.* 13. *n* 34. Et similiter si puella maior septennio subornata à consanguineis etiam à patre, vel matre, vel suasionibus extraneorum seducta sponsalia contraxerit præsertim non conuenientia ob disparitatem mariti tam in honestate familiæ, quam in modo diuitiarum, etiã tunc non debere educari apud sponsum, vel eius patrem, aut matrem, tum vt non priuetur libertate recedendi à talibus sponsalibus illegitimis, & sibi indecentibus, tum etiam ad euitandum pudicitiæ periculum (forte enim sponsus conabitur habere cum ea copulam, etiam permittentibus eius parẽtibus, vt sic cogatur stare sponsalibus) tradunt iidem DD. modo citati iisdẽ locis. Et hoc casu nec apud matrẽ, aut cõsanguineos, qui pupillam induxerint ad talia sponsalia illegitima vel non conuenientia foret educanda, sed alibi, vel in monasterio, vel, apud aliam personam honestam, & idoneam arbitrio iudicis; etenim etiam ipsa mater, quæ ad talia sponsalia impatia filiam induxit, est suspecta. ita Bartholus *d. q.* 16. Craueta *d. consil.* 190. *n.* 6. (explicans Corneum *consil.* 175. dicentem non videri suspectam ex eo, quod promiserit filiam in sponsam alicui, intelligendum quoad hoc, ne remoueatur à tutela tamquam suspecta, nõ respectu educationis, per quam de facili possent contrahi nuptiæ filiæ in posterum odio, aut molestiæ futuræ; nec eadem est ratio tutelæ, & educationis, vt *suprà n.* 127. notatum est (& Surdus *d n.* 34. *fine.* Qui etiam ibidem ex Corneo ait, quod si mater, & tutrix contradicat, & aduersetur sponsalibus condecentibus, & legitimis, neque tunc filiam eius pupillam sponsam fore deponendam penes eas. Quo casu si iudex omnibus pensatis iudicet neque tuto posse educari apud sponsi patrẽ, aut matrem (apud quos rectè posse educari sponsam, quãdo sponsalia sunt conuenientia, & vtilia pu. illę voluere Baldus, Bartholus Iason, Corneus, Mænochius *locis citatis*, & videntur sentire Craueta, & Surdus seclusa periculi pudicitiæ suspicione) poterit iubere ali apud aliquod monasterium locum tutissimum ad hãc rem, in quo degunt matronæ insigni honestate, & pudicitia ornatæ (vt inquit Craueta *d. consil.* 194. *n.* 7. *fine*) vel aliquam matronam sæcularem honestam.

Filiæ illegitimæ an, & quando possint educari apud matrem; & an potius apud ipsam, quàm apud hæredem patris grauatum illas alere, & dotare.

Ex traditis resoluenda quoq; alia difficultas, nempe, an filiæ impuberes ex illegitimo coitu natæ debeant, vel rectè possint educari apud matrem, idque quando iudex decernere possit, aut debeat. De qua difficultate in vtramque partem (in controuersia inter hæredem patris pupillæ illegitimæ grauati soluere certam summam pro eis alimentis, & matrem pupillæ orta super eiusdem pupillæ educatione, vtroque prætendente apud se alendam esse; hærede, quia alimenta sint recipienda in domo hæredis grauati, de quo in sequenti parte huius tractatus *c.* 1. de alimentis; matre, quia lex in *d. l.* 1. *Cod vbi pupilli educ. dub.* defuncto patre matrem cæteris in educatione filiorum præfert) Annæus Robertus *rerum iudicatarum lib.* 1. *cap* 9. *per totum.*

Et quidem si mater adhuc sit impudica, & turpis, & in opinione vitæ inhonestæ, vel ob aliam causam apud ipsam morari nequeat filia absq; periculo impudicitiæ, nullo modo penes ipsam alenda est, sicut nec si esset mater, quæ ex legitimo coitu illam procreasset, vt *suprà n.* 124. dictum est. Periculosum enim est nõ solum fœminis virginibus, sed etiam filiis masculis mulieri impudicæ committere educãdos, vt Annæus Robertus erudite prosequitur *d. c.* 9 *in adductis pro parte hæredis*. Quod si post lapsum alteri nupta, siue soluta caste, & pudice vitam duxerit, & ducat, sitque in opinione honestæ vitæ, & bonæ famæ. Impudicitia præterita per pœnitentiam deleta non obstabit, quin filiam pudice instituere, & educare queat; Et præsumẽdum ita educaturam ob affectum maternum cæteros omnes affectus vincentem; quia non minor est in filios naturales, quam erga legitimos, vt idem Annæus Robertus probat in adductis pro parte matris, & cõsequenter iudex attenta qualitate vitæ ipsius matris illegitimæ poterit iuxta præallegatam legem 1. *Cod. vbi pupilli.* dicentem nulli magis, quam matri liberorum educationem conuenire, illi committere filiam pupillam pro educatione; imo cæteris paribus potius eidem matri, quàm hæredibus defuncti grauati eidem filiæ 138

Digitized by Google

filiæ illegitimæ alimenta, & dotem præstare, in quos cadere potest suspicio nocendi pupillæ ad eximendum se ab obligatione illa annua alimentorum, & dotis persoluendæ. Et ita in facti contingentia Annæus Robertus *d. cap. 9. initio*, testatur iudicem Turonensem contra hæredem educationem puellæ illegitimæ matri adiudicasse, donec decennis esset; iubens eo ætatis decimo anno lapso propinquos, & affines puellæ fore conuocandos, & ex eorum arbitrio de puellæ educatione statui. Et in fine capitis addit idem Robertus eandem sententiam fuisse à Senatu confirmatam.

Iudici proponuntur nonnulla aduertenda circa assignationem, vbi pupilli educandi sint.

159 Postremo loco in hac materia educationis filiorũ, præsertim puellarum iudicibus rememoror, tum quod Baldus *preallegato consil.* 487. & post eum Surdus *d. q. 13. n. 35. & 36.* aduertunt, nempe, quod in decernendo apud quos pupilli debeant educari, debet iudex facere id, quod verisimiliter faceret pater, si viueret, cum iudex sit loco patris *l. tam. dementis Cod. de Episc. aud.* Tum quod *suprà n. 130. fine* indicatum est, & admonet etiam idem Baldus *d. consil.* 487. Craueta *d. consil.* 190. Surdus *d. q. 13. n. 37.* Molfesius *locis d. n. 130. citatis*, & alij, scilicet, quod iudex facere debet de alienis filiis, id, quod faceret de propriis, capiendo melius consilium pro eis, illorumque vitæ corporali, & saluti animæ vtilius. Tum demum illud, quod Craueta *d. consil.* 190. *n.* 8. respondit, nimirum iudicem in hoc negotio bonæ, & tutæ educationis pupillorum etiam ab ipsis non interpellatus ex officio posse, & debere supplere pro pupillis, & cognoscere in hac causa illorum educationis, remouendo educationem ab vno, penes quem illi alantur, & committendo alteri, si ita necessarium, aut notabiliter expedire ipsis pupillis iudicauerit. Vel lite mota inter prætendentes ad se spectare educationem, præsertim puellæ, quæ in tenera ætate contraxit sponsalia cum aliquo forte solicitata à tutore, vel ab alio, apud quem educatur, & contra eosdem prætendentes sit suspicio, ne impediant pupillæ matrimonij libertatem, sed cogitur ad suggestionem nubere licet impari; deponendo puellam non id petentem in Monasterio, vel apud aliam personam honestam, donec maturiori iudicio prędita, & fruens libertate deliberet de matrimonio, & definiatur, cui sit copulanda. Et quod iudex sic possit supplere pro pupillis ex officio probatur ex eo, quod iudex adeo supplet pro pupillis, quod si pater iussisset pupillum apud aliquem educari, non tenetur iudex talem patris voluntatem sequi, si videat pupillo non expedire; Vt habetur pręallegata *l. 1. initio ff. vbi pupilli.* & notatum est *suprà nu.* 113. Confirmat insuper Craueta pluribus exemplis ex iure depromptis; & præsertim quia iudex posset ex officio remouere tutorem suspectum *l. tutor quoque. §. præterea ff. de suspect. tut.* Quare si in totum potest auferre administrationem ex officio, à fortiore pendente lite, cui sit iungenda puella, vel vter tutor futurus sit, poterit ex officio puellam id non petentem deponere pro securitate illius pudicitiæ, & libertatis matrimonij contrahendi. Plura alia videantur apud eundem Crauetam. Tradita sufficiant pro huius materiæ educationis filiorum, præsertim impuberum, & minorum explicatione, & absolutione, seu complemento huius primæ partis propositi tractatus de effectibus contractus Matrimonij.

Ad Laudem Sanctissimæ Trinitatis, Beatissimæ Virginis MARIAE, Sanctorum Apostolorum Pauli, & Barnabæ, & omnium Sanctorum.

FINIS.

REPERTORIVM

Digitized by Google

REPERTORIVM RERVM NOTABILIVM,

Quæ in capitibus operis comprehenduntur.

Prior numerus paginam notat; Posterior est marginalis.

Digitized by Google

Actus impudici.

Adultera, Adulter, Adulterium.

Æger.

Ætas.

Affinitas.

Alere, Alimenta.

Amentes coniuges.

Amplexus.

Anima, Animatio fœtus.

Arcta fœmina

Reseratio

Digitized by Google

Digitized by Google

Bonum commune.

C

Captiuitas.

Carnes, Carnes humanæ.

Carthusienses.

Censura Ecclesiastica.

Certitudo.

Charitas.

Digitized by Google

Chirurgus.

Circumstantia.

Clericus.

Cognatio spiritualis. Vide *Cohabitare*.

Cohabitare, Cohabitatio.

Cognatio spiritualis.

Collegium.

Communio

Confiscatio.

Digitized by Google

Si

Ebrius.

Digitized by Google

E

Ebrius.

Ecclesia.

An,

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Fornicans, Fornicaria copula, Fornicatio.

Fructus.

G.

Gemelli.

H.

Habitare.

Homicidium, Occisio.

Homo.

Honor.

I.

Ieiunium.

Ignorantia.

Digitized by Google

Irregularitas.

Prægnans.

Irritatio votorum, Irritandi potestas.

Iudex.

L

Lactans, Lactationis tempus.

Leprosus coniux.

Lex.

Lis.

Locus sacer.

Luxuria.

M

Mancipia.

Maritus.

Mater.

Digitized by Google

Digitized by Google

Diuer

S.

Sacramenta, Sacramentorum minister.

Sacrilegium.

Saltationes.

Scienda ab omnibus fidelibus.

Sectio Prægnantis ad extrahendum fœtum; sector.

Secundina.

Semen humanum, Seminis abactio.

Digitized by Google

Senes, Senex.

Separabilia.

Septimestris partus.

Sepultura.

Serua, Seruus.

Sigillum virginale.

Simonia.

Societas malorum.

Sodomia.

Digitized by Google

Tempus

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

FINIS.

Digitized by Google

Digitized by Google